

**ASOCIAȚIA NAȚIONALĂ CULTUL EROILOR „REGINA MARIA”,
FILIALA JUDEȚEANĂ „MATEI BASARAB” VÂLCEA,
Centrul de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălașa” - Râmnicu-Vâlcea**

**PRIMUL RĂZBOI MONDIAL
ȘI MAREA UNIRE A ROMÂNILOR**

vol. I

**100 DE ANI DE LA INTRAREA ROMÂNIEI
ÎN RĂZBOIUL REÎNTREGIRII NEAMULUI
(1916-2016)**

**EDITURA UNIVERSITARIA,
CRAIOVA, 2016**

ASOCIAȚIA NAȚIONALĂ CULTUL EROILOR „REGINA MARIA”,
FILIALA JUDEȚEANĂ „MATEI BASARAB” VÂLCEA,
Centrul de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălașa” – Râmnicu-Vâlcea

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ȘI MAREA UNIRE A ROMÂNILOR

vol. I

**100 DE ANI DE LA INTRAREA ROMÂNIEI
ÎN RĂZBOIUL REÎNTREGIRII NEAMULUI
(1916-2016)**

*- lucrările științifice ale Simpozionului Național de Istorie
„România în Primul Război Mondial”, ediția I – „Campania din 1916. Centenar”,
17-18 iunie 2016, Mănăstirea Bistrița, comuna Costești, județul Vâlcea,
manifestare desfășurată în cadrul programului de cercetări istorice
„Pe urmele eroilor și martirilor neamului” -*

Coordonator: Eugen Petrescu

**EDITURA UNIVERSITARIA,
CRAIOVA, 2016**

Autori: Ion Aldescu, Marin I. Arcuș, Paul-Emanoil Barbu, Mircea Baron, Iosif Bodo, Grigore Buciu, Dumitru Cauc, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Radu Constantin, Aurel V. David, Constanțiu Dinulescu, Florin Epure, Dumitru Garoafă, Ilie Gorjan, Petre Gigea-Goron, Constantin Mănescu-Hurezi, Ioan St. Lazăr, Corneliu Mihail Lungu, Remus Macovei, Mite Măneanu, Radu Petrescu-Muscel, Tudor Nedelcea, Daria Nicolae, Daniela-Liliana Pătrașcu, Dumitru-Valentin Pătrașcu, Marian Pătrașcu, Eugen Petrescu, Toma Rădulescu, Tudor Rățoi, Ovidiu Rizopol, Gabriel Sarcină, Cristian Andrei Scăiceanu, Costin Scurtu, Ion-Leone Sima, Ion Soare, Mihai Sporiș, Nicușor Marian Pele Trăiloiu, Cătălina Velculescu, Radu Ștefan Vergatti, Florea Vlădescu.

Editor: Eugen Petrescu

Tehnoredactor și grafician: Valentin Pițigoi

Traducător în limba engleză: Mihail Rogojinaru

Acest volum a fost tipărit cu ajutorul financiar al domnului Emil Părău din Valea Jiului (municipiul Lupeni, județul Hunedoara), generos om de afaceri, iubitor al tradițiilor, obiceiurilor și istoriei neamului românesc, căruia îi mulțumim pentru frumosul act de binefacere.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Primul Război Mondial și Marea Unire a Românilor /

coord.: Eugen Petrescu. - Craiova: Universitaria, 2016 -
vol.

ISBN 978-606-14-1131-3

**Vol. 1: 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii
Neamului - 2016. - Conține bibliografie. - ISBN 978-606-14-1132-0**

I. Petrescu, Eugen (coord.)

94

Coperta IV: Crucea Eroilor, Munții Coți, cota 1661 m, comuna Căineni, județul Vâlcea – simbol al jertfei românilor la trecătorile Carpaților din toamna anului 1916, în luptele cu armatele de ocupație germano-austro-ungare –, operă comemorativă de război ridicată de Filiala Județeană „Matei Basarab” Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria” în vecinătatea locului în care a căzut la datorie, la 30 sept./13 oct. 1916, generalul David Praporgescu – comandantul Corpului I Armată, primul general român căzut pe câmpurile de luptă ale Războiului Reîntregirii Neamului; opera a fost sfințită la 2 octombrie 2016, în duminica a XIX-a după Rusalii (*Predica de pe munte – iubirea vrăjmașilor*).

„Neamul este etern prin cultul eroilor!”
(Nicolae Iorga)

Centrul de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălașa”

Director: Eugen Petrescu

Consiliul Științific

- Dinică Ciobotea
- Sorin Liviu Damean
- Radu Ștefan Vergatti
- Grigore Buciu
- Tudor Rățoi
- Constanțiu Dinulescu
- Tudor Nedelcea
- Gabriel Croitoru
- Florin Epure
- Dumitru Valentin Pătrașcu
- Ion Niță Rizea
- Mite Măneanu
- Dumitru Cauc
- Constantin Mănescu-Hurezi

Tabla auctorială

Ion Aldescu (Golești, Vâlcea): colonel în rezervă; membru al Filialei Județene „Matei Basarab” Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”.

Marin I. Arcuș (Dănciulești, Gorj): profesor de limba și literatura română; fondator al Muzeului Satului Rădinești, fondator și președinte al Societății Cultural-Științifice „Rădinești-Gorj”, fondator și redactor-șef al revistei „Interfluvii”.

Paul-Emanoil Barbu (Craiova): doctor în istorie; cercetător științific în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei Române (1983-2005).

Mircea Baron (Hunedoara): doctor în istorie; profesor universitar, decan al Facultății de Științe a Universității din Hunedoara (2008-2016).

Iosif Bodo (Lupeni): profesor de istorie la Școala Gimnazială nr. 1 din orașul Lupeni, județul Hunedoara.

Grigore Buciu (București): general de brigadă în retragere; vicepreședinte al Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”.

Dumitru Cauc (Fărcășești, Gorj): doctor în istorie; profesor la Școala Gimnazială „Victor Popescu”, comuna Fărcășești, județul Gorj.

Ileana Cioarec (Craiova): doctor în istorie; cercetător științific gradul III în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei Române.

Dinică Ciobotea (Craiova): doctor în istorie; profesor universitar la Facultatea de Științe Sociale a Universității din Craiova (2002-2012); membru al Societății de Științe Istorice din România – Filiala Dolj.

Radu Constantin (Perișani, Vâlcea): profesor de istorie la Școala Gimnazială Perișani, județul Vâlcea.

Aurel V. David (București): colonel în retragere; doctor în științe militare; conferențiar universitar la Academia Națională de Informații, decan al Facultății de Sociologie-Psihologie din cadrul Universității „Spiru Haret”, București.

Constanțiu Dinulescu (Craiova): doctor în istorie; conferențiar universitar la Facultatea de Științe Sociale a Universității din Craiova, președinte al Societății de Științe Istorice din România – Filiala Dolj.

Florin Epure (Râmnicu-Vâlcea): doctor în istorie; director executiv al Direcției Județene pentru Cultură Vâlcea.

Dumitru Garoafă (Râmnicu-Vâlcea): profesor de istorie; arhivist, consilier superior în cadrul Serviciului Județean Vâlcea al Arhivelor Naționale.

Petre Gigea (Gorun, supranume literar; Craiova, Dolj): doctor în științe economice; profesor universitar; ministru al finanțelor (1981-1986), guvernator al României

la Fondul Monetar Internațional și la Banca Mondială (1981-1986), ambasador al României la Paris și la UNESCO (1986-1989).

Ilie Gorjan (Budești, Vâlcea): general maior în retragere; doctor în drept; conferențiar universitar; șef de stat major la Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” (1995-1997) și adjunct pentru pregătirea personalului al Inspectorului General al Jandarmeriei Române (1999-2005).

Ioan St. Lazăr (Râmnicu-Vâlcea): doctor în filologie; conferențiar universitar; președinte executiv al Fundației Culturale „Sfântul Antim Ivireanul”, secretar al Centrului de Studii Medievale și Premoderne „Antim Ivireanul”, Râmnicu-Vâlcea.

Corneliu Mihail Lungu (București): doctor în istorie; director al Direcției Arhivelor Naționale Istorice Centrale (1991-2001), director general al Arhivelor Naționale ale României (1996-1998, 2001-2007); profesor universitar la Facultatea de Arhivistică a Academiei de Poliție „Al. I. Cuza”, București (1992-2001), profesor universitar la Facultatea de Istorie, Filosofie și Geografie a Universității din Craiova și conducător de doctorate – domeniul Istorie (2002-2015).

Remus Macovei (Constanța): colonel în retragere; președintele Filialei Județene Constanța a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”.

Mite Măneanu (Drobeta-Turnu Severin): doctor în istorie; președintele Societății Culturale „Porțile de Fier”, Drobeta-Turnu Severin.

Constantin Mănescu (Hurezi, supranume literar; Horezu, Vâlcea) – teolog; doctorand în istorie; preot paroh la Parohia Horezu II-Urșani din Arhiepiscopia Râmnicului; președinte al Subfilialei „Cultul Eroilor” Horezu și secretar executiv al Filialei Județene „Matei Basarab” Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”.

Tudor Nedelcea (Craiova): doctor în filologie; cercetător științific gradul I în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei Române (din 1999).

Daria Nicolae (Constanța): licențiată în teologie și istorie; membră a Asociației Culturale „Astra Dobrogeană” și colaboratoare a Filialei Constanța a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”.

Daniela-Liliana Pătrașcu (Târgu-Jiu): doctorand la Școala Doctorală de Științe Sociale și Umaniste a Universității din Craiova; muzeograf în cadrul Secției de Istorie-Arheologie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, Târgu-Jiu.

Dumitru-Valentin Pătrașcu (Târgu-Jiu): doctor în istorie; muzeograf în cadrul Secției de Istorie-Arheologie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, Târgu-Jiu.

Marian Pătrașcu (Râmnicu-Vâlcea): publicist; membru al Asociației „Forumul Cultural al Râmnicului” și al Filialei Județene „Matei Basarab” Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”.

Eugen Petrescu (Râmnicu-Vâlcea): istoric; președinte al Filialei Județene „Matei Basarab” Vâlcea și director al Centrului de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălașa” (Râmnicu-Vâlcea) din cadrul Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”.

Ion-Gheorghe Petrescu (semnează Radu Petrescu-Muscel; București): publicist; membru al Filialei Municipiului București a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”.

Valentin Pițigoi (München, Germania): jurnalist; tehnoredactor și grafician.

Toma Rădulescu (Craiova): doctor în istorie; muzeograf, șef secție la Muzeul Olteniei din Craiova (1974-2012).

Tudor Rățoi (Drobeta-Turnu Severin): doctor în istorie; conferențiar universitar la Facultatea de Științe Sociale a Universității din Craiova (2007-2010); director general-adjunct al Arhivelor Naționale (2006-2007), șeful Serviciului Județean Mehedinți al Arhivelor Naționale (din 2007).

Ovidiu Rizopol (Petroșani): publicist; vicepreședinte al Asociației de Ecologie „Petro-Aqua”, Petroșani.

Mihail Rogojinaru (Râmnicu-Vâlcea): doctorand la Școala Doctorală de Filologie a Universității din Pitești.

Gabriel Sarcină (Târgu-Jiu): profesor de istorie în cadrul Liceului Tehnologic „Constantin Brâncuși” Peștișani, județul Gorj.

Cristian Andrei Scăiceanu (București): doctor în istorie; consultant strategie la Banca Națională a României.

Costin Scurtu (Constanța): doctor în istorie; șeful Filialei Constanța a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”.

Ion-Leone Sima (Craiova): student – Secția Istorie a Facultății de Științe Sociale a Universității din Craiova.

Ion Soare (Râmnicu-Vâlcea): profesor, arhivist; doctor în filologie; vicepreședinte al Asociației „Forumul Cultural al Râmnicului”.

Mihai Sporiș (Râmnicu-Vâlcea): publicist; liderul Grupului Informal de la Râmnic „România – Grădina Maicii Domnului”.

Nicușor Marian Pele Trăiloiu (Drobeta-Turnu Severin): doctorand în istorie; arhivist, inspector superior în cadrul Serviciului Județean Mehedinți al Arhivelor Naționale.

Cătălina Velculescu (București): doctor în filologie; profesor universitar la Universitatea din București.

Radu Ștefan Vergatti (București): doctor în istorie; profesor universitar la Facultatea de Științe Socio-Umane a Universității din Pitești (2000-2010), profesor universitar la Facultatea de Științe Umaniste a Universității „Valahia” din Târgoviște (1999-2014) și conducător de doctorat – domeniul Istorie (2004-2014); membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România.

Florea Vlădescu (Titești, Vâlcea): învățător; președintele Subfilialei „Cultul Eroilor” Titești din cadrul Filialei Județene „Matei Basarab” Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”.

Cuprins

- Prefață** (Tudor Rățoi) / 13
Cuvânt înainte (Eugen Petrescu) / 21
Notă asupra volumului (Eugen Petrescu) / 31

Partea I. Intrarea României în Primul Război Mondial / 35

- Dinică Ciobotea, *Despre intrarea României în Primul Război Mondial* / 37
Radu Ștefan Vergatti, *Imperiul țarist și neutralitatea României la începutul Primului Război Mondial* / 56
Constanțiu Dinulescu, *Aspecte politico-diplomatice și militare din Europa în preajma izbucnirii primei conflagrații mondiale* / 59
Corneliu Mihail Lungu, *Justețea participării României la Primul Război Mondial* / 66
Aurel V. David, *Războiul informațional al României cu Puterile Centrale – preludiu la campania Armatei Române din anul 1916* / 71
Grigore Buciu, *Latura magico-mitică a Primului Război Mondial* / 92
Remus Macovei, *Corupția a afectat grav, în perioada 1914-1916, pregătirea pentru război a armatei române* / 99

* *

- Radu Ștefan Vergatti, *Învățământul militar românesc (1838-1916)* / 107
Daria Nicolae, *Considerații privind organizarea serviciului religios în armata română între 1914-1916* / 114
Dumitru Garoafă, *Organizarea serviciului religios în armată și acordarea asistenței sanitare și sociale specifice mobilizării și începutului campaniei militare în județul Vâlcea (1915-1916)* / 123
Tudor Rățoi, *Severinul în preziua și în anii Războiului Reîntregirii Național-Statale a Românilor* / 142

Partea a II-a. Oameni și locuri în anii de război / 149

- Tudor Rățoi, *Operațiunile militare ale Diviziei 1 comandate de generalul Ioan Drăgălina în sectorul Cerna, 15 august – 23 noiembrie 1916* / 151
Ion Aldescu, *Primul Război Mondial. Sinteza luptelor de pe Valea Oltului* / 160
Dumitru Garoafă, *Bătălia din zona Sibiu-Câineni* / 168
Dumitru Garoafă, *Desfășurarea luptelor din Țara Loviștei în «toamna pătimirii noastre»* / 200

- Ilie Gorjan, *Generalul David Praporgescu – Erou al Neamului Românesc* / 236
- Marian Pătrașcu, *Fapte de eroism ale unor locuitori din comuna Căineni, județul Vâlcea, în timpul Primului Război Mondial* / 253
- Ion Aldescu, *Primul Război Mondial. Sinteză a luptelor din Valea Jiului* / 256
- Iosif Bodo, *Evenimente, oameni, locuri și mărturii despre luptele din Valea Jiului din 1916* / 261
- Dumitru-Valentin Pătrașcu, Daniela-Liliana Pătrașcu, *Generalul Ioan Dragalina (1860-1916) – eroul bănățean căzut în luptele din Defileul Jiului* / 268
- Dumitru Cauc, *Activitatea detașamentului de partizani condus de sublocotenentul Victor Popescu din Valea cu Apă (decembrie 1916 – mai 1917)* / 285
- Radu Petrescu-Muscel, *Fapte de vitejie ale cavaleriei române (Robănești, Stoenеști și Coșna). Comportamentul exemplar al tinerilor ofițeri Alexandru Baranga și Ioan C. Răuțoiu* / 298
- Costin Scurtu, *Campania militară din Dobrogea în toamna anului 1916* / 310
- Ilie Gorjan, *Manevra de la Flămânda – episod important al Campaniei militare din anul 1916* / 317
- Daniela-Liliana Pătrașcu, Dumitru-Valentin Pătrașcu, *Generalul Gheorghe Rasoviceanu (1874-1954) – Comandantul Regimentului nr. 9 Vânători* / 320
- Tudor Nedelcea, *Regele Ferdinand, Marghiloman și arderea recoltelor* / 345
- Nicușor Marian Pele Trăiloiu, *Despre clerul mehedințean în Primul Război Mondial* / 349
- Radu Petrescu-Muscel, *Preoți militari musceleni în Războiul de Întregire a Neamului Românesc (1916-1919)* / 356
- Toma Rădulescu, *Profesorul Ștefan Ciuceanu (1875-1936), directorul Muzeului Olteniei și al Bibliotecii „Aman” din Craiova, apărător al valorilor culturale românești în timpul Primului Război Mondial* / 369
- Constantin Mănescu-Hurezi, *Localitatea Horezu din județul Vâlcea în timpul Primului Război Mondial* / 395

Partea a III-a. Izvoare documentare și narative despre desfășurarea Primului Război Mondial în spațiul românesc / 403

- Ion-Leone Sima, *Comunicatele Marelui Cartier General privind participarea Armatei Române în Primul Război Mondial (din august 1916 până în octombrie 1916)* / 405
- Dinică Ciobotea, *Carnetul cu însemnări de pe front ale ofițerului Marin Gherghină din Regimentul 30 Muscel* / 422
- Ion Soare, *„Istoria” unui jurnal de război și importanța lui pentru studierea operațiunilor desfășurate de Grupul Olt în Primul Război Mondial: Medic sublocotenent S. Demetrescu, „Însemnări zilnice din războiul româno-ungaro-bulgar”* / 468
- Ileana Cioarec, *Însemnări de pe front ale soldatului Elefterie C. Popescu din comuna Argetoaia, județul Dolj* / 481
- Gabriel Sarcină, *Despre ocupația germană din nord-vestul județului Gorj în timpul Primului Război Mondial. Din însemnările lui Valeriu Opreanu (octombrie-decembrie 1916), administratorul plasei Brădiceni* / 485

Mite Măneanu, *Contribuția mehedințenilor la epopeea unității naționale în lumina datelor cuprinse în memoriile învățătorilor participanți ca ofițeri (din rezervă) ai armatei la Primul Război Mondial* / 491

Paul-Emanoil Barbu, *Însemnările profesorului Ilie Constantinescu privind participarea sa la Primul Război Mondial* / 499

Marin I. Arcuș, *Un secol de la intrarea României în Primul Război Mondial. Tineri din Rădinești în Războiul cel Mare* / 511

Radu Constantin, *Primul Război Mondial în memoria locuitorilor comunei Perișani, județul Vâlcea* / 517

Cristian Andrei Scăiceanu, *Din corespondența militarilor participanți la campania anului 1916* / 521

Ioan St. Lazăr, *Războiul pentru Reîntregirea neamului reflectat în creația populară. I. Teme, accente, motive poetice în Oltenia și Muntenia* / 551

Cătălina Velculescu, *15 oct. 1916. Testamentul unui tânăr sublocotenent. Ardeal sau Speranța* / 563

Mihai Sporiș, *Amintiri de acum un veac* / 570

Partea a IV-a. Monumente și cimitire de onoare ale eroilor Primului Război Mondial / 575

Ovidiu Rizopol, *Omagiul lui Brâncuși adus eroilor gorjeni ce s-au jertfit pentru patrie în Primul Război Mondial – „Coloana Infinită” – istoria realizării ei* / 577

Mircea Baron, *Monumente ridicate în Valea Jiului, în perioada interbelică, în memoria celor care au luptat în Primul Război Mondial* / 585

Remus Macovei, *Cimitirul Internațional de Onoare „Mircea cel Bătrân” din comuna Mircea Vodă, județul Constanța* / 615

Florea Vlădescu, *Cimitirul de război din Dealul Mlăcii, comuna Titești, județul Vâlcea* / 625

Eugen Petrescu, *Cimitirul și troița eroilor de război, necunoscuți, de la Bujoreni-Vâlcea, căzuți în luptele de pe Valea Oltului, din toamna anului 1916* / 628

Florin Epure, *Epopeea de pe Valea Oltului – 1916* / 630

Petre Gigea-Gorun, *La o sută de ani de la luptele de la Robănești* / 646

Prefață

Anul 2018 va rămâne în memoria generațiilor trăitoare ale acestui moment ca anul aniversării Centenarului Marii Uniri a Românilor din 1918 și al făuririi României Mari. După cum se știe, prin extensie, în anii trecuți acest moment a fost completat, inclusiv la nivel european și mondial, cu aniversarea intervalului care, acum 100 de ani, între altele, a precedat și Unirea Românilor și a făcut-o posibilă, Marele Război sau Războiul Națiunilor, care în istoria noastră s-a numit, mult mai potrivit, Războiul Întregirii Național-Statale a Românilor.

Dată fiind semnificația lor profundă, aceste aniversări nu puteau trece fără a fi marcate cum se cuvine. În consecință, de-a lungul anului 2016, iar de aici și în anii următori, au avut și vor avea loc evenimente științifice, culturale și de comemorare peste tot acolo unde s-a simțit și se simte românește. De bună seamă, ele vor culmina cu manifestările ce vor fi organizate în jurul datei de 1 Decembrie 2018, când se va sărbători Centenarul.

Printre evenimentele deja derulate, s-au numărat și cele organizate sub egida Centrului de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălașa” din Râmnicu-Vâlcea al Filialei Județene „Matei Basarab” Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”, sub genericul „Pe urmele eroilor și martirilor neamului”, cu participarea și colaborarea a numeroși istorici, arhiviști, filologi, teologi, ofițeri și generali în rezervă și în retragere, oameni de cultură, publiciști etc.

O astfel de manifestare a fost Simpozionul Național de Istorie desfășurat la Mănăstirea Bistrița, comuna Costești, Vâlcea, în zilele de 17-18 iunie 2016, sub titlul „*România în Primul Război Mondial – Campania din 1916. Centenar*”. Comunicările prezentate atunci, majoritatea de un interes remarcabil, inedite prin conținut și prezentare, au fost strânse de sufletul acestei întruniri, profesorul Eugen Petrescu, care ni le restituie aici, reunite într-un prim volum ce nu va fi singurul consacrat Centenarului, alături de tomul de față urmând să mai apară încă două, toate trei închinare, succesiv, anilor în care România a fost în război, 1916, 1917 și 1918.

Așadar, cititorul avizat cum și cel interesat doar în treacăt de problemele de istorie vor putea să ia cunoștință în paginile următoare de un set de contribuții științifice pe care îngrijitorul volumului le-a organizat în patru părți: I. *Intrarea României în Primul Război Mondial*, II. *Oameni și locuri în anii de război*, III. *Izvoare documentare și narative despre desfășurarea Primului Război Mondial în spațiul românesc* și IV. *Monumente și cimitire de onoare ale eroilor Primului Război Mondial*.

Prima parte cuprinde 11 titluri sub care sunt abordate dintr-o perspectivă personală, adesea inedită, aspecte deja aflate în atenția istoriografiei românești, precum împrejurările intrării României în război, aspectele politico-diplomatice și militare ale acestei decizii, justetea participării țării la război, raporturile ei cu alți actori importanți ai timpului, în principal Rusia, sau războiul informațional declanșat înainte de intrarea țării în război ca etapă pregătitoare la aceasta. Alături de aceste aspecte, sunt aduse în atenție și probleme mai puțin abordate până acum, cum sunt dimensiunea magico-mitică a războiului, învățământul militar și religios din anii de război, sau corupția, ca factor distructiv, în efortul pregătirilor de intrare a țării în război.

Partea a II-a, cea mai consistentă, cuprinzând 19 de comunicări, propune subiecte referitoare la desfășurarea operațiunilor militare, cu atenție predilectă pe cele din perimetrul Olteniei (cele de la Cerna, Jiu și de pe valea Oltului), evidențiind evenimente, locuri (Țara Loviștei, Stoenești, Robănești, Coșna), personaje de referință în desfășurarea operațiunilor militare (generalii Ioan Drăgălina, David Praporgescu și Gheorghe Rasoviceanu) sau din viața politică a României (Regele Ferdinand și primul ministru Alexandru Marghiloman), eroi intrați în legendă (sublocotenentul Victor Popescu din Valea cu Apă, Gorj), ofițeri mai puțin cunoscuți, dar care s-au distins prin bravura faptelor lor de arme (Alexandru Baranga și Ioan Răuțoiu), episoade exemplare din luptele purtate pe teritoriul României (manevra de la Flămânda, operațiunile din Dobrogea, luptele de la Jiu, Olt și Cerna), participarea unor categorii socio-profesionale la efortul de război (preoțimea și învățătorii), apărarea valorilor culturale ale țării din calea forțelor de ocupație invadatoare (cazul profesorului Ștefan Ciuceanu, directorul Muzeului Olteniei și al Bibliotecii „Aman” din Craiova), contribuția eroilor anonimi la efortul de război (exemplu locuitorii din Căineni, Vâlcea) etc.

Cea de-a III-a parte are ca obiect o chestiune de însemnătate specială pentru cunoașterea mai bună și mai nuanțată a desfășurării războiului, și anume izvoarele documentare și narrative referitoare la acesta. Este o problemă asupra căreia istoricii trebuie să stăruie în chip predilect pentru cunoașterea epocii în care s-a împlinit Marea Unire, dovadă în acest sens fiind și cele 13 comunicări inserate în această parte a volumului. Pot fi aflate aici categorii diverse de surse, multe inedite sau mai puțin exploatate până acum, ca de pildă carnetele de însemnări de pe front ale participanților la război (de multe ori simpli soldați), jurnalele întocmite de unitățile militare sau de ofițeri de tipul „însemnărilor zilnice”, lucrările memorialistice provenind de la participanți, de obicei oameni cu instrucție rezonabilă (profesorii și învățătorii, de pildă, ca ofițeri ai armatei române), corespondența obișnuită, atâta cât s-a mai păstrat, a militarilor cu familiile lor, amintirile din război puse pe hârtie de foștii participanți, producțiile folclorice și chiar testamentele întocmite în perspectiva intrării în focul luptelor.

În fine, în partea a IV-a, și-au găsit locul 7 comunicări despre monumentele închinat în perioada interbelică eroilor din Războiul Întregirii

Neamului, începând cu opera lui Constantin Brâncuși de la Tg. Jiu, continuând cu monumentele de pe Valea Jiului, cimitirele de la Mircea Vodă (Dobrogea), Titești, Călinești, Bujoreni și Râmnicu-Vâlcea (Vâlcea) și încheind cu monumentul comemorativ de la Robănești.

După cum se va putea constata, volumul I din tripticul consacrat de Centrul de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălașa” din Rm. Vâlcea eroilor și martirilor neamului din Marele Război reprezintă un produs editorial valoros, pe care îl recomandăm cu căldură cititorilor și pasionaților de istorie.

Diversitatea tematică este prima însușire a acestuia. Cum spuneam, sunt subiecte care aduc în atenție aspecte mai vechi de istorie pe care le reconsideră în cheie originală, le îmbogățesc baza documentară și le dau o înfățișare înnoită. Altele aduc la lumină fapte necunoscute, cărora le asigură un loc în ambianța anilor 1916-1918 sau în cea a anilor de după Marea Unire.

Alte texte împrăspătează cunoștințele referitoare la personalitățile importante ale războiului și ale epocii, în egală măsură cu sublinierea și mai accentuată a contribuției eroilor cvasianonimi și a marelui erou anonim, care a fost poporul în întregul său, la înfăptuirea actelor istorice din cursul perioadei menționate.

Nu mai puțin semnificativ este spiritul patriotic ce transpare din majoritatea contribuțiilor prezente în volum, ceea ce nu este puțin lucru într-o epocă în care este într-un declin ce pare fără oprire prețuirea pentru valorile naționale și pentru adevărații făuritori de istorie și apărători de neam românesc.

În această ordine, în mod evident, volumul poate fi privit și ca o expresie a necesității contrare, de respect și venerație pentru eroii și martirii neamului, așa cum aceasta s-a manifestat în perioada interbelică, atunci când a reprezentat o constantă a climatului din epocă, o constantă pe care generațiile tinere de astăzi au datoriat s-o revalideze și s-o sublimeze printr-un la fel de puternic atașament față de țară, dovedind în chip peremptoriu că nu uită și nu vor uita niciodată ce datorează înaintașilor lor.

Omagiu profesorului Eugen Petrescu, factotum întru apariția celor trei tomuri proiectate, prețuire celor care au contribuit și vor contribui la realizarea lor!

Tudor Rățoi

Preface

2018 will remain in the memory on the generations witnessing this moment as the anniversary year of the 1918 Great Union Centennial and of the foundation of Greater Romania. As it is known, extensively, in the former years this moment was completed, also at a European and global level, with the anniversary of the interval which 100 years ago, among others, preceded also the Romanian Union and made it possible, the Great War or the War of the Nations, which in our history was more adequately named the War for National and State Integrity.

Given their profound significance, these anniversaries could not pass without being properly marked. Thus, throughout 2016 and in the following years, scientific, cultural and honouring events have taken place and will further take place everywhere the Romanian spirit is present. For sure, they will culminate with the events around December 1st 2018, when the Centennial shall be celebrated.

Among the already undertaken events were the ones held under the aegis of “Pr. Dumitru Bălașa” Historical Research Centre in Râmnicu-Vâlcea within “Matei Basarab” Vâlcea County Subsidiary of “Regina Maria” Hero-Worship National Association, under the title “On the footsteps of our people’s heroes and martyrs”, with the participation and collaboration of numerous historians, archivists, philologists, theologians, in reserve and retired officers and generals, cultural personalities and publicists etc.

Such an event was the National History Symposium held at Bistrița Monastery, Costești village, Vâlcea county, on 17th and 18th June 2016, under the title “Romania in the World War One – the 1916 Campaign. Centennial”. The works presented on this occasion, most of them remarkably interesting, innovating through content and presentation, were gathered by the heart of this assembly, professor Eugen Petrescu, who returns them to us here, reunited within a first volume, which shall not remain as the only one dedicated to the Centennial, along side the present book two other being on their way, all three of them successively honouring the years in which Romania has been at war: 1916, 1917 and 1918.

Thus, both the well-informed reader and the one only briefly interested in the historical matters will have the opportunity to find out, within the following pages, about a set of scientific contributions which the one who cared for the volume organised into four parts: I. *Intrarea României în Primul Război Mondial*,

II. *Oameni și locuri în anii de război*, III. *Izvoare documentare și narrative despre desfășurarea Primului Război Mondial în spațiul românesc* și IV. *Monumente și cimitire de onoare ale eroilor Primului Război Mondial* (I. *Romania's entrance in World War One*, II. *People and places in the years of the war*, III. *Documentary and narrative sources regarding the progress of World War One in the Romanian framework*, IV. *Memorials and honorary cemeteries of the heroes of World War One*).

The first part contains 11 titles under which, from a personal view, mostly new, aspects already in the attention of Romanian historiography – such as the circumstances regarding Romania's entrance in the war, political, diplomacy and military aspects proper to this decision, the rectitude of the country's participation in the war, its references with other important actors of the time, mainly Russia, or the informational war triggered before our entry in the war, as a preparatory stage – shall be approached. Along side these aspects, less discussed topics – such as the magical and mystical dimension of the war, the military and religious teaching in the time of the war or corruption, as a destructive agent in the efforts regarding the country's entering in the war – are brought into attention.

The second part, the most substantial one, consisting of 19 works, proposes topics referring to the development of military operations, especially the ones from the Oltenia perimeter (the ones from the rivers Cerna, Jiu and Olt), emphasizing events, places (Lovișteea Country, Stoenestii, Robănestii, Coșna), important characters in the military operations' deployment (generals Ioan Drăgălina, David Praporgescu and Gheorghe Rasoviceanu) or from Romania's political life (King Ferdinand or prime minister Alexandru Marghiloman), legendary heroes (sublieutenant Victor Popescu from Valea cu Apă, Gorj county), less known officers, but which distinguished themselves through their courageous feats (Alexandru Baranga and Ioan Răuțoiu), exemplary episodes from the battles on the Romanian territory (the maneuver of Flămânda, the Dobrogea operations, the battles from Jiu, Olt and Cerna rivers), the contribution of certain socio-professional categories to war efforts (the priests and the teachers), the defending of the country's cultural values against the occupying forces (the case of professor Ștefan Ciuceanu, the manager of the Museum of Oltenia and of "Aman" Library in Craiova), the contribution of the anonymous heroes to war efforts (the villagers of Căineni, Vâlcea county, as an example) etc.

The third part concerns an important matter regarding the better and nuanced knowledge of the war's development, namely the documentary and narrative sources regarding it. This represents a problem on which historians should especially insist in order to know the era of the Great Union, the 13 works within this section of the volume standing as proof. Different categories of sources, many of them new or less dealt with until now, can be found here, such as the front diaries of the ones engaged in battle (many of them mere

soldiers), the “daily notes” diaries written by the military units or by officers, memoirs of the participants, many of them having reasonable education (teachers, for example, as officers of the Romanian army), the regular correspondence of the soldiers with their families, as much as it has been preserved, the war memories put on paper by the former participants, the folk productions and even the wills made before entering the battles.

Finally, in the fourth part, 7 works regarding the monuments from the inter-war period honouring the heroes from the War of Our People’s Reunification – starting with Constantin Brâncuși’s work in Târgu-Jiu, continuing with the monuments on Jiu river’s valley, the cemeteries in Mircea Vodă (Dobrogea), Titești, Călinești, Bujoreni and Râmnicu-Vâlcea (Vâlcea county) and ending with the memorial in Robănești – have found their place.

As it shall be noticed, the first volume of the triptych dedicated by “Pr. Dumitru Bălașa” Historical Research Centre in Rm. Vâlcea to the Grand War heroes and martyrs of our people represents a valuable editorial product, which we warmly recommend to the readers and to those passionate about history.

Thematic diversity represents the first characteristic of the volume. As we were saying, there are topics that bring forward older historical aspects, originally reconsidering them, enriching their documentary baseline and giving them a new appearance. Others shed light onto unknown events, giving them a place within the atmosphere between 1916 and 1918 or in the one of the years that followed the Great Union.

Other texts refresh the data referring to important personalities of the war and age, equally with the greater emphasis on the semi-anonymous heroes’ and the great anonymous hero’s contribution, which has been the people in its integrity, to the foundation of the historical events during the mentioned period.

Not less important is the patriotic spirit that is shown from almost all the contributions to the volume, which is not a small thing during an age in which the appreciation of national values, of the true history makers and defenders of the Romanian people seems to be relentlessly declining.

In this order, evidently, the volume can be seen also as an expression of the contrary necessity, of respect and veneration for the heroes and martyrs of the people, as this has manifested in the inter-war period, when it was a constant of the age, a constant that the young generations of today have the duty to revalidate and to sublimate through a sort of strong attachment to the country, undoubtedly proving that they do not forget and will not forget what they owe to their forerunners.

Honour to professor Eugen Petrescu, factotum in the appearance of the three volumes, praise to those who contributed and will contribute to their making!

Author: Tudor Rățoi
Translator: Mihail Rogojinaru

Cuvânt înainte

Istoria ultimelor secole este marcată de o serie de tratate și alianțe prin care mai multe state ale lumii s-au grupat în puteri militare, determinând, pe calea armelor, schimbări majore în viața popoarelor. Astfel, la începutul anului 1914, Europa era împărțită în două tabere: pe de o parte: Germania, Austro-Ungaria și Italia, care făceau parte din Tripla Alianță, denumire schimbată în Puteri Centrale după retragerea Italiei și cooptarea în alianță a Imperiului Otoman; pe de altă parte: Rusia, Franța și Marea Britanie, care se constituiseră în Tripla Înțelegere, devenită ulterior Antanta.

Aceste alianțe au fost puse în mișcare ca urmare a refuzului imperiilor de a acorda popoarelor supuse dreptul la autodeterminare. Este și cazul românilor din Transilvania și Bucovina, supuși Imperiului Austro-Ungar, și a celor din Basarabia, supuși Imperiului Rus. Astfel, din cauza tensiunilor dintre Serbia și Austro-Ungaria, generate de naționaliștii sârbi care își doreau unirea tuturor popoarelor slave din Balcani într-un stat federal, inclusiv a slavilor de pe teritoriul Imperiului Austro-Ungar, la 28 iunie 1914 arhiducele Franz Ferdinand al Austro-Ungariei este asasinat la Sarajevo – capitala provinciei austriece Bosnia (anexată de Austro-Ungaria în 1908), autorul crimei fiind Gavrilo Princip – terorist bosniac pro-sârb, membru al societății secrete Mâna Neagră, organizație compusă din cincisprezece asasini cu legături în armata Serbiei. Asasinatul este pretextul Austro-Ungariei de a-și încheia socotelile cu Serbia. Așa se face că la 28 iulie Austro-Ungaria declară război Serbiei, iar la 29 iulie bombardează Belgradul. Cu excepția Bulgariei (care de mai mulți ani se afla în conflict cu Serbia), statele din Balcani, inclusiv România – care vedea un moment oportun pentru întregirea neamului –, au trecut de partea Serbiei și a aliaților din Antanta.

Așadar, Războiul cel Mare, Războiul Națiunilor sau Primul Război Mondial (primul „război total”) – denumit astfel în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial – a fost un conflict armat desfășurat între Puterile Centrale (al căror nucleu a fost constituit din Germania, Austro-Ungaria, Imperiul Otoman și Bulgaria) și Antanta (al cărei nucleu a fost constituit din Franța, Marea Britanie, Rusia, Italia, Japonia și, din 1917, Statele Unite ale Americii), în care au fost implicate peste 25 de state. Acest război a produs o ruptură decisivă cu vechea ordine mondială, ducând la prăbușirea a patru mari dinastii imperiale – Hohenzollern, Habsburg, Romanov și Otomană – și odată cu acestea la prăbușirea a patru mari imperii – German, Austro-Ungar, Rus și Otoman –, marcând

astfel încetarea absolutismului monarhic în Europa; a fost cauza Revoluției Ruse din 1917 (ale cărei urmări s-au soldat, așa cum spuneam, cu răsturnarea regimului țarist, în februarie, preluarea puterii de către bolșevici, în octombrie, și instalarea regimului comunist la 7 noiembrie) care a inspirat, mai târziu, alte revoluții precum cele din China sau Cuba; a destabilizat Europa și a creat germeii celui de-Al Doilea Război Mondial.

*

* *

În 1914, la izbucnirea Marelui Război, România adopta o politică de neutralitate, ezitând în sprijinirea vreuneia dintre taberele beligerante: Puterile Centrale și Antanta. Însă, după doi ani de atitudine neutră, România decidea intrarea în război alături de Antantă, alianța militară care promitea recunoașterea drepturilor sale asupra Transilvaniei și Bucovinei, teritorii românești aflate sub dominația austro-ungară.

Astfel, la 4/17 august 1916 se încheia între România și cele patru puteri militare ale Antantei – Marea Britanie, Franța, Rusia, Italia – un tratat de alianță și o convenție militară prin care țara noastră se obliga să intre în război împotriva Austro-Ungariei, nu mai târziu de 15/28 august 1916, iar la 14/27 august 1916 Consiliul de Coroană al României decidea intrarea în război alături de Antantă și mobilizarea generală a armatei, numărul celor mobilizați ajungând la cifra de 833.758 soldați și circa 18.000 ofițeri, la care se adăuga rezerva armatei care se ridica la 416.000 de oameni, efectivele mobilizate fiind grupate în 23 divizii de infanterie și două divizii de cavalerie.

În seara zilei de 14/27 august 1916, Edgar Mavrocordat, ministrul României la Viena, prezenta Ministerului de Externe al Austro-Ungariei declarația de război privind eliberarea Transilvaniei și Bucovinei cu următoarea precizare: „România, împinsă de dorința de a contribui să se grăbească sfârșitul conflictului și sub imperiul necesității de a-și salva interesele de rasă, se vede nevoită a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unității sale naționale” (*România în timpul primului război mondial. Mărturii documentare*, vol. 1, 1914-1916, București, Ed. Militară, 1996, p. 9, 41). În aceeași seară este declanșată ofensiva de eliberare a Transilvaniei, trupele române trecând Carpații prin cele 18 defileuri. Ca urmare a declarației de război, făcută Austro-Ungariei, la 28 august Germania declara război României. Turcia declara și ea război României, la 30 august, iar Bulgaria la 1 septembrie.

Pe parcursul conflictului se disting patru etape desfășurate de Armata Română: Campania din 1916, Campania din 1917, Campania din 1918 și Campania din 1919 (Campania României în Ungaria). La primele trei campanii ne vom referi în lucrările ce vor fi publicate în perioada 2016-2018, sub titlul: *Primul Război Mondial și Marea Unire a Românilor – vol. I, 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016)*; vol. II, *100 de ani de la marile bătălii de la Mărăști-Mărășești-Oituz (1917-2017)*; vol. III, *100 de ani de la făurirea României Mari (1918-2018)* –, iar la cea de-a patra ne vom

referi în 2019, într-o lucrare separată ce va fi publicată sub titlul: *Faza finală a Primului Război Mondial. 100 de ani de la Campania României în Ungaria bolșevică (1919-2019)*.

Urișul efort uman și material făcut de țara noastră pentru eliberarea vechilor provincii românești aflate sub dominația austro-ungară nu a fost în zadar, el fiind încununat de laurii Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 și de recunoașterea internațională a acestei mărețe împliniri.

Ultimul volum va fi dedicat tratatelor din 1919-1920, desfășurate în urma Conferinței de Pace de la Paris din 18 ianuarie 1919, în baza cărora România își intra în drepturile ei firești: Tratatul de Pace de la Saint-Germain (10 septembrie 1919) – prin care Austria a renunțat în favoarea României la Bucovina –, Tratatul de Pace de la Trianon (4 iunie 1920) – prin care Ungaria a recunoscut apartenența la România a Transilvaniei, Crișanei, Banatului și Maramureșului – și Tratatul de Pace de la Sevres (10 august 1920, rectificat în 1923 prin Tratatul de la Lausanne) – prin care sunt recunoscute noile granițe ale României. Așadar, această ultimă lucrare va fi publicată sub titlul: *Pacea după Primul Război Mondial. 100 de ani de la semnarea Tratatului de la Trianon (1920-2020)*.

Campania din 1916 cuprinde mai multe operațiuni: Operațiunea ofensivă în Transilvania, Operațiunea de apărare pe frontul de sud (bătălia de la Turtucaia, operațiunea de la Flămânda, acțiunile militare din Dobrogea), Operațiunea de apărare a trecătorilor din Carpați (bătăliile de la Sibiu, Brașov, Bran-Câmpulung, valea Prahovei, valea Oltului, valea Jiului, primele două bătălii de la Oituz), Operațiunea de apărare a teritoriului Olteniei și Munteniei (acțiunile militare din Oltenia, operația de apărare a Bucureștiului, replierea pe linia Râmnicu Sărat – Viziru, stabilizarea frontului în Moldova, pe aliniamentul Focșani – Nămolosa – Galați).

Ofensiva rapidă și entuziasmantă a armatei române și slaba rezistență opusă de armata austro-ungară permite ca până la 25 septembrie 1916 să fie eliberată o parte însemnată din Transilvania. Ofensiva este însă oprită la 26 septembrie, când armatele Puterilor Centrale sunt întărite cu unități bine antrenate și echipate aduse de pe alte fronturi. Acesta este momentul în care frontul românesc devine principalul front din Europa, el întinzându-se pe o lungime de peste 1.300 km de-a lungul Carpaților – de la Dorna până la Turnu-Severin –, cobora apoi de-a lungul Dunării până la Turtucaia, iar de aici la Marea Neagră.

În această situație armata română se retrage strategic, opunând rezistență și luptând pentru fiecare trecătoare din Carpați, acoperindu-se de glorie în bătăliile de pe valea Cernei, valea Argeșului, Câmpulung, Curtea de Argeș, Azuga, Predeal și Oituz. Puternica contraofensivă a armatelor germane și austro-ungare a dus însă la ocuparea teritoriilor eliberate și a unei părți importante din România, formată din Oltenia, Muntenia și Dobrogea, regiuni supuse în perioada 1 decembrie 1916 – 31 octombrie 1918 unui jaf sistematic organizat, una din principalele cauze ale pierderii Campaniei din 1916 fiind neîndeplinirea angajamentelor asumate de puterile Antantei. Așadar, „România

nu era învinsă nici prin lipsa de vitejie a soldaților săi, nici din cauza planului său general de campanie, ci numai de condițiile speciale în care a fost pusă de împrejurări, independent de voința ei” (D. Ciobotea).

La începutul lunii decembrie 1916, Regele și Guvernul României se retrag la Iași, iar la sfârșitul aceleiași luni, profitând de faptul că ofensiva Puterilor Centrale a scăzut din intensitate, ca urmare a condițiilor unei ierni foarte grele, trupele române se stabilesc pe linia fortificată Focșani – Nămolosa – Galați. Aflată pe această poziție, sub coordonarea generalului francez Henri Berthelot, care era șeful Misiunii Militare Franceze în România, armata română este reorganizată, instruită și dotată pentru a face față luptelor ce vor urma anul următor, 1917.

Jertfa de sânge dată de români în timpul acestei prime etape a războiului – Campania din 1916 – este estimată la 50.000 de morți, 80.000 de răniți și 110.000 prizonieri, un uriaș sacrificiu uman ce va triumfa, așa cum spuneam mai sus, prin Marea Unire de la 1 Decembrie 1918.

*

* * *

Acest volum, intitulat *Primul Război Mondial și Marea Unire a Românilor. 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016)*, deschide seria lucrărilor dedicate Războiului cel Mare, pentru noi Războiului Reîntregirii Neamului (1916-1918) și Marii Uniri (1 Decembrie 2018), ele fiind rezultatul programului de cercetări desfășurat de către Centrul de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălașa” din Râmnicu-Vâlcea al Filialei Județene „Matei Basarab” Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”, sub genericul „Pe urmele eroilor și martirilor neamului”, în cadrul căruia activează ca voluntari numeroși istorici, arhiviști, filologi, teologi, ofițeri și generali în rezervă și în retragere etc.

Cele trei volume, câte unul pentru fiecare an important din istoria unirii (1916, 1917 și 1918) și pentru fiecare culoare din Drapelul Național (roșu, galben și albastru), vor cuprinde studiile științifice și articolele cu caracter istoric selectate și prezentate la Simpozionul Național de Istorie „România în Primul Război Mondial”, edițiile 2016, 2017 și 2018, organizat cu scopul de a cinsti memoria eroilor făuritori ai României Mari, prin punerea în valoare a unor aspecte necunoscute sau mai puțin cunoscute în istoriografia română, legate de uriașul efort uman și material făcut de înaintașii noștri, în urmă cu 100 de ani, pentru împlinirea visului de veacuri – unitatea de neam.

Așadar, acest prim volum, din proiectul editorial *Primul Război Mondial și Marea Unire a Românilor*, coordonat de Eugen Petrescu, cuprinde materialele Simpozionului Național de Istorie „România în Primul Război Mondial”, ediția I – „Campania din 1916. Centenar, 1916-2016”, manifestare cultural-istorică desfășurată în zilele de 17-18 iunie 2016 la Mănăstirea Bistrița, comuna Costești, județul Vâlcea.

Eugen Petrescu

Foreword

The history of the latest centuries is marked by a series of treaties and alliances through which several world states gathered within military powers, determining through armed conflicts major changes in the lives of the peoples. Thus, at the beginning of 1914, Europe was split into two sides: on the one side: Germany, Austria-Hungary and Italy, which formed the Triple Alliance, name changed into the Central Powers following Italy's withdrawal and the co-optation of the Ottoman Empire; on the other side: Russia, France and Great Britain, which formed the Triple Entente, subsequently becoming Entente.

These alliances were put into motion as a result of the empires' refusal to grant the subservient peoples the right of self-determination. This is also the case of the Romanians from Transylvania and Northern Bukovina, subdued to the Austro-Hungarian Empire, and the ones in Basarabia, subdued to the Russian Empire. Thus, due to the tensions between Serbia and Austria-Hungary, generated by the Serbian nationalists which wanted the unification of all peoples in the Balkans within a federal state, including the Slavs on the Austro-Hungarian Empire's territory, on June 28th 1914 archduke Franz Ferdinand of Austria-Hungary is assassinated in Sarajevo – the capital of the province named Bosnia (annexed by Austria-Hungary in 1908), the author being Gavrilo Princep – a Bosnian pro-Serbian terrorist, member of the Black Hand secret society, organisation composed out of fifteen assassins linked to the Serbian army. The assassination represents Austria-Hungary's pretext to end things with Serbia. This is why on July 28th Austria-Hungary declares war against Serbia and bombs Belgrade on July 29th. With the exception of Bulgaria (which was in conflict with Serbia for several years), the Balkan states, including Romania – which considered this a favourable moment for the reunification if its people –, ranged themselves on Serbia's and the Entente's side.

Thus, the Grand War, the War of the Nations or World War One (the first "total war") – so called during World War Two – was an armed conflict between the Central Powers (with France, Great Britain, Russia, Italy, Japan and, from 1917, the USA forming the core of the alliance), in which 25 countries were engaged. This war produced a decisive split with the old world order, as four great imperial dynasties collapsed – Hohenzollern, Habsburg, Romanov and Ottoman – and together with those three great empires – German, Austro-Hungarian, Russian and Ottoman –, thus marking the ceasing of the monarchic absolutism in Europe; this was the cause of the 1917 Russian Revolution

(which's aftermath was, as we were saying, the overthrowing of the Tsarist regime, in February, the power seizing of the Bolsheviks, in October, and the installation of the Communist regime on November 7th) which later inspired other revolutions such as the ones in China and Cuba; it destabilised Europe and created the sprouts of World War Two.

*

* * *

In 1914, at the outbreak of the Grand War, Romania adopted a neutrality policy, hesitating to support any of the belligerent sides: the Central Powers and the Entente. Still, after two years of neutrality, Romania decided to enter the war alongside the Entente, military alliance that promised to recognise its rights over Transylvania and Bukovina, Romanian territories under Austro-Hungarian domination.

Thus, on August 4th/17th 1916, an alliance treaty and a military agreement through which our country pledged to enter the war and fight Austro-Hungary not later than August 15th/28th 1916 was signed between Romania and the four military powers of the Entente – Great Britain, France, Russia, Italy. On August 14th/27th 1916, Romania's Crown Council decided to enter the war alongside the Entente and to mobilise the entire army, the number of those mobilised reaching 833.758 soldiers and approximately 18.000 officers, to which the army's reserve – 416.000 people – was added, the mobilised personnel being structured into 23 infantry divisions and two cavalry divisions.

In the evening of August 14th/27th 1916, Edgar Mavrocordat, the Romanian Minister at Vienna, presented the declaration of war regarding the liberation of Transylvania and Bukovina to the Minister of Foreign Affairs of Austro-Hungary, with the following specification: "Romania, driven by the desire to contribute to the acceleration of the conflict's ending and under the necessity of saving its race interests, is forced to engage in combat alongside those that are able to ensure the accomplishment of its national unity" [*România în timpul primului război mondial. Mărturii documentare* vol. 1, 1914-1916, București, Ed. Militară, 1996, p. 9, 41; (*Romania in World War One. Documentary Testimonies*, vol. 1, 1914-1916, Bucharest, Ed. Militară, 1996, p. 9, 41)]. In the same evening, the offensive for the liberation of Transylvania was launched, as the Romanian troops cross the Carpathians through the 18 passages. As a result of the war declaration made to Austro-Hungary, Germany declares war on Romania on August 28th. Turkey also declares war on Romania on August 30th and so does Bulgaria on September 1st.

Four stages deployed by the Romanian Army are to be distinguished during the conflict: the 1916 Campaign, the 1917 Campaign, the 1918 Campaign and the 1919 Campaign (Romania's campaign in Hungary). In the works that will be published between 2016 and 2018, we shall refer to the first three campaigns, under the title: *Primul Război Mondial și Marea Unire a Românilor (World War One and the Great Union of the Romanians)* – vol. I, 100

de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016) [100 years since Romania's entrance in the War of Our People's Reunification (1916-2016)]; vol. II, *100 de ani de la marile bătălii de la Mărăști-Mărășești-Oituz (1917-2017)* [100 years since the great battles of Mărăști-Mărășești-Oituz (1917-2017)]; vol. III, *100 de ani de la făurirea României Mari (1918-2018)* [100 years since the accomplishment of Greater Romania (1918-2018)] –, while the fourth shall be discussed in 2019, in se separate work having the title: *Faza finală a Primului Război Mondial. 100 de ani de la Campania României în Ungaria bolșevică (1919-2019)* [The final stage of World War One. 100 years since the Romanian Campaign in Bolshevik Hungary (1919-2019)].

The gigantic human and material effort made by our country for the liberation of the old Romanian provinces from Austro-Hungarian domination was not in vain, being crowned with the laurels of the Great Union of December 1st 1918 and the international recognition of this grand fulfilment.

Thus, the last volume shall be dedicated to the treaties of 1919-1920, deployed following the Peace Conference in Paris held on January 18th 1919, on the basis of which Romania was reinstated into its natural rights: the Peace Treaty of Saint-Germaine (September 10th 1919) – through which Austria gave up on Bukovina in favour of Romania –, the Peace Treaty of Trianon (July 4th 1920) – through which Hungary admitted that Transylvania, Crișana, Banat and Maramureș belong to Romania – and the Peace Treaty of Sèvres (August 10th 1920, rectified in 1923 through the Treaty of Lausanne) – through which Romania's new borders are recognised. Therefore, this final work shall have the title: *Pacea după Primul Război Mondial. 100 de ani de la semnarea Tratatului de la Trianon (1920-2020)* [Peace following World War One. 100 years since the Treaty of Trianon (1920-2020)].

The 1919 Campaign includes several military operations: the offensive Operation in Transylvania, the defensive Operation on the southern front (the Turtucaia battle, the operation in Flămânda, the military actions in Dobrogea), the Operation held for defending the Carpathian passages (the battles of Sibiu, Brașov, Bran-Câmpulung, Prahova River's valley, Olt River's valley, Jiu River's valley, the first two battles of Oituz), the Operation held for defending the territories of Oltenia and Muntenia (the military actions in Oltenia, the operation for the defensive of Bucharest, the withdrawal on Râmnicu Sărat – Viziru line, the front stabilisation in Moldavia, on Focșani – Nămolosa – Galați alignment).

The swift and thrilling offensive of the Romanian army and the weak resistance opposed by the Austro-Hungarian army enables the liberation of an important part of Transylvania until September 25th 1916. However, the offensive stopped on September 26th, when the armies of the Central Powers are strengthened with well-trained and equipped units brought from other fronts. This is the moment that the Romanian front became the main front in Europe, being over 1.300 km long along the Carpathians – from Dorna to Turnu-Severin –, descending then along the Danube to Turtucaia and from here to the Black Sea.

In this situation, the Romanian army strategically retreats, opposing resistance and fighting for every Carpathian passing, glorifying itself in the battles held on Cerna River's valley, Argeş River's valley, Câmpulung, Curtea de Argeş, Azuga, Predeal and Oituz. However, the strong counter-offensive of the German and Austro-Hungarian armies has led to the occupying of the liberated territories and of an important part of Romania, composed of Oltenia, Muntenia and Dobrogea, regions systematically plundered, one of the main causes of losing the 1916 Campaign being the non-fulfilment of the obligations taken by the powers of the Entente: "Romania was not beaten by its soldiers' lack of bravery, nor because of its general campaign plan, but only because of the special conditions in which it was put by circumstances, independent of its will" (D. Ciobotea).

At the beginning of December 1916, the King and the Government of Romania retreat to Iași and, at the end of the same month, taking advantage of the fact that the Central Powers' offensive has weakened as a result of a very hard winter, the Romanian troops settle on Focșani – Nămolosa – Galați fortified line. On this position, under the coordination of the French General Henri Berthelot, which was the chief of the French Military Mission, the Romanian army is reorganised, trained and equipped in order to face the battles which were to come in the following year, 2017.

The blood sacrifice given by Romanians during this first stage of the war – the 1916 Campaign – is estimated at 50.000 dead, 80.000 injured and 110.000 prisoners, an immense human sacrifice which will triumph, as it has been stated above, through the Great Union of December 1st 1918.

*

* *

The present volume – *Primul Război Mondial și Marea Unire a Românilor. 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016)* [World War One and the Great Union of the Romanians. 100 years since Romania's entrance in the War of Our People's Reunification (1916-2016)] – opens the series of works dedicated to the Grand War, which for us represented the War of Our People's Reunification (1916-1918) and of the Great Union (December 1st 1918), these works being the result of the research program carried out by "Pr. Dumitru Bălașa" Historical Research Centre in Râmnicu-Vâlcea within "Matei Basarab" Vâlcea County Subsidiary of "Regina Maria" Hero-Worship National Association – under the title "On the footsteps of our people's heroes and martyrs" –, in which a number of historians, archivists, philologists, theologians, reserved and retired officers and generals etc. activate as volunteers.

The three volumes – one for every each important year in the history of the union (1916, 1917 and 1918) and for each of the colours of the National Flag (red, yellow and blue) – contain the historiographical studies and articles selected and presented within the National History Symposium "România în

Primul Război Mondial” (“Romania in World War One”), 2016, 2017 and 2018 editions, held with the purpose of honouring the memory of the founding heroes of Greater Romania, through valorising a number of unknown or less known aspects from Romanian historiography, related to the tremendous human and material efforts made by our forerunners 100 years ago for the fulfilment of the centuries-long dream – people’s unity.

Thus, this first volume, from the editorial program “World War One and the Great Union of the Romanians, coordinated by Eugen Petrescu, gathers the materials of the National History Symposium “România în Primul Război Mondial” (“Romania in World War One”), first edition – “Campania din 1916. Centenar, 1916-2016” (“the 1916 Campaign. Centennial, 1916-2016”), cultural and historical event held on June 17th and 18th 2016 at Bistrița Monastery, Costești village, Vâlcea county.

Author: Eugen Petrescu
Translator: Mihail Rogojinaru

Notă asupra volumului

Prezentul volum, intitulat *Primul Război Mondial și Marea Unire a Românilor. 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016)*, vine să omagieze împlinirea unui secol de la intrarea țării noastre în Marele Război (Campania din 1916), alături de Antanta, cu scopul eliberării teritoriilor românești aflate sub dominația austro-ungară (Ardealul, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina). Acesta este publicat la Editura Universitaria din Craiova, în 2016, și cuprinde 50 din cele peste 75 de lucrări științifice și articole înscrise la Simpozionul Național de Istorie „România în Primul Război Mondial”, ediția I – „Campania din 1916. Centenar, 1916-2016”, desfășurat la Mănăstirea Bistrița, comuna Costești, județul Vâlcea, în zilele de 17-18 iunie 2016, autori fiind: Ion Aldescu, Marin I. Arcuș, Paul-Emanoil Barbu, Mircea Baron, Iosif Bodo, Grigore Buciu, Dumitru Cauc, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Radu Constantin, Aurel V. David, Constanțiu Dinulescu, Florin Epure, Dumitru Garoafă, Ilie Gorjan, Petre Gigea-Gorun, Constantin Mănescu-Hurezi, Ioan St. Lazăr, Corneliu Mihail Lungu, Remus Macovei, Mite Măneanu, Radu Petrescu-Muscel, Tudor Nedelcea, Daria Nicolae, Daniela-Liliana Pătrașcu, Dumitru-Valentin Pătrașcu, Marian Pătrașcu, Eugen Petrescu, Toma Rădulescu, Tudor Rățoi, Ovidiu Rizopol, Gabriel Sarcină, Cristian Andrei Scăiceanu, Costin Scurtu, Ion Soare, Mihai Sporiș, Nicușor Marian Pele Trăiloiu, Cătălina Velculescu, Radu Ștefan Vergatti, Florea Vlădescu. Cei 41 de autori vin din domenii diferite de activitate și au un rol important în societatea românească. Ei sunt cercetători istorici, arhiviști, filologi, teologi, generali și ofițeri în rezervă sau în retragere din diferite structuri militare și de informații, artiști plastici etc. Aceștia, alături de cei implicați tehnic în realizarea volumului (traducător și tehnoredactor), sunt prezentați, pe scurt, în *Tabla auctorială*, situată înainte de *Cuprins*.

Coperta este realizată pe fond roșu, așa cum prevede proiectul editorial creionat de coordonatorul acestuia, descris în *Cuvânt înainte* (câte un volum pentru fiecare an important din istoria Marii Uniri – 1916, 1917 și 1918 – și pentru fiecare culoare din Drapelul Național: roșu, galben și albastru). Pe coperta IV este proiectată Crucea Eroilor, situată pe Munții Coți (cota 1661 m), comuna Căineni, județul Vâlcea – simbol al jertfei românilor la trecătorile Carpaților din toamna anului 1916, în luptele cu armatele de ocupație germano-austro-ungare –, operă comemorativă de război ridicată în 2016 de Filiala Județeană „Matei Basarab” Vâlcea a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”, la inițiativa președintelui acesteia, Eugen Petrescu, în vecinătatea locului în care a căzut la datorie, la 30 sept./13 oct. 1916, generalul David Praporgescu – comandantul Corpului I Armată, primul general român căzut pe câmpurile de luptă ale Războiului Re-Întregirii Neamului.

Volumul este prefațat de istoricul și arhivistul Tudor Rățoi și tradus sumar în limba engleză de filologul Mihail Rogojinaru. Acesta cuprinde 660 pagini, format B5, structurate pe patru părți, tema principală fiind Campania din 1916, după cum urmează: prima parte – *Intrarea României în Primul Război Mondial* (p. 35-148), a doua parte – *Oameni și locuri în anii de război* (p. 149-402), a treia parte – *Izvoare documentare și narative despre desfășurarea Primului Război Mondial în spațiul românesc* (p. 403-574), a patra parte – *Monumente și cimitire de onoare ale Eroilor Primului Război Mondial* (p. 575-660).

Încheierea se face cu un articol realizat în afara programului de cercetare, de către politicianul și omul de cultura craiovean Petre Gigea-Gorun, intitulat „La 100 de ani de la luptele de la Robănești”.

De precizat că lucrările publicate au bibliografie, iar unele dintre ele sunt însoțite de anexe, majoritatea ilustrate, rolul acestora fiind acela de a da o valoare în plus informațiilor publicate.

Aducem mulțumiri tuturor celor ce și-au pus amprenta pe acest prim volum din seria dedicată Războiului I Mondial și desăvârșirii unității național-statale a poporului român, implicându-se cu pasiune și dragoste de neam în realizarea sa, cinstind astfel eroismul strămoșilor întregitori de țară.

Eugen Petrescu

Reference notes

The present volume, *Primul Război Mondial și Marea Unire a Românilor. 100 de ani de la intrarea României în Războiul Reîntregirii Neamului (1916-2016)* [*World War One and the Great Union of the Romanians. 100 years since Romania's entrance in the War of Our People's Reunification (1916-2016)*], honours the 100 years which passed since Romania's entering in the Great War (the 1916 Campaign), alongside the Entente, with the purpose of freeing the Romanian territories from Austro-Hungarian occupation (Ardeal, Banat, Crișana, Maramureș and Bukovina). It is published by Universitaria Publishing Company, in 2016, and gathers 50 of the more than 75 scientific works and articles presented within the National History Symposium "România în Primul Război Mondial" ("Romania in World War One"), first edition – "Campania din 1916. Centenar, 1916-2016" ("the 1916 Campaign. Centennial, 1916-2016"), held at Bistrița Monastery, Costești village, Vâlcea county on June 17th and 18th 2016, having as authors: Ion Aldescu, Marin I. Arcuș, Paul-Emanoil Barbu, Mircea Baron, Iosif Bodo, Grigore Buciu, Dumitru Cauc, Ileana Cioarec, Dinică Ciobotea, Radu Constantin, Aurel V. David, Constanțiu Dinulescu, Florin Epure, Dumitru Garoafă, Ilie Gorjan, Petre Gigea-Gorun, Constantin Mănescu-Hurezi, Ioan St. Lazăr, Corneliu Mihail Lungu, Remus Macovei, Mite Măneanu, Radu Petrescu-Muscel, Tudor Nedelcea, Daria Nicolae, Daniela-Liliana Pătrașcu, Dumitru-Valentin Pătrașcu, Marian Pătrașcu, Eugen Petrescu, Toma Rădulescu, Tudor Rățoi, Ovidiu Rizopol, Gabriel Sarcină, Cristian Andrei Scăiceanu, Costin Scurtu, Ion Soare, Mihai Sporiș, Nicușor Marian Pele Trăiloiu, Cătălina Velculescu, Radu Ștefan Vergatti, Florea Vlădescu. The 40 authors come from different professional fields with an important role in Romanian society. They are historians, archivists, philologists, theologians, in reserve and retired generals and officers from different military and intelligence structures, plastic artists etc. These authors are briefly presented in the *Authors' list* positioned before the *Contents*, along side the ones involved in the technical matters of the volume (translator and desktop publisher).

The cover has a red background, according to the editorial project made by its coordinator, described in the *Foreword* (one volume for each important year from the history of the Great Union – 1916, 1917 and 1918 – and for each colour of the National Flag: red, yellow and blue). On cover IV, we have the Heroes' Cross situated in Coți Mountains (1661 m), Căineni village, Vâlcea county – symbol of the sacrifice made by the Romanians in the passes of the Carpathians in the fall of 1916, during the battles against the German and Austro-Hungarian occupying forces –, commemorative war monument raised in 2016 by "Matei Basarab" Vâlcea County Subsidiary of "Regina

Maria” Hero-Worship National Association and initiated by its president, Eugen Petrescu, next to the place where, on September 30th/October 13th 1916, General David Praporgescu – commander of the 1st Army Corps – fell in combat (the first Romanian general fallen on the battle ground in the War of Our People’s Reunification).

The volume is prefaced by historian and archivist Tudor Rățoi and briefly translated into English by philologist Mihail Rogojinaru. It contains 660 pages in B5 format, structured into four parts, with *the 1916 Campaign* being the main topic, as follows: the first part – *Intrarea României în Primul Război Mondial, (Romania’s entrance in World War One)* (pp. 35-148), the second part – *Oameni și locuri în anii de război (People and places in the years of the war)* (pp. 149-402), the third part – *Izvoare documentare și narative despre desfășurarea Primului Război Mondial în spațiul românesc (Documentary and narrative sources regarding the progress of World War One in the Romanian framework)* (pp. 403-574), the fourth part – *Monumente și cimitire de onoare ale eroilor Primului Război Mondial (Memorials and honorary cemeteries of the heroes of World War One)* (pp. 575-660).

The ending is realised through an article written outside the research program by politician and cultural personality Petre Gigea-Gorun from Craiova, having the title “La 100 de ani de la luptele de la Robănești” (“100 years since the battles in Robănești”).

It is worth mentioning that the published works contain bibliography and some are accompanied by annexes, most of them illustrated, increasing the value of the published information.

We thank all of those who made their mark on this volume from the series dedicated to World War One and to the fulfilment of national and state union of the Romanian people, engaging themselves with passion and love for their people into its accomplishment, thus honouring the heroism of their nation-unifying forerunners.

Author: Eugen Petrescu
Translator: Mihail Rogojinaru

PARTEA I

INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

DESPRE INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Dinică Ciobotea

Istoria se scrie în postumitatea unui eveniment sau a unui om. Cu cât distanța de timp față de o faptă din trecut este mai mare, cu atât istoricii sunt mai aproape de adevărurile rostite sau scrise. Aserțiunile lor țin de sensurile faptei istorice validate de scurgerea timpului. După un secol de la intrarea României în *Războiul pentru reîntregirea neamului*, parte a *Primului Război Mondial*, oricare judecată istorică se așează pe sensul legitim și durabil al faptei care a clădit Unirea cea Mare din 1918, statul național unitar român.

În cei o sută de ani, în care s-au petrecut cel puțin patru generații de oameni, fiecare generație a avut conștiința sa prin care a văzut lumea, diferită de cea care a precedat-o. „Acei veniți în urmă au posibilitatea să vadă clar și mai unitar decât acei dinaintea lor. Pe măsură ce-și urmează destinul, conștiința omenească devine mai ordonată și mai pătrunzătoare; fiindcă, în mod excepțional, ea singură pe lume are darul să crească moștenindu-se de la o generație la alta. În ordinea naturală a vieții omenești este așadar un progres continuu”¹. În esență, fiecare generație are o energie sufletească a sa în a-și înfăptui menirea pe care i-o încredințează istoria.

„În 1914, când zorii zilei celei mari începuseră a miși, când de la un capăt la altul al globului, popoarele își căutau drepturile și dreptatea luptând și sângerând pentru idealurile lor”, și la noi s-a cerut, „cu mai multă vigoare, împlinirea datoriei față de acel mare ceas istoric”...².

Atunci, în condițiile în care liderii politici ai României hotărâseră ca țara să intre într-o stare de neutralitate și de expectativă militară față de grupările belicoase ce se confruntau după 28 iulie 1914, manifestările românilor pentru înfăptuirea „unității morale a României” au sporit „distrugând – după cum se adresa craiovenilor „Acțiunea Națională” din București prin Apelul „Frați Români” din 25 martie 1915 – tendințele și curentele lăaturalnice care vor să întunece singurul ideal spre care suntem chemați să îndreptăm astăzi totalitatea puterilor noastre naționale”³. Idealul pentru ca „să răsară o altă Românie” – se specifica în același apel amintit mai sus – cupla pe cei mai reprezentativi luptători „pentru afirmarea românismului în Ardeal”, Vasile Lucaciu și Octavian Goga cu personalitățile politice și culturale de la București, cu cei din ținutul „de cea mai curată, mai dârză și mai luptătoare energie națională, Oltenia”, de fapt cu toți românii.

¹ C. Rădulescu-Motru, „Climatul sufletesc oltean”, în volumul *Oltenia*, Craiova, 1943, p. 25-26.

² *Eroilor învățători doljeni*. *Omagiu*, f.a., [Craiova], p. 4.

³ Apud. Luchian Deaconu, *Momente din epopeea făuririi statului național unitar român*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1918, p. 14.

Pe fondul situației produsă în lume de desfășurarea războiului, Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916 a hotărât, în sensul dorit de întreaga națiune română, intrarea în război alături de Antantă și mobilizarea generală a armatei române. În foarte scurt timp, numărul mobilizaților a ajuns la 1.254.471 oameni. Ofensiva de eliberare a Transilvaniei, declanșată la 14/27 august prin trecerea Carpaților prin 18 trecători, a fost întâmpinată cu entuziasm de românii Ardealului. După o ofensivă victorioasă și eliberarea multor localități armata română a trebuit să facă față armatelor inamice întărite cu unități aduse de pe alte fronturi. Din momentul în care armatele Puterilor Centrale s-au regrupat în contra armatei române, frontul românesc devenind frontul principal al războiului european, cea din urmă s-a retras strategic, luptând pentru fiecare trecătoare din Carpați și așezare. Contraofensiva armatelor germane și austro-ungare a dus la ocuparea unei părți din România, cea dintre Carpați și Dunăre⁴.

Despre „zilele de zăbucium și glorie” ale românilor intrați în război am găsit în beciurile casei Brăiloiu din Craiova o scriere fascinantă apărută la Iași, unde se retrăsese regele și guvernării României. Reproducând-o nu facem altceva decât să dăm gloria celor care în momente de mare cumpănă au avut tăria să aleagă calea dreaptă în împlinirea idealului moștenit, unitatea neamului românesc.

Centenarul Primului Război Mondial apropie generațiile de astăzi de cele din urmă cu o sută de ani prin reflecție asupra istoriei. Un sacrificiu enorm, cuantificat în vieți omenești, s-a făcut pentru o refacere națională a unității tuturor românilor, unitate de energii și de misiuni cerute de o mare zonă geopolitică a Europei din care dispăreau structurile imperiale medievale și se așezau în harta lumii forțele naționale.

Istoria poate fi înțeleasă numai printr-un istorism corect, totul la un moment dat și în condițiile acelea, iar nu prin comparații cu epoca prezentă. Istoricul nu face, în acest mod, „exces de trecut”, ci doar reconstituie din fapte individuale, de grup și naționale „marea istorie”.

Ideile cuprinse în această broșură se mai întâlnesc și într-o publicație apărută la un an după încheierea războiului. Aceasta poartă titlul: *Situația internațională a României. Expunere făcută în Adunarea Deputaților (16-17 decembrie 1919) de Ion I. C. Brătianu*, București, Imprimeriile Independența, Strada R. Poincare (Academiei) 17, 1919, 45 p.

Argumentele lui Ion I. C. Brătianu la întrebarea „De ce am intrat în război” sunt reluate și cu mai mare augmentare. Dintre acestea amintim doar câteva.

Situația din România din ultimii 50 de ani, înainte de 1914, era una „din cele mai prospere din Europa”⁵, încât cetățenii erau mulțumiți cu ceea ce era”, iar progresul era evidențiat în intervalul unui deceniu de creșterea demografică cu 1 milion de locuitori, întreprinderea bugetului fără a spori impozitele, formarea unui capital de 200 milioane numai în băncile populare create la începutul anilor 1900, etc., iar în plan extern statul obținuse

⁴ Vezi Const. Kiritescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, București, 1922; Generalul I. Culcer, *Recenzie asupra Istoriei Războiului pentru întregirea României*, București, 1929.

⁵ *Situația internațională a României. Expunere făcută în Adunarea Deputaților (16-17 decembrie 1919) de Ion I. C. Brătianu*, București, Imprimeriile Independența, Strada R. Poincare (Academiei) 17, 1919, p. 4.

„respectul și încrederea tuturor”, așa cum s-a etalat cu prilejul păcii de la București din 1913. Această situație nu impunea ruperea unei stări de pace favorabilă progresului. Izbucnirea războiului mondial în 1914 și starea de neutralitate adoptată de România, ce nu putea fi definitivă într-o asemenea conflagrație, au schimbat problema opțiunii și atitudinii conducătorilor statului față de aliații anteriori, mergând cu Antanta. Explicațiile lui Ion I. C. Brătianu privind această atitudine au fost cu mult mai extinse decât în broșura *Pentru neam. De ce România nu putea urma altă cale*, mergând de la originea latină a poporului român, situația geografică și istoria relațiilor cu statele occidentale, până la considerentele geopolitice care au determinat blocurile de alianțe din anii 1877 și de după aceea, sau împrejurările încheierii tratatului cu Germania și Austria „cu un caracter pur defensiv contra Rusiei”, de „asigurarea păcii Europei de un nou război”, concomitent cu un altul cu Italia prin care „Românii nu vor înțelege să se bată acolo unde nu sunt reprezentanți ai latinității”.

Expunerea lui Ion I. C. Brătianu adaugă, și mai explicit, condițiile participării României la război, dificultățile dobândirii armamentului, condițiile acțiunii militare a României, „decepțiunile nebănuite” produse de cuplarea forțelor militare române și ruse, „suferințele glorioasei Retrageri”, „opera de refacere a armatei” în vederea ofensivei din 1917, „grava situație creiată de disoluția rusă”, legăturile cu aliații menținute „și în timpul ocupației străine, în timpurile de la Iași, ca relațiuni intime de solidaritate”, și condițiile reînceperii luptelor după pacea de la București („care nu a fost niciodată consfințită de Rege, nici ratificată”) în baza colaborării și relațiilor militare cu Aliații „impuse de legăturile pe care Regele și Țara nu le-au socotit niciodată desfăcute”⁶.

*

* * *

Luptele românilor și „jertfele rodnice ce au făcut pentru cauza Aliaților” au fost atuurile care au avut drept consecințe Unirea cea Mare a tuturor românilor din 1918 și recunoașterea statului național unitar român în toate tratatele de pace care au încheiat Primul Război Mondial.

Viața nouă a popoarelor europene ce își desăvârșiseră în 1918 unitatea de viață statală în conturul teritoriului în care se formaseră se regăsește – în chipul firesc al legilor istoriei – și după o sută de ani.

Anexă:

Pentru neam de ce România nu putea urma altă cale

Față de situația creată României de evenimentele din Rusia, credem că este necesar să recapitulăm condițiile intrării noastre în acțiune și rezultatele ei, pentru a vedea în chip lămurit cum se prezintă lumii cauza noastră. Este cu atât mai necesar să facem aceasta cu cât constatăm că din cei trei ani de război, în perioada când noi am

⁶ *Ibidem*, p. 18.

intrat în luptă au avut loc prefaceri mari și zguduiri de forțe care au putut prilejui pierderea șirului desfășurării întâmplărilor, și influența ce au avut unele asupra altora.

Pentru ce am intrat în acțiune?

Această chestiune trebuie cu atât mai mult lămurită, cu cât față de întorsătura împrejurărilor și îndeosebi a revoluției rusești, mulți vor fi ispitiți să se întrebe dacă hotărârea pe care am luat-o la 14 August 1916, a fost sau nu spre folosul neamului.

Soarta viitoare a Orientului Europei și deci și a noastră a fost pusă în joc de războaiele din 1912 și 1913, apoi de agresiunea Austro-Ungariei din iulie 1914.

Prin pacea de la București care încheia războaiele balcanice din 1912 și 1913 se consolida de fapt împărțirea Turciei europene și se dădea statelor mici din Orientul Europei dreptul de a hotărî singure soarta lor. Planurile imperialiste ale Bulgariei erau distruse, Austro-Ungaria își vedea visurile ei de hegemonie în Balcani pentru totdeauna risipite, drumul spre Salonic închis prin întărirea Serbiei și pierderea Sandjacului Novi Bazar, iar consolidarea la hotarele sale a unor state cu caracter național unitar ca România și Serbia, constituia o continuă amenințare pentru un stat heterogen. După ce zadarnic imperiul habsburgic încercase să împiedice încheierea sus-menționatului tratat, căuta să se folosească de primul prilej pentru a proceda la desființarea lui. Asasinarea Arhiducelui moștenitor îi sluji drept nefericit pretext.

Intrarea deci în război a Austro-Ungariei în iulie 1914 reprezenta nu numai negarea dreptului popoarelor și în special a statelor balcanice de a dispune de propria lor soartă dar în același timp prin distrugerea ce încerca a tratatului de la București, ajută politica de cotropire a Bulgariei, vrăjmașul nostru de la sud. Cauzele pentru care ea intra în război erau atât de lămurit în contradicție cu interesele României, încât nimeni nu-și putea face vreo iluzie asupra putinței de a aplica tratatul de alianță defensivă ce aveam cu Tripla Alianță, pentru că trebuie reținut faptul că tratatul ce ne lega de Puterile Centrale era defensiv, pe când acțiunea Austro-Ungariei a avut un caracter specific ofensiv prin năvălirea în Serbia.

Așa ne putem explica de ce părerea ca România să refuze a da curs cererii ce i se făcea de a se alătura de Tripla Alianță a întrunit aproape unanimitatea în Consiliul de Coroană din Iulie 1914.

Pe de altă parte, politica României a fost determinată și de atitudinea Puterilor Centrale încă de la începutul războiului, față de anumite chestiuni. Germania avusese prudența să-și ascundă până atunci, cu dibăcie, adevăratele ei scopuri. În amestecul ce avusese în 1913 și în timpul tratatelor de pace de la București, părea că renunțase de a sprijini politica de subjugare a Austro-Ungariei în Balcani, precum și la faimosul proiect de a realiza o legătură directă între Berlin și Bagdad, prin state înfeudate ei.

Această bănuială însă a fost cu prisos dezmințită de agresiunea contra Belgiei și de cotropirea Serbiei de către Austro-Ungaria, ambele acte dovedind același dispreț de viața și dreptul popoarelor mici.

În cursul celor dintâi doi ani ai războiului, Germania și-a evidențiat din ce în ce mai concret adevăratele ei țeluri și se gândea să realizeze programul de dominație

mondială prin înfăptuirea mai întâi a aceluși cunoscut proiect al „Mittel-Europei”, care ne interesa în cel mai înalt grad și care nu era altceva decât acapararea politică și economică a tuturor statelor ce se găseau pe drumul Berlin-Bagdad.

În aceeași ordine de idei, din cauza dificultăților create de blocul maritim, Germania a apreciat nu numai importanța ce reprezentau pentru ea cerealele noastre și terenurile petrolifere, dar și avantajele transportului pe Dunăre. Se afirma de către Germania o nouă politică, aceea de a face din acest fluviu, de care se leagă soarta întregului nostru neam, un fluviu german.

În rezumat, România nu putea să aplice tratatul său de alianță defensivă cu Tripla Alianță pentru următoarele motive:

Fiindcă Austro-Ungaria începea un război ofensiv contra Serbiei, aliata noastră naturală în Balcani, pe când tratatul nostru era defensiv;

Fiindcă se desființa tratatul de la București, în care se recunoștea pentru prima oară dreptul Statelor din Orientul Europei și deci și al nostru, de a hotărî singure de soarta lor;

Fiindcă războiul început de Austro-Ungaria era un război de negațiune a dreptului naționalităților, principiu care formează rațiunea de existență a statului român modern;

Fiindcă în condițiile în care se începea acest război, izbânda Austro-Ungariei însemna consolidarea vrăjmașilor neamului nostru: a Ungurilor și Bulgarilor. Ar fi fost un ajutor pe care îl dam azi, pentru a sugruma frații noștri și pentru a primejdui, mâine, existența statului român;

Fiindcă în cursul acestui război atât Austro-Ungaria cât și mai cu seamă Germania au afirmat o politică absolut contrară și cu interesele statului nostru național și cu posibilitatea lui de dezvoltare în viitor.

De la început dar, se vedea că participarea noastră la război, alături de Puterile Centrale, ar fi fost o imposibilitate, deoarece nu numai că jumătatea neamului român aflător în regat ar fi contribuit la sugrumarea celeilalte jumătăți, dat fiind aliații asupritorilor lor, nu numai că am fi fost complici ai propriei noastre deznaționalizări, dar am fi renunțat pentru totdeauna, ceea ce este și mai grav, la unitatea neamului nostru, dărâmand un ideal ce nu l-am creat ci l-am moștenit și pe care nu avem dreptul a-l distrugem.

Cu cât însă evenimentele se desfășurau cu atât apărea mai limpede interesul nostru de a intra în luptă. Nu avem decât să facem o simplă analiză a grupării popoarelor în război, pentru a înțelege care putea fi atitudinea noastră. Într-adevăr când erau în luptă două grupări de forțe, una care reprezenta spiritul reacționar de dominație al celui mai tare asupra celor mai slabi; concepția unei întocmiri mondiale în care drepturile naționalităților mici să fie sacrificate, și alta dimpotrivă reprezenta principiul democratic de viață liberă pentru toate naționalitățile, triumful în omenire al idealului de dreptate și de libertate care singur poate garanta existența și netulburata dezvoltare a națiunilor mici, România nu putea sta pe gânduri. Toate interesele ei o legau de Împătrita Înțelegere și viitorul ei atârna de izbânda acestui grup de puteri.

Dar pe lângă acestea, o îndreptau spre Împătrita Înțelegere și considerațiunile de un realism mai practic și mai imediat. Victoria Germaniei împotriva unei coaliții quasi-

mondiale apare tuturor minților cugetătoare ca o imposibilitate materială. Se poate ca prin defectiunea neprevăzută a unora, prin greșelile neiertate ale altora, prin vicisitudinile armelor, această victorie să fie mai anevoioasă decât se credea, sau mai întârziată decât se spera, ea rămâne totuși un postulat care se impune minții omenești cu puterea unei certitudini, fiindcă este cu neputință a concepe o lume clădită pe răsturnarea tuturor principiilor care stăpânesc azi viața popoarelor și aspirațiile lor.

Dar și alte elemente hotărau atitudinea României.

Într-adevăr, din zi în zi conflagrația lua un caracter mai general, mai ales prin participarea Angliei și Japoniei. Prin proporțiile lui războiul actual era menit să pue toate problemele naționale, economice și politice care agită nu numai continentul european, dar chiar lumea întreagă. În asemenea condiții, în mijlocul unor așa de mari prefaceri evident nu puteau rămâne neutre decât acele state care nu aveau nimic de revendicat.

Pentru țările însă care aveau un ideal național de îndeplinit, care nu au ajuns încă la realizarea unității lor etnice, a rămâne neutre însemna a renunța la orice viitor și a proclama abdicarea de la toate aspirațiile lor naționale. Așa fiind, neamul românesc care până acum nu a izbutit să închege o viață neatârnată decât pe o parte de teritoriul său etnic, care are aproape jumătate din populația sa sub stăpânirea unei dominații străine ce tinde să o deznaționalizeze, neamul românesc nu putea rămâne neutru în acest război fără să nesocotească cele mai elementare ale lui datorii, fără să se compromită în viitor în mod definitiv și irevocabil.

Dar pe lângă acest caracter de generalizare, războiul actual prin intrarea Turciei și Bulgariei alături de Austro-Ungaria căpăta o semnificare al cărui înțeles nu poate scăpa nimănui și care ne interesa foarte mult. Războiul lua un caracter balcanic, potrivit principiilor hotărâte prin pacea de la București, la care luasem o parte așa de însemnată și din a cărei păstrare ne făceam un punct de onoare. Intrarea Turciei punea în discuție chestiunea strâmtoarelor și totul ne da să înțelegem că un complet organism în care aceste două state balcanice erau angrenate se punea în mișcare, sub comanda Puterilor Centrale, organism dușman nouă și tuturor intereselor noastre și contra căruia trebuia reacționat curând și energic. După nereușita expediției din Dardanele, debarcarea de la Salonic n-a făcut decât să accentueze atât caracterul balcanic al războiului oriental, cât și nevoia imperioasă de a ne spune cuvântul în chestiunea sud-est europeană.

Tot deodată evenimentele militare din răstimpul celor doi ani de la începutul războiului au avut și ele darul să determine hotărârea noastră. Înfrângerea de la Marna, sporirea continuă a forțelor engleze, colaborarea Italiei, dovedeau din ce în ce mai lămurit că încercarea Germaniei de a obține o victorie repede era înfrântă și că războiul va fi de lungă durată.

Cei doi ani de război dovediseră de asemenea lumii slăbiciunea armatelor austro-ungare și neputința acestui stat de a rezista prin propriile sale forțe. Germania nu numai că nu putea obține o izbândă rapidă, dar trebuia să-și împartă trupele sale ca să poată încadra forțele slabe ale aliaților ei de pe noile fronturi de luptă.

Această slăbiciune a Austro-Ungariei făcea să apară apropiată lichidarea Monarhiei dualiste și deci rezolvarea chestiunii fraților noștri din Transilvania și Bucovina.

Înaintarea în 1915 a armatelor ruse spre Carpați și câmpiile Ungariei, făcea să se întrezărească eventualitatea unei soluționări a acestei chestiuni capitale, fără ca noi să ne fi putut spune cuvântul. Care ar fi fost situația noastră, dacă Rusia țaristă cucerea teritoriile românești de peste munți fără participarea noastră?

Deși unii români sunt de altă părere, condițiile speciale din acel timp nu au îngăduit României să intre în război atunci. Chestiunea munițiilor și a aprovizionării nu era rezolvată cu aliații. Bulgarii ne pândeau și de altfel ofensiva germană respingând trupele ruse dincolo de Lemberg, a justificat îndeajuns prudența noastră. Momentul intrării noastre în război nu era hotărât. Dar participarea României alături de Quadrupla Înțelegere în acest proces de rezolvare a chestiunii naționalităților și a dreptului popoarelor mici de a viețui era o certitudine care nu mai putea fi înlăturată. În rezumat dar, România nu putea intra în luptă decât alături de aliați și pentru următoarele motive:

Prin intrarea Turciei în război, Germania puneă fățiș problema Mittel Europei, adică robia economică și politică a statelor balcanice, chestia Dunării, a strâmtorilor și viața viitoare a popoarelor din Sud-Estul Europei.

Intrarea Bulgariei alături de Unguri accentua caracterul balcanic al războiului și mai evidenția obligația de a nu sta afară de luptă contra lor, în Orient.

Desfășurarea războiului pusese în lumină slăbiciunea Austro-Ungariei și necesitatea împărțirii ei pentru stăvilirea politicii imperialiste germane, deci intra în discuție soarta neamului nostru subjugat din acel imperiu.

Înțelesul pe care Înțelegerea îl da din ce în ce mai mult războiului de luptă pentru dreptul naționalităților, al statelor mici și al democrațiilor.

Prin urmare, atitudinea noastră era definitiv hotărâtă. Rămâne să vedem acum dacă momentul intrării noastre în acțiune mai putea fi amânat peste August 1916.

Războiul de înfometare pe care Înțelegerea îl ducea contra Puterilor Centrale puneă România într-o situație specială. Capacitatea ei de export în cereale și petrol făcea din țara noastră singura rezervă de la care se mai putea alimenta Germania. În același timp, Dunărea rămânea singura cale de transporturi mari, care unea Germania cu noi, și aceasta făcea ca bogățiile noastre să fie și mai râvnite. Continuarea vânzării cerealelor noastre Puterilor Centrale ar fi fost un act ostil Puterilor Occidentale, de la care așteptam ajutor, pentru o așezare mai temeinică a viitorului. Timp de un an, România încă neutră, a fost nevoită să ducă o politică abilă, între amenințările Germaniei și muștrările aliaților. Se cunosc greutățile ce am întâmpinat după încheierea primului contract de vânzare a cerealelor cu Puterile Centrale și amenințările ce ni s-au făcut (discursul împăratului Wilhelm la Niș) după încheierea contractului englez.

În August 1916, strângerea noii recolte puneă din nou în discuție chestiunea vânzării cerealelor noastre.

Apoi lipsa uleiurilor și produselor petrolifere din Germania o determina și mai mult să ceară o lămurire a atitudinii noastre. Blocusul maritim realizat de aliați crease o situație specială statelor neutre. E destul să amintim măsurile luate de Înțelegere contra Suediei și contra Norvegiei și regimul la care au fost supuse Olanda și Elveția pentru a curma contrabanda.

Ne putem închipui care ar fi fost starea unei țări producătoare de cereale ca a noastră, așezată în mijlocul câmpului de război. Aceeași așezare geografică a României, despărțind pe unguri de bulgari și îngreunând deplasarea de trupe de pe frontul de Sud pe cel de Nord, obliga Puterile Centrale să imobilizeze o parte din forțele disponibile, pentru o eventuală intrare în război a noastră. Și din acest punct de vedere Germanii aveau tot interesul să clarifice situația noastră.

Cursul operațiunilor militare de asemenea nu a îngăduit o amânare a intrării noastre în război peste termenul când am intrat.

Într-adevăr, înaintarea Rușilor prin Bucovina în Carpați necesita din punct de vedere strategic o întoarcere a aripii drepte germane care nu se putea face decât prin România, și Rușii înșiși, în câmpia Ungariei, ar fi fost nevoiți să-și acopere aripa stângă și să facă legătura prin Moldova cu trupele din Transilvania.

Din această întâlnire de forțe contrarii ar fi rezultat deplasarea câmpului de luptă care s-ar fi stabilit pe teritoriul nostru. Și această eventualitate își începuse confirmarea prin trecerea Rușilor la Mamornița, cu toate protestările noastre, prin concentrările de trupe ruse în sudul Basarabiei, toate fapte care arătau și mai lămurit intenția vecinilor noștri și de la E și de la V de a se surprinde prin călcarea teritoriului român. Am fi fost siliți să intrăm în război fără voia noastră, sau în contra dușmanilor de azi, sau în contra aliaților și deci contra intereselor noastre, sau să privim pasivi la un război dus pe teritoriul nostru.

Un alt element determinant al hotărârii noastre de a intra în acțiune la acea dată a fost și ofensiva lui Brusiloff în iulie 1916, care eliberând Bucovina și începând dezrobirea Transilvaniei, ne-ar fi pus în fața unui fapt îndeplinit: dezrobirea fraților noștri de a cărei soartă ne interesăm atât, săvârșită fără participarea noastră.

Concomitent cu această ofensivă rusă, începută așa de strălucit, se producea și presiunea aliaților noștri care cerând intrarea României alături de ei, îi recunoșteau integral drepturile, întărindu-se astfel pentru prima oară în mod oficial, de patru mari puteri europene, revendicările noastre naționale.

În rezumat, România nu putea amâna intrarea ei în acțiune peste termenul de August 1916 fiindcă:

1. Capacitatea de export a cerealelor și petrolului nostru, constituind aproape singura putință de aprovizionare a Germaniei, aceasta ne-ar fi putut sili să o realizăm în favoarea ei, ceea ce ar fi avut ca urmare o rupere a legăturilor ce aveam cu aliații care urmăreau o politică de înfometare a Puterilor Centrale. În iulie 1916, conflictul de interese atinsese maximul lui de dezvoltare;

2. Presiunea aliaților amenințând să revoce toate făgăduielile și recunoașterile făcute;

3. Fixarea pozițiilor și intereselor strategice ale beligeranților expuneau România să devină câmpul de luptă al armatelor și deci să fie silită să iasă din expectativă;

4. Înaintarea armatelor ruse în Bucovina și Galiția și eliberarea unor teritorii revendicate de noi;

5. Situația generală a războiului se prezintă, după cum vom vedea mai jos, în condiții favorabile pentru aliați și cauza noastră.

Care este acea situație generală a războiului în 1916 când România a fost silită să intre în luptă?

Ofensiva lui Brusiloff ocupase întreaga Bucovină și se apropia de Lemberg. Germania, obligată să ducă greul luptelor pe toate fronturile, era într-o situație din ce în ce mai dificilă. Turcia își vedea mare parte din forțele sale absorbite în Mesopotamia, Armenia și spre Canalul de Suez. Frontul de Apus arătase în urma bătăliei de la Marna neputința Germaniei de a-l străpunge, iar Italienii, după ofensiva Brusillof, izbutiseră să alunge armatele vrăjmașe peste hotare și să se fixeze pe Isonzo.

Pe frontul de la Salonic armatele prezente erau în echilibru. Situația era deci foarte favorabilă Puterilor Înțelegerii.

Participarea unui stat mic la un conflict armat în care se luptau forțe atât de puternice trebuia pregătită cu mare atenție. Înfrângerea Belgiei, a Serbiei și a Muntenegrului era o pildă vie în mintea tuturor. Statele mici izolate nu puteau rezista forțelor puternice inamice care se concentrau asupra lor, iar pe de altă parte din cauza duratei mari ce războiul părea să aibă, ele nu găseau în rezervele lor puțința de a rezista unei forțări mai îndelungate.

Prima condiție a intrării noastre era deci ca războiul să fie scurt și al doilea, pentru a reduce riscurile participării noastre, să ne legăm acțiunea militară de aceea a unuia din fronturile mari ale războiului.

Odată cu contraofensiva reușită a Rusiei din 1916, cooperarea unor noi forțe în luptă ca acelea ale României nu putea decât să favorizeze situația aliaților, contribuind simțitor la scurtarea duratei războiului.

Din punct de vedere material, prin așezarea noastră geografică și prin alianță, acțiunea noastră militară nu putea fi decât una singură: alipirea de frontul oriental al războiului, adică de armatele rusești, care arătaseră timp de doi ani de zile o forță reală pe care se putea bizui acțiunea Împătritei Înțelegeri și care în acel moment înaintau învingătoare spre teritoriile locuite de Românii din Austro-Ungaria. Revendicările noastre naționale ne impuneau și mai mult, pe lângă argumentele de mai sus, coordonarea noastră cu aceea a lui Brusiloff, deci ofensiva în Transilvania, dând de la început războiului nostru adevăratul său caracter de dezrobire națională și înlesnind înaintarea armatelor aliate în Ungaria. Ar fi fost o acțiune nelogică și nepractică aceea susținută de unii, să lăsăm armatele ruse să dezrobească fără participarea noastră teritoriul național revendicat de noi.

Cât despre părerea unora că acțiunea noastră principală trebuia îndreptată spre Dunăre, ea nu se poate menține.

Într-adevăr, înaintarea rușilor în Ungaria și Transilvania impunea acestora acoperirea aripei lor stânga fie prin prelungirea frontului rus prin țara noastră până spre munții Olteniei, fie prin luarea pe seama noastră a unui front în Transilvania de peste 300 km. În primul caz țara noastră devenea zonă de etape a armatei rusești din Ungaria, iar în al doilea caz, frontul transilvănean căpăta o importanță principală și ar fi slăbit dacă nu ar fi împiedicat cu totul acțiunea riscată de ofensiva în interiorul Bulgariei.

Pentru judecarea la adevărata lor valoare a evenimentelor desfășurate ulterior, trebuie încontinuu să ne reamintim că România din cauza configurației sale nu poate duce un război defensiv, ci numai ofensiv.

Defensiva din cauza proeminenței pe care Muntenia o face între Bulgaria și Ungaria s-ar fi întins pe un front de 1500 km, adică mai lung decât acela de la Dorna până la Riga. Ar fi fost o nebunie să intrăm în război cu speranța că vom putea apăra pe un front așa de mare teritoriul național și, de altfel, evenimentele ulterioare ne-au îndreptățit temerile noastre.

Ce măsuri de prevedere trebuiau luate pentru a asigura succesul ofensivei noastre?

Apărarea contra unui atac de la Sud, adică dinspre Dunăre. Iată de ce de la început România a pus două condiții: 1) Să se întărească forțele de la Salonic, pentru ca o parte din armata bulgară să fie reținută pe frontul Sud; 2) Să se trimită în Dobrogea trupe suficiente pentru a paraliza orice atac de-a lungul graniței ei.

Ceream aliaților noștri ca forțe suficiente (200 000 oameni) să atace linia Rusciuk-Varna și să asigure astfel ofensiva noastră din Transilvania. Aceste forțe au fost reduse la 50 000 fiindcă aliații afirmau pe deoparte întărirea trupelor de la Salonic și, pe de alta, inutilitatea unor forțe așa de însemnate în Sud. În același timp, Rusia țaristă își făcea iluzii asupra putinței de a ademini pe bulgari; și, dacă primea să aibă o atitudine defensivă pe frontul dobrogean, refuza categoric să ia ofensiva contra Rusciukului și Varnei. Acest plan de coordonare a acțiunii noastre cu aceea a aliaților era făcut de acord cu aceștia; ei găseau pe români chiar prea prudenți, prea preocupați să-și apere spatele dinspre Dunăre.

Pe de altă parte, primisem asigurări că ofensiva Brusiloff va continua și că o ofensivă pe toate fronturile trebuia să pună Puterile Centrale în imposibilitatea de a muta forțe importante pentru a le opune intrării noastre.

Și această intrare în război a României s-a făcut din punct de vedere politic cu toate garanțiile necesare și cu recunoașterea drepturilor noastre. În ziua când se vor putea publica actele care au precedat intrarea noastră hotărâtă în acest război, se va vedea că în ceea ce privește toate măsurile au fost luate pentru a asigura cât mai temeinic eficacitatea acțiunii noastre, pentru a-i da importanța care o merită, recunoscută de întreaga lume, și în sfârșit pentru a dobândi de la început legitimarea de către toți aliații a drepturilor neamului nostru.

Dar un plan fie politic, fie militar, oricât de bine ar fi el chibzuit, pentru aplicarea lui trebuie să dispui de forțe materiale.

Ne putem deci întreba, cum se prezintă armata română în momentul intrării noastre în război? Se luaseră toate măsurile pentru a-i utiliza energia cât mai economic și cât mai bine?

La vreme și cu date se va judeca sporirea forței noastre armate și condițiile grele în care, din cauza situației noastre politice și geografice, am fost nevoiți să facem această operă.

Destul să spunem acum că România a intrat în august 1916 în război cu o armată de 500.000 combatanți echipată și [în]armată, prevăzută cu serviciile dinapoi necesare. În tot timpul campaniei până la evacuare, această armată n-a suferit nici de îmbrăcăminte, nici de hrană, nici de lipsa munițiilor.

Am suferit desigur de unele lipsuri, de care azi putem vorbi în libertate, fiindcă au fost împlinite: Așa de pildă, întâi lipsa experienței războiului; armata noastră având

să lupte din prima zi cu trupe care aveau doi ani de încercare, apoi lipsa de mitraliere suficiente, de artilerie și mai ales de artilerie grea, și în sfârșit de unele mijloace atât de utile războiului modern ca aeroplanelle și aerostația.

Dar aceste lipsuri s-au datorat neglijenței sau necunoașterii însemnătății lor? Nu, ci situației politice în care ne-am aflat de la începutul războiului mondial.

Precum am văzut, evenimentele ne-au silit să stăm întâi în expectativă. Această delicată împrejurare a făcut ca Germania, unde comandam până atunci munițiile și armamentul nostru, să nu ne mai dea nimic, iar viitorii noștri aliați, neîncrezători, să aibă și ei o atitudine identică față de noi.

Împătrita Înțelegere ne-a asigurat, însă, că în ziua când vom intra în luptă vom avea tot materialul de artilerie grea ce ne lipsea, precum și aeroplanelle.

De asemenea, pentru a căpăta experiența războiului, trimiterea în perioada neutralității, de ofițeri pe frontul aliat ar fi descoperit politica noastră, și deci ne-ar fi silit să intrăm anticipat în război.

Aceste trei lipsuri au fost desigur slăbiciuni care au făcut ca jertfele armatei noastre să fie mai mari decât cele necesare. Dar după cum se va vedea mai jos, oricare ar fi fost numărul mitralierelor, al tunurilor grele ce am fi avut și cât de încercată experiență de război a ofițerilor și soldaților noștri, toate acestea ar fi putut reduce sacrificiile noastre, nu ar fi schimbat însă întru nimic situația grea a armatei române rămasă izolată și de o dată să treacă de la ofensiva din Transilvania la apărarea pe 1500 km a hotarelor sale. Împlinirea acestor lipsuri ar fi putut amâna puțin retragerea noastră în Moldova, însă nu ar fi izbutit să o înlăture. Și în privința acestor lipsuri se va putea judeca într-o zi, care au fost silințele puse spre a le împlini și răspunderea ce revine întru aceasta statului român.

După cum am văzut, acțiunea României era legată de aceea a Rusiei în Galiția și în Bucovina și de frontul rus în genere.

Consumația mare de muniții și armament în războiul modern ne impusese, pe lângă sporirea producției stabilimentelor din țară, și asigurarea transporturilor din Occident și din Rusia spre noi. Închiderea drumului Salonic-Dunăre prin intrarea Bulgariei în război nu ne mai lăsa decât două căi: prin Vladivostok și prin Arhangel'sk. Iată de ce, una din primele chestiuni care condiționau intrarea noastră în acțiune era ca aliații să ne asigure puțința și regularitatea acestor transporturi. Rusia cu ajutorul aliaților trebuia să ne garanteze venirea din Arhangel'sk a unui tren zilnic de 35 de vagoane rusești (aprox. 500 tone) și a zece vagoane din Vladivostok.

Această chestiune, alături de nevoia completării de armament ce mai aveam, era de primă importanță și de aceea România nu a intrat în război decât în ziua în care s-a convins de puțința realizării în fapt a acestor transporturi și după ce primele trenuri cu muniție au ajuns la Iași.

Trebuie să recunoaștem că acest serviciu a funcționat regulat și că nu mijloacele de transport au fost cauza lipsei armamentului nostru.

În rezumat, măsurile luate de România pentru a-și reduce riscurile intrării în război și de a da acțiunii noastre însemnătatea ce merita au fost:

1) Recunoașterea de către toți aliații în mod formal, a drepturilor neamului românesc și a revendicărilor noastre legitime;

2) Coordonarea cu toate garanțiile posibile a acțiunii noastre de aceea a fronturilor aliaților noștri;

3) Intrarea noastră în război s-a făcut într-un moment în care acțiunea generală a Împătritei Înțelegeri era într-o situație favorabilă și în care intrarea unor noi elemente putea cauza o zdruncinare a puterilor vrăjmașe;

4) Armata noastră era o forță suficientă pentru a colabora cu armata rusă victorioasă în Ungaria, iar față de situația generală și cererile aliaților, lipsurile ce încă aveam nu puteau justifica amânarea intrării noastre în acțiune.

5) Pentru împrăștierea munițiilor și completarea armamentului, transporturile din Occident până în țară erau asigurate.

Acestea erau condițiile favorabile în care România intra în luptă.

Care au fost cauzele înfrângerii sale?

Înaintarea armatei române în Transilvania și ajungerea ei pe Mureș a arătat că planul ofensiv fusese bine conceput și că, dacă politica noastră de expectativă în timpul celor doi ani precedenți ne silise la oarecare rezerve și deci la o întârziere în armament, ea ne-a cruțat în schimb de sacrificiile ce ar fi trebuit să facem la trecerea Carpaților. Această acțiune principală n-a putut continua, fiindcă ofensiva Brusiloff s-a oprit lăsându-ne izolați numai cu propriile noastre forțe, și pentru că stagnația pe celelalte fronturi a îngăduit Germanilor să concentreze noi forțe în contra noastră.

Din cauza imediată care a transformat acțiunea noastră ofensivă într-una defensivă a fost posibilitatea ce vrăjmașul a avut de a ne ataca dinspre Miază Zi.

Acel atac a fost posibil chiar din primele zile, fiindcă în loc ca acțiunea combinată ruso-română din Dobrogea să fie după cum o cerusem noi, ofensivă și concomitentă cu aceea ce trebuia să înceapă la Salonic, armata română a suportat singură loviturile armatei germano-bulgare la Turtucaia, iar sosirea tardivă, succesivă și cu efective reduse a ajutoarelor rusești, nu a mai putut restabili situația în favoarea noastră. Pe de altă parte, nici Generalul Sarail n-a fost în măsură să înceapă ofensiva la Sud pentru a putea atrage forțele bulgare ce apăsau asupra frontului dobrogean.

Astfel, armata română a fost silită să lupte singură pe un front de aproape 1500 km și expusă prin urmare la orice incursiune a vrăjmașului pe această lungă linie de apărare. Din ziua în care România izolată și-a văzut schimbat planul cu care pornise în campanie, am putea spune că se prevedea nevoia de a părăsi Muntenia și de a scurta frontul pe linia Rm. Sărat–Vizirul-Babadag – Marea Neagră. După cum am arătat mai sus, cu un armament mai complet și cu experiență mai multă de război poate am fi putut prelungi rezistența, nu am fi putut însă în niciun caz împiedica această înfrângere.

Armata din Dobrogea nu numai că n-a lovit în flanc armatele ce veneau de la Sud, dar în scurtă vreme s-a retras dincolo de linia Cernavodă – Constanța și, mai târziu, prin părăsirea întregă a Dobrogei, a silit armatele aliate să părăsească linia Rm. Sărat – Vizirul, care altminteri ar fi putut fi menținută până la sfârșit, lăsându-ne libere Gurile Dunării.

Când se va scrie istoria acestei campanii, se va dovedi lumii rezistența armatei române și vitejia cu care a apărat teritoriul național.

Silită să apere un front atât de lung, singură să facă față atacurilor de la Nord și de la Sud, trupele noastre fără rezerve au fost încontinuu pe linia de foc, timp de mai bine de trei luni. De altfel retragerea armatei române n-a fost datorată de fapt presiunii forțelor mari ale vrăjmașului într-un punct, ci mai cu seamă posibilității ce a avut de a ataca frontul nostru și la Nord și la Sud și obligației care ni se impunea de a face față dușmanului, pe o linie de apărare atât de lungă.

Așa că pe când inamicul putea, grație stagnării celorlalte fronturi, să-și grupeze trupe și armate după nevoie, România era constrânsă să le împrăștie pe ale sale, sub amenințarea atacurilor dinspre Dunăre și a retragerii armatei din Dobrogea.

Este vie înaintea fiecăruia admirabila rezistență a trupelor noastre la Cerna, Jiu, la Olt, la Câmpulung, în Valea Prahovei, în munții Buzăului, la Oituz etc.

Numai când diviziile mereu în luptă și-au redus efectivele, și prin ducerea spre sud și-au redus forțele, numai atunci vrăjmașii au putut intra pe la Jiu și apoi pe la Zimnicea.

Această dârză rezistență s-a evidențiat și mai limpede cu prilejul retragerii trupelor române, căci numai ei se datorează faptul că armata lui Falkenhayn înaintată la Oituz și aceea a lui Mackenzen dincolo de Hârșova n-au putut tăia retragerea armatelor noastre care se aflau încă dincolo de Olt.

România nu era învinsă nici prin lipsa de vitejie a soldaților săi, nici din cauza planului său general de campanie, ci numai de condițiile speciale în care a fost pusă de împrejurări, independent de voința ei.

*

* *

Nu vom reaminti nici condițiile grele în care s-a făcut retragerea în Moldova, nici refacerea armatei române, reorganizare ale cărei roade s-au văzut în luptele de la Mărășești, Vrancea și Oituz. Azi lumea întregă recunoaște nu numai dreptatea cauzei noastre, dar și partea ce revine României și armatei sale în înfrângerea suferită toamna trecută.

Este însă locul să ne întrebăm azi, mai cu seamă în mijlocul greutăților prin care trecem din nou și de rândul acesta tot fără voia noastră, dacă evenimentele care au urmat după intrarea noastră în acțiune dovedesc că decizia României din August 1916 a fost greșită? Sau dimpotrivă, ele vin să ne întărească în convingerea că nu se putea și nu trebuia să luăm o altă hotărâre?

Putem spune că cu cât timpul trece cu atât evenimentele ce se desfășoară întăresc politica pe care România a înțeles s-o slujească intrând în război.

Într-adevăr, de atunci încoace în afară de cele amintite mai sus, elemente noi și de ordine externă au contribuit să ne întărească în convingerea noastră.

Acestea sunt:

- 1) Intrarea Statelor Unite în război, a republicii Chineze, precum și a altor republici ca Brazilia etc.;
- 2) Revoluția rusească și modificările aduse de ea în situația orientului;
- 3) Caracterizarea din ce în ce mai precisă a politicii pan-germaniste și rolul pe care sunt chemate să-l joace, în acest concert, statele aliate Imperiului German.

Să ne întrebăm acum ce înrâurire pot avea aceste trei elemente în raționamentul ce-l facem asupra salvării intereselor permanente ale neamului și ale statului nostru.

Transformarea din ce în ce mai vădită a războiului european într-un război al lumii întregi împotriva militarismului german accentuează izolarea Puterilor Centrale. Îndeosebi intrarea în luptă a celei mai mari și celei mai democratice republici, grupării de forțe de care ne-am legat soarta, pe lângă un neprețuit material, și un mare sprijin moral, precizând încă o dată că lupta pe care noi o susținem este o luptă pentru izbânda în omenire a principiilor democratice și naționale. Ajutorul Statelor Unite în bani, material de război și oameni, da Împătritei Înțelegeri un nou și puternic avânt pentru continuarea războiului, a cărui prelungire nu poate fi decât în paguba Puterilor Centrale.

În ce ne privește, participarea Statelor Unite la război are o însemnată influență. În America sunt numeroși emigranți din Austro-Ungaria: cehi, slovaci, români. Toți aceștia pornesc azi sub formă de legiuni naționale la dezrobirea fraților lor din Imperiul Habsburgic. Într-o concretă realizare apare deci în ochii lumii întregi ce este Austro-Ungaria și care este situația popoarelor care o compun.

Dacă am fi rămas neutri, ne închipuim în ce stare ne-am fi aflat. Ar fi fost cu putință oare ca pe când naționalitățile din Austro-Ungaria porneau la luptă pentru emanciparea lor și dezmembrarea imperiului dualist, noi să stăm nepăsători, să părăsim cauza a 4.000.000 de români în mâinile altora, care s-ar fi jertfit pentru dezrobirea lor? Dar dacă ne-am fi alăturat Puterilor Centrale? Am fi fost în tragica poziție de a scoate sabia contra celor ce se războiau pentru drepturile naționale ale fraților noștri.

Din cauza vecinătății noastre cu Rusia, revoluția socială de acolo a avut o înrâurire mai hotărâtoare asupra situației noastre. Desigur că din punct de vedere militar tulburarea profundă din republica vecină a avut pentru noi urmări din cele mai grele. În primul rând a condamnat la inacțiune tot frontul oriental mai bine de nouă luni, în al doilea rând, a împiedicat acțiunea noastră ofensivă din Iulie și în sfârșit dezordinea și dese schimbări ce au avut loc în armata Rusă în tot acest răstimp ne-au pricinuit nesfârșite dificultăți. Nici acum nu putem încă judeca toate urmările directe ale revoluției rusești asupra situației noastre militare și politice imediate.

Izolați cum suntem de ceilalți aliați, solidaritatea noastră cu frontul rus ne leagă de soarta lui și deci de măsurile chibzuite sau nechibzuite ce rușii vor lua.

Cei ce vorbesc azi că rău am făcut de am creat această solidaritate prin alipirea noastră la Împătrita Înțelegere uită că în August 1916 nimeni nu putea prevedea evenimentele din februarie 1917, nici aliații noștri, nici rușii cei mai înaintați; chiar cei ce începeau revoluția nu credeau că vor ajunge în mijlocul războiului la înlocuirea țarismului.

Cei ce susțineau ideea că trebuia să mergem cu Puterile Centrale își întemeiau argumentarea lor nu pe slăbiciunea și descompunerea Rusiei, ci pe primejdia regimului rus al strămtorilor, pe pericolul panslavist și țarist, pe pierderea pentru totdeauna a românismului din Basarabia, osândit astfel la o deznaționalizare fatală, de teama că Rusia punând mâna pe toate țările române din Austro-Ungaria le va cotoropi în masa slavă pe care o reprezintă.

Sucesiunea întâmplărilor a dat cea mai formală dezmințire acestor aserțiuni.

Pe de altă parte însă, revoluțiunea rusă a pus în vedere adevăratele cauze ale înfrângerii noastre din prima parte a campaniei și a făcut să apară mai clar situația din orientul Europei.

Când a pornit în război alături de aliații ei, deși era un stat autocrat și cotropitor de naționalități, Rusia a luptat pentru libertatea națiunilor amenințate de ambiția cuceritoare a Austro-Ungariei. În mijlocul războiului, revoluția uită că luptă pentru dezrobirea altora și își aplică ei însăși și cu exagerație principiile chiar pe care la început aliații le proclamaseră în lupta lor, contra Puterilor Centrale.

Revoluția ne înfățișează nu numai o democrație rusă împinsă la exces, dacă nu chiar la anarhie, dar a oferit prilejul ca numeroase națiuni aflate în Imperiul rus de odinioară, să-și ceară dreptul la autonomie și chiar la neatârnarea completă.

Polonia, Finlanda, Ucraina, Basarabia se proclamă succesiv libere sau autonome. Așa că procesul de rezolvare a chestiei naționalităților în Rusia a fost soluționat mai devreme decât se credea și prin urmare oricare ar fi consecințele lui imediate asupra actualului război, grăbește transformarea lumii moderne, pe baza principiului naționalităților.

Dacă revoluția rusă a putut influența și va influența din ce în ce mai mult în raport cu prelungirea războiului asupra crizei sociale și situației interne din Germania, ea va avea o înrâurire și mai puternică asupra existenței conglomeratului Austro-Ungar. Prin această revoluție armele pe care Germania le făurise contra Rusiei țariste se întorc contra politicii sale. Prin liberarea Poloniei rusești se creează provinciilor poloneze din regatul prusac o situație delicată. Înființarea Ucrainei este o altă armă de care germanii și austro-maghiarii căutau să se servească contra Rusiei și care chiar sub forma autonomiei este sortită, ca și Polonia, să îngreuneze situația imperiului dualist.

Revoluția rusă, dar, punând chestiunea naționalităților, face să apară tot mai evidentă situația reală a Austro-Ungariei și imposibilitatea menținerii ei.

Politica pentru care România a intrat în acțiune primește altfel o nouă și puternică consfințire care nu va putea avea decât urmări însemnate pentru viitorul neamului nostru.

Căci nu trebuie pierdut din vedere că statul nostru a pus pe față și în mod hotărât, chiar în declararea lui de război, necesitatea de a se rezolva conflictul european prin soluționarea chestiunii naționalităților din Austro-Ungaria.

Ori care ar fi urmările revoluției și regimul definitiv al Rusiei de mâine, nimeni nu se îndoiește că prefacerile și zbuциumările vor dăinui încă mulți ani, până la o așezare temeinică. Este însă aproape sigur, că cel puțin Polonia se va dezlipi de statul rus, că Ucraina va căpăta un început de autonomie, că procesul pentru dobândirea unei vieți de sine stătătoare a naționalităților va continua sub un regim mai liberal ca cel țarist, că în sfârșit dacă nu pentru totdeauna, dar pentru multă vreme, Rusia nu va mai fi un stat cotropitor.

Această stare de lucruri arată și mai bine că, pentru viitorul nostru, pericolul real nu e panslavismul, ci concepția germano-ungară a unei Mittel-Europe, dacă cumva Puterile Centrale ar reuși să o înfăptuiască.

Cu o Rusie țaristă, izbânda grupului central ar fi creat o situație desigur grea tuturor statelor naționale din orientul Europei; această izbândă însă astăzi, cu o Rusie care trece printr-o criză lungă de prefacere, ar fi un dezastru și mai mare pentru politica europeană. Statele mici au trăit până azi și grație concurenței dintre statele mari vecine. Rivalitatea seculară dintre Rusia și Turcia, apoi între aceste state și Austria, au salvat existența statului nostru față de o Rusie în frământare și dezmembrare. Orientul Europei ar cădea sub completa dependență a unei Austro-Ungarii, încătușat în regimul Mittel Europei și condus de Germania.

Este deci o absolută necesitate nu numai pentru noi, ci și pentru aliații noștri, pentru toți cei ce nu vor ca o stăpânire germană neîntreruptă să se întindă de la Berlin la Bagdad, ca Austria să fie înfrântă și, în drumul spre Orient al Germaniei, să se înalțe state independente, puternice și clădite pe temelia nezguduită a principiului naționalităților.

Uitându-ne azi înapoi putem socoti ce am fi câștigat alipindu-ne la acțiunea Puterilor Centrale, și în ce situație penibilă am fi fost dacă rămâneam neutri.

Toate popoarele din Rusia și Austro-Ungaria își proclamă dreptul la viață, unele prin declarații de independență și autonomie, altele luând armele în mână; lumea întreagă se ridică pentru a asigura condițiile unei vieți libere.

Iar noi am fi auzit gemetele fraților noștri robiți, și pe altă parte ciocnirea armelor celor ce luptau pentru o viață națională.

Regatul liber al României putea privi această luptă fără să participe la dânsa?

Sunt condiții morale careucid mai sigur oamenii și popoarele decât cele materiale.

Dacă, după cum susțin încă unii, România ar fi mers alături de Puterile Centrale, cum ar fi putut sta armatele noastre alături de cele austro-ungare și bulgare, când legiunile române, cehe, slovace, poloneze și sârbești luptă pentru dezrobirea lor de sub coroana habsburgilor. Cum am fi putut lupta noi pentru întărirea politicii Austro-Ungariei și Germaniei în Orient, când statul nostru rămânea singur în fața acestora consolidate și prin victorie și prin scoaterea Rusiei pentru multă vreme din politica orientală.

Să nu uităm că înainte chiar ca Austria să fie supusă politicește Germaniei, când acest stat avea interes și era obligat prin alianța defensivă de 30 de ani să ne apere contra încălcărilor Rusiei, am avut totuși de susținut în acest răstimp mai multe lupte pașnice cu ea decât cu toți vrăjmașii noștri. Am luptat contra cotozirii economice încercate la 1873 și '75 prin acapararea căilor ferate române și convenția de comerț, apoi pentru eliberarea Dunării de Jos, pe care Viena vrea să pună stăpânire, iar acum în urmă, la congresul de la București din 1913.

Azi această politică este reluată de Germania nu numai față de dușmanii ei din Orient, dar chiar față de aliați, pe care vrea să-i înfeudeze pe baza programului „Europei de mijloc” și care nu e numai o încătușare politică a aliaților ei de astăzi, dar și o uniune vamală cu o Dunăre germană care să ușureze aceasta. Și se poate oare concepe ca România să fi luptat de bună voie pentru întronarea unei atari politici?

Putem afirma deci hotărât: de la intrarea noastră în acțiune, desfășurarea evenimentelor a pus și mai mult în vedere neputința morală și materială în care se afla România de a face politică decât aceea pe care a urmat-o.

Am suferit înfrângeri dureroase, am avut suferințe morale, trecătoare ce e drept, am pierdut două treimi din țara noastră, și poate că din cauza zbuciumărilor din Rusia vom avea încă noi suferințe de îndurat. Se cuvine însă să ne întrebăm dacă jertfele făcute în acest an de război sunt ele deșarte sau au contribuit la întărirea și legitimarea drepturilor noastre în viitor?

Am zis că cele morale au fost trecătoare, fiindcă îndată ce s-au cunoscut condițiile reale în care am luptat, s-au recunoscut poporului și armatei noastre marile însușiri cu care era înzestrată, precum și jertfele rodnice ce au făcut pentru cauza aliaților.

Repezițiunea cu care, în mijlocul atâtor greutăți, armata s-a reorganizat, vitejia de care a dat strălucite dovezi, la Mărășești și la Oituz, au dovedit lumii întregi vitalitatea și însușirile poporului nostru. Rolul important pe care armata română l-a jucat în consolidarea frontului oriental în timpul celor din urmă 9 luni a pus și mai lămurit în evidență că la Gurile Dunării trăiește un neam pe a cărui viață neatârnată, politica europeană se poate rezema ca pe un factor de civilizație și progres.

Votarea reformelor constituționale în mijlocul războiului au dovedit cu prisosință că suntem un popor conștient de datoriile lui față de straturile adânci ale populației și înțelegător al idealurilor care însuflețesc societățile moderne.

E netăgăduit că acest an de război a însemnat pentru cauza și unitatea neamului, mai mult decât cei patruzeci de ani de pace înfloritoare ce au curs de la războiul independenței încoace.

Jertfele făcute însă au întărit conștiința națională și în sânul neamului și peste hotare. Lumea întregă a recunoscut dreptul de viață al poporului nostru. Sacrificiile făcute în prima parte a campaniei, măsurile luate de unguri contra populației din Transilvania „trădătoare”, afirmarea maghiarilor chiar în mijlocul războiului că nu pot da vot universal, că trebuie oprită vânzarea moșiilor în teritoriile revendicate de noi din cauza populației române; au venit să lumineze la flăcările vii ale războiului drepturile noastre naționale și să confirme lumii prin actele vrăjmașilor noștri chiar, că ducem un război de dezrobire.

Înrolarea de bună voie a mii de ardeleni în rândurile armatei noastre, eoul ce au avut în îndepărtata Americă aceste înrolări, au evidențiat unitatea de simțăminte a românilor de pretutindeni.

Dar războiul și întâmplările din Rusia au avut un efect și mai neașteptat asupra unei alte părți a neamului românesc, a celor din Basarabia. Amestecul Basarabenilor din regimentele rusești de pe frontul moldovenesc cu populația și armata română, populația dobrogeană refugiată în sudul Basarabiei, au trezit în poporul moldovenesc din acea parte a Rusiei conștiința existenței unui stat și unui popor de același neam cu el. Revoluția rusească și principiile ce ea le-a pus înainte, au făcut să nască dorința în sufletele acestor supuși ruși, de a trăi și ei o viață națională proprie. Victoriile de la Mărășești și Oituz, lăudate și trâmbițate de ruși chiar, au făcut să nască și în aceste regiuni o mândrie națională care a mărit dorința unei vieți de sine stătătoare în Basarabia; cum de altfel tot ele au contribuit să sporească și numărul voluntarilor ardeleni. Oricare ar fi regimul viitor al Basarabiei, poporul român de acolo, prin războiul nostru s-a redeșteptat la conștiința națională.

România nu trebuie să uite că mai mult de jumătate din teritoriul ei etnic este încă rob și mai ales că, fiind un stat a cărei reînviere e datorită aplicării pentru prima oară de către întreaga Europă a principiului naționalităților, alăturarea noastră la acțiunea Puterilor Centrale ar fi însemnat negarea menirii statului român. Statul liber întărit prin unirea Moldovei și Munteniei, în loc să fie focarul împrejurul căruia să se facă unitatea națională, un fel de metropolă a românismului, ar fi fost în aceste timpuri de prefacere generală o piedică pentru reîntregirea neamului nostru și deci pentru asigurarea viitorului lui.

Când majoritatea copleșitoare a statelor civilizate moderne se luptau pentru un așezământ mai temeinic al vieții popoarelor, când ele proclamau dreptul de viață a celor mici și a națiunilor în genere, când prima aplicare a acestor principii trebuia să aibă ca urmare descompunerea Austro-Ungariei, și deci dezrobirea unei mari părți a fraților noștri, când frământările Rusiei făceau să apară pentru frații noștri cei mai înapoiți o viață nouă națională, România ar fi putut oare fi înlăturată de cei ce se opuneau acestei noi vieți a popoarelor?

Dar chiar dacă anihilarea în sufletul nostru a oricărei conștiințe de datorie ar fi adus statul român la o atare uitare de sine, zbuciumările mari din jurul lui încă nu l-ar fi lăsat să stea de o parte. Fără voia lui el ar fi fost târât în vârtoare.

România conștientă de prefacerile mari și de viața nouă pe care o vestește actualul război mondial, de idealurile unui neam numai în parte dezrobît, de interesele permanente și de menirea acestui popor în viața civilizată a Europei Orientale, s-a aruncat în război.

Sacrificiile pe care le-a făcut și le face sunt mai mari decât cele la care ne așteptăm, dar cu cât războiul se desfășoară cu atât și cauzele lui reies mai luminoase.

Azi prin aceste prefaceri, prin jertfele făcute, prin recunoașterea de către lumea întreagă a drepturilor noastre, prin manifestarea unanimă a conștiinței naționale, nu mai suntem în situația din august 1916, când prin declararea noastră de război, statul român singur proclama în fața Europei dorința lui de a-și dezrobi frații subjuugați. Azi după un an de război plămădind durerile poporului român liber cu acelea ale fraților subjuugați, întregul neam românesc ridică glasul său pentru o viață liberă și de sine stătătoare. Și acestui glas, aproape lumea întreagă îi răspunde prin recunoașterea revendicărilor noastre.

Dar mai mult, faptele petrecute în acest an de război au pus în lumină și însușirile poporului românesc și menirea ce poate avea în viitor din punctul de vedere al intereselor generale.

Suferințele și îndurările poporului român liber au dovedit vitalitatea neamului nostru; vitejia soldatului român a arătat însușirile lui, strigătele de durere și de dor de o viață mai bună de la un cap la celălalt al tuturor teritoriilor pe care trăiesc românii au proclamat lumii întregi unitatea și importanța lui.

Iar atunci când omenirea simte nevoia unei prefaceri mari în Orientul Europei și caută un punct de sprijin pentru o nouă politică europeană, ea vede la Gurile Dunării aceste manifestări de energie și de conștiință de drepturi ale unui popor care azi e aproape de 15 milioane de suflete și care poate, cu vitalitatea ce o are și în condițiile excepționale în care l-a așezat soarta, să se îndoiască în curând.

Iată de ce, cu convingerea că e cu neputință să nu triumfe până la urma urmelor principiile pe care se întemeiază viața popoarelor moderne, putem afirma fără teamă de a ne înșela și fără înconjur, că punând în cumpănă jertfele ce am făcut și am fi chemați să mai facem, și câștigul deja dobândit pentru cauza cea mare a neamului nostru, ori care ar fi suferințele generației noastre, ne-am făcut pe deplin datoria și prin faptele noastre am contribuit la asigurarea viitorului de sine stătător al neamului românesc.

Precum sângele lui Tudor Vladimirescu, precum exilul celor care la '48 au dat poporului nostru puțința să se trezească la o viață nouă și să pună temelie regatului neatârnat de azi, tot astfel și sacrificiile generației actuale vor așeza în chip neîndoielnic în mijlocul marilor prefaceri de azi, temelia definitivă și neclintită a unității naționale a întregului neam românesc.

IMPERIUL ȚARIST ȘI NEUTRALITATEA ROMÂNIEI LA ÎNCEPUTUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Radu Ștefan Vergatti

S-a scris în mai multe rânduri, poate în prea multe, în mod nejustificat, că perioada cuprinsă între războiul franco-prusac (1870-1871) și declanșarea primului război mondial (iulie-august 1914) a fost o perioadă de pace. Nu este real. În acei ani a fost o liniște aparentă, în timpul căreia atmosfera era încărcată cu tensiunea prevestitoare a unei noi furtuni. Marile puteri, în frunte cu Imperiul German, participau la o cursă a înarmărilor. Ea putea duce la un singur rezultat: verificarea eficienței armelor pe câmpul de luptă.

Situația tensionată, apăsătoare, era accentuată de existența celor două blocuri militare: Tripla Alianță și Antanta.

Tripla Alianță, formată din Imperiul German, Imperiul Austro-Ungar, Italia, la care aderase și Regatul României, nu era suficient de bine încheată. Amenința chiar să se destrame. România, în profunzime, în rândurile oamenilor obișnuiți, manifesta o nemulțumire împotriva Triplei Alianțe: în timpul războaielor balcanice, Viena se situase hotărâtă pe poziția Bulgariei, împotriva țării noastre, iar Berlinul nu făcuse nimic în sprijinul Bucureștilor¹.

La Sankt-Petersburg țarul Nicolae al II-lea primea informații asupra stării de spirit antigermane și anti-austro-ungare din România. El știa că această atitudine era accentuată de politica antiromânească de persecuție a românilor din Transilvania, dusă de guvernul Kálman Tisza de la Budapesta². Se mai cunoșteau sentimentele pro-rusești ale unor oameni politici, ca Emil Costinescu³.

În acele condiții, s-a proiectat o alianță matrimonială între marea ducesă Olga Nicolaevna, fiica cea mai mare a țarului Rusiei, și principele Carol, moștenitorul tronului României.

În memoriile sale, Al. Marghiloman mărturisește că la 22 februarie 1914, în timpul unei discuții cu regele Carol I, acesta i-a declarat că acea căsătorie putea fi bună pentru familie, dar că ea nu va duce la schimbarea politicii de stat⁴. Regele nu a avut încredere în promisiunea țarului că marea ducesă Olga ar primi, drept zestre, Basarabia.

Țarul a căutat să îmbunătățească situația și să încline balanța în favoarea apropierei României de Rusia. A propus și a obținut efectuarea unei vizite la 1 iunie

¹ Cf. I. G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I, ediția I, Jon Dumitru Verlag, München, 1981, p. 31.

² *Ibidem*.

³ Cf. Al. Marghiloman, *Note politice 1897-1924*, vol. I, 1897-1915, Institutul de Arte Grafice „Eminescu” S.A., București, 1927, p. 230.

⁴ *Ibidem*, pp. 212-213.

1914, în portul Constanța, în România. El venea cu plăcere, deoarece putea s-o întâlnească pe verișoara sa, principesa Maria, căreia încercase să-i facă oarecum curte în tinerețe.

I. Gh. Duca povestește, în memoriile lui, că înainte cu o zi de venirea țarului România a făcut o plimbare spre Tuzla cu principesa Maria. Aceasta i l-a descris pe Nicolae al II-lea în culori calde, îndepărtând răutățile vehiculate la adresa lui. Un singur aspect, de natură pur feminină, nu l-a omis principesa Maria. Vărul ei, țarul Nicolae al II-lea, nu era pentru ea la fel de frumos ca restul familiei imperiale, în care se găseau bărbați înalți, bine făcuți, cu figuri seducătoare, cu o conversație spumoasă, cuceritoare, însă a subliniat că țarul Nicolae era un om foarte plăcut⁵.

A doua zi a sosit în Constanța țarul Nicolae al II-lea. El a venit din portul crimean Yalta, pe yachtul său somptuos, Standard, impresionant prin magnificență și eleganță. Era însoțit de familia sa restrânsă: țarina Alexandra, țareviciul Alexei și cele patru fiice ale lor.

Pe chei a fost așteptat de regele Carol I, îmbrăcat în uniformă de mareșal rus, în mână cu bastonul de mareșal rus, moștenitorul tronului, principele Ferdinand, îmbrăcat și el în uniformă rusă de colonel din garda țarului, precum și fiul său, principele Carol – tot moștenitor al tronului, purtând uniformă de aghiotant imperial. I s-a dat onorul țarului. Apoi toată lumea a participat la mare paradă militară organizată în cinstea oaspeților. C. Bacalbașa a notat că țarul a fost impresionat mai ales de prestația regimentului local dobrogean, ai cărui soldați purtau fesuri⁶. Primirea militară de gală a fost completată de un Te Deum, o masă oficială și un bal somptuos.

Țarul s-a arătat extrem de binevoitor și a avut, pe yachtul lui, îndelungi discuții cu premierul Ion I. C. Brătianu și cu ministrul de externe Em. Porumbaru. Monarhul Rusiei le-a declarat oamenilor politici români că, în cazul în care se va intra în Serbia, el nu va sta deoparte, nu va rămâne indiferent⁷. Era vorba de pan-slavism și de apărarea popoarelor ortodoxe slave. Regele Carol I a rămas în expectativă. Brătianu a trimis imediat note informative la Berlin și la Viena despre discuțiile avute cu țarul Nicolae al II-lea⁸.

Țarina Alexandra Feodorovna s-a arătat extrem de amabilă cu familia regală din România. Cei din jur au fost uimiți, deoarece, de regulă, erau obișnuiți cu figura ei acră, puțin comunicativă. S-ar putea ca ea să fi avut acest comportament politic datorită principesei Ileana. Mica, jucăușă, exuberantă și vesela principesă (care avea pe atunci 5

⁵ Principesa Maria i-a spus lui I. G. Duca: „Ca toată lumea ai auzit despre Niky (țarul Nicolae al II-lea, n.n.) că e prost, lipsit de orice atracție fizică. E adevărat că dacă îl compari cu alți membri ai familiei Romanoff, toți bărbați înalți și de o mare frumusețe, Împăratul nu este un Adonis, dar vei vedea mâine că nu este deloc așa cum s-a creat legenda în jurul lui. Ca Suveran nu-i iau apărarea, dar ca om te asigur că nu e prost și, în orice caz, că e plin de simplitate și de farmec” (I. G. Duca, *op.cit.*, vol. I, *ed. cit.*, pp. 33-34).

⁶ Cf. C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. IV, 1910-1914, ediția a doua, Editura Ziarului „Universul” S.A., București, 1936, p. 172.

⁷ Cf. I. G. Duca, *op. cit.*, vol. I, *ed. cit.*, p. 32.

⁸ *Ibidem*. Deși ministrul de externe al Rusiei, Serghei Dmitrievici Sazonov, sosise cu o zi înainte în România, cu trenul, căci nu suporta călătoriile pe mare, el nu a participat la discuțiile de la Constanța dintre țar și oamenii politici români (*Ibidem*).

ani) s-a dus la suferindul țarevici Alexei, l-a luat de mâini, a început să se joace cu el, l-a scos din starea de șială și l-a făcut să râdă.

În final, vizita s-a încheiat seara, atunci când, sub lumina lunii pline, s-a dat onorul țarului de către garda regală română comandată de însuși regele Carol I, iar splendidul yacht Standard s-a îndepărtat pe mare, ca într-o imagine dintr-un basm.

Consecințele acestei vizite au fost deosebite.

În primul rând, s-a amânat căsătoria între marea ducesă Olga și principele Carol. Una dintre cauzele acestei amânări, cea principală, a constat și în opoziția principesei Maria a României. Aceasta, fiind membră a familiei țarului, știa că în cadrul ei se transmitea, prin femei, o boală care-i afecta pe bărbați. Dovada evidentă era țareviciul Alexei. Ea a vrut să evite ca urmașii principelui moștenitor Carol să sufere de acea maladie⁹.

În al doilea rând, nu s-a obținut ieșirea României din Tripla Alianță. Rusia cerea ca România să rămână neutră în cazul în care nu-și schimba aliații. Acest punct de vedere a fost însușit și susținut de Ion I. C. Brătianu. În epocă, la începutul primului război mondial, în București circula o glumă în legătură cu neutralitatea României. Se spunea că domnul Carp afirma că a sosit ceasul intrării României în război. Domnul N. Filipescu, antantofil și francofil, spunea că nu a sosit încă ceasul să intrăm în luptă alături de Antantă. În fine, domnul Brătianu credea că este mai bine... să nu ne uităm la ceas.

Este foarte probabil ca decizia României de a rămâne neutră, adoptată de Consiliul de Coroană de la Sinaia (21 iulie/3 august 1914), să fi fost determinată și de venirea în București, imediat după vizita țarului, a ministrului de externe al Rusiei, Serghei Dmitrievici Sazonov. Acesta nu-l însoțise pe țar, deoarece nu suporta voiajul pe mare. A circulat cu trenul. A stat nu mai puțin de patru zile în România, la București și Sinaia, unde a discutat cu factorii de decizie din guvernul României. Pe când se afla la Sinaia, Sazonov, împreună cu premierul Brătianu, au plecat să se plimbe până la Predeal. Acolo, în apropierea localității, era granița dintre România și Austro-Ungaria. Deliberat, dar pretinzând că au greșit, cei doi au trecut hotarul. Atunci, Sazonov i-a arătat lui Brătianu în direcția Transilvaniei și i-a spus că acesta ar putea fi darul primit de România de la Rusia dacă va rămâne în neutralitate. În orice caz, s-a obținut ceea ce a dorit Rusia, implicit Antanta: la acel moment România a rămas neutră și astfel, în urma unei vizite la înalt nivel, a fost slăbită Tripla Alianță.

⁹ Cf. Al. Marghiloman, *op. cit.*, vol. I, *ed. cit.*, p. 223.

ASPECTE POLITICO-DIPLOMATICE ȘI MILITARE DIN EUROPA ÎN PRAJMA IZBUCNIRII PRIMEI CONFLAGRAȚII MONDIALE

Constanțiu Dinulescu

În contextul marilor transformări petrecute pe continentul european la cumpăna dintre veacurile XIX și XX, se anunța un prim deceniu plin de neprevăzut.

Ascensiunea Germaniei la statutul de mare putere europeană, asigurată de abilitatea diplomatică a lui Otto von Bismarck, a conturat necesitatea unei replici contradictorii a statelor ce nu fuseseră incluse în Puterile Centrale. Așadar, Rusia, Franța și Anglia vor căuta soluții diplomatice care să genereze o alianță cu caracter militar ce trebuia să se opună față de tendințelor expansioniste ale Germaniei.

Ofensiva diplomatică a Germaniei se va accentua, în ultimii ani ai secolului al XIX-lea, când Kaiserul Wilhelm al II-lea și sultanul turc Abdul Hamid al II-lea au ajuns la un acord în 1898, prin care Turcia devenea, prin poziția sa geografică, un aliat de nădejde în prima conflagrație mondială.

Interesată de o apropiere de Germania, Marea Britanie nu a reușit să concretizeze acest obiectiv și, de aceea, s-a orientat rapid spre finalizarea unui tratat de alianță cu Japonia, semnat în 1902 la Londra.

Prevederile explicite ale acestui tratat ce includeau neutralitatea părților semnate în caz de conflict asumat și obligația reciprocă de cooperare în caz de război au produs îngrijorarea firească a Rusiei. Aceasta, la rândul ei, a solicitat Germaniei și Franței încheierea unor tratate de alianță. Numai Franța a acceptat – în 1902 – însă posibilitatea de a acorda ajutor Rusiei era mică și putea genera un conflict militar cu Marea Britanie.

Un eveniment care va influența într-o mare măsură evoluția ulterioară a raporturilor dintre puterile europene a fost războiul dintre Rusia și Japonia (1904).

Prin desfășurarea sa rapidă și, mai ales, prin consecințele pe care le-a generat, acest conflict militar încheiat prin victoria oarecum surprinzătoare a Japoniei a catalizat interesul statelor europene de constituire a blocurilor militare ce se vor finaliza în primul deceniu al secolului XX.

Un prim pas a fost întreprins de Marea Britanie și Franța, îngrijorate de ascensiunea evidentă a Germaniei. Primele două state au semnat, la 8 aprilie 1904, un tratat consfințind astfel înființarea Antantei (Tripla Înțelegere), o etapă necesară pentru atragerea Rusiei în noua coaliție cu caracter politic și militar.

Inițiativele germane concretizate în adoptarea noului program naval (1906) au contribuit – în mare măsură – la demersurile ulterioare ale diplomației britanice, stimulate desigur de necesitatea apropierei Rusiei de noile realități geo-politice și strategice din Europa. La 31 august 1907, Marea Britanie și Rusia au hotărât să

încheie o convenție prin care cele două state își reglementau problemele coloniale din Asia¹.

În acest context politico-diplomatic, România a privit cu neliniște constituirea blocurilor politico-miliare de după 1878 – Tripla Alianță și Antanta – și creșterea încordării dintre acestea. Guvernul de la București considera că existența unor efective militare ridicate aparținând unor state din ambele alianțe în proximitatea frontierelor de atunci ale țării și interesul manifestat de oficialitățile imperiale austro-ungare, țariste și germane de a subordona România, pentru a putea lua sub controlul lor pozițiile strategice din Carpați, de la gurile Dunării și de pe litoralul Mării Negre, reprezentau o amenințare directă la adresa individualității politice românești².

Spiritele se încing în Europa care s-a confruntat, începând din 1905, cu o serie de crize succesive determinate, mai întâi, de mișcările din Rusia Imperială, răscoalele țărănești din România (1907) și revoluția „Junilor turci” (1908). În special, aceasta din urmă a determinat modificări teritoriale în sud-estul european deoarece Austro-Ungaria în înțelegere cu Rusia și-a permis să anexeze teritoriului său – la 5 octombrie 1908 – Bosnia și Herțegovina. Încurajată de mersul evenimentelor, Bulgaria și-a proclamat independența, la aceeași dată, având și acceptul Austro-Ungariei. Evenimentele s-au precipitat în sensul în care Serbia a cerut Rusiei o replică cu caracter militar împotriva dublei monarhii, ceea ce complica și mai mult raportul de forțe europene. De aceea, Serbia rămasă singură după ezitățile politico-diplomatice ale Rusiei, va accepta în final anexarea Bosniei, recunoscându-se învinsă și abandonată. Acest moment dramatic a contribuit la apropierea statelor membre în cele două blocuri politico-militare, Puterile Centrale (Tripla Alianță) și Antanta (Tripla Înțelegere).

Considerate de unii istorici a fi ultima secvență a desfășurării „problemei orientale”, războaiele balcanice desfășurate în anii 1912-1913, vor contribui la procesul istoric al coagulării statelor naționale din sud-estul continentului european.

România s-a situat în timpul derulării celor două conflicte militare pe linia strategică a politicii externe configurate de guvernul condus de Titu Maiorescu. Dacă în timpul primului război balcanic țara noastră și-a manifestat o neutralitate condiționată, în schimb, în cel de-al doilea conflict militar, a intervenit armat, ceea ce i-a determinat pe unii istorici să considere momentul ca fiind ilustrativ în ceea ce privește „veritabila orientare spre Tripla Înțelegere, concomitent cu o detașare de Tripla Alianță”³.

În timpul primului război balcanic, izbucnit în anul 1912, o coaliție de state formată din Bulgaria, Serbia, Muntenegru și Grecia, reunite în Liga Balcanică, i-a atacat pe turci. Confruntările armate s-au desfășurat cu o mare operativitate încât, în aproximativ o lună, aliații au obținut victorii surprinzătoare, cum au fost cele de la Adrianopol și Salonic, în noiembrie 1912, amenințând Constantinopolul.

¹ Constantin Olteanu, *Relațiile militare externe ale României în secolele XIX-XX*, Editura Fundației România de Măine, București, 2008, pp. 68-69.

² *Ibidem*, p. 69.

³ Nicu Pohoată, *Politica externă a României în timpul războaielor balcanice (1912-1913). România și grupările politico-militare ale Marilor Puteri*, Editura ProUniversitaria, București, 2013, p. 13.

Pe tot parcursul desfășurării primului război balcanic, marile puteri europene s-au manifestat față de România, în directă concordanță cu interesele diplomatice și geostrategice ale fiecăreia în zona sud-estului european. Schimbarea de atitudine a statelor membre ale Antantei față de problemele Imperiului Otoman, a condus la acel moment la o coincidență a intereselor Triplei Înțelegeri cu cele ale statelor balcanice, fapt sesizat de guvernele române – conservatoare și liberale, care s-au succedat la conducerea țării noastre de la 1900 până la 1913.

Atrasă, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, în orbita Triplei Alianțe, România se afla acum, în anii războaielor balcanice, în situația de a-și reevalua principiile politicii sale externe și, mai ales, de a le adapta marilor realități. De aceea, diplomația de la București, suspectând rezervele Austro-Ungariei față de raporturile româno-bulgare, a apelat la diligențele diplomatice ale Rusiei, ca mediator al diferendului româno-bulgar.

Mai mult, S.D. Sazonov, ministrul de externe rus, făcea o pledoarie convingătoare pentru deplina înțelegere bulgaro-română afirmând: „... Nu mă îndoiesc că Bulgaria înțelege deplina valoare a raporturilor ei cu România și că nu va crea o situațiune care să facă ca România să-și păstreze cu greu atitudinea ei luată până la sfârșit. În orice caz, națiunile balcanice trebuie să ție seama de România, ca factor politic important. Contrariul ar fi o ușurință, pe care nu o pot bănui ele”⁴.

Tatonările diplomatice ale Austro-Ungariei și Rusiei ce vizau raporturile acestora în vederea obținerii unor garanții privitoare la viitoarea atitudine a României nu vor rămâne fără consecințe. Interesant de subliniat că, pe timpul desfășurării primului război balcanic, atât Austro-Ungaria, cât și Rusia, deși făceau parte din alianțe politico-militare diferite, au susținut țara noastră în litigiile pe care le avea cu vecina de la sud de Dunăre, Bulgaria.

Eforturile întreprinse, la București, de Titu Maiorescu și primul-ministru bulgar Stoian Danev în noiembrie 1912 vor înregistra un eșec de etapă diplomatică, ce va fi dezbătut la viitoarea Conferință de la Londra din decembrie 1912 – mai 1913.

Pe agenda acestei conferințe, la loc de frunte s-a aflat diferendul dintre România și Bulgaria, care va direcționa și orientările politicii externe românești pentru următorii ani, până la atragerea țării noastre de partea Antantei. Complexitatea problematicii care trebuia abordată la Londra revenea lui Nicolae Mișu, ministrul României acreditat în capitala britanică, mandatat de primul-ministru Titu Maiorescu și de regele Carol I, cel căruia îi revenea în final decizia. Pentru a da consistență reprezentării diplomatice a României, autoritățile de la București l-au desemnat pe Take Ionescu să se deplaseze la Londra. Ori acesta avea o altă perspectivă asupra modului de a rezolva neînțelegerile cu Bulgaria. Mai mult decât atât, prin atitudinea și reacțiile sale, au reieșit cu claritate opțiunile sale antantofile, ceea ce contravenea viziunilor oficiale reprezentate de Titu Maiorescu și regele Carol I.

Deși nu a fost încununată de succes, misiunea diplomatică a lui Take Ionescu la Londra dovedea existența unei stări de spirit ce anticipa o schimbare a direcției politicii externe românești. Împărtășim pe deplin ipoteza (punctul de vedere) al istoricului Nicu

⁴ G.A. Dabija, *Amintirile unui atașat militar român în Bulgaria, 1910-1913*, București, 1936, p. 210.

Pohoată care scria: „Indiferent însă de interpretarea care se poate da acțiunii lui Take Ionescu, ... rămâne, credem, cert faptul că întreaga sa activitate desfășurată în capitala britanică se înscrie pe linia unei tendințe, contrar celei oficiale, de detașare a României de Austro-Ungaria și de apropiere a acesteia de Antanta”⁵.

Faptul că la Londra nu s-a ajuns la consens între cei ce reprezentau diplomația de la București și Sofia, a generat o amânare ce avea să fie dezbătută de conferința ambasadurilor marilor puteri europene ce s-a desfășurat la Sankt-Petersburg în lunile martie-mai 1913⁶. Prin protocolul semnat la 9 mai 1913, ambasadorii acreditați ai marilor puteri europene au hotărât ca orașul Silistra să aparțină României. În opinia istoricului Șerban Rădulescu-Zoner, neînțelegerile dintre Viena și Berlin au creat „posibilitatea unei mari acțiuni de manevră a diplomației românești în cadrul Triplei Alianțe...”⁷. „Factorii de decizie de la București, menținându-se pe vechea linie, adoptată încă la începutul veacului, și-au bazat politica lor balcanică pe Tripla Alianță, chiar dacă sprijinul obținut a fost foarte redus. În ultimă instanță rezultatul conferinței de la Petersburg s-a datorat tot puterilor centrale”⁸.

Un alt episod important ce a caracterizat relațiile europene din preajma izbucnirii primei conflagrații mondiale a fost cel de-al doilea război balcanic⁹, declanșat în iunie 1913. De fapt, țările balcanice care în timpul primului conflict acționaseră unite împotriva Imperiului Otoman, pe care l-au și învins, au ajuns la diferențe teritoriale, ce se prefigurase încă mai dinainte. Dorința expresă a Bulgariei de a-și asigura, cu sprijinul diplomației austro-ungare, hegemonia față de Serbia, secondată de Rusia, a accelerat declanșarea (izbucnirea) războiului, la care și România va lua parte.

La 17/30 iunie 1913, Bulgaria și-a atacat foștii aliați fără a le declara în prealabil război. Atitudinea guvernanților de la București a fost una preocupată de mobilizarea rapidă a armatei pentru a participa la operațiunile militare din sudul Dunării. Așa cum s-a arătat deja, „având acordul Franței și Rusiei, guvernul de la București a hotărât intrarea armatei române în Bulgaria. Faptul constituia practic o dezavuare a alianței cu Austro-Ungaria”¹⁰.

Luptele efective, care n-au durat mai mult de o lună de zile, aveau să opună pe de-o parte Bulgaria, iar de cealaltă parte Serbia, Grecia, Muntenegru și Imperiul Otoman. Încă de la începutul desfășurării ostilităților, România și-a precizat clar

⁵ Nicu Pohoată, *op.cit.*, p. 94.

⁶ Vezi, *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 155.

⁷ Șerban Rădulescu-Zoner, *România și Tripla Alianță la începutul secolului al XX-lea, 1900-1914*, Editura Litera, 1977, p. 112.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Elemente definitorii ale participării armatei române la acest război sunt cuprinse, pe larg, în: Gh. Zbucnea, *România și războaiele balcanice, 1912-1913. Pagini de istorie sud-est europeană*, Editura Albatros, București, 1999, pp. 189-230. Vezi și: Ioan Munteanu, *Deznodământul firesc al unei lungi evoluții zonale. Războaiele balcanice*, „Dosarele istoriei”, an IV, nr. 2(30), 1999, pp. 5-6; Dumitru Preda, *România și războaiele balcanice*, „Magazin istoric”, Serie nouă, nr. 7(316), iulie 1993, pp. 13-18, nr. 8(317), august 1993, pp. 47-53.

¹⁰ Vezi *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 284.

obiectivele ce vizau, în principal, faptul că „ea [România, n.n.] nu urmărește nimicirea armatei bulgare sau cuceriri teritoriale, ci numai asigurarea unei garanții strategice la frontiera dobrogeană și împiedicarea hegemoniei Bulgariei în Peninsula Balcanică”¹¹.

Interesul manifestat de guvernării români, declarat public și marilor puteri, era ca războiul să fie de scurtă durată și să se încheie cât mai repede, prin demararea negocierilor de pace. Declarațiile făcute de Titu Maiorescu, la 26 iunie/9 iulie 1913, după întâlnirea cu ministrul Franței acreditat la București, sunt mai mult decât lămuritoare în ceea ce privea atitudinea României: „...Intrarea noastră pe teritoriul bulgar are ca obiectiv garantarea executării aranjamentelor care ar putea să fie oferite sau impuse. Dacă deci, și eu aș dori, pentru binele tuturor, ca aceasta să se poată realiza într-un timp cât mai scurt posibil, Bulgaria ne abandonează linia Turtucaia-Balcic (Puterile sau unele dintre ele, ca de exemplu Franța, oferindu-se drept garanți ai strictei execuții a acestui aranjament), noi ne vom opri imediat, cu condiția totuși ca, în același timp, noi să avem certitudinea că un acord definitiv să fi intervenit între statele balcanice”¹².

Odată încheiate disputele militare, statele balcanice învingătoare, Grecia, Serbia și Muntenegru, își manifestau dorința ca reglementarea diferendelor dintre statele implicate să se facă fără implicarea marilor puteri europene. Revenea României sarcina de arbitru al acestei situații zonale complicate, recunoscându-se, prin această acceptare, ca pacea să se negocieze la București, rolul de mediator acordat țării noastre, la propunerea Germaniei. De altfel, pregătirea și, mai ales, desfășurarea conferinței de la București din vara anului 1913, vor fi prezentate în corespondența diplomatică a vremii, cea germană ocupând un loc predilect¹³.

Delegația românească la conferință era formată din Titu Maiorescu și Alexandru Marghiloman, reprezentând Partidul Conservator, Take Ionescu și Constantin Dinescu de la Partidul Conservator Democrat. Reprezentanții Partidului Național Liberal au refuzat să participe la conferință ca membri ai delegației noastre.

După negocieri între statele participante, tratatul de pace – care consfințea hotărârile statelor balcanice după ce-al de-al doilea război din sud-estul Europei – s-a semnat la 10 august 1913. Astfel „Bulgaria ceda Serbiei o mare parte a Macedoniei, Greciei sudul acesteia și o parte din Tracia apuseană, o parte a Traciei răsăritene cu Adrianopolul fiind retrocedate Imperiului Otoman. Astfel, Bulgariei i se interzicea accesul la Marea Egee. În sfârșit, România primea Dobrogea de Sud, până la linia Turtucaia-Ecrene”¹⁴.

Prin semnarea păcii de la București, România își va consolida poziția în relațiile internaționale, va dobândi un mare atu în negocierile ulterioare, din preajma izbucnirii

¹¹ Apud Constantin Olteanu, *op.cit.*, p. 72.

¹² Apud Nicu Pohoată, *op. cit.*, p. 205.

¹³ Vezi, Claudiu-Lucian Topor, *Imaginea miniștrilor români în corespondența diplomatică germană. De la războaiele balcanice la războiul mondial (1912-1916)*, în volumul *Diplomație și destine diplomatice în lumea românească*, coordonator Paul Nistor și Adrian-Bogdan Ceobanu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, pp. 101-112.

¹⁴ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp. 284-286.

primei conflagrații mondiale și, apoi, în anul hotărâtor 1916, când a ieșit din starea de neutralitate, trebuind să opteze pentru alinierea sa la Tripla Înțelegere.

Momentul încheierii celui de-al doilea război balcanic coincide, totodată, și cu unul din puținele momente în care „hotărâri importante sunt luate de micile state din sud-est, fără amestecul marilor puteri”¹⁵.

Așa cum sublinia, pe bună dreptate, cercetătoarea Ema Nastovici: „poziția României față de evenimentele din Balcani a fost de natură să creeze o serioasă îngrijorare în cercurile politice ale Puterilor Centrale, cu privire la cooperarea viitoare a acesteia în conformitate cu prevederile tratatului din 1883, deși el fusese reînnoit în 1913, sub guvernul lui Titu Maiorescu”¹⁶.

Percepția internă a păcii de la București a fost una pozitivă, chiar dacă în conformitate cu interesele de partid, specifice disputei politice, au existat și accente critice venite, în special, din partea liberalilor conduși de I.I.C. Brătianu, exponentul opoziției din acea vreme.

Pentru a demonstra realismul guvernului conservator pe care l-a condus în timpul crizelor balcanice, primul-ministru Titu Maiorescu a formulat un răspuns la criticile opoziției, justificând pe deplin direcțiile guvernării în apărarea interesului național. Iată cum a răspuns distinsul om politic și intelectual remarcabil: „Orice ați tălmăci și răstălmăci dumneavoastră din acte împotriva acțiunii noastre, realitatea este că acțiunea aceasta a adus ca rezultat Pacea de la București. Firește, după proverbul francez, multe căi duc la Roma, poate ar fi fost și alte mijloace de succes. Dar ce-ar fi fost, dacă n-ar fi fost ce a fost? Ce ar fi fost, dacă ar fi fost ce n-a fost? Aceasta duce la nesfârșitul posibilităților omenești. Realitatea se mărginește în ceea ce este și nu în ce ar fi putut fi, realitatea este Pacea de la București, realitatea este că am ajuns la acest rezultat, fără a fi primejduit țara și înălțând prestigiul României, așa cum recunoașteți toți că este înălțat”¹⁷.

Evenimente importante în evoluția relațiilor internaționale, cele două războaie balcanice, desfășurate în anii 1912-1913, și, în special, Pacea de la București au contribuit decisiv la o reevaluare atentă a specificității geopolitice și strategice din sud-estul european în preajma izbucnirii primului război mondial.

În istoriografia noastră au existat preocupări permanente de a decripta momentul reorientării politicii externe românești și de a-l asocia cu cel de-al doilea război balcanic și Conferința de pace de la București din anul 1913. O analiză pertinentă și benefică, în același timp, regăsim într-o contribuție istoriografică referitoare la politica externă a țării noastre în timpul războaielor balcanice tratată din perspectiva diplomatică a României cu grupările politico-militare ale Marilor Puteri¹⁸.

Împărtășim punctul de vedere al autorului acestei valoroase lucrări conform căruia: „la sfârșitul celui de-al Doilea Război Balcanic, în momentul semnării Tratatului

¹⁵ *Ibidem*, p. 286.

¹⁶ Ema Nastovici, *România și Puterile Centrale în anii 1914-1916*, Editura Politică, București, 1979, p. 21.

¹⁷ Titu Maiorescu, *România, războaiele balcanice și Cadrilaterul*, volum editat de Stelian Neagoe, Editura Machiavelli, București, 1995, p. 247.

¹⁸ Vezi, pe larg, Nicu Pohoacă, *op.cit.*, pp. 269-284.

de pace de la București, în pofida disensiunilor care se manifestaseră în cadrul celor două grupări ale Marilor Puteri, Tripla Alianță și Tripla Înțelegere, din punct de vedere formal nu s-a înregistrat nici o modificare în sistemul de alianțe existent. Singura schimbare rezultată, din acest punct de vedere, în zona Sud-Estului Europei, a rămas destrămarea Alianței Balcanice și conturarea perspectivei unor noi orientări politice pentru statele din această regiune, în raport cu grupările politico-militare ale Marilor Puteri. În acest context, deosebit de semnificativă avea să se manifeste, în perioada următoare, noua orientare în politica externă a României. Prestigiul sporit pe care i l-a conferit statului român rezultatul celui de-al Doilea Război Balcanic avea să-i ofere acestuia o nouă bază, mai solidă, pentru demersurile sale diplomatice pe plan extern, cu scopul de a-și pune de acord politica externă cu marile sale interese naționale, legate nu de problemele balcanice, ci de necesitatea înfăptuirii unității statale¹⁹.

În concluzie, apreciem că războaiele balcanice desfășurate în anii 1912-1913 au fost urmarea firească a celor trei importante evenimente care au condiționat mutațiile semnificative din arealul sud-estului european după anul 1908: revoluția „junilor turci”, criza bosniacă și proclamarea independenței Bulgariei.

Implicarea marilor puteri în această ultimă fază a „problemei orientale” a fost una accentuată și de interesele manifestate de acestea în zonă, drept pentru care și atitudinile diverse, uneori contradictorii față de statele balcanice protagoniste.

Amplele demersuri diplomatice din timpul războaielor balcanice vor continua și în preajma declanșării primei conflagrații mondiale, când cele două grupări politico-militare, Puterile Centrale și Tripla Înțelegere, își vor intensifica acțiunile pentru a atrage în rândurile lor statele din sud-estul continentului european.

În acele momente de cumpănă, revenea diplomației românești misiunea de a compatibiliza demersurile politicii externe cu dezideratul mai vechi al înfăptuirii și desăvârșirii unității statale a tuturor românilor.

¹⁹ *Ibidem*, p. 284.

JUSTEȚEA PARTICIPĂRII ROMÂNIEI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Corneliu Mihail Lungu

După o sută de ani de la intrarea României în primul război mondial au apărut teze „demitizatoare”, care încearcă să susțină că în august 1916 țelul suprem al României, idealul național, nu era împărtășit de toți românii.

Pentru a nu fi acuzați că nu avem argumente să combatem asemenea idei, vom demonstra, în temeiul unor dovezi grăitoare, că *idealul național* a fost țelul, iar România a intrat în război pentru îndeplinirea lui cu dorința de a readuce în hotarele istorice provinciile românești aflate sub stăpâniri străine nefirești. Înainte de a recurge la memoria mărturiilor documentare, cele mai multe dintre ele provenite din arhive străine, vom face trimitere la ideile de excepțională valoare exprimate de Constantin Kirițescu în *Prefața* la vol. I al *Istoriei războiului pentru întregirea neamului*. Convins fiind că „patriotismul adevărat nu constă în lingușirea amorului propriu național și în ascunderea adevărului”¹, el demonstra că: „Mai mult de jumătate din pământul și neamul nostru se găsea sub jug străin. Constituirea unui stat românesc, care să cuprindă pe toți Românii pe tot pământul românesc: acesta era *idealul național*, în care au crescut toate generațiile de Români de aproape un veac încoace”².

Adevărul că toate generațiile de români au crescut sub aura „idealului național” a fost demonstrat de străinii care au cutreierat pământurile românești, cu diferite motive și diverse scopuri, lăsând dovezi scrise despre constatările proprii. Așa de pildă, dintr-un raport din 20 februarie/4 martie 1879, aflăm că: „Populația României, prin participarea cu succes la ultimul război, a cunoscut o importantă creștere a conștiinței de sine. Atât armata cât și miliția dorobanților se bucură de mare considerație. Ca urmare a cedării Basarabiei românești, dictate de Congres, întreaga populație – inclusiv țăranul lipsit de cultură – este stăpânită de o stare de spirit foarte agitată împotriva Rusiei”³. Deci, cu aproximativ patru decenii înainte de intrarea României în război, „conștiința de sine a țăranului „lipsit de cultură” era în creștere, dar după opinia „demitizatorilor” de azi, în 1916 masa truditoare a țării nu era animată de „idealul național”.

Dar, pentru a combate aberațiile „neorollerienilor” aducem în dezbatere o altă mărturie documentară ce-i aparține reprezentantului SUA la Viena, John Kasson care, la 9/21 aprilie 1880, îi relata secretarului de stat american, William Evarts, că românii sunt

¹ Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, Institutul de arte grafice „România Nouă”, București, 1922, p. 5.

² *Ibidem*, p. 17.

³ *1918 la Români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român*. Documente externe 1879-1916, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 100.

animați de „unitatea lor națională”. Erau totodată „mândri de faptul că și-au păstrat în mod distinct ființa națională, mândri, de asemenea, de faptele de arme din ultimul război pentru cucerirea independenței, încrezători în viitorul lor și nutresc speranța unei transformări grabnice a principatului lor într-un regat”⁴.

Demn de remarcat, spre deziluzia denigratorilor istoriei, că idealul național s-a menținut treaz și s-a manifestat puternic de-a lungul anilor, realități recunoscute chiar și de cei ce nu ne-au iubit niciodată. Dovadă în acest sens raportul atașatului diplomatic pe lângă Legația austro-ungară din București, J. Szillassy care, în noiembrie 1897, ajunsese la concluzia că poporul român „poartă în inimă un interes viu pentru «ideea romanică». Această idee „care a fost atât de favorizată de istorie pare să fi prins rădăcini adânci în fiecare individ”⁵.

În ajunul izbucnirii primei conflagrații mondiale „idealul național” atinsese cote atât de înalte și se impunea ca un CREZ al tuturor românilor, încât i-a determinat pe reprezentanții Austro-Ungariei să afirme că: „nu se mai poate conta pe o Românie care să fie de partea noastră într-un viitor război”⁶. Această informație demnă de luat în seamă a fost relatată de șeful Marelui Stat Major al Austro-Ungariei, Franz Conrad von Hoetzendorf, printr-o scrisoare înaintată ministrului de externe Leopold Berchtold, la 21 octombrie/3 noiembrie 1913. Din același document se desprinde o altă apreciere ce vine în contradicție cu „tezele” înscrise în „curentul de reelaborare istoriografică”, demonstrând că: „Ideea «României Mari» a câștigat în așa măsură teren solid, încât Transilvania și Basarabia reprezintă obiectivele cele mai apropiate spre care tinde România”⁷.

După declanșarea războiului, pentru români au urmat doi ani de tatonări, căutări și analize temeinice cu privire la evoluția evenimentelor, astfel încât să fie bine gândit și stabilit momentul crucial al intrării în luptă cu scopul final al înfăptuirii idealului național. Mistificatorii adevărului istoric au interpretat după placul și interesele lor neutralitatea României și, mai cu seamă, politica adoptată de președintele Consiliului de Miniștri, Ionel I. C. Brătianu. În sprijinul realității obiective vin din nou documentele de arhivă, cu precădere cele diplomatice, care demonstrează justetea poziției adoptate de România, așa cum a procedat în toate momentele de criză desfășurate de-a lungul anilor pe plan balcanic și chiar european. Mărturie în acest sens stă un raport al ministrului Germaniei la București, Alfred von Kiderlen-Wächter care, la 17/30 octombrie 1909, după o convorbire purtată cu Ionel Brătianu la reședința de la Florica, îi transmitea cancelarului german, B. Hollweg, că: „este în firea lucrurilor și comportarea politică a României demonstrează încă de ani de zile, că țara sa nu poate și nu trebuie să dorească altceva decât menținerea unui status-quo.

Nu i se poate lua însă în nume de rău conducătorului politicii externe a României că vrea să se înțeleagă din timp cu marile puteri, prietene României, cu privire la atitudinea și șansele României în cazul unor modificări esențiale în Balcani”⁸.

⁴ *Ibidem*, p. 106.

⁵ *Ibidem*, p. 268.

⁶ *Ibidem*, p. 351.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, p. 309.

Susținerea la nivelul întregii societăți românești a obiectivelor politicii externe și a telului final al împlinirii idealului național a fost sesizată de reprezentanții marilor puteri, care au reținut, în mod special, declarațiile personalităților marcante ale românilor. Așa de pildă, Franz Conrad von Hoetzendorf îi informa pe superiorii săi cu privire la opiniile lui Nicolae Iorga formulate în octombrie 1913, când atrăgea atenția că: „Politica viitoare a României este politica intereselor națiunii române, sprijinită pe energia, solidaritatea și organizarea tuturor românilor”⁹.

Interesele națiunii au fost cele care au dictat declararea neutralității în vara lui 1914. Menținerea timp de 2 ani într-o neutralitate activă, în timpul căreia România a desfășurat o temeinică activitate diplomatică și s-a pregătit din punct de vedere militar, toate măsurile laolaltă nemulțumind, mai cu seamă, Puterile Centrale. Justețea politicii bine gândite și magistral dirijate de Ionel I.C. Brătianu a fost recunoscută pe plan european, chiar și de reprezentanți ai Austro-Ungariei și Germaniei.

O primă dovadă în sprijinul celor afirmate mai sus poate fi desprinsă dintr-un raport al atașatului militar de pe lângă Legația Belgiei la Paris, în care se susținea la 9/22 februarie 1916, că: „România nu trebuie să se arunce în furtună decât dacă este sigură că-și realizează totala sa unitate națională”¹⁰. Asemenea aprecieri sunt multe, dar nu vom stăruii decât asupra celor care provin de la oameni politici și diplomați din tabăra Triplei Alianțe. Cele mai bogate în informații sunt rapoartele lui Ottokar Czernin, trimis la București cu misiune specială și obiective bine definite. Un prim raport asupra căruia ne-am propus să stăruim este cel din 30 aprilie/13 mai 1916, întocmit după o convorbire consistentă purtată cu premierul român pe marginea situației generale existente la vremea respectivă.

Pe parcursul întrevederii, președintele Consiliului de Miniștri, care a discutat „absolut deschis”, după mărturia lui O. Czernin, a ținut să sublinieze că: „România nu are încă destul timp să ia hotărâri, întrucât ea „nu poate rezista într-un război care durează ani de zile”, fapt pentru care trebuie să aștepte”¹¹.

Edificatoare sunt relatările lui Ottokar Czernin cu privire la opiniile lui Ionel I.C. Brătianu, care și-a exprimat convingerea „că cele două părți combatante, care au mereu pe buze victoria, vor recunoaște cu timpul că nu există o victorie și că acest război se va sfârși fără un rezultat concludent. Rusia nu va accepta niciodată ca Serbia să dispară, de aceea nu se va naște o Bulgarie mare, nu va ceda niciodată Polonia și nu va încuviința niciodată să dea României Basarabia”¹². Impresionat de puterea de analiză a premierului român, diplomatul austriac nu se sfia să remarce că: „Europa se află într-o stare de febră care o împiedică să aibă o judecată clară, el personal însă și-a păstrat un cap limpede”¹³. Totodată, apreciind că situația viitoare ar putea deveni cu totul alta, iar peste șase luni Brătianu ar fi determinat să ia alte hotărâri, Czernin recunoștea că în acele momente „neutralitatea este singura politică justă pentru România și oricare altul în locul său,

⁹ *Ibidem*, p. 352.

¹⁰ *Ibidem*, p. 690.

¹¹ *Ibidem*, p. 702.

¹² *Ibidem*

¹³ *Ibidem*

care ar fi procedat altfel, în ultimii doi ani, ar fi făcut mai rău”¹⁴. În urma întrevederii care l-a marcat profund, pentru ministrul plenipotențiar cezaro-crăiesc noutatea frapantă a fost „sinceritatea lipsită de rușine cu care a vorbit domnul Brătianu și cu care el – tovarășul de alianță – ne-a dat să înțelegem că noi vom avea România împotriva noastră dacă vom fi învinși”¹⁵. Mai mult decât atât, Brătianu a lăsat să se înțeleagă că „nemicirea Monarhiei este posibilă, aceea a Rusiei însă este exclusă, că de aceea se pot gândi la posesiunea de durată a Transilvaniei, nu însă la aceea a Basarabiei”¹⁶.

Pentru istorie și pentru cercetătorii care se vor mai încumeta să scrie despre prima conflagrație mondială, definitiv rămâne remarca lui O. Czernin: „În ce situație ar fi România dacă, urmând solicitării noastre, ar fi intrat în război alături de noi în 1914? Desigur că rușii ar fi invadat toată Moldova și jumătate din România ar fi azi «un morman de cenușă, ca Galiția»”¹⁷.

Din dorința de a nu abuza de spațiul tipografic, devenit foarte scump și restrâns astăzi, vom stăruii doar asupra altui raport ce aparține tot lui O. Czernin și care se referă la abilitatea lui Ionel I.C. Brătianu. Printr-un raport privind „situația politică”, ministrul Casei Imperiale-regale și ministru de externe, Istvan Burian, era informat „în detaliu” despre starea de spirit a președintelui Consiliului de Miniștri, care „se mișcă între doi poli: pe de-o parte, a nu scăpa momentul de a participa încă la timp la victoria Antantei, așteptată de el; pe de altă parte, de a porni împotriva noastră cât mai târziu și cu riscul cel mai mic posibil. Cu abilitatea specifică lui, domnul Brătianu se strecoară printre aceste două stânci – așteaptă, se teme și speră”¹⁸. În asemenea condiții, cu încărcătură politică majoră, încercatul diplomat cezaro-crăiesc căuta soluții considerând că „ceea ce se poate face pentru a-l influența pe domnul Brătianu, intimidându-l și întârziindu-l, se va face, – munca diplomatică poate amâna și întârzia unele demersuri periculoase ale României – în ultimă instanță nu poate însă să le împiedice”¹⁹.

Nu vom încheia demersul nostru înainte de a ne opri asupra altor două mărturii documentare care dovedesc că România avea drept scop dobândirea teritoriilor legitime și pe cale de consecință desăvârșirea unității naționale. În primul caz am selectat o NOTĂ a Ministerului Afacerilor Externe al Belgiei, care se referă la Convenția militaro-politică și la cea militară încheiate între România și Rusia pe de-o parte, între România, Franța, Anglia, Italia pe de altă parte. Respectiva NOTĂ sublinia că prin Convenția politică se „aprobă acordul stabilit în luna august 1915, potrivit căruia Prutul și Tisa ar forma frontiera orientală și respectiv occidentală a teritoriilor cedate românilor”²⁰. Cea de-a doua sursă documentară, un raport din 2 august 1916, stă mărturie dorinței lui I.I.C. Brătianu ca „Puterile să se angajeze să nu trateze pacea decât atunci când aspirațiile românești vor fi satisfăcute”²¹.

¹⁴ *Ibidem*, p. 703.

¹⁵ *Ibidem*

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ *Ibidem*, p. 702.

¹⁸ *Ibidem*, p. 711.

¹⁹ *Ibidem*

²⁰ *Ibidem*, p. 756.

²¹ *Ibidem*, p. 760.

Cu toate că la Petrograd Cabinetul nu era dispus să accepte dorințele respective, Brătianu a susținut cu dârzenie punctele sale de vedere, întrucât – așa cum rezultă din raportul menționat – el era „stăpânit de amintirea Congresului de la Berlin. Tatăl său a văzut atunci, în iulie 1878, cum i s-a luat Basarabia, pe care Rusia i-o promisese în martie același an, prin Tratatul de la San Stefano. El este vizibil neliniștit de posibila atitudine a Puterilor față de oferta unei păci separate a Ungariei”²².

În locul unor comentarii pe marginea tuturor documentelor utilizate în intervenția noastră – lăsând posibilitatea celor avizați și interesați să le facă – ne vom rezuma doar la evidențierea importanței informațiilor care invită la tratarea corectă a realităților istorice fără patimă, interese politice și influențe dirijate de cei ce vor să impună „adevărurile” lor, poleite cu teorii „demitizatoare”, care nu urmăresc, în fapt, decât să șteargă identitatea națională a românilor.

²² *Ibidem*

RĂZBOIUL INFORMAȚIONAL AL ROMÂNIEI CU PUTERILE CENTRALE* – preludiu la campania Armatei Române din anul 1916 –

Aurel V. David

Așa-numita „criză balcanică”, izbucnită în anul 1912, a scos în evidență marele handicap al României în definirea și menținerea ei ca factor de putere în sud-estul Europei: lipsa informațiilor despre adversarii potențiali, dar mai ales despre acțiunile agenților de spionaj ale acestora în interiorul statului român. Misiunile de informare în afara statului român erau, în principal, date în competența Marelui Stat Major al armatei române, prin Secția II (cu Biroul 5 – informații)¹, atașărilor militari și grănicerilor, iar cele interne Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale – organizate pe baza Legii din 17 martie 1908², precum și Jandarmeriei Rurale – în activitatea căreia, pe baza Legii din 24 martie 1908, a fost introdusă *munca cu agentura*³. Din acest sistem lipsea componenta contrainformativă specializată a Armatei.

Între structurile informative ale statului român nu existau relații de cooperare, iar acest fapt a făcut ca activitatea acestora să contribuie în mică măsură la luarea deciziilor politico-statale. Carențele în acest domeniu au fost relevate de cazul de trădare al căpitanului Rodrig Goliescu, recrutat în anul 1912 de către Serviciul de informații țarist și anihilat de către Siguranța Generală⁴. Abia în contextul desfășurării primului război balcanic, Parlamentul României, conștient de necesitatea protejării propriilor secrete, a votat Legea contraspionajului, promulgată de regele Carol I la 31 ianuarie/13 februarie 1913⁵.

Autoritățile politico-militare românești, surprinse de evenimente, au trecut la măsuri urgente pentru reformarea întregului sistem de siguranță al statului, în cadrul căruia componenta informațională a primit un caracter mult mai ofensiv⁶. Atenția a fost

* Studiu a apărut sub titlul *Neutralitate armată și „Război informațional” (1914-1916)*, Tipografia „Roza vânturilor”, în formă extinsă, în volumul Aurel V. David, *Studii de istorie a înălțării și declinului nației românești*, Editura Dacoromână, TDC, București, 2006, pp. 423-446.

¹ *Istoria Statului Major General Român. Documente. 1859-1947*, Editura Militară, București, 1994, p. 49.

² „Monitorul Oficial”, nr. 285, din 25 martie 1908, p. 10.730.

³ Idem, nr. 285, din 25 martie 1908, p. 10.721.

⁴ C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, Editura Politică, București, 1977, p. 52.

⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 242 din 31 ianuarie/13 februarie 1913, pp. 11.225 – 11.227.

⁶ Astfel, la 27 mai 1913, a fost modificată *Legea de organizare a Jandarmeriei*, dar s-a păstrat cadrul general de organizare legalizat prin *Legea pentru modificarea Jandarmeriei Rurale* din anul 1908. Articolul 1 al legii respective prevedea că Jandarmeria rurală era instituită pentru „a veghea în comunele rurale la siguranța publică, la menținerea ordinii și la executarea legilor” (Vezi „Monitorul Oficial”, nr. 285 din 25 martie 1908). La 20 iunie 1913 a fost adoptată *Legea privind organizarea Ministerului de Interne*, în componerea căruia intrau serviciile centrale și serviciile speciale. Între serviciile centrale, atribuții

îndreptată spre o mai strânsă cooperare între Serviciul de informații al Marelui Stat Major al Armatei și Siguranța Generală. Însă, măsurile de ordin informativ au urmărit îndeosebi identificarea și reprimarea mișcărilor sociale, care luaseră amploare, precum și asigurarea ordinii interne și mai puțin acțiunile întreprinse de către serviciile de spionaj străine, care au putut, astfel, penetra cele mai înalte sfere ale vieții politice românești.

Concluziile desprinse după terminarea celui de-al doilea război balcanic și semnarea păcii de la București (28 iulie/10 august 1913), prin care Cadrilaterul a intrat în componența statului român⁷, au confirmat necesitatea creșterii capacității informative, întrucât tensiunile între statele sud-est europene, în loc să scadă, s-au accentuat. Chiar împăratul Austro-Ungariei, direct interesat în controlul și tutela asupra întregii Peninsule balcanice, a declarat imediat după domolirea crizei că „Puterile Centrale nu pot accepta tratatul de la București, ca o reglementare definitivă a problemei balcanice” și că „numai un război general va putea aduce o soluție convenabilă”⁸.

După această amenințare directă, începând cu luna martie 1914, autoritățile politico-militare românești au întreprins unele măsuri vizând reconstruirea structurilor informative ofensive, care să completeze lacunele existente în activitatea Serviciului de Informații al Marelui Stat Major al Armatei. Însă, datorită statutului privilegiat conferit corpului ofițeresc, preocuparea pentru obținerea de informații legate, în special, de cunoașterea armatelor străine, și, în primul rând, a celor cu care autoritățile politico-militare erau conștiente că România se va confrunta, mai devreme sau mai târziu, a eludat componenta contrainformativă. De aceea, coordonarea activității structurilor informative departamentale (ministeriale) a devenit un imperativ în noul context geopolitic în care a intrat România, înconjurată, practic, pe toate laturile de dușmani. Autoritățile politico-militare românești au considerat că, în acel moment, informațiile care aveau relevanță pe planul apărării statului erau cele cu caracter militar.

Factorii care au gestionat problema informațiilor necesare siguranței statului român au simțit nevoia organizării unui „Serviciu Special de Informații” care să funcționeze în cadrul Siguranței Generale a Statului și să coordoneze în mod unitar activitatea de culegere a informațiilor absolut necesare luării deciziilor politico-statale. Pentru organizarea unui astfel de serviciu, numit „Serviciu Secret”, a fost desemnat Mihail Moruzov – agent al Siguranței Generale, însă conducerea Armatei, aflată sub influența puternică a concepției de război germane, a încercat, chiar de la început, să preia latura tehnică a acestuia, prin subordonarea lui față de Secția a II-a a Marelui Stat Major⁹. Însă, lipsa fondurilor, precum și neînțelegerile privind raporturile de subor-

stricte pe linia informațiilor privind siguranța statului avea *Direcția Poliției și Siguranței generale*, iar între cele speciale, *Direcțiunea Generală a închisorilor și Direcțiunea Generală a Monitorului Oficial și Imprimeriei Statului*.

⁷ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, 1975, p. 667.

⁸ H. H. Asquith, *La genèse de la guerre*, Paris, 1924, p. 171.

⁹ Vezi, Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, Editura I.N.I., București, 1996, p. 40.

donare au făcut ca acest proiect să eşueze, iar structurile informative ale statului român au continuat să activeze fiecare pe cont propriu.

1. Ofensiva informativă a serviciilor de spionaj ale Puterilor Centrale

Evenimentele politico-militare care au urmat au demonstrat cu prisosință necesitatea recuperării potențialului informativ al statului român. Atentatul de la Sarajevo, din 15/28 iunie 1914, prin care a fost asasinat moștenitorul tronului Austro-Ungariei, arhiducele Franz Ferdinand și soția acestuia, a declanșat cel mai sângeros cataclism social cunoscut până atunci în istorie. În scurt timp, Austro-Ungaria a declarat război Serbiei, Germania a declarat război Rusiei, apoi Franței, urmată de Anglia, care a declarat război Germaniei. La puțin timp au intrat în „dansul morții” Turcia și Japonia, astfel că războiul a devenit mondial.

Declanșarea războiului a surprins cercurile politice românești, dar și opinia publică, foarte puțin informată. România s-a aflat, dintr-o dată, în fața unei situații unice, fiind prinsă între interesele expansioniste ale celor două blocuri beligerante și necesitățile stringente de eliberare a teritoriilor românești aflate sub dominația Austro-Ungariei și Rusiei.

Atitudinea României, angajată de partea Puterilor Centrale printr-un tratat secret semnat în anul 1883 de regele Carol I, a fost definitivată după multe dezbateri, în ședința Consiliului de Coroană din 3/15 august 1914, când în afară de Petre Carp, un filo-german convins, toți ceilalți membri ai Consiliului de Coroană au votat pentru neutralitate sau „espectativă cu apărarea frontierelor”¹⁰. Puterile Centrale au fost iritate de această hotărâre, pe care au considerat-o un act de „trădare”, fiind convinse că neutralitatea nu putea fi o soluție definitivă. Din acel moment, ambele tabere beligerante au dezlănțuit împotriva României un adevărat „război informațional”, care a divizat grupările politice românești în două tabere:

- *una germanofilă* – convinsă că Rusia va fi înfrântă și că România va putea astfel recupera Basarabia răpită în anul 1812;

- *una antantofilă* – cea mai puternică, convinsă că alături de Franța, Anglia și Rusia, România va putea dobândi Transilvania, Banatul și Bucovina, ocupate de Austro-Ungaria.

Capitala României a devenit centrul unor intense acțiuni politico-diplomatice, dar și locul unde a început o puternică *competiție și confruntare între serviciile secrete ale celor două tabere beligerante*, care a creat o stare de derută în cercurile politice românești.

Sesizând această stare de insecuritate, istoricul Nicolae Iorga, în articolul „Care e dușmanul nostru?” – scris la câteva zile după hotărârea Consiliului de Coroană de a păstra neutralitatea –, afirma că „*suntem în căutarea unui dușman*”. El îi considera dușmani pe „*toți acei care nu voiesc independența României*” și pe „*toți acei care nu admit ca românii supuși lor să-și păstreze limba românească și să-și dezvolte sufletul românesc*”¹¹.

¹⁰ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol. I, București, 1989, p. 113-114.

¹¹ Nicolae Iorga, *Voința obștii românești*, Editura Militară, București, 1983, p. 14.

Din acel moment, România a fost nevoită să se angajeze într-un *război informațional defensiv*, datorită potențialului informativ inferior beligeranților din ambele tabere. Structurile sale de informații, dispersate în cadrul Marelui Stat Major al Armatei, Siguranței Generale, Poliției și Jandarmeriei Rurale nu au dispus, din lipsa de preocupări anterioare ale factorilor de decizie, nici de specialiștii necesari, nici de tehnica specifică unui astfel de război și nu au fost coordonate în mod unitar.

Principala structură secretă de informații a statului român a rămas Siguranța Generală a Statului – condusă de Iancu Panaitescu, coordonată de „Serviciul Secretariatului”. Brigăzile speciale de Siguranță au primit misiuni să culeagă informații și să supravegheze cadrele și agenții serviciilor secrete ale Puterilor Centrale. În punctele strategice ale țării au fost create sub-brigăzi speciale. Pentru îndeplinirea misiunilor, organele Siguranței Generale cooperau cu formațiunile Poliției din orașe, porturi, gări și puncte de frontieră, cu cele ale Jandarmeriei și se sprijineau pe celelalte organe ale administrației de stat.

În noul context, au sporit competențele și dinamica activității Biroului 5 din Secția a 3-a a Marelui Stat-Major al Armatei, care a primit misiuni concrete privind cunoașterea intențiilor și potențialului de război al Austro-Ungariei, considerată a fi inamicul potențial cel mai probabil. „Secția a III-a” a început să pună la dispoziția celorlalte secții informațiile obținute, fiind sprijinită, într-o măsură evidentă, de către Pretorat, dar mai ales de către Siguranța Generală a Statului.

România a fost nevoită să intre în acest tip de război datorită declanșării agresiunii informaționale din partea Austro-Ungariei. Acest imperiu construit din „petice” în centrul Europei prin supunerea și dominarea slavilor, italienilor și românilor, dispunea de un puternic serviciu de spionaj și de apărare contrainformativă, condus de Max Ronge – un specialist în materie informativă. Sub pretextul contracarării unui ipotetic „plan de ofensivă împotriva Austro-Ungariei”¹², care ar fi fost elaborat de români imediat după atentatul de la Sarajevo, Austro-Ungaria și-a activat structurile sale informative în România. La București a fost organizat un centru de coordonare sub conducerea colonelului Maximilian von Randa, care lucra sub acoperirea de atașat militar la legația austro-ungară.

Pentru a închide căile de scurgere de informații din Transilvania și a preveni un atac prin surprindere din partea Armatei române, autoritățile austro-ungare au blocat trecătorile Carpaților cu trupe, iar centrele de informații create la Brașov, Sibiu, Timișoara și Cernăuți au început supravegherea atentă a oricărei persoane care venea din România. Din aceste centre specializate în culegerea de informații, a început *penetrarea informativă a României*, care a avut ca scop crearea unei agenturi menite să descopere orice legături ale României cu statele Antantei, să blocheze legăturile statului român cu conducătorii mișcării de eliberare a românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, să influențeze opinia publică românească în sensul apropierii față de Puterile Centrale și să împiedice România de a se alătura Antantei.

Spionajul austro-ungar a uzat de posibilitățile facile de corupere și de „neglijența condamnabilă” care domnea în acel moment în toate sferile vieții politice și sociale româ-

¹² Max Ronge, *Spionaj și contraspionaj (Spionajul militar industrial)*, București, 1955, p. 68.

nești, folosind în acest scop „banul” și elementele alogene, îndeosebi evrei, pentru a-și organiza oficinele de spionaj¹³. Agenții săi erau convinși că în România putea fi corupt oricine, de la grănicerul aflat în postul de santinelă până la cel mai înalt funcționar al țării.

Între cei care au trădat interesele României și au lucrat în folosul Puterilor Centrale s-au numărat, în primul rând, alogeni, care sperau că odată cu subordonarea României față de Puterile Centrale își vor putea continua afacerile bănoase în România sau vor putea ocupa funcții în administrația de stat. Astfel de indivizi au fost Bernard Rosenthal („alias Bizon Rozescu”), Nicolae Edinger și medicul dentist Iuliu Cohn¹⁴, dar și români ticăloșiți, atrași sub diferite motivații la colaborare cu spionajul german și austro-ungar. Astfel:

- Bernard Rosenthal – originar din Ploiești, a fost atras la colaborare încă din anul 1912 de către Serviciul secret austro-ungar, mizând pe faptul că era ziarist și negustor lipsit de scrupule, însă n-a putut fi dovedit ca trădător, deși lucra și pentru serviciul de spionaj rus; pentru a putea desfășura activitatea trădătoare, sub îndrumarea colonelului Maximilian von Randa, acesta s-a sustras de la îndeplinirea stagiului militar cu ajutorul unui certificat medical care l-a scutit de armată; la 13 decembrie 1914, suspectat de spionaj în favoarea Puterilor Centrale, a fost închis, cercetat doar pentru „escrocherie” și internat în fortul Domnești (de aici, în noiembrie 1916 avea să evadeze și să treacă fățiș de partea dușmanului!);

- Nicolae Edinger – originar din Rădăuți și escroc de profesie, lucrase ca agent al unei case pentru emigrări în America, deși a fost condamnat la trei luni închisoare pentru infracțiunea de înșelăciune, n-a executat pedeapsa, pe motiv că dosarul cauzei a dispărut misterios din Tribunalul din Suceava; în scurt timp a devenit colaboratorul de taină al generalului Fischer – comandantul Jandarmeriei austriece din Bucovina –, cu concursul căruia a organizat un birou de plasare pentru lucrătorii agricoli din Bucovina care lucrau, ca sezonieri, pe moșiile proprietarilor din România. În anul 1905, sub îndrumarea și conducerea nemijlocită a colonelului Maximilian von Randa și a consulului Ottokar von Czernin, a înființat la București un birou comercial care-și avea sediul în hotelul Athenée Palace; în perioada 1914-1916 a călătorit mult la București sub acoperirea de comerciant însărcinat cu aprovizionarea armatelor germană și austro-ungară cu produse agricole din România. A reușit să cumpere mai mulți politicieni și militari români, iar rapoartele informative pe care le făcea au atras lauda șefilor săi; n-a putut fi prins pe toată perioada neutralității, iar banii însușiți de pe urma înșelării țărănilor români, de ordinul milioane, i-a investit împreună cu contele von Czernin într-un sanatoriu și o fabrică de mobilă din Viena;

- Iuliu Cohn – medic dentist, a desfășurat în perioada 1900-1916, în cabinetul său particular din Craiova, sub acoperirea profesiei, o intensă activitate de spionaj în favoarea Germaniei și Austro-Ungariei.

¹³ Cristian Troncotă, „Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României și vulnerabilitățile societății românești în perioada neutralității (septembrie 1914-august 1916)”, în, *Istoriografia în tranziție*, Editura I.N.I., București, 1996, p. 92.

¹⁴ Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete românești*, Editura Divers-Press, București, 1994, p. 57-62.

O puternică ofensivă informativă împotriva României a declanșat Germania, care își reformase structurile informative după războiul franco-prusac din anii 1870-1871. Acestea deveniseră deosebit de active în România chiar după semnarea tratatului secret din anul 1883, întrucât germanii nu au fost siguri de sinceritatea României. Din ordinul Kaiserului, agenții spionajului german au început procurarea de informații, mai ales din domeniul economic, care să asigure Germaniei accesul la resursele economice ale României, atât pe calea alianței, cât și pe calea armelor. La începutul primului război mondial, Germania avea cel mai eficace, penetrant și tehnic serviciu de informații din lume, fiind capabil să practice în permanență un „spionaj total”¹⁵. Acesta era format din trei Diviziuni (politică, militară și navală) și un birou special, denumit „Nachrichten Bureau” – însărcinat cu procurarea informațiilor de mare importanță, precum și cu centralizarea rapoartelor primite de la cele trei diviziuni. Pentru a face față acestor cerințe, Serviciul de spionaj al Germaniei – condus de Walter Nicolai¹⁶, dispunea de resurse financiare extraordinare și folosea cele mai moderne tehnici de lucru cu agentura. În România a fost creată o vastă rețea de spionaj, mai ales economic, condusă, practic, din cabinetul ministrului plenipotențiar al Germaniei la București¹⁷.

În fapt, Germania și Austro-Ungaria au declanșat o ofensivă informațională conjugată împotriva României, operațiunile de spionaj fiind conduse, practic, de către cei doi miniștri acreditați la București, respectiv von dem Busche și Ottokar von Czernin (slovac de origine). Conform unei telegrame trimisă de Ottokar von Czernin superiorilor săi, în 2/15 septembrie 1914, Legația germană primise pentru „scopuri secrete” suma de 1.000.000 de lei¹⁸ (o sumă impresionantă pentru acea vreme). Peste două zile, baronul austriac Conrad și-a sfătuit superiorii „să nu cruțați nici un mijloc bănesc pentru a atrage de partea noastră presa română, în special «Adevărul» și pe această cale să i se deschidă ochii României asupra a ceea ce are de așteptat de la o Rusie și o Serbie victorioasă, cărora li s-ar adăuga apoi și Bulgaria”¹⁹. Sub acest aspect, structurile informative ale statului român prezentau un mare handicap, întrucât, după cum avea să afirme în memoriile sale Alexandru Marghiloman, Siguranței Generale îi era alocată lunar suma de 120.000 de lei²⁰.

Informațiile deținute în acel moment de cele două servicii de spionaj aliate au confirmat faptul că autoritățile politico-militare românești deveniseră interesate direct de perspectiva alianței cu Puterile Antantei, cu care intraseră deja în tratative secrete. De aceea au fost conștiente că nu trebuie să cruțe nimic pentru a împiedica realizarea acestei alianțe, al cărui artizan era chiar primul ministru, Ion I. C. Brătianu, aducând pe frontul informațional românesc cei mai buni agenți. Șefii agenturii create au provenit, cu prioritate, din foști ofițeri cu reale calități și abilități, poligloți, cu o bogată cultură

¹⁵ Horia Tabacu, *Spionaj-contraspionaj*, Editura Militară, București, 1991, p. 68-73.

¹⁶ Jeffrey T. Richelson, *Un secol de spionaj. Serviciile de informații în secolul XX*, Editura Humanitas, București, 2000, p. 14 -15, 22-23.

¹⁷ Cristian Troncotă, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 92.

¹⁸ *1918 la români*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 466.

¹⁹ *Idem*, I, p. 468.

²⁰ Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. II, București, 1927, p. 164.

generală și buni psihologi. Pe lângă Ambasadă au fost acreditați agenți însărcinați cu „misiuni speciale”, de culegere de informații pe obiective și domenii strategice. În punctele strategice au fost activați așa-numiții „agenți sedentari”, care au acționat sub acoperire de industriași, negustori, ingineri, fotografi, directori de agenții, recrutați, de regulă, dintre cetățenii români de origine germană.

Un anume Peterson – care ulterior s-a dovedit a fi ofițer în armata germană –, a fost infiltrat în cercurile financiare românești, sub acoperirea de director al Băncii generale din București²¹. Agenții rezidenți, numiți „cutii de scrisori”, și-au creat rapid așa-numiții „sateliți”, recrutați dintre servitori, guvernante, bărbieri, actrițe cosmopolite, artiști, chelneri, funcționari comerciali etc., cu posibilități de informare mai ales pe lângă oamenii politici și militarii români. Spionajul german a pătruns până la curtea regală, elocvent fiind în acest sens cazul unui anume Dombrowski, care a activat sub acoperirea de vânzător la Curtea regală (acesta, după ocuparea Bucureștilor de către trupele germane, a devenit șeful Secției politice a Poliției germane, a primit titlul nobiliar și particula „von” și a ordonat personal arestarea, maltratarea și trimiterea în lagăre sau cu domiciliul forțat a multor români patrioți)²².

Pentru a realiza „încercuirea informațională” a României, la 6/19 septembrie 1914 Austro-Ungaria a încheiat un *tratat secret* cu Bulgaria, inamicul potențial al României, numit tratat „de politică amicală” și „de sprijin mutual”²³. Bulgaria și-a putut astfel organiza în scurt timp serviciile de informații după modelul celor austro-ungare, cu care au lucrat în cooperare pentru a pătrunde informativ în România. Astfel, au fost trimiși în România sub acoperire de negustori, oameni de afaceri sau chiar studenți, o serie de agenți care au cules informații în vederea pregătirii campaniei militare împotriva României. Sub această acoperire, Serviciul de spionaj german a organizat un puternic centru de spionaj la Sofia, care a primit misiunea de a supraveghea România și, în special, Dobrogea, pe care, la încheierea păcii, Puterile Centrale intenționau să o cedeze Bulgariei. Informațiile culese erau transmise centrelor din Berlin, Viena, Budapesta și Innsbruck, unde erau analizate și prelucrate de către specialiști.

În urma tratatelor secrete purtate cu Rusia, la 18 septembrie/4 octombrie 1914, România a încheiat cu aceasta o Convenție secretă, prin care țarul Rusiei a recunoscut dreptul României de a uni provinciile aflate sub stăpânirea Austro-Ungariei, „atunci când va considera oportun”²⁴. Însă, efectele acesteia au rămas doar pe hârtie, întrucât părțile nu s-au înțeles în privința Bucovinei, pentru care urma să se aplice „principiul naționalităților” drept bază pentru delimitarea teritoriilor care urmau să revină României sau Rusiei.

Imediat după semnarea acestui tratat, Max Ronge – șeful serviciului de spionaj austro-ungar –, a aflat că organele de „spionaj” ale Armatei române au început să procure, „în taină”, hărțile Transilvaniei, astfel că și Austro-Ungaria a început un „spionaj total”

²¹ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii sub ocupația dușmanului. 1914-1916*, București, 1921, p. 96.

²² Corneliu Radeș, *Bucureștii în vâltoarea primului război mondial*, Editura Teora, București, 1993, p. 115.

²³ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 307.

²⁴ N. Dașcovici, *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional*, București, 1936, p. 8; Ion M. Oprea, *România și Imperiul Rus. 1900-1924*, vol. I, Editura Albatros, București, 1998, p. 73.

împotriva României²⁵. Adevăratele sale intenții au fost descifrate în contextul în care s-a permis tranzitul de arme din Rusia către Serbia și s-au limitat transporturile de arme către Turcia. Secretul acestor demersuri politico-diplomatice n-a putut fi păstrat, întrucât apărarea contrainformativă a fost slab organizată și ineficientă, iar presa, unele medii politice, dar, mai ales, sistemele de comunicații au fost penetrate informativ.

Germania și Austro-Ungaria au reușit să realizeze, în scurt timp, un control informativ cvasi-total asupra României, pe care au supravegheat-o atât prin specialiștii aduși din structurile lor informative, cât și prin „cozile de topor” pe care le-au găsit în România. Pentru aceasta au folosit masiv mijloacele financiare, inclusiv pentru coruperea unor oameni politici, publiciști și militari. Însuși împăratul Wilhelm al II-lea era convins că în acel context „cheia victoriei contra Rusiei” se afla „în mâinile României”²⁶. De aceea, s-a implicat personal în acțiunea de control informațional asupra ei. Agenția de informații a Germaniei dispunând de aparatură tehnică modernă (aparate de emisie-recepție, tehnică de interceptare a convorbirilor telefonice), a trecut la interceptarea și descifrarea mesajelor transmise de guvernul român și de către ministerele de resort. Acestea i s-a alăturat și spionajul bulgar, puțin dotat cu mijloace tehnice, dar cu posibilități mai largi de pătrundere informativă, în special în Dobrogea, folosind în acest scop bulgarii care locuiau aici.

În aceste împrejurări, la 27 septembrie/10 octombrie 1914 a murit regele Carol I, cu regretul de a nu fi intrat în război alături de Puterile Centrale. Pe tronul României s-a urcat regele Ferdinand I, care a declarat în fața Corpurilor legiuitoare că „voi domni ca bun român”.

În noul context, agresivitatea spionajului german și austro-ungar a crescut în intensitate, începând să lucreze „pe față”, datorită atitudinii constant filogermane a unor politicieni români. Agenții lor au trecut imediat la mituirea unor ziariști pentru a influența opinia publică în favoarea unei alianțe cu Puterile Centrale. Este elocventă încercarea agentului comercial Hennenvogel de a-l mitui chiar în acele zile pe publicistul și scriitorul Emil Nicolau, oferindu-i 10.000 de lei pentru a scrie 10 articole în favoarea Puterilor Centrale. Cazul, pe care istoricul Nicolae Iorga îl numea „atentat la onoarea României”, a ajuns la urechile opiniei publice datorită denunțului făcut de către ziarist la Procuratură. Istoricul român afirma indignat că individul „ar trebui să clocească altceva decât spionajii și afaceri de presă”, solicitând Procuraturii să ancheteze cazul²⁷. Acest caz, care a urmat celui privind descoperirea „întâmplătoare” a unui transport secret de armament german spre Bulgaria și Turcia, a trezit la realitate factorii de decizie politico-militară ai statului român, care, sub impulsul opiniei publice, au înclinat definitiv balanța în favoarea Antantei.

2. Patrioți contra „cozi de topor” pe frontul nevăzut

Pentru a face față spionajului Puterilor Centrale, interesat, în primul rând, de cunoașterea capacității militare a statului român, au fost reactivate structurile informative din cadrul Siguranței Generale, Marelui Stat Major al Armatei și Jandarmeriei rurale.

²⁵ Max Ronge, *op. cit.*, p. 70.

²⁶ Apud, Eliza Campus, *Din politica externă a României. 1913-1947*, București, 1980, p. 59.

²⁷ Nicolae Iorga, *Voința obștii românești*, Editura Militară, București, 1983, p. 20-21.

Acestea au primit ca misiune expresă *asigurarea secretului tratativelor cu Antanta și supravegherea presupușilor agenți ai Puterilor Centrale*. Activitatea de informații a primit astfel un *caracter ofensiv*, în vederea pregătirii acțiunilor militare care aveau ca prim obiectiv eliberarea teritoriilor românești de sub ocupația Austro-Ungariei. În acest sens, a fost declanșată acțiunea de penetrare informativă în Transilvania, în sprijinul căreia au venit, din proprie inițiativă, o serie de patrioți români ardeleni, bănățeni și bucovineni. Astfel, la Marele Stat Major al Armatei române s-au prezentat români ardeleni, care au solicitat aprobarea de a forma „nuclee de informatori militari în Ardeal”. Activitatea acestora a fost condusă de ofițeri de informații din cadrul Secției a II-a Marelui Stat Major. Atașărilor militare aflați la posturi în capitalele statelor Puterilor Centrale – Viena, respectiv Berlin –, li s-au transmis instrucțiuni speciale în acest sens.

În memoriile sale, fostul șef al spionajului austro-ungar, Max Ronge, a consemnat că atașatul militar de la Viena, căpitanul Traian Stârcea, a reușit să obțină informații valoroase cu ajutorul studenților români aflați la Viena – între care și Ștefan Iorga, și alți 50 de „spioni, majoritatea dintre ei naționaliști români”²⁸. Acesta a transmis în țară informații despre starea și moralul trupelor germane de pe front²⁹, fiind deosebit de apreciat de către generalul Alexandru Averescu³⁰. În a doua jumătate a lunii octombrie 1914 a fost trimis în Germania colonelul Gheorghe Rozin din Secția I-Informații a Marelui Stat Major, care a acționat acoperit în cadrul Legației române din Berlin, în calitate de „comerciant de armament”. Acesta a reușit să obțină și să aducă în țară informații despre apariția unei noi arme – *mortierul de tranșee* –, superior tunurilor franceze, care se experimentaseră în poligoanele de încercare de la Essen și Düsseldorf. Informațiile, transmise și serviciilor de informații franceze și engleze, n-au fost luate în seamă de generalul Al. Zottu – șeful Marelui Stat Major al Armatei române (dovedit ulterior ca trădător!).

La sfârșitul lunii octombrie 1914, o adevărată bătălie s-a declanșat între serviciile de spionaj austro-ungare și cele de contraspionaj românești *pentru distrugerea, respectiv protejarea vapoarelor care transportau armament și muniție către Serbia*. În acest sens, Comandamentul austriac din Timișoara a trimis un „comando” din Regimentul 61 Infanterie. Organele de contrainformații românești au reușit să infiltreze în acel grup un agent propriu, patriotul român bănățean Vasile Branca – militar în regimentul respectiv. Acesta s-a „predat” Poliției Române, demascând acțiunile subversive, astfel că membrii aceluia „comando” au fost anihilați³¹.

Între timp, Secția I – Informații din Marele Stat Major al Armatei române și-a extins activitatea de penetrare informativă în Transilvania, Banat și Bucovina, folosind în acest sens, aproape exclusiv români „de-ai locului”, animați de un înalt simț patriotic. Aceștia nu și-au cruțat viața pentru idealul unității naționale, au lucrat în condiții extrem de periculoase, numărându-se printre eroii anonimi care au făurit România Mare. Pentru atragerea lor la colaborare, s-a deplasat în Transilvania generalul Traian Grozea și alți

²⁸ Max Ronge, *op. cit.*, p. 205.

²⁹ Ion Bodunescu, Ion Rusu-Șirianu, *Descifrarea unei istorii necunoscute*, Editura Militară, București, 1973, p. 312-313.

³⁰ Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război*, vol. I, Editura Militară, București, 1992, p. 34.

³¹ Ion Bodunescu, Ion Rusu-Șirianu, *op. cit.*, p. 291.

ofițeri de informații din Secția I a Marelui Stat Major. În scurt timp au fost create mai multe grupuri de colaboratori ai organelor de informații românești, în zona Banat, Oituz-Buzău, Cluj-Bistrița, Brașov-Bran și în nordul Bucovinei, luându-se, practic, sub control informativ, toate trecătorile, dar și zonele unde erau dispuse trupe austro-ungare. Deși această activitate a contribuit esențial la obținerea unor informații strategice pentru Armata română, nu a fost făcută publică decât după mai bine de două decenii, prin intermediul ziarului „Dimineața” din perioada 24-27 noiembrie 1937!

Astfel, românul de rând afla că cele mai importante „nuclee” informative din Transilvania au fost cele conduse de avocatul Spiridon Boita și învățătorul David Pop:

- sub rezidentura lui Spiridon Boita au activat la un moment dat aproape 200 de colaboratori³²; acest „nucleu” a reușit să obțină, între altele, planul fortificațiilor construite de austro-ungari de-a lungul Oltului transilvan și al Mureșului și a verificat informațiile deținute de organele specializate ale Armatei române³³; informațiile culese au fost transmise în țară prin intermediul șefului Poliției din Predeal;

- învățătorul David Pop a fost recrutat cu ajutorul fratelui său, Romulus Pop (farmacist în Ploiești) și al soției acestuia; el a fost verificat în privința sincerității, de către Serviciul de informații al Armatei române, fiind trimis cu o scrisoare la doctorul Zaharia Moldoveanu, colaboratorul său; a transmis primele informații prin intermediul cumnatei sale, cu care s-a întâlnit în București, ziua de Paști a anului 1915, acționând exclusiv din sentimente patriotice³⁴;

- un important „nucleu” informativ a fost constituit în nordul Moldovei, sub conducerea profesorului Aurel Moldovan³⁵, care a activat cu folos pe linia de frontieră și în Bucovina ocupată de Imperiul austro-ungar³⁶;

³² „Dimineața”, din 26 noiembrie 1937. Recrutarea lui Spiridon Boita s-a făcut de către generalul Traian Grozea și profesorul Udrea – fost profesor la Liceul din Salonic. El a organizat și un Centru de culegere de informații în orașul Cluj, iar printre colaboratorii săi s-au numărat Nicolae Telianu – pentru Tulgheș, Gheorghe Stăniloiu – pentru Râșnov, Picu Băncilă – pentru Bran. Spiridon Boita a îndeplinit misiuni informative în Timișoara, Szeged, Szolnok, precum și în Bucovina, reușind să procure planurile fortificațiilor din Carpați construite de-a lungul Mureșului și Oltului transilvan. A acționat travestit în geambaș, muncitor de fabrică, tăietor de copaci în pădurile de frontieră, negustor etc.

³³ Spiridon Boita a executat o importantă misiune în Ungaria și Banat, unde a trebuit să verifice informațiile potrivit cărora Germania și Austro-Ungaria și-au retras o parte din trupe pentru a le concentra împotriva Serbiei, în timpul căreia a fost urmărit și arestat, apoi eliberat datorită calităților sale de a-și legenda acțiunile. Din Timișoara a plecat la Vârșeț, unde a aflat de la un colaborator șvab (colaborator al Serviciului de informații al Armatei române) că Puterile Centrale au adus trupe din Galiția pe frontul sârbesc. Pentru verificarea informației a plecat la Szeged, unde a recoltat pământ de pe roțile trenurilor (rezultatul a fost predat șefului Poliției din Predeal, iar pământul a fost verificat prin analiză chimică).

³⁴ „Dimineața”, din 27 noiembrie 1937.

³⁵ „Dimineața”, din 26 noiembrie 1937. Profesorul Aurel Moldovan și-a ales colaboratorii dintre membrii familiei sale (Dumitru, Iosif și Rudolf) și prieteni, precum profesorii Tofan și George Muntean, medicul Ilie Pitecaru, avocatul Nicolae Carabeovski, pădurarul Rudolf Findler etc. Pentru meritele sale, Aurel Moldovan a fost încadrat ca agent acoperit în Siguranța Generală și i s-a acordat dreptul de a se stabili în București.

³⁶ Și alți români bucovineni au fost încadrați în Siguranța generală. De pildă, la Poliția din Dorohoi erau Gheorghe Popa și Dimitrie Moldoveanu, care circulau ca agenți acoperiți, cu permise de circulație pe frontieră, emise de către Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale „în interesul siguranței statului”.

- în Banat, organele de informații românești au atras-o la colaborare pe Maria Bălan (căsătorită din anul 1910 cu un ofițer al armatei austro-ungare); această femeie a primit indicativul „B-9” și a cules informații din mediul ofițerilor armatei austro-ungare privind disponerea trupelor inamice în Banat, lucrările genistice efectuate la granița cu România și despre acțiunile preconizate de spionajul austro-ungar împotriva României;

- în activitatea de culegere și furnizare de informații necesare Armatei române au fost atrași și fruntași ai românilor transilvăneni, precum Iuliu Maniu și doctorul Aurel Vlad.

În paralel cu declanșarea unei vaste acțiuni pentru descoperirea rețelelor de spionaj românesc în Transilvania, Banat și Bucovina, serviciile secrete germane și austro-ungare și-au diversificat metodele de penetrare informativă a structurilor de putere ale statului român. Au pus la „lucru” inclusiv Banca Națională a României, cu capital aproape exclusiv german, pe care au transformat-o într-o officină a spionajului german. Prin aceasta au fost finanțați o serie de politicieni români și organe de presă, care au desfășurat o vie agitație și propagandă vizând menținerea României în sfera de influență germană.

Serviciile de spionaj german au găsit sprijin real într-o anumită parte a presei românești, agențiile „de corupție” câștigând repede de partea lor unele ziare pe care le-au editat direct (precum „Ziua”, „Seara”, „Moldova”)³⁷ sau le-au cumpărat ori le-au controlat în totalitate. Acțiunea de corupere, pentru care au pus la dispoziție mari sume de bani, s-a făcut prin „intermediari”, precum bancherul Roselius – directorul unei societăți petroliere cu capital german, recrutorul german Günther (sau Guenther), agentul comercial Hennenvogel și „agentul de publicitate” Iwersen. Sub acoperirea de tehnicieni și specialiști, spionajul german a reușit să se infiltreze în obiective economice sau în alte instituții culturale, care au cules informații din toate domeniile vieții politice, economice și militare din România. Două oficine de spionaj s-au evidențiat în acest sens: reprezentanța societății „Auskunftei W. Schimelpflug G.m.b.H” din Leipzig, condusă de industriașul Adler, care prin Biroul de informații comerciale lucra pentru Statul Major al armatei germane și Grupul de școli germane din București, cu sediul în strada Luterană, în cadrul căruia activau numeroși spioni germani³⁸. Activitatea agenților spionajului german a fost facilitată de poziția filogermană a unor politicieni români, precum Petre Carp, Alexandru Marghiloman, Petrache Lupu, dar și a unor moșieri care întrețineau relații economice cu Germania și Austro-Ungaria. Serviciul de spionaj german a reușit să strecoare agenți chiar în redacțiile unor ziare antantofile³⁹.

3. Contraofensiva informativă a serviciilor secrete românești și descoperirea „cozilor de topor”

Agenții Siguranței Generale au devenit mai activi din luna octombrie 1914, când s-a constatat un aflus de germani veniți cu diferite însărcinări economice, culturale sau

³⁷ Ion Bodunescu, Ion Rusu-Șirianu, *op. cit.*, p. 293.

³⁸ *Ibidem*, p. 291.

³⁹ Constantin Kirișescu, *op. cit.*, I, p. 128.

ca simpli „turiști”. Cei mai mulți dintre aceștia au fost cazați la hotelul „Athenée Pallace”. Pe baza unor informații obținute de Siguranța Generală, s-a trecut la supravegherea informativă a hotelului, inclusiv prin instalarea de dispozitive de ascultare și de interceptare a convorbirilor telefonice.

Nu peste mult timp au început să curgă informații din care rezulta amploarea păinjenişului de spioni germani existenți în România, complicitatea unor „cozi de topor” puse în slujba acestora, precum și faptul că *întreaga rețea de spionaj era direct condusă de cei doi ambasadori – von dem Busche și Ottokar von Czernin*. Din acel moment, din ordinul conducerii Siguranței Generale, cei doi diplomați au fost puși sub supraveghere și „filați” în permanență de către agenții săi. În aceeași lună, octombrie 1914, *ambasadorului Austro-Ungariei la București i-a dispărut din automobil, în chip misterios, servieta cu documente secrete*. Aceasta i-a fost găsită „din întâmplare” și restituită de agenții Poliției, după ce, în prealabil, toate documentele fuseseră fotocopiate de către Siguranța Generală. De teama de a nu fi destituit, Ottokar von Czernin n-a raportat superiorilor săi, astfel că din acel moment întreaga sa corespondență cu superiorii săi de la Viena a fost cunoscută⁴⁰. Acționând metodic, prin mijloacele muncii secrete, agenții Siguranței Generale au reușit apoi să identifice sediile, să cunoască colaboratorii și chiar metodele folosite de către serviciile de spionaj ale Puterilor Centrale.

• O contribuție extraordinară a avut-o așa-numitul „Agentul M-255”, cunoscut sub numele de „Farmacistul”, a cărei activitate a fost dezvăluită după 15 ani de către ziarul „Capitala”, dar a cărui identitate, probabil că nu va putea fi cunoscută niciodată. „Farmacistul” a reușit să se infiltreze în oficina de spionaj condusă de Iwersen, situată într-o casă mică, peste drum de Legația germană. Acest Iwersen – care se prezenta sub chipul a patru personaje! – a putut fi astfel dovedit ca șef al spionajului german în România. Din această oficină porneau dezinformările, informațiile tendențioase, articolele-șablon tipărite în ziarele corupte, fotografiile de propagandă pentru ziare. Aici se recrutau agenții, se culegeau informațiile, se cultivau ziariștii trădători și se inspirau ziarele, astfel încât fiecare sector al opiniei publice își avea la această oficină „raftul de farmacie cu doctoria propagandei potrivite”⁴¹. Germanii plăteau bine orice informație, fără a economisi banii și au folosit masiv acest procedeu în România, cunoscând bine mediul în care acționau. Printre cei „onorați” cu bani și alte foloase, ulterior s-a dovedit că a fost și generalul Alexandru Mustață – șeful Poliției Capitalei.

Activitatea serviciilor de informații germane și austro-ungare a devenit și mai agresivă după ce, la 24 ianuarie/6 februarie 1915 *România a semnat cu Italia un acord de „asistență mutuală”* valabil pe 4 luni, prin care cele două țări se sprijineau reciproc în cazul în care deveneau subiect al agresiunii austro-ungare⁴². De aceea, serviciile de informații austro-ungare și-au stabilit ca obiectiv *penetrarea și controlul sistemului de comunicații al statului român*, reprezentat de Direcțiunea Generală a Telegrafelor, Poștelor și Telefoanelor.

⁴⁰ Ion Bodunescu, Ion Rusu-Șirianu, *op. cit.*, p. 300.

⁴¹ „Capitala” din 3 martie 1936.

⁴² *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988, p. 341.

În acest sens, oficina de spionaj din București a reușit să-l atragă la colaborare pe Victor Verzea – un ardelean aciuat în Vechiul Regat, trecut prin școli militare, trecut în rezervă din motive de moralitate și dorință de parvenire. Profitând de relațiile pe care le avea în rândul unor înalți demnitari ai statului român, la începutul războiului a fost rechemat în armată, deși era cunoscut cu antecedente care-l făceau incompatibil cu calitatea de militar. În pofida acestui trecut, Victor Verzea a fost numit șef al Serviciului telegrafo-poștal în campanie și în zona interioară. Postul de director general al Poștelor fiind vacant, el a îndeplinit, în fapt, și atribuțiile aferente acestei funcții, controlând, practic, acest punct de intrare și ieșire a informațiilor care priveau siguranța statului român. Acest „Verzea” prezenta vizibil caracteristicile tipice ale trădătorului și colaboratorului cu o putere străină. El a lucrat din răsuputeri, la început ocult, apoi pe față, în favoarea spionajului german, iar prin viclesuguri meșteșugite, la care se pricepea, și prin recompense nemeritate pentru cei care puteau fi exploatați „în orb” sau care aveau sentimente germanofile, a căutat să-și câștige încrederea funcționarilor și subalternilor⁴³.

Siguranța Generală a reușit să documenteze activitatea trădătoare a lui Victor Verzea și a pus la dispoziția guvernului informații certe privind scurgerile de informații prin intermediul Poștei Centrale, cu concursul acestuia. Datorită protecției de care se bucura din partea primului-ministru, acesta nu a fost judecat ca trădător, însă au fost luate unele măsuri de apărare contrainformativă. Primul-ministru, care era și ministru de război, a conștientizat posibilele consecințe ale scurgerilor de informații în folosul

⁴³ Ion Bodunescu, Ion Rusu-Șirianu, *op. cit.*, p. 320-321; Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor secrete românești*, Editura Divers-Press, București, 1994, p. 51-52.

Victor Verzea a făcut o parte din studii la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, de unde a fost exmatriculat pentru furt. Astfel a trecut fraudulos frontiera în „Regat”, unde a fost primit cu bunăvoință, ca toți românii ardeleni, și a fost admis în Școala militară de ofițeri de artilerie, pe care a absolvit-o cu gradul de sublocotenent.

Dornic de parvenire, a reușit să se căsătorească cu fiica generalului Tamara. Profitând de relațiile socrului său, om influent în armată și în anumite cercuri politice, a primit diverse funcții la Arsenal, Pirotehnie și Ministerul de Război. În paralel a dus o viață facilă, în compania unor femei de moravuri ușoare, deși era căsătorit și avea copii. Pe când era căpitan și-a părăsit serviciul și familia și a fugit cu o actriță de varieteu la Bruxelles, dar la intervenția socrului său, care spera să salveze căsnicia fiicei sale, a primit doar o pedeapsă simbolică pentru dezertare. În pofida faptelor sale, a fost avansat la gradul de maior, implicându-se în jocuri politice murdare.

În anul 1908, maiorul Victor Verzea i-a predat lui Alexandru Marghiloman – șeful Partidului Conservator și germanofil –, o serie de documente de care avea nevoie pentru a-l interpela în Parlament pe ministrul de război, Alexandru Averescu. La scurt timp s-a descoperit actul său de divulgare a unor secrete militare și a fost nevoit să demisioneze din armată. A intrat în Partidul Conservator, iar în anul 1912 a fost cooptat în Comitetul Național Român din Transilvania.

În anul 1913, când Partidul Conservator a devenit partid de guvernământ, Victor Verzea a fost numit director general al Poștelor, iar în toamna aceluși an, în timpul tratatelor purtate de românii ardeleni cu contele Tisza la Budapesta, a susținut ideea unui acord între români și unguri, cu toate că românii le erau impuse condiții dezastruoase. El l-a mințit atât pe președintele Comitetului Național Român din Transilvania, cât și pe regele Carol I, căruia i-a comunicat informația inexactă despre încheierea acordului Comitetului Național Român cu guvernul ungar. În ianuarie 1914, odată cu venirea liberalilor la putere, pentru a-și păstra postul, Victor Verzea a trecut de la conservatori la liberali.

Puterilor Centrale. Astfel, a aprobat înființarea în cadrul Poștei Centrale a unui serviciu special, numit „Serviciul de Supraveghere a Știrilor”⁴⁴. Formal, acesta a fost pus sub controlul Siguranței Generale, însă a fost format din personal recrutat din cadrul Poștei Centrale, aflat sub influența lui Victor Verzea. Acesta și-a continuat activitatea, emițând două acte normative, respectiv „Instrucțiuni privind funcționarea comisiilor militare de cenzură” și „Instrucțiuni generale pentru îndeplinirea serviciului de poștă, telegraf și telefon în caz de mobilizare”. Prin acestea, au fost scutite de cenzură corespondența internă deschisă, simplă și recomandată, corespondența recomandată deschisă pentru străinătate și coletele pentru străinătate. Astfel, agenții spionajului puteau comunica nestingherit chiar și pe timp de război.

Concomitent, agenții spionajului german au încercat să penetreze informativ în comandamentele Armatei române, reușind să-l atragă la colaborare pe adjunctul șefului de stat major al Armatei a II-a, maiorul Ionescu. Acesta a fost dovedit de către Siguranța Generală ca agent al Serviciului de spionaj al Puterilor Centrale. În fața probelor, maiorul Ionescu a avut, totuși, bunul simț, să se sinucidă.

Sub patronajul agenților Puterilor Centrale a putut lucra în acel timp și o *bandă a falsificatorilor de monede*, formată din „feciorii de averi, de lefuri și de pensii, mlădițele întreținuturilor perpetui ai societății și ai statului” – cum îi numea istoricul Nicolae Iorga. În așteptarea momentului intrării României în război, acesta spera că „poliția de siguranță va trebui să ridice asudând o grea plasă plină de păcătoși pe lângă care sodomiștii și falsificatorii sunt îngeri”. „Păcătoșii” erau în opinia lui „«coconașii» spionajului și trădării, înaintea cărora, când jandarmul, care-i va fi cules din localuri de lux și din cochete buduoare, îi va duce din urmă, vor face semne de prietenie și alții mai mari decât muscalii și cocotele”⁴⁵.

Odată cu descifrarea intențiilor României de a se alătura Antantei, autoritățile austro-ungare au pus Transilvania, Banatul și Bucovina sub stare de asediu. Poliția secretă a început o cruntă prigoană împotriva frunțașilor românilor, iar la frontieră au fost create bariere pentru a întrerupe sau a controla orice comunicare de o parte și de alta a Carpaților. Într-o scrisoare din 12 martie 1915 a episcopului Caransebeșului, Elie Miron Cristea, către istoricul Ioan Lupaș, se arată că în eparhia sa aproape 15% din „floarea bărbaților” era luată la război, țărani cu trăsurile erau duși la tabără, iar cei care au rămas au fost strânși și duși „la lucru cu palmele” în Galiția, Tirol sau Serbia, astfel că în sate n-au mai rămas decât bătrânii. Pe linia de frontieră de la Orșova la Caransebeș s-au întărit măsurile de apărare, iar circulația era permisă doar cu autorizație de la comisarul gubernial din Timișoara. „În partea cea mai mare a eparhiei – spunea acesta – nu-i permis nici a se trage clopotele la biserici... Nu-i iertat să aprinzi lumânări seara nici în biserici, deci nici denii nu poți ține. Mulți preoți și intelectuali sunt sub pază. Unii au trebuit chiar să fugă din parohia lor”⁴⁶.

⁴⁴ Paul Ștefănescu, *Istoria serviciilor de informații românești*, Editura Divers-Press, București, 1994, p. 41.

⁴⁵ N. Iorga, *Pagini alese*, vol. 2, Editura pentru literatură, București, 1965, p. 350.

⁴⁶ Antonie Plămădeală, *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar (1867-1918)*, Sibiu, 1986, p. 157-158.

O adevărată bătălie a început pentru distrugerea „nucleelor” de informatori create de Serviciul de informații al Armatei române în Transilvania și pentru depistarea celor care erau predispuși să colaboreze cu acestea. Printr-o diversiune întreprinsă cu ajutorul unui anume Rafael Mendel din Porumbacu de Jos, contraspionajul ungar a reușit să-l atragă în cursă pe învățătorul David Pop din Hărman și să-i documenteze activitatea de spionaj în favoarea României⁴⁷. Acest Rafael Mendel s-a prezentat la David Pop, sub numele fals de „Stoica”, sergent în armata română, originar din Azuga, și i-a cerut să culeagă informații în favoarea Marelui Stat Major al Armatei române. Cu ajutorul unui grup de preoți, învățători, avocați, farmaciști, David Pop a reușit să adune multe și utile informații despre pregătirile austro-ungare din zona de frontieră, care au fost însă date falsului sergent Stoica și unui pretins locotenent al Armatei române, pe numele adevărat Tholmeyer – „detectiv” în serviciile de spionaj ungare. Informațiile au fost astfel trimise direct la Tribunalul Militar al Corpului I Armată ungară din Cluj, pe baza cărora întregul grup a fost arestat, judecat și condamnat la ani grei de închisoare.

Nehotărârea autorităților politico-militare în privința orientării clare a poziției României a condus la aceeași ambiguitate în privința culegerii de informații de către organele specializate ale Armatei. Dintr-un memoriu asupra activității depuse de Secția a 3-a din Marele Stat Major, semnat de șeful secției – colonelul Ion Rășcanu, rezultă că Biroul 5 – Informațiuni și-a extins investigațiile asupra caracterului geografico-militar al teatrelor de operațiuni „pe care vor urma să se desfășoare operațiunile militare ce vor decurge din diferitele ipoteze de război ce s-au lucrat”, precum și asupra „organizării militare a armatelor cu care vom fi chemați cândva să luptăm”⁴⁸.

Prin oficina de spionaj din București, Puterile Centrale au continuat să supravegheze atent tratativele României cu Antanta, desfășurate la București, Petrograd, Paris și Londra. Prin această officină, Puterile Centrale au fost la curent cu faptul că cele mai dificile erau tratativele cu Rusia, care condiționa semnarea unui tratat politic de anumite chestiuni teritoriale care vizau Bucovina. În 20 aprilie/3 mai 1915, guvernul român a prezentat condițiile sale: garantarea de către Antantă a unirii Bucovinei până la Prut cu România, a Transilvaniei și Banatului în întregime, precum și un teritoriu locuit de români în vest până în apropiere de Seghedin. Dar, Cabinetul din Sankt-Petersburg, care urmărea cu ostentație încorporarea Bucovinei, a tergiversat luarea unei hotărâri, întrucât obiectivul urmărit în acel moment era de a rupe România de Puterile Centrale și de a menține neutră, pentru a nu putea emite pretenții teritoriale⁴⁹.

Serviciile de spionaj ale Puterilor Centrale au devenit și mai agresive în contextul în care, la 12/23 mai 1915 Italia a intrat în război împotriva acestora. Ele s-au lovit, însă, de contraofensiva organelor Siguranței Generale și ale Serviciului de informații din Secția a II-a a Marelui Stat Major al Armatei române, care au început să-și arate adevărata valoare.

⁴⁷ Pr. dr. Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului. 1867-1918*, Sibiu, 1986, p. 1980-1981.

⁴⁸ *Istoria Statului Major General Român. Documente, 1859-1947*, Editura Militară, București, 1994, p. 138.

⁴⁹ S. D. Sazonov, *Les annés fatales. Souvenirs (1910-1916)*, Paris, 1927, p. 281.

Odată identificate, oficinele conduse de Iwersen, Hennenvogel și Günther, precum și porta-vocea acestora – ziarele „Ziua”, „Seara”, „Minerva” –, autoritățile statului român au trecut la deconspirarea lor publică. Pe măsură ce opinia publică românească lua cunoștință despre faptele săvârșite de așa-numitele „cozi de topor”, curentul antantofil a crescut în intensitate. Mulțimea spionilor l-a surprins chiar pe istoricul Nicolae Iorga, care în iunie 1915, indignat, a scris un articol intitulat „Cum ne putem lupta cu spionii”. Cu stupeoare, Nicolae Iorga constata că aceștia „pot fi văzuți oriunde și oricând” și afirma că ei constituiau „o mare primejdie națională”, dar că în fața lor trebuie „să tăcem... și să-i refuzăm”⁵⁰.

4. Anihilarea agenturii spionajului Puterilor Centrale și soarta „cozilor de topor”

Nevoia de sprijin din partea României a atras după sine o *luptă surdă între serviciile de informații din cele două tabere beligerante*, ambele fiind constrânse să facă concesii teritoriale. În aceste condiții, *la 27 mai/9 iunie 1915, România a semnat Acordul cu privire la fixarea frontierei din Bucovina, pe Prut*, însă Rusia a cerut intrarea imediată în război, dar s-a eschivat din nou în privința semnării unei convenții politice. În aceeași zi și Austro-Ungaria recunoștea României dreptul de a uni Bucovina până la Siret și promitea îmbunătățirea situației românilor din Transilvania. De asemenea, mai promitea că, în cazul cooperării, va admite rectificări de frontieră în Bucovina până la Prut, alipirea zonei Mehadii, precum și recunoașterea unirii Basarabiei cu România⁵¹. Însă, în România acelor zile nimic nu se putea păstra secret. „*Cred că nația noastră – nu nația românească – scria Nicolae Iorga la 9 august 1915 – ci nația politică din România, cu toate speciemenle etnice și poliетnice care o compun, boierești și boierite toate – e una din cele mai curioase din lume. Uitându-te astăzi la focul, la furia cu care face politică, în cafenea, în tramvai, la masă, după masă, în tren și în restaurant, unde spionii pot vedea ce înseamnă un secret la noi, luându-te după articolele pe care le scrie toată lumea despre orice, începând cu cele mai grele probleme militare în care se pot încurca și specialiștii cei mai reputați și, în sfârșit, ținând seama de cantitatea enormă de articole, studii și broșuri care cad asupra noastră, păcătoșilor, de la începerea războiului european, ai zice: iată o nație politică prin excelență!*”⁵²

Pentru a mări presiunea asupra României, Serviciul de spionaj austro-ungar și-a intensificat acțiunile, mai ales la granița cu Bucovina, care devenise obiect de tranzacție între Austro-Ungaria și Rusia. Prin agentura creată din timp, Serviciul românesc de spionaj și contraspionaj a dejucat aceste acțiuni. Aici au lucrat cu mare curaj și îndrăzneală, de o parte și de alta a frontierei, agenții acoperiți Gheorghe Popa și Dimitrie Moldoveanu. În capitala Bucovinei a acționat valorosul colaborator, Gribovschi, care în 19 august 1915 a depus la Siguranța română un dosar cu numele a 25 de spioni care activau în Bucovina⁵³.

⁵⁰ Nicolae Iorga, *Războiul nostru in note zilnice, vol. I (1914-1916)*, p. 205.

⁵¹ *Istoria militară a poporului român*, vol. V, *op. cit.*, p. 343.

⁵² N. Iorga, *Pagini alese*, vol.2, Editura pentru literatură, București, 1965, p. 355.

⁵³ Arhivele Statului București, Fond Direcția Poliției și Siguranței Generale, dosar nr. 592/1915, filele 40-421.

Situația României a devenit și mai dificilă, când la 4 septembrie 1915 Bulgaria a încheiat un tratat secret cu Puterile Centrale⁵⁴, iar la 24 septembrie 1915 a decretat mobilizarea și apoi a atacat din spate Serbia. Prin paragraful 2 al tratatului respectiv, Austro-Ungaria promitea ca în cazul atacării Bulgariei de către România fără provocare din partea guvernului bulgar, să consimtă anexarea de către Bulgaria a teritoriilor cedate României prin tratatul de la București (1913), precum și la o rectificare a frontierei româno-bulgare trasată prin tratatul de la Berlin (1878). Atașatul militar român la Sofia – colonelul Țenescu, a informat autoritățile românești despre intenția Puterilor Centrale de a interveni împotriva României imediat ce Armata română ar fi intrat în Transilvania. Însă, informațiile sale nu au fost luate în seamă de către autoritățile de decizie ale statului român.

În fața acestei situații, din inițiativa conducerii Armatei a fost revitalizată organizația „Cercetașii României”, constituită în anul 1878 din inițiativa generalului dr. Carol Davilla, dar a cărei personalitate juridică a fost recunoscută abia în acest moment. Într-un raport al colonelului Grigore Berindei – președintele Comitetului Central al asociației – se aprecia că exista deja un număr suficient de cercetași, telegrafisti, telefoniști, curieri, semnalizatori, pompieri etc., „gata oricând să fie folositori unde nevoia se prezintă. Este uimitoare ușurința cu care copiii noștri și-au însușit toate aceste specialități, dovedind vioiciune, spirit de observație și o adaptare imediată”⁵⁵.

Dat fiind pericolul evident al atacării României de către Bulgaria, la insistențele unor generali, precum Alexandru Averescu, au fost luate măsuri de supraveghere a mișcărilor efectuate de bulgari la frontiera cu România și de penetrare informativă la sud de Dunăre pentru a cunoaște stadiul pregătirilor de război ale Bulgariei. În acest context a început o *cooperare mai strânsă cu serviciile de informații franceze și engleze*⁵⁶, bine organizate și foarte active în sudul Dunării. Chiar din primele momente, Serviciul de spionaj francez a oferit românilor informații despre agenții spionajului germano-bulgar semnalati pe frontul oriental al generalului Sarraill și aflați în misiune de informare în Dobrogea și la nord de Dunăre.

Însă, în acel timp, pe frontal informațional din Ardeal și Bucovina, datorită unor greșeli și a lipsei de experiență, au început să cadă, unul câte unul, „nucleele” informative românești:

- la 21 octombrie 1915 a fost arestat Spiridon Boita și alți colaboratori; asupra lui s-a găsit și o schiță a fortificațiilor austro-ungare de-a lungul Carpaților, care a putut fi reconstituită prin tratarea cu grafit a suportului de hârtie pe care a fost întocmită; el a fost acuzat de spionaj în favoarea României, condamnat și întemnițat la Oradea, apoi la Cluj;

- în zilele de 22-24 octombrie 1915 a fost arestat David Pop și colaboratorii săi, sub acuzația de „trădare de patrie” și „spionaj în favoarea României”⁵⁷.

⁵⁴ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 308.

⁵⁵ *O școală de imputernicire. Cercetașii. Organizarea și starea actuală a cercetășiei în România*, București, 1916, p. 80.

⁵⁶ Horia Tabacu, *op. cit.*, pp. 73-80; Jeffrey T. Richelson, *op. cit.*, p. 13-14, 16-22.

⁵⁷ Pr. dr. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 182. David Pop a fost condamnat, la 6 decembrie 1916, la moarte prin spânzurătoare, alături de alți 8 membri ai „rețelei”. În urma apelului, la Tribunalul Suprem

În acel timp, Siguranța Generală a reușit să dezoace unele acțiuni de spionaj german, care monitoriza capacitatea de luptă a flotei române și noile tipuri de arme cu care se dota armata română. Astfel:

- dintr-un raport al Secției „Informații” către Comandamentul superior al Armatei austro-ungare de la sfârșitul anului 1915 rezultă că în ultimele luni fuseseră expulzați 6 funcționari ai Societății germane de navigație de pe Dunăre, „bănuți de spionaj”;

- la Galați a fost arestat, apoi judecat, printr-o acțiune contrainformativă, cetățeanul austriac Preis (evreu), salariat al unei fabrici de material lemnos din oraș, care avea acces la arsenalul Marinei⁵⁸; acesta era dirijat de către consulul austro-ungar, căruia, oficial, îi furniza informații „de natură comercială”; activitatea lui a fost dovedită cu ajutorul unui soldat al Marinei Române, care s-a oferit să-l ajute să sustragă tuburi de șrapnel de tip nou.

La finele anului 1915, Marele Cartier General al armatei austro-ungare a înființat pentru România o secție specială de spionaj, formată din două birouri: un Birou pentru centralizarea informațiilor (compus din rezidenți-informatori, recrutați dintre oamenii de afaceri stabiliți în România, cât și din informatori speciali), și un Birou pentru studii și exploatarea informațiilor⁵⁹. Astfel, din iarna anilor 1915/1916 presiunile din partea Puterilor Centrale s-au intensificat odată cu concentrarea de trupe la sud de Dunăre și de-a lungul Carpaților. Dar, politicienii români, între care cei mai agresivi se vedeau a fi germanofili, se certau între ei, în loc să întărească puterea de apărare a țării. În această stare de nehotărâre din partea unor politicieni români, precum și a permanentului boicot din partea politicienilor germanofili, a fost posibilă organizarea unor acțiuni teroriste cu scopul lichidării unor oameni politici antantofili. Este cunoscută, în acest sens, încercarea de asasinare a lui Take Ionescu, Nicolae Filipescu și Emil Georgescu – ministrul de finanțe, planificată să aibă loc la jumătatea lunii decembrie 1915 printr-un „comando” plătit de germani și austro-ungari, compus din Ion Baboș, Toth Illyes și Iacob Offenberger. Această acțiune a fost descoperită doar datorită unei întâmplări⁶⁰. Pe bună dreptate, la 15 decembrie 1915 generalul Alexandru Averescu nota în memoriile sale: „Ne-au surprins timpuri mari cu oameni mici”⁶¹.

Sub presiunea conducerii Armatei române s-au inițiat primele măsuri de declanșare a ofensivei informative în Bulgaria, dar misiunea a fost dată Siguranței Generale și nu organelor de informații ale Armatei. În ianuarie 1916, directorul Siguranței Generale, Iancu Panaitescu l-a însărcinat pe comisarul special Constantin Duca din Brigada

Militar din Budapesta, la 28 ianuarie 1918 s-a dat o sentință de revizuire a întregului proces. Abia la 23 octombrie 1918, în urma apelului făcut la împăratul Carol IV al Austriei, aceștia au fost eliberați. Unii s-au îmbolnăvit grav, murind la puțin timp după eliberare.

⁵⁸ *1918 la români*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 681.

⁵⁹ Cristian Troncotă, „Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României și vulnerabilitățile societății românești în perioada neutralității (septembrie 1914-august 1916)”, în, *Istoriografia în tranziție*, Editura I.N.I., București, 1996, p. 94.

⁶⁰ Cristian Troncotă, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 98.

⁶¹ Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război*, vol. I, Editura Militară, București, 1992, p. 81.

Specială de Siguranță Constanța să trimită agenți („oameni de încredere”) în Bulgaria⁶², cu scopul de a cunoaște pregătirile militare pe care le făceau bulgarii în zonele Varna-Rusciuk-Razgrad-Șumla. Pe această bază, Constantin Duca a organizat o „rețea” de agenți, care au fost instruiți în grabă și infiltrați fără mari dificultăți pe teritoriul de nord-est al Bulgariei. Timp de aproape două luni agenții Siguranței Generale au activat în zonele unde erau concentrate trupe bulgare și germane. Aceștia au informat conducerea Siguranței Generale și Marele Stat Major al Armatei române despre pozițiile ocupate de inamic în apropierea frontierei, despre construirea unor poziții de tragere pentru tunurile de 305 mm, precum și despre starea de spirit a populației bulgare, nemulțumită de comportamentul aliaților germani.

Informațiile obținute au confirmat faptul că în cazul în care Armata română trecea Carpații în Transilvania, o grupare de forțe germano-bulgară va ataca România, însă Marele Stat Major a respins informațiile ca fiind „nefondate” și „insuficiente”⁶³. Sub aceste motivații ideologice informațiile nu au fost urmate de măsuri de întărire a frontierei, întrucât atenția oamenilor politici era ațintită spre Carpați, eludând astfel consecințele unei acțiuni militare pe două fronturi și posibilitatea scoaterii României din acțiune printr-un atac din spate.

Din februarie 1916, România a reluat tratativele cu Antanta. O delegație condusă de ministrul Justiției – Victor Antonescu, s-a deplasat la Paris, rugând guvernul francez să intervină pe lângă Rusia pentru a debloca negocierile obstructionate de problema Bucovinei. Siguranța Generală a continuat să supravegheze frontiera cu Bulgaria, iar agenții săi au adus informații despre pregătirile bulgarilor pentru agresiunea împotriva României. Însă, informațiile puse la dispoziția guvernului și Armatei au fost eludate datorită opoziției generalului Al. Zottu – șeful Marelui Stat Major – și nu s-au luat măsurile care se impuneau. La acestea s-a adăugat lipsa de pregătire contrainformativă a celor mai înalți demnitari ai statului român. De pildă, primul-ministru, Ion I.C. Brătianu, avea obiceiul să ia acasă documente cu caracter secret de stat, fără a-și lua măsurile de protecție. (Astfel se explică faptul că la părăsirea capitalei și mutarea guvernului român la Iași, în podul casei sale au rămas documente secrete de stat, care au fost capturate de către spionajul austriac!)⁶⁴.

Întrucât nodul gordian al determinării României să intre de o parte sau de alta a beligeranților devenise Bucovina, Siguranța Generală și-a intensificat activitatea contrainformativă asupra nordului Moldovei. Agenții Brigăzii Speciale de Siguranță din Iași au primit misiunea de a supraveghea permanent consulatele din oraș. Astfel, s-a descoperit că în cadrul Consulatului austro-ungar era organizată o puternică rețea de spioni. Odată documentată activitatea de spionaj, printr-un ordin telegrafic al Inspectorului General al Poliției – Romulus P. Voinescu, aceștia au fost arestați, iar personalul Consulatului care se ocupa de spionaj a fost expulzat.

⁶² Florin Pintilie și colectiv, *Istoria Serviciului Secret de Informații*, vol. I, 1917-1940, Editura A.N.I., București, 2000, p. 17.

⁶³ Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov și Serviciul Secret de Informații al Armatei Române*, Editura I.N.I., București, 1996, p. 41.

⁶⁴ Max Ronge, *Spionaj și contraspionaj (Spionajul militar industrial)*, București, 1955, p. 169.

Loviturile aplicate de organele de informații și contrainformații românești agenției Puterilor Centrale au dus la concertarea acțiunii informative a acestora împotriva României. Atât germanii, cât și austro-ungarii nu au mai putut lucra prin agenții proprii, fiind nevoiți să apeleze mai ales la „cozile de topor”, care continuau să acționeze „din umbră”. În scenă a reintrat același Victor Verzea, fost prieten și coleg de promoție cu generalul Iliescu – secretarul general al Ministerului de Război. În iunie 1916, cu ajutorul generalului Iliescu, Victor Verzea a fost numit director general al Poștelor. În noua postură, *a trecut rapid la schimbări radicale de personal, a numit în funcții oamenii săi de încredere și a „reorganizat” din temelii Poșta Centrală*, pentru a servi scopurilor sale trădătoare. Profitând de noua sa calitate, a dat dispoziții oficiilor telegrafo-poștale de la comandamente, precum și celor civile să-i comunice localitățile în care se aflau cantonate trupele. De asemenea, *a dat dispoziție să fie cenzurată corespondența unor personalități militare*, între care și cea a generalului Alexandru Averescu. Apoi *a predat agenților germani și austro-ungari codul de descifrare a telegramelor și copii de pe corespondența comandanților militari și a oamenilor politici referitoare, în principal, la mișcarea trupelor*.

În iulie 1916, în cadrul consfătuirii militare germano-austro-ungaro-bulgare de la Pless, s-a stabilit planul unei acțiuni informative comune împotriva României (la care a aderat și Turcia), prin care România urma să fie, practic, încercuită din punct de vedere informativ. După această consfătuire, atașatul militar austro-ungar a primit misiunea de a organiza la Sofia un serviciu de spionaj comun austro-ungaro-bulgaro-german. În Transilvania, coordonarea acestei acțiuni a revenit Centrului principal de informații din Brașov, iar pentru Armata I austro-ungară, care avea sediul la Cluj, a fost organizat un serviciu special de informații condus de căpitanul de stat Major Joseph Wild⁶⁵.

Numai în vara anului 1916, când coaliția Antantei era pe cale să înregistreze mari eșecuri pe toate fronturile, statele acesteia, în frunte cu Rusia, au fost constrânse să devină mai conciliante față de cererile românești. Până spre sfârșitul lunii iulie 1916 toate statele Antantei s-au pronunțat pentru rezolvarea majorității revendicărilor românești. Însă, declarațiile oficiale au venit în contradicție cu intențiile reale, iar fiecare a încercat să manipuleze România în conformitate cu aspirațiile lor hegemoniste. În acest sens, la 29 iulie/11 august 1916, Franța și Rusia au încheiat un acord secret pentru a împiedica participarea României, cu drepturi egale, la viitoarea conferință de pace. Tot în acel moment s-a încheiat o înțelegere secretă franco-britanică, conform căreia România nu trebuia să beneficieze de ajutorul armatei de la Salonic decât dacă va ataca și Bulgaria⁶⁶.

Ca urmare, și-au intensificat acțiunea de spionaj în România. La începutul lunii august 1916, a izbucnit un mare scandal la Poșta Capitalei, ca urmare a încunoștiințării guvernului român de către miniștrii Franței și Rusiei că Poșta Română comunică ambasadurilor Puterilor Centrale – von dem Busche și Czernin, copii de pe telegramele

⁶⁵ Cristian Troncotă, „Activitatea informativă a Puterilor Centrale contra României și vulnerabilitățile societății românești în perioada neutralității (septembrie 1914-august 1916)”, în, *Istoriografia în tranziție*, ..., p. 99.

⁶⁶ *Istoria militară a poporului român*, vol. V, *op. cit.*, p. 345.

cifrate ale guvernelor lor⁶⁷, dar trădătorul Victor Verzea nici de data aceasta n-a putut fi clintit de la locul său. Cunoscând că România urma să semneze tratatul politic cu Antanta, Puterile Centrale s-au pregătit de un război de exterminare. În acest sens, au introdus în București o mare cantitate de explozibil și fiolă cu bacili ai morvei (popular, răpciugă)⁶⁸, care nu au fost descoperite decât după intrarea României în război.

Amploarea spionajului făcut de Puterile Centrale în România în anii neutralității a ieșit în evidență la 16 august 1916, când agenții Siguranței Generale au reușit să sustragă din automobilul ambasadorului Germaniei, baronului von dem Busche, dosarul care conținea cele mai secrete documente. Directorul Siguranței Generale – Iancu Panaitescu –, a prezentat imediat regelui Ferdinand și primului-ministru, Ion I.C. Brătianu, materialele capturate. Printre acestea se afla și unul de importanță extraordinară, de 200 de pagini, care cuprindea „numele partidelor, ofițerilor, oamenilor politici, gazetarilor și samsarilor ce s-au lăsat corupți și plătiți”⁶⁹. Din acel material rezulta și câți oameni politici români au fost supravegheați informativ prin personalul lor de deservire, îndeosebi prin femeile de serviciu, în majoritate provenite dintre tinerele unguroaice aciuete în România. După cum avea să scrie Constantin Xenii, „registrele spionilor germani... au descoperit senzaționalul adevăr, că prin intermediul personal al lui Marghiloman se subvenționase, pe ascuns, în timpul neutralității, toată mișcarea mercenarilor ce luptau contra intrării noastre în acțiune”⁷⁰.

Informațiile culese despre România prin diferite categorii de agenți fuseseră transmise la Berlin. Pe baza lor s-a întocmit broșura *Economia națională românească și Dicționarul economic și politic al României*, în 4 volume, structurat pe zone geografice (vol. I – *Muntenia*, vol. II – *Oltenia*, vol. III – *Moldova* și vol. IV – *Dobrogea*). În fiecare volum existau date exacte privind împărțirea administrativ-teritorială, compunerea nominală a personalului administrativ, populația din fiecare localitate, date referitoare la fabrici, comerț, bănci, instituții de credit, căi ferate, poștă, telegraf, telefon etc.⁷¹.

Pentru a nu „demoraliza” Armata, care credea într-un ideal și în unitatea sufletească a românilor, nu s-au luat măsuri ferme, ordonându-se ca cei cuprinși în acel material să fie doar supravegheați. În astfel de condiții, guvernul României a hotărât să intre în război de partea Antantei, semnând în acest sens tratatul cu Alianții săi, la 4/17 august 1916. Această hotărâre l-a determinat pe Ottokar von Czernin să afirme: „Războiul acesta va fi un război de exterminare. Dacă suntem învingători, desființăm România. Dacă suntem învinși, nu va mai exista nici o Austro-Ungarie”⁷².

⁶⁷ Paul Ștefănescu, *op. cit.*, p. 52.

⁶⁸ Constantin Kirilșescu, *op. cit.*, I, p. 551-552.

⁶⁹ „Ordinea” din 2 iulie 1930.

⁷⁰ Constantin Xenii, *Take Ionescu*, ediția a III-a, Editura Universul, București, 1933, p. 289.

⁷¹ Ilie I. Georgianu, *România sub ocupația dușmană. Exploatarea economică a țării. Organizația și activitatea statului major economic*, fascicula a II-a, București, 1920, p. 18.

⁷² Romulus Seișanu, *Take Ionescu*, București, 1939, p. 260.

LATURA MAGICO-MITICĂ A PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Grigore Buciu

Primul Război Mondial a intrat în mentalul colectiv drept Războiul cel Mare sau Marele Război. Războiul a fost mare deoarece a scufundat omenirea în cea mai mare tragedie pe care a putut-o trăi până la acea dată. Avem în vedere distrugerile enorme, pierderea și schilodirea unui număr imens de oameni. A fost mare și prin consecințele pe care le-a generat. A destructurat patru imperii: austro-ungar, german, țarist și otoman. Din ruinele lor s-au ridicat noile state, consacrate prin hotărârile de pace de la Trianon, organizate atât cât s-a putut pe criteriile dreptului istoric, al autodeterminării și al majorităților etnice.

Pentru România, în pofida numărului mare de morți, răniți și dispăruți, aproape 800 000 – după unele estimări, a fost și încă mai este, cel puțin din punct de vedere istoric, Războiul cel Mare în sens pozitiv. Acea ieșire din neutralitate la timpul potrivit, intrarea în luptă cu ochii închiși, în sensul că ne-am trezit singuri în fața unui inamic copleșitor, exersat deja în luptă timp de doi ani, în condițiile în care doi dintre aliații noștri – Anglia și Rusia – nu au intervenit la timp sau nu au intervenit deloc, cum a fost cazul rușilor pe frontul din Dobrogea ș.a. țin mai mult de intuiția romantică decât de strategie.

Tot ce a urmat după declarația de război poate fi considerat mare, însă este vorba nu de grandoare, ci de acea măreție a antichității grecești. Sobră și echilibrată precum o biserică ortodoxă țărănească, în care nu te simți strivit, nici umilit de oficialitatea grandorii.

Trecerea armatelor peste Carpați a fost mare ca gest și semnificație, luând prin surprindere trupele germane. După cum mergeau lucrurile în primele zile, aliații occidentali sperau că vom reuși să ne fixăm pe Mureș. Nu s-a întâmplat însă. Germanii și-au revenit repede din surpriză și au trecut la contraatac.

Armata română, mai mică, mai puțin dotată cu tehnică, armament, echipamente și cu o experiență de front foarte mică, nu a luat-o la fugă. S-a retras încet, apărând, cu pierderi mari, fiecare trecătoare, fiecare deal, fiecare munte și râu.

Această împotrivire îndârjită se înscrie în logica aceleiași măreții despre care am amintit.

Partea de țară pierdută a fost mare și foarte periculoasă pentru existența statalității.

Rezistența în trecătorile Carpaților Orientali, îndeosebi cea din trecătoarea Oituz, are în sine acea exemplaritate eroică și de sacrificiu pe care au avut-o spartanii în trecătoarea Termopile.

Ceea ce s-a întâmplat în vara anului 1917, la Mărășești, Mărăști și Oituz, acea luptă fără egal, acel abandon al ofițerului și soldaților în disperarea apărării, a făcut ca balanța războiului să se încline în beneficiul României, favorizând clipa astrală a națiunii.

Ceea ce s-a întâmplat apoi la Alba Iulia ține de aceeași măreție, o dimensiune pozitivă regăsită și în denumirea forumului, Marea Adunare Națională, care, uzând de dreptul de autodeterminare, hotărăște Marea Unire. Chiar și deciziile celor două provincii, Basarabia și Bucovina, de a se integra, uzând de același drept, noului stat care a fost România Mare, se înscriu în același flux de magie patriotică.

Acestea sunt liniile de forță ale acelor vremuri care au încadrat și susținut destinul unei națiuni, după o mie de ani de fragmentare politică și de supraviețuire miraculoasă, într-o mare intersecție geografică, unde s-a înnodat și deznodat istoria.

Toate aceste realizări privite de la distanța primei sute de ani par miraculoase. Sunt câteva date și momente ce caracterizează evenimentele de atunci, care prin semnificația lor simbolică, prin coincidențe surprinzătoare, ne determină să considerăm că Marele Război a avut și o dimensiune mitico-magică.

Aserțiunea pare hazardată acum, când trăim într-o lume rațională, grăbită, materialistă și dispusă să uite tot ce nu are legătură cu câștigul. Îmi asum acest risc, pornind de la ideea că sub coaja pragmatismului mai persistă în noi o latură misterioasă care ne-a alimentat întotdeauna supraviețuirea, ca identitate etnică și ca națiune.

Nu știu dacă intrarea efectivă în război a avut și o componentă magică. Probabil, nu, însă coincidența ne face să credem că ea există și, cumva, a ieșit la suprafață din subconștientul decidenților. A intrat în războiul de eliberare a Transilvaniei pe 15 august. În acea dată este praznicul Adormirii Maicii Domnului. Este data în care Iisus coboară pe pământ, îi ia sufletul și îl urcă la cer, ca pe un nou-născut proaspăt înfășat. Așa rezultă din iconografia bizantină.

Teritoriul de geneză și evoluție al românilor recunoscut și de biserica ortodoxă, nu numai de credințele populare, este Grădina Maicii Domnului. Trecerea batalioanelor române peste Carpați în această zi pare o predestinare, o trezire din istorie și o asumare de risc romantică și mistică, în același timp. Prin această acțiune, România începe să se înalțe din propria ei adormire, odată cu Fecioara Maria, un risc asumat cu speranță și credință care a cerut sacrificiu. Foarte mult sacrificiu!

Privit prin perspectivă simbolică, drumul României, de la ieșirea din neutralitate și până la Pacea de la Trianon, este o cale a inițierii naționale, care presupune suferință, abținere și moarte, ca din moarte să te ridici refăcut și să înceapă urcușul până la lumina consfințirii internaționale a României Mari.

Toate acestea s-au întâmplat în cei trei ani de război, socotind aici și expediția de potolire a armatelor lui Bella Kun.

Momentul critic al apropierei de moartea statului român se întâmplă la 6 august 1917, la Mărășești, când moartea reală a atâtor soldați se transformă în moartea simbolică-inițiativă a statului român. Înspre ora 12 a acelei zile, acul balanței se înclină în favoarea României. Din nou, coincidență, 6 august este Ziua Schimbării la Față. Iisus este pe munte și se întâlnește, învăluit într-o aură de lumină nepământească, cu Moise – părintele mitic al Israelului, și cu Ilie – profetul credinței victorioase.

Sunt acestea simple coincidențe sau mai mult de atât? Iisus se îndumnezeiește prin întoarcerea la fondatori, iar România se iluminează la Mărășești de perspectiva înfăptuirii statului unitar român, fondat pe sacrificiu.

Proclamarea Unirii cu țara s-a făcut la 1 Decembrie, zi în care, conform calendarului popular, românii îi cinsteau pe lupi. Unirea urmează imediat după Sfântul Andrei, apostolul care, debarcat la Pontul Euxin, a declanșat creștinarea dacilor, prin Dobrogea romană. Două zile remarcabile despărțite de o noapte albă (nedormită), în care a nins la Alba Iulia pentru prima dată în acea toamnă.

Unirea românității a fost proclamată pe suprafața imaculată a pământului, într-o veche și păgână sărbătoare care amintește de confreriile sacre ale lupilor ce apărau vechiul stat al dacilor. Noul stat încheiat după aproape două milenii este creștin prin lucrare apostolică.

Aceste potriviri stimulează imaginația și alimentează natura magică a românilor, care, după ce au străbătut istoria încrezătorii în soartă și în nemurirea lor ca nație, mai așteaptă salvări providențiale și în aceste timpuri, când identitățile se lasă nivelate de tăvălugul globalizării. Mondialismul contemporan nu este diferit de Imperiul Roman care cuprindea aproape toată lumea cunoscută atunci, doar mijloacele și metodele s-au schimbat în acord cu evoluțiile tehnice și în mentalul popoarelor, manipulat fără scrupule pentru a primi cu onoare statutul de cetățean european sau mondial.

În Marele Război au existat oameni și fapte, a căror imagine de excepție s-a propagat în timp, șocând accepțiunea comună.

Unele dintre ele relevă ieșirea totală din rațional și din instinctul de conservare și intrarea într-o transă mitico-magică de esență patriotică. Altele s-au încărcat de un simbolism exemplar capabil să perpetueze în timp curajul de a te jertfi pentru țară. Mulți au făcut acest lucru rămânând în anonim.

Ei ne-au lăsat o reprezentare simbolică în Mormântul Soldatului Necunoscut, prin care ne putem convinge că fiecare dintre ei, jucându-și rolul în mașinăria de război, a fost o cheie de boltă în supraviețuirea nației.

Sunt câțiva cărora le cunoaștem numele și ale căror acțiuni par a fi desprinse din mitologia antică.

Învățătorul Victor Popescu, din Gorj, era caporal în Regimentul 18 Infanterie. Unitatea e încercuită de germani, el și alți camarazi sunt luați prizonieri. El și încă doi scapă de sub escortă și fug prin păduri până în satul său, care era în spatele frontului. Nu putea ajunge din urmă trupele române în retragere din cauza liniei frontului german și a controlului exercitat de aceștia în teritoriul ocupat. Nici cu mâinile în sân nu putea sta. Începe să-i atace pe germani și să se retragă ca o fantomă. Își organizează un grup armat care acționează rapid, semănând nesiguranță și frică în rândurile ocupanților. Se pune un premiu pe capul lui. Nu e prins. Acționează. Îi este arestată familia, rude, prieteni. Acționează și dispare. Unii sunt executați, alții torturați, alții deportați în Bulgaria, țara aliată cu Germania. Atacă și dispare. Dorința lui nu este să fie partizan, ci să-și ajungă unitatea din urmă și să lupte la vedere. Străbate cu grupul lui dealurile subcarpatice împădurite, acționând și în munți când este cazul, își găsește unitatea refăcută după acea încercuire, undeva prin Moldova, în toamna anului 1917 și continuă lupta. După război se întoarce la vatră și redevine învățătorul pașnic dinainte, dar acoperit de o aură mitică.

Războiul își are regulile lui stabilite prin convenții internaționale. Conform acestora, combatanții poartă obligatoriu uniformă militară. Altfel nu beneficiază de trata-

mentul prizonierilor de război și pot fi executați ca spioni, sabotori sau cu un termen mai nou teroriști.

Târgu-Jiu este primul oraș important din Vechiul Regat care opune rezistență armată în fața trupelor germane. Orașul era legat de malul drept al Jiului printr-un pod de fier. Spre el se îndreptau în octombrie 1916 două companii de mitraliere din Batalionul 12 vânători bavarezi – unitate germană de elită. Compania de miliție a orașului, singura forță militară, organizează apărarea orașului. Bărbați și femei civili sar în ajutor și devin trăgători ad-hoc. Tinere și elevi din formația de străjeri a unui gimnaziu aduc muniție, apă, feșe pentru răniți. Ecaterina Teodoroiu devine infirmieră și ajută la îngrijirea răniților. Într-o unitate ce se încheagă de la sine, toți acești cetățeni apără podul și zădărnicesc trecerea trupelor germane. Abia spre seară sosesc și ajutoarele militare și germanii sunt respinși definitiv.

Este o acțiune atât de impresionantă încât cele două tunuri folosite atunci vor deveni monumente comemorative ce străjuiesc și acum capătul podului. În apropiere, Constantin Brâncuși va realiza, în numele orașului și al gorjenilor recunoscători, monumentul comemorativ de război care se termină în cealaltă parte a orașului cu Coloana fără sfârșit.

Nu este exclus ca acest fapt istoric să fi stat ca exemplu și în anul 1968, când s-a adoptat doctrina apărării țării de către întregul popor.

Acestui exemplu i se adaugă și figura emblematică a Ecaterinei Teodoroiu, prima femeie din istoria militară care îmbracă uniforma în mod oficial și luptă pe front. După 1968, în virtutea doctrinei de mai sus, vor fi admise în armată și primele promoții de ofițeri femei.

Evoluția, modul de gândire și de comportament ale Ecaterinei Teodoroiu poartă aceeași luminozitate mistică precum Ioana D'Arc, fără legătură cu entitățile cerești îndrumătoare, însă!

Ecaterina, de origine foarte modestă, este școlită. Fratele ei, Nicolae, luptă cu subunitatea lui nu departe de Tg. Jiu, în gura defileului, în timp ce ea e implicată în apărarea orașului. El cade în luptă, ea merge să-l înmormânteze și să-i răzbune moartea. Cere comandantului să-i îmbrace uniforma și să plece la luptă. E respinsă, insistă, e admisă oarecum, armata se retrage, ea și alții cad prizonieri. Își ucide santinela ce o însoțea, evadează, își ajunge subunitatea din urmă, e rănită, se vindecă, devine un simbol. Casa Regală apreciază puterea ei de simbol, armata intuiește puterea ei morală și de mobilizare, în situația foarte grea în care se afla în porțile Focșanilor. E integrată într-o unitate, comandant de subunitate, sub comanda unui căpitan, Gheorghe Mănoiu, învățător din Gorjul ei. Începe o relație de iubire, ea cade în linia întâi, pe buza tranșeului strigând "Înainte, băieți!". Moare în brațele căpitanului. Ea devine Eroina de la Jiu și, după câțiva ani de la moarte, este adusă în târgul pe care-l apăraseră, să se odihnească în sarcofagul de piatră din fața catedralei.

El s-a întors în dascălie, și-a întemeiat o familie și a avut doi copii. I-a învățat să scrie și să citească pe copiii de țărani timp de 27 de ani. A doua zi după întoarcerea armelor împotriva germanilor la 23 august 1944, pleacă pe front să răzbune moartea iubitei lui Caterina, pe care o purtase tot timpul în suflet. Cade vitejește în luptă, în marea tragedie a armatei române, întâmplată la Oarba de Mureș.

Iubirile celor doi se unesc peste timp, topite în creuzetul dragostei pentru țară.

În același an 1916, în Dolj, se întâmplă un fapt care prin iraționalitatea sa atinge sublimul – șarja de la Robănești și șarja de la Prunaru. Sunt ultimele șarje de cavalerie din istoria războiului modern duse de luptători călare, cu săbiile în mână, împotriva unor mijloace de oțel. Seamănă cu atacul morilor de vânt, însă prin rezultat și prin aura mistică a deciziilor sunt mai mult de atât.

Căpitanul Alexandru Filitti se oferă voluntar să atace cu subunitatea sa de cavalerie o baterie de tunuri germană, care zădărnicea înaintarea trupelor române, împingându-le în dezastru. Printre luptători era și un veteran al războiului de independență, în vârstă de 67 de ani, Gheorghe Donici. Se înrolase voluntar din dorința de a lupta din nou pentru independența țării sale. Bateriile au fost anihilate, dar subordonații lui Filitti au căzut la datorie împreună cu caii lor. Din 110 cavaleriști au supraviețuit doar 18 oameni.

La câteva zile după Robănești are loc a doua și ultima șarjă din istorie, la Prunaru, pe șoseaua Alexandria-București. Colonelul Gheorghe Naumescu, comandantul Regimentului 2 Roșiori, intervine cu toate cele trei escadrile de cavalerie pentru a bara înaintarea trupelor germane la ieșirea din localitatea Prunaru. Sub comanda lui, călăreții se desfășoară în linie, cu 200 de pași între subunități, și atacă în mod cavaleresc cu săbiile în mâini. Au căzut 200 de luptători, cinci ofițeri și un sergent, asigurând prin acțiunea lor retragerea Diviziei 18 într-un nou dispozitiv pentru apărarea capitalei.

Aceste ultime șarje de cavalerie împotriva unor tunuri, mașini blindate și mitraliere moderne, încheie existența arhaică a armatei române și arată că acel moment de extremă tensiune cavaleriști asimilează lupta cu sacrificiul, uitând total de spiritul de autoconservare, de prudență și de rațiune.

Moartea în cvasitotalitate a apărătorilor, în ambele cazuri, este o experiență religioasă unică, de tip arhaic precreștin, care îi apropie pe eroi de Dumnezeu.

Acest gest de supremă jertfă colectivă în care nu ai nicio șansă în afara norocului divin, întrunește trăsăturile sacralității caracteristice tragediilor antice purificatoare.

Am amintit de Ziua schimbării la față. Cota 100 de la Mărășești, situată în marginea viilor lui Negroponte, apărată de un batalion din Divizia 13 Infanterie Ploiești, marea unitate apărând întreaga zonă. În acea dimineață trei divizii germane atacă în forță. Spre ora 10 s-a produs o breșă în apărare și inamicul înainta prin ea, forțând cota. Cucerirea ei ar fi însemnat aruncarea dincolo de Siret a întregii linii de apărare românești și deschiderea drumului spre Moldova pentru trupele germane.

În spatele cotei, pădurea de la Răzoare ardea în vâlvătăi, aprinsă de focul de artilerie. Căpitanul Grigore Ignat apăra cota cu opt mitraliere. E copleșit de inamici și cadavre. Trăgătorii și servanții cad unul după altul, sunt înlocuiți imediat. În cele din urmă devine trăgător și comandantul Grigore Ignat. Rezerva batalionului aflată în repaus pune mâna pe arme și sare în ajutor. Soldații sunt numai în cămăși și izmene, căci se despăduceau. Ciudata uniformă albă trebuie că i-a derutat pe germani, în timp ce mitralierele trăgeau. Spre ora 12 au început să fugă. Din acel moment armata germană a început să se retragă din teritoriile ocupate. Bătuse ora astrală a românilor.

Compania de mitraliere a lui Ignat a căzut în luptă. Doar doi au scăpat, unul sub cadavre, altul prizonier. Căpitanul Grigore Ignat a fost găsit ciuruit de gloanțe, cu capul

căzut pe mitralieră și cu degetul pe trăgaci, înconjurat de mormane de cadavre ale camarazilor săi și ale soldaților germani.

Comandantul Diviziei, generalul Ioan Popescu, i-a scris o scrisoare soției lui Ignat, explicându-i de ce n-a fost de acord să fie înmormântat în cimitirul familiei: „Dacă eroul căpitan Grigore Ignat a iubit atât de mult pământul și linia de luptă pe care o apăra, încât a preferat a face oficiul de servant la mitralieră, în mijlocul companiei sale, nu era drept și sunt sigur că am fost în asentimentul său de ostaș, hotărând ca el să rămână pentru vecie în mijlocul camarazilor săi.”

Împreună cu Grigore Ignat au murit în acele ore 180 de militari. Au fost puși împreună în pământul țării, căpitanul la fel ca legendarii împărați chinezi a plecat pe lumea cealaltă cu armata sa.

În aceeași idee de oaste ritualică, din lagărul german de la Orăștie au fost luați 28 de soldați români decedați din cauza rănilor și a bolilor și duși la Țebea, unde au fost înmormântați lângă Avram Iancu. Ei apără acum Apusenii.

În comuna Frata din județul Sălaj, în primul război mondial au murit 80 de bărbați, înrolați în armatele împăratului. În al doilea război mondial au murit tot 80 de bărbați. O jertfă enormă pentru o comunitate sătească.

În Valea Jiului s-au dat lupte grele pentru apărarea defileului și a trecătorilor peste munte. Mii de soldați și ofițeri au rămas pentru totdeauna acolo.

În zona Straja, din sudul orașului Lupeni, un comandant de subunitate, Popescu, a căzut cu subordonații lui și au fost îngropați în grabă fără slujbă religioasă. În zonă s-a construit, după al doilea război mondial, o cabană turistică. După 1990, într-un an, îngrijitorul care schimba becurile a constatat că acestea se ard și lasă o arsură neagră în formă de cruce. Fenomenul care se repeta l-a pus pe gânduri. A consultat un preot care i-a spus că în preajmă s-ar putea să fie cineva îngropat fără cruce și prin acest semn cere îndeplinirea ritualului. Nu se știa nimic despre vreun mormânt, locul fusese cu desăvârșire uitat. Dar un țăran în vârstă și-a adus aminte de soldați. Le-au fost găsite osemintele. Pe acel loc s-a construit un schit ortodox, după ce osemintele au fost înhuate după rânduiala ortodoxă. În acea trecere peste Carpați și-au dat viața pentru țară peste 800 de soldați. Ridicarea schitului a durat trei luni, trei săptămâni și trei zile, construcția, începând pe 21 mai 1999, sărbătoarea primilor împărați creștini, când s-a pus piatra de temelie. Ea se înscrie pe drumul Golgotei, care începe la Lupeni, la baza muntelui, și se termină la marea cruce ridicată la cota 1480 a muntelui Straja. Sunt 10 km de pelerinaj cu 14 staționări pentru rugăciune și pomenire, conform tradiției evanghelice.

Spre schitul de lemn se intră printr-o galerie de mină lungă de 54 de metri, a cărei caracteristică specială constă în icoanele pictate ce reprezintă pe toți sfinții din calendarul ortodox românesc.

Tunelul are simbolistica lui foarte specială pentru cine dorește să o descifreze. Din Valea Plângerii, alias Valea Jiului, se urcă purtându-ți crucea pe umeri, odată cu Mântuitorul, achitându-ți datoriile prin rugăciune și pietate în cele 14 popasuri, treci prin galeria de sub munte unde intri în rezonanță cu patriarhul spiritual căruia îi porți numele, și apoi, după această rebotezare întru biserica schitului, să te întâlnești cu

Dumnezeu. Prin crucea cea mare de pe munte are loc înălțarea la cer a sufletelor celor căzuți pentru neam și țară și a celor ce trăiesc în credință.

În această totalitate de patroni spirituali se pot regăsi și numele soldaților anonimi, înmormântați fără slujbă și fără cruce.

În aceeași zonă, țărani au găsit într-un târziu o țevă de tun folosit în acele lupte. Au pus-o în gura unui izvor și apa vieții a curs nestingherită prin țeava de oțel prin care a curs moartea, până în anii din urmă când, vânătorii de munte din Vulcan au găsit-o și au montat-o pe un afet. Nu știm ce a gândit țăranul care a avut inițiativa. Probabil a funcționat, în primul rând, doar intenția practică, așa cum se întâmplă de regulă în arta țărănească.

În subconștientul său a existat și o altă credință, ideea de a stămpăra setea nepotolită a morților neslujii după rânduială. A soldaților îngropați în grabă. Lor, celor căzuți pe acele înălțimi, nu le-a scos nimeni apă în cele șase săptămâni, până la înălțarea sufletului. Această neîmplinire duce la uitare și rătăcire. Folosirea țevii de oțel prin care a curs moartea e cea mai bună soluție de substituire a ritualului. Apa vie, apa vieții, curge perpetuu, iar trecătorul însetat este obligat să se aplece ori să îngenuncheze pentru a bea, ceea ce se constituie de la sine într-un gest de pioșenie în fața morții aduse de război.

Mai la vest, la Câmpul lui Neag, un sătuc de sub Muntele Retezat, oamenii au observat că în jurul vârfului Oslea se vede o urmă uriașă inexplicabilă. Și-au zis că în acel loc balaurul ucis de Iovan Iorgovan (forma populară a Sfântului Gheorghe, după grecescul Giorgios) a strâns cu forță muntele după decapitare, lăsând acea urmă. Capul balaurului s-ar fi rostogolit în izvorul de vest al Jiului, unde a intrat în peștera lui Iorgovan, unde putrezește în fiecare vară și din el ies musculițe care sug sângele vacilor.

Urma șarpelui din Oslea este un drum săpat de armată, probabil de germani, pentru a putea fi trecută tehnica de luptă, ocolindu-se acel pisc de munte.

Am relatat această legendă ca încheiere pentru a spune că nu este nevoie decât de câteva decenii pentru ca fapte și oameni excepționali, jertfiți pentru o cauză nobilă – apărarea țării fiind și una sacră – să devină mitologie.

Am strâns la un loc aceste povești tragice excepționale, pentru a arăta că Primul Război Mondial, devenit pentru noi Războiul cel Mare, în sensul pozitiv al cuvântului, nu este suficient a fi cunoscut numai prin concepții strategice și cifre statistice, numai prin efecte și implicații politice. El s-a întâmplat prin oameni concreți asemănători nouă, dar care, prin modul în care au acționat, prin modul exemplar de jertfire pentru țară, au devenit eroi mitici. Ei s-au mișcat între niște coincidențe ce ne dau de gândit și ne fac să credem că poporul român a supraviețuit în istorie prin miracole.

Aceste istorii ce nu trebuie uitate, ele fiind exemplare, alcătuiesc latura magico-mitică a Marelui Război.

CORUPȚIA A AFECTAT GRAV, ÎN PERIOADA 1914-1916, PREGĂTIREA PENTRU RĂZBOI A ARMATEI ROMÂNE

Remus Macovei

Campania din 1913 ar fi trebuit să constituie un veritabil semnal de alarmă pentru clasa politică românească, ea reușind „să dea la iveală neglijența crasă, nerozia și haosul în toate compartimentele conducerii militare”¹.

Că semnalul este bine perceput o dovedește studiul elaborat de Gheorghe Tătărăscu, în 1913, intitulat „Relele organice ale armatei noastre”, a cărui concluzie este: „în ceasurile prin care trecem chestiunea întăririi armatei noastre este cea dintâi chestiune națională a neamului nostru. Orice reformă, orice cheltuială de forță sau de bani care nu ar duce direct sau indirect o împuternicire a armatei noastre constituie o reformă inutilă, o jertfă păgubitoare, o energie pierdută. Tot pentru armată, nimic ce n-ar fi pentru armată trebuie să fie cuvântul de ordine al generației noastre”².

Problemele legate de perfecționarea organizării armatei, de îmbunătățirea dotării cu armament și tehnică de luptă și mijloace de subzistență sunt discutate frecvent în Parlament și toți senatorii și deputații au votat alocarea unor bugete mereu sporite, completate cu credite extraordinare. Dacă în 1912/1913 bugetul alocat Ministerului de Război a fost de 74.158.894 lei, pentru anul 1916/1917 acesta ajunge la 115.000.000 lei. Prin I.D. nr. 2123/16.05.1914 se deschidea pentru Ministerul de Război un credit extraordinar de 37.000.000 lei, același minister fiind autorizat să angajeze „în cursul celor patru ani viitori material de război și construcții până la suma de 70.000.000 lei”. În plus, s-au mai deschis două credite în valoare de 303.000.000 lei pe o perioadă de 5 ani, iar la 23 iulie 1914” creditul pentru armată a fost declarat nelimitat”. Din acest credit (denumit creditul x) s-a angajat până în august 1916 suma de 838.841.215 lei³.

Din păcate, recomandarea făcută de Gheorghe Tătărăscu „ca țara prin organele ei instituite să își controleze armata”⁴, astfel ca aceia care o conduc să justifice cheltuirea acestor fonduri, dar și rezultatele obținute, nu a fost respectată și „nepăsarea, incapacitatea și necinstea acestora”⁵, bine și interesat acoperite de politicieni veroși, vor avea efecte dezastruoase asupra organismului militar.

¹ Lev Troțky, *România și războiul balcanic*, Ed. Polirom, Iași, 1998, p. 72.

² Gheorghe Tătărăscu, *Mărturii pentru istorie*, Ed. Enciclopedică, București, 1996, p. 41.

³ Gen. bg. (r) Victor Atanasiu, *România în anii 1914-1916, atitudinea și rolul militar*, Ed. Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1997, p. 90.

⁴ Gheorghe Tătărăscu, *op. cit.*, p. 16.

⁵ Nicolae Filipescu, *Pentru România Mare. Cuvântări din războiul 1914-1916*, Editura Epopeea Neamului, București, 1925, p. 74.

Referitor la această perioadă Constantin Argentoianu consemna: „Cu începutul anului 1915 s-au deschis într-adevăr pentru cei cu trecere la guvern atâtea posibilități de îmbogățire peste noapte prin exporturile și importurile de favoare, prin furniturile armatei și prin lucrări publice, încât numai cei tari de înger sau cei proști nu s-au pricopsit”⁶.

Presa dezvăluie „gheșefurile” de la Ministerul de Război, iar parlamentarii interpelează frecvent guvernul asupra jafului practicat la acest minister.

Vinovat de ceea ce se întâmpla era generalul Dumitru Iliescu, pe care Nicolae Filipescu, scandalizat de averea agonisită într-un timp foarte scurt, în plin Senat, îl califică de „hoț”⁷. Clica acestui general este acuzată de lipsă de prevedere în asigurarea materială a armatei, dar în mod deosebit că în schimbul comisionului se acceptau materiale „de orice calitate, oricât de degradate ar fi, pe un preț ce corespunde cu întreita valoare a obiectelor”⁸.

Holurile Ministerului de Război erau pline de afaceriști, intermediari români și străini care puternic sprijiniți de politicieni pun la cale afaceri care mai de care mai păguboase pentru armata română.

Aprovizionarea armatei cu armament și muniție

În Memoriul relativ la stabilirea adevărului privind pregătirea de război în anii 1914-1916, întocmit și prezentat în fața Parlamentului în februarie 1924, se menționa că nu s-a putut face aprovizionarea din cauză că „nu s-au executat contractele de la fabricile străine, deși comenzile au fost făcute la timp”⁹.

Nicolae Filipescu demonstrează însă că lucrurile au stat cu totul altfel. El arată că mecanismul după care se desfășura încheierea contractelor era următorul:

Reprezentanții din străinătate, conduși de col. Vasile Rudeanu, provoacă oferta;

Dacă aceasta era favorabilă, urma târăgănarea, care avea un singur scop – firmele să înțeleagă că fără comision nu se rezolvă nimic;

În final, dacă acestea acceptă condițiile, contractual se semna.

În acest sens sunt prezentate mai multe exemple.

În ianuarie 1914 o firmă italiană face o ofertă de bombe pentru aeroplane. Statul Major face raport favorabil și mecanismul intră în funcțiune. Comanda va fi târăgănată sub diferite motive: experiențele să fie făcute în Italia gratis; comisia română refuză deplasarea în Italia pentru că nu a fost invitată oficial de guvernul italian etc. Abia în mai 1914 se pun la cale experiențele în Italia, dar această țară, intrând în război, va interzice orice export de bombe. În luna iulie, firma italiană face propunerea ca bombele

⁶ Constantin Argentoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. III, 1913-1916, Ed. Humanitas, București, 1991, p. 152.

⁷ Vasile Th. Canciov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României – jurnal zilnic – 13 august 1916-31 decembrie 1918*, vol. I, Atelierele societății Universul, București, 1921, p. 86.

⁸ Ziarul „Epoca”, nr. 307 din 7 noiembrie 1915, p. 1.

⁹ *Marele Cartier General al Armatei Române. Documente, 1916-1920*, Editura Machiavelii, București, 1996, p. 21.

să fie produse în România, dar în septembrie Ministerul de Război răspunde că această chestiune nu mai prezintă interes¹⁰.

În februarie 1914, două respectabile firme franceze – Saint Chamond și Delauny-Bellville – fac oferta de a înființa în România o fabrică de cartușe, acestea fiind produse la un preț de 140 franci mia. Cele două firme franceze sunt purtate cu vorba până când vor renunța la ofertă.

La 22 februarie 1914, o firmă italiană prezintă la rândul ei o ofertă pentru înființarea unei fabrici de cartușe, în cinci luni, la un preț de 160 franci mia de cartușe. Abia în iulie, la insistențele firmei italiene, care îl caută pe colonelul Rudeanu inclusiv la Paris, se părea că afacerea va fi încheiată. Partea română pune însă condiția ca la 1 ianuarie 1915 fabrica să intre în funcțiune, orice zi de întârziere urmând să fie penalizată cu o amendă enormă, 10% pe zi, ceea ce firma italiană nu acceptă și astfel contractul nu s-a mai încheiat.

Abia în vara anului 1915 ministerul va încheia un contract cu o altă firmă, dar prețul de fabricație este de 180 de franci mia de cartușe. La 300 milioane de cartușe, diferența reprezintă o paguba de 12 milioane lei pentru statul român¹¹.

Din Franța se procură proiectile de artilerie, dar din cauza târăgărilor prețul a crescut de la 65 la 80 de lei/buc¹².

O altă ofertă de proiectile de artilerie, tot din Franța, care îndeplinea toate condițiile pentru a fi acceptată, mai puțin comisionul, sub pretextul că Ministerul de Război francez nu vrea să dea autorizația de export, este respinsă. Ulterior se va dovedi că reprezentantul român nici nu a cerut această autorizație¹³.

Referitor la înzestrarea cu armament a Armatei Române, ar mai fi de remarcat faptul că în urma unui control executat la un corp de armată, „din totalul armelor, aproape 40% erau neutilizabile pentru război”¹⁴.

Fără artilerie grea, fără mitraliere, cu puști model 1879, fără suficiente proiectile și cartușe, se poate concluziona că „soldații noștri aveau frumoasa menire să înfrunte cu piepturile goale”¹⁵ armata germană înzestrată cu cele mai moderne mijloace de luptă.

Tot Nicolae Filipescu, în interpelarea din 11 decembrie 1915, prezintă dedesubturile afacerii Blau-Gaz.

Sub motivul producerii toluenului necesar obținerii explozibililor, Ministerul de Război achiziționează de la cumnatul lui Ion I.C. Brătianu societatea Blau-Gaz, la un preț de 1.150.000 lei, aproape dublu decât valoarea sa reală. De remarcat este faptul că societatea era în pragul falimentului, iar specialiștii ministerului nu sunt de acord cu achiziționarea acesteia, făcând alte propuneri, mai economicoase. De asemenea, cu prețul plătit s-ar fi putu produce 1 milion tone trotil. La ritmul în care producea Blau-

¹⁰ Nicolae Filipescu, *op. cit.*, p. 68-69.

¹¹ *Ibidem*, p. 71-72.

¹² *Ibidem*, p. 71-73.

¹³ *Ibidem*, p. 73.

¹⁴ Vasile Th. Cancicov, *op. cit.*, vol. 2, p. 27.

¹⁵ Ștefan Zeletin, *Retragerea*, Ed. Revistei Pagini Agrare și Sociale, București, 1926, p. 76.

Gaz (150 kg toluen/zi), ar fi trebuit 3.846 zile, adică 10 ani și jumătate, pentru a produce aceeași cantitate¹⁶.

Aviația militară

Aflându-se la începuturile organizării sale, aviația militară va fi afectată de interesele politice divergente, dar și de comisioanele substanțiale legate de procurarea avioanelor și materialelor necesare.

În perioada martie 1912 – octombrie 1915, la Școala de pilotaj de la Cotroceni s-au brevetat un număr de 40 de piloți foarte bine pregătiți. Din interese politice, liderii Partidului Conservator, sprijinind Școala de la Băneasa, patronată de Liga Națională Aeriană, decid închiderea școlii de la Cotroceni. Începând cu 5 octombrie 1915, la Școala de la Băneasa urmau să se școlarizeze un număr de 30 de piloți, pentru fiecare Ministerul de Război plătind 7.000 lei. Sumele plătite de către minister vor fi cheltuite pentru procurarea de aparate de gimnastică, mobilier etc., neglijându-se procurarea pieselor de schimb, uleiurilor sau pânzei de avion. În toamna anului 1915 nu s-a asigurat din necesarul de ulei decât 432 tone, decât un sfert și doar 400.000 litri benzina albă dintr-un necesar de 1.700.000 litri. În primăvara lui 1916 Liga Națională Aeriană va breveta doar 17 piloți din cei 30 planificați, aceștia fiind „nepregătiți, cheltuielile pentru instruirea unui pilot crescând de 3 ori”¹⁷

Având în vedere că majoritatea piloților formați în perioada anterioară, din ordinul generalului Dumitru Iliescu au fost trimiși la unitățile de origine – de artilerie, infanterie, geniu cavalerie marină¹⁸ – pierzându-și astfel deprinderile de a zbura, la începutul anului 1916 Ministerul de Război a putut conta doar pe 15-20 de piloți experimentați, care puteau executa misiuni militare. În această situație se face propunerea de a angaja 100 de aviator străini.

De asemenea, „comisioane substanțiale pentru achiziționarea unor avioane neperformante s-au încasat de oameni aplecați mai mult spre câștig decât spre dotarea corespunzătoare a armatei”¹⁹. S-au achiziționat avioane Bleriot care nu erau de luptă, astfel încât în iulie 1916, armata va dispune doar de 24 avioane nearmate, bune doar pentru misiuni de recunoaștere.

Echiparea Armatei Române

În Memoriul relativ la stabilirea adevărului privitor la pregătirea de război în anii 1914-1916 se apreciază că la echipament s-a lucrat „intens și continuu” pentru a asigura o echipare corespunzătoare a militarilor și a se realiza în depozite rezervele necesare.

¹⁶ Dezbaterile Senatului, nr. 14 din 18 decembrie 1915, p. 85.

¹⁷ Dr. Valeriu Avram, *Pentru nevoile armatei, angajați piloți străini*, „Magazin istoric”, nr.10 (415) din octombrie 2001, p. 34.

¹⁸ Valeriu Avram, *Pregătirea țării pentru război în anii 1914-1915* (II). Aviația. publicat în revista Prahova Eroică, nr. 1(9) aprilie 2015, p. 19.

¹⁹ *Ibidem*, p. 36.

Astfel, în iulie 1916 se găseau, conform documentelor de la Direcția Intendență, asupra trupelor și în depozite „2.400.000 vesteoane, 1.600.000 pantaloni, 1.200.000 bocanci, 1.000.000 ranițe, 1.000.000 foi cort”²⁰. La o primă vedere, conform acestui document, întocmit în 1924, situația echipării pare rezolvată în condiții optime. Realitatea din 1915-1916 era cu totul alta.

Ziarul „Epoca” din 10 octombrie 1915, în articolul intitulat „Abuzuri la echipament”, face un aspru rechizitoriu privind modul de achiziționare a echipamentului. Se prezintă „cazul Saidman”, un afacerist căruia în perioada anterioară i se interzisese de către generalul Herjeu să mai facă afaceri cu armata, pentru necinste. Acesta devine furnizorul privilegiat al ministerului, obținând contracte fără licitații, avansuri de milioane, dar și majorări de prețuri, toate în disprețul total al legii. De la unități curg reclamații: tunicile sunt putrede (Regimentul 41 Infanterie); capișoanele sunt putrede (Regimentul 27 Bacău); foile de cort sunt confecționate din pânza cea mai proastă (Batalionul 3 Artilerie Cetate); opincile sunt atât de putrede încât după un marș de 18 km au devenit de neîntrebuințat (Regimentul 2 Vâlcea); postavul este de cea mai proastă calitate (Regimentul 5 Călărași)²¹.

Senatorul dr. D. Niculescu făcea următoarea apreciere în ședința Senatului din 15 ianuarie 1918: „soldații noștri au intrat în război cu bocanci a căror talpă era lipită cu pap și în mai puțin de două săptămâni erau improprii oricărui serviciu”²². De furnizarea acestor bocanci se ocupa o rudă a primului ministru Ion I.C. Brătianu.

Dar ceea ce infirmă complet conținutul documentului din 1924, este apelul din 3 noiembrie 1916 al ministrului de război, Vintilă Brătianu, care avea următorul conținut: „având de echipat contingente noi și până la sosirea echipamentelor comandate, publicul este rugat a ne da rufe, haine, paltoane, ghete, căciului etc.”²³. Acest rușinos apel era făcut la doar două luni și jumătate din momentul în care, după declarațiile reprezentanților ministerului, soldații erau perfect echipați și depozitele pline de toate materialele necesare.

„După mine, acest singur fapt ar îndritui spânzurarea tuturor miniștrilor de război începând cu cel din 1914 și sfârșind cu cel care a semnat pantahuza!”²⁴, este concluzia lui Vasile Căncicov.

Asigurarea hrănirii

Asigurarea hranei militarilor a constituit una din sursele principale de îmbogățire rapidă a fel și fel de afaceriști.

Memorabilă este în acest sens afacerea bucătăriilor rulante pe care senatorii Scarlat Orăscu și Nicolae Filipescu o prezintă în ședința Senatului din 18 decembrie 1915.

²⁰ *Marele Cartier General al Armatei Române. Documente 1916-1920*, p. 17-18.

²¹ „Epoca”, nr. 279 din 10 octombrie 1915, p. 1.

²² „Dezbaterile Senatului”, nr. 9 din 10 iulie 1918, p. 75.

²³ Vasile Th. Căncicov, *op. cit.*, p. 163.

²⁴ *Ibidem*, p. 164.

Deși în țară se produceau bucătării rulante la un preț de 250 lei, se face o comandă de 7.000 bucăți la firma Artur Krupp, la un preț de 315, 85 lei /bucată, ceea ce înseamnă 2.210.000 lei. Pentru aceste bucătării se acordă inițial și compensații constând în 20 vagoane de mazăre, 40 de secară, 50 de ovăz, 48 de porumb, 78 de benzină, toate valorând 8.804.950 lei. Ulterior, la intervenția generalului Dumitru Iliescu, se mai aprobă o compensație de 480 vagoane, în valoare de 1.600.000 lei. Astfel bucătăriile de campanie, în loc să coste 2.210.000 lei, vor costa 10.404.950 lei²⁵.

Răspunzând celor doi senatori, primul ministru, Ion I.C. Brătianu, arată că nu a stat la îndoială când a acordat aceste vagoane drept compensație, având în vedere că astfel putea asigura la mii de soldați „o supă și hrană caldă”. Că grija primului ministru este demagogie pură reiese din modalitatea practică în care s-a asigurat hrănirea soldaților. Ștefan Zeletin arată că pe timpul retragerii de la Argeș la Bârlad militarii Regimentului 69 Infanterie, din care făcea parte și el, nu au primit nici măcar un ceai cald, ei trăind din jaf și cerșit. „Când treceau trupele noastre printr-un sat nu mai rămâneau pe drum decât ofițerii; soldații năvăleau în case pe amândouă părțile. Unii cerșeau pe din față, în vreme ce alții furau pe din dos; la marginea de dincolo de sat ieșeau iarăși la drum, unii cu o bucată de mămăligă într-o mână, cu o ceapă, cu un castravete murat sau o varză în cealaltă mână; alții cu câte o găină, găscă sau rață cu gâtul frânt și vârate în sacul de pesmeți”²⁶.

Dacă mai adăugăm că au fost situații în care în spitale erau internați soldați care „din cauza foamei erau așa de slăbiți încât aveau aspectul unor schelete acoperite cu piele”, că militarilor răniți aflați în spitale li se servea dimineța, la prânz și seara aceeași” ciorbă de pătlăgele și că inclusiv vinul care s-a dat bolnavilor din spitale, în loc să aibă o concentrație de 8-9% alcool, abia dacă avea 2-3%²⁷, avem o imagine completă a incompetenței și necinstei celor care au răspuns de acest domeniu.

Asigurarea medicală

Conștienți de necesitatea unui sistem medical modern în armată – a cărui lipsă a determinat în Campania din 1913 moartea a 1611 militari din cauza holerei – guvernanții îl numesc pe doctorul Anghelescu, un apropiat al primului ministru, să se ocupe de organizarea acestuia. Plin de mândrie, acesta declara într-un interviu în ziarul „Viitorul” din 15 septembrie 1915 că „serviciul nostrum sanitar este organizat în așa fel încât dacă n-am întrecut pe cel al Angliei, apoi cu siguranță că suntem pe aceeași treaptă cu el”²⁸. Serviciul sanitar al Angliei era considerat printre cele mai performante din lume.

Iresponsabila declarație, completată de memoriul din 1924, în care generalul Ioan Popescu, fostul șef de stat major al serviciului sanitar, arată că în perioada 1914-1916 s-au cheltuit 42.019.980 lei pentru aprovizionarea materialelor sanitare și în depozite

²⁵ „Dezbaterile Senatului”, nr. 15 din 18 decembrie 1915, p. 207-210.

²⁶ Ștefan Zeletin, *op. cit.*, p. 117.

²⁷ „Dezbaterile Senatului”, nr. 9 din 10 iulie 1918, p. 75.

²⁸ *Ibidem*, p. 77.

mai existau materiale în valoare de 11.223.198 lei. Concluzia acestuia era că materialul aprovizionat a fost suficient pe tot timpul războiului, rămânând și prisoase la mobilizare²⁹.

Senatorul doctor Niculescu, în intervenția sa din 15 iunie 1918, face un aspru rechizitoriu celor întâmplare în serviciul medical pe timpul campaniei din 1916. Operațiile se făceau în condiții barbare din lipsa cloroformului, în schimb se găseau din plin fiole de stricnină și stivaină. Vata higroscopică este înlocuită cu celuloza, pansamentele nu erau higroscopice, feșele erau putrede din cauză că trecuseră de prea multe ori pe la etuvă. Ambulanțele erau pline de medicamente care nu își găseau întrebuințarea. S-au aprovizionat aparate luxoase de ser artificial, astfel încât prețul unei injecții cu acest tip de ser, în loc să coste câteva centime, dacă ar fi fost preparat de un farmacist militar, costa zeci de lei, aceasta ducând la un adevărat jaf cu banii publici. Beneficiar este farmacistul Racoviță, un apropiat al primului ministru. Pensele hemostatice erau de proastă calitate, uneori inutilizabile. Ambulanțele divizionare erau pline de cutii de instrumente foarte luxoase, dar nefolositoare, fiind foarte greu transportabile³⁰.

Mercurul necesar s-a procurat din Italia, dar dacă la Ministerul de Interne achiziționarea s-a făcut la prețul de 5 lei/kg., la Ministerul de Război prețul a fost de 14 lei/kg³¹.

Aceleași pungășii s-au făcut și la achiziționarea instrumentarului și medicamentelor necesare în sistemul veterinar. Instrumentele veterinare achiziționate erau din tinichea, improprii oricărui serviciu, tinctura de opiu nu era conform prescripțiilor farmacopeii, unele cantități în loc să cuprindă 1% principiu activ, abia conțineau între 0,07 și 0,20%³².

Achiziționarea cailor și asigurarea furajelor

Nici acest domeniu nu a scăpat atenției diferiților afaceriști.

La 1 aprilie 1915, Ministerul de Război acceptă oferta lui Carsten Nielsen pentru furnizarea a 50 de cai la un preț de 1.050 lei/exemplarul. Sub semnătura generalului Dumitru Iliescu se aprobă ofertantului dreptul la export a 10 vagoane fasole, 10 vagoane cu porumb și permisul de tranzit pentru 90 vagoane închise germane, toate acestea aducându-i un beneficiu de 385.000 lei. Afacerea era ilegală deoarece nu a fost prevăzută în Jurnalul Consiliului de Miniștri decât după două luni de la derulare, documentele contractului nu erau semnate de către șeful de serviciu, ci direct de către secretarul general al Ministerului de Război, generalul Dumitru Iliescu. De asemenea, președintele comisiei de remontă, care a făcut recepția cailor, constată că 12 cai nu sunt proprii niciunui serviciu, iar prețul de 1.050 lei oferit pentru fiecare nu corespunde valorii cailor³³.

²⁹ *Marele Cartier General al Armatei Române. Documente 1916-1920*, p. 24.

³⁰ „Dezbaterile Senatului”, nr. 9 din 10 iulie 1918, p. 77.

³¹ *Ibidem*, nr. 15 din 13 decembrie 1915, p. 100-101.

³² *Ibidem*, nr. 9 din 10 iulie 1918, p. 75.

³³ „Epoca”, nr. 283 din 14 octombrie 1915, p. 1.

Situația asigurării furajelor necesare cailor este sub orice critică. Banca Românească, al cărui administrator era Vintilă Brătianu, ministrul de război, furnizează Ministerului de Război o mare cantitate de ovăz. 27 de vagoane, expediate din Constanța la Regimentul 14 Artilerie Slatina, sunt refuzate de către comisia de recepție pentru că ovăzul nu corespunde caietului de sarcini. Primind ordin să recepționeze întreaga cantitate doar cantitativ, se face propunerea să se aprobe un scăzământ de 10% ca urmare a procedurilor de purificare (vânturare și spălare), dar se aprobă doar 4 %. Concluzia acestei afaceri este simplă. „Banca Românească trebuia scăpată prin orice mijloace de aceste lepădături de furaje, indiferent dacă prin aceasta se risca viața cailor de la regimente”³⁴.

Niciunul dintre cei vinovați de jaful care s-a petrecut sub pretextul înzestrării și pregătirii Armatei Române pentru război nu a răspuns în fața justiției. Preocuparea principală a guvernanților a fost acoperirea neregulilor semnalate de diverși oameni politici. Cu toată insistența acestora de a primi conform atribuțiilor parlamentare diferite dosare de la Ministerul de Război, referitoare la dotarea armatei și modul de utilizare a fondurilor alocate, aceste cereri le-au fost refuzate constant de către primul ministru Ion I.C. Brătianu, sub motivul apărării secretului și pentru a nu zdruncina moralul armatei.

Îngrijorați de faptul că o serie de ofițeri cinstiți, care nu făceau parte din „clica generalului Dumitru Iliescu” au prezentat presei o serie de documente care incriminau „gheșefturile de la Ministerul de Război”, la data de 7 noiembrie 1915 se emite ordinul ministrului de război nr.12155 cu următorul conținut: „În cursul acestei luni au apărut în unele ziare diferite acte de la Ministerul de Război. Din cercetările făcute până în prezent, s-a dovedit în mod neîndoielnic, vinovăția unor persoane din Serviciul Arsenalul Armatei și Direcția a II-a. Cercetările în curs vor descoperi și ceilalți vinovați. Contra celor vinovați s-au luat măsurile de represiune impuse de gravitatea cazurilor, ofițerii fiind aspru pedepsiți și mutați disciplinar, iar funcționarii civili destituiți.

Față de aceste abateri de la datorie și onoare a căror gravitate este cu atât mai mare cu cât ele s-au produs în aceste moment, atingând în mod direct interesele superioare ale armatei, binevoii a dispoza să se atragă cea mai serioasă atențiune ofițerilor și funcționarilor civili din subordinea dumneavoastră, spre a se lua toate măsurile pentru ca actele ce le sunt date în păstrare să nu fie sub niciun cuvânt divulgate, cunoscând că cei vinovați vor suferi consecințele legii spionajului în timp de pace”³⁵.

Nicolae Filipescu, referitor la conținutul acestui ordin, va face o apreciere amară, care nu necesită niciun comentariu: „Numai niște suflete de valeți nu pot pricepe că un militar îndeplinindu-și datoria ostășească, poate avea și o conștiință națională”³⁶.

³⁴ „Epoca”, nr. 289 din 20 octombrie 1915, p. 1.

³⁵ „Epoca”, nr. 308 din 8 noiembrie 1915, p. 1.

³⁶ N. Polizu Micșunești, N. Filipescu, *Însemnări. 1914-1916*, Ed. Universul, București, 1933, p. 174-175.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL MILITAR ROMÂNESC (1838-1916)

Radu Ștefan Vergatti

Nicio țară nu a putut, nu poate și nu va putea progresa fără a avea un sistem militar propriu. În cadrul sistemului militar, care prin definiție prevede organizarea complexă a armatei unui stat, poate, rolul cel mai însemnat îl deține învățământul militar. După cum a remarcat ideologul militar german Carl Philippe Gotfried von Clausewitz¹, prin învățământ se formează și se informează corpul de ofițeri, adică structura de comandă a unei armate.

Pentru români a fost posibil să se treacă la crearea unei armate proprii după autonomia statală obținută în urma înfrângerii puterii otomane. S-a putut naște armata modernă română în anii celei de a doua Renașteri. În timpul ocupării tronului de domnul regulamentar Alexandru II Ghica (1834-1842), în Principatul Dunărean Țara Românească, în anul 1838, în București, a fost creată o primă școală militară pentru gradele inferioare. S-a procedat bine. Era necesară, căci prin ea se realiza apropierea grupului de comandă cu soldații, căci subofițerii erau liantul dintre ofițeri și trupă. În programa de învățământ s-a cerut ca în primul rând să se treacă la alfabetizarea soldaților, apoi să-și însușească elementele primare ale celor patru operații aritmetice și, în fine, să li se predea cunoștințe generale de geografie a Europei². Predarea s-a făcut după „metodul lancasterian”, adică îi aducea pe toți elevii în aceeași sală³. S-a remarcat pentru predare tânărul și inimosul junker învățător Nicolae Bălcescu. El a fost ajutat de subofițerul Radu Paraschivescu⁴.

Cursurile primei școli militare pentru gradele inferioare s-au desfășurat în clădirea spitalului cazarmii regimentului din Dudești, aflat atunci în marginea orașului București.

Durata cursurilor a fost scurtă. Ea s-a întins în lungul a patru luni, din august până în noiembrie 1838⁵.

¹ Carl von Clausewitz, *Vom Kriege*, Gebundene Ausgabe-Dümmmler, Bonn, 1991, passim. În această lucrare, care, practic, reprezintă un curs universitar neterminat, von Clausewitz accentuează necesitatea educării și formării ofițerilor la cel mai înalt nivel al culturii militare pentru a fi buni comandanți. A se vedea, în acest sens și comentariile din: T. G. Otte, *Educating Bellona: Carl von Clausewitz and Military Education*, în *Military Education. Past, Present, and Future*, publ. De Gregory C. Kennedy, Keith Neilson, Information Age Publishing (IAP) LLC, 2006, pp. 13-29.

² Cf. Paul Barbu, *Forțele armate ale Țării Românești între anii 1831-1848*, în „Studii. Revista de Istorie”, tom 40, nr. 8, august 1987, p. 811.

³ Cf. „Albina Românească”, nr. 86, 3 octombrie 1838, p. 30.

⁴ Cf. C. Bodea, P. Cernovodeanu, *Primele școli ostășești din Țara Românească (1838-1840). Activitatea lui N. Bălcescu ca iuncăr învățător*, în „Studii și articole de istorie”, vol. VIII, București, 1966, pp. 105-124.

⁵ *Ibidem*.

Rezultatele s-au dovedit remarcabile. La 15 noiembrie 1838 școala a fost vizitată de domnul Alexandru II Ghica. El a evidențiat buna pregătire a soldatului Radu Rusu. Ca urmare, l-a promovat la gradul de subofițer⁶.

Abia în anul 1840 au putut fi reluate cursurile școlii pentru gradele inferioare. Ele au fost oprite cu inconștiență de marea boierime care-l ura pe domn, în primul rând pentru că în fruntea oștirii era numit fratele acestuia, Costache Ghica⁷.

Noul domn, George Bibescu (1842-1848), provenit din rândurile marii boierimi, care-l accepta, s-a dovedit preocupat de soarta armatei, explicit de aceea a școlilor militare. La 23 noiembrie 1845, cu mult curaj a promulgat și sancționat un ucaz prin care cerea ca tinerii boieri să nu mai fie primiți în armată numai datorită rangului și stării lor sociale. Li se cerea să aibă și anumite cunoștințe intelectuale⁸.

Apoi a format o comisie pentru crearea primei școli de ofițeri din Valahia⁹. Din ea au făcut parte coloneii Ioan Odobescu, Alexandru Banov, Ion Voinescu, Ioan Emanoil Florescu. În munca de alcătuire a programei de învățământ, ofițerii români s-au inspirat din regulamentul armatei ruse. O făceau pentru a nu supăra Imperiul Țarist¹⁰. Dar se știa prea bine că regulamentele armatei ruse reprezentau în realitate copii ale regulamentelor militare din Franța, Germania și Anglia¹¹.

În programa de învățământ a școlii de ofițeri s-a prevăzut ca în anul I elevii să-și însușească următoarele materii: desen, geometrie descriptivă, limba franceză, științe cosmice, caligrafie, exerciții ostășești. În anul al II-lea se prevedea ca elevii să continue cu desen linear, limba germană, limba franceză, istorie, geografie, geometrie, exerciții ostășești¹².

Școala militară de ofițeri din București, care funcționa pe Podul de Pământ, în clădirea Malmaison¹³, și-a început existența ca urmare a Poruncii Domnești nr. 36 din 13 iunie 1847¹⁴. La cursuri au fost admiși prin concurs 16 elevi din cei 22 candidați. Din registrele matricole rezultă că dintre aceștia 20 au fost elevi junkeri, iar 2 proveneau din rândul subofițerilor¹⁵.

⁶ Cf. P. Barbu, *op.cit.*, loc. cit., pp. 811-812; „Buletin. Gazeta oficială”, nr. 79/19 noiembrie 1838, p. 317.

⁷ Cf. P. Barbu, *op. cit.*, loc. cit., p. 809.

⁸ Cf. „Buletin. Gazeta oficială”, nr. 109/30 noiembrie 1845, p. 433.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Să nu se uite că din comisia de formare a Școlii de Ofițeri făcea parte și colonelul A. Banov, care era rus de origine, naturalizat prin căsătorie.

¹¹ Cf. Radu Rosetti, *Regulamentul infanteriei franceze din 1 august 1791 și influența lui asupra regulamentelor de cari s-au servit oștirile românești sub regimul Regulamentului Organic (1830-1860)*, în AARMSI, S. III, tom VIII, mem., București, 1928, p. 17; P. Barbu, *op. cit.*, p. 811-812.

¹² Cf. „Buletin. Gazeta oficială”, nr. 109/30 noiembrie 1845, p. 433.

¹³ Podul de pământ și-a schimbat numele în Calea Plevnei după războiul de independență pentru a preamări luptele glorioase ale armatei române; clădirea Malmaison a fost construită în anii 1846-1847 special pentru școală, din păcate a fost demolată în anul 2011.

¹⁴ „Buletinul Ofițial al Prințipatului Țării Românești”, nr. 46 din 1847.

¹⁵ Căpitan Nicolae Uică, *Istoricul școlii militare de infanterie de la 1847-1911*, București, 1911, p. 8-9.

Comandant al școlii a fost numit la 9 septembrie 1847 prin Ordinul nr. 2006/9 septembrie 1847, locotenentul I. Greceanu¹⁶. Nu a rămas mult timp în această funcție. În ziua de 13 februarie 1848 a fost înlocuit de colonelul Alexandru Banov, numit nou comandant al școlii¹⁷. Acesta din urmă era de origine rus, naturalizat prin căsătorie, ceea ce-i dăduse posibilitatea să fie în apropierea tronului, ocupând slujba de șef al „ștabului” domnesc.

Această primă școală românească de ofițeri și-a început cursurile în luna septembrie a anului 1847. Izbucnirea revoluției la 11 iunie 1848 în București a impus și încetarea cursurilor școlii de ofițeri. Mai mult, s-a trecut la dispersarea elevilor pentru a nu fi loviți de represiune.

Noul domn Barbu Știrbei (1849-1856), frate cu George Bibescu, s-a arătat preocupat de armată și de formarea ofițerilor români. În condiții grele, determinate de războiul Crimeei (1853-1856) și de ocuparea țării de trupele austriece, care l-au silit pe domn să fugă la Viena, școala de ofițeri din București și-a reluat cursurile¹⁸. În luna august din anul 1856 a reușit să absolve cursurile prima serie formată din 26 elevi¹⁹. În anii următori, în 1857 și 1859, au terminat cursurile școlii de ofițeri promoții de câte 10 absolvenți²⁰. Fiecare absolvent primea gradul de praporjic, adică de sublocotenent, fiind încadrat în unitățile militare active. Din prima serie s-au remarcat ca elemente strălucite viitorii generali Ștefan Fălcoianu și Gheorghe Slăniceanu.

Începând cu anul 1856 durata de școlarizare s-a mărit de la 4 la 5 ani. Primii 3 ani de studiu ai școlii militare au fost echivalați cu cursurile liceului, iar ultimii 2 ani au fost socotiți școală militară de ofițeri²¹.

În Principatul Dunărean Moldova, domnul Grigore IV Alexandru Ghica (1849-1856) în anul 1856 a dat o Poruncă prin care a dispus să se deschidă un Curs provizoriu al unei școli militare de ofițeri²². Avea ca model școala de ofițeri din Țara Românească. În anul următor, la 17 februarie 1857, prin Hrisovul nr. 41/17 februarie 1857 al Căimăcămiei Moldovei, s-a înființat Școala regimentară provizorică, la Iași, în cartierul Copou. Rostul acestei școli era acela de a pregăti ofițeri. Durata cursurilor și în

¹⁶ Avea ca adjuncți pe sublocotenenții Grigore Andronescu, I. Burileanu, I. Chiriachide (*Ibidem*).

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Cursurile au reînceput prin Poruncile Domnești nr. 12 și 13/17 august 1849 (publicat în „Buletinul Ofițial al Prințipatului Țării românești” nr. 82/1849). Domnul Barbu Știrbei decreta: „Noi poruncim a se reînființa Școala Ostășească întocmai după coprinderea proiectului no. 36 din anul 1847, înaintat fostului domn. Șeful oștirii, împreună cu comisiunea ce am numit prin Porunca no. 12, vor chibzui: a se alege numărul hotărât de școlari, a se pregăti localul pentru școală, a întocmi obiectele trebuincioase și a ne înfățișa program de profesorii ce ar fi chemați la predarea cursurilor cuprinse în programul de mai sus” (Idem, p. 8).

¹⁹ Cf. Biblioteca Muzeului Militar Național Ferdinand I, Fond Diverse, 2, doc. nr. 18; Cosmin Roman, *Academia Forțelor terestre Nicolae Bălcescu – 165 de ani de existență*, în „Document”, 3 (57), 2012, p. 4.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*; Neculai Stoina, Mihai Racovițan, *Academia trupelor de uscat Nicolae Bălcescu Sibiu. 150 de ani de învățământ militar românesc 1847-1997*, Sibiu, 1997, p. 25.

²² Cf. Cosmin Roman, *op. cit.*, loc. cit., p. 4; Ion Popovici, *Organizarea armatei române, lucrare întocmită după legiuirile în vigoare*, Tip. Leon Fridmann, Roman, 1900, p. 105.

cazul ei era de 3 sau 4 ani, în funcție de profilul studiat. Elevii care se pregăteau în domeniul infanteriei și cavaleriei deveneau absolvenți după 3 ani, iar cei de la artilerie, stat major și inginerie militară – după 4 ani. Director al școlii militare din Iași a fost numit căpitanul Gh. Adrian, ofițer de stat major, care-și făcuse studiile în Franța²³. Prima promoție de ofițeri ai școlii militare regimentare din Iași a absolvit, după unirea cu Principatul Munteniei, la 1 iunie 1861²⁴.

După unirea principatelor române (5/24 ianuarie 1859), noul domn Al. I. Cuza s-a arătat și el preocupat de învățământul militar. Ca ofițer de carieră, fost participant la revoluția din anul 1848, legat de tineretul progresist al epocii sale, domnul înțelegea și știa cât era de necesar ca ofițerii să fie formați dintre români, pe pământ românesc. În consecință, imediat după preluarea tronului a trecut la unificarea școlilor militare superioare de la București și de la Iași. Prin Regulamentul Școlii Militare din București, aprobat de domn la 30 martie 1860²⁵ și prin Înaltul Ordin de Zi nr. 24/22 iulie 1861²⁶, s-au unit școlile de ofițeri din București și din Iași. Bucureștiul a devenit reședința școlilor de ofițeri unificate într-una singură. Aceasta și-a început activitatea în septembrie 1862, într-un local de pe Ulița Târgoviștei²⁷, având profesori cu experiență.

Clădirea școlii de ofițeri din București nu a avut o viață lungă. În același an în care a abdicat domnul Al. I. Cuza, 1866, un incendiu cumplit a mistuit localul. Imediat școala de ofițeri cu toți elevii a fost mutată în orașul Iași, pe Strada Copou. Destul de curând, în 1872, s-a putut reveni în București în localul restaurat.

În același an s-a înființat Școala pentru fiii de militari. Ea și-a avut sediul la Iași²⁸, în vechiul local de pe Str. Copou. Această școală din Iași a avut caracterul unui liceu militar.

Instituția din București, numită Școala militară de ofițeri de infanterie și cavalerie, își recruta elevii pe de o parte dintre absolvenții școlii din Iași, pe de alta dintre absolvenții de liceu care promovaseră bacalaureatul.

Programa de învățământ avea acum durata de 2 ani și era inspirată din aceea existentă în învățământul militar din Franța. Principele domnitor Carol, format în Academia Militară din Germania, în spiritul principiilor lui von Clausewitz, profitând de pe urma victoriei din anul 1870 a armatei prusace împotriva aceleia franceze, a încercat să impună programa de învățământ din școlile militare germane. Nu a reușit. I s-au opus Ion C. Brătianu și generalul Ioan Emanoil Florescu. Ambii erau formați în școli militare franceze.

²³ Locotenenții Gheorghe Lecca și Dumitru Lecca au fost numiți ajutoare ale căpitanului Gheorghe Adrian; colonelul Pavel Scheletti a devenit îndrumător al școlii militare din Iași pe probleme de conducere, administrație și învățământ. El își făcuse studiile la Școala Militară din Petersburg (Cf. N. Uică, *op. cit.*, p. 17).

²⁴ Cf. Neculai Stoina, Mihai Racovițan, *op. cit.*, p. 25.

²⁵ Cf. „Monitorul Oastei”, nr. 11/9 aprilie 1860.

²⁶ Cf. „Monitorul Oastei”, nr. 63/1861.

²⁷ Astăzi se numește Calea Griviței, în amintirea luptelor purtate în Războiul de Independență (1877-1878).

²⁸ Cf. Înaltul Decret nr. 4238/24 aprilie 1872 (cf. Nicolae Uică, *op. cit.*, p. 47); inițiativa pentru înființarea acestei școli cu caracter de liceu militar la Iași i-a aparținut generalului Ioan Emanuel Florescu, la acel moment ministru de război.

În timpul războiului de independență (1877-1878), la 12 aprilie 1877, s-au întrerupt cursurile școlii de ofițeri. Elevii din anul I au fost trimiși la regimente în calitate de comandanți de pluton, iar elevii din anul II au dat examen de absolvire devreme, după care, la 24 aprilie 1877, au fost trimiși la unități. Ei au reprezentat promoția a XX-a²⁹ a școlilor de ofițeri, prima care a intrat într-un război.

O lărgire a bazei de recrutare a elevilor pentru școala de ofițeri s-a realizat prin Decretul 1847/17 august 1879. Prin actul normativ s-a prevăzut că puteau fi admiși prin concurs și elevii de liceu, absolvenți de minim 6 clase, deci fără examen de bacalaureat. Totodată mai erau admiși subofițerii care aveau un stagiul militar de minimum un an și erau în vârstă de până la 25 ani. În plus, erau admiși, fără concurs sau examen, absolvenții Școlii Fiilor de Militari³⁰.

Era necesar un număr mai mare de ofițeri în România independentă deoarece, pe de o parte, cadrele de comandă din armată pieriseră în războiul de independență, iar pe de alta, se măriseră efectivele armatei române.

Prin același decret s-a elaborat și o nouă programă de învățământ. În anul I toți elevii școlilor de ofițeri urmau cursuri comune. Din anul II erau împărțiți în trei specialități: 1. artilerie și geniu, 2. infanterie și 3. cavalerie. Cei de la secția de artilerie și geniu trebuiau să urmeze în plus și cursuri speciale, timp de încă un an, la Școala Specială de Artilerie și Geniu³¹. Din anul 1884 s-a revenit la un program comun pentru toate armele.

De atunci înainte, până în anul 1914, a fost o permanentă schimbare în programele de învățământ ale școlilor militare de ofițeri, în dinamica de organizare și în privința localităților unde au funcționat acestea³². Nu au fost măsuri bune ale guvernanților. Învățământul, totdeauna, pentru a avea rezultate notabile, se impunea să aibă continuitate.

Meritoriu a fost că în corpul didactic al Școlilor de Ofițeri, înainte de primul război mondial, perioadă de care mă ocup, au activat mulți profesori de înaltă calitate. Ei au ridicat nivelul predării și astfel au asigurat ca între promovați să fie ofițeri de elită. Aici mă rezum la două exemple de ofițeri-profesori: generalul Ion Dragalina și generalul David Praporgescu.

Generalul Ion Dragalina (1860-1916), provenit dintr-o veche familie de militari români din Caransebeș, după ce a făcut școala de ofițeri în Imperiul Austro-Ungar, în anul 1887 a trecut în România, unde i s-au recunoscut studiile și gradul de sublocotenent cu care a fost înrolat în armata Regatului Român. Acest bărbat înalt, voinic, frumos, cu ochii negri, vii, a promovat mereu în armată prin calitățile sale personale până în anul 1915, când a primit gradul de general de brigadă. Între anii 1908-1911 a fost profesor și comandant al Școlii superioare de război din București, unde a predat noțiunile de tactică și strategie. A fost considerat un profesor strălucit, dovadă în acest sens fiind cele mărturisite despre el de mareșalul Prezan, care a declarat lui Virgil

²⁹ Cf. N. Uică, *op. cit.*, p. 55.

³⁰ Cf. „Monitorul Oastei”, nr. 19/1879, p. 472.

³¹ Școala Specială de Artilerie și Geniu a fost înființată prin Înaltul Decret nr. 998/7 aprilie 1881.

³² Pentru permanentele schimbări, v. Cosmin Roman, *op. cit., loc. cit.*, pp. 5-6.

Alexandru Dragalina, fiul generalului, că „tata i-a fost profesor de tactică și strategie (...) Prezan a precizat că tata nu l-a inițiat, ci l-a învățat de la A la Z tactica și strategia”³³.

La rândul lui, generalul David Praporgescu (1861-1916) descindea și el dintr-o familie cu tradiții militare. Saga familiei a păstrat amintirea unui străbun praporgic în oastea lui Stroe Buzescu în timpul lui Mihai Viteazul. De aici și numele de Praporgescu. David, fiu de țărani plugari de lângă Turnu-Măgurele, s-a ridicat prin istețimea lui nativă. A primit burse, a absolvit Școala Normală din București, a devenit învățător și, apoi, a urmat școala de ofițeri. A promovat până la gradul de general de brigadă (aprilie 1916). A predat la Școala superioară de război între anii 1904-1907, 1907-1911. În cursurile sale a pus accentul pe cartografia militară, pe lucrul cu harta, pe cunoașterea terenului și pe formarea moralului, a stării de spirit combativ a soldaților. A rămas în memoria cursanților săi ca un mare profesor³⁴.

Însemnat este că a existat și o preocupare pentru înființarea liceelor militare. Ele erau destinate, în primul rând, fiilor de militari, fiind formați din adevărate pepiniere pentru școlile de ofițeri. Erau importante, deoarece elevii se obișnuiau din adolescență cu viața militară, cu disciplina, cu mentalitatea armatei, cu condamnarea trădării și cu dragostea de țară. Acești elevi au fost superiori celor veniți din liceele civile la școli de ofițeri. În țară funcționau mai multe licee militare: cel de la Iași, înființat în anul 1872, liceul militar din Craiova „Dimitrie A. Sturdza”, înființat în anul 1881 și liceul militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealul, înființat în anul 1912.

În cazul de față voi evoca pe scurt nașterea liceului militar de la Mănăstirea Dealul. Ministrul de război Nicolae Filipescu, deținător al aceluși portofoliu între 29 decembrie 1910 și 27 martie 1912³⁵, s-a arătat preocupat de ridicarea nivelului de pregătire al ofițerilor români. În munca sa a fost permanent secondat de șeful său de cabinet, maiorul Zizi Cantacuzino-Grănicerul. Ministrul l-a însărcinat pe colonelul A. Lupescu să viziteze mai multe licee militare de elită din Europa Occidentală pentru a-i servi ca model în vederea înființării unui nou liceu militar românesc. Colonelul Lupescu a considerat că cel mai bun exemplu îl constituie Colegiul Eton din Marea Britanie. L-a prezentat ca atare. După mai multe discuții, pentru noul liceu a fost ales ca loc de construcție Mănăstirea Dealul, în marginea orașului Târgoviște. Din anul 1907, în acel oraș, fusese mutată Școala de Ofițeri de Cavalerie, deci era un mediu propice pentru educarea elevilor dintr-un liceu militar.

În urma lucrărilor de construcție, bine susținute de ministrul de război, în octombrie 1912 liceul militar și-a început cursurile. Ulterior, va primi numele „ctitorului” său, Nicolae Filipescu.

³³ Virgil Alexandru Dragalina, *Viața tatălui meu – generalul Ioan Dragalina*, Editura Militară, București, 2009, pp. 151-152.

³⁴ Cf. R. Șt. Vergatti, *Centenar David Praporgescu: În amintirea Generalului David Praporgescu – scurtă schiță pentru comemorarea unui veac de la săvârșirea din viață*, în „Oltenia Eroică”, anul V, nr. 1 (5)/2016, p. 28-32.

³⁵ Cf. Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 – până în zilele noastre – 1999*, Editura Machiavelli, București, 1999, p. 74.

Admiterea elevilor în liceu se făcea în urma unei selecții riguroase. Se urmărea ca ei să fie sănătoși și bine dotați intelectual. Director de studii a fost numit profesorul de istorie Nicolae Bănescu, iar postul de comandant militar l-a primit atunci maiorul Marcel Olteanu.

Prin intrarea Regatului României în primul război mondial (14/27 august 1916), după perioada de dezastru de pe front din toamna anului 1916, s-a prăbușit și învățământul militar românesc. S-a pus cap atunci perioadei de continuă formare în liceele militare și în școlile de ofițeri. Instituțiile au trebuit să salveze ce se putea din inventar și să-l transporte în Moldova sau în sudul Rusiei. Profesorii și elevii, ați ca vârstă și condiție fizică, au plecat pe front. Ceilalți s-au retras în refugiu. Cu toate acestea, deși trecuse printr-o situație extrem de grea, se poate afirma conchizând că în acel moment învățământul militar din Regatul României ajunsese la o bază solidă. Ea a fost dovedită de ofițerii români care au luptat singuri, fără niciun ajutor în vara anului 1917 în bătălia de la Mărăști, Mărășești, Oituz și au avut capacitatea, după război, să refacă învățământul militar la noi proporții, cele cerute și impuse de România Mare. Să nu se uite că între instituțiile de învățământ militar a strălucit liceul de elită Nicolae Filipescu de la Mănăstirea Dealul. În amintirea eroilor, elevi și profesori, care au luptat cu vitejie în timpul primului război mondial, la poalele dealului s-a ridicat un monument care are pe el o placă unde sunt dăltuite numele celor pieriți pe câmpul de luptă. Pentru a arăta generațiilor de astăzi numele personalităților care au absolvit cu cinste liceul militar Nicolae Filipescu, în incinta mănăstirii s-a pus o placă pe care sunt săpate numele elevilor liceului³⁶.

³⁶ Dintre elevii care au făcut cinste liceului în perioada interbelică, amintesc numai două personalități: Regele Mihai și Marin Năstase, șef de promoție timp de opt ani la rând – performanță neegalată vreodată (cf. Marin Gr. Năstase, *Destinul unui militar*, Editura Monitorul Oficial, București, 2004, passim).

CONSIDERAȚII PRIVIND ORGANIZAREA SERVICIULUI RELIGIOS ÎN ARMATA ROMÂNĂ ÎNTRE 1914-1916

Daria Nicolae

După 1900, Armata și Biserica vor accelera etapa modernizării lor și se vor dezvolta de la momentul instituționalizării asistenței religioase ajungând la momentul permanentizării clerului în structurile militare ale României. Un important rol în armata română l-au avut preoții. Încă din 1870 era dat un regulament privitor la clerul din armata permanentă, care a fost promulgat de către regele Carol I, prin Înaltul Decret nr. 603/6 aprilie 1870¹, care permitea ca fiecare regiment și dacă era „corp în parte” la fiecare batalion să activeze câte un preot militar².

Acest regulament, deși permitea, nu obliga prezența preoților militari, în documentele privitoare la prima conflagrație mondială, vedem că participarea preoților a fost în număr mare. Preoții pentru că nu aveau un statut bine definit, aceștia nu au fost primiți chiar bine de la început. Dar se găsesc dovezi că în timpul luptelor au existat bune colaborări între fețele bisericești și armată, „majoritatea comandanților și ofițerilor au tratat pe preot așa cum se cuvine”³.

În anii de neutralitate a României, Rusia, Marea Britanie și Franța erau dispuse să-i cedeze toate teritoriile românești din Imperiul habsburgic⁴. În ceea ce privea teritoriul Bucovinei, rușii au admis pentru început ca granița să fie pe râul Siret, ca mai apoi să fie de acord cu stabilirea după eliberarea de sub habsburgi pe râul Prut. Astfel, revenea României și regiunea Cernăuțiului.

Serviciul Religios, ca instituție militaro-ecclesiastică, și-a desfășurat activitatea în conformitate cu Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților la armată (1915). În vreme de război preoții aveau „această grea și sfântă sarcină [...] această înaltă chemare: cu cuvântul și fapta să îi aprinsă făclia credinței în popor, precum și în inimile oștașilor noștri, cari în zile grele vor fi chemați să se jertfească pentru binele și mărirea patriei și a neamului”⁵.

¹ Ilie Manole, *Preoții și oștirea la români (1830-1948)*, Editura Daniel T., Răzvad-Târgoviște, 1998, p. 66.

² Ion Stoian, *Preoții militari în serviciul sanitar în timpul campaniilor primului război mondial (1916-1918)*, în „Istoria între mituri și realități ale României moderne”, coordonatori Iosif Iulian Oncescu, Radu Florian Bruja, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2009-2010, p. 347.

³ Iconom Nazarie C, *Activitatea preoților de armată în campania 1916-1918*, București, „f. e.”, 1921, pp. 12-94.

⁴ Mihai Iacobescu, *Bucovina*, în *Istoria Românilor*, vol. VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2015, p. 366.

⁵ Ilie Manole, „Serviciul religios al armatei române în prima conflagrație mondială”, în *România și Primul Război Mondial*, Ediția a II-a revăzută, Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitru (coordonatori), Editura Pallas Athena, Focșani, 2007, p. 360-361.

De aceea, „toate armatele [...] au dat serviciului preoțesc militar pentru pregătirea sufletească a oștirea toată importanța ce i se cuvine într-o armată bine organizată”, întâlnindu-se astfel, aici, pe același teren, teologia și teleologia: „pe de o parte, pentru a menține ridicat moralul trupei, iar pe de alta pentru a întări credința națiunii în victorie și a o pregăti ca fără șovăire să aducă sacrificii de sânge pentru Țară și Neam [...] pentru îndeplinirea îndatoririlor creștinești ale legii noastre strămoșești”⁶.

Sfântul Sinod „în grija ce are cu privire la îndeplinirea serviciului religios, de mare folos armatei, și în fața datoriei ce Sfânta noastră Biserică are a da Țărei, prin sprijinul și binecuvântarea Sa, întru îndeplinirea dorințelor și apărarea ei” – veghea ca mitropoliile și episcopiile să recomande „preoții trebuincioși armatei în timp de pace și războiu [...], aleși dintre preoți titrați în Teologie, cu aptitudini pentru păstoria militară”; aceștia trebuie să se încadreze între limitele de vârstă de 30-45 de ani⁷.

Ca etapă a includerii lor în compartimentul numit Serviciul religios era numirea preoților militari de către Ministerul de Război. Un act, *Ordinul de serviciu*, stabilea obligația preoților de a se prezenta la regiment și obligația comandantului „de a considera pe preot ca făcând parte din corpul ofițeresc”, clerul fiind „asimilat gradului de locotenent” (cap. VI, pct. a)⁸.

Se considera că „pregătirea sufletească a oștirea pe temeiul religiei, azi ca și în trecut, are o însemnătate hotărâtoare și cântărește tot atât de greu în cumpăna victoriei ca și mașinile moderne care zguduie pământul. Cu toată perfecțiunea armelor și a mijloacelor de distrugere față de un vrăjmaș bine pregătit, nu se poate ajunge la victorie decât prin zdrobirea moralului său, adică prin învingerea sufletească a oștirea vrăjmașe, care învingere presupune un suflet mai pregătit și o credință mai tare decât cea a vrăjmașului de luptă”⁹.

„Din aceste datorii isvoresc acele virtuți care înalță sufletele deasupra grijilor de toate zilele și le hotărăsc la săvârșirea de fapte mari, până la jertfirea de sine. Una din aceste virtuți e credința”¹⁰. Trebuie remarcat că este exclus extremismul sau fanatismul militar sau ecleziastic, Instrucțiunile specificând: „Războiul prin firea lui înăsprește până la ură de moarte inimile celor ce sunt în luptă; de aceea preotul va recomanda ostașilor milă și mărinimie către dușmanul bătut sau către acei cari nu se pot apăra, cum sunt femeile, copiii, bătrânii, bolnavii etc. De asemenea, îi va sfătui să aibe respect către avutul dușmanului și blândețe către soție și fetele lui și, în genere, către tot ce el are sfânt, dând prin aceasta dovadă de ostaș aprig și neîmblânzit cu dușmanul înarmat (dar și de militar), cavalier și civilizată cu dușmanul îngenunchiat”¹¹.

Ca protopop al preoților militari a fost numit părintele profesor universitar de la Facultatea de Teologie din București, Constantin Nazarie¹², în ședința Sfântului Sinod

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, pp. 361-362.

⁸ Arhivele Militare Române (în continuare se va cita A.M.R.), Marele Stat Major, Serviciul Religios, fond 4991, Rola 41517, c. 120.

⁹ Ilie Manole, *op. cit.*, pp. 360-361.

¹⁰ A.M.R., Marele Stat Major, Serviciul Religios, fond 4991, Rola 41517, c. 120.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Ion Stoian, *op. cit.*, p. 218.

din 15 mai 1915, fiind ales în unanimitate de voturi. Prof. univ. Iconom Constantin Nazarie, ca „protopop al preoților din armată” și șef al Serviciului Religios, a fost confirmat de Ministerul de Război prin ordinul nr. 130/28 mai 1915¹³. Această numire era recunoscută și de către Marele Stat Major, dar prin decizia nr. 1716 din 6 iulie 1915 se hotărăște că nu poate funcționa ca protoiereu de armată decât în vreme de război¹⁴.

Pentru a reglementa încă din timp de pace situația clerului militar, în toamna aceluiași an 1915, Sfântul Sinod aproba *Instrucțiunile asupra atribuțiilor preoților la armată*, preluate prin Ordinul circular și de Marele Stat Major¹⁵. Acestea prevedeau organizarea serviciului Religios conform ierarhiei militare, asimilarea preoților militari cu ofițerii în grad de locotenent, avansarea lor în grad, plata de la bugetul oștirii, uniforma și prima de echipare, obiectele de cult etc. La început de februarie 1916, preoții erau deja chemați la unități.

Este trimisă circulara mitropolitului Moldovei și Sucevei, Pimen, adresată preoților din Eparhia Moldovei, în care le solicită acestora să sprijine familiile ostașilor. S-a dispus ca în mănăstiri să se realizeze pansamente și albituri, iar călugării și călugărițele cu pregătire să meargă în serviciul Crucii Roșii¹⁶.

La 11 octombrie 1916, profesorul Tzigara-Samurcaș a primit de la A.S.R. Principele Carol Ordinul permanent nr. 30 al Șefului Statului Major General (Secția 1 Birou Operații), prin care era însărcinat a „a inventaria și transporta tezaurele mănăstirilor din țară”, amenințate de invazia inamicului. În baza acestui Înalt Ordin, profesorul s-a prezentat la Bacău la generalul Constantin Prezan, comandantul Armatei de Nord, de unde a primit permisiunea de a se deplasa la mănăstirile Slatina, Agapia, Văratec, Secu și Neamț pentru a inventaria și dispune adunarea acestor tezaure mănăstirești pentru conservare și siguranță la București¹⁷.

O acțiune asemănătoare a profesorului Tzigara-Samurcaș la mănăstirile din Oltenia a fost întreruptă din cauza pierderii acestei regiuni în mâinile inamicului. În Oltenia a reușit totuși să ridice o parte a tezaurelor mănăstirilor Bistrița, Horezu, Arnota, Tismana, Dintr-un Lemn, Surpatele, Cozia și Episcopiei Râmnicului.

Conducerea Bisericii Ortodoxe Române stabilea pentru 2 iunie 1916 convocarea preoților mobilizabili la reședințele eparhiilor (mitropoliilor), iar peste o lună, cum se comunica și prin *Gazeta preoților* nr. 11/1916 – clerul respectiv primea precizări privind situația preoților militari în armată, citirea hârtilor militare, modul de echipare, conținutul lădiței cu obiecte de cult etc. La o astfel de întrunire, în ziua de 7 iunie 1916 au fost prezenți „toți preoții militari din eparhia Moldovei și Sucevei, de toți vreo 15. A fost de față părintele

¹³ Ilie Manole, *op. cit.*, pp. 247-267.

¹⁴ Gheorghe Nicolescu, Gh. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoți în luptă pentru Marea Unire. 1916-1919*, Editura Europa Nova, București, 2000, p. 5.

¹⁵ A.M.R., fond Marele Stat Major. Serviciul religios, F. 4991, rolă 4.1517, c. 120.

¹⁶ „Circulară”, în: *BORom XXXVIII* (1914-1915), 6, p. 612-613.

¹⁷ Mircea Chirițoiu, *Alexandru Tzigara-Samurcaș promotor al apărării patrimoniului cultural național în anii 1914-1918*, în „România și Primul Război Mondial”, Ediția a II-a revăzută, Gheorghe Buzatu, Valeriu Florin Dobrinescu, Horia Dumitru (coordonatori), Editura Pallas Athena, Focșani, 2007, p. 283-284.

econom Constantin Nazarie și Î.P.S. mitropolitul Pimen, care luând cuvântul spune printre altele că-i dă părintelui Nazarie pentru armată pe cei mai buni preoți ai săi din eparhie¹⁸. Astfel au fost incluși în fiecare corp de armată către 12-18 confesori militari¹⁹.

Pentru campanie, conducerea Bisericii Ortodoxe Române a recomandat Ministerului de Război preoți de valoare, „unii din cei mai vrednici, cu aptitudini pastorale militare și buni predicatori”²⁰.

La declanșarea campaniei din 1916, au fost repartizați în unități militare 43 preoți militari, cărora li se puteau adăuga 40 preoți gata de a fi mobilizați. Pentru anii 1916-1918, arhivele militare nominalizează 147 preoți militari, din care 15 au trăit ororile prizoneriatului. Documentele de la cancelaria Serviciului Religios înregistrate de preotul econom V. Pocitan, diaconul C. Dănău și de licențiatul în teologie N. Georgescu, atestă că „au fost mobilizați în total 253 preoți, dintre care doi n-au mai funcționat efectiv. Dintre aceștia 46 au fost demobilizați pentru diferite motive, 25 au fost dați ca dispăruți și prizonieri, dintre care cinci morți. Au fost 6 răniți, s-au avansat 147 la gradul de căpitan asimilat. Din numărul total de 253 preoți mobilizați, 135 sunt licențiați în teologie, 10 sunt absolvenți ai Facultății de Teologie, 70 sunt cu seminarul complet, 10 cu 4 clase seminariale, 11 cu câte 3 și 2 clase secundare”²¹. Făcând calculul, rezultă că rămân șase preoți pentru care lipsesc datele.

În Basarabia au fost mobilizați 40 preoți²². Confesorul garnizoanei Chișinău, Partenie D. Constantin, avea și responsabilitatea de protejere al preoților militari din întreaga provincie²³. O biografie aparte a avut pr. Alexie (Alexei) Mateevici, care în 1914-1917, ca preot militar în armata rusă, a participat pe frontul din Galiția, apoi în luptele de la Mărășești²⁴.

Părintele Constantin Nazarie a conceput instrucțiunile, cum trebuie să se conducă preoții militari pe timp de război. De asemenea, a solicitat conducerii armatei cele necesare preoților pe timp de război. Toate aceste solicitări au contribuit la organizarea unui serviciu religios complet, care să facă față acelor situații ale timpului. Tot înainte de război a alcătuit și tipărit și cuvântări pentru ostași la recomandările Marelui Stat Major și comandanților armatei.

În vara anului 1916, a ținut conferințe pe eparhii cu toți preoții mobilizați, dându-le cu această ocazie toate îndrumările cu caracter militar și religios, relative la ținuta ostășească și preoțească, care pentru natura lor delicată nu puteau fi date în scris. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Pimen i-a precizat părintelui Nazarie „că-i dă pentru armată cei mai buni preoți ai săi din eparhie”²⁵.

¹⁸ Pr. N.V. Hodoroabă, *Din războiul de reîntregire. Note și impresii din campania 1916-1918*, ed. a II-a, București, 1926, p. 9.

¹⁹ A.M.R., fond Marele Stat Major. Serviciul religios, F. 4991, rolă 4.1520, c. 82, 821.

²⁰ Gavril Pârvenu, „Preoții de armată. Instrucții pastorale militare”, în *Pregătiri sufletești pentru zile mari*, București, 1916, p. 47.

²¹ Iconom Constantin Nazarie, *op. cit.*, p. 35.

²² Ilie Manole, *Preoții și oștirea la români (1830-1948)*, *op. cit.*, p. 68.

²³ A.M.R., fond Marele Stat Major. Serviciul religios, F. 4991, rolă 4.1517, c. 422.

²⁴ Vezi Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, 1996.

²⁵ Ilie Manole, *op. cit.*, p. 67-68.

În perioada mobilizării, preotul oficia spovedaniile și împărtășitul oamenilor, precum și binecuvântarea trupei la plecarea din garnizoană spre locul destinat; de asemenea, desfășura o intensă activitate pastorală pentru a menține și ridica moralul trupei, pentru a mângâia pe cei suferinzi. El „va străbate cu pasul cazarma sau tabăra trupei, va intra în vorbă cu mulți, va fi vesel în cuvânt și demn în atitudine. Va găsi pe unii triști, pe alții plângând, va intra în vorbă cu ei și va căuta să-i îmbărbăteze, arătându-le măreția jertfei ce se cere de la ei, precum și recunoștința și cinstea ce se dă acelor cari se jertfesc pentru țară”²⁶.

Un alt moment important pentru „pregătirea sufletească” a poporului și armatei l-au constituit mesajele pe care înaltul ierarh, mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pimen, le-a adresat ostașilor și preoților, publicate în anul 1916, sub titlul *Pregătiri sufletești pentru zile mari*²⁷.

La 14/27 august 1916, România a declarat război Imperiului Austro-Ungar, ceea ce a determinat declarațiile similare ale Germaniei, Bulgariei și Turciei către țara noastră, la 17/30 august și respectiv 19 august /1 septembrie 1916²⁸. Această decizie a României a fost foarte importantă și „nici nu se putea altfel, pentru că stând locului, aproape s-ar fi sinucis [...]. Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Ungaria ar fi fost striviți cu desăvârșire”²⁹.

După ce Consiliul de Coroană din 15/28 august 1916 decide alăturarea României Puterilor Antantei, Germania, Turcia, Bulgaria au declarat război Bucureștilui, deși acesta și Suveranul Țării declaraseră război doar Austro-Ungariei³⁰.

Intrarea României în Primul Război Mondial a dus la o serie de acțiuni de repri-mare a oricăror manifestări cu caracter românesc din partea autorităților austro-ungare. Aproximativ 150 de preoți ortodocși și uniți au fost arestați și închiși la Cluj, Târgu Mureș, Odorhei, Oradea, Timișoara, Caransebeș, Seghedin, sub acuzația de „trădare de patrie” (maghiară) sau „spionaj în favoarea României” (se adaugă și câteva preotese, între care și Elvira Cioran din Rășinari, mama viitorului filosof Emil Cioran)³¹.

Pe de altă parte, în 1916, a fost o bulversare a vieții catolice din Vechiul Regat, mulți credincioși de confesiune catolică fiind cetățeni austro-ungari, germani, italieni sau francezi, deci aparținând unor state beligerante. Toți preoții cetățeni austro-ungari și germani au fost arestați, printre care și dr. Ioan Bălan, fiind internat în lagărul de la Domnești, ulterior evacuat în Moldova (Bacău, Huși), fiind eliberat la Iași în ianuarie 1918 și găzduit în casele episcopiei romano-catolice din Iași. Însuși regele Ferdinand se

²⁶ Idem, „*Serviciul religios*” al armatei române în prima conflagrație mondială, *op. cit.*, p. 361.

²⁷ Idem, *Preoții și oștirea la români (1830-1948)*, ..., p. 59.

²⁸ Nineta Nicolae, *Gazeta de front „România” 1917-1918*, în „Document”, nr. 2/2003, p. 47.

²⁹ Alexandru Stănciulescu-Bârda, *Bibliografia revistei B.O.R. (1874-1994)*, vol. III, Craiova, Editura Cuget Românesc, 2002, p. 518.

³⁰ Conte de Saint-Aulaire, *Confesiunile unui bătrân diplomat*, Editura Humanitas, București, 2003, p. 71.

³¹ Dr. Nicolae Popovici, *Manual de Drept Bisericesc Oriental cu privire specială la Dreptul particular al Bisericii Ort. Române (Inclusiv noua lege pentru organizarea bisericească din anul 1925)*, vol. I, Partea I. și II., Tiparul Tipografiei Diecezane Ort. Rom., Arad, 1925, p. 56.

scandalizase de arestarea lui Ioan Bălan, acestuia imputându-se relații cu Legația Austro-Ungară, în realitate fiind vorba de o manevră a celor afectați de pana lui în 1910. Din nefericire, un dușman personal al lui Ioan Bălan (ca și al episcopului Raymund Netzhammer) a fost preotul Vasile Lucaciu (fratele acestuia, preotul Constantin Lucaciu scriind chiar împotriva infailibilității Papei), care se bucura de o largă audiență politică. Nevinovăția lui Bălan odată demonstrată, acesta s-a apropiat de omul politic I.G. Duca³².

În Transilvania, peste 220 de preoți și 15 preotese (între care și Aurelia Goga din Rășinari, mama lui Octavian Goga) au fost deportați în județul Șopron, regiunea cea mai îndepărtată din Ungaria de vest, unde au îndurat mari lipsuri materiale și umilința din partea localnicilor. Alții au fost deportați în Zombor și Becicherecul Mare, în Serbia. Câțiva preoți și-au pierdut viața în acest exil, iar aproximativ 20 au murit la scurt timp după eliberarea din închisoare sau deportare.

Peste o sută de preoți – mai ales din județele Brașov, Făgăraș și Sibiu – au fost nevoiți să-și părăsească parohiile și să se retragă în Vechea Românie, odată cu trupele române care intraseră în Transilvania în august 1916. Unii dintre ei au fost numiți preoți în diferite parohii din Moldova, iar alții nevoiți să pribegescă prin Ucraina, de unde s-au întors acasă abia spre sfârșitul anului 1918.

Mai mulți preoți au fost mobilizați în armata austro-ungară, dar ei au fost cei care aduceau cuvânt de mângâiere și de învățătură soldaților români din această armată ungară, siliți să lupte pentru o cauză străină neamului lor. Câțiva dintre acești preoți militari au contribuit la formarea unor unități de voluntari ardeleni (Viena, Praga ș.a.).

Mulți preoți transilvăneni au militat prin cuvânt, dar mai ales prin faptă, pentru realizarea unității noastre de stat. Cunoscutul luptător pentru drepturile poporului român, preotul Vasile Lucaciu, a trecut în țara mamă, împreună cu Octavian Goga, încă din 1914, desfășurând o largă acțiune pentru intrarea României în război, alături de Puterile Antantei. În 1917 a fost trimis de Guvernul român – împreună cu preotul Ioan Moța din Orăștie și cu ziaristul Vasile Stoica – în America (prin Siberia), iar de acolo a plecat singur la Paris, pentru a face cunoscute revendicările românești.

Propaganda națională era sprijinită și de periodicele bisericești de atunci: Telegraful Român la Sibiu, Biserica și Școala la Arad, Foaia Diecezană la Caransebeș, Unirea de la Blaj, la care se va adăuga Gazeta Poporului de la Sibiu, redactate de profesorii teologi Nicolae Bălan, Silviu Dragomir și Ioan Broșu³³.

În Vechiul Regat, la 30 octombrie 1916, profesorul Tzigara-Samurcaș a primit ordin de la Ministerul Instrucțiunii Publice ca în 48 de ore să transporte la Iași toate tezaurele mănăstirești adunate din Moldova și Oltenia. Astfel că, la 3 noiembrie 1916, cele „șapte lăzi legate cu cercuri de fier și sigilate, cuprinzând comorile artistice din Moldova și Oltenia”, au fost predate de profesor directorului Cancelariei Metropolitane din Iași³⁴.

³² Dr. Ioan Bălan, episcop al Lugojului, *Sfaturi pentru urmașii în Hristos*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca 2009, p. 12.

³² Nineta Nicolae, *op. cit.*, p. 47.

³² Alexandru Stănciulescu-Bârda, *op. cit.*, p. 518.

³³ Dr. Nicolae Popovici, *op. cit.*, p. 57.

³⁴ Al. Tzigara Samurcaș, *Mărturisiri silite*, București, Tipografia „Convorbiri Literare”, 1920, p. 30.

În aceeași zi, profesorul a înaintat Statului Major General al Armatei, cât și Ministerului Cultelor, un dosar de 35 de file cu procese verbale încheiate cu ocazia ridicării obiectelor de artă de la îndeplinirii misiunii primite și a greutăților întâmpinate cu ocazia ridicării obiectelor de artă de la fiecare din cele 14 mănăstiri vizitate și o amănunțită expunere a îndeplinirii misiunii primite și a greutăților întâmpinate cu acest prilej.

Acest demers își are motivația, conform celor afirmate de profesor, ca, în cazul în care aceste obiecte de artă ar dispărea, „să se cunoască aceia care poartă întreaga răspundere a pierderii odoarelor strămoșești”³⁵. Majoritatea acestor tezaure mănăstirești au luat ulterior drumul Moscovei, în loc de a fi lăsate în paza Muzeului din București, după cum, în zadar, a susținut profesorul.

Grație procedurii sale de a inventaria colecțiile de artă, singurul și conform prevederilor dreptului internațional, profesorul a putut cere ulterior inamicilor (germani, austrieci, unguri, bulgari și turci) respectarea integrității colecțiilor de artă din zonele ocupate de ei³⁶.

Mănăstirile din nordul Dobrogei și viața monahală din aceste lavre au plătit un greu tribut în timpul Primului Război Mondial. Astfel, călugării *Damian Nenciu*, *Agatanghel Chiriac* și *Varasiil Luca*, împreună cu alți 6 preoți, au fost internați în lagărul bulgar din comuna dobrogeană Slava Rusă. Deportați în Bulgaria, după terminarea războiului, cei trei călugări s-au întors la Mănăstirea Cocoș, dar cei șase preoți au murit în lagărul de la Slava Rusă³⁷.

Mai mulți călugări, în timpul războiului s-au refugiat în Mănăstirea Noul Neamț din Basarabia, luând cu ei majoritatea obiectelor de valoare și o parte din arhiva mănăstirii; foarte puține din acestea s-au întors la Cocoș, după încheierea războiului. Alți 35 de călugări și frați bătrâni au rămas însă în mănăstire, având parte de un tratament inuman din partea trupelor inamice. Monahii au fost „bătuți pe pielea goală și trași de bărbi”, apoi internați în mănăstirea lipovenească Slava Rusă. Când s-au retras, armatele s-au oprit din nou la mănăstire, luând o mare parte din furajele și produsele așezământului. Opuându-se unui astfel de jaf, călugării au fost amenințați cu focuri de armă, iar monahul *Acache Atanasiu* a fost împușcat mortal³⁸.

Călugării și călugărițele din mănăstirile dobrogene și-au adus contribuția în spitalele de răniți. Astfel, în august 1916, 11 monahi din Mănăstirea Cocoș au fost concentrați ca infirmieri; o parte din aceștia au deservit spitalul instalat în localul Seminarului Sf. Andrei din Galați, iar alții în cel de la reședința episcopală. De asemenea, 15 maici din Mănăstirea Celic-Dere au alinat suferințele răniților în diferite spitale mobile sau staționare de pe front³⁹.

Mitropolitul Pimen dădea preoților, prin scrisori pastorale, sfaturi de „a se îngriji de familiile celor plecați pe fronturi, călugărițelor de a lucra pansamente și albituri,

³⁵ *Ibidem*, p. 31.

³⁶ Mircea Chirițoiu, *op. cit.*, p. 284.

³⁷ Pr. Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și întregirea neamului*, vol. II, București, 1940, p. 340.

³⁸ *Filiala Arhivelor Statului Tulcea*, fond Prefectura jud. Tulcea, dosar nr. 106/1919, f. 13r; Pr. Grigore N. Popescu, *op. cit.*, p. 340.

³⁹ Pr. Eugen Drăgoi, *Ierarhi și preoți de seamă...*, p. 177.

călugărilor de a se înrola în societatea *Crucea Roșie*, tuturor slujitorilor de a subscrie bani la «împrumutul național»⁴⁰. În timpul războiului, încăperile Seminarului teologic al Mănăstirii Neamțului, Bolnița bătrânilor și casele de prin jurul mănăstirii au fost pregătite pentru a servi drept spital⁴¹. Au fost înzestrate cu mobila și lenjeria mănăstirii, astfel încât doctorii străini (englezi și francezi), l-au caracterizat drept „spital de lux”⁴². În urma luptelor de la Mărășești au fost aduși și tratați în mănăstire peste 800 de răniți. Un număr de 30 de călugări, de la Neamț, între care era și Dionisie Sângiorzan, au plecat să îngrijească răniții de pe front.

Pe baza cercetării documentelor din Arhivele Militare Române se poate desprinde concluzia că preoții militari, deși nu aveau o pregătire pentru aceste împrejurări, s-au arătat a fi de mare folos, fie că se aflau pe linia frontului, fie că erau în spatele acestora sau în spitale. Despre ei, cei mai de seamă comandanți ai armatei spuneau: „au făcut mai mult decât li s-a cerut pentru țară și neam (generalul Prezan); au dat pildă de curaj trupei și ofițerilor în situațiile cele mai periculoase, au fost dotați cu toate calitățile necesare; au fost perle nu preoți (general Rășcanu); au fost adevărate izvoare de hrană sufletească (general Panaitescu); au fost tătucul ostașilor (lt. col. Dragu); cu admirație au privit la păstorul lor trupa și ofițerii, făcând parte esențială din sufletul formației (lt. col. Grigoriu)”⁴³.

Acești preoți militari și-au ajutat comandanții, au pansat răniții de multe ori îmbrăcând haine sanitare au luptat pentru combaterea epidemiilor, în unele cazuri au „făcut-o pe medicii cu multă îndemânare, au fost pildă de curaj și dispreț de moarte, au stat în tranșee sub ploaia de gloanțe și șrapnele, au mers cu crucea în mână în primele rânduri, au stat sub scutele drapelului, însuflețind pe ostași, au contribuit în bună parte la gloria regimentelor”⁴⁴. Ca adevărați părinți, n-au cunoscut odihna „alergând din sat în sat și la bolnavi, zilnic distanțe de 20-30 Km”⁴⁵.

Pe lângă aceste fapte, ei nu uitau de misiunea preoțească, oficiind slujbe, îngropând morții, au îngrijit cimitirele de prin sate și dacă era nevoie au fost și dascălii copiilor din satele apropiate frontului sau au înființat orfeline pentru orfani. Pe lângă preoții de mir, în armata română au fost încorporați și preoți călugări și maici călugărițe. Au activat mai ales în serviciul sanitar, scoțând răniții de pe câmpurile de luptă, lucrând apoi pentru vindecarea lor în ambulante, trenuri sanitare și spitale⁴⁶. Potrivit unei statistici elaborate de către arhimandritul Teoctist Stupcaru, care era îndrumătorul călugărilor repartizați Societății de Cruce Roșie, la această societate, figurau circa 60 de călugări de la mănăstirile Cetățuia, Secu, Neamț, Râșca, Vorona, Bucium, Horaița ș.a. Aceștia au fost propuși pentru decorare în urma

⁴⁰ Scarlat Porcescu, *Contribuții ale clericilor Bisericii Strămoșești la înfăptuirea Unirii Românilor*, în „M.M.S.”, Redacția și Administrația Arhiepiscopiei Iașilor, (Iași), an LX, nr. 13 ianuarie-martie/1984, p. 33.

⁴¹ Nestor Vornicescu, *Desăvârșirea unității noastre naționale...*, p. 538.

⁴² Ion Stoian, *op.cit.*, p. 222.

⁴³ A.M.R., Fond *Marele Stat Major*, secția „Studii istorice”, dosar nr. 59, f. 47-48.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 48.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 48.

⁴⁶ Ion Stoian, *op. cit.*, p.223.

eforturilor pe care le-au depus în calitate de confesori, infirmieri, pe lângă spitalele de răniți și contagioși⁴⁷.

România făcea parte dintre țările care luptau pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine. Însă această decizie avea să aducă lupte grele pentru români. Puterile Centrale au adus de pe alte fronturi divizii care aveau o experiență de doi ani de război și erau foarte bine înarmate. Linia frontului a fost pe o lungime de 1.100 de km, ceea ce a determinat armata română să se retragă, austriecii ajungând să ocupe 2/3 din suprafața României, până la București. Pe lângă lupta dreaptă, a armelor, austriecii mai duceau o luptă a propagandei și chiar coruperea funcționarilor sau militarilor români, încercând să demoralizeze sufletul neprihănit al ostașului și țăranului nostru⁴⁸.

⁴⁷ Mircea Păcurariu, *Contribuția bisericii la realizarea actului Unirii de la 1 decembrie, 1918*, în „B.O.R.”, nr. 10-12/1978, p. 1251-1253.

⁴⁸ Adrian Pandeia, *O armă subtilă, propaganda*, în „Document”, nr. 2/2000, p. 2.

ORGANIZAREA SERVICIULUI RELIGIOS ÎN ARMATĂ ȘI ACORDAREA ASISTENȚEI SANITARE ȘI SOCIALE SPECIFICE MOBILIZĂRII ȘI ÎNCEPUTULUI CAMPANIEI MILITARE ÎN JUDEȚUL VÂLCEA (1915-1916)

Dumitru Garoafă

Declanșarea Primului Război Mondial, în vara anului 1914, a pus în fața poporului român probleme de o importanță covârșitoare pentru însăși soarta sa. Problema care frământa profund clasele sociale din România era făurirea statului național unitar – aspirație de veacuri a poporului român, necesitate logică a însăși dezvoltării societății românești.

Anii neutralității (1914-1916) au fost, pentru România, anii unor intense pregătiri militare, pentru ca, la momentul hotărât, armata să poată contribui și la împlinirea idealului național al românilor. De aceea, caracteristica amplului proces de pregătire a țării a fost *mobilizarea, pentru susținerea războiului eliberator ce se preconiza, a întregului potențial uman și material național*¹.

Organizarea Serviciilor religioase și sanitare în armată

Pregătirea strict militară a războiului trebuia însoțită – potrivit concepției factorilor politici și militari decizionali ai vremii –, de o „pregătire sufletească a oștirii pe temeiul religiunii”, considerată de o însemnătate covârșitoare și care atârna greu în balanța victoriei². Primele demersuri în această direcție s-au concretizat prin alegerea „cu unanimitate” de către Sfântul Sinod, în ședința din 15 mai 1915, a icon. Constantin Nazarie, profesor la Facultatea de Teologie din București, „ca Protopop sau supervisor al preoților de armată, în caz de mobilizare, atașat pe lângă Marele Cartier General, ca delegat al Sfântului Sinod în această însărcinare”³.

După numirea sa în această funcție, va elabora proiectul *Instrucțiunilor asupra atribuțiilor preoților de armată*, cât și broșura *Cuvântări pentru ostași și rugăciuni pentru Oaste, Rege și Popor în vreme de război*, ultima tipărită și difuzată la unitățile militare din teritoriu⁴. Prin *Instrucțiuni* erau stabilite criteriile de recrutare a preoților

¹ GrI.- lt. (rz.) Tr. Dafinescu, col. (rz.) Ion Boață, *Istoria serviciilor logistice ale Armatei Române*, Edit. Militară, București, 1990, p. 163.

² Gh. Nicolescu, Gh. Dobrescu, A. Nicolescu, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari*, Editura Europa Nova, București, 2000, doc. nr. 13, p. 11.

³ *Ibidem*, doc. nr. 1, p. 1.

⁴ Acestea au fost definitivare și aprobate de președintele Sfântului Sinod și Mitropolitul Primat al României – dr. Conon Arămescu Donici și șeful Marelui Stat Major – grl. Dumitru Iliescu (Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în Campania din 1916-1918*, Imprimeria Ministerului Cultelor și Artelor, București, 1920, pp. 5-30; Gh. Nicolescu și alții, *op. cit.*, doc. nr. 4, 5, 11 și 12, pp. 5-6, 9-10).

militari (confesori): titularizați în teologie, aptitudini pastorale militare și talent de buni predicatori, precum și recomandarea numirii lor de preferință din aceeași garnizoană în care se aflau dislocate regimentele, în speță cele de infanterie, pentru că aceștia erau deja cunoscuți ostașilor⁵.

Așadar, înainte de decretarea mobilizării, atât comandantului unității, cât și preotului, le reveneau sarcina de a se cunoaște reciproc și a suda legăturile triadei ofițeri – trupă – preot. Pentru realizarea acestui scop, preotul era invitat la solemnitățile organizate în unitatea la care era repartizat pentru mobilizare, la oficierea serviciului divin, odată cu preotul titular al garnizoanei. Numai într-un asemenea context, se poate explica solicitarea comandantului Batalionului 2 Vânători „Regina Elisabeta”, din 22 ian. 1916, adresată Episcopiei Râmnicului-Noul Severin, de a-i fi înmănat pr. Nicolae Armășescu din Tomșani, ordinul de serviciu⁶.

Serviciile logistice ale armatei române, dintre care o importanță deosebită o avea *Serviciul sanitar*, au fost organizate și vor acționa în conformitate cu prevederile *Regulamentului serviciilor etapelor*, sancționat prin Decretul Regal nr. 2498/15 iunie 1906, potrivit căroră teritoriul țării, în timp de război, din punct de vedere tactico-operativ, era împărțit în 3 zone: *interioară, a etapelor și a operațiilor*, ultimele două formând zona armatelor de operații⁷. Astfel, prin circulara din 29 mai 1915 a Corpului I Armată, se aducea la cunoștința Prefecturii județului Vâlcea că, potrivit ordinului Ministerului de Război – Direcția 6 Sanitară, pentru „Zona interioară” a fost constituit *Comitetul Central Sanitar*, cu misiunea de a organiza și supraveghea această zonă „din punct de vedere al ajutorului de dat răniților și bolnavilor în timp de mobilizare și război”⁸. Comitetul avea următoarea componență: dr. Sion – director al *Serviciului Sanitar Civil*, col. dr. Vicol – delegat al ministerului de resort, dr. Haralambie Bottescu – delegat al Societății Naționale Crucea Roșie română, lt. col. Ion Popescu – șeful Statului Major al Serviciului Sanitar Militar⁹ și era îndatorat de a lua imediat legătura cu „Comitetele de acțiune din județe..., urmărind a începe imediat lucrările”, pentru ca atunci când acestea vor face obiectul unui control din partea membrilor Comitetului, „să li se prezinte situația lucrărilor deja efectuate și a face propunerile ce cred necesare”¹⁰. La nivelul județului, funcționa *Comitetul Sanitar Regional Vâlcea*, format din prefectul județului, Grigore Ottetelișanu – președinte, dr. Dumitru-Firu Dițulescu – vicepreședinte¹¹, iar,

⁵ *Ibidem*, doc. nr. 13, p. 12.

⁶ Arhiepiscopia Râmnicului, Fondul *Episcopia Râmnicului-Noul Severin* (în continuare: A.R., E.R.-N.S.), dos. 4/1916, f. 11.

⁷ *România în anii Primului Război Mondial. Caracterul drept, eliberator, al participării României la război*, I, Editura Militară, București, 1987, pp. 233-235; Grl.- lt. (rz.) Tr. Dafinescu, col. (rz.) Ion Boată, *op. cit.*, p. 139.

⁸ S.J.A.N.VI., *Prefectura județului Vâlcea* (în continuare: P.J.V.), dos. 31/1915-1916, f. 110.

⁹ *Ibidem*. Pentru detalii, vezi C. Kirițescu. *Istoria Războiului pentru Întregirea României. 1916-1919*, I, Ed. a II-a, Editura Casa Școalelor, București, 1925, pp. 196-197; C. Argetoianu, *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. III, Partea a V-a (1916-1917), Editura Humanitas, București, 1992, p. 29.

¹⁰ S.J.A.N.VI., P.J.V., dos. 31/1915-1916, f. 110-110v.

¹¹ *Idem*, dos. 11/1921, f. 57-59, 472.

ca membri, dr. Gheorghe Sabin¹², farm. A. Șapira, de la Corporația *Lotru-Oltul*¹³ ș.a., care, la 21 ian. 1916, va fi vizitat de către Comitetul Central Sanitar „pentru inspecția lucrărilor” efectuate¹⁴.

Dacă, pentru această zonă, au fost identificate locațiile aparținând unor instituții publice și persoane fizice în reședința județului – Rm. Vâlcea (Școala de Meserii, Gimnaziul *Alexandru Lahovary*, Școala Normală, Seminarul nou, casele cpt. Roșianu, Anton Copetti, cpt. C. Avramescu, pr. Meletie Răuț etc.)¹⁵, stațiunile balneo-climaterice Băile Govora și Călimănești¹⁶ etc., unde urmau să fie tratați răniții sau bolnavii “ce ar rezulta dintr-o eventuală campanie”¹⁷, o lipsă acută se resimțea în încadrarea lor corespunzătoare cu personal medical și, mai ales, cu cel auxiliar. Insuficiența personalului auxiliar a fost compensată, în bună măsură, prin intervenția salutară a Societății Naționale de Cruce Roșie române, al cărei personal, în mare parte, se va angaja, pe bază de voluntariat, ca surori de caritate, iar, pentru personalul monahal, va organiza, la Mănăstirea dintr-un Lemn, încă din primăvara anului 1916, cursuri bisăptămânale pentru însușirea și practicarea „teoriei mici”¹⁸, absolventele servind, tot în aceeași calitate sau ca „agenți auxiliari la personalul de asistență”¹⁹, la spitalele patronate de această societate caritabilă.

Asistența religioasă și sanitară la începutul campaniei militare

În condițiile intensificării acțiunilor destinate realizării dezideratului desăvârșirii unității statale-naționale, precum și a evoluției situației de pe fronturile europene, la 14/27 august 1916, Consiliul de Coroană a hotărât declararea stării de război între România și Austro-Ungaria, al cărei unic scop consta în eliberarea teritoriilor românești aflate sub dominația acesteia și unirea lor la Patria-Mamă.

Încă de la declanșarea războiului, au fost transmise dispoziții de la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii și Mitropolitul Primat al României, conform cărora „să se ia imediat măsuri ca, pretutindeni, preoții să binecuvânteze pe cei ce, cu atâta avânt,

¹² Doctor în medicină și chirurgie, mai îndeplinea și funcția de președinte al Comitetului Sanitar Regional Rm. Vâlcea (Idem, dos. 150/1922, f. 244-245). O interesantă descriere despre specialistul, dar și Omul – dr. Gh. Sabin, a fost făcută în recenta lucrare a dr. Oc. Popescu, *Istoricul medical vâlcean. 1027 demni urmași ai lui Hippocrate*, Editura Medicală Amaltea, <București, 2016>, pp. 167-169.

¹³ Idem, dos. 5/1916, f. 134.

¹⁴ Idem, *Primăria or. Rm. Vâlcea*, dos. 22/1916, f. 5.

¹⁵ Vezi adresa Direcției Generale a Serviciului Sanitar, pendinte de Ministerul de Interne, cu nr. 67948/17 nov. 1914 și procesul verbal din 4 dec. 1914 al Comisiei de Rechiziții din Rm. Vâlcea (Idem, dos. 3/1914, f. 28, 34-34v.).

¹⁶ Acestea erau direct gestionate de Comitetul Central Sanitar, fiind locații ale *Societății Govora-Călimănești*, unde dr. Haralambie Bottescu era desemnat administrator-delegat în Consiliul de Administrație al societății (Idem, *Societatea Govora-Călimănești*, dos. 8/1913-1916, f. 132; Idem, *P.J.V.*, dos. 11/1921, f. 153).

¹⁷ Idem, *Primăria or. Rm. Vâlcea*, dos. 3/1914, f. 28.

¹⁸ Cf. Gr. N. Popescu, *Preoțimea română și Întregirea Neamului – chipuri, fapte, suferinți și pilde pentru viitor* – I, Tipografia Vreamea, 1940, pp. 88-89.

¹⁹ S.J.A.N.VI., *P.J.V.*, dos. 7/1916, f. 25-26.

pleacă să se jertfească pentru mărirea și gloria neamului și, ca, totodată, să se facă, în toate bisericile, din Dumnezeu păzita Eparhie pe care o păstoriți, cuvenitele rugăciuni pentru izbânda oștilor române”²⁰. Astfel, Biserica era chemată, ca în marea majoritate a cazurilor, să atenueze frica de moarte, să ofere alternativa Vieții de Apoi, a Învierii. Moartea – pentru „realizarea mărețului vis al străbunilor noștri” – România Mare –, era considerată în comunicatele și circularele bisericii, în slujbele religioase oficiate pentru ostașii care plecau la război, *ca o poartă spre eternitate, spre izbăvire*²¹. Ca atare, binecuvântarea trupei, la părăsirea garnizoanei sau a raionului de concentrare către locul destinat, prin planul de acțiune operativă, trebuia să devină un moment înălțător, o slujbă religioasă mișcătoare, care să facă auzit cuvântul mângâietor și întăritor al lui Dumnezeu. În acest scop, preotul săvârșește, mai întâi, sfințirea apei, unită cu ectenii pentru război, cu *Te-Deum* și rugăciunea, care era anexată la *Instrucțiuni*²². În rugăciunea rânduită a se citi cu acest prilej, între altele, se făceau și astfel de incantații:

„Judecă, Doamne, pre cei ce ne fac nouă strâmbătate și biruște pre cei ce luptă împotriva noastră. Binecredincioaselor armate, însă și armatelor popoarelor care luptă împreună cu noi contra vrăjmașului comun, dă-le, Doamne, întru mila Ta cea bogată, îndrăzneală multă, tărie și bărbăție, ca, întru numele Tău cel întru tot sfânt, să biruiască pe protivnicii noștri.

Celor răniți în luptă, dă-le, Doamne, ușurare de dureri și-i ridică curând, cu mâna Ta cea puternică și întru tot vindecătoare, din patul suferințelor, iar pre cei cari i-ai hotărât să-și puște sufletele lor jertfă pentru Credință, Rege, Împărat și Patrie pe câmpul de onoare, acelora iartă-le lor toate greșalele cele de voie și cele fără de voie și, în ziua înfricoșatei judecăți, *învrednicește-i pre ei de cununile cele nevestejite ale slavei Tale* (subl. ns.: D.G.)”²³.

La o asemenea ceremonie, participă și Grupul *Lotru*, de sub comanda col. Traian Moșoiu, la biserica din Brezoi, după care se pune în mișcare, pe direcția Brezoi – Voineasa – Piatra Arsă²⁴.

În afară de aceasta, tot în temeiul unor dispoziții ale forurilor superioare ecleziastice, preoții erau „datori, pe tot timpul războiului, a sta la locurile lor, unde, împreună cu celelalte autorități locale, trebuiau să dea tot concursul lor..., așa că, prin sfaturile și lucrarea lor, să ușureze viața tuturor și, printr-o lucrare comună, energică și efecă, să se conlucreze peste tot *la realizarea mărețului vis al străbunilor noștri* (subl. ns.: D.G.)”²⁵.

În acest context, în „Zona interioară” a județului, pentru Grupul de acoperire *Olt-Lotru*, care era dislocat în zonele montane ale județelor Vâlcea și Argeș, erau desemnate

²⁰ *Biserica Ortodoxă Română* (în continuare: *B.O.R.*), XL, nr. 5-6, 1916, p. 359.

²¹ Cf. Liviu Maior, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în Război. 1914-1916*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 140-141.

²² Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, doc. nr. 13, p. 15.

²³ *B.O.R.*, XL, nr. 5-6, 1916, p. 367.

²⁴ Grl. Tr. Moșoiu, *Memorial de război (august-octombrie 1916)*, Ediție, studiu introductiv și note de Al. Dragomirescu și Marius Pop, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 69.

²⁵ *B.O.R.*, XL, nr. 5-6, 1916, p. 373.

următoarele unități spitalicești, aflate sub egida Comitetului Central Sanitar, al cărui personal destinat acestora era „nemobilizabil și mobilizați pe loc”²⁶:

- ✓ *Spitalul nr. 32* (Spitalul județului Vâlcea) – dr. Petre Iordăchescu²⁷, administrator – pr. Nicolae Crețu;
- ✓ *Spitalele nr. 33 și 34* (Seminarul nou²⁸ și Seminarul vechi²⁹, Rm. Vâlcea) – dr. mr. (rz.) Odobescu³⁰, administratori – Ion Cocărăscu și pr. Gheorghe Niculescu;
- ✓ *Spitalele nr. 35* (Școala Normală, Rm. Vâlcea)³¹ și 38 – dr. C. Mitrani³² și dr. Protopopescu, administratori – V. Costineanu și Vasile Tretinescu (ultimul, fiind înlocuit de Ion Dumitrescu);
- ✓ *Spitalul nr. 36* (Rm. Vâlcea) – dr. Brill, administrator Năstase Ionescu;
- ✓ *Spitalul nr. 39* (Rm. Vâlcea) – administrator Ioan Tuluca;
- ✓ *Spitalul nr. 40* (Rm. Vâlcea) – dr. Gheorghe Sabin³³, administrator pr. Ion Tomescu;
- ✓ *Spitalul nr. 5/P.C.* (Olănești)³⁴ – administrator Mihai Puțureanu;
- ✓ *Spitalul nr. 41 bis* (Ocnele Mari) – administrator Tache Georgescu;
- ✓ *Spitalul nr. 21* (Băile Govora)³⁵ și
- ✓ *Spitalul nr. 37* (*Hotelul Băilor*, Călimănești) – doamna dr. Bottescu³⁶.

În același timp, în preziua decretării mobilizării generale, printr-o notă confidențială a Corpului I Armată, se aducea la cunoștința prefecturii județene *necesarul de vehicule* ce trebuia pus la dispoziția acestor unități spitalicești, pentru transportul bolnavilor și al

²⁶ S.J.A.N.VI., *P.J.V.*, dos. 150/1922, f. 262.

²⁷ În februarie 1915, era medicul Spitalului din Sinești și al Circumscripției sanitare Oltețul de Sus (Cf. Idem, dos. 31/1915-1916, f. 4-4v., 5), iar postul l-a luat în primire, începând cu data de 1 oct. 1916, fiind transferat de pe front (Idem, dos. 11/1921, f. 61).

²⁸ La 22 septembrie 1913 s-a pus piatra de fundație a noului local al Seminarului, solemnitate la care au participat P.S. Sofronie Vulpescu, proaspăt episcop al Eparhiei Râmnicului (1913-1918), ministrul Cultelor și Instrucțiunii – C. G. Dissescu, numeroși preoți și notabilitățile orașului (Cf. P. Gârboviceanu, *Seminarul din Râmnicu-Vâlcei*, în *B.O.R.*, XXXVII, nr. 7, 1913, pp. 498-518).

²⁹ Seminarul Teologic *Sf. Nicolae* din Rm. Vâlcea a fost înființat în anul 1837, iar, prin aplicarea *Legii asupra clerului și seminariilor* (1901), este desființat. În anul școlar 1907/1908, datorită străduințelor P.C. pr. Petre Gârboviceanu, pe atunci administrator al *Căsuței Bisericești*, este reînființat, dar cursurile s-au desfășurat la Mănăstirea Bistrița, până în anul 1911, când este transferat în localul vechiului seminar (*Ibidem*, pp. 499-503).

³⁰ Gr. Popescu, *op. cit.*, I, p. 89.

³¹ Bazele acesteia au fost puse din inițiativa cadrelor didactice râmnicene, care, întrunindu-se într-o ședință, în cancelaria Gimnaziului *Alexandru Lahovary*, la 7 oct. 1914, au hotărât înființarea *Școlii Normale de Învățători* din Rm. Vâlcea, iar, la următoarea ședință, din 3 nov. 1914, sub președinția dir. I. Nisipeanu, s-a decis deschiderea oficială a cursurilor pentru ziua de 4 nov. 1914, orele 7,30, prin oficierea unui serviciu divin (S.J.A.N.VI., *Școala Normală de Băieți Rm. Vâlcea*, dos. 1/1914-1916, f. 1-1v.).

³² Acesta, în ziua de 20 aug. 1916, încă nu era prezent la post (Idem, *P.J.V.*, dos. 5/1916, f. 123).

³³ Idem, dos. 150/1922, f. 244-245.

³⁴ Tot aici, este menționat și *Spitalul temporar nr. 2*, al cărui administrator este Gh. T. Olănescu (Idem, dos. 45/1916, f. 47).

³⁵ Idem, dos. 43/1916, f. 163. Mai este menționat și un *Centru de convalescenți*, unde Prefectura județeană solicită Comitetului Central Sanitar transferarea farm. cpt. Vârgolici, de la Compania I Sanitară Craiova, la farmacia Centrului (Idem, dos. 5/1916, f. 91).

³⁶ Idem, dos. 11/1921, f. 152-153v.

personalului deservent: 15 cu tracțiune animală și un autocamion pentru bolnavi, iar, pentru aprovizionarea și transportul personalului medical, 5 căruțe și 2 trăsuri pe arcuri; în plus, pentru spitalele similare din stațiunea Călimănești-Cozia – care erau sub directa administrație a Comitetului Central Sanitar –, erau prevăzute 6 vehicule cu tracțiune animală și un autocamion, respectiv 2 căruțe și una trăsură pe arcuri³⁷. Totodată, prin ordine de serviciu emise de aceeași prefectură, în prima zi a mobilizării, este convocat, la sediul acesteia, personalul medical și auxiliar și direcționat la unitățile spitalicești la care era repartizat³⁸.

Din păcate, activitatea Serviciului Sanitar Militar a fost paralizată încă din primele momente ale intrării noastre în război, din cauza neglijenței strategiilor care plănuseră atacul-surpriză peste graniță, dar care uitaseră că – potrivit prevederilor regulamentelor militare –, acest serviciu *nu se mobilizează decât în ziua a patra a mobilizării generale*³⁹. Ca atare, răniții rezultați din primele zile ale confruntărilor erau lăsați *numai pe seama formațiunilor sanitare regimentare ordinare*, incomplete și acestea, care au fost depășite de situație⁴⁰, așa cum o demonstrează, din plin, documentele de arhivă și memorialistica dedicată Marelui Război.

Astfel, Serviciul sanitar militar din zona de operații a Grupului *Olt-Lotru* și-a desfășurat activitatea concretă, conform principiilor de organizare și funcționare ale acestui serviciu, prin instalarea *posturilor de prim-ajutor* regimentare, ca serviciul cel mai avansat din zona de operații și așa-zisele *posturi de triaj*. Deoarece ambele grupuri operative, dar mai ales *Lotru*, nu au putut realiza pe deplin surprinderea inamicului, purtând lupte grele în defensivă⁴¹, au ca efect *creșterea numărului de răniți încă din primele momente ale luptelor*.

În acest scop, încă din noaptea de 14/15 august 1916, sunt instalate posturile de prim-ajutor la Râul Vadului – deservit de dr. slt. (rz.) S. Demetrescu (repartizat la Btl. III al Rg. 44 Inf.), dar lipsit complet de medicamente, deoarece „nu sosiseră de la Pitești”⁴² și la punctul Ospiciul Lunci – de dr. slt. (rz.) Gh. Roșescu (de la Btl. III al Rg. 42 Inf. VI.), căruia, de la ora 2,00 a.m., îi sosiseră primii răniți, numărul lor ridicându-se la 23⁴³. Răniții – în marea lor majoritate proveniți de la Rg. 42 Inf. VI. și 44 Inf. Ag.–, sunt evacuați cu ambulanțele la infirmeria de la Căinenii Mari (Vâlcea), unde sunt tratați de dr. mr. (rz.) Constantin Seteanu⁴⁴ și de dr. slt. (rz.) S. Demetrescu, ultimul îngrijind, în cele două zile (15-16 aug. 1916), 73 de soldați și un ofițer de la Rg. 2 Inf. VI.⁴⁵ Între

³⁷ *Ibidem*, f. 88-88v.

³⁸ *Idem*, dos. 7/1916, f. 25-26.

³⁹ C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 20.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Cf. grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 69-70. Pentru descrierea operațiilor acestui grup, în faza ofensivă, vezi Dumitru Garoafă, *Desfășurarea luptelor din Țara Loviștei în «toamna pătimirii noastre»*, în *Posada – 685. Țara Loviștei. Studii de geografie, toponimie, istorie și etnografie*, coordonatori: Dinică Ciobotea, Eugen Petrescu, Radu-Ștefan Vergatti, Editura Universitaria, Craiova, 2015, pp. 281-286.

⁴² S.J.A.N.VI., Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 6v.-8.

⁴³ *Idem*, Fond pers. *Roșescu Gheorghe*, C, dos. 4/1916, f. 2.

⁴⁴ Era medic al orașului Drăgășani (*Idem*, *P.J.V.*, dos. 31/1915-1916, f. 4v.- 5).

⁴⁵ *Idem*, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 7v.- 9.

timp, în zonă începe să sosească o parte a logisticii necesară transportării și evacuării răniților: un tren sanitar și ambulanțele, dar lipsite de tracțiune animală (16 aug. 1916)⁴⁶, precum și medicul-șef al Rg. 44 Inf. Ag.- mr (rz.) Socolescu (18 aug. 1916)⁴⁷.

Abia în ziua de 17 august 1916, s-a luat decizia trimerii pe front a unor formațiuni sanitare suplimentare, prin formarea *coloanelor volante (mobile) de ambulanțe*, care au pornit imediat spre zonele de operații militare⁴⁸. Pentru Valea Oltului, unde acționa Grupul *Olt-Lotru*, a fost desemnat dr. mr. (rz.) Constantin Argetoianu, având, ca ajutor, pe dr. cpt. Demetriad, iar, ca șef al secției de automobile, pe lt. (rz.) Radu Fălcoianu⁴⁹. Garnitura de tren, în care a fost încărcat materialul coloanei, constând din ambulanțe, automobile, căruțe, medicamente, pansamente, instrumente și aparatură medicală, va sosi, în după-amiaza zilei de 19 aug. 1916, la Rm. Vâlcea, unde șeful acesteia – Argetoianu, va face o scurtă escală, pentru a se informa, la fața locului, despre situația reală din teren.

Deplasându-se la Gimnaziul *Alexandru Lahovary*⁵⁰, unde era instalat unul din spitalele patronate de Crucea Roșie, pentru a înmâna coletele cu medicamente, din partea Elizei Brătianu⁵¹, se va întâlni și cu prietenii săi într-ale breslei, din Craiova, între care dr. Charles Hippolyte Laugier⁵², dr. Giuriadi ș.a., de la care află lucruri incredibile: lipsa materialelor sanitare din spitale și „o zăpăceală de ordine și contraordine nemaipomenită”⁵³. Tot în aceeași zi, sosiseră primele transporturi de răniți – unul din acestea chiar la ora 12, cu 81 suferinzi⁵⁴ –, iar însuși prefectul județului – Grigore Ottetelișanu, îi înmânează o întreagă listă de materiale sanitare, instrumentar și aparatură medicală indispensabile activității spitalului⁵⁵. O atare situație o găsește și la

⁴⁶ *Ibidem*, f. 8v.-9.

⁴⁷ Idem, Fond pers. *Roșescu Gheorghe*, C, dos. 4/1916, f. 4. Informație confirmată și de dr. slt. (rz.) S. Demetrescu (Idem, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 12).

⁴⁸ C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 21.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Înființat la 7 sept. 1891, gimnaziul are o succesiune de locații particulare, iar, în perioada 1901-1911, funcționează în vechiul local al Seminarului Teologic Sf. Nicolae. Prin decret al ministerului de resort, în anul 1899, gimnaziului i se acordă dreptul de a purta numele juristului și omului politic, de obârșie rămniceană – Alexandru Lahovary (1841-1897). În anul 1901, se pune piatra de fundație a noului local, lucrările fiind finalizate în anul 1911 (Cf. Corneliu Tamaș, Constantin Drugan, Gheorghe Tudor, *Istoria Colegiului Național „Alexandru Lahovary” din Rm. Vâlcea*, Editura Conphys, Rm. Vâlcea, 2000, pp. 19-25).

⁵¹ C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 22.

⁵² Dr. Oc. Popescu, *op. cit.*, pp. 227-228.

⁵³ C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 23. Credem că această stare de lucruri decurgea și din insuficienta cunoaștere a prevederilor actelor normative, în special a *Regulamentului Serviciului sanitar militar*, care reglementau activitatea acestor spitale și a raporturilor dintre militari și civili vis-à-vis de gestionarea acestora, reflectată și de solicitările Prefecturii județene către Spitalul Corpului I Armată din Craiova (17 aug. 1916) de a i se pune la dispoziție un astfel de exemplar sau să i se indice numărul și data publicării acestuia în „Monitorul Oficial” (Cf. S.J.A.N.VI., *P.J.V.*, dos. 5/1916, f. 90).

⁵⁴ În telegrama transmisă, de către prefectul județului, Comitetului Central Sanitar, având indicativul *Extraurgent!*, era adresat un mesaj disperat: „până la această oră, încă nesosite medicamente, instrumente și efecte. Rugăm, cu insistență, trimiterea lor.” (*Ibidem*, f. 109).

⁵⁵ C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 23.

Călimănești, unde doamna dr. Bottescu, prin „inteligenta și dinamismul” ei, reușise să transforme „marele hotel al băilor într-un spital confortabil, dar lipsit și el de material sanitar”⁵⁶.

Dotarea precară a spitalelor noastre și atmosfera încărcată în care își desfășoară activitatea personalul deservent sunt percepute de către memorialist la cotele cele mai înalte, așa încât – potrivit consemnărilor sale –, „descurajarea și neîncrederea începuseră deja să se strecoare în dosul frontului și să înlocuiască optimismul primului moment”⁵⁷.

Pe de altă parte, disfuncționalitățile semnalate în rândul formațiunilor sanitare de pe front, din cauza efectivelor insuficiente de personal, care sunt nevoite să acopere nu numai punctele de prim-ajutor, dar să deservească și pe cele de triaj – mai întâi la Căinenii Mari (Vâlcea), apoi, cu înaintarea frontului, la Fabrica de cherestea din Tălmaci⁵⁸, precum și a logisticii sanitare precare, s-au răsfrânt extrem de dureros asupra administrării, *la timp și în mod profesionist*, a tratamentului adecvat pentru cei aflați în grea suferință. Raportat la acest ultim aspect, memorialistul Constantin Argetoianu oferă cititorului, prin *Amintirile* sale, scene de coșmar: „Cu cât te apropiai de front, lipsurile pregătirii erau și mai sensibile... La Căineni am debarcat coloana și am pornit cu dânsa, conform ordinelor, pe șosea, spre front... Pe drum, iarăși convoaie cu răniți. Am cercetat câteva care: răniții erau amestecați cu morții. *Muriseră oamenii cu zile, căci rănile lor nu erau grave, și moartea fusese pricinuită, la cei mai mulți, de hemoragii nestăvilite și de inaniție* (subl. ns.- D.G.). Aș fi vrut să viu în ajutorul acestor nenorociți, dar nu puteam face nimic, căci aveam ordin să ajung, cât mai repede, la Boița, unde ne așteptau răniți mai greu atinși și neîngrijiți și ei. Am făcut câteva pansamente, în grabă, și am lăsat convoaiele să se scurgă spre Călimănești...”⁵⁹.

La Boița, este instalat un spital volant (la marginea localității), unde toți răniții erau triați: cei cu răni ușoare erau evacuați la Călimănești, iar cei grav răniți, internați pe loc și tratați⁶⁰. În continuarea misiunii sale, Argetoianu va lua legătura cu Cartierul Div. 23 Inf. – grl. div. Matei Castriș (instalat la fabrica din Veștem), pentru a stabili, împreună cu șeful de Stat Major al mării unități – col. Mihăescu, *planul de dislocare al unităților sanitare în zona etapelor*⁶¹. Potrivit planului schițat, au fost stabilite următoarele formații și centre medicale care deserveau zona armatelor de operații: *un serviciu de ambulanță divizionară*, la Boița (format din elementele coloanei volante), de unde formațiuni mobile deserveau frontul; *2 secții de spital mobil*, la Turnu Roșu, care avansează odată cu frontul; *3 secții*, a câte 100 paturi fiecare, la Brezoi: *convalescenți*,

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ S.J.A.N.VI., Fond pers. *Roșescu Gheorghe*, C, dos. 4/1916, f. 7.

⁵⁹ C. Argetoianu, *op. cit.*, f. 23-24.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 24.

⁶¹ C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 24-25. *Zona etapelor* era teritoriul cuprins între *Zona interioară și Zona operațiilor*, fiind delimitată, față de prima, printr-o linie stabilită de Ministerul de Război, *la începutul acțiunilor de luptă*, iar, față de cea de-a doua, era jalonată de dispunerea ultimelor elemente ale armatei de operații (Cf. grl.- lt. (rz.) Tr. Dafinescu, col. (rz.) Ion Boață, *op. cit.*, p. 140). În orice caz, la data de 21 aug. 1916, *încă nu erau constituite și funcționale* serviciile de etapă ale armatei (Cf. S.J.A.N.VI., *P.J.V.*, dos. 5/1916, f. 137).

medicină internă și pentru plăgi simple și ușor vindecabile (recuperabili); un spital de alienați, la Mănăstirea Cozia (cu o capacitate de 150-200 paturi) – dr. Ureche; un spital la Călimănești, pentru „chirurgie mare” (capacitate de 400-500 paturi) – dr. col. Iacob Potârcă și dr. Daniel și, la Rm. Vâlcea, un spital pentru intervenții și tratamente chirurgicale mai complexe și pentru mutilați⁶².

Într-un raport, deloc liniștitor, al prefectului, înaintat, la 24 august 1916, ministrului de război, acesta îl informa că, în cele 5 spitale amenajate din oraș, sunt tratați 375 militari, din care 215 sunt răniți, majoritatea având „leziunile cele mai grave”, în zona craniană, fapt ce recomanda dotarea unităților combatante cu căști metalice. Totodată, pentru „buna funcționare mai departe” a unităților spitalicești, solicită să fie aprovizionate corespunzător cu substanțe dezinfectante, instrumentar chirurgical și aparatură medicală necesare efectuării unor intervenții mai complexe și încadrarea acestora cu încă 2 medici⁶³.

Paralel cu îngrijirea răniților, *continuă preocupările și activitățile profilactice și anti-epidemice*. Astfel, la Rm. Vâlcea, ființa Spitalul pentru boli contagioase, instalat în localul Școlii Mixte nr. 1⁶⁴, iar, la sfârșitul lunii august 1916, la Teatrul *Adreani*, *Spitalul Mobil nr. 1* al Corpului I Armată din Craiova, de același profil, condus de dr. Bruchner, la care vor fi tratați și răniți⁶⁵.

Tot pentru a veni în ajutorul celor suferinzi, sunt adoptate o serie de măsuri de către forurile militare ierarhice – Ministerul de Război și Corpul I Armată –, care vizau *îmbunătățirea și diversificarea hranei* acestora, interzicându-se rechiziționarea legumelor („zarzavaturilor”), destinate Comitetului Sanitar Regional Vâlcea, de către Subcentrele de aprovizionare Rm. Vâlcea, Drăgășani, Olănești, Govora și Horezu⁶⁶; totodată, pentru Comitetul Sanitar Regional Călimănești, se solicită *suplimentarea numărului de vehicule*: una trăsură și una căruță, necesare aprovizionării, și o bicicletă, ținându-se seama de numărul mare al răniților spitalizați aici- peste 1000⁶⁷.

Uneori, administrarea și gestionarea spitalelor regionale este perturbată de *imixtiunea factorului militar*, care aplică, *ad litteram*, prevederile actelor normative ce reglementează activitatea acestora, așa cum s-a întâmplat la cele din Drăgășani, unde, conform celor reclamate ministrului de război – Vintilă Brătianu, de către fruntașii urbei: Șt. Filipescu, Gh. Teodorini și Al. Alimănișteanu, sunt internați 500 răniți, cărora orașenii „le dau tot sprijinul și ajutoarele posibile”, dar acestea se află într-o „completă anarhie”, din cauza comandantului Rg. 42 Inf. P.S. (= Parte Sedentară), lt.-col. Daniil Ionescu, care, fiind, în același timp, și comandantul Garnizoanei orașului, cu de la sine

⁶² *Ibidem*, p. 25. Vezi și organizarea Serviciului sanitar militar în „fierbinte” vară a anului 1917, în studiul lui Leontin-Vasile Stoica, *Serviciul sanitar al armatei în Campania din vara anului 1917*, în *Armata și mass-media*, Editura Istros, Brăila, 2013, pp. 363-366.

⁶³ *Ibidem*, f. 177.

⁶⁴ Localul școlii era situat în partea vestică a orașului, în zona periferică a acestuia și în vecinătatea râului Olănești (Idem, dos. 4/1918, f. 449).

⁶⁵ Teatrul a fost rechiziționat, din 17 aug. 1916, iar, pe timpul ocupației, a servit drept grajd pentru cai și lagăr de prizonieri (Idem, dos. 9/1918, f. 566).

⁶⁶ Idem, dos. 43/1916, f. 147.

⁶⁷ Idem, dos. 34/1916, f. 107.

putere, „a luat de la spital tot personalul sanitar și ceilalți oameni de serviciu, așa că, astăzi, toți răniți<i> sunt fără pansament și hrană”⁶⁸. Petenții solicită ministrului efectuarea unei anchete, în condițiile în care unul dintre membrii Comitetului Central Sanitar – dr. Haralambie Bottescu, vizitase, recent, spitalele din oraș, care, „împreună cu drăgășeneni<i>, au organizat cele mai practice măsuri pentru bravi<i> răniți”⁶⁹.

În replică, comandantul garnizoanei raportează ministrului că a respectat „cu sfințenie cele prevăzute în serviciul garnizoanei și *Instrucțiunile spitalelor*”, dar nu a putut trece cu vederea sustragerile ce se fac din hrana destinată răniților⁷⁰. În telegrama ministrului, din 21 sept. 1916, i se atrage atenția că aceste Comitete sanitare regionale, aflate sub tutela Comitetului Central Sanitar, răspund de organizarea și conducerea spitalelor din teritoriu, având tot dreptul să-și stabilească singure „normele de urmat”, iar partea militară are obligația să le acorde „tot concursul pentru executarea lor”, solicitându-i, ca atare, o colaborare cât mai strânsă cu acestea, ținând seama de momentele grele prin care trece țara⁷¹. În final, prin raportul prefectului județului înaintat ministrului, din 29 sept. 1916, privind rezultatul anchetei ordonate, se constată că „vinovăția *se răsfrânge mai mult* (subl. ns.: D.G.) asupra serviciului militar”⁷².

Raportat la activitatea personalului medical și auxiliar, deservent al spitalelor patronate de Crucea Roșie, aceasta se caracterizează prin dăruirea și spiritul de sacrificiu, dovedite prin actul medical efectuat și prin îngrijirea celor aflați pe patul de suferință.

Astfel, trei monahii de la Mănăstirea Surpatele, Varvara Predescu – stareța sfântului lăcaș, Neonila Predescu și Ecaterina Ionescu, absolvente ale cursurilor de Cruce Roșie organizate la Mănăstirea dintr-un Lemn, încă din ziua de 15 aug. 1916, au fost mobilizate la Spitalul nr. 33-34 din Rm. Vâlcea, sub conducerea dr. mr. Odobescu, unde „au îngrijit de răniții” Rg. 2 Inf. VI.⁷³, la care se adaugă și Eufrosina Ionescu, care, inițial, fusese repartizată la spitalul de la Școala de fete *Santa Maria* din Craiova⁷⁴. De asemenea, la Spitalul de boli contagioase din Rm. Vâlcea, situat în localul Școlii mixte nr. 1, vor deservi monahiile de la Mănăstirea Hurezi – Evropa Herța și Mariana Micăuși⁷⁵, iar, la Spitalul nr. 37 din Călimănești, situat în marele Hotel al Băilor – Maria Bujorescu⁷⁶. La Mănăstirea Cozia, unde funcționa un spital pentru alienați, în special pentru corpul ofițeresc, sub îngrijirea dr. mr. Ureche, infirmier-șef era ierodiaconul Rafail Diaconescu⁷⁷, iar, la spitalele din Drăgășani – familia pr. Alexandru și Eugenia Dăbuleanu (domiciliată în Zăvoeni), soțul fiind una din victimele tragicului accident

⁶⁸ Idem, dos. 42/1916, f. 26.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*, f. 45.

⁷¹ *Ibidem*, f. 27.

⁷² *Ibidem*, f. 24.

⁷³ Cf. Grigore Popescu, *op. cit.*, pp. 88-89.

⁷⁴ Absolventă a Școlii profesionale din Craiova, va parcurge, ulterior, și cursurile Școlii chirurgicale din oraș (S.J.A.N.VI., *P.J.V.*, dos. 5/1916, f. 161-163).

⁷⁵ Idem, dos. 7/1916, f. 25-26.

⁷⁶ Idem, dos. 39/1919, f. 101.

⁷⁷ Cf. Grigore Popescu, *op. cit.*, pp. 83-85.

feroviar de la Ciurea⁷⁸. Din păcate, se înregistrează și prima victimă din rândurile medicilor: dr. Giuriadi, din Craiova, mobilizat la spitalul de la Gimnaziul „Al. Lahovary”, se stinge din viață „după câteva săptămâni”⁷⁹.

Pe toată durata războiului, în care România s-a implicat din august 1916, au fost mobilizați numeroși preoți militari (confesori), care au însoțit, pe teatrele de operații la care au fost repartizați sau în spatele frontului (la spitalele și trenurile militare), acordând asistență spirituală ostașilor (slujbe, spovedanie, împărtășanie și prohodirea celor morți la datorie), îmbărbătându-i, în cursul luptelor, mângâind și oblojind rănile celor suferinzi⁸⁰.

În timpul operațiunilor militare, preotul își organiza activitatea cu trupa, *în funcție de loc* (în prima linie, la postul de prim-ajutor, în refacere ori spitale) și *de timp* (înainte și după atac, în apărare ori deplasare), trebuind să săvârșească, *în plan religios*, Sfânta Liturghie, slujbele religioase ocazionale, înhumarea celor morți și pomenirea lor⁸¹.

Pentru oficierea diferitelor servicii religioase, *Instrucțiunile* conțineau o serie de referiri privind procurarea obiectelor de cult necesare preotului: de la bisericile de unde prisoseau sau împrumutate de către unitatea la care preotul era mobilizat⁸². Astfel, preotul-confesor, asimilat în gradul de locotenent – I.N. Brudiu de la Rg. 49 Inf. Râmnicu Sărat, primește obiectele de cult necesare ofițerii serviciului divin de la biserica din Brezoi: 1 epitrahil, 1 *Evologhiu*, o carte de *Te-Deum* și o cruce metalică, cu intarsii de lemn, databilă din anul 1791⁸³.

Ritualurile religioase au fost respectate cu sfințenie, fie că frontul era liniștit, fie că ploua cu obuze și gloanțe inamice. Duhovnicii militari au încercat, prin intermediul slujbelor, să refacă, cât de puțin, din normalitatea cu care țărani români – acum îmbrăcați în haină militară –, erau obișnuiți în lumea satelor, să sădească încrederea și speranța în izbânda finală a luptei sau atunci când totul se prăbușea în jur⁸⁴. De regulă, oficierea serviciilor religioase în teritoriul eliberat se efectuează în localitățile în care staționează trupa, de către preotul militar al acesteia, la care se asociază și preoții parohi ai locului. Astfel, la oficierea serviciului divin de la Biserica din Racovița (21 aug. 1916), au participat ostași din Btl. 1 al Rg. 1 Gr., la care preotul paroh, Valeriu Florian, „ieșind cu sfințele daruri, a pomenit pe regele nostru, Ferdinand I, în locul împăratului Franz Joseph”⁸⁵. De

⁷⁸ S.J.A.N.VI., Col. *Documente istorice*, pach. CCXXXV (235)/1, f. 1-2. La Ciurea, lângă Iași, în ziua de 1/13 ian. 1917, deraiază un tren arhiplin, care venea de la Galați, doldora de oameni care fugeau din calea războiului, fiind considerat cel mai cumplit accident feroviar din România și, după alte surse, cea mai mare catastrofă de acest fel din lume, în intervalul 1830-1930 (Pentru această problematică, vezi, pe larg, Dorin Stănescu, *Cea mai mare catastrofă din istoria Căilor Ferate Române: Ciurea, 1/13 ianuarie 1917*, în „*Historia*”, XIV, nr. 151, 2014, pp. 56-61).

⁷⁹ Cf. C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 23.

⁸⁰ Pentru această problematică, vezi și valoroasa lucrare a P.C. pr. dr. Laurențiu Rădoi, *Vâlcea. Vatră de cultură și spiritualitate românească*, Editura Alma Mater, Sibiu, 2012, pp. 487-498.

⁸¹ Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, doc. nr. 13, p. 16.

⁸² *Ibidem*, pp. 20-21.

⁸³ S.J.A.N.VI., Col. *Manuscrise*, nr. 172, f. 48.

⁸⁴ Cf. Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, p. XVII.

⁸⁵ Cf. Constantin T. Stoika, *Însemnări din zilele de luptă*, Prefață și ediție îngrijită de lt.-col. Gh. Preda, Edit. Militară, <București>, 1977, pp. 31-32.

asemenea, la Veștem, în ziua de Sf. Marie Mică (8/21 sept. 1916), biserica „era plină de soldați și ofițeri” ai Rg. 42 Inf. VI., unde slujba este oficiată de către preotul regimentului-Dimitrie Ionescu, zis și „Căpețel” (Stroești), care, „a predicat foarte frumos”⁸⁶. La fel și la biserica din Avrig, Sfânta Liturghie a fost oficiată de pr. Gh. Sachelarie (Drăgășani) – confesorul Rg. 2 Călărași, împreună cu cei trei preoți din localitate⁸⁷.

Înmormântarea morților era însoțită de serviciul religios, adecvat situației în care se afla unitatea: *în cantonament*, după toată rânduiala și cinstea cuvenite unui ostaș mort pentru țară, *în marș*, după constatarea decesului, de către medicul unității, *după luptă*, când numărul celor decedați era mare, preotul putea face slujba înmormântării pentru toți morții, iar, la ectenie și rugăciune, îi pomenea pe fiecare⁸⁸.

Documentele de arhivă și lucrările de memorialistică *relevă ideea de certitudine*, pe care o avea soldatul pe front, că va primi împărțășania și va fi îngropat creștinește, atunci când va muri. Astfel, în luptele pentru eliberarea Cisnădiei (17 aug. 1916), Rg. 2 Inf. VI. a înregistrat grele pierderi, între care și pe slt. (rz.) Dumitru Boțocan, învățător din Vaideeni, pe care comandantul Grupului *Lotru* – col. Moșoiu, a hotărât să fie înmormântat, cu toate onorurile militare specifice gradelor ofițerești, la cimitirul bisericii din Sadu: „Cu toate că ne găseam în război – consemnează memorialistul grl. Moșoiu –, am dispus ca slt. Boțoc (recte: Boțocan Dumitru – n. ns.: D.G.) să fie înmormântat cu toate onorurile militare... La înmormântarea acestui brav ostaș, a luat parte întreaga populație a satului, care-l plângea ca pe fiul său”⁸⁹. Asemenea ceremonie se desfășoară și pentru confesorul Rg. 2 Vânători „Regina Elisabeta” – pr. Armășescu Nicolae (Tomșani)⁹⁰, care, fiind grav rănit pe câmpul de luptă, a decedat la Spitalul *Colțea* din București, fiind înhumat în ziua de 8 nov. 1916, la Cimitirul *Ghencea*, ceremonie la care a luat parte pr. garnizoanei – icon. Gh. Șelaru și icon. C. Nazarie, ultimul cinstind „cu prezența sa și cu cuvinte smulse din inimă, prohodirea unuia dintre cei mai aleși preoți ai noștri, după cum era între cei mai aleși elevi și studenți”⁹¹.

Probleme deosebite au fost întâmpinate la înhumarea morților rezultați de pe urma atacului de noapte (2/3 sept. 1916) executat de austro-germani asupra poziției de pe dealul Bucata (cota 540), apărată de Rg. 42 Inf. VI. și finalizat cu un veritabil carnagiu, de ambele părți. Pentru înmormântarea lor creștinească, au fost săpate 3 gropi comune, dintre care una pentru slt. (rz.) Petre Dăescu și slt. (rz.) Ion Dan, celelalte două pentru ostașii noștri (125), respectiv cei inamici (cca. 60-70), iar preotul regimentului – Dimitrie Ionescu, s-a deplasat în localitate și a comandat meșterilor locali de „a<u> făcut cruci frumoase, pe care a scris numele ofițerilor, data și numele soldaților căzuți și îngropați aici”⁹². Apoi, în prezența unei numeroase asistențe – ofițeri și trupă –, a oficiat

⁸⁶ Constantin Popian, *O viață de om* (1882-1969), vol. II (1913-1944), Editura Agnos, Sibiu, 2009, p. 67.

⁸⁷ S.J.A.N.VI., Col. *Manuscrise*, nr. 168, f. 16.

⁸⁸ Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, doc. nr. 13, p. 18.

⁸⁹ Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 75.

⁹⁰ A.R., *E.R.-N.S.*, dos. 4/1916, f. 11.

⁹¹ C. Nazarie, *op. cit.*, pp. 90-91; Gh. Nicolescu et alii, *op. cit.*, doc. nr. 59, pp. 70-71.

⁹² Cf. C. Popian, *op. cit.*, p. 65.

un serviciu divin, unde „a fost la înălțime”⁹³. În seara aceleiași zile, se desfășoară o procesiune similară, la care mai sunt înhumați vreo 17 militari români și vreo 20-25 militari inamici⁹⁴. Totuși – potrivit relatărilor aceluiași memorialist –, „foarte mulți din ai noștri și chiar mai mulți inamici au rămas neîngropați, pe panta (dealului Bucata: n. ns. – D.G.) dinspre inamic, deoarece el trăgea în brancardierii noștri, împiedicându-i a ridica morții, astfel că au rămas două zile neîngropați, împuțind văzduhul, încât nu se mai putea sta în tranșee”⁹⁵.

Un caz aparte de înmormântare a fost înregistrat pe frontul de la muntele Coți, apărut de ostașii Rg. 1 Grăniceri, comandați de lt.-col. Gh. (Zizi) Cantacuzino, când 3 militari au fost executați, în după-amiaza zilei de 24 sept. 1916, deoarece 2 dintre aceștia își părăsiseră posturile de pază, iar al treilea se automutilase, prin împușcare în mână. Iată ce consemnează dr. slt. (rz.) S. Demetrescu, martor ocular al acestui moment dramatic: „Au fost judecați sumar și executați imediat. Fiecare a fost legat cu mâinile la spate, *a <u> fost spovediți de preot*, iar, de la 10 metri, din spatele lor, au tras o salvă de focuri o grupă de 8 soldați, sub comanda unui sergent. *Au căzut cu toți <i> morți și au fost imediat îngropați în locul unde au căzut* (subl. ns.: D.G.). Erau de față, la această tristă solemnitate, delegați din toate companiile, pentru a le arăta că toți acei care vor lipsi de la posturile lor vor fi executați. Mai toți soldații, care erau pe acolo, aprobau această pedeapsă. O pedeapsă drastică, dar, în aceste momente, foarte bună, mai ales că e ordinul Marelui Stat Major”⁹⁶.

Această tristă experiență și-a avut efectul scontat asupra moralului trupei, fiind depășită, cu brio, manifestarea unor forme ale instinctului de conservare (panica, disperarea etc.), din partea acesteia, când, în urma unui atac teribil al inamicului, din 27 sept. 1916, s-au înregistrat peste 150 de morți și răniți: „Partea frumoasă și de admirat a ostașilor noștri a fost – consemnează, în continuare, același memorialist –, că, cu toată ploaia de obuze care cădea pe creasta unde se aflau ei, în trăgători, *niciunul nu și-a părăsit poziția, murind mulți pe locul unde se găseau*”⁹⁷ (subl. ns.: D.G.).

În spatele frontului, preoții ce aveau, pe raza teritorială a parohiilor lor, spitale improvizate, în diferite edificii publice, pentru răniți, aceștia trebuiau „să facă serviciile necesare acolo, în mod gratuit, asociindu-și, la nevoie, confrăți și de la parohiile învecinate”⁹⁸. Dar, avem și cazuri de preoți care se oferă voluntar pentru această misiune, cum este cel al pr. Meletie Răuț, care, deși avea o vârstă înaintată – cca. 60 de ani, va fi repartizat la Spitalul de contagioși nr. 1 din Rm. Vâlcea, unde se comportă exemplar⁹⁹.

⁹³ *Ibidem*.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ S.J.A.N.VI., Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 66v.-67v.

⁹⁷ *Ibidem*, f. 72-72v.

⁹⁸ *B.O.R.*, XL, nr. 5-6, 1916, p. 374.

⁹⁹ Gr. Popescu, *op. cit.*, pp. 110-111. Pentru avatarurile ultimei părți a vieții acestui pastor și cărturar de excepție al Vâlcei, vezi Nicu Angelescu, *Memoriile unui om obscure. Contribuții la istoria Râmnicului Vâlcei*, Ediție critică, cuvânt înainte și note de Liliana Beu, Tiberiu Aniniș, Ion Soare, Editura Adrianso, Rm. Vâlcea, 2005, pp. 53-55.

Tot în cadrul acordării asistenței religioase, se înscrie și distribuirea, în toată Eparhia Râmnicului și, în special, la spitalele cu răniți, a *cărticelelor de rugăciuni și icoanelor*, contribuind, prin aceasta, la alinarea stărilor sufletești ale celor aflați în grea suferință. Astfel, reprezentantele unităților spitalicești din orașul Craiova, și anume cea a Societății Naționale de Cruce Roșie, filiala Craiova – Olga Gigurtu¹⁰⁰, respectiv de la Administrația Spitalului Comunal – Lucia Romanescu, au adus calde mulțumiri episcopului Râmnicului pentru „sprijinul moral ce ați binevoit a da vitejilor noștri răniți”, subliniindu-se faptul că „răniții au arătat o mare bucurie la primirea lor”¹⁰¹. Tot pentru a aduce alinare răniților aflați întru suferință, chiar episcopul Râmnicului – Sofronie Vulpescu, solicită, la 2 sept. 1916, Comisiei de Rechiziții, pendinte de Ministerul de Război, să i se pună la dispoziție automobilul proprietate a instituției ecleziastice, cu marca *Landolet*, nr. 34, pentru „cercetarea și mângâierea răniților din spitalele județelor, în număr de 5” din Eparhia Râmnicului¹⁰².

Acordarea asistenței sociale refugiaților ardeleni și populației evacuate din zona operațiilor militare

Decizia de repliere a Brg. 3 inf. Moșoiu, în noaptea de 13/14 sept. 1916, pe noul aliniament ce se articula pe înălțimile nordice ale Cisnădiei – Dealul Obreja – vest de Rășinari¹⁰³, ca urmare a formidabilei presiuni exercitate de către Corpul 39 (rz.) german, a impus cu necesitate și salvarea, în regim de urgență, a aceluia segment din populația românească din zonă (preoți, învățători, o parte din proprietari etc.), care, fiind promovată în funcții de răspundere ale comunităților locale sau a simpatizat cu trupele noastre, era expus nemijlocit represaliilor autorităților militare maghiare.

Astfel, locuitorii din satele Rășinari, Orlat etc. „îngrijorați de plecarea noastră – consemnează, în Memoriile sale, grl. Moșoiu –, ne rugau, cu lacrimi în ochi, să le înlesnim retragerea, împreună cu armata română”¹⁰⁴. În atare situație, col. Moșoiu a dispus să li se asigure mijloace de transport adecvate, printre aceștia fiind și câteva familii de preoți: Demetriu Clain din Brad, Pompiliu Simonetti din Rășinari¹⁰⁵, Ioan Tatu din Țichindeal¹⁰⁶, Toma Modran din Bungard, preoteasa Elvira Cioran din

¹⁰⁰ În Craiova, filiala de Cruce Roșie a organizat, la intrarea țării în război, două unități spitalicești, una în Internatul secundar de fete, din Str. Titu Maiorescu, cu 231 de paturi și alta, în localul Școlii catolice de băieți, cu 79 de paturi. Ca personal sanitar, ambele spitale au fost deservite de 12 infirmiere, avându-l, ca chirurg, pe dr. Adrian Poenaru (Cf. Gh. Rădulescu, *Lupta pentru formarea statului național unitar român, în lumina istoriei și a unor contribuții documentare din 1916-1918*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 10-12, 1978, p. 772).

¹⁰¹ A.R., *E.R.-N.S.*, dos. 4/1916, f. 239, 241.

¹⁰² *Ibidem*, f. 213, 223.

¹⁰³ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 287; Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 101.

¹⁰⁴ Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 101. Pentru activitatea acestuia în timpul Războiului de întregire a țării, v. și Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc: oameni și înfăptuiri*, Ed. Anastatică, Editura Saeculum I. O., Editura Vestala, București, 1999, p. 571.

¹⁰⁵ Mircea Zăciu, *Ion Agârbiceanu*, Editura Minerva, București, 1972, p. 125.

¹⁰⁶ A.R., *E.R.-N.S.*, dos. 4/1916, f. 236-236v.

Rășinari¹⁰⁷, Ion Agârbiceanu din Orlat¹⁰⁸ ș.a., care, urmând armata română în retragere, pe Valea Oltului, se refugiază la Râmnicu Vâlcea. Mișcat de această puternică solidaritate românească, manifestată în vremuri de grea cumpănă în existența unui popor, același militar de carieră consemna, pe mai departe: „În aceste tragice împrejurări, am putut aprecia cât de puternică era unitatea sufletească a tuturor românilor. Românii din zona Sibiului preferau să lase averea adunată într-un lung șir de ani, numai să scape de sub jugul austro-ungar. Ți se sfâșia inima când vedeai că nu poți să-i ajuți pe toți cei care doreau să se refugieze în Regat!”¹⁰⁹. Dacă acești români, printre care și familii de preoți, au ales, așadar, calea pribegiei, era și fiindcă se așteptau la represalii din partea autorităților militare austro-ungare, îndată după retragerea precipitată a armatei române. Într-o astfel de manieră se și justifică unul dintre refugiați – pr. Ioan Tatul –, care, fiind „silit de ravagiile resboiului și în special de persecuțiunile și maltratările ce mă așteptau din partea jandarmilor unguri, încă din 27 aug. a.c., st<il> v<echi>, nevoind a satisface ordinațiunei numiților jandarmi de a mă lăsa târât către Tövis (=Teiuș), unde dase ordin a pleca, silit am fost a-mi părăsi comuna și parochia din Țichindeal, tractul Agnita, comitatul Sibiu, <din> Transilvania și a mă refugia sub scutul armatei române, aflătoare pe Valea Oltului”¹¹⁰. Pentru cei rămași acasă, inclusiv pentru preoți, cei mai mulți dintre aceștia au fost arestați, încarcerați sau internați în temnițele și lagărele de la Cluj, Tg. Mureș, Odorhei și Seghedin, iar „drumul cel mai bătut al românilor a devenit drumul Sopron-ului”¹¹¹.

Paralel, atât autoritățile centrale – Ministerul de Interne și Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice –, cât și cele județene, întreprind o serie de măsuri care să le asigure refugiaților cazare, necesarul de hrană și îmbrăcăminte, precum și alocarea unor fonduri bănești de la ministerul tutelar¹¹², conjugate cu colectarea pe plan local a acestora prin organizarea de subscripții publice.

În acest scop, autoritățile jud. Vâlcea, întrunindu-se în ședința din 21 sept. 1916 și constatându-se că în orașul de reședință „se găsesc foarte mulți români refugiați, printre care și numeroși preoți cu familiile lor”, propun să fie autorizate – ca urmare a plecării P.S. episcop Sofronie Vulpescu la București –, „ca să adăpostim pe acești preoți și familiile lor în numeroasele odăi de la Sfânta Episcopie, care sunt nelocuite”¹¹³. Cu această ocazie, este constituit și un *Comitet de ajutorare*, din care făceau parte senatorii

¹⁰⁷ Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimeii române din Ardeal la Războiul pentru Întregirea Neamului (1916-1919)*, Edit. Cartea Românească, Cluj, 1925, pp. 94, 163.

¹⁰⁸ Acestuia i s-a pus la dispoziție chiar „trăsura de piață” a Rg. 2 Inf. VI. (Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 101).

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ A. R., *E.R. - N.S.*, dos. 4/1916, f. 236.

¹¹¹ Cf. Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 4.

¹¹² S.J.A.N.VI., *P.J.V.*, dos. 21/1916, f. 235; C. Tamaș, P. Bardășu, S. Purece, H. Nestorescu-Bălcești, *Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial. Studiu și documente*, Bălcești pe Topolog, 1979, doc. nr. 21, pp. 84-85.

¹¹³ *Ibidem*, f. 234 (Telegrama nr. 9237/21 sept. 1916 de la prefectul jud. Vâlcea – Gr. Ottetelișanu, către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii); C. Tamaș et alii, *op. cit.*, doc. nr. 20, p. 84.

C. Dissescu și Gr. Procopiu, primarul orașului Rm. Vâlcea – Al. Boicescu, avocatul Dinu Simian și prefectul jud. Vâlcea – Gr. Ottetelișanu¹¹⁴.

La 23 sept. 1916, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii, printr-o adresă face cunoscut Prefecturii județene, că în urma intervenției sale pe lângă P.S. Episcop Sofronie al Râmnicului, „am aprobat să vi să pună la dispozițiune toate încăperile nelocuite de la Sfânta Episcopie, pentru a fi adăpost preoților români refugiați și familiilor lor”¹¹⁵, informație ce a fost comunicată directorului Episcopiei¹¹⁶. Tot în aceeași zi, Prefectura județeană, printr-o telegramă adresată ministerului de resort, îl informează că numai în orașul Rm. Vâlcea sunt refugiate 1070 suflete¹¹⁷, fiind constituit un *Comitet de ajutorare*, în acest scop și s-a<u> colectat 1900 lei, „<ce> s-a<u> dat în ajutoru<l> la cei lipsiți”¹¹⁸. La 27 sept. 1916, același minister, printr-o nouă adresă, încunoștințează prefectura că a fost expediată suma de 2000 lei, printr-o „scrisoare de valoare..., spre a fi distribuiți refugiaților din Transilvania”¹¹⁹.

În afara sumelor de bani alocate de ministerul tutelar, cât și a celor donate de către râmniceni pentru a veni în ajutorul refugiaților transilvăneni, s-a implicat și societatea de *Crucea Roșie română*, care și-a delegat reprezentanta sa în teritoriu, prin doamna Simu. Astfel, prezența nuvelistului și romancierului Ion Agârbiceanu și a familiei sale în orașul de la poalele dealului Capela, fiindu-i consacrată personalitatea sa în literatura română¹²⁰, a stârnit, în rândurile râmnicenilor, un deosebit ecou, dublat, bineînțeles, și de compasiune, care, prin doamna Simu, au organizat o colecție specială, destinată „pentru familia refugiatului Agârbiceanu”¹²¹. Însuși titlul listei întocmite cu acest prilej de către reprezentanta Crucii Roșii, privind evidența doamnelor râmnicene și a „lucrurilor” donate familiei romancierului, pentru a-i face viața cât mai suportabilă în refugiu, este grăitor în acest sens, și anume: *Lista lucrurilor donate prin bunăvoință spre a aranja familia domnului Agârbiceanu, refugiat de peste munți și a căror lucruri le va reîntoarce la plecarea D<omniei> Sale din acest oraș*¹²².

Prin „lucrurile donate prin bunăvoință” consoartelor unor demnitari locali: Simu, Melinescu, Avramescu, Paul Georgescu, Stoica, Slăvescu, Pascu, G. Constantinescu, Gr. Pleșoianu, Ecaterina Ștefănescu. dr. Preda ș.a., dar și a comunității evanghelice (luterane): Hirsch, Unverdorben ș.a., se avea în vedere dotarea spațiului repartizat familiei romancierului la Episcopia Râmnicului – a dormitorului și bucătăriei –, cu mobilier, respectiv cu ustensilele casnice adecvate: pat de fier, cu tăblie de mahon,

¹¹⁴ *Ibidem; Ibidem.*

¹¹⁵ *Ibidem*, f. 241.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 242.

¹¹⁷ *Ibidem*, f. 236 v.

¹¹⁸ *Ibidem.*

¹¹⁹ *Ibidem*, f. 248.

¹²⁰ În 1914, îi apare al treilea roman, *Arhanghelii*, cea mai prestigioasă creație narativă din întreaga sa literatură. Prin această scriere, Agârbiceanu se așează, cronologic, între Ioan Slavici și Liviu Rebreanu (Cf. M. Zăciu, *op. cit.*, p. 8).

¹²¹ Raport al Poliției or. Rm. Vâlcea cu nr. 10808 din 26 sept. 1916 către P.J.V. (S.J.A.N.VI., P.J.V., dos. 21/1916, f. 243).

¹²² *Ibidem*, f. 245.

masă, 6 scaune de lemn, servicii de veselă și tacâmuri pentru servit masa, sau servit cafea și ceai, cu accesoriile aferente etc.; de asemenea, diferite articole de îmbrăcăminte și încălțăminte (unele uzate!), atât pentru echiparea copiilor (1 „fustuliță”, 1 „blusuliță”, 1 „șorțuleț”, 1 căciuliță „carachiul” maro, 2 perechi ciorapi, 1 pereche „ghetoșițe”), cât și adulților (palton maro, haine, cămăși, pantaloni, pălărie cu fetru roșu, șapcă, ciorapi), prosoape, șervețele etc.¹²³

Abia „stabilit la Râmnic”, în primul și scurtul său popas al pribegiei, Agârbiceanu scrie patru materiale, ce le trimite lui Oc. Goga, la București, ca să le publice¹²⁴. Dar, din „ordin mai înalt”, acesta și alți refugiați, au fost trimiși la Roman, în Moldova¹²⁵. Cum ajutoarele alocate de guvern, cât și cele colectate pe plan local nu puteau să satisfacă nici pe departe nevoile unor familii refugiate – cum era și cea a romancierului, de 6 persoane –, unii din preoți solicită ocuparea unor posturi vacante ale lăcașurilor de cult, cum au fost cazurile pentru Ioan Tatu¹²⁶, Toma Modran, ultimul fiind numit la biserica din Stănești¹²⁷ ș.a.

În aceeași situație se află și locuitorii zonelor direct afectate de desfășurarea operațiunilor militare, cum sunt cei din comunele Căineni (satul Robești) și Călinești (satele Sărăcinești și Călinești), care, refugiindu-se în localitățile Rm. Vâlcea, Călimănești și Jiblea (jud. Argeș), sunt confrunțați cu lipsa bunurilor de primă necesitate, printre care și porumbul. De aceea, Prefectura județeană apelează la serviciile ministerului de resort ca să intervină la Casa Centrală a Băncilor Populare, pentru a li se credita acest aliment de bază, prin filialele din teritoriu¹²⁸.

În concluzie, preoții militari (confesorii) s-au dovedit a fi, alături de întreaga Armată Română, bravi ostași, atât ai Țării, cât și ai Credinței, iar Serviciul sanitar militar – cu toate deficiențele semnalate la începutul campaniei militare –, și-a îndeplinit datoria, prin profesionalismul și sacrificiile celor care l-au deservit¹²⁹.

¹²³ *Ibidem*, f. 245-245 v.

¹²⁴ M. Zăciu, *op. cit.*, p. 126.

¹²⁵ *Ibidem*.

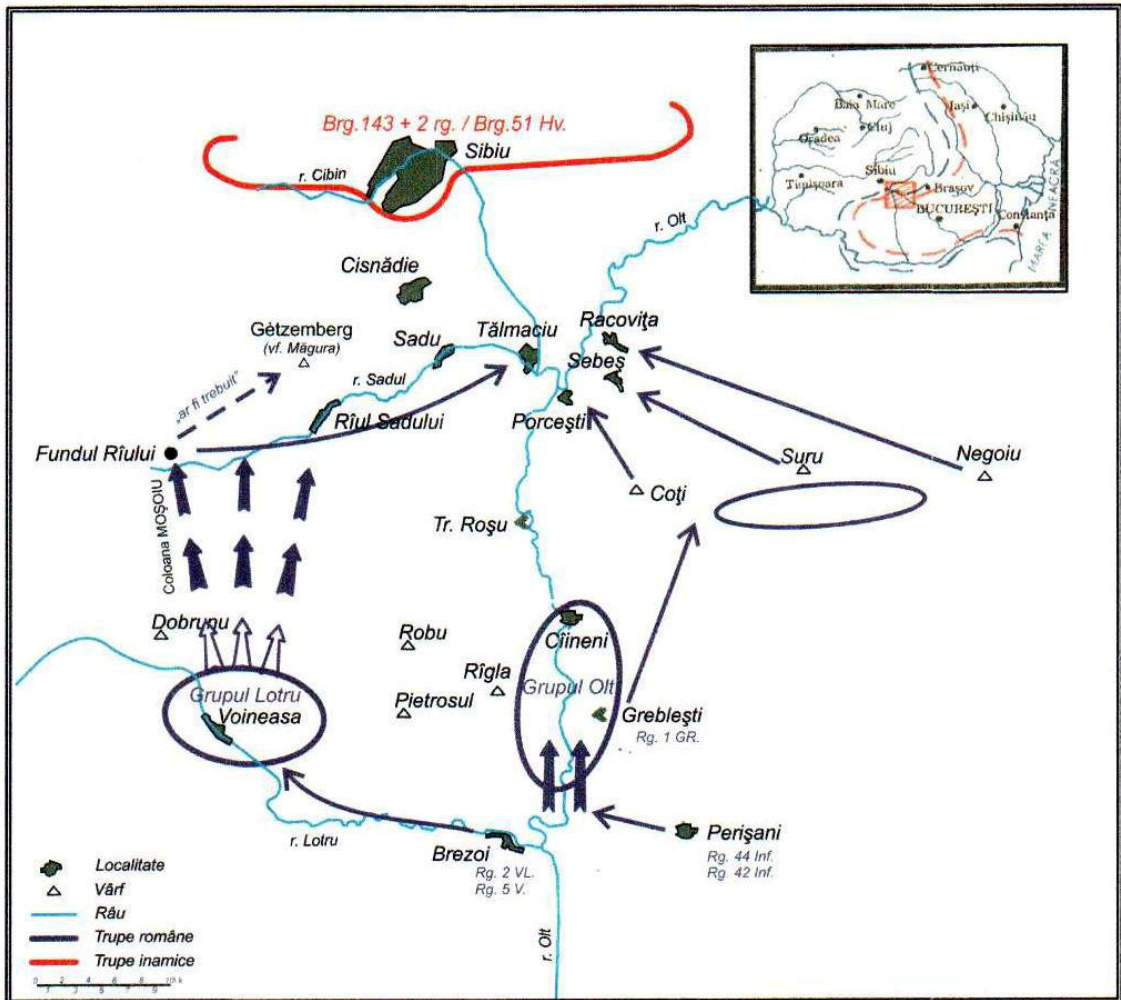
¹²⁶ A. R., *E.R. - N.S.*, dos. 4/1916, f. 236 v.

¹²⁷ S. Stanca, *op. cit.*, p. 94.

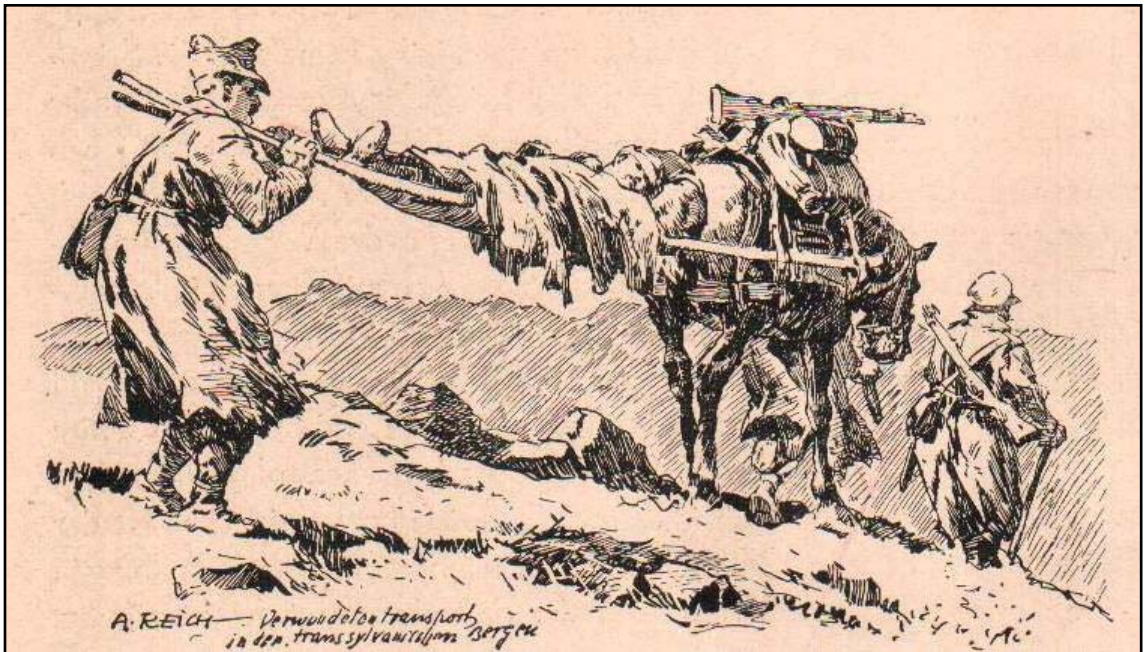
¹²⁸ S.J.A.N.VI., *P.J.V.*, dos. 21/1916, f. 371; dos. 43/1916, f. 159.

¹²⁹ Mulțumesc, pe această cale, prietenilor mei – muzeograful Rodica Bocoi și arhivistul Dragoș-Silviu Teodorescu, care mi-au fost de un real folos în tehnoredactarea materialului de față (n. ns. - D.G.).

Anexe

Grupul Olt-Lotru în etapa ofensivă (S.J.A.N.VL, col. D.I., nr. 242/2, f. 3v.).

Brancardieri transportând răniții la posturile de prim ajutor (reproducere după Albert Reich, Durch Siebenbürgen und Rumänien, Verlag Lucas, München, 1917, p. 36).

Oamenii locurilor, în pribegie (reproducere după Albert Reich, Durch Siebenbürgen und Rumänien, Verlag Lucas, München, 1917, p. 38).

SEVERINUL ÎN PREZIUA ȘI ÎN ANII RĂZBOIULUI REÎNTREGIRII NAȚIONAL-STATALE A ROMÂNILOR

Tudor Rățoi

Începând cu 2014 și până în 2018, Europa și omenirea întregă comemorează împlinirea unui veac de la ceea ce istoria universală a consemnat a fi fost Primul Război Mondial.

Pentru România, pe lângă marile sacrificii pe care îndeobște le aduce un asemenea cataclism, Primul Război Mondial avut și o dimensiune pozitivă, văzută de unii istorici ca o adevărată minune, de vreme ce, la încheierea sa, el a fost încununat, aproape neașteptat, cu împlinirea visului secular al tuturor românilor, făurirea statului lor național unitar, intrat definitiv în conștiința publică românească sub numele de România Mare.

La această înfăptuire fără egal în istoria națională a contribuit întreaga suflare românească, indiferent de mărimea, clasa socială și politică, nivelul de cultură, starea economică și de mentalitatea participanților. La ceasul celor ce aveau să se întâmple, Severinul și împrejurimile sale imediate nu s-au plasat, în mod evident, în afara imperativelor pe care le trăia comunitatea națională românească.

La începutul anului 1916, cu o jumătate de an înaintea izbucnirii războiului, Severinul, împreună cu întreaga țară, trăia ultimele momente de liniște de dinaintea furtunii. Autoritățile comunale în frunte cu primarul Sabin Popescu aveau de făcut față asperităților generate de acumularea datoriilor comunei, urmare a „împrumutului de 3 milioane” de la început de veac și a neputinței de rambursare ritmică a acestuia. În consecință, administrația era somată să se concentreze asupra achitării ratelor la acest împrumut, precum și a celor ce decurgeau din alte cinci împrumuturi contractate în anii 1904, 1906, 1911, 1912 și 1914, tocmai ca efect al acumulării datoriilor la împrumutul de 3 milioane.

În egală măsură, administrația orașului se străduia să asigure funcționarea normală a instituțiilor depinzând de ea, în primul rând a școlilor, a salubrității, a alimentării cu apă și energie etc. Dintre acestea, alimentarea cu apă stârnea îngrijorări speciale, din cauza întârzierilor înregistrate la acest proiect față de termenul oficial al dării în funcțiune, războiul făcând ca, la anumite capitole, continuarea lucrărilor să fie cu desăvârșire suspendată.

Pe măsură ce viața orașului părea să urmeze un curs normal, unele măsuri anunțau apropierea confruntării militare. Încă de la începutul anului 1916, autoritățile administrative au început să pregătească, pe hârtie, mobilizarea în caz de război, să întocmească evidențe privind rechizițiile de bunuri și colectarea unor materiale (fier, plumb etc.) necesare armatei, să recenzeze autovehiculele din oraș, să evalueze funcționarea uzinelor de apă și electricitate în caz de război, necesarul de combustibili ș.a.

La 4 aprilie 1916, Ministerul de Interne telegrafia Primăriei Turnu Severin, ca și celorlalte din țară, că transporturile spre frontierele țării, inclusiv, sau mai cu seamă spre cea vestică, erau suspendate, din rațiuni de „înlesnire a lucrărilor câmpului”¹. În luna următoare, în Câmpia Severinului au fost inițiate lucrări cu caracter militar², faptul deschizând seria neplăcerilor produse locuitorilor și proprietăților lor, prelungită în anii de ocupație și chiar în perioada ulterioară, când s-a pus problema despăgubirilor pentru stricăciunile înregistrate.

După cum se întâmplă îndeobște în astfel de situații, intrarea țării în război a produs efecte și la Turnu Severin. Chiar în noaptea de 14/15 august 1916, administrația orașului a dispus inventarierea și împachetarea bunurilor primăriei (arhiva, actele de valoare și banii) și evacuarea lor la Strehaia³. Două zile mai târziu, la 16 august 1916, se înregistra primul bombardament asupra orașului, cel dintâi „obiectiv” lovit de inamic fiind băile comunale⁴. La câteva zile după aceasta, Primăria Turnu Severin a înregistrat prima cerere de plecare voluntară pe front, cea a tânărului Petre I. Roșianu, urmată de alte câteva zeci de cereri similare⁵.

Începând cu prima jumătate a lunii septembrie, situația s-a agravat. A fost perturbată circulația trenurilor dinspre București, ceea ce a afectat aprovizionarea orașului cu bunurile vitale activității zilnice, în primul rând cu combustibili⁶. Între timp, s-au întetit bombardamentele inamice, efectuate inclusiv cu aviația, cum s-a întâmplat în ziua de 13 a lunii menționate, când a fost lovită zona „fântânilor”, unde existența unor materiale folosite la reparațiile de la Biserica „Maioreasa” i-a indus în eroare pe atacatori, care au crezut că în zonă era un depozit militar⁷. Din aceeași perioadă, datează primele evaluări făcute la solicitarea locuitorilor cu privire la pagubele produse de aviație.

La începutul lui octombrie 1916, orașul era practic izolat, ca urmare a evoluțiilor de pe front, iar în particular a evoluțiilor de pe frontul de la Dunăre și Cerna, mai ales că, din 7 octombrie, trenurile ce ar fi trebuit să treacă prin Turnu Severin dinspre București au început să se oprească la Strehaia⁸.

Ultimul bombardament semnificativ până la luptele din Câmpia Severinului a fost cel din 5 noiembrie 1916 și a avut ca obiectiv uzina electrică, fără a-i produce vătămări serioase⁹.

Cât privește luptele din Câmpia Severinului, acestea¹⁰ au început în după amiaza zilei de 9 noiembrie 1916. Spre seara acelei zile, companiile conduse de maiorul C. Protopopescu s-au confruntat cu trupele Regimentului german de Infanterie nr. 148 care, deși în avantaj, n-a intrat în oraș. Răniții români au fost evacuați spre gările Șimian și Balota, în timp ce reprezentanții administrației române, Sabin Popescu, primar, C. Delescu,

¹ Arhivele Naționale Mehedinți, fond Primăria orașului Turnu Severin, dosar nr. 23/1916, f. 50.

² *Ibidem*, dosar nr. 15/1916, f. 41-43.

³ *Ibidem*, dosar nr. 1/1916, f. 336.

⁴ *Ibidem*, dosar nr. 23/1916, f.148.

⁵ *Ibidem*, dosar nr. 12/1916, f. 123.

⁶ *Ibidem*, dosar nr. 23/1916, f. 176.

⁷ *Ibidem*, dosar nr. 24/1916, f. 208.

⁸ *Ibidem*, dosar nr. 1/1916, f. 476-482.

⁹ *Ibidem*, dosar nr. 23/1919, f. 329.

¹⁰ *Ibidem*, dosar nr. 2/1917, f. 124 și 131; dosar nr. 12/1917, f. 16-22.

prefect, Șt. Bungețianu, șeful poliției, și N. Bardaca, șeful pompierilor, pentru a nu prejudicia orașul, s-au prezentat în fața oficialităților militare germane cu precizarea că urbea era liberă de trupe române. Puțin timp după aceea, cei patru au fost arestați, urmându-le și alți fruntași ai societății locale, după care orașul a fost ocupat de trupele germane.

În zilele de 10-13 noiembrie 1916, în câmpia din nord-estul Severinului s-au desfășurat lupte violente între proaspetele armate de ocupație și efectivele grupului Cerna, care se deplasau dinspre munte, prin Breznița de Ocol, spre est. Pe câmpul de luptă au rămas 262 de luptători români, cărora li s-au adăugat peste 300 de răniți. În 13 noiembrie, armata germană a decis să-și îngroape morții, acțiune continuată și a doua zi. Morții armatei române au fost îngropați în zilele de 15-17 noiembrie, după ce, în prealabil, o comisie condusă de prof. Eremia Nemiș, directorul Școlii comerciale, a făcut, pe cât s-a putut, identificarea cadavrelor¹¹. Locurile de îngropăciune vor fi Cimitirul ortodox, locul de lângă Castelul de apă, curtea Spitalului militar și cea a Spitalului „Grecescu”, cimitirul din Cerneți, precum și câteva locuri izolate, în plin câmp, de unde eroii vor fi luați după război pentru a fi aduși lângă camarazii lor.

După luptele din Câmpia Severinului, orașul a intrat pentru doi ani sub ocupația germano-austro-ungară, până la 14 noiembrie 1918.

Imediat după instaurarea ocupației militare, a fost organizată administrația teritoriului ocupat. Orașul Turnu Severin a fost pus sub jurisdicția Comandaturii de Etapă nr. 22, iar județul sub Comandatura districtului Mehedinți.

Cele două structuri, dar mai cu seamă cea care a administrat orașul Turnu Severin au impus un regim sever. S-a instituit un control asupra întregii vieți a locuitorilor, cărora li s-au eliberat acte noi de identitate. S-a pus, de la început, stăpânire pe cele mai arătoase imobile din oraș, 43 revenind autorităților, iar 214 ofițerilor și militarilor, dintre acestea din urmă 32 ocupate integral¹². Pentru nevoile armatei de ocupație, n-a fost scutit nici un imobil socotit a fi apt să răspundă acestor nevoi, în primul rând având de suferit localurile de școli care, nu numai că au fost ocupate, dar, timp de doi ani, au fost de-a dreptul devastate, la plecarea ocupantului acestea fiind cvasiinutilizabile pentru procesul de instrucție și educație a elevilor. La fel, băile comunale s-au pus aproape exclusiv la dispoziția Comandaturii de Etapă¹³, ca și clădirile Tribunalului, lângă care s-a amenajat Spitalul militar Karansebeș, Liceului „Traian”, Teatrului etc.

Din motivele menționate, activități specifice unor timpuri normale, cum ar fi activitatea școlară, mai ales, au fost suspendate, amânate sau desfășurate în perioade nepotrivite, cu mult în afara uzanțelor¹⁴. Lor li s-au adăugat rechizițiile de tot felul, care au cuprins de la imobile până la articolele cele mai neînsemnate, de felul rogojinilor¹⁵, săpunului¹⁶, lenjeriei¹⁷, cauciucurilor de la trăsuri¹⁸ sau butoaielor de lemn sau metal,

¹¹ *Ibidem*, dosar nr. 23/19119, f. 328-334.

¹² *Ibidem*, dosar nr. 35/1917-1918, f. 22.

¹³ *Ibidem*, dosar nr. 17/1917, f. 26-27.

¹⁴ *Ibidem*, dosar nr. 25/1917, f. 18.

¹⁵ *Ibidem*, dosar nr. 7/1917, f. 177.

¹⁶ *Ibidem*, dosar nr. 13/1917, f. 227.

¹⁷ *Ibidem*, dosar nr. 4/1918, f. 89.

¹⁸ *Ibidem*, dosar nr. 8/1918, f. 34.

goale ori pline cu băuturi, acestea din urmă și ele confiscate¹⁹. S-a încercat, de asemenea, să fie preluate obiecte în folosul armatei germane, exemplu clopotul „istoric” al Bisericii „Grecescu”²⁰, pentru care s-a intervenit, fără succes, din păcate, să nu fie dezafectat, ori s-au impus efectuarea unor cheltuieli, contabilizate scrupulos în perspectiva perioadei postbelice de către Sabin Popescu, primarul orașului²¹, la dispoziția aceleiași armate, prin implicarea Comandaturii de Etapă în alcătuirea și aprobarea bugetelor comunei²². Comerțul, la rândul său, a fost controlat îndeaproape, indiferent dacă era vorba despre cel cu zarzavaturi²³, cel cu lapte²⁴ ori cu alte produse. S-a reglementat, totodată, strict, înființarea întreprinderilor industriale și comerciale²⁵, precum și circulația persoanelor în oraș, mai ales în orele de noapte²⁶ și chiar funcționarea birjelor, puse și ele, prioritar, în serviciul autorităților de ocupație²⁷. Ca un corolar al acestor măsuri, în prima jumătate a anului 1918, s-a dispus identificarea tuturor bărbaților având vârsta de 14-60 de ani, apți de muncă, pentru a presta diverse activități în folosul armatei de ocupație²⁸.

Dat fiind pericolul permanent al izbucnirii unor epidemii, o atenție specială au acordat autoritățile de ocupație dar și cele române organizării spitalelor. Imediat după luptele menționate, s-au amenajat spitale militare de campanie în localurile Școlii de Băieți nr. 1, Școlii catolice, Școlii evanghelice, al Institutului de Fete Sf. Maria, la cazarma jandarmeriei și evident la Spitalul „Grecescu”²⁹. De asemenea, periodic, s-au luat măsuri profilactice de combatere și prevenire a bolilor, vizând, îndeosebi, despăducherea populației, ca măsură de bază în prevenirea tifosului³⁰.

Ocupația s-a răsfânt, însă, cum spuneam, mai cu seamă asupra vieții locuitorilor. Unii, cunoscuți cu vederi antantofile și potrivnice Puterilor Centrale, în special intelectuali de talia unor I.St. Paulian, Petre Sergescu, George Oprescu, V. Buică, Al. Resmeriță, Nicolae Herescu, Vasile Vârcol, preotului Durak și altora, au fost arestați și internați, mai întâi în localuri din Turnu Severin, apoi au fost transferați în lagărul de la Tismana și, ca o încununare a condiției de deținut, în lagărul de la GolemoKonare, din Bulgaria, un loc de tristă amintire pentru toți și de unde unii, mai puțin rezistenți, nu s-au mai întors. Față de acești internați și față de familiile lor, ca și față de familiile mobilizaților, săracilor, pensionarilor și funcționarilor, autoritățile comunale au manifestat în permanență grija cuvenită și, de multe ori, cu știința Comandaturii germane, le-au trimis ajutoare pentru a putea supraviețui³¹.

¹⁹ *Ibidem*, dosar nr. 7/1917, f. 1.

²⁰ *Ibidem*, dosar 3/1917, f. 1.

²¹ *Ibidem*, dosar nr. 2/1917, f. 142-143, 147-149, 217-218; 35/1917-1918, f. 22 etc.

²² *Ibidem*, dosar nr. 2/1917, f. 76.

²³ *Ibidem*, dosar nr. 8/1918, f. 343.

²⁴ *Ibidem*, dosar nr. 4/1918, f. 162.

²⁵ *Ibidem*, f. 101.

²⁶ *Ibidem*, f. 165.

²⁷ *Ibidem*, f. 111.

²⁸ *Ibidem*, f. 175.

²⁹ *Ibidem*, f. 91.

³⁰ *Ibidem*, dosar nr. 2/1917, f. 124 și 131.

³¹ *Ibidem*, dosar nr. 4/1918, f. 109; 9/1918, f. 2; 3/1918, f. 12 etc.

Pentru ceea ce au însemnat internările și detenția în lagărele înființate de ocupant, sunt pilduitoare declarațiile date la terminarea războiului de către cei care au cunoscut aceste forme de reclusiune și au avut norocul să le supraviețuiască³².

Din a doua jumătate a anului 1918 a devenit din ce în ce mai limpede că războiul se apropia de sfârșit și că autoritățile străine vor pleca din România și implicit și din Turnu Severin. La 28 octombrie 1918, chiar înainte de plecarea acestora din acest oraș, a avut loc reinstalarea în atribuții, în vechile sedii ale acestor instituții, a instanțelor românești de judecată³³. Apoi, la 13 noiembrie, aproape concomitent cu retragerea autorităților de ocupație, administrația comunală care își reintra în atribuții stabilea împreună cu cetățenii căile de asigurare a ordinii și siguranței publice în oraș³⁴. La 24 noiembrie 1918, când ocupantul devenise deja o amintire pentru severineni, se făcea cunoscut că în fruntea județului, ca prefect, era numit col. Costescu, comandantul Regimentului I Călărași, care, la 8 decembrie, va fi înlocuit cu dr. Pănescu, fost până atunci director al Prefecturii³⁵. În fine, la 27 martie 1919, s-a decis anularea tuturor actelor și hotărârilor luate în regim de ocupație străină de către administrațiile comunale³⁶.

Sfârșitul anului 1918 și, în egală măsură, anii 1919-1920 s-au desfășurat pentru Severin sub semnul refacerii și reintrării în normalitate. Mai întâi, a fost necesară identificarea tuturor abuzurilor făcute de ocupant, material și nominal, astfel încât cei vătămați, pe cât era posibil, să fie despăgubiți. În chiar ziua Marii Uniri, 1 decembrie 1918, s-a dispus începerea unei ample acțiuni de stabilire a rechiziționaților și rechizițiilor făcute de ocupant, precum și evaluarea acestora³⁷. Totodată, s-a cerut identificarea eventualelor documente rămase de pe urma administrației străine pentru a fi utilizate în pregătirea tratatelor de pace³⁸. Pentru cinstirea numelor unor eroi ai războiului reîntregirii, numelor unor străzi din oraș au fost schimbate, între ele și numele Grădinii publice, care de acum înainte se va numi „Grădina publică general Ion Drăgălina”³⁹.

Alte subiecte principale de pe agenda de lucru a administrației severinene în primii doi ani de după război au fost aprovizionarea populației cu articolele de strictă trebuință (pâine, făină, sare, combustibili)⁴⁰, refacerea localurilor de școală (și chiar înființarea unor școli noi, cum a fost Școala Normală de Fete și prima Grădiniță⁴¹ de copii din oraș), refacerea instituțiilor fundamentale ale orașului, a parcurilor și grădinilor publice⁴², reînceperea lucrărilor la clădirea Teatrului⁴³, achitarea datoriilor restante către

³² *Ibidem*, dosar nr. 1/1917, f. 6; 2/1917, f. 5, 65, 110; 7/1917, f. 191 etc.

³³ *Ibidem*, dosar nr. 8/1918, f. 606.

³⁴ *Ibidem*, dosar nr. 30/1918, f. 80.

³⁵ *Ibidem*, dosar nr. 8/1918, f. 586, 607.

³⁶ *Ibidem*, dosar nr. 23/1919, f. 150.

³⁷ *Ibidem*, dosar nr. 4/1918, f. 179.

³⁸ *Ibidem*, dosar nr. 8/1918, f. 622.

³⁹ *Ibidem*, dosar nr. 35/1917/1918, 89-90; 25/1919, f. 129, 137.

⁴⁰ *Ibidem*, dosar nr. 6/1919, f. 88-89; 16 bis/1919, f. 36, 72-73; 38 bis/1919, f. 89, 123-124, 134-135.

⁴¹ *Ibidem*, dosar nr. 22/1919, f. 432; 38 bis/1919, f. 35; 22/1919, f. 76.

⁴² *Ibidem*, dosar nr. 23/1919, f. 93, 140; 5/1919, f. 47; 38 bis/1919, f. 156.

⁴³ *Ibidem*, dosar nr. 22/1919, f. 40; 38/1919, f. 77.

firma Andreescu & Fiii din Craiova (pentru rate din anii 1913-1914 și 1917-1919 la alimentarea cu apă a orașului)⁴⁴, înființarea Bibliotecii „I.G. Bibicescu” (în octombrie 1919), instalarea ei în casele Aurel din centrul orașului și eternizarea aici a amintirii donatorului⁴⁵, lansarea proiectului de construire a stadionului și internatului Liceului „Traian”⁴⁶, ridicarea și întreținerea monumentelor închinare eroilor din Războiului Reîntregirii și multe altele.

Problemele esențiale care au influențat viața orașului și a locuitorilor săi în perioada imediat următoare războiului pot fi aflate, de altfel, dintr-un document extrem de valoros al timpului, respectiv raportul întocmit pentru Ministerul de Interne de către Marius Vorvoreanu, ca președinte al comisiei interimare a orașului, la 22 decembrie 1919⁴⁷.

Summa summarum, intervalul 1916-1918-1919 a fost una dintre cele mai complexe și mai dificile din întreaga existență a Severinului, corolarul fundamental al acesteia, Marea Unire din 1918, schimbând condiția lui de oraș de graniță în interiorul spațiului românesc cum fusese până la 1918, într-una destinată să contribuie substanțial la integrarea în organismul național-statal românesc a cel puțin uneia dintre provinciile noi ale țării, Banatul. Nu întâmplător, deși cu dificultăți, bănațenii au găsit în zona Severinului un loc relativ prielnic de aprovizionare cu produse de strictă necesitate, achiziționate aici la prețuri mai convenabile decât la ei acasă, iar în 29-30 iunie 1919 un grup de 150 de excursioniști bănațeni conduși de episcopul Miron Cristea, viitorul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, venea în vizită la Severin, autoritățile de aici străduindu-se să le asigure o primire cât mai frumoasă⁴⁸.

⁴⁴ *Ibidem*, dosar nr. 38 bis/1919, f. 70.

⁴⁵ *Ibidem*, dosar nr. 22/1919, f. 422, 423, 464; 38 bis/1919, f. 118 etc.

⁴⁶ *Ibidem*, dosar nr. 23/1919, f. 540-542, 573.

⁴⁷ *Ibidem*, dosar nr. 16 bis/1919, f. 333-345.

⁴⁸ *Ibidem*, dosar nr. 38/1919, f. 132; 16/1919, f. 265-266.

PARTEA A II-A
OAMENI ȘI LOCURI ÎN ANII DE RĂZBOI

Operațiunile militare ale Diviziei 1 comandate de Generalul Ioan Drăgălina în Sectorul Cerna, 15 August – 23 Noiembrie 1916

Tudor Rățoi

Pentru istoria românească intervalul de timp 15 august 1916 – 11 noiembrie 1918 și chiar mai mult, până la 4 august 1919, are o semnificație specială. Această perioadă în care a avut loc participarea României la Primul Război Mondial a reprezentat parcursul care, prin măreția înfăptuirilor, rareori a fost egalat în viața poporului român. Grație acestor înfăptuiri, la capătul celor aproape trei ani de efort încordat, pe fronturile de luptă și în spatele lor, s-a realizat România Mare, statul intrat în conștiința publică românească drept momentul suprem al destinului românesc în istoria europeană și în lumina căruia războiul mondial a devenit pentru români Războiul Reîntregirii Național – Statale.

Constituind fundalul pe care s-au maturizat condițiile desăvârșirii statului național român unitar, războiul din anii 1916-1918-1919 a chemat la acțiune întreaga suflare românească, indiferent de clasa socială și politică a participanților, de nivelul lor de cultură, de mentalitate și de stare economică. Spațiul românesc în ansamblu a intrat în desfășurarea evenimentelor, pe tabloul derulării acestora fiecare zonă, fiecare metru de pământ având însemnătatea sa proprie.

Diviziei 1 din Armata Română, căreia i s-a mai spus și „Grupul Cerna”, i s-a rezervat ca teatru de operațiuni partea de sud-vest a țării, la extrema stângă a Armatei I. Aceasta din urmă se compunea din 4 divizii (2, 11, 12 și 13) și o brigadă (Brigada Călărași), avea un efectiv de 134.000 de oameni și era cantonată în Oltenia, de la izvoarele Argeșului până la Dunăre.

Misiunea ei era să înainteze puțin și să ocupe solid pozițiile de la ieșirile trecătorilor, formând în regiunea Argeșului și Sibiului un pivot puternic, în jurul căruia, sprijinit pe el, armatele a II-a și a IV-a să execute mișcarea de înaintare și ocolire cu direcțiile nord și vest ocupând Transilvania și fixându-se de-a lungul Mureșului¹.

Acționând la extrema stângă a Armatei I și pe un teren foarte accidentat, Divizia 1 pe de o parte avea de ocupat cât mai solid malul nordic al Dunării, defileul Cernei și înălțimile de la nord de Mehadia și să facă, astfel, imposibilă trecerea pe aici a inamicului, care ar fi amenințat flancul nostru stâng, iar pe de altă parte, în condițiile în care celelalte trupe române ar fi înaintat, să înainteze și ea².

Lungimea frontului unde era angajată Divizia măsura 119 km, plecând de la Hinova, pe Dunăre, până la Orșova, apoi de aici până la Muntele Oslea exclusiv, cu

¹ Arhivele Naționale Mehedinți, Colecția de Documente, XXXIII/80, f. 2.

² *Ibidem*.

determinări sectoriale pe malul Dunării de la Hinova la Schela Cladovei până la vest de Orșova, iar de la vest de Orșova la dealul Moșului – Meterezele lui Tudor – Vârful Suliței până la Muntele Oslea exclusiv³.

În componența Diviziei intrau următoarele subunități: Regimentul 17 Infanterie (care trebuia să ocupe sectorul Schela Cladovei – Vârciorova), Regimentul 57 Infanterie (pentru sectorul de la Siliștea până la meterezele lui Tudor de la Negrușa), Regimentul 1 Infanterie Dolj (destinat sectorului Negrușa – Vârful Cocoșului) și Regimentul 31 Infanterie Calafat, cantonat la Cireșu.

Pe lângă aceste regimente, Divizia 1 mai cuprindea și 9 baterii de artilerie (2 de câmp la Gura Văii și Vârciorova, o baterie la Siliștea și alta la Negrușa, o baterie de 53 mm la Vârful Cocoșului, una de 63 mm la Meterezele, o baterie de obuziere de 105 mm pe dealul Dumbravei la Vârciorova și 2 baterii grele pe dealurile Stăruirea și Șimian)⁴.

Cât privește inamicul, în fața Diviziei 1 se afla Brigada 210 Miliții, aflată în defileul Orșovei și sectorul Cerna, unitate formată din 4 batalioane, un sfert de escadron, 4 baterii și 2 bărci cu motor puse sub comanda comandorului Ripke. Din rândul acestor formațiuni, mortarul austro-ungar „Almos” este cel care a executat primul bombardament asupra Severinului și asupra comunelor Gura Văii și Vârciorova⁵.

La intrarea țării în război, în fruntea Diviziei 1 se afla generalul Ioan Drăgălina, patriot originar din Banat, unde se născuse la 16 decembrie 1860, la Caransebeș, trecând, ca mulți alți bărbați însuflețiți de idealul național, în Vechiul Regat, în al cărui serviciu s-a pus necondiționat cu gândul la întregirea statului național român.

Într-o perspectivă vizând operațiunile militare desfășurate de Divizia 1 de la începutul războiului și până la ocuparea țării de către inamic, acestea au cunoscut trei etape: operațiunile de la începutul războiului și până la 3 noiembrie 1916, însumând atacarea inamicului și luptele pentru ocuparea și intrarea în stăpânirea pozițiilor din dreapta Cernei și Orșovei; operațiunile dintre 3 și 10 noiembrie 1916, marcate îndeosebi de trimiterea unui detașament (condus de colonelul Tăutu) în ajutorul trupelor de la Jiu; operațiunile dintre 11 și 23 noiembrie 1916, marcate de retragerea de la Cerna și capitularea Grupului omonim⁶.

La declanșarea operațiunilor militare și până la sfârșitul primelor două săptămâni de război, la 30 septembrie 1916, forța combativă a Diviziei 1 se baza pe un efectiv de 363 de ofițeri și 16.278 trupă, 6.160 de cai și 1.026 boi, iar ca tehnică pe 4 motociclete, 65 de biciclete, 8 automobile, 1.664 de trăsură, 9.795 de arme, 940 de carabine și 1.202 de revolvere⁷.

Cu privire la configurația zonei ce urma să fie atacată de efectivele Diviziei, aceasta evidențiază că cel dintâi obstacol serios ce se profila în fața trupelor române, împiedicând înaintarea lor între Vârciorova și Meterezele lui Tudor, era Muntele Alion, situat între granița româno-austro-ungară și Orșova. Alionul era apărat cu puternice

³ *Ibidem*, XXXIII/79, f. 3.

⁴ *Ibidem*, XXXIII/80, f. 3.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, f. 2.

⁷ *Ibidem*, XXXIII/79, f. 5.

mijloace tehnice, tranșee betonate și acoperite, galerii subterane și rețele de sârmă. Recunoașterea făcută în ziua de 19 august va arăta existența aici a două cote, de 278 și respectiv 317 m, versantul de nord acoperit cu păduri și porumb greu de străbătut, 4 linii succesive de apărare despărțite de văi adânci și impracticabile, pe alocuri stâncoase, și lucrări în fața cotei 278 constând în linii de șanțuri și sârmă ce urmau forma terenului. De asemenea, câțiva kilometri mai la nord, înălțimile Ozoina și Drănicul completau puternica apărare a Orșovei și Cernei inferioare⁸.

Declanșarea operațiunilor s-a realizat sub auspicii nefavorabile efectivelor Diviziei 1. Se întâmplase ca în ziua de 14 august 1916 să se dea permisie oamenilor, mobilizarea gășind trupele Diviziei cu efectivul descompletat, făcând astfel ca, timp de 4 zile, să nu se poată întreprinde acțiuni semnificative. Cu toate acestea, la 15 august, Batalionul II din Regimentul 57 Infanterie, gășind Meterezele lui Tudor slab apărate, le-a ocupat, capturând și ceva materiale. De asemenea, la 16 august Compania a 5-a din același regiment a atacat Alionul, pe care l-a ocupat pentru puțin timp fiind apoi respinsă.

Operațiunile au continuat în ritm crescător până pe 19 august cu misiuni reparate astfel: Regimentul 17 să ocupe cu 2 batalioane Alionul; Regimentul 1 Vânători (care va fi înlocuit la 18 august cu un batalion din Regimentul 31 Calafat) să ocupe Ozoina; Regimentul 57 să atace și să ocupe Drănicul; Regimentul 1 Dolj să atace Vârful Cocoșului, iar Regimentul 31 Calafat (cu cealaltă parte din trupă) să atace Padeșul. Pe toată lungimea teatrului de operațiuni, infanteria urma să fie sprijinită de bateriile de artilerie⁹.

Luptele au fost încheiate cu succes până în seara de 19 august, încât în seara aceleași zile Divizia 1 se găsea fixată pe linia Alion – Ozoina – Drănic – Rudina – Padeș. În cursul confruntărilor, Brigada inamică de miliție 210 s-a concentrat pe malul drept al Cernei, după ce suferise pierderi serioase, mai ales în oameni în sectorul sud, unde au căzut prizonieri 9 ofițeri și 654 de soldați¹⁰.

După 19 august, avansul trupelor române spre vest a continuat. În 21 și 22 august a fost ocupat Toplețul, s-a menținut urmărirea cucerindu-se toate înălțimile din jurul Orșovei și Jupalnicului și s-a încercat o recunoaștere în direcția Mehadia pe Valea Cernei, cu scopul controlului acesteia. În acest din urmă sector, trupele române au fost întâmpinate cu foc violent, suportând un tir de artilerie timp de 10 ore¹¹.

În zilele următoare s-au continuat operațiunile de recunoaștere, cu ciocniri sporadice și mici pierderi de ambele părți. La 25 august s-au hotărât lucrări de întărire pe Dealul Cocoșului, însă în aceeași zi Regimentul 1 Vânători a fost trimis la Jiu, unde defileul era presat de inamic, în timp ce Regimentul 17 Infanterie a ocupat Ozoina și satul Tufări până pe Valea Slătinic. După ce mai multe tentative inamice de ocupare a Cocoșului au fost respinse, Regimentul 31 a rămas pe poziție de la 28 august la 17 septembrie făcând consolidări și recunoașteri și păstrând legăturile necesare între subunități¹².

⁸ *Ibidem*, XXXIII/80, f. 3, 5.

⁹ *Ibidem*, f. 3-4.

¹⁰ *Ibidem*, f. 5.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, f. 6-7.

La 16 septembrie 1916, Regimentul 57, care ocupa Drănicul, a plecat la operațiunile de pe Olt, unde situația se înrăutățise drastic, frontul lăsat liber de unitatea ce pleca urmând să revină Regimentului 17. Adăugată plecării Regimentului 1 Vânători, decizia din 16 septembrie a avut o influență negativă asupra frontului de la Cerna, dezechilibrându-l grav, căci ceea ce fusese ocupat inițial de Regimentele 17, 57 și 1 Vânători trebuia să fie asigurat în continuare doar de Regimentul 17, pe o distanță dintre Gura Văii și Culmea Brătina, și toate acestea fără nici o rezervă¹³.

Simțind destul de repede noua situație creată, inamicul a atacat în ziua de 18 septembrie cu artileria, inclusiv dinspre Serbia, de la Tekija, țintind în special spre Orșova, după cum s-a desprins din documentele găsite asupra prizonierilor, cu mici excepții ofensiva inamică fiind respinsă.

În schimb, a fost pierdut Toplețul, ocupat până atunci de trupele române, care în lupte au și pierdut 120 de oameni făcuți prizonieri, plus 2 mitraliere. Pierderea a fost însă compensată de cucerirea unei poziții de pe canalul Vișescu, unde inamicul a lăsat 208 prizonieri trupă, 4 ofițeri și materiale de război¹⁴.

Luptele din 16-18 septembrie 1916 au avut loc aproape concomitent cu o schimbare de mare însemnătate la comanda armatei germane din Transilvania, influențând covârșitor desfășurarea ulterioară a ostilităților. Astfel, la 19 septembrie 1916 în fruntea oștilor inamice din Ardeal a venit generalul von Falkenhayn și împreună cu noul său comandament acesta a primit la 30 septembrie ordinul ca, după respingerea ofensivei române și eliberarea regiunilor pierdute în Transilvania, să treacă la contraofensivă, obligând armata română să treacă la defensivă iar apoi să forțeze trecătorile Carpaților înaintând spre inima României, în conexiune cu ofensiva trupelor germane din sud¹⁵. Se știe că între cele două fronturi a existat o legătură profundă, ofensiva română în Ardeal, ca parte fundamentală a planului de operații militare, fiind paralizată de la început de contralovitura primită pe frontul din sud.

În aceste condiții, apărarea Carpaților a devenit vitală pentru România. Din nenorocire, după declanșarea contraofensivei germane, apărarea trecătorilor de aici a trebuit să se facă în împrejurări de mare inferioritate strategică pentru armata română, ceea ce la începutul războiului reprezentase avantaje pentru aceasta, urmare a configurației frontierei române, devenind acum dezavantaje.

Pe acest fundal, potrivit ordinului de operații dat de Armata I la 28 septembrie 1916, misiunea Diviziei 1 era de a acoperi flancul stâng al acestei armate „de la muntele Oslea exclusiv până la Hinova inclusiv”, de a apăra „cu cea mai mare îndârjire” pozițiile atunci ocupate și de a sili „pe inamic de a menține aici” forțele ocupate în fața românilor¹⁶.

Misiunea era aproape imposibil de îndeplinit, întrucât, după cum raporta comandantul Diviziei, generalul Drăgălina, în acel moment aceasta nu mai avea la dispoziție decât 3 regimente (9 batalioane), „mai puțin chiar decât erau destinate înainte de declanșarea mobilizării”, cât despre eventuale rezerve, acestea, oricât de mici, lipseau

¹³ *Ibidem*, f. 8.

¹⁴ *Ibidem*, f. 9-10.

¹⁵ *Ibidem*, XXXIII/79, f. 6.

¹⁶ *Ibidem*, f. 6-7.

cu desăvârșire¹⁷. Era motivul pentru care comanda Diviziei nu excludea varianta unei retrageri spre Șimian, soluție pe care nu o agreea însă, fiindcă ar fi dus la demoralizarea trupelor și ar fi echivalat cu abandonarea unui teritoriu cucerit cu sacrificii și mai mult decât atât cu abandonarea unei jumătăți din județul Mehedinți, inclusiv a reședinței acestuia și a resurselor acestei zone. De aceea, la 30 septembrie, în condițiile în care pe ambele flancuri ale Diviziei 1 se adunau forțe germane, generalul Drăgălina solicita insistent ca chiar în aceeași zi să i se trimită, „pe jos”, trupe disponibile, astfel încât, pentru cel puțin 15 zile, să se câștige timp, „rezistând pe pozițiile succesive bine întărite”. În aceeași zi, în 30 septembrie, Armata I a reconfirmat necesitatea de a rezista pe pozițiile deținute timp de 15 zile, trimițând însă Diviziei 1 doar 5 secții de mitraliere și 4 mortiere franceze de 58 mm¹⁸. Până la 3 octombrie au sosit 7 secții de mitraliere, iar în ziua de 4 octombrie a sosit Regimentul 1 Vânători cu un efectiv de 27 de ofițeri și 1177 trupă¹⁹.

Cât privește operațiunile militare, din 30 septembrie inamicul a bătut continuu pozițiile de la Padeș, Alion și Ozoina, însă fără schimbări în pozițiile deținute. Inamicul a declanșat o nouă ofensivă la 8 octombrie, când a început să și ningă, în zona satului Bârza. Trupele inamice au ajuns până la rețelele de sârmă, de unde au fost respinse, cum se va întâmpla și la 10 octombrie, pe frontul de la Orșova – Vârful Cocoșului²⁰.

Urmare a presiunii de pe frontul de la Jiu, unde fusese pierdut Rostovanul iar inamicul trecuse chiar frontiera în regiunea Muntelui Galben, la 10 octombrie Marele Cartier General a inițiat reorganizarea forțelor de la Jiu – Olt – Cerna, chemându-l la comanda Armatei I pe generalul Ioan Drăgălina. De asemenea, s-a stabilit ca din componența Grupului Cerna să facă parte Regimentul 1 Infanterie (cu 3 batalioane), Regimentul 17 Infanterie (cu 3 batalioane), Regimentul 31 Infanterie (cu 3 batalioane), un batalion de Miliții Mehedinți, 4 baterii de artilerie, o baterie de obuziere și 2 baterii de marină²¹.

În ordinul Marelui Cartier General transmis generalului Drăgălina și semnat de Regele Ferdinand se sublinia textual: „În situația actuală nu admit ca să se vorbească de retragere...”

Terenul nu se va ceda decât pas cu pas și contraatacând mereu. Trebuie la toată lumea, începând de la generalul comandant al armatei, să se desfășoare o energie extremă, la trebuință a se utiliza aptitudinea fundamentală a soldatului nostru, vrednicia la atac; orice defecțiune, orice idee de retragere nemotivată de presiunea reală a inamicului trebuie reprimată imediat cu pedeapsa capitală. Armata de nord, într-o situația mai dificilă și în fața atacurilor unor forțe superioare a contraatacat admirabil 10 zile de-a rândul și a reușit să gonească pe inamic peste frontieră. Aștept același lucru de la Armata I; în locul generalului de divizie Culcer, numesc comandant al Armatei I pe generalul Dragalina Ioan”²².

¹⁷ *Ibidem*, f. 7.

¹⁸ *Ibidem*, f. 7-8.

¹⁹ *Ibidem*, f. 9.

²⁰ *Ibidem*, f. 8-11.

²¹ *Ibidem*, f. 12, 45.

²² *Ibidem*, f. 46.

Pentru a mări substanțial presiunea pe frontul de la Jiu, în 14 și 15 octombrie inamicul a atacat intens pe fronturile de la Olt și Cerna. În sectorul Regimentului 17 Infanterie inamicul a ajuns până la Jupalnic, dar cu ajutorul unei companii date de Regimentul 31 Calafăt românii au respins inamicul și au stabilizat pozițiile până la 28 octombrie. Alte lupte grele s-au dat pentru dealul Cocoșului.

La 29 octombrie generalul Falkenhayn a dat ordinul de reluare a atacului general în zona celor trei fronturi, aripa dreaptă, de-a lungul Dunării, fiind încredințată grupului Szivo. La această dată efectivele și tehnica Grupului Cerna numărau 222 de ofițeri, 12.307 trupă, 2.775 cai, 8.892 de arme și 658 de carabine²³. Pe frontul apărat de Grupul Cerna atacul a început în dimineața zile de 29 octombrie, continuând în noaptea de 29 spre 30, și a doua zi au fost pierdute primele case din Orșova. Trupele române s-au repliat pe malul stâng al Cernei fixându-se pe o linie de rezistență jalonată de punctele Alion – Ozoina – Drănic.

În acest moment însă, un pericol de extremă gravitate s-a profilat la frontul de pe Jiu. Astfel, generalul Vasilescu îi raporta Regelui că „presiunea exercitată asupra Grupului Jiu este peste puterile sale. Este atacat de forțe superioare, aproape duble (Diviziile 41 și 109 germane), de resturile Diviziei 11 bavareză și câteva batalioane austro-ungare și de artilerie grea mult superioare. Credința personală a subsemnatului este că vrăjmașul face aci eforturi mari cu îndoitul scop de a respinge Grupul Jiu și de a amenința Grupul Cerna. Armata nu mai are posibilitatea de a-i trimite nici un ajutor”²⁴.

Cum situația de la Jiu se înrăutățise rapid devenind aproape insolubilă mai cu seamă după declanșarea ofensivei Grupului Kühne, pentru a spori sorții de izbândă, comanda Armatei I a cerut aprobarea Marelui Cartier General de a lua o parte din efectivele Grupului Cerna (infanterie și artilerie) și de a le transfera pe frontul de pe Jiu, acționând pe flancul vestic al acestuia. În aceste condiții s-a creat detașamentul colonel Tăutu, după numele comandantului de până atunci al Regimentului 17 Infanterie. În seara de 2 noiembrie acesta a fost chemat la Cireșu, Mehedinți, pentru constituirea detașamentului omonim, care va fi format din 3 batalioane și o baterie de artilerie.

Intrându-se în cea de-a doua etapă a operațiunilor Grupului Cerna, în dimineața de 3 noiembrie detașamentul colonel Tăutu se va pune în marș iar seara va fi în Baia de Aramă. Detașamentul avea misiunea „Să înainteze fără a se opri din mers pe direcțiunea Baia de Aramă – Celei – Peștișani – Brădiceni – Stroești – Cornești, unde să cadă și să atace spatele inamicului”. Atacul urma să se dea „în spatele și lungul frontului inamic, urmărindu-se fără răgaz și tăindu-i retragerea spre nord în caz de succes”²⁵.

În ordinul trimis colonelului Tăutu se sublinia că lupta de a doua zi (4 noiembrie – n.n.) urma să fie „o luptă pe viață și pe moarte” și ea ar fi trebuit să aibă „o mare influență asupra inamicului”.

Conform acestui ordin, în adevăr, detașamentul Tăutu s-a pus în mișcare, a luat contact cu inamicul respingându-l în pădurea dintre satele Vânăta și Peștișani, Gorj, și în noaptea de 4/5 noiembrie a pus stăpânire pe satele Peștișani și Frâncești. Între timp

²³ *Ibidem*, f. 15.

²⁴ *Ibidem*, f. 17, 48.

²⁵ *Ibidem*, f. 18, 49.

însă, frontul de la Jiu se prăbușise, la 2 noiembrie inamicul intrând în Tg. Jiu²⁶, astfel că, în concordanță cu noua situație, la 5 noiembrie detașamentul Tăutu i s-a fixat o nouă misiune și anume să se retragă pe valea Motrului spre Filiași prin Strehaia, distrugând toate lucrările de artă întâlnite în cale²⁷. Timp de cinci zile din 5 până în 9 noiembrie detașamentul s-a deplasat spre Filiași, apoi spre Strehaia, cu ciocniri și lupte în toate satele de pe traseu, pentru ca în dimineața de 9 noiembrie să primească ordin din partea grupului Cerna (cu care până atunci avusese legăturile întrerupte) de a se îndrepta spre Halânga, la nord de Turnu Severin, pentru a participa la apărarea orașului, periclitat și dinspre vest și dinspre est²⁸. Cum în dimineața de 9 noiembrie a plecat din Corcova, la ora 8 seara detașamentul colonel Tăutu va fi în comuna Malovăț, la nord de Turnu Severin, unde a primit ordinul ca a doua zi să pornească spre oraș, să atace inamicul și să ajute la retragerea Grupului Cerna spre Cerneți.

La 9 noiembrie Grupul Cerna era deja în retragere, ca efect al luptelor din zona Orșovei. Pe 8 noiembrie generalul Falkenhayn stabilise și telegrafiasse ca în aceeași zi grupul Szivo să reînceapă atacul la Orșova, operațiune la care vor concura 2 escadroane cu artilerie dinspre nord-est, 3 escadroane de artilerie dinspre est și un batalion cu un escadron cu artilerie pe șoseaua Strehaia – Orșova²⁹. Cu două zile mai înainte, un detașament german ce înainta dinspre Strehaia, condus de căpitanul Picht, a primit ordin să atace și să ocupe orașul Turnu Severin.

În ziua de 8 noiembrie a început ofensiva grupului Szivo, precedată de acțiunea detașamentului Picht, din Regimentul german de Infanterie nr. 148, care în seara 8-9 noiembrie a ajuns la Prunișor, la est de Turnu Severin, apoi la Balota, la Șimian și, după o slabă rezistență a detașamentului maior Protopopescu, care s-a retras spre Cerneți, la nord-est de Turnu Severin, în seara zilei de 9 noiembrie s-a oprit la porțile orașului de reședință a județului Mehedinți. Potrivit relatării primarului orașului, Sabin Popescu, pentru a nu prejudicia orașul, reprezentanții administrației locale – prefectul județului, primarul orașului, șeful poliției și șeful pompierilor – s-au prezentat oficialităților miliare germane cu precizarea că urbea era liberă de trupe române. Puțin după aceea, cei patru au fost arestați, urmându-le și alți fruntași ai societății locale, după care Severinul a fost ocupat pentru doi ani, până la 14 noiembrie 1918, de trupele germane³⁰.

Pe frontul de la Cerna acțiunea grupului Szivo a început cu un violent bombardament de artilerie asupra infanteriei române din Regimentele 17 și 31. Pe fundalul luptelor, comanda Grupului Cerna telegrafia Armatei I că inamicul atacă violent „cu forțe mult superioare pe tot frontul și mai ales în direcția Orșova”. Ataca, de asemenea, din spate și întrucât detașamentul Picht intrase deja în Turnu Severin și pe comunicația Șimian sud – Dunăre nu se mai putea ține comunicația, s-a hotărât retragerea Grupului prin stânga râului Bahna și de aici la Șimian. Operațiunea s-a efectuat în ordine și în dimineața zilei de 10 noiembrie toate trupele se aflau în stânga

²⁶ *Ibidem*, XXXIII/80, f. 14.

²⁷ *Ibidem*, XXXIII/79, f. 20.

²⁸ *Ibidem*, f. 22.

²⁹ *Ibidem*, f. 23.

³⁰ Idem, fond Primăria orașului Turnu Severin, dosar nr. 12/1937, f. 16-22.

Bahnei. Cum recunoașterile trimise stabiliseră că inamicul pătrunsesse în Turnu Severin, s-a optat pentru dirijarea trupelor pe la nord de oraș, prin satele Magheru și Breznița, unde inamicul ocupa deja poziții pentru a împiedica retragerea Grupului Cerna. Față de această situație, comanda acestuia a hotărât să ocupe o poziție la Dudaș, pe platoul Șimian – Cerneți, să încercuiască inamicul în oraș pentru a facilita scurgerea convoiului și ariergărzii Grupului și să reocupe orașul Turnu Severin. Pentru executarea acestui plan s-a ordonat intrarea în acțiune a detașamentului colonel Tăutu aflat la Malovăț.

Au urmat luptele din Câmpia Severinului, din 10-12 noiembrie 1916, soldate cu 10 ofițeri și 1200 trupă morți și răniți (600 din Regimentul 17 Infanterie, 500 din Regimentul 1 Infanterie și 100 din detașamentul col. Tăutu)³¹, după care comandantul Grupului Cerna a ordonat încetarea luptei și retragerea prin stânga râului Topolnița spre dealurile Șimian – Cerneți – Tunari³².

Este interesant de menționat că aici, necunoscând situația exactă a inamicului, trupele române au ratat ocazia de a-i administra o corecție usturătoare. Faptul a fost recunoscut chiar de generalul Falkenhayn, care va spune că „Inamicul (românii – n.n.) a atacat cu toate rezervele pe Picht din toate părțile, iar batalionul s-a bătut eroic și care ar fi fost sugrumat din lipsă de muniție și superioritatea forțelor, dacă inamicul care aflase vești de la Jiu, nu ar fi avut dorința de a se pune în siguranță”³³.

După luptele din 10-12 noiembrie din Câmpia Severinului a urmat a treia etapă din istoria operațiunilor Grupului Cerna – retragerea – desfășurată timp de aproape două săptămâni, până la capitularea de pe Olt, de la Tia Mare și Izbiceni. Până la acest deznodământ, pe un parcurs de 200 km, ceea ce mai rămăsese din acest corp de armată, respectiv Regimentul 17 Infanterie, Regimentul 1 Dolj și Regimentul 31 Calafat, fiecare cu numai câte două batalioane, a avut de înfruntat condiții grele, retragerea³⁴ având loc în jumătatea de sud a Olteniei, nordul acestei provincii fiind ocupat. Evident, retragerea nu a fost scutită de lupte. Primele au avut loc la sud-est de Turnu Severin, la Rogova, apoi la Boureni, în Dolj, la 17 noiembrie. În ziua următoare inamicul a atacat la Zăvoaie, unde urma să fie trecut Jiul. La 19 noiembrie Grupul a ajuns la Sadova, în sudul județului Dolj, unde inamicul a bătut timp de două zile cu artileria toate satele din jur. În acest moment, pierzându-se orice speranță de a face joncțiunea cu armata din Oltenia, s-a decis ca Grupul să continue retragerea pe două coloane. La 20 noiembrie s-a plecat pe traseul Sadova – Ocolna – Ștefan cel Mare – Potelu – Hotaru – Gura Padinii – Orlea – Celei – Corabia, în acest din urmă oraș dându-se lupte cu trei monitoare de pe Dunăre.

La 21 noiembrie, ceea ce în cursul războiului fusese Brigada I a Grupului a urmat traseul Urzicuța – Vișina – Tia Mare, iar ceea ce fusese Brigada II traseul Iencuța –

³¹ Într-un raport întocmit în anul 1917, primarul Sabin Popescu arată că trupele române au lăsat pe câmpul de luptă 265 de morți și peste 300 de răniți. În zilele de 13-14 noiembrie au fost îngropați soldații germani morți în cursul luptelor, apoi soldații români, în zilele de 15-17 noiembrie, prin efortul unei echipe conduse de profesorul Eremia Nemiș de la Liceul Comercial din Turnu Severin (*Ibidem*).

³² Idem, Colecția de Documente, XXXIII/79, f. 26-27.

³³ *Ibidem*, f. 28.

³⁴ Pentru retragere, *Ibidem*, XXXIII/80, f. 17-19.

Ștefan cel Mare – nordul Corabiei – Izbiceni. La Olt, după o anumită rezistență, cele două brigăzi au capitulat, predându-se, după ce regimentele au dispus arderea drapelurilor, arhivelor și a materialelor.

Restul efectivelor, la nivelul unui batalion, care ajunseseră în Corabia și se cantonaseră acolo având misiunea să reziste și să lupte pentru a da timp să se facă pod peste Olt la Izbiceni pentru scurgerea trupelor Grupului, în 23 noiembrie a angajat foc toată ziua cu infanteria inamică pe șoseaua Corabia – Izbiceni. S-au menținut, cu pierderi, pozițiile până seara, când la ora 9,00 s-a primit ordin de distrugere a armamentului și de prezentare la Izbiceni, unde detașamentul urma să se predea. Ordinul a fost executat, după ce în cursul nopții s-au distrus tot armamentul, materialele și arhiva. La Izbiceni, efectivele care s-au predat au fost îmbarcate și transportate în Austro-Ungaria și Germania cu statut de prizonieri.

Așadar, la 23 noiembrie 1916 epopeea Diviziei 1/Grupului Cerna se încheia într-un mod diferit decât cel prevăzut la începutul campaniei. Nu este însă locul spre a discuta aici asupra cauzelor înfrângerii. Divizia care se avântase cu trei luni mai înainte peste munți, cum o făcuse întreaga armată română, spre a-i elibera pe frații aflați până atunci sub stăpânire străină, fusese nevoită să se retragă cu capul plecat, în așteptarea unui moment de renaștere, precum pasărea Phoenix, din propria cenușă, pentru a duce la capăt misiunea încredințată de popor. Și dacă cei care s-au predat la Olt în 23 noiembrie 1916 n-au mai avut prilejul să intre iarăși în luptă, au făcut-o alți frați ai lor, din satele și orașele țării, de unde ei pleaseră în vara lui 1916, încununând cu sacrificii noi și grele visul atât de vechi ca toți românii să trăiască în una și aceeași țară, liberă și mândră, alături de toate celelalte țări de pe cel mai vechi dintre continente.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL SINTEZA LUPTELOR DE PE VALEA OLTULUI

Ion Aldescu

Compunerea și misiunea Grupului de Acoperire „Olt-Lotru” la începerea războiului

Ofensiva peste Carpați trebuia să se desfășoare conform planului de campanie din anul 1916 întocmit de Marele Stat Major al Armatei române în maniera războiului de mișcare, prin forță și viteză, fapt ce corespundea pe deplin sentimentului public din țara noastră, deoarece războiul în care intra România era unul național, dus pentru eliberarea fraților.

Prin urmare, misiunea imediată a Armatei a 1-a Române, comandate de generalul de divizie Ioan D. Culcer, care opera pe frontul carpatic între Dunăre (Vârciorova) și izvoarele Argeșului, era să ocupe gurile dinspre inamic ale defileurilor Oltului, Jiului și Dunării. Apoi, ea trebuia să înainteze pe aliniamentul: Sibiu – Alba-Iulia – Simeria – Poarta de Fier a Transilvaniei pentru a forma un pivot solid în scopul asigurării manevrei Armatelor a 2-a și a 4-a Române, care urmau să ajungă în Valea Mureșului pentru a da o primă mare bătălie cu direcția principală spre Budapesta.

Cel mai puternic grup al Armatei a 1-a Române era cel din Valea Oltului, denumit la început Grupul de Acoperire „Olt – Lotru”, comandat de generalul de brigadă Constantin Manolescu și transformat după efectuarea mobilizării Armatei române (1/14 septembrie) în Corpul 1 Armată cunoscut în istorie și sub numele „Corpul de Olt”, având în subordine: Divizia 13 Infanterie (formată din regimente nou înființate între anii 1914-1916 și grupate în două brigăzi de infanterie și un regiment de artilerie cu dotare și încadrare bună), Divizia 23 Infanterie (formată la mobilizare din cel de-al patrulea batalion luat de la vechile regimente de infanterie împreună cu formațiuni noi, având o încadrare cu ofițeri activi și dotare cu armament foarte slabă) și Brigada 1 Călărași.

Dușmanul avea în această regiune Brigada 143 Infanterie Austro-Ungară, comandată de colonel Barwik și formată din 8 batalioane, un escadron de cavalerie și câteva baterii de artilerie. În rezervă, inamicul aduna la nord de Sibiu Divizia 51 Honvezi comandată de generalul Tanarky.

Trupele Grupului de Acoperire „Olt – Lotru” erau concentrate încă din vara anului 1915 pentru a executa lucrări de fortificații (trei rânduri de tranșee) în stânga și în dreapta Oltului pe o distanță cuprinsă între 10 și 30 de kilometri depărtare de graniță (Câineni – Brezoi).

Grupul de Acoperire „Olt – Lotru” avea în subordine trupe din Regimentele: 1 Grăniceri, 2 Dorobanți Vâlcea, 5 Vânători, 42 și 44 Infanterie, totalizând 17 batalioane de infanterie și câteva baterii de artilerie calibru 55, 75 și 85 mm.

La intrarea României în primul război mondial, în noaptea de 14/27 august 1916, trupele Grupului de Acoperire „Olt – Lotru” comandate de generalul C. Manolescu au trecut la ocuparea Defileului Oltului și Câmpiei Sibiului, întărindu-se pe pozițiile cucerite astfel:

– un detașament din Regimentul 1 Grăniceri, comandat de lt. col. Cantacuzino a trecut frontiera de pe creasta Munților Coți și apoi, coborând pantele de nord ale munților, a atacat prin surprindere un batalion de honvezi unguri luându-i 100 de prizonieri și lăsându-i pe câmpul de luptă încă 100 de ostași morți;

– trupele Grupului „Olt” format din Regimentele 42 și 44 Infanterie, plecând de la Titești, au trecut frontiera pe la apus de Olt și au înaintat pe văile Lotrioarei și Sadului pentru a întoarce dușmanul pe la Turnul Roșu și Boița. La 16/29 august 1916 se dau lupte grele pentru ocuparea localității Boița. A doua zi s-a continuat urmărirea dușmanului și ocuparea localităților Tălmăciu și Veștem;

– Detașamentul Lotru, format din Regimentele 2 Dorobanți Vâlcea și 5 Vânători, comandat de colonelul Traian Moșoiu, înaintează pe cursul superior al Lotrului spre Voineasa și apoi, către Sadu și Cisnădie. În ziua de 17/30 august 1916, după o luptă scurtă dar violentă, ocupă orașul Cisnădie – un înfloritor centru industrial săsesc. În cursul acestei lupte, lt. col. V. Popescu – comandantul Regimentului 2 Dorobanți Vâlcea, cade eroid la datorie aflându-se cu arma în mână pe linia întâi a trăgătorilor săi, regimentul având 60 de morți și răniți. Dușmanul are drept pierderi un căpitan și 104 oameni trupă luați prizonieri.

În seara aceleiași zile, trupele Grupului de Acoperire „Olt – Lotru”, având misiunea îndeplinită, primesc ordin să se întărească pe pozițiile ocupate pentru a permite deplasarea în această zonă a Diviziei 13 Infanterie Română.

Corpul de Olt în luptele din jurul Sibiului

Pentru a evita bombardarea orașului, o delegație a „magistratului” săsesc din Sibiu condusă de marele comerciant sas Borgelâr și de avocatul român Preda s-a prezentat în ziua de 18/31 august 1916 la comandantul Grupului Lotru pentru a-i preda Sibiul, garantând cu viața lor că, dacă trupele române vor ocupa orașul, acestea nu vor fi atacate de dușman.

Ocuparea Sibiului nu era prevăzută în ordinele operative ale Corpului de Olt. În acest scop, generalul Castriș – comandantul Diviziei 23 Infanterie – cere aprobarea Marelui Cartier General Român, astfel trupele Grupului Lotru primind ordin să treacă la ocuparea Sibiului în ziua de 20 august / 2 septembrie. Pe data 19 august / 1 septembrie însă, inamicul a întâmpinat cu foc de artilerie patrulele Regimentului 1 Grăniceri, care se apropiau de oraș. În noaptea aceleiași zile, sașii au atacat cu focuri de revolver toate patrulele trupelor române. Trupele Grupului Lotru trec la atacul dușmanului, care era concentrat – la 22 august / 4 septembrie 1916 – la aripa stângă a frontului român, ocupând satele Poplaca și Rășinari. Pe 28 august / 9 septembrie, trupele Corpului de Olt execută o mișcare generală pe tot frontul din Câmpia Sibiului pentru a împinge dispozitivul de luptă cât mai aproape de oraș. În urma ocupării satelor Șelimbăr, Bungard, Cașoț, Roșia, Nucet

și Cornățel, Corpul de Olt a lărgit zona de ocupație din jurul Sibiului, având la aripa stângă Divizia 23 Infanterie, iar la aripa dreaptă Divizia 13 Infanterie.

În ziua de 1/13 septembrie 1916, dușmanul atacă la Orlat, cu artilerie puternică, aripa stângă a frontului român. În urma unui contraatac, Regimentul 5 Vânători ia 130 de prizonieri din rândul ostașilor Regimentului 305 Infanterie austro-ungar, iar un batalion din Regimentul 2 Vâlcea împreună cu un escadron de cavalerie reușesc să arunce dușmanul înapoi.

Pe timpul unei incursiuni făcute de comandantul escadronului român de cavalerie până în satul Săliștea Sibiului, acesta află de la pretorul ținutului, român la origine, că la Miercurea Sibiului se adună trupe germane pentru a da un atac prin surprindere asupra românilor. În noaptea de 2/15 septembrie dușmanul a executat din direcția Gușterița – Cornățel un atac prin surprindere asupra Regimentului 42 Infanterie, care ocupa satul Cașolț. Apropiindu-se de tranșeele acestui regiment, dușmanul a înșelat vigilența santinelor române, strigând: „Nu trageți fraților! Suntem români!” Apoi, profitând de întuneric, ploaie și panica creată, a pătruns în dispozitivul trupelor noastre, respingându-le din satul Cașolț. În dimineața următoare, regimentul a dat lupte crâncene pentru a scoate dușmanul din poziția ocupată alungându-l până în satul Daia Săsească. În urma acestor lupte, Regimentul 42 Infanterie a avut 2 ofițeri și 72 de soldați morți, iar 3 ofițeri și 164 de soldați răniți. Dușmanul a lăsat pe câmpul de luptă 5 ofițeri și 150 de soldați.

Deși ordinul de operațiuni al Marelui Cartier General Român prevedea ocuparea de către Corpul de Olt a unei poziții defensive la nord de Sibiu, generalul Culcer a considerat că prin executarea acestui ordin va rămâne nesupravegheat spatele frontului, riscând să fie atacat și învâluit dinspre valea superioară a Oltului.

Prin urmare, a hotărât să rămână pe o poziție mai înapoiată, după cum a procedat și în Valea Jiului, socotind astfel că pivotul manevrei generale a celor două armate române va fi mult mai solid. Totodată, în urma evenimentelor petrecute pe frontul dobrogean, Marele Cartier General Român, luând toată rezerva strategică a Armatei a 1-a Române (Diviziile 2 și 12 Infanterie), a îngreunat îndeplinirea misiunilor încredințate Corpului de Olt.

În fața situației create, generalul Culcer se simțea obligat a se menține cât mai aproape de frontieră și a-și consolida linia de comunicație cu țara. Evenimentele ulterioare de pe frontul carpatic au demonstrat că în spatele unei perdele subțiri de trupe austro-ungare din zona Sibiului s-a concentrat, însă, o puternică armată germană care se pregătea pentru începerea contraofensivei germane de la Sibiu.

Planul contraofensivei germane de la Sibiu. Retragerea Corpului de Olt. Moartea generalului Praporgescu

La 19 septembrie 1916, la comanda Armatei a 9-a Germane a fost numit generalul Erich von Falkenhayn, un militar care avea înapoia lui o carieră strălucită. Inteligență aleasă, energic și metodic, fost ministru de război al Germaniei, acesta a condus timp de doi ani operațiile armatei germane. Înlocuit de generalul Paul von Hindenburg la șefia Marelui Stat Major German după eșecul ofensivei de la Verdun și intrarea României în război, generalul Falkenhayn încearcă în noua sa funcție să-și arate capacitatea militară. Încrezător în puterea forțelor pe care le avea la dispoziție, el și-a concentrat toate trupele

într-un singur sector pentru a ataca Grupul de la Olt care, fiind dislocat în jurul Sibiului, era cel mai izolat față de restul trupelor române.

Bătălia de la Sibiu a fost proiectată pentru 26 septembrie 1916 și se anunța ca prima mare operațiune de pe frontul Carpaților după intrarea României în război. Această contraofensivă a fost concepută de generalul Falkenhayn ca o luptă de nimicire, un fel de „Sedan al României”, urmând învăluirea prin aripi și încercuirea completă a trupelor române din Valea Oltului într-un cerc de fier, după cum procedase și reușise în cursul acestui război chiar generalul Hindenburg asupra armatei rusești la Tannenberg. Comandantului Grupului de Olt nu a dat însă nici o importanță știrilor primite referitor la pregătirile făcute de dușman în acest sector de front. Gravitatea situației determină foarte târziu comandantul Armatei a 1-a de la Craiova și Marele Cartier General Român de la Periș să ia măsuri pentru trimiterea de pe frontul Dunării a Diviziei 20 Infanterie comandată de generalul David Praporgescu în sprijinul Corpului de Olt.

Totuși, bătălia de la Sibiu (26-28 septembrie 1916) nu a fost un „Sedan” sau un „Tannenberg” al armatei române, deoarece Corpul de Olt, deși a fost înfrânt în această bătălie dată cu un adversar mult mai puternic, s-a putut retrage la timp. Lipsa de experiență în luptă și neglijența comandantului acestui corp de armată a pus de la începutul luptei trupele române într-o situație tactică aproape disperată. În schimb, inițiativa unor ofițeri care au luat hotărâri pe propria răspundere împreună cu eroismul legendar al ostașilor români au reușit să scape Corpul de la Olt din fața unui dezastru. Mărturie grăitoare în acest sens sunt următoarele fapte:

- Lt. col. Toma Popescu, ofițer de Stat Major la Corpul de Olt, care se înapoia de la Craiova cu corespondența secretă fiind oprit la Căineni de focul mitralierelor germane, a adunat 13 țărani din sat pe care i-a dotat cu arme și cartușe punându-i între doi sergenți în tranșeele de pe Dealul Malului, ordonându-le să tragă asupra patrulelor germane timp de aproape trei ore, înșelând astfel vigilența alpinilor germani și oprindu-le înaintarea în Defileul Oltului;

- Regimentul 1 Grăniceri a menținut tot timpul legătura intactă între Diviziile 13 și 23 Infanterie;

- Detașamentul Bălănescu, deși a rămas izolat pe Vârful Măgura, a luptat fără a-și părăsi poziția de luptă fiind înconjurat și capturat de dușman în seara zilei de 28 septembrie 1916;

- În atacul dat la baionetă cu alpinii germani, un batalion din Regimentul 1 Grăniceri a fost înconjurat și capturat de dușman tot în aceeași noapte.

În urma acestei situații, generalul Popovici a fost înlocuit la comanda Corpului de Olt cu generalul David Praporgescu.

Trupele române și dușmane participante la Bătălia Sibiului (26-28 septembrie 1916)

Trupe române:

- Corpul de Olt, comandat de generalul Popovici (cartierul general situat la Tălmaciu – 15 km în spatele frontului);

- Divizia 13 Infanterie, comandant gl. Sănătescu (în flancul drept la corpului);
- Divizia 23 Infanterie, comandant gl. Castriș (în flancul stâng la corpului);
- Brigada 1 Călărași, comandant gl. Oprescu (6 escadroane de cavalerie);
- Regimentul 1 Grăniceri, comandant col. Cantacuzino;
- Divizia 20 Infanterie, comandant gl. Praporgescu (adusă drept întărire de pe frontul Dunării).

Inamicul:

- Grupul de Est – aripa stângă a frontului germano-austro-ungar este formată din Diviziile 1 Cavalerie Austro-ungară și 3 Cavalerie Germană, comandate de generalul Schmettow;

- Grupul din Centru – format din Diviziile 51 Honvezi Austro-ungară, 76 și 187 Infanterie Germane, comandate de generalul Staabs;

- Grupul de Vest (Corpul Alpin Bavarez, format din Regimentele de Vânători Bavarez, Prusian și Infanterie al Gărzii Bavareze, împreună cu 3 baterii de artilerie de câmp, 3 baterii de artilerie de munte și o baterie artilerie grea), comandate de generalul Krafft von Delmensingen;

În perioada 30 septembrie – 14 octombrie 1916, Corpul Alpin a fost întărit cu două regimente din Diviziile 76 și 187 Infanterie Germană și a avut misiunea de a menține pozițiile de luptă ocupate în Valea Oltului, hărțuind neconținut trupele române.

În ziua de 30 septembrie / 13 octombrie, generalul David Praporgescu a inspectat poziția de luptă a trupelor noastre de pe frontiera situată pe vârful Munților Coți și în timp ce se îndrepta pe fundul văii pârauului Căineni împreună cu însoțitorii săi către Vârful Pleșu, un obuz a căzut din întâmplare lângă grupul ofițerilor lovind mortal pe general. După moartea acestuia, comanda Grupului de la Olt a fost încredințată generalului Nicolae Petala, care comandase Divizia 9 Infanterie pe frontul din Dobrogea.

Prima ofensivă germană din Valea Oltului. Retragerea frontului român la 10 km de frontieră

Configurația terenului muntos dintre Turnu Roșu și Călimănești a determinat dușmanul să ducă lupta ofensivă pe munții și văile laterale din stânga și dreapta Oltului și nu prin defileu. Pentru lupta din acest teren muntos accidentat, dușmanul avea la dispoziție trupe alpine pregătite în mod special pentru mișcările de flancuri și ocolitoare, care erau familiare tacticii armatei germane. Ordinul pentru începerea ofensivei germane din Valea Oltului s-a dat în dimineața zilei de 16 octombrie 1916. Primul obiectiv al dușmanului a fost ocuparea șoselei Căineni – Titești – Sălătruc pentru a înainta către Curtea de Argeș, concomitent cu evacuarea șoselei din Valea Oltului între Căineni și Lotru. Această acțiune consta, practic, într-o dublă mișcare de ocolire a flancurilor corpului de armată din Valea Oltului.

În acest scop, dușmanul avea la aripa stângă Brigada 2 Alpină, care executa un marș de ocolire a Corpului de Olt prin Văile Topologului și Argeșului, iar la aripa dreaptă dușmanul avea Brigada 10 Alpină, care ocolea flancul stâng al trupelor române

prin Valea Lotrului. În centru, Corpul Alpin German putea profita astfel de efectele învăluirii celor două flancuri ale trupelor române pentru a înainta spre Rm. Vâlcea.

În dimineața zilei de 17 octombrie, inamicul a dat un violent bombardament de artilerie asupra Diviziei 13 Infanterie română. Deși mișcarea alpinilor germani pe Valea Topologului a fost semnalată comandantului, până la luarea măsurilor impuse de situația creată, alpinii germani ajunseseră la Sălătruc. Pentru respingerea acestora din Sălătruc, detașamentele române Olteanu, Moșoiu și Cihoski au dat câteva contraatacuri puternice luând, la 20 octombrie, patru ofițeri prizonieri și 196 de ostași. În zilele de 20-21 octombrie 1916, pe Valea Topologului luptele au continuat cu aceeași violență. În cursul acestor lupte s-au evidențiat în mod deosebit Batalionul 4 din Regimentul 18 Infanterie Gorj, adus aici din Valea Jiului și Regimentul 5 Vânători (căpitanul Brădiceanu din acest regiment căzând la datorie în fruntea trupei sale pe muntele Călugăru).

Apreciind că linia frontului român nu mai are tăria necesară în zona Căineni – Coți – Pleșu, comandantul Armatei a 1-a Române a dat, în seara zilei de 21 octombrie 1916, ordin de retragere cu 10 km înapoi față de frontieră. Încetarea urmăririi Grupului Krafft de către trupele române dă posibilitatea dușmanului, spre surprinderea acestuia, să-și regrupeze la timp forțele pentru luptele din zilele următoare.

A doua ofensivă germană din Valea Oltului.

Ruperea luptei și retragerea Corpului de Olt pe aliniamente succesive către Pitești

Operațiunile militare ale celei de-a doua ofensive germane din Valea Oltului s-au desfășurat între Olt și Argeș în zilele de 24-27 octombrie 1916. În acest sector, frontul român avea doar Divizia 23 Infanterie, iar inamicul primise ca întărire, la dispoziția Grupului Krafft, Diviziile 8 și 11 Infanterie Bavareze. Superioritatea dușmanului în armament și efective, dificultățile terenului muntos, gerul și ninsoarea au dat luptelor purtate între Olt și Argeș un aspect de tragedie, care nu a mai fost atinsă în altă parte a frontului carpatic. În aceste zile, artileria germană a bombardat cu mare violență toate pozițiile de luptă ale trupelor române. Regimentele 44 Infanterie de Rezervă Argeș, 2 Dorobanți Vâlcea și 1 Grăniceri au respins cu pierderi sângeroase asalturile trupelor dușmane. În urma unui atac dat pe o ceață groasă Regimentul 2 Vânători a căzut în focul concentrat al dușmanului fiind surprins de forțe superioare. În cursul acestei lupte, un proiectil dușman lovește din plin pe maiorul Ghermănescu sfărâmându-i complet corpul și aruncându-l în aer, prilej demoralizator pentru subordonații săi.

După lupte sângeroase, comandantul Corpului de Olt dă ordin de evacuare a Bazinului Greblești – Titești, care este ocupat imediat de dușman, fapt ce îi servește ca bază de plecare pentru atacarea Bazinului Perișani. Concomitent cu atacurile frontale, dușmanul trimite detașamente izolate care ocolesc trupele noastre pentru a le amenința din spate. În zilele de 6-8 noiembrie 1916, în luptele violente din Bazinul Perișani, trupe din Regimentul 5 Vânători, Compania comandată de lt. Leonte din Regimentul 1 Vânători și o companie din Regimentul 18 Infanterie Gorj au ținut cu eroism legendar piept dușmanului, sacrificându-se până la ultimul om în așteptarea ajutoarelor.

O odraslă germană, prințul Henric de Bavaria, comandantul Regimentului de Gardă din Corpul Alpin German și-a găsit moartea pe Muntele Sule, iar maiorul Veith, alt comandant de regiment german, a murit pe Vârful Măgura. La 8 noiembrie, dușmanul ocupă Poiana Spinului. Comandantul Diviziei 23 Infanterie, colonelul Traian Moșoiu, instalat la punctul de comandă Clocotici, introduce în luptă două companii din Regimentul 57 Infanterie – Întâiul Mehedinți, adus din Valea Jiului. Ambele companii își pierd comandanții: cpt. Cernăianu este lovit mortal, iar lt. Nadolu este grav rănit.

Centrul dispozitivului de luptă al trupelor române, localitatea Surdoiu, este părăsită. În timpul luptei din 9 noiembrie, batalionul comandat de maiorul V. Rusu din Regimentul 72 Infanterie se retrage nemotivat, fapt pentru care, ulterior, acesta este judecat și executat în comuna Finta din județul Dâmbovița. Divizia 23 Infanterie este nevoită să se retragă pe aliniamentul Dângești – Rădăcinești – Șiuici – Sălătruc.

Marele Cartier General Român trimite Divizia 14 Infanterie din Moldova în ajutorul Corpului de Olt pentru a fi introdusă în luptă la aripa dreaptă a frontului, între Topolog și Argeș. La 10 noiembrie, bătălia din Valea Oltului crește în violență. Situația frontului român se prezintă astfel: la aripa stângă – resturi ale Diviziei 13 Infanterie, la centru (între Olt și Topolog) – resturi ale Diviziei 23 Infanterie, iar la aripa dreaptă (între Topolog și Argeș) – Divizia 14 Infanterie.

La 23 noiembrie, după 12 zile de lupte grele date pe aliniamente succesive, Divizia 13 Infanterie ajunge la Râmnicu-Vâlcea. La aripa dreaptă, Divizia 14 Infanterie, deși reușește să reocupe Muntele Frunți, din lipsa susținerii flancurilor, nu poate menține succesul. Situația Diviziei 23 fiind critică, se impune scoaterea ei din luptă și trimiterea la Pitești pentru refacere. În locul ei este adusă Divizia 8 Infanterie din Moldova, care intră în luptă pe aliniamentul Runcu – Valea Babei, opunându-se înaintării inamicului spre Tigveni.

Timp de 3 zile, în sectorul dintre Olt și Topolog se dau lupte deosebit de grele, atât din partea trupelor române, cât și a dușmanului. În timp ce se afla în prima linie a trăgătorilor săi, pe o muchie de deal din marginea satului Valea Babei, cade lovit în frunte de un glonț dușman colonelul Nicolae Piperescu – comandantul Brigăzii 37 din Divizia 8 Infanterie. Acesta găsește, însă, destule puteri pentru a adresa cuvinte de îmbărbătare soldaților săi care erau înspăimântați, cerând să-i fie adus drapelul de luptă al Regimentului 69 Infanterie pe care îl comandase cu vitejie da la Dorohoi până în inima Ardealului și apoi pe crestele însângerate ale Oituzului. Evacuat din câmpul de luptă, ofițerul moare peste câteva zile într-un spital din Pitești, lăsând subordonaților săi amintirea unui soldat neînduplecat la datorie și eroic în fața morții.

Cu toate acestea, soarta războiului s-a decis, însă, pe alte fronturi de luptă, deoarece invazia României se întindea atât dinspre apus, cât și dinspre miază-zi. Prin urmare, în aceste condiții, rezistența Corpului de la Olt devenea periculoasă și nefolositoare. Așadar, măcinat încetul cu încetul într-o luptă dusă aproape două luni cu un dușman superior în armament și efective, Corpul de Olt este nevoit să rupă lupta și să înceapă retragerea pe aliniamente succesive peste Dealul Negru, spre Pitești.

La 25 noiembrie 1916, dușmanul ocupă Râmnicu-Vâlcea, abia evacuat de români, iar la 26 noiembrie, Corpul Alpin German trece Topologul, intrând în Curtea de Argeș.

Cu toate acestea, rezistența trupelor Corpului de Olt în fața unui adversar puternic constituie una din cele mai grăitoare mărturii despre eroismul și puterea de jertfă a ostașului român.

Bibliografie:

• Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Pitești, Fond Registrele Istorice și Jurnalele operațiunilor de luptă ale diviziilor și regimentelor care au participat la luptele din Valea Jiului;

• *România în anii primului război mondial*, vol. I-II, Editura Militară, București, 1987;

• *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988;

• Constantin Kirîțescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României. 1916-1919*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. I, București, 1989.

BĂTĂLIA DIN ZONA SIBIU-CÂINENI

Dumitru Garoafă

La începutul lunii septembrie 1916, trupele române atinseseră aliniamentul: *Gura Râului – pădurea Dreispitz (Trei Vârfuri) – platoul Poplaca – Șelimbăr¹, Cașolț – Săcădate – Avrig* și, totodată, va fi finalizată marea structură de comandă a unităților care acționau în această zonă operativă: Divizia 23 infanterie, cuplată cu Divizia 13 infanterie va constitui *Corpul de Olt*, pus sub comanda generalului Constantin Manolescu (28 august/10 septembrie 1916)², iar, cu data de 1/14 septembrie 1916, denumirea sa oficială va deveni *Corpul I armată*, când în fruntea lui va fi numit generalul de divizie Ioan Popovici³.

Ofensiva română, pornită cu 15 zile mai înainte și susținută cu multă vigoare – din cauza turnurii nefavorabile a evenimentelor de pe frontul dobrogean –, se transformase în defensivă, creând condiția inamicului să aducă unele modificări planului său inițial. Astfel, Armata I austro-ungară, care se menținea în defensivă în podișul Târnavelor, a fost întărită cu noi forțe ce afluiău dinspre „poarta” Someșului, iar forțele germane trimise în Transilvania, constituite în Armata a IX-a germană, se deplasau pe comunicația Arad – Deva – Sebeș, intrând succesiv în raioanele de concentrare și pe linia frontului. Raportul de forțe s-a echilibrat în acest fel substanțial, celor trei armate române aflate în ofensivă, opunându-li-se trei structuri similare inamice iar, în condițiile în care de pe frontul din Transilvania, Comandamentul suprem român dirija spre cel de sud noi forțe, s-au creat premisele preluării inițiativei strategice de către Puterile Centrale⁴.

Comandantul Armatei a IX-a germane – generalul Erich von Falkenhayn –, a apreciat că preluarea inițiativei strategice reclama executarea unor lovituri succesive asupra trupelor române care trecuseră Carpații. Ulterior, urma să se încerce pătrunderea, prin surprindere, a trecătorilor din Carpații Meridionali, în Muntenia. Pentru concretizarea acestei concepții, s-a hotărât, ca maximă urgență, stoparea ofensivei românești în zona Jiu, astfel ca, prima lovitură să se execute asupra trupelor române de la sud de Sibiu în scopul nimicirii acestora, după care, marile unități ale Armatei a IX-a germane urmau să se regrupeze și să execute o manevră învâluitoare asupra aripii stângi a

¹ Acesta și satul Bungard sunt eliberate în ziua de 27 august 1916, în timpul unei acțiuni conjugate a unităților de la Regimentele 2 Infanterie Vâlcea, 44 Infanterie Argeș și 1 Grăniceri (Cf. Generalul G. A. Dabija, *Armata Română în Războiul Mondial. 1916-1918*, II, Edit. Hertz, București, 1929, pp. 48-49; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *Bătălia din zona Sibiu-Câineni. Septembrie 1916*, Edit. Militară, București, 1982, p. 45).

² Generalul G. A. Dabija, *op. cit.*, II, p. 49; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 45-46.

³ *Ibidem*, p. 53.

⁴ *România în anii Primului Război Mondial. Caracterul drept, eliberator al participării României la război*, I, Edit. Militară, București, 1987, p. 308.

Armatei a II-a române⁵. Dacă, în planul inițial al generalului Erich von Falkenhayn se miza pe executarea unei „manevre dublu învăluitoare, cu scopul de a tăia retragerea trupelor noastre spre defileu”⁶, ulterior, ca urmare a recunoașterilor în teren ordonate Corpului de cavalerie Schmettow în zona Făgărașului și Corpului Alpin, în Munții Cibinului se renunță la această manevră și se optează pentru „un atac frontal”, cu efortul principal la dreapta, în direcția Săcele – Orlat⁷. În același timp, Corpul Alpin va realiza „o întoarcere strategică, care, concentrat în regiunea Poiana și Jina, urcă munții Cindrelului, ajunge la Negovanul, de unde se împarte pe două coloane: o coloană <principală> către vârful Preajba și Vârful Mare, <iar> o coloană secundară, către <munții> Robu și Murgășu. De aici, trimit detașamente care să ta<i>e v<alea> Oltului, <se> ajunge la Boița – Turnu Roșu – Câineni – Râul Vadului și pune stăpânire pe înălțimile <de la> est de <râul> Olt, urmărindu-se „tăierea liniei de retragere a noastră și, în caz de va reuși s-o ta<i>e, atunci <o> împinge către Armata a II-a și descoperă v<alea> Oltului”⁸.

Preliminariile bătăliei

Preliminariile bătăliei din zona Sibiu-Câineni (13-16/26-29 septembrie 1916) sunt prefigurate de acțiunile ofensive limitate ale ambelor tabere, care urmăresc îmbunătățirea pozițiilor în diferite sectoare ale frontului: cea a austro-germanilor, din noaptea de 2/15 spre 3/16 septembrie 1916 și „tripla” românilor din zilele de 6/19 și 9/22 septembrie 1916.

Astfel, în noaptea de 2/15 spre 3/16 septembrie 1916, inamicul a executat un atac prin surprindere, din direcția dealul Gușterița (situat la nord de Sibiu) – Cornățel, asupra satului Cașolț, apărat de trupe ale Regimentului 42 infanterie Vâlcea, atac susținut și de un virulent bombardament de artilerie, executat de pe Gregoriberg, cu ajutorul reflectoarelor⁹. Grație documentelor de arhivă și memorialisticii dedicate Marelui Război, putem reconstitui fazele și dramatica încheiere ce s-a angajat între unitățile regimentului și inamic. Astfel, un detașament inamic de forța a „60-70 de ulani descălecați, înarmați cu carabine cu baionetă, cu grenade de mână și cu 2 mitraliere”¹⁰, profitând de

⁵ Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României. 1916-1919*, I, Ed. a II-a, Edit. Casa Școalelor, București, 1925, p. 273; *România în anii Primului...*, I, p. 308.

⁶ Vezi, pe larg, General Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei a 9-a împotriva românilor și rușilor 1916/1917* (în românește de maior Al. Budiș și C. Franc), Atelierele Grafice Socec & Co. S.A., București, 1937, pp. 28-29.

⁷ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Documente istorice*, pach. CCXLII (242)/2, f. 5 (Documentul aparține generalului Constantin Opreșcu și se pare că a fost elaborat în prima jumătate a anului 1917, în 3 etape. Propunem, ca titlu provizoriu al documentului, *Jurnal de campanie*, cu următoarea structurare din partea autorului acestuia: I. *Ofensiva armatei române în Transilvania (14 august – 28 septembrie 1916)*, cu două subcapitole: 1. *Bătălia de la Olt-Lotru (13-16 septembrie 1916)*, 2. *Bătălia de la Sibiu*, II. *Continuarea operațiunilor militare în Dobrogea*).

⁸ *Ibidem*, f. 5v.

⁹ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 243; Constantin Popian, *O viață de om (1882-1969)*, vol. II (1913-1944), Edit. Agnos, Sibiu, 2009, p. 63.

¹⁰ Cf. Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 63. În sectorul inamicului, se afla Divizia 51 Honvezi, iar, recent, debarcaseră, la Sibiu, 3 regimente venite de pe frontul din Galiția: 2 germane de ulani și 1 austriac (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 31).

întinericul nopții ploioase, reușește să se strecoare până la prima linie a avanposturilor Batalionului III al regimentului, lichidând, prin ștrangulare și focuri de armă, santinelele și gărzile mari care dormeau în post¹¹. Apoi, înaintează pe la flancul stâng al batalionului, unde legătura cu Batalionul II era precară, din cauza distanței și a terenului accidentat, și, sub protecția unui viu bombardament de artilerie, efectuat în jurul orelor 12 noaptea, pe toată lungimea sectorului de la Gregoriberg la Daia (Dolmány), detașamentul inamic se deplasează în vecinătatea rezervelor acestuia, executând adăposturi individuale și „așteptând începerea luptei, pentru a ataca rezervele și a produce panică”¹².

Pe la orele 3,30-4,00 a.m., tirul artileriei inamice este îndreptat, pentru o jumătate de oră¹³, spre centrul pozițiilor batalionului, între Companiile 6 și 10 ale acestuia, iar, atunci când rezerva intervine în ajutorul camarazilor săi, este întâmpinată cu focuri de armă și somații în românește. Iată ce consemnează, cu acest prilej, memorialistul doctor, sublocotenent în rezervă, S. Demetrescu: „Santinelele de aici au voit să tragă, dar inamicul, uzând de o minciună, zice în românește: «Nu da, că e Comp<ania> I a căpitanului Măcelaru»¹⁴ așa că santinela, la un moment dat, a crezut! Un sublocotenent, însă, a simțit că trebu<i>e să fie inamicul, căci, dintr-o dată, a strigat: «E inamicul, copii! Baioneta la armă, pentru atac!». Atunci a început o adevărată luptă. Inamicul, în tranșeele pe care le luase încă de cu noapte, a început să tragă cu puști mitralieră și granate. Soldații noștri, cu baioneta la armă și sub ploaia de gloanțe, a<u> sărit la asalt. A fost un măcel înspăimântător. Au căzut morți peste 300 de oameni de ambele părți, dintre care 2 sublocotenenți români¹⁵ și vreo 5 ofițeri germani. Numărul morților însă era mai mare de partea inamicului și mai toți germani și morți de baionetă, căci ungurii, când văd baioneta românească, fug rupând pământul, atât de mult i-a înfricoșat atacul soldaților noștri. Germanii, însă, au rezistat și au murit foarte mulți. S-au făcut și vreo 50 de prizonieri, dintre care 15 germani. Aceștia ne spuneau că au văzut, de doi ani de zile de când luptă pe diverse fronturi, diverse atacuri la baionetă, *dar mai teribil ca al românilor, nu l-au întâlnit!*” (subl. D.G.)¹⁶.

Unul din combatanți – sublocotenentul în rezervă Victor Giuran, care comanda un pluton din Compania a 4-a, deși era grav rănit, își conduce, în continuare, subunitatea, reușind să provoace inamicului însemnate pierderi: 46 morți, prizonieri și materiale de

¹¹ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 31-31v.

¹² Cf. Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 63.

¹³ Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, Col. *Manuscrise*, inventar nr. 994M, f. 3v. (Manuscrisul aparține sergentului Vasile Iosifescu, *Din Războiul româno-a<ustro>-ungar-german*, 43 file, original).

¹⁴ Versiuni similare găsim la Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 63 și la Constantin Kirițescu, la care somația este redată cu aproximație: «Nu trageți, fraților, suntem români din Regat!» (Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, pp. 243-244).

¹⁵ Este vorba de sublocotenenții (rz.) Dăescu Petre și Dan Ion de la Compania a 6-a (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, fond *Revizoratul Școlar Vâlcea*, dos. 7/1919, f. 24). Vezi și Sergiu Purece, Petre Bardășu, Gheorghe Simeanu, *Ani de restriște. Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial. 1916-1918*, Edit. *Antim Ivireanul*, Rm. Vâlcea, 1997, p. 81.

¹⁶ Idem, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 31v.- 32v.

război (o mitralieră, muniție și un atelaj tractat de 2 cai), pe când aceasta înregistrează 6 morți și câțiva răniți¹⁷. Această înclăștare pe viață și pe moarte, în care românii și-au dovedit prioritatea în mânăuirea armei de temut pentru adversari – neîntrecuta baionetă românească! –, a angrenat întreaga rezervă a regimentului și a încetat pe la amiaza zilei, când inamicul a fost izgonit din pozițiile noastre¹⁸. Din păcate, focul intens al artileriei inamice, precum și insuficiența rezervelor, au făcut ca succesul să nu fie exploatat pe deplin, ținând seama că pozițiile fortificate ale inamicului, situate la nord-estul cotei 540 a dealului Bucata, periclitau, în continuare, situația trupelor noastre din acest sector al frontului¹⁹. Bilanțul bătăliei a fost un veritabil carnagiu, de ambele părți²⁰. Conform datelor statistice furnizate de dr. Gheorghe Roșescu, pierderile parțiale ale Batalionului III din Regimentul 42 infanterie Vâlcea – în morți, răniți și dispăruți –²¹, au fost următoarele:

<i>Nr. crt.</i>	<i>Subunitatea</i>	<i>Răniți</i>	<i>Morți</i>	<i>Dispăruți</i>	<i>Total subunitate</i>
1.	<i>Compania a 5-a</i>	14	11	5	30
2.	<i>Compania a 6-a</i>	35	12	13	60
3.	<i>Compania a 7-a</i>	19	6	1	26
4.	<i>Compania a 8-a</i>	15	6	3	24
	TOTAL	83	35	22	140

Numărul celor răniți de pe „dealul morții”²², nu numai în rândurile românilor, dar și adversarilor, este atât de ridicat, încât numai dr. Roșescu acordă îngrijiri medicale continue până la ora 7,30-8,00 a.m., la 115 răniți români, la care se adaugă și cca. 30-40 de la inamic²³.

Pentru înmormântarea creștinească a celor căzuți pe câmpul de luptă, au fost săpate 3 gropi comune, dintre care una pentru sublocotenentul în rezervă Petre Dăescu și sublocotenentul în rezervă Ion Dan, celelalte două pentru ostașii noștri (125), respectiv cei

¹⁷ Mitraliera a fost capturată de către caporalul Drugan Constantin, originar din comuna Broșteni, județul Vâlcea și câțiva soldați din pluton, iar comandantul subunității, pentru faptele de arme săvârșite pe câmpul de luptă, a fost propus pentru decorare cu Ordinul «Steaua României» (Idem, *Revizoratul Școlar Vâlcea*, dos. 7/1919, f. 24-25).

¹⁸ Idem, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 32v.

¹⁹ Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 64.

²⁰ Despre priveliștea apocaliptică a câmpului de luptă, vezi *Ibidem*, pp. 64-65.

²¹ S.J.A.N. Vâlcea, fond personal *Roșescu Gheorghe*, C, dos. 4/1916, f. 11-12.

²² *Ibidem*, f. 11.

²³ Cf. Constantin Popian, *op. cit.*, II, pp. 64-65. Despre puterea de muncă și dăruirea până la sacrificiu a profesionistului, dar, mai ales, a Omului – dr. Gheorghe Roșescu, același memorialist sublinia: „Nu m-am putut sătura, admirând pe acest doctor priceput, milos și harnic peste măsură. El nu obosea niciodată și-i trata pe răniți ca un frate bun. Știu cum îi spunea unui rănit la cap, că n-are nimic. Iar mie mi-a spus că cel mult până seara moare” (*Ibidem*, p. 64).

inamici (cca. 60-70), iar preotul regimentului – Dimitrie Ionescu, zis și Căpețel²⁴, s-a deplasat în localitate și a comandat meșterilor locali de „a<u> făcut cruci frumoase, pe care a scris numele ofițerilor, data și numele soldaților căzuți și îngropați aici”²⁵. Apoi, în prezența unei numeroase asistențe – ofițeri și trupă –, a oficiat un serviciu divin, unde „a fost la înălțime”²⁶. În seara aceleiași zile, se desfășoară o procesiune similară, la care mai sunt înhumați vreo 17 militari români și vreo 20-25 inamici²⁷. Totuși – potrivit relatărilor aceluiași memorialist –, „foarte mulți din ai noștri și chiar mai mulți inamici au rămas neîngropați, pe panta (dealului Bucata: n. D.G.) dinspre inamic, deoarece el trăgea în brancardierii noștri, împiedicându-i a ridica morții, astfel că au rămas două zile neîngropați, împuțind văzduhul, încât nu se mai putea sta în tranșee”²⁸.

Pentru grelele pierderi și încercări la care a fost supus regimentul, se hotărăște trimiterea acestuia, pentru refacere, la Veștem, iar apărarea acestei poziții, începând cu data de 5/18 septembrie 1916, este încredințată Regimentul 48 infanterie Buzău²⁹. Unitățile regimentului, abia instalate pe noile poziții de pe dealul Bucata, sunt intens bombardate de pe dealul Gregori (cota 598), situat la nord-est de orașul Sibiu (cca. 4 km de centrul acestuia). Poziția sa dominantă permitea o vedere panoramică asupra întregii zone de la est și sud de Sibiu³⁰, reprezentând un important punct de observație pentru inamic asupra terenului controlat de trupele noastre. De aceea, comandantul Brigăzii Combinate – colonelul Dumitru Mihăilescu, având aprobarea comandantului Divizia 23 infanterie – generalul Matei Castriș, execută, în după-amiaza zilei de 6/19 septembrie 1916, atacul asupra acestui obiectiv, cu câte 2 companii de la Regimentul 48 (la dreapta) și 44 infanterie (la stânga), ultimul asigurând, cu încă 2 companii, și rezerva stângii primului eșalon (grupată la Bungard)³¹. După lupte înverșunate, în care se angajează, cu inamicul, cele 4 companii din primul eșalon ale celor 2 regimente, dealul Gregori este cucerit, în seara acelei zile, asupra căruia artileria inamică mai continua să tragă până către orele 22,30³². Prin acest succes al zilei, repurtat de către trupele noastre, un obiectiv de importanță strategică din zonă fusese încadrat în dispozitivul de apărare român³³.

²⁴ Preotul – potrivit consemnărilor aceluiași memorialist –, era de un real folos regimentului, aria preocupărilor sale depășind cu mult pe cele spirituale: „Acest popă era numai suflet, tot. De aceea era foarte iubit de toți ofițerii. Era sprinten și făcea servicii pe care, poate, mulți ofițeri nu le-ar fi făcut. Așa, de exemplu, făcea recunoașteri riscante, sta ore întregi la observatoare, iar noaptea, nu o dată, pleca în inspecție cu de la el inițiativă, pe linia de santinele. Colonelul Apostol (Dumitrescu- comandantul Regimentului 42 infanterie: n. D.G.) îl iubea foarte mult și nu-l lăsa niciodată de lângă el, asemenea maiorul <Ion> Bălănescu (comandantul Batalionului III)” (Cf. *Ibidem*, pp. 67-68).

²⁵ *Ibidem*, p. 65.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, pp. 65-66.

³⁰ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 34; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 72.

³¹ *Ibidem*; M. Ap. N.- M. St. M., *România în Războiul Mondial. 1916-1919*, II, Imprimeria Națională, București, 1936, pp. 296-297; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 72-73.

³² M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, p. 297; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 73.

³³ Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 73-74.

Deși comandantului Corpului I armată, generalul de divizie Ioan Popovici, i se prescrisese să se limiteze la organizarea unei puternice poziții defensive, totuși, întreprinde în ziua de 9/22 septembrie 1916 acțiuni energice la ambele flancuri ale acestuia.

Scopul primei acțiuni consta în *a îmbunătăți limita dinainte a apărării, a asigura bune condiții de observare și de a lipsi inamicul de posibilitatea intervenției pe principala comunicație dintre Făgăraș și Sibiu*³⁴. În acest context, comandantul Diviziei 13 infanterie – generalul Oprescu –, având acordul comandantului Corpului I armată, a elaborat Ordinul de operații nr. din 8 septembrie 1916, prin care se prevedea, pentru ziua de 9/22 septembrie 1916, *executarea unui atac prin surprindere asupra inamicului*, pe tot frontul diviziei, precizându-se, pentru fiecare mare unitate (Brigăzile 25 și 26 infanterie), direcțiile de atac și aliniamentele ce trebuiau atinse³⁵. Conform ordinului, acțiunea se va desfășura în zorii zilei de 9 septembrie 1916, spre ora 5,00 a.m., când Regimentele 72, 47 (Brigada 25 infanterie) și 48 infanterie (Brigada 26 infanterie) vor ataca, frontal, pozițiile inamice încadrate între localitățile Glâmboca și Roșia (Rothberg). Pentru asigurarea succesului acțiunii, erau prevăzute manevre pe ambele flancuri și în spatele inamicului: Regimentul 5 vânători atacă flancul stâng, pe direcția Glâmboca – dealul Nucului și un batalion din Regimentul 44 infanterie acționează în flancul drept, pe direcția dealul Gregori – nord localitatea Noul Săsesc (Neudorf), stânga acestuia fiind asigurată de un alt batalion din același regiment, care va acționa din direcția dealul Gregori – Gușterița³⁶. De asemenea, pentru asigurarea flancului drept al diviziei, unde fuseseră semnalate unități inamice în zonele Somortin (Mártonhegy) și Feldioara (Földvar)³⁷, se constituia un detașament „mobil”, sub comanda colonelului Pop, alcătuit din 2 escadroane de cavalerie, cu o secție de mitraliere, din Regimentul 1 cavalerie și o companie din Regimentul 72 infanterie, îmbarcată în căruțe, care va înainta în direcția Porumbacul – Sărata – Scorei³⁸. Pentru a compensa superioritatea în armament automat (mitraliere) a inamicului, se prevedea ca fiecărui batalion să-i fie repartizate piese de artilerie de calibrele 53 și 57 mm³⁹. Punctul de comandă al comandantului Diviziei 13 infanterie era fixat la Piscul Dărâmat, cota 549, iar legăturile cu unitățile din subordine se efectuau prin fir telefonic și curieri⁴⁰.

Astfel, potrivit ordinului de luptă, Regimentul 72 infanterie, având sectorul între Săcădate-dealul Chirmogului, înaintează spre cucerirea obiectivelor inamice de la Piscul Mare (Batalionul II), Capul Pădurii (Batalionul III) și dealul Vârful Codrului (Batalionul I), iar unitățile Regimentului 47 infanterie, cu sectorul între Dealul Chirmogului – Piscul Dărâmat, în direcțiile Dealul Cosacului – satul Nucet (Batalionul I) și Cornățel (Batalionul III)⁴¹. Concomitent, Regimentul 48 din Brigada 26 infanterie înaintează de

³⁴ *Ibidem*, pp. 64-65.

³⁵ M. Ap. N.- M. St. M., *Documente- anexe*, II, Imprimeria Națională, București, 1936, doc. nr. 117, pp. 126-127.

³⁶ *Ibidem*, p. 127.

³⁷ Denumiri conform hărților timpului (S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Hărți*, nr. 1258, 1914, sc. 1:100 000).

³⁸ M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, doc. nr. 117, p. 127; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 75.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ M.Ap.N.- M.St.M., *România în Războiul...*, II, p. 301.

pe dealul Bucata (cota 540) în direcțiile dealul Furling (est Daia) – Roșia și înălțimile Roșia (Rothberg) – Noul Săsesc, poziții puternic fortificate de către Regimentele 5 și 4 cavalerie ușoară din Divizia 3 cavalerie germană⁴². Inițial, atacul frontal al celor trei regimente a fost oprit la circa 600 m de tranșeele inamicului, de focul nimicitor al acestuia, executat cu mitralierele și artileria, care au produs serioase pierderi trupelor noastre. Dar, la flancul drept al diviziei, situația tactică se schimbă în favoarea trupelor noastre, datorită manevrei de învăluire executată de Regimentul 5 vânători, care, după ce ocupă satul Glâmboaca, capturând și 118 prizonieri, 5 mitraliere și un tun⁴³ de la o unitate de cavalerie a Diviziei 1 austro-ungare, înaintază și respinge inamicul de pe dealul Nucului (3 km nord Glâmboaca), continuând manevra în spatele acestuia. Deși flancul drept al Regimentului 5 vânători nu a putut fi asigurat, potrivit celor prescrise în Ordinul de operații⁴⁴, totuși, misiunea a fost executată de către Brigada 1 călărași (Regimentele 1 și 2 călărași), cantonată la Avrig⁴⁵, care, în noaptea de 9 septembrie 1916, ora 1,00, a primit ordinul să se deplaseze în direcția Sărata – Porumbacul⁴⁶. În zorii zilei, brigada, ajungând în apropierea localității Glâmboaca, este martora confruntării dintre vânătorii noștri și germani, dar, sub focul viu al mitralierelor și artileriei inamice, aceasta se retrage la Sărata, unde, în scurt timp, primește un nou ordin de a înainta spre Glâmboaca, pentru a asigura flancul drept al vânătorilor, care continuau, cu succes, acțiunile de urmărire a inamicului⁴⁷. Amenințat cu învăluirea, inamicul s-a retras spre nord, permițând Brigăzii 25 infanterie să pună stăpânire pe pozițiile deținute de inamic în zona Piscul Mare – dealul Codrului și Cornățel⁴⁸ (Hortobágyfalva).

Nu aceeași situație se prezintă la flancul stâng al sectorului diviziei, din cauza „încercării nechibzuite”⁴⁹ a comandantului Regimentul 48 infanterie, locotenent-colonelul Jocu, ale cărui unități, atingând pantele sudice ale înălțimilor Furling și Roșia, sunt întâmpinate cu puternice focuri de mitralieră și se retrag în debandadă⁵⁰, înregistrându-se pierderi groaznice în efective – peste 1500 oameni morți, răniți și dispăruți⁵¹, fapt pentru care unitatea este trimisă, în refacere, la Tâlmaci⁵². Defecțiunea regimentului se răsfrânge negativ asupra derulării acțiunilor la unitățile vecine acestuia. Astfel, Batalionul I al Regimentului 44 infanterie Argeș, care avea misiunea să execute întoarcerea

⁴² *Ibidem*, pp. 301, 303; Generalul G. A. Dabija, *op. cit.*, II, p. 70.

⁴³ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 168, p. 15.

⁴⁴ Istoricul militar Victor Atanasiu menționează că „Detașamentul „mobil”, neputând acționa în direcția Scorei, a rămas în situația inițială” (Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 76).

⁴⁵ Brigada va cantona, aici, timp de 12 zile, misiunea acesteia constând în efectuarea zilnică a patruleșilor de recunoaștere, pentru a face legătura cu elementele înaintate ale Armatei II române (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 168, p. 14).

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, pp. 15-16.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 302; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 76.

⁴⁹ Cf. Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 69.

⁵⁰ M. Ap. N.- M. St. M., *Documente- anexe*, II, doc. nr. 126, p. 136; C. Popian, *op. cit.*, p. 69.

⁵¹ Constantin Popian, *op. cit.*, II, p. 69. Regimentul fusese, practic, decimat, din rândurile acestuia mai rămânând cca. 24 ofițeri și 500 ostași trupă, restul fiind morți, răniți și dispăruți, iar 2 ofițeri au clacat psihic (S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 38).

⁵² M. Ap. N.- M. St. M., *Documente-anexe*, II, doc. nr. 119, p. 129.

flancului drept al inamicului pe la nord de Noul Săsesc, înaintează până la dealul Dosul Dăii (3 km vest de obiectiv), respinge rezistențele avansate ale inamicului și îi provoacă pierderi în oameni și tehnică de luptă: cca. 40 prizonieri, o mitralieră și un tun, cu prețul a vreo 20-30 morți din rândurile acestuia⁵³. Dar, sub focurile încrucișate ale infanteriei și artileriei inamice de pe dealul Mittel, Noul Săsesc (Neudorf) și dinspre Șura Mare (Nagy Csür) și lipsit de legătura cu Batalionul I al Regimentului 48 infanterie, comandat de maiorul Buruiană, acesta se retrage pe vechile poziții⁵⁴. Totodată, poziția de la Cota 540, pe o lungime de cca. 7-8 km, deși se ordonase să fie ocupată de Batalionul II al Regimentului 42 infanterie, comandat de maiorul Petre Mareș, aceasta rămâne descoperită aproape pe toată durata zilei, deoarece ofițerul, cu trupa sa, era masat sub o râpă și „aștepta venirea serii pentru a ocupa întreaga poziție cu o linie subțire de trăgători”⁵⁵.

Așadar, dacă la flancul stâng al Diviziei 13 infanterie obiectivele din ordinul de operații au fost parțial atinse, singurul succes notabil fiind ocuparea capului de pod organizat de germani la Cașolț, la cel drept, dimpotrivă, se consolidează, fapt subliniat de istoricul Constantin Kirițescu: „La extrema aripă stângă a dușmanului era Divizia 1 austro-ungară. Divizia fu bătută și mai grav și aruncată înapoi cu câțiva kilometri. Trupele române trecură cu bărbăție Oltul, urmărind pe inamic, căruia îi luară câteva sute de prizonieri și îl respinseră pe malul de nord al Hârtibaciului (Haarbach). Întreg frontul lui Schmettow era zdruncinat; el trebui să-și organizeze o nouă poziție defensivă, pe malul nordic al râului, de la Roșia Săsească până la Hosman”⁵⁶. Deși pentru Falkenhayn pierderea capului de pod de la Cașolț nu a reprezentat „vreo gravitate pentru moment..., situația ar fi putut să devină neplăcută, în cazul când românii ar fi reușit să întoarcă pozițiunile noastre de pe malul de nord al Oltului (subl. D.G.), pe care nu se găseau decât forțe slabe (de fapt, numai vedete) și să restabilească legătura cu camarazii lor de la Făgăraș”⁵⁷.

Concomitent cu acțiunile victorioase de la flancul drept al frontului, Brigada 3 infanterie, comandată de colonelul Traian Moșoiu, la celălalt flanc, întreprinde, spre Orlat, o „recunoaștere ofensivă” care să stabilească *identitatea și valoarea forțelor inamice*, a căror prezență și acțiune în această zonă deveneau din ce în ce mai neliniștitoare⁵⁸. Astfel, potrivit Ordinului de operații nr. 21 din 9 septembrie 1916, emis de comandantul Diviziei 23 infanterie, generalul Matei Castriș⁵⁹, se dispune ca Regimentul 2 infanterie Vâlcea să întreprindă o „recunoaștere ofensivă puternică”, în dimineața zilei de 9 septembrie 1916, cu începere de la ora 4,00 a.m., în direcția Orlat și „să pună

⁵³ Această faptă de arme a fost săvârșită de plutonul comandat de către sublocotenentul Eftimescu, pentru care a fost propus să fie înaintat la gradul de *locotenent*, iar batalionul a fost felicitat de însuși comandantul Corpului I armată (S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 38v.-39).

⁵⁴ M. Ap. N.- M. St. M., *România în Războiul...*, II, p. 303.

⁵⁵ Cf. Constantin Popian, *op. cit.*, II, pp. 70-72.

⁵⁶ Cf. Constantin Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 276.

⁵⁷ General Erich von Falkenhayn, *op.cit.*, p. 42.

⁵⁸ Cf. Constantin Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 276; General Traian Moșoiu, *Memorial de război (august-octombrie 1916)*, Ediție, studiu introductiv și note de Al. Dragomirescu și Marius Pop, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 92.

⁵⁹ M.Ap. N.- M. St.M., *Documente-anexe*, II, doc. nr. 120, p. 130.

stăpânire pe această localitate, dacă o va găsi slab ocupată”⁶⁰. Rezerva sectorului Brigăzii 3 infanterie era pusă la dispoziție de Batalioanele II și III ale Regimentului 1 grăniceri, cu cele 6 companii disponibile ale acestuia, de la Cislăchioara și Rășinari, care, împreună cu 2 secții de mitraliere și 2 secții de artilerie de munte 57 mm, vor fi deplasate, până în zorii zilei atacului, în localitatea Gura Râului⁶¹.

Pentru executarea recunoașterii ofensive în direcția localității Orlat, se ordonă Regimentului 2 infanterie Vâlcea să constituie un detașament format din Batalioanele I și IV, cu o secție de mitraliere, un escadron de cavalerie și o baterie de artilerie de munte 57 mm, comandată de căpitanul Oancea⁶², care va acționa astfel: Batalionul I va înainta, în primul eșalon, pe două coloane, de la Gura Râului spre Orlat, iar Batalionul IV să-l urmeze în eșalonul 2, înapoia coloanei din dreapta⁶³. Pentru asigurarea flancului stâng al Brigăzii 3 infanterie, o companie din Regimentul 1 grăniceri urma să ocupe dealul Alunelul, iar un pluton din Regimentul 2 infanterie Vâlcea trebuia să respingă subunitățile inamice semnalate pe dealul Curmătura (la 5 km sud-vest Cacova, astăzi Fântânele); în același timp, un escadron de cavalerie trebuia să execute recunoașteri pe direcția dealurilor Curmătura – Alunelul și localităților Cacova – Sibiel – Săliște, apoi să opereze în flancul drept și spatele inamicului⁶⁴. Totodată, pentru siguranța flancului drept al Detașamentului de la Orlat, se preconiza formarea unui detașament de 150 oameni, din Compania a 5-a a Batalionului II din Regimentul 2 Vâlcea, comandat de căpitanul Ioan Ciulley⁶⁵ care, pornind din pădurea Dreispitz (Trei Vârfuri), va înainta în direcția Cristian, va intercepta comunicația Cristian – Orlat și va ocupa înălțimile de la nord-estul localității, cota 518, pentru „a împiedica artileria adversă să tragă asupra coloanei din stânga”⁶⁶. Acțiunea trebuia sprijinită de bateria de artilerie din subsector, comandată de locotenent V. Potopeanu⁶⁷ și de patrulă puternice, formate din celelalte companii ale aceluiași batalion, care vor acționa din direcția pădurea Dreispitz – Turnișor (Kis Torony) – Cristian (Kereszteny Sziget)⁶⁸.

Deoarece inamicul nu putea fi atacat în flancul drept și nici frontal, din cauza masivului pietros «Cetatea», care avea pante repezi, imposibil de escaladat, coman-

⁶⁰ Idem, *România în Războiul...*, II, p. 304.

⁶¹ *Ibidem*, p. 304-305; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 77.

⁶² Cf. General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p. 92.

⁶³ M.Ap.N.- M.St.M., *România în Războiul...*, II, p. 305.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170/1916-1918, f. 28v.

⁶⁶ Semnalăm câteva inadvertențe în literatura de specialitate legate de *efectivul și misiunea acestui detașament*, de aceea reproducem, integral, ca inedit, Ordinul de zi nr. 19 al Regimentului 2 Vâlcea, emis pentru comandantul detașamentului: „Măine (9 septembrie: n. D.G.), la ora 4,00 a.m., Batalioanele I și IV vor ataca Orlatul. D<umnea>voastră, cu 150 de oameni dintre cei mai aleși ai Companiei (a 5-a: n. D.G.) având asupra lor muniție suficientă și grenade, veți porni la ora 3,00 a.m. pe direcția ce ați urmat azi și veți executa recunoașterea ofensivă pe direcția pădurii, cota 518, ocupând înălțimile deasupra Cristianului, veți împiedica artileria adversă să tragă asupra coloanei din stânga (Bat<alioanele> I și IV). Comand<antul> Regiment<ului> Vâlcea 2 Maior Mitrescu. N.B.: Veți împărți trupa în 3 sau 4 grupe și veți rezista cât se va putea” (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170, f. 28v.).

⁶⁷ *Ibidem*, f. 31.

⁶⁸ Denumiri conforme hărților timpului (Idem, Col. *Hărți*, nr. 414, <f.a.>, sc. 1:100 000).

dantul Brigăzii 3 infanterie, colonelul Moșoiu, a hotărât să-l manevreze pe la sud-est de Orlat⁶⁹. Astfel, în zorii zilei de 9/22 septembrie, Batalionul I din Regimentul 2 infanterie Vâlcea a trecut la acțiune, înaintând cu 2 companii și o secție de mitraliere, în direcția Orlat, iar cu 2 companii în direcția dealului Teiuș, cota 951, având misiunea de a întoarce pe la sud-vest apărarea inamică de la Orlat⁷⁰. Din păcate, „factorul surpriză” pe care miza colonelul Moșoiu în această acțiune – atacarea inamicului în zorii zilei –, nu a reușit pe deplin, din cauza „defecțiunii” intervenite la coloana din dreapta, comandată de căpitanul Dumitru/Dumitrache Georgescu⁷¹. Ofițerul, fără a efectua o recunoaștere prealabilă și amănunțită a terenului și la semnalele patrulelor avangărzii că nu au întâmpinat nici o rezistență la intrarea lor în sat, crede că localitatea este părăsită de inamic și intră „cu batalionul în coloană de marș”⁷². În atare situație, atât coloana comandată de ofițer, cât și Batalionul IV – ca rezervă a detașamentului –, au fost primite de inamic cu un foc viu de mitraliere instalate în case, la marginea satului și în biserică. După o luptă scurtă, la baionetă, angajată cu inamicul, în care ai noștri își demonstrează „prioritatea”, în fața focului viu și nimicitor al mitralierelor, se decide retragerea detașamentului din localitate și replierea lui pe liziera nordică a satului Gura Râului, unde a rămas în rezervă⁷³.

Nici coloana din stânga, comandată de căpitan Victor Popescu, n-a avut o soartă mai bună. Aceasta, inițial, și-a ocupat poziția ordonată, dar, ca urmare a violentului bombardament al inamicului executat asupra poziției, se retrage și se repliază pe dealul Teiuș (cota 951), „unde s-a izbit de forțe dușmane ce veneau din direcția Vale și Sibiel”⁷⁴. Detașamentul „ocupând, o poziție favorabilă, asemănătoare unui bastion”, va rezista eroic numeroaselor atacuri ale inamicului și, executând chiar și câteva contra-atacuri îndrăznețe, va reuși, în urma unuia dintre acestea, să-i smulgă prizonierii luați la Orlat, printre care erau și 4 ofițeri⁷⁵.

*Tot în această zonă și zi, își găsește sfârșitul dramatic o întreagă companie din Regimentul 2 Vâlcea, comandată de sublocotenentul (rz.) Vasile Godeanu, originar din localitatea Nisipi, jud. Vâlcea, care rămăsese izolată și încercuită pe dealul Merezi (situat în imediata vecinătate a satului Cacova, azi Fântânele), încă de la primul atac asupra Orlatului, din zilele de 30-31 aug./12-13 septembrie 1916*⁷⁶. Astfel, în ziua de 30

⁶⁹ Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 83.

⁷⁰ *Ibidem*, pp. 78-79.

⁷¹ Autorii studiului dedicat generalului Moșoiu fac o regretabilă confuzie atunci când afirmă că, la comanda acestei coloane, se afla căpitanul Dumitru Popescu. În realitate, maiorul Dumitru Popescu de la Regimentul 5 vânători va participa la prima acțiune de eliberare a Orlatului, în zilele de 30-31 august/12-13 septembrie 1916 (Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 83-84).

⁷² S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr.170, f. 32v.

⁷³ Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 84.

⁷⁴ Generalul Moșoiu, în *Memoriile sale*, consemnează că această coloană a pierdut direcția și, în mod greșit, s-a îndreptat spre dealul Teiuș și, ca atare, n-a intrat concomitent în localitate cu cealaltă coloană „pentru ca succesul nostru ar fi fost desăvârșit” (Cf. General Traian Moșoiu, *op. cit.*, pp. 93-94).

⁷⁵ *Ibidem*, p. 94.

⁷⁶ Despre acest episod dramatic și inedit în istoriografia noastră, vezi, pe larg, Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 86-96. Ulterior, în anul 1989, Florica Nisipeanu, născută Godeanu, a donat actualului Muzeu Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea o serie de documente referitoare la acest

august/12 septembrie, detașamentul comandat de maiorul Dumitru Popescu de la Regimentul 5 vânători, având misiunea de a executa o recunoaștere ofensivă contra înălțimilor de la nord-vestul Orlatului, angajează, pe timpul nopții, lupte violente în punctul numit «Cetatea Orlatului» (situat la 1,5 km distanță de sat)⁷⁷ și reușește să pună stăpânire pe această poziție întărită a inamicului. Dar, a doua zi, începând cu ora 2,45 p.m., artileria grea inamică bombardează violent poziția, concomitent cu atacul executat de infanterie, însoțită de 8 mitraliere, din direcția Sibiel. În această situație critică, comandantul Brigăzii 3 infanterie – colonel Moșoiu –, dirijează 2 companii, comandate de frații sublocotenenți în rezervă Vasile și Gavril Godeanu, din Batalionul IV al Regimentului 2 Vâlcea, batalion care constituia rezerva brigăzii, spre dealurile de la nord-vest de Orlat (Teiuș și Merezi), pentru a lua contact cu Detașamentul maior Popescu⁷⁸.

Una din subunități – o companie comandată de sublocotenentul în rezervă Vasile Godeanu –, din cauza terenului dens împădurit și a luptelor din cursul nopții, a rămas izolată pe dealul Merezi și nevoită să lupte în încercuire, timp de aproape două săptămâni, împotriva unor forțe inamice superioare, ca număr și dotare⁷⁹. Dar, în ziua de 9/22 septembrie, subunitatea este atacată, prin surprindere, din spate, de către forțe inamice venite dinspre Vale și Sibiel, care sunt călăuzite, în terenul împădurit, de către un pădurar al satului vecin, însuși comandantul acesteia căzând în luptă. Tot în cursul aceleiași zile, inamicul atacă din nou subunitatea noastră, ai cărei luptători rezistă pe poziție până la ultimul om⁸⁰. În cinstea celor 75 de eroi ai Regimentului 2 infanterie Vâlcea și eroilor satului Fântânele, căzuți în ambele războaie pentru Reîntregirea Țării, la inițiativa unui grup de cetățeni și cu concursul autorităților locale din satele Fântânele și Săcele, la data de 28 decembrie 1978, a fost inaugurat, oficial, un impunător monument, ridicat la câteva sute de metri de platoul Augur de pe dealul Merezi, unde se află cimitirul ostașilor vâlceni căzuți pentru Patrie⁸¹.

În contextul luptelor desfășurate în zona Orlat, se înscrie și acțiunea detașamentului comandat de căpitanul Ioan Ciulley, care avea misiunea să ocupe înălțimile de la nord-estul localității Cristian, pentru a neutraliza focul artileriei inamice executat asupra flancului drept al Detașamentului de la Orlat, deși cu forțe insuficiente și fără sprijinul artileriei din subsector și al patrulilor de la celelalte companii ale Batalionului II, reușește să-i producă „mare dezordine” inamicului și să se retranșeze pe vechea poziție, înregis-

episod, printre care *Monografia satului natal și Amintiri din Războiul de Întregire a Patriei – septembrie 1916*, de dr. Stroia Stanciu, înregistrate cu numerele de inventar 751, respectiv 754 (Cf. Sergiu Purece et alii, *op. cit.*, pp. 85-94).

⁷⁷ Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, Col. *Manuscrise*, inv. nr. 754, p. 2; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 81-82.

⁷⁸ Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 82.

⁷⁹ Potrivit martorului ocular, dr. Stroia Stanciu, poziția subunității era ținută, cu intermitențe, sub focul artileriei și a unei mitraliere instalate în turla bisericii satului (Muzeul Județean Aurelian Sacerdoțeanu Vâlcea, Col. *Manuscrise*, inv. nr. 754, p. 3).

⁸⁰ Totuși, au fost și câțiva supraviețuitori, care se aflau pe celălalt versant al dealului, printre care ordonanța comandantului subunității și fratele acestuia, sublocotenent (rz.) Gavril Godeanu, care va cădea în prizonierat în lagărul de la Krefeld, în Germania (Cf. *Ibidem*, inv. nr. 751, p. 15 și inv. nr. 754, p. 4).

⁸¹ *Ibidem*, p. 16; pp. 3-5. Pentru aceasta, vezi, pe larg, Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 91-96.

trând, în rândurile subunității sale, pierderi minime⁸². Iată, cum acest ofițer descrie, cu minuțiozitatea-i cunoscută, derularea acțiunilor, dezvăluindu-ne unele episoade inedite: „Plec la ora 3,00 a.m. din bivuac, <iar> la ora 3,30 sunt în pădurea Dreispitz: a<i>ci, detașez o secție <de> a-mi ocupa <i>eșirea la est a satului Kereszteny (Cristian: n. D.G.) și a-mi păzi spatele, iar eu mă îndrept în direcția cotei 518: sunt la linia de cercetași. Trec r<â>ul Sibiu (recte: Cibin) când auz focuri de arme la secția ce detașasem: merg înainte <!>. La ora 5,15 sunt pe poziție și am luat o linie de măști și fac un prizonier. Nu le dau răgaz și merg tot înainte: fac cu lanțu<l> de trăgători o ½ (jumătate) ocolire spre stânga și dau de șosea (Cristian – Orlat: n. D.G.). Era ora 6,00 <a.m.> și lupta era bine angajată: de la ora 5,30 se auzea <u> împușcături și la Orlat (subl. D.G.). La ora 6,10 începe a mă bate artileria. Merg până la 200-300 m departe de dușman, îi produc mare dezordine, arunc și 14 grenade, dar artileria începe un foc de secerare îngrozitor <și>-mi îngroapă prima linie de trăgători: norocu<l> a fost că distanța a fost scurtă cu 5 m și în față pământ moale. După ce seceră linia de trăgători, începe rezerva și mă bate prin salve și, apoi, bate deodată și trăgători<i>, și rezerva. Este îngrozitor! Infernul este coborât asupra noastră! Artileria noastră nu m-a ajutat defel: nu a tras niciun foc, iar patrurile ce trebuiau a fi și a mă ajuta de la celălalte (sic !) companii din batalion (Batalionul II: n. D.G.) nu am văzut, decât una de la Compa<nia> 8, așa că, singur, am înfruntat acest infern și ploa<i>e de pro<i>ectile (subl. D.G.).

Stau, astfel, pe poziție până la ora 8,30, când nu mai auz împușcături la Orlat și, nemaiputând lupta, îmi consider misiunea ca împlinită și dau ordin de retragere (subl. D.G.). Am luptat cu aceleași 6 companii din Reg<imentele> 300, 302 și 305 și cu cele 20 tunuri. La retragere, se deșteaptă și bateria de artilerie <comandată de> locotenentul Potopeanu, care, în loc a trage în inamic, <a>svîrle asupra Companiei (a 5-a: n. D.G.) 12 pro<i>ectile. După ce am țipat de a nu mai trage, în fine, observă că suntem noi, iar nu dușmanu<l> și lungește tiru<l>. Scuza a fost că nu se aștepta ca eu să mă duc așa departe la inamic și să intru la el: aceasta a fost de l-a derutat și m-a luat drept inamic. Adevărul este că, în dorul (recte: zelul) meu <de> a-mi îndeplini serviciu<l> (recte: misiunea încredințată), căzusem aproape în spatele inamicului și, dacă, mai aveam o comp<anie>, puteam face mare ispravă”⁸³.

Rezultatul acestei „nenorocoase” recunoașteri ofensive⁸⁴ asupra Orlatului a fost – pe lângă pierderile numeroase în morți, răniți și prizonieri –, acela că a putut stabili prezența în zonă a unor importante forțe inamice, fiind identificată puternica Divizie 187 infanterie germană cu o numeroasă artilerie de diferite calibre⁸⁵. Cifra pierderilor noastre a fost extrem de ridicată, practic cele două batalioane ale Regimentului 2 Vâlcea fiind „decimate”⁸⁶,

⁸² Ca pierderi, sunt menționați 7 ostași ușor răniți: caporalii Magheru Gheorghe și Țăpuș Dumitru și soldații Popa Ștefan, Diaconu Liviu (?), Chircu Gheorghe, Săvoiu Iosif și Geană Ion (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170, f. 31-31v.).

⁸³ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170, f. 30-31v.

⁸⁴ Constantin Kirîțescu, *op. cit.*, I, 262.

⁸⁵ *Ibidem*; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 86.

⁸⁶ Sublocotenentul (rz.) Nicolaescu Dumitru, participant și rănit ușor în luptele pentru eliberarea Orlatului, consemnează că aici „și-a găsit mormântul floarea Regimentului 2 Vâlcea – ofițeri și trupă.” (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, *Revizoratul Școlar Vâlcea*, dosar 7/1919, f. 32.)

completarea efectivelor acestora efectuându-se prin transferul unui anumit număr de militari de la celelalte companii ale Batalioanelor II și III, iar comandantul batalionului, căpitan Georgescu Dumitru, va fi înlocuit din funcție de căpitanul Ioan Ciulley, din ordinul comandantului Brigăzii 3 infanterie – colonel Moșoiu⁸⁷.

„Dubla” românilor din ziua de 9/22 septembrie, soldată cu pierderi sensibile în vieți omenești, în ambele sectoare ale frontului – la Regimentele 48 și 2 infanterie Vâlcea –, a creat unele animozități la nivelul comandamentelor Corpului I armată. Astfel, dacă comandantul Corpului I armată, generalul de divizie Ioan Popovici, a aprobat acțiunea Diviziei 13 infanterie, finalizată „cu succes pentru noi, însă nu așa cum îl doream și cum era realizabil”, din cauza „defecțiunii” intervenite la Regimentul 48 infanterie, nu același lucru îl împărtășește despre acțiunea de la Orlat, care „s-a făcut contrar ordinului” acestuia, solicitând eșalonului imediat superior al armatei „represalii contra celor ce au călcat ordinul dat”⁸⁸.

Bătălia din zona Sibiu-Câineni

Ca atare, la sfârșitul acțiunilor ofensive din raionul Sibiu, Corpul I armată se găsea dispus la sud de oraș, pe un front de 45 km, cu ambele divizii în primul eșalon, având Divizia 13 infanterie (general de brigadă Gheorghe Sănătescu) pe aliniamentul *Avrig – Săcădate – Cașolț – dealurile Bucata și Gregori* (exclusiv), într-o fâșie de 23 km și Divizia 23 infanterie (general de brigadă Matei Castrîș) *pe dealul Gregori – Șelimbăr – Gura Râului*. La flancul drept al Corpului I armată se găsea Brigada 1 călărași (colonel Marcel Olteanu), care ocupa o poziție la est de Olt, între munții Făgărașului și Avrig, iar la flancul stâng, trupe din Regimentele 5 vânători, 48 și 49 infanterie. În adâncime, în rezervă, se aflau: Regimentul 42 infanterie, cu 3 batalioane, în Veștem, 2 batalioane din Regimentul 49 infanterie, la Turnu Roșu, 1 batalion de milițieni și 3 baterii de artilerie, la Câineni și Tâlmaciu, pentru a asigura comunicația ce conducea spre sud, prin trecătoarea de pe valea Oltului⁸⁹. Misiunea Corpului I armată, în această fază a acțiunilor de luptă, era de a apăra „capul de pod” creat la nord de trecătoarea Turnu Roșu, fără, însă, a avea legături solide cu vecinii din raioanele Făgăraș (trupe din Armata a II-a română) și de la Jiu (Divizia 11 infanterie), iar capacitatea sa combativă era de numai 25 batalioane, cu 34 mitraliere, 8 escadroane și 20 baterii de artilerie, din care numai 2 de calibru greu, în condițiile când eșalonul superior îi comunicase că nu îi poate trimite ajutoare, deoarece rezervele fuseseră deplasate pe frontul dunărean⁹⁰.

De partea cealaltă, comandamentul inamic, pentru proiectata ofensivă împotriva trupelor române pătrunse în Transilvania, a masat principalele forțe ale Armatei a IX-a germane și unități ale Diviziei 89 germane, însumând 44 batalioane, cu 261 mitraliere,

⁸⁷ Astfel, Batalionul I mai rămăsese cu un număr de 6 ofițeri și 419 soldați (având 92 de răniți și 228 de dispăruți), efectivul acestuia fiind completat cu încă 2 ofițeri și 320 de soldați de la batalioanele mai-sus menționate (Idem, Col. *Manuscrise*, nr.170, f. 32-32v.).

⁸⁸ Cf. M.Ap.N.- M.St.M., *Documente-anexe*, II, doc. nr. 126, p. 136; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 79-80.

⁸⁹ Cf. *România în anii Primului...*, I, p. 312.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 313.

30 escadroane de cavalerie și 72 baterii de artilerie, din care 13 de calibru greu. Superioritatea inamicului în armament automat, artilerie grea și cavalerie *va constitui elementul determinant* în desfășurarea și deznodământul bătăliei din zona Sibiu – Căineni⁹¹. Rapida concentrare de forțe s-a datorat rețelelor de căi ferate și rutiere din Transilvania, care erau cu mult mai dezvoltate și mai apropiate de zona montană, comparativ cu cele din Vechiul Regat⁹². Zilnic, aproape 22 de trenuri transportau trupe și materiale de război în Transilvania⁹³. De aceea, ofensiva de pe frontul românesc, ai cărei artizani au profitat din plin de ezitățile armatei române⁹⁴ – generalii Erich Lundendorff, von Hindenburg și Erich von Falkenhayn, va fi considerată, de către istoricii militari, primul *Blitzkrieg* („Război-fulger”) din timpul Marelui Război⁹⁵.

Potrivit consemnărilor generalului Constantin Oprescu, misiunile marilor unități inamice de pe frontul Sibiului erau repartizate, astfel: Divizia 187 infanterie germană va înainta pe două coloane: *cea principală*, pe „direcțiunea d<ealul> Cioara (lângă Orlat: n. D. G.) – Rășinari, iar, *cea secundară* „urcă pe munte, cu direcția *Oncești*, căutând învăluirea stânzei românești (și face legăt<ura> cu Corpul Alpin)”; Divizia 76 rezervă germană și Divizia 51 honvezi „atacă frontal de la nord la sud”; Corpul de cavalerie von Schmettow, în cooperare cu unități ale Diviziei I austro – ungare, să se opună înaintării Armatei a II-a române și „face legătura cu von Morgen”. În acest context, Divizia 3 cavalerie germană „acoperă st<ân>g<a> atacului german (a Corpului 39 rezervă germană: n. D. G.), trece Oltul la Avrig și ta<i>e legătura între Arm<ata> a II-a și Grup *Olt* (recte: Corpul I armată – n. D. G.), caută învăluirea dreptei rom<ânești>”⁹⁶. Comanda trupelor din centrul Transilvaniei a fost preluată de către generalul von Falkenhayn, care – conform declarațiilor ofițerilor germani –, a folosit, pentru respingerea trupelor române din zona Sibiului, „o strategie de încercuire coordonată în stil schlieffenian”, în care unitățile Corpului Alpin german au jucat un rol crucial⁹⁷, iar a celor din sud-estul Transilvaniei, de către generalul Arz von Straussenburg, originar din Transilvania⁹⁸.

Paralel cu acțiunile ofensive limitate ale celor două tabere, Corpul Alpin, sub comanda generalului von Tutschek, a început deplasarea prin surprindere, la 9/22 septembrie 1916, din satul Jina (la 30 km vest de Sibiu) prin munții Cibinului, spre sud. Întrucât în acest spațiu nu se aflau trupe române, unitățile de luptă germane au reușit ca, după trei zile de marș (în seara zilei de 11/24 septembrie 1916), să ocupe pozițiile de

⁹¹ *Ibidem*, pp. 313-315.

⁹² Cf. *România în anii Primului...*, I, p. 257.

⁹³ Cf. Liviu Maior, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în război. 1914-1916*, Edit. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, p. 263.

⁹⁴ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, pp. 272-274; Dumitru Garoafă, *Noi considerații privind desfășurarea luptelor de pe Valea Oltului (15/28 august- 16/29 septembrie 1916)*, în *Armata Română și Cultele*, Edit. Istros, Brăila, 2014, pp. 212-214.

⁹⁵ Cf. Liviu Maior, *op. cit.*, pp. 266, 272.

⁹⁶ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Documente istorice*, 242/2, f. 5v.- 6; Dumitru Garoafă, *op. cit.*, p. 216.

⁹⁷ Apud Liviu Maior, *op. cit.*, p. 272.

⁹⁸ Sas din Sibiu (1857-1935), este fiul unui pastor luteran și fiice din Orăștie, al cărei tată era slujitor al aceiași confesiuni (*Ibidem*, pp. 268-273).

luptă pe care Corpul Alpin și le-a propus inițial⁹⁹. A doua zi (12/25 septembrie 1916), Corpul Alpin, depășind vârful Negovanu, se împarte în două coloane. *O coloană principală*, sub directa comandă a generalului von Tutschek, înaintază spre stânga, paralel cu linia de frontieră și ocupă poziția de luptă, pe o linie de nord-sud, de la vârful Preajba (1745 m) până la Vârful Mare (2065 m), căzând, practic, în flancul liniei de aprovizionare și de retragere a Corpului I armată. *Cealaltă coloană* înaintază în direcție oblică, spre dreapta, și se instalează pe munții Robu, Vladu și Murgășu din regiunea Lotrului, formând flancul drept al Corpului Alpin¹⁰⁰. Desfășurarea Corpului Alpin german în sudul Transilvaniei, din care se remarcă tânărul Erwin Rommel, a permis lansarea primelor acțiuni ofensive ale trupelor inamice pe valea Jiului, determinând retragerea trupelor noastre din Petroșani¹⁰¹.

Pătrunderea acestuia, așa de adânc, în spatele Corpului I armată a fost facilitată de lipsa măsurilor ce trebuiau întreprinse de Comandamentul român pentru supravegherea spațiului dintre Olt și Jiu și pentru interzicerea cu forțe, chiar sumare, a tuturor căilor de acces în regiunea muntoasă¹⁰². Deși Comandamentul român a fost informat în dese rânduri despre mișcările Corpului Alpin în munții Cibinului și Lotrului – inițial de către comandantul Brigăzii 3 infanterie – colonel Traian Moșoiu¹⁰³ și, apoi, de către prefectul jud. Vâlcea – Grigore Otteteleşanu¹⁰⁴, totuși, au fost întreprinse măsuri tardive pentru a împiedica tentativa de încercuire a Corpului I armată.¹⁰⁵

În acest context, *situația cea mai îngrijorătoare* pentru Corpului I armată român era cea de pe linia sa de comunicație din valea Oltului. În partea dinspre sud, detașamentele Corpului Alpin reușesc a se apropia de trecătoarea Turnu Roșu și a ocupa poziții în imediata apropiere a defileului, la Boița, la gara Turnu Roșu, la Râul Vadului și la Căineni¹⁰⁶. Presat de evenimente, comandantul Corpului I armată – generalul Ioan Popovici, ordonă organizarea unui detașament (2 batalioane din Regimentul 48 infanterie, 1 batalion din Regimentul 49 infanterie, o companie de mitraliere și o baterie de artilerie) comandat de colonelul Dumitriu Sava – comandantul Brigăzii 26 infanterie –, cu misiunea de a nimici forțele inamice pătrunse în defileu, care va ataca unitățile alpine aflate în zona Râul Vadului, reușind să le respingă spre localitatea Lunci¹⁰⁷.

⁹⁹ Primele elemente ale Corpului Alpin au ajuns în seara zilei de 11 septembrie 1916 pe vf. Negovanul Mare (2136 m), de pe creasta principală a munților Cibin, la aproximativ 20 km, în linie dreaptă, de șoseaua de pe malul Oltului (cf. General Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 45).

¹⁰⁰ S.J.A.N. Vâlcea, Colecția *Documente istorice*, 242/2, f. 6v.; Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 281.

¹⁰¹ Cf. Liviu Maior, *op. cit.*, p. 272.

¹⁰² M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, II, p. 309.

¹⁰³ Încă din ziua de 7 septembrie 1916 a fost constituit un detașament de aproximativ 200 de oameni sub comanda locotenentului Cocorescu, care „a surprins prin focuri detașamentul inamic cu care a luptat până în ziua de 9 septembrie, oprind înaintarea batalioanelor alpine două zile” (Cf. General Traian Moșoiu, *op. cit.*, pp. 88 și urm.).

¹⁰⁴ M. Ap. N. – M. St. M., *Documente-anexe*, II, doc. nr. 129, 131, 133, pp. 148-150.

¹⁰⁵ v. *România în anii Primului...*, I, p. 316.

¹⁰⁶ Cf. General Ioan Anastasiu, *Războiul pentru Întregirea Neamului*. Studiu critic, București, 1936, pp. 260-261.

¹⁰⁷ Cf. Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, II, p. 94; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 124.

Independent de acțiunea acestui detașament, în zona podului de la Căineni s-a desfășurat un episod de luptă eroic: astfel, locotenent-colonelul Toma Popescu, subșeful de Stat Major al Corpului I armată, întorcându-se de la Comandamentul Armatei I române (Craiova) cu corespondența secretă la cartierul Corpului¹⁰⁸, aici, la Căineni, este întâmpinat de focul mitralierelor inamice, amplasate pe dealul Vladului și la Lunci, iar câteva grupuri de vânători alpini înaintau, prin defileu, spre pod¹⁰⁹. Apreciind gravitatea situației, dând dovadă de prezență de spirit, ofițerul român a reacționat cu promptitudine, reușind să mobilizeze un grup de 13 localnici, cărora le-a distribuit armamentul găsit la primăria locală și muniție din belșug și, încadrați de 2 sergenți din partea locului, i-a dispus în dispozitiv de luptă, în tranșeele existente pe dealul Malului, la vest de podul Oltului. Aici, pe dealul Malului, timp de aproape 3 ore, micul grup de viteji români s-a menținut ferm pe poziție, executând un foc viu asupra alpinilor germani, fără să facă economie de muniție, creându-le impresia acestora că în zonă se află concentrate forțe numeroase, oprindu-le, astfel, înaintarea până la venirea întăririlor¹¹⁰. Indiferent de numărul combatanților acestui grup¹¹¹, documentele de arhivă mai consemnează, printre aceștia, și prezența unui italian – Carlo Rizotto¹¹², care, în timpul campaniei militare din anul 1916 – potrivit celor declarate de acesta autorităților române (19 iulie 1924) –, „pentru rezistența pusă de mine în tranșeele de la Căineni, unde am oprit pe inamic până la sosirea Regimentul 5 vânători” (subl. D. G.), i s-a conferit brevetul Ministerului de Război, cu Medalia «Bărbăție și Credință», cu spade¹¹³.

Dacă în istoriografia noastră s-a perpetuat, până în prezent, aserțiunea despre „eroica apărare a celor 13 viteji din Căineni”, documentele de arhivă vin să întregească, cu informații inedite, tabloul angajării în lupta inegală cu unitățile alpine – în acele momente de grea cumpănă pentru soarta Corpului I armată –, *nu numai a respectivului grup de localnici*. Un document inedit – *Memoriul* sublocotenentului (rz.) Vasile Bucheru –,¹¹⁴ ne dezvăluie prezența în zonă a unui detașament de 60 militari, căruia subofițerului român i se încredințase misiunea de a-l însoți și a-l pune la dispoziția

¹⁰⁸ Cf. M.Ap.N.- M.St.M., *op. cit.*, II, doc. nr. 126, p. 137.

¹⁰⁹ Cf. Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 286; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 124-125; Marian Pătrașcu, Nicolae Daneș, *Monografia comunei Căineni – județul Vâlcea*, Edit. Fortuna, <Rm. Vâlcea>, 2008, p. 71.

¹¹⁰ *Ibidem*; *Ibidem*, p. 125; *Ibidem*.

¹¹¹ În lucrarea monografică a com. Căineni, se menționează că, în anul 1996, la primăria locală, în cadrul unei festivități, a fost montată o placă comemorativă dedicată evenimentului, pe care sunt inscripționate numele a 19 persoane (Cf. Marian Pătrașcu, Nicolae Daneș, *op. cit.*, pp. 71-72).

¹¹² În aceeași lucrare, numele acestuia apare ușor deformat: *Izoti Carol*, respectiv *Rizoti Constantin* (*Ibidem*, p. 71).

¹¹³ Originar din Italia, acesta s-a născut la 14 martie 1880 și a venit în România în anul 1898, mai întâi stabilindu-se la Căineni, apoi la Vaideeni, unde își exercita profesia de jogărar, la Adam Ionescu (S.J.A.N. Vâlcea, *Prefectura Județului Vâlcea*, dos. 5/1920, f. 486; dos. 57/1924, f. 315).

¹¹⁴ La data de 15 august 1916, acesta este repartizat la Regimentul 42/66 infanterie, Parte Sedentară (P.S.), iar, la 12 septembrie 1916, i se încredințează misiunea respectivă. Documentul, se pare, a fost redactat în vara anului 1917, când subofițerul este transferat la Regimentul 43/59 infanterie (Idem, Fond personal Bucheru Vasile, dos. 1/1916-1917, f. 3).

coloanei de muniții a Div. 23 infanterie, dar, fortuit, este nevoit să staționeze în zonă, deoarece satul Căinenii Mari (Vâlcea) era ocupat „de un batalion dintr-un regiment de gardă bavarez”¹¹⁵. În acest context, locotenent-colonelul Toma Popescu, care sosise „cu puțin timp” înainte și preluase inițiativa apărării în acest sector, a dispus, în dimineața zilei de 13 septembrie 1916, ora 3,00 a.m., ca subofițerul să ocupe, cu detașamentul său și câțiva jandarmi și milițieni aflați acolo, tranșeele de deasupra gării Căineni (recte: Malul Podului – n. D.G.) și să reziste pe poziție „până la ultimul om”, până la venirea ajutoarelor, ce trebuiau „să sosească din moment în moment”¹¹⁶.

Ca atare, prin rezistența eroică a grupului de ostași¹¹⁷ și localnici, amplasați în dispozitiv de luptă în tranșeele existente la Malul Podului-, s-a putut câștiga răgazul necesar adoptării unor măsuri operative. Astfel, locotenent-colonelul Toma Popescu a organizat transportul pe calea ferată, de la gara Lotru la Căineni, a 2 companii din Regimentul 5 vânători și o companie de mitraliere¹¹⁸, amplasându-le în același dispozitiv de luptă, iar în jurul orei 16,00 p.m., va intra în dispozitiv și o baterie de obuziere, care va deschide un foc violent asupra inamicului, fiind luat și un prim lot de prizonieri¹¹⁹. Datorită prezenței de spirit a ofițerului român și a rezistenței eroice a acestui grup – după cum sublinia istoricul Constantin Kirițescu –, „îngustul coridor (al defileului Oltului) *n-a putut fi astupat* (subl. D.G.) de dușman, la Căineni”¹²⁰, iar localnicii participanți la această temerară acțiune au fost decorați, pentru bravura lor, cu Medalia «Bărbăție și Credință» cu spade, de către Regele Ferdinand I¹²¹.

Pentru remedierea situației ce se crease la Corpul I armată, Marele Cartier General român și Armata I română au luat măsuri ca un detașament de forță a 5 batalioane din Divizia 20 infanterie, pus sub comanda generalului David Praporgescu – desemnat, ulterior, Detașamentul *Lotru/Praporgescu – să fie trimis cu misiunea de a acționa împotriva Corpului Alpin și a degaja defileul Oltului*¹²². Totodată, de la Comandamentul Armatei I române, s-a solicitat la Marele Cartier General român, ca Armata II română să intervină în sprijinul Corpului I armată.¹²³

Odată ce Corpul Alpin și-a atins obiectivele ordonate, comandantul Armatei a IX-a germane a dat ordin de declanșare a atacului, începând cu noaptea de 12/25 spre 13/26 septembrie 1916. Astfel, spre seara zilei de 12/25 septembrie, dinspre Vizakna (Ocna

¹¹⁵ *Ibidem*. Subunitatea făcea parte din Regimentul infanterie Gardă bavarez, proaspăt sosit de la Verdun și se afla sub comanda directă a prințului Henric de Bavaria, nepotul de frate al regelui Bavariei (Cf. General Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 52; Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 286).

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ O versiune aproape similară este semnalată și în lucrarea monografică dedicată generalului David Praporgescu, în care sunt menționați “câțiva militari care se găseau în gară, între care și sergentul Constantin Lazăr – furierul unei companii de pontonieri” (Cf. Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *Generalul David Praporgescu*, Edit. Militară, <București>, 1967, p. 60).

¹¹⁸ S.J.A.N. Vâlcea, Fond personal *Bucheru Vasile*, dos. 1/1916-1917, f. 3-3v.; Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 286; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 125.

¹¹⁹ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 286; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 126.

¹²⁰ *Ibidem*.

¹²¹ Cf. Marian Pătrașcu, Nicolae Daneș, *op. cit.*, p. 71.

¹²² Cf. Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *op. cit.*, p. 54-55.

¹²³ Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 126.

Sibiului) și Roșia, artileria inamică bate cu foc încrucișat și neconținut dealul Gregori¹²⁴, apărât de ostașii Batalionului I din Regimentul 44 infanterie Argeș, care „au rezistat pe creastă cât au putut”, dar, din cauza teribilei intensități a bombardamentului și pentru a nu înregistra pierderi inutile, aceștia se repliază la baza mamelonului¹²⁵. Spre zorii zilei de 13/26 septembrie 1916, artileria inamică a început pregătirea ofensivă, cu intensitate maximă în jurul orei 5,00, lovind dispozitivul nostru de apărare cuprins între localitățile Cașolț – Gura Râului și, în mod deosebit, poziția de pe dealul Gregori, la care răspunde și artileria noastră, dinspre Hosman, „care bate pe zone întregi creasta, pentru a preîntâmpina vreun atac de infanterie inamic”¹²⁶. Sprijinită de focul intens al artileriei, în jurul orei 11,00, Divizia 187 infanterie germană a declanșat atacul pe cele două direcții: cu Regimentele 188 și 189 infanterie pe direcția Orlat – Gura Râului, lovind pozițiile apărute de Batalioanele 1 și 4 ale Regimentului 2 Vâlcea, iar cu Regimentul 187 infanterie, pe la vest, pe direcția Săliște, pentru a izbi batalionul de grăniceri ce se afla în zona Vălare (cota 1346 m) și a întoarce, astfel, flancul stâng al Diviziei 23 infanterie¹²⁷. În acest sector al diviziei române, acționa, la stânga, Brigada 3 infanterie – colonel Moșoiu, între defileul Gura Râului (inclusiv) și Movila Turcilor (exclusiv), cu Regimentul 2 infanterie, având Batalionul I (stânga), la Gura Râului, Batalionul IV (centru), pe versantul nordic al dealului Cioara (nord-est de Gura Râului) și Batalionul II (dreapta), pe versantul nordic al dealului Obreja (nord Poplaca), până la pădurea *Dreisnitz* (inclusiv); de aici, până la Movila Turcilor (Türkenhügel)¹²⁸, era Batalionul I din Regimentul 1 grăniceri¹²⁹.

Referitor la luptele purtate pe dealul Cioara de Batalionul I din Regimentul 2 Vâlcea, căpitanul Ciulley, care era la comanda acestuia¹³⁰, consemnează atât atmosfera apăsătoare din ajunul, cât și unele episoade inedite din timpul luptelor:

„12 septembrie (luni). Seara intru în avanposturi și bag Companiile 1 și 3, care ocupa<u> tranșe<e>le de la gura defileului (recte: defileul Gura Râului – n. D.G.). Toată ziua, artileria inamică nu a neglijat a ne bate cu tunurile de calibru mare. Presimțeam că a doua zi voi fi atacat: de aceea, m-am dus personal cu cele 2 comp<anii>, la care aveam ofițeri de rezervă: le arăt pe teren a-și întări șanțurile, a tăia șoseaua și dându-le ultimele ordine, termin că nu le admit a să retrage: vor păzi gurile defileului cu viețile lor, căci prin ei, apără întreg frontu<u>.

13 septembrie (marți). Dimineața, la ora 4,00, sunt atacat de tunuri¹³¹. Companiile, contrar ordinelor primite, după ¼ oră (sfert) să retrag pe muntele (sic!) Cioara și

¹²⁴ Teribilul bombardament al artileriei inamice este declanșat de la ora 5,30 a.m. și durează până la ora 1,00 a.m., fiind aruncate asupra poziției, estimativ, peste 1000 de proiectile (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrite*, nr. 192, f. 44-44v.)

¹²⁵ *Ibidem*, f. 44.

¹²⁶ Cf. Constantin T. Stoika, *Însemnări din zilele de luptă*, Prefața și îngrijirea ediției de lt.-col. Gheorghe Preda, Edit. Militară, <București>, 1977, p. 79.

¹²⁷ Col. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 118-119.

¹²⁸ Denumire conform hărților timpului (S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Hărți*, nr. 414, <f.d.>, sc. 1:100 000).

¹²⁹ Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 112-113.

¹³⁰ Vezi circumstanțele numirii acestuia la comanda Batalionului I, la nota 87 (n. D.G.).

¹³¹ Este de reținut ora când inamicul declanșează atacul, printr-un violent bombardament de artilerie asupra pozițiilor noastre (n. D.G.).

lasă, astfel, intrarea defileului liberă; să vede acum odată mai mult lipsa ofițerului de carieră și a comandantului de companie: câteva proiectile îi pune pe fugă, când ordinul era ca să moară pe poziție. Pe dealul Cioara mai aveam un pluton și mă mai duc cu 1 companie, așa că am pe acest munte 3 ½ companii, dar toate slabe, căci nu aveam ofițeri destoinici. Aici sunt atacat de 6 mitraliere, 7 automobile blindate și cel puțin 1 batalion de nemți. Artileria lupta furios în contră-mi și face ravaje mari. Alături de mine, un proiectil face a dispărea un soldat complet de pe suprafața pământului. Trecând frontul în inspecție sub canonadă și a îmbărbăta soldații și ofițerii, dau de cadavre..., nu-mi mai fac impresie, mi se pare normal, numai explozia vreunui proiectil mai aproape mă face să revin la realitate. Inamicul vine până la creastă, crezuse că suntem distruși..., încetează artileria lor și, atunci, eu ordon atacul: nemții rămân uimiți, văzând că mai sunt soldați. Îi urmăresc cu focuri, le fac multe victime (subl. D.G.), îmi fac reconstituirea companiilor și, spre uimire, găsesc numai 4 ofițeri și 150 soldați, din 6 ofițeri și 700 soldați; mai găsesc 9 morți și 12 răniți. Restul fugise. Lupta a durat, deci, de dimineață până la ora 11,30¹³² (subl. D.G.).

Acele clipe de totală derută a inamicului, care vor constitui momentul psihologic al bătăliei, sunt magistral surprinse și descrise de către sublocotenentul (rz.) Nicolae C. Popescu, cunoscut și sub pseudonimul Neculai Cibin, autorul lucrării memorialistice *Războiul nostru*:

„Cu pierderi puține, grupele de asalt (inamice-n. D.G.) ajung la o sută de pași de dușmanii pe cari îi credeau nimicivi, spârțuți și neputincioși. Și atunci, în uriașa larmă de prăbușire cosmică, de care viau văile munților, o pârâitură de grindină se aude și întreaga linie românească, în picioare, cu baionetele sclipitoare în soarele rece de septembrie, se ridică și pornește ea însăși la atac: e o clipă de nedumerire, pe care o frânge, brusc, răcnetul din trei mii de guri ale dorobanților (subl. D.G.). Și două divizii, cari biruieră în Franța și Galiția, sunt gonite înapoi, învălmășite, împrăștiate de un strigăt și de o sclipire de baionete¹³³”

La ora 15,30, inamicul, cu „forțe mai numeroase”, a reluat atacul în tot sectorul defensiv al Diviziei 23 infanterie, de la Gura Râului până la Movila Turcilor, atacul fiind precedat de un violent foc de artilerie, care continuă tot astfel și în cursul luptei. Poziția de pe dealul Cioara, întărită, între timp, cu un pluton de ostași, rezistă cu îndârjire neconținutelor atacuri inamice, care sunt respinse cu grele pierderi, ai noștri menținându-se, ferm, pe poziție. Memorialistul Ciulley, ca de fiecare dată, ne pune la dispoziție informații prețioase, legate de momentele luptei, cât și cele desfășurate în apropierea sa imediată:

„Pe la ora 2,30 (p.m.), văd iar mișcări la inamic și presimt un nou atac. Le vorbesc la oameni și le arăt că, dacă vom pierde acea poziție, totul e pierdut. Mă duc la Regimentul 2 Vâlcea, ce era la Gura Râului și mai cer ajutoare: mi să mai dă 1 pluton; atunci, fac cunoștință și cu d-l locotenent-colonel Gheorghe/Zizi Cantacuzino, comandantul grănicerilor (Regimentului 1: n. D.G.)... Ajung la poziție

¹³² S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170, f. 33-34v.

¹³³ Neculai Cibin, *Războiul nostru*, București, 1924, p. 37.

și inamicu<l> să căznea a mă ataca din nou cu forțe mai numeroase: îl resping și la ora 6,00 p.m. totul este terminat. *Stau pe poziție până la ora 10 p.m.* (subl. D.G.). În acest timp, era luptă la Poplaca, căreia îi să dase foc și ardea pentru a 2-a oară¹³⁴ din toate părțile: era ceva fe<e>ric de văzut, în același timp și îngrozitor. Lupta a<i>ci a durat până la ora 9,00 (p.m.)”¹³⁵.

Nu același lucru s-a întâmplat în flancul drept al diviziei române. Aici, după ce artileria inamică a lovit, sistematic, pozițiile Batalionului II din Regimentul 2 Vâlcea și Batalionului I din Regimentului 1 grăniceri, forțe inamice, de tăria unui regiment¹³⁶, atacă de front pozițiile noastre, reușind să pătrundă în tranșeele unei companii din stânga Batalionului II (de pe dealul Obreja) și să exercite, totodată, o puternică presiune asupra dreptei dispozitivului aceluiași batalion (pe pădurea Trei Vârfuri)¹³⁷. Numai intervenția energetică a unei companii a Batalionului I grăniceri, care “sosește la timp și, izbind cu vioiciune” flancul stâng al inamicului, îl obligă să se retragă în dezordine spre pădurea Trei Vârfuri (Dreisnitz), de unde, refăcându-și forțele, reia atacul, dar fără sorți de izbândă, acesta fiind, din nou, respins și „țintuit în porumbiștea” din stânga pădurii și liziera acesteia¹³⁸. Cu toată vigoarea atacului, datorită în special rezistenței celor 2 batalioane vâlcene, inamicul reușește să ocupe doar localitățile Gura Râului, iar spre seară, Poplaca. Până la căderea serii, în urma a trei atacuri succesive, puternic sprijinite de focul artileriei, Divizia 187 germană a reușit să pătrundă doar pe o adâncime de 3 km, fiind oprită pe aliniamentul: *Vălare – dealul Blidăriile – Gura Râului (inclusiv) – pantele de nord ale dealului Cioara – Poplaca (inclusiv)*¹³⁹.

Concomitent cu luptele de pe flancul stâng al frontului românesc, inamicul întreprinde acțiuni ofensive prin care se viza *lovirea flancului drept al acestuia și spatele Corpului I armată*. Pentru a intercepta comunicația ce putea asigura legătura dintre Corpul I armată și Armata II română, Divizia 3 cavalerie germană și-a constituit un detașament de tăria a 2 regimente și jumătate (Regimentele 4 și 5 cavalerie ușoară și 2 escadroane din Regimentul 7 husari austro-ungari) și o baterie de artilerie călărească, sub comanda locotenent-colonelului Seyboltstorff, având misiunea de a trece în stânga Oltului și să închidă valea omonimă, pe ambele maluri ale acesteia¹⁴⁰. În acest scop, detașamentul inamic forțează râul Olt pe la Noul Român¹⁴¹ (Oláh Ujfalú) și Cârța¹⁴² (Kercz)¹⁴³ și ocupă, cu Regimentul 4 cavalerie ușoară, în după-amiaza zilei, Porumbacu de Jos, de unde trimite patrule puternice de recunoaștere, în direcția Porumbacu de Sus,

¹³⁴ Localitatea fusese bombardată de artileria inamică cu prilejul eliberării acesteia de către trupele noastre, în data de 22 august/4 septembrie 1916 (n. D.G.).

¹³⁵ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 170, f. 35.

¹³⁶ Cf. Constantin T. Stoika, *op. cit.*, p. 82.

¹³⁷ Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 119.

¹³⁸ Cf. Constantin T. Stoika, *op. cit.*, p. 82.

¹³⁹ Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 119.

¹⁴⁰ Cf. Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, II, p. 96.

¹⁴¹ Cf. *Ibidem*.

¹⁴² Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 122-123. Aici era amplasată artileria grea – tunuri de calibru 105 mm –, a Corpului Alpin german (Cf. Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 285).

¹⁴³ Denumiri conform hărților timpului (S.J.A.N. Vâlcea, Colecția *Hărți*, nr. 1258, 1914, sc. 1:100 000).

unde se afla Escadronul I din Regimentul 2 călărași, în avanposturi, pe înălțimile de la vest (dealul Gruiu Lupului, 510 m)¹⁴⁴ și est de sat¹⁴⁵. În ajutorul călărașilor noștri sunt trimise, de la Avrig, unde se afla Brigada 1 călărași, Escadroanele 4 și 5, sub comanda maiorului Ghenciu, care se angajează cu inamicul, imediat, în șarjă de cavalerie. Iată, cum narează soldatul Iancu Bulacu desfășurarea în linie a escadroanelor și confruntarea dintre cavaleriștii noștri și cei germani, la care ultimii recurg la o „stratagemă necavalească”, soldată cu pierderi sensibile din rândurile noastre (4 morți, 15 răniți și 30 cai scoși din luptă): „Un fior rece a trecut prin inimile noastre. Cu mare emoție, am strâns calul de chingi. Se dă ordin de încălecare. Escadroanele în linie aranjate, am insistat (recte: înaintat- n. D.G.) și am suit, la pas, sus pe platou. La o depărtare cam de 1500 m, ne-a apărut cavaleria inamică în linie de escadroane. Venea în direcția noastră. S-a dat ordin de scoatere a săbiilor și, la trap, s-au trimis cercetători înainte. Totul era pregătit pentru șarjă, luptă corp la corp, cu sabia. La germani se vedeau sulitele. Când a fost distanța de 800 m între noi și inamic, s-a dat ordin de galop. Emoția a fost mare. Parcă vedeam înaintea ochilor lovirea puternică și încăierarea corp la corp. La un moment dat, s-a observat că escadroanele germane s-au rupt în două dinaintea noastră, luând <o> parte, la dreapta și o parte, la stânga, lăsând lumină în fața noastră, de unde a<u> început să bată 3 mitraliere în escadroanele noastre. Imediat, s-a dat comanda pe plutoane «La stânga împrejur!» și, în galop, am pornit în adăposturile de unde pornisem”¹⁴⁶.

La intervenția energetică a întregii brigăzi de cavalerie, situația este restabilită, fiind ocupat, pentru scurt timp, Porumbacu de Sus, dar, sub tirul intens al artileriei inamice, acesta este abandonat, iar cavaleriștii noștri se retranșează pe vechile poziții de pe înălțimile Avrigului¹⁴⁷. Până în seara zilei, cele două sate Porumbacu (de Sus și de Jos) erau deja ocupate de către marea unitate de cavalerie germană și interceptată, astfel, linia de comunicație dintre Corpul I armată și Armata II română¹⁴⁸.

Insuccesul înregistrat de Corpul 39 (rz.) german în prima zi a ofensivei, care „s-a lovit însă pretutindeni de pozițiuni apărate cu îndârjire”¹⁴⁹, coroborat cu recucerirea Petroșanilor de către români¹⁵⁰ și perspectiva unei ofensive iminente a Armata II română înspre Olt, determină Comandamentul inamic ca acțiunea din ziua următoare să

¹⁴⁴ În realitate, este vorba de acest toponim, ci nu de dealul Gruiuilor (446 m), cum greșit îl plasează generalul Dabija, toponim situat la sud-vest de Avrig (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Colecția *Hărți*, nr. 443, 1914, sc. 1:100 000).

¹⁴⁵ Cf. Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, II, p. 96.

¹⁴⁶ S.J.A.N. Vâlcea, Colecția *Manuscrise*, nr. 168, p. 16.

¹⁴⁷ *Ibidem*. Acest episod inedit, încă nesemnlat în literatura de specialitate, deși nu este de anvergura acelor sublime șarje de la Brețcu-Poiana Sărată-Oituz, Cicârci (azi, Sibioara, jud. Constanța), Robănești (jud. Dolj), Roșiorii de Vede și Prunaru (jud. Teleorman), totuși, prin *angajarea în luptă și finalitatea acțiunii*, soldată cu ocuparea, pentru scurt timp, a Porumbacului de Sus, poate fi înscris la loc de cinste, alături de aceste acțiuni temerare ale cavaleriei noastre (vezi cf. Ionel Turcin, Ion Pâlșoiu, Constanțiu Dinulescu, *Șarjele Cavaleriei Române. Acte de identitate a poporului român*, Edit. Aius, Craiova, 2016, pp. 78-102).

¹⁴⁸ Cf. Col. (rz) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 122-123.

¹⁴⁹ General Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 50.

¹⁵⁰ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, pp. 236-237, 287.

fie continuată cu mai multă violență. La rândul său, Comandamentul român, intuind intențiile inamicului, hotărăște să reziste pe pozițiile deținute la dreapta dispozitivului și să restabilească legătura cu Armata II română, iar flancul stâng al acestuia să-l replieze pe o linie așezată ceva mai înapoi, care trecea pe înălțimile de la nord de Cisnădie-dealul Obrejii-vest de Rășinari¹⁵¹.

Manevra de retragere a Brigăzii 3 infanterie Moșoiu pe noul aliniament în noaptea de 13/14 septembrie 1916 a constituit o reușită deplină, „încât a doua zi avanposturile inamice au așteptat deschiderea focului de partea noastră și nu s-au hotărât să înainteze spre pozițiile noastre, decât cu mare precauție, fiindu-le teamă să nu li se întindă vreo cursă”¹⁵². Raportat la decizia de repliere a flancului stâng românesc pe poziția amintită, generalul Constantin Oprescu, în *Jurnalul de campanie*, formulează o variantă inedită, încă nesemnaltă explicit în literatura de specialitate: „Dacă la început, am împiedicat înaintarea inamicului pe valea Lotrului, acum o neglijem: toate trupele se retrag în defileul Oltului” (subl. D.G.). Era necesar să se ocupe regiunea vârful Cindrel-Negovanul-Dobrun-dealul Pleșu, pentru că din această regiune se acoperea și valea Sadului, și valea Lotrului și prin ocuparea Cindrelului – nod de comunicație a numeroase drumuri pe creste –, cari duceau în spatele Grupului de Olt (recte: Corpul I armată- n. D.G.), dădea posibilitatea la o bună aprovizionare de care se simțea mare nevoie. Acest grup (Brigada 3 infanterie, comandată de colonelul Traian Moșoiu: n. D.G.) ar fi adus întârzierea Corpului Alpin și câștigam o zi – ziua de care aveam nevoie pentru Armata a II-a <română> să ajungă la Olt și am fi câștigat bătălia de la Olt.”¹⁵³ (subl. D.G.).

Decizia de repliere a Brigăzii 3 infanterie Moșoiu, ca urmare a formidabilei presiuni exercitate de către Corpul 39 (rz.) german, a impus cu necesitate și salvarea, în regim de urgență, a aceluia segment din populația românească din zonă (preoți, învățători, o parte din proprietari etc.), care, fiind promovat în funcții de răspundere ale comunităților locale sau a simpatizat cu trupele noastre, era expus nemijlocit represaliilor autorităților militare maghiare. Astfel, locuitorii din satele Rășinari, Orlat etc. „îngrijorați de plecarea noastră – consemnează, în *Memoriile sale*, generalul Moșoiu –, ne rugau, cu lacrimi în ochi, să le înlesnim retragerea, împreună cu armata română”¹⁵⁴. În atare situație, colonelul Moșoiu a dispus să li se asigure mijloace de transport adecvate, printre aceștia fiind și câteva familii de preoți: Demetriu Clain din Brad, Pompiliu Simonetti din Rășinari¹⁵⁵, Ioan Tatu din Țichindeal¹⁵⁶, Toma Modran din Bungard, preoteasa Elvira Cioran din Rășinari¹⁵⁷,

¹⁵¹ *Ibidem*, p. 287; General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p. 100.

¹⁵² Cf. General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p. 101.

¹⁵³ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Documente istorice*, 242/2, f. 4v.-5; Dumitru Garoafă, *op. cit.*, p. 217.

¹⁵⁴ General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p. 101. Pentru activitatea acestuia în timpul Războiului de întregire a țării, vezi și Lucian Predescu, *Enciclopedia României. Cugetarea. Material românesc: oameni și înfăptuiri*, Ed. Anastatică, Edit. Saeculum I.O., Edit. Vestala, București, 1999, p. 571.

¹⁵⁵ Mircea Zăciu, *Ion Agârbiceanu*, Edit. Minerva, București, 1972, p. 125.

¹⁵⁶ Arhiepiscopia Râmnicului, fond *Episcopia Râmnicului-Noul Severin*, dos. 4/1916, f. 236-236v.

¹⁵⁷ Sebastian Stanca, *Contribuția preoțimeii române din Ardeal la Războiul pentru Întregirea Neamului (1916-1919)*, Edit. Cartea Românească, Cluj, 1925, pp. 94, 163.

Ion Agârbiceanu din Orlat¹⁵⁸ ș.a., care, urmând armata română în retragere, pe valea Oltului, se refugiază la Râmnicu Vâlcea. Mișcat de această puternică solidaritate românească, manifestată în vremuri de grea cumpănă în existența unui popor, același militar de carieră consemna, pe mai departe: „În aceste tragice împrejurări, am putut aprecia cât de puternică era unitatea sufletească a tuturor românilor. Românii din zona Sibiului preferau să lase averea adunată într-un lung șir de ani, numai să scape de sub jugul austro-ungar. Ți se sfâșia inima când vedeai că nu poți să-i ajuți pe toți cei care doreau să se refugieze în Regat!”¹⁵⁹.

Dacă acești români, printre care și familii de preoți, au ales, așadar, calea pribegiei, era și fiindcă se așteptau la represalii din partea autorităților militare austro-ungare, îndată după retragerea precipitată a armatei române. Într-o astfel de manieră se și justifică unul dintre refugiați – preotul Ioan Tatul –, care, fiind „silit de ravagiile resboiului și în special de persecuțiunile și maltrătarile ce mă așteptau din partea jandarmilor unguri, încă din 27 august a.c., st<i> v<echi>, nevoind a satisface ordinațiunii numiților jandarmi de a mă lăsa târât către Tövis (= Teiuș), unde dase ordin a pleca, silit am fost a-mi părăsi comuna și parochia din Țichindeal, tractul Agnita, comitatul Sibiu, <din> Transilvania și a mă refugia sub scutul armatei române, aflătoare pe valea Oltului”¹⁶⁰. Pentru cei rămași acasă, inclusiv pentru preoți, cei mai mulți dintre aceștia au fost arestați, încarcerați sau internați în temnițele și lagărele de la Cluj, Tg. Mureș, Odorhei și Seghedin, iar „drumul cel mai bătut al românilor a devenit drumul Sopronului”¹⁶¹.

În ziua de 14/27 septembrie 1916, rămânând consecvent în hotărârile sale inițiale, după o puternică pregătire de artilerie, comandantul Armatei a IX-a germane a reluat ofensiva pe întreg frontul al Corpului I armată. Atacul inamicului s-a desfășurat pe mai multe direcții. Una din aceste direcții viza lovirea apărării trupelor române aflate la flancul stâng al dispozitivului Diviziei 13 infanterie și la flancul drept al Diviziei 23 infanterie, urmărindu-se ruperea dispozitivului român la centru și pătrunderea forțelor inamice pe cea mai scurtă direcție spre intrarea în defileul de la Olt¹⁶². Cu toată superioritatea inamicului, trupele române au rezistat cu multă dârzenie. Numai când puternice unități inamice au ocupat platoul Oncești¹⁶³, căzute în spatele stângii Diviziei 23 infanterie, s-a luat hotărârea unei replieri prin luptă spre Cisnădie, pentru a evita învăluirea pe la vest de către adversar. La dreapta, Divizia 13 infanterie a fost angajată puternic de inamic, îndeosebi la flancul său stâng, la Săcădate și Avrig. După o acerbă rezistență, datorită atât retragerii Diviziei 23 infanterie, cât și a necesităților de a se crea unele rezerve la dispoziția Corpului I armată, *trupele române s-au repliat în acest sector pe aliniamentul Veștem – Racovița*, constituind un sistem de apărare între regiunea

¹⁵⁸ Acestuia i s-a pus la dispoziție chiar „trăsura de piață” a Regimentului 2 Infanterie Vâlcea (Cf. General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p. 101).

¹⁵⁹ *Ibidem*.

¹⁶⁰ Arhiepiscopia Râmnicului, *Episcopia Râmnicului-Noul Severin*, dos. 4/1916, f. 236.

¹⁶¹ Cf. Sebastian Stanca, *op. cit.*, p. 4.

¹⁶² Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 129.

¹⁶³ General Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 53.

muntoasă, la vest, și valea Oltului, la est¹⁶⁴. Prin retragerea diviziilor noastre pe noile poziții din adâncimea apărării, aliniamentul frontului Corpului I armată luase forma unui semicerc, măsurând în lărgime aproximativ 25 km, ceea ce însemna că el fusese redus aproape la jumătate față de situația existentă la începutul ofensivei inamice. Distanța de la centrul noului front și până la intrarea în defileul Oltului se redusese și ea doar la 9 km¹⁶⁵.

În dimineața aceleiași zile, generalul Praporgescu a sosit în zona de operații, iar primele unități ale Detașamentului *Lotru* au și început să debarce în gara Lotru. Analizând situația, comandantul detașamentului și statul său major au ajuns la concluzia ca să fie executat, cu o parte din forțe, un atac de-a lungul defileului, pe direcția Căineni-Turnu Roșu și, concomitent, cu cealaltă parte de forțe, să fie respinse trupele inamice din munții Căinenii, manevrându-le prin flanc și spate¹⁶⁶. Ca atare, pentru a-și atinge obiectivele propuse, dispune dirijarea acestor forțe, având următoarele misiuni: 1 batalion în ajutorul Detașamentului locotenent-colonelului Toma Popescu, la Căineni (format din 3 companii de pușcași și 1 baterie obuziere), de a respinge forțele inamice din defileu și a deschide comunicația pe direcția Căineni – Ospiciul Lunci; 2 batalioane pe văile Călinești și Vasilatului, pentru a lichida rezistențele inamice întâlnite în cale și a ocupa înălțimile din zonă (Robul, Murgășul, Gorganul); 1 batalion, în stânga acestei subunități, pe valea Păscoaia, pentru a cădea în spatele pozițiilor inamice de pe înălțimile Robul, Forgaciul și Piatra Ghircului și încă un batalion pe valea Lotrului, spre Voineasa, pentru ocuparea înălțimilor Buceciul și Dobrunul¹⁶⁷. Chiar în cursul acelei zile, subunitățile repartizate pentru obiectivele respective iau contact cu trupele Corpului Alpin, angajând lupte îndârjite, care continuă și în cursul nopții, în întreaga zonă și, mai ales, în cea a Căinenilor Mari (Vâlcea)¹⁶⁸.

Apărarea organizată de comandamentul român se vădea tot mai fermă. Ca rezultat, nici în ziua a doua de ofensivă obiectivul urmărit de comandamentul german nu a putut fi atins. „Situația generală... nu era în întregime mulțumitoare, cu toate probele admirabile de vitejie și rezistență depuse de trupe, în special de Corpul Alpin. Contrar așteptărilor mele, Corpul 39 rezervă (german: n. D.G.) *n-a putut termina cu adversarul. Acesta a rezistat din nou, cu bravură* (subl. D.G.), în capul de pod nord, intrarea în trecătoare”¹⁶⁹.

Retragerea și replierea pe „meterezele frontierei” Carpaților

În ziua de 15/29 septembrie 1916, la ora 6,30 (a.m.), după o puternică pregătire de artilerie, executată cu cea mai mare intensitate pe frontul de apărare al Diviziei 23 infanterie, inamicul a reluat ofensiva. S-au desfășurat lupte crâncene, de-a dreptul exemplare pentru spiritul de jertfă al ostașilor noștri. Pe vârful Măgura (Göetzemberg:

¹⁶⁴ *România în anii Primului...*, I, pp. 318-319.

¹⁶⁵ Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 138.

¹⁶⁶ Cf. Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *op. cit.*, pp. 54-55.

¹⁶⁷ *Ibidem*, pp. 58-59; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 136-137.

¹⁶⁸ *Ibidem*, pp. 59-60.

¹⁶⁹ General Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, pp. 55-56.

n. D.G.), la Cisnădie și Cisnădioara, de exemplu, copleșiți de superioritatea inamicului, ostașii din Brigada colonel Moșoiu au contraatacat și, prin luptă la baionetă, au respins dușmanul ce pătrunsese la amiaza zilei în Cisnădie¹⁷⁰.

După noi concentrări de forțe inamice și cu mari eforturi, trupele germane au reușit, totuși, o pătrundere periculoasă în sectorul Diviziei 23 infanterie, amenințând cu fracționarea dispozitivului acesteia, iar, în sectorul de apărare a Diviziei 13 infanterie, acțiunile inamicului au avut, mai mult un caracter de fixare. Totuși, la dreapta diviziei, pozițiile Brigăzii 1 călărași de la Avrig, timp de 2 zile, au fost neconținut bombardate de artileria inamică, îndeosebi de cea grea, calibru 105 mm, instalată la vest de Sărata¹⁷¹, iar patrulele de cavalerie germană execută dese incursiuni, reușind, într-una dintre nopți, să ajungă, potrivit consemnărilor memorialistului Iancu Bulacu, „până la bucătăriile noastre, unde a<u> băgat spaimă în bucătari și furgoneri”¹⁷². Astfel, în zorii zilei, un detașament german ce se afla în zona Porumbacele – Sărata înaintează spre flancul drept al Corpului I armată, reușind să ocupe, cu un corp de cavalerie, localitatea Avrig. În această situație, Regimentul 1 călărași a fost nevoit să se replieze la nord-est de Racovița, la flancul drept al Diviziei 13 infanterie, iar, în după-amiaza zilei, Brigada 1 călărași, având misiunea să asigure legătura la ambele flancuri ale Diviziei 13 infanterie (aflată în dispozitiv de luptă de o parte și de alta a Oltului), va înainta dinspre Tâlmăciu în direcția gara Sebeș, unde a reușit să ajungă până în seara acelei zile¹⁷³.

În această situație gravă, spre seara zilei, Corpul I armată a angajat replierea pe un nou aliniament de apărare, la nord de localitățile Sadu – Racovița¹⁷⁴. Hotărârea comandantului Corpului I armată – general Ioan Popovici, de a se replia în defileu, în noaptea de 15/28 spre 16/29 septembrie 1916, urmată de măsuri corespunzătoare, a fost motivată de pericolul ce plana din partea inamicului, încă puternic, căruia îi soseau în sprijin noi forțe și mijloace și de faptul că ajutorul care trebuia primit din partea Armatei a II-a – anunțat din ziua precedentă –, nu se materializase¹⁷⁵. După cum am observat, atât în cercetările de istorie militară, cât și în memorialistica de război românească, se apreciază că trupele române aflate la sud de Sibiu *ar mai fi putut rezista cel puțin încă 24 de ore*, dacă generalul Popovici ar fi dat dovadă de mai multă fermitate, timp în care situația tactică s-ar fi putut schimba radical, deoarece începuse cu succes, pe alte fronturi, ofensiva Armatei a II-a și a Armatei de Nord. Lucru sesizat de generalul Constantin Oprescu încă de pe atunci și subliniat, încă o dată, în *Jurnalul* său: „*O singură zi dacă mai era, și anume ziua de 16 aug<ust> (recte: septembrie – n. D.G.) dacă o mai puteam rezista, Armata a II-a ar fi ajuns la Olt și noi n-am fi p<i>erdut bătălia de la Olt*”¹⁷⁶ (subl. D. G.).

¹⁷⁰ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 291.

¹⁷¹ Cf. Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, II, pp. 106-108.

¹⁷² S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 168, p. 16.

¹⁷³ Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 149.

¹⁷⁴ *România în anii Primului...*, I, p. 319.

¹⁷⁵ Cf. Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, pp. 293-294; General Ioan Anastasiu, *op. cit.*, pp. 261-263; *România în anii Primului...*, I, p. 320.

¹⁷⁶ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Documente istorice*, 242/2, f. 4v.; Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *op. cit.*, p. 62; Dumitru Garoafă, *op. cit.*, p. 218.

În tot acest timp, Detașamentul *Lotru*, sub comanda generalului David Praporgescu, a continuat să înfrunte acțiunile ofensive ale Corpului Alpin, localitatea Căinenii Mari (Vâlcea) și defileul constituind *obiectivele-cheie* ale detașamentului, pentru a asigura replierea spre sud a trupelor Corpului I armată, a materialului de război, precum și a celor peste 2000 de atelaje, cu tracțiune animală, ale tunurilor regimentare. Sosindu-și noi întăriri în cursul zilei, acestea au fost angajate direct în luptă, după cum urmează: 2 batalioane de miliții (trupe formate din contingente în vârstă) – *Rovine* și *Mehedinți*, 1 batalion din Regimentul 82 infanterie, Regimentul 9 roșiori și un tren blindat, au fost trimise Detașamentului locotenent-colonel Toma Popescu, cu misiunea de a ataca și respinge trupele alpine care ocupau dealurile lui Vlad și Chițianetului; 2 batalioane din Regimentele 81 și 82 infanterie împotriva forțelor inamice de pe înălțimile Murgășu și Robu¹⁷⁷.

Astfel, în zorii zilei de 16 septembrie, Detașamentul locotenent-colonel Toma Popescu reușește să cucerească, prin lupte extrem de violente, vârful Cățanelu (dealul Chițianetului) și Murgășul, continuând înaintarea, prin învăluire, spre muntele Robul, în timp ce celelalte forțe ale detașamentului atacă, de front și în flancul drept, trupele Corpului Alpin, care, fiind amenințate cu încercuirea, sunt silite să se retragă în munți, cu mari pierderi, de pe pozițiile deținute¹⁷⁸. Ca atare, Corpul Alpin nu numai că nu a izbutit să treacă pe înălțimile de la est de Olt, dar nu a pus stăpânire nici pe defileul Oltului, așa cum spera. Totuși, acesta ținea sub focul mitralierelor defileul, în punctele Boița, Râul Vadului – la podul ridicat în apropierea confluenței Lotrioarei cu Oltul –, și Ospiciul Lunci, dar au fost anihilate, după ce au fost executate mai multe lovituri de tun asupra acestora¹⁷⁹.

Retragerea trupelor române prin defileul Oltului a fost deosebit de dificilă și numai prin eforturi mari ostașii noștri s-au desprins de inamic și au ajuns pe pozițiile stabilite de comandament. Permanent s-au purtat lupte de avangardă și pe flancuri, cu infiltrații inamice care produceau strangulări în fluxul din defileu, infiltrații care trebuiau prompt anihilate¹⁸⁰. În *Însemnările* medicului sublocotenent (rz.) S. Demetrescu sunt redată secvențe memorabile, pline de un rar dramatism, ale retragerii, în care, atât comandantul Corpului I armată – generalul Ioan Popovici – cât și al Diviziei 23 infanterie – generalul Matei Castriș *au dovedit un comportament lamentabil, fiind susceptibili de labilitate psihică*:

„15 sept<embrie 1916> (joi). Ne-am retras în Tălmaci, să vedem ce mai e pe la Comandament. A<i>ci, generalii țineau consiliu. *Toți se rugau de generalul <Ioan> Popovici, comandantul Corpului I <armată> ca să plece, el nu voia, zicând că moare împreună cu armata lui<!/>. Erau, într-adevăr, scene dramatice să vezi acești oameni plângând și așteptând sfârșitul împreună cu ceilalți. Erau ceasuri 8,30 <p.m.>.*

¹⁷⁷ Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *op. cit.*, pp. 62-63; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 150-151.

¹⁷⁸ *Ibidem*, p. 64; *Ibidem*, p. 164.

¹⁷⁹ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 57v.; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 161-163.

¹⁸⁰ *Ibidem*, f. 55-60v.; Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, pp. 294-298.

Deodată, se aude că au intrat patrulele germane în sat! A fost o panică indescrip-tibilă<!>... *Numai atunci, generalul <Ioan> Popovici, împreună cu generalul <Matei> Castrîș, s-au hotărât să fugă. Plângând și bătându-se cu pumnii în cap..., s-au suit în automobile ș<i>- au plecat* (subl. și n. D.G.).

16 sept<embrie 1916> (vineri). O luăm în jos spre defileu, intrăm în el, convoiul începe să se scurgă și el în jos, dar, după câțva timp, se oprește. Inamicul, care fusese respins de la gura defileului, unde se află satul Boița, se retrăsese pe munți și începuse să atace convoiul cu mitralierele. Pe măsură ce mitralierele erau gonite (sic!) de regimentele trimise pe creste, convoiul de pe șosea înainta. Când ajungem în satul Lazaret, care se află așezat în defileu și la câțiva kilometri de graniță, suntem opriți de un atac viguros al inamicului de pe munte. A<i>ci, a fost o luptă pe viață și pe moarte. Au fost chemați înainte toți oamenii care purtau arme. Au luptat pe viață și pe moarte, luând mai multe mitraliere și împrășcând pe nemți prin munți. *Totul depindea de acest atac <!> Generalul Popovici, în culmea disperării și plângând, zicea că se aruncă în Olt. Noi ne așteptam sfârșitul, din moment în moment<!>* (subl. D.G.). Mii de trăsură și care încolonate pe șosea aveau să devină peste puțină vreme în posesia dușmanului. Dinapoi, cavaleria inamică ajunsese o parte din convoi și îl capturase; dinainte, mitralierele ne barau drumul... În urma asaltului aprig pe care l-au dat toți soldați<i> aflători în defileu, am putut scăpa. În trecere, în grabă, se vedeau, atât pe șosea, cât și pe malul Oltului, zeci de morți nemți și români, printre care și pe maior Mitrescu din Reg<imentul> 2 Vâlcea, cai de la trăsură omorâți și striviți, zeci de care răsturnate.

Intrăm pe pământul nostru. Ne credeam scăpați, când, la Râul Vadului, alte mitraliere încep să tragă în convoi. Cu ajutorul artileriei de munte, care bătea de pe ce<lă>lalt mal al Oltului, și cu al Reg<imentului> 5 vânători, care fugărea pe inamic pe creastă, scăpăm și de acolo. În fine, ajungem la capul Căinenilor de Vâlcea. A<i>ci, venise un batalion din Reg<imentul> 2 grăniceri de la Brașov, în ajutorul nostru. *Generalul (Ioan Popovici: n. D.G.), în culmea disperării și plângând, le spune să se ducă cât mai în grabă ca să-i scape trenurile* (regimentare: n. D.G.), *care erau în urma noastră*¹⁸¹ (subl. D.G.).

Deși, în cadrul Bătăliei de la Sibiu au avut câștig de cauză trupele Armatei a IX-a germane, totuși ținem să subliniem ca reușită acțiunea Corpului I armată de a-și fi putut retrage majoritatea forțelor spre sud¹⁸²: „Au luat sute de care cu provizii și muniții, care rămăseseră în urma convoiului, materialul întreg de la 2 spitale divizionare, vreo câteva baterii, în afară de panica pe care au produs-o de retragerea dezastruoasă pe care am avut-o... *Trei sferturi, însă, din convoiul Corpului <I> de armată, poate chiar mai mult – așa cum consemnează, în Însemnările sale, același medic subofițer –, a<u> scăpat de a fi în mâinile inamicului, astfel că această ofensivă a lor nu le-a reușit așa după cum gândeau*”¹⁸³ (subl. D.G.).

¹⁸¹ *Ibidem*, f. 60v.-61.

¹⁸² Victor Iosipescu, Gheorghe Preda, *op. cit.*, p. 62; Victor Atanasiu, Atanasie Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, *op. cit.*, p. 176; Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 161-165.

¹⁸³ S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 61; Cf. Lt.-col. Gheorghe Preda, *Poetul-erou Constantin T. Stoika*, Edit. Militară, <București>, 1974, p. 68.

Despre comportarea militarilor români în timpul defășurării luptelor din defileul Oltului, istoricul Constantin Kirițescu nota, printre altele: „Împresurarea plănuită de inamic, n-a reușit. Corpul de Olt, înfrânt în marea bătălie cu puternicul său adversar, s-a putut retrage. Inexperiența sau neglijența înaltului comandament al acestei armate au pus trupele, de la început, într-o situație tactică aproape disperată. În schimb, însă, inițiativa unora din comandanți<i> în subordine, cari au luat hotărâri pe propria răspundere și mai cu seamă eroismul arătat de soldați..., au reușit să degajeze armata din cercul de f<i>er în care fusese strânsă și au transformat într-o pagină de epopee, ceea ce putea să devie un dezastru rușinos” (subl. D.G.).¹⁸⁴

După ce a participat cu succes la acoperirea retragerii Corpului I armată, Regimentul 1 grăniceri, în frunte cu energicul său comandant – locotenent-colonelul Gheorghe/Zizi Cantacuzino, făcând dovada unui act de inițiativă care avea să fie apreciat de numeroși istorici militari¹⁸⁵ și în memorialistica Marelui Război, s-a îndreptat, pe subunități, spre coamele munților Coți, Bulzu, Zănoaga, Gropile Turcilor, din „Loviștea argeșeană”, reocupând pozițiile de pe care unitatea debușase, cu o lună în urmă, în Transilvania, străjuind, astfel, mănunchiul de drumuri și poteci, ce deschideau inamicului calea spre Titești – Șuici – Curtea de Argeș. O atare pertinentă judecată de valoare o formulase, în focul luptelor cu inamicul, poetul-erou Constantin T. Stoika: „Nu știu dacă în istoricul Corpului acesta (Regimentul 1 grăniceri: n. D.G.) se va trece în vreo filă acest gest memorabil... Eu, care am împărțășit și victoriile, și dezastrul trupelor noastre, *inserez, aici, aceasta, pentru că, dacă grănicerii n-ar fi rămas la meterezele frontierei, germanii... ar fi trecut în pământul sacru al țării, chiar atunci* (subl. D.G.). Noaptea care au urmat, cu geruri de Alpi și cu lupte sângeroase, ce cu greu se pot descrie în adevărata lor grozăvie, au trecut peste grăniceri care, înghețați în măștile lor de pază, au rămas ca niște statui ale forței neînvinse”¹⁸⁶.

Începând cu data de 18 septembrie 1916, Marele Cartier General român încredințează comanda Corpului I armată generalului David Praporgescu, în locul generalului Ioan Popovici, care, din ziua următoare, își instalează comandamentul în imobilul Societății de cherestea Lotru, din Brezoi¹⁸⁷, iar colonelului Traian Moșoiu, comanda Diviziei 20 infanterie, având, ca șef de Stat Major, pe maior Iacob¹⁸⁸.

După bătălia de la Sibiu, Corpul I armată, înfrânt și slăbit, dar nu distrus, reușise să ocupe poziții de o parte și de alta a văii Oltului, pe linia de graniță și în spatele acesteia,

¹⁸⁴ Cf. Constantin Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 299.

¹⁸⁵ Cf. Generalul G.A. Dabija, *op. cit.*, II, pp. 130-131.

¹⁸⁶ Cf. Constantin T. Stoika, *op. cit.*, p. 117. Același punct de vedere îl are și memorialistul, medicul sublocotenent (rz.) S. Demetrescu: „Lui (locotenent-colonelului Gheorghe/Zizi Cantacuzino: n. D.G.) îi datorăm faptul că nemții, după dezastru<l> nostru de la Sibiu și-am înaintat în țară (sic!), căci imediat ce a trecut granița cu grănicerii lui, s-a oferit, fără vreun ordin de sus, cu tot regimentul lui, a<i>ci la Coți, la graniță, rezistând, astfel, de la început la vreo încercare de invazie a inamicului, fapt pentru care i s-au adus laude, fiind propus pentru avansare. Poate că, dacă nu ar fi făcut acest lucru, noi am fi acum în retragere spre Pitești, iar inamicul ne-ar fi zdrobit granița, intrând în țară” (Cf. S.J.A.N. Vâlcea, Col. *Manuscrise*, nr. 192, f. 80-80v.).

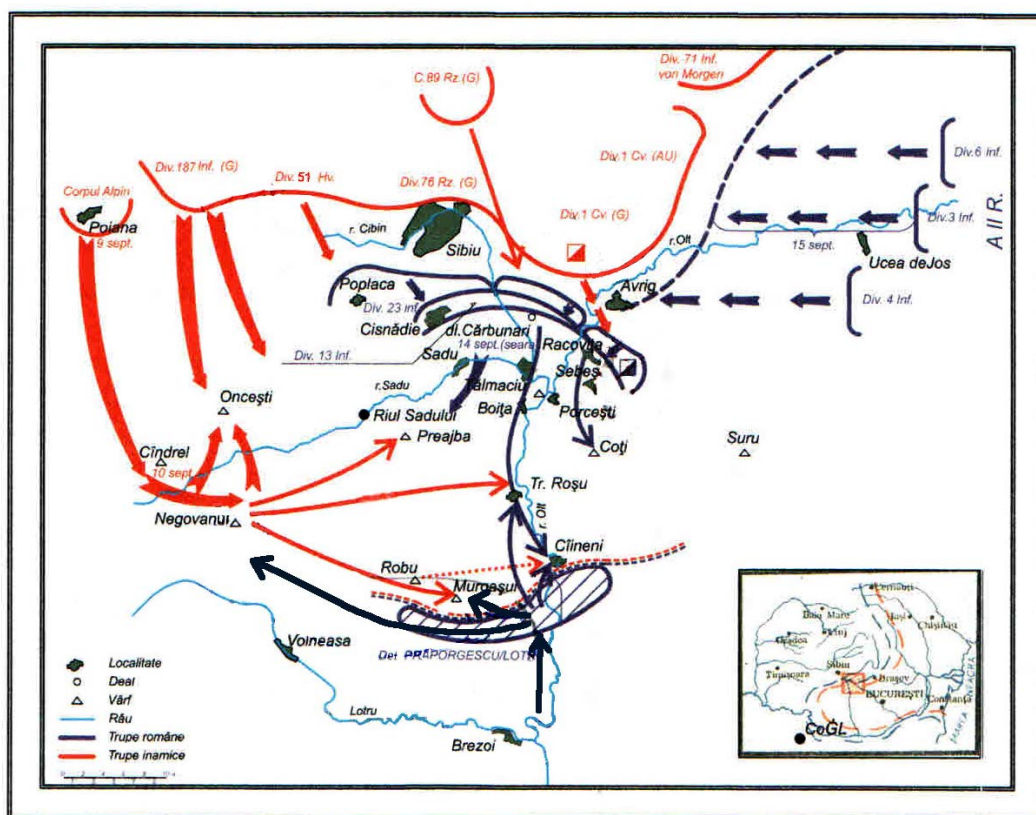
¹⁸⁷ Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 173.

¹⁸⁸ M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, p. 798; Cf. General Traian Moșoiu, *op. cit.*, p. 112.

respingând toate încercările inamicului de a pătrunde pe văile Oltului și Argeșului la sudul Carpaților, consolidându-și, astfel, *apărarea pe aliniamentul munții Coți – Pleșul – Chițianetul – Rigloul – Veverițu – Pietrosul*; flancul drept al dispozitivului de apărare se prelungea pe masivii muntoși ai Făgărașului (Suru, Scara, Negoii), până în valea râului Argeș, iar cel stâng făcea legătura, la vest, cu trupele Grupului *Jiu*, la muntele Turcinu¹⁸⁹.

Prin luptele desfășurate de Corpul I armată pentru apărarea capului de pod de la sud de Sibiu și a defileului Oltului, cât și prin acțiunile Armatei II române și Armatei de Nord, a fost interzisă pătrunderea inamicului la sud de Carpații Meridionali. Ofensiva sa în acest sector nu și-a atins, ca atare, scopul propus. Rezistența eroică a trupelor române, deciziile juste și oportune ale Comandamentului, în ansamblul frontului de nord, s-au asociat în a interzice dușmanului un succes care ar fi avut grave consecințe asupra situației militare generale a României¹⁹⁰.

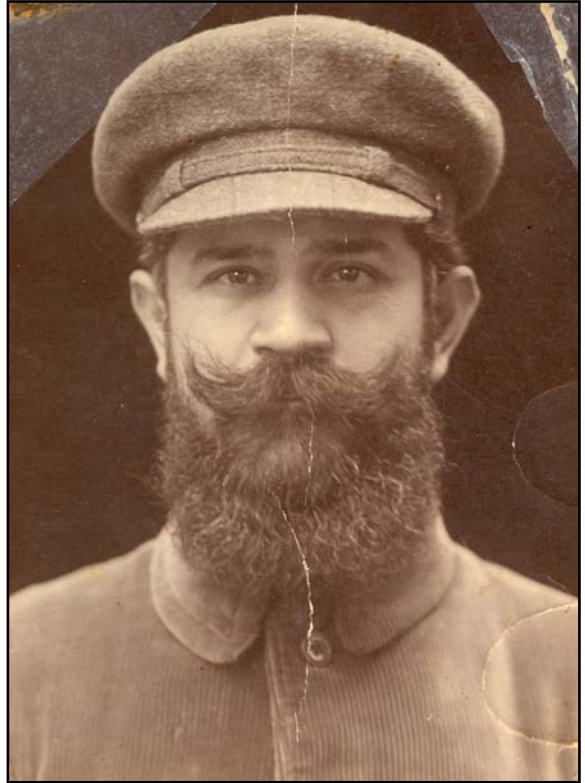
Anexe

Bătălia din zona Sibiu-Câineni din 13/26 – 16/29 sept. 1916
(S.J.A.N. Vâlcea, col. Documente istorice, 242/2, f. 6 v.).

¹⁸⁹ Cf. Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, p. 174.

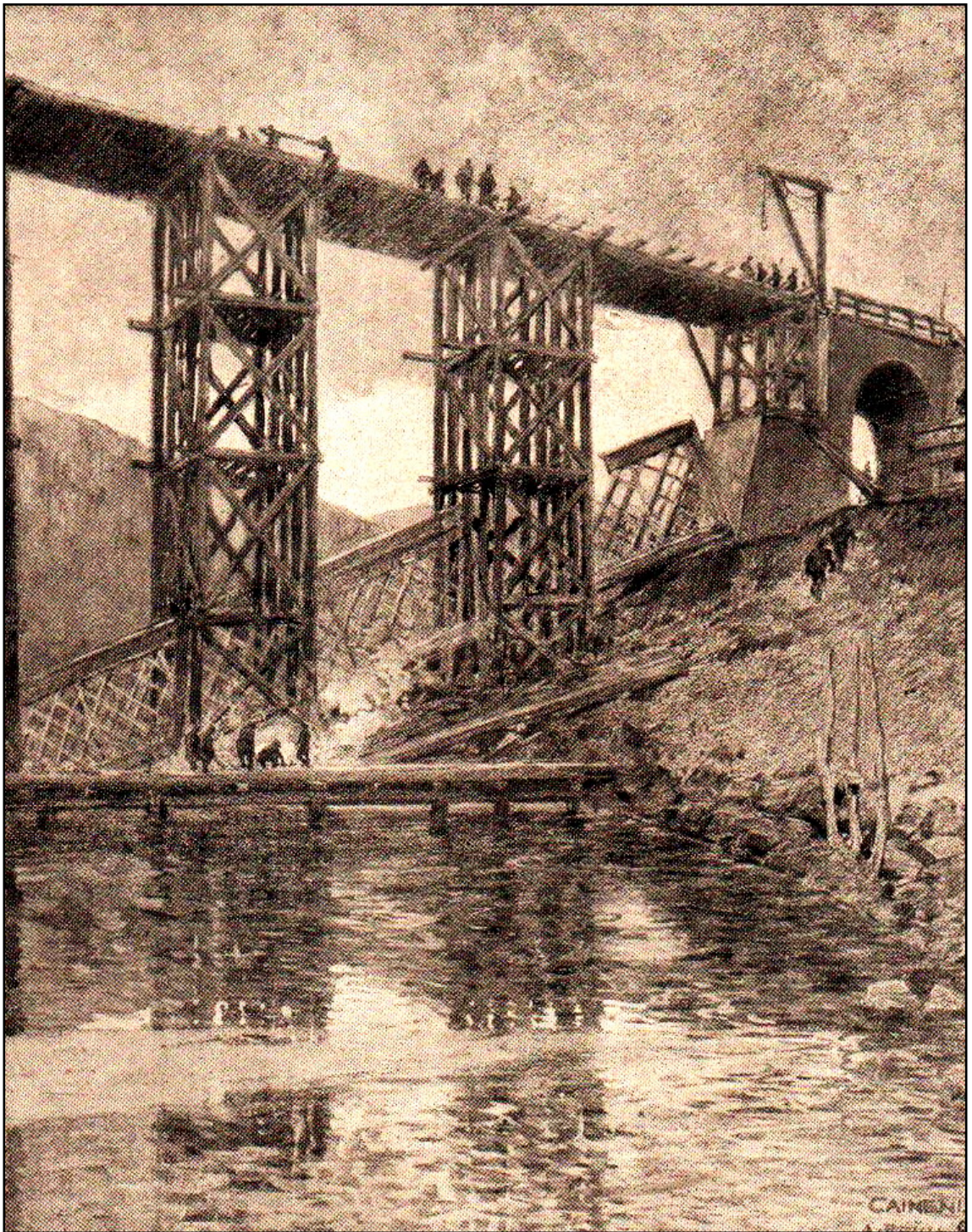
¹⁹⁰ Cf. *România în anii Primului...*, I, p. 322. Mulțumesc, pe această cale, colegilor mei de breaslă – dr. Dragoș-Silviu Teodorescu și doamnei muzeolog Rodica Bocoi, care mi-au fost de un real folos în operațiunea de tehnoredactare a materialului de față (n. D.G.).

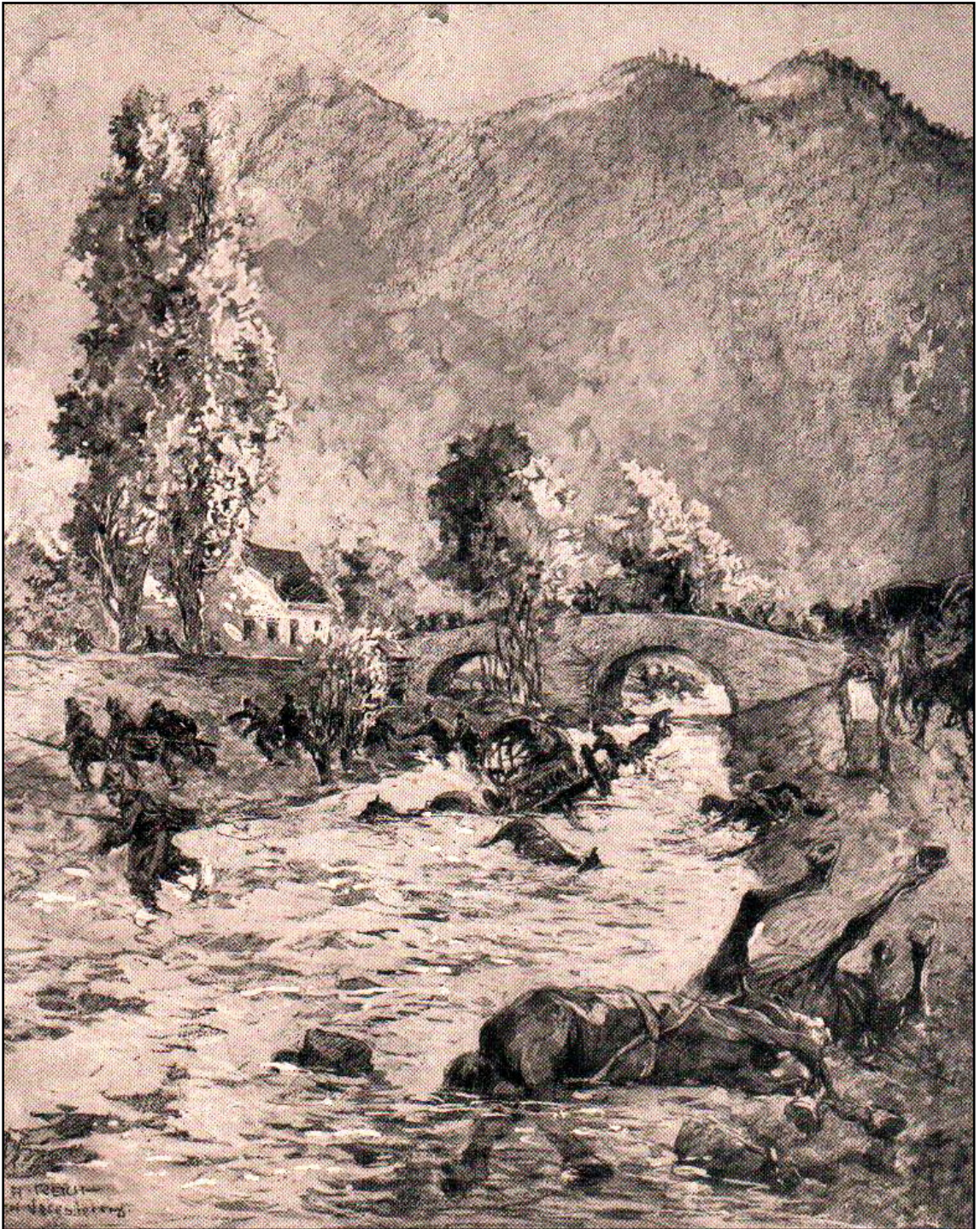
*Căpitanul Ioan Ciulley în prizonieratul
din Germania (S.J.A.N. Vâlcea, col.
Manuscrite, nr. 172, coperta III).*

*Prințul Friedrich de Bavaria și generalul Erich von Falkenhayn
la Comandamentul Grupului „Krafft” (reproducere după Albert Reich).*

*Podul de la Căineni, distrus de români după retragere
(reproducere după Albert Reich).*

*Luptele, în retragere prin defileul Oltului, de la Tr. Roșu
(reproducere după Albert Reich).*

DESFĂȘURAREA LUPTELOR DIN ȚARA LOVIȘTEI ÎN «TOAMNA PĂTIMIRII NOASTRE»¹

Dumitru Garoafă

Abrevieri

A	= anexă	Km	= kilometru
a.m.	= ante meridiem		
apr.	= aprilie	lt.	= locotenent
A. I, II, III R.	= Armata I, II, III Română		
aug.	= august	M	= metru
		mr.	= maior
batl.	= batalion	ms./-sse	= manuscris/-sse
batr.	= baterie	M.C.G.R.	= Marele Cartier General Român
		M.Ap.N.	= Ministerul Apărării Naționale
brg.	= brigadă	M. St. M.	= Marele Stat Major
cav.	= cavalerie	N	= nota
cap.	= caporal	nob.	= noiembrie
cca.	= aproximativ	nr.	= număr
cf.	= confer, conform	Ns	= noastră
C. I A.	= Corpul I Armată	oct.	= octombrie
cl.	= călărași	or.	= oraș
col.	= colonel/colecție (ahivistică)		
cp.	= companie	orig.	= originar
com.	= comună		
cpt.	= căpitan	pls.	= plasă
		plt.	= plutonier
dec.	= decembrie	p.m.	= post meridiem
D.I.	= Documente Istorice	prof.	= profesor
div.	= divizie		
doc.	= document	Recte	= corect

¹ Materialul de față a fost publicat, inițial, în volumul *Posada – 685. Țara Loviștei. Studii de geografie, toponimie, istorie și etnografie*, coord.: Dinică Ciobotea, Eugen Petrescu, Radu-Ștefan Vergatti, Editura Universitaria, Craiova, 2015, pp. 278-322, iar, în actuala redactare, i s-au adus o serie de îmbunătățiri.

dos.	= dosar	rg.	= regiment
dr.	= doctor	rz.	= rezervă
ed.	= ediție	/	= sau, spre
edit.	= editură	sept.	= septembrie
esc.	= escadron	sld.	= soldat
et alii	= și alții	slt.	= sublocotenent
f.	= filă	srg.	= sergent
F.	= fotografii	st.n.	= stil nou
gr.	= grăniceri	st.v.	= stil vechi
grl.	= general	subl.	= sublinierea
grd.	= grad	v.	= vezi/verso
inf.	= infanterie	vf.	= vârful
iun.	= iun	Vl.	= Vâlcea
iul.	= iulie	Vt.	= vânători
jud.	= județ		

Intrarea României în război și entuziasmul general

Declarația de război a guvernului român din seara zilei de 14 aug. 1916 împotriva Austro-Ungariei a întrunit asentimentul unanim al opiniei publice românești. Toate comentariile și luările de poziție din acele zile ale oamenilor politici, de știință și cultură, militarilor, ziariștilor etc., relevau importanța istorică a momentului, subliniau necesitatea pasului întreprins de România și accentuau caracterul just, eliberator al războiului pe care-l purta poporul român².

Aceleași sentimente naționale au explodat într-un entuziasm indescrisibil și în rândurile locuitorilor acestor meleaguri. La Râmnicu Vâlcea, unul dintre martorii oculari consemnează că s-au ținut discursuri la Statuia Independenței de la poalele dealului Capela³, s-au făcut demonstrații cu torțe și muzică militară pe principalele artere ale orașului, la care

² Cf. Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, pp. 498-502.

³ Monument ridicat în memoria eroilor vâlceni căzuți la datorie în timpul Războiului de Independență de la 1877-1878, la inițiativa dr. Gh. Sabin, veteran al acestui război care, în perioadele cât a fost prefect al județului (1904-1907, 1910-1912) s-a ocupat personal de colectarea fondurilor necesare construirii acestuia. La 28 apr. 1912, execuția monumentului a fost încredințată sculptorului Ion Iordănescu, iar lucrările de amenajare și consolidare a spațiului din jurul acestuia, antreprenorului Anton Copetti. În ziua de 17 mai 1915, la ora 10.30, s-a desfășurat festivitatea de dezvelire și inaugurarea oficială a monumentului la care a participat, alături de autoritățile civile și militare locale, și un numeros public. Pentru detalii, v. Gh. Dumitrașcu, *Epopoea Independenței României în conștiința vâlcenilor. 1877-1878*, Editura Almarom, Râmnicu-Vâlcea, 2003, pp. 360-391.

a participat întreaga suflare a urbei. Iată ce consemnează despre aceste emoționante momente sld. Ioan (Iancu) Bulacu de la Esc. 4 din Rg. 2 Călărași (Cl.), originar din Lăpușata, jud. Vâlcea: „Pe la ora 7,00 seara, am văzut în piața Râmnicu Vâlcea lumea adunată și bătând toba, anunțând starea de asediu a țării (recte: decretarea mobilizării generale – n. ns.: D.G.). Din ce în ce venea la realizare momentul cel mare, care era ca și sosit. În seara de 14/15 august 1916, m-am culcat în dormitorul escadronului, foarte gânditor, nu știam care-mi va fi soarta... A venit, pe când dormeam, camaradul și prietenul meu Măciuceanu și m-a deșteptat din somn, cu glas ușor: „Scoală, Iancule, că afară sună mobilizarea. Ascultă cum sună clopotele și cum sună gorniștii alarma de infanterie!” Bărbătește, m-am sculat și am deschis fereastra spre stradă, era o noapte senină, stelele luceau pe cer, iar în depărtare se auzeau clopotele Episcopiei și la celelalte biserici. Goarneau infanteriștilor se apropiu din ce în ce spre noi, cu strigăte de „Ura!” și „Ura!”, mereu se repeta<u>. Un fior trece prin inima mea. Cu toții ne-am îmbrăcat și, împreună cu trompeții noștri, am stat în stradă întru întâmpinarea manifestanților, care veneau spre escadron cu steagul tricolor, în frunte cu gorniștii. Ne-am înapoiat cu toții spre oraș, unde am mers cu toți călărașii, cântând pe rând gorniștii infanteriști și trompeții din cavalerie. Iar noi, cu toți manifestanții, strigam „Ura!” mereu. *Tot orașul era în sărbătoare, numai steaguri tricolore, iar populația, cu mic cu mare, ieșea întru întâmpinarea noastră, strigând: „Trăiască Armata Română!”, „Trăiască Cavaleria!”, „Trăiască România Mare!”... Am mers cu toții la Statuia Independenței, unde protopopol <Dumitru> Bunescu (recte: protoiereul jud. Vâlcea – n. ns.: D.G.) a ținut o înflăcărată cuvântare, plină de curaj. Iar noi am cântat mai multe cântece patriotice... *Eram foarte fericit că generația aceasta de oameni, în care categorie intru și eu, aveam fericirea (sic!) de a lupta pentru întregirea neamului românesc, venind timpul ca țara să-și mărească hotarele și să-și dezrobească frații români de sub jugul străinilor*”⁴ (subl. ns.: D.G.).*

La Călimănești, unde „grupurile de plimbăreți se amestecau cu o mare compactă de țărani în straie albe, curate, veniți în pelerinaj” la Schitul de pe insula Ostrov cu hramul *Fecioarei Maria*, vestea decretării mobilizării generale „taie mulțimea ca un ascuțiș de spadă”⁵.

Același impresionant moment își găsește rezonanțe aparte și la *Grupul de acoperire Olt-Lotru*, ai cărui ofițeri și trupă sunt animați, la unison, de înaltele mobiluri pentru care Armata Română va trece Carpații.

Col. Tr. Moșoiu, comandantul Grupului *Lotru*, fiind convocat la Corpul I Armată Craiova, în ziua de 13 aug. 1916, la comunicarea ordinului de trecere a frontierei austro-ungare pentru ziua de 14 august, ora 21,00 p.m., consemna: „Scurt și precis, acest ordin a făcut o adâncă impresie asupra comandanților prezenți. Ne priveam unul pe altul, fără

⁴ S.J.A.N.VI., Colecția *Manuscrise* (în continuare: *M-sse*), nr. 168, f. 3-5 (sld. Iancu P. Bulacu, *Note luate cu ocazia Războiului din 1916-1919 dintre România și Austro-Ungaria, ce s-a făcut pentru Reîntregirea Neamului Românesc, privind Escadronul 4 din Regimentul 2 Călărași și pe mine personal*, copie dactilografiată, 69 file); Sergiu Purece, Petre Bardășu, Gheorghe Simeanu, *Ani de restriște. Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial. 1916-1918*, Editura Antim Ivireanul, Râmnicu-Vâlcea, 1997, pp. 17-18.

⁵ Mihail Diaconescu, *Sacrificiul* (roman), Editura Cartea Românească, București, <1988>, pp. 354-355.

a zice o vorbă, apoi grl. Dragalina s-a îndreptat spre mine și m-a îmbrățișat, urmând apoi o îmbrățișare generală. *Pe fețele tuturor se putea vedea bucuria pe care o simțeam toți în acele momente istorice când Armata Română intra în focul războiului pentru întregirea neamului*⁶ (subl. ns.: D.G.).

Réintors la Brezoi, a doua zi, același comandant – potrivit unei mărturii documentare inedite –, convoacă la ora 12,00 pe toți comandanții de subunități ai Rg. 2 Vl. „care într-o scurtă cuvântare, ne spune că ceasu<l> României de a intra în război a sunat și ea (Țara: n.ns. – D. G.) cere ca toți a-și face datoria; că este ordin de la primul ministru (recte: prim-ministru) și ministrul de război⁷ de a invada (sic!) Transilvania și că orice bucățică de teren câștigat să nu se mai lase cu nici un preț. *Ofițeri<i>, mai toți foarte voioși la acest ordin. Uni<i> vorbesc, asigurând pe colonel de facerea datoriei, cu prețul vieții, care din acel moment nu ne mai aparține, <ci> aparține Patriei*”⁸ (subl. ns.: D.G.). După oficierea serviciului divin la biserica din localitate, Grupul Lotru s-a pus în mișcare pe direcția Brezoi – Voineasa – Piatra Arsă⁹, iar populația din Brezoi era „toată pe șosea și ne urează victoria, <iar>fetele ne dau flori... Pe fețele unora se vede veselie, <iar> pe fețele altora se vedea<u> lacrimi”¹⁰.

La Grupul Olt, ostașii Rg. 44 Inf. Ag., campați la Perișani, atunci când primesc ordin să se deplaseze la Robești, cred cu toții că este vorba de un marș obișnuit, ci nu despre decretarea mobilizării generale. Astfel medicul slt. (rz.) S. Demetrescu surprinde gradual starea de spirit ce se manifesta în rândurile ofițerilor și trupei: „**14 august <1916>. Perișani...** Mi-am închipuit imediat că e posibil vreun marș și că, peste 1-2 zile, ne întoarcem înapoi în Perișani. Comandantul batal<ionului> nostru (mr. Corneliu Slăvescu: n. ns.- D.G.), însă îmi spune... să se ia tot: asta înseamnă că ne mutăm definitiv. Nu-și închipuia nici el, că va fi mult așteptata mobilizare (generală: n. ns.-D. G.). La ora 5,00 <p.m.>, plecăm în uralele soldaților și în plânsetele femeilor din Perișani... La ora 8,00 <p.m.>ne apropiem de Olt: *deodată, se aud urale și chiote. Un subl<ocotenen>t Gabrea (?) trece călare și ne anunță că s-a decretat mobilizarea. Veselia era mare pe toți*”¹¹ (subl. ns.: D.G.).

Deși entuziasmul era deosebit, datorat înaltelor comandamente naționale ce susțineau ieșirea țării din neutralitate, desfășurarea evenimentelor a arătat că armata română a intrat în război într-o conjunctură nefavorabilă, când acțiunile ofensive ale Aliatilor se epuizaseră, dând posibilitatea Puterilor Centrale să-și transfere importante forțe de pe

⁶ Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *Memorial de război (aug.-oct. 1916)*. Ediție, studiu introductiv și note de Alexandru Dragomirescu și Marius Pop, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 67.

⁷ Ionel I.C. Brătianu cumula funcțiile de președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de război (Cf. I. Mamina, I. Bulei, *Guverne și guvernanți (1866-1916)*, Editura Silex – Casă de Editură, Presă și Impresariat SRL, București, 1994, pp. 145 și urm.)

⁸ S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 170, f. 3-3v. (Manuscrisul aparține cpt. Ioan Ciulley, *Campania din 1916*, I, original, 96 file. Era comandantul Cp. 5 din Batl. II al Rg. 2 Vl., dislocat în zona Brezoi).

⁹ Grl. Traian Moșoiu, *op.cit.*, p. 69.

¹⁰ S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 170, f. 5.

¹¹ Idem, nr. 192, f. 3-6v. (Manuscrisul aparține medicului lt. (rz.) S. Demetrescu, *Însemnări zilnice din Războiul româno-ungaro-bulgar. 1916 august 15*, original, 83 file. A fost repartizat la Batl. III din Rg. 44 Inf. Ag.).

aceste fronturi pe cel românesc și reușind nu numai să reechilibreze raportul de forțe de pe acest front¹², ci și să treacă la acțiuni ofensive, cu urmări dezastruoase pentru campania de toamnă a armatei române.

Operațiile ofensive ale Grupului Olt-Lotru

Data fiind așezarea sa la granița cu Austro-Ungaria, având ca axă de la sud la nord dubla comunicație – rutieră și feroviară –, de-a lungul Oltului către Transilvania, prin pasul Tr. Roșu, jud. Vâlcea a fost antrenat, odată cu primele mișcări de trupe, în desfășurarea evenimentelor. Astfel, potrivit Ord. nr. 2765 din 13 aug. 1916 al Marelui Cartier General Român (M. C. G. R.) către Armata I Română (A. I. R.), Grupului Olt-Lotru i se fixau obiectivele de atins, cu precizarea că va trebui să „păstreze aceste pozițiuni contra oricărui atac mai multe zile (cel puțin 10 zile), pentru a permite ulterior debușarea coloanelor ce se adună înapoia lor”¹³. În altă ordine de idei, misiunea acestui grup „trebuia să se desfășoare în două faze: *în prima*, de a debușa pe la nord de Carpați, pentru a permite debușarea grosului (forțelor: n.ns. – D. G.), când va trece la ofensivă”, iar *în a doua*, „forțele de la Olt trebuiau să înainteze pentru a ocupa Tâlmăciul și Sibiu”¹⁴.

Conform ordinilor de operațiuni redactate de comandanții celor două grupuri, pentru atingerea obiectivelor propuse în prima fază, erau repartizate următoarele forțe: Grupul *Olt*, comandat de grl. div. Ioan Popovici, urma să acționeze pe trei direcții de-a lungul văii Oltului și pe pantele adiacente acestui râu. Astfel, Detașamentul lt.-col. Gh. (Zizi) Cantacuzino (Rg. 1 Gr. și o batr. de munte 75 mm), concentrat în zona muntelui Coți, urma să traverseze munții către Suru și Negoiu și, de aici, să înainteze în trei coloane pe direcțiile Porcești – Sebeș – Racovița, „prin ocuparea cărora va întoarce defileul <Oltului> pe la est”¹⁵. În același timp, detașamentul lt.-col. Apostol Dumitrescu (Rg. 42 Inf. și două batr. de 53 și 75 mm) avea misiunea să înainteze pe valea Oltului, să cucerească poziția inamicului de pe dealul Paltin, să-l respingă din defileu și, în final, să pună stăpânire pe localitățile Boița și Tâlmăciul¹⁶. Grupul Lotru, comandat de col. Tr. Moșoiu (4 batl. din Rg. 2 Vl., 2 batl. din Rg. 5 Vt., 1 batl. din Rg. 44 Inf. și 2 baterii de munte), va trece frontiera între Dobrun – Voineagu – Cătănești pe trei coloane: *coloana principală din stânga*, fiind sub comanda acestuia, având direcția Valea Lotrului –

¹² *România în anii Primului Război Mondial. Caracterul drept, eliberator al participării României la război*, I, Editura Militară, București, 1987, p. 270-272.

¹³ M.Ap.N. – M. St. M., *România în Războiul Mondial. 1916-1919*, I, Documente – Anexe, Imprimeria Națională, București, 1934, doc. 103, p. 254.

¹⁴ S.J.A.N.VI., Col. *Documente Istorice* (în continuare: *D.I.*), CCXLII (242)/2, f. 3v. (Documentul aparține grl. Constantin Oprescu și se pare că a fost elaborat în prima jumătate a anului 1917, în 3 etape. Propunem, ca titlu provizoriu al documentului, *Jurnal de campanie*, cu următoarea structurare din partea autorului acestuia: I. *Ofensiva armatei române în Transilvania (14 aug. – 28 sept. 1916)*, cu două subcapitole: 1. *Bătălia de la Olt-Lotru*, 2. *Bătălia de la Sibiu*, II. *Continuarea operațiunilor <militare> în Dobrogea*); Dumitru Garoafă, *Noi considerații privind desfășurarea luptelor de pe Valea Oltului (15/28 aug. – 16/29 sept. 1916)*, în *Armata Română și Cultele*, Editura Istros, Brăila, 2014, p. 211.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Pentru detalii, v. *România în anii Primului...*, I, p. 222-223.

Poiana Arsă – Muntele Dobrunu, *coloana din dreapta*, comandată de mr. Radulian C., spre Muntele Sterpu și *coloana din centru*, sub comanda mr. Mitrescu, cu direcția Valea Voineșița – Voineagu, pentru a cădea în valea Sadului și să înainteze în direcția localităților Sadu și Cisdădie, în vederea întoarcerii defileului Oltului, pe la vest¹⁷. Acestor forțe, inamicul le opunea, inițial, Brg. 143 și 2 regimente din Brg. 51 honvezi, dislocate pe valea Oltului¹⁸.

Grupul Olt a fost *primul care a trecut la ofensivă*, acționând spre direcțiile trasate în ordinul de operațiuni al acestuia. Detașamentul de la Coți înfrânge ușor rezistențele inamice: batalionul din stânga acestuia, după o scurtă luptă, a eliberat, în dimineața zilei de 15/28 august, satul și gara Porcești, unde a capturat un tren blindat, care executase un foc intens asupra trupelor române¹⁹. Inamicul înregistrează pierderi mari: numeroși morți și răniți și peste 130 de prizonieri²⁰. Pe valea Oltului, Detașamentul lt.-col. Ap. Dumitrescu înaintează pe trei coloane: *cea principală* atacă frontal poziția inamică de pe dealul Paltin, reușind s-o cucerească, iar *celelalte două coloane*, avansând pe la est și vest de defileu, a doua zi, au căzut, simultan, în flancurile acesteia, silind inamicul să se retragă²¹.

Grupul Lotru, din nefericire, fiind cantonat într-o zonă cu un relief extrem de accidentat și având de parcurs o distanță de 57 km până la graniță, nu a putut realiza surprinderea inamicului, purtând lupte grele în ofensivă²². Toate coloanele întâlnesc rezistențe inamice la Pologași, <dealul> Panta și Dobrun, pe care le atacă, și, manevrând foarte bine situația, capturează prizonieri și cantități de materiale de luptă și, seara, ajung în valea Sadului²³. Astfel, *coloana principală din stânga* atinge frontiera la ora 5,30 <a.m.> și atacă în forță inamicul întărit pe muntele Dobrun, care se retrage pe Negovanul Mare, lăsând în mâinile noastre 43 de prizonieri²⁴ și material de război²⁵. *Coloana din mijloc*, după ce ajunge la pichetul de grăniceri „Galbena”, se trece la recunoașterea terenului pentru cucerirea dealului Panta, care fusese fortificat de inamic. Inițial, după ce poziția inamică este bombardată de o baterie de artilerie de munte, comandată de lt. Popescu, aceasta este luată cu asalt și cucerită, fiind făcuți prizonieri 104 soldați și un ofițer²⁶. *Coloana din dreapta* a întâmpinat o puternică rezistență pe vf. Pologași, care după 3 ore de luptă este ocupat, inamicul lăsând 53 de prizonieri²⁷. A

¹⁷ S.J.A.N.VI., *D.I.*, 242/2, f. 3v.; Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 68.

¹⁸ *Ibidem*; v. și *România în anii Primului...*, I, p. 301.

¹⁹ *Ibidem*, f. 4; Constantin T. Stoika, *Însemnări din zilele de luptă*, Prefață și ediție îngrijită de lt.-col. Gh. Preda, Editura Militară, <București>, 1977, pp. 28-29.

²⁰ *România în anii Primului...*, I, p. 223.

²¹ *Ibidem*, p. 223-224. La această acțiune participă și slt. (rz.) Victor Giuran, comandantul unui pluton din Cp. a 4-a a Rg. 42 Inf., care, în cooperare cu compania cpt. Măcelaru, de la același regiment, reușește să captureze o „bogată pradă în diferite materiale și muniții”, pe care au predat-o Rg. 44 Inf. Ag. (S.J.A.N.VI., *Revizorul Școlar Vâlcea* (în continuare: *R.Ș.VI.*), dos. 7/1919, f. 24).

²² Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op.cit.*, pp. 69-70.

²³ S.J.A.N.VI., *D.I.*, 242/2, f. 4.

²⁴ *Idem*, *R. Ș. VI.*, dos. 7/1919, f. 32.

²⁵ Grl.Tr. Moșoiu, *op.cit.*, pp. 69-70.

²⁶ S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 170, f. 8-9.

²⁷ Grl. Gh. Dabija, *Armata Română în Războiul Mondial (1916-1918)*, II, Editura Hertz, București, <1929>, p. 41.

doua zi, cele trei coloane continuă atacul de pe pantele de nord ale vf. Negovanul Mare, printr-o manevră dublu învăluitoare asupra inamicului ce se retrănșase pe o nouă poziție, fiind eliberate localitățile Fundul Râului și Râul Sadului, unde în seara zilei s-a realizat joncțiunea acestora²⁸. Aici, în pădurea de la sud de Fundul Râului, în confruntarea cu inamicul, a căzut „pentru Patrie și idealul național”, primul erou al grupului – srg. Grigore S. Boțocan, originar din Vaideeni²⁹, pe care col. Tr. Moșoiu îl va da exemplu tuturor ostașilor grupului: „Am adus elogii primului mort (recte: erou) al nostru, glorificând și disprețul său de moarte și spiritul său de sacrificiu... *Le-am spus că, din jertfa noastră, se va făuri România întregită* (subl. ns.: D.G.)”³⁰.

Examinând situația din câmpul tactic, în dimineața zilei de 17 august, comandantul Grupului *Olt* hotărăște lichidarea ultimelor rezistențe inamice din zona Tâlmaciu, printr-o acțiune de dublă învălire. Atacul a progresat ușor la flancul drept, datorită retragerii precipitate a inamicului (aici acțiunea Detașamentul lt.-col. Gh. Cantacuzino, comandantul Rg. 1 Vt.), în schimb, la centru, trupele române – comandate de lt.-col. Ioan Mihăilescu –, au fost oprite și numai intervenția energică a detașamentului Moșoiu a restabilit situația. În ziua de 18 aug. 1916, coloana Moșoiu, pornind atacul de pe aliniamentul Preajba – Porcovița – Râul Sadului, eliberează mai întâi localitatea Sadu, apoi se îndreaptă în direcția Veștem – Cîsnădie și, printr-un viguros atac la baionetă executat asupra inamicului, eliberează Cîsnădia³¹. Stăpânind aliniamentul Veștem – Cîsnădie, care asigură afluirea grosului trupelor române în șesul Sibiului, Grupul *Olt-Lotru* a hotărât ocuparea și organizarea unui cap de pod pe poziția Racovița – Brad – Götzenberg (= vf. *Măgura*, cota 544)³².

Sub presiunea trupelor noastre, inamicul părăsește în grabă Sibiul, în oraș rămânând doar un detașament de „milițieni” (cca 300), condus de Reiner, care se va ocupa cu evacuarea depozitelor de muniții și hrană și a bunurilor de valoare ale particularilor³³. În acest context, în ziua de 19 aug. 1916, ora 10 p.m., o delegație a Magistratului orașului, din care făceau parte un sas, marele comerciant Borger și avocatul român Preda, negociază, în numele comunității, predarea orașului în mâinile Comandamentului român, pentru a evita o eventuală bombardare a acestuia³⁴. Ca urmare a schimbului de telegrame dintre comandantul Div. 23 Inf. – grl. Matei Castriș, A. I R. și M.C.G.R. privind

²⁸ *România în anii Primului...*, I, p. 300; v., pe larg, Grl. Tr. Moșoiu, *op.cit.*, pp. 70-73.

²⁹ Cf. Corneliu Tamaș, Petre Bardașu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu-Bălcești, *Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial*, vol. II, *Eroii*, Bălcești pe Topolog, 1979, p. 180. Din păcate, a fost confundat, inclusiv de către autorul rândurilor de față (v. Dumitru Garoafă, *op. cit.*, p. 284) cu alt consătean de-al său – învățătorul slt. (rz.) Dumitru I. Boțocan, căzut la datorie în data de 17 aug. 1916, în luptele pentru eliberarea localităților Sadu și Cîsnădie, a cărui jertfă este consemnată și în tradiția locală din arealul Mălaia (v. și N. Moga, *Odă comunei Mălaia. 495 de ani, de atestare a locurilor natale*, Editura Info, Craiova, 2010, pp. 165-166).

³⁰ Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 71.

³¹ Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, pp. 74-75.

³² M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, I (I-VIII), p. 229.

³³ Cf. Grl. Gh. Dabija, *op.cit.*, II, p. 46.

³⁴ Episodul este plasat de grl. Tr. Moșoiu și cpt. Ioan Ciulley în această zi, pe când în literatura de specialitate este devansat cu o zi (Grl. Gh. Dabija, *op.cit.*, II, p. 42; Constantin Kirîțescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, I, Ed. a II-a, Editura Casa Școalelor, Buc., <1925>, p. 241).

oportunitatea ocupării Sibiului³⁵, se aprobă ca Rg. 1 Grăniceri să execute recunoașteri ofensive spre Șelimbăr „spre a ne convinge dacă Sibiul este sau nu ocupat de trupe”³⁶. În după-amiaza zilei următoare, patrulele grănicerilor, apropiindu-se de Sibiu, au fost întâmpinate cu focuri de tun de la artileria austro-ungară instalată pe dealul Gușteriței, de armă și mitralieră trase din marginea de sud a orașului și de un tren blindat, determinând detașamentul român să-și oprească înaintarea și să campeze peste noapte în satul Șelimbăr³⁷. Cum și în ziua următoare, forțele de recunoaștere au fost, în repetate rânduri, întâmpinate cu focuri puternice de către inamic, s-a renunțat la ocuparea acestui important centru ardelean³⁸.

În *etapa a doua* a luptelor din această zonă, desfășurate între 21 aug./3 sept. și 28 aug./10 sept., trupele subordonate A. I R. *au făcut eforturi pentru dezvoltarea ofensivei peste munți, iar pe unele direcții, pentru îmbunătățirea și consolidarea aliniamentelor atinse*. Astfel, trupele de sub comanda col. Tr. Moșoiu au reușit să elibereze, la 22 aug./4 sept. 1916, localitățile Rășinari, Poplaca și Gura Râului, aruncând inamicul spre Orlat și Cristian³⁹. În ziua următoare, este eliberat Avrigul, iar la 29 aug. /11 sept. 1916 și Orlatul, dar comandantul *Corpului de Olt*- grl. C. Manolescu, a ordonat abandonarea acestuia, pe motiv că este „prea expus la bombardamentul inamicului”⁴⁰. Prin urmare, datorită acestor succese, la începutul lunii septembrie 1916, trupele române atinseseră următorul aliniament: *Gura Râului – pădurea Dreispitz (= Trei Vârfuri: n. ns. – D. G.) – platoul Poplaca – Șelimbăr*⁴¹ – *Cașolț – Săcădate – Avrig*.

Totodată, va fi finalizată noua structură de comandă a unităților care acționau în această zonă operativă: Div. 23 Inf., cuplată cu Div. 13 Inf., vor constitui *Corpul de Olt*, pus sub comanda grl. C. Manolescu⁴², iar, cu data de 1/14 sept. 1916, denumirea sa oficială va deveni *Corpul I Armată (C. I A.)*, când în fruntea lui va fi numit grl. Ioan Popovici⁴³.

Bătălia din zona Sibiu – Căineni

Ofensiva română, pornită cu 15 zile mai înainte și susținută cu multă vigoare – din cauza turnurii nefavorabile a evenimentelor de pe frontul dobrogean –, se transformase în defensivă, creând condiții inamicului să aducă unele modificări planului său inițial.

Dacă, în planul inițial al grl. Erich von Falkenhayn se miza pe executarea unei „manevre dublu învăluitoare, cu scopul de a tăia retragerea trupelor noastre spre

³⁵ M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, I, doc. nr. 119-121, pp. 277-278.

³⁶ *Ibidem*, doc. nr. 124, p. 280.

³⁷ S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 192, f. 15-16.

³⁸ M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, I (I-VIII), p. 231-232. Pentru controversata problemă a neocupării Sibiului, cu grave consecințe pentru evoluția acțiunilor militare ale C. I A., pe acest teatru de război, v. D. Garoafă, *op. cit.*, pp. 213-214.

³⁹ Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 83.

⁴⁰ Grl. Gh. Dabija, *op. cit.*, II, p. 48.

⁴¹ Acesta și satul Bungard sunt eliberate în ziua de 27 aug. 1916, în timpul unei acțiuni conjugate a unităților de la Rg. 2 VI., 44 Inf. și 1 Grăniceri (v. *Ibidem*, p. 48-49; C.T. Stoika, *op. cit.*, p. 33).

⁴² *Ibidem*, p. 49.

⁴³ *Ibidem*, p. 53.

defileu”⁴⁴, ulterior, ca urmare a recunoașterilor în teren ordonate Corpului de cavalerie Schmettow, în zona Făgărașului și Corpului Alpin, în Munții Cibinului, se renunță la această manevră și se optează pentru „un atac frontal, cu efortul principal la dreapta, în direcția Săcel – Orlat”, și a unor manevre învăluitoare cu Corpul Alpin și cu Corpul de cavalerie Schmettow. Ca atare, ofensiva Corpului 39 (rz.) german și a Corpului de cavalerie Schmettow urma să înceapă numai după ce Corpul Alpin ajungea în Valea Oltului și intercepta calea de comunicație de-a lungul acesteia⁴⁵.

Preliminariile bătăliei de la Sibiu sunt prefigurate de acțiunile ofensive limitate ale ambelor tabere, care urmăresc îmbunătățirea pozițiilor în diferite sectoare ale frontului: cea a austro-germanilor din noaptea de 2-3/15-16 sept. 1916 și „dubla” românilor din ziua de 9/22 sept. 1916. Astfel, în noaptea de 2-3/15-16 sept. 1916, inamicul a executat un atac prin surprindere din direcția dealul Gușterița – Cornățel, asupra satului Cașolț, ocupat de trupe ale Rg. 42 Inf., ale căror poziții au fost violent bombardate de artilerie, cu ajutorul reflectoarelor⁴⁶.

Deși comandantului C. I A. i se prescrisese să se limiteze la organizarea unei puternice poziții defensive, totuși, întreprinde în ziua de 9/22 sept. 1916 acțiuni energice la ambele flancuri ale acestuia. Scopul primei acțiuni consta în a îmbunătăți limita dinaintea apărării, a asigura bune condiții de observare și de a lipsi inamicul de posibilitatea intervenției pe principala comunicație dintre Făgăraș și Sibiu⁴⁷. Atacul, dat de trupe aparținând Div. 13 Inf., lovi cu putere Corpul de cavalerie Schmettow, format din trupe de infanterie și cavalerie germane și austro-ungare, obligându-le să se retragă peste apa Hârțibaciului și, cu multă greutate, să se fixeze pe înălțimile de la sud de Roșia Săsească și pe malul nordic al râului⁴⁸. Deși, pentru Falkenhayn pierderea capului de pod de la Cașolț nu a reprezentat „vreo gravitate pentru moment..., situația ar fi putut să devină neplăcută (subl. ns.: D. G.), în cazul când românii ar fi reușit să întoarcă pozițiunile noastre de pe malul de nord al Oltului, pe care nu se găseau decât forțe slabe (de fapt, numai vedete) și să restabilească legătură cu camarazii lor de la Făgăraș”⁴⁹. Concomitent cu acțiunile victorioase de la flancul drept al frontului, Brigada col. Moșoiu, la celălalt flanc, întreprinde, spre Orlat, o „recunoaștere ofensivă” care să stabilească identitatea și valoarea forțelor inamice, al cărui rezultat a fost – pe lângă pierderile numeroase în morți, răniți și prizonieri⁵⁰ –, acela că a putut stabili prezența în zonă a unor importante forțe inamice, fiind identificată puternica Div. 87 Inf. (G.), cu o numeroasă artilerie de diferite calibre⁵¹.

⁴⁴ S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 242/2, f. 5; v. pe larg, Grl. Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei a 9-a împotriva românilor și rușilor. 1916/1917* (în românește de mr. Al. Budiș și C. Franc), Atelierele Grafice Socec & Co. S. A., București, 1937, pp. 28-29.

⁴⁵ *Ibidem*; Cf. *România în anii Primului...*, I, p. 315.

⁴⁶ C. Kirișescu, *op.cit.*, I, p. 243.

⁴⁷ Col. (rz.) dr. Victor Atanasiu, *op. cit.*, pp. 64-65.

⁴⁸ Cf. C. Kirișescu, *op. cit.*, I, p. 276.

⁴⁹ Grl. Erich von Falkenhayn, *op.cit.*, p. 42.

⁵⁰ Slt. (rz.) Dumitru Nicolaescu, participant și rănit ușor în luptele pentru eliberarea Orlatului, consemnează că aici „și-a găsit mormântul floarea Regimentului 2 Vâlcea – ofițeri și trupă.” (Cf. S.J.A.N.VI., *R. Ș. VI.*, dos. 7/1919, f. 32.)

⁵¹ Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op.cit.*, p. 86.

Paralel cu acțiunile ofensive limitate ale celor două tabere, Corpul Alpin, sub comanda grl. von Tutschek, a început deplasarea prin surprindere, la 9/22 sept. 1916, din satul Jina (la 30 km vest de Sibiu) prin munții Cibinului, spre sud. Întrucât în acest spațiu nu se aflau trupe române, unitățile de luptă germane au reușit ca, după trei zile de marș (în seara zilei de 11/24 sept. 1916), să ocupe pozițiile de luptă pe care Corpul Alpin și le-a propus inițial⁵². A doua zi (12/25 sept. 1916), Corpul Alpin, depășind vf. Negovanu, se împarte în două coloane. *O coloană principală*, sub directa comandă a grl. von Tutschek, înaintează spre stânga, paralel cu linia de frontieră și ocupă poziția de luptă, pe o linie de nord-sud, de la vf. Preajba (1745 m) până la Vf. Mare (2065 m), căzând, practic, în flancul liniei de aprovizionare și de retragere a C. I A. Cealaltă coloană înaintează în direcție oblică, spre dreapta, și se instalează pe munții Robu, Vladu și Murgășu din regiunea Lotrului, formând flancul drept al Corpului Alpin⁵³.

Pătrunderea acestuia, așa de adânc, în spatele C. I A. a fost facilitată de lipsa măsurilor ce trebuiau întreprinse de Comandamentul român pentru supravegherea spațiului dintre Olt și Jiu și pentru interzicerea cu forțe, chiar sumare, a tuturor căilor de acces în regiunea muntoasă⁵⁴. Deși, Comandamentul român a fost informat în dese rânduri despre mișcările Corpului Alpin în munții Cibinului și Lotrului – inițial de către comandantul Brg. 3 Inf. – col. Tr. Moșoiu⁵⁵ și, apoi, de către prefectul jud. Vâlcea – Gr. Otteteleşanu⁵⁶, totuși au fost întreprinse măsuri tardive pentru a împiedica tentativa de încercuire a C. I A.⁵⁷.

Odată ce Corpul Alpin și-a atins obiectivele trasate acestuia, comandantul Armatei a IX-a germană a dat ordin de declanșare a atacului, începând cu noaptea de 12/25 spre 13/26 sept. 1916. Potrivit consemnărilor grl. C. Oprescu, misiunile marilor unități inamice de pe frontul Sibiului erau repartizate, astfel: Div. 187 Inf. (G.) va înainta pe 2 coloane: *cea principală*, pe „direcțiunea d<ealul> Cioara (lângă Orlat: n.ns. – D. G.) – Rășinari, iar, *cea secundară* „urcă pe munte, cu direcția *Oncești*, căutând învăluirea stânzei românești (și face legăt<ura> cu Corpul Alpin)”; Div. 76 (rz.) germană și 51 *honvezi* „atacă frontal de la nord la sud”; *Corpul de cavalerie von Schmettow*, în cooperare cu unități ale Div. I austro-ungare, să se opună înaintării Armatei a II-a române și „face legătura cu *von Morgen*”. În acest context, Div. 3 Cav. (G.) „acoperă st<ân>g<a> atacului german (a Corpului 39 (rz.) germană: n.ns. – D. G.), trece Oltul la Avrig și ta<i>e legătura între Arm<ata> a II-a și Grup Olt (recte: C. I A. – n. ns.: D. G.), caută învăluirea dreptei rom<ânești>”⁵⁸.

⁵² Primele elemente ale Corpului Alpin au ajuns în seara zilei de 11 sept. 1916 pe vf. Negovanul Mare (2136 m), de pe creasta principală a munților Cibin, la aproximativ 20 km, în linie dreaptă, de șoseaua de pe malul Oltului (cf. Grl. Erich von Falkenhayn, *op.cit.*, p. 45)

⁵³ S.J.A.N.VI., *D.I.*, 242/2, f. 6v.; C. Kirișescu, *op.cit.*, I, p. 281.

⁵⁴ M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, II, 1936, p. 309.

⁵⁵ Încă din ziua de 7 sept. 1916 a fost constituit un detașament de aproximativ 200 de oameni sub comanda lt. Cocorescu, care „a surprins prin focuri detașamentul inamic cu care a luptat până în ziua de 9 sept., oprind înaintarea batalioanelor alpine două zile” (Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op.cit.*, p. 88 și urm.).

⁵⁶ M. Ap. N. – M. St. M., *op. cit.*, II, doc. nr. 129, 131, 133, pp. 148-150.

⁵⁷ v. *România în anii Primului...*, I, p. 316.

⁵⁸ S.J.A.N.VI., *D.I.*, 242/2, f. 5v.- 6; D. Garoafă, *op. cit.*, p. 216.

Spre zorii zilei de 13/26 sept. 1916, artileria inamică a început pregătirea ofensivă, cu intensitate maximă în jurul orei 5,00, lovind în mod deosebit dispozitivul nostru de apărare cuprins între localitățile Cașolț – Gura Râului. Sprijinită de focul intens al artileriei, în jurul orei 11,00, Div. 187 Inf. germană a declanșat atacul pe cele două direcții: cu Rg. 188 și 189 pe direcția Orlat – Gura Râului, lovind pozițiile apărate de Batl. 1 și 4 ale Rg. 2 Vl., iar cu Rg. 187 Inf., pe la vest, pe direcția Săliște, pentru a lovi batalionul de grăniceri ce se afla în zona Vălare (cota 1346 m) și a întoarce, astfel, flancul stâng al Div. 23 inf. Cu toată vigoarea atacului, datorită în special rezistenței celor 2 batalioane vâlcene, inamicul reușește să ocupe doar localitățile Gura Râului, iar spre seară, Poplaca. Până la căderea serii, în urma a trei atacuri succesive, puternic sprijinite de focul artileriei, Div. 187 germană a reușit să pătrundă doar pe o adâncime de 3 km, fiind oprită pe aliniamentul: *Vălare – dealul Blidăriile – Gura Râului (inclusiv) – pantele de nord ale dealului Cioara – Poplaca (inclusiv)*⁵⁹.

Concomitent cu luptele de pe flancul stâng al frontului românesc, inamicul întreprinde acțiuni ofensive prin care se viza *lovirea flancului drept al acestuia și spatele C. I A.* Pentru a intercepta comunicația ce putea asigura legătura dintre C. I A. și A. II R., Div. 3 Cav. (G.) și-a constituit un detașament de tăria a 2 regimente și jumătate și o baterie de artilerie călăreață care, forțând Oltul, pe la Cârța, înaintează în direcția satelor Porumbacu de Jos și de Sus, pe care le ocupă în seara acestei zile și, ca atare, se interpune între cele două armate române⁶⁰.

În acest context, *situația cea mai îngrijorătoare* pentru C. I A. român era cea de pe linia sa de comunicație din valea Oltului. În partea dinspre sud, detașamentele Corpului Alpin reușesc a se apropia de trecătoarea Tr. Roșu și a ocupa poziții în imediata apropiere a defileului, la Boița, la gara Tr. Roșu, la Râul Vadului și la Căineni⁶¹. Presat de evenimente, comandantul C. I A. – grl. Ioan Popovici, ordonă organizarea unui detașament (2 batl. din Rg. 48 Inf., 1 batl. din Rg. 49 Inf., o companie de mitraliere și o baterie de artilerie) comandat de col. Dumitriu Sava – comandantul Brg. 26 Inf. – , cu misiunea de a nimici forțele inamice pătrunse în defileu, care va ataca unitățile alpine aflate în zona Râul Vadului, reușind să le respingă spre localitatea Lunci⁶².

Independent de acțiunea acestui detașament, în zona podului de la Căineni s-a desfășurat un episod de luptă eroic: astfel, lt.-col. Toma Popescu, subșeful de Stat Major al C. I A., întorcându-se de la Comandamentul A. I R. (Craiova) cu corespondența secretă la cartierul Corpului⁶³, aici, la Căineni, este întâmpinat de focul mitralierelor inamice, amplasate pe dealul Vladului și la Lunci, iar câteva patrulă de vânători alpini

⁵⁹ Cf. col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 119.

⁶⁰ *Ibidem*, pp. 122-123. Un episod al acestor încelestări dintre cavaleriștii germani și români este descris de Iancu Bulacu, soldat cu 4 morți, 15 răniți și 30 cai răniți, dar, la intervenția energică a întregii brigăzi de cavalerie, situația este restabilă, fiind ocupat de către români, pentru scurt timp, întreg Porumbacu (S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 168, p. 16); D. Garoafă, *op. cit.*, p. 217 (nota 73).

⁶¹ Cf. Grl. Ioan Anastasiu, *Războiul pentru Întregirea Neamului. Studiu critic*, București, 1936, pp. 260-261

⁶² Cf. col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 124.

⁶³ Cf. M.Ap.N. – M. St. M., *op. cit.*, II, doc. nr. 126, p. 137.

înaintau, prin defileu, spre pod⁶⁴. Apreciind gravitatea situației, dând dovadă de prezență de spirit, ofițerul român a reacționat cu promptitudine, reușind să mobilizeze un grup de 13 localnici, cărora le-a distribuit armamentul găsit la primăria locală și muniție din belșug și, încadrați de 2 sergenți din partea locului, i-a dispus în dispozitiv de luptă, în tranșeele existente pe dealul Malului, la vest de podul Oltului. Aici, pe dealul Malului, timp de aproape 3 ore, micul grup de viteji români s-a menținut ferm pe poziție, executând un foc viu asupra alpinilor germani, fără să facă economie de muniție, creîndu-le impresia acestora că în zonă se află concentrate forțe numeroase, oprindu-le, astfel, înaintarea până la venirea întăririlor⁶⁵. Indiferent de numărul combatanților acestui grup⁶⁶, documentele de arhivă mai consemnează, printre aceștia, și prezența unui italian – Carlo Rizotto⁶⁷, care, în timpul campaniei militare din anul 1916 – potrivit celor declarate de acesta autorităților române (19 iulie 1924) –, „pentru rezistența pusă de mine în tranșeele de la Căineni, unde am oprit pe inamic până la sosirea Regimentul 5 Vânători” (subl. ns.: D. G.), i s-a conferit brevetul Ministerului de Război, cu Medalia «Bărbăție și Credință», cu spade⁶⁸.

Dacă în istoriografia noastră s-a perpetuat, până în prezent, aserțiunea despre „eroica apărare a celor 13 viteji din Căineni”, documentele de arhivă vin să întregescă, cu informații inedite, tabloul angajării în lupta inegală cu unitățile alpine – în acele momente de grea cumpănă pentru soarta C. I A. –, *nu numai a respectivului grup de localnici*.

Un document inedit – *Memoriul* slt. (rz.) Vasile Bucheru –,⁶⁹ ne dezvăluie prezența în zonă a unui detașament de 60 militari, căruia subofițerului român i se încredințase misiunea de a-l însoți și a-l pune la dispoziția coloanei de muniții a Div. 23 Inf., dar, fortuit, este nevoit să staționeze în zonă, deoarece satul Căinenii Mari (Vâlcea) era ocupat „de un batalion dintr-un regiment de gardă bavarez”⁷⁰. În acest context, lt.-col. Toma Popescu, care sosise „cu puțin timp” înainte și preluase inițiativa apărării în acest sector, a

⁶⁴ Cf. C. Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 286; col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, pp. 124-125; Marian Pătrașcu, Nicolae Daneș, *Monografia comunei Căineni – județul Vâlcea*, Editura Fortuna, <Rm. Vâlcea>, 2008, p. 71.

⁶⁵ *Ibidem*; *Ibidem*, p. 125; *Ibidem*.

⁶⁶ În lucrarea monografică a com. Căineni, se menționează că, în anul 1996, la primăria locală, în cadrul unei festivități, a fost montată o placă comemorativă dedicată evenimentului, pe care sunt inscripționate numele a 19 persoane (Cf. M. Pătrașcu, N. Daneș, *op. cit.*, pp. 71-72).

⁶⁷ În aceeași lucrare, numele acestuia apare ușor deformat: *Izoti Carol*, respectiv *Rizoti Constantin* (*Ibidem*, p. 71).

⁶⁸ Originar din Italia, acesta s-a născut la 14 martie 1880 și a venit în România în anul 1898, mai întâi stabilindu-se la Căineni, apoi la Vaideeni, unde își exercita profesia de jogărar, la Adam Ionescu (S.J.A.N.VI., *P.J.VI.*, dos. 5/1920, f. 486; dos. 57/1924, f. 315).

⁶⁹ La data de 15 aug. 1916, acesta este repartizat la Rg. 42/66 Inf., Parte Sedentară (P.S.), iar, la 12 sept. 1916, i se încredințează misiunea respectivă. Documentul, se pare, a fost redactat în vara anului 1917, când subofițerul este transferat la Rg. 43/59 Inf. (Idem, Fond personal *Bucheru Vasile*, dos. 1/1916-1917, f. 3).

⁷⁰ *Ibidem*. Subunitatea făcea parte din Rg. Inf. Gardă bavarez, proaspăt sosit de la Verdun și se afla sub comanda directă a prințului Henric de Bavaria, nepotul de frate al regelui Bavariei (Cf. grl. Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 52; C. Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 286).

dispus, în dimineața zilei de 13 sept. 1916, ora 3 a.m., ca subofițerul să ocupe, cu detașamentul său și câțiva jandarmi și milițieni aflați acolo, tranșeele de deasupra gării Căineni (recte: Malul Podului – n. ns.: D.G.) și să reziste pe poziție „până la ultimul om”, până la venirea ajutoarelor, ce trebuiau „să sosească din moment în moment”⁷¹.

Ca atare, prin rezistența eroică a grupului de ostași și localnici⁷², amplasați în dispozitiv de luptă în tranșeele existente la Malul Podului –, s-a putut câștiga răgazul necesar adoptării unor măsuri operative. Astfel, lt.-col. Toma Popescu a organizat transportul pe calea ferată, de la gara Lotru la Căineni, a 2 companii din Rg. 5 Vt. și o companie de mitraliere⁷³, amplasându-le în același dispozitiv de luptă, iar în jurul orei 16,00 p.m., va intra în dispozitiv și o baterie de obuziere, care va deschide un foc violent asupra inamicului, fiind luat și un prim lot de prizonieri⁷⁴. Datorită prezenței de spirit a ofițerului român și a rezistenței eroice a acestui grup – după cum sublinia istoricul C. Kirițescu –, „îngustul coridor (al defileului Oltului) *n-a putut fi astupat* (subl. ns.: D.G.) de dușman, la Căineni”⁷⁵, iar localnicii participanți la această temerară acțiune, au fost decorați, pentru bravura lor, cu Medalia «Bărbăție și Credință» cu spade, de către Regele Ferdinand I⁷⁶.

Pentru remedierea situației ce se crease la C. I A., M.C.G.R. și A. I R. au luat măsuri ca un detașament de forță a 5 batalioane din Div. 20 inf., pus sub comanda grl. David Praporgescu – desemnat, ulterior, Detașamentul *Lotru/Praporgescu – cu misiunea de a acționa împotriva Corpului Alpin și a degaja defileul Oltului*⁷⁷. Totodată, de la Comandamentul A. I R., s-a solicitat la M.C.G.R., ca A. II R. să intervină în sprijinul C. I A.⁷⁸.

Insuccesul înregistrat de Corpul 39 (rz.) german în prima zi a ofensivei, care „s-a lovit însă pretutindeni de pozițiuni apărate cu îndârjire”⁷⁹, coroborat cu recucerirea Petroșanilor de către români⁸⁰ și perspectiva unei ofensive iminente a A. II R. înspre Olt, determină Comandamentul inamic ca acțiunea din ziua următoare să fie continuată cu mai multă vigoare. La rândul său, Comandamentul român, intuind intențiile inamicului, hotărăște *să reziste pe pozițiile deținute la dreapta dispozitivului și să restabilească legătura cu A. II R., iar flancul stâng al acestuia să-l replieze pe o linie așezată ceva mai înapoi, care trecea pe înălțimile de la nord de Cislădie-dealul Obreji-vest de Rășinari*⁸¹.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² O versiune aproape similară este semnalată și în lucrarea monografică dedicată grl. David Praporgescu, în care sunt menționați „câțiva militari care se găseau în gară, între care și srg. Constantin Lazăr – furierul unei companii de pontonieri” (Cf. V. Iosipescu, Gh. Preda, *Generalul David Praporgescu*, Editura Militară, <București>, 1967, p. 60).

⁷³ S.J.A.N.VI., Fond personal *Bucheru Vasile*, dos. 1/1916-1917, f. 3-3v.; C. Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 286; col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 125.

⁷⁴ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 286; Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 126.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Cf. M. Pătrașcu, N. Daneș, *op. cit.*, p. 71.

⁷⁷ Cf. V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 54-55.

⁷⁸ Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 126.

⁷⁹ Grl. Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 50.

⁸⁰ C. Kirițescu, *op. cit.*, I, pp. 236-237, 287.

⁸¹ *Ibidem*, p. 287; Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 100.

Manevra de retragere a Brg. 3 Inf. Moșoiu pe noul aliniament în noaptea de 13/14 sept. 1916, a constituit o reușită deplină, „încât a doua zi avanposturile inamice au așteptat deschiderea focului de partea noastră și nu s-au hotărât să înainteze spre pozițiile noastre, decât cu mare precauție, fiindu-le teamă să nu li se întindă vreo cursă”⁸². Raportat la decizia de repliere a flancului stâng românesc pe poziția amintită, grl. C. Oprescu, în *Jurnalul de campanie*, formulează o variantă inedită, *încă nesemnalată explicit* în literatura de specialitate: „Dacă la început, am împiedicat înaintarea inamicului pe valea Lotrului, acum o neglijem: *toate trupele se retrag în defileu<l> Oltului>* (subl. ns. – D.G.). Era necesar să se ocupe regiunea vf. Cindrel, Negovanul, Dobrun și d<ealul> Pleșu, pentru că din această regiune se acoperea și v<alea> Sadului, și v<alea> Lotrului și prin ocuparea Cindrelului – nod de comunicație a numeroase drumuri pe creste-, cari ducea<u> în spatele Grupului de Olt (recte: C. I A. – n. ns.: D. G.), dădea posibilitatea la o bună aprovizionare de care se simțea mare nevo<i>e. *Acest grup* (Brg. 3 Inf., comandată de col. Tr. Moșoiu: n. ns. – D. G.) *ar fi adus întârzierea Corpului Alpin și câștigam o zi – ziua de care aveam nevo<i>e pentru Armata a II-a <română> să ajungă la Olt și am fi câștigat bătălia de la Olt*”⁸³ (subl. ns.: D. G.).

În ziua de 14/27 sept. 1916, rămânând consecvent în hotărârile sale inițiale, după o puternică pregătire de artilerie, comandantul Armatei a IX-a germană a reluat ofensiva pe întreg frontul al C. I A. Atacul inamicului s-a desfășurat pe mai multe direcții. Una din aceste direcții viza lovirea apărării trupelor române aflate la flancul stâng al dispozitivului Div.13 Inf. și la flancul drept al Div. 23 Inf., urmărindu-se ruperea dispozitivului român la centru și pătrunderea forțelor inamice pe cea mai scurtă direcție spre intrarea în defileul de la Olt⁸⁴. Cu toată superioritatea inamicului, trupele române au rezistat cu multă dârzenie. Numai când puternice unități inamice au ocupat platoul Oncești⁸⁵, căzute în spatele stângii Div. 23 Inf., s-a luat hotărârea unei replieri prin luptă spre Cîsnădie, pentru a evita învăluirea pe la vest de către adversar. La dreapta, Div. 13 Inf. a fost angajată puternic de inamic, îndeosebi la flancul său stâng, la Săcădate și Avrig. După o acerbă rezistență, datorită atât retragerii Div. 23 Inf., cât și a necesităților de a se crea unele rezerve la dispoziția C. I A., *trupele române s-au repliat în acest sector pe aliniamentul Veștem-Racovița*, constituind un sistem de apărare între regiunea muntoasă, la vest, și valea Oltului, la est⁸⁶.

În dimineața aceleiași zile, grl. David Praporgescu a sosit în zona de operații, iar primele unități ale Detașamentului Lotru au și început să debarce în gara Lotru. Analizând situația, comandantul detașamentului și statul său major au ajuns la concluzia ca să fie executat, cu o parte din forțe, un atac de-a lungul defileului, pe direcția Căineni – Tr. Roșu și, concomitent, cu cealaltă parte de forțe, să fie respinse trupele inamice din munții Cîbinului, manevrându-le prin flanc și spate⁸⁷.

⁸² Cf. grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 101.

⁸³ S.J.A.N.VI., *D. I.*, 242/2, f. 4v.-5; D. Garoafă, *op. cit.*, p. 217.

⁸⁴ Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 129.

⁸⁵ Grl. Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 53.

⁸⁶ *România în anii Primului...*, I, pp. 318-319.

⁸⁷ Cf. V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 54-55.

Ca atare, pentru a-și atinge obiectivele propuse, dispune dirijarea acestor forțe, având următoarele misiuni: 1 batl. în ajutorul Detașamentului Lt.-col. Toma Popescu, la Căineni (format din 3 companii de pușcași și 1 baterie obuziere), de a respinge forțele inamice din defileu și a deschide comunicația pe direcția Căineni – Ospiciul Lunci; 2 batl. pe văile Călinești și Vasilatului, pentru a lichida rezistențele inamice întâlnite în cale și a ocupa înălțimile din zonă (Robul, Murgașul, Gorganul); 1 batl., în stânga acestor subunități, pe valea Păscoaia, pentru a cădea în spatele pozițiilor inamice de pe înălțimile Robul, Forgaciul și Piatra Ghircului și încă un batl. pe valea Lotrului, spre Voineasa, pentru ocuparea înălțimilor Buceciul și Dobrunul⁸⁸. Chiar în cursul acelei zile, subunitățile repartizate pentru obiectivele respective, iau contact cu trupele Corpului Alpin, angajând lupte îndârjite, care continuă și în cursul nopții, în întreaga zonă și, mai ales, în cea a Căinenilor Mari (VI.)⁸⁹.

Apărarea organizată de comandamentul român se vădea tot mai fermă. Ca rezultat, nici în ziua a doua de ofensivă obiectivul urmărit de comandamentul german nu a putut fi atins. „Situția generală... nu era în întregime mulțumitoare, cu toate probele admirabile de vitejie și rezistență depuse de trupe, în special de Corpul Alpin. Contrar așteptărilor mele, Corpul 39 (rz.) (german: n. ns.– D. G.) *n-a putut termina cu adversarul. Acesta a rezistat din nou, cu bravură* (subl. ns.: D. G.), în capul de pod nord, intrarea în trecătoare”⁹⁰.

În ziua de 15/29 sept. 1916, la ora 6,30, după o puternică pregătire de artilerie, executată cu cea mai mare intensitate pe frontul de apărare al Div. 23 Inf. română, inamicul a reluat ofensiva. S-au desfășurat lupte crâncene, de-a dreptul exemplare pentru spiritul de jertfă al ostașilor noștri. Pe vf. Măgura (= Götzemberg: n. ns. – D.G.), la Cislădie și Cislădioara, de exemplu, copleșiți de superioritatea inamicului, ostașii din Brigada col. Moșoiu au contraatacat și, prin luptă la baionetă, au respins dușmanul ce pătrunsese la amiaza zilei în Cislădie⁹¹.

După noi concentrări de forțe inamice și cu mari eforturi, trupele germane au reușit, totuși, o pătrundere periculoasă în sectorul Div. 23 Inf., amenințând cu fracționarea dispozitivului acesteia. În această situație gravă, *spre seara zilei, C. I A. a angajat replierea pe un nou aliniament de apărare, la nord de localitățile Sadu – Racovița*⁹². Hotărârea comandantului C. I A. – grl. Ioan Popovici, de a se replia în defileu, în noaptea de 15/28 spre 16/29 sept. 1916, urmată de măsuri corespunzătoare, a fost motivată de pericolul ce plana din partea inamicului, încă puternic, căruia îi soseau în sprijin noi forțe și mijloace și de faptul că ajutorul care trebuia primit din partea Armatei a II-a – anunțat din ziua precedentă –, nu se materializase⁹³. După cum am observat, atât în cercetările de istorie militară, cât și în memorialistica de război românească, se apreciază că trupele române aflate la sud de Sibiu *ar mai fi putut rezista*

⁸⁸ *Ibidem*, pp. 58-59; col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, pp. 136-137.

⁸⁹ *Ibidem*, pp. 59-60.

⁹⁰ Grl. Eric von Falkenhayn, *op. cit.*, pp. 55-56.

⁹¹ C. Kiriteșcu, *op. cit.*, I, p. 291.

⁹² *România în anii Primului...*, I, p. 319.

⁹³ Grl. I. Anastasiu, *op. cit.*, pp. 261-263; *România în anii Primului...*, I, p. 320.

cel puțin încă 24 de ore, dacă grl. Popovici ar fi dat dovadă de mai multă fermitate, timp în care situația tactică s-ar fi putut schimba radical, deoarece începuse cu succes, pe alte fronturi, ofensiva Armatei a II-a și a Armatei de Nord. Lucru sesizat de grl. C. Oprescu încă de atunci și subliniat, încă o dată, în *Jurnalul* său: „O singură zi dacă mai era, și anume ziua de 16 aug<ust> (recte: sept.: n. ns. – D. G.) dacă o mai puteam rezista, Armata a II-a ar fi ajuns la Olt și noi n-am fi p<i>erdut bătălia de la Olt”⁹⁴ (subl. ns.: D. G.).

În tot acest timp, Detașamentul *Lotru*, sub comanda grl. David Praporgescu, a continuat să înfrunte acțiunile ofensive ale Corpului Alpin, localitatea Căinenii Mari (VI.) și defileul constituind *obiectivele-cheie* ale detașamentului, pentru a asigura replierea spre sud a trupelor C. I A., a materialului de război, precum și a celor peste 2000 de atelaje, cu tracțiune animală, ale tunurilor regimentare. Sosindu-i noi întăriri în cursul zilei, acestea au fost angajate direct în luptă, după cum urmează: 2 batl. de miliții (trupe formate din contingente în vârstă) – *Rovine* și *Mehedinți*, 1 batl. din Rg. 82 Inf., Rg. 9 Roșiori și un tren blindat, au fost trimise Detașamentului lt.-col. Toma Popescu, cu misiunea de a ataca și respinge trupele alpine care ocupau dealurile lui Vlad și Chițianetului; 2 batl. din Rg. 81 și 82 Inf. împotriva forțelor inamice de pe înălțimile Murgașu și Robu⁹⁵.

Astfel, în zorii zilei de 16 sept., Detașamentul lt.-col. Toma Popescu reușește să cucerească, prin lupte extrem de violente, vf. Cățanelu (dealul Chițianetului) și Murgașul, continuând înaintarea, prin învăluire, spre muntele Robul, în timp ce celelalte forțe ale detașamentului atacă, de front și în flancul drept, trupele Corpului Alpin, care, fiind amenințate cu încercuirea, sunt silite să se retragă în munți, cu mari pierderi, de pe pozițiile deținute⁹⁶. Ca atare, Corpul Alpin nu numai că nu a izbutit să treacă pe înălțimile de la est de Olt, dar nu a pus stăpânire nici pe defileul Oltului, așa cum spera. Totuși, acesta ținea sub focul mitralierelor defileul, în punctele Boița, Râul Vadului – la podul ridicat în apropierea confluenței Lotrioarei cu Oltul –, și Ospiciul Lunci, dar au fost anihilate, după ce au fost executate mai multe lovituri de tun asupra acestora⁹⁷.

Retragerea trupelor române prin defileul Oltului a fost deosebit de dificilă și numai prin eforturi mari ostașii noștri s-au desprins de inamic și au ajuns pe pozițiile stabile de comandament. Permanent s-au purtat lupte de avangardă și pe flancuri, cu infiltrații inamice care produceau strangulări în fluxul din defileu, infiltrații care trebuiau prompt anihilate⁹⁸.

Însemnările medicului slt. (rz.) S. Demetrescu redau secvențe memorabile, pline de un rar dramatism, ale retragerii, în care, atât comandantul C. I A.- grl. Ioan Popovici-cât și al Div. 23 Inf. – grl. Matei Castriș *au dovedit un comportament lamentabil, fiind susceptibili de labilitate psihică*: „15 sept<embrie 1916> (joi). Ne-am retras în Tălmaci,

⁹⁴ S.J.A.N.VI., *D. I.*, 242/2, f. 4v.; V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, p. 62; D. Garoafă, *op. cit.*, p. 218.

⁹⁵ V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 62-63; col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, pp. 150-151.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 64; *Ibidem*, p. 164.

⁹⁷ S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 192, f. 57v.; Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, pp. 161-163.

⁹⁸ *Ibidem*, f. 55-60v.; C. Kirișescu, *op. cit.*, I, pp. 294-298.

să vedem ce mai e pe la Comandament. A*>*ci, generalii țineau consiliu. *Toți se rugau de generalul <Ioan> Popovici, comandantul Corpului I <Armată> ca să plece, el nu voia, zicând că moare împreună cu armata lui<!*>. *Erau, într-adevăr, scene dramatice să vezi acești oameni plângând și așteptând sfârșitul împreună cu ceilalți. Erau ceasuri 8,30 <p.m.>. Deodată, se aude că au intrat patrulele germane în sat! A fost o panică indescriptibilă<!*>... *Numai atunci, generalul <Ioan> Popovici, împreună cu generalul <Matei> Castriș, s-au hotărât să fugă. Plângând și bătându-se cu pumnii în cap..., s-au suit în automobile ș<i>- au plecat* (subl. și n. ns.: D.G.). **16 sept<embrie 1916> (vineri)**. O luăm în jos spre defileu, intrăm în el, convoiul începe să se scurgă și el în jos, dar, după câțva timp, se oprește. Inamicul, care fusese respins de la gura defileului, unde se află satul Boița, se retrăsese pe munți și începuse să atace convoiul cu mitralierele. Pe măsură ce mitralierele erau gonite (sic!) de regimentele trimise pe creste, convoiul de pe șosea înainta. Când ajungem în satul Lazaret, care se află așezat în defileu și la câțiva kilometri de graniță, suntem opriți de un atac viguros al inamicului de pe munte. A*>*ci, a fost o luptă pe viață și pe moarte. Au fost chemați înainte toți oamenii care purtau arme. Au luptat pe viață și pe moarte, luând mai multe mitraliere și împroșcând pe nemți prin munți. *Totul depindea de acest atac <!*> *Generalul Popovici, în culmea disperării și plângând, zicea că se aruncă în Olt. Noi, ne așteptam sfârșitul, din moment în moment<!*> (subl. ns.: D.G.). Mii de trăsură și care încolonate pe șosea, aveau să devină peste puțină vreme în posesia dușmanului. Dinapoi, cavaleria inamică ajunsese o parte din convoi și îl capturase; dinainte, mitralierele ne barau drumul... În urma asaltului aprig pe care l-au dat toți soldații<i> aflători în defileu, am putut scăpa. În trecere, în grabă, se vedeau, atât pe șosea, cât și pe malul Oltului, zeci de morți nemți și români, printre care și pe maior Mitrescu din Reg<imentul> 2 Vâlcea, cai de la trăsură omorâți și striviți, zeci de care răsturnate.

Intrăm pe pământul nostru. Ne credeam scăpați, când, la Râul Vadului, alte mitraliere încep să tragă în convoi. Cu ajutorul artileriei de munte, care bătea de pe ce<lă>lalt mal al Oltului, și cu al Reg<imentului> 5 Vt., care fugărea pe inamic pe creastă, scăpăm și de acolo. În fine, ajungem la capul Căinenilor de Vâlcea. A*>*ci, venise un batalion din Reg<imentul> 2 Grăniceri de la Brașov, în ajutorul nostru. *Generalul (Ioan Popovici: n. ns. – D.G.), în culmea disperării și plângând, le spune să se ducă cât mai în grabă ca să-i scape trenurile* (regimentare: n. ns.– D.G.), *care erau în urma noastră* „⁹⁹.

Deși, în cadrul Bătăliei de la Sibiu, au avut câștig de cauză trupele Armatei a IX-a germane, totuși ținem să subliniem ca reușită acțiunea C. I A. de a-și fi putut retrage majoritatea forțelor spre sud¹⁰⁰: „Au luat sute de care cu provizii și muniții, care rămăseseră în urma convoiului, materialul întreg de la 2 spitale divizionare, vreo câteva baterii, în afară de panica pe care au produs-o de retragerea dezastruoasă pe care am avut-o... *Trei sferturi, însă, din convoiul Corpului <I> de Armată, poate chiar mai mult*

⁹⁹ *Ibidem*, f. 60v.-61.

¹⁰⁰ V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, p. 62; V. Atanasiu, A. Iordache, M. Iosa, I. M. Oprea, P. Oprea, *România în Primul Război Mondial*, Edit. Militară, București, 1979, p. 176; Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, pp. 161-165.

– așa cum consemnează, în *Însemnările* sale, același medic subofițer –, *a<u> scăpat de a fi în mâinile inamicului* (subl. ns.: D. G.), astfel că această ofensivă a lor nu le-a reușit așa după cum gândeau¹⁰¹.

Despre comportarea militarilor români în timpul desfășurării luptelor din defileul Oltului, istoricul C. Kirițescu nota, printre altele: „Împresurarea plănuită de inamic, n-a reușit. Corpul de Olt, înfrânt în marea bătălie cu puternicul său adversar, s-a putut retrage. Inexperiența sau neglijența înaltului comandament al acestei armate au pus trupele, de la început, într-o situație tactică aproape disperată. În schimb, însă, inițiativa unora din comandanți în subordine, cari au luat hotărâri pe propria răspundere și mai cu seamă eroismul arătat de soldați..., *au reușit să degajeze armata din cercul de f<i>er în care fusese strânsă și au transformat într-o pagină de epopee, ceea ce putea să devie un dezastru rușinos*” (subl. ns.: D.G.)¹⁰².

Continuarea rezistenței la frontiera Carpaților

După bătălia de la Sibiu, C. I. A., înfrânt și slăbit, dar nu distrus, reușise să ocupe poziții de o parte și de alta a văii Oltului, pe linia de graniță și în spatele acesteia, respingând toate încercările inamicului de a pătrunde pe văile Oltului și Argeșului la sudul Carpaților, consolidându-și, astfel, *apărarea pe aliniamentul munții Coți – Pleșul – Chițianetul – Rigloul – Veverițu – Pietrosul*; flancul drept al dispozitivului de apărare se prelungea pe masivii muntoși ai Făgărașului (Suru, Scara, Negoii), până în valea râului Argeș, iar cel stâng făcea legătura, la vest, cu trupele Grupului Jiu, la muntele Turcinu¹⁰³.

Astfel, Rg. 1 Gr., în frunte cu energicul său comandant – lt. col. Gh. (Zizi) Cantacuzino, făcând dovada unui act de inițiativă, care avea să fie apreciat de numeroși istorici militari, s-a îndreptat, pe subunități, spre coamele munților Coți, Bulzu, Zănoaga, Gropile Turcilor, din „Loviștea argeșeană”, reocupând pozițiile de pe care unitatea debușase, cu o lună în urmă, în Transilvania, străjuind, astfel, mănunchiul de drumuri și poteci, ce deschideau inamicului calea spre Titești – Șuici – Curtea de Argeș. O atare pertinentă judecată de valoare o formulase, în focul luptelor cu inamicul, slt. (rz.) C.T. Stoika: „Nu știu dacă în istoricul Corpului acesta (Rg. 1 Grăniceri: n. ns. – D.G.) se va trece în vreo filă acest gest memorabil... Eu, care am împărtășit și victoriile, și dezastrul trupelor noastre, *inserez, aici, aceasta, pentru că, dacă grănicerii n-ar fi rămas la meterezele frontierei, germanii... ar fi trecut în pământul sacru al țării, chiar atunci* (subl. ns.: D.G.). Noaptea care au urmat, cu geruri de Alpi și cu lupte sângeroase, ce cu greu se pot descrie în adevărata lor grozăvie, au trecut peste grăniceri care, înghețați în măștile lor de pază, au rămas ca niște statui ale forței neînvinsă¹⁰⁴.

¹⁰¹ S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 192, f. 61; Cf. Lt.-col. Gh. Preda, *Poetul-erou Constantin T. Stoika*, Edit. Militară, <București>, 1974, p. 68.

¹⁰² Cf. C. Kirițescu, *op. cit.*, I, p. 299.

¹⁰³ Cf. col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 174.

¹⁰⁴ Cf. C.T. Stoika, *op. cit.*, p. 117. Același punct de vedere îl are și memorialistul, medicul slt. (rz.) S. Demetrescu: „Lui (lt.-col. Gheorghe/Zizi) Cantacuzino: n. ns.-D.G.) îi datorăm faptul că nemții,

Până la sfârșitul lunii septembrie, trupele noastre, slab înarmate și echipate, din cauza marilor pierderi suferite în efective și material de război – în bătălia de la Sibiu și a retragerii precipitate prin defileul Oltului¹⁰⁵ –, au fost neconținut hărțuite de inamic, care, deși inferior numeric, avea superioritatea moralului și a artileriei, îndeosebi cu piese de calibru greu – baterii de 210 și 305 mm¹⁰⁶. Totuși, misiunea Corpului Alpin, în condițiile când grosul forțelor Armatei a IX-a (G.) este îndreptat împotriva A. II R., nu era aceea de a continua o acțiune ofensivă de ansamblu împotriva C. I A., ci să pună stăpânire pe defileul Oltului, cât mai mult, și să fixeze forțele române din acest sector al frontului¹⁰⁷.

Începând cu data de 18 sept., M.C.G.R. încredințează comanda C. I A. grl. David Praporgescu, în locul grl. Ioan Popovici, care, din ziua următoare, își instalează comandamentul în imobilul Societății de cherestea Lotru, din Brezoi¹⁰⁸, iar col. Tr. Moșoiu, comanda Div. 20, având, ca șef de Stat Major, pe mr. Iacob¹⁰⁹. Conformându-se directivelor stabilite de către eșaloanele superioare- de a opri, cu orice preț, trecerea inamicului peste frontieră, în țară –, grl. David Praporgescu, pe baza informațiilor primite, a datelor obținute la recunoașteri, cât și a constatărilor sale anterioare, *adoptă măsuri pentru întărirea efectivelor și a puterii de foc a acestora de pe direcțiile principale* și, îndeosebi, pe cele care apărau înălțimile munților Coți și Murgășul, unde inamicul ataca cu forțe superioare.

Astfel, în după-amiaza zilei de 20 sept., C. I A. raportează A. I R. că „față de presiunea pe care o face inamicul în valea Oltului, la nord de Coți, cota 1824 (Chica Fedeleșului)”, a fost executată *o nouă grupare a forțelor* din acest sector, care au fost dispuse în următorul dispozitiv: *un detașament puternic*, la Coți (Rg. 2 Vl. a înlocuit Rg. 1 Gr., ale cărui efective, fiind epuizate din cauza luptelor neîntrerupte și a frigului, au fost dirijate, la Greblești, pentru refacere), cu artilerie de munte și o secție de mitraliere a Rg. 9 Roșiori; *o brigadă în linia a II-a*, cu un regiment pe dealul Pleșul (Rg. 42 Inf.) și celălalt pe dealul Măgura (Rg. 44 Inf.), iar *rezerva generală* a fost constituită din trupele Div. 13 Inf., existente în zona Greblești-Găujani-Omul de Piatră¹¹⁰.

La celălalt sector, din dreapta Oltului, comandantul Div. 20 Inf. – grl. Tr. Moșoiu, având în vedere importanța deosebită a poziției de pe muntele Murgășu (poziție apărată de Rg. 81 și 82 Inf.), deoarece era străbătută de o șosea strategică, a dispus ca să fie

după dezastru<l> nostru de la Sibiu și-am înaintat în țară (sic!), căci imediat ce a trecut granița cu grănicerii lui, s-a oferit, fără vreun ordin de sus, cu tot regimentul lui, a<i>ci la Coți, la graniță, rezistând, astfel, de la început la vreo încercare de invazie a inamicului, fapt pentru care i s-au adus laude, fiind propus pentru avansare. Poate că, dacă nu ar fi făcut acest lucru, noi am fi acum în retragere spre Pitești, iar inamicul ne-ar fi zdrobit granița, intrând în țară” (Cf. S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 192, f. 80-80v.).

¹⁰⁵ Exemplul concludent îl constituie Rg. 44 Inf. Ag.: din 3500 militari, au mai rămas cca. 1800, numai la retragerea acestuia, prin defileu, fiind luate prizoniere 2 companii, cu comandanții lor: Cp. 1, comandată de lt. Popescu și Cp. a 2-a, comandată de cpt. Hagi (S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 192, f. 61).

¹⁰⁶ C. Kirișescu, *op. cit.*, II, pp. 70-72.

¹⁰⁷ M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, București, 1936, p. 811.

¹⁰⁸ Cf. col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 173.

¹⁰⁹ M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, p. 798; Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 112.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 801.

transportate, indiferent de sacrificii, o baterie de câmp și una de obuziere pentru ca „să ne sporească forța de rezistență și să ne asigure superioritatea față de poziția inamicului de pe muntele Robu, care nu dispunea decât de artilerie de munte”¹¹¹.

Grație eforturilor supraomenești depuse de ostașii din subordinea mr. Ion Gheorghe, comandantul divizionului de obuziere, operațiunea a durat două zile, fiecare piesă fiind tractată manual de 40 oameni, cu ajutorul frânghiilor, la care era alocată câte o coloană de milițieni, care asigura aprovizionarea cu muniție suficientă. Odată instalată pe poziție – conform relatărilor memorialistului –, artileria „a început o vie activitate contra pozițiilor inamice din fața liniilor noastre de pe Murgașul”¹¹².

Dar, la 22 sept., inamicul, atacând cu forțe superioare, cucerește vf. Bulzu (2,5 km S-E de Tr. Roșu) și Pârâul lui Frate (1 km N. de Lunci), poziții apărate de 2 companii din Rg. 5 Vt. În această situație critică, Div. 23 Inf. i se ordonă să consolideze apărarea de pe muntele Pleșul, ale cărui poziții „trebu<i>esc să rămână neapărat în stăpânirea noastră”¹¹³. Pe celălalt mal al Oltului, inamicul, după o pregătire de artilerie, atacă poziția de pe dealul Danului, apărată de un batalion din Rg. 82 Inf., dar „nu poate progresa”, ca urmare a intervenției prompte a Batalionului de miliții Rovine¹¹⁴.

În ziua de 24 sept., la răsărit de Olt al sectorului nostru de luptă, s-au desfășurat două episoade inedite, încă nesemnate în literatura de specialitate. Pe de o parte, pentru părăsirea posturilor de pază și automutilare, 3 ostași ai Rg. 1 Grăniceri, de pe frontul Coților, au fost judecați sumar, executați imediat și înmormântați chiar pe locul execuției, fapt ce s-a repercutat pozitiv asupra moralului trupei, deoarece va fi depășită, cu brio, manifestarea unor forme ale instinctului de conservare, din partea acesteia (panica, disperarea etc.), cu ocazia teribilelor bombardamente și atacuri ale inamicului, din zilele de 27 și 28 sept., când „niciunul nu și-a părăsit poziția, murind mulți pe locul unde se găseau”¹¹⁵.

Pe de altă parte, același memorialist consemnează faptul că un întreg detașament de alpini, de forța unui batalion, înarmat cu 12 mitraliere, care reușise să escaladeze zona muntoasă din acest sector al frontului, prin pasul Scara (în apropierea vf. Negoiu), a fost făcut prizonier de către trupele Rg. 71 Inf.¹¹⁶ Iată, cum sunt descrise circumstanțele capturării detașamentului inamic: „Tocmai când voiau să treacă granița și să ta<i>e retragerea armatei de la Bran”¹¹⁷, întocmai acum au sperat cu noi. A<i>ci, însă, nu le-a mers, căci soldații noștri i-a<u> lăsat să intre și, pe când se odihneau, a<u> început

¹¹¹ Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 113.

¹¹² *Ibidem.*

¹¹³ M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, p. 804.

¹¹⁴ *Ibidem.*

¹¹⁵ S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 192, f. 66v.- 67v., 70 și urm.

¹¹⁶ *Ibidem*, f. 69v.

¹¹⁷ Grupul grl. Morgen, după câteva atacuri nereușite asupra trecătoarei Bran, apărată de trupele Div. 22 inf., comandată de grl. Razu, recurge la manevrarea dispozitivului nostru de apărare, prin executarea unei lovituri prin surprindere în flancul stâng și spatele diviziei noastre, de către Brg. 8 Alpină (A-U). Pentru această problemă, v. pe larg C. Kirițescu, *op. cit.*, II, pp. 46-55; Grl. G.A. Dabija, *op. cit.*, II, pp. 466 și urm.

cu împuşcăturile pe ei, așa că inamicul a fost nevoit să se predea, văzându-se, astfel, înconjurat”¹¹⁸. Oare acest episod să nu fi dat de gândit Comandamentului C. I A. și eșaloanelor militare ierarhice despre intențiile reale ale inamicului? Se pare că nu, după cum o demonstrează derularea ulterioară a evenimentelor, deoarece se credea că inamicul vrea să manevreze înălțimile Coților, în scopul de a crea o amenințare în flancul și spatele pozițiilor noastre de la Căineni, ci, nicidecum, pe la acest pas, care, în concepția adversarului, se spera să ne surprindă complet, așa după cum, de fapt, s-a și întâmplat.

Profitând de o perioadă de relativă acalmie pe front, în zilele de 26 și 27 sept. se dispune *reorganizarea unităților C. I A. și gruparea lor în două mari divizii*, cu următoarea ordine de bătaie: *Divizia 13* – comandată de grl. brg. Gh. Sănătescu, avea în componența sa *Brg. 25 Inf.* – col. Prassa (câte 3 batl. din Regimentele 47 și 82 Inf., 2 batl. din Rg. 5 Vt. și o batr. 53 mm.) și *Brg. 26 Inf.* – col. Tr. Moșoiu (câte 3 batl. din Regimentele 49, 57 și 81 Inf., 3 batl. miliții din Rg. 72 Inf. și o batr. 53 mm.), *Divizia 23* – comandată de grl. brg. Matei Castriș, compusă din *Brg. Combinată* – col. Mihăilescu (3 batl. din Rg. 44 Inf., câte 2 batl. din Rg. 1 Gr. și Rg. combinat 48 și 71 Inf. și 2 batr. 53 mm.), *Brg. 3 Inf.* – col. Sava Dumitriu (câte 3 batl. din Regimentele 2 și 42 Inf., 2 batl. miliții *Radu Negru* și *Argeș* și o batr. 53 mm.), *Brg. 1 Călărași* – grl. brg. Ioan Oprescu și 28 baterii de artilerie¹¹⁹. Totodată, au fost stabilite și sectoarele celor două mari unități: cel al *Div. 23 Inf.* era *la răsărit de Olt, din limita estică a Corpului (Curtea de Argeș – Cumpăna – Scărișoara) și până în valea Oltului, exclusiv*, iar al *Div. 13 Inf. din valea Oltului (inclusiv), întinzându-se, la vest, până la nord de Voineasa*¹²⁰.

Concomitent cu reorganizarea și întărirea apărării, trupele române din „Loviștea vâlceană” au organizat o acțiune cu caracter ofensiv, pentru data de 26 sept., îndreptată împotriva pozițiilor inamice de pe muntele Dobrunul, cu scopul „de la împinge spre nord și a le împiedica să se infiltreze între Grupurile Olt și Jiu”¹²¹. Pentru reușita deplină a operațiunii, grl. Tr. Moșoiu a dispus ca bateria de câmp 75 mm, comandată de cpt. Dobrotescu, să fie transportată prin valea Voinășitei pe vf. Voineagu, acțiune similar executată ca pe muntele Murgășu, „cu mențiunea că drumul către Voineagu, fiind în stare mai bună, transportarea tunurilor s-a făcut mai repede”¹²². La scurt timp după instalarea bateriei pe poziție, fiind semnalată o coloană inamică de aprovizionare ce se deplasa din direcția muntele Sterpu spre Robu, a fost deschis un viu foc asupra acesteia, care „a fost risipită și decimată”¹²³. După nimicirea coloanei inamice, trupele Rg. 43 Inf., comandate de mr. Rădulescu, de la Cioaca Dobrunului, au învâluit inamicul prin surprindere, pe flancuri, silindu-l să părăsească în grabă pozițiile și lăsând în mâinile noastre numeroși prizonieri și material de război¹²⁴.

¹¹⁸ *Ibidem*, f. 69v.-70.

¹¹⁹ M.Ap.N.- M.St.M., *op. cit.*, II, pp. 806-808.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 808.

¹²¹ Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, pp. 113-114.

¹²² *Ibidem*, p. 114.

¹²³ *Ibidem*, p. 115.

¹²⁴ *Ibidem*.

În după-amiaza zilei următoare, inamicul atacă pozițiile noastre de la Coți, apărate de grăniceri: mai întâi, este executat un violent bombardament, la care participă piese de toate calibrele, inclusiv artileria grea amplasată la Porcești, Sebeș și muntele Bulzu, asupra liniei „noastre de sentinele aflată pe creste”, urmat, în faptul serii, de atacul infanteriei (cca. 3 batalioane), care a fost respins, de bravele unități române, cu grele pierderi pentru inamic, rămânând stăpâne pe creasta muntelui. Iată ce notează C.T. Stoika despre acest atac, „unde a fost un măcel demn de ritmul unei epopei”: „Și infanteria lor a început să urce muchia. Și a urcat cu îndrăzneală, fără popasuri și înaintând drept spre Gropile Turcilor. Ceața se ridicase, o măturase vântul și vedeam limpede până în fundul văii. Un ofițer al lor era înaintea și conducea coloana. Când s-au apropiat la o sută de pași de creastă, tunurile lor au tăcut... Și, atunci, începu odată o pârâitură grozavă din toate stâncile. Mitralierele noastre au deschis focuri vii spre inamicul care cădea acum, snopuri, snopuri. Începurăm și noi, și toată coama muntelui era o linie de foc. Vedeam cum fugeau curagioșii unii peste alții. Morții curgeau spre fundul văii, că valea era adâncă și creasta ca zidul. *Când au tăcut focurile noastre, nimeni nu mai trăia pe vale*”¹²⁵ (subl. ns.: D.G.) În această crâncenă încleștare de pe vf. Coți a căzut la datorie neînfricatul lt. Ganovici, adjutantul Rg. 1 Gr., ai cărui viteji, avându-l în frunte, ținuseră piept, timp de mai multe zile, atacurilor înverșunate ale inamicului; împreună cu el, au fost răpuși încă 30 ostași, iar 150 au fost răniți¹²⁶.

Primind rapoartele asupra acestei acțiuni, deținând și alte informații, grl. Praporgescu ajunge la concluzia că inamicul vrea să manevreze înălțimea Coți în scopul de a crea o amenințare în flancul și spatele pozițiilor noastre de la Căineni. Pentru a constata tăria pozițiilor de la Coți, a îmbărbăta trupele atât de greu încercate în acțiunile care urmăreau respingerea atacurilor inamice din acea zonă, grl. Praporgescu hotărăște să se deplaseze personal pe poziție¹²⁷. Astfel, în ziua de 30 sept./13 oct. 1916, grl. Praporgescu, însoțit de un grup de ofițeri de la Rg. 1 Gr., în timp ce inspecta o poziție de luptă de pe muntele Coți, un proiectil de artilerie inamic a explodat în apropierea grupului de ofițeri și unei trupe de ostași ai Rg. 2 Vl., schijele acestuia lovindu-l mortal pe distinsul general¹²⁸.

Despre moartea eroică a generalului, medicul slt. (rz.) S. Demetrescu aduce noi detalii, menite să completeze informațiile cunoscute până acum în literatura de specialitate¹²⁹: „30 sept<embrie 1916> (vineri). Zi frumoasă, liniștită și cu toate acestea nenorocită pentru Corpul I de Armată, fiindcă comandantul acestui corp, simpaticul și bunul general <David>Praporgescu, în care toți își puseseră nădejdea și speranțele, a fost din întâmplare lovit mortal de o schije de obuz, iar iubitul <lt.>-col. Zizi Cantacuzino, rănit, de asemenea, dar ușor. Venise de dimineață, însoțit de maiorul Rădulescu de la Statul Major al diviziei noastre (Div. 23 Inf.: n. ns. – D.G.) și maiorul

¹²⁵ C.T. Stoika, *op. cit.*, pp. 102-103, 107-108.

¹²⁶ Cf. V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, p. 81.

¹²⁷ M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, II, p. 812; V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 84-85; Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 176.

¹²⁸ *Ibidem*, p. 812; V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 84-85; col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 176.

¹²⁹ v. C. Kirișescu, *op. cit.*, II, pp. 70-71; Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, pp. 115-117; C.T. Stoika, *op. cit.*, pp. 114-116; V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 81-86.

Dimitriu, ca să recunoască pozițiile de a<i>ci. Dimineața, vizitase o parte bună din front, iar după amiază avea de gând să vadă și restul. Pe la ora 2,00 <p.m.>, am plecat cu toții, dar, după 10 min<ute>de la plecarea lor, se aude sgomotul unui pro<i>ectil căzut în locul pe unde se găseau și unde se mai afla o comp<anie>din Reg<imentul> 2 Vâlcea. De la bordeiul unde ne aflam, am auzit sute de gemete și vaiete ale soldaților loviți de obuz, căci căzuse în mijlocul lor, iar soldații, alergând spre noi, ne striga<u> să venim imediat la fața locului, căci d<omnu>l general și d<omnu>l colonel sunt răniți.

Într-un suflet, am alergat la locul dezastrului¹³⁰. Când am ajuns eu, generalul, întins jos, de-abia mai răsufla, iar pulsul era slab: *o schijă de obuz îi intrase în partea dreaptă a toracelui și îi produsese o hemoragie internă* (subl.ns.: D.G.). Când l-am văzut, m-a apucat un plâns și, pansându-l, nu puteam să spun decât «Sărmanu-<l> d<omnu>l General!» Lângă dânsul, <locotenent>-col<onelul> Zizi Cantacuzino, rănit ușor la obraz, lângă ochiul drept, mă întrebă, în franțuzește, despre soarta generalului. Îi spun tot adevărul și, pe o foaie de cort, îl transportăm la postul de prim-ajutor, însă, generalul își dă sufletul. *Era o tristețe generală și mulți plâneau, căci îl știam om cu o inimă bună și calități militare admirabile*¹³¹ (subl. ns.: D.G.).

La comandamentul C. I A. și eșaloanele superioare ale armatei, moartea grl. Praporgescu a produs consternare, o profundă mâhnire. În puținele zile de când se aflase în fruntea trupelor din defileul Oltului, el demonstrase nu numai o temeinică pregătire militară, o vastă capacitate de a organiza și conduce lupta, vitejie și neînfricare, dar și o fermitate de neclintit în a nu ceda nicio palmă din pământul țării, fermitate atât de necesară în împrejurările acelea vitrege¹³². În cinstea memoriei *Eroului de la Munții Coți* – care a fost grl. David Praporgescu –, din inițiativa societății «Cultul Eroilor» din Craiova și a președintelui acesteia – grl. div. Constantin Dumitrescu-, la Căineni, în ziua de 30 sept. 1928, s-a desfășurat solemnitatea de ridicare și inaugurată o cruce masivă din marmură¹³³, a cărei stare de conservare lasă astăzi de dorit¹³⁴.

Bătălia trecătorilor: «Thermopilele neamului românesc»

După dispariția grl. Praporgescu, la comanda C.I A. a fost numit grl. brg. Nicolae Petala, fostul comandant al Div. a IX-a Inf. de pe frontul din Dobrogea¹³⁵. Noul comandant venea la conducerea C. I A. într-o situație dificilă, deoarece, în această perioadă, Armata a IX-a germană pregătea străpungerea apărării române de pe lanțul Munților Carpați și pătrunderea – prin surprindere –, pe cea mai scurtă direcție posibilă spre capitala României. Ca atare, atacul principal va fi dat în direcția trecătorilor, *care*

¹³⁰ Conform consemnărilor memorialistului, numărul victimelor provocate de explozia proiectilului, a fost destul de ridicat: în afara morții grl. David Praporgescu și rănirii ușoare a lt.-col. Gh. Cantacuzino, s-au înregistrat 25 morți și vreo 50 răniți, dintre care și 2 ofițeri, majoritatea fiind de la Rg. 2 Vl. și vreo 3-4 de la Rg. 44 Inf. Ag. (Cf. S.J.A.N.Vl., *M-sse*, nr. 92, f. 83v.)

¹³¹ *Ibidem*, f. 81-83v.

¹³² Cf. V. Iosipescu, Gh. Preda, *op. cit.*, p. 86.

¹³³ S.J.A.N.Vl., *P.J.Vl.*, dos. 79/1928, f. 48.

¹³⁴ M. Pătrașcu, N. Daneș, *op. cit.*, pp. 79-81.

¹³⁵ Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 117.

*deschid drumul cel mai scurt spre București – Bran, Predeal, Bratocea, Buzău, fiind atacate, concomitent, și celelalte trecători*¹³⁶.

Succesul loviturii de la Rucăr a Grupului Morgen – prin ocuparea Predealului (26 sept./10 oct.) – trebuia exploatat din plin, prin executarea unor acțiuni ofensive puternice asupra unităților române din zonele învecinate grupului, pentru a le fixa în teren și a le lipsi de ajutoare pe cele de la Câmpulung. În acest scop, era vizată, *în primul rând, valea Oltului*, fiind constituită o puternică grupare inamică, pusă sub comanda grl. Krafft von Dellmensingen, cu misiunea de a pune mâna pe această importantă cale de comunicație și a străpunge apărarea noastră, pentru a-și croi drum spre Curtea de Argeș – Pitești¹³⁷. Conform planului de luptă al inamicului, se preconiza un atac pe ambele maluri ale Oltului, în vederea întoarcerii C. I A. pe ambele flancuri, lovituri ce aveau, ca punct de convergență, zona Golotreni – Călimănești. Cheia reușitei atacului consta în întoarcerea pe care Brg. 2 munte (A.-U.), urmată de grosul Corpului Alpin, trebuia s-o execute la flancul drept al C. I A., pe la pasul Scara, întoarcere care spera că ne va surprinde complet, cum, de fapt, s-a și întâmplat¹³⁸.

În scopul acțiunii proiectate, Corpul Alpin a fost întărit cu: două brigăzi alpine austro-ungare (a 2-a, retrasă de pe frontul de la Petroșani și a 10-a, transportată din Albania și debarcată, la 26 sept./9 oct., la Sibiu), Rg. 36 Inf. prusian (de la A. I austro-ungară), 2 regimente de la Div. 8 și 11 bavareze, ulterior – Div. 216 prusacă, o secție de automobile și artilerie, sporită considerabil, în special cu piese de calibru greu – 210 și 305 mm¹³⁹.

În ziua de 3/16 oct., inamicul a trecut la ofensivă, declanșându-se, astfel, *bătălia de pe văile Oltului și Topologului* (3/16 oct.-14/27 nob.). Brigăzile 2 și 10 munte (A.-U.) acționau asupra flancurilor C. I A., iar, în centrul fâșiei, pe direcția principală a ofensivei Grupului Krafft, Corpul Alpin a executat foc de neutralizare cu artileria. Presând puternic, în tot cursul zilei, precum și în noaptea de 3/16 – 4/17 oct., în fâșia Div. 13 Inf., trupele alpine (A.-U.) de pe muntele Robu atacă pozițiile noastre de pe Veverițu și Pietrosul, apărate de Batl. 1 al Rg. 49 Inf.¹⁴⁰. La Pietrosul, poziția fiind apărată de o companie comandată de cpt. Constantinescu-Stancu, se va retrage, fără luptă, cedând inamicului poziția, pe motiv că unitatea sa era „amenințată de tăierea liniei de comunicație”¹⁴¹. La dreapta, în fâșia de apărare a Div. 23 Inf., Brg. 2 munte (A.-U.) a ocupat baza de plecare în fața muntelui Moscovul (2277 m.), în vederea trecerii la atac, pentru ziua de 4/17 oct.¹⁴².

Pentru a recâștiga pozițiile cedate, în prima zi de luptă, la 4/17 oct., Div. 13 Inf. a contraatacat inamicul pătruns în fâșia sa de apărare și a respins trupele dușmane de pe înălțimile Pietrosul și Veverițu¹⁴³. Astfel, pentru recucerirea poziției de pe muntele Pie-

¹³⁶ Cf. Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, pp. 105 și urm.; C. Kirițescu, *op. cit.*, II, pp. 12-13.

¹³⁷ *Ibidem*, p. 114-115; *Ibidem*, p. 71.

¹³⁸ C. Kirițescu, *op. cit.*, II, pp. 74-75; M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, București, 1940, p. 42; *România în anii Primului...*, I, pp. 432-433.

¹³⁹ Cf. *Ibidem*, p. 72; *România în anii Primului...*, I, pp. 429, 431.

¹⁴⁰ M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, pp. 726-727.

¹⁴¹ Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 118.

¹⁴² *România în anii Primului...*, I, p. 433.

¹⁴³ *Ibidem*.

trosul, grl. Moșoiu va organiza un detașament, pus sub comanda lt.-col. Gherghiceanu, comandantul Rg. 49 Inf., format din 3 companii din propriul regiment, 2 companii din Rg. 5 Vt. și 2 baterii de obuziere, iar pentru facilitarea înaintării infanteriei la atac, dispune transportarea obuzierelor pe liniile funicularelor existente pe văile Păscoaia și Vasilatul, care flancau muntele. A doua zi, de la orele 9,00 la 15,00, obuzierele amplasate pe cele două văi au ținut sub un viu foc inamicul, apoi unitățile noastre de infanterie, „cu baionetele sclipind în razele soarelui ce se înclina spre apus, s-au aruncat asupra pozițiilor inamice, pe care au pus stăpânire”, fiind luați numeroși prizonieri, multe mitraliere, 4 tunuri de munte și material de război¹⁴⁴.

La Coți, încă din zorii zilei (orele 6,00), artileria inamică a început, pe neașteptate, să bată în salve crestele pe care străjuiau grănicerii, iar exploziile proiectilelor s-au întezit, încât „creasta întreagă e învăluită de fum; parcă ard stâncile, cufundate într-o mare de foc”¹⁴⁵. Urmează atacul alpinilor, care reușesc să se infiltreze în stânga apărării noastre, fiind trimis în ajutor plutonul 4 din rezerva Cp.a 2-a grăniceri, al cărei comandant era slt. C.T. Stoika. Luptele continuă cu înverșunare până la amiaza zilei, când grănicerii resping, pentru a doua oară, valurile de atacatori dușmani, dar cu prețul vieții mai multor viteji: srg. Cosma, cap. Tufan ș.a.¹⁴⁶. În ziua următoare, deși vremea se schimbase brusc – crestele munților dispărând sub mantia argintie a zăpezii –, Corpul Alpin, întărit cu noi forțe: cca. 2 batl. de vânători alpini din Rg. 233 vienez și un regiment de gardă bavarez, își reia atacurile asupra Coților. Mai întâi, artileria inamică bombardează neîntrerupt – cca. 3 ore –, crestele muntelui apărate de grăniceri, apoi, batalioanele alpine, sprijinite de focul mitralierelor, au pornit la atac, dar, de data aceasta, grănicerii le-au lăsat să se apropie cca. 50 m., întâmpinându-le cu un baraj de grenade și provocându-le grele pierderi¹⁴⁷. Atacurile inamicului se repetă și în zilele următoare asupra Coților, fără sorti de izbândă pentru acesta, dar cu prețul a nenumărate jertfe din partea grănicerilor.

În timp ce Corpul Alpin *executa atacul de front asupra centrului și stângii Div. 23 Inf.* – înălțimile Coților și Pleșului –, Brg. 2 munte (A.-U.) atacă dreapta acesteia, reușind să treacă frontiera pe la pasul Scara (situat între Suru și Negoiu), înaintează pe văile Topologului și Argeșului și, profitând de slabele rezistențe ale trupelor noastre, pătrunde – în două zile de luptă –, cca. 30 km. în adâncimea dispozitivului nostru de luptă, ocupând, rând pe rând, muntele Mâzgavul (2143 m), Fața Sf. Ilie, Comarnicul, Clăbucetul, Poiana Lungă și munții Frunțile, încât elementele avangărzii acesteia au atins, în seara zilei de 6/19 oct., localitatea Sălătrucu¹⁴⁸.

Această manevră a Brg. 2 munte (A.-U.) amenința dreapta și spatele C. I A., fapt ce a determinat pe comandantul acestuia să constituie o grupare de contraatac, pusă sub comanda col. Marcel Olteanu, comandantul Rg. 2 Cl., în componerea căreia au intrat 2-

¹⁴⁴ Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, pp. 118-120.

¹⁴⁵ Cf. C.T. Stoika, *op. cit.*, p. 128.

¹⁴⁶ *Ibidem*, pp. 130-131.

¹⁴⁷ *Ibidem*, pp. 133-135.

¹⁴⁸ M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, pp. 729-730; Grl. Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 121; C. Kirișescu, *op. cit.*, II, pp. 77-78.

3 batalioane, o baterie de 53 mm. și câteva escadroane de călărași, *cu misiunea să înainteze pe direcția Mormântul – Stâna Zănoaga – Fața Sf. Ilie* și, împreună cu subunitățile române aflate în zonă, să respingă forțele inamice, care ocupaseră înălțimea Mâzgavul¹⁴⁹. Contraatacul executat de *Detașamentul Olteanu*, în ziua de 6/19 oct., s-a soldat cu respingerea inamicului de pe muntele Mâzgavul, iar grănicerii reocupă Budislavul și Suru¹⁵⁰. Totodată, pentru atacul coloanei principale inamice, care își avea grosul forțelor la nord de Sălătruc, comandantul C. I A., din rezervele Div. 23 Inf., întărite cu ajutoarele venite de la Cerna și Câmpulung, organizează două detașamente: *Detașamentul col. Henri Cihoski* (3 batl. inf. și 3 batr.), care trebuia să atace dinspre sud, din direcția Șuici, și *Detașamentul Moșoiu*, care are și comanda grupului¹⁵¹ (2 companii de grăniceri, Rg. 5 Vt., câte 1 batl. din Rg. 18 Gorj și 41 Inf. și 4 batr. de câmp), care ataca din flanc, dinspre Titești¹⁵².

La vest de Olt, Brg. 10 munte (A.-U.) cucerește, în ziua de 6/19 oct., înălțimile Uria și Chițianetul (vf. Cățanelul) de la flancul drept al Div. 13 Inf., determinând retransarea liniei defensive spre sud, pe Gorganul și descoperirea flancului stâng al Div. 23 Inf. de pe înălțimea Pleșul¹⁵³. A doua zi, inamicul reia atacurile, care durează până către orele 13,00, reușind să pună stăpânire pe înălțimea Gorganul, apărată de Rg. 47 Inf., care se retrage spre înălțimile Rigloul (Râgla) și Robeștilor. De asemenea, sunt executate atacuri viguroase și asupra înălțimilor Murgașul, apărate de Rg. 57 Inf., care reușește să le respingă, dar cu pierderi importante de ambele părți; la fel, în aceeași zi, sunt respinse și atacurile îndreptate împotriva înălțimilor Veverițu și Pietrosul¹⁵⁴.

Dacă, în dreapta Oltului, inamicul realizează străpungerea liniei noastre de apărare la flancul drept al acesteia, *situația pare să se remedieze* în stânga acestuia. Astfel, în ziua de 7/20 oct., contraatacul executat de Detașamentul Cihoski a reușit să respingă inamicul până la nord de Sălătrucu și pe înălțimile Sule și Poiana Spinului¹⁵⁵. Detașamentul Moșoiu, înaintând pe comunicația Titești-Sălătruc, a atacat din flanc poziția pe care o organizase inamicul pe muntele Clocotici. După bombardamentul de artilerie executat asupra liniilor inamice, timp de aproape 2 ore, pe la orele 9,00 dimineața s-au pus în mișcare coloanele de infanterie, acțiunea desfășurându-se cu o „repeziciune remarcabilă datorită spiritului ofensiv de care erau animați ofițerii și trupa”, determinând retragerea precipitată a acestuia spre Sălătruc, fiind luați numeroși prizonieri și materiale de război¹⁵⁶. A doua zi dimineață, inamicul, respins cu mari pierderi, a evacuat Sălătrucul, retrăgându-se pe muntele Frunțile de pe stânga Topologului, unde caută să se concentreze și să se întărească întreaga brigadă alpină.

¹⁴⁹ *Ibidem*, pp. 730-731; C. Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 78.

¹⁵⁰ *Ibidem*, pp. 740-741; *Ibidem*.

¹⁵¹ La acea dată, prin ordinul de operații emis de C. I A., col. Moșoiu a fost numit comandant al rezervei acestui Corp, rezervă compusă din 12 batl. și 12 batr., din care 2 de obuziere (Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 122)

¹⁵² C. Kirițescu, *op. cit.*, II, pp. 78-79; Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, pp. 122-124.

¹⁵³ Cf. M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P I, p. 747.

¹⁵⁴ *Ibidem*, pp. 755-756.

¹⁵⁵ Cf. *România în anii Primului...*, I, p. 434.

¹⁵⁶ C. Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 79; Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, pp. 123-124.

Atacată concentric de către cele 3 grupări române – Olteanu, Cihoski și Moșoiu –, situația Brg. 2 munte (A.-U.) devenind critică, determină intervenția oportună a Corpului Alpin pentru a-și salva camarazii și a preveni catastrofa. Astfel, la 7/20 oct., acesta cucerește Mâzgavul, apoi atacă muntele Fața Sf. Ilie, apărat eroic de ostașii Rg. 1 Cl. care, după mai multe contraatacuri în timpul zilei, deși înregistrează pierderi însemnate, reușesc să se mențină pe poziție, dar, a doua zi, sunt nevoiți s-o părăsească, retrăgându-se pe muntele Călugărul¹⁵⁷.

În fața acestei situații complexe, C. I A., respins la apus de Olt până în Valea Robeștilor, cu inamicul pătruns pe valea Topologului, dar alungat, de moment, până la muntele Frunțile și lipsit complet de rezerve, ordonă, în noaptea de 8/9 oct., replierea pe o nouă poziție, pe linia: *Frunțile – Poiana Spinului – muntele Măglele – Stâna Zănoaga – Mormântul – Cărbunari-nord – Robești-nord – Rigloul*, părăsind, astfel, Căinenii, *principalul nod de comunicație* de pe văile Oltului și Topologului¹⁵⁸. Din păcate, noul aliniament, pe care s-a repliat C. I A., era foarte dezavantajos pentru apărare, deoarece flancul nostru drept și o parte din centru „erau îmbrățișate și dominate de către inamic”, fapt pentru care acest corp va aborda lupta, de aici înainte, în condiții dezavantajoase și, cu toată bravura trupelor, din cauza superiorității inamicului, va ceda, rând pe rând, pozițiile de pe văile Oltului, Topologului și Argeșului¹⁵⁹.

La est de Olt, în ziua când forțele noastre se repliau pe noul aliniament (9/22 oct.), inamicul, sprijinit de puternicul foc al artileriei, executat de pe muntele Fața Sf. Ilie, atacă, atât de front, cât și în flancul stâng, pe valea Boia, și ocupă muntele Călugărul, iar românii se retrag pe Stâna Zănoaga¹⁶⁰. În această situație critică – când inamicul amenință cu străpungerea liniei frontului în acest punct –, col. Moșoiu este numit la comanda Div. 23 Inf., iar grl. brg. Matei Castriș este pus la dispoziția M.C.G.R.¹⁶¹. Noul comandant al diviziei, dându-și seama de *poziția dominantă* pe care o avea muntele Călugărul în sistemul de apărare din zonă, concentrează pe Stâna Zănoagei o parte din rezerva diviziei (Rg. 5 Vt., 1 batl. de grăniceri și Batl. 4 din Rg. 18 Gj.) și amplasează o baterie de câmp pe muntele Zănoaga pentru a susține acțiunea infanteriei. Atacul infanteriei, din ziua de 10/23 oct., a fost condus de col. Olteanu, comandantul Brg. 1 Cl., care „înaintând cu elan, inamicul a fost forțat la retragere și pironit pe loc, cu toate ajutoarele ce-i veneau de pe valea Boia”¹⁶².

Iată cum descrie însuși slt. C.T. Stoika deznodământul acelei încleștări cu inamicul, în care acesta se afla în fruntea plutonului de grăniceri: „Se pun baionetele. Gornistul, la un semn, cântă înaintarea la baionetă. Piuiturile deodată tac și, după comanda „Înainte!” un „Ura!” răsună de pretutindeni și sub arbori trosnesc vreascurile rupte de marșul grăbit al soldaților. După saltul plin de uitare de sine se deschid iarăși focurile. Lanțul rărit se îndesește cu noi ajutoare. Se vede cum inamicul urcă culmea,

¹⁵⁷ *Ibidem*, p. 81.

¹⁵⁸ M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, pp. 44, 766-772.

¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 44; Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 125.

¹⁶⁰ C. Kirișescu, *op. cit.*, II, p. 81.

¹⁶¹ M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, p. 773; Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 124.

¹⁶² C. Kirișescu, *op. cit.*, II, pp. 81-82; Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, pp. 125-126.

luând fuga. Înaintarea noastră e un marș sigur spre moarte. Sună din nou gornistul... Gornistul cântă imnul baionetelor și peste liniile de morți înaintăm la creastă. Trupurile mutilate de schije și ciuruite de mitraliere, în elanul izbânzii, mi se părură trepte de lumină... Treceau pe lângă mine gloanțele dușmane și parcă erau tot atâtea ecouri ale unei chemări către odihnă. La creastă, inamicul ne primi cu grenade și primele șiruri căzură. Fără suspin și tăcuți, căzură soldații, alături de armele sacre, ca și când un uragan ar fi prăbușit un șir de coloane. Înaintară alții și obuzele acoperiră de fum creasta”¹⁶³.

În același timp, la flancul stâng al diviziei, inamicul a atacat și respins detașamentul mr. Mareș de pe masivul Cărbunari¹⁶⁴, col. Sava Dumitriu, comandantul Brg. 3 Inf., care apăra acest sector, fiind chiar rănit în luptele ce se desfășurau în partea sudică a masivului. Fiind trimis în ajutor și Rg. 1 Vt., comandat de col. Bucur Bădescu¹⁶⁵, asupra pozițiilor inamice a fost executat un asalt în sunetul gorniștilor și al muzicii militare. Iată cum descrie memorialistul grl. Moșoiu desfășurarea atacului: „Pe sprânceana pantei de sud a Cărbunarului aflându-se un mare unghi mort, muzica Rg. <2> VI. s-a instalat în acel adăpost, foarte aproape de trupele de asalt și, la un semn, a început să sune asaltul. Nemții, zăpăciți de atacurile de pe flancuri și surprinși de sunetele muzicii, ne-au cedat mult teren, retrăgându-se pe meleagurile platoului din partea de nord a Cărbunarului”¹⁶⁶.

Deși inamicul execută atacuri în continuare, pe flancuri, împotriva acestei poziții, rămase fără rezultat, acesta își intensifică eforturile spre centrul poziției diviziei, *asupra înălțimilor Mormântul și Omul de Piatră*, poziții apărate de Brg. Combinată de sub comanda col. D. Mihăilescu¹⁶⁷. Astfel, în zorii zilei de 12/25 oct., artileria inamică, de toate calibrele și, în special, cea grea, a dezlănțuit un puternic bombardament asupra pozițiilor noastre, urmat de atacurile repetate ale infanteriei. Cu toate că primele atacuri au fost respinse cu pierderi însemnate pentru inamic, totuși acesta revenea din nou la atac, astfel încât, în cursul luptelor de pe muntele Mormântul – potrivit relatărilor memorialistului –, „s-a văzut cazul caraghios ca, la un moment dat, atât germanii, cât și românii, să fugă în același timp și în direcții opuse. Cât privește românii, s-a constatat că, în momentul când urmăreau pe germani, au fost loviți cu focuri, în flanc, din valea Boia”¹⁶⁸.

Ca urmare a atacurilor repetate ale inamicului asupra acestor poziții, comandantul Brg. Combinate raporta că, fiind copleșit de forțele superioare inamice și amenințat cu tăierea liniei de comunicație, unitatea sa s-a retras la Boișoara, fapt ce a determinat ca Div. 23 Inf., cu aprobarea C. I A., să evacueze bazinul Greblești – Titești, care este ocupat de inamic și să se retragă pe o nouă poziție întărită, care se sprijinea, *în stânga, pe Olt, la Copăceni, îndreptându-se spre est, pe înălțimile Măgura – dealul Spinului – Măglele –*

¹⁶³ Cf. C.T. Stoika, *op. cit.*, pp. 144-145.

¹⁶⁴ La poalele acestui munte este așezată localitatea Bumbuești, unde erau instalate cartierul și postul de comandă ale Brg. 3 Inf. (Cf. Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 126).

¹⁶⁵ Unitate care și-a câștigat o reputație binemeritată în luptele de pe frontul de la Cerna și, cu deosebire, cu prilejul atacului asupra dealului Alion (Cf. *Ibidem*, p. 127).

¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 128.

¹⁶⁸ Cf. *Ibidem*.

Sule, până în Topolog, călare pe șoseaua Titești – Sălătruc. Centrele de rezistență ale noii linii de apărare erau articulate pe înălțimile Măgura (S-E Titești) și Poiana Spinului, iar comandamentul Div. 23 Inf. – col. Moșoiu, a fost instalat la Perișani¹⁶⁹.

În urma acestor înverșunate lupte, adversarul a pătruns într-un important raion, delimitat de înălțimile Stâna Zănoaga – Mormântul – Omul de Piatră, precum și o parte din muntele Cărbunari, care constituia baza apărării între Olt și Argeș. Trupele invadatoare și-au creat, astfel, noi posibilități de acțiune ofensivă pe direcția Curtea de Argeș, amenințând, dinspre sud-est, flancul și spatele Div. 13 Inf.¹⁷⁰ Între 16/29 oct. – 31 oct./13 nob., Grupul Krafft a primit noi întăriri: Div. 216 Inf. germană care, sosită în zonă la 26 oct./8 nob., a fost introdusă în dispozitivul grupului pe direcția de efort vf. Omul de Piatră – Sălătrucu. Cu forțele împrăștiate, inamicul și-a intensificat atacurile împotriva dispozitivului Div. 23 Inf.¹⁷¹

Luptele pentru ocuparea bazinului Perișanilor s-au purtat cu o rară violență. Astfel, o brigadă a Corpului Alpin, operând pe valea Topologului, în ziua de 18/31 oct., a reușit să ocupe muntele Măglele. În această situație critică, comandantul C. I A. – grl. brg. N. Petala a dat ordinul ca să fie constituit Detașamentul Sule (format din 6 batl. din rezerva C. I A.), pus sub comanda col. Bucur Bădescu, cu misiunea să înainteze, adăpostit, pe valea Topologului până în dreptul acestui munte, iar de acolo să cadă pe flancul stâng și în spatele inamicului pentru a-l determina să se retragă¹⁷². Detașamentul, în pripă organizat, cu muniții și mijloace de aprovizionare insuficiente, înaintează pe valea Topologului și, în ziua de 19 oct./1 nob., atacă obiectivul, dar este repede respins de inamic¹⁷³.

În continuare, lupte dramatice s-au purtat pentru muntele Sule, apărat de ostașii Rg. 5 Vt. Astfel, inamicul de pe muntele Măglele atacă, din flanc, cu o brigadă, poziția principală română de la Spinu-Perișani, în timp ce o altă brigadă germană, ajutată de un virulent bombardament de artilerie, atacă frontal de-a lungul comunicației rutiere Titești – Spinu – Șuici – Curtea de Argeș¹⁷⁴. Astfel, în dimineața zilei de 16/29 oct., subunitățile de grăniceri, abia retrase de pe crestele și văile unde luptaseră cu atâta bravură, au fost trimise în mare grabă să închege o nouă linie de rezistență, mai la sud – pe înălțimile Măgura – Spinu – Cucoiu –, cu misiunea de a bara înaintarea inamicului de-a lungul acestei comunicații rutiere. Cele 4 companii ale Batl. 1 Gr., cu efective reduse, au fost dispuse pe înălțimile dominante, formând puncte de rezistență, cu intervale largi între ele, care trebuiau supravegheate și apărate cu focul mitralierelor.

Amplasată pe dealul Spinu, din fața satului omonim, Cp. a 2-a a slt. Stoika făcea legătura între celelalte subunități de grăniceri instalate pe înălțimile Măgura (la stânga) și Cucoiu (la dreapta), având misiunea de a stăvili înaintarea inamicului de-a lungul șoselei Titești – Spinu – Șuici¹⁷⁵. Inamicul folosește din plin tactica hărțuiei prin nes-

¹⁶⁹ C. Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 128; Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, p. 128.

¹⁷⁰ *România în anii Primului...*, I, p. 435.

¹⁷¹ *Ibidem*.

¹⁷² C. Kirițescu, *op. cit.*, II, p. 129; Grl. Tr. Moșoiu, *op. cit.*, pp. 129-130.

¹⁷³ *Ibidem*; *Ibidem*, p. 130.

¹⁷⁴ *Ibidem*; Lt.-col. Gh. Preda, *op. cit.*, p. 90.

¹⁷⁵ Lt.-col. Gh. Preda, *op. cit.*, p. 90.

fârșite bombardamente – executate de monstroasele obuziere austriece de 305 mm, din Titești –, combinate cu atacuri limitate, îndeosebi pe timp de noapte, la lumina reflectoarelor, cu scopul de a zdruncina forța combativă a grănicerilor. Iată cum descrie slt. Stoika, „regia” unui astfel de atac executat de inamic asupra muntelui Măgura: „Lupta era neegală. Infanteria inamică e, desigur, cea mai lașă din lume. Mărturisesc pe conștiință, că din atâtea zeci de lupte la care am luat parte, niciuna n-a fost susținută de inamic fără artilerie. Și aceasta nu dintr-un spirit superior de tactică. Artileria nu izbește cu inteligență liniile noastre întărite. Artileria izbândește prin risipa neînchipuită de proiectile; ea bate fără scrupule zone întregi – văi și munți. Și, atunci când luptătorii noștri ce așteptau lupta civilizată, sunt schilodiți de obuzele inconștiente, atunci numai apare infanteria infirmă inamică, nu spre a primi lupta cu ultimele noastre forțe, ci pentru a ocupa, fără luptă, pozițiile acoperite de morți și a începe opera de jefuire. Am văzut în lupta de la Mormântul sfiala cu care infanteria inamică se apropia de morții noștri. Erau linii întregi pe front secerate de obuze. Vitejii noștri inamici au luat cadavrele alor noștri drept luptători. Pozițiile erau apărate de morți”¹⁷⁶.

Victimele bombardamentului au fost plt. Sibulescu, cap. Bogdan și alți trei soldați, iar, de la postul de observație, cap. Dumitru Sporiș, pentru ultimul, originar din zonă, slt. Stoika având sentimente de profundă compasiune: „Luptase pe munții ce împrejmuiesc satul lui, Greblești. Acolo copilărise și acolo lăsase casa pustie și ograda. Sub ochii lui, părinții încărcaseră carul, pornind în bejenie. Și, în loc de a culege avutul și a ajuta bătrânețea părinților, rămase cu arma în mână pe creste, lângă camarazii din alte ținuturi depărtate. Muri, apărându-și țarina. L-am ridicat de pe creastă, îngropându-l într-o ruptură de obuz dușman; am scris pe crucea strâmbă de lemn: «Aici, într-o spărtură de obuz inamic, odihnește bravul caporal Sporiș Dumitru, din Comp<ania> 11 Grăniceri, mort la postul său, astăzi 18 oct. 1916, ora 4,30»”¹⁷⁷.

Ca urmare a pierderilor suferite – peste 60 ostași, scoși din luptă –, a fost necesară o nouă comasare a subunităților de grăniceri; din toate cele patru companii s-au constituit doar două detașamente, a câte o sută și ceva de luptători fiecare. Unul a fost dispus pe Măgura, iar celălalt pe dealul Spinu. Comanda acestuia din urmă a fost încredințată cpt. Ion Popovici, avându-l ca ajutor pe slt. Stoika¹⁷⁸. În după-amiaza zilei de 23 oct./5 nob., inamicul, după un puternic bombardament de artilerie dezlănțuit asupra pozițiilor de grăniceri din dealul Spinu, reușește să se infiltreze în flancul stâng al apărării noastre, determinând intervenția curajoasă- prin ploaia de proiectile- a trupeii comandate de slt. Stoika, care, fiind grav rănit, a trecut prematur la cele veșnice¹⁷⁹. Ca o binemeritată răsplată a meritelor sale, ce aveau să fie cunoscute întregii armate,

¹⁷⁶ Cf. C.T. Stoika, *op. cit.*, p. 159.

¹⁷⁷ *Ibidem*, pp. 159-160.

¹⁷⁸ Lt.-col. Gh. Preda, *op. cit.*, pp. 92-93.

¹⁷⁹ În *Declarația* cpt. Popovici, se arată că subofițerul „avea piciorul drept rupt (lipsă), brațul stâng fracturat pe de-a întregul... și vârfurile degetelor de la piciorul stâng rupte. Totuși, vorbea și mă ruga să-l duc la postul de ajutor, că simte că mai are viață”. Rămășițele pământești ale poetului-erou au fost înhumate în cimitirul din dealul Mlăcii-Titești (Cf. Constantin Ploscaru, Florea Vlădescu, Liviu-Ion Vlădescu, *Pe urmele lui Constantin T. Stoika. Titești-2006*, Editura Proșcoala, Râmnicu-Vâlcea, 2014, p. 146).

poetului-erou Constantin Stoika i-a fost conferit, post-mortem, în noiembrie 1916, Ordinul «Coroana României» cu spade, în gradul de Cavaler¹⁸⁰.

Pentru apărarea muntelui Sule, timp de 3 zile (6-8 noiembrie), ostașii Rg. 5 Vt. au luptat cu un eroism și spirit de jertfă mai presus de orice laudă, înregistrând pierderi dureroase în propriile rânduri, dar și ale dușmanului, aici își va pierde viața și Kronprințul Henrik de Bavaria, comandantul Rg. de Gardă bavarez¹⁸¹.

După alte și alte dramatice încleștări, puținele forțe ale apărării de care mai dispuneau românii, au fost obligate a se retrage pe *aliniamentul Arefu-sud – Sălătrucu – Rădăcinești-sud – muntele Cozia – sud-Brezoi*¹⁸². În acele momente ale evoluției luptelor, a fost adusă – de pe frontul din Moldova –, Div. 14 Inf., care a fost introdusă imediat „în front”, între râurile Argeșului și Topologului, rămânând, la centrul dispoziitivului (între Topolog și Olt), doar puținele forțe ale Div. 23 Inf., iar, la stânga („Loviștea vâlceană”), pușinii luptători ai Div. 13 Inf., care mai supraviețuiseră încleștărilor. Luptele continuă cu și mai multă înverșunare, cu sorți de izbândă de o parte și de alta, dar, în fața superiorității adversarului, frontul românesc este străpuns chiar în centru (10/23 nob.), iar, două zile mai târziu (12/25 nob. 1916) – potrivit relatărilor unui martor ocular¹⁸³, s-a desfășurat intrarea oficială și „în forță” a primelor trupe germane în or. Râmnicu Vâlcea¹⁸⁴; la 20 nob./2 dec. 1916, este abandonat și aliniamentul Călimănești – Valea Coisca – Șuici¹⁸⁵.

Așa cum sublinia istoricul militar Victor Atanasiu: „Ostașii Corpului de Olt, chiar atunci când au fost obligați să se retragă de pe o poziție, nu au ales fuga proprie armatelor de invazie, ci au lăsat pe acele fâșii ale pământului lor actul de proprietate din veac, materializat cu trupurile și sângele lor. De aceea, zona acestor eroice confruntări reprezintă un mare sanctuar săpat în adâncuri, în solul pământului românesc, în fața căruia ne descoperim, ca un suprem și obligatoriu omagiu”¹⁸⁶.

¹⁸⁰ Cf. Lt.-col. Gh. Preda, *op. cit.*, p. 100.

¹⁸¹ Cf. C. Kirișescu, *op. cit.*, II, pp. 129-131; Grl. Erich von Falkenhayn, *op. cit.*, p. 137; M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, p. 119; S. Purece et alii, *op. cit.*, p. 38.

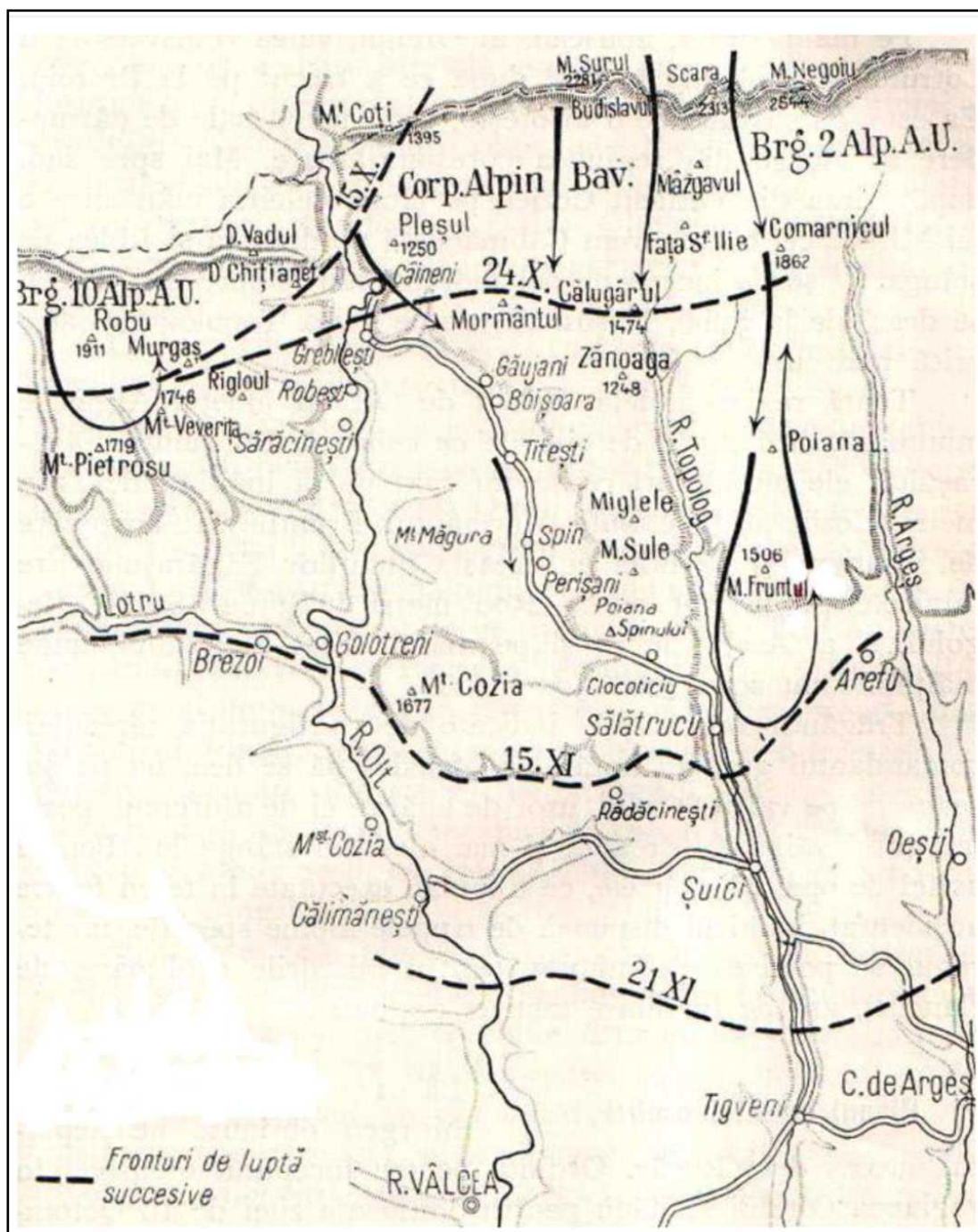
¹⁸² M. Ap. N.- M. St. M., *op. cit.*, III, P. I, p. 118.

¹⁸³ Este vorba de înv. (pens.) Ioan Verzescu, originar din satul Muereasca, jud. Vâlcea, care, pe atunci, avea vârsta de 6 ani, ale cărui mărturii vor fi încredințate hârtiei în anii 1987-1988, prin studiul (în copie dactilografiată) intitulat *Apărarea de pe Plaiul Muereasca-Călimănești. Relatare privind luptele din noiembrie 1916* (S.J.A.N.VI., *M-sse*, nr. 280, f. 13).

¹⁸⁴ Ceremonia intrării oficiale a trupelor germane în oraș – conform relatării aceluiași martor ocular –, „s-a făcut în pas de defilare, <pe> trei coloane de infanterie, într-o ordine perfectă și parcă zgârâindu-ne urechile cu zgomotul cizmelor pe pietrele străzilor. Pe marginea unor trotuare <i>eșise foarte puțină lume, mai mult consternată decât curioasă” (*Ibidem*, f. 14).

¹⁸⁵ V. pe larg, S. Purece et alii, *op. cit.*, pp. 37-40.

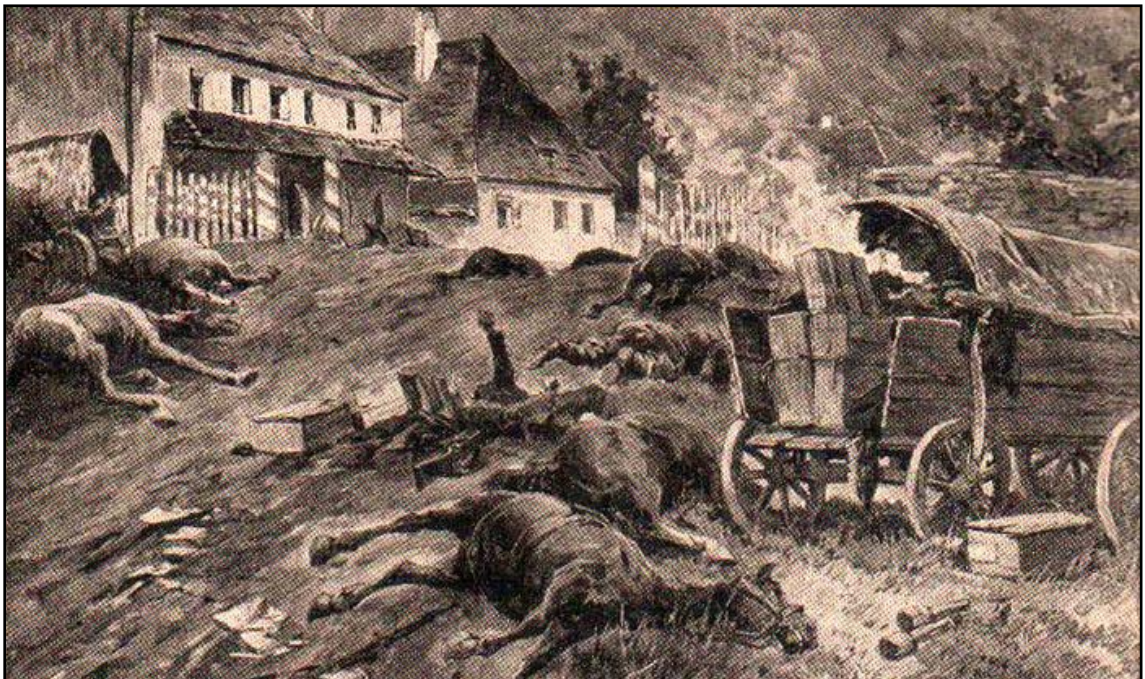
¹⁸⁶ Cf. Col. (rz.) dr. V. Atanasiu, *op. cit.*, p. 188. Mulțumesc, pe această cale, colegului meu de breaslă, prof. dr. Dragoș-Silviu Teodorescu, care mi-a fost de un real folos în tehnoredactarea materialului de față (n. ns.: D.G.).

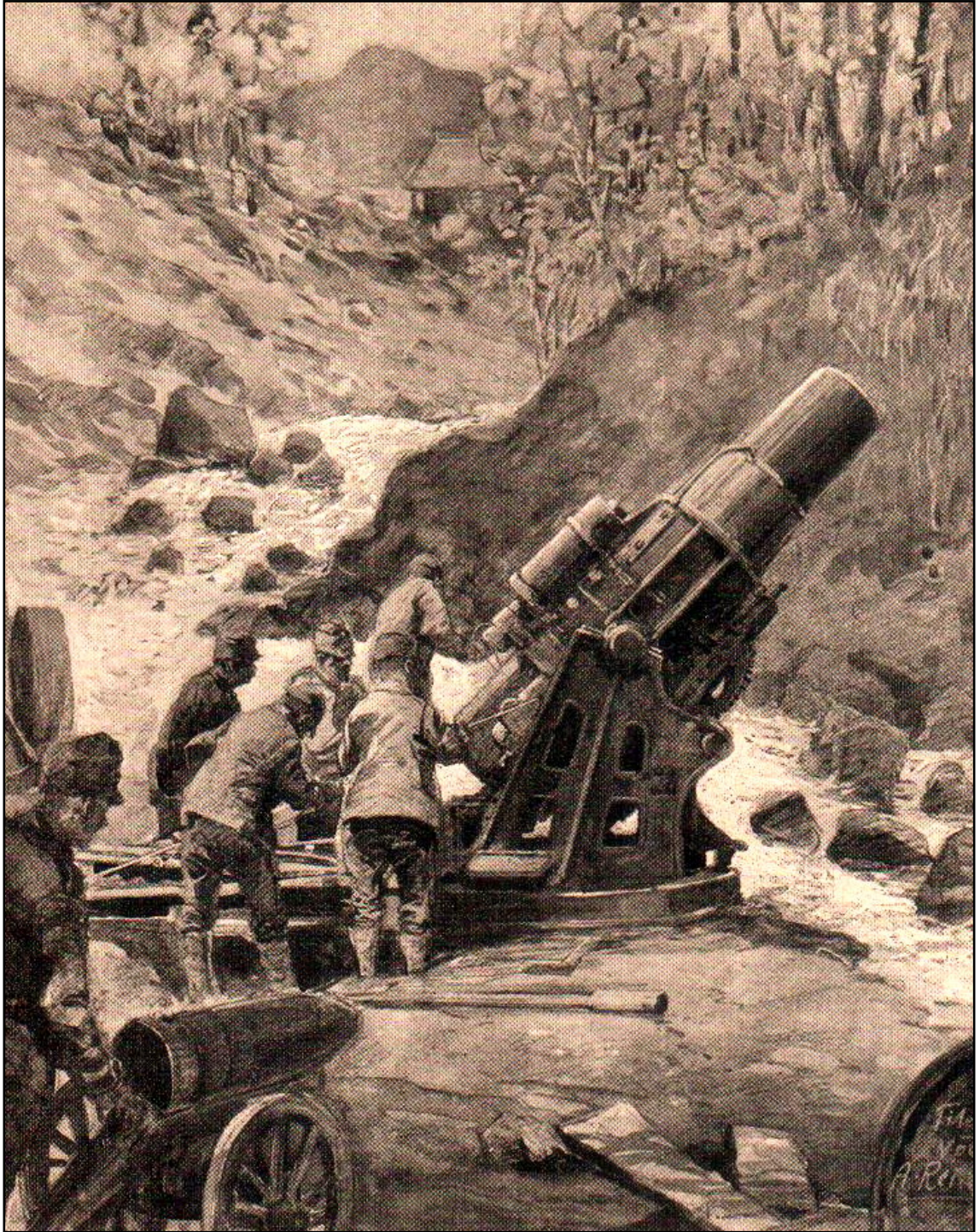
Luptele de pe văile Oltului și Topologului (reproducere după C. Kirițescu).

*Trupe ale Brg. 2 munte (A-U) în marș către Budislavul
(reproducere după Albert Reich).*

*Granița româno-austro-ungară, după lupte
(reproducere după Albert Reich).*

*Obuzier austriac de 305 mm în acțiune, în Valea Titeștilor
(reproducere după Albert Reich).*

*Trecerea Oltului, la Rm. Vâlcea, de către trupele de ocupație austro-germane
(reproducere după Albert Reich).*

*Ceremonia de dezvelire a monumentului funerar ridicat în memoria
grl. David Praporgescu (SJANV, col. Fotografii, nr. 277).*

Poetul – erou Constantin T. Stoika.

*Muntele Sule unde a căzut în lupte Kronprințul Henrich de Bavaria
(reproducere după Albert Reich).*

GENERALUL DAVID PRAPORGESCU – EROU AL NEAMULUI ROMÂNESC

Ilie Gorjan

Primul război mondial – considerații generale

Germanii primului război mondial s-au ivit încă din anul 1882, când s-a constituit Tripla Alianță din Germania, Austro-Ungaria și Italia, alianță militară formată, așadar, pe de o parte, din Imperiul Austro-Ungar (constituit la rându-i în anul 1867), ce stăpânea teritoriul întinse din centrul și sud-estul Europei, și, de pe altă parte, din Germania, un stat revanșard, cu tendințe expansioniste, care, sub conducerea autoritară a „cancelarului de fier”, Otto von Bismarck, reușise să se unifice în 1871 în jurul Prusiei, câștigătoare de faimă a războiului franco-prusac din 1870¹. Turcia a aderat la Tripla Alianță în 1914 și Bulgaria în 1915.

La Conferința de la Berlin din 1884-1885, statele europene au decis să împartă teritoriul Africii, decizie în urma căreia Franța a cucerit 15 state (Mauritania, Mali, Senegal, Guineea, Niger, Burkina Faso, Benin, Gabon, Republica Congo, Republica Centrafricană, Algeria, Tunisia, Maroc, Djibouti, Madagascar), Germania șase state (Camerun, Rwanda, Burundi, Tanzania, Namibia, Togo), Italia trei state (Libia, Eritreea, Somalia), Anglia nouă state (Egipt, Sudan, Somalia, Kenya, Uganda, Botswana, Zambia, Zimbabwe, Africa de Sud) și Belgia un stat (Republica Democrată Congo)².

Tot în acest context, mai trebuie menționat faptul că în 1883 a fost semnat la Viena, în cel mai strict secret, Tratatul de alianță româno-austro-ungar la care Germania a aderat imediat, prin care România a fost inclusă în sfera politică a puterilor din Europa centrală, tratat reînnoit în 1892, 1902 și 1913³.

În anul 1904, noua alianță militară constituită din Franța, Anglia și Rusia sub numele de Tripla Antantă polariza principalele puteri europene cu tendința vizibilă de împărțire a sferelor de influență la nivelul Europei, dar și al întregii planete. S-au adăugat Antantei Japonia și Belgia în 1914, Italia în 1915 și România în 1916. S-au alăturat aceleiași alianțe militare, în anul 1917, SUA, Bolivia, Brazilia, China, Costa Rica, Ecuador, Cuba, Guatemala, Honduras, Panama, Peru și Uruguay.

Criza marocană din 1905-1906, bosniacă din 1908, balcanică din 1912-1913 erau semne evidente că o mare conflagrație mondială nu poate fi evitată.

Primul război mondial a început la 15 iulie 1914. El a durat patru ani și a angrenat 33 de state, cu o populație de peste un miliard de locuitori, soldându-se cu aproape 10

¹ Ilie Gorjan, *Drept internațional public*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2013, p. 8.

² *Ibidem*, p. 9.

³ Vicențiu Cojan, *Primul război mondial – repere de cronologie militară*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 10.

milioane de morți și 20 de milioane de răniți și mutilați, pagubele materiale fiind evaluate la peste 278 miliarde de dolari⁴.

La 15 iunie 1914, Arhiducele Franz Ferdinand, prințul moștenitor al Austro-Ungariei, și soția sa, Sofia de Hohenberg, sosiți în Bosnia cu ocazia manevrelor de vară ale armatei austro-ungare, pe timpul desfășurării ceremoniei de primire ce a avut loc la primăria orașului Sarajevo, au fost asasiinați de către Gavrilo Princip, naționalist sârb, pretext folosit de Puterile Centrale pentru declanșarea primului război mondial. Evenimentul a „surprins” cercurile guvernamentale austro-ungare, care „și-au pierdut capul”, cu toate că familia imperială nu a fost prea „emoționată”, din cauza lipsei de simpatie pentru concepțiile liberale ale moștenitorului la coroana imperială. Atitudinea s-a concretizat în organizarea unor funeralii de „clasa a treia”, fără a se declara doliu național, Viena rămânând „Viena valsurilor”. De aceea, a rămas o enigmă faptul că, atât autoritățile militare, cât și cele civile și administrative din Sarajevo, nu au luat nicio măsură pentru a evita orice încercare de atentat⁵.

În urma acestui atentat, Austro-Ungaria a cerut Serbiei satisfacție, impunând niște condiții aproape imposibil de acceptat. În cazul în care nu se îndeplineau acele condiții, armata austro-ungară urma să intervină. Rusia, pentru a nu lăsa să fie zdrobit statul slav din Balcani al cărui protector se considera, decretează mobilizarea. Germania, care credea că a sosit momentul de a-și realiza scopurile sale expansioniste, îndeamnă guvernul de la Viena să nu cedeze și decretează și ea mobilizarea. A urmat mobilizarea Franței, apoi a Angliei și izbucnirea războiului⁶.

La 15 iulie 1914, guvernul Austro-Ungariei a transmis prin telegraf guvernului sârb declarația de război, iar la 16 iulie au început operațiunile militare prin bombardarea Belgradului.

La 19 iulie, ambasadorul german la Petersburg înmânează, în numele guvernului german, ministrului de externe rus, Sazonov, declarația de război. La 21 iulie, Germania declară război Franței, iar la 22 iulie Belgiei. La 24 iulie, Austro-Ungaria declară război Rusiei, iar Serbia declară război Germaniei. La 29 iulie, Franța declară război Austro-Ungariei, iar pe 30 iulie Anglia se proclamă în stare de război cu Austro-Ungaria, care, la rândul ei, pe 8 august declară război Belgiei. Pe 9 august, Japonia se declară în stare de război cu Germania. Pe 19 octombrie, Rusia declară război Turciei, iar Turcia declară război Antantei, alăturându-se Puterilor Centrale⁷.

După aceste declarații, războiul se generalizează la nivelul întregii Europe, dar și dincolo de ea.

România în primul război mondial

În seara zilei de 15 iulie 1914, după declarația de război a Austro-Ungariei împotriva Serbiei, Ion I.C. Brătianu a convocat Consiliul de Miniștri la Sinaia pentru

⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto – dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 432.

⁵ Vicențiu Cojan, *op. cit.*, p.13.

⁶ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1975, p. 682.

⁷ Vicențiu Cojan, *op. cit.*, p. 14-18.

consultări. Toți au arătat că față de chestiunea românilor din Transilvania și față de simțământul public din Regat, țara nu putea să ia armele alături de Austro-Ungaria și au cerut să cunoască angajamentele României cu alte țări și îndeosebi cu Austro-Ungaria. Au urmat și alte ședințe ale guvernului, când miniștrii au putut să ia cunoștință despre conținutul tratatului din 1883, care în art. 2 prevedea: „Dacă România, fără nicio provocare din partea sa, ar fi atacată, Austro-Ungaria se obligă să-i dea în timp util ajutorul și asistență contra agresorului. Dacă este atacată Austro-Ungaria în aceleași împrejurări, în una din părțile statelor sale limitrofe cu România, *casus foederis* se va prezenta numai-decât pentru aceasta din urmă”.

Consiliul de Coroană, întrunit la Sinaia, la 21 iulie 1914, sub președinția Regelui Carol I, luând cunoștință de textul tratatului secret din 1883, a apreciat că actul comis de Austro-Ungaria împotriva Serbiei constituie o agresiune, încalcându-se astfel caracterul defensiv, de apărare al tratatului; s-a apreciat, de asemenea, că acel *casus foederis*, specificat în art. 2 al tratatului, nu se poate invoca în situația de față, Austro-Ungaria fiind agresoare și nu victimă. Deci România n-are niciun interes să ajute Austro-Ungaria să distrugă Serbia⁸.

Prin urmare, Consiliul de Coroană din 21 iulie 1914 a decis ca România să rămână neutră, chiar dacă regele, susținut de Petre Carp, ar fi dorit să intre în război alături de Puterile Centrale. De altfel, față de această situație, regele a decis să abdice, dar moartea sa din 27 septembrie 1914 l-a oprit de la acest gest deznădăjduit.

E interesantă poziția principesei Maria (englezoaică la origine, dar care fusese crescută de mama sa, unica fiică a țarului Alexandru al II-lea al Rusiei, în mediul privilegiat al Curții de la Petersburg) cu privire la discuțiile care se purtau referitoare la atitudinea României față de război. Așa cum rezultă din memoriile lui I.G. Duca, ea afirma: „N-am venit în România ca, după 20 de ani, să renunț la Coroana României. Nu mi-am sacrificat tinerețea și m-am ostenit să dau țării acești moștenitori de coroană ca să-i văd acum rătăcind prin lume ca principii germani în exil. Eu de țara asta nu mă despart. Înțeleg aspirațiunile ei și le îmbrățișez. De altminteri, unde să merg? Eu germană nu sunt, la drepturile mele de principesă engleză m-ați obligat să renunț când m-am măritat, altă patrie decât România nu am. Dacă principele Ferdinand renunță la Coroană și pleacă în Germania după unchiul său, eu divorțez și stau aici”⁹.

După doi ani de neutralitate, la 4 august 1916, I.I.C. Brătianu a semnat tratatul de alianță cu Antanta, însoțit de o convenție militară. România se angaja să intre în război împotriva Austro-Ungariei, iar Antanta îi recunoștea dreptul de a alipi teritoriile românești din Austro-Ungaria: Transilvania cu Crișana, de la vărsarea Someșului în Tisa până la vărsarea Mureșului în Tisa, Bucovina și Banatul (inclusiv cel sârbesc). Aliații se angajau să declanșeze, cu opt zile înainte de intrarea României în război, o ofensivă cu trupele de la Salonic, pentru a reține trupele germano-bulgare, și să desfășoare, de asemenea, o ofensivă pe teritoriul austriac pentru a înlesni viitoarele acțiuni ale armatei române în Transilvania. Rusia urma să trimită trei divizii (două de infanterie și una de

⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 438-440.

⁹ *Ibidem*, p. 446.

cavalerie); România urma să primească, prin Rusia, zilnic, câte trei sute tone de muniție și material de război¹⁰.

Planul de companie al comandamentului român se baza pe Armata 1, Armata a 2-a, Armata a 3-a, Armata a 4-a și Corpul 5 Armată în rezerva Marelui Cartier General.

Armata de Nord (Armata a 4-a), comandată de generalul Constantin Prezan, concentrată pe frontiera de vest a Moldovei, avea misiunea să rupă apărarea inamicului din trecătorile Carpaților între Dorna și valea Oituzului și să iasă inițial pe Mureș la nord-est de Târgu-Mureș. Ulterior să continue ofensiva prin Poarta Someșului și să pătrundă în Câmpia Tisei.

Armata a 2-a, comandată de generalul Alexandru Averescu, concentrată pe frontiera de nord a Munteniei, trebuia să treacă la ofensivă în fâșia cuprinsă între valea Oituzului și cursul superior al râului Argeș, să iasă pe râul Mureș între Târgu-Mureș și Alba-Iulia, ulterior să continue ofensiva prin Poarta Someșului.

Armata 1, comandată de generalul Ioan Culcer, concentrată pe frontiera de nord și nord-vest a Olteniei, urma să treacă la ofensivă în fâșia delimitată de cursul superior al râului Argeș și fluviul Dunărea, să pătrundă cu forțele principale în Transilvania pe valea Oltului și Jiului, și să iasă pe râul Mureș la vest de Alba-Iulia. Ulterior să înainteze prin defileul Mureșului, spre vest, iar cu o parte din forțe să pătrundă pe văile Crișurilor și să iasă la vest de munții Apuseni, în Câmpia Tisei.

Armata a 3-a, comandată de generalul Mihail Aslan, a primit misiunea să treacă la apărare pe granița de sud pentru a respinge încercările inamicului de forțare a fluviului Dunărea și să asigure concentrarea în Dobrogea a Corpului 47 Armată rus (cu două divizii ruse și una sârbă), în măsură ca, la ordin, să treacă la ofensivă în Dobrogea pentru a cuceri aliniamentul Rusciuk, Șumla, Varna, îndepărtând pericolul unei acțiuni în forță a inamicului.

Corpul 5 armată, comandat de generalul Gheorghe Georgescu, format din două divizii de infanterie, urma să se concentreze în zona București și apoi să se deplaseze în Transilvania pentru a participa la luptele din acea zonă¹¹.

Intrarea României în război a fost decisă la Consiliul de Coroană din 14 august, ținut la Palatul Cotroceni, unde s-a desfășurat o dezbatere dramatică, situată, prin măreția ei, la înălțimea momentului istoric, între partizanii celor două orientări – securitate națională și unitate națională. Petre Carp, adeptul securității naționale, a rostit cuvinte coborâte parcă din tragedia unui mare scriitor din Grecia veche: „Am trei fii, îi dau Maiestății Voastre să se bată și să moară. Iar eu mă voi ruga lui Dumnezeu ca armata română să fie bătută, căci numai astfel România va putea fi scăpată”.

La rândul său, Regele Ferdinand, adeptul orientării de unitate națională, a dat o replică admirabilă: „Ați greșit adineauri când ați vorbit de interesele Dinastiei, nu cunosc decât interesele țării. În conștiința mea aceste două interese se confundă. Dacă m-am hotărât să fac acest pas greu, e fiindcă, după matură chibzuință, am ajuns la

¹⁰ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 275.

¹¹ Col. dr. Costică Popa, *Curs de istoria artei militare*, Editura Academiei Militare, București, 1990, p. 237-239.

convingerea adâncă și nestrămutată, că el corespunde cu adevăratele aspirațiuni ale neamului a căror răspundere o port în ceasul de față. Dinastia va urma soarta țării, învingătoare cu ea sau învinsă cu ea. Deoarece, mai presus de toate, să știți, domnule Carp, că Dinastia mea e română. Rău ați făcut când ați numit-o străină, germană. Nu, e românească! Românii nu au adus aici pe unchiul meu, Regele Carol, ca să întemeieze o dinastie germană la gurile Dunării, ci o dinastie națională, și revendic pentru casa mea cinstea de a fi îndeplinit în întregime misiunea pe care acest popor mi-a încredințat-o”¹².

În aceeași zi, 14 august 1914, ministrul României la Viena prezenta declarația de război a României. În legătură cu acest aspect, principesa Evelyn Blücher afirma că „cineva care se întâmplă a fi Maiestatea sa Wilhelm al II-lea, în momentul când România a declarat război și, de asemenea, când știrea despre declarația de război americană ne-a fost adusă la cunoștință, ne-a asigurat că cu ocazia celei dintâi (intrarea României în război, *n.m.*), Kaiser-ul a venit în odaie tremurând și alb ca o coală de hârtie, genunchii săi tremurau pe când a zis «Totul e pierdut; aș face mai bine dacă aș abdică imediat», pe când cu ocazia celei de-a doua (declarația de război a S.U.A., *n.m.*), el și cei din jurul lui erau veseli, surâzători și ziceau că nu face nimic, deoarece America nu ar putea niciodată să-și transporte trupele, din cauza submarinelor¹³. Punerea în aplicare a planului de campanie al comandamentului român pentru anul 1916, denumit „Ipoteza Z”, s-a făcut prin trecerea la ofensivă în Transilvania și la apărare pe frontul de sud. În noaptea de 14-15 august 1916, armata română a declanșat Campania de eliberare a Transilvaniei și Bucovinei de sub dominația austro-ungară. Ofensiva în Transilvania a început cu trupele de acoperire dispuse din timp în trecătorile din Carpați și s-a dezvoltat pe măsura mobilizării și concentrării forțelor principale în zonele depresionare ale Carpaților Orientali și Meridionali. Acțiunile ofensive ale trupelor române pe întregul front din Transilvania s-au grupat în trei operații ofensive de armată, astfel: operația ofensivă a Armatei de Nord peste Carpații Orientali; ofensiva Armatei a 2-a peste Carpații de Curbură și ofensiva Armatei a 1-a peste Carpații Meridionali. În fața trupelor române se aflau Armata 1 austro-ungară și Armata a 9-a germană, sub comanda generalului Falkenhayn¹⁴.

Armata de Nord a ocupat o bază de plecare la ofensivă între Vatra Dornei și valea Oituzului și a trecut la ofensivă într-o fâșie a cărei lărgime era de 270 km. La sfârșitul operației ofensive, la 13 septembrie 1916, a atins aliniamentul: imediat sud Vatra Dornei, est Răstolnița, pantele vestice ale munților Gurghiului, est Sovata, Praid, inclusiv Odorhei, aliniament pe care a trecut la apărare¹⁵.

Armata a 2-a a ocupat o bază de plecare la ofensivă între valea Oituzului și cursul superior al Argeșului și a trecut la ofensivă într-o fâșie cu o lărgime de 130 km. La sfârșitul operației ofensive, la 5 septembrie 1916, a atins aliniamentul Odorheiul Secuiesc, Paloș, Fișer, Dăișoara, Ticușul Nou, Dealul Cincului, Toarcla, Săsăuș, Noul Român, Cârțișoara, Avrig, pe care a trecut la apărare¹⁶.

¹² Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 277-278.

¹³ *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988, p. 383.

¹⁴ Col. dr. Costică Popa, *op. cit.*, p. 242-243.

¹⁵ *Istoria militară a poporului român*, p. 400-404.

¹⁶ Col. dr. Costică Popa, *op. cit.*, p. 245-246.

Armata 1 a ocupat o bază de plecare la ofensivă între cursul superior al Argeşului și Dunăre și a trecut la ofensivă într-o fâșie cu o lățime de 200 km. La sfârșitul operației ofensive, 28 august 1916, Armata 1 a atins aliniamentul Avrig, Veștem, Gura Râului, Poiana Muierii, Baru, Câmpul lui Neag, Balta, Orșova, pe care a trecut la apărare¹⁷.

Trebuie menționat faptul că din ziua de 24 august 1916, în subordinea Armatei a 1-a, a intrat și Divizia 20 Infanterie (comandant – general de brigadă David Praporgescu), care se găsea în acoperire pe Dunăre între Calafat și Corabia.

Armata a 3-a urma să rămână în apărare între Calafat și Marea Neagră, asigurând concentrarea Corpului 47 Armată rus, și, totodată, libertatea de acțiune a armatelor române ce operau în Transilvania. Rezulta evident, din scopul operațiilor militare preconizate, că România nu a urmărit declanșarea unui război de agresiune împotriva vecinului de la sud, ci pentru a asigura condițiile necesare desfășurării cu succes a ofensivei eliberatoare din Transilvania, își propunea să împiedice Bulgaria, parteneră a Puterilor Centrale, să inițieze acțiuni militare active la frontieră, care s-ar fi repercutat negativ asupra frontului principal al armatei române¹⁸.

În noaptea de 18/19 august 1916, armata bulgară a trecut la ofensivă în Dobrogea cu misiunea de a rupe apărarea trupelor române, să înainteze spre nord și să întoarcă ulterior apărarea organizată pe Dunăre. La Turtucaia și la Silistra, armata română a suferit o grea și rușinoasă înfrângere, soldată cu 160 de ofițeri și 6000 soldați morți și răniți¹⁹.

La 2 septembrie 1916, la Periș, Marele Cartier General, la propunerea generalului Alexandru Averescu (numit la comanda Armatei a 3-a), a decis ca la 6 septembrie ofensiva din Transilvania să fie oprită și 3 divizii de pe acel front să fie deplasate în sprijinul frontului din sud.

În scopul trecerii la ofensivă în Dobrogea pentru nimicirea grupării inamice, Marele Cartier General a constituit din Armata a 3-a și Armata de Dobrogea, Grupul de armate sud, sub comanda generalului Averescu. Generalul Averescu, analizând situația, a ajuns la concluzia că, pentru a-și putea îndeplini misiunea, trebuia să combine acțiunea frontală din Dobrogea cu un atac în spatele frontului inamic, ceea ce impunea necesitatea trecerii Armatei a 3-a peste Dunăre pentru realizarea acestei manevre. Operația, rămasă în istoriografie sub numele de „Manevra de la Flămânda”, s-a declanșat în dimineața zilei de 18 septembrie 1916, ora 03.00, când sub protecția focului artileriei, Divizia 10 Infanterie a început forțarea Dunării în zona Flămânda. Însă, la 22 septembrie, din cauza unei furtuni puternice, care a rupt podul de vase de pe Dunăre și din cauză că Armata a 9-a Germană a trecut la ofensivă pe frontul din Transilvania, Marele Cartier General a decis să renunțe definitiv la această manevră²⁰.

La întâlnirea sa cu Averescu, în 1918, feldmareșalul Mackensen i-a spus: „Știi dumneata că, dacă continuai, eram pierduți?”, iar când generalul român i-a explicat că

¹⁷ *Ibidem*, p. 247-248.

¹⁸ *Istoria militară a poporului român*, ..., p. 416.

¹⁹ Col. dr. Costică Popa, *op.cit.*, p. 249.

²⁰ *Ibidem*, p. 251.

situația din nord determinase oprirea operației, interlocutorul german a replicat: „Ați fi avut vreme după ce m-ați fi nimicit”²¹.

După o rezistență dârză la trecători, în care capacitatea de a îndura a țaranului român și-a spus cuvântul (mai ales în Valea Jiului, unde populația din Târgu-Jiu s-a alăturat armatei), forțele Puterilor Centrale au izbutit să pătrundă pe Valea Jiului, au cucerit orașul Târgu-Jiu (2 noiembrie 1916), au ocupat Oltenia și au pătruns apoi în Muntenia (11 noiembrie). Cu o zi înainte, trupe germane, bulgare și turcești trecuseră Dunărea la Zimnicea. Situația României a devenit critică. Pentru a nu ceda Capitala „fără a se fi încercat apărarea ei”, s-a hotărât să se dea o bătălie pe Neajlov și Argeș. Începută cu succese promițătoare, ea s-a încheiat cu înfrângerea forțelor noastre. Autoritățile au părăsit Capitala, în care trupele Puterilor Centrale și ale aliaților lor au intrat la 23 noiembrie.

Față de situația gravă în care ajunsese țara, în jurnalul său personal, Octavian Goga a scris: „Țară de secături, țară minoră, căzută rușinos la examenul de capacitate în fața Europei... Aici ne-au adus politicienii ordinari, hoții improvizati astăzi în moraliști, miniștrii care s-au vândut o viață întreagă, deputații contrabandiști. Nu ne prăbușim nici de numărul dușmanului, nici de armamentul lui, boala o avem în suflet, e o epidemie înfricoșată de meningită morală. Țara în care un Morțun e ministru de interne, un așa-zis Porcu (Al. Constantinescu) stâlp de partid, cu conducători simpli, hoți la drumul mare, trebuia să ajungă la marginea prăpastiei”²².

Până în iulie 1917, armata română, retrasă în Moldova, s-a reorganizat, beneficiind și de sprijinul misiunii militare franceze condusă de generalul Henry Berthelot.

Generalul Constantin Prezan, numit șef al Marelui Stat Major, secondat de maiorul Ion Antonescu, au condus în vara anului 1917 o operație ofensivă la Mărăști (11-19 iulie 1917) și două operații defensive la Mărășești (24 iulie – 6 august 1917) și Oituz (26 iulie – 9 august). Bătălia de la Mărășești a fost episodul cel mai glorios al Războiului de Reîntregire, așezându-se alături de cele mai mari izbânzii din istoria militară a românilor. Meritul acestei victorii revine generalilor Constantin Cristescu – schimbat în urma neînțelegerilor cu comandanții ruși – și Eremia Grigorescu.

Cu toate succesele obținute la Mărăști, Mărășești și Oituz, țara noastră se afla într-un cadru militar și politic cu totul defavorabil, din cauza evenimentelor din Rusia (înfăptuirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917). Lenin a anunțat intenția noii puteri bolșevice de a încheia pacea, intenție pusă în practică la 20 noiembrie 1917 prin armistițiul încheiat între Rusia Sovietică și Germania la Brest-Litovsk. După acest armistițiu, comandantul adjunct al frontului român, generalul Șcerbacev, a anunțat pe Regele Ferdinand și pe Ion I.C. Brătianu că, neputând să-și mai impună autoritatea asupra trupelor proprii, a fost silit să ia legătura cu feldmareșalul Mackensen pentru încetarea oficială a oricărei stări de război între marile unități ruse și cele germane. Dispozitivul mixt româno-rus pe front, dar, mai ales, poziția Moldovei, prinsă între Rusia, Austro-Ungaria și teritoriile românești ocupate de Puterile Centrale și aliații lor, făceau, practic, imposibilă continuarea războiului.

²¹ Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 280.

²² *Ibidem*, p. 281.

În aceste condiții, România a încheiat, la 26 noiembrie 1917, armistițiul cu Puterile Centrale la Focșani. La 26 ianuarie 1918, guvernul condus de I.I.C. Brătianu demisionează, succedându-i un guvern condus de generalul Alexandru Averescu, iar la 18 martie 1918, se semnează tratatul de pace între Germania și Rusia Sovietică²³.

La 5 martie 1918 se formează un nou guvern, condus de Alexandru Marghiloman, care acceptă condițiile puse de Puterile Centrale și semnează la 24 aprilie 1918 tratatul de pace de la București prin care se impunea României: cedarea Dobrogei, rectificarea frontierei de pe Carpați în favoarea Austro-Ungariei pentru ca aceasta să poată controla trecătorile; demobilizarea armatei sub control german; libera trecere a armatelor germane spre Odesa; concedierea imediată a misiunii militare franceze; ocupația militară până la ratificarea tratului de pace; reglementarea navigației pe Dunăre²⁴.

În urma unor insuccese pe toate fronturile, Puterile Centrale capitulează: Bulgaria la 29 septembrie 1918, Turcia la 30 octombrie, Austro-Ungaria la 3 noiembrie, în urma înfrângerii de la Piave.

În urma unui ultimatum adresat de către guvernul român lui Mackensen, la 27 octombrie 1918, pentru a se retrage de pe teritoriul românesc ocupat, de la care nu se primește răspuns, România decretează remobilizarea armatei la 28 octombrie 1918.

La 7 noiembrie 1918, Marele Cartier General german a cerut armistițiul în orice condiții, iar la 11 noiembrie 1918 se încheie armistițiul de pace între Aliați și Germania în pădurea de la Compiègne²⁵.

Județul Vâlcea în primul război mondial

Nici județul Vâlcea, ca și alte ținuturi ale țării, nu a fost scutit de negura și ororile primului război mondial. În lupta pentru libertatea națională, pentru desăvârșirea statului național unitar, independent și suveran, populația județului Vâlcea și-a adus din plin contribuția la realizarea acestor sfinte deziderate. Aflat la granița cu Austro-Ungaria și având pe teritoriul său importanta cale rutieră și ferată ce urmărește Valea Oltului, județul Vâlcea a fost angrenat în război odată cu primele dislocări de trupe în zona sa²⁶.

În partea de nord a județului, din primăvara anului 1915, s-a concentrat de o parte și de alta a Oltului și a pasului Turnu Roșu Grupul Olt-Lotru, care avea în componență Brigada a III-a Infanterie și 17 baterii de artilerie dislocate pe văile Argeșului. Punctul de comandă al Grupului era la Brezoi. În județul Vâlcea deja se găseau din timp de pace Regimentul 2 Dorobanți la Râmnicu-Vâlcea și Regimentul 48 Infanterie la Drăgășani. Autoritățile locale ale administrației publice din județul Vâlcea au luat măsuri pentru amenajarea drumurilor din zona de operații, îndeosebi a celor de munte, precum și pentru aprovizionarea trupelor cu produse alimentare și

²³ Vicențiu Cojan, *op. cit.*, p. 91.

²⁴ *Ibidem*, p. 92.

²⁵ *Ibidem*, p. 93.

²⁶ Corneliu Tamaș și colectivul, *Județul Vâlcea în anii primului război mondial – studiu și documente*, Colecția „Documentele Vâlcii”, Bălcești pe Topolog, 1979, p. 7-9.

cu articole de echipament, majoritatea provenind din contribuția locuitorilor județului²⁷.

În noaptea de 14/15 august 1916, Grupul Olt-Lotru, aflat la flancul drept al Armatei a 1-a, a trecut la ofensivă cu o parte din forțe de-a lungul Oltului pentru a întoarce apărarea inamicului din pasul Turnu Roșu și cu o altă parte a pătruns pe cursul superior al Lotrului, ieșind la nord de munți. La 20 august, Grupul Olt-Lotru a ajuns în apropierea Sibiului. Între 21 august – 3 septembrie, Grupul Olt-Lotru s-a întărit pe aliniamentul Avrig, Cisnădie, asigurând menținerea la dispoziția trupelor române a importantului ax de comunicație din lungul Oltului. La 28 august s-a constituit „Corpul de Olt” din diviziile 13 și 23 infanterie. La scurtă vreme, după numai trei zile, la 1 septembrie, s-a constituit Corpul 1 Armată, o mare unitate care va juca un rol important în acțiunile de luptă desfășurate pe teritoriul județului Vâlcea. Corpul 1 Armată avea de apărut un „cap de pod” la intrarea în defileul Oltului. În fața sa, inamicul avea Corpul 39 german și Corpul alpin. Corpul alpin urma să execute acțiunea de întoarcere a apărării române, pornind din zona Jina, și – prin munții Cibinului – să se deplaseze pe potecile de creastă spre est pentru a ajunge în Valea Oltului, iar cu o parte din forțe să treacă la est de Olt pentru a interzice potecile situate pe versantul sudic al munților Făgăraș. Corpul 39 german trebuia să atace frontal odată cu pătrunderea Corpului alpin în defileu²⁸.

La 9 septembrie, Corpul alpin a început manevra ordonată, ajungând la 12 septembrie la 10-12 km de Valea Oltului. La 13 septembrie, Corpul 39 german a declanșat ofensiva în condițiile în care Corpul alpin ajunsese la Râul Vadului și Căineni. Întrucât Corpul 1 armată se afla într-o situație critică, Armata 1 a constituit „Detașamentul Lotru” din trupele Diviziei 20 infanterie și a decis să-l transporte pe calea ferată până în zona acțiunilor, sub comanda generalului David Praporgescu. În cursul zilelor de 14 și 15 septembrie, inamicul a continuat ofensiva și l-a determinat pe comandantul Corpului 1 Armată, generalul Ioan Popovici, să decidă retragerea până pe aliniamentul localității Căineni.

Se remarcă Detașamentul Lotru de sub comanda generalului David Praporgescu, care a reușit să degajeze într-o bună măsură comunicația de pe Valea Oltului, să pună mari probleme ofensivei executate de către Corpul alpin și să asigure retragerea Corpului 1 pe aliniamentul stabilit.

La 18 septembrie, generalul David Praporgescu a fost numit comandantul Corpului 1 armată, calitate în care a hotărât întărirea și menținerea aliniamentului localității Căineni cu orice preț. Încercările Corpului alpin de a pătrunde spre sud au fost respinse de fiecare dată cu pierderi grele din partea inamicului. La 30 septembrie, armata română a suferit o grea pierdere prin moartea generalului – erou David Praporgescu.

Corpul 1 armată, sub conducerea generalului Nicolae Petala, va rezista cu îndârjire până la 10 noiembrie, când, din cauza situației grave create prin străpungerea rezistenței din Oltenia, s-a retras la sud de Curtea de Argeș.

²⁷ *Ibidem*, p. 10-12.

²⁸ *Istoria militară a poporului român*, p. 440.

La 13 noiembrie 1916, orașul Râmnicu-Vâlcea, era ocupat de către trupele germane. Autoritățile de ocupație au împărțit teritoriul județului Vâlcea în două: comandatura Etapei 270 germane, cu reședința la Râmnicu-Vâlcea a ocupat partea de nord a județului, iar comandatura Etapei austro-ungare, cu reședința la Drăgășani, a ocupat partea de sud²⁹.

Generalul David Praporgescu – erou al neamului românesc

Biografie și formare

David Praporgescu a fost al treilea copil al familiei Praporgescu și a văzut lumina zilei în 10 decembrie 1865 la Turnu-Măgurele. Documentele vremii semnaleză că numele Praporgescu provine de la un străbunic, fost „praporgic”, adică purtător de steag (prapor) în cetele de luptători ale lui Preda Buzescu, unul dintre cei mai de seamă căpitani ai lui Mihai Viteazul. Străbunicul a luptat și a acoperit de glorie drapelul pe care însuși biruitorul de la Călugăreni i-l încredințase, iar locuitorii din Turnu-Măgurele i-au zis Costea Praporgescu. Urmașii lui au moștenit atât numele, cât și hotărârea de a lupta pentru apărarea patriei, un asemenea exemplu fiind David Praporgescu, fiul plugarului Pascu Praporgescu și al Mariei Praporgescu³⁰. Mai târziu fiii lui Pascu au luat numele de Praporgescu.

După ce David Praporgescu a urmat școala primară, părinții săi l-au înscris la gimnaziul din localitatea natală, David dovedindu-se un elev înzestrat și silitor, fiind premiant în toate clasele. Avea încă de mic frumoase trăsături de caracter, era bun și prietenos cu toți copiii, pătruns de spiritul dreptății, al adevărului și nu pregeta să sară în ajutorul celor aflați în pericol sau să ia apărarea celor năpăstuiți.

Datorită sânguinței sale, a fost trimis ca bursier al județului Teleorman la „Școala normală pentru învățătura poporului român” din București cu intenția de a-l pregăti pentru profesia de învățător.

După absolvirea acestei școli, a fost numit învățător cu titlu provizoriu în comuna Lița din județul Teleorman. Vărul său, Constantin Praporgescu, l-a îndemnat pe David să intre în armată, îndemn urmat de David Praporgescu prin înrolarea ca soldat voluntar în Regimentul 11 Călărași din Botoșani. Nu după mult timp, este înaintat la gradul de sergent și se reangajează. Ca sergent, evidențiindu-se prin felul cum își instruia subordonații, obține aprobarea de a se prezenta direct la examenul de absolvire la Școala de ofițeri de cavalerie din București, ale cărei cursuri durau doi ani. Dintre cei 100 de elevi care au urmat școala, s-a clasat, la absolvire, pe primul loc și a obținut gradul de sublocotenent la 1 octombrie 1888 și este repartizat tot la Regimentul 11 Călărași din Botoșani.

Cariera militară

În anii 1889-1890 urmează cursurile Școlii speciale de cavalerie din București, pe care o absolvă, situându-se tot pe primul loc. La 1 aprilie 1893 este înaintat la gradul de

²⁹ Corneliu Tamaș, *Istoria municipiului Râmnicu-Vâlcea*, Editura Conphys, Râmnicu-Vâlcea, 2006, p. 291.

³⁰ Vasile Iosipescu, Maior Gheorghe Preda, *Generalul David Praporgescu*, Editura Militară, București, 1967, p. 1 și urm.

locotenent și repartizat la Regimentul 9 Călărași din Craiova. Datorită reușitelor sale, este trimis în Franța la cursurile Școlii de echitație de la Saumur.

Absolvă această școală la 10 august 1894, fiind caracterizat de comandantul școlii astfel: „Domnul locotenent Praporgescu este un ofițer inteligent, instruit, care a făcut proba zelului său și a marii sale asiduități. Muncind într-un mod remarcabil, el și-a însușit excelent cursurile predate. Caracterul său este din cele mai plăcute, iar atitudinea sa din cele mai corecte. El vorbește bine franceza și poate uza ușor de această limbă. La echitație el a obținut excelente rezultate, dovedind reflexe viguroase. Și-a însușit foarte bine instrucția la manej. Domnul Praporgescu este cert un ofițer de valoare.”

După absolvirea școlii, face un stagiu de un an în Regimentul 1 Roșiori din Tecuci. Trece, apoi, printre primii examenul de admitere la Școala Superioară de Război, ale cărei cursuri le urmează timp de doi ani.

În 1902-1903, David Praporgescu urmează un stagiu de pregătire în Austria, la Regimentul 12 Ulani și la comandamentul Brigăzii 4 Cavalerie și Corpului 4 Armată.

A revenit în țară la sfârșitul anului 1903 și timp de 13 ani, până în 1916, a îndeplinit diferite funcții, evidențiindu-se prin modul ireproșabil de îndeplinire a misiunilor. Până în 1908 îndeplinește funcția de șef de secție, profesor de călărie și de tactica cavaleriei la Școala de ofițeri de infanterie și cavalerie București, unde se remarcă prin calitățile sale de instructor și pedagog. Ca instructor și pedagog remarcabil, Praporgescu a căutat să-i înarmeze pe elevii săi, viitoare cadre ale armatei, cu principiile sănătoase ale pedagogiei militare, să le dezvolte pricepera în munca de instruire și educare a trupelor.

La sfârșitul anului 1908, având gradul de maior, este numit subșef de stat major la Corpul 2 Armată, iar la 14 aprilie 1909 este înaintat la gradul de locotenent-colonel și numit șef de stat major al Inspectoratului General al Armatei și apoi, concomitent, profesor la Școala Superioară de Război, unde predă cursul de tactica cavaleriei, contribuind din plin la formarea unei pleiade de comandanți de unitate și de mare unitate.

Este înaintat la gradul de colonel la 1 aprilie 1912, iar în toamna anului 1913 este numit comandantul Regimentului 4 Roșiori București. În această funcție el a manifestat o exigență sporită față de subordonații săi, dar și o atitudine plină de respect față de aceștia și o grijă părintească față de ostași, aspect care rezultă din următoarea dispoziție dată de el pe regiment: „Reamintesc tuturor cadrelor de a se abține cu totul de a lovi oamenii, cunoscând că voi fi foarte aspru, chiar fără milă față de cei care se vor face vinovați de bătaie. Cu toate acestea, cazurile de indisciplină, nesupunerea, reaua voință la lucru, sustragerea de la îndatoriri sau de la serviciul comandat, cum și cea mai mică manifestare de rea voință în executarea ordinelor, trebuie să-mi fie aduse la cunoștință pentru a lua măsurile cele mai riguroase contra vinovaților, mijloace având destule pentru stârpirea apucăturilor rele.”

Întrucât el nu se mulțumea niciodată cu ceea ce a realizat și persevera în obținerea unor succese tot mai mari, a obținut, în fruntea regimentului său, rezultate dintre cele mai bune în pregătirea efectivelor și în ridicarea capacității de luptă a unității.

La 1 aprilie 1916, ca o încununare a meritelor sale, este înaintat la gradul de general de brigadă. Până la această dată primise numeroase decorații între care: „Steaua

României” clasa a V-a; „Coroana României” clasa a IV-a; Semnul onorific de aur pentru 25 de ani de activitate în armată; medalia „Avântul țării”; medalia „Bărbăție și credință” clasa I și altele.

Pe câmpul de luptă – vitejie, eroism și sacrificiu

Evenimentele din preajma intrării României în război l-au găsit pe David Praporgescu la comanda Brigăzii 2 Călărași cu sediul în orașul Roman. La începutul lunii august 1916, este însărcinat cu organizarea Divizei 20 Infanterie la comanda căreia este și numit. Ziua intrării României în război îl găsește pe general cu această divizie de strajă pe malul Dunării, în partea de sud a Olteniei, între Calafat și Izlaz, în subordinea Armatei a 3-a.

Divizia avea în componere 16 batalioane, 2 escadroane și 10 baterii de artilerie, în total 18 862 de oameni.

Într-o scrisoare din 24 august 1916, el nota: „Eu mă găsesc tot în localitatea unde m-am instalat de la plecare și cred că voi rămâne încă multă vreme având – cu divizia mea – o însărcinare specială. Au sosit și pe aici în două nopți în vizită zepelinele, care au înspăimântat populația. Apoi, de două zile, austriecii și bulgarii bombardează satele și orașele din zona mea; dar proiectilele lor nu explodează, așa că nu fac stricăciuni locale și cu toate sutele de proiectile nu am niciun soldat sau civil rănit. Mai târziu, e posibil să fiu trimis să lupt pe alt front. Am mare sânge rece, văd totul limpede, nu știu cum mă voi simți sub focuri. Mă rog lui Dumnezeu să mă ție sănătos pentru a face și eu ceva pentru țară”.

Începând cu 24 august 1916, Divizia 20 Infanterie a trecut în subordinea Armatei a 1-a.

Pentru a face față situației critice din defileul Oltului, comandantul Armatei a 1-a, generalul Ion Culcer, hotărăște să constituie din trupele Diviziei 20 infanterie „Detășamentul Lotru”, compus din 5 batalioane și o baterie de artilerie de 53 mm și să-l transporte pe calea ferată în zona Corpului 1 din defileul Oltului, încredințând comanda generalului David Praporgescu. În data de 14 septembrie, comandantul Armatei a 1-a dă ordin generalului Praporgescu să îndepărteze inamicul de la linia ferată a Oltului prin cucerirea înălțimilor care domină această linie ferată dinspre vest: vârful Râgla, vârful Gorganului, Dealul Vladului.

În dimineața zilei de 14 septembrie, generalul, ajuns în zona de operații, constată că o parte din trupele Corpului alpin german ajunseseră la Olt și se instalaseră la nord de Căineni, în tranșeele făcute de trupele române din timp de pace, iar o altă parte ocupaseră unele înălțimi din dreapta Oltului (Robul, Murgașul) și amenințau să pătrundă spre valea Lotrului.

Analizând situația, generalul Praporgescu a ajuns la concluzia că pentru degajarea comunicației și azvârlirea înapoi a trupelor Corpului alpin era necesară executarea cu o parte din forțe a unui atac de-a lungul defileului, pe direcția Căineni – Turnu Roșu și, concomitent, cu o altă parte din forțe, respingerea trupelor din munții Cibinului, manevrându-le prin flanc și spate. Aceasta cu scopul păstrării cu orice preț a Căinenilor și stăpânirea întregului șir de înălțimi din stânga și din dreapta Oltului.

Și-a pus în aplicare acest plan și, datorită lui, Corpul alpin, nu numai că nu a izbutit să treacă pe înălțimile de la est de Olt, dar nu a pus stăpânire nici pe defileul Oltului, așa cum spera. Ba mai mult, în ziua de 15 septembrie, Detașamentul Lotru a înfrânt rezistența inamicului în zona Căineni, nimicind în munți trupele alpine germane și degajând defileul în acest sector. Din păcate, în noaptea de 15/16 septembrie, generalul Popovici, comandantul Corpului 1 armată, apreciind că este amenințat să fie azvârlit în defileu, temându-se că liniile de comunicație sunt tăiate, neavând informații exacte asupra situației trupelor sale, a dat, la ora 20.00, ordinul de retragere în defileul Oltului. Mulți istorici apreciază că dacă generalul Popovici ar fi dat dovadă de mai multă fermitate și ar fi rezistat încă o singură zi în zona de la sud de Sibiu, situația ar fi putut evolua în favoarea trupelor noastre. Acest aspect a fost confirmat de generalul Erich von Falkenhayn, comandantul Armatei a 9-a germane care, ulterior, nota: „Aici așteptam ziua de 16 septembrie cu mare teamă. Dacă adversarul își continua înaintarea, o rezistență nu ar mai fi fost posibilă... exista puțină teamă că Armata a 2-a română va putea interveni încă mâine (16 septembrie *n.m.*) la trecătoarea Turnu Roșu asupra grosului Armatei a 9-a... Dacă grupul inamic scăpa la timp din trecătoare, ar fi însemnat desigur o trecere a Armatei a 9-a de la ofensivă la defensivă, cu rezultat pierderea campaniei din Transilvania... Mai rar în viața mea, nu tocmai săracă în puncte culminante dramatice, am așteptat cu încordare mai serioasă desfășurarea evenimentelor în ziua de 16 septembrie”³¹.

Față de această situație, Detașamentul Lotru a atacat cu toate forțele Corpul alpin german, reușind să-l oblige să se retragă de pe pozițiile ocupate, asigurându-se în felul acesta calea de retragere a trupelor Corpului 1 Armată³². Despre această acțiune a Detașamentului Lotru, condus de generalul David Praporgescu, Mircea Rădulescu, în lucrarea „Războiul neamului românesc”, spune: „În această împrejurare au putut cunoaște dușmanii valoarea ostașului român. Lupta era din ce în ce mai grozavă, bombardamentul dușman ajunsese de o intensitate formidabilă, iar înverșunarea soldaților noștri de a muri pe pământul lor a silit ca însăși presa dușmană să spună că românii opun o rezistență sălbatică. Munții Carpați păreau că au de gând să-și niveleze văile cu cadavrele luptătorilor. Grație hotărârii de a învinge cu orice preț a generalului Praporgescu și puterii de sacrificiu a trupelor sale, cu enorme pierderi, de ambele părți, Corpul alpin e risipit și respins, lăsând armatei de Olt trecătoarea liberă, pentru a se putea retrage”.

Generalul David Praporgescu a acordat o mare atenție păstrării înălțimilor cu vârful Coți care străjuiau drumul ce urmează culmea până la Greblești și pe unde se deschide calea către Curtea de Argeș, un drum excelent care, dacă ar fi fost ocupat de inamic, acesta ar fi putut tăia retragerea trupelor române din Oltenia. Și comandamentul german și-a dat seama de importanța poziției de la Coți și a făcut mari eforturi de a o cuceri, numai că s-a izbit de rezistența eroică a ostașilor trimiși acolo de către generalul Praporgescu.

În ziua de 16 septembrie a sosit în zona de operații locotenent-colonelul Găvănescul, subșef de stat major la Armata 1. Acesta, impresionat de capacitatea lui

³¹ *Istoria militară a poporului român*, p. 443.

³² Vasile Iosipescu, Maior Gheorghe Preda, *op. cit.*, p. 64 și urm.

Praporgescu de a face față situației grele, de curajul și dârzenia pe care le insufla subordonaților, de modul cum știa să stăvilească panica, telegrafiază șefului de stat major al Armatei a 1-a în care arată: „Sosit Căineni. Domnul general Praporgescu v-a trimis situația... Se speră că în 1-2 zile totul să fie în ordine... generalul Praporgescu îmi dă multe speranțe. L-am îmbrățișat și sărutat ca pe un frate mai mare... Rog mențineți hotărârea preluării comandai Corpului 1 Armată de către Praporgescu. Altfel este rău”. Într-adevăr, în ziua de 18 septembrie, comanda Corpului 1 Armată este încredințată generalului David Praporgescu, care preia în subordine Detașamentul Lotru la comanda căruia îl numește pe colonelul Traian Moșoiu.

„Tenacitate și dârzenie, fiecare să-și afirme voința și calitățile – iată ce vă cer”, le spunea Praporgescu subordonaților după preluarea comenzii Corpului 1 Armată. Pentru a se asigura o deplasare rapidă a trupelor de pe un mal pe celălalt al Oltului și în special pentru a putea interveni oportun cu Rezerva Corpului 1 aflată la Greblești, generalul Praporgescu dă personal dispoziții comandantului unei companii de pontonieri în vederea construirii urgente a unui pod peste râu, ceva mai jos de Greblești. La înălțimea Coți, inamicul atacă furibund pentru cucerirea acesteia, dar este respins cu pierderi sângeroase pentru el.

Pe locotenentul Ganovici din Regimentul 1 Grăniceri, trimis de către comandantul său pentru a raporta situația din sectorul Coți, Praporgescu îl îmbrățișează și-i spune să transmită bravilor apărători ai pichetului Coți mulțumirile sale pentru eroismul cu care-și îndeplinesc misiunea.

Despre încrederea pe care generalul Praporgescu o inspira subordonaților prin energia și competența sa, prin exemplul său personal, se vorbește într-o scrisoare trimisă de sublocotenentul Gheorghe Lupulescu de pe front părinților săi, într-una din acele zile: „Ne aflăm pe o linie de rezistență între munții Coți și Voineasa... Cu mine este și căpitanul Nicolae Golescu care, în virtutea tradițiilor străvechii sale familii istorice, a refuzat să rămână la postul său de inginer la căile ferate și a venit să-și facă datoria... Generalul Popovici a fost înlocuit cu generalul David Praporgescu, comandantul diviziei noastre. Căpitanul Nicolae Golescu îl cunoaște bine. Nu ne-a mirat că știindu-l pe front a venit să-l caute... Când generalul Praporgescu a venit la inginerul Golescu eram de față... Să sperăm, dragă tată, că generalul Praporgescu, care-i pe cât de capabil, pe atât și de apropiat sufletește de trupă, începând și el ca simplu ostaș..., va salva ceea ce a primit...de la înaintașul său. Despre mine, nu duceți grija, voi ști să-mi fac pe deplin datoria în orice împrejurare”.

În ziua de 22 septembrie, Corpul alpin atacă puternic și reușește să câștige ceva teren, dar tentativa acestuia de a continua ofensiva este contracarată de vitejia ostașilor conduși de generalul Praporgescu. El continuă să organizeze un puternic sistem de apărare în defileul Oltului pe înălțimile dominante. Pregătește două aliniamente de rezistență, primul: înălțimea Coți, Zănoaga, Dealul Vladului, Stâna Murgășului, Vârful Dânelor; al doilea: de-a lungul înălțimilor Măgura, Pleșul, Gorganul, Râgla, Pietrosul, Vârful Arsurei, nord Voineasa.

În ziua de 27 septembrie, trupele germane au încercat din nou să cucerească înălțimea Coți, dar au fost respinse.

Pentru a constata tăria pozițiilor de la Coți, generalul ia decizia să se deplaseze personal pe acea poziție. Pe 30 septembrie a început să urce spre Coți, deși a fost sfătuit de către subordonați să evite punctul acela atât de expus. Puțin iritat, însă cu aceeași voce blândă, dar fermă, a spus: „nu asemenea gânduri trebuie să preocupe pe un soldat”. În jurul orei 13.00, schijele unui obuz l-au lovit pe el și pe ofițerii care-l însoțeau. De pe targa improvizată pe care fusese întins, s-a adresat ofițerilor și soldaților, care-l priveau cu lacrimi în ochi: „*Nu slăbiți credința, a noastră e izbânda!*”

Au fost ultimele cuvinte ale unui erou al neamului, adresate cu încredere soldaților săi, cuvinte considerate un adevărat testament de român și de militar.

În Înalțul Ordin de zi nr.9 din 1 octombrie 1916, dat de Marele Cartier General, se arăta că „în luptele ce s-au dus la Coți, în munții de pe stânga Oltului, generalul David Praporgescu s-a distins prin bravură și excelentă conducere a unităților, susținând prin exemplu de bravură personală curajul trupelor de sub comanda sa, contribuind astfel a respinge totdeauna atacurile crâncene ale vrăjmașilor. Generalul Praporgescu David moare vitejește pe câmpul de luptă în primele rânduri”.

Recunoașterea meritelor eroului David Praporgescu

Directorul ziarului „Adevărul”, în articolul intitulat „Vitejie strămoșească” scria: „Vitejia strămoșească s-a redeșteptat. Soldații și ofițerii dau dovadă de strălucite calități... Fiecare regiment, fiecare companie, fiecare pluton își face datoria și faptele de arme eroice sunt cu sutele, sunt cu miile. Unele din ele ies la lumină. Cele mai multe sunt neștiute de restul lumii... Ele nu-s făcute ca să se știe, ci au pornit pur și simplu din sufletele modeste care, îndeplinindu-și datoria, nu-și dau seama de măreția faptelor. De la generalul Praporgescu, care, comandant de corp de armată, moare ca un simplu soldat, până la cel din urmă om, toți sunt eroi. Altă pană mai măiastră decât a mea, ar trebui să-i cânte și să-i premărească!”

La rândul lui, Nicolae Iorga consemna în „Neamul românesc” la rubrica „Vitejii noștri”: „Moartea în fruntea trupelor sale, pe care le comanda personal, a generalului Praporgescu, arată ce energii capabile de supremul sacrificiu se găsesc în rândurile ofițerilor noștri superiori. Ultimele lui cuvinte au fost: Nu pierdeți credința, a noastră e izbânda”.

Alte publicații ca „Viitorul”, „Epoca”, „Steagul”, „Vestea”, „La politique”, „L'indépendance Roumaine”, „Universul literar”, „Virtutea Militară” dedică numeroase pagini „eroului de la Munții Coți”.

Funeraliile generalului au avut loc în ziua de 3 octombrie 1916 la București, în prezența ministrului de război, reprezentanților Marelui Cartier General, a unui mare număr de generali și ofițeri, camarazi de arme din Corpul 1 armată, personalități de seamă ale timpului, simpli cetățeni care l-au cunoscut sau care au auzit despre faptele lui de arme.

Sub titlul „Înmormântarea unui erou”, ziarul „Adevărul” scria: „Ieșit din rândurile soldaților, generalul Praporgescu a ajuns comandant de corp de armată... Scumpă speranță a armatei noastre, generalul Praporgescu a dat în aceste șase săptămâni de război al României dovezi repetate de prevederea, iscusința și curajul său militar. Era

adorat de camarazi și trupă. Va fi neuitat de țară și neam. Murind în timpul inspecției pozițiilor celor mai înaintate, el a arătat că nu a cunoscut numai pe jumătate ce este datoria, că îi era străină milităria de paradă sau numai de cabinet. A murit soldat, fiindcă din soldat ajunsese general”.

Înainte de bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, când se împlineau nouă luni de la moartea generalului David Praporgescu, comandantul Corpului 1 armată, generalul Petala, s-a adresat trupelor de sub comanda sa astfel: „Ostași, generalul David Praporgescu, de la a cărui moarte eroică s-au împlinit nouă luni, nu a avut în viață decât un singur țel – datoria, un singur mijloc – munca și o singură dragoste – patria, care pentru el, soldatul patriot și credincios, mai presus de toate forma una și aceeași ființă. În numele încercatului și al bravului corp de armată oltean, a cărui moștenire sunt mândru că am luat-o după Praporgescu, îi aduc astăzi prinorul recunoștinței și admirației noastre! Vouă, ostași și ofițeri ai corpului de armată, nu pot decât să vă spun că aveți datoria de a lupta cu bărbăție, nu numai spre a vă dezrobi părinții, frații și copiii, dar spre a răzbuna pe fostul vostru comandant, care vă iubea ca pe copiii săi și care prin moartea sa s-a înfrățit pe veci cu soldații săi viteji, care, ca și dânsul, dorm somnul de veci sub pământul cotropit azi de dușman. Nu uitați ostași că el nu se poate odihni în acest pământ și că acum facem legământ sfânt de a recuceri acest pământ și a dezrobi pe frații robiți...”

În semn de omagiu adus celui care a fost generalul David Praporgescu, acolo sus, la Coți, s-a ridicat un obelisc, iar la mormântul său în cimitirul Șerban Vodă din București s-a amenajat un frumos monument, unde generalul Nicolae Sinescu, la dezvelirea monumentului, a ținut un discurs din care citez: „Generalul Praporgescu a fost omul care s-a înălțat prin muncă cinstită, prin capacitatea și meritele sale personale. Fiul răzeșului Praporgescu din Turnu-Măgurele, fără alt sprijin decât munca sa continuă, fără alte mijloace decât capacitatea sa, el s-a înălțat până la cele mai înalte trepte din ierarhia militară, și dacă cruda moarte nu ni l-ar fi răpit, generalul Praporgescu era menit să devină un militar și un om de mare valoare în țara românească”.

Semnele omagiale au continuat de-a lungul vremii. În anul 1923, comandantul grănicerilor decide ca mai multe pichete de grăniceri să-i poarte numele. În amintirea lui Praporgescu, la Turnu-Măgurele ia ființă „Societatea demobilizaților, grade inferioare, generalul David Praporgescu”. Prin grija acestei societăți, casa în care s-a născut generalul a fost transformată într-un mic muzeu cu o placă comemorativă pe frontispiciu.

În anul 1927, generalului Praporgescu i se conferă „post-mortem” ordinul „Mihai Viteazul” clasa a 3-a. În 1932, Regimentul 3 Călărași primește denumirea de „Generalul David Praporgescu”.

Omagiul adus generalului Praporgescu se concretizează și în alte modalități, cum ar fi aceea că o unitate de învățământ din Turnu-Măgurele se numește Colegiul tehnic „General David Praporgescu”, o localitate din județul Tulcea îi poartă numele, strada pe care a locuit în București, de asemenea, îi poartă numele, și, nu în ultimul rând, o stradă din Râmnicu-Vâlcea se numește „David Praporgescu”.

- / -

La fel ca și Grigorescu, Dragalina și alți generali patrioți ridicați din mijlocul poporului, David Praporgescu, această puternică personalitate ostășească a începutului veacului nostru, atestă geniul creator al poporului român pe tărâm militar. El s-a identificat cu interesele naționale ale poporului nostru, în numele cărora și-a făcut datoria cinstit și onest, a manifestat un deosebit interes pentru pregătirea sa, perfecționându-se continuu, convins fiind că nu-și poate sluji țara decât dacă stăpânește fără cusur toate tainele carierei pe care a îmbrățișat-o.

Personalitate militară marcantă, generalul David Praporgescu constituie, la fel ca toți eroii poporului nostru, un imbold, o pildă de slujire a patriei pentru generațiile de azi și cele care vor urma.

FAPTE DE EROISM ALE UNOR LOCUITORI DIN COMUNA CÂINENI, JUDEȚUL VÂLCEA, ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Marian Pătrașcu

Zonă de graniță și străbătută fiind de două importante căi de comunicație (calea ferată Piatra Olt-Sibiu și șoseaua națională E 81/DN 7, Râmnicu Vâlcea-Sibiu), actuala comună Câineni a fost în timpul Primului Război Mondial teatrul unor lupte sângeroase¹. Numeroși fii ai comunei și-au dat viața, luptând vitejește pe front, alții mai norocoși, dar nu mai puțin demni și viteji, au scăpat teferi, povestind copiilor și nepoților prin ce au trecut... Cei căzuți în luptă din comuna Câineni au fost în număr de 107, respectiv: 21 din Câinenii Mici, 28 din Câinenii Mari, 31 din Greblești și 27 din Robești². În plus, au existat 3 victime civile din Câinenii Mari.

Iată cum descrie tânărul locotenent Constantin T. Stoika³ moartea unui brav soldat din Greblești, la 18 septembrie 1916, pe muntele Mormânt din Boișoara: *Era un suflet brav caporalul Dumitru Sporiș din a XI-a Companie de Grăniceri. Luptase pe munții ce împrejmuiesc satul lui, Greblești. Acolo copilărise și acolo lăsase casa pustie și ograda. Sub ochii lui, părinții încercaseră carul pornind în bejenie... Și, în loc de a culege avutul și de a ajuta bătrânețea părinților, rămase cu arma în mână pe creste lângă camarazii din alte ținuturi depărtate. Muri apărându-și țarina. L-am ridicat de pe coastă, îngropându-l într-o ruptură de obuz dușman; am scris pe crucea strâmbă din lemn: **Aici... odihnește bravul caporal Sporiș Dumitru din Compania a XI-a Grăniceri, mort în postul său, azi 18 octombrie 1916 ora 4.00. Ce va fi în anii care vor urma în aceste ținuturi? Bătrânii lui părinți vor veni să caute semnul crucii în aceste văi spre a-i aprinde la mormânt lumina creștină a iertării?***

O poezie emoționantă a fost găsită într-un caiet din ranița sergentului-erou Ion Boerescu din Robești, căzut pe front chiar la începutul luptelor⁴. *Bulgărel de gheață rece, / În nouă sute șaisprece, / La Sfânta Maria Mare / Am trecut peste hotare, / În dorințu' florilor, / Pe sânu' Carpaților. / Și noi am înaintat / Pân' aproape de Orlat, / În credința dorului, / În juru' Sibiului. / Noi eram cam puținei / Și dușmanii peste noi, / Dușmanii ne-au atacat, / Noi cu forță am luptat!...*

Demnă de consemnat este fapta eroică a unui grup de localnici din Câineni, unii trecuți de mult de prima tinerețe, alții foarte tineri, cu armata nefăcută, care, conduși de

¹ M. Pătrașcu și N. Daneș, *Monografia comunei Câineni, județul Vâlcea*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Fortuna, 2008, p. 67; M. Pătrașcu, *America e de vină, trăiască America!*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Fortuna, 2010, p. 153.

² M. Pătrașcu, *America e de vină*,..., op. cit., p. 153.

³ C. T. Stoika, *Însemnări din zilele de luptă*, București, Editura Militară, 1988, p. 159-160.

⁴ M. Pătrașcu, *America e de vină*,..., op. cit., p. 153.

un ofițer inteligent și curajos, au ținut piept inamicului până la venirea ajutoarelor armate⁵. Locotenent-colonelul Toma Popescu se întorcea de la Craiova, unde se afla Comandamentul Armatei a I-a, la cartierul general al Corpului I Armată, (Corpul de Olt) stabilit inițial la Tâlmăciu, aducând corespondență secretă. La Căineni, a fost oprit de focul mitralierelor germane amplasate la Luncă și pe Dealul lui Vlad, în timp ce patrulă germană înaintau prin defileu spre podul de peste Olt, la est de Malu Podului. Apreciind gravitatea situației, ofițerul a acționat rapid adunând din Căineni 13 țărani *destul de vârstnici, dar inimoși*⁶, care mai rămăseseră în sat, i-a înarmat cu puștile găsite la primărie, le-a umplut cămășile cu cartușe și, încadrându-i cu cei doi sergenți care-l însoțeau, i-a dispus pe poziție în tranșeele de pe Malu Podului. Timp de trei ore, acești 13 țărani, împreună cu cei doi sergenți, au tras fără economie asupra inamicului care își făcea periodic apariția în defileu. Așezarea lor în tranșee la intervale mari și focul deosebit de susținut au dat inamicului impresia că în zonă se aflau forțe serioase, în fața cărora alpinii au trebuit să se oprească⁷. Eroica apărare realizată de cei 13 țărani a dat răgaz comandamentului român să ia măsurile corespunzătoare de apărare și, *ca atare, îngustul coridor n-a putut fi astupat de dușman la Căineni*⁸.

Iată cum descrie Fl. Tucă⁹ această memorabilă luptă: *Când patrulele dușmane s-au ivit în bătaia armelor, o salvă scurtă le-a avertizat că au de a face cu apărători hotărâți. Prima salvă a fost urmată de altele. Trăgeau țărani cu sete, ca ostași încercați. Patrulă germană, bine înarmate, sprijinite de focul armelor automate au tot încercat să se apropie, dar de fiecare dată podul se dovedea inaccesibil. Orele se scurgeau prea repede pentru o tabără, prea încet pentru cealaltă. Trei ceasuri au stat ferm pe poziție tăietorii de pădure și ciobanii, zădărniciind toate încercările dușmanului. Crezând că la podul de peste Olt se găseau efective numeroase, alpinii au renunțat la ideea de a-l mai cuceri.*

Cele trei ore salvatoare au fost suficiente pentru a se organiza transportul pe calea ferată, de la Lotru la Căineni, al trupelor române de pe Valea Lotrului și dispunerea lor pe Malu Podului, de unde, cu un foc intens, au determinat retragerea inamicului.

Într-o arhivă din Râmnicu-Vâlcea¹⁰ am găsit o listă cuprinzând numele a 12 participanți la această curajoasă acțiune, toți decorați, pentru bravura lor, cu medalia „Bărbăție și Credință – cu spade”. Aceștia sunt următorii: Canini Gheorghe, Canini Ion, Daneș N. Constantin, Daneș Ispas Gheorghe, Daneș F. Ștefan, Daneș N. Nicolae, Darie N. Nicolae, Fluturel Constantin, Horumbă Ion, Izoti Carol, Șușoi Ion și Vilău Ion. În anul 1996, pe zidul dinspre șosea al Primăriei Căineni (în Căinenii Mici), s-a montat o

⁵ M. Pătrașcu și N. Daneș, *Monografia com. Căineni,...*, op. cit. p. 67; Șt. Pascu (coord.), *Istoria militară a poporului român*, București, Editura Militară, 1988, vol. V, p. 442; C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României, 1916-1918*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989, vol. I, p. 266-275.

⁶ C. Kirițescu, op. cit., p. 266-275.

⁷ *Ibidem*; Fl. Tucă, *In memoriam*, București, Editura Militară, 1971, p. 72-77.

⁸ C. Kirițescu, op. cit., p. 266-275.

⁹ Fl. Tucă, op. cit., p. 72-77.

¹⁰ Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria” – Filiala Județeană Vâlcea „Matei Basarab”, arhiva.

placă comemorativă de marmură care are dăltuit pe ea următorul text: *În perioada 13-16 Septembrie 1916, un grup de tineri din Câineni, care nu făcuseră încă armata, au luptat împotriva Corpului Alpin German, reușind să scoată din încercuirea nemților Regimentul 5 Vânători. Pentru vitejia lor au fost decorați de Regele Ferdinand cu Medalia «Bărbăție și Credință».* Urmează numele acestor eroi: Daneș N. Constantin, Darie F. Ștefan, Rizoti Constantin, Horumbă C. Mihai, Cârstoiu P. Ion, Vilău Ion, Mihăilescu Gheorghe, Năstase D. Ion, Daneș C. Constantin, Vieru Constantin, Darie Nicolae, Canini Ion, Daneș I. Gheorghe, Canini Gheorghe, Fluturul Ion, Șușoi Ion, Horumbă Ștefan, Tăbăcuțu Constantin și Eftimie Ion (ordinea este cea de pe placă). Dedesupt mai este însemnarea: *Eroismul lor legendar constituie un exemplu pentru toți românii, să lupte pentru apărarea și propășirea țării.* Se poate constata că, față de sursa anterioară¹¹, ca de altfel, față de toate sursele istorice care indică 13 participanți la eveniment, pe placa comemorativă menționată sunt trecute 19 nume, unele dintre ele fiind și schimbate. Astfel, apar în plus Horumbă C. Mihai (sau Horumbă Ștefan), Cârstoiu P. Ion, Mihăilescu Gheorghe, Năstase D. Ion, Vieru Constantin, Tăbăcuțu Constantin și Eftimie Ion, respectiv, în loc de Daneș F. Ștefan apare Darie F. Ștefan, în loc de Daneș N. Nicolae, apare Darie Nicolae, în loc de Fluturul Constantin, apare Fluturul D. Ion iar în loc de Horumbă Ion, apare Horumbă C. Mihai (sau Horumbă Ștefan). De asemenea, în loc de Izoti Carol, apare Rizoti Constantin. În realitate este vorba de una și aceeași persoană, un italian stabilit în Câineni de Argeș (azi Câinenii Mici), pe numele său originar Carlo Izotti. Până după evenimentele din decembrie 1989, la ieșirea din Câinenii Mici spre Greblești, era o gospodărie în care locuia un fiu al lui. În orice caz, locul acela a fost denumit încă de la început *La Carol*, toponimul acesta existând și astăzi, când niște ziduri în ruină amintesc încă de faptul că acolo a existat o gospodărie.

În fine, placa comemorativă precizează că toți erau tineri și *nu făcuseră încă armata*, în timp ce alte surse istorice precizează că mulți dintre ei *erau trecuți de prima tinerețe*, adevărul fiind de fapt acela că grupul de țărani din Câineni care au ținut piept timp de trei ore unui dușman mult mai numeros și mai bine dotat, era format și din tineri, dar și din vârstnici, care nu fuseseră concentrați tocmai din cauza vârstei lor – prea mici, respectiv, prea mari. Să mai menționăm faptul că, dintre toți localnicii participanți la această confruntare absolut inegală – 13 sau 19, nu este foarte important acest aspect –, doar unul singur a căzut în luptă: rudarul Șușoi Ion.

¹¹ *Ibidem.*

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL SINTEZĂ A LUPTELOR DIN VALEA JIULUI

Ion Aldescu

Eliberarea Văii Jiului de sub stăpânirea austro-ungară

În scopul asigurării succesului ofensivei române din Transilvania, Marele Stat Major al Armatei a stabilit în planul său de campanie ca pivotul manevrei celor trei armate de pe frontul carpatic să-l formeze Divizia 11 Infanterie. Această divizie urma să fie mobilizată în perioada 15-24 august 1916 în zona de concentrare Târgu-Jiu – Romanești – Drăguțești – Voinești – Cârbești – Poiana și apoi, prin marșuri executate pe jos și pe calea ferată până în localitatea Bumbesti, să opereze în Valea Jiului.

Comandantul diviziei a fost numit generalul Ioan Muică. Siguranța concentrării diviziei s-a realizat de către trupele Grupului de Acoperire „Jiu” (comandant – col. (r) Dumitru Cocorăscu), care avea în subordine: Regimentul 18 Infanterie „Tudor Vladimirescu” Tg. Jiu, Regimentul 58 Infanterie Gorj, Batalionul I din Regimentul 26 Infanterie „Rovine” Craiova, Batalionul I din Regimentul 41 Infanterie Dolj, un Divizion de Artilerie calibru 63 mm din Regimentul 1 Artilerie de Munte Târgu-Jiu, Bateria 2 din Regimentul 5 Artilerie Târgu-Jiu, Bateria 5 din Regimentul 9 Artilerie Craiova și Escadronul 2 din Regimentul 1 Călărași Craiova.

În urma primirii Directivei Operative nr. 1 și a Ordinului de Operații nr. 2765 din 13/26 august 1916 al Marelui Stat Major, trupele Grupului de Acoperire „Jiu” au atacat prin surprindere în noaptea de 14/27 august 1916 posturile de pază instalate pe frontiera româno-austro-ungară dintre drumul Novaci – Sebeș și Câmpul lui Neag.

Întâmpinând o slabă rezistență din partea inamicului (Brigada 144 Infanterie Austro-Ungară comandată de col. Berger) dispusă pe un front de 80 de km lungime, în noaptea de 16/29 august trupele române au ocupat Petroșanii, centrul bazinului carbonifer al Văii Jiului, instalând aici ca primar pe comerciantul român Emil Pop, iar ca notar pe bătrânul pensionar și fost notar Vasile Dombora.

În prima zi de război au căzut în luptele din Valea Jiului: un ofițer și cinci ostași din Regimentul 58 Infanterie Gorj și 9 ostași din Regimentul 18 Infanterie Gorj, fiind răniți 31 de ostași din cele două regimente, iar doi fiind dați dispăruți. Primul ofițer care a avut onoarea să deschidă șirul jertfelor date de armata română în Valea Jiului a fost slt. (r) Paul Pantzu din Regimentul 58 Infanterie Gorj, înmormântat pe 17 august în cimitirul local din Petroșani. Cei 14 ostași căzuți la datorie în Valea Jiului au fost înmormântați în groapă comună la Livezeni pe 16 august 1916.

Animați de dorința eliberării fraților din Valea Jiului, ostașii celor două regimente de gorjenii împreună cu cei din Detașamentul „Maior Trușculescu” (Regimentul 26

Infanterie) au continuat lupta pentru respingerea dușmanului până dincolo de aliniamentul Poiana Muierii – Crivadia – Lupeni – Câmpul lui Neag.

În clocotul bucuriei de la 15/28 august 1916, locuitorii comunei Câmpul lui Neag, străveche așezare românească la poalele Retezatului, au fost primii care au dărâmat hotarul austro-ungar, primind cu entuziasm primii soli ai armatei române.

Bătrânul preot Ștefan Berinde, încins la brâu cu o bandă lată tricoloră, împreună cu fiul său, teologul Vasile și cu sătenii George Mârșav, Ștefan Breben, Alexa Hamz, Petru Mojoacă și Ion Danciu, au condus primele patrule ale armatei române până în vârful munților Retezat fugărind dușmanul spre Valea Streiului. Călăuza Petru Matei fiind prinsă de dușman, a fost executată pe loc, fără nici o formalitate. După terminarea concentrării, trupele Diviziei 11 Infanterie au pornit în marș prin Defileul Jiului spre Livezeni instalând Cartierul General al Diviziei pe 25 august / 7 septembrie în vila Ehrenberg de la Surduc.

Divizia avea în subordine Brigăzile 21 și 22 Infanterie, care operau în Valea Jiului. Marele Cartier General Român a ordonat Diviziei ca după eliberarea Văii Jiului să ocupe o poziție defensivă la nord de Hațeg. Comandantul Armatei 1 de la Craiova (general de divizie Ioan D. Culcer), socotind această poziție de luptă prea înaintată și riscantă, a hotărât ca înainte de executarea acestui ordin să întărească frontul pe localitățile miniere Vulcan și Lupeni, apoi să înainteze prin Pasul Merișor către Hațeg.

Evenimentele petrecute pe frontul din Dobrogea au impus însă o schimbare urgentă a planului inițial de campanie al armatei române. Sacrificiul dureros al reducerii forțelor destinate ofensivei din Transilvania spre a întări frontul defensiv din Dobrogea a făcut ca Marele Cartier General să suspende, la 25 august / 7 septembrie 1916, ofensiva de pe frontul carpatic.

Ofensiva germană pentru reocuparea Văii Jiului

Deși dușmanul nu cunoștea ordinul trecerii la defensivă al trupelor române, înaintarea acestora spre Hațeg era considerată foarte periculoasă, fapt pentru care a constituit un grup de 18 batalioane pus sub comanda generalului Sunkel. În acest timp, frontul Diviziei 11 Infanterie din Valea Jiului se întindea pe o lungime de 23 km, între dealurile Făgețel (1591 m) și Băloi (1002 m), având în rezervă doar două batalioane, cu o linie foarte ușor de străpuns.

Ofensiva germană de la Merișor a început la 1 septembrie 1916 și a durat 9 zile. În urma acestor lupte date cu un dușman superior în tehnică și efective, Regimentele 26 Infanterie, 21 Artilerie și 58 Infanterie au avut pierderi grele în oameni și tehnică.

Pentru a evita încercuirea de către dușman a trupelor române din Valea Jiului, generalul Culcer a ordonat evacuarea Petroșanilor și retragerea Diviziei 11 Infanterie pe vechea frontieră. Interpretând greșit acest ordin, generalul Muică a ordonat retragerea diviziei până la Bumbești Jiu. Dușmanul a profitat de această ocazie, a ocupat cu ușurință toate înălțimile de pe vechea frontieră, întărindu-se bine pe pozițiile ocupate, fapt pentru care trupele române au fost nevoite să ducă lupte grele și violente în scopul recuceririi lor.

În urma pierderii bătăliei de la Merișor – Bănița și implicit a Văii Jiului, generalul Muică (un ofițer tehnician distins, dar lipsit de experiența și calitățile unui ofițer de front) a fost înlocuit la comanda diviziei de către colonelul Dumitru Cocorășcu. Acesta a organizat prima apărare a diviziei pe vechea frontieră, în scopul trecerii, începând cu 12/25 septembrie 1916, la contraofensivă pentru recucerirea bazinului carbonifer Petroșani.

Contraofensiva română pentru reocuparea bazinului carbonifer al Petroșanilor

Conceperea contraofensivei române din Valea Jiului s-a făcut de către generalul Ioan Culcer, care a introdus în luptă un grup de 18 batalioane din care 16 au participat efectiv la lupte. Deși generalul Culcer a condus personal contraofensiva din Valea Jiului, reocupând bazinul carbonifer, din cauză că dușmanul a început la 13/26 septembrie pregătirea mării ofensive germane de la Sibiu spre Valea Oltului, acesta a fost nevoit să lase acțiunea din Valea Jiului pe un plan secundar și să-și îndrepte atenția principală spre frontul din Valea Oltului.

La 20 septembrie / 3 octombrie 1916, raportul de forțe din Valea Jiului se schimbă din nou în favoarea inamicului. În urma ripostei germano-austro-ungare, aripa stângă a frontului român, formată din Regimentul 57 Infanterie – Întâiul Mehedinți și Regimentul 1 Vânători, având pierderi mari în oameni și tehnică de luptă, a început retragerea pe vechea frontieră din Munții Vâlcan. În aceste lupte s-au remarcat în mod deosebit Regimentele 59 Infanterie Caracal, 41 Infanterie Craiova și 21 Artilerie Caracal.

Prima încercare germană de străpungere a frontului din Valea Jiului

Prima încercare germană de străpungere a frontului român din Valea Jiului a început la 10/23 octombrie 1916. Atacul german a coincis cu operația de regrupare a trupelor Armatei 1 Române, în urma căreia Divizia 11 Infanterie, urmare a pierderilor suferite în Valea Jiului, trebuia scoasă din luptă și adusă la Pitești pentru reorganizarea ei ca rezervă generală, la dispoziția Marelui Cartier General Român.

În acest timp, dușmanul pregătea atacul din Valea Jiului cu două divizii asupra a 6 batalioane lăsate aici pentru apărare. Ofensiva germană din sectorul Jiului a fost proiectată pe cele 7 drumuri și poteci laterale existente între Vârful Parângul Mare și Vârful Oslea. Cu toate acestea, inamicul a dat și un atac frontal asupra trupelor române, atât prin Pasul Vâlcan cât și prin Defileul Jiului. Atacul frontal dat de inamic, concomitent cu manevra de învăluire a aripilor frontului român, avea scopul să oblige trupele noastre să se retragă spre Oltenia. Jurnalele operațiunilor militare și registrele istorice ale regimentelor care au luptat în Valea Jiului consemnează o rezistență plină de eroism a trupelor noastre în acest sector de front.

Deși ideea evacuării Olteniei în momentele de criză intrase de câteva ori în calculele Marelui Cartier General, Comandamentul nostru suprem nu a admis propunerea generalului Culcer de evacuare a Olteniei, acesta fiind înlocuit la comanda armatei de generalul Dragalina (rănit la 12/25 octombrie 1916 în Defileul Jiului).

În 13 octombrie, noul comandant al Armatei 1, general Nicolae Petala cere trupelor române să facă aproape imposibilul pentru respingerea dușmanului care se afla deja la marginea orașului Tg. Jiu. Contraofensiva de front și de flancuri dată de trupele Grupului „Jiu” comandate de colonelul Ioan Anastasiu a contribuit la retragerea și urmărirea dușmanului spre Schela, aruncându-l înapoi spre vechea frontieră.

Biruința de la Jiu din 14/27 – 16/29 octombrie 1916 nu a putut fi exploatată de trupele române din cauza oboselii și efortului acestora, fapt pentru care inamicul nu a fost urmărit și alungat peste frontieră. În plus, presiunea atacurilor dușmane în alte sec-toare ale frontului a contribuit la dezorganizarea Grupului „Jiu”.

Ruperea frontului român în sectorul Jiului

Convins că prin utilizarea unor trupe numeroase va reuși să rupă, totuși, frontul în sectorul Jiului, generalul Erich von Falkenhayn (comandantul Armatei a 9-a Germane) a concentrat aici un grup format din 80.000 de oameni și 30.000 de cai – pus sub comanda generalului Kuhne, – aceasta fiind cea mai importantă forță militară care operase până acum pe frontul carpatic. În subordinea generalului Kuhne a intrat și cunoscutul Batalion Alpin „Württemberg”, specializat pentru lupta în munți și adus la sfârșitul lunii octombrie 1916 în Valea Jiului.

Merită semnalată prezența în rândurile acestui vestit batalion alpin a tânărului căpitan Erwin Rommel (26 ani) – comandantul Companiei 2, care a trecut prin Petroșani, Vulcan și Lupeni, pentru a participa la luptele din zona: Muntele Muncel – Colina Stersura – Vârful Copilețul – Vârful Gruia Mare, ocupând prin lupte grele Dealul Leșului (cota 1000) pe care, ulterior, o apără cu mari eforturi.

Spre deosebire de prima încercare de străpungere a frontului român din Valea Jiului, axa direcției principale de atac a constituit-o Defileul Jiului, ofensiva dându-se pe un front de 30 de km, întins între Piscul Molidvișului (la răsărit) și Drumul Neamțului (Șoseaua Buliga, la apus).

Noua ofensivă pregătită cu minuțiozitate specific germană a început la 29 octombrie / 11 noiembrie 1916. Frontul român în acest sector era menținut de o singură brigadă a Diviziei 1 Infanterie, comandată de colonelul Ion Anastasiu. După două zile de lupte grele, dușmanul a reușit să rupă frontul român în acest sector, iar la 2 noiembrie 1916 a intrat în Târgu Jiu fără luptă.

Drapele de luptă ale unor regimente și ofițeri decorați pentru fapte de vitejie în Valea Jiului

Luptele purtate de armata română pentru eliberarea Văii Jiului în campania anului 1916 reprezintă câteva pagini de eroism săvârșit pe câmpul de luptă în Războiul pentru Întregirea Neamului. Pentru faptele lor de vitejie, au fost decorate cu Ordinul Militar „Mihai Viteazu” – cel mai înalt ordin militar de război din țara noastră, drapelele de luptă a patru regimente:

- Regimentul 1 Vânători Mehedinți;

- Regimentul 18 Infanterie Gorj;
- Regimentul 1 Artilerie de Munte Tg. Jiu;
- Regimentul 2 Artilerie de Munte Curtea de Argeș și următorii 10 ofițeri:
- g-ral Ion Dragalina (comandantul Armatei 1 Române);
- lt. Grigore Mihăilescu (Regimentul 21 Artilerie – comandant de baterie);
- slt. Nicolae Pătrășcoiu (Regimentul 18 Infanterie „Tudor Vladimirescu” Gorj – comandant de companie);
- cpt. Haralambie Bădescu (Regimentul 58 Infanterie Gorj – comandant de batalion);
- cpt. Pârvu Boerescu (Ofițer de Stat Major al Armatei 1);
- cpt. Nicolae Macici (Regimentul 41 Infanterie Craiova – comandant de companie);
- lt. col. Mihail Trușculescu (Regimentul 26 Infanterie „Rovine” Craiova – comandant de batalion);
- lt. col. Petre Cănciulescu (Comandantul Regimentul 1 Vânători „Regele Ferdinand” Mehedinți);
- col. Ioan Dejoianu (Comandantul Regimentul 5 Obuziere Tîrgu-Jiu);
- cpt. Ilie Dumitrescu (Regimentul 26 Infanterie „Rovine” Craiova – comandant de companie și de batalion).

Motivat de dragostea pentru cariera de ofițer și legat afectiv de Valea Jiului unde am slujit patria sub drapel timp de două decenii, m-am străduit ca, după plecarea mea din armată, să realizez o lucrare cât mai completă despre luptele și eroii de la Jiu în campania anului 1916 și, totodată, o cronică a existenței oștirii române pe aceste meleaguri.

Rezultatele cercetărilor mele s-au materializat în lucrarea „Armata română în Valea Jiului – repere istorice (1916-1999)”, Editura Militară, București, 2001.

Bibliografie

- Centrul de Studii și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice Pitești, Fond Registrele Istorice și Jurnalele operațiunilor de luptă ale diviziilor și regimentelor care au participat la luptele din Valea Jiului;
- *România în anii primului război mondial*, vol. I-II, Editura Militară, București, 1987;
- *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988;
- Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României. 1916-1919*, Editura Științifică și Enciclopedică, vol. I, București, 1989.

EVENIMENTE, OAMENI, LOCURI ȘI MĂRTURII DESPRE LUPTELE DIN VALEA JIULUI DIN 1916

Iosif Bodo

Anul acesta se împlinesc o sută de ani, de la intrarea României în primul război mondial. După declanșarea războiului în iulie 1914, România rămâne neutră, iar în perioada neutralității asupra guvernului român se fac presiuni din partea ambelor tabere combatante. Până la urmă primul ministru Ion I. C. Brătianu semnează tratatul cu puterile Antantei, iar la 14/27 august 1916 România declară război Austro-Ungariei. Conform planului de război al României, denumit Ipoteza Z, trei armate (I, a II-a, și de Nord) trebuiau să ocupe imediat Transilvania. S-a estimat că acestora nu li se vor împotrivi mai mult de 100.000 de soldați austro-ungari, care la început vor opune o slabă rezistență. Din cele trei armate care atacau Ungaria și pătrundeau în Transilvania, Armata I sub conducerea generalului Ioan Culcer avea misiunea de a ataca și respinge trupele inamice care s-ar găsi în Banat și valea inferioară a Mureșului, ocupând ca prim obiectiv important zona Alba-Iulia – Simeria – Poarta de Fier a Transilvaniei. În cadrul Armatei I, în sectorul Jiului, acționa Divizia a 11-a Infanterie, comandată de generalul de brigadă Muică Ioan. Această divizie a avut în cadrul campaniei din 1916 una din cele mai grele și mai importante misiuni. Comandantul trupelor de Acoperire Jiu a fost colonelul în rezervă Dumitru Cocorăscu. Trupele Diviziei 11 Infanterie au fost aduse pe calea ferată până la Bumbești și de acolo prin marș până la Livezeni, iar cartierul Diviziei a fost instalat în vila Ehrenberg de la Surduc. În noaptea de 14/27-15/28 august 1916 Grupul de Acoperire Jiu a atacat prin surprindere posturile de pază instalate pe frontiera austro-ungară.

În fața acestor trupe, dușmanul avea dispusă Brigada 144 austro-ungară comandată de colonelul Berger. Această brigadă avea misiunea să împiedice intrarea trupelor române în Valea Jiului și, în caz că va fi respinsă, să se retragă spre Hațeg, întârziind cât mai mult înaintarea trupelor române.

Apropierea căii ferate din Valea Mureșului și importanța bazinului carbonifer Petroșani au făcut din regiunea Văii Jiului la începutul războiului teatrul unor lupte aproape neîntrerupte, armatele române și dușmane dând pe rând ofensive și contra-ofensive în urma cărora au înaintat și au fost respinse alternativ.

Întâia ofensivă română începută în noaptea de 14/27 august 1916 a condus trupele Grupului de Acoperire-Jiu la ocuparea întregii regiuni a Petroșanilor, trupele române înaintând dincolo de Merișor.

Ofensiva generalului german Sunkel, începută la 1/14 septembrie 1916, a respins trupele române până pe crestele vechii frontiere. La 20 sept./3 oct. 1916, trupele române au fost readuse pe linia vechii frontiere.

În urma acestor acțiuni, sectorul Jiului cuprins între Vârful Oslea și Vârful Parângul Mare a rămas aproape o lună un sector liniștit, deși între trupele române și inamice au avut loc diferite ciocniri pentru ocuparea sau reocuparea unor înălțimi dominante. Este vorba despre cele două ofensive germane din 23-27 octombrie; contraofensiva generalului Ioan Culcer la 12/25 septembrie 1916, care a pus din nou armata română în posesia bazinului carbonifer Petroșani; acțiunea germană sub conducerea generalului von Bussche și din 11-14 noiembrie 1916, care au încheiat definitiv luptele în această zonă.

În lucrarea mea voi încerca să prezint câteva momente și locuri din aceste lupte pe baza mărturiilor sublocotenentului Nicolae Pătrășcoiu, care a luat parte la toate luptele din pasul Vâlcan, Oboroca și defileul Jiului, ale lui Viktor Maderspach, care a luptat în cadrul armatei austro-ungare și ale lui Erwin Rommel, care a participat la ofensiva germană din noiembrie 1916.

În vara anului 1916, atmosfera în Valea Jiului era destul de încordată. În rândul autorităților austro-ungare și mai ales al populației civile s-a răspândit zvonul că România va încălca neutralitatea și va intra în război de partea Antantei. Mulți locuitori, de teama războiului, se pregăteau să părăsească zona. Această stare de spirit este surprinsă de Viktor Maderspach, proprietarul unei fabrici de prelucrare a lemnului din Iscroni, un vânător foarte cunoscut, care cunoștea foarte bine munții din jurul depresiunii Petroșani. La începutul lunii august era în concediu de pe frontul rusesc și prezintă atmosfera de aici. Are o convorbire cu prefectul Mara László, care îi atrage atenția să renunțe la pregătirile de a părăsi zona, dând un exemplu și celorlalți locuitori. Prefectul menționează că premierul Tisza István a spus că România va rămâne neutră, această neutralitate fiind garantată de regele Ferdinand al României¹. Viktor Maderspach critică atitudinea autorităților austro-ungare, care nu s-au preocupat de instruirea și înarmarea unităților minierești și pentru a face un plan de evacuare pentru populația din bazinul carbonifer².

În mai puțin de 48 de ore de la începerea războiului, trupele române au ocupat întreaga depresiune, ocupând Petroșanii, centrul industrial al regiunii miniere. În această perioadă armata română a purtat lupte cu trupele colonelului austriac Berger, la care se mai adăugaseră trei batalioane de mineri militarizați de la minele din Valea Jiului, comandați de șefii și inginerii acestora. Trupele austro-ungare au fost respinse. Până la Merișor trupele române nu prea au întâmpinat rezistență. Încă în seara zilei de 14/27 august 1916, Viktor Maderspach se pune la dispoziția colonelului Stavinszky, care dă ordin de retragere și își fixează comandamentul în gara Merișor. El menționează că în seara acelei zile, din ordinul colonelului Stavinszky, directorul minelor, Winklehner, a aruncat în aer podul de fier din zona Surduc³. În noaptea de 14/27-15/28 august în Petroșani haosul era total. Cu toate că autoritățile austriece se împotriveau evacuării civililor, n-au putut să-i împiedice să fugă în clipa în care s-a răspândit vestea înaintării

¹ Maderspach Viktor, *Az oláhok vérvnyomában a Fekete-tengerig*, Lazi Könyvkiadó, Szeged, 2012, p. 8-9.

² *Ibidem*, p. 14.

³ *Ibidem*, p. 19.

românilor. Acest exod de populație a fost surprins și de Viktor Maderspach, când și-a îndeplinit prima sa misiune, ducând ordinul colonelului Stavinszky, maiorului Mentler din zona Oboroca, pentru a se retrage spre Valea Lupului. În pasul Dealu Babii s-a întâlnit cu grupuri de civili, care se îndreptau spre gara Merișor, în speranța să se îmbarce în trenuri⁴. Ajungând în zonele din spatele frontului, refugiații răspândeau adeseori informații exagerate despre ostilitatea, jafurile și chiar violențele românilor. În urma investigațiilor, majoritatea acestor acuzații s-au dovedit nefondate după cum afirmă surse germane și austriece. Începând din zona Merișor, rezistența trupelor dușmane a devenit tot mai mare. Linia de rezistență a trupelor române s-a extins de-a curmezișul pasului Merișor, peste înălțimile Muncelu – Oboroca – Dealul Cornetul – Coasta Laturii – Tulișa – Vf. Făgețel⁵. În timpul luptelor din zona Petroșani – Bănița – Merișor, a fost aruncat în aer podul Gritti de către directorul Winklehner, la ordinul primit de la superiorii săi. Mai târziu s-a dovedit că aruncarea acestui pod în aer a fost o mare greșeală. În luna octombrie, când vor sosi ajutoare germane, ele vor fi debarcate în gara Pui, iar de aici transportul spre Valea Jiului se va face în condiții grele. Însuși generalul Erich von Falkenhayn, care la 18 septembrie 1916 a sosit la noul său cartier general de la Deva pentru a lua în primire comanda Armatei a IX-a germane, a considerat că aruncarea podului de la Merișor a fost o greșeală și că dacă podul nu era aruncat în aer, armata germană încă în toamna anului 1916 ajungea până la Marea Neagră⁶. Lupte grele s-au dat în zona Dealu Babii, pe vechiul drum Vulcan-Merișor, pe dealurile Branu și Băloi, cu pierderi serioase din ambele părți. O confruntare serioasă a avut trupa condusă de Viktor Maderspach cu o trupă românească în poiana Făgețel⁷. După sosirea generalului Erich von Falkenhayn, noua misiune încredințată acestuia era trecerea imediat la ofensivă pe frontul Carpaților românești. Acestui general i s-a părut cel mai potrivit pentru această ofensivă zona Oltului. A început să concentreze aici armată cât mai puternică și a dat ordin pentru a suspenda ofensiva germană în Valea Jiului. Interesante sunt observațiile lui Viktor Maderspach după întâlnirea cu ofițerii germani de la cartierul general al generalului Falkenhayn. El trage concluzia că ofițerii germani nu știau să citească corect harta. Ei credeau că potecile de pe hărțile turistice și militare sunt drumuri pe care se poate circula cu mijloace normale de transport. Nu le venea să creadă că pe porțiuni de sute de kilometri de la Herculanee la Brașov munții pot fi traversați doar în trecătorile Surduc, Turnu Roșu și pasul Bran⁸. La 25 septembrie 1916 în urma contraofensivei generalului Ioan Culcer, armata română a reocupat bazinul carbonifer Petroșani. Recucerirea regiunii miniere Petroșani nu a durat prea mult. La Cartierul Diviziei a 11-a Infanterie din Valea Jiului au sosit știri și informații referitoare la faptul că dușmanul concentrează la Hațeg forțe numeroase. Raportul de forțe din Valea Jiului s-a schimbat din nou în favoarea inamicului, trupele germane și austro-ungare fiind întărite cu forțe speciale, iar comanda noului grup a fost încredințată

⁴ *Ibidem*, p. 27.

⁵ Ion Aldescu *Armata română în Valea Jiului*, Editura Militară, București, 2001, p. 49.

⁶ Maderspach Viktor, *op. cit.*, p. 110.

⁷ Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 58.

⁸ Maderspach Viktor, *op. cit.*, p. 113.

generalului german von Bussche. La 3 octombrie alpinii austro-ungari au atacat pe flancul stâng al trupelor române din înălțimile Făgețel și Oboroca. O luptă sângeroasă s-a dat în noaptea de 4-5 octombrie pe Vf. Oboroca, iar trupele române s-au retras pe crestele Munților Vulcan⁹. Timp de o săptămână, zi și noapte, s-au dat lupte pentru stăpânirea fiecărui deal și a fiecărei văi, până ce trupele Diviziei a 11-a Infanterie s-au stabilit și consolidat un timp de-a lungul frontului situat pe crestele înălțimilor de pe vechea frontieră româno-austro-ungară. După producerea unor distrugerii la instalațiile minelor din acest bazin carbonifer, pentru ca ele să nu mai poată fi folosite un timp, Valea Jiului a fost abandonată, pentru a doua oară, în mâinile dușmanului¹⁰.

Cu toate greutățile ivite, comandamentul german nu a pierdut nădejdea de a încerca înainte de venirea iernii să pună mâna pe vreuna din trecătorile Carpaților. În încercarea sa de a pătrunde la sud de Carpați, comandamentul german a tatonat drumurile de la Jiu, readucând, în a doua jumătate a lunii octombrie 1916, sectorul Jiului pe planul întâi al războiului. Comanda trupelor germane care urmau să realizeze străpungerea frontului român în sectorul Jiului a fost încredințată generalului bavarez von Kneussl. Începutul ofensivei a fost fixat pentru ziua de 23 octombrie 1916, iar această ofensivă avea să urmeze nu defileul Jiului, ci cele șapte drumuri și poteci laterale existente între Vf. Parâng și Vf. Oslea¹¹. Planul ofensiv german prevedea un atac frontal în defileul Jiului și în același timp o manevră de învăluire a aripilor frontului român. În dimineața zilei de 23 octombrie s-a declanșat atacul. Noaptea ninsese și o ceață groasă se lăsase peste înălțimi. Împotriva „Grupului Jiu” era aliniată o forță comandată de generalul bavarez Paul Ritter von Kneussl, care a lansat atacul atât pe ramura Surduc, cât și pe ramura Vulcan. Au fost cucerite câteva vârfuri, iar în zonele mai joase artileria germană a transformat câmpul de luptă într-un iad al exploziilor, care a lăsat terenul plin de morți și răniți. Retragerea unor unități românești s-a transformat într-o fugă dezordonată spre Târgu Jiu, aflat în sud. Curând întreaga Divizie a 11-a era în retragere. A doua zi comandantul Armatei I, generalul Ioan Culcer, a cerut Marelui Cartier General permisiunea de a executa o retragere generală. Răspunsul dat de la Periș propovăduia rezistență cu orice preț, iar generalul Culcer să fie înlocuit cu generalul Ioan Dragalina. Acesta a preluat comanda la 24 octombrie și era și mai neînduplecat cu oamenii săi. „Soldații care nu pot înainta trebuie să moară la fața locului, în vreme ce comandanții care dau ordin de retragere vor fi aduși în fața curții marțiale”¹². Dragalina a ordonat contraatacuri imediate pe centru și pe flancurile inamicului. A doua zi de la preluarea comenzii, pe când generalul Dragalina se afla la înălțimea Schitul Locurile Rele, un glonț de infanterie sparge geamul automobilului și îl rănește grav pe general în braț. Din cauza declanșării unei septicemii, moare după două săptămâni. Forțele lui Kneussl au dobândit controlul asupra întregii culmi muntoase și au ajuns la limita pădurii de pe versantul sudic. Unitățile de avangardă se aflau la numai cinci kilometri de Târgu Jiu. În

⁹ Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 80.

¹⁰ *Ibidem*, p. 82.

¹¹ *Ibidem*, p. 93.

¹² Glenn E. Torrey, *România în primul război mondial*, Editura Meteor Publishing, București, p. 145; Nicolae Pătrășcoiu, *Bătălia de la Jiu*, Institutul de arte grafice „Marvan”, București, p. 26.

dimineața zilei de 27 octombrie forțele române au trecut la contraatac. Tactica infiltrării și învăluirii a avut succes, deoarece forțele lui Kneussl, neconsolidate încă, erau izolate în grupuri mici pe un front de 20 de kilometri. Deși n-au avut peste tot succes, românii au silit treptat forțele lui Kneussl să se retragă în munții de la nord de Târgu Jiu. Slăbiți de ploaia și zăpada căzută și de drumul prost care le împiedica aprovizionarea, rezistența germanilor s-a prăbușit, iar forțele lui Kneussl au început o retragere totală. Locotenentul major Erwin Rommel din Batalionul de vânători de munte Württemberg, care tocmai atunci ajungea pe front, descria astfel o unitate de retragere a Diviziei 11 Infanterie bavareze pe care a întâlnit-o „Păreau cu nervii la pământ. Majoritatea camarazilor lor au fost uciși în luptele cu românii. Îi descriau pe români drept adversari feroce și periculoși”¹³. Deși nu reușiseră să pătrundă în România, germanii controlau încă înălțimile și cea mai mare parte a trecătorilor.

După respingerea ofensivei germane, Armata I nu a întreprins nici o acțiune serioasă de a ataca pe inamic, care se reorganizează, primește întăriri puternice și pregătește o altă ofensivă care va fi decisivă. Această armată se mulțumește să respingă în mod fantezist pe inamic. Dacă izbânda de la Jiu din 27 octombrie ar fi fost exploatată, ea putea deveni o mare victorie. Uraganul ce s-a dezlănțuit după 11 noiembrie ar fi fost de bună seamă evitat și armata română rămânea pe Carpați poate până în primăvara lui 1917. Dacă însă soarta ar fi silit pe germani să ceară armistițiul în ziua de 28 octombrie 1916 în loc de 11 noiembrie 1918, cine s-ar îndoi că cel mai mare succes obținut de români a fost acela de la Jiu, din 27 octombrie 1916¹⁴.

La începutul lunii noiembrie Falkenhayn se pregătea să atace din nou, înainte ca venirea definitivă a iernii să spulbere orice speranță de reușită. Generalul german decide schimbarea strategiei și concentrarea eforturilor pentru forțarea unei singure trecători, trecătoarea Pasul Lainici din defileul Jiului, unde a concentrat forțele principale ale armatei sale. „Rezultatul calculelor a fost că ceea ce n-am putut obține în regiunea Surduc prin surprindere, trebuie obținut prin forța brutală. Numai în această cea mai îngustă porțiune a munților era posibil a exercita cu trupele trecerea spre câmpia românească, într-un marș forțat. Numai aici cunoșteam condițiunile de ambele părți ale șoselei în mod precis. Aici ieșirea spre sud se afla în mâna noastră și puteam spera să surprindem inamicul. Era evident că după succesul obținut împotriva lui Kneussl, el nu mai conta pe repetarea atacului nostru”¹⁵. Pentru ca înfrângerea din octombrie să nu se repete, el a mărit cu mult grupul inițial de luptă a lui Kneussl și la sfârșitul lunii octombrie a fost adus aici Batalionul de vânători de munte Württemberg, din care a făcut parte și tânărul locotenent Erwin Rommel. Batalionul a fost debarcat la Pui nu departe de podul de la Merișor, care fusese aruncat în aer. După miezul nopții au ajuns la Petroșani și au fost cazați în sala de clasă a unei școli. După câteva ore de odihnă au fost duși la Uricani. Rommel menționează că „cu câteva zile mai înainte, atacul Batalionului 11 bavarez prin defileul Surduc și pasul Vulcan a eșuat. Corpul de armată

¹³ *Ibidem*, p. 147.

¹⁴ Nicolae Pătrășcoiu, *op. cit.*, p. 108.

¹⁵ Erich von Falkenhayn, „Campania Armatei a IX-a împotriva românilor și rușilor”, în Wikipedia; Erich von Falkenhayn, „Campania din România 1916-1917”.

Schmettow ține sub supraveghere zona liniei de creastă. Dacă va avea loc un atac din partea românilor această putere slabă nu poate să facă față acestui atac¹⁶. „Din Uricani comandamentul ne trimite spre înălțimea de 1794 m, spre zona de creastă a graniței. Înaintăm pe o potecă abruptă. Rucsacurile sunt încărcate cu provizii pe patru zile. Animalele de transport și echipamentul de munte nu sunt cu noi. Ofițerii își cară și ei rucsacurile. Urcăm ore întregi pe pantele abrupte ale muntelui”¹⁷. Rommel dând deja dovadă de cutezanță și determinarea care-l vor caracteriza, și-a condus compania în timpul traversării terenului extrem de accidentat și a ajuns în șaua munților. Uzi din cauza ploii continue și lipsiți de posibilitatea de a face foc, mulți soldați s-au îmbolnăvit. „Când pornim spre punctul indicat plouă și pornim fără călăuză. Ploaia se întetește și se lasă întunericul. Pe panta abruptă, stâncoasă este imposibil de înaintat. Înnoptăm la înălțimea de 1500 m. În hainele ude ne cuprinde frigul. Încercarea de a aprinde focul este zadarnică. Înveliți în pături și foi de cort tremurăm de frig. Minutele nopții îngrozitoare trec foarte încet. După miezul nopții ploaia se oprește, dar vântul rece, pătrunzător face imposibilă odihna. În sfârșit se luminează și putem continua înaintarea spre înălțimea de 1794 m. Pe ultima porțiune înaintarea s-a făcut prin zăpadă. Până am ajuns pe vârf, hainele și echipamentul au înghețat. Temperatura este sub zero grade și un vânt rece, pătrunzător suflă la această înălțime”¹⁸. „După trei zile, în condiții meteorologice mult mai bune și cu un echipament mai bun, urcăm Muncelul. După o campare la 1800 m ne apropiem de Stesură. Aceasta este o ramificație abruptă spre nord, nord-est în Munții Vâlcan. De la Stesura spre nord, compania așează avanposturi, în timp ce pe o ridicătură împădurită se așează în formă de arici și se asigură cu trei posturi. Stesura se însuflețește. În apropiere, un batalion românesc este așezat în mai multe poziții de apărare. În zilele următoare au loc ciocniri cu forțele românești mai mici, din fericire fără pierderi din partea noastră. Mâncarea este adusă din valea de dincolo de creastă cu animale de tracțiune¹⁹. La începutul lui noiembrie românii s-au pregătit pentru a face față unui atac german în zona Brașovului. Cea mai mare parte a rezervelor s-au concentrat la nord de Ploiești. Nu se așteptau că în apropiere de Vulcan și defileul Surduc se formează o nouă armată germană sub conducerea generalului Kuhne, cu scopul de a pătrunde în Muntenia și să atace din vest. „Batalionul de vânători de munte Württemberg, care era în dreapta grupului Kuhne, în primele zile ale luni noiembrie, deci înainte de ofensiva generală din 11 noiembrie, după lupte grele a ocupat creasta Prislop – Cepilui – Gruba Mare și prin aceasta a asigurat ieșirea forțelor principale din zona muntoasă. Zonele ocupate au fost apărate de contraatacurile adversarilor. În aceste confruntări, românii s-au luptat foarte bine”²⁰. La 11 noiembrie dimineața compania a 2-a, întărită cu un pluton de pușcași mitralieri, a stat pregătită de atac la 200 de metri de pozițiile de pe pantele Leșului. „După câteva atacuri mai mici, începe ofensiva companiei. Ca o cascadă se năpustesc din tufe spre pantă în jos grupurile noastre. Contrar

¹⁶ Erwin Rommel, *Gyalogság előre*, Danubius Könyvkiadó, Budapest, 1942, p. 111.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 112.

¹⁹ *Ibidem*, p. 113.

²⁰ *Ibidem*.

așteptărilor nu au loc lupte corp la corp. Atacurile vânătorilor de munte în câteva minute au desființat pozițiile de apărare ale inamicului dintre Gruba Mare și Leșului, iar grupurile noastre au ajuns în zona Leșu la 700 m altitudine. Nu s-au luat prea mulți prizonieri pentru că românii au dispărut foarte repede în văile dintre cele două creste. Luăm în stăpânire vârful Leșu, unde înnoptăm în corturi”²¹. Pe 12 noiembrie, la Văləri Curpenel, un puternic contraatac al românilor a ținut pe loc unitatea lui Rommel vreme de o zi întreagă și până la lăsarea întunericului. Românii au atacat în valuri pentru a fi respinși de fiecare dată de o putere de foc superioară, datorată mai ales mitralierelor grele ale germanilor. A doua zi dimineța, numărând sutele de români morți pe câmpul de luptă, Rommel s-a minunat că aceștia au atacat în mod repetat și au perseverat împotriva extraordinarei sale puteri de foc²². „La 12 noiembrie compania a 2-a întărită a coborât în ceață și s-a asigurat din toate direcțiile. Situația era cu totul necunoscută și în orice moment puteam întâlni forțe ale inamicului. Importanța cercetării terenului și realizarea legăturii cu vecinii au fost dovedite de evenimentele din 13 noiembrie. Fără operațiunea de cercetare, care a constatat că se apropie forțe inamice, compania a 2-a ar fi fost încercuită și distrusă. Pușca mitralieră de la postul 1 a deschis focul rapid spre direcția inamicului, acest lucru clarificând situația și a oferit timp pentru a închide golul din stânga. În partea de sud a Curpenului, în ceața deasă, în luptele cu adversarul n-au avut loc lupte de baionetă, ci lupte de foc. Datorită forțelor noastre mai mici, nu era indicată lupta de baionetă. Superioritatea adversarului făcea să avem mari pierderi. Lupta de foc a putut opri ofensiva unui adversar superior numeric. Avangarda, ca și plutonul 1, s-au retras în ceață la posturile din spate. În luptele din localitate, față de un adversar cu forțe superioare, am reușit să facem față prin aruncarea în luptă a ultimelor forțe și re poziționarea unor forțe din zonele mai puțin periculoase”²³.

După ce rezistența românilor a cedat, forțele lui Kühne dețineau controlul total asupra drumului din trecătoare. El s-a pregătit imediat să trimită grosul infanteriei și artileriei sale, precum și cele două divizii de cavalerie ale contelui Schmettow pe câmpia din jurul orașului Târgu Jiu. Acesta a fost ocupat pe 2/15 noiembrie după scurtă împotrivire a câtorva miliții românești... După o luptă care a durat două zile, din 3/16 până la 4/17 noiembrie, frontul românesc a fost străpuns, iar cavaleria lui Schmettow a năvălit pe câmpia română. Luptând cu disperare să-și apere patria, românii au suferit pierderi catastrofale. Dintr-un regiment, trei sferturi zăceau pe câmpul de luptă, morți sau răniți, iar restul au fost luați prizonieri. Divizia de Infanterie 1 a fost redusă la 1800 de oameni, iar Divizia de Infanterie 17, la 2000. Ceea ce a rămas din Grupul Jiu s-a retras în mare dezordine. După victoria inamicului pe Jiu, întreaga apărare a Carpaților Meridionali era compromisă²⁴.

²¹ *Ibidem*, p. 114.

²² Glenn E. Torrey, *op. cit.*, p. 149.

²³ Erwin Rommel, *op. cit.*, p. 120.

²⁴ Glenn E Torrey, *op. cit.*, p. 150.

GENERALUL IOAN DRAGALINA (1860-1916) – EROUL BĂNĂȚEAN CĂZUT ÎN LUPTELE DIN DEFILEUL JIULUI

**Dumitru-Valentin Pătrașcu,
Daniela-Liliana Pătrașcu**

Descendent al unei familii grănicerești de români ortodocși din comitatul Caraș din Banat, Ioan a fost primul copil al familiei fostului locotenent Alexandru Dragalina din Regimentul nr. 43 Infanterie cu garnizoana în Caransebeș și al Martei Lazaroni, căsătoriți în anul 1858 la Caransebeș¹.

Demisionând din armata habsburgică în 1859, Alexandru Dragalina și familia sa s-au stabilit la Râmnicu-Vâlcea². Familia Alexandru și Marta Dragalina menține legăturile cu cei rămași la Caransebeș, în special cu Leon Dragalina, fratele lui Alexandru Dragalina, care activa în cadrul Regimentului nr. 43 Infanterie din Caransebeș, cel care fusese însărcinat cu administrarea averii familiei Alexandru și Marta Dragalina, avere ce se afla la Caransebeș³.

În cursul uneia din frecventele sale vizite la Caransebeș, Marta Dragalina avea să dea naștere, la 16 decembrie 1860, primului copil al familiei, Ioan⁴, botezat la 20 decembrie 1860 la biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe“ din Caransebeș, de către preotul paroh Timoteiu Stoiacovici⁵.

În primăvara anului 1861, la doar câteva luni de la naștere, Marta Dragalina a plecat cu fiul său la Râmnicu-Vâlcea⁶. Tot aici avea să se nască, la 19 iunie 1862, Alexandru Dragalina, cel de-al doilea fiu al familiei⁷. Ambii vor copilări la Râmnicu-Vâlcea, unde s-au născut, ulterior: Elisabeta-Maria (18 septembrie 1864) și Alexandrina (28 decembrie 1866), în timp ce, Leon, cel de-al treilea fiu al familiei Dragalina, s-a născut la 16 decembrie 1868⁸.

Stabilit la Râmnicu-Vâlcea, Alexandru Dragalina a fost numit inginer-șef al Serviciului de Poduri și Șosele al județului Vâlcea⁹. În această calitate, precum și datorită faptului că vorbea fluent limba germană, a făcut parte din delegația ce l-a primit pe viitorul rege Carol I de Hohenzollern-Sigmaringen, la sosirea acestuia în România, la Turnu-Severin, la 8 mai 1866¹⁰.

¹ Virgil Alexandru Dragalina, *Viața tatălui meu, generalul Ioan Dragalina*, Editura Militară, București, 2009, p. 31.

² *Ibidem*, p. 34.

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, p. 39.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 35.

Ioan și Alexandru Dragalina au urmat cursurile Școlii Primare de Băieți de pe lângă Episcopia Râmnicului, Ioan Dragalina intrând în clasa I în toamna anului 1867, în timp ce fratele său, Alexandru, a început cursurile școlii primare un an mai târziu¹¹.

Familia Alexandru și Marta Dragalina avea să se restabilească la Caransebeș în toamna anului 1869, ca urmare a decesului locotenentului Leon Dragalina, fratele lui Alexandru Dragalina, cel care fusese însărcinat cu administrarea averii familiei de la Caransebeș¹².

În aceste condiții, Ioan Dragalina va urma cursurile școlii germane din localitate, unde va absolvi 6 clase, pentru ca, în anul școlar 1875-1876, să fie admis în clasa a III-a a unui gimnaziu din Budapesta¹³, pe care o absolvă cu rezultate foarte bune.

În toamna anului 1876, Ioan Dragalina a fost admis la Școala de Cadeți de la Timișoara¹⁴, totodată, fiind încadrat în Regimentul nr. 43 Infanterie de Linie cu garnizoana în Caransebeș¹⁵.

După absolvirea Școlii de Cadeți de la Timișoara, în vara anului 1880, Ioan Dragalina a fost avansat la gradul de cadet-ofițer (sublocotenent). După o scurtă vacanță petrecută la Caransebeș, a revenit la Regimentul nr. 43 Infanterie, a cărui garnizoană fusese dislocată la Pola, pe țărmul Mării Adriatice¹⁶, unitate a armatei austro-ungare care va participa la ocuparea Herțegovinei. La doar câteva luni de la plecarea sa, la 2 decembrie 1880, tatăl său, Alexandru Dragalina, a încetat din viață la Caransebeș¹⁷.

După încheierea războiului ruso-româno-otoman din anii 1877-1878, în toamna anului 1878, Regimentul nr. 43 Infanterie a fost trimis la Triest, iar în primăvara anului 1879 a fost dislocat la Pola, în Dalmația, în imediata apropiere a Bosniei și Herțegovinei¹⁸. Referitor la momentul intrării Regimentului nr. 43 Infanterie în orașul Pola, Ioan Dragalina consemna, ulterior, că efectivul regimentului a fost primit cu ostilitate de populația majoritar italiană¹⁹.

La 16 ianuarie 1882, Regimentul nr. 43 Infanterie a fost dislocat de la Pola pe coasta sudică a Dalmației, regimentul făcând parte din Divizia 47 comandată de către feldmareșalul baron Ștefan Iovanovici, cu garnizoana la Ragusa (Dubrovnik)²⁰.

Batalionul nr 2 din cadrul Regimentului nr. 43 Infanterie, în care era încorporat Ioan Dragalina, a participat la ocuparea Herțegovinei, alături de trupele Diviziei 47, în cursul acestei campanii Ioan Dragalina luând parte la luptele de la Vela Greda (9 martie 1882) și Vel Zagvozdak (10 martie 1882)²¹.

¹¹ *Ibidem*, p. 39.

¹² *Ibidem*.

¹³ Nicolae Popescu, *Generalul Ioan Dragalina*, Editura Militară, București, 1967, p. 5.

¹⁴ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *Generalul Ion Dragalina – o scurtă biografie*, în „Litua. Studii și Cercetări”, nr. XI, Tipografia Prod Com, Târgu-Jiu, 2006, p. 275.

¹⁵ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 44.

¹⁶ *Ibidem*, p. 46.

¹⁷ *Ibidem*, p. 36.

¹⁸ *Ibidem*, p. 48.

¹⁹ *Ibidem*, p. 49.

²⁰ *Ibidem*, p. 52.

²¹ *Ibidem*.

Pentru curajul dovedit în cursul luptei de la Vela Greda, Ioan Dragalina a fost citat în ordinul de zi pe armată, unde se menționează: „În această luptă s-au distins, prin ținută deosebit de curajoasă, cadetul-ofițer Ioan Dragalina, comandantul patrului înaintate, plutonierul Gheorghe Poenariu și Rupert Hütl, soldat din Compania a 7-a”²².

Ioan Dragalina avea să fie decorat cu medalia de argint „Pentru vitejie”, clasa a II-a, pentru curajul dovedit în bătălia de la Vel Zagvozdak, fiind citat, din nou, pentru curajul său: „În bătălia de la Vel Zagvozdak s-au distins prin deosebit curaj cadetul-ofițer Ioan Dragalina, subofițerul Motter și caporalul Badian din Compania a 7-a care, cu detașamentul lor, s-au cățărât primii pe înălțime, atacând dușmanul în flanc cu un foc viu. Toți trei au primit medalia de argint «Pentru vitejie», clasa a II-a”²³.

Compania Regimentului nr. 43 Infanterie în Dalmația și Hertegovina s-a încheiat la 15 septembrie 1882, dată la care acesta a revenit în garnizoana din orașul port Pola²⁴.

Ulterior, la 1 mai 1883, Ioan Dragalina a fost înaintat la gradul de sublocotenent, totodată, obținând permisiunea de a urma cursurile Academiei de Război de la Viena²⁵. În paralel cu Academia de Război, Ioan Dragalina a urmat un curs pentru ingineri topografi, după susținerea unui examen obținând titlul de inginer²⁶.

În primăvara anului 1884, după absolvirea Academiei de Război de la Viena, Ioan Dragalina a fost încadrat în batalionul de cadre al Regimentului nr. 43 Infanterie din Caransebeș²⁷.

După incidentele produse la 17 iunie 1884, în timpul alegerilor pentru parlamentul ungar, incidente ce s-au desfășurat la Bocșa Română, având ca rezultat alegerea candidatului Partidului Național Român, Coriolan Brediceanu, în parlamentul de la Budapesta, în dauna lui Istvan Tisza, Ioan Dragalina avea să fie supus la presiuni ce l-au determinat să-și prezinte demisia din armata austro-ungară, aceasta fiindu-i aprobată la 1 decembrie 1887²⁸. În aceeași zi, Ioan Dragalina trecea frontiera în România împreună cu soția sa Elena, născută Giurginca, și se îndrepta spre Turnu-Severin, de unde va pleca cu trenul spre București.

Ioan Dragalina și Elena Giurginca se căsătoriseră la 15 noiembrie 1886, ceremonia religioasă desfășurându-se la biserica cu hramul „Sfântul Nicolae” din Caransebeș²⁹.

La 10 decembrie 1887 a fost încadrat în armata română, cu gradul de sublocotenent și recunoașterea vechimii din armata austro-ungară, fiind repartizat la Regimentul nr. 21 Infanterie din București³⁰, ulterior, la 1 februarie 1888, fiind avansat la gradul de locotenent și transferat la Regimentul nr. 2 Infanterie de Linie din București³¹.

²² *Ibidem*, p. 53.

²³ *Ibidem*, p. 54.

²⁴ *Ibidem*, p. 57.

²⁵ Ion Popescu, *op. cit.*, p. 6.

²⁶ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *art. cit.*, în „Litua. Studii și Cercetări”, nr. XI, p. 275.

²⁷ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 59.

²⁸ Ion Popescu, *op. cit.*, p. 7-10.

²⁹ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 69-70.

³⁰ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *art. cit.*, în „Litua. Studii și Cercetări”, nr. XI, p. 276.

³¹ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 78.

În același an avea să fie încadrat în armata română, cu gradul de sublocotenent, Alexandru Dragalina, fratele lui Ioan Dragalina, după ce demisionase, la rândul său, din armata austro-ungară. A fost repartizat, în calitate sa de șef de promoție, la Serviciul Geodezie din cadrul Marelui Stat Major al Armatei Române³².

În primăvara anului 1891, atât Ioan Dragalina cât și fratele său Alexandru au fost transferați la unități militare din provincie. Astfel, Ioan Dragalina a fost mutat la Regimentul nr. 1 Linie din Craiova, unde a fost comandant de companie, iar Alexandru Dragalina a fost mutat în Moldova³³.

După doar câteva luni petrecute la Craiova, spre sfârșitul anului 1891, Ioan Dragalina a fost transferat la Regimentul nr. 19 Romanați, cu garnizoana la Caracal, fiind numit comandant al companiei din Soreni, „*un sat pierdut printre lanurile de grâu ale județului Romanați*”³⁴, la 1 iunie 1892 fiind numit comandant al Batalionului 2 din Regimentul nr. 19 Romanați.

Ca urmare a rezultatelor obținute în pregătirea de luptă a batalionului, la 10 mai 1893, Ioan Dragalina a fost înaintat la gradul de căpitan³⁵ și numit comandant al companiei din localitatea Celari, unde a activat până în anul 1895, când a fost numit comandant al companiei a 5-a din localitatea Izlaz, unitate „*cu o parte din efective aflate în permanență sub arme*”³⁶, care „*făcea și paza frontierei pe Dunăre, de la gura Oltului până la Corabia*”³⁷.

Susținând examenul pentru promovarea în gradul de maior în cursul anului 1898 și clasându-se primul între cei prezenți la acest examen, la 10 mai 1899, Ioan Dragalina a fost numit comandant de batalion în cadrul Regimentului nr. 25 Rahova din Vaslui³⁸. La scurt timp de la sosirea maiorului Ioan Dragalina la Vaslui, comanda regimentului a fost preluată de către colonelul Constantin Prezan, care, apreciind pregătirea acestuia, îi va solicita ajutorul în chestiunile de tactică și strategie³⁹.

La 22 februarie 1902, Regele Carol I a semnat decretul prin care i se acorda cetățenia română lui Ioan A. Dragalina, „*român din Banat*”⁴⁰, care solicitase acordarea cetățeniei române încă de la sosirea sa în România.

În aprilie 1904, maiorul Ioan Dragalina a fost numit ajutor al comandantului Batalionului 9 Vânători, în curs de constituire în garnizoana Ploiești⁴¹. Batalionul 9 Vânători avea efectiv de război un număr de ofițeri dublu față de celelalte batalioane de vânători, „*sublocotenenții și locotenenții fiind numai șefi de promoție și cei cu studii în străinătate*”⁴², comandant al batalionului fiind numit locotenent-colonelul D. Cocorăscu.

³² *Ibidem*, p. 77.

³³ *Ibidem*, p. 85.

³⁴ *Ibidem*, p. 90.

³⁵ *Ibidem*, p. 94.

³⁶ *Ibidem*, p. 99.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Nicolae Popescu, *op. cit.*, p. 16.

³⁹ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 146.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 78.

⁴¹ Ion Popescu, *op. cit.*, p. 18.

⁴² Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 169.

Ca urmare a activității sale neobosite și a renumelui de ofițer integru și capabil, la 1 aprilie 1905, maiorul Ioan Dragalina a fost avansat, fiind numit comandant al Batalionului nr. 7 Vânători, cu garnizoana la Cernavodă⁴³, localitate care, în opinia lui Virgil Alexandru Dragalina, unul dintre fiii lui Ioan Dragalina, era „*un sat mare, cu dealurile înconjurătoare acoperite cu cocioabe de lut, locuite de tătari. Printre cocioabe se încolăceau ulițe prăfuite sau mocirloase, după sezon, fără un arbore, fără un fir de iarbă. Nu exista nicio casă mai arătoasă, iar cazărmile au fost construite câțiva ani mai târziu*”⁴⁴.

În august 1905, Batalionul nr. 7 Vânători din Cernavodă a efectuat un marș până la Constanța, cu un scurt repaus de prânz la Medgidia, unde „*după vreo 30 de kilometri de mers, (...) ostașii s-au lungit pe iarbă și li s-a servit masa*”⁴⁵. Odată ajunși la Constanța, soldații Batalionului nr. 7 Vânători au „*ridicat corturile, rămânând în bivuac pe plaja Mamaia*”⁴⁶, unde au urmat un program de instrucție stabilit de către comandantul Ioan Dragalina. Instrucția se încheia, în fiecare seară, „*pe la unsprezece, când soldații, întregul batalion, se duceau la mare să facă baie; (...) după-amiază, ofițerii plecau în corpore la Constanța, iar tata printre ei*”⁴⁷.

Fire cumpătată și ordonată, Ioan Dragalina știa să se apropie de soldați, să le însuflească încredere, veghea ca cei aflați în subordinea sa să-și primească la timp drepturile și să beneficieze de condiții bune. Acorda o atenție deosebită disciplinei, însă „*bătaia nu exista, acea bătaie cruntă care făcea ravagii în armată*”⁴⁸. Se ocupa personal de pregătirea teoretică și practică a celor aflați în subordinea sa. Tocmai de aceea și-a câștigat respectul acestora, motiv pentru care ostașii și ofițerii Batalionului nr. 7 Vânători din Cernavodă îi spuneau „*tata Dragalina*”⁴⁹.

În iulie 1906, maiorul Ioan Dragalina „*a luat un concediu de o lună și cu toții am plecat la Constanța*”⁵⁰, unde „*am închiriat o casă (...) cât mai aproape de țărmul mării. Cum în acel an se deschisese expoziția de la București, mulți ardeleni și bănățeni au venit să o viziteze și, mulți dintre ei, au făcut un salt până la Constanța. Astfel și noi am avut mai mulți musafiri, rude de la Caransebeș, între care și pe bunica*”⁵¹.

În anul 1907, Batalionul nr. 7 Vânători din Cernavodă a fost trimis de către ministrul de Război să-i reprime pe țărani răsculați din județul Râmnicu Sărat⁵². Referindu-se la aceste evenimente, Virgil Alexandru Dragalina susține că „*Batalionul nr. 7 Vânători a potolit răscoala în județul Râmnicu Sărat fără să tragă un singur cartuș*”⁵³.

⁴³ Ion Popescu, *op. cit.*, p. 18.

⁴⁴ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 179.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 182.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 183.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 189.

⁴⁹ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *art. cit.*, în „Litua. Studii și Cercetări”, nr. XI, p. 277.

⁵⁰ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 189.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi (1859) până în zilele noastre (1999)*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, Editura Machiavelli, București, 1999, p. 72.

⁵³ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 189.

La 1 aprilie 1908, maiorul Ioan Dragalina a fost numit comandant al Școlii Militare de Infanterie de la București, înlocuindu-l pe colonelul Ioan Gărdescu⁵⁴, ulterior, la 10 mai 1908, Ioan Dragalina fiind avansat la gradul de locotenent-colonel⁵⁵.

Ca recunoaștere a activității sale la conducerea Școlii Militare de Infanterie, Ioan Dragalina a fost decorat de către Regele Carol I al României, în anul 1909, cu ordinul „*Steaua României*“, clasa a V-a⁵⁶.

În perioada în care a fost condusă de către Ioan Dragalina, Școala Militară de Infanterie de la București a fost vizitată de mai multe delegații străine: o delegație japoneză condusă de către principele Kuni; o delegație a armatei siameze condusă de către generalul-maior Bararoda; o delegație condusă de ambasadorul Persiei, Mârza Ali Mahomed Khan, precum și de o misiune militară germană condusă de către principele moștenitor Frederik-Wilhelm, însoțit de principele Carol-Anton de Hohenzollern (tatăl Regelui Carol I) și de către principele moștenitor al României, Ferdinand. Acesta din urmă avea să inspecteze școala în cursul anului 1910, împreună cu Regele Carol I⁵⁷.

La 1 aprilie 1911, Ioan Dragalina a fost avansat la gradul de colonel, totodată, fiind numit comandant al Regimentului nr. 34 din Constanța⁵⁸. Ulterior, la 1 noiembrie 1911, Virgil Alexandru Dragalina, unul dintre fiii săi, a fost transferat pe crucișătorul „*Elisabeta*“ și s-a instalat la Constanța⁵⁹. Referindu-se la perioada în care a locuit la Constanța, Virgil Alexandru Dragalina menționa că „*am locuit pe strada «Rahova», stradă numită, ulterior, «General Ioan Dragalina», într-o casă cu etaj; sub apartamentul nostru era un fel de depozit de mărfuri*“⁶⁰. Aflându-se în echipajul crucișătorului „*Elisabeta*“, „*în toamna anului 1912, am plecat în Bosfor, unde am rămas până în iunie 1913, când România a declarat război Bulgariei*“⁶¹, ulterior, la 1 aprilie 1914, fiind transferat pe bricul „*Mircea*“⁶².

Referindu-se la perioada în care colonelul Ioan Dragalina a fost comandant al Regimentului nr. 34 Constanța, colonelul Socrate Nicolescu, sublocotenent și locotenent în cadrul regimentului în acea vreme, arăta următoarele:

„*Comandantul Regimentului 34 Infanterie Constanța, cu care am făcut serviciu și cu care regimentul a atins apogeul, a fost colonelul Ioan Dragalina.*

Om dintr-o bucată. Ponderat și energic în toate acțiunile sale. Blând până la afecțiune părintească față de soldați.

Psiholog în studierea caracterelor și cunoașterea facultăților sufletești ale subalternilor.

⁵⁴ Ion Popescu, *op. cit.*, pp. 19-25; Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 196; Dumitru-Valentin Pătrașcu, *art. cit.*, în „Litua. Studii și Cercetări“, nr. XI, p. 277.

⁵⁵ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 198.

⁵⁶ Ion Popescu, *op. cit.*, p. 26.

⁵⁷ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 199.

⁵⁸ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *art. cit.*, în „Litua. Studii și Cercetări“, nr. XI, p. 277.

⁵⁹ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 212.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 213.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² *Ibidem*.

Drept în aprecieri, stăruitor pentru îndreptarea celor ce greșeau, iar nu pentru distrugerea lor.

*Corect și cinstit în toate acțiunile sale, în serviciu și în afara serviciului. Un mare exemplu de urmat*⁶³.

În consecință, „cetățenii orașului Constanța, autoritățile, magistratura, oamenii de înaltă cultură, îi arătau un mare respect și-l apreciau ca pe un adevărat cavalier (...), un gentleman.

Colonelul Ioan Dragalina polariza în jurul său pe toți aceia care au avut norocul să-l întâlnească.

Despărțirea de iubitul și respectatul nostru comandant al Regimentului 34 Infanterie ne-a adus-o – pentru un moment – războiul din 1913.

Deși regimentul se găsea la apogeu, ca pregătire profesională militară, pregătire rezultată din munca și destoinicia colonelului Ioan Dragalina și a cadrelor ce-l înconjurau și ar fi trebuit să se bucure de eventualele rezultate frumoase, totuși, nu i-a fost dat să plece cu acest falnic regiment pe front.

Odată cu decretarea mobilizării, în 1913, a fost avansat la comanda brigăzii și a trebuit să ne părăsească.

Colonelul Ioan Dragalina, însă, deși primise ordin pentru noua comandă, a stat în curtea regimentului până în seara plecării lui pe front. A luat parte la toate frământările din ajunul plecării, a dat instrucțiuni, a încurajat și a urat izbândă regimentului.

*După ce a făcut un tur de orizont cu ochii asupra regimentului adunat pentru plecare, a rostit o emoționantă cuvântare, a sărutat faldurile drapelului Regimentului 34 Infanterie și, cu lacrimi în ochi, s-a despărțit de noi*⁶⁴.

La 1 aprilie 1914, colonelul Ioan Dragalina a fost numit comandant al Brigăzii a 9-a Infanterie din Ploiești⁶⁵, iar, la 1 noiembrie 1914, a fost numit comandant al Brigăzii a 8-a Infanterie din București⁶⁶.

După doar câteva luni, la 1 aprilie 1915, Ioan Dragalina, în vârstă de 54 de ani, a fost avansat la gradul de general, în condițiile în care „în întreaga armată erau numai 11 generali de divizie, dintre care mulți urmau să fie scoși la pensie, și 29 de generali de brigadă”⁶⁷. Situația avea să se schimbe după primul război mondial, „când numărul generalilor ajunsese de ordinul sutelor, de toate gradele, generali de armată, de corp de armată, de divizie și de brigadă, în afară de mareșali”⁶⁸.

La 27 august 1915, generalul Ioan Dragalina a fost numit comandant al Grupului Predeal de către ministrul de Război⁶⁹, iar Marele Stat Major al Armatei I-a însărcinat cu fortificarea Văii Prahovei⁷⁰. Lucrările de fortificare începuseră încă din noiembrie

⁶³ *Ibidem.*

⁶⁴ *Ibidem*, p. 218.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 240.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 246.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 247.

⁶⁸ *Ibidem.*

⁶⁹ Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 75-76.

⁷⁰ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 255.

1914, fiind finalizate în primăvara anului 1915, însă, „din cauza topirii zăpezilor și a ploilor, adăposturile și tranșeele fuseseră inundate, avariate, unele chiar prăbușindu-se. În urma cercetărilor, s-a constatat că, în general, lucrările fuseseră greșit construite și, ceea ce era mai trist, că nu aveau nicio valoare tactică”⁷¹. Generalul Ioan Dragalina „a conceput planul de luptă și lucrările tehnice ce trebuiau executate, iar execuția s-a făcut sub directa lui supraveghere și conducere”⁷².

La 2 octombrie 1915, a avut loc la Bușteni o vizită a generalilor de Geniu Ioan Culcer și M. Boteanu⁷³. Referindu-se la această întâlnire, generalul Ioan Dragalina va nota:

„În cancelarie, le-am expus pe planul general, lucrările tehnice executate pe teren și planul de luptă conceput. Am arătat posibilitățile de întoarcere a pozițiilor de pe Valea Prahovei prin Valea Rășnovului, peste «La Clește», peste «Dihamul», peste «Căpățâna Porcului». Acestea toate dinspre vest. Dinspre est: «Clăbucetul Taurului», muntele Susaiului, văile... care vor fi fortificate îndată ce se vor termina lucrările în curs de execuție.

Domnul general Culcer a aprobat proiectul meu și a promis a cere tunuri din cele vechi”⁷⁴.

După inspectarea lucrărilor de fortificare realizate de Grupul Predeal, generalul Ioan Culcer i s-a adresat generalului Ioan Dragalina, exprimând „mulțumirile sale asupra modului cum s-au plasat și executat toate lucrările. A spus că de la Vârciorova și până la noi, nicăieri nu a găsit bine plasate turelele. La noi sunt bine plasate”⁷⁵.

La 28 noiembrie 1915, Ioan Dragalina a fost avansat la gradul de general de brigadă, conform prevederilor Decretului Regal nr. 2 436 din 6 noiembrie 1915, semnat de Regele Ferdinand I, la 3 decembrie 1915, și contrasemnat de către președintele Consiliului de Miniștri și ministru de Război, Ion I. C. Brătianu⁷⁶.

După finalizarea lucrărilor de fortificare a Văii Prahovei, la 1 aprilie 1916, generalul de brigadă Ioan Dragalina a fost numit comandant al Comandamentului III Teritorial, cu garnizoana la București⁷⁷, după 3 luni, la 1 iulie 1916, fiind numit comandant al Diviziei I Infanterie din Turnu-Severin⁷⁸.

Imediat după instalarea sa la comanda Diviziei I Infanterie din Turnu-Severin, generalul Ioan Dragalina „a vizitat toți munții și toate văile din sectorul lui, cunoștea toate drumurile și cărările, inspectase toate tranșeele existente și se interesa de tot ce făcuseră austro-ungarii dincolo de frontieră”⁷⁹, și, în mod special, de fortificarea muntelui Alion⁸⁰.

⁷¹ *Ibidem*, p. 258.

⁷² *Ibidem*, p. 262.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 263.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 75-76.

⁷⁷ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 283.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 295.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 297.

⁸⁰ *Ibidem*.

Numirea generalului de brigadă Ioan Dragalina în funcția de comandant al Diviziei I Infanterie din Turnu-Severin „*a fost cunoscută imediat în tot Banatul; acesta era și motivul pentru care mai toți tinerii bănățeni, care puteau să fugă, treceau munții și se prezentau la el. Ei aduceau tot felul de știri și dădeau tot felul de informații valoroase, apoi cereau să fie încorporați în armat română*”⁸¹.

La 15 august 1916, ziua în care România a declarat război Austro-Ungariei, intrând în primul război mondial, Divizia I Infanterie își avea cartierul general la Turnu-Severin, compunându-se din: Regimentul nr. 1 Vânători din Craiova, comandat de locotenent-colonelul Bucur Bădescu; Brigada 1 Infanterie, comandată de colonelul Gheorghe Negruzzi, constituită din Regimentul nr. 17 Infanterie, comandat de către colonelul T. Tăutu, și Regimentul nr. 57 Infanterie, comandat de colonelul Gheorghe Damian; Brigada 2 Infanterie, comandată de colonelul Scarlat Demetriad, compusă din: Regimentul nr. 1 Infanterie Dolj, comandat de locotenent-colonelul Macedoneanu, și Regimentul nr. 31 Infanterie Calafat, comandat de către locotenent-colonelul Georgescu; Brigada 1 Artilerie, comandată de către colonelul C. Lupașcu, compusă din Regimentul nr. 1 Artilerie, comandat de către colonelul Edgard Poltzer, și Regimentul nr. 5 Artilerie, comandat de către locotenent-colonelul Ioan Constantin Dejoianu⁸².

Divizia I Infanterie, denumită și Grupul „*Cerna*“, comandată de către generalul Ioan Dragalina, era amplasată, în noaptea de 14/15 august 1916, pe frontiera carpatică cu Austro-Ungaria, intrând în luptă, în condițiile în care, la 14 august 1916, la orele 21⁰⁰, ambasadorul României la Viena depusese la ministerul de Externe al Austro-Ungariei declarația de război a României⁸³.

După lupte crâncene, la 19 august 1916, trupele Diviziei I Infanterie cuceresc munții Alion, Ozoina și Drănic, atacând pozițiile austro-ungare din valea Cernei și din estul Orșovei⁸⁴.

Muntele Alion, aflat în imediata vecinătate a frontierei, în dreptul insulei Ada Kaleh, fusese fortificat cu cazemate de beton acoperite cu pământ, cu tunuri, tranșee betonate, galerii subterane, gropi de lup, sârmă ghimpată, curent electric, mine, cuiburi de mitraliere⁸⁵.

Conform ordinului de operații nr. 3 din 18 august 1916, semnat la Turnu-Severin de comandantul Diviziei I Infanterie, generalul Ioan Dragalina, atacul din ziua de 19 august 1916 s-a dat asupra întregii granițe, de întreaga divizie, împărțită în două grupuri având misiuni deosebite⁸⁶.

Grupul I, aflat sub comanda colonelului Negruzzi, era compus din Regimentul nr. 31 Calafat, care dispunea de 3 batalioane, o jumătate de baterie de artilerie calibrul 75, o

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*, p. 304.

⁸³ Constantin Kirișescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, ediția a II-a, vol. I, Editura Casei Școalelor, București, f. a., p. 182.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 225-226; Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 327.

⁸⁵ *Ibidem*, p. 301; Ilie Roșoga, *Spre datorie și la datorie... Însemnări din timpul luptelor Regimentului 1 Vânători și altele*, p. 1-3. Manuscris aflat în colecțiile Secției de Arheologier-Istorie a Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu“ din Târgu-Jiu sub nr. inv. 2 723.

⁸⁶ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 340.

baterie de artilerie calibrul 63, și o baterie de artilerie calibrul 53⁸⁷, cu misiunea de a ocupa înălțimile Padeșul – Pediglava – Rudinele.

Grupul II, sub comanda generalului Ioan Dragalina, era compus din 7 batalioane, două baterii de artilerie calibrul 75, căreia i se adăuga o jumătate de baterie de artilerie calibrul 75, o jumătate de baterie de artilerie calibrul 105, și o baterie de obuziere ușoare. Din acesta făceau parte: Regimentul nr. 1 Vânători⁸⁸, Regimentul nr. 57 Infanterie și Regimentul nr. 17 Infanterie⁸⁹.

Referindu-se la luptele din 19 august 1916, fiul generalului Ioan Dragalina, Virgil Alexandru Dragalina, arăta că „*dacă s-a reușit cucerirea pozițiilor, aceasta se datorează numai vitejiei ostașilor comandați de energicul și viteazul lor comandant, locotenent-colonelul Bucur Bădescu. Cu un steag tricolor în mână, Bădescu s-a avântat în fruntea vânătorilor la asalt*”⁹⁰, însă, „*nu mai puțin dârz au luptat și ostașii mehedințeni din Regimentul 17 Infanterie, ca și oltenii din Regimentul 31 Infanterie*”⁹¹.

Având misiunea de a ocupa dealul Ozoina, la nord de muntele Alion⁹², „*Regimentul 1 Vânători s-a distins în mod cu totul deosebit, având să înainteze în sectorul cel mai descoperit și în contra poziției celei mai tari (...). Cu toate acestea, vânătorii au înaintat cu un elan fără pereche, conduși de comandantul regimentului, locotenent-colonelul Bucur Bădescu, care, în fruntea întregului regiment, a trecut cu bărbăție peste toate obstacolele de fier și foc întâlnite în cale*”⁹³.

La 12 august 1916, generalul Ioan Dragalina hotărăște reluarea ofensivei, astfel că, în aceeași zi, a fost eliberată insula Ada Kaleh de pe Dunăre, până la 4 septembrie 1916, ziua eliberării Orșovei, fiind deja eliberate „*ambele maluri ale Cernei, până aproape de Ieșelnița*”⁹⁴, precum și localitățile Coramnic, Topleț și Bârzava, trupele Diviziei I Infanterie înaintând „*până în apropiere de Mehadia*”⁹⁵. După eliberarea Orșovei, ofensiva Diviziei I Infanterie a fost oprită, unitățile diviziei consolidându-și pozițiile.

La 13 septembrie 1916, trupele germano-austro-ungare din sectorul Cerna inițiază un prim atac împotriva pozițiilor ocupate de Divizia I Infanterie, atac respins complet până la 14 septembrie 1916. O nouă ofensivă inamică a fost respinsă la 18 septembrie 1916, astfel că, Divizia I Infanterie a reușit stabilizarea frontului și să controleze valea Dunării în zona Orșovei, stopând o invazie a trupelor Puterilor Centrale⁹⁶.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ Dumitru-Valentin Pătrașcu, Daniela-Liliana Pătrașcu, *Ilie Roșoga din Turburea (1859-1933) – preot militar al Regimentului nr. 1 Vânători Craiova*, în „Tradiție. Istorie. Armată”, vol. I, Editura Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, București, 2015, p. 496-507.

⁸⁹ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 340.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 341.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 226.

⁹³ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 342.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ ***, *Istoria Românilor*, vol. II, tom II, coord. acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 425.

Ofensivele repetate ale trupelor germano-austro-ungare în sectorul Grupului „Jiu“ au condus la ocuparea gării trecătorii Vulcan (Buliga) și a defileului Jiului (Surduc) la 22 septembrie 1916, lupte grele desfășurându-se pentru controlul înălțimii Obârșia-Merișor⁹⁷.

Succesul ofensivei germano-austro-ungare în sectorul Jiu l-a determinat pe generalul Ioan Culcer⁹⁸, comandantul Armatei a I-a, să-i ordone generalului Ioan Dragalina trimiterea unui batalion de infanterie și a unei baterii de artilerie pe frontul din defileul Jiului⁹⁹. În aceste condiții, „s-a restabilit situația de-a lungul vechii granițe“¹⁰⁰.

După constituirea detașamentului Scărlătescu, „din trupe aduse de la Cerna în marșuri forțate, prin Baia de Aramă și Dobrița“¹⁰¹, la 25 septembrie 1916 a fost reluată ofensiva armatei române în sectorul Jiu¹⁰², fapt ce a determinat retragerea trupelor inamice la nord de Petroșani¹⁰³. Referindu-se la această manevră, generalul Ioan Dragalina nota în jurnalul său de front că „(...) am primit ordin de la armată de a trimite la Baia de Aramă două companii și o companie-mitralieră, ca făcând legătura cu grupul Jiu, să împiedice invazia ungarilor în țară“¹⁰⁴.

Aducerea Brigăzii a 2-a alpine austro-ungare în sectorul Jiu a determinat reluarea ofensivei germano-austro-ungare, la 30 septembrie 1916, lupte grele desfășurându-se pe dealul Oboroca. În ciuda rezistenței regimentelor 1 Vânători din Craiova și 18 Gorj din Târgu-Jiu, la 2 octombrie 1916, trupele române au fost împinse pe linia frontierei¹⁰⁵, iar orașul Petroșani a fost ocupat de trupele germano-austro-ungare.

La 1 octombrie 1916, Regele Ferdinand I l-a decorat pe generalul Ioan Dragalina cu ordinul „Coroana României“, cu spade, în grad de comandor, „pentru bravură și vrednicie arătate pe câmpul de luptă“¹⁰⁶.

La 11 octombrie 1916, a doua zi după declanșarea unei puternice ofensive inamice pe frontul Armatei a I-a, Regele Ferdinand I l-a numit comandant al acestei armate pe generalul Ioan Dragalina, destituindu-l pe generalul Ioan Culcer¹⁰⁷.

În dimineața zilei de 11 octombrie 1916, generalul Ioan Dragalina a primit ordin să se deplaseze la Craiova pentru a prelua comanda Armatei a I-a¹⁰⁸, ajungând la comandament în jurul orelor 18¹⁰⁹.

⁹⁷ Constantin Kirișescu, *op. cit.*, p. 233.

⁹⁸ Daniela-Liliana Pătrașcu, Dumitru-Valentin Pătrașcu, *Generalul Ioan Culcer (1853-1928) – Comandantul Armatei a I-a (august – octombrie 1916)*. Comunicare susținută în cadrul simpozionului științific „Tradiție. Istorie. Armată“, ediția a II-a, organizat de Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I“, la 2-3 iunie 2016.

⁹⁹ Constantin Kirișescu, *op. cit.*, p. 233.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 235.

¹⁰² *Ibidem*.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 236.

¹⁰⁴ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 361.

¹⁰⁵ Constantin Kirișescu, *op. cit.*, p. 237.

¹⁰⁶ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 393.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 411.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 412.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 413.

După instalarea sa la comandă, generalul Ioan Dragalina a redactat ordinul de zi nr. 35 din 11 octombrie 1916:

„Din acest moment am luat comanda armatei și cer imperios de la toți, de la general până la ultimul soldat, în primul rând apărarea cu viața a sfântului pământ al țării noastre, apărarea vetrei strămoșești, a ogorului și a cinstei numelui de român. Cer de la toți ascultarea cea mai deplină ca și cea mai strictă executare a ordinelor.

Voi fi fără milă – ascultați bine ofițeri și soldați ceea ce vă spun – voi fi fără milă față de aceia care se uită înapoi în loc să se uite înainte, față de aceia care părăsesc rândurile și fug din fața inamicului, față de toți cei care nu vor executa ordinele cât mai inteligent și cât mai complet.

Aceeași linie de conduită o cer de la toți comandanții în subordine, în cercul atribuțiilor lor.

Trupa care nu poate să înainteze, să moară pe loc, iar comandanții care vor da ordine de retragere, vor fi de îndată trimiși sub escortă și judecați.

Dumnezeu, Majestatea Sa Regele și Țara vor răsplăti pe viteji, iar numele lor va trăi în vecii vecilor în istoria neamului, ca și a moșilor și strămoșilor, care cu viața și cu sângele lor au scris paginile glorioase din întreaga viață a poporului român.

Ofițeri și soldați ai Armatei I! Apărați cu viața voastră pământul Olteniei și al țării, tot așa cum Armata de Nord apără Moldova, unde toți dușmanii care au îndrăznit să treacă frontiera și-au găsit moartea.

Cu Dumnezeu înainte, victoria este a noastră¹¹⁰!

Cel de-al doilea ordin îi era adresat generalului Dumitru Cristu, comandantul Grupului Cerna, și îi solicita să trimită imediat, *„chiar în cursul acestei nopți de 11 spre 12 octombrie, prin Baia de Aramă spre dealul Dobrița, două batalioane și o baterie, sub comanda locotenent-colonelului Dejoianu¹¹¹.*

După redactarea acestui ordin, generalul Ioan Dragalina i-a ordonat telefonic maiorului Ghiță Dumitrescu, aflat la Baia de Aramă, să pornească imediat cu unitatea pe care o comanda – un batalion de infanterie, o baterie de artilerie, și un escadron – în direcția Peștișani-Dobrița, constituind avangarda detașamentului Dejoianu, sub comanda căruia urma să intre¹¹².

În noaptea de 11 spre 12 octombrie 1916, generalul Ioan Dragalina, însoțit de maiorul C. Miltiade, s-a deplasat cu automobilul la postul de comandă al Grupului Jiu, fosta Divizie a XI-a¹¹³, pentru a se orienta asupra situației reale a unităților aflate pe front.

În dimineața zilei de 12 octombrie 1916, la postul de comandă al Grupului Jiu a sosit colonelul Ioan Anastasiu, numit comandant al Grupului Jiu, în locul generalului Cocorăscu¹¹⁴.

Ulterior, generalul Ioan Dragalina s-a deplasat cu automobilul spre Bumbști-Jiu, pentru a lua contact cu unitățile din subordine aflate în defileul Jiului, fiind însoțit de

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 414-415.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 416.

¹¹² *Ibidem*, p. 417.

¹¹³ *Ibidem*, p. 419.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 420-421.

către locotenent-colonelul Constantin Dumitrescu-Turcu și maiorul C. Miltiade¹¹⁵. În drum spre Bumbești-Jiu, mașina în care se afla generalul Ioan Dragalina a întâlnit un grup de soldați răniți¹¹⁶, prilej cu care, „opriind mașina pentru a se interesa din ce unități fac parte și în ce luptă au fost răniți, generalul a văzut că ostașii erau îngrijiți de o copilă, slabă și îmbrăcată în costum subțire de cercetaș, cu mâinile și obrajii înroșiți de frig”¹¹⁷. În aceste împrejurări, generalul Ioan Dragalina „a cerut mantaua sa din mașină, (...) și a pus-o pe umerii copilei, spunându-i să o lase la comandamentul din Târgu-Jiu”¹¹⁸.

Ajuns la Bumbești-Jiu, generalul Ioan Dragalina ordonă regrouparea trupelor aflate în această localitate și deplasarea acestora pe culmea dealului Pleșea, unde urmau să stopeze înaintarea inamicului¹¹⁹. Ulterior, generalul și însoțitorii săi au pornit, prin defileul Jiului, spre mănăstirea Lainici, de unde dorea să se îndrepte spre Surduc, locul unde se afla batalionul cel mai înaintat din cadrul Regimentului nr. 26 Infanterie¹²⁰.

Ajunși în apropierea mănăstirii Lainici, generalul Ioan Dragalina a constatat că mitraliori germani „coborâseră pe poteca de la Locurile Rele”¹²¹ și trăgeau asupra șoselei, blocând retragerea spre Bumbești-Jiu¹²².

Automobilul în care se afla generalul Ioan Dragalina a forțat trecerea prin barajul focurilor de mitralieră, manevră în cursul căreia generalul a fost rănit la brațul stâng și la omoplatul drept¹²³.

Primul ajutor i-a fost acordat la Gura Sadului, ulterior, fiind transportat la Târgu-Jiu, unde a primit îngrijiri la spitalul amenajat în clădirea primăriei¹²⁴. A fost chemat dr. Kugler, care a refuzat să-l opereze pe general, motivând că, fiind diabetic, exista riscul ca rana să nu se vindece¹²⁵. De aici a fost transportat, pe calea ferată, la Craiova, unde era așteptat de către medicul chirurg Adrian Poenaru¹²⁶, care i-a propus amputarea brațului rănit¹²⁷. Cu puțin timp înainte de efectuarea operației, Regele Ferdinand I, din dorința de a-l îngriji cât mai bine pe general, a dispus transportarea sa la București. În aceste condiții, în noaptea de 12 spre 13 octombrie 1916, generalul rănit a fost transportat cu trenul la București, urmând să fie îngrijit la Spitalul „Regina Maria”¹²⁸.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 423.

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ Ion Mocioi, *Ecaterina Teodoroiu*, Editura Academica Brâncuși, Târgu-Jiu, 2012, p. 73.

¹¹⁸ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 423.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 425.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 426.

¹²¹ *Ibidem*, p. 428.

¹²² Ion Mocioi, *op. cit.*, p. 77-78.

¹²³ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 431.

¹²⁴ *Ibidem*, p. 432.

¹²⁵ Ion Mocioi, *op. cit.*, p. 78.

¹²⁶ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *Familia Culcer. Pagini de istorie*, Editura Sitech, Craiova, 2013, p.

70-73.

¹²⁷ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 433-434.

¹²⁸ *Ibidem*, p. 440.

În opinia lui Virgil Alexandru Dragalina, protecția pe care i-a oferit-o Regele Ferdinand I generalului Ioan Dragalina în acele clipe „a fost însă fatală, iar Regele, semnând ordinul telegrafic, a semnat de fapt sentința la moarte a generalului”¹²⁹, deoarece „dacă Ioan Dragalina ar fi fost un simplu soldat rănit, la primul post sanitar sau spital, și fără nicio discuție ori întârziere, el ar fi fost supus operației de amputare a brațului stâng”¹³⁰.

În absența ordinului regal, generalul Ioan Dragalina urma să fie operat de către medicul chirurg Adrian Poenaru la Craiova. Transportat la București cu trenul, generalul rănit avea să sosească în Gara de Nord în seara zilei de 13 octombrie 1916, de aici fiind „luat de o trăsură cu cai a societății «Salvarea» și dus la spitalul «Regina Maria», instalat la Palatul Regal de pe Calea Victoriei”¹³¹.

În ciuda faptului că era grav rănit și internat în spital, generalul Ioan Dragalina a păstrat comanda Armatei a I-a până în data de 16 octombrie 1916, când, după primirea veștii victoriei din bătălia de la podul Jiului¹³², „a transmis ultimul său ordin, după care a cerut să i se ridice telefonul, predând comanda Armatei I”¹³³.

În ciuda faptului că brațul rănit i-a fost amputat, și că medicul Toma Ionescu, însărcinat de rege cu îngrijirea generalului, dădea asigurări că nu mai este niciun pericol¹³⁴, începând cu data de 20 octombrie 1916, starea rănitului s-a înrăutățit, în cele din urmă, la 24 octombrie 1916, generalul Ioan Dragalina încetând din viață după aproape două săptămâni de suferință¹³⁵.

Cu puțin timp înainte, la 18 octombrie 1916, Regele Ferdinand I l-a decorat pe generalul Ioan Dragalina cu ordinul „Mihai Viteazul”¹³⁶.

A fost înmormântat, cu onoruri militare, în cimitirul Bellu militar, în după-amiaza zilei de 26 octombrie 1916¹³⁷. După slujba de înmormântare, primul ministru, Ion I. C. Brătianu, a rostit un emoționant discurs închinat memoriei generalului:

„În clipele în care se înfăptuiește gândul secular al neamului nostru, întruparea lui, luptă și se jertfesc cei mai buni și cei mai vrednici români. Astfel, aspirațiile cele mai sfinte plămădite în dorul și suferințele generațiilor, se încheagă astăzi prin sângele eroilor. Prin dâșii, țara pierde fiii săi cei mai scumpi, dar istoria va păstra în veacuri comoara cinstei naționale din care izvorăsc puterile de viață ale viitorului, numele acelor pe ale căror jertfe s-a întemeiat întregirea neamului și propășirea lui.

În fruntea lor strălucește numele generalului Dragalina, precum și în fruntea ostașilor săi a luptat și a căzut viteazul comandant al oștirii de peste Olt”¹³⁸.

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ *Ibidem*, p. 446.

¹³² Ion Mocioi, *op. cit.*, p. 81-98.

¹³³ Virgil Alexandru Dragalina, *op. cit.*, p. 450.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 455.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 458.

¹³⁶ *Ibidem*, p. 454.

¹³⁷ *Ibidem*, p. 466.

¹³⁸ *Ibidem*, p. 463.

La 1 noiembrie 1916, Nicolae Iorga publica în „Neamul Românesc” un articol elogios la adresa generalului Ioan Dragalina, „*generalul care a apărut cu mintea lui de cugetător, cu energia lui de soldat și cu calda lui inimă de bănățean Oltenia, nu mai este! În durerile rănilor sale, ciuntit de un braț, el și-a dat nobilul suflet lui Dumnezeu, în dreptatea căruia față de neamurile bune și nenorocite, ca al lui, a crezut*”¹³⁹.

Bustul generalul Ioan Dragalina realizat în anul 1978 de către sculptorul Marius Butunoiu, donat de Cercul Militar Gorj Muzeului Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu” din Târgu-Jiu.

Generalul Ioan Dragalina (1860-1916).

¹³⁹ *Ibidem*, p. 465.

Monumentul generalului Ioan Dragalina din Caransebeș.

Monumentul generalului Ioan Dragalina de la Lugoj.

ACTIVITATEA DETAȘAMENTULUI DE PARTIZANI CONDUS DE SUBLOCOTENENTUL VICTOR POPESCU DIN VALEA CU APĂ (DECEMBRIE 1916 – MAI 1917)

Dumitru Cauc

Un capitol important al contribuției sătenilor din comuna Negomir la Războiul pentru Întregirea Neamului este legat de rezistența populației civile la ocupația exercitată de Puterile Centrale în teritoriul ocupat. Aceasta „a fost una din cele mai grele forme de dominație străină pe care le-a cunoscut poporul român în cursul istoriei sale”¹.

După cum se cunoaște, Gorjul a fost primul județ al țării care a căzut sub ocupația Puterilor Centrale (începutul lunii noiembrie 1916). După ce unitățile militare din „Grupul Jiu” au fost înfrânte, paralel cu înaintarea trupelor Puterilor Centrale spre Muntenia, teritoriul ocupat a fost împărțit în districte militare, județul Gorj făcând parte din al doilea district militar. Comandatura districtului Gorj a fost stabilită în localul Primăriei. Principalul instrument de intimidare, presiune și persecutare a populației județului va fi tribunalul militar în fruntea căruia s-a aflat judecătorul Müller. Un aparat polițienesc bine organizat a impus „noua ordine”. Ordonanțe după ordonanțe încercau să determine populația la „cooperare” cu noile autorități, scopul final fiind spolierea teritoriului ocupat de toate resursele sale. Ordonanțele vizau predarea obligatorie a tuturor produselor agricole (cereale, vite, furaje), dar și a altor produse, precum: sechestrarea întreprinderilor industriale, a curelelor de transmisii, a lânii etc. Numai de la proprietatea Orzu, a Iosefinei Pârvulescu, autoritățile militare de ocupație au rechiziționat patru vagoane de grâu².

În urma rechizițiilor abuzive, populația județului Gorj „a rămas istovită și sărăcită”³. Atrocități de tot felul s-au abătut asupra instituțiilor publice. S-au incendiat școli, primării, prăvălii, posturi de jandarmi etc. Astfel, au fost arse arhivele școlilor din Raci și Negomir, precum și arhivele primăriilor. Clopotele bisericilor au fost confiscate. Uneori, cântăreții bisericilor și preoții au ascuns clopotele cele mai mari și cele mai bune, dând ocupanților clopote sparte. Așa a procedat cântărețul bisericii din Raci, care a ascuns clopotul cel mare chiar în curtea bisericii, loc unde ocupanții nu au crezut că se poate afla. Cărțile bisericești de valoare din bisericile din satele Negomir și Raci au fost luate și arse. Și alte silnicii s-au abătut asupra populației civile: bătăi, schingiuri, arestări abuzive. Cele mai multe agresiuni fizice vor avea loc asupra populației bănuite că ar colabora cu grupul de partizani condus de Victor Popescu. Într-adevăr, supusă la rechiziții de tot felul, la amenințări și lipsuri, populația va susține activitatea „grupului Victor Popescu”.

¹ *Istoria românilor*, vol. VII, Tom II, p. 450.

² Arhivele Naționale București, Comitetul Agrar(Gj.), dosar nr. 29/1923, f. 2-3.

³ Jack N. Constantinescu, *Atrocități germane*, Târgu-Jiu, 1919, p. 50.

Când într-un sat, oricare i-ar fi numele, se ivește un om ce se avântă în vârtejul istoriei, neavând alt țel decât sacrificiul suprem pentru împlinirea unui ideal național, istoria îl consemnează ca atare, iar generațiile viitoare îl așează pe soclul ce-l merită în piramida atât de măreață a eroilor neamului.

Unul dintre acești emblematici eroi locali a fost învățătorul Victor Popescu din Valea cu Apă. Faptele sale sunt de foarte mult timp cunoscute, intrând în memoria colectivității. Despre ele au scris veterani de război, scriitori, scenariști de filme⁴. Ele s-au transmis și pe cale orală, din sat în sat și din om în om, ajungând până azi sub forma unor frânturi de poveste. Cu siguranță, cel mai mult au vorbit despre acele fapte de eroism locuitorii satelor unde el a acționat (Negomir, Raci, Ohaba, Bolboși, Covrigi, Dragotești, Roșia-Jiu, Valea cu Apă).

Fără a avea pretenția cunoașterii exacte a tot ce a însemnat lupta dusă de detașamentul de partizani condus de sublocotenentul Victor Popescu împotriva ocupației Puterilor Centrale, încercăm, pe baza izvoarelor documentare de care dispunem, să alcătuim o sumară imagine a acelor fapte de eroism.

O primă sursă de informare ne-a fost oferită de însăși Declarația eroului, dată sub prestare de jurământ în martie 1926. Acesta va da, la 14 martie, o declarație a raportorului de pe lângă Consiliul de Război, Stănilă Istodor, prezentând circumstanțele în care a scăpat de sub încercuire în zona Rășina, descriind apoi principalele aspecte ale luptei sale din umbră. Arhiva Școlii Gimnaziale Valea cu Apă, care îi poartă azi numele, păstrează o plângere a acestuia către mai marii zilei, din anul 1927, prin care încearcă să-i sensibilizeze prin reliefarea faptelor sale. Astfel aflăm că înainte de a participa la campaniile din Ardeal și de la Jiu, Victor Popescu a făcut parte din formația de bicicliști, care a luptat în Bulgaria, în Al Doilea Război Balcanic (1913). Relevantă este și sursa emoțională, adică informațiile păstrate în memoria colectivității. Vom încerca să menținem un echilibru între informația științifică și informația orală, nerenunțând însă la dorința înfățișării acelor fapte ca pildă pentru generațiile de azi și de mâine.

Concentrat fiind de la începutul anului 1916, Victor Popescu urmează un curs de perfecționare la Regimentul 21 Dorobanți din București. Avansat între timp la gradul de sublocotenent, Victor Popescu va face parte din Batalionul I al Regimentului 18 Infanterie. La jumătatea lunii august 1916, unitatea din care făcea parte se deplasează

⁴ Dintre lucrările care menționează faptele de arme ale învățătorului Victor Popescu din Valea cu Apă, menționăm: N. Jack Constantinescu, *Atrocități germane*, Târgu-Jiu, Tip. artistică „Frații Niculescu”, 1919; Nicolae Bolocan, *Cei zece martiri executați la Turnu-Severin. Episod dramatic din timpul ocupației germane*, Timișoara, 1924; C. Marinescu, D. Neagu, *Fapte din umbră*, volum III, București, 1980; Vasile Marinou, *Aspecte ale ocupației militare străine în Gorj în primul război mondial*, în rev. „Litua”, nr. 2/1982, p. 191-201; Vasile Andrițoiu, *Din activitatea tribunalului militar din Târgu-Jiu în timpul primului război mondial*, în „Litua”, nr. 2/1982, p. 207-215; Luchian Deaconu, *Pagini de eroism în lupta pentru apărarea patriei (Oltenia, 14 august – 11 noiembrie 1916)*, în „Litua”, nr. 1/1978, p. 76; *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 451. Menționăm și lucrarea metodică-științifică pentru obținerea gradului I a profesorului Ovidiu Văduva, referitoare la rezistența populației civile împotriva ocupației Puterilor Centrale în timpul Primului Război Mondial. O investigație și un documentar despre faptele grupului de partizani condus de Victor Popescu este în curs de realizare de către Lavinia Dragomir, din București.

spre teatrul de operațiuni ce viza eliberarea pământului sfânt al Ardealului. Încă din acest moment de grație al neamului românesc, sublocotenentul Victor Popescu va face parte din cadrele de conducere ale armatei. Regimentul 18 Infanterie era alcătuit din patru batalioane. Batalionul I era alcătuit din patru companii, compania a treia fiind compusă din patru plutoane, unul dintre comandantii plutoanelor (plutonul al treilea) fiind sublocotenentul Victor Popescu. Comandantul companiei a treia era căpitanul Gheorghe Gutuleanu, iar comandantul regimentului – colonelul Constantin Jippa⁵. După o săptămână de la începerea operațiunilor, Batalionul I, din care făcea parte și unitatea lui Victor Popescu, a ajuns la Petroșani. În toate acțiunile militare de pe defileul Jiului, sublocotenentul Victor Popescu, alături de ceilalți ofițeri români, și-a dovedit competențele de comandant, dar și spiritul de sacrificiu. Pe dealurile Băloi, Straja, Ogrin sau Stoienița, românii s-au apărat cu străjnicie, cedând cu greu superiorității umane și materiale a trupelor Puterilor Centrale. Alături de celelalte plutoane din cadrul companiei a treia, în 10 octombrie 1916, plutonul condus de Victor Popescu asigura întărirea pozițiilor în Dealul Gropul și Petriceaua⁶. La începutul lunii noiembrie, unitățile române fuseseră respinse spre Copăcioasa, Budieni și Dănești. La 3 noiembrie 1916, inamicul împinsese Regimentul 18 Infanterie și Regimentul 58 Infanterie în zona Rășina. Militarii români au încercat eroic să reziste loviturilor inamicului. Iată cum prezenta acest episod, la 23 martie 1926, fostul comandant al companiei a 3-a, Gheorghe Gutuleanu: „Compania a 3-a a rămas pe poziții luptând la baionetă până a fost înconjurată de vrăjmaș”⁷. După cum arată rapoartele de front, legătura dintre comandamentele românești se pierduse. Trupele Puterilor Centrale au înaintat pe șoseaua Rășina-Peșteana-Jiu. Numărul dispăruților din efectivele Regimentului 18 Infanterie era de 119. Între ofițerii dați dispăruți s-au aflat sublocotenentul Victor Popescu și căpitanul Gheorghe Gutuleanu. Victor Popescu, care cunoștea bine regiunea, a reușit, alături de superiorul său, să scape de încercuirea inamicului, cu intenția să se alătore trupelor române. În declarația pe care colonelul Gheorghe Gutuleanu a dat-o după război face referiri și la felul în care fostul său coleg de arme, Victor Popescu, a ajuns în satul natal, de unde va începe lupta împotriva ocupanților: „Ofițerul a scăpat prin fugă, neputând trece la trupă, întrucât inamicul trecuse de această linie”. Dramatismul acelor momente este descris de însuși Victor Popescu: „În lupta de pe dealul dintre Brătuia și Rășina, Județul Gorj, ce a avut loc în ziua de 5 noiembrie stil vechi 1916, fiind înconjurat de inamic și nemaivând puțință de a ne salva, am fost capturați o bună parte din Reg. 18 Inf. și fracțiuni din Reg. 58 Inf., Reg. 71 Inf. Nevoind să fiu făcut prizonier, am spus oamenilor să fugă în pădure și să caute fiecare să treacă dacă va fi posibil la trupele noastre”⁸. Într-o altă declarație, Victor Popescu spune: „Am încercat în toate chipurile

⁵ Vasile Novac, *op. cit.*, p. 71-72.

⁶ *Ibidem*, p. 96.

⁷ SJAN Gj. În sala de lectură a SJAN Tg-Jiu se găsește o expoziție cu extrase din dosarul aflat în fondul „Tribunalul Gorj” în care sunt declarațiile celor implicați în acele evenimente (declarațiile lui Gheorghe Gutuleanu și Victor Popescu). Neavând acces în momentul cercetării la dosarul persoanelor al lui Victor Popescu aflat în custodia SJAN Gj, am utilizat extrase din el aflate în menționata expoziție permanentă. Aici, citare din declarația lui Gh. Gutuleanu.

⁸ *Ibidem*, *Declarația lui Victor Popescu*.

de a mă strecura și trece înainte printre ei, dar mi-a fost imposibil”⁹. Intenția celor scăpați din încercuire era să ia drumul spre Negomir, spre a se alătura detașamentului colonelului Tăutu, care, după informațiile ce le parveniseră, se îndrepta spre Turnu-Severin. Împreună cu mai mulți militari rătăcește câteva zile prin pădure, fiind „rupti de oboseală, plini de apă, nemâncăți, plini de ghinioane”. Ajunge în satul Vlădueni de unde, alături de căpitanul Gheorghe Gutuleanu, traversează râul Jiu ajungând în satul său natal, Valea cu Apă. Aici află despre instalarea în localitate a autorităților de ocupație. Nu putem ști ce gânduri l-au măcinat pe acesta în acele clipe de deznădejde. Un fapt este cert, sublocotenentul Victor Popescu se hotărăște să nu abandoneze lupta cu inamicul care invadase țara și se îndrepta fulgerător spre inima ei. Alegerea sa a fost hărțuirea inamicului, lupta de partizani, atât de dragă românilor în multe clipe grele ale istoriei lor. Inimosul învățător care, în lecțiile de istorie, le vorbea elevilor săi despre înălțătoarele fapte de vitejie ale poporului român sub conducerea marilor voievozi, a înțeles că este momentul să adune energiile celor care păreau copleșiți de armatele inamice și să le canalizeze spre reorganizarea luptei împotriva ocupanților vremelnici. Același coleg de companie menționează: „Prin prezența sa de spirit și-a adunat oamenii răzlețiți cu care a făcut lupta de gherilă”.

După ce s-a informat despre atmosfera ce domnea în sat, în mintea sublocotenentului Victor Popescu a încolțit ideea acțiunii concrete. Cum patrurile ocupanților mărșăluiau toată ziua prin sat, Victor Popescu a stat o perioadă ascuns, încercând să obțină date concrete despre sediul patrulei, despre ordonanțele date de autoritățile de ocupație. Iată cum prezintă neînfricatul ofițer atmosfera din sat: „În satul meu, o jale! Oameni bătrâni cu ochii negri și umflați de bătaie, fete împușcate... copii speriați și dați în boală de frică; împușcau ziua în drumul mare orice găseau: câine, vacă, vițel, oaie. Noaptea, la orice oră, te pomeneai cu ei peste ușă, dau cu bocancii, spărgeau ușile și intrau în casă”¹⁰. Se pare că prezența sa în localitate nu a scăpat neobservată. Primul care a găsit de cuvință să raporteze patrulei germane posibila ascundere a lui Victor Popescu în casa părinților săi a fost un anume Hans, fierarul, care, după instalarea noilor autorități, devenise informatorul acestora. Autoritățile germane căutau informații despre cei care se răzlețiseră de trupele lor pentru a fi internați în lagărele de prizonieri. A urmat o perechiziție la casa lui Dumitru Popescu, tatăl eroului. Presimțind pericolul, Victor Popescu nu înnoptase în casă, ci într-o claie de paie. Acum se hotărăște să treacă la acțiune acest inimos dascăl de la țară, în ale cărui vine clocotea sângele pandurilor marelui Tudor Vladimirescu. Din relatările acestuia reiese că a plănuit trecerea la acțiuni concrete împreună cu Nicolae Popescu și Tudor Popescu „niște oameni de inimă și buni români”, cum îi aprecia eroul. Omorându-i pe cei din patrula de căutare, Victor Popescu trecuse de la atitudinea de expectativă la acțiunea directă. Această hotărâre îndrăzneată a fost dusă la îndeplinire în noaptea de 4 spre 5 decembrie 1916¹¹. Nu a

⁹ Jack N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 58.

¹⁰ *Ibidem*, p. 59.

¹¹ Această dată este susținută de însuși învățătorul Victor Popescu, în amintita declarație. În alte lucrări, începutul acțiunii este plasat în noaptea de 6-7 decembrie 1916 (cf. C. Marinescu, D. Neagu, *Fapte din umbră*, vol. III, București, 1980, p. 141).

putut beneficia de sprijinul fostului său comandant de companie, căpitanul Gheorghe Gutuleanu, deoarece acesta a fost prins de patrulele germane când încerca să ajungă la Târgu-Jiu. După identificare, acesta va fi trimis într-un lagăr de prizonieri din Austria²⁶⁹.

După ce l-a ucis la sediul patrulei și pe al treilea membru al acesteia, Victor Popescu, sfātuindu-se cu tatăl său și cu Constantin Velican, ia hotărârea de a părăsi satul, ascunzându-se în pădure. Între timp, autoritățile germane l-au dat în urmărire. Starea de spirit din localitate era favorabilă lărgirii câmpului de acțiune, având în vedere jaful sistematic făcut de autoritățile de ocupație. Astfel, lângă Victor Popescu vor veni și alți săteni dornici să continue lupta: Tudor Popescu, Constantin Ceapă, Dumitru Păunescu. În toată perioada cuprinsă între 5 decembrie 1916 și martie 1917, Victor Popescu a stat pe la diferiți săteni din comunele Negomir, Covrigi, Horăști, Crăguiești și Miluta. În comuna Negomir, Victor Popescu a stat o perioadă la Floarea Ungureanu, a cărei locuință era mai retrasă de șoseaua principală, dându-i acestuia posibilitatea să se refugieze rapid în pădure dacă se ivea vreun pericol. Aici, în Negomir, i s-au alăturat și alți oameni îndrăzneți, care credeau în acțiunile lui: Iorgu Crăciun, frații Ilie și Dumitru Cărciumaru, Nicolae Căramidaru. După cum rezultă din declarațiile sale, Victor Popescu a revenit de câteva ori în lunile ianuarie și februarie 1917 în satul Valea cu Apă, unde a stat de vorbă cu preotul Grigore Roșoga. Tot aici se va întâlni și cu alți oameni care erau interesați de lupta împotriva ocupanților. Între aceștia, amintim pe preotul din Raci, Toma Bălan, pe învățătorul Iancu Pârvulescu și pe Nicolae Spahiu din Valea cu Apă.

În tot acest timp, Victor Popescu a beneficiat de ajutorul unor săteni curajoși, care îi aduceau informații despre mișcarea trupelor germane, despre informatorii patrulelor germane, despre jafurile făcute de ocupanți. De asemenea, înfruntând pericolul de a fi depistați de puterile germane și austriece, săteni din Valea cu Apă și Negomir îi aduceau alimente. Așa au procedat: Tudor Popescu, Dumitru Popescu, Constantin Ceapă, Dumitru Păunescu, Alecu Scorășanu. Între timp, veștile despre Victor Popescu se răspândesc cu repeziciune în satele și comunele din jur. De intențiile sale de gherilă aud și soldați răzlețiți din trupele rusești și chiar italiene. Cu toate că, prin intermediul unor oameni devotați, lansase zvonul că părăsise de mult localitatea pentru a ajunge la soldații români din Moldova, poliția secretă germană a intensificat eforturile pentru a da de urma acestuia. Ofițerul Victor Popescu reușește să creeze un sistem de informații util, prin care ținea legătura cu camarazii și susținătorii săi.

După ce a inventariat toate oportunitățile începerii unor acțiuni mai bine organizate, Victor Popescu și-a stabilit „sediul” de comandă al acțiunilor sale în comuna Negomir. Alegerea satului Negomir ca „punct de comandă” nu a fost întâmplătoare. Îndrăznețul ofițer se orientase asupra cadrului natural propice unor atacuri de gherilă (teren accidentat, crânguri pe toate laturile acestuia, vecinătatea cu satele unde el avea numeroase neamuri etc.). Momentul decisiv al întemeierii grupului de partizani a fost întâlnirea de la începutul lunii martie 1917 cu tinerii Ionel Prunescu și Ionel Popescu. Iată cum s-a format grupul: „Cam pe la începutul lunii martie, aflându-mă în comuna Negomir și întâlnindu-mă cu cercetașul Ionel Popescu și Ionel Prunescu, elev la școala

militară din Craiova, ne-am înțeles să formăm o ceată cu care să hărțuim posturile inamice de prin comuni. De ceata noastră s-au mai atașat Nicolae Popescu și Tudor Popescu din Valea cu Apă, Gheorghe Spătaru din Negomir, Gheorghe Ioana, sergent jandarmi din Racovița-Vâlcea, și 12 ruși fugiți din lagărul din Turnu-Severin, precum și șase italieni care mi-au fost trimiși de învățătorul Vâlceanu din Negomir”.

Primele arme le-a achiziționat în noaptea de 12 spre 13 decembrie 1916, când, profitând de împotmolirea unei coloane germane cu armament pe drumul de legătură dintre Vlădueni și Fărcășești, la adăpostul întinericului, au reușit să sustragă două mitraliere și mai multă muniție¹². Armele au fost ascunse în pădurea dinspre Valea cu Apă, de unde le-a luat când s-a constituit grupul. După constituirea grupului său de partizani, celelalte arme necesare au fost procurate cu ajutorul populației civile, care, înfruntând pericolul pe care-l reprezenta colaborarea cu grupul „Victor Popescu”, a dat informații acestuia despre atrocitățile făcute de ocupanți și despre colaboraționiștii din sate, a aprovizionat cu alimente și arme. Referindu-se la proveniența armelor cu care a acționat în acei ani, Victor Popescu avea să spună: „Armele mi le-am procurat de la locuitorii din comunele pe unde treceam”¹³.

Formele luptei au fost variate. Grupul condus de Victor Popescu a încercat să producă derută în rândurile autorităților de ocupație, dând în același timp speranță locuitorilor satelor care suportau din ce în ce mai greu jaful sistematic, uneori barbar, al trupelor de ocupație.

Ca să poată aduna în jurul său mai mulți patrioți, Victor Popescu va redacta mai multe proclamații către soldați, ofițeri și populația civilă. Iată una dintre aceste proclamații:

Proclamațiune

Domnilor Primari!

Frați români!

Soldați!

Trăim timpuri grele și vom trăi și mai rău, dacă nu ne vom uni și dacă ne vom pâri unul pe altul, germanilor și ungarilor. Deșteptați-vă și înviați odată cu codrul. Arătați fiecare din voi, că mai aveți sânge românesc în vinele voastre.

Puneți mâna pe coasă, topor, sapă și pari și cântați „veșnica pomenire” dușmanului, care ne ia hrana și laptele de la gura copiilor.

Decât prizonieri schingiuiți și cu familiile batjocorite de dușmani, mai bine la codru cu arma în mână, făcându-ne datoria pentru țară, ca strămoșii noștri, sau să murim! Iar voi, soldați, pe care nenorocul v-a despărțit de frații voștri, nu vă mai predați inamicului, căci rău va fi de voi. De ați avut gând de predare, sau ați căzut prizonieri, de ce n-ați rămas la dușman, ci ați venit acasă ca să vă predați dușmanului? Aceasta probează celor mari că ați fugit de pe front ca să vă predați inamicului, pentru care legea militară vă pedepsește cu moartea. Mai este puțin timp ca să vă

¹² *Ibidem*, p. 13.

¹³ SJAN Gj., Expoziție permanentă. Declarația lui Victor Popescu.

îndreptați. Nu vă mai duceți la dușman, ci căutați pe șefii voștri și înainte la datorie!, așa cum ați jurat pe drapelul țării! Fală va fi vouă, când frații și șefii voștri vă vor găsi și pe voi făcându-vă datoria. Băgați de seamă, că e multă armată de-a noastră p-aicia, și nu vă luați după minciunile dușmanilor, care zic că armata română a murit.

Ei se laudă că sunt grozavi pe toate fronturile, dar de fapt sunt cu șalele frânte în toate pările. Ei sunt gata să fugă ca țiganii, căutând să vă ia totul, căci acasă la ei mor de foame. Dar noi unindu-ne cu toții, să dăm o raită asupra lor! Oriunde îi prindeți, puneți-le mirul sau vestiți-ne pe noi, care știm să le cântăm „veșnica pomenire”.

Această proclamație ne reliefează mulțimea calităților pe care le avea conducătorul detașamentului de partizani. În primul rând, se degajă calitatea de fin observator al realităților din acel moment. Victor Popescu știa că în toate părțile sunt răzlețiți soldați de trupele lor, încercând să-i determine să nu se predea autorităților de ocupație; mai mult, îndemnându-i să-i caute pe șefii lor și să dea lovituri inamicului. Apoi, se desprinde calitatea sa diplomatică. El îi îndeamnă pe soldați, săteni și primari să nu creadă în dezinformări, să nu ia în seamă propaganda trupelor germano-austro-ungare. Victor Popescu are și calitatea unui orator desăvârșit, care vorbește pe înțelesul cărora le era adresată proclamația. Proclamația este un îndemn la rezistență, cultivând populației ocupate încredere în victoria finală.

În alte proclamații, curajosul comandant făcea apel la sentimentele religioase ale sătenilor, la jurământul pe care soldații l-au făcut față de rege și drapel: „Nu uitați că ați jurat în fața lui Dumnezeu de a fi credincioși țării, regelui și drapelului nostru care a fălăit peste Carpați și care cu ajutorul lui Dumnezeu va mai fălăi și pe alte meleaguri”.

Într-o altă proclamație ce îi viza îndeosebi pe primari și săteni, Victor Popescu se arată foarte încrezător în victoria finală, cerându-le acestora să nu-i pârască pe cei care luptă pentru onoare și dreptate, ci, dimpotrivă, să dea dovadă de spirit de sacrificiu, așa cum au făcut și generațiile trecute: „Vom muri ca români, iar nu ca mișei și trădători de țară (...). Să vă dea Dumnezeu inima și curajul strămoșilor noștri spre a ne apăra țara, așa să ne ajute Dumnezeu!”.

Multiplicarea proclamațiilor s-a făcut cu un șapirograf, sustras noaptea de la primăria din Trestioara de către Velican și Cârțiumaru¹⁴. Aceste proclamații au fost răspândite de oamenii din grupul de partizani și de unii săteni mai curajoși. Unele exemplare au fost date direct primarilor: „În pădurea de la Strâmtu, întâlnindu-mă cu primarul Bunoiu, i-am dat un manifest scris de mine și multiplicat în mai multe exemplare”. Fie că au fost afișate la căderea nopții pe zidurile primăriilor, pe stâlpii de telegraf, pe pomi și pe garduri, fie că au fost distribuite direct unor săteni, au avut darul de a da o brumă de speranță tuturor celor care își văzuseră bunurile sechestrate. Chiar dacă acestea nu au avut efect asupra măririi numărului de luptători, datorită sistemului foarte strict de supraveghere al autorităților de ocupație, acestea au fost descurajatoare pentru cei care voiau să colaboreze cu inamicul. Virulent era avertismentul către „mișei și trădătorii de țară”. Proclamațiile căzute în mâinile patrulelor germane au creat panică în rândurile acestora, neștiind cât de însemnat era numeric grupul.

¹⁴ C. Marinescu, D. Neagu, *op. cit.*, p. 146.

O primă formă a acțiunilor grupului de partizani a fost atacarea patrulelor germane. Iată cum descrie însuși comandantul grupului esența acestor acțiuni: „Cu acești soldați înarmați am cutreierat pădurile din județele Mehedinți, Gorj, parte din Vâlcea și Dolj, atacând posturile și patrulele lor”¹⁵. Luând în considerare faptul că patrulele germano-austro-ungare, formate din trei-patru militari, patrulau noaptea prin localități, protejați de întunericul nopții, oamenii din grupul lui Victor Popescu realizau ambuscade care se soldau cu anihilarea acestora: „Aproape în fiecare zi se găseau câteva patrule împușcate împreună cu caii lor”¹⁶.

Deruta inamicului a fost sporită de faptul că membrii detașamentului au dovedit o mare capacitate de deplasare rapidă dintr-o zonă în alta. S-a creat impresia existenței unor forțe superioare de rezistență, la formarea acestei impresii contribuind chiar oamenii lui Victor Popescu și unii săteni instruiți în acest sens. Aceștia au răspândit vestea „că pădurea este plină de armată italiană, română și rusă, și auzind nemții au început să facă cercetări”.

O altă formă de deșănare a planurilor inamicului a constituit-o pedepsirea informatorilor inamicului. În fiecare sat s-au găsit unul sau mai mulți trădători de țară și de neam, care, în schimbul unor avantaje, au dat informații ocupanților despre bunurile sătenilor, despre cei care li se împotriveau. Deși ocupanții s-au purtat cu sălbăticie cu semenii lor și cu instituțiile satelor, acești trădători au pactizat cu ocupanții ușurându-le acestora sarcina spolierii populației. Unul din cei mai periculoși informatori ai inamicului s-a dovedit „călugărul Toma Aftanghel”. Acesta fusese de timpuriu racolat de trupele ocupante, fiind de baștină ardelean, dar vândut acestora. Socotit fiind unul dintre „cei mai periculoși și destoinici spioni ai nemților”, Aftanghel Toma va fi adus la tăcere printr-o operațiune de pedepsire care a avut loc în noaptea de 30 – 31 mai 1917, când a fost ridicat din casa unei văduve din Ohaba (comuna Bolboși) și apoi executat lângă satul Strâmtu. La acțiune au participat trei dintre cei mai înverșunați și destoinici membri ai grupului: Victor Popescu, Ionel Prunescu și Gheorghe Ioana. Iată cum prezintă acest atac reușit autorii cărții *Fapte din umbră*¹⁷: „De la locuitori aveau informații că noaptea călugărul se adăpostea în locuința unei văduve din Bolboși-Ohaba, județul Gorj. Ca măsură de precauție, după lăsarea nopții, pe traseul de aproximativ 14 km ce urma să fie parcurs de la locuința văduvei și până la locul stabilit, au fost instalate din loc în loc posturi de pândă. După miezul nopții, Victor Popescu, Gheorghe Ioana și Ionel Prunescu au ajuns în grădina casei din care urma să fie ridicat călugărul Toma. Conform planului, și pentru a se evita alarmarea vecinilor, Ion Prunescu, modelându-și vocea de parcă ar fi vrut să fie auzit de alții, i-a spus: «Părinte Toma, veniți imediat la Raci că vă așteaptă domnul Barany». Călugărul trădător, crezând că într-adevăr a fost chemat ca și altădată de șeful în a cărui soldă se găsea, s-a îmbrăcat repede și a ieșit pe ușă. În acest moment, a fost acostat de Gheorghe Ioana și Victor Popescu, care sub amenințarea armelor, l-au somat să nu scoată o vorbă și să-i urmeze. Pe traseu, au fost ridicate posturile de pândă. La locul dinainte stabilit, procedura execuției a fost sumară. Un

¹⁵ Jack N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 60.

¹⁶ Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 14.

¹⁷ C. Marinescu, D. Neagu, *op. cit.*, p. 148.

glonț slobozit de arma lui Gheorghe Ioana a trimis călugărul pe «cealaltă lume». Pe cadavrul acestuia, dimineața, s-a găsit un bilet pe care scria: «Așa vor păți toți aceia care își trădează frații și stau în slujba dușmanului». Acțiunea de eliminare a spionului Toma a avut un ecou puternic în satele din jur, cei mai speriați fiind ceilalți colaboratori ai autorităților de ocupație.

Comandatura germană și-a dat seama de amploarea pe care o luaseră acțiunile grupului „Victor Popescu” și, de aceea, trece la acțiuni hotărâte de anihilare a acestuia. Dacă oferirea unui premiu substanțial pentru cei care ar fi adus capul lui Victor Popescu, de 30 000 de lei, n-a dat roade, acțiunea militară părea singura alternativă. Autoritățile germane se temeau de impactul pe care îl avea în viitor reușita acțiunilor grupului, care ar fi atras o revoltă a tuturor sătenilor terorizați de barbarismul ocupației. Trimiterea unui detașament de 50-60 de oameni în zona pădurii din Trestioara avea rolul de lichidare a detașamentului de partizani. În declarația sa, Victor Popescu arată cum s-au desfășurat luptele: „În comuna Trestioara, Mehedinți, trimițând un detașament de vre-o 50-60 de oameni să cerceteze pădurea, au dat peste noi. Aici s-a încins o luptă între noi și ei, împușcându-le 6 soldați; restul i-am pus pe fugă”¹⁸.

Autoritățile de ocupație au intensificat acțiunile de distrugere a grupului „Victor Popescu”, aducând efective numeroase în zonă.

Disproporția dintre efectivele grupului și unitățile trimise era evidentă, în favoarea celor din urmă. În Poiana Părului, cei aproximativ 15 luptători temerari au înfruntat, după spusele neînfricatului erou, un escadron inamic. După patru zile de încercuire, energicii combatanți au reușit să scape și au pornit spre pădurea de la Strâmtu. Informațiile pe care le-au primit nu au fost îmbucurătoare. În toate pădurile din jur și în toate satele, numeroase efective inamice încercau să dea de urmă grupului „Victor Popescu”. O primă hotărâre a fost ca grupul să se despartă în echipe mai mici pentru a putea scăpa de urmărirea inamicului. Constatând că sunt urmăriți de patrulele germane, s-a luat hotărârea deplasării spre dealul Bujorâscu, dar și aici patrulele făceau cercetări intense de găsire și distrugere a grupului. Urmăriți de patrulele germano-austro-ungare, combatanții, din care făcea parte și Victor Popescu, au ajuns în zona Roșia-Jiu, unde a avut loc o crâncenă bătălie cu urmăritorii. Este un capitol dramatic al acestor înfruntări, pentru că, în luptă, au fost uciși doi dintre cei mai devotați și curajoși oameni ai săi. Aici s-a produs de fapt și destrămarea grupului. Cum s-au derulat faptele va povesti ulterior chiar Victor Popescu: „În urma unor schimburi de focuri, a fost omorât Ionel Prunescu și Gheorghe Ioana dintre oamenii mei. Cu multă greutate am putut scăpa trecând apa Tismanei, de unde am luat direcția Fărcășești. De restul oamenilor din ceata mea nu mai știu de ei”¹⁹. În anul 1983, învățătorul pensionar Grigore Prunescu mi-a relatat desfășurarea evenimentelor din zona Pinoasa-Roșia. În viziunea sa, Victor Popescu se întâlnește cu preotul Roșoga din Valea cu Apă și îi destăinuie că va schimba tactica de luptă. Se pare că-i scăpase și ceva amănunte, pe care acesta le-a divulgat autorităților de ocupație. În aceste condiții, în zona Roșia-Jiu, s-a organizat o ambuscadă în care a căzut grupul celor trei, soldat cu moartea celor mai energici membri ai grupului de partizani.

¹⁸ SJAN Gj., Expoziție permanentă. Declarația lui Victor Popescu.

¹⁹ *Ibidem*, Declarația lui Victor Popescu.

Dacă grupul constituit în pădurile din Gorj și Mehedinți s-a dispersat odată cu bătălia de la Roșia-Jiu, nu a dispărut însă dorința sublocotenentului Victor Popescu de a continua lupta în alte zone. Ajungând în satul natal, avea să constate că între timp aici se petrecuseră evenimente importante. Autoritățile germane trecuseră la arestarea persoanelor ce aveau legătură cu grupul de luptători condus de Victor Popescu. Între cei arestați se găseau soția sa, Elena, tatăl său, Dumitru Popescu, Ion Anghelescu din Peșteana de Jos, Vasile Velican din Valea cu Apă. Mai târziu s-a aflat că în același grup, care avea legătură cu acțiunile lui Victor Popescu, fuseseră arestate și alte persoane: Constantin Naum, administratorul moșiei Peșteana de Sus (Peșteana-Jiu, n. ns.), Constantin Podaru, pădurar la aceeași moșie, Petre Vâlceanu, primarul comunei Bolboși, Ion Brăiescu, notarul comunei Bolboși, Elena George Giosu din Bolboși, Ion Norocea, din Bolboși, Nicolae Marcu din Dragotești, învățătorul Nicolae Popescu din Covrigi, Mihai Cernăianu din Horăști, notarul Constantin Cojocaru din Negomir²⁰, Ilie Giumanca din Grozești, Tudor Ungureanu din Grozești, Stancu Croitoru din Grozești și alții. Toate aceste persoane au fost arestate începând cu luna mai 1917 până spre sfârșitul lunii iunie, când au fost trimise la penitenciarul din Turnu-Severin. În noaptea de 6 spre 7 iulie, s-a organizat evadarea celor închiși, la această acțiune participând doi italieni, care, după evadarea din lagăr, se angajaseră ca lucrători agricoli la Marioara Ionescu din Valea cu Apă²¹. În acțiune un rol important l-a avut Victor Popescu. Deși acțiunea nu a reușit, cei doi italieni fiind surprinși de paza penitenciarului, ea a arătat larga participare a populației din teritoriul ocupat la mișcarea de rezistență împotriva ocupanților vremelnici.

La 8 iulie 1917, Tribunalul german de război va da sentința pentru zece dintre cei arestați în dosarul „grupul Victor Popescu”. Sentința de condamnare se va pune în aplicare în noaptea de 10 spre 11 iulie 1917, când, în apropierea cazarmii, cei zece martiri vor fi împușcați. A doua zi, pentru a intimida și mai mult populația, pe străzi au fost puse afișe cu rezultatul sentinței Consiliului de Război al Comandaturii de Etapă nr. 22:

Comandatura de Etapă 22

Turnu-Severin la 11 iulie 1917. Încunoștințare

Prin sentința Consiliului de Război a Comandaturii de Etapă Nr. 22 din 8 iulie 1917, au fost osândiți la moarte pentru trădare în timp de război:

Notarul Constantin Cojocaru din Negomiru,

Moșierul Mihai Cernăianu din Horăști,

Învățătorul Nicolae Popescu din Covrigi,

Plugarul Stancu Croitoru din Grozești,

²⁰ Notarul Cojocaru a furnizat informații lui Victor Popescu despre datele când se strângeau rechizițiile pentru ocupanți, despre colaboraționiști și despre mișcările patrulilor. Presimțind arestarea, s-a refugiat în păduri. Auzind că soția sa gravidă este amenințată cu spânzurătoarea și cu incendierea locuințelor, acesta s-a predat ocupanților.

²¹ Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 20-29. În lucrare sunt și alte detalii privind acțiunea de eliberare a celor închiși la Turnu-Severin. Autorul insistă asupra implicării în organizarea acțiunii a Marioarei Ionescu, care era animată de puternice sentimente de adevărat patriotism.

*Plugarul Tudor Ungureanu din Grozești,
Plugarul Nicolae Marcu din Dragotești,
Plugarul Ilie Giumanca din Grozești,
Plugarul Ion Norocea din Bolboși,
Primarul Petre Vâlceanu din Bolboși,
Notarul Ion Brăescu din Bolboși.
Această sentință a fost confirmată de Dl. Comandant pe ziua de 10 iulie 1917
Sentința a fost astăzi executată.
(ss) Von Kusenberg
Rittmeister și comandant*

Memoria colectivă a reținut și alte silnicii asupra populației civile, pentru colaborearea cu grupul condus de sublocotenentul Victor Popescu. După cum afirma însuși Victor Popescu, „locotenentul Weber mi-a lovit nevasta cu coada unui bici peste gură și față până la sânge și i-a aplicat, împreună cu sora mea Aurelia, câte 45 de bice”. Locuitorului Petre Șoșoi din Trestioara i-a fost pus jeratic pe pielea goală până a murit, iar doamnele Cernăianu din Horăști au fost bătute două zile cu frânghia și biciul²².

După episodul dureros de la Turnu-Severin, Victor Popescu se va îndrepta spre Vâlcea, unde va reuși să constituie un nou grup, de șase persoane, cu care va încerca să lupte împotriva ocupanților germani. Aici, a încercat să aplice aceleași strategii de luptă împotriva ocupanților germani. După ce constată că acțiunile de rezistență devin din ce în ce mai dificile, pornește spre frontul din Moldova. Iată cum prezintă acest neînfricat ofițer al armatei române încheierea acțiunii sale „din umbră”: „fiind urmărit cu mare furie și punându-se premii, ne-am împrăștiat în luna februarie 1918, plecând spre front după ședere de un an și trei luni prin păduri”²³.

Faptele detașamentului condus de sublocotenentul Victor Popescu au intrat de mult în memoria colectivă. Lăsăm tinerilor de azi și generațiilor viitoare să răsfoiască cărțile și studiile de istorie în care se aduce vorbire despre grupul de luptători neînfricați conduși de Victor Popescu și despre sătenii din Negomir, Raci, Bolboși, Dragotești, Miluta, Valea cu Apă, Roșia-Jiu etc., care au pus mai presus onoarea și țara decât propria viață. Ca încheiere la acest înălțător moment, voi prezenta aprecierea căpitanului Gheorghe Gutuleanu, comandantul Companiei a treia, din Batalionul I al Regimentului 18 Infanterie, despre eroismul acestui erou al meleagurilor noastre: „Nu am cuvinte de laudă să aduc căpitanului în rezervă Popescu Victor, zic numai atât – Să dea Dumnezeu ca, în zile grele, Țara Românească să aibă mulți băieți bravi și patrioți ca Popescu Victor”²⁴.

Rezistența „mută” a sătenilor din Negomir, Raci, Valea cu Apă, Miluta, Trestioara, Bolboși, Covrigi, Dragotești, Horăști, Grozești și din alte localități învecinate, prin adăpostirea și sprijinirea celor care au avut curajul să înfrunte trupele de ocupație,

²² Gh. Bolocan, *op. cit.*, p. 61-62.

²³ Jack N., Constantinescu, *op. cit.*, p. 62.

²⁴ Declarație dată de Gheorghe Gutuleanu, la 14 martie 1926, raportorului armatei, Stănilă Istodor. Această declarație se găsește în custodia SJAN Gj. Date din aceasta au fost utilizate în paginile anterioare.

se încadrează organic în mișcarea generală de rezistență a poporului român împotriva unei ocupații de o rară sălbăticie.

Memoria colectivă a reținut și alte fapte de rezistență ale populației civile și ajutorul dat de aceasta detașamentului condus de Victor Popescu. Un fapt mai puțin cunoscut îl constituie lărgirea ariei de acțiune a lui Victor Popescu spre satul Raci. În iarna anilor 1916/1917, Victor Popescu s-a deplasat în satele Paltinu și Valea Racilor, unde a găsit mulți oameni doritori să ajute grupul său. Aici, a stabilit mai multe rețele de legătură, informându-se despre cei care fuseseră cumpărați de trupele de ocupație. În satul Valea Racilor, Victor Popescu se întâlnea cu Constantin Scurtu, care îl informa despre trimiterea rechizițiilor de către ocupanți spre Urdari și Borăscu. În satul Paltinu, s-au oferit să-l ajute două surori, Eftichia și Constanța Curici. Acestea aveau casele învecinate, mai departe de alte locuințe din sat, Victor Popescu venind aici dinspre dealul Turuiaua. Informatorii plătiți de ocupanți au aflat despre periodicele venituri ale lui Victor Popescu în zonă, punând în gardă patrulele germane și austro-ungare. Într-una din seri, Victor Popescu a venit să se informeze despre rechizițiile pe care le făceau germanii în aceste sate și despre oamenii care puteau să-l ajute în răspândirea proclamațiilor către săteni. Autoritățile germano-austro-ungare primiseră informația că Victor Popescu este în una din cele două case. Au înconjurat locuințele și au cerut celor două femei să deschidă ușile. Nu știau în care casă era Victor Popescu, de aceea s-au postat la ambele uși, cerând să li se deschidă. Cum Victor Popescu schimba des locația, în acea seară, se afla în locuința Eftichiei, o casă micuță, cu două cămăruțe, cu horn, acoperită cu șindrilă. Eftichia a pus scara de la pod în hornul casei, pe unde s-a strecurat Victor Popescu, timp în care femeile țipau și spuneau că sunt singure, să plece de la casele lor, întârziind astfel pătrunderea patrulelor în case. După ce au spart ușile, germanii au vandalizat locuințele și apoi le-au schingiuit pe cele două femei. Ambele au rezistat și nu l-au trădat pe Victor Popescu.

O altă informație legată de Victor Popescu am cules-o cu mai mulți ani în urmă de la Grigore Cauc, care a relatat un episod legat de măsurile luate de germani, după ce un ofițer german a fost ucis de detașamentul lui Victor Popescu. În timp ce autoritățile germane se pregăteau să trimită câteva convoaie cu cereale, lână și furaje rechiziționate din satele Valea Racilor și Condeiești către Borăscu, a venit vestea că „haiducul” Victor Popescu a ucis o patrulă germano-austro-ungară. Înfuriate, autoritățile germane au trecut la rechiziționarea altor produse, au bătut pe cei care nu aduseseră produsele cerute, iar copiii între 8 și 14 ani au fost puși să ungă cu păcură osiile căruțelor încărcate cu furaje, să perie și să adape caii, germanii aducându-le în acest timp injurii²⁵.

O altă informație inedită despre Victor Popescu și detașamentul său am primit-o în vara anului 2014 de la Constantin Motoi din Negomir. Conform acestuia, alături de detașamentul lui Victor Popescu au fost și rudarii din satul Ursoaia. Aceștia lucraseră în trecut la tatăl său și la alți săteni din Valea cu Apă, unde își vindeau și lucrurile din lemn (fuse, linguri, postăvi etc.). Aflând că aceștia furnizau lui Victor Popescu informații, autoritățile de ocupație au invadat bordeiele rudarilor din culmea dinspre Valea cu Apă,

²⁵ Aceeași informație am primit-o de la tatăl meu în anul 1972, acesta fiind unul dintre copiii care au încărcat căruțele cu nuci, fasole și lână.

le-au vandalizat, după care le-au luat și puținele animale ce le aveau. În zona fântânii de la Comorâște, Victor Popescu obișnuia să vină să culegă informații, aici având și unul dintre locurile sale de refugiu. Într-o zi, a fost surprins de o patrulă germană de căutare, acesta a reușit să ucidă în culmea dealului doi dintre membrii acesteia, după care al treilea, rănit fiind, a încercat să se tăvălească până spre drum, cerând îndurare. Dar ea n-a venit; Victor Popescu l-a împușcat spunând că așa o să facă până va scăpa zona de ei. Dumitru Motoi, de 86 de ani, mi-a relatat, în februarie 2015, cum s-au purtat trupele de ocupație cu sătenii din Ursoaia. Confiscând animalele și furajele locuitorilor, i-au pus pe aceștia să tragă căruțele cu produse în locul cailor, pe drumul care duce la Corobăi.

În lumina adevărului istoric, trebuie să amintim și faptul că între săteni au fost și colaboraționiști, care au trădat interesele de grup, pentru unul sau mai multe avantaje. De asemenea, unii săteni au încercat să profite de greutățile pricinuite de ocupația germană, ca să facă speculă cu diferite alimente. Relevantă este plângerea pe care o fac mai mulți săteni din Raci, care îl bănuiesc pe notarul comunei că ar fi luat mită de la mai mulți speculanți care făceau comerț ilicit cu carne de vită. În ziua de 17 octombrie 1917, administratorul plășii Turceni va veni în localitate și va chestiona mai mulți săteni, pentru elucidarea sesizării. Între sătenii care au furnizat informații despre cei care făceau speculă amintim: Constantin Alexianu, învățător pensionar, Grigore V. Buțu, pădurar, Constantin Alexe, fost consilier comunal, Luican Ștefan, Gheorghe Gr. Popescu, Emanoil Geamănu. Din sesizare reiese că speculanții de carne de vită dădeau mită 60 lei. Vitele se duceau în județul Mehedinți²⁶.

Dominantă a fost însă tendința opoziției populației civile la ocupația Puterilor Centrale și a sprijinirii grupului „Victor Popescu”.

Locuitorii din zonele în care a acționat grupul de partizani condus de Victor Popescu continuă și azi să-i povestească faptele de vitejie. În anul 1996, un grup de inițiativă, condus de autorul acestor rânduri, a ridicat în cinstea eroului un monument, iar școala gimnazială a primit numele „Victor Popescu”.

²⁶ SJAN Gj , *Prefectura județului Gorj*, dosar nr. 3/1917, f. 56-57.

**FAPTE DE VITEJIE ALE CAVALERIEI ROMÂNE
(ROBĂNEȘTI, STOENEȘTI ȘI COȘNA).
COMPORTAMENTUL EXEMPLAR AL TINERILOR OFIȚERI
ALEXANDRU BARANGA ȘI IOAN C. RĂUȚOIU**

Radu Petrescu-Muscel

Originea familiei Baranga-Savovici se află în arealul format de județele Muscel – Argeș – Dâmbovița, unde există și un râu cu acest nume. Astfel, colonelul Nicolae Baranga-Savovici, fiul vistiernicului Sava Baranga din Câmpulung-Muscel, dintr-o veche familie boierească, a fost trimis în Rusia ca iuncăr¹ pentru a-și face educația militară la Ecaterinoslav, întorcându-se ca ofițer de lăncieri și cu prenume rusificat în Savovici. S-a căsătorit în 1858 cu Adelaida Mănciulescu, iar în 1865 a demisionat din armată, refuzând să ia parte la complotul împotriva domnitorului Alexandru Ioan Cuza pentru că n-a fost de acord să-și încalce jurământul militar. În 1888 era senator de Dâmbovița, fiind ales la Colegiul I, al marilor proprietari.

Nicolae și Adelaida Baranga-Savovici au avut doi băieți, pe Alexandru (născut în 1860) și pe Victor (născut în 1866). Alexandru a absolvit Școala de Poduri și Șosele din București, devenind inginer, iar din 1887 a intrat în serviciul Ministerului Lucrărilor Publice, pentru care a executat activități mult apreciate în mai multe județe: Tulcea, Dâmbovița, Buzău și Argeș. În 1907 a fost numit inginer-șef al județului Olt și ulterior a fost transferat, pe același post, în județul Argeș, A deținut moșii în comuna Ciupa și lângă Găești. A păstrat tradiția tatălui, fiind inițial căpitan în rezervă la Reg. 2 Roșiori, iar în timpul primului război mondial colonel. S-a căsătorit cu Maria, fiica senatorului de Olt Theodor Athanasiu, care i-a dăruit trei copii: Alexandru (născut la 01.01.1894), Adela (1895) și mezina Elena (răsfățata Lalla, cu patru căsătorii la activ – Dragomirescu, Zamfirescu, Zmieureanu, Popescu-Racova – primul său fiu fiind Alexandru Dragomirescu-Baranga² – plus aventura cu generalul Constantin Nicolescu, șeful Casei Militare Regale).

Alexandru, alintat Bibi, a îmbrățișat cariera militară, iar la 01.07.1914 a fost avansat sublocotenent de cavalerie, fiind încadrat în Reg. 9 Roșiori³, care făcea parte din Divizia 1 Cavalerie, marea unitate care s-a remarcat în toamna târzie a anului 1916 în luptele de la Robănești și Stoenești, la Olt, cu pierderi grele în încercarea disperată de a proteja retragerea

¹ Cadet (n.a.).

² Alexandru (Dudu) Dragomirescu-Baranga, condamnat în procesul „Mișcării Naționale de Rezistență” (cap de lot gen. Aurel Aldea). Față de mama acestuia a făcut o pasiune generalul Constantin Nicolescu, fostul comandant al Corpului V din Armata a IV-a (gen. Mihail Racovița), cu rol major în succesul ofensivei sovietice de la „Poarta Iașului”, implicat în lovitura de stat de la 23 august 1944, ultimul șef al Casei Militare Regale până la abdicarea regelui Mihai I (n.a.).

³ „Anuarul armatei române pe anul 1914”, p. 457, poz. 181.

în Muntenia a rămășițelor Diviziei 1/17 infanterie, izbită puternic de corpul de cavalerie Schmetow. Trasând coridoarele necesare retragerii Diviziei 1/17 de infanterie peste podurile de la Olt, generalul Nicolae Bottea și-a plasat Brigada I la Slatina, iar Brigada a II-a în zona podului de la Stoenști, iar un escadron din Reg. 9 Roșiori a primit chiar sarcina dinamitării lui după scurgerea rămășițelor trupelor române. Amorsarea a fost defectuoasă, ceea ce a permis preluarea controlului, prin luptă, asupra singurului pod rămas în picioare, de către patrulele avansate ale inamicului, iar cavaleria germană reușește să debarșeze în Muntenia. Pe parcursul campaniei, Divizia a fost comandată, pe rând, de gen. Ioan Herescu, gen. Nicolae Bottea, col. Ioan Ruscescu și gen. Mihail Schina. Alexandru urmează, la bine și la rău, destinul acestei unități de elită, murind în august 1917, în crâncena bătălie de la Oituz, la „Porțile Iadului” de pe dealul Coșna (cota 789), de unde Armata a I austro-ungară, inclusiv subunitatea germană de comando condusă de viitorul mareșal Erwin Rommel, pe atunci locotenent, a încercat în zadar să-și croiască drum spre Târgu Ocna, pe Valea Troțușului.

La 10 august 1917, în plină ofensivă inamică și amenințat cu străpungerea frontului, generalul Alexandru Averescu ordonă Corpului 2 să trimită în zonă orice rezervă disponibilă. Bătălia de la Mărășești fiind în plină desfășurare, Divizia 1 de Cavalerie, condusă din 23 decembrie 1916 de generalul Mihail Schina, ajunge cu trenul la Onești, în dimineața zilei de 11 august. Urmau să mai sosească un batalion de grăniceri și unul de vânători. Între timp, Grupul Gerock cucerise ultimele două înălțimi ce-l mai despărțeau de Valea Troțușului. În disperare de cauză, generalul Schina ordonă descălecarea întregii divizii și urcarea imediată, fără odihnă, spre vârf. O brigadă contraatacă pe panta sudică a dealului Coșna, iar Brigada 2 Roșiori, din care făcea parte și slt. Alexandru Baranga, ia cu asalt dealul Stibor. Ambele obiective sunt cucerite de cavaleria descălecată. În paralel, Reg. 1 Vânători recucerește satul Oituz din mâinile Diviziei 117 germane. În timpul nopții sosește și o brigadă de grăniceri. Divizia 1 de Cavalerie, întărită cu patru batalioane și două baterii, primește ordinul să cucerească întregul platou Coșna și să înainteze spre Slănic. Reușește să cucerească vârful și să-l mențină în fața contraatacurilor repetate efectuate de Divizia 117 germană. Treptat, luptele scad în intensitate până la 19 august, când inamicul atacă din nou puternic în sectorul Coșna, în care Divizia 1 de Cavalerie (de-acum infanteriști) fusese intercalată între Diviziile 6 și 7 Infanterie. Avantajate de superioritatea importantă de forțe, trupele germane reocupă vârful, dar cavaleriștii se repliază pe panta estică a muntelui, unde rezistă cu îndârjire. În cursul nopții, Armata a II-a trimite ca întăriri două batalioane de grăniceri și un regiment de infanterie. Pe 20 august, la ora 7:00, Divizia 1 de Cavalerie, astfel întărită și protejată de artileria română disponibilă, atacă și reușește să recucerească o parte din terenul pierdut ziua precedentă. Această acțiune constituie ultimul episod important a celei de-a doua bătălii de la Oituz. Inamicul reușise să înainteze între 2 și 6 km pe un front larg de 20 km, dar eșuase să pătrundă pe Valea Troțușului, de unde vroia să atace din spate armatele româno-ruse aflate în sudul Moldovei.

Pierderile Diviziei 1 de Cavalerie au fost imense: 75%. Nu i-a fost ușor nici inamicului, cu pierderi evaluate la cel puțin 50%. Inclusiv lt. Erwin Rommel a fost grav rănit la mână, primind un „binemeritat” concediu necesar refacerii după depresia cruntă suferită în urma pierderii multor camarazi în timpul asaltului și menținerii contro-

lului asupra cotei 789, dar și a frustrării de a nu fi putut obține o nouă victorie: coborârea abruptă, de pe dealul Coșna, la doar 30 de minute, după cum estima el, de Târgu-Ocna.

Alături de Slt. Alexandru Baranga (avansat post-mortem la gradul de locotenent), au luptat la Coșna în cadrul Reg. 9 Roșiori, printre alții, Cpt. Radu Miclescu, Lt. Demostene Mărgăritopol și Slt. Ioan C. Răuțoiu, despre care voi vorbi în continuare.

Slt. Ioan C. Răuțoiu⁴, născut în București la 12.05.1895, era fiul medicului Constantin Răuțoiu (1859-1906)⁵, primul doctor în medicină originar din comuna musceleană Stoenеști (1885), dar care nu ar fi putut reuși în viață fără sprijinul neprecupețit acordat de mama sa, Maria Jocu (văduvă, recăsătorită Jocu) și fratele său mai mare, Ioan Răuțoiu/ Răuțoiu. Doctorul Răuțoiu/ Răuțoiu a desfășurat o activitate remarcabilă în epocă, la Spitalul Colțea, la Clinica Universitară de Medicină Operatorie și la Spitalul de Copii din București⁶. Ca delegat al Asociației Studenților Mediciști, Constantin Răuțoiu luase parte la numeroase congrese studențești (Bacău, 1882; T. Severin, 1883; Galați, 1884), fiind considerat, pe linie profesională, mâna dreaptă a prof. univ. dr. Grigore Râmnicеanu. E și motivul pentru care studentul Răuțoiu, interesat de studiu, nu de politică, nu se alătură studenților socialiști, printre care se afla și Constantin Bacalbașa, care au declanșat numeroase greve în perioada 1883-1884, vizând atât „intransigența” pedagogică a profesorului Romnicеanu, cât și apartenența acestuia la Partidul Liberal. Încă de la înființare, îl regăsim pe doctorul Răuțoiu ca membru al colectivului de redacție al publicației de specialitate „Presa Medicală Română”⁷, condusă de viitorul general medic Athanase Demosthen(e). Deranjat de o „tradiție” care se respecta în continuare, deși în multe cazuri nu se justifica – *faptul că specialiștii cu studii în străinătate ocupau catedre universitare fără concurs* – dar și datorită regretului că nu putuse obține în 1895, prin concurs, postul de medic primar la Spitalul Colentina, fiind preferat doctorul Nicolae Racoviceanu-Pitești, cu studii la Paris, Constantin Răuțoiu părăsește sectorul public, își deschide cabinet particular în centrul Capitalei și intră în politică. Tânărul medic pătrunde astfel în elita partidului, e o prezență activă la Clubul Liberal, devine membru al Clubului Tinerimei, este invitat la balurile anuale de la Palatul Regal, se implică în campanii electorale, obține două mandate de consilier municipal sub guvernări liberale, îl „ghidează” în teritoriu pe ministrul Eugen(iu) Stătescu, președintele organizației liberale muscelene. Aflat în plină ascensiune pe scara socială, moare în floarea vârstei, fără să se mai poată alătura echipei noii stele a partidului, Ionel Brătianu.

⁴ Avansat la 01.07.1916. Anuarul armatei române pe anul 1920, p. 384, poz. 71.

⁵ Nume modificat ulterior în Răuțoiu, coexistând ambele variante în funcție de dorințele membrilor acestui neam de moșneni din fostul județ Muscel (n.a.).

⁶ Prof. dr. Nicolae Tomescu (născut în 1859), coleg și viitor director al Spitalului de Copii din București, l-a descris nu doar ca simplu om public, ci și ca pe mare binefăcător al familiilor sărace din București și un păstrător al tradițiilor culturale, cu precădere a celor muscelene. Așa a și murit, dansând cu foc rapidul „brăuleț” muscelean, la Sinaia. Rămășițele pământești au fost aduse cu trenul la București iar sicriul deus la Biserica Albă, urmând să fie înmormântat la cimitirul Bellu, cu onoruri militare – fusese căpitan medic în rezervă, decorat cu ordinul „Coroana României” (n.a.).

⁷ Printre colaboratorii revistei se număra și medicul Gheorghe Rigani, stabilit ulterior la Câmpulung-Muscel, a cărui fiică a fost una din profesoarele mamei mele, la Liceul de Fete din localitate (n.a.).

Doctorul Răutzoiu s-a căsătorit cu Elena Mateescu și au avut doi copii, Ioan și Maria. Locuința lor din București (str. Take Ionescu nr. 29), realizată cu ajutorul arhitectului Grégoire Marc, este monument istoric și constituie o bijuterie arhitectonică, atât datorită formei neobișnuite (triunghiulară), cât și datorită frumuseții decorațiunilor de sub streșină. O adevărată bucurie sufletească s-o privești, față de tristețea ce te cuprinde când privești locuința unui alt medic provenit din aceeași regiune, dr. Ion Nanu-Muscel, construită în aceeași perioadă, aflată în apropiere (Piața Romană) și ajunsă între timp o ruină terifiantă din vina celor cărora le fusese dăruită de văduva medicului: Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale (azi Academia de Studii Economice).

Din momentul în care m-am reîntors în București (1963), am intrat de mai multe ori cu mama în casa doctorului Răuțoiu, moștenită între timp de fiica, Maria, căsătorită cu doctorul Virgil Capitolin. Mi-a făcut plăcere să intru din nou, de curând, mai ales la parter, unde se află câteva spații cu destinație comercială (magazine, cofetării etc.), dar care nu i-au stricat defel farmecul.

Față de Maria, pe care doctorul Răutzoiu o trimisese în străinătate, să studieze la pensionul Notre Dame de Sion, tânărul sublocotenent de cavalerie Alexandru Baranga a nutrit o adevărată pasiune, din păcate respinsă de părinții acestuia, în special de către mamă, pe care, probabil, o deranja faptul că nu provenea dintr-o familie la fel de bogată, chiar dacă membrii stoenășteni ai familiei de moșneni Răutzoiu dețineau în zonă peste 150 hectare de teren arabil și peste 1.000 de hectare de pădure (inclusiv un munte).

Cu durere în suflet, Alexandru, care întreținea – inclusiv cu ajutorul camaradului său, Slt. Ioan C. Răuțoiu – o amplă corespondență atât cu Maria C. Răuțoiu, cât și cu sora lui Adela, căsătorită între timp cu Armand Călinescu⁸, îi mărturisește Adelei dorința lui tragică de a abandona această lume, așteptându-și destinul fatal pe frontul de la Coșna, deziluzionat, nemaivând motive să lupte pentru a supraviețui.

La Arhivele Naționale Istorice Centrale⁹ am identificat recent și am ordonat cronologic o corespondență inedită, care confirmă dilema fără ieșire în care se afla tânărul Alexandru Baranga. Ea ne ajută să identificăm mai ușor traseul urmat de Divizia 1 Cavalerie în 1917, dar să aflăm și amănunte interesante din viața cuplului Adela Baranga-Armand Călinescu, domiciliați pe atunci la Iași. De exemplu faptul că Armand Călinescu deja funcționa ca șef de cabinet al ministrului I. G. Duca, imediat după ce se căsătorise.

Doc. 1

Carte poștală militară

Ștampila rotundă din **24 mai 1917** (Div. I Cav.). Ștampila rotundă roșie a Armatei de Operații, Reg. 9 Roșiori – Stat Major – LIBERA EXPEDITIE. Ștampila dreptunghiulară CENSURA.

⁸ În a doua jumătate a lunii aprilie 1917, pentru că actul dotal întocmit de maiorul Alexandru Baranga (tatăl) în favoarea Adelei, care urma să îl ia de soț pe magistratul Armand Călinescu, domiciliat în Slatina, este datat 16 04 1917 (n.a.).

⁹ A.N.I.C., fondul Armand Călinescu (inventar 1692).

D-nei Adela Călinescu
14 Cuza Voda 14
La Iași

Numele: Lt. Baranga
Unitatea: Reg. 9 Rosiori

Ma chère Adele,

J'ai reçu ta lettre par Ionel Rautoiu et je suis content que tu va bien et que tu es heureuse et que tu (sic!) le monde est si gentil avec toi. Armand doit être content d'être nommé chef de cabinet et surtout de Duca, qui est très bien. J'ai été a Pascani, Dimanche, pour affaire de service; du pétrole pour le régiment. Je voudrais bien venir a Jassy pour un jour, mais c'est difficile d'avoir la permission. Surtout qu'il est question que nous allons plus haut que nous sommes. Je n'ai pas encore reçu ta carte postale jusqu'à présent. A Botosani ne j'ai plus été depuis longtemps. J'ai écrit aussi à Tante Rhoda. Je t'embrasse ainsi qu'Armand.

Biens des choses de ma parte à la famille Calinescu.

Bibi

Doc. 2

Scrisoare olografă

Vineri seara **26 Mai 1917**

Ma chère Adele,

Je profite de départ de Ionel Rautzoiu pour t'envoyer ces quelques mots.

Nous sommes à ... (*șters cu cerneală de cenzura militară*). Ionel te dira dans qu'elle jolie station balnéaire nos sommes.

Pe marginea din stânga, adăugat pe verticală: 27 Mai – Rautzoiu a oublié cette lettre, je l'envoie par la poste.

J'espère que tu as reçu ma lettre envoyée (*șters cu cerneală de cenzura militară* – Botosani?) un sergent.

Maman doit être aussi à Jassy, car elle est partie depuis une semaine de Botosani.

Il n'a pas moyen de venir aussi pour quelques jours à Jassy.

Si par hasard tu trouves des gants, n'importe la qualité: peau ou en gils etc et aussi la couleur, achetes-mois et je t'enverrai l'argent par une occasion.

(*șters cu cerneală de cenzura militară*). Du papier à lettre aussi tu peux m'envoyer.

J'attends une lettre de chez toi.
Lalla est toujours à Zvoristea; elle s'amuse très bien.
Comment allez-vous?
Que'est ce qui se passe de neuf à la Capitale?
Nous sommes très loin pour être au courant.
J'attends pour 2-3 jours Nenea Nae, Muty, Lydia, Leukis, Lalla, etc. Ils doivent venir en auto me voir.
Je t'embrasse aussi qu'Armand.
Biens des choses à la famille Calinescu.

Bibi

Demande à Marie Rautzoiu si elle a reçu ma carte.

Doc. 3

Scrisoare olografă
31 Mai 1917 – Mitoc

Ma chère Adele,

Je profite de cette occasion pour t'envoyer ces quelques mots. Ionel Rautzoiu m'avait promis de porter une lettre pour toi et ensuite il l'a oublié; je l'ai envoye par la poste.

Je crois que maman est à Jassy car elle est partie depuis plus d'une semaine de Botosani.

Hier nous avouns eu la visite de Leukis, Lalla, Gheorghita et le... (ilizibil) Dragomirescu¹⁰. Ils sont venus en auto, déjeuné chez nous, après on s'est promené dans les environs, et dans notre tente, celle de Margaritopol et moi, qui est très bien arrangée avec toute sorte de tapis et tableau etc. Après diner ils sont répartis à Botosani.

Rien de neuf par ici. Des bains dans le Prut presque chaque jour, et c'est tout. Je crois que je viendrais aussi pour deux jours à Jassy, car le colonel doit partir pour une semaine à Barlad. Que fait Armand? Je voudrais avoir de vos nouvelles, je n'ai plus reçu depuis longtemps.

Si par hasard on trouve des gants ou d'autres choses que tu crois que ce serait utile pour moi, achetes-moi ou écrit moi que je t'envoie de l'argent pour m'acheter.

J'ai aussi écrit a Tante Rhoda, elle ne m-a pas encore répondu. Tu écris parfois a Cocutza?¹¹

¹⁰ Hariton Dragomirescu, ofițer de cavalerie, cel care va deveni primul soț al Elenei (Lalla) Baranga (n.a.).

¹¹ Lucreția (Cocuța) Baranga, soția avocatului Victor Baranga-Savovici din Târgoviște, nașii de căsătorie ai bunicilor mei materni, preotul Gheorghe Cotenescu și Elisabeta Cotenescu, născută Răuțoiu, dar și ai celor trei copii ai acestora: Lucreția (Cocuța), Victor-Gheorghe și Șerban-Ion, Lucreția fiind mama mea (n.a.).

J'attends sans faute une réponse (par) ce même plutonier. Je t'embrasse ainsi qu'Armand.

Bien de choses de ma part pour la famille Calinescu.

Bibi

Doc. 4

Scrisoare olografă

Ma chère Adele,

Je t'ai écrit encore une fois et je n'ai pas encore reçu de réponse.

Je profite de ce soldat pour t'envoyer cette lettre.

Je ne sais pas encore où se trouve maman; depuis deux semaines je n'ai pas reçu un mot de chez elle.

Comment vas-tu? Que fait Armand, vous devez être occupés, car vous n'écrivez plus riens. J'espère que tu as vu Rautzoiu à Jassy, car il est parti depuis 5-6 jours. Ici il pleut toute la journée depuis quelque temps, de sorte que c'est horrible. Heureusement M-me Sonia Miculescu, la femme de Raul, se trouve aussi dans ce village, de sorte que nous pouvons prendre parfois le thé chez elle.

Nous avons une chambre très bonne Marg¹² et moi, et la Tante a beaucoup plu à Lalla et à Leukis, quand elles sont venues nous voir.

Je crois que Lalla t'a écrit.

De chez Papa je n'ai plus de nouvelles depuis une dizaine de jours.

Si par hasard tu trouves du papier à lettre, achètes-le, et tu m'écriras le prix. Aussi de l'essence de Lavant (sic!), pour préparer l'eau de Cologne, je crois qu'on trouve chez les pharmaciennes.

Réponds moi par ce soldat et par Rautzoiu aussi. Que fait Tante Rhoda? Je voudrais aussi venir pour deux jours vous voir.

Bien de choses de ma part à Mesdames: Calinescu, Grecescu¹³ et Lobey¹⁴.

Je t'embrasse ainsi qu'Armand.

Bibi

Le 3 Juin 1917

¹² Prescurtare de la Mărgăritopol, camaradul său de arme (n.a.).

¹³ Olga colonel Grecescu, rudă cu politicianul Alexandru Iliescu din Slatina și cu familia Călinescu (n.a.).

¹⁴ Radu Lobey, viitorul director de cabinet al ministrului Armand Călinescu, la curent cu mersul operațiilor și cu situația proceselor intentate legionarilor. În această calitate, s-a numărat printre cei care au beneficiat de „atenția” comisiei de anchetă instituită de generalul Antonescu după instalarea statului național-legionar. Fratele lui, Ioan Lobey, a fost ginerele și șeful de cabinet al generalului de jandarmerie Ioan Bengliu, ofițer direct implicat în executarea unor legionari în perioada 1938-1940, la rândul său lichidat de un comando, la închisoarea Jilava, în noiembrie 1940 (n.a.).

Doc. 5

Scrisoare olografă
Le Lundi **12 Juin, 1917**
Mitoc

Ma chère Adele,

Je viens de recevoir une de tes lettres écrite le 3 Juin, avant l'autre que j'ai reçu plus tôt.

Imagines-toi qu'on a fixé l'inspection du Général Schina Dimanche 18, je suis navré. Je ne sais quoi faire, car il a ordonné que toutes les permissions seront ajournées après son inspection.

J'attends aussi une lettre de chez Maman pour me dire *la date definitive de mariage*. Si je n'avais pas l'inspection je serais venu Vendredi à Botosani et de la à Pascani, car *Papa veut que le mariage se passe toujours chez les Miclescu*. En tout cas à Mitoc c'est bien difficile, car il n'y a pas même une salle pour que le monde puisse ... (ilizibil).

En passant à un autre point de vue, ta lettre m'a (fait) beaucoup pleuré, en m'écrivant un tas des choses qui sont des imaginations d'un esprit qui court après des sensations tragique, et toujours ... (ilizibil). C'est surement l'influence de Maman, qui comme toujours prend les choses trop en tragique.

J'ai commencé à être degouté de ces choses trop petite, et je voudrais partir une bonne fois sur le front qu'on risque sa vie, car dans ces conditions-là, pour recevoir des objections, chaque jours, et des leçons de conduite, *c'est mieux d'en finir une bonne fois* care je vois que c'eût été mieux d'avoir un fils qui court tous ces clubs, et qui boit dans les tavernes, en faisant partout des dettes, rejouir après avoir lutté pour leur enfant, que d'avoir *un fils et un frère, qui toute sa vie n'a fait que d'être gentil avec sa famille, de faire seulement le plaisir des siens et ne pensant qu'à leur bonheur*.

Je t'embrasse ainsi qu'Armand.

Alexandre

Doc. 6

Carte poștală militară – **9 August**¹⁵ – CENZURAT – Div. I Cav. (P.A.)¹⁶

D-nei si D-lui Armand Călinescu
Str. Cuza Voda 14
La Iași

¹⁵ Scrisoare datată cu doar două zile înainte sosirii întregii Divizii, cu trenul, la poalele dealului Coșna (n.a.).

¹⁶ Partea activă (diferită de cea sedentară) a unei unități militare (n.a.).

Numele: Locot. Baranga
Gradul: Reg. 9 Roșiori
Unitatea: Div. I Cavalerie

Ma chère Adele,

Comment allez vous? Je n'ai plus reçu un mot de chez vous. Je suis bien portant. Maman non plus ne m'écrit pas. Je compte voir ces jours-ci Victor et Cocutza qui sont assez près de nous¹⁷. J'attends des vos nouvelles. Mes compliments à Mesdames: Calinescu, Grecescu et Lobey. J'ai vu il y a quelques jours Nene et Misu Calinescu. Je t'embrasse ainsi qu'Armand.

Bibi

Coșna 1917. O victorie scump plătită, inclusiv de familia Baranga.

Încă din 1918, generalul Mihail Schina a luat inițiativa străngerii de fonduri, pentru a eterniza – printr-un Monument al Cavaleriei – jertfa de sânge a călăreților căzuți pe câmpul de luptă de la Oituz. Pentru „Fondul Oituz” s-au strâns cotizații de la ofițerii activi și de rezervă ai Diviziei I Cavalerie, fond îmbogățit an de an, prin grija manifestată de cei care au comandat, rând pe rând, această mare unitate de elită. Ca amplasament al monumentului realizat de sculptorul Ionescu Varo¹⁸, a fost aleasă cota 383 de pe Valea Oituzului, pe locul donat de Elena Negropontes-Grigorescu, văduva generalului Eremia Grigorescu, comandantul Armatei a I-a în luptele de la Mărășești.

Inaugurarea monumentului s-a realizat la 19.09.1931, în prezența Regelui Carol al II-lea, a Reginei Maria și a lui Mihai, Mare Voevod de Alba-Iulia, primiți în gara Onești de primul-ministru Nicolae Iorga, de mareșalul Alexandru Averescu, fostul comandant al Armatei a II-a în timpul luptelor de la Oituz, și de generalul Ștefănescu Amza, ministrul Armatei. Pe platoul de la Grozești (Oituz), unde se înălța Monumentul, erau dispuse în careu detașamentele cu drapelurile Regimentelor 4, 5, 9 și 10 Roșiori; 7 și 9 Călărași; Divizionului 1 Artilerie Călăreață. Erau prezente numeroase personalități militare, printre care generalii: Gheorghe Manu, Nicolae Samsonovici, Romulus Scărișoreanu, Gheorghe Moruzzi, Marcel Olteanu, Ion Antonescu, Ioan Prodan, Gheorghe Atanasescu, Alexandru Viișoreanu, Rodrig Modreanu, Constantin Bălăcescu, Ressel, Iovanovici, Pestrițu, Constantinescu, Manolescu, Negreanu, Comănescu, Stareșin; coloneii: Nicolae Madancovici, Petre Constantinescu, Gheorghe Cialâk, Antonescu, Racoviță, Prager, Corvin, Scărișoreanu, Pleniceanu, Crăiniceanu, Stamatopol, Trandafirescu, Bolintineanu, Niculescu; locotenent-coloneii: Manafu, Lăcătușu, Stoenscu, Moescu; maiorii: Mircea

¹⁷ Rudele din Târgoviște se refugiaseră în Moldova, deși Victor Baranga-Savovici fusese un politician marcant al Partidului Conservator și ar fi putut rămâne pe teritoriul ocupat în timpul guvernării Marghiloman (n.a.).

¹⁸ Câștigătorul concursului de proiecte, desemnat la 21.03.1924 (n.a.).

Elefterescu¹⁹, Rusescu, Gheorghiu, Trandafil, Madancovici, Merișan, Niculescu, Cherchicescu; căpitanii: Neferu, Teodorescu, Praporgescu, Făgărășanu, Georgescu etc.

Nu avea cum să lipsească un alt supraviețuitor al măcelului de pe dealul Coșna, prietenul lui Alexandru Baranga: căpitanul Ioan C. Răuțoiu, cel care la 1 septembrie 1919 comanda, ca locotenent, Escadronul III al Reg. 3 Călărași din componența Diviziei 21 (G-ral Dumitru Glodeanu)²⁰.

În cadrul familiei Răuțoiu, originară din Stoenеști Muscelului, a mai existat un ofițer, dar de infanterie, unicul fiu al lui fostului primar Ioan Răuțoiu²¹, Constantin I. Răuțoiu²², născut la Stoenеști în 1878. Extrem de capabil, a avut șansa de a studia în Germania, terminând între timp și Scoala Superioară de Război, astfel încât la 01.09.1917 este avansat locotenent-colonel. A jucat un rol important în campania din Bucovina și Pocuția, în 1918-1919, în cadrul Diviziei a 8-a, condusă de Gen. Iacob Zadik. Lt. col. Răuțoiu a condus coloana de nord, în timp ce colonelul Petre Cănciulescu coloana de sud. După Războiul de Întregire îl regăsim la comanda mai multor regimente, apoi a pieței și garnizoanei din Câmpulung-Muscel (colonel din 1927)²³, iar în preajma loviturii de stat de la 23 August 1944, când generalul muscelean Iosif Teodorescu conducea Comandamentul Militar al Capitalei, era adjunctul comandantului Pieței București.

Despre viața piteșteanului Armand Călinescu (1893-1939), căsătorit cu Adela, fiica inginerului Alexandru Baranga-Savovici, în perioada în care ambele familii se aflau în refugiu în Moldova, se cunosc, desigur, mult mai multe lucruri.

Semnalez doar faptul că în iulie 1916, magistratul stagiar Armand Călinescu de la Judecătoria de Ocol Slatina se afla în refugiu la Bârlad. În 1917, slătineanul Alexandru Iliescu, un important politician liberal din județul Olt, care se înrudea atât cu familia Lobey, cât și cu Ecaterina Gherman, mama lui Armand Călinescu, i-a lăsat acestuia moștenire o casă în Slatina, cu condiția de a nu o vinde și a păstra în continuare o slujnică²⁴. La începutul carierei sale, Armand Călinescu era apropiat de Partidul Liberal și un intim al lui Ionel Brătianu devenind după căsătorie secretarul ministrului I. G. Duca (1917-1918). În 1919 îl regăsim magistrat la Tribunalul județului Argeș. În 1920, Ecaterina Baranga (născută Gherman), cu acordul soțului, colonelul medic veterinar Mihail Călinescu, îi donează moșia pe care o poseda la Ciomăgești-Olt, pe care o cumpărase de la același Alexandru Iliescu. De altfel și testamentul său din 21.07.1938 confirmă statutul distinct al moșiilor celor doi soți:

¹⁹ Ofițer de cavalerie, invalid de război, viitorul șef de cabinet militar al Mareșalului Ion Antonescu și prefect al Poliției Capitalei (n.a.).

²⁰ Avansat locotenent la 01.09.1917, după bătălia de la Oituz (n.a.); vezi Viorel Ciubotă (coord.), *Jurnal de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania (1918-1921)*, vol. I, p. 364.

²¹ Fratele mai mare al doctorului Constantin Răuțoiu (n.a.).

²² Fratele vitreg, din prima căsătorie a lui Ioan Răuțoiu, al bunicii mele materne, preteasa Elisabeta Cotenescu, născută Răuțoiu (fiica din a doua căsătorie a lui Ioan Răuțoiu, cu Paraschiva Marinescu din Gemenea, județul Dâmbovița) (n.a.).

²³ Este perioada în care înaintează mult lucrările la Mausoleul Eroilor de la Mateiaș (n.a.).

²⁴ În 1921, nedorind să se stabilească la Slatina, Armand Călinescu vinde locuința testată de Alexandru Iliescu, inclusiv biblioteca primită în dar de la același binefăcător (n.a.).

Ciomăgești-Olt și Ciupa-Argeș²⁵. Este, probabil, cea mai liniștită perioadă din viața acestei tinere familii, căreia i se alătură, în 1922, Barbu, unicul lor copil.

Totuși, în politică, Armand Călinescu preferă să se ralieze Partidului Țărănesc, înființat la București de musceleanul Ion Mihalache, în decembrie 1918. Preferă, totuși, să aștepte clarificarea situației organizației argeșene, pe care o conducea transfugul Grigore T. Coandă, vechi politician liberal cu o atitudine oscilantă în timpul ocupației Puterilor Centrale. Nemaiputându-și continua cariera în România Mare, „asuprit” de liberalul piteștean Nicolae Brânzeu, Coandă este primit cu brațele deschise de Mihalache, care-l „unge”, în 1919, președinte al organizației țărăniste argeșene. Sub pretextul vârstei înaintate, în decembrie 1922, Coandă îi solicită lui Mihalache să-l înlocuiască și îl propune pe Cezar Parthenie, un eminent jurist cu studii la Paris. Mihalache, care încheiase între timp cu Armand Călinescu un aranjament etapizat, este de acord cu demisia lui Coandă iar Călinescu intră în partid. Demisia formală a lui Grigore T. Coandă are loc în februarie 1923, iar Călinescu, invitat de Mihalache să țină conferințe la Cercul de Studii țărănist din București încă din septembrie 1922, este „introdus” în conducerea interimară, deși nu îndeplinea stagiul minim. După doar două luni, în aprilie 1922, o adunare generală decide asupra necesității alegerii unei conduceri definitive, iar Armand Călinescu este ales președinte cu o majoritate zdrobitoare. Este momentul începerii lungii sale supremații în Argeș, benefice atât pentru Partid, cât și pentru cetățenii județului. Devine, pe rând, deputat, prefect, subsecretar de stat, ministru și prim-ministru, cu o evoluție politică destul de contradictorie, de la mâna dreaptă a lui Ion Mihalache și piesă importantă în angrenajul viitorului Partid Național-Țărănesc până când devine omul-forțe al dictaturii carliste, angrenat din plin în războiul dus de Regele Carol al II-lea cu Mișcarea Legionară, soldat, din nefericire cu numeroase victime de ambele părți, inclusiv trei prim-miniștri, doi în exercițiul funcțiunii (I.G. Duca, 1933; Armand Călinescu, 1939), iar altul după ce fusese reprofilat în consilier regal (Nicolae Iorga, 1940), într-o perioadă în care viitorul României devine tot mai sumbru.

O epocă interesantă pentru România, o epocă în care și personalități aparent de mică anvergură, din arealul Argeș – Muscel – Dâmbovița, membri ai unor familii ale căror destine s-au intersectat adeseori, și-au adus contribuția, mai mult sau mai puțin spectaculoasă, la evoluția politică, socială, economică și culturală a țării, în scurta perioadă de timp în care s-a bucurat de o liniște aparentă, perioada României Mari.

Conflagrația mondială care a urmat și dezinteresul marilor democrații occidentale față de România și, în general, față de Europa Centrală și de Est, au favorizat preluarea rapidă a puterii și instaurarea regimului totalitar de tip comunist, cu sprijinul Armatei Roșii „eliberatoare” și al elementelor locale loiale, cărora li s-au atașat numeroși oportuniști din toate sferile sociale. În noua conjunctură, mulți dintre reprezentanții familiilor Călinescu, Baranga, Răuțoiu și Cotenescu au fost arestați, torturați, condamnați și urmăriți vreme îndelungată de Securitate în numele „luptei de clasă”, unii dintre aceștia pierzându-și chiar viața în închisori, nu doar statutul social și eventualele averi.

²⁵ S.J. Argeș a Arhivelor Naționale, fond Inspectoratul II Cadastral Pitești, dosar 25/1945-1946, f. 265-266.

Prin ceea ce au realizat și au încercat să facă, merită cu toții să intre din nou în atenția istoricilor și a locuitorilor județelor Argeș (care include, din 1950, Muscelul) și Dâmbovița, așa cum, de exemplu, preotul-profesor Gheorghe I. Cotenescu a devenit în 2013 Cetățean de Onoare Post-Mortem al Municipiului Câmpulung-Muscel, numele său îl poartă o stradă și căminul cultural din comuna Stoenеști, ceea ce nu s-a întâmplat până în prezent în localitatea sa natală, comuna Voinești-Dâmbovița (care include și satul Izvoarele), unde și-a petrecut prima treime a vieții.

CAMPANIA MILITARĂ DIN DOBROGEA ÎN TOAMNA ANULUI 1916

Costin Scurtu

Comandantul Armatei 3 române, pentru a interzice dezvoltarea ofensivei bulgare în Dobrogea, a ordonat, în seara zilei de 24 august/6 septembrie 1916, Grupului de Est, care includea și Divizia 9 infanterie dobrogeană, să se retragă și să reziste pe linia înaintată de la sud de aliniamentul Medgidia – Constanța.

Analizând situația creată în sudul Dobrogei, Marele Cartier General român a emis ordinul nr. 451 din 27 august/9 septembrie 1916 privitor la întărirea frontului de sud. În Dobrogea s-a constituit o nouă armată româno-rusă, numită Armata de Dobrogea¹, sub comanda generalului A.M. Zaioncikovski, formată din Corpul 47 rus, diviziile 9 și 10 infanterie, Brigada 5 călărași.

Locotenent-colonelul Radu R. Rosetti, însoțit de intendentul căpitan V. Cuzen, s-au deplasat la Medgidia, unde s-au întâlnit cu generalul A.M. Zaioncikovski, pentru a-l înștiința de dorința Regelui Ferdinand, de a fi mai activ în fruntea trupelor sale. Totodată s-au dat și ordinele necesare pentru asigurarea hranei trupelor din Dobrogea. Ceea ce i s-a spus generalului rus nu era decât dezvoltarea unui ordin scris, ce i s-a transmis în aceeași zi. La întoarcere, delegația română a raportat la Cartierul general al Regelui Ferdinand aflat la Periș, că „impresia lăsată nu este favorabilă în legătură cu cele văzute” la cartierul generalului Zaioncikovski, „unde grija de a bate pe dușmani nu părea să fie cea de căpetenie”².

Până la 30 august/12 septembrie, în Dobrogea, au fost aduse noi forțe, transportate de pe frontul din Transilvania. În ziua următoare, sub presiunea atacatorilor, trupele dobrogene s-au repliat și organizat defensiv pe linia Rasova – Cobadin – Topraisar – Cocargea – Tuzla, unde s-a stabilit să aibă loc confruntarea decisivă pentru soarta Dobrogei³.

Regimentele diviziei dobrogene erau aproape extenuate și cu efectivele înjumătățite. Pe timpul replierii s-au dat lupte grele cu adversarul aflat în ofensivă. În acest timp, au sosit la Constanța resturile Regimentului 34 infanterie în vederea refacerii. După luptele date pe acest aliniament, Divizia 9 infanterie avea să fie trecută în rezerva Armatei de Dobrogea.

La 2/15 septembrie, în localitatea Periș a fost convocat Consiliul de Război, la care trebuiau să participe toți comandații de armate. S-a luat decizia unei acțiuni pe Frontul de Sud, pentru redresarea situației.

¹ A.M.R., fond Marele Cartier General (se va cita în continuare M.C.G.), dosar nr. 119/1916, f. 438.

² General Radu R. Rosetti, *Mărturii (1914-1919)*, București, Editura Modelism, 1997, p. 113-114.

³ *România în anii primului război mondial*, vol. I, București, Editura Militară, p. 355.

La 3/16 septembrie, Marele Cartier General a ordonat constituirea Grupului armatelor de sud compusă din Armata a 3-a română și Armata de Dobrogea, sub comanda generalului de divizie, Alexandru Averescu⁴.

În după-amiaza zilei de 7/20 septembrie 1916, generalul Averescu s-a aflat la Constanța, pentru a asista la debarcarea trupelor rusești și plecarea acestora spre front. În piața Ovidiu, din zona peninsulară a Constanței, au defilat trupele țariste, debarcate în port, în intonațiile imnului național rusesc. Constănțenii „fură cuprinși de un entuziasm de nedescris și în strigăte de ură, înconjurând automobilul, populația l-a aclamat timp de un sfert de oră [...] nu mai contenea să spună «Trăiască Generalul Averescu»”⁵. Urma să fie pusă în aplicare, la 18 septembrie/1 octombrie 1916, manevra de la Flămânda, după numele locului de trecere peste Dunăre, la 25 km nord-est de Giurgiu.

La 20 septembrie/3 octombrie 1916, Armata 9 germană a început ofensiva pe linia Carpaților, astfel încât Comandamentul român a suspendat definitiv operația de la Flămânda și a hotărât să trimită trupele în zona muntoasă, pentru a bara trecerea inamicului peste munți. În acest timp, trupele bulgaro-germano-turce au reușit să respingă trupele româno-ruse la nord de calea ferată Cernavodă – Constanța. Acest succes al adversarului pe plan local nu a schimbat însă situația de ansamblu a războiului pe frontul românesc⁶.

Prin numirea generalului Alexandru Averescu, la 25 septembrie/8 octombrie 1916, la comanda Armatei 2 române, Grupul armatelor de sud, ca eșalon superior de comandă și coordonare a Armatei 3 române și Armatei de Dobrogea, și-a încetat existența, fiecare armată continuând de la această dată operațiile în mod independent⁷.

Au fost scoase din dispozitivul Armatei de Dobrogea, la 24 septembrie/7 octombrie 1916, Divizia 15 infanterie, comandată de generalul Eremia Grigorescu; la 28 septembrie/11 octombrie, Regimentul 34/74 infanterie – comandat la locotenent-colonelul Dumitru Mihail – a fost îmbarcat în gara Constanța cu destinația Nehoiașul (județul Buzău), unde a intrat în subordinea Diviziei 6 infanterie, aflată în luptă. O lună mai târziu, după ce a fost întărit cu 600 militari de la Brăila, regimentul a ajuns la Ploiești și a trecut în subordinea Diviziei 10 infanterie⁸. Pe aceeași linie, la 29 septembrie/12 octombrie 1916, a urmat transferarea din Dobrogea pe frontul montan și a Diviziei 12 infanterie, comandată de generalul de brigadă Traian Găiseanu.

Prin urmare, frontul românesc din Dobrogea a fost slăbit, iar calea spre Constanța era deschisă. Inamicul a bombardat cu înverșunare orașul tomitan atât terestru, cât și aerian. Trupele române au fost nevoite să se retragă spre nord, iar trenurile regimentare, coloanele de muniții și de subzistențe au fost direcționate spre Tulcea. Orașul Constanța a fost evacuat la 8/21 octombrie, Grupa de Est a Armatei 3 bulgare, comandată direct de feldmareșalul August von Mackensen, a ocupat Constanța.

⁴ *România în războiul mondial* (în continuare se va cita R.R.M), vol. al II-lea, Documente-Anexe, București, Editura Imprimeria Națională, 1934, p. 38.

⁵ *Marea manifestație din Piața Ovidiu, Generalul Averescu și trupele rusești aclamate de mulțime*, în „Victoria”, I, nr. 160 din 8 septembrie 1916, p. 2.

⁶ Colonel Ion Cupșa, *Armata română în campaniile din anii 1916-1917*, București, Editura Militară, p. 120.

⁷ *România în anii primului război mondial*, *op. cit.*, p. 373.

⁸ *Istoricul Regimentului 34 Mecanizat pe anii 1894-1958*, f. 6.

Grupul diviziilor 19 și 9 infanterie române a trecut sub comanda generalului Constantin Scărișoreanu, care l-a înlocuit pe generalul Rașcu. La 13/26 octombrie, Marele Cartier General român a decis contopirea celor patru divizii existente în Dobrogea, două câte două, respectiv diviziile 2/5 și 9/19 infanterie. Companiile din subordine aveau un efectiv de aproximativ 900 de oameni la Divizia 2/5 infanterie și 231 trupă la Divizia 9/19 infanterie⁹.

La jumătatea lunii octombrie 1916, Dobrogea era, practic, pierdută.

I.G. Duca în memoriile sale scria „Dar rușii nu se preocupau nici de Constanța, nici de Dobrogea, în capul lor era tot mai mult planul Alexeev – Siretul și Dunărea, scurtarea frontului general”¹⁰. Pe de altă parte, dificultățile armatei româno-ruse erau din ce în ce mai mari. Nicolae Iorga avea să consemneze relatarea profesorului Alexandru P. Arbore¹¹, care a avut gradul de sublocotenent în rezervă și a luptat în toamna anului 1916. „L-a călcat în Dobrogea un tun al artileriei care se retrăgea. Divizia sârbească n-avea tunuri și mâncare, așa încât cerșea când de la ruși, când de la români. Rușii nu erau loiali. Un ofițer turc prins anunțase unde se va sparge frontal în câteva zile; acolo a tot puternică artilerie germană, aeroplanurile și șapte divizii turcești au determinat catastrofa.

Se plânge și de asprimea medicilor militari. Înjură, lovesc, desfac zilnic mâini anchilozate, bat convalescenții de tifos exantematic...”¹².

La 16/29 octombrie, generalul A.M. Zaioncikovski a fost înlocuit cu generalul Vladimir Victorovici Zaharov, care a primit, totodată, și comanda forțelor de pe malul stâng al Fluviului, ce acopereau cursul Dunării de la Călărași la Dăeni. Toate aceste mari unități au fost reunite în Armata de Dunăre. Divizia 9/19 a fost trecută în rezervă. Până la 23 decembrie 1916/5 ianuarie 1917, toate trupele ruse și sârbe din Dobrogea au fost retrase la nord de Dunăre, fără a se înregistra pierderi mari.

Creștea temerea că armata română va fi pierdută. La 13/26 noiembrie 1916, la Brăila – avea să noteze generalul, de mai târziu, Scarlat Panaitescu, că: „Am avut o conferință cu generalul Subotin, noul șef al geniului Armatei ruse din Dobrogea. Om de înțeles și hotărât. Armata română se topește zi cu zi și noi ne dăm din ce în ce pe mâinile rușilor”¹³.

La 26 septembrie/9 octombrie 1916, forțele române destinate apărării Carpaților se găseau în dispozitiv de apărare cu Armata 2 română, comandată de generalul de divizie Alexandru Averescu¹⁴. Erau în curs de afluire Divizia 12 infanterie din Dobrogea și Divizia 3 trăgători rusă¹⁵ destinate Armatei 2 române¹⁶.

⁹ Ion Șuța, *Infanteria română. Contribuții la istoricul armei*, București, Editura Militară, p. 85-86.

¹⁰ I.G. Duca, *Memorii*, vol. I, București, Editura Expres, 1992.

¹¹ Profesorul Alexandru P. Arbore (1890-1953) a cercetat problemele dobrogene, precum istoria, așezările, populația și etnografia din acest ținut. Pentru studiul „Etnografia Dobrogei în trecut și în prezent” a primit în anul 1915 premiul Hille al Universității București. Vezi, <http://www.evenimentul.ro/articol/istoricul-alexandru-p.-arbore.html>.

¹² N. Iorga, *Memorii. Însemări zilnice (mai 1917 – mart.1920). Războiul național. Lupta pentru o nouă viață politică*, Vol. I, Editura „Națională” S. Ciornei, f.a., p. 12.

¹³ General Scarlat Panaitescu, *Aspecte militare. Efemeride de războiu (1916-18). Jurnal de operație (1913)*, Volumul al II-lea, București, Tipografia „Geniului”, 1927, p. 31.

¹⁴ Divizia 6 infanterie se afla pe front între exclusiv valea Zăbalei și inclusiv vârful Siriu, în subordinea Corpului 3 armată, comandant general de divizie Constantin Tănăsescu. Divizia 10 infanterie, la

În prima parte a lunii noiembrie 1916, apărarea pe râul Jiu a fost frântă. Orașele Târgu-Jiu și Craiova au fost ocupate de forțele Armatei 9 germane. Până la 14/27 noiembrie, inamicul a atins râul Olt¹⁷. Din spre sud, Grupul Kosch, sub comanda generalului Robert Kosch¹⁸, a forțat Dunărea în sectorul Șiștov – Zimnicea. La 14/27 noiembrie, Divizia 1 bulgară a ocupat orașul Giurgiu.

Marele Cartier General român a ordonat constituirea la vest de Ploiești a unei grupări de manevră, sub comanda generalului Constantin Prezan. Această grupare a fost constituită, la 11/24 noiembrie, în zona Argeș, Neajlov. Misiunea, de a contracara cele trei grupări de forțe inamice și de a le nimici pe rând. Bătălia de la Argeș – Neajlov, consemnată în istoriografia română și ca „bătălia de la București”, a început la 12/25 noiembrie 1916. Ideea de bază a planului militar românesc consta în aplicarea unei manevre pe direcții interioare, prin care cele două grupări inamice să fie nimicite, începând cu gruparea de la sud, comandată de generalul Robert Kosch.

Acțiunea ofensivă română a Grupului de armate Prezan a fost declanșată la 17/30 noiembrie 1916. De fapt, ambele tabere se aflau în ofensivă.¹⁹ În fâșia de apărare a Armatei 1 române, presiunea forțelor Grupului Kühne a impus retragerea trupelor române pe aliniamentul: pârâul Glâmbocelul, localitățile Rătești, Leșile, Mozacul. Divizia 10 infanterie – care a fost pusă la dispoziția Armatei 1-a – se afla în curs de concentrare în zona Titu, ordonându-i-se să se regrupeze în raionul Corbii Mari, Corbii Ciungi. Divizia 41 infanterie germană a atacat frontul apărat de diviziile 10 infanterie și 1 cavalerie, de la aripa stângă a Armatei 1 române, pe care le-a obligat să se replieze succesiv. În noaptea de 19-20 noiembrie/2-3 decembrie 1916, Divizia 10 infanterie s-a oprit pe aliniamentul Cornețu, Serdanu, râul Argeș, între Potlogi și Bolintinul din Vale.

Lipsa informațiilor sigure și complete, precum și a mijloacelor adecvate de ale procura aveau să încline balanța victoriei când de o parte, când de alta pentru taberele combatante. Nici una dintre părțile angajate în luptă nu cunoștea valoarea și posibilitățile adversarului din fața sa. Comandamentul german a considerat că are de a face cu ariergărzile trupelor „bătute la Jiu”, care se aflau în retragere. La rândul său, comandamentul român nu știa importanța trupelor germane ce afluiuau dinspre vest. Se aprecia că ar fi numai detașamente de legătură între cele două grupuri germane: Krafft și Kosch.

sfârșitul lunii octombrie 1916, s-a aflat în refacere în zona Pitești. După care a fost dispusă între exclusiv Predeal și inclusiv muntele Velicanul, în cadrul Corpului 2 armată. Vezi, Colonel Ion Cupșa, *op. cit.*, p. 149.

¹⁵ Divizia 3 trăgători rusă a fost deplasată în scurt timp în Dobrogea, neparticipând la apărarea frontului de pe linia Carpați. Vezi, Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război 1916-1918*, București, 1937, p. 54-55.

¹⁶ *România în anii primului război mondial*, p. 390-391.

¹⁷ Între 1/14 octombrie – 15/28 noiembrie trupele Diviziei 22 infanterie au apărat aliniamentul din zona trecătorii Bran, pentru a interzice inamicului să iasă în depresiunea Câmpulung. Datorită situației generale, Divizia 22 infanterie a trebuit să se retragă, astfel, la 16/28 noiembrie, inamicul a intrat fără luptă în Câmpulung ce fusese evacuat. *România în anii primului război mondial*, p. 416.

¹⁸ Feldmareșalul August von Mackensen a dat ordinul nr.115 din 13/26 octombrie 1916 către comandamentul Armatei 3 bulgare, prin care i se luau o parte din forțe – artileria grea germană, aviația, infanteria – pentru a le concentra la Șiștov-Biala, de unde s-a forțat traversarea Dunării în zona Zimnicea.

¹⁹ General de divizie N. Mihăiescu, *Amintiri și învățăminte din războiul de întregire a neamului 1916-1919*, București, 1934, p. 77-81.

În timp ce Divizia 9/19 infanterie dobrogeană era implicată în planul de contracarare a ofensivei germane de către Grupulul de manevră în luptele de la Argeș, Neajlov, Regimentul 34 infanterie „Constanța”, care a făcut, inițial, parte din Divizia 6 infanterie, va intra în subordinea Diviziei 10 infanterie, și a luptat cu eroism în zonele Pitești, Câmpulung, pe Valea Prahovei și la Buzău²⁰. Proaspătul maior Gheorghe Mihail s-a distins în luptele de pe valea Buzăului, la comanda Batalionului 2 infanterie din regimentul constănțean, fiind rănit la picior, la 7/20 octombrie 1916.

Generalul Erich von Falkenhayn avea să afle despre intențiile comandamentului român – de a pătrunde în intervalul dintre cele două grupări germane și de a le întoarce aripile interioare – prin capturarea a doi curieri, ofițeri români. Intrând în posesia documentelor militare românești, generalul german a luat măsuri de a trimite trupele sale în spatele Grupului de manevră român, care acționa împotriva grupului Kosch și de a intercepta retragerea forțelor române spre București²¹.

Generalul Constantin Prezan, deși era lipsit de informațiile complete despre mișcările inamicului, a apreciat că succesul armatei române este aproape de a fi obținut. În consecință, el a hotărât ca acțiunea ofensivă română să fie continuată la 20 noiembrie/3 decembrie 1916. Această zi avea să fie, cea de a patra, și ultima, a desfășurării luptelor de la Argeș, Neajlov, Deși au început în forță, surprinzând inamicul, Divizia 9/19 infanterie și Divizia 2/5 infanterie, treptat, au realizat că riscurile de a fie încercuite creștea cu fiecare moment și au decis oprirea ofensivei. Decizia a fost oportună, replierea trupelor române s-a făcut organizat, păstrându-se contactul cu inamicul. La Armata 1 română, efortul inamic s-a materializat în special pe valea Argeșului, unde Grupul Krafft a ocupat cu aripa sa stângă – cu Divizia 41 infanterie germană – localitatea Titu, obligând Divizia 10 infanterie să se retragă spre nord-est.

Retragerea succesivă a Diviziei 9/19 infanterie s-a executat sub acoperirea a două batalioane din regimentele 35 și 40 infanterie – care aveau să fie încercuite în pădurea Iepurești, apoi acțiunea de apărare a preluat-o Regimentul 9 vânători.

Ca urmare a retragerii pe Argeș a trupelor române, bătălia de pe Argeș, Neajlov, a luat sfârșit, la 20 noiembrie/3 decembrie 1916. În seara acestei zile, generalul Constantin Prezan a dat ordinul de retragere generală spre est²².

La 23 noiembrie/6 decembrie, orele 12.00, un detașament de cavalerie și două companii de infanterie germană au intrat în București, pe Calea Griviței. În fruntea trupelor germane s-a aflat feldmareșalul August von Mackensen²³.

În seara zilei de 24 noiembrie/7 decembrie 1916, la orele 22.30, Marele Cartier General român a ordonat Grupului general Istrati²⁴ ca diviziile 2/5, 9/19 și 21 infanterie să se contopească într-o singură divizie, cu numărul 21, sub comanda generalului

²⁰ Ion Gh. Pană, *În coloana eroilor dobrogeni*, București, Editura Militară, București, 1974, p. 39.

²¹ General Erich von Falkenhayn, *Campania Armatei 9-a împotriva românilor și rușilor 1916/17*, București, 1937, p. 173-174.

²² *România în anii primului război mondial*, p. 519.

²³ *Ibidem*, p. 529.

²⁴ Grupul general Istrati a fost constituit din diviziile fostului Grup de manevră, condus de generalul Constantin Prezan, la 20 noiembrie/3 decembrie 1916.

Lambriu. Începând cu această dată în documentele oficiale nu va mai apărea denumirea Diviziei 9/19 infanterie. Lupte crâncene s-au desfășurat la trecerile peste râul Ialomița, în zona Târgoviște și râul Prahova, între localitățile Florești și Dărmănești. Divizia 10 infanterie, cu excepția Regimentului 33 infanterie „Tulcea”, a înregistrat mari pierderi²⁵.

După îndârjita apărare de pe aliniamentele Cricov, Prahova, Buzău, trupele Armatei 1 române și ale Grupului Istrati au fost deplasate în nordul Moldovei, pentru refacere și reorganizare. La 1/14 decembrie, a rămas în noul dispozitiv defensiv numai Armata 2 română, comandată de generalul Alexandru Averescu. La 4/17 decembrie, conform ordinului nr. 3737 al Marelui Cartier General, Divizia 21 infanterie trebuia să se regrupeze în jurul Iașului²⁶.

Generalul Gheorghe Mihail spune referitor la retragerea dobrogenilor în Moldova, că: „De la Brăila am fost dus la Vaslui, unde regimentul se retrăsese în zona de refacere. Toată armata s-a retras în cotul Siretului. Și regimentul meu – 34 infanterie, n.n. – era retras într-un sat care se numea Palincu. Aveam un batalion în Palincu și altul în Pușcașu – în județul Vaslui, n.n. –, în refacere. Și am stat acolo din ianuarie până în aprilie. În timpul acesta a venit armament și echipament franțuzesc prin misiunea generalului Berthelot [...]”²⁷.

La 28 decembrie 1916/9 ianuarie 1917, comandamentul german a dat ordinul de oprire a ofensivei și de trecere la apărare în fața frontului român.

Instrucțiunile date marilor unități române, care au fost retrase în Moldova aveau, într-o primă fază, un caracter orientativ și nu erau însoțite de un plan detaliat al acțiunilor ce se urmăreau²⁸. S-a trecut la reducerea efectivului armatei de operații la parametri adecvați resurselor țării. S-au constituit diviziile de infanterie ca mari unități, care puteau lupta grupat sau izolat. Au fost sporite numărul de unități și subunități, precum și serviciile necesare. Corpurile de armată au devenit doar organe de comandament pentru coordonarea tactică și nu mai dispuneau de servicii și formațiuni proprii.

Prin ordinul nr. 1062, de la 27 decembrie 1916/8 ianuarie 1917, s-a stabilit ca reorganizarea Diviziei 9 infanterie și a unităților sale, care au luptat în alte divizii de infanterie, să se execute în zona Vaslui, Bănești, Bălțeni, Ivănești, într-un raion care să cuprindă 48 de localități, aflate în împrejurimile orașului Vaslui. S-au transmis garnizoanelor și la posturile de jandarmi tabelele în care erau nominalizate localitățile de dispunere a unităților. Au fost suspendate concediile și permisiile. S-a interzis ca bolnavii sau răniții să fie îngrijiți în afara spitalelor. Iar deplasarea militarilor să se facă numai pe baza unui ordin de serviciu emis conform unor noi norme, riguros stabilite²⁹.

²⁵ *România în anii primului război mondial*, p. 528.

²⁶ Jipa Rotaru, Leonida Moise, Ion Giurcă, Costin Scurtu, *Divizia 9 Mărășești. 120 de ani de la înființare (1879-1999)*, se va cita Divizia 9 „Mărășești”. 120 de ani, București, Editura Punct, 1999, p. 61.

²⁷ Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, *Ferdinand I, Cuvânt pentru întregirea neamului românesc*, Editura Metropol, 1994, p. 38.

²⁸ Îmbunătățiri ale materialului de război, reorganizări ale structurii armatelor au fost operate în toate țările beligerante, datorită uzurii și receptivității noilor cerințe ale ducerii luptei armate în sensul sporirii capacității combative a oștirii. Vezi, *România în anii primului război mondial*, p. 65.

²⁹ În câteva săptămâni, la începutul lunii februarie 1917, unitățile erau grupate și dislocate în zonele de reorganizare și pregătire. *Ibidem*, p. 67.

În iarna anului 1916-1917, s-a trecut la reorganizarea și refacerea armatei române. S-au avut în vedere atât principiile realiste de organizare, cât și experiența acumulată în campania din anul 1916. S-a hotărât crearea de unități militare atât cât puteau să fie dotate cu armament și tehnică de luptă, asigurându-se condițiile pentru completarea permanentă a acestora cu tot ce era necesar, să aibă capacitatea de a lupta independent, forța lor combativă fiind comparabilă cu cea a marilor unități inamice.

MANEVRĂ DE LA FLĂMÂNDA – EPISOD IMPORTANT AL CAMPANIEI MILITARE DIN ANUL 1916

Ilie Gorjan

Primul război mondial a fost o conflagrație fără precedent în istoria omenirii până la acea dată, atât sub aspectul spațiului confruntărilor militare (33 de state de pe cinci continente cu peste un miliard de locuitori), cât și al desfășurării lor în timp (52 de luni). El avea să producă transformări fundamentale în configurația geopolitică a lumii, mutații considerabile în viața popoarelor, în însuși modul de a gândi și a acționa al oamenilor.¹ După doi ani de neutralitate, România a intrat în acest război, de partea Antantei (Franța, Anglia, Rusia), în noaptea de 14/15 august 1916 (pe stil vechi), în scopul eliberării Transilvaniei, Banatului și Bucovinei aflate sub ocupație austro-ungară, campania aceluia an încheindu-se în ziua de 22 decembrie 1916 în urma ocupării integrale a Dobrogei de către Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria, Turcia și Bulgaria).

Unul dintre episoadele însemnate ale campaniei din 1916, prin desfășurare, dar și prin dramatismul său, l-a constituit **Manevra de la Flămânda**, o operație ofensivă derulată între 18-22 septembrie 1916, apreciată de istoriografia militară, sub aspectul ingeniozității și ideii de înfăptuire, ca “una dintre cele mai strălucite opere de strategie manevrieră elaborată în timpul primului război mondial”.² După „dezastrul de la Turtucaia” (18-26 august 1916), la 2 septembrie a avut loc la Periș un consiliu de război al Marelui Cartier General român, la care au fost invitați și comandanții de armată (generalii Constantin Prezan, Alexandru Averescu, Ioan Culcer și Mihail Aslan). În cadrul aceluiași consiliu s-a luat decizia opririi ofensivei în Transilvania³ și nimicirea grupării inamice de pe frontul de sud. În acest scop, s-a hotărât constituirea Grupului de Armate Sud (compus din Armata a 3-a și Armata de Dobrogea) sub comanda generalului Averescu, având ca misiune să treacă la ofensivă împotriva inamicului din Dobrogea și să-l nimicească.

Pentru aceasta, Armata a 3-a a fost întărită cu Diviziile 21 și 22 Infanterie, luate de la Armata a 2-a, și cu Divizia 10 Infanterie de la Corpul 5 Armată aflat în rezerva Marelui Cartier General.⁴ Planul de operații întocmit de către generalul Averescu a constat în trecerea la ofensivă pe două direcții divergente: o grupare de forțe din Armata a 3-a (5-6 divizii) să forțeze Dunărea în sectorul Flămânda⁵ și să dezvolte ofensiva pe

¹ *Istoria militară a românilor (culegere de lecții)*, Editura Militară, București, 1992, p. 89.

² Colectiv de autori, *Istoria militară a poporului român*, Editura Militară, București, 1988, p. 429.

³ Doar generalul Prezan s-a opus, susținând aplicarea cu fermitate a planului de campanie inițial, prin intensificarea ofensivei în Transilvania.

⁴ Colectiv de autori, *Curs de istoria artei militare*, Editura Academiei Militare, București, 1990, p. 249.

⁵ Localitate situată la 25 km N-E de Giurgiu unde Dunărea avea lățimea de doar 900 m.

direcția Flămânda, Akandîlar; concomitent, Armata de Dobrogea să treacă la ofensivă în spațiul dintre Dunăre și Mare, cu lovitura principală pe direcția Cobadin, Kurtbunar, încercuind astfel forțele principale ale inamicului din sudul Dunării.⁶

Timp de 15 zile s-au efectuat lucrările pregătitoare ale acestei manevre și anume: au fost amenajate drumuri de acces în sectorul de forțare; s-au procurat pontoanele pentru podul de vase ce urma să fie construit peste Dunăre; au fost adunate 250 de ambarcațiuni ușoare pentru trecerea Dunării de către trupe până la construirea podului; s-a amenajat o estacadă pe Dunăre, la 11 km în amonte, pentru a opri afluirea monitoarelor inamice către podul de vase;⁷ au fost aduse, de asemenea, două baterii antiaeriene pentru protecția antiaeriană a podului; s-au instalat două baterii (din care una de 150 mm) la Goștinu pentru lupta împotriva navelor inamice; s-au luat măsuri pentru siguranța nemijlocită a podului de vase prin aducerea unui regiment de infanterie, a cinci baterii de artilerie și a unei secții de proiectoare în zona Flămânda. Flotila de Dunăre a primit misiuni de sprijinire a construcției podului și forțării Dunării.⁸

Forțarea Dunării a început la 18 septembrie 1916, ora 03.30, cu Divizia 10 Infanterie (comandant generalul Arthur Văitoianu) pe ambarcațiuni. La ora 10.00, Divizia 21 Infanterie (comandant generalul Gheorghe Lambru) a început să treacă Dunărea. Construirea podului, începută la ora 05.00, s-a efectuat sub focul artileriei și aviației inamicului și s-a încheiat în ziua de 18 septembrie la ora 19.00, ritmul realizat fiind de 70 m pe oră, un adevărat record pentru condițiile de campanie de atunci.

Unitatea de pontonieri care a construit podul s-a remarcat prin adevărate acte de eroism, în condițiile în care militarii erau supuși neconținut unui tir ucigător din partea inamicului, comandantul acestei unități fiind grav rănit și scos din luptă. În aceste condiții, s-a remarcat generalul Gheorghe Lambru, comandantul Diviziei 21 Infanterie, care a luat conducerea lucrărilor podului, concomitent cu supravegherea trecerii Dunării de către militarii diviziei pe care o comanda.

Până în seara zilei de 18 septembrie, militarii români, trecuți la sud de Dunăre, au realizat un cap de pod cu o dezvoltare frontală de 14 km și o adâncime de 4 km, între Oșlivopole și Breslen. În noaptea de 18/19 septembrie, o furtună puternică a rupt de mai multe ori podul, dar prin intervenția curajoasă a pontonierilor și marinarilor, a fost refăcut; de asemenea, din cauza creșterii nivelului apelor Dunării, sectorul de forțare a fost inundat, îngreunând considerabil deplasarea trupelor și permițând vaselor inamice să ajungă în zona podului pentru a-l bombarda.

Pentru a sprijini acțiunea de forțare a Dunării în zona Flămânda și a fixa forțele inamice din Dobrogea, Armata de Dobrogea (cu zece divizii, din care patru rusești din compunerea Corpului 47 Armată rus sosit în Dobrogea conform Tratatului încheiat cu Antanta la 4 august 1916) a trecut la ofensivă la 18 septembrie ora 07.00, numai că până la 22 septembrie a înaintat în dispozitivul inamicului doar 3-8 km.⁹

⁶ *Istoria militară a poporului român*, p.427.

⁷ Constantin Kirîțescu, *Istoria războiului pentru reîntregirea României*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 367.

⁸ *Istoria militară a poporului român*, p. 428.

⁹ *Ibidem*, p. 429-430.

Evoluția situației de pe frontul din Transilvania, unde Armata a 9-a germană (comandant feldmareșalul Eric von Falkenhayn) trecuse la ofensivă, însoțită de deteriorarea timpului și ruperea podului de furtuna din 19 septembrie, inundarea sectorului de forțare, cât și progresele limitate ale ofensivei, atât în sudul Dunării, cât și pe frontul din Dobrogea, au determinat Marele Cartier General român să ordone încetarea operației de forțare de la Flămânda și retragerea trupelor pe malul de nord al fluviului. Grupul de Armate Sud a fost desființat, iar generalul Averescu și-a reluat funcția de comandant al Armatei a 2-a. Diviziile 10, 21, 22 Infanterie au fost transferate pe frontul din Transilvania în subordinea Armatei a 2-a.

Astfel, operația de la Flămânda a fost oprită înainte chiar de angajarea completă a tuturor forțelor destinate executării acesteia. Oprită printr-o hotărâre proprie a comandamentului român și nu ca urmare a împotrivirii inamicului, operația de la Flămânda a pus în derută, cel puțin temporar, comandamentul inamic, fiind ușor depistabile consecințele dezvoltării ei victorioase asupra situației militare de pe întregul front românesc.¹⁰ La întâlnirea sa cu generalul Averescu, în 1918, feldmareșalul August von Mackensen (comandantul forțelor inamice de la sudul Dunării, supranumit „spărgătorul de fronturi”) i-a spus: Știi dumneata că, dacă continui, eram pierdut?, iar când generalul român i-a explicat că situația din nord determinase oprirea operației, interlocutorul german a replicat: Ați fi avut vreme, după ce m-ați fi nimicuit.¹¹

Remarcabilă a fost atitudinea micii garnizoane instalată pe ostrovul Cinghinelelor, a cărei misiune era de a supraveghea și închide drumul navelor austro-ungare spre sectorul de forțare. În ziua de 25 septembrie, escadra austro-ungară, împreună cu trupe de debarcare, au atacat această garnizoană, care, uitată acolo fără legături și ajutoare, a fost masacrată după o rezistență eroică în timpul căreia tânărul ofițer de marină, sublocotenent Izvoranu, a murit ca un erou, după ce luptase ca un brav. Supraviețuitorii – doi ofițeri și 150 de soldați – au fost făcuți prizonieri, împreună cu șase tunuri. A fost epilogul trist al operației de la Flămânda.¹²

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 280.

¹² Constantin Kirișescu, *op. cit.*, p. 373.

GENERALUL GHEORGHE RASOVICIANU (1874-1954) – COMANDANTUL REGIMENTULUI NR. 9 VÂNĂTORI

**Daniela-Liliana Pătrașcu,
Dumitru-Valentin Pătrașcu**

Generalul Gheorghe Rasoviceanu, comandant al Regimentului nr. 9 Vânători, cu garnizoana în Bazargic la intrarea României în primul război mondial, unitate a armatei române ce avea să participe atât la primul război mondial cât și la campania armatei române din Ungaria din cursul anului 1919, s-a născut la 18 aprilie 1874 în satul Rasovița¹, comuna Stroești, județul Gorj, în familia lui Ion Rasoviceanu și a Ilincăi, născută Săftoiu², tatăl său participând la războiul de independență a României³, cu gradul de sublocotenent în cadrul Regimentului 2 Linie⁴.

După absolvirea școlii primare din satul Lelești, unde bunicul său, Nicolae Săftoiu, era învățător⁵, Gheorghe Rasoviceanu a urmat cursurile Școlii Fiilor de Militari din Craiova, pentru ca, după absolvire, să fie admis la Școala de Ofițeri de Infanterie și Cavalerie din București⁶.

În anul 1896, absolvind cursurile Școlii de Ofițeri de Infanterie și Cavalerie din București cu gradul de sublocotenent, a fost repartizat la Batalionul 6 Vânători, unde a activat până în 1902, când a fost transferat la Regimentul nr. 18 Infanterie Gorj⁷. La data de 1 ianuarie 1903, sublocotenentul Gheorghe Rasoviceanu se afla la comanda plutonului 2 din cadrul companiei a 7-a a Regimentului nr. 18 Infanterie Gorj⁸.

În anul 1903 a fost avansat la gradul de locotenent și transferat la Batalionul 1 Vânători, unde activează timp de 7 ani în funcțiile de comandant de pluton și de companie⁹, în 1908 fiind avansat la gradul de căpitan¹⁰.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Gorj (În continuare se va cita: S.J.A.N. Gorj), Registrul pentru actele Stării Civile ale anului 1874 al comunei Stroești, plaiul Vulcanului, județul Gorj, f. 7. Vezi Anexa nr. 1.

² Gheorghe Găvănescu, *Generalul Gheorghe Rasoviceanu străluminând peste anotimpuri...*, Editura Dăruie vieții farmec, Târgu-Jiu, 1999, p. 5.

³ *Ibidem*; Gheorghe Micu, *Gorjul în marea epopoe a independenței României. 1877 – 1878*, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, Târgu-Jiu, 2002.

⁴ Gral. (r.) Constantin Ispas, *Misiune îndeplinită. Adevăruri istorice ce trebuie știute*, Editura Centrului Județean pentru Promovarea și Conservarea Culturii Tradiționale Gorj, Târgu-Jiu, 2016, p. 43.

⁵ Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 5.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 6; Vezi Vasile Novac, *Regimentul Gorj nr. 18 «Tudor Vladimirescu»*, Editura Măiastra, Târgu-Jiu, 2011, p. 29-32.

⁸ *Ibidem*, p. 32; Arhiva Ministerului Apărării Naționale, Fond Regimentul nr. 18 Dorobanți, dosar nr. O, K, vol. II, f. 767.

⁹ Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 5.

¹⁰ *Ibidem*.

Gheorghe Rasoviceanu a activat, în perioada 1910-1912, în cadrul Regimentului nr. 26 Rovine. Pentru merite deosebite, i s-a permis să se prezinte la examenul de admitere la Școala Superioară de Război din București, examen în urma căruia avea să fie admis¹¹.

În perioada în care a urmat cursurile Școlii Superioare de Război din București, Gheorghe Rasoviceanu a activat, cu gradul de comandant de batalion, în cadrul regimentelor: 52 Infanterie, 46 Infanterie, respectiv, 40 Infanterie, după absolvire, ca șef de promoție, fiind avansat, la data de 1 noiembrie 1914, la gradul de maior¹².

În intervalul 23 iunie – 31 iulie 1913, Gheorghe Rasoviceanu a participat, în calitate de comandant de batalion în cadrul Regimentului 52 Infanterie la campania armatei române din Bulgaria ce a pus capăt celui de-al doilea război balcanic¹³.

La 15 august 1916, maiorul Gheorghe Rasoviceanu se afla la comanda Batalionului 1 din cadrul Regimentului nr. 9 Vânători, îndeplinind și funcția de șef de Stat Major al regimentului respectiv până la data de 1 noiembrie 1916, când a fost avansat la gradul de locotenent-colonel, preluând comanda Regimentului nr. 9 Vânători¹⁴.

Regimentul nr. 9 Vânători făcea parte din Divizia a 19-a, care era dispusă de-a lungul frontierei româno-bulgare, la sud de Bazargic, și care alcătua Armata a III-a română comandată de către generalul Mihail Aslan, alături de Divizia a 17-a, dispusă la sud de Turtucaia, și Divizia a 9-a, dispusă la sud de Silistra¹⁵.

Armata a III-a română dispunea de un efectiv total de 72.000 de oameni, acestora adăugându-li-se două divizii de infanterie și una de cavalerie ruse, cu un efectiv de 42.000 de oameni, aflate sub comanda generalului Zaioncikovski. În aceste condiții, trupele româno-ruse din Dobrogea totalizau: 83 de batalioane de Infanterie, 34 de escadroane de Cavalerie și 40 de baterii de Artilerie¹⁶.

În timp ce armata româno-rusă era în curs de concentrare, trupele germane și bulgare erau masate la frontiera dobrogeană. În consecință, August von Mackensen a atacat Turtucaia, care era apărată de Divizia a 17-a română, ce avea un efectiv de 20.000 de oameni, din care 15.000 de infanteriști desfășurați pe un front de 30 de km lungime¹⁷.

Operațiunile propriu-zise au început în noaptea de 1 spre 2 septembrie 1916, atacul producându-se prin surprindere¹⁸. Ulterior, acțiunile militare s-au extins și în zonele Silistra și Bazargic. În aceste condiții, generalul de brigadă Nicolae Arghirescu,

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*; Constantin Ispas, *Nemuritorii*, vol. III, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, Târgu-Jiu, 2004, p. 60.

¹³ Dumitru-Valentin Pătrașcu, *100 de ani de cercetășie în România. Participarea cercetașilor la bătălia de la Amzacea*, în „Litua. Studii și Cercetări”, nr. XVI, Târgu-Jiu, 2014, p. 209; Constantin Ispas, *Nemuritorii*, vol. III, p. 60.

¹⁴ Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 7.

¹⁵ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, ediția a II-a, vol. I, Editura Casei Școalelor, București, f. a., p. 359.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, p. 367.

¹⁸ *Ibidem*, p. 371.

comandantul Diviziei a 19-a Infanterie, a ordonat evacuarea orașului Bazargic la 21 august/3 septembrie 1916¹⁹.

Înfrângerea armatei române la Turtucaia, la 23 august/5 septembrie 1916, a condus la mari pierderi în oameni și material de război, în urma acesteia fiind capturați de către inamic 25 000 de prizonieri români²⁰.

Ulterior, în perioada 3/16 – 8/21 septembrie 1916, generalul August von Mackensen a declanșat o puternică ofensivă pe linia Rasova – Cobadin – Topraisar – Tuzla, ofensivă respinsă de trupele româno-ruse²¹.

Regimentul nr. 9 Vânători a luat parte la „*luptele grele și aprige din jurul Bazargicului (...) care ne aduc primii răniți de pe front (...) în special ofițeri și soldați din eroica Divizie de voluntari sârbi, comandată de colonelul adjutant Hagici, care era încadrată în frontul român din Dobrogea*”²².

Bătălia de la Bazargic a început în dimineața zilei de 5 septembrie 1916, când trupele româno-ruse au ajuns în fața întăriturilor Bazargicului²³. Surprins de forța trupelor inamice, generalul Nicolae Arghirescu a ordonat retragerea trupelor româno-ruse spre Caraomer, în ciuda faptului că Regimentul nr. 9 Vânători încercase un nou atac asupra orașului. Nefiind susținut de restul trupelor, Regimentul nr. 9 Vânători a fost nevoit să se retragă. Retragera trupelor româno-ruse s-a oprit pe linia Nebicuiusu – Cerchezchioi – Ciobancuiusu²⁴.

Ulterior, un consiliu de război desfășurat la Silistra în noaptea de 7 spre 8 septembrie 1916 a decis evacuarea Silistrei în ziua de 8 septembrie 1916, dezafectarea podului de pontoane ce făcea legătura cu orașul Călărași și retragerea trupelor Diviziei a 9-a la Cuzgun. În aceste condiții, la 10 septembrie 1916, Silistra a fost ocupată de trupele germane și bulgare²⁵, noul front fiind reorganizat pe linia Rasova – Cobadin – Topraisar²⁶.

Înfrângerile suferite de trupele româno-ruse în Dobrogea au determinat revizuirea planului de operații al armatei române. Astfel, la propunerea generalului Alexandru Averescu s-a decis pornirea unei puternice ofensive în Dobrogea, concomitent, urmând a continua ofensiva trupelor române în Transilvania.

Numit comandant al Armatei a III-a la finele lunii august 1916, generalul Alexandru Averescu aprecia că printre cauzele înfrângerii de la Turtucaia se pot enumera unitățile improvizate și numărul mare de soldați și ofițeri rezerviști²⁷.

¹⁹ *** , *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, coord. acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 423.

²⁰ *Ibidem*, p. 424.

²¹ *Ibidem*.

²² Gheorghe Cristescu, *Amintiri din războiul 1916-1919*, p. 4. Lucrarea memorialistică este dactilografiată și broșată.

²³ Constantin Kirișescu, *op. cit.*, vol. I, p. 413.

²⁴ *Ibidem*, p. 416.

²⁵ *Ibidem*, p. 423.

²⁶ *** , *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 424; Constantin Kirișescu, *op. cit.*, p. 423.

²⁷ Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din războiul (1916-1918)*, ediția a III-a, Editura Cultura Națională, București, f.a., p. 21.

La 18 septembrie/1 octombrie 1916, în timp ce ofensiva armatei române din Dobrogea progresa, a început trecerea trupelor Armatei a III-a române pe podul de pontoane de la Flămânda²⁸. După încheierea trecerii Dunării, generalul Alexandru Averescu organizează o nouă linie a frontului ce începe la Rasova, pe malul Dunării, trecând prin Arabagi, Mulciova, Enigea, Cocargea, Cobadin, Topraisar și Tuzla, pe malul Mării Negre²⁹.

În aceste condiții, trupele româno-ruse din Dobrogea totalizau, la începutul lunii octombrie 1916, un număr de: 124 de batalioane (80 de batalioane române și 44 ruse), 31 de escadroane de cavalerie și 89 de baterii de artilerie, fiind superioare celor inamice, care dispuneau de: 79 de batalioane de infanterie, 29 de escadroane de cavalerie și 62 de baterii de artilerie³⁰.

Bătălia de la Amzacea s-a declanșat în momentul în care, informați de o patrulă sârbească, ofițerii Regimentului nr. 9 Vânători „*au aflat că inamicul din fața regimentului (...) schimbă o divizie germană cu una turcă*”³¹, iar „*în timp ce ofițerii germani și turci predau și primeau sectoarele, trupa este adunată (...) le-au venit căruțele cu mâncare*”³².

În acest context, maiorul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Batalionului I din Regimentul 9 Vânători, „*ordonă la trei companii să fie gata pentru un atac imediat cu baionete, fără niciun foc de armă și fără zgomot*”³³. În tranșee au rămas o companie de infanterie și un pluton de mitraliere. Atacul a fost fulgerător, astfel că trupele inamice sunt surprinse, o parte a lor este distrusă iar restul se retrage în dezordine la adăpostul întunericului. Un grup de ofițeri inamici a fost surprins de către soldații români într-o cafenea din Amzacea și au fost luați prizonieri³⁴. Ulterior, trupele Batalionului I din cadrul Regimentului 9 Vânători, comandate de către maiorul Gheorghe Rasoviceanu, „*înaintează până în linia artileriei inamice, capturând cinci tunuri*”³⁵. Celor trei companii din cadrul Batalionului I al Regimentului 9 Vânători li s-au alăturat „*câteva unități din Regimentul 40 Infanterie, care ajută la transportul celor peste 1 000 de prizonieri capturați, a tunurilor, precum și a celor circa 5 000 de arme capturate*”³⁶.

Satul Amzacea era situat într-o poziție ce permitea controlul șoselei spre Mustafaci și Caraomer, fiind „*formidabil fortificat cu șanțuri adânci și cu rețele de sârmă pe mai multe rânduri*”³⁷, aici staționând Divizia a 25-a otomană, întărită cu unități bulgare și cu o puternică artilerie.

În aceste condiții, în primele două zile ale bătăliei de la Amzacea, poziția nu a putut fi cucerită de trupele româno-ruse, în cea de-a treia zi intrând în luptă și un regiment de voluntari sârbi, care a întărit aripa dreaptă a trupelor româno-ruse.

²⁸ ***, *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 424.

²⁹ Constantin Kirișescu, *op. cit.*, vol. I, p. 435.

³⁰ *Ibidem*, p. 466.

³¹ Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 5.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Constantin Kirișescu, *op. cit.*, vol. I, p. 468.

În după-amiaza acelei zile a fost declanșat un nou atac asupra poziției inamice de la Amzacea, atac la care au participat trupele Diviziei a 17-a române. Astfel, în partea dreaptă a frontului a acționat Regimentul 9 Vânători, iar în partea stângă a frontului lupta o mare parte a Regimentului 40 Călugăreni, alături de trupe ruse și sârbești. Atacul trupelor româno-ruso-sârbe s-a desfășurat sub tirul trupelor otomane, așezate în tranșee pe dealul Eski-iuc, în spatele rețelei de sârmă ghimpată, și a avut ca rezultat cucerirea pozițiilor inamice și capturarea a: 7 tunuri, 2 drapеле de luptă, peste 300 de soldați și 5 ofițeri otomani³⁸.

Referindu-se la maiorul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Batalionului I din cadrul Regimentului 9 Vânători în timpul bătăliei de la Amzacea, istoricul Constantin Kirițescu nota că acesta este „*un comandant a cărui energie nu e întrecută decât de înflăcărarea și disprețul său de moarte*”³⁹.

Trupele Regimentului 9 Vânători au ocupat satul Amzacea, în timp ce, „*Divizia a 25-a turcă părăsește pozițiile și începe o retragere dezordonată spre Mustafa-aici*”⁴⁰. Acest fapt îl determină pe comandantul Armatei a III-a bulgare să trimită la Amzacea toate trupele bulgare pe care le avea la dispoziție. După o luptă desfășurată pe ulițele satului Amzacea, trupele Regimentului 9 Vânători s-au retras pe o poziție situată în nordul satului. Desfășurarea bătăliei de la Amzacea le-a permis trupelor române din Dobrogea să înainteze cu circa 10 km pe unele sectoare ale frontului⁴¹.

În aceste condiții, în noaptea de 3 spre 4 octombrie 1916, generalul rus Zaioncikovski i-a raportat generalului Alexandru Averescu că, a doua zi, avea să trimită în luptă ultimele rezerve constituite din Divizia a 9-a română și restul trupelor de voluntari sârbi⁴². În cursul zilei de 4 octombrie 1916 s-au desfășurat lupte grele la nord de satul Amzacea, însă, în cele din urmă, trupele Regimentului 9 Vânători au fost retrase la sud de Topraisar⁴³.

Urmare a contraofensivei desfășurate în perioada 1-5 octombrie 1916, Divizia a 19-a română comandată de către generalul Constantin Scărișoreanu a pierdut 3.150 de soldați și 45 de ofițeri⁴⁴. În ciuda acestor sacrificii umane, „*nereușita ofensivei de la Dunăre și din Dobrogea – unde aveam superioritate de forțe asupra dușmanului – a fost spre norocul nostru*”⁴⁵, în opinia istoricului Constantin Kirițescu, deoarece „*ea ne-a salvat de o catastrofă*”⁴⁶.

Constanța a fost ocupată de Puterile Centrale ca urmare a ruperii frontului la 6/19 octombrie 1916 de ofensiva declanșată de către generalul August von Mackensen, ofensivă ce a avut ca rezultat ocuparea Topraisarului și Cobadinului și ruperea frontului

³⁸ *Ibidem*, p. 469.

³⁹ *Ibidem*, p. 468.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 469.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 470.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 471.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 472.

Cernavodă-Constanța⁴⁷. În aceste condiții, „*podul de fier de peste Borcea a fost aruncat în aer*”⁴⁸ de armata română pentru a împiedica trupele germane din Dobrogea să facă joncțiunea cu trupele ce înaintau spre București, după bătălia de la Neajlov.

În cursul lunilor noiembrie-decembrie 1916, locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu a coordonat refacerea Regimentului nr. 9 Vânători „*din resturile regimentelor: 9 Vânători, 39 Infanterie și 40 Infanterie*”⁴⁹, astfel că, la 23 noiembrie 1916, „*după evacuarea Bucureștiului, primind ordin să ocupe o poziție de rezistență la Ștefănești, a organizat-o în condițiuni foarte bune și într-un timp foarte scurt*”⁵⁰.

Totodată, în cursul retragerii spre sudul Moldovei, la trecerea râului Buzău, Regimentul nr. 9 Vânători „*a format ariergardă la Albești, în fața gării Cilibia, apărând cu abilitate trecerea până la scurgerea trupelor*”⁵¹, în timp ce, în timpul retragerii de la Buzău la Vaslui, locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu „*a executat marșul în cea mai bună ordine, reușind a avea trupa în mână*”⁵², în ciuda faptului că aceasta „*avea moralul scăzut*”⁵³.

În aceste condiții, comandantul brigăzii constituite din resturile diviziilor 9, 19 și 21, generalul Mihăescu, preciza în foaia calificativă a locotenent-colonelului Gheorghe Rasoviceanu pe perioada 1 noiembrie – 31 decembrie 1916 că „*am fost totdeauna pe deplin mulțumit de modul cum colonelul Rasoviceanu și-a îndeplinit grelele însărcinări ce i-am dat*”⁵⁴.

Pentru faptele de vitejie săvârșite de către soldații și ofițerii din cadrul Regimentului nr. 9 Vânători în luptele de la: Mustafa-aci, „*unde a respins o brigadă inamică cu artilerie*”⁵⁵, de la Amzacea, „*unde au cucerit 7 tunuri*”⁵⁶, de la Nazarcea și de la Stâlpul, bătălie desfășurată la 19 noiembrie 1916, în urma căreia „*și-au deschis drumul spre București, rupând puternicul front bavarez și aducând peste 1 200 de prizonieri și 16 mitraliere*”⁵⁷, drapelul Regimentului nr. 9 Vânători a fost decorat de către Regele Ferdinand I cu ordinul „*Mihai Viteazul*”, clasa a III-a, decretul de decorare fiind emis la Iași, la 23 mai 1917⁵⁸.

În cursul lunilor aprilie-mai 1917, Regimentul nr. 9 Vânători a primit ordin din partea Regelui Ferdinand I să asigure ordinea și să restabilească autoritatea statului român în Iași, în condițiile haosului creat de trupele ruse bolșevizate care părăsiseră linia frontului și se dedau la crime, violuri și jafuri în spatele frontului, nesocotind autoritățile române⁵⁹,

⁴⁷ *** , *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, p. 425.

⁴⁸ Gheorghe Cristescu, *op. cit.*, p. 12.

⁴⁹ Vezi Anexa nr. 2.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ „Monitorul Oficial”, nr. 54 din 27 mai/9 iunie 1917, p. 1 023.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 11.

misiune de care s-a achitat în mod strălucit, alungând trupele bolșevice din capitala țării, motiv pentru care locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu și-a câștigat respectul și admirația Regelui Ferdinand I.

La 1 mai 1917, revoluționarii bolșevici au concentrat la Iași circa 15 – 20 000 de membri ai trupelor rusești cu scopul de a înlătura monarhia română, acțiune coordonată de către bulgarul Cristian Rakovski, fondator, în 1915, împreună cu Ghiorgghi Dimitrov și Vasili Kolarov, al Federației Balcanice Revoluționare, care avea ca obiectiv separarea Dobrogei de România⁶⁰. Cristian Rakovski fusese eliberat din închisoarea de la Iași de trupele bolșevice, reușind să fugă la Odessa, de unde avea să lanseze, în perioada următoare, operațiuni antiromânești.

Cristian Rakovski a condus două organizații cu sediul la Odessa, care efectuau operațiuni împotriva României – *Comitetul de acțiune social-democrat român și Comitetul Central al sovietelor reprezentanților soldaților, marinarilor, ofițerilor, muncitorilor și țăranilor pentru frontul românesc, flota din Marea Neagră și districtul militar Odessa (Rumcherod)*, acesta din urmă desfășurându-și activitatea în perioada mai 1917 – mai 1918⁶¹.

Locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Regimentului nr. 9 Vânători, a fost decorat cu ordinul „*Mihai Viteazul*“, clasa a III-a, printr-un decret emis de către Regele Ferdinand I la data de 18 august 1917⁶², ca recunoaștere pentru „*pentru vitejia, destoinicia și devotamentul excepțional de care a dat dovadă pe câmpul de luptă*“⁶³ în cursul bătăliei de la Mărășești.

În cursul bătăliei de la Mărășești⁶⁴, Regimentul nr. 9 Vânători comandat de către Gheorghe Rasoviceanu, „*prin lupte crâncene, respinge toate atacurile dușmane, păstrând gara și fabrica de parchet, considerate puncte strategice de către ambele părți beligerante*“⁶⁵.

Într-un raport întocmit de către comandantul Diviziei a 9-a, generalul Constantin Scărișoreanu, se arăta că „*la atacul inamicului din ziua de 29 iulie, când dușmanul amenința să ne învâluie compact Divizia și să ia gara și satul Mărășești din cauza retragerii dezordonate a rușilor de la aripa dreaptă a Diviziei, locotenent-colonelul Rasoviceanu, care forma singura rezervă a Diviziei, cu unitatea sa, primește ordinul de a face față în acea parte și, mulțumită acțiunii sale, reușește a păstra în stăpânire gara și satul Mărășești, precum și fabrica de parchete*“⁶⁶.

Ca urmare, generalul Constantin Scărișoreanu propune înaintarea locotenent-colonelului Gheorghe Rasoviceanu la gradul de colonel, exprimându-și regretul că „*n-*

⁶⁰ Larry L. Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni. Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, Editura RAO, București, 2011, p. 68.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 19.

⁶³ Vezi Anexa nr. 4.

⁶⁴ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 151-233; Costin Scurtu, *Participarea militarilor dobrogeni la bătălia de la Mărășești din vara anului 1917*, în „Cronica Vrancei“, nr. XV, Editura PALLAS, Focșani, 2013, p. 177-196.

⁶⁵ Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 8.

⁶⁶ Vezi Anexa nr. 3.

am avut parte și la alte regimente de comandanți de talia lui Rasoviceanu, fiindcă lucrurile s-ar fi prezentat cu totul altfel⁶⁷. În consecință, la data de 1 septembrie 1917, Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Regimentului nr. 9 Vânători, avea să fie avansat la gradul de colonel⁶⁸.

De la 15 ianuarie până la finele lunii februarie 1918, Regimentul nr. 9 Vânători comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu a făcut parte din Divizia a 1-a Vânători, comandată de către generalul Ioan Rășcanu, care preciza în foaia de caracterizare a lui Gheorghe Rasoviceanu că, „*deși a servit puțin sub ordinele mele, totuși am putut observa de la început perfecta stare a Regimentului 9 Vânători datorită, în cea mai mare parte, vredniciei, muncii și devotamentului la serviciu al comandantului de regiment, colonelul Rasoviceanu*”⁶⁹.

La 1 aprilie 1918, Regimentul nr. 9 Vânători a intrat în compunerea Diviziei a 2-a Cavalerie, primind misiunea de a asigura „*paza Nistrului într-un sector la sud de Bender*”⁷⁰. Datorită pregătirii și experienței comandantului Regimentului nr. 9 Vânători, colonelul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Diviziei a 2-a Cavalerie, generalul Constantinescu, aprecia că „*dispozițiunile luate cu organizarea pazei sectorului au fost dintre cele mai bune, astfel că paza s-a făcut în condițiuni foarte satisfăcătoare*”⁷¹, în timp ce, „*impresia ce mi-a lăsat colonelul Rasoviceanu, ca ofițer comandant de regiment și ca om, a fost din cele mai frumoase*”⁷², motiv pentru care concluziona, în foaia calificativă a colonelului Gheorghe Rasoviceanu pentru perioada 1 aprilie – 31 august 1918, că „*il consider un ofițer de elită sub toate rapoartele*”⁷³.

La o săptămână după proclamarea de către membrii Sfatului Țării de la Chișinău a unirii Basarabiei cu România, Cristian Rakovski a fost numit de Lenin principalul responsabil pentru toate operațiunile privitoare la Basarabia⁷⁴. Ulterior, acțiunile bolșevicilor împotriva României au fost direcționate, în mod special, spre acțiuni paramilitare, de spionaj, sabotaj și terorism.

În aceste condiții, în aprilie 1918, regiunea Chișinău era împânzită de forțe teroriste de partizani ce grupau circa 2 000 de gherile relativ bine înarmate⁷⁵. Misiunile lor includeau atacuri surpriză asupra sediilor administrative românești, a obiectivelor militare românești din Basarabia, asasinarea ofițerilor superiori ai trupelor române, distrugerea depozitelor de muniții și a celor de provizii⁷⁶.

După semnarea păcii umiltoare de la Buftea-București (7 mai 1918), care prevedea demobilizarea armatei române, „*armata noastră fusese ca și desființată*”⁷⁷, astfel

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 26.

⁶⁹ Vezi Anexa nr. 5.

⁷⁰ Vezi Anexa nr. 6.

⁷¹ *Ibidem*.

⁷² *Ibidem*.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 76.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ Constantin Kirișescu, *op. cit.*, vol. II, p. 537.

că, „*singurele forțe serioase erau unitățile detașate în Basarabia*“⁷⁸, respectiv „*diviziile 9 și 10 de Infanterie și diviziile 1 și 2 de Cavalerie*“⁷⁹.

Odată cu decretarea mobilizării, la 10 noiembrie 1918, s-au constituit trei divizii: a 8-a, a 7-a și a 1-a de Vânători, care au alcătuit Corpul IV Armată cu garnizoana în Moldova. Divizia a 8-a „*avea să opereze în Bucovina, iar celelalte două în Transilvania*“⁸⁰, însă „*efectivele diviziilor erau slabe: un regiment de infanterie n-avea mai mult de 1 300 de soldați luptători, iar unul de vânători avea între 600 și 800. Fiecare divizie dispunea numai de câte două baterii de tunuri de câmp și una de obuziere; vânătorii mai aveau și câte o baterie de munte*“⁸¹.

În momentul decretării mobilizării, Regimentul nr. 9 Vânători făcea parte din Brigada a 1-a din cadrul Diviziei a 1-a Vânători aflată sub comanda generalului de brigadă Aristide Lecca. Ulterior, la 1 februarie 1919, Regimentul nr. 9 Vânători a intrat în componența Brigăzii a 4-a Vânători comandată de către colonelul Dimitriu, după ce, „*îndeplinindu-și misiunea la București, a primit ordin să vină în regiunea Brad*“⁸².

După sosirea Regimentului nr. 9 Vânători, comandantul Brigăzii a 4-a Vânători raporta că domnul colonel „*Rasoviceanu a organizat pozițiile de la Korosbania și Brad, unde a dat dovadă de multă pricepere, inițiativă și sârguință*“⁸³, astfel că, „*pentru modul cum își face datoria (...) îi aduc elogiile mele*“⁸⁴.

Totodată, comandantul Brigăzii a 4-a Vânători raporta faptul că domnul colonel Gheorghe Rasoviceanu „*este în tot timpul în mijlocul soldaților săi, cunoscându-i aproape pe fiecare după nume. Instrucția și educația ofițerilor și trupei formează grija sa de căpetenie. Ofițerii săi sunt model de conduită, trupa este adânc pătrunsă de sentimentul datoriei către Patrie și Tron, de al supunerii și ascultării față de șefi*“⁸⁵.

În aceste condiții, comandantul Brigăzii a 4-a Vânători își exprima „*credița că la semnalul de înaintare, Regimentul nr. 9 Vânători comandat de colonelul Rasoviceanu va păși din nou pe drumul biruinței și al gloriei, drum ce cunoaște bine și pe care l-a făurit cu sângele vitejilor săi în văpaia luptelor de pe Neajlov și de la Mărășești*“⁸⁶, propunându-l „*pentru numire la comandă de brigadă și înaintare la gradul de general în mod excepțional*“⁸⁷.

La 31 ianuarie 1919, Batalioanele I și II din cadrul Regimentului nr. 9 Vânători au ajuns la Deva, de unde s-au deplasat către Băița, unde s-a instalat în dispozitiv Batalionul I, iar, la 1 februarie 1919, Batalionul II împreună cu comenduirea regimen-

⁷⁸ *Ibidem.*

⁷⁹ *Ibidem.*

⁸⁰ *Ibidem.*

⁸¹ *Ibidem.*

⁸² Vezi Anexa nr. 7.

⁸³ *Ibidem.*

⁸⁴ *Ibidem.*

⁸⁵ *Ibidem.*

⁸⁶ *Ibidem.*

⁸⁷ *Ibidem.*

tului s-au instalat la Brad. Concomitent, un pluton de mitraliere și o companie au constituit un avanpost la Baia de Criș⁸⁸.

La 15-16 februarie 1919, s-a constituit Corpul Voluntarilor Transilvăneni „Horia“, compus din membrii Gărzilor Naționale Române din Țara Hălmagiului, precum și din membrii ai Gărzilor Naționale Române retrase din comitatul Arad pe valea Crișului Alb, după stabilirea celei de-a treia linii de demarcație între trupele române și trupele ungare.

Efectivul Corpului de Voluntari „Horia“ era de aproximativ 4.000 de moți recruțați din zona munților Zarandului, din plășile Baia de Criș, Brad, Abrud, Câmpeni, acestora alăturându-li-se foști prizonieri reveniți din Rusia, precum și jandarmii de la Ineu, retrași la Brad, comandați de către căpitanul Vasile Barbu.

Ceremonia de depunere a jurământului militar de către membrii Corpului de Voluntari „Horia“ a fost organizată de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu, sub ordinele căruia aveau să lupte aceștia, după ce primiseră permisiunea de a ieși de sub autoritatea Consiliului Dirigent, la data de 2 martie 1919 la gorunul lui Horea de la Țebea.

Anterior declanșării contraofensivei române din aprilie 1919, Corpul Voluntarilor „Horia“ s-a transformat în Regimentul nr. 86 Infanterie, fiind subordonat Diviziei a 2-a Vânători a Armatei Române. Acest regiment și-a adus o contribuție importantă la eliberarea orașului Beiuș de sub ocupația trupelor ungare bolșevice ale Republicii Sfaturilor, proclamată la Budapesta de către Bela Kuhn în speranța păstrării vechilor teritorii ale Ungariei cu sprijinul bolșevicilor lui Vladimir Ilici Lenin⁸⁹. După eliberarea Beiușului, această unitate a Armatei Române avea să primească denumirea de Regimentul de Infanterie „Beiuș“.

La 31 martie 1919, trupele Regimentului 9 Vânători aflate sub comanda generalului Gheorghe Rasoviceanu au eliberat Hălmagiu, unde au rezistat atacurilor bolșevicilor unguri până la 15 aprilie 1919⁹⁰.

Bela Kuhn, pe numele real Bela Cohen, a fost prizonier în Rusia în perioada 1914-1917, perioadă în care a aderat la vederile bolșevice, motiv pentru care, la 17 noiembrie 1917, avea să fie trimis în Ungaria, sub acoperirea unei echipe de chirurși militari și specialiști ai Crucii Roșii sovietice venite în ajutorul răniților de război maghiari⁹¹.

În foarte scurt timp de la sosirea sa în Ungaria, Bela Kuhn a fondat, la Budapesta, Partidul Comunist Ungar, pentru ca, la scurt timp, să înființeze „grupul comunist român“ constituit din foști prizonieri de război din lagărele din Siberia, acesta urmând să constituie aripa transilvăneană a comuniștilor unguri⁹².

La sfârșitul anului 1918, odată cu sosirea acestor agitatori bolșevici, în majoritate foști prizonieri, operațiunile paramilitare și teroriste maghiare împotriva autorităților române și a populației din Transilvania au căpătat o dezvoltare similară cu operațiunile bolșevice din Basarabia⁹³. În aceste condiții, în județul Arad s-au raportat 301 asasinate,

⁸⁸ Vezi Anexa nr. 8.

⁸⁹ Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 80-87.

⁹⁰ Traian Mager, *Ținutul Hălmagiului*, vol. IV, Tiparul Tipografiei Diecezane, Arad, 1938.

⁹¹ Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 77-78.

⁹² *Ibidem*, p. 78.

⁹³ *Ibidem*.

între noiembrie 1918 și februarie 1919, 300 de victime fiind români⁹⁴, un singur mort fiind ungar, însă chiar și acesta a fost ucis tot de către gărzile ungare⁹⁵.

Observatorii francezi și britanici raportau o intensă campanie antiromânească a autorităților de la Budapesta și instigări la atrocități destinate să „*aducă anarhia în teritoriile ocupate de români*“ și să provoace represii care „*ar submina unirea*“ și „*ar discredita administrația românească*“⁹⁶.

În aceste condiții, la sfârșitul lunii ianuarie 1919, Statul Major General Român semnală că se ajunsese la un asemenea nivel al cooperării militare ungare cu agenții comuniști din Transilvania, încât „*toate gărzile maghiare aderaseră la această mișcare*“ și încercau să provoace represalii împotriva populației civile⁹⁷.

În timp ce trupele bolșevice ungare atacau, la 15 aprilie 1919, trupele române din Transilvania aflate în zona munților Apuseni⁹⁸, comandantul Armatei Roșii Ucrainene, Vladimir Aleksandrovici Antonov-Oseienov, ordona concentrarea unităților în vederea unui atac prin Bucovina pentru stabilirea contactului cu trupele ungare bolșevice ale lui Bela Kuhn⁹⁹.

La 15 aprilie 1919, trupele române din Transilvania grupau: diviziile 1 și 2 Vânători, 6 și 7 Infanterie, o divizie și o brigadă de Cavalerie, precum și două divizii de voluntari transilvăneni, fiind dispuse în Grupul de Nord, aflat sub comanda generalului Traian Moșoiu, și Grupul de Sud, aflat sub ordinele directe ale comandantului trupelor din Transilvania, constituit, în linia întâi, din Divizia a 2-a Vânători la care se adăuga Regimentul „Beiuș“ al voluntarilor ardeleni¹⁰⁰, staționat pe valea Crișului Alb în regiunea Hălmațiu-Roșia. În spatele acesteia se afla Divizia a 1-a Vânători, amplasată în regiunea Brad-Deva. În linia a treia se afla Divizia a 18-a ardeleană, ce constituia rezerva generală, fiind dislocată în regiunea Cluj – Alba-Iulia¹⁰¹.

Atacul ungar din noaptea de 15 spre 16 aprilie 1919 de pe valea Someșului (Cicărlău), din defileul Ciucea și de la Țigani, a fost urmat de contraofensiva trupelor române desfășurată pe un front cu lungimea de peste 200 de kilometri de la Hodod, la nord de Zalău, până la Mureș, la acesta participând trupele diviziilor a 6-a, a 7-a și a 2-a de Vânători¹⁰².

Grupul de Sud al trupelor române ocupa în valea Crișului Alb un sector independent de Grupul de Nord, de care era despărțit de masivul munților Bihorului. Divizia a 2-a Vânători a atacat defileul Ciuci cu trupe ale Regimentului nr. 10 Vânători și ale Regimentului „Beiuș“, în timp ce, la nord, trupe din Regimentul nr. 9 Vânători și din

⁹⁴ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 544.

⁹⁵ Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 78.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 79.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ ***, *Istoria Românilor*, vol. VIII, coord. prof. univ. dr. Ioan Scurtu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 393.

⁹⁹ Larry L. Watts, *op. cit.*, p. 84.

¹⁰⁰ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, vol. II, p. 552.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² *Ibidem*, p. 553.

Regimentul „Beiuș“ își poziționase artileria pe muntele Brusturi¹⁰³. Atacul asupra defileului a fost precedat de un puternic bombardament de artilerie, ulterior, regimentele 9 și 10 Vânători atacând la baionetă și punând stăpânire pe defileul Ciuci.

După cucerirea defileului Ciuci, Regimentul nr. 9 Vânători împreună cu un batalion din Regimentul „Beiuș“ au format un detașament mixt comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu, care a înaintat în direcția orașului Beiuș, realizând, într-o singură zi, 16 aprilie 1919, 40 de kilometri de marș și ducând 4 lupte victorioase cu trupele ungare, fapt ce a permis ca, în aceeași zi, să fie eliberat orașul Beiuș¹⁰⁴. Detașamentul mixt comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu a intrat în Beiuș în sâmbăta Sfințelor Paști, având în frunte batalionul din cadrul Regimentului de Voluntari Ardeleni „Beiuș“¹⁰⁵.

Pornind de la Beiuș pe valea Crișului Negru, detașamentul mixt comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu avea să elibereze, în noaptea de 19 spre 20 aprilie 1919, după un marș impetuos, Salonta Mare, unde „*comandantul român avu satisfacția ca, printre cei dintâi unguri care veneau să-i prezinte omagiile și să-i ceară protecție împotriva violențelor propriilor săi compatrioți, să fie contele Kalman Tisza*“¹⁰⁶, fratele fostului prim-ministru ungar, Istvan Tisza.

În chiar ziua de Paști, când „*pe la miezul zilei, cele dintâi patrulare românești au sosit, cu caii în spume, în piețele Oradei, mulțimea a izbucnit în lacrimi de bucurie și în strigăte entuziaste*“¹⁰⁷, ulterior, „*entuziasmul a devenit delir când, în fața palatului primăriei, se opri automobilul prăfuit din care coborî generalul Moșoiu*“¹⁰⁸, prilej cu care se „*intonează corurile eroice «Deșteaptă-te Române» și «Pe-al nostru steag»*“¹⁰⁹.

La 25 aprilie 1919 au început operațiunile ce vizau ocuparea orașului Bekescsaba, context în care „*detașamentul Rasoviceanu înaintează de la Salonta Mare și ocupă Doboș, la 12 km N-E de Berkescsaba*“¹¹⁰, în timp ce, Brigada a 1-a Vânători, venind dinspre sud, eliberează Chișineu-Criș, iar Brigada a 3-a Vânători înaintează dinspre est, de la Boroșineu, și ocupă Nagyserend și Gyula¹¹¹. În aceste condiții, la 26 aprilie 1919, Bekescsaba, „*puternic atacată de trupele de Vânători din trei părți*“¹¹² a fost ocupată, ungurii începând retragerea spre Szolnok.

În după amiaza zilei de 1 mai 1919, Divizia a 2-a Vânători „*a pătruns în intrândul Tisei, la sud de Szolnok, și a deschis, cu toată artileria sa, un foc violent asupra capului de pod*“¹¹³, astfel că, „*pe seară, inamicul a fost nevoit să părăsească pozițiile sale și să*

¹⁰³ *Ibidem*, p. 554.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 556.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 557.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 558.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 559.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 562.

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² *Ibidem*, p. 563.

¹¹³ *Ibidem*, p. 564.

*fugă cu precipitare pe malul opus al râului*¹¹⁴. În aceste condiții, la 1 mai 1919, trupele române controlau întregul mal stâng al Tisei.

Referindu-se la participarea detașamentului comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu la operațiunile din aprilie 1919, generalul Traian Moșoiu aprecia că „*în toate aceste operațiuni a dat probe palpabile de destoinicie și bravură*”¹¹⁵. În consecință, „*pentru modul strălucit cum s-a comportat Regimentul 9 Vânători, comandat de colonelul Rasoviceanu, a fost citat prin ordinul de zi nr. 22 al Grupului de Nord*”¹¹⁶.

Ulterior, la 27 mai 1919, Regimentul nr. 9 Vânători comandat de către generalul Gheorghe Rasoviceanu „*respinge toate atacurile pe care inamicul le-a dat asupra capului de pod Tockay*”¹¹⁷. De asemenea, „*a luptat cu bravură la Toymacs și Vencselle pe malul stâng al Tisei respingând, cu ajutorul unui batalion din 82 Infanterie, peste Tisa, un detașament inamic ce trecuse fluviul*”¹¹⁸.

Comandantul trupelor române din Transilvania, generalul Traian Moșoiu, a luat măsuri pentru organizarea acoperirii pe Tisa, frontul de acoperire fiind împărțit în 3 secțiuni, astfel că, de la vârful Stog, în munții Maramureșului, până la vărsarea Someșului în Tisa, erau dispuse trupele detașamentului Olteanu, iar de aici până la Abad Szalok trupele Diviziei a 16-a ardeleni, în timp ce Divizia a 2-a Vânători a fost plasată în rezervă la Debrețin¹¹⁹, toate aceste trupe constituind Grupul Nord.

La 23 iunie 1919, generalul Traian Moșoiu, comandantul Grupului Nord, a fost numit guvernator al zonei militare dintre Tisa și linia de frontieră româno-ungară, generalul Mihăescu fiind numit comandant al Grupului Nord¹²⁰.

De la Abad Szalok până la vărsarea Mureșului în Tisa erau dispuse trupele Grupului Sud, comandat de către generalul Ștefan Holban și constituit din Divizia a 18-a ardeleană și având în rezervă Divizia a 1-a Vânători la Bekescsaba, în rezerva generală fiind plasate Divizia a 6-a, dispusă la Oradea – Salonta și Divizia a 2-a Cavalerie, în timp ce Divizia a 7-a, care luase parte la ofensiva din cursul lunii aprilie 1919, a fost dispusă în nordul Moldovei¹²¹.

Conform raportului întocmit la data de 8 februarie 1920 de către colonelul Dimitriu, comandantul Brigăzii 4 Vânători, în subordinea căruia s-a aflat Regimentul 9 Vânători comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu încă din data de 20 februarie 1919, se arată că „*în a doua ofensivă contra ungarilor, colonelul Rasoviceanu a trecut cel dintâi Tisa, pe bărci, cu regimentul său, în noaptea de 29/30 iulie 1919, la punctul Tisabö*”¹²². În consecință, se arată în raportul citat, „*măsurile de pregătire au fost astfel luate, că operațiunea trecerii s-a executat într-o ordine desăvârșită*”¹²³.

¹¹⁴ *Ibidem.*

¹¹⁵ Vezi Anexa nr. 8.

¹¹⁶ *Ibidem.*

¹¹⁷ *Ibidem.*

¹¹⁸ *Ibidem.*

¹¹⁹ Constantin Kirișescu, *op. cit.*, vol. II, p. 566.

¹²⁰ *Ibidem.*

¹²¹ *Ibidem.*

¹²² Vezi Anexa 9.

¹²³ *Ibidem.*

Ulterior, în cursul zilei de 31 iulie 1919, colonelul Gheorghe Rasoviceanu, comandantul Regimentului 9 Vânători „a luat parte la atacul de la Yasey-Ladany, unde ungerii au opus ultima rezistență între Tisa și Dunăre”¹²⁴, colonelul Dimitriu, comandantul Brigăzii 4 Vânători, precizând, în cuprinsul aceluiași raport, că la bătălia respectivă a asistat și Bela Kuhn, care, „din turla bisericii din Yasey-Ladany, urmărirea cu binoclul fazele luptei”¹²⁵ și care, fiind „impresionat de înaintarea vijelioasă a Vânătorilor, cu toate că erau bătuți de o artilerie numeroasă, de toate calibrele, (...) se suie în automobil și, fugind la Budapesta, este primul mesager care duce vestea despre sfârșimarea completă a armatei maghiare”¹²⁶.

După ocuparea Budapestei de către Armata Română¹²⁷, în perioada 6 august – 18 octombrie 1919, Regimentul 9 Vânători comandat de către colonelul Gheorghe Rasoviceanu s-a aflat „în rezerva Diviziei a 2-a Vânători la Vecses, lângă Budapesta, unde s-a achitat lăudabil de toate însărcinările avute, executând și evaluările de materiale”¹²⁸.

Regimentul 9 Vânători avea să primească ordin de retragere spre București la 18 octombrie 1919, comandantul său fiind apreciat de către comandantul Brigăzii 4 Vânători drept „un ofițer superior brav, destoinic și corect”¹²⁹, astfel că, „pentru modul distins cum s-a condus în lupte ca comandant de regiment și de detașament, îl propun cu toată căldura și convingerea la înaintarea, în mod excepțional, la gradul de General de Brigadă”¹³⁰.

Ulterior, în foaia calificativă a colonelului Gheorghe Rasoviceanu pentru perioada 1 noiembrie 1922 – 31 octombrie 1923, se preciza că „sufletul acestui ofițer, calitatea care l-a caracterizat în tot timpul războiului, a fost și în anul acesta linia dominantă a întregii sale activități”¹³¹, motiv pentru care, „îndeplinind toate condițiunile cerute de lege, merită a înainta la gradul de General de Brigadă”¹³².

În aceste condiții, la data de 14 ianuarie 1924, Gheorghe Rasoviceanu a fost înaintat la gradul de general de brigadă, îndeplinind funcția de comandant de brigadă în cadrul Corpului Vânătorilor de Munte¹³³.

În perioada 1927-1930, generalul Gheorghe Rasoviceanu a coordonat în cadrul Marelui Stat Major al Armatei Române procesul de colonizare a Cadrilaterului¹³⁴, ulterior, începând cu data de 1 aprilie 1930, generalul Gheorghe Rasoviceanu a fost numit la comanda Diviziei a 2-a Vânători de Munte¹³⁵.

¹²⁴ *Ibidem*.

¹²⁵ *Ibidem*.

¹²⁶ *Ibidem*.

¹²⁷ Gheorghe Mărdărescu, *Campania pentru desrobirea Ardealului și ocuparea Budapestei (1918-1920)*, Editura Militară, 2009; Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX*, Editura Paideia, București, 1999, p. 10.

¹²⁸ Vezi Anexa 9.

¹²⁹ *Ibidem*.

¹³⁰ *Ibidem*.

¹³¹ Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 54.

¹³² *Ibidem*, p. 55.

¹³³ *Ibidem*, p. 17.

¹³⁴ *Ibidem*, p. 11.

¹³⁵ *Ibidem*, p. 17.

În foaia calificativă pentru perioada 1 noiembrie 1929 – 1 noiembrie 1930, generalul M. Ionescu, comandantul Corpului Vânătorilor de Munte, aprecia că generalul Gheorghe Rasoviceanu este „rezistent și sănătos”¹³⁶ iar „comandamentul și-l exercită cu destul tact și multă energie (...). Cuprins de o indiscutabilă dorință de a lucra cât mai bine, pasionat chiar pentru bunul mers al serviciului și progresul instituției”¹³⁷.

În cuprinsul aceluiași document, se preciza că „dacă rezultatele nu corespund întotdeauna așteptărilor, faptul trebuie atribuit unei oarecari lipse de experiență, explicabilă, în conducerea unei mari unități, din cauza timpului scurt de când comandă, precum și acelaia că, timp de aproape patru ani, a fost deturnat, în mod inexplicabil, de la adevărata sa menire de comandant și utilizat cu totul în altă direcție, pentru colonizarea Cadrilaterului”¹³⁸.

În aceste condiții, având în vedere „modul lăudabil cum s-a comportat în campanie, pentru care a și fost decorat cu «Mihai Viteazul», și cu râvna ce pune în exercitarea atribuțiilor sale, am credința fermă că va deveni un comandant de mare unitate ireproșabil”¹³⁹, motiv pentru care comandantul Corpului Vânătorilor de Munte îl propunea pe generalul Gheorghe Rasoviceanu pentru „a fi admis să urmeze cursul pentru comandă de Corp de Armată, având vechimea cerută și stagiul legal îndeplinindu-l la 31 martie 1931”¹⁴⁰.

În perioada 1 februarie – 15 iulie 1931, generalul Gheorghe Rasoviceanu a fost loctiitor al comandantului Corpului Vânătorilor de Munte, ulterior revenind la comanda Diviziei a 2-a Vânători de Munte¹⁴¹, funcție pe care a îndeplinit-o până la data de 1 iulie 1932, când a fost numit comandant al Diviziei a 3-a Vânători de Munte¹⁴².

În cuprinsul foii calificative a generalului Gheorghe Rasoviceanu pentru perioada 1 noiembrie 1932 – 1 iulie 1933, generalul Ionescu, comandantul Corpului I Armată aprecia că generalul Gheorghe Rasoviceanu este „un ostaș desăvârșit și pătruns până în reflexe de sentimentul datoriei și al onoarei militare. Șef energetic, însă cu o pătrunsă și pârintească grijă față de subalternii săi. Se ocupă îndeaproape de formarea lor, precum și de traiul lor și buna instruire a trupelor de sub comanda sa, închinând întreaga sa activitate intelectuală și socială numai intuiției, căreia s-a devotat. A fost mereu, atât în război cât și în timp de pace, un exemplu de bun și convins slujitor al Patriei”¹⁴³.

Având în vedere toate acestea, în încheierea documentului menționat, comandantul Corpului I Armată aprecia că „încredințarea Comandamentului I Teritorial este o bună și binemeritată răsplată pentru activitatea folositoare și neobosită ce a depus ca comandant de mare unitate în interesul superior al instituției”¹⁴⁴.

¹³⁶ *Ibidem*, p. 56.

¹³⁷ *Ibidem*, p. 56-57.

¹³⁸ *Ibidem*.

¹³⁹ *Ibidem*.

¹⁴⁰ *Ibidem*.

¹⁴¹ *Ibidem*, p. 58.

¹⁴² *Ibidem*, p. 18.

¹⁴³ *Ibidem*, p. 60.

¹⁴⁴ *Ibidem*, p. 60-61.

În consecință, la 1 iulie 1933 generalul Gheorghe Rasoviceanu a fost numit comandant al Comandamentului I Teritorial, calitate în care „*conduce (...) cu mult tact și pune tot interesul ca lucrările cercurilor să fie ținute la curent, ca să domine legalitatea, ordinea și corectitudinea*“, așa după cum menționa ministrul Apărării Naționale, generalul Samsonovici, citând foaia calificativă a generalului Gheorghe Rasoviceanu pe perioada 1 noiembrie 1932 – 31 octombrie 1933.

Totodată, generalul Samsonovici preciza că „*în conducerea Diviziei a fost prea bine apreciat*“¹⁴⁵, motiv pentru care, „*cum are un trecut de război strălucit, ca o încoronare a trecutului său militar ar putea fi înaintat la gradul de general de Divizie la comanda ce îndeplinește actualmente*“¹⁴⁶.

Generalul Gheorghe Rasoviceanu avea să activeze în calitate de comandant al Comandamentului I Teritorial până la finele anului 1936, când s-a pensionat. Cu acest prilej, colonelul Ion Vieșeanu aprecia, într-un discurs rostit în cadru festiv la data de 29 noiembrie 1936, adresându-se generalului, că „*vânturile și valurile vieții, vitrege cu noi toți, niciodată nu v-au clintit din loc*“¹⁴⁷ deoarece „*ele s-au izbit de întreaga Dumneavoastră făptură ca de o stâncă îndiguită și pregătită, de o minte aleasă și o mână sigură*“¹⁴⁸, concluzionând că „*istoria Unirii Neamului Românesc își împletește trăinicia cu numele neînfricatului colonel Rasoviceanu Gheorghe, nume ce va deveni legendar, nu numai pe plaiurile Olteniei, ci pe tot cuprinsul României Mari*“¹⁴⁹.

După pensionare, generalul Gheorghe Rasoviceanu s-a stabilit la Balcic, unde a locuit în vila „*Vânturile, valurile*“, construită în anul 1934 după planurile arhitectei Henrieta Delavrancea. În anii 1934-1935 în această vilă a locuit pictorul Gheorghe Petrașcu.

Vila s-a aflat în proprietatea generalului Gheorghe Rasoviceanu până la data de 7 septembrie 1940, când România a cedat Cadrilaterul Bulgariei, conform prevederilor tratatului româno-bulgar semnat în Palatul „Jean Mihail“ din Craiova¹⁵⁰.

Deși a supraviețuit regimului comunist din Bulgaria, vila „*Vânturile, valurile*“ avea să fie demolată în perioada 22-24 mai 2009, în locul său existând astăzi un teren cu pietriș folosit ca parcare a hotelurilor „*Marina City*“ și „*Mistral*“ din Balcic, frecventate de numeroși turiști români dornici de a petrece o vacanță pe litoralul bulgăresc, turiști care este foarte probabil să nu fi auzit niciodată de viteazul general gorjean participant la epopeea făuririi României Mari.

Cedarea Cadrilaterului către Bulgaria l-a determinat pe generalul Gheorghe Rasoviceanu să părăsească Balcicul, stabilindu-se, inițial, la București, pentru ca, în cele din urmă, să se instaleze la Sinaia, acolo unde activase în cadrul Batalionului I Vânători în anii 1903-1910, perioadă în care a avansat de la gradul de sublocotenent la acela de căpitan¹⁵¹.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 61.

¹⁴⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 81.

¹⁴⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁰ George Ungureanu, *Problema Cadrilaterului în contextul relațiilor româno-bulgare (1919-1940)*, Editura Istros, Brăila, 2009, p. 373-374.

¹⁵¹ Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 13.

După instalarea regimului comunist în România, venerabilul general Gheorghe Rasoviceanu avea să fie urmărit de către securitatea comunistă, așa cum se întâmpla, de altfel, cu toți foștii ofițeri ai Armatei Române ce activaseră anterior datei de 23 august 1944, însă vârsta înaintată l-a ferit de încarcerarea în sinistrele închisori și lagăre de muncă forțată ale regimului.

Ca recunoaștere a calităților de comandant dovedite pe câmpul de luptă în timpul primului război mondial, generalul Gheorghe Rasoviceanu avea să fie decorat cu numeroase decorații și medalii românești, dar și străine, precum: Ordinul „Mihai Viteazul“, clasa a III-a, conferit de către Regele Ferdinand I al României la 18 august 1917, Ordinul „Steaua României“, în grad de Cavaler, cu panglică de Virtute Militară, conferit prin Înaltul Decret nr. 3 001/1916, Ordinul „Coroana României“, în grad de Ofițer, cu panglică de Virtute Militară, conferit de către Regele Carol I al României prin Înaltul Decret nr. 3 106/1910, Ordinul „Sfântul Vladimir“, conferit de către Țarul Rusiei Nicolae I prin Înaltul Decret nr. 1822/1917, Ordinul „Sfântul Gheorghe“, în grad de Mare Ofițer, conferit de către Regele Greciei, Ordinul „Sfântul Sava“, în grad de Mare Ofițer, conferit de către Regele Iugoslaviei în anul 1923, Ordinul „Sfântul Alexandru“, în grad de Cavaler, conferit de către Regele Bulgariei, Ordinul „Crucea Casei de Savoia“, în grad de Cavaler, conferit de către Regele Italiei în anul 1920, Ordinul „Legiunea de Onoare“, conferit de către președintele Republicii Franceze, Ordinul „Serviciu Distins“, conferit de către Regele Angliei în anul 1918, Ordinul „Crucea de Război“, conferit de către președintele Republicii Polonia, Ordinul „Steaua României“, conferit de către Regele Ferdinand I prin Înaltul Decret nr. 1 008/1920, Ordinul „Coroana României“, în grad de Comandor, conferit de către Regele Ferdinand I prin Înaltul decret nr. 4 768/1922, Ordinul „Coroana României“, în grad de Mare Ofițer, conferit de către Regele Carol al II-lea prin Înaltul Decret nr. 1 858/1931, Ordinul „Vulturul Alb“, în grad de Comandor, conferit de către Regele Iugoslaviei, Ordinul „Sfântul Sava“, clasa a I-a, conferit de către Regele Iugoslaviei în anul 1931, Ordinul „Polonia Reconstituită“, în grad de Comandor, conferit de către președintele Republicii Polonia, Medalia „Bărbăție și Credință“, clasa a I-a, conferită de către Regele Carol I al României prin Înaltul decret nr. 381/1912, Medalia „Avântul Țării“ conferită de către Regele Carol I al României în anul 1914, Medalia Jubiliară, conferită de către Regele Carol I al României în anul 1906, Medalia de Aur pentru 25 de ani de serviciu militar, conferită de către Regele Ferdinand I prin Înaltul Decret nr. 3 099/1920, Medalia „Victoria“, conferită de către Regele Ferdinand I al României prin Înaltul Decret nr. 7 396/1921 și Medalia semn onorific pentru 40 de ani de serviciu militar, conferită de către Regele Carol al II-lea prin Înaltul Decret nr. 2 293/1931¹⁵².

Gheorghe Rasoviceanu, unul dintre cei mai capabili generali români din perioada primului război mondial, avea să se stingă din viață, după ani de zile de suferință și uitare, în anul 1954 în casa fratelui său Solomon Rasoviceanu din satul Romanești, în apropierea orașului Târgu-Jiu. A fost înmormântat în cimitirul satului Rasovița, unde se născuse, ceremonia funerară fiind realizată fără pompă de către fratele și nepoții săi.

¹⁵² *Ibidem*, p. 11.

*Anexa 1**

Actu No. 13

Din anul una mie opt sute șaptezeci și patru, a douăzeci și una zi a luni Aprilie, la a unsprezecea oră înainte de amiază.

Actu de naștere al Domnișorului Gheorghe, de sex bărbătesc, născut la optsprezece ale luni Aprilie în casa părinților săi din cătunul Rasovița, această comună, cu No. 37, fiu al Domnului Ion Rasoviceanu, în etate de ani treizeci și opt, și al Doamnei Elenca Rasoviceanu, în etate de ani treizeci, ambii de profesie agricultori, domiciliați în această comună.

După declarațiunea făcută de tatăl, care ne-a înfățișat copilul, întâiul martor, Domnul Gheorghe Ungureanu, în etate de ani douăzeci și opt, al doilea martor, Domnul Ion Popescu, în etate de ani patruzeci și cinci, ambii de profesie agricultori, domiciliați în această comună, vecini declarantului, care au subscris acest act după ce li s-a citi, împreună cu noi, și cu declarantele.

Constatat, după lege, de noi Gheorghe Popescu, primarul comunei Stroești și ofițer al stării civile.

Martorii, neștiind carte, s-au subscris de bunăvoie acestui oficiu.

Ioan Rasoviceanu Declarantele
Gheorghe Ungureanu
Ion Popescu Martori
Of. st. civ. Gh. Popescu

*Anexa 2***

Foaie calificativă a colonelului Gheorghe Rasoviceanu 1 noiembrie – 31 decembrie 1916

Colonelul Rasoviceanu a fost sub ordinele mele în calitate de comandant al Regimentului 9 Vânători (format din resturile regimentelor 9 Vânători, 39 și 40 Infanterie), pentru refacerea căruia a desfășurat foarte multă activitate în cursul lunilor noiembrie și decembrie 1916.

În ziua de 23 noiembrie 1916, după evacuarea Bucureștiului, primind ordin să ocupe o poziție de rezistență la Ștefănești, a organizat-o în condițiuni foarte bune și într-un timp foarte scurt.

A doua zi, 24 noiembrie, a organizat, în aceleași condițiuni, o a doua poziție la [...].

* Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Gorj, Registrul pentru actele Stării Civile ale anului 1874 al comunei Stroești, plaiul Vulcanului, județul Gorj, f. 7.

** Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 29-30.

Ajungând la Ialomița, i s-a încredințat apărarea sectorului Patru Frați – Pontoni. În timpul nopții, inamicul, încercând a forța trecerea trupelor care reușiseră a trece Ialomița.

La Glodeanul Sărat s-a distins, de asemenea, în apărarea sectorului ce i se încredințase, reușind a păstra poziția chiar după retragerea trupelor vrășmașe de a întoarce stânga Diviziei a I-a (de la dreapta sa) care era încă în luptă cu inamicul la Mihăilești. Nu a părăsit poziția decât la ora 21, când a primit ordin de retragere.

La trecerea peste Buzău a format ariergardă la Albești în fața gării Cilibia, apărând cu abilitate trecerea până la scurgerea trupelor.

De la râul Buzău până la Vaslui a executat marșul în cea mai bună ordine, reușind a avea trupa în mână, cu toate că avea moralul scăzut.

În rezumat, am fost totdeauna pe deplin mulțumit de modul cum locotenent-colonelul Rasoviceanu și-a îndeplinit grelele însărcinări ce i-am dat și am deplină încredere pentru orice misiune grea.

Dau aceste note în calitate de fost comandant al Brigăzii colonel Mihăescu, formată din resturile diviziilor 9, 19 și 21.

*Anexa 3**

Raportul nr. 2 144 din septembrie 1917 al Diviziei a 9-a către Corpul V Armată

Generalul Constantin Scărișoreanu
Comandantul Diviziei a 9-a

Am onoarea a propune la înaintare la gradul de colonel pe locotenent-colonelul Rasoviceanu, comandantul Regimentului 9 Vânători.

În ziua de 27 iulie 1917, când dușmanul reușise a intra în tranșeele noastre pe frontul Regimentului 36, Regimentul 9 Vânători restabilește situația.

La atacul din ziua de 28 iulie, Regimentul 9 Vânători atacă în punctul cel mai greu dar nu reușește. Aceasta însă nu micșorează întru nimic valoarea regimentului ai cărui ofițeri și soldați s-au sacrificat până la jumătate de efectiv.

La atacul inamicului din ziua de 29 iulie, când dușmanul amenința să învâluie complet divizia din cauza retragerii dezordonate a rușilor de la aripa dreaptă a diviziei, locotenent-colonelul Rasoviceanu, care forma singura rezervă a diviziei cu unitatea sa, primește ordinul de a face față în acea parte și, mulțumită activității sale, reușește a păstra în stăpânire gara și satul Mărășești, precum și fabrica de parchete.

Din aceeași zi, nemaivând divizia alte trupe proaspete, Regimentul 9 Vânători stă neconținut pe front până la 9 august, luând parte și la lupta din 6 august, regimentul său reușind a păstra satul și gara Mărășești.

* Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 26-27.

Locotenent-colonelul Gheorghe Rasoviceanu îndeplinește toate condițiile pentru a fi înaintat în baza aliniatului II, litera C, articolul 21 din lege.

Comandantul Diviziei a 9-a
Generalul Scărișoreanu

*Anexa 4**

Ferdinand I
Prin grația lui Dumnezeu și Voința Națională
Rege al României
La toți de față și viitori, sănătate.

Asupra raportului Ministrului Nostru Secretar de Stat la Departamentul de Război sub nr. 5 379 din 18 August 1917,

Am decretat și decretăm:

Art. 1 Conferim Ordinul Militar „Mihai Viteazul“, clasa a III-a, colonelului RASOVICEANU GHEORGHE, comandantul Regimentului 9 Vânători Munte, pentru vitejia, destoinicia și devotamentul excepțional de care a dat dovadă pe câmpul de luptă.

La 29 iulie 1917, pe când inamicul încerca să învâluie aripa dreaptă a Diviziei a 9-a, acest distins comandant de regiment s-a pus în fruntea companiilor ce formau rezerva regimentului și, contraatacând cu energie pe germani, a restabilit situația și a împiedicat astfel ca legătura diviziei cu trupele noastre din dreapta să fie tăiată.

Dat la Iași la 18 August 1917.

Ferdinand
Vintilă Brătianu

I. D. Nr. 914 din 18 August 1917

*Anexa 5***

Foaie calificativă pentru perioada 15 ianuarie – 31 octombrie 1918

Generalul Rășcanu
Comandantul Diviziei a I-a Vânători

Colonelul Rasoviceanu a servit sub ordinele mele de la 15 ianuarie până la finele lunii februarie 1918 în calitate de comandant al Regimentului 9 Vânători, care, la acea dată, făcea parte din Divizia a I-a Vânători, pe care o comandam.

* Apud. Constantin Ispas, *Nemuritorii*, vol. III, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, Târgu-Jiu, 2004, p. 62.

** Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 28-29.

Deși a servit puțin sub ordinele mele, totuși, am putut observa de la început perfectă stare a regimentului datorită, în cea mai mare parte, vredniciei, muncii și devotamentului la serviciu al comandantului de regiment, colonelul Rasoviceanu.

Regimentul 9 Vânători era bine echipat, bine hrănit, perfect disciplinat și perfect instruit. Avea un moral mai presus de orice laudă și se putea considera ca o podoabă a întregii noastre armate.

Starea strălucită a regimentului său recomandă mai bine ca orice notă pe comandantul de regiment.

Consider pe colonelul Rasoviceanu ca pe un excelent ofițer superior de infanterie, apt a comanda o brigadă și un detașament compus din mai multe arme cu serviciile respective.

Merită a înainta la gradul de general de brigadă când va avea vechimea legală și merită să i se încredințeze comanda unei brigăzi.

*Anexa 6**

Foaie calificativă pentru perioada 1 aprilie – 31 august 1918

Generalul Constantinescu
Comandantul Diviziei a 2-a Cavalerie

Colonelul Rasoviceanu, ca comandant al Regimentului 9 Vânători a fost pus sub ordinele Diviziei a 2-a Cavalerie pe timpul de la aprilie 1918 și a stat până la luna august.

Regimentul a fost întrebuințat pentru paza Nistrului într-un sector la sud de Bender.

Dispozițiunile luate cu organizarea pazei sectorului au fost dintre cele mai bune, astfel că paza s-a făcut în condițiuni foarte satisfăcătoare.

Impresia ce mi-a lăsat colonelul Rasoviceanu ca ofițer comandant de regiment și ca om a fost dintre cele mai frumoase. Eu îl consider ca un ofițer de elită sub toate rapoartele.

*Anexa 7***

Foaie calificativă pentru perioada 28 octombrie 1918 – 31 martie 1919

Colonelul Dimitriu
Comandantul Brigăzii 4 Vânători

Colonelul Rasoviceanu cu regimentul său a intrat sub ordinele mele la data de 1 februarie 1919 când, îndeplinindu-și misiunea la București, a primit ordin să vină în regiunea Brad.

* Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 36.

** *Ibidem.*

Pentru modul cum își face datoria colonelul Rasoviceanu îi aduc, cu profunzime, elogiile mele.

Pentru modul cum își face datoria colonelul Rasoviceanu îi aduc, cu profunzime, elogiile mele.

Se preocupă în de aproape de gospodărirea și administrația corpului. Este în tot timpul în mijlocul soldaților săi, cunoscându-i aproape pe fiecare după nume. Instrucția și educațiunea ofițerilor și trupei formează grija sa de căpetenie. Ofițerii săi sunt un model de conduită, trupa este adânc pătrunsă de sentimentul datoriei către Patrie și Tron, de al supunerii și ascultării față de șefi.

Colonelul Rasoviceanu a organizat pozițiile de la Korosbania și Brad, unde a dat dovadă de multă pricepere, inteligență și sârguință la lucru.

Măsurile de siguranță și gradul de vigilență au fost de așa natură că, un copil ungar de vreo 12 ani, trimis de la Ibalnaghi, a încercat să treacă linia de demarcație la Tomeșd dar a fost imediat prins de patrulă și adus la brigadă, unde i s-au întocmit actele pentru trimiterea înaintea Curții Marțiale.

Am credința că la semnalul de înaintare, Regimentul 9 Vânători comandat de colonelul Rasoviceanu va păși din nou pe drumul biruinței și al gloriei, drum ce cunoaște bine și pe care l-a făurit cu sângele vitejilor săi în văpaia luptelor de pe Neajlov și la Mărășești.

Îl propun pentru numire la comandă de Brigadă și înaintare la gradul de general în mod excepțional.

*Anexa 8**

Foaie calificativă pentru perioada 1 februarie – 31 octombrie 1919

General Traian Moșoiu
Comandantul Corpului de Vânători

Colonelul Rasoviceanu a fost sub ordinele mele în diferite rânduri în timpul operațiunilor din Transilvania și Ungaria în anul 1919.

În anul 1919 a operat cu Regimentul 9 Vânători în regiunea Brad și Baia de Criș. A ocupat din proprie inițiativă poziția de la Birtău. A pus apoi stăpânire pe poziția de la Hălmagiu, unde a rezistat inamicului până la 15 aprilie. În toate aceste operațiuni a dat probe palpabile de destoinicie și bravură.

În timpul operațiunilor de pe dreapta Tisei, în capul de pod de la Tockay, a trimis un batalion la Ybernad, unde a reușit să restabilească situația.

În ziua de 27 mai 1919 respinge toate atacurile pe care inamicul le-a dat asupra capului de pod Tockay.

* Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 52-53.

Pentru modul strălucit cum s-a comportat Regimentul 9 Vânători, comandat de colonelul Rasoviceanu, a fost citat prin ordin de zi nr. 22 al Grupului de Nord.

A luptat cu bravură la Toymacs și Vencselle, pe malul stâng al Tisei, respingând, cu ajutorul unui batalion din Regimentul 82 Infanterie, peste Tisa, un detașament inamic ce trecuse fluviu.

În rezumat, în tot timpul cât a stat sub ordinele mele colonelul Rasoviceanu Gheorghe în timpul operațiunilor, s-a distins și s-a relevat ca bun conducător de trupe.

Îl propun la comandă de brigadă și la înaintare excepțională la gradul de general de brigadă.

*Anexa 9**

Divizia a 2-a, Brigada a 4-a

Nr. 1 168/8 februarie 1920

Raport special pentru înaintarea, în mod excepțional,
la gradul de general de Brigadă a colonelului Rasoviceanu Gheorghe,
comandantul Regimentului 9 Vânători

Colonelul Rasoviceanu Gheorghe a intrat sub ordinele Brigăzii a 4-a Vânători la 20 februarie 1919, când Regimentul 9 Vânători a venit în regiunea Brad pe valea Crișului Alb.

În această regiune Regimentul 9 Vânători a avut de păzit un sector de 35 km.

Prin dispozitivul posturilor fixe rânduite de-a lungul liniei de demarcație și vigilența patrulelor a împiedicat toate încercările bolșevicilor unguri cu scop de a jefui populațiunea și a culege informații.

Cu această împrejurare un copil de vârstă cam 12 ani, fiind trimis în spionaj de trupele maghiare de la Nalmagi, a încercat să treacă linia de demarcație de la Tomașd, dar a fost prins imediat de patrulă și adus la postul de comandă al Brigăzii, unde i s-au întocmit actele de trimitere înaintea curții marțiale.

Colonelul Rasoviceanu a organizat poziția de la Korosbanya, precum și poziția principală de luptă de la Brad, ambele călare pe cursul Crișului Alb.

În ziua de 16 aprilie 1919, când s-a început prima ofensivă contra ungarilor, a concurat cu un batalion la atacul poziției de la Csucs (Ciuci), după care, cu întreg Regimentul 9 Vânători, un batalion din Regimentul „Beiuș” și una baterie de artilerie, a format un detașament de flanc, având misiunea de a înainta pe valea Crișului Negru.

Înainte de a pătrunde în valea acestui râu, a dat luptele de la Dealul Mare și Cristul de Sus, alungând trupele inamice care opuneau rezistență.

La 25 aprilie 1919 a reintrat în compunerea Brigăzii a 4-a Vânători, luând parte la lupta de la Bakeș, lângă Bekeș-Csaba.

În a doua ofensivă contra ungarilor, colonelul Rasoviceanu a trecut cel dintâi Tisa, pe bărci, cu regimentul său, în noaptea de 29/30 iulie 1919, la punctul Tisabö. Măsurile

* Apud. Gheorghe Găvănescu, *op. cit.*, p. 62-64.

de pregătire au fost astfel luate, astfel că, operațiunea trecerii s-a executat într-o ordine desăvârșită, regimentul neavând decât un singur rănit.

În ziua de 31 iulie 1919, aflat în capul Regimentului 9 Vânători, a luat parte la atacul de la Yasey-Ladany, unde unгурii au opus ultima rezistență între Tisa și Dunăre.

Bella Kun, care din turla bisericii din Yasey-Ladany urmărea cu binoclul fazele luptei, impresionat de înaintarea vijelioasă a Vânătorilor, cu toate că erau bătuți de o artilerie numeroasă, de toate calibrele, în fața acestei situații, se suie în automobil și, fugind la Budapesta, este primul mesager care duce vestea despre sfârșirea completă a armatei maghiare.

De la 6 august până la 18 octombrie 1919, când a plecat cu regimentul la București, colonelul Rasoviceanu Gheorghe cu regimentul 9 Vânători a fost în rezerva Diviziei a 2-a Vânători la Vecses, lângă Budapesta, unde s-a achitat lăudabil de toate însărcinările avute, executând și evaluările de materiale.

Colonelul Rasoviceanu este un ofițer superior brav, destoinic și corect. Pentru modul distins cum s-a condus în lupte ca comandant de regiment și de detașament, îl propun cu toată căldura și convingerea la înaintarea, în mod excepțional, la gradul de General de Brigadă și a i se încredința comandă de Brigadă.

Comandantul Brigăzii 4 Vânători, colonel Dimitriu

*Anexa 10**

Generalul Rasoviceanu Gheorghe

Un om din cei mari, cu care Gorjul se poarte mândri și pe care, desigur, istoria îi va așeza la locul de bine meritată cinste, este generalul Rasoviceanu Gheorghe.

Născut în Rasovița din județul nostru, după terminarea cursurilor primare, pe care le-a făcut în Târgu-Jiu, a intrat în liceul militar din Craiova, apoi în școala militară de ofițeri din București, îmbrățișând astfel frumoasa carieră a armelor, unde îi era dat să se distingă ca un brav ostaș.

Intră în războiul 1916-1920 cu gradul de maior, comandând un batalion din Regimentul 9 Vânători. În luptele din Dobrogea cade rănit, însă refuză a fi evacuat și rămâne înaintea în fruntea unității sale.

Pentru faptele sale de arme este avansat la gradul de locotenent-colonel și i se dă comanda Regimentului 9 Vânători, cu care face minuni de vitejie în luptele de la Stâlpul și Bălăriile.

În Moldova este avansat la gradul de colonel și, cu vânătorii săi, culege lauri în luptele de la Mărășești și Mărăști.

Cu ocazia defecțiunii armatei rusești, regimentul său este adus la Iași, ca armată de încredere, întronând și aici ordine și punând la locul lor pe rușii răzvrățiți.

* Jean Bărbulescu, *Generalul Rasoviceanu Gheorghe*, în *Calendarul Gorjului*, Tipographia „LUMINA” – Frații Niculescu, Târgu-Jiu, f.a., p. 189-190.

În campania din 1919, regimentul său este primul care trece Tisa, ducând în capitala Ungariei faima vitejiei ostaşului român.

În anul 1922 este înaintat la gradul de general, dându-i-se comanda Brigăzii a I-a Vânători de Munte.

Este decorat cu „Mihai Viteazul“, „Sfântul Vladimir“ și „Sfânta Ana“ (rusești), Legiunea de Onoare (franceză), „Steaua României“, „Coroana României“ și multe alte decorații române și străine, răsplătirea împlinirii datoriei sale de desăvârșit ostaș.

REGELE FERDINAND, MARGHILOMAN ȘI ARDEREA RECOLTELOR

Tudor Nedelcea

Despre primul război mondial și, în cadrul acestuia, despre ocuparea Craiovei de către trupele germane (8/21 noiembrie 1916) s-a scris suficient, dar nu exhaustiv, astfel încât unele aspecte mărunte, dar cu anumite semnificații, pot completa istoriografia momentului istoric. Cine ar fi crezut că în fața inamicului, superior numeric și ca dotare militară, s-au încercat aceleași metode strategice de pe timpul lui Ștefan cel Mare?

Este vorba de intenția Regelui Ferdinand de a arde morile și depozitele de cereale înainte de evacuarea Craiovei din fața ofensivei germane, mai ales după cea de-a doua bătălie de pe Jiu (29 octombrie/11 noiembrie 1916) și ocuparea orașului Târgu-Jiu (2/14 noiembrie 1916).

„În această situație, se impunea luarea de către comandamentul român a unor măsuri strategice deosebite. Acțiunea preconizată trebuia să smulgă inamicului avantajele deținute și să creeze condițiile reluării războiului de eliberare”¹.

Între aceste măsuri strategice, spre a anula avantajele armatei germane, se înscrie și intenția Guvernului liberal condus de I.I.C. Brătianu, de a incendia morile și rezervele de cereale. În acest sens, prezentăm ciorna scrisorii omului politic conservator Al. Marghiloman adresată Regelui.

„Lettre au Roi
Remise par Drossu
Le 11 Nov á 6 ½ du jour

Sire,

Aflu cu precizie că înainte de a se evacua² Craiova, Guvernul Majestății Voastre a dat ordine formale ca să se arză morile și să se incendieze depozitele de cereale.

[Cum înaintarea vrășmașului nu este încă oprită]³. Asemenea ordini se [vor] mai pot repeta.

Rog, din toate puterile mele, pe Majestatea Voastră să nu mai permită această mistuire a propriilor noastre resurse.

O asemenea măsură se va întoarce numai și numai contra populațiunii noastre de la țară și din orașe.

¹ *Istoria românilor*, vol. VII, tom II. *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 428.

² Scrisese „evacuarea”, dar a revenit și a tăiat ultimele trei litere.

³ Cuvintele cuprinse între ghilimele au fost tăiate în text, Marghiloman revenind asupra formulării. Prima formulare: *Cum înaintarea vrășmașului nu este încă oprită, asemenea ordini se vor mai repeta.*

*[Pentru or ce bob distrus de noi, inamicul va lua. Ca apărare militară, ea nu are nici o valoare. Or ce bob ars, inamicul are puțină să-l [ia]înlocuiască slein]*⁴.

Ca eficacitate militară, ea nu va duce la vre un rezultat de oare ce vrășmașul are toată puțința – dacă este în nevoie – să înlocuiască or ce bob ars de la noi luând până la sleire micile rezerve ale țăranilor.

Însămânțările de toamnă sunt [aproape nule] foarte reduse [perspectivele însămânțărilor], cele de primăvară vor fi aproape nule din lipsă de brațe și de vite, [încă mai slabe]: dacă distrugem noi înșine ceea ce mai avem, aceasta însemnează foametea pentru populațiunea țării.

Era de datoria mea, Sire, să supun Majestății Voastre aceste considerațiuni ce formulez în numele Partidului Conservator.

Sunt al Maj. V. Supusul [cel] devotat
și credincios
[SS] A.M.

În *Note politice (1897-1924)*⁵, Al. Marghiloman aduce detalii privitoare la „aventura” acestei scrisori: „*Scriu Regelui pentru a-l implora să nu permită să se arză recoltele în depozit. Duc chiar eu scrisoarea la Palat la ora 6,30. Nimeni! Mai târziu, Drossu se însărcinează să remită scrisoarea mea mâine dimineață*”⁶, notează el, scrupulos, în chiar ziua expedierii scrisorii. Și tot în aceeași zi notează că fratele său „*îmi destăinuiește în secret că Luynés i-a povestit că cei de la Legația franceză sunt furioși. Berthelot a cerut ca morile din Craiova să fie incendiate* [sublinierea noastră, T.N.], și Brătianu a răspuns: «*Sunt încă stăpânul României și niciodată nu voi permite aceasta, căci și eu am acolo interese mari*». Această explicație ar fi stârnit indignarea [la Legația franceză, n.n.]. *Explic lui Mișu că adevărata versiune este mai puțin crudă*”⁷.

După ce-l „divulgă” pe generalul francez ca fiind autorul acestui plan „strategic” (?) de ardere a cerealelor, precum și atitudinea demnă a lui I.I.C. Brătianu, dacă n-ar fi avut „acolo interese mari”, incomodul Al. Marghiloman încearcă să contracareze această măsură și, întrucât scrisoarea nu ajunsese la Rege, a doua zi (12/25 noiembrie 1916) merge din nou la Palat, unde o întâlnește pe Regina, care „*era foarte gravă, slăbită, dar stăpânindu-se. Îi prezint imediat cererea mea: trebuie neapărat să oprească pe Rege a consimți să se arză proviziile de grâu. Regele vrea să-și revadă poporul său, în ce sentimente îl va găsi, dacă acest popor știe că, din ordin, i s-a incendiat averea și a fost la foamete?*”

«*Dar inamicul va lua grâul*». «*Dacă îl ardem, va lua rezervele țăranului*» [...]. Regina: «*Dejunez cu Regele și îi voi vorbi*». Eu: «*Doamnă, nu trebuie ca Regele să ceară sfatul numai unui guvern orb și rău informat*»⁸.

⁴ Probabil „sleind”. Aici s-a oprit, a tăiat și a reformulat cum vedem mai jos.

⁵ Al. Marghiloman, *Note politice. 1897-1927*, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu” S.A., 1927.

⁶ *Ibidem*, p. 295.

⁷ *Ibidem*, p. 296.

⁸ *Ibidem*, p. 297-298.

După acest dialog cu prima Doamnă a țării (ea însăși implicată în destinele țării), Al. Marghiloman notează și reacția membrilor Comitetului Consultativ, convocați într-o conferință la 15 noiembrie 1916: „*Trebuie sau nu adresată guvernului o cerere formală ca să nu ardă depozitele? Cum am scris Regele și am vorbit Reginei în această privință, este mai bine să nu se facă un demers oficial către Președenția Consiliului, care poate declina orice amestec în faptele comandamentului militar*”⁹.

După câte știm, morile și recoltele cerealiere nu au fost incendiate, însă Oltenia, și mai cu seamă Craiova, a avut de suferit în urma ocupației germane, cu aceleași efecte pe care le produce orice ocupație străină (excluzând dezastruoasa ocupație bolșevică după 23 august 1944). Oltenia intră în zona militară I din cadrul Teritoriului administrației militare (guvernator militar fiind generalul conte Tüllf von Tscheppe), fiind transformată, timp de doi ani (1916-1918), în principalul furnizor de cereale, produse alimentare, petrol și alte materii prime pentru Puterile Centrale.

Bogățiile și rezervele cerealiere ale Olteniei intraseră în calculul inamicului înainte de ocuparea propriu-zisă, iar în timpul ocupației, Administrația militară a stabilit și impus României un program de expediere a stocurilor de cereale, furaje și de asigurare a recoltei viitoare: „*Se va cultiva pe cât posibil tot terenul arabil. Se va lucra cu străduință și din toate puterile, deoarece este necesar ca România să fie menținută ca grânarul Puterilor Centrale*”, ordona, la 8/21 februarie 1917, guvernatorul militar al Olteniei. Cu toate măsurile luate pentru transportarea în Moldova a rezervelor cerealiere, inamicul a reușit să captureze, o dată cu invazia țării, 2,5 milioane hl grâu, un milion de hl de secară, 7,75 milioane hl orez, 8,39 milioane hl porumb etc., adică circa 60% din proviziile românești¹⁰, iar pagubele aduse numai Craiovei de ocupația germană se ridicau la 8.266.160 lei.

Apărute postum, la 11 mai 1927, în cinci volume ce cuprind perioada 1897 – 15 iunie 1924, pe care voia să le revadă pentru tipar, *Notele* au fost confiscate de autoritățile vremii chiar a doua zi (mai bine spus, ce a mai rămas din tirajul nevândut). Ele au provocat un adevărat scandal politic¹¹. Vom consemna doar câteva opinii: „*Cinci volume de memorii pe cât de incitante pe atât de brutale prin concisiunea și forma lor. Marghiloman n-a urmărit să facă literatură. S-a mulțumit să scrie o cronică și să spună adevărul. Cronica și adevărul nu sunt menite să placă. Multe dureri sunt răscolite și multe pagini triste evocate*” (cotidianul *Politica*, II; nr. 292, 17 mai 1927); „*O ingeni-oasă răzbnare postumă a unui om detronat de evenimente, reducerea la același numitor moral a unei întregi generații de conducători politici ai unei țări, pentru ca nici o postură idealistă, nici o parodie eroică să nu fie cu puțință. Un complice care-și denunță tovarășii, fiindcă l-au înșelat la împărțirea prăzii*” (Pamfil Șeicaru)¹².

⁹ *Op. cit.*, p. 304.

¹⁰ *Bukarester Tageblatt*, 23 decembrie 1916, Apud Luchian Deaconu, *Momente din făurirea statului național unitar român*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1988, p. 66-67, 83.

¹¹ Despre apariția și reacția lor printe politicieni și ziariști, vezi introducerea lui Stelian Neagoe la Al. Marghiloman. *Note politice*, I, București, Editura Scripta, 1993.

¹² Apud Stelian Neagoe, *Introducere* la Al. Marghiloman, *Note politice*, vol. I, București, Editura Scripta, 1993, p. 31.

Germanofil din convingere, Al. Marghiloman (1854-1925), membru marcant al Partidului Conservator și șef al partidului după demisia lui Titu Maiorescu, membru în Consiliul de Coroană (14 august 1916) în care s-a hotărât intrarea României în război, susținător convins al neutralității, membru în mai multe guverne, este chemat într-o situație dificilă, spre a încheia pacea „punică” cu inamicul, la București, la 24 aprilie /7 mai 1918, după ce, cu câteva luni înainte, fusese însărcinat cu formarea unui nou guvern (5/18 martie 1918), pentru scurt timp, căci în același an (1918) avem guverne conduse și de Al. Averescu, Constantin Coandă și din nou Ion I.C. Brătianu.

Adversar politic al Brătienilor, prin *Notele* sale, Al. Marghiloman nu era pe placul familiei regale sau al altor politicieni (Take Ionescu, N. Filipescu, Iuliu Maniu ș.a.). Cu *Notele* sale scandalizase ipocrizia (Stelian Neagoe); ele sunt totuși o sursă de prim ordin la cunoașterea istoriei și oamenilor acelor vremuri, chiar dacă subiectivismul este inerent, ca în orice lucrare memorialistică. Sau altfel spus de însuși autorul lor, în testamentul din 7 octombrie 1923: „*Mă duc, oricând s-o încheia viața mea, cu conștiința în pace. Am greșit poate mai des decât socotesc, dar gândul mi-a fost întotdeauna curat și mi-am iubit țara*”.

DESPRE CLERUL MEHEDINȚEAN ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Nicușor Marian Pele Trăiloiu

Obiectivul pentru care România a intrat în Primul Război Mondial l-a reprezentat îndeplinirea eternului ideal național și anume, unirea tuturor românilor într-un singur stat național.

Pentru îndeplinirea mult doritului deziderat societatea românească a trebuit să depună un efort conjugat de natură militară și materială, la care s-au angajat toate categoriile socio-profesionale. În contextul dat, chiar dacă într-o pondere mai mică, unei astfel de necesități au fost chemați inclusiv slujitorii Sfântului Altar, preoții și cântăreții bisericești.

În pofida faptului că România își declarase neutralitatea față de evenimentele militare din Europa, totuși, în interiorul societății românești se instalase un climat de neliniște, incertitudine și intense frământări, motiv pentru care, factorii de răspundere manifestau largi preocupări pentru mobilizarea tuturor celor apti să poarte arme¹.

În ceea ce-i privește pe reprezentanții clerului, deși s-au întocmit liste, încă din anul 1915, cu posibili preoți și cântăreți bisericești ce ar fi putut fi mobilizați, abia la sfârșitul campaniei dezastruoase din iarna lui 1916-1917, s-a apelat la sprijinul acestora.

Prin adresa Statului Major al Armatei transmisă Sfintei Episcopii a Râmnicului și Noului Severin sub nr. 3864/1915, s-a solicitat completarea corpurilor de trupă și serviciilor armatei cu preoți din această Eparhie. Pe lângă stabilirea atribuțiilor certe pe care urmau să le îndeplinească în vreme de război, recrutarea preoților și cântăreților bisericești în rândul unităților militare s-a realizat conform următoarelor criterii:² „preoții tineri și titrați să fie propuși a se repartiza în primul rând la regimentele de vânători și infanterie, apoi la brigăzile de cavalerie și artilerie; acești preoți, în special cei repartizați regimentelor de infanterie, este de dorit să aibă reședința, pe cât posibil, în aceeași garnizoană cu corpul de trupă la care urmează a se repartiza, sau în imediata apropiere, pentru ca preotul să se poată prezenta la corp din chiar prima zi de mobilizare și, în fine, preoții mai în vârstă să fie propuși a se repartiza serviciilor armatei ce nu implicau acțiuni propriu-zise de front, urmând a activa ca: ambulanțieri de divizie, în spitalele mobile și cele de evacuare”³.

La rândul său, Protoieria Județului Mehedinți, pendinte de Episcopia Râmnicului și Noului Severin va da curs solicitării sus amintite și, printr-o altă adresă nr. 340/1915,

¹ *Istoria Românilor (coord. Gheorghe Platon)*, vol. VII, tomul II, editura Enciclopedică, București 2001, p. 421-422.

² Serviciul Județean Mehedinți al Arhivelor Naționale (în continuare SJAN Mehedinți), *fond Protoieria județului Mehedinți*, dosar nr. 1/1915, f. 212.

³ *Ibidem*.

transmitea o primă notă informativă cu șase cântăreți bisericești deja concentrați în Regimentul 57 Infanterie Mehedinți: Munteanu Ion caporal în Compania a 8-a de la Parohia Hivona, Popescu Constantin, sergent Compania a 10-a, cântăreț la Parohia Butoiești, Burileanu Mihai soldat Compania a 8-a, cântăreț la Parohia Degerați, Prudescu Ion, cântăreț la Parohia Brădeț și Ciortan Ion soldat, cântăreț la Parohia Drăgotești, ultimii doi concentrați în rândurile Companiei a 7-a⁴.

De asemenea, printr-o altă adresă nr. 16774/1915, s-au stabilit și drepturile salariale ce urmau a fi acordate preoților mobilizați, precum și gradele militare sub care urmau să activeze: „În caz de mobilizare preotul va avea gradul de locotenent și va primi lunar: 300 de lei salariu, 60 de lei spor 1/5 și alți 60 lei alocație de hrană. Ca primă de echipare va primi 400 lei”⁵.

Cercetările ulterioare au arătat că numărul cântăreților bisericești înregimentați a fost indiscutabil unul mult mai mare. Nu întâmplător părintele protoiereu Ion Răiculescu transmitea Comandantului Diviziei I Mehedinți adresa nr. 229 din 12 martie 1915 prin care se plângea de lipsă de personal în săvârșirea serviciilor religioase: „majoritatea cântăreților bisericești din acest județ, fiind concentrați la regimentele 17 și 57 și cum serviciile religioase din Sărbătorile Sfintei Învierii nu se pot face numai de preoții respectivi, plus că la unele parohii ambii sunt concentrați. Mi permit a vă ruga respectuos a binevoi a dispune ca cântăreților din numitele regimente să li acorde favoarea de a fi trimiși în parohii de la 19 martie până la 27 martie pe timpul cât țin sărbătorile Sfintei Învierii”⁶.

Tot în acest sens, o adresă similară transmisă câteva luni mai târziu sub nr. 1603 din 30 noiembrie 1915, avea în vedere două solicitări de permisiu adresate de doi cântăreți bisericești pentru alte două sărbători creștine, nașterea și botezul Domnului. În fapt, cei doi cântăreți, concentrați din 18 ianuarie 1915 în regimentele 17 și 57 Mehedinți, solicitau aprobarea concediilor într-o anumită perioadă care să coincidă cu cele două sărbători creștine pentru a-și putea exercita și serviciile religioase⁷.

Revenind la ceea ce a însemnat efectiv contribuția militară a clerului mehedințean în Primul Război Mondial, este elocvent un document datat 4 august 1918. Protoieria Mehedinți a întocmit un tabel nominal cu evidența tuturor preoților și cântăreților bisericești din județ, participanți la război și demobilizați între 1 aprilie și 1 august 1918. Astfel, potrivit documentului menționat, din aproximativ toate localitățile județului Mehedinți au fost înregimentați 293 de slujitori ai Altarului, care la sfârșitul lunii august „provenind din prizonierat, și-au reluat posturile în parohii”, fiind introduși în ștatele de plată⁸.

Pe de altă parte, viața nu a fost una ușoară nici pentru cei care activau în frontul de acasă. Și în această situație, preoțimea a fost chemată, fie să aline suferințele celor rămași să se îngrijească de trebuințele caselor, fie să asigure continuitate procesului educațional, prin suplinirea învățătorilor concentrați pe front.

⁴ *Ibidem*, f. 86.

⁵ *Ibidem*, f. 112.

⁶ *Ibidem*, f. 98.

⁷ *Ibidem*, f. 238.

⁸ *Ibidem*, dosar nr. 1/1918, f. 127.

În acest sens, revizorul școlar P. Condescu, prin nota nr. 615 înregistrată sub nr. 42 din 21 ianuarie 1915, a transmis către părintele protoiereu, rugămintea ca preoții rămași în parohii, cuprinși de sentimentele patriotice și naționale ce le împărtășesc, să suplinească învățătorii concentrați⁹.

De asemenea, multe alte adrese s-au expedit în această direcție și sub acest conținut, de fiecare dată preoții și-au dat concursul pentru ca în acele vremuri grele, cursurile școlare să nu fie întrerupte.

Mai mult decât atât, într-una din ședințele „sinodului” episcopal, la sugestia Prea Sfințitul Episcop D.D. Sofronie, s-a stabilit ca unul dintre subiectele ce urmau a fi abordate în cadrul conferințelor pastorale din perioada 15-30 noiembrie 1915¹⁰ să aibă în atenție „Rolul preotului între credincioșii săi pe vremea de războiu”.

Așa se face că în cadrul ședinței pastorale din 26 noiembrie 1915, desfășurată la Turnu Severin, în cuvântul rostit, preoții au subliniat datoria ce le revine în aceste timpuri de grea încercare.

Astfel, rolul preoției devenea unul psihologic, având grija de a inspira nădejdea și încrederea în viitor, pregătind poporul din perspectiva tragicelor evenimente ce se întrevedeau.

Preoții, mai ales cei din părțile limitrofe cu statele aflate în război, „trebuie să se gândească la datoria ce ne pregătesc evenimentele. Să îmbărbătăm, să insuflăm în pieptul ostașilor noștri încrederea în patriotismul național”¹¹. Părintele protopop I. Răiculescu oferea asigurări că preoții mehedințeni vor corespunde speranțelor ce se pun în ei „căci preoții au dat probe de ordine, de disciplină și ascultare”¹².

La rândul său părintele Ștefan Pârligras, viitor protoiereu de Mehedinți a subliniat dimensiunea națională pe care trebuie să și-o însușească clerul român.

Sigur, au urmat și alte intervenții în acest sens, iar în concluzie la cele spuse, părintele Răiculescu considera că rolul preotului în astfel de împrejurări este unul dublu și anume¹³: „pregătirea sufletească a celor care pleacă pe front, dar și a celor rămași și îngrijirea sufletească și trupească a celor rămași la vatră. Pe cei ce pleacă să-i îmbărbătăm și să le arătăm că războiul e o necesitate fiindcă avem frați sub jugul străinilor. Numai așa avem ocazie să ne unim toți devenind un popor mare și o țară extinsă. Să deșteptăm interesul și curajul. Apoi pregătirea celor rămași, cărora vom spune că războiul a fost este și va fi întotdeauna, deci să nu se întristeze când pleacă bărbații, căci așa pleacă la toate națiunile. Bărbatul e făcut să poarte arma și de vor muri, ei mor ca să trăiți voi. Dacă vrea Dumnezeu se întorc înapoi. Avem datoria să-i vizităm o dată pe săptămână, să-i mângâiem și să-i cercetăm. Se va lua notă de lipsurile lor. Îi vom îndemna să vină la biserică duminică, să se mai roage. Se vor citi cu lacrimi în ochi rugăciunile de la războaie și răzmeriță”¹⁴.

⁹ *Ibidem*, dosar nr. 1/1915, f. 182.

¹⁰ *Ibidem*, f. 209.

¹¹ *Ibidem*, f. 183.

¹² *Ibidem*,

¹³ *Ibidem*, f. 119.

¹⁴ *Ibidem*,

Însă, după cum bine este cunoscut, dincolo de sacrificiul uman, războiul a însemnat și pagube materiale. Cele mai mari prejudicii aduse bisericilor s-au produs în noiembrie 1916, în contextul luptelor din câmpia Severinului, în urma cărora reședința Mehedinților, a intrat sub regimul ocupației străine. După cum se va putea observa, bisericile parohiale afectate au fost cele aflate pe direcția de înaintate a armatelor de ocupație germano-austro-ungare¹⁵ ce înaintau pe valea Jiului și s-au îndreptat către Turnu Severin.

După terminarea ostilităților, Protoieria Mehedinți, la solicitarea autorităților administrative județene, a întocmit o situație preliminară cu pagubele materiale suferite de bisericile din Mehedinți, de pe urma devastărilor străine.

Potrivit statisticii din ianuarie 1919, întocmită în vederea obținerii de eventuale despăgubiri, șapte asemenea lăcașe de cult au suferit următoarele pagube materiale: în biserica parohială cu hramul Sf. Treime din Cerneți, în noaptea de 10 spre 11 noiembrie 1916, au pătruns soldații germani cu caii, distrugând mai multe obiecte bisericesti și pardoseala. Mai mult decât atât au dat dovadă de un comportament incalificabil¹⁶. Cu veșmintele preoțești din Sfântul Altar au șters copitele cailor și, la plecare au sustras, chivotul, o cădelniță de aur și o cruce poleită cu aur și argint, toate extrem de valoroase în zestrea bisericii nu reparat prin valoarea materială, cât prin vechime – prejudiciul total ridicându-se la 4 500 lei¹⁷.

La o altă biserică din fosta reședință a Mehedinților, și în aceeași noapte, la biserica filială Sfântul Ioan Botezătorul, soldații germani au ars în întregime gardul de împrejmuire, producând pagube în valoare de aproximativ 3 500 lei.

În Turnu Severin, cea mai afectată a fost biserica filială Sfântul Dumitru – capela cimitirului ortodox, devastată în aceeași noapte de 10-11 noiembrie 1916, când s-a declanșat atacul aerian asupra orașului. Bombardamentele au afectat atât de mult imobilul, încât aici, pentru o perioadă de timp nu au mai putut fi săvârși serviciile religioase. Ulterior, este cert că implicarea financiară a enoriașilor și autorităților locale a făcut ca la momentul 4 august 1918, lucrările de reparații și refacere să fie finalizate, în special grație generozității „unui pios creștin din Turnu Severin, Ghiță Bejan, cunoscut antreprenor local, care a cheltuit 18 000 lei. Peste câteva săptămâni va fi sfințită și redată cultului public”¹⁸.

La biserica parohială din localitatea Pluta astăzi sat al comunei Butoiești, soldații germani au pătruns în noaptea de 9-10 noiembrie, transformând lăcașul de cult în grajd de animale. Au perforat pereții pentru fixarea belciugurilor de care și-au legat caii.

De asemenea, au distrus zece strane, și au sustras toate perdelele de pluș și pânză de la icoane și ușile împărătești. Inventarul pagubelor a mai cuprins devastarea masei împărătești din Altar, sustragerea sfintei cruci, sfeșnicele, icoana Sf. Vasile și cel mai nou rând de veșminte. Toate obiectele bisericesti au fost dislocate și deteriorate, turla arsă, biserica, printre puținele din județ construită din cărămidă a înregistrat pagube de 6 500 lei¹⁹.

¹⁵ *Ibidem*, dosar nr. 1/1916, f. 65-66.

¹⁶ *Ibidem*, dosar nr. 1/1918-1919, f. 2.

¹⁷ *Ibidem*,

¹⁸ *Ibidem*, f. 2^v.

¹⁹ *Ibidem*,

Pagube și mai mari, de 7 500 lei s-au înregistrat și la biserica filială cu hramul Cuvioasa Paraschiva din satul Buicești, parohia Pluta. De aici s-au sustras toate obiectele bisericesti, inclusiv cărți vechi și scaunul arhieresc.

Biserica filială Sf. Nicolae din satul Țânțaru, o altă localitate astăzi componentă a comunei Butoiești, a fost devastată prin distrugerea picturii și transformarea sa în grajd.

În fine, biserica parohială Intrarea în biserică din parohia Ciovârnașani a fost singura care a suferit pagube în perioada de retragere ale armatelor germano-austro-ungare în noiembrie 1918. Poate, în acest fel se explică de ce valoarea prejudiciului a fost de doar 250 de lei²⁰.

La aceste pagube se adaugă clopotele ridicate de la biserici a căror valoare a fost estimată la cca. 600 000 de lei. Aici, se impune semnalată intervenția părintelui protoiereu pe lângă Primăria Turnu Severin, care la rândul său urma să facă demersuri către Comandatura militară de ocupație pentru a împiedica ridicarea unuia din cele trei clopote de la biserica catedrală „Grecescu”.

Nu aceeași soartă, însă, au avut-o cele două clopote de la biserica romano-catolică din oraș. În mod abuziv, acestea au fost ridicate la data de 9 august 1917 de către soldați unguri în timpul fostei administrații germane.

Pentru că unul dintre clopote era prea mare a fost spart chiar în turlă pentru a putea fi transportat. Deloc întâmplător, clopotul avea o anumită semnificație, în sensul că purta inscripția regelui Carol I, considerat nașul de drept bisericii, întrucât asistase, atât la sfințirea, cât și la târnosirea sa. Așa cum am arătat, situația din ianuarie a fost doar una preliminară, în fapt, pagubele și stricăciunile cauzate bisericilor din județul Mehedinți fiind infinit mai mari. Într-un total general au fost devastate de armatele ocupaționiste un număr de 24 biserici parohiale din tot atâtea localități rurale și alte trei lăcașe de cult din Turnu Severin²¹. Cum a reieșit și din cele prezentate mai sus, stricăciunile au constat în sustragerea de obiecte bisericesti de certă valoare morală și materială, distrugerea ori sustragerea de valori bibliofile, mutilarea picturilor interioare, afectarea imobilelor propriu-zise, arhivei, deteriorarea mobilierului și a gardurilor de împrejmuire, totalizând o valoare pagubelor de 141 519 lei²².

Nu au lipsit nici pagubele de natură morală: în perioada regimului de ocupație al Comandaturii s-a impus preoților să nu pomenească în cadrul serviciilor religioase pe membrii familiilor regale și arhierul. De pildă, soldații sârbi, austrieci și bosniaci din comandatura de la Gruia impuneau oficierea serviciilor religioase după placul lor și tratau pe preoți fără nicio considerație, totdeauna manifestând față de aceștia o exigență ridicată la efectuarea de rechiziții și percheziții. Aceleași documente vorbesc de arestarea a patru preoți, încarcerați timp de câteva luni, și ulterior eliberați din lipsă de probe.

²⁰ *Ibidem*,

²¹ Vezi anexa cu pagubele suferite de bisericile din județul Mehedinți.

²² *Ibidem*, f. 233.

Tablou

De stricăciunile și pagubele ce au suferit bisericile din județul Mehedinți, din partea trupelor Austro-Germane de ocupație:

<i>Nr. Crt.</i>	<i>Parohia</i>	<i>Comuna</i>	<i>Hramul Bisericii</i>	<i>Natura stricăciunii</i>	<i>Valoarea stricăciunii</i>
1.	Balotești	Balotești	Sf. Nicolae	Una cruce de argint 300 și 8 kg lumânări 640	940
2.	Băsești	Băsești		Cărămidă	4000
3.	Butoiești	Butoiești	Sf. Nicolae	Casă, teren și lumânări	4100
4.	Breznița Ocol	Breznița Ocol	Adormirea Maicii Domnului	Distrugerea a 72 stânjeni împrejurimi	2500
5.	Cireșu	Cireșu		Mobilier și cărți	400
6.	Celnata	Celnata		Mobiler, cărți, bani	2830
7.	Cleanov	Cleanov	S-ții Împărații	Acoperișul bisericii	200
8.	Corobăile	Corobăile		50 blane și cărți	3000
9.	Dedovița	Dedovița		Mobilier, obiecte, cărți și bani	3025
10.	Deleni	Deleni		Clădire, mobilier și cărți	8600
11.	Gârla Mare	Gârla Mare	Pogorârea Duhului Sfânt	Împrejmuire și cărți	2310
12.	Gemeni	Gemeni		Casa parohială împrejmuire	1750
13.	Gutu	Gutu	Sf. Ilie; Sf. Nicolae	Lumânări de ceară 83 kg; ulucă distrusă	2200 1500
14.	Izvorul Bârzii	Izvorul Bârzii		Mobilier și împrejmuire	1040
15.	Jidoștița	Jidoștița	Nașterea Domnului	Arhivă și împrejmuire	1000
16.	Miculești	Miculești		Împrejmuire și cărți	11320
17.	Obârșia	Obârșia	Sf. Nicolae	Împrejmuire	2000
18.	Pătulele I	Pătulele I	Sf. Gheorghe	Mobilier și împrejmuire	800
19.	Pluta	Gura Motrului Pluta	Cuv. Paraschiva	Obiecte sacre, mobilier	6894 9200
20.	Secu	Secu	Sf. Nicolae	Obiecte sacre, mobilier	5000

21.	Vânjulețu	Vânjulețu	Sf. Voievozi	Împrejmuire și lumânări	1240
22.	Vânju Mare	Vânju Mare		Împrejmuire și numerar	950
23.	Vârciorova	Vârciorova	Sf. Nicolae; Adormirea M. D-lui	Devastare generală; obiecte sacre și cărți	19095 1516
24.	Zegaia	Zegaia		Clădirea bisericii	1000
25.	Banovița	Banovița	Sf. Dimitrie	Local și obiecte sacre	21100
26.	Sf. Ioan Botezătoru I	Turnu Severin		Arama de pe acoperiș	16000
27.	Adormirea Maicii Domnului	Turnu Severin		Arama de pe turla bisericii	5000
TOTAL					141519

PREOȚI MILITARI MUSCELENI ÎN RĂZBOIUL DE ÎNTREGIRE A NEAMULUI ROMÂNESC (1916-1919)

Radu Petrescu-Muscel

Nu cu vorba, ci cu fapta se apără un Neam, o Țară, o Lege!

Anul 1918 reprezintă finalul miraculos al procesului de desăvârșire a statului național unitar român, cu momentele sale-cheie: unirea Basarabiei (27 martie), unirea Bucovinei (15/28 noiembrie), unirea Transilvaniei și Banatului (1 decembrie).

Pentru aceasta, însă, ne-a fost dat să parcurgem un drum greu, presărat cu jertfe, lacrimi și suferințe: peste 985.000 de victime umane, din care cca. 335.000 militari (peste 33% din efectivul mobilizat) și aproximativ 600.000 persoane din rândul civililor. Enorm (cca. 17% – record mondial – n.a.), raportat la o populație de numai 6.000.000 de locuitori în România Mică (Vechiul Regat)¹. Acestora li se adaugă numărul mare de victime din rândul populației din Transilvania și Bucovina, la aceea vreme părți componente ale Imperiului Austro-Ungar (pentru care războiul a început în august 1914), respectiv Basarabia țaristă.

Campania din 1916, începută cu entuziasmul succeselor efemere din Transilvania, continuată cu rezistențe înverșunate în Carpați și la porțile Capitalei, s-a soldat cu eșecuri militare de proporții care au îngenunchiat națiunea. Două treimi din teritoriul vechiului regat a fost ocupat de invadatori și o mare parte a populației a plecat în pribegie, prin viforniță. În treimea din țară, rămasă liberă, au făcut ravagii epidemiile (tifos, holeră și febra recurentă), indiferent de statutul social și de vârstă, lovind deopotrivă refugiați și localnici, orășeni și țărani, medici, ofițeri și soldați.

A urmat miraculosul reviriment din primăvara anului 1917. Refăcută tehnic cu sprijinul Misiunii Militare Franceze conduse de generalul Berthelot și îmbărbătată de patosul articolelor lui Nicolae Iorga din „Neamul Românesc”, cel mai citit ziar din tranșee, armata română renaște din propria sa cenușă și înalță în vară stăvilă de netrecut. Mărăști, Mărășești și Oituz.

Evenimentele din Rusia aliată influențează decisiv și soarta noastră. Țarul este forțat să abdice, iar moderatul Kerenski pierde treptat controlul asupra unei armate în descompunere. Bolșevicii preiau puterea prin lovitura de stat de la 25 octombrie/7 noiembrie 1917 și inițiază la Brest-Litovsk tratative de pace separată cu Puterile Centrale. Vor ieși definitiv din lupta alături de Antantă, prin păci separate, mai întâi Ucraina (9/23 februarie 1918), apoi și Rusia (18 februarie/3 martie 1918).

¹ René Pinon, *România în politica danubiană și balcanică*, în „România”, Arad, anul I, nr. 148, 8/21 iulie 1911, p. 2-3; < http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/romanul/1911/BCUCLUJ_FP_P2581_1911_001_0148.pdf – accesat la 01.05.2016.

Dispariția Frontului Oriental face ca România să fie înconjurată brusc doar de dușmani, având doar opțiuni limitate: o pace umilitoare sau ocuparea întregii țări. Ultimatumurile dictate de Puterile Centrale impun semnarea armistițiului de la Focșani (26 noiembrie/9 decembrie 1917), completat cu convenția navală de la Brăila (1-14 ianuarie 1918). În februarie 1918, Ion I. C. Brătianu demisionează iar guvernul Averescu semnează la Buftea tratatul preliminar de pace (5/18 martie 1918). Presiunile continuă, iar guvernul Marghiloman încheie la București un tratat de pace cu clauze înrobitoare (24 aprilie/7 mai 1918), trecut la Iași prin Parlamentul nou ales, dar nesemnat de Regele Ferdinand și, deci, lipsit de efecte juridice.

Vremelnicii învingători au impus și reducerea armatei române la două divizii de infanterie și două divizii de cavalerie cu efective complete, adică un total de 120.000 militari sub arme, în timp ce pe teritoriul ocupat staționau în continuare, pe post de „polițist”, opt divizii inamice, care n-au luat parte la luptele de pe Frontul Occidental.

Marele Stat Major român adoarme vigilența observatorilor militari sosiți pe teritoriul neocupat, măbind efectivele reale la 172.000 de militari.

În toamna anului 1918, Marele Stat Major elaborează planul de remobilizare, bazându-se pe îmbunătățirea situației militare de pe Frontul de Vest. La 24 octombrie/6 noiembrie 1918, guvernul Marghiloman este înlocuit de guvernul Coandă, care decretează mobilizarea și transmite un ultimatum generalului Mackensen (27 octombrie/9 noiembrie), impunând retragerea trupelor de ocupație. La data remobilizării, armata română număra 162.000 de militari, încadrați în unități dislocate în Moldova, Basarabia și Bucovina.

În noaptea de 28-29 octombrie/10-11 noiembrie 1918, trupele Armatei de Dunăre comandate de același general Berthelot forțează fluviul în trei puncte: Zimnicea, Turnu Măgurele și Giurgiu. Trecând rapid Carpații, trupele române ating aliniamentul râului Mureș la sfârșitul anului 1918.

Contribuția preoților militari

În lupta pentru făurirea României Mari, preoții militari au jucat un rol activ.

La 15 mai 1915, Sfântul Sinod numea ca Superior al preoților de armată pe Părintele Iconom Stavrofor Constantin Nazarie, profesor de morală la Facultatea de Teologie și director al Internatului Teologic din București. Cu același prilej s-a adoptat decizia privind condițiile pe care trebuiau să le îndeplinească preoții militari (licențiați în teologie, cu vârsta între 30-45 ani). La mobilizare, Protoiereul C. Nazarie urma să fie atașat la Marele Cartier General al Armatei, ca șef al Serviciului Religios.

Cu acordul autorităților militare, protoiereul C. Nazarie a elaborat în 1915 „*Instrucțiunile pentru preoții de armată în timp de război prezentate Marelui Stat Major al Armatei*”. Din păcate, chiar Ministerul de Război a ignorat respectivele instrucțiuni până în plin război (octombrie 1916), când s-a pus problema salarizării preoților militari, ale căror familii mureau de foame.

În iunie 1916, protoiereul C. Nazarie i-a convocat pe preoții mobilizabili la sediile eparhiale pentru o instruire legată de iminentul război. Pentru preoții ce aparțineau

Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei întrunirea a avut loc pe 20 iunie în Palatul Metropolitan.

La mobilizarea armatei au fost chemați sub arme **253 de preoți**, dintre care 46 au fost demobilizați curând și înlocuiți. În cadrul Eșalonului al III-lea al Marelui Cartier General s-a înființat Serviciul Religios, condus de Protoiereul Constantin Nazarie, ajutat de Iconomul Veniamin Pocitan și de secretarul Nicolae Georgescu-Edineț.

Mulți comandanți militari cu prejudecăți au considerat inutilă atât prezența preoților în armată, cât și necesitatea unui serviciu special². Au existat numeroase cazuri în care preoții au raportat dificultăți și chiar umilințe la care au fost supuși (obligarea la mersul pe jos, nerespectarea gradului militar, lipsa primei de echipare, plata neregulată a soldelor etc.).

În luna martie 1917, Marele Stat Major a emis primul act oficial care reglementa asimilarea preoților cu cadrele militare, inclusiv posibilitatea recompensării prin promovări în grad și acordarea de ordine și distincții militare. Astfel, **preoții de regimente erau asimilați gradului de locotenent** și puteau fi înaintați la gradul de căpitan pentru merite deosebite³.

Campania dezastruoasă din 1916 a obligat conducerea armatei să îndemne preoții să nu se limiteze doar la efectuarea serviciilor religioase și la mângâierea celor afectați, ci să fie și susținători ai moralului trupelor formate în principal din țărani extrem de religioși.

În toamna lui 1917, Protoiereul C. Nazarie recomanda preoților să organizeze servicii divine în sobor de 3, 5 sau 7 preoți, urmate de scurte cuvântări, și să pună bazele unor cercuri culturale sub forma șezătorilor – **mai ales la formațiunile sanitare (spitale de evacuare, trenuri sanitare, spitale de contagioși)**, antrenând soldații în lecturi, cuvântări și coruri care să abată gândurile de la ororile războiului.

Preoții înaintau Serviciului Religios rapoarte periodice despre activitatea desfășurată și la rândul lor ofițerii prezentau rapoarte și Fișe Calificative despre activitatea preoților, făcând demersuri pentru eventuale decorări și/sau înaintări în grad.

De un mare folos a fost **ajutorul dat de preoți formațiunilor sanitare din zonele operative și de etape**, dar și sub forma interesului dovedit față de imensul număr de copii orfani⁴.

De câte ori li s-a oferit prilejul, preoții s-au străduit să întrețină vie, în inimile soldaților și ale populației, dragostea de neam și de țară, oferindu-le exemple de patriotism și sacrificiu de sine din trecutul României

După semnarea tratatului de pace cu Puterile Centrale, s-a trecut la demobilizarea armatei în ordinea contingentelor, iar de la 1 iunie 1918 armata a trecut pe picior de pace. În acel moment, **numărul preoților din armata de operații era de 168** (din care 10 preoți în cele 10 regimente de vânători, nedemobilizate).

² Comparativ, armatele principalelor țări combatante includeau mii, chiar zeci de mii de preoți. În prezent, armata română are angajați circa 110 preoți militari în cadrul unei armate profesionalizate estimată la circa 60.000 de oameni (n.a.).

³ Șeful Serviciului Religios era colonel, iar ajutorul său maior (n.a.).

⁴ Din proprie inițiativă și/sau în colaborare cu Crucea Roșie Română și cu Societatea pentru Ocrotirea Orfanilor de Război, condusă de prințesa Olga Sturdza (n.a.).

După unirea Basarabiei cu România, Ministerul de Război a înființat Comisia pentru rezolvarea problemelor militare din această provincie, iar fostul preot militar basarabean Constantin Partenie a fost numit protoiereu al preoților militari din Basarabia, cu grad de colonel asimilat.

Cu acest prilej s-a constatat că între preoții militari din Basarabia erau doar trei români. Ca urmare, cei **32 de preoți militari** aflați pe lângă diviziile, batalioanele și spitalele militare au primit dispoziție să se îngrijească și de nevoile populației, oferindu-li-se posibilitatea de a rămâne în Basarabia ca preoți de garnizoană.

Acești preoți desfășurau o vie activitate pastoral-misionară pusă în slujba idealurilor naționale (școli pentru alfabetizarea adulților, coruri, conferințe, șezători, slujbe în limba română). Ei reușeau astfel să sprijine în mod decisiv activitatea propagandistică desfășurată în paralel de unitatea specială alcătuită din învățători și profesori detașați pe lângă unitățile militare din Basarabia începând cu 23 ianuarie 1918 (printre cele 94 de persoane din lista Ministerului de Război figurau și Ion Mihalache, D. V. Țoni, Tudor Pamfile etc.).

Serviciul Religios al Armatei și-a încetat temporar activitatea în mai 1918, când toate serviciile din Marele Cartier General au trecut la direcțiile similare din Ministerul de Război. Și-o va relua după remobilizarea din 28 octombrie 1918, trimițând **în Ardeal circa 70 de preoți militari**.

Însoțind Regimentul 9 Vânători „de la Nistru până la Tisa”, preotul muscelean Gheorghe I. Cotenescu joacă un rol important în perioada premergătoare ofensivei din Munții Apuseni. Este inclus în mica delegație regățeană, condusă de diaconul Nicolae M. Popescu, invitată la lucrările primului congres organizat la Sibiu în martie 1919 de preoții ortodocși din Transilvania și Banat. Acolo, le aduce fraților săi un important mesaj anticomunist, bazat pe propria sa experiență dintr-o Basarabie atacată neîncetat de bandele bolșevice. Astfel, îi previne că doctrina marxistă îmbracă în mod înșelător masca așa-numitului „creștinism social”⁵. Face parte din soborul de preoți care a oficiat serviciul religios în ziua depunerii jurământului de credință față de Țară și Rege de către voluntarii din Țara Moșilor. După declanșarea ofensivei generale (16 aprilie 1919), oficiază slujba de Înviere, alături de Protopopul Petre I. Papp, în Beiușul eliberat. Ulterior, împreună cu regimentul său victorios, ajunge în Salonta și Debrețin, iar apoi în nordul țării, unde cu greu a putut fi oprită ofensiva armatei lui Kun Bela împotriva cehilor aflați în derută. Ulterior, la Rakamaz, pe malul Tisei, ia parte la contraatacul decisiv, care a zdrobit ofensiva Armatei Roșii ungare lansate, de această dată, împotriva României, la sfârșitul lunii iulie 1919.

Un bilanț sumar al contribuției preoților militari la făurirea României Mari ar arăta astfel: 5 decedați, 6 răniți, 20 luați prizonieri, 147 avansați la gradul de căpitan asimilat, 61 recompensați cu decorații de război române și străine⁶.

⁵ Una din teze era și aceea potrivit căreia primul „comunist” din istorie ar fi fost însuși Mântuitorul (n.a.).

⁶ Preotul Gheorghe I. Cotenescu a fost avansat căpitan la 1 ianuarie 1918 și i s-a acordat ordinul „Coroana României” cu spade de cavaler (n.a.).

Eroii musceleni în reverență

În împrejurări excepționale se călesc adevăratele caractere. De aceea se și spune că o generație rămâne în „Cartea de Aur” a Neamului doar dacă este încercată în situații deosebite.

Preoții militari au înțeles chemarea sub arme ca cel mai bun prilej de a arăta că pot fi, într-adevăr, la înălțimea momentului. Rapoartele trimise de pe front de preoții militari și Foile Calificative întăresc această afirmație.

Până în prezent, am identificat un număr de **13 preoți militari musceleni**, cu multe informații interesante despre majoritatea lor.

O sinteză statistică se prezintă astfel:

În momentul mobilizării, vârsta celor 13 preoți se încadra în intervalul 28-36 ani.

- 10 preoți erau licențiați în Teologie (Mănescu N. Nicolae și-a luat și licența în Drept), iar despre alt preot știm că absolvise seminarul superior (Popescu D. R. Stan).

- Dintre ei, 4 erau originari din județe vecine: 1 din Argeș (Stroian I. Gheorghe) și 3 din Dâmbovița (Popescu D. R. Stan, Tomescu I. Gheorghe și Cotenescu I. Gheorghe).

- 1 singur preot a solicitat în mod expres demobilizarea în 1916, la două luni de la începerea războiului, datorită posibilului „sindrom de stres post-traumatic” (Proca M. Nicolae), iar altul în 1917, dar după victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

- 7 preoți au fost avansați Căpitan în timpul războiului (la nivel de țară, 147 din 253 mobilizați inițial), iar 6 după terminarea războiului.

- 4 au fost propuși spre **avansare** la gradul de Maior (Moiescu Gh. Gheorghe, Stroian N. Gheorghe, Popescu D. R. Stan și Cotenescu I. Gheorghe). Dintre aceștia, se pare că doar unul a fost avansat Maior după terminarea războiului (Moiescu Gh. Gheorghe, în 1934).

- 5 au fost **decorați** cu ordinul militar „Coroana României” cu spade Cavalier (din totalul de 13 musceleni, dintre care 4 în timpul războiului (din 61, la nivelul țării), iar unul după război (Proca M. Nicolae, viitor Protopop).

- Stroian N. Gheorghe – viitor Protopop
- Cotenescu I. Gheorghe – viitor deputat de Muscel
- Moiescu Gh. Gheorghe
- Voinescu P. Ion

Au deținut funcții publice, fiind aleși sau numiți, următorii preoți: **trei Protopopi** (Bărbulescu I. Ioan, Proca M. Nicolae, Stroian N. Gheorghe), **doi deputați** (Mănescu N. Nicolae și Cotenescu I. Gheorghe), **un prefect** (același Mănescu N. Nicolae) și un **vicepreședinte de Cameră Agricolă Județeană** (același Cotenescu I. Gheorghe). *Prietenii cimentate în timpul studiilor* au eliminat pe parcursul carierei lor eventualele asperități datorate înregimentării în partide politice diferite, contribuind cu toții la bunul mers al lucrurilor, în interesul muscelenilor. E vorba de preoții Mănescu N. Nicolae (P.N.Ț.), Proca M. Nicolae (P.N.L.) și Cotenescu I. Gheorghe (P.N.D.-Iorga).

După instaurarea regimului de „democrație populară”, condus de cei „Fără de Neam și Dumnezeu”⁷, 3 foști preoți militari au devenit **deținuți politici**:

- Cotenescu I. Gheorghe, iorghist, pentru sprijinul logistic acordat membrilor grupului de rezistență armată anticomunistă de pe Muntele Roșu (Dragoslavele), inițiat de locotenent-colonelul Gheorghe Arsenescu. Arestat la 24 martie 1949.

- Mănescu N. Nicolae, național-țărănist, pentru legături de rudenie cu familia Arnăuțoiu și sprijin logistic acordat membrilor grupului de rezistența armată anticomunistă de la Nucșoara, inițiat de același colonel Arsenescu împreună cu Toma și Petre Arnăuțoiu, ulterior condus numai de către cei doi frați. Arestat în 1958, moare în penitenciarul Botoșani, în anul 1961.

- Tomescu I. Gheorghe, național-țărănist, pentru legături de rudenie cu Ion Mihalache și presupusă activitate subversivă în favoarea P.N.Ț. Arestat în 1958, moare în penitenciarul Botoșani, în anul 1964.

Câteva cuvinte despre fiecare preot muscelan în parte, cu extrase din Foile lor calificative.

1. Bărbulescu I. Ioan

Confesorul garnizoanei Câmpulung Muscel încă din 1908. În momentul mobilizării, Protopop de Muscel și paroh al Bisericii Domnești. Mobilizat la Regimentul 30 Infanterie Muscel. Avansat căpitan încă din 01.09.1917. Demobilizat la 18.06.1918. Moare la Câmpulung, în 1919, fără să se mai poată bucura de vestea căsătoriei fiicei sale, ulterior, cu eruditul rucărean Gheorghe Pârnuță.

2. Stroian N. Gheorghe

Născut în anul 1884 la Stroești, județul Argeș. Preot ajutor și paroh la mai multe biserici din Câmpulung Muscel. Viitor protopop. Mobilizat la Regimentul 70 Infanterie Muscel. Decimat la apărarea Câmpulungului, se contopește cu rămășițele altui regiment, devenind 62/70. Avansat căpitan la 01.01.1918. Demobilizat în primăvara anului 1918.

3. Moisescu Gh. Gheorghe

Născut în anul 1880 (cel mai vârstnic) la Valea Mare-Pravăț, județul Muscel. Mobilizat la Regimentul 39 Infanterie. Avansat căpitan la 01.01.1918. Demobilizat la 30.04.1918. Remobilizat la 10.04.1918 și trimis în Basarabia. Demobilizat la 24.03.1920.

⁷ Expresia ultimul prim-ministru democrat, generalul Nicolae Rădescu, din discursul său politic radiodifuzat de la cinematograful Aro din București, în seara zilei de 24 februarie 1945, după manifestația antigvernamentală organizată în aceeași zi de comuniști. Se referea la acronimul „F.N.D.” (Frontul Național Democrat) sub umbrela căreia acționa o coaliție electorală la care, alături de P.C.R. și formațiunile-satelit controlate de acesta: Apărarea Patriotică, MADOSZ, Sindicatele Unitare, Partidul Socialist-Țărănesc, Uniunea Preoților Democrați și P.S.D., aderaseră și dizidențele oportuniste desprinse din partidele așa-zis „istorice”, P.N.L. – Gh. Tătărescu și P.N.Ț – Anton Alexandrescu. Discursul l-a deranjat pe Stalin, care l-a trimis imediat la București pe comisarul de Externe Vișinschi. Bătând cu pumnul în masă (Hrușciiov o va face ulterior, cu pantoful, la O.N.U.) și trântind ușa în nas Regelui Mihai, acesta obține demisia generalului Rădescu și venirea la putere a guvernului condus de „marioneta” Dr. Petru Groza, comuniștii reușind, la 6 martie 1945, să elimine din guvern pe reprezentanții partidelor „istorice” (n.a.).

4. Cotenescu I. Gheorghe

Născut în anul 1886 la Izvoarele, județul Dâmbovița. Parohul bisericii vechi din comuna Stoenеști. Coleg de facultate cu Armășescu Nicolae, primul preot militar martir, decedat în noiembrie 1916. Mobilizat inițial la Spitalul de Evacuare nr. 2, în cadrul Corpului II Armată, implicat în apărarea culoarului Rucăr-Bran și a Câmpulungului. În 1917, transferat la Trenul Sanitar nr. 14. După desființarea Serviciului Sanitar (aprilie 1918), transferat la Regimentul 9 Vânători, staționat în sectorul Purcari, pe malul Nistrului (Basarabia). La remobilizare, participă cu unitatea sa (încadrată în Divizia 2 Vânători) la întreaga campanie de eliberare a Transilvaniei. Demobilizat la Tisa, pe 27.07.1919, după contraatacarea cu succes a ofensivei Armatei Roșii ungare, cu o săptămână, doar, înainte de ocuparea Budapestei.

5. Mănescu N. Nicolae

Născut în anul 1884 la Berevoești-Ungureni, județul Muscel. Parohul bisericii din Apa Sărată, mahala a Câmpulungului. Mobilizat la Ambulanța Div. 1 Infanterie. Avansat căpitan la 01.01.1918. Demobilizat la 20.04.1918.

6. Popescu D. R. Stan

Născut în anul 1887 la Găești, județul Dâmbovița. Mobilizat la Regimentul 2 Infanterie Vâlcea. Avansat căpitan la 01.01.1918. Demobilizat în mai 1918.

7. Mușetescu Gh. Gheorghe

Născut în anul 1885 la Mățău, județul Muscel. Mobilizat la Regimentul 1 Infanterie Mehedinți nr. 17. Demobilizat la 30.10.1917. Remobilizat la 10.04.1919 pentru operațiunile militare din Transilvania (la Tisa). Nu știm data demobilizării. Avansat căpitan la 20.07.1921.

8. Ionescu Ioan

Născut în anul 1886. Mobilizat la Regimentul 20 Infanterie Teleorman. Demobilizat în 1918. Avansat căpitan la 20.07.1921.

9. Proca M. Nicolae

Născut în anul 1886 la Slănic, județul Muscel. Paroh al bisericii Nicuț din Câmpulung. Mobilizat la Regimentul 44 Infanterie Argeș. Decimat, regimentul se contopește cu alt regiment, devenind 44/69. Demobilizat în noiembrie 1916. Avansat căpitan la 20.07.1921.

10. Voinescu, P. Ion

Mobilizat la Regimentului 84 Infanterie. Demobilizat în mai 1918. Avansat căpitan la 20.07.1921.

11. Tomescu I. Gheorghe

Născut în anul 1888 (cel mai tânăr), în localitatea Hulubești, județul Dâmbovița. Paroh al bisericii din Țigănești din Conțești, județul Muscel. Demobilizat în 1918. Avansat căpitan la 20.07.1921.

12. Breazu Gh. Vasile

Născut în anul 1886. Paroh al bisericii Ciulnița, județul Muscel. Demobilizat în 1918. Remobilizat în noiembrie 1918. Avansat căpitan la 20.07.1921.

13. Tomescu Nicolae

Născut în anul 1884. Demobilizat în 1918. Remobilizat în noiembrie 1918. Avansat căpitan la 20.07.1921.

O parte din Foile Calificative anuale din dosarele personale au fost incluse într-o amplă lucrare publicată de un colectiv specializat din cadrul Arhivelor Militare din Pitești⁸. Ele cuprind frumoase aprecieri, indiferent de formațiunea în care și-au desfășurat activitatea preoții musceleni: **unități combatante, ambulanțe divizionare, spitale de evacuare, trenuri sanitare, spitale de contagioși.**

Citind rapoartele preoților și Foile lor Calificative pe întreaga durată a campaniei militare (1916-1919), înțelegem menirea reală a prezenței preotului pe front și comportamentul ireproșabil al majorității preoților mobilizați.

Urmașii lor, dar și preoții militari din zilele noastre, au tot dreptul să fie mândri și să le înalțe acestor eroi, făuritori ai României Mari, imnuri de mulțumire pentru sângele vărsat și truda lor spornică pe câmpul de bătălie.

Din nefericire, preoții militari musceleni nu și-au publicat amintirile, așa încât, pentru a înțelege drama armatei române în toamna anului 1916, surprinsă de contraofensiva armatelor vrămașe – care au forțat toate trecătorile Carpaților –, ne mulțumim cu cuvintele amare ale preotului Proca M. Nicolae, parohul Bisericii Nicuț din Câmpulung Muscel.

Raportul preotului fusese înaintat Protopopului Constantin Nazarie la 18 octombrie 1916, chiar în momentul în care Regimentul 44 Infanterie Argeș, ieșit cu mare greutate din iadul provocat în Defileul Oltului de Corpul Alpin german, se retrăgea prin Sălătruc.

„De sub groaznicul bubuit al tunurilor și din răpăitul mitralierelor, țin să vă scriu, rugându-vă să vă opriți puțin ochii asupra rândurilor de mai jos.

*Sunt **mai bine de două luni**, astăzi, de când stau sub muzica aceasta, regimentul meu fiind veșnic în luptă, probă că din 3.763 de oameni, astăzi nu mai avem decât 480, cu 11 ofițeri din 72 – restul morți, prizonieri și răniți. Au fost lupte groaznice; am asistat la scene ce mintea omenească refuză să le amintească măcar.*

După nenorocita retragere de la Sibiu, pe defileu, au urmat lupte extrem de aprige PE MUNȚI, în care s-a prăpădit multă lume aproape degeaba, căci am fost siliți totuși să ne retragem pierzând poziții aproape inexpugnabile și găsindu-se astăzi pe ultima linie de rezistență: mânăstirea Cornet-Sălătruc, pe valea Topologului, la 35 km sud (de) Căineni și 24 km nord (de) Curtea de Argeș.

În răstimpul de două luni eu, împărțășind viața comună, am fost extrem de încercat, pe lângă privațiunile inerente războiului.

Așa de pildă în Defileu, am trecut prin ploaia de gloanțe scăpând numai cu viața și ceea ce am avut pe mine, restul ca: bagaje, haine, Șf. Vase, vestminte etc., mi s-au capturat de inamic. Am dormit adesea apoi PE MUNȚI, în ploaie, zăpadă, noroi, în tranșee etc., mâncat sau nemâncat, cum a dat Dumnezeu.

Toate acestea le-am îndurat până acum cu resemnare, oarecum (sic!) dorind să contribui și eu – ca român – la mărirea patriei mele.

Starea fizică astăzi, însă, nu-mi mai permite a mai suporta asemenea mizerii, întrucât mașina – stomacul – fiind stricată încă de pe când eram student, este aproape gata să mă lase.

⁸ Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu, Andrei Nicolescu, *Preoți în lupta pentru Marea Unire 1916-1919*, Editura Europa Nova, București, 2000.

Nu mă hrănesc decât cu ceai și boabe de porumb fiert și rar cu brânză și mere, căci, deși carne avem din abundență (obs: în Defileul Oltului fuseseră sacrificați mii de cai, uciși de gloanțe sau prăvăliți prin prăpăstii – n.n.), totuși nu o pot mânca, făcându-mi rău.

*În această situație găsindu-mă, m-am gândit la P.C. Voastră, ca fost al meu profesor și acum șef și am făcut plângerea de față, rugându-vă deosebit de călduros să-mi acordați un concediu de cel puțin 1 ½ – 2 luni **sau să mă înlocuiți** – spre a mă restabili, altfel înseamnă să mor ca un câine pe aici, nemaiputând fi de nici un folos oștirii, căci abia mai mă țin pe picioare.*

Afara de asta, sufletește sunt foarte deprimat: veșnic sunt vești rele, nu văd decât răniți mutilați, morți etc., nu aud decât bubuit de tunuri, răpăit de puști, mitraliere, grenade etc. și, ca culme (sic!), mergem din insucces în insucces (vorbesc de sectorul nostru).

***Fier să fii și tot nu poți să rezisti**, necum eu un biet preot absolut străin și neobișnuit cu rigorile și asprimea vieții militare.*

...

Devotat și mult recunoscător.

Preot Nicolae Proca,

Regimentul 44 Infanterie

Comuna Sălătruc, județul Argeș

18 oct[ombrie] 1916

N.B. Țin să vă rog să-mi treceți cu vederea faptul că scriu pe această hârtie, întrucât pe aici nu se găsește hârtie de scrisori”⁹.

O mărturie prețioasă a unui muscelian, chiar dacă acest preot, stabilit de câțiva ani în Câmpulung Muscel și obișnuit, se pare, cu confortul vieții citadine, fusese șocat de duritatea ostilităților militare și de privațiunile de zi cu zi cu care se confrunta întreaga “armată” clericală angajată în efortul suprem al Națiunii.

Îngrijorat de această atitudine defetistă, dar și probabil jenat de faptul că tocmai fostul său elev îi solicita o dispensă¹⁰, Protopopul C. Nazarie i-a obținut demobilizarea dorită, acesta rămânând cu familia în teritoriul ocupat. Atitudinea sa nu a avut repercursiuni ulterioare, devenind după război Protopop de Muscel, fiind decorat ca și ceilalți preoți militari și chiar avansat căpitan.

În contrapondere, este elocventă sobrietatea memoriului de activitate al preotului Gheorghe I. Cotenescu.

„Mobilizat pe timpul campaniei, urmând armata în retragerea spre Moldova, după ce am îndurat mai întâiu alături de enoriași neplăcerile primei campanii, întrucât luptele lui 1916 au atins și regiunea Stoenești-Dragoslavele.

⁹ Gheorghe Nicolescu și alții, *op. cit.*, doc. 48, p. 57-58.

¹⁰ Intervenția salvatoare avea loc la numai patru luni după ce, la 20 iunie 1916, cu prilejul convocării în București a preoților mobilizabili din Eparhie, preotul Proca M. Nicolae semnase și el o „moțiune” în care erau aspru criticați preoții care solicitau dispense [Gheorghe Nicolescu și alții, *op. cit.*, doc. 27, p. 37-38].

[...] *Chipul cu care m-am achitat în datoria mea de preot militar: între răniții și exantemicii spitalelor din Bârlad (militare); cu Regimentul 9 Vânători urmându-l în campaniile sale, nedespărțit de această unitate și în Basarabia, unde pe malurile Nistrului în 1918 am desfășurat o activitate culturală care-mi formează un capitol de satisfacție sufletească al vieții mele, între satele județelor Tighina și Cetatea Albă. Acolo, prin servicii divine, prin predici populare, prin propaganda șezători[lor] sătești, intrasem în sufletul sătenilor care pentru prima dată dăduseră cu ochii de preot românesc, în locul celor localnici pe care interesul stăpânirii rusești îi transformase în agenți ai desnaționalizării, ținând poporul ca și lipsit de binefacere harnice pe care trebuiau să le primească de la păstori [de] suflete dezinteresate.*

Am urmat armata și în campania din Ungaria, nedeslipit de soldații aceluși regiment, împărțind și aici privațiunile lupte[lor] cu rezultate inegale duse cu bolșevicii lui Bela Kun în Ungaria nordică, cuprinzând sectorul Rakamaz-Szabolcs-Venczello-Hernad Nemety (campania de ajutorare dată Cehilor) [...]”¹¹.

Prezentăm în continuare extrase din Fișele Calificative ale preoților militari musceleni selectați de către Protoiereul C. Nazarie¹² dintre cei **165 de preoți** cu astfel de Fișe la care se referă documentul „Referat asupra activității preoților de armată în campania din 1916-1918”, preluat ca atare și de colectivul de autori din cadrul Arhivelor Militare.

1. Preotul Bărbulescu I. Ioan, Câmpulung, de la [Regimentul] 30 Infanterie, a depus zel, activitate și *curaj deosebit prin cuvânt și faptă*, ținând totde(a)una sus moralul trupei, *până la sacrificiu și fără șovăire*, în toate luptele prea frumoase ce le-a dat acest Regiment, îmbărbătând și întărind pe ostași chiar sub ploaia de gloanțe și obuze inimice (sic!). În ziua de 11 iulie, la Răcoasa, a stat, *sub cutele drapelului*, la reduta No. 1, sub ploaia de gloanțe și obuze inimice (repetare – n.n!), binecuvântând pe bravii noștri (sic!) soldați, cari plecau voioși la luptă și cari au cucerit trei redute dușmane, înverșunat apărute (Colonel Capeleanu).

A fost nelipsit de pe front și din lupte. A fost nelipsit din mijlocul trupei, chiar și pe pozițiile de pregătirea asaltului. Nu pot să am pentru acest venerabil preot de cât cele mai frumoase cuvinte de laudă, pentru modul cum și-a exercitat datoriile sale, pe tot timpul campaniei, față de trupă și ofițeri (General Alexiu)¹³.

2. Preotul Stroian N. Gh(eorghe), Câmpulung, de la 62/72 Infanterie¹⁴, de la început a însoțit regimentul, chiar și pe frontul de luptă, și a dat dovadă de *abnegație, devotament și conștiințiozitate* (sic!). Prin prezența și însușirile sale morale a *contribuit mult la înălțarea sufletelor și la ridicarea moralului ofițerilor și soldaților*, chiar în momentele cele mai grele ale luptelor. A luat parte la lupte în Dobrogea, în Mărăști în 1917, și în tot timpul a *stat neclintit la datorie* (Colonel Grecescu)¹⁵.

3. Preotul Moiescu Gh(eorghe), Valea-Mare, Muscel, de la [Regimentul] 39 Infanterie, are o cultură generală aleasă, are mult bun simț; în luptele la care a luat parte

¹¹ Document aflat în arhiva personală a autorului.

¹² Sublinierile în text aparțin Protopopului Constantin Nazarie.

¹³ Gheorghe Nicolescu și alții, *op. cit.*, doc. 257, poz. 47, p. 438.

¹⁴ Corect 62/70 Inf. (n.a.).

¹⁵ Gheorghe Nicolescu și alții, *op. cit.*, doc. 257, poz. 48, p. 438.

a dovedit un curaj care i-a adus întotdeauna) una *admirație și laudă*. La Prunaru era întotdeauna *pe linia trăgătorilor, îmbărbătând pe ostași, cu crucea în mână, cu mult sânge rece înfruntând pericolul* (sic!) (Căpitan, indescifrabil).

Ținuta preotească îngrijită, fizic plăcut și robust, demn și cu o purtare exemplară. A dat dovezi suficiente de râvnă și devotament. În timp de repaus, totdeauna în mijlocul ostașilor. Iubește pe soldați și are mult suflet de român. Stă în prima linie de luptă. Și-a făcut datoria neobosit; *prin fapte și vorbe a fost exemplu viu* de patriotism. Continuă în mijlocul trupelor. A întreținut moralul trupei prin predicile și prin exemplul de abnegație ce a dat (Lt. Colonel Jipa).

Este un *model de preot militar*, care poate servi de pildă. Suportă greutatea campaniei la cot cu soldații în tranșee. La 2 Septembr(ie) 1917 fiind surprinși de vrăjmași, am întâlnit pe preot în linia de susținere, stând alături de soldați, încuragându-i (sic!) să-și facă datoria; în rezumat: *este un vrednic preot militar* (Colonel Mihăescu)¹⁶.

4. Preotul Cotenescu Gh(eorghe), Stoenesti-Muscel, de la [Spitalul de] Evacuare 2, e preot distins, instruit, cultură generală aleasă, *e o podoabă a clerului nostru*; suflet bun, blajin, acest preot își îndeplinește înalta sa chemare cu un *devotament nețârmurit*. Tot timpul și-l petrece în mijlocul soldaților răniți sau bolnavi. A colectat cărți de citit, pe care le-a împărțit bolnavilor și se strădu(i)este *cu fapta ca și cu vorba* să facă șederea în spital cât mai plăcută vitejilor țarei. *E înzestrat cu calități rari* (Dr. Bărbulescu).

Pe tot timpul cât a servit în acest Spital, preotul Cotenescu Gheorghe a dat dovezi de mari calități sufletești. A căutat a întreține continuu, prin grai și prin cărțile de lectură, moralul soldaților bolnavi și a sădit în sufletele lor iubirea de țară și neam. În executarea serviciului religios propriu-zis nu a lăsat nimic de dorit. Teolog căutând a se instrui neîncetat, sănătos de corp și de spirit, *este un element prețios, care face onoarea corpului preoțesc* (Col. dr. C. Ticu – în realitate este vorba de viitorul general dr. Constantinescu Firu – n.a.)¹⁷.

La regiment și-a făcut serviciul cum rar se întâmplă: a sfătuit ofițerii în tot timpul, ducându-se și călare la posturile care erau pe Malul Nistrului; a îngrijit de sufletul soldatului. [...]

A început imediat propaganda națională prin sate. Felul cum a lucrat în această direcție a dat rezultate foarte bune... A fost și este o mare pierdere... Toate satele admirând felul cum făcea serviciul divin și toți sătenii veneau de mi-l cereau să rămână preotul lor (comandantul îl recomandase și insistase ca acesta să rămână ulterior preot de garnizoană sau de unitate militară în Basarabia – n.a.).

Este un prea distins preot. Pentru meritele ce are pe terenul religios, pe cel național și pentru munca fără preget ce a depus la regiment, îl propun la avansare la gradul de maior în mod excepțional (Col. Gh. Rasoviceanu)¹⁸.

5. Preotul Mănescu N(icolae), Apa-Sărată, Muscel, de la Ambulanța Diviziei I-a, în tot timpul campaniei a fost în mijlocul trupei și al răniților, căutând să le ridice moralul și să-i îmbărbăteze în luptă. În perioada refacerii (sic!), pe lângă slujba de

¹⁶ Idem, doc. 257, poz. 65, p. 440-441.

¹⁷ Idem, doc. 257, poz. 76, p. 443.

¹⁸ *Argeșul Ortodox*, Pitești, nr. 244, 8 decembrie 2005.

confesor a adus *mari și utile servicii bolnavilor*. În timpul epidemiei de febră recurentă și tifos exantematic *a ajutat pe medici* cu rizicul (sic!) de a contracta această boală. Nu a pierdut niciodată ocazia de a face trupei servicii religioase, de a ține predici și a da sfaturi, dovedind că *e la înălțimea unui bun și vrednic preot militar* (Dr. Ceaparu, Dr. Bădescu)¹⁹.

6. Preotul Tomescu Gheorghe, Țigănești-Muscel, de la Brigada a 6-a Artilerie, se achită *foarte bine* de toate însărcinările, este inteligent, cult și cu multă trageră de inimă la serviciu (Colonel Cornățeanu). A luat parte la toate luptele de la Pralea-Mărăști, la Soveja-Oituz, unde a dovedit pe lângă cultura sa sufletească și *știința de a insufla trupa* sub focul violent al dușmanului. Este un preot de valoare. (Colonel Cardaș)²⁰.

7. Preotul Popescu Stan, Topoloveni-Muscel, de la 2 Vâlcea, în tot timpul a căutat să se achite *în mod desăvârșit* de înalta sa chemare, făcându-se iubit de trupă și ofițeri. În toate ocaziunile a ținut frumoase predici trupei. De când regimentul este pe front, vizitează trupa atât la rezervă, cât și în tranșee, sfătuind și îmbărbătând pe soldați cu cuvântul său. Îl apreciez ca *un preot de valoare*, care știe să-și îmbărbăteze trupa și știe să se facă iubit și ascultat de ea (Lt. Colonel Peștișu)²¹.

8. Preotul Mușetescu Gheorghe, de la Regimentul 1 Mehedinți nr. 17, și-a îndeplinit totdeauna datoria, în mod foarte conștiincios. În toate sărbătorile a ținut conferințe trupei. Nu a ezitat de a merge întotdeauna și pe front. Este animat de frumoase sentimente naționale. Are cultură generală întinsă, având și facultatea de teologie. Este *un prea bun preot sub toate raporturile* (Colonel Ionescu Justin). Părintele Mușetescu s-a achitat *foarte bine* de misiunea sa. Și-a îndeplinit datoria cu multă conștiinciozitate și a contribuit mult la ridicarea moralului ostașului (General Obogeanu)²².

9. Preotul Ionescu Ioan, Nămăești-Muscel, de la Regimentul Teleorman no. 20, e dotat cu o frumoasă cultură generală, cu foarte frumoase sentimente patriotice. Cu mult *drag și multă însuflețire* a urmat regimentul în toate împrejurările. Venit în regiment în septembrie 1917, a trecut pe frontul Nămolosa. Sub mângâierea lui preotească *a încălzit cu totul pe soldați, cu diferite convorbiri pe front*, dându-le cele mai folositoare sfaturi. Și-a îndeplinit serviciul cu multă conștiință și mult zel, dragoste și devotament. În Basarabia a luptat prin toate mijloacele frumoase și din tot sufletul pentru naționalizarea populației, pentru răspândirea graiului românesc și a cultului creștin. A ținut săptămânal slujbă religioasă în satele din zona regimentului, unde a ținut și foarte frumoase și însuflețite predici, apropiindu-și populația. A fost veșnic neobosit pentru îndeplinirea frumosului scop ce urmăream și pentru care *a primit viile mulțămiri ale subsemnatului*. Este un preot distins și *face cinste clerului român, pentru care merită toată lauda* (Lt. colonel Bărbulescu)²³.

¹⁹ Gheorghe Nicolescu și alții, *op. cit.*, doc. 257, poz. 102, p. 448.

²⁰ Idem, doc. 257, poz. 129, p. 453.

²¹ Idem, doc. 257, poz. 137, p. 455.

²² Idem, doc. 257, poz. 145, p. 456.

²³ Idem, doc. 257, poz. 151, p. 457.

*
* *
*

Momentele de glorie din istoria unui popor se datoresc și PERSONALITĂȚILOR care, prin vizionarism și prin credința lor în Dumnezeu, reușesc să îndrume poporul, constituind ele însele MODELE VII DE VIAȚĂ. Alături de figurile luminoase din cadrul Armatei și a vieții civile, preoțimea română și ierarhii locurilor au constituit de-a lungul istoriei zbuciumate a acestui neam asemenea modele înaintemergătoare și milostive.

Jertfa preoților militari musceleni aduși la lumină în prezentul studiu merită prețuirea noastră sinceră, acum, cu câteva luni înainte de a marca trecerea a 100 de ani de la izbucnirea Primului Război Mondial, conflagrația în urma căreia, în „cenușa imperiilor”, România s-a Reîntregit.

Împlinirea unui ideal visat secole la rândul, „Un popor, o limbă și o singură inimă”, ne-a apropiat atunci pentru prea puțin timp, din nefericire, prinși treptat între ciocanul și nicovala totalitarismelor roșii, brune, verzi și negre. Cu prețul milionului de jertfe de atunci, la care se adaugă, desigur, alte milioane, începând cu jertfa lui Decebalus per Scorilo și până la sutele de mii de morți din temnițele comuniste.

**PROFESORUL ȘTEFAN CIUCEANU (1875-1936),
DIRECTORUL MUZEULUI OLTENIEI ȘI AL BIBLIOTECII „AMAN”
DIN CRAIOVA, APĂRĂTOR AL VALORILOR CULTURALE ROMÂNEȘTI
ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL**

Toma Rădulescu

În ziua de 14 martie 1936, în noaptea de sâmbătă spre duminică, în urma unui atac de cord în casa sa din Craiova de pe strada Nicolae Bălcescu, trecea la cele veșnice profesorul de istorie, Ștefan Ciuceanu, fondator ale unor instituții culturale și de învățământ.

De la sfârșitul secolului al XIX-lea și până la instalarea regimului totalitar comunist, orașul Craiova, ca mai toate orașele mari și mici ale României, au dat țării adevărate reperi morale și intelectuale prin elitele acestora, mulți dintre aceștia creatorii unor importante instituții. Aici putem enumera, fără teama de a greși cu ceva, pe profesorul de istorie Ștefan Ciuceanu (1875-1936), părintele Muzeului Regional al Olteniei, înființat cu contribuția majoră a acestuia și ajutorul prefectului Doljului – C.N. Popp, la 1 aprilie 1915, în Palatul Administrativ. Ștefan Ciuceanu a fost membru fondator al primului Comitet de redacție al revistei „Arhivele Olteniei” – „cea mai valoroasă, având profil enciclopedic”, alături de prof. Toma G. Bulat din Râmnicu-Vâlcea, Alexandru Bărcăcilă din Turnu-Severin, secretar de redacție – C.D. Fortunescu, profesor de limba franceză din Craiova, codirector din 1923 și director din 1926 după moartea dr. Charles Laugier. Tot Ștefan Ciuceanu este coautor al programului viitoare reviste, care avea dorința de a „publica tot ce interesează Oltenia, atât cercetări asupra trecutului, cât și manifestările culturale și de viață oltenească din prezent”.

Profesor și patriot mai înainte de toate, Ștefan Ciuceanu este unul din principalii făuritori ai instituțiilor de învățământ liceal din noile provincii alipite României după 1918. Astfel, în anul 1922 la solicitarea lui Ionel Brătianu și a doctorului Constantin Angelescu, părăsește Craiova și pune bazele Liceului „Moise Nicoară” din Arad.

În domeniul apărării și conservării monumentelor istorice din Oltenia, profesorul Ștefan Ciuceanu poate fi considerat primul care a înțeles necesitatea salvării unor situri arheologice de importanță națională și internațională, a unor monumente istorice (biserici și construcții civile). Ștefan Ciuceanu, cu o viziune modernă și cu legături multiple cu personalități din întreaga Europă Occidentală și Centrală, a întocmit în calitate de membru corespondent pentru Oltenia al Comisiunii Monumentelor Istorice planuri de reconstituire a unor monumente istorice (vezi cazul Hanului Hurez din Craiova, proprietatea ctitoriei lui Constantin Brâncoveanu, Mănăstirea Hurez – Vâlcea), a făcut fotografii pentru păstrarea memoriei unor biserici și altor construcții, a salvat de la dispariție bunuri culturale cu valoare de patrimoniu cultural național, pe care le-a dus fie la

„Muzeul Aman” din cadrul „Fundației Aman” în anii 1911-1914, 1918-1919, fie la Muzeul Regional de Antichități și Istorie al Olteniei în anii 1915-1936, în calitate de director și de profesor.

Ca profesor la Colegiile Naționale „Carol I”, „Frații Buzești”, „Gheorghe Chițu” din Craiova, liceele „Ilie Țichindeal” și „Moise Nicoară” din Arad, a format generații de elevi cărora prin exemplul său le-a influențat destinul. Exemplul cel mai edificator este cel al viitorului membru corespondent al Academiei Române și urmaș al său la Muzeul Olteniei, Constantin S. Nicolăescu-Plopșor, dar și fondator al Institutului de studii socio-umane din Craiova, care în semn de prețuire îi poartă numele. Acesta a avut ca prototip pentru cariera sa pe Ștefan Ciuceanu. Personalități ale culturii și științei românești au rămas marcate de felul de predare și transmitere a cunoștințelor de istorie și cultivare a patriotismului fierbinte al prof. Ștefan Ciuceanu. Edificatoare sunt amintirile academicienilor craioveni Radu Voinea sau Mihnea Gheorghiu, dar și ale altor foști elevi ai săi cu notorietate locală sau națională.

La împlinirea a 80 de ani de la trecerea în eternitate a celui care a fost fondatorul Muzeului Olteniei, am considerat necesar să aducem unele lămuriri legate de apărarea patrimoniului cultural-național în condițiile dramatice ale ocupării unei importante părți din țară de către armatele dușmane germane în anii 1916-1918.

După înfrângerile armatei române în urma dramaticelor confruntări cu invadatorii trupelor germane și austro-ungare, devenise evident că și orașul Craiova va fi ocupat de către aceștia și cu consecințe dramatice pentru patrimoniul nostru cultural național, care putea fi distrus sau înstrăinat. Având în vedere această grea situație, Ștefan Ciuceanu a întocmit în calitate sa de director onorific al Muzeului Olteniei numeroase referate prin care solicita organelor în drept să ia măsurile necesare care să asigure piesele muzeale de interes național existente în cadrul Fundației „Alexandru și Aristia Aman”, dar mai ales ale Muzeului Regional de Antichități și Etnografie al cărui patrimoniu se afla găzduit la parter în cadrul Prefecturii județului Dolj. De fiecare dată s-a izbit de nepăsarea și lipsa de organizare a autorităților locale de atunci, care se dovedeau uneori a fi neputincioase în fața dezastrului suferit de trupele române în prima parte a războiului. Temerile sale au fost întemeiate, căci la sediul Prefecturii unde se afla muzeul s-a instalat un birou al administrației de căi ferate militare, iar toate obiectele de etnografie au dispărut fiind însușite în special de ofițerii armatei germane de ocupație. Tot atunci, la intrarea armatelor germane în Craiova, viitorul director Theodor Popescu, custode, a rămas singurul în postul său, căci Theodor Defleury s-a refugiat în Moldova, iar servitorii erau mobilizați. Rezumăm din raportul acestuia întocmit la 14 august 1918 și adresat președintelui Comisiei interimare a Craiovei în care se arată că a doua zi după ocuparea Craiovei de trupele dușmane, adică la 9 noiembrie 1916, a primit sarcina să se mute cu domiciliul în casele fundațiunii și „a salva avutul aflător în fundație. La controlul ce am făcut Muzeului și Pinacotecii, am găsit ramele de la tablouri împrăștiate, tablourile scoase din ele, iar din rama tabloului cel mare de pictorul Stoenescu „O laie de țigani la drum”, tabloul fiind tăiat cu cuțitul și luat. Raportând cazul domnului maior și consul Springer ce erea și Primariul orașului, domnia sa, după cercetările făcute în diferite direcțiuni asupra disparițiunii tablourilor, a găsit în luna iunie 1917 pe o femeie,

soția servitorului mobilizat Mărin Jifcu (originar din Cenade-Maramureș, locuia datorită lui Ștefan Ciuceanu la sediul Fundației „Aman”, la 11 nov. 1914 renunțase „la protecțiunea statului Austro-Ungar înțelegând ca de acum înainte să se supue legilor și regulamentelor Țării Românești”¹ – „fiind ridicat de două sentinele germane pentru dezertare de sub drapelul armatei austro-ungare” în vara anului 1918 (n.n. încă cu mult înainte din 1916 trecuse prin detenție și eliberat după mari și numeroase intervenții ale unor craioveni în frunte cu Ștefan Ciuceanu, a intervenit pentru că în timp de război dezertarea era pedepsită cu condamnarea la moarte, deși acesta se refugiase la Craiova cu mulți ani înaintea începerii războiului mondial), care, deși era în Moldova, auzind ce „abuz de putere” s-a întâmplat, care i-a dat indicațiuni că tablourile ce lipsesc ar fi îngropate în grădina fundației. Domnul primar Springer aducând o echipă de 6 soldați după sondagiile făcute, a găsit o groapă mare din care a scos 45 tablouri, toate pe pânză și ulei, iar din ramele aflate goale în număr de 11 mai lipsind încă aceste tablouri cu toate sondagiile făcute de soldați nu s-au mai putut găsi. Din tablourile scoase din pământ, trei s-au găsit stricate cu desăvârșire, iar parte din celelalte zgâriate sau deteriorate. Domnul primar Springer ordonând punerea în ramele lor a acestor tablouri, ordinul s-a executat prin firma Kușelik, Primăria plătind pentru această lucrare lei 500. Tablourile ce s-au găsit sunt următoarele: Theodor Aman – 1) „Lectură în parc”, 2) „Laptangiul”, 3) „Cu furca în prag”, 4) „Portretul lui Alexandru Aman ca tânăr” (aquarelă), 5) „Portretul Pepicăi Aman”, mama pictorului și a lui Al. Aman (aquarelă), 6) „Dama care pictează”, 7) „Portretul lui Theodor Aman” (aquarelă), 8) „Portretul lui Theodor Aman lucrat de el însuși”. Nicolae Grigorescu: 9) „Biserica din sat”, 10) „Ovreiul”. Gheorghe Tătărescu: 11) „Portretul doamnei F”².

Din cele două vitrine pentru monede am găsit lipsă: monedele grecești, românești vechi, romane republicane și imperiale, din evul mediu și timpuri moderne de aur, medaliile pentru străini. Din obiectele de valoare: ceasornicul cu lanț de aur, cheie și două medalioane unul cu inițialele A.A. Trei butoni de mărgăritar ai lui Al. Aman, doi butoni cu pietrii de briliant, o satalemă de aur de la ceasornicul Aretiei Aman, ceasornic vechi de aur cu perle, un inel cu piatră mare de briliant, un ceasornic de aur pentru damă, o pereche cercei de aur lungi cu pietre și mărgăritare, două farfurii Sévres și două cești cu inițialele L.F. 1844 (n.n. regele Franței Ludovic Filip), o țigaretă de chihlimbar, un ceas cu lanț de aur care a aparținut lui Gheorghe Chițu”².

Tot în noiembrie 1916, s-au refugiat în Moldova directorul Fundației „Alexandru și Aristia Aman” – Theodor Popescu, profesor la Liceul „Carol I” și coleg cu Ștefan Ciuceanu, precum și bibliotecarul șef Theodor Defleury, rămânând pentru apărarea colecțiilor și a celorlalte bunuri custodele C.E. Petrescu. Acesta din urmă, în ziua de 9 noiembrie 1916, a primit aprobare din partea autorităților să se mute în casele fundației. Înaintea ocupării Craiovei de trupele germane, la 8 noiembrie 1916, Theodor Popescu, directorul Fundației, a îngropat 46 de tablouri, printre care și monumentalul tablou al lui

¹ SJAN, Dolj, Prefectura județului Dolj – Serviciul administrativ, dos. nr. 7/1915, f. 7, doc. din 5 ian. 1915.

² Arhivele Muzeului Olteniei, dos. 1915-1926, f. 106 – referat nr. 26 din 23 sept., 1920, întocmit de Ștefan Ciuceanu și adresat prefectului de atunci George Negrețu (18 mart. 1920 – 1 aug. 1921).

Eustațiu Stoenescu, intitulat „O laie de țigani la drum”. Multe din picturi au fost ambalate în tuburi de zinc de mici dimensiuni, ceea ce a dus la o degradare a lor. Conform listelor de inventar întocmite de Ștefan Ciuceanu la începutul anului 1919, numeroase monede antice și medievale, precum și câteva obiecte (costume și alte accesorii de port popular oltenesc, fotografii de monumente istorice și case vechi, etc.), au dispărut din inventar. Din nefericire directorul onorific și profesorul de germană de la Liceul „Carol I”, W. Schroff, a încurajat acțiunile bibliotecarului șef de atunci – Filip Sireteanu, care a scos din inventar cărțile și revistele în special de limbă franceză, dar și cele considerate ostile Puterilor Centrale (Germania, Austro-Ungaria). Pentru aceste încălcări ale legii, între care și alte 20 excrocherii, Filip Sireteanu a fost condamnat după încheierea războiului la o detenție de un an și patru luni³. În anul 1918, conform tabloului de funcțiuni al Fundației „Aman”, directorul numit de autoritățile instalate de guvernul Al. Marghiloman, dar în urma aprobării obligatorii a autorităților militare germane de ocupație, în ziua de 16 iulie 1918, a fost Ion Mongescu (n. 8 nov. 1856 Târgu Jiu, str. Remus), copist la Primăria Craiovei pe la 1906⁴ (acuzat de mai multe nelegiuiri de către Ștefan Ciuceanu la revenirea din exilul din Moldova). Mai erau salariați – C. E. Petrescu, custode de muzeu, numit încă de la 8 apr. 1911, P. Anastasiu (numit la 8 aug. 1918), Eliza C. Petrescu, bibliotecar (numită la 9 nov. 1916), Alexandru Iacobescu, bibliotecar (numit la 1 sept. 1918, mobilizat la 15 aug. 1916 la Regimentul I Dolj Infanterie, prizonier la 23 nov. 1916, iar la 25 mai 1917 repatriat)⁵. Nu trebuie uitat că Ion Mongescu era conservator marghilomanist și că a mai încercat și unele lucruri pozitive. Astfel, la 18 sept. 1918, solicita autorităților de atunci achiziționarea unui tablou al lui Theodor Aman (portretul mamei sale Pepica Aman), care se afla în proprietatea lui Alexandru Murgășianu. Acesta era urmașul ctitorilor bisericii Sf. Arhangheli și cu legături cu strămoșii lui Ștefan Ciuceanu, care locuia în mahalaua bisericii amintite mai sus, cu certitudine legat prin înaintașii săi de Dimitrie Aman. Portretul Pepitei Aman din colecția Fundației era „deteriorat prin rulare nepricepută și îngropare în pământ. Tabloul din posesia domnului Murgășianu, care a stat tot timpul ocupației germane într-un birou sanitar german, este în perfectă stare. Interesantă este și încercarea de achiziționare a colecției de insigne și medalii românești, care aparțineau lui Constantin Orășanu din București, al cărui tată a fost prieten bun cu Theodor și Al. Aman. „Muzeul nostru dispune deja de un început serios de colecțiune de medalii constând din peste 200 de bucăți (n.n. aproape toate medaliile provin din anii 1911-1914, când director era Ștefan Ciuceanu); acest început trebuie neapărat completat și cu atât mai grabnic cu cât în urma evenimentelor petrecute materialul medalistic românesc s-a micșorat în mod simțitor, mai ales prin cumpărare de către colecționarii amatori străini și presupun că va fi cu mult mai anevoie în viitor să ni se ofere o colecțiune atât de completă și de variată ca aceasta a domnului Orășanu” arăta Ion Mongescu la 18 sept. 1918 într-o scrisoare adresată lui Constantin Orășanu. Tot acesta solicita conducerii municipale să i se permită să procure sumele de bani necesare achizițiilor în vederea completării sumelor modeste

³ Arhiva Fundației „Alexandru și Aristia Aman”, corespondență, 1918, f. 64.

⁴ SJAN, Dolj, Fond Primăria Craiovei, Serv. adms. dos. 35/1906, f. 106.

⁵ Arhiva Bibliotecii județene „Alexandru și Aristia Aman”, dos. 1919, corespondență, f. 66.

acordate Fundației „Aman” de Primăria Craiovei: serbări în beneficiul fundațiunii cu artiști profesioniști și diletanți (n.n. amatori), care își ofereau concursul gratuit, iar sala Teatrului Național s-ar putea obține tot gratuit, dar plătind numai cheltuielile necesare desfășurării spectacolului, iar plasamentul biletelor ar putea fi făcute de director și de personalul fundației; mulți vizitatori erau dispuși să dea diferite sume de bani – de aceea s-a înființat un registru „în care benevolii donatori se vor putea înscrie, iar sumele rezultate să se întrebuințeze în scopul arătat”⁶.

Biblioteca s-a transformat într-un instrument al politicii germane, care a impus un anumit program acesteia în care în fiecare seară se țineau cursuri de limba germană. Întreaga Fundație a fost văduvită de cele 53 mănere și 53 plăci pentru ușile acesteia, care au fost luate de comandatura germană, la fel ca și clopotele bisericilor și mănăstirilor, pentru industria germană de război. Custodele C. Petrescu, desigur sub influența ocupantului german, solicita președintelui Comisiei interimare ca pentru economie să se suprimă posturile de director și bibliotecar șef, rămânând ca personal un custode al Fundației, doi bibliotecari și doi servitori. „Se va realiza astfel o economie de 5000 lei anual și dacă veți binevoi a găsi cu cale de a recompensa munca ce vor depune ceilalți funcționari ce vor fi menținuți în buget, cum și a ține seama de greutățile enorme ale traiului de astăzi, adăugând fiecăruia 30-40 lei lunar, veți realiza totuși o economie de 4000 lei care ar putea fi alocată la cumpărarea de cărți, legatul cărților, care în cea mai mare parte s-a deteriorat ne fiind legate etc.” În 23 martie 1918 președintele comisiei interimare primea o listă cu bunurile care nu mai erau în acel moment în colecțiile Fundației, dar care în cea mai mare parte au revenit la locul lor de păstrare în noiembrie același an. Amintim pe lângă cele 46 tablouri care au fost îngropate în pământ de către refugiatul fost director Teodor Popescu, că nu se găsesc toate monedele și toate medaliile, precum și obiectele de aur ale soților Aman și Cornetti, Gheorghe Chițu, două farfurii de Sévres cu coroana regală și monograma regelui Ludovic Filip al Franței 1844 și două cești la fel. Datorită acestei relatări, avem și imaginea obiectelor care se aflau la Fundație în timpul ocupației (8 nov. 1916 – 31 oct. 1918): antreul cel mic de la intrare – două statui și două pisanii, antreul cel mare de jos, – două sfeșnice împărătești de la mănăstirea Jitianu, fragment pisanie de la mănăstirea Crețești, dulap cu ouă încondeiate, oală cu bani vechi, 14 lucrări de Teodor Aman lucrate cu penița pe peretele din stânga, un mulaj de la pisania mănăstirii Gura Motrului, în partea dreaptă – 21 fotografii și reproduceri, un scaun de lemn, un dulap de la Gheorghe Chițu, un lavoar fixat în perete, o oglindă lavou, garderoba pentru haine. În dulapul lui Gheorghe Chițu se aflau două chilimuri. Biblioteca avea în sala nr. 1 portretele Regelui Carol și Elisabeta, Titu Maiorescu, Barbu Delavrancea, Nicolae Iorga, Teodor Aman, B.P. Hașdeu, Ion Maiorescu, busturile lui Heliade Rădulescu, Hașdeu, Eminescu, portretele lui Alexandru și Aristia Aman, diplomele de pitar, de serdar, de licențiat în drept la Paris, de baccalaureat, de absolvire a liceului român ale lui Alexandru Aman. Sala nr. 2 avea biblioteca

⁶ Arhiva Bibliotecii județene „Alexandru și Aristia Aman”, dos. de intrări și ieșiri pe anul 1918, vezi și adresa nr. 164 din 15 sept. 1918; Dinică Ciobotea, *Aspecte privind păstrarea și ocrotirea colecției familiei și „Fundației Aman” în timp de război*, în ***, Elena Farago. *Biblioteca și societatea*, Comunicări, 70 de ani de la înființarea bibliotecii județene, 8-9 decembrie, 1978, Craiova, 1979, p. 75-76.

de rezervă și cancelaria. Aici erau expuse busturile lui Alexandru Aman și Ion Anestin, portretele lui Lazaru, C. Ciocazan, Tudor Vladimirescu, fotografiile, biserica Sf. Nicolae Belivacă, portretul lui Gheorghe Magheru, harta cu obiecte și monede daco-romane. Se mai aflau un bibelou cățeluș, bust în relief lângă birou, două hărți, două oase de mamut, o mapă cu hărți; în cutie dulap nr. XVI se aflau: 7 copii după tablouri (litografii), 4 albume cu fotografii și vederi, o ulcică pe care scrie Sinaia; în cutie dulap nr. XXII – 3 cutioare galbene dintre care două conținând monede neexpuse, o cupă veche, hârtiile cu notițe de la Elefterie Cornetti, 2 pistoale vechi stricate, o hăinuță de catifea, o carte veche, hârtii vechi; în cutia dulapului nr. XXIII – cingătoare cu sticle colorate, album cu fotografii, pachet cu hârtii vechi, 4 albume cu fotografii, o statueta fără cap, o hârtie pergament cu litere vechi, 2 pachetele cu un album cu cărți poștale ilustrate, alt album cu vederi litoral, o hartă a Principatelor Unite – Basarabia, un pachet cu hârtii oficiale vechi, un album cu vederi din Paris, alt album cu vederi din Veneția, Eugen Carada, Ems, hârtii și cărți vechi ale defuncțiilor soți Aman, 3 șervețele de pânză – țărănești, o haină catifea cusută cu fir, pieptar mic de pânză, o cârpă neagră, diferite scrisori, coli timbrate, o condică cu însemnări financiare, două condice vechi, un album cu fotografii, o carte de rugăciuni. Urmează cutia dulapului nr. XXV și XXVIII (3 fotografii, o iconiță, pumnale vechi). Pe scară – vestibul sus – 9 schițe ale lui Eustațiu Stoenescu, 8 bucăți fotografii și documente, 15 lucrări peniță Theodor Aman, o coroană de la Monumentul Independenței, un scaun sculptat de lemn, 5 fotolii, canapea, 2 taburete, 2 costume țărănești pe manechine, o lădiță de lemn sculptat, 2 urcioare din zona Târgu Jiu, 2 icoane bisericești vechi, o pereche uși împărătești, 5 fotografii înrămate, o scrisoare a lui Tudor Vladimirescu, un tablou copie după Rafael, 2 sfeșnice cu șase lumânări, o icoană veche pe un suport, un baston vechi, o vitrină cu vase, cioburi, hârtii și gazete vechi, o vitrină cu medalii, oale, hrisoave și documente vechi, un paravan, un dulap mare care conține o statueta de porțelan chinezească, un grup statuar de porțelan (o femeie cu doi copii și o capră), două sfeșnice porțelan cu figuri, coloană Vendome de bronz, un obelisc, o sticlă smălțuită albastru, o sticlă de apă încrustată cu pietre și alte elemente, o tavă de argint, 6 pahare de argint aurit, monograme, o ceșcuță cafea de argint cu numele Aristia și farfurioara ei, un cuțit și o furculiță pentru desert cu plăsele de sidef, trei furculițe pentru lămâie dintre care una cu un înger în vârf, o linguriță de argint pentru zahăr pisat, o tavă de argint de formă ovală și cu colțuri susținute pe patru globule, o ceașcă de cafea din argint și aurită în interior, cu flori și monograma lui Alexandru Aman, 12 lingurițe de argint cu vârful ajurate, o sosieră de argint sub formă de pomieră cu doi cerbi și diferite animale pe margine în relief, o ramă de lemn galben cu portretul Aretiei Aman, un calendar cu ceasornic și termometru, o tabacheră de argint aurit pe dinăuntru cu monograme, o scrumieră de baga ajurată, o scrumieră de baga în formă de foi de viță, o scrumieră mică de porțelan cu flori albastre, o călimară mare de bronz, un toc de os în formă de picior de pasăre, un coupe papier de fildeș, un tablou de spumă de mare în formă pătrată, un portmoneu de piele cu ceasornic, o placă de cupru pentru aqua-forte, având gravat numele soților Al. Aman, două vase mici de porțelan chinezesc de formă rotundă și cu capacele lor, o ramă de metal alb cu fotografia testatorului, o farfurioară, o ceașcă albă de porțelan, altă ceașcă și altă farfurioară,

fotografia lui Al. Aman cu ramă metalică, o ladă mare, o cutioară streptoscop cu 18 fotografii, un termometru pe placă de os, 9 farfurii cu marca Sévres 1844 Ludovic Filip, un ulcior de faianță fină smălțuit cu diferite motive colorate, două cochilii de scoici reprezentând un pescar și o pescăriță, un vas de os din coarne de cerb cu margine de metal alb, o stea și luna ambele de alabastru și cu înșeri, un scăunel mic de lemn sculptat, o casetă pentru bijuterii cu geam de cristal, o cutie pentru 12 lingurițe, o cutie pentru 6 păhărele cu monograma A.A., o cutie cu ochelari, 2 cutii pentru medalii, o statueta care reprezintă o femeie, 8 decorații, un album cu fotografii Cornetti, 7 cărți bisericești grecești și românești chirilice, o copertă veche cu aplicațiuni de argint, 2 cărți grecești din 1814 și 1820, 2 fotografii, o carte Regulamentul organic 1832, 10 documente vechi, câteva jurnale vechi, o ramă pictură reprezentând un ofițer, o scenă – gravură reprezentând o luptă, o gravură lipită pe pânză reprezentând unirea românilor, o hartă a Principatelor Unite și Basarabiei.

• Muzeul

Un oratoriu conținând 8 icoane și o carte de rugăciuni, o perină de pluș pusă la oratoriu, o candelă cu suport de lemn sculptat, 6 icoane lângă oratoriu, un portret al lui Theodor Aman, o icoană lucrată cu fir, o măsuță trepied pe care stă portretul lui Theodor Aman, un Gobelin, 3 mese cu desene în mozaic – una mare și două mai mici, un dulăpior cu desene – flori (colț), o pendulă deasupra dulăpiorului, o statueta deasupra dulăpiorului, o pendulă cu două amfore, un bust studiu cu pedestal, un fotoliu și un scaun la fel cu acesta, o masă mare cu desene romane pe care stau trei statuete și două șfeșnice de argint, o măsuță mare cu desene – flori, pe care stau două vase, o masă cu desene – flori pe care stau trei statuete și două șfeșnice, un birou cu capacul rotund pe care stă portretul reginei Elisabeta, o măsuță neagră cu desene, flori pe care stă un vas japonez, un bust al lui Theodor Aman, un dulap cu geam conținând următoarele: două rame pentru fotografii, o statueta, o hârtie de 5 lire, o țigaretă mică de chihlimbar, o găleată pentru cap de mărgean, o statueta reprezentând un leu rănit, o fotografie a soților Aman, o cutie cu medalii și o medalie în miniatură, o brățară, doi cercei și o agrafă de același fel, doi cercei cu desene, trei agrafe, două medalioane, un toc, 9 porțelanuri de Sévres, două farfurii cu flori, patru statuete, o iconiță Maica Domnului cu Iisus, două pudriere de porțelan cu margini aurite, o sticluță pentru parfum și o pudrieră la fel, o mică pudrieră rotundă, o scrumieră albastră cu desene – flori, două oglinzi – una pătrată și una rotundă, o periniță cu trei flori de os, o croșetă mică, patru tocure, o călimăruță de os, două bibelouri reprezentând doi căței, o scoică de mare, două vase mari cu desene daco-romane; un dulap cu crestațiuni și placă de marmură pe care stă o pendulă și două vase. În dulap mai sunt o bonetă de catifea cu fir, două prosoape fine, un fes lucrat cu ciucure, 6 perdele. Un dulap donație Cornetti pe care stă o statueta și patru vase cu desene pompeene. În dulap sunt: două ouă aurite cu panglici roze, o cofetieră mică de argint, trei filigene de porțelan, două cești cu farfurioarele lor și cu capac, trei cuțite de argint și trei furculițe de argint, două pungulițe, două iconițe de argint dintre care una se deschide, un pieptar cusut, o insignă tricolor, o centură de metal, două pistoale vechi, trei cutioare pentru țigări – tutun, două pumnale cu mânere de argint, un cuțit cu teaca de argint, 8 medalii moderne, o iconiță, o cutiuță de lemn, o

țigaretă de chihlimbar jumătate os sculptat, un fes cu ciucuri de fir cu bănuți de aur turcești, o pereche papuci cusuți cu fir, un evantai mic, o cartușieră de metal, un colier de metal, două legături cu bumbi, o pereche paftale, 9 bucăți medalii și decorații, 8 bumbi de metal, două brelocuri de metal; un scaun cu patru capete vultur, o măsuță neagră cu flori pe care este un vas japonez, o statueta reprezentând cele trei grații, un vas de bronz cu sculpturi – vulturi pe pedestal leu, o statueta bronz reprezentând un chitarist pe pedestal, o etajeră de lemn cu 7 steaguri îndoliate pentru răpirea Basarabiei, o etajeră cu un steag al districtului Dolj, un steag al Craiovei. Un dulap cu încrustațiuni și placă de marmură pe care stau două sfeșnice și o pendulă; în dulap sunt trei cuverturi mătase și 6 draperii. O măsuță rotundă – trepied pe care stă o statueta cu trei copii, un dulap cu încrustațiuni de fildeș pe care stă o pendulă mare aurită, două vitrine cu geam pentru monede – goale, 27 tablouri pânză ulei, 4 farfurii de perete, un portret de femeie lucrat în mozaic, două portrete pe aramă, două tablouri mici pe lemn, 9 bucăți transparente la ferestre.

• **Pinacoteca**

O masă cu postav verde, călimară, registru vizitatori, două canapele cu îmbrăcăminte de mătase, 4 taburete, două fotolii, 14 scaune, două rondouri de catifea, o vitrină cu 5 paftale, 6 vase de aramă și cositor, o candelă veche de metal, un ciubuc vechi, o hârtie turcească, hârtii vechi tipărite și scrise, un paravan, 96 tablouri pânză vechi dintre care unul fotografia tabloului „O laie de țigani la drum”, 12 transparente la ferestre.

Atenusele muzeului, pivnița, pod, curte, grădină, unelte diferite

Patru steaguri românești și trei steaguri italiene, patru candelabre, trei foraje pentru sobe, un cufăr vechi, două biciclete vechi – una de lemn și alta de fier.

Dependințele Fundațiunii

Locuința personalului

12 tablouri pânză ulei, 5 tablouri pictură pe lemn, portret – fotografie Al. Aman, tablou brodat pe mătase, o oglindă ovală.

Încă din 18 aprilie 1918, autoritățile locale în frunte cu G.D. Pencioiu – reprezentantul orașului Craiova, cereau înlocuirea mânerelor de la uși și ale plăcuțelor de alamă însușite de ocupantul german cu altele noi, repararea soneriilor acestei fundații, dar nu s-a luat nici o măsură. De asemenea, la aceeași dată, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Administrația Casei Bisericii, Comisiunea Monumentelor Istorice prin autoritățile locale cereau „a ne comunica în ce stare se află colecțiuni arheologice din Muzeul «Aman»”. Președintele era pe atunci Grigore Pișculescu – părintele Gala Galaction, iar secretar Virgil Drăghicescu. Custodele Constantin Petrescu la 29 aprilie 1918, printr-un referat comunica autorităților locale și centrale următoarele: „Colecțiunile arheologice din Muzeul «Aman», fiind păstrate de subsemnatul se găsesc astăzi, ca și înainte de ocupațiunea armatelor germane.” Cele relatate corespundeau în parte adevărului, căci o parte din monezile fundației au dispărut – așa cum rezultă din procesul verbal întocmit de Ștefan Ciuceanu cu prilejul predării inventarului muzeului în prima parte a anului 1919. Ceva mai târziu, la 13 august 1918, se constata „că acoperișul localului destinat muzeului și bibliotecii fiind deteriorat, ploaia pătrunde în clădire. Vă rog respectuos a

interveni la serviciul tehnic pentru repararea grabnică a acoperișului său, altfel s-ar putea să se strice însăși zidurile clădirii”⁷.

Iată ce spunea la 21 oct. 1918 cu adresa nr. 8254 comisia interimară a orașului Craiova despre directorul Fundației „Aman”, Ion Mongescu, un loial colaborator al dușmanului ocupant: „Părăsirea serviciului foarte des și fără știrea noastră și mai cu deosebire în a face descoperiri dăunătoare, cum avem informațiuni pe care le vom da la timp în sarcina dumneavoastră, care aveți un rol cu totul contrariu de cel întrebuițat de dumneavoastră periclitând bogățiile naționale, dovedind în modul acesta unde a ajuns lipsa de aptitudini pentru frumoasa însărcinare ce vi s-a dat”. Comisia interimară îi cere acestuia să depună actele justificative pentru diferitele cheltuieli efectuate în perioada mandatului său. De asemenea, la 3 nov. 1918, prin adresa nr. 8.611 a Direcțiunii administrative a orașului Craiova, Ion Mongescu este acuzat de neîntocmirea inventarelor după numirea sa la 16 febr. 1918 și evident la aprobarea demisiei acestuia începând cu 1 nov. 1918. Cu adresa nr. 8.923 din 14 nov. 1918, aceeași direcțiune administrativă face cunoscută începând cu data de 1 nov. 1918 numirea lui Ștefan Ciuceanu ca director al Fundației „Alexandru și Aristia Aman”. În cursul lunii nov. Ion Mongescu a predat inventarul fundației. Astfel, așa cum rezultă din Tablou de medaliile, plachetele, insignele și jetoanele muzeului de la 27 ale lunii amintite, mai erau 335 exemplare, ceea ce presupune că cel puțin cu circa o lună înainte fuseseră achiziționate o parte din medaliile și insignele lui Al. Orășanu din București⁸. Ștefan Ciuceanu a reușit să recupereze obiectele și monedele de aur aflate într-o cutie de valori la Banca Națională din Craiova, unde fuseseră depuse pentru siguranța lor înainte de ocuparea Craiovei de armata germană la 8 nov. 1916.

Odată cu ocuparea Olteniei de către trupele germane în noiembrie 1916, administrația germană s-a interesat și de obiectivele arheologice importante din teritoriul administrat de acestea. Astfel, directorul Muzeului Imperial de Antropologie și Etnografie din Berlin – consilierul aulic Carl Schuchhardt și prof. Rubenson, în lunile septembrie și octombrie 1918, au continuat săpăturile arheologice la Sălcuța. Rezultatul acestor săpături, împreună cu o parte din materialele obținute din săpăturile din 1916, au fost ambalate în 50 de lăzi și expediate la Berlin. De atunci muzeul din capitala Germaniei a intrat în posesia celei mai importante colecții de idoli neolitici care încântă specialiștii prin valoarea lor plastică cu toate demersurile făcute de țara noastră pentru recuperarea lor. Tot în septembrie 1918, cei doi celebri arheologi germani au continuat investigațiile arheologice începute de Ștefan Ciuceanu și Ion Andrieșescu în cetatea getică fortificată intitulată „Cetatea Jidovilor” de pe raza comunei Coțofenii din Dos, datată secolele IV-III î. Chr., premieră pentru țara noastră în acele momente și asemănătoare cu o altă cetate aflată în Germania aproape de izvoarele Dunării. Cei doi arheologi au făcut săpături în cele două valuri de pământ unde au identificat și un zid format din turte de lut care în anumite porțiuni au devenit cărămizi complet roșii, dar

⁷ Arhiva Bibliotecii județene „Alexandru și Aristia Aman”, Dosar de intrări și ieșiri pe anul 1918, adresa nr. 3774 din 12 iunie 1918.

⁸ Ibidem, Dos. de intrări și ieșiri pe anul 1918, nenumărat, vezi și adresa cu nr. 221 din dec. 1918 a lui Ștefan Ciuceanu către Primăria Craiovei pe care o reproducem în anexă.

care inițial au fost clădite în stare de chirpici⁹. Importanța excepțională a acestei descoperiri a lui Ștefan Ciuceanu a făcut obiectul unor studii și săpături arheologice extinse până în zilele noastre. Cităm cu această ocazie arheologii care s-au ocupat de cetatea de la Coțofenii din Dos: Karl Schuchhardt¹⁰, Ion Nestor¹¹, Vlad Zirra, Nicolae Conovici, George Trohani, Petre Gherghe, Petre Alexandrescu, Gheorghe Gâță, Vlad V. Zirra¹², Mircea Babeș¹³.

La intervențiile repetate ale lui Ștefan Ciuceanu reprezentanții României la conferințele de pace de după război au solicitat restituirea bunurilor confiscate ilegal care încălcau legea din 1913 a monumentelor istorice și arheologice prin executarea unor săpături arheologice de către trupele germane de ocupație. De altfel, aceste demersuri au fost făcute de Ștefan Ciuceanu încă din toamna anului 1918, când se întorsese din Moldova în urma încheierii armistițiului și apoi a păcii separate de la Buftea-București cu Puterile Centrale. Pentru activitatea sa de ocrotire a patrimoniului cultural aflat în București, jefuit sau distrus împotriva normelor de drept internațional în timp de război, la care aderaseră majoritatea statelor europene, generalul von Koch – comandantul trupelor de ocupație din Capitală, l-a pus pe Ștefan Ciuceanu sub urmărirea serviciilor secrete. Profesorul Karl Schuchhardt i-a intentat lui Ștefan Ciuceanu un proces de insultă. Din nefericire, aceste demersuri au fost încurajate de declarația iresponsabilă a directorului Fundației „Alexandru și Aristia Aman” din timpul ocupației germane – Ion Mongescu. Conform documentelor de atunci ale Fundației, rezultă că Ion Mongescu, la 6 oct. 1918, atunci când a aflat că directorul Muzeului Imperial de Etnografie din Berlin, consilierul aulic profesor Karl Schuchardt, împreună cu profesorul Rubenson „fac în împrejurimi incursiuni științifice” comunică Președintelui Consiliului Județean Dolj să i se permită să-i însoțească pe aceștia. De aceea mai târziu Ștefan Ciuceanu l-a acuzat, probabil și pe baza mărturiilor altor craioveni și prieteni, că acesta a trădat interesul național, atunci când i-a îndrumat pe cei doi savanți germani la principalele locuri cu mare valoare arheologică. Dar corectitudinea afirmațiilor lui Ștefan Ciuceanu este confirmată în bună parte de afirmația lui Ion Mongescu, directorul Fundației „Aman” de atunci, care arată că a reușit să obțină „multe resturi ceramice” care proveneau de la Piscul Cornișorului, iar altele de origine dacică din apropiere de Plopșor – Dolj. În privința acuzațiilor aduse lui Theodor Popescu, director al Fundației „Aman”, care i-a urmat lui Ștefan Ciuceanu până la 8 nov. 1918, Ion Mongescu informează printr-un referat (nr. 186) din 24 oct. 1918 că n-a luat parte la acțiunea îndreptată împotriva celui

⁹ Karl Schuchhardt, *Die Burg in Wandel der Weltgeschichte*, Potsdam, 1931, p. 143-144.

¹⁰ Karl Schuchhardt, în *Schumacher-Festschrift*, Mainz, 1930, p. 185-188.

¹¹ Ion Nestor, *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*, 22 „Der RGK”, 1932, p. 157;

¹² Vlad Zirra, Nicolae Conovici, George Trohani, Petre Gherghe, Petre Alexandrescu, Gheorghe Gâță, Vlad V. Zirra, *La station gétique fortifiée de „Cetatea Jidovilor” (Coțofenii din Dos, dép. de Dolj)*, în rev. „Dacia”, serie nouă, 37, 1993, Editura Academiei, 1996, p. 79-157; Vlad Zirra a mai scris despre Coțofenii din Dos în alte publicații: „Thraco-dacica”, 4, 1983, p. 133-148, în *Goneolava i. Chronologie und Stratagraphie der vorgeschichtlichen und antiken kulturen der Donauniederung und Südosteuropas Internationale Symposium Ruma 1986* (sub red. N. Tasič și I. Petrovič, Novisad, 1988, p. 187-200).

¹³ Mircea Babeș, *Despre fortificațiile „Cetății Jidovilor” de la Coțofenii din Dos*, în rev. „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie”, tom 48, nr. 3, iulie – septembrie, 1997, p. 199-236.

amintit mai sus în legătură cu dispariția acelor obiecte care de fapt în totalitate fuseseră salvate de pericolul pierderii lor în condiții speciale de război. Reproducem în continuare o parte din memoriul întocmit de către Ștefan Ciuceanu și adresat în dec. 1918/ian. 1919 lui Alexandru Crăsnaru (1 ian. – 25 aug. 1919), prefectul județului Dolj: „Împotriva acestor săpături ilegale și arbitrare, subsemnatul, am protestat energic, iar protestarea mea, agravată prin declarația domnului Ion Mongescu, directorul Fundației „Aman”, care a călăuzit pe învățații germani în toate cercetările și săpăturile făcute de ei în județ, și le-a dat toate informațiile ce se aflau la arhiva muzeului nostru și care s-a dovedit că era spion în slujba poliției secrete germane, a avut de urmare că am fost chemat la cabinetul 21 al Comandaturii germane Craiova, interogat și dat în judecată pe faptul că am insultat administrația și armata germană declarând că abuzează de forță și nu respectă legile organice ale țării, acuzații formulate în scris chiar de domnul dr. Schuchardt într-o plângere adresată comandaturii. Propun martori pentru cele petrecute la Sălcuța pe domnul Crețu, fost administrator de plasă (Vela), pe primarul Sălcuței, C. Mateescu, învățător, C. Nicolăescu, student (n.n. este vorba de C.S. Nicolăescu-Ploșor – fostul său elev la Liceul „Carol I” și apoi director al Muzeului Olteniei), ș.a. De altfel, însuși directorul Fundației „Aman” recunoaște situația de fapt, lucru pentru care i s-a pus în vedere să-și dea demisia. În raportul adresat președintelui Comisiei interimare acesta arăta că: „Aflând că directorul Muzeului imperial de etnografie Berlin, consilierul aulic prof. Schuchardt, însoțit de profesorul Rubenson, fac în împrejurimi excursiuni științifice, i-am rugat să-mi permită să-i acompaniez într-o excursiune. Cu această ocazie am reușit să aduc pentru muzeul nostru mai multe resturi ceramice provenind unele de la un loc din epoca de piatră care se afla în apropiere de Sălcuța, la loc zis Piscul Cornișorului, iar celelalte de origine dacică găsite în apropiere de Ploșor”¹⁴.

Ștefan Ciuceanu, până la revenirea directorului titular al Fundației „Aman” în perioada 1 nov. 1918 – 15 febr. 1919, când și-a dat demisia din proprie inițiativă pentru că nu era sprijinit suficient în îndeplinirea sarcinilor sale, a fost director al acesteia pentru a doua oară. Atunci, la sfârșitul anului 1918, personalul Fundației era format numai din 7 persoane. Director era Șt. Ciuceanu – căsătorit, cu o familie formată din 3 persoane și o servitoare și care avea un certificat de purtare din 7 martie 1919 în care figura că a acționat în anii 1916-1918 în regimentul medical la poziția nr. 568. Subdirector era Mihail Gelep (1880-1956)¹⁵, pentru operele plastice, mobilizat inițial încă din 1916 în Regimentul I Dolj Infanterie, apoi în cadrul Regimentului 26 Infanterie Rovine și este întâlnit la Dobrovăț-Iași, iar de la 11 mai 1918 era sublocotenent. P. Anastasiu figura ca bibliotecar șef. C.I. Petrescu era custode, iar Al. Iacobescu bibliotecar. Mai erau și doi servitori – Marin Jifcu și N. Branaz. Marin Jifcu a fost mobilizat ca voluntar

¹⁴ Arhiva Muzeului Olteniei Craiova, dos. 1915-1926, adresa din 6 oct. 1918 către Prefectura jud. Dolj, dos. pe anii 1915-1925, memoriul lui Șt. Ciuceanu nr. 1 din 27 febr. 1920, dos. 1915-1927, memoriul din 2 ian. 1912; Alexandru F. Dinu, Marian Barbu, *op. cit.*, p. 54.

¹⁵ ***, *Dicționar...* p. 95; ***, *Reper...* p. 140. Mihail Gelep-Migel a fost pictor și pictor scenograf la Teatrul Național Craiova, a absolvit Școala de Arte Frumoase din București, a participat la expoziții colective și personale mai ales în cadrul Societății Artistice Teodor Aman și al Cercului Artistic oltean, a fost profesor la mai multe școli și licee din Craiova, iar în 1999 Muzeul de Artă din Craiova i-a organizat o expoziție retrospectivă.

în cadrul Regimentului 41 Infanterie (dublura Regimentului I Dolj) și 4 Artilerie, a făcut campania din Moldova unde a participat la principalele lupte de acolo, demobilizat în 1918 după încheierea păcii de la București în vară, capturat de austrieci ca supus ungar și apoi eliberat la insistențele lui Șt. Ciuceanu¹⁶.

Imediat, chiar pe 18 nov. 1918, Ștefan Ciuceanu cerea Primarului Craiovei ca să se deschidă publicului pe lângă cele două săli de bibliotecă și galeriile de tablouri și muzeul „pentru ca Fundațiunea să funcționeze normal”. Dar și acum nu uită grija față de condițiile de conservare „pentru ca acest material artistic să nu fie expus la tranzacțiuni extreme de temperatură ce le-ar periclita conservarea”. Ștefan Ciuceanu sublinia faptul că sumele acordate pentru încălzirea spațiului expozițional erau cu totul insuficiente. Mai târziu, cu câteva zile (adresa din 22 nov. 1918), arăta că a început procesul de inventariere a bunurilor Fundației. „Spre a readuce Fundația în starea de bună ordine în care se găsea înainte de război socotesc că în primul rând se impune inventarierea imediată și bucată cu bucată a întregului material ce aparține bibliotecii muzeului și galeriei de tablouri, constatându-se astfel lipsurile existente¹⁷”.

La întoarcerea sa la Craiova din refugiul din Moldova la începutul lunii septembrie 1918, când orașul se afla încă sub ocupația austro-germană, Ștefan Ciuceanu a observat cu durere pagubele inestimabile suferite de Muzeul Olteniei și Fundația „Alexandru și Aristia Aman”. Mai târziu a întocmit un raport amănunțit asupra pagubelor pricinuite din partea trupelor de ocupație de către Muzeul Olteniei și propune ca martor pentru întărirea celor constatate de acesta peintendentul Palatului Administrativ – Iuliu Ratz. Administratorul amintit îi semnalase lui Ștefan Ciuceanu distrugerea și dispariția unor obiecte de muzeu.

Cităm dintr-un referat al său înaintat Prefecturii Doljului la 27 febr. 1920 cu privire la pagubele suferite de către Muzeul Olteniei: „Înapoiindu-mă în Craiova, pe la începutul lunii septembrie 1918, în timpul ocupațiunii dușmane, am găsit muzeul ce conduc devastat și tot materialul etnografic și o parte din cel arheologic distrus. Aproape 25 de scoarțe vechi naționale, peste 20 de prestelnici și vâlnice cu cele mai vechi, fine și artistice alesături, o întregă colecție de ouă încondeiate, icoane și sfeșnice adunate de prin vechi lăcașuri bisericești, un splendid potir de argint aurit aparținând bisericii din Preajba, o colecție de paftale, monede și peceti vechi, acte din vechime, cărți, hărți, etc. au căzut pradă lăcomiei jefuitoarelor. Fără a ne descuraja de dureroasele pierderi ce suferisem, am început imediat să lucrăm la reconstituirea muzeului, adunând materialul ce se mai găsește împrăștiat și am reușit, în mare parte, să umplem golul produs de împrejurări”. Ca urmare a acestui demers Prefectura Doljului a acordat pentru muzeu suma de 6.000 lei.

Deoarece dr. Karl Schuchardt și Rubenson, arheologi celebri germani, în anul 1918 au transportat la Berlin 20 de lăzi cu materiale, Comandatura locală a trupelor de ocupație curajosului profesor i-au intentat „proces de insultă adus armatei și autorității germane, fiindcă protestase energic împotriva abuzului de putere săvârșit de savanții străini”, care își însușiseră materialul arheologic rezultat în special de la Piscul Corni-

¹⁶ Arhiva Bibliotecii județene „Alexandru și Aristia Aman”, dos. an 1919, corespondență, f. 21, 23-24.

¹⁷ Arhivele Muzeului Olteniei, dos. intrări-ieșiri 1918, adresele amintite de noi.

șorului, com. Sălcuța – Dolj, din vara anului 1916 și care rămăsese depozitat acolo din cauza izbucnirii războiului. Erau remarcabile piesele specifice finalului epocii neolitice, cunoscute sub numele de cultura Sălcuța, în special idolii, care au fost transportate la Berlin în 20 de lăzi, ulterior fiind expuse în cadrul Muzeului de etnografie a popoarelor de acolo¹⁸. Din materialele de origine dacică găsite în apropiere de Ploșșor și cele din perioada neolitică târzie de la Piscul Cornișorului, pentru Muzeul „Aman” au fost atribuite numai cioburi ne semnificative, iar restul au fost expediate la Berlin. Deoarece directorul Fundației „Aman”, Ioan Mongescu, părăsea de multe ori serviciul „fără concediu și fără știrea noastră, mai cu deosebi în a face descoperiri dăunătoare cum avem informațiuni pe care le vom da la timp în sarcina dumneavoastră, care aveți un rol cu totul contrariu decât cel întrebuițat de dumneavoastră periclitând bogățiile naționale, dovedind în modul acesta îndeajuns lipsa de atitudini pentru frumoasa însărcinare ce vi s-a acordat...”, primarul Craiovei, I. K. Peșacov, l-a destituit din funcție așa cum rezultă din adresa primăriei Craiovei din 21 oct. 1918 și l-a numit în loc pe Ștefan Ciuceanu¹⁹. De precizat că subdirectorul Fundației, pictorul Mihai Gelep, l-a determinat pe Ștefan Ciuceanu să-i mulțumească printr-o scrisoare din 18 dec. 1918 „pentru solici-tudinea ce o arată bibliotecii atât de greu încercată sub directorul de tristă amintire Ion Mungescu, spion în slujba poliției secrete germane din acest oraș și dușman al oricărei manifestări culturale românești”²⁰.

Pe baza acestor documente, la 7 febr. 1919, Prefectura de Dolj întocmește o sinteză cu toate pierderile suferite în timpul ocupației, raport care este adresat Ministerului de Interne. Cităm din „Memoriu arătător de pagubele suferite de Muzeul Regional al Prefecturii Dolj, cu sediul în Palatul Administrativ din Craiova cu ocaziunea războiului din 1916-1918: s-au luat o importantă colecție de ouă încondeiate, în număr de aproximativ 200-250, luate de soldați și ofițeri ca amintire în primele zile ale ocupării Craiovei de către Direcția de Căi Ferate a Germane; douăsprezece volume din biblioteca specială a muzeului și întreaga colecțiune a Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice, precum și o parte din arhivă (registru inventar general, dosarul de corespondență de intrare etc.); douăzeci și unu chilimuri și scoarțe vechi țărănești cu interesante alesături, dintre care unul mare 3 x 1,75 m cu fondul liliachiu, având ca motive decorative trandafiri, oameni, păsări în zbor, stilizate; douăzeci și două prestelci vechi cu motive românești, colecționate din comunele Lișteava, Călărași, Grindeni, etc.; șase icoane vechi; un sfeșnic vechi de lemn sculptat (din Vâlcea); un potir de argint aurit din 1793, având pânțele și piciorul splendid decorat, cu un brâu lat de flori fin cizelate, cu inscripția în grecește; șapte perechi paftale de argint de diferite forme și mărimi, decorate cu flori în relief; o colecție de 130 clișee fotografice cu vederi din localități istorice din Dolj și Craiova (au fost ridicate de un ofițer german pentru ilustrarea conferințelor organizate de administrația vamală germană la cercurile de lectori organizate în oraș); șase cutii de clișee fotografice neîntrebuițate, cum și trei fotografii reprezentând vederi de lăcașuri de cult și o proclamație a textului Constituțiunii de la Islaz din 1848;

¹⁸ Arhivele Muzeului Olteniei, dos. nr. 179/1920, f. 1-3.

¹⁹ *Ibidem*, dos. 1916-1926, conform adresei Primăriei Craiova, nr. 8254.

²⁰ *Ibidem*.

un aparat de oțel cu perforator helicoid; un trepid manivelă; accesorii și cutii servind pentru efectuări de sondajii arheologice, lucrat la fabrica Weidmann din Craiova; unelte diferite pentru cercetări arheologice (lopățele, săpăligi, topor, ciocan, ruletă, planșetă, șevalet); un cuier (consolă) sculptat cu motive ornamentale servind la așezarea țesăturilor și chilimurilor vechi ale muzeului; un imens material arheologic din vârsta pietrei lustruite (neolitic) descoperit prin săpături întreprinse de Muzeul Regional al Prefecturii Dolj, la „Piscul Cornișorului” comuna Sălcuța, plasa Vela – Dolj, material depozitat la conacul C. Popp, prefectul județului, înainte de invazia germană, în două camere și într-o spațioasă seră de flori (sute de unelte din silex, numeroase împungătoare din os, arme din os, topoare din piatră, greutăți de război de țesut și plasă de pescuit, numeroși idoli din lut și os de un interes extraordinar; unelte din piatră șlefuită și peste 50 de vase diferite rare și interesante forme)”. „Materialul arheologic descoperit prin săpăturile d-lor Schuchardt și Rubenson în lunile octombrie și noiembrie 1918 a fost împachetat în peste 50 de lăzi și transportat la Berlin”²¹. O altă declarație a lui Ștefan Ciuceanu din 6 noiembrie 1920 arată modul cum a dispărut potirul din 1793: „În noaptea care a precedat evacuarea Craiovei (n.n. nov. 1918) de către ultimele trupe austro-germane (armata lui von Scholz), vitrina a fost devastată prin spargerea geamurilor și între alte obiecte ce cuprindea, în special din cele de metal prețios, a dispărut potirul de la Preajba...”²².

Tot Ștefan Ciuceanu, la 28 decembrie 1918, a întocmit un tablou de pagubele suferite de Fundația „Aman” de pe urma războiului din anii 1916-1918: 28 garnituri clanțe din alamă, rechiziționate de administrația militară germană; un cazan de aramă de 11 kg; 60 volume de cărți luate pentru folosul armatei germane (unele foarte rare); 11 volume confiscate de poliția de cenzură militară germană; 30 numere de reviste franceze; un chilim vechi românesc; trei tablouri aproape complet deteriorate (din cauza ocupației germane); alte zece tablouri deteriorate mai puțin²³.

Anii 1919 și 1920 sunt dedicați de către Ștefan Ciuceanu recuperării bunurilor naționale ridicate de către autoritățile germane în cadrul Conferinței de pace care a urmat încheierii primului război mondial. Tot Ștefan Ciuceanu află de la bunul său prieten Iulius Eschenasy, negustor de antichități, care recuperase vestitul tezaur traco-getic de la Craiova din sec. IV î. Chr. (50 de piese de argint aurit cu reprezentări în special zoomorfe) că acesta a fost achiziționat de statul german prin intermediul unui ofițer și care apoi l-a depus la muzeul din Berlin. Ca atare, Ștefan Ciuceanu informează de cele întâmplate pe profesorul Alexandru Tzigara-Samurcaș (1872-1952)²⁴ care fusese însărcinat de autoritățile române de atunci să se deplaseze la Berlin pentru a recupera bunurile culturale naționale însușite de ocupanții germani. Despre acest fapt, care în cazul tezaurului de la Craiova a avut un final

²¹ *Ibidem*, dos. 1915-1926, adresă către prefect din 26 ian. 1919. Vezi și Luchian Deaconu, *Momente din epopeea făuririi statului național unitar român*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1988, p. 226; Zaharia Găraș, *Din istoria muzeografeiei craiovene*, în rev., „Oltenia. Studii și Comunicări. Istorie-Arheologie”, vol. I, serie nouă, 1990-1995, Craiova, 1998, pp. 224-226.

²² Despre pierderile suferite de Muzeul Olteniei în timpul ocupației vezi Arhivele Muzeului Olteniei, dos. 1915-1926, f. 103 și 104, declarația lui Șt. Ciuceanu din 6 nov. 1920.

²³ Arhivele Muzeului Olteniei, dos. intrări- ieșiri 1918, adresa nr. 227 din 28 dec. 1918 către președintele Comisiunii interimare a Doljului.

²⁴ *** , *Enciclopedia...*, p. 330, specialist cunoscut în istoria artei culte și populare.

fericit prin restituirea sa²⁵, Al. Tzigara – Samurçaş vorbea la Craiova în ziua de 12 martie 1922 în cadrul unei conferințe organizată de Societatea „Prietenii Științei” și intitulată „Arta Craiovei”. El elogia patriotismul și spiritul de sacrificiu pentru salvarea bunurilor culturale naționale de unii fii ai Craiovei, în fruntea acestora situându-se Ștefan Ciuceanu. Demersurile de la Berlin pentru înapoierea lăzilor cu piese de arheologie găsite la Sălcuța și Coțofenii din Dos în cetatea dacică de acolo de pe Valea Jiului, s-au soldat cu un eșec. Cetatea dacică de la Coțofenii din Dos fusese descoperită tot de Ștefan Ciuceanu. Mai târziu cu ocazia vizitei lui Nicolae Ceaușescu în Republica Federală Germană, după reluarea relațiilor diplomatice cu aceasta, arheologii germani i-au prezentat o serie de obiecte dacice, în special ceramică și cărămizi de la cetatea dacică de la Coțofenii din Dos. Întors în țară, acesta a impus reluarea săpăturilor arheologice cu bune rezultate, din care o parte din materialul arheologic a ajuns la Muzeul Olteniei.

Probabil tot din aceeași perioadă, sau mai degrabă din perioada când Ștefan Ciuceanu a fost profesor la Târgu Jiu, datează ca descoperite la Aninoasa cioburi cu găuri butonate aflate în colecția Muzeului Olteniei și semnalate în revista „Arhivele Olteniei”, an II, 1923, pag. 197, dar și cele identice descoperite la Coțofenii din Dos, comunicate de Ion Nestor ca fiind la Muzeul de Etnografie și Arheologie din Berlin, însușite de ocupanții germani în anii 1917-1918. Aceste mărturii sunt consemnate, pe lângă multe altele, de către Dumitru Berciu, care a redactat un tablou de localități și materiale ale culturii neolitice Glina III, descoperite în Oltenia²⁶.

Alături de elevul său C.S. Nicolăescu-Plopșor, Ștefan Ciuceanu a contribuit substanțial la restituirea de către guvernul Germaniei a cunoscutului tezaur traco-getic de podoabe de argint, de harnașament, „de la Craiova” (sec. IV î.Ch.), însușit de autoritățile germane de ocupație din Craiova în anul 1917. Tot lui Șt. Ciuceanu datorăm cunoașterea unor clopote de la bisericile orașului Craiova, care, ca și în multe alte locuri, au fost rechiziționate de ocupantul german și pierdute pentru vecie²⁷.

• Documente

1. 1916, septembrie 10. Craiova. Scrisoare adresată de Ștefan și Eugenia Ciuceanu lui Vasile Ciuceanu, fratele și cumnatul acestora.

Craiova 10 septembrie 1916

Dragă Vasile,

Mare ne-a fost și plăcută surpriza ce ne-ai făcut trimițându-ne știri și din cele mai bune prin d-l plutonier Corneanu.

Tocmai veni Jeni (prima soție Jeni, născută Costopol n.n.) acasă, pe întunericul de iad în care trăim pe la orașe, când văd un militar, o umbră nedeslușită întrebând dacă aci

²⁵ Replicile tezaurului au rămas în colecțiile Muzeului Olteniei, iar originalele se păstrează la Muzeul Național de Istorie a României.

²⁶ Dumitru Berciu, *Materiale pentru preistoria Olteniei. II. Civilizația de tip Glina III*, Muzeul Regional al Olteniei, Craiova, 1934, p. 12-13, nr. 3 și 4.

²⁷ Vezi *Inscripții pe clopote de la Biserica Mântuleasa, Craiova; Inscripții pe clopotele bisericii Sfântul Gheorghe Nou Craiova; Inscripții pe clopotele bisericii „Sfânta Treime” Craiova; Pe clopotele bisericii Sfântul Gheorghe Vechiu din Craiova; Pe clopotele bisericii Sfântul Nicolae Craiovița (Craiova)*, în „Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice”, 1915, p. 169, 166, 165, 163 și 168.

e numărul 37, apoi m-a întrebat cine sânt și, în fine, mi-a declarat că vine de la tine, având a-mi preda o scrisoare și bani.

Firește prima mea întrebare a fost dacă ești zdravăn și pe unde te afli. L-am poftit sus și mi-a predat scrisoarea, cei 4.500 lei și o recipisă, precum cum relatezi în scrisoarea ta. L-am oprit la noi la masă; a și dormit la noi. Ne-a povestit despre primejdiile prin care treceți, despre lupta – șarje de la 3 septembrie și mi-a lăsat impresia că veți respinge definitiv și în mod sângeros pe barbarii de Bulgaro-Germano-Turci.

Cred că flotila noastră de pe Dunăre va da un neprețuit concurs și mai cred că regimentul nostru de artilerie stropește bine liniile dușmane. Am trecut toți prin emoțiuni ca să nu ajungă tâlharii de Bulgari la Constanța și Cernavodă. Cred că acest pericol s-a înlăturat cu totul și că-i vom trimite de unde au venit.

Opiniunea publică acordă o mare încrederea generalului Averescu pe care îl consideră ca pe un salvator al Patriei. Pe unde se duce îndreaptă lucrurile: are și pricepere, pe semne, și noroc mai îmbelșugat!

Noutăți pe frontul carpatin nu prea pot a-ți da, fiindcă aici eu nu pot ști mare lucru. Toți interpretăm cu putem și întindem rândurile oficiale și prea reduse ale comunicatelor.

În general mergea bine pe acest front că este destul de întins. Afară de o surpriză neplăcută pățită pe Valea Streiului, unde, regimentele noastre, în cap cu cel 26 Rovine, au trebuit să se retragă precipitat, urmărite de forțe superioare și de tunuri de mare calibru, avioane, etc.

În fața superiorității numerice și a lipsei de artilerie grea etc., ce să facă bieții noștri soldați? A suferit pierderi grele regimentul 26. Aci avem pe sublocotenentul Ionel Amzulescu, nepotul meu, e fiul cumnatului loc. col. G. Amzulescu. Nu știu ce a devenit, dacă a scăpat.

Localitatea Petroșani, cu minele ei uriașe de cărbuni, a fost părăsită de ai noștri, care s-au oprit ceva mai la Nord de Lainici și cred că și aci are lupte mereu cu inamicul.

Proporțiile numerice din Valea Streiului au fost de 1 corp de armată dușman contra unei divizii române.

E regretabil că și din cauza evenimentelor din Dobrogea, s-a dezorganizat frontul acesta oltean și tocmai Valea Jiului, care taie în 2 frontul oltean. Nu încapе îndoială că greșelile comise de Comandament sau lipsurile constatate au fost reparate că și aci se va întoarce totul în bine.

Uitai să-ți spun că civilii „mărăesc” mereu contra aviatorilor noștri, care nu se văd pe câmpul de luptă. Zilnic dă târcoale deasupra Craiovei, între orele 9-10 dimineața, un biplan cu doi ofițeri români și aceste virajuri deasupra Craiovei stârnesc oarecare reflexiuni amare asupra „celor ce zboară” că mai bine să-și ia sborul pe frontul de luptă. Cum se vede, sunt și „aviatori parte sedentară”.

Săptămâna trecută am tras o spaimă mare pentru Cristian, nepotul nostru (băiatul Elizei – sora mai mare n.n.). El este în batalionul 2 pionieri și ai lui îl știau la Turtucaia. După nefericita luptă de acolo, Eliza fiind în București, a fost și ea alarmată și servitoarea mamei noastre a întâlnit-o pe Eliza la Gara Oborului căutând pe Cristian printre răniți ce erau debarcați. Mama mi-a scris despre această întâmplare și începuserăm și noi să-l socotim pierdut pe bietul Cricică, un eminent elev al Școlii de

Poduri. Am telefonat la Fane (probabil tatăl lui Cristică n.n.) la Ploiești, Elizei și în – dreapta și stânga și s-au lămurit în fine toate: Cristian e pe frontul transilvan și bine sănătos (ulterior a căzut prizonier la Germani și era cât pe ce să moară în lagăr de foame, dar a scăpat deoarece aveau nemții nevoie de ingineri de poduri, după cum mi-a povestit mie n.n.). Mi-ar fi străpuns inima pierderea lui.

Apropos de știrile ce sunt puse în circulație în privința războiului. Îți vine să înnebunești dacă le dai crezare, fie știri bune, fie rele! N-am pomenit un popor mai impresionabil, mai guraliv, mai prăpăstios, ca al nostru! Sibiul cade în fiecare zi de 2 ori, mor și înviază pe fie ce zi toți ofițerii din Craiova, sânt destituiți și avansați zilnic sute de ofițeri superiori! În fine, să te păzească Dumnezeu să crezi 5% din cele ce se debitează pe trotuare și cafenele!

În Craiova s-au înmulțit spitalele și încep să se umple cu răniți. Aproape 90-95% din răniți sunt ușor loviți și pe cale de repede vindecare. Jeni muncește 8-9 ore zilnic la Spitalul de la Școala Normală de Băieți (învățători) unde sunt, până azi 407 răniți. A murit unul singur din ei. Lucrează cu o pricepere extraordinară și cu un devotament de eroină, și a primit elogiile medicilor și autorităților superioare; e mâna dreaptă a d-rului Papinian, chirurgul.

Iar eu, nevrednicul, țin de director la școala comercială și lupt pentru răniți, jertfesc din pungă zilnic, fac colete pentru familiile luptătorilor și sânt gata să... zbor și în aeroplan la nevoie.

Pe acasă la tine am fost; curățase bine toată odaia d-na Coșoveanu. Am fost cu ocazia căutării galoșilor ce mi i-ai cerut. Nu erau sub pat, ci într-o ladă din cele mari care sânt în subsol. Într-o zi voi scutura hainele tale și toate cele ce ai prin lăzi – le voi pune naftalină și le voi pune la loc, cu ajutorul servitoarei noastre Lina Nebuea.

Galoșii ți i-am trimis printr-un soldat, dar mie frică că tocmai pe când venea soldatul spre Bumbescu cu ei, regimentul vostru să nu să fi înapoiat spre Dobrogea.

În chestia banilor, voi face tocmai precum mi-ai scris. Voi căuta să-i plasez, pe numele tău, la o bancă de Stat sau a Comerțului din Craiova care inspiră garanție de eternitate și prosperitate. Îți voi trimite prin poștă numărul recipisei și numele băncii. Cât pentru recipisa cealaltă ce mi-ai trimis, o voi păstra la loc sigur. N-avea nici o grijă de aceste 2 chestiuni.

Mamei i-am trimis rata ta lunară pe august și mâine trimit și pe septembrie.

Nu știu dacă ți-ai luat lucruri de iarnă călduroase, de lână, ciorapi groși lână, o pereche de mănuși căptușite și abia găsii o sită contra prafului. Am umblat la toți opticienii craioveni – ceasornicari, bijutieri, ceasornicari și magazine. Le-au suflat pe toate. Cred că perechea trimisă îți va folosi. Poți să-mi scrii dacă mai ai nevoie de alte obiecte, să le fac pachet și să ți le expediez. Dacă dorești să-ți dau adresa Elizei: stă în str. Frumoasă 47 București. Jenicăi (sora cea mică) din Buzău, iar i-am scris și a tăcut ca un buștean. Mare nesimțire! În fine te las că poate nu vei putea ceti atâta scrisoare.

Îți dorim sănătate și să vii cu bine!

Sanda și Lina îți dorește din fundul inimei să te înapoiezi sănătos și biruitor ca și tu, cel ce te lupți, să te bucuri de ziua mării izbânzi a neamului românesc. Am presimțiri ce nu mă înșală că vei reveni cu bine și că veți fugări pe bandiții de la Sud.

Nu fiți prea civilizați cu ei!

Bulgarul nu trebuie cruțat – foc și sabie peste ei – numai așa vă veți impune lor. Trăgeți în plin și nu le lăsați răgaz! Ofensiva de la Salonic e bine venită și-i stingherește grozav.

Să dea Dumnezeu ca dreptatea noastră să biruiască și să curgă cât mai puțin sânge de al nostru.

În regimentul tău e și un văr al meu: S-loct. sau locot. Mișu Sotir. Arată-i îmbrățișeri.

Cordiale salutări voluntarului „Marinaru”, funcționar inimos din Craiova (acest personaj care a călătorit prin toată lumea și a fost voluntar în război a ajuns apoi pedagog la Colegiul Carol, unde a educat în spiritul cel mai ridicat european numeroase generații de elevi. Se numește Georgescu – Marinarul; povestea minunat despre toate aventurile lui pe corăbii cu pânze și ascensiunile lui pe munții elvețieni și francezi. Cânta minunat italienește și știa perfect multe limbi străine. De la el am învățat cum să te comporți la munte să respecti natura și să iubești marea. Trăia singur, ducând o viață spartană; nu a fost văzut nici o dată supărat și proteja pe elevi de furia profesorilor. El ne-a învățat să facem focul cu lemne ude și să coborâm în rapel de pe stâncile înalte. D-l Marinaru a avut o mare influență asupra noastră; a murit la 95 de ani regretat de toată lumea care l-a cunoscut n.n).

La toți sănătate, noroc și izbândă.

Te îmbrățișăm cu dor și... izbândă!

Fănică și Jenica

(Arhiva personală a familiei Radu Ciuceanu)

2. 1918, decembrie, Craiova. Referat întocmit de Ștefan Ciuceanu, directorul Fundației „Aman”, adresat primarului interimar al Craiovei în legătură cu măsurile necesare pentru inventarierea colecțiilor muzeului afectate de ocupația germană din perioada 8 nov. 1916 – nov. 1918 (Rezumat).

Domnule Președinte,

Spre a putea inventaria și așeza definitiv și colecțiunile Muzeului acestei Fundațiuni, care încă nu a fost predate de pe urma evenimentelor, am onoarea a vă ruga să binevoiți a dispune ca să nu se dea în primire obiectele de valoare (bijuterii, monede antice) ce au fost îngropate de domnul Theodor Popescu, fostul director al acestei instituțiuni, înainte de invaziunea germană, obiecte ce au fost predate de domnia sa la înapoierea din Moldova domnilor I. Marianzolk și colonel Ion Dimitriu (n.n. viitor general și decorat cu ordinul „Mihai Viteazul” clasa III, pentru fapte deosebite de arme în luptele din Războiul Reîntregirii României, descendent dintr-o veche familie de moșieri din mahalaua Sf. Arhangheli), membrii delegați pentru aceasta ai Onor. Primăriei și depusă în urmă de dumnealor spre păstrare cu recipisa nr. 1542 la Banca Națională locală într-o casetă sigilată cuprinzând și un exemplar din procesul verbal ce arată numărul și felul obiectelor depozitate.

(Arhiva Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman”, dos. de intrări și ieșiri pe anul 1918)

3. 1918, decembrie 30. Craiova. Adresă a Directorului Fundației „Aman” – Ștefan Ciuceanu, către președintele comisiei interimare a comunei Craiova cu privire la pagubele suferite de Fundația „Aman” în timpul ocupației străine.

Primăria orașului Craiova Fundația „Alexandru și Aristia Aman”, nr. 227/1918 decembrie 30.

Domnule Președinte,

Am onoare a vă înainta odată cu aceasta un tablou coprinzând toate pagubele suferite de această Fundațiune din cauza războiului, cu specificarea felului și a valorii lor. Totalul acestor pagube se ridică la suma de lei 12.750 în care se însumează și valoarea a trei tablouri ale Galeriei ce au fost îngropate de către Dl. Theodor Popescu, fostul Director al acestei Instituțiuni, înainte de ocuparea orașului de trupele inamice, precum și costul restaurării celorlalte tablouri care au suferit mai puțin tot din cauza îngropării în grădina Fundațiunii, dar cari se pot restaura de către măștrii specialiști.

Director Ștefan Ciuceanu.

Domniei sale Domnului Președinte al Comisiunii interimare.

(SJAN, Dolj, Primăria Craiovei, serviciul tehnic, dos. 4/1920, f. 24)

4. 1919, ianuarie, Craiova. Listă cu monede antice din colecția Fundației „Alexandru și Aristia Aman”, dispărute în anii 1916-1918.

I. Monede antice grecești și dacice dispărute

1. Trei monede de argint din Thassos având pe avers: capul încoronat cu iederă al lui Dyonysis, iar pe revers pe Heracle în picioare spre stânga și inscripția ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ/ΣΩΤΗΡΟΣ/ΘΑΣΙΩΝ (două exemplare bine conservate) donate de elevul Pontbriant de la Liceul „Carol I” Craiova.

2. O monedă de bronz de la Ptolomeu I Soter (Egipt) – 305-284 a. Ch. având pe avers capul diademat al regelui spre dreapta și pe revers: ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ., inv. 380/1, donată de Șt. Ciuceanu la 1 iun. 1913.

3. O monedă mai mică de bronz având la revers un vulture văzut din față spre dreapta, Elida?, inv. 380/2, donată Șt. Ciuceanu la 1 iun. 1913.

4. O monedă grecească Istros, inv. 218.

5. Opt monede dacice, inv. 19/1911.

II. Monede antice descoperite în castrul de la Răcari și donate la 11 oct. 1912 de șeful gării Ișalnița-Dolj, Stroe

1. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Antoninus Pius, inv. 258/1 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

2. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Hadrianus, inv. 258/2 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

3. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Traianus, inv. 258/3 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

7. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Gordianus (col. Vininacium), inv. 258/7 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

11. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Licinius I, inv. 258/11 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

12. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Constantius II, inv. 258/12 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

17. Una monedă de argint de la împăratul roman Hadrianus (aramă căptușită cu argint), inv. 258/17 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

18. Una monedă de argint de la împăratul roman Caracalla, inv. 258/18 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

21. Una monedă de argint de la împăratul roman Marc Aurelius, inv. 258/18 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

22. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Caligula, inv. 340/10 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919. Donată de Ștefan Ciuceanu.

23. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Hadrianus, inv. 340/11 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919. Donată de Ștefan Ciuceanu.

24. Una monedă romană de bronz de la împăratul roman Antoninus Pius, inv. 340/12 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919. Donată de Ștefan Ciuceanu.

25. Două monede bizantine de bronz Justinian, inv. 103 și 105/1911.

26. Denar roman de argint al împăratului Elagabalus, inv. 143/2.

III. Monede medievale și moderne dispărute

1. Una monedă de aramă de trei copeici bătută în Moldova supt Ecaterina II a Rusiei la 1773, având pe avers două scuturi alăturate și emblema Principatelor Române și cu coroana d'asupra și cu inscripția circulară MOH MOΔ.ΠCΑΛOCK; sub scuturi 1773 donată de elevul Pontbriant, inv. 257/1 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

2. Una monedă de aramă cu monograma împărătesei Ecaterina II din 1764. Donată la 26 oct. 1912 de Nicolae Vrăbiescu student în drept la Paris, inv. 270/2 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

3. Una monedă de aramă de la împăratul Austriei Francisc I din anul 1812, valorând 3 creițari, Donată la 26 oct. 1912 de Nicolae Vrăbiescu student în drept la Paris, inv. 270/3 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

4. Trei monede turcești de argint. Donate Scarlat Moscu, proprietar Craiova, inv. 352/1 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

5. Cinci monede a zece centime, de aramă din timpul împăratului Napoleon II – Franța, inv. 352/2 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

6. Trei monede de nichel a 10 centime din timpul regelui Belgiei Leopold II între 1861 și 1862, inv. 352/3 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

7. Una monedă de nichel de 5 centime din timpul regelui Belgiei Leopold II din 1862, inv. 352/4 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

8. Una monedă de aramă perforată de 10 centime din timpul regelui Belgiei Leopold II din 1894, inv. 352/5 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

9. Una monedă de nichel de 25 centime din timpul actualei Republici franceze 1903, inv. 352/6 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

10. Una monedă de aramă perforată de 1 centimă din timpul regelui Belgiei Leopold II din 1885, inv. 352/7 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

11. Trei monede de aramă de câte un ban din România 1900, inv. 352/8 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

12. Una monedă rusească de 15 copeici din anul 1863 din timpul împăratului Alexandru II al Rusiei, inv. 352/9 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

13. Una monedă rusească de 10 copeici din anul 1861 din timpul împăratului Alexandru II al Rusiei, inv. 352/10 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

14. Zece monede de minimă importanță, inv. 352/11 din 1 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

15. O monedă de aramă de 3 copeici bătută în Moldova sub împărăteasa Ecaterina a II-a Rusiei în 1772 din comuna Ghercești – Dolj, donație elev Alexandru Ilie de la Gimnaziul „Frații Buzzești” – Craiova, inv. 355 din 8 apr. 1913 – descărcată cu ord. nr. 8033/1919.

16. Trei monede aramă Ecaterina a II-a a Rusiei, inv. 117.

17. Două monede mari turcești, donate de Eliza Hagi Preda, inv. 119/1-2.

18. Două monede mari turcești, donate de A. Atanasie, inv. 120/1.

19. Trei monede sârbe de 10 para, donate de A. Atanasie, inv. 120/2.

20. O monedă aramă Ecaterina II pentru Moldova 1773, inv. 130/1.

21. Kreuzer 1841, inv. 134/2.

22. Taler Maria Thereza 1765, inv. 136/1.

23. Monedă bavareză, donată elev Petculescu din Segarcea, inv. 137/1.

24. Monedă argint Ludovic XIII al Franței 1660, inv. 138/3.

25. Monedă aramă Ecaterina II pentru Moldova 1772, inv. 140/1.

26. Cinci parale sârbe 1868, inv. 142.

27. O monedă transilvăneană 1616, inv. 144/1.

28. O monedă Leopold I pentru Ungaria, inv. 145 /1.

29. Crețari Iosif II, inv. 160/1.

30. Taler argint Iosif II din 1768, inv. 162/1.

31. Monedă turcească argint, donație Șt. Ciuceanu, inv. 164/1.

32. Monedă împăratul Ferdinand 1848, inv. 164/2, donație Șt. Ciuceanu.

33. Monedă aramă Ecaterina II pentru Moldova 1772, inv. 161/1.

IV. Medalii dispărute

1. Una medalie de bronz a lui Napoleon I avers: capul încoronat cu lauri al împăratului și inscripția circulară CAMPAGNE DE 1792-1815. Revers pe 9 rânduri Á SES COMPAGNONS DE GLOIRE SA DERNIÈRE PENSÉE 5 MAI 1821 – donată de d-ra Marinescu Ioana, elevă a școlii secundare de fete gradul II, clasa VIII-a Craiova la 23 nov. 1912, inv. 288.

2. Medalia Spre serbarea nașterii Principesei Maria Joi 27 August – 8 septembrie 1870, un exemplar de aramă, conform BSNR, III, p. 39. Cumpărată de la C. Alexandrescu București la 11 dec. 1913, inv. 449/4.

3. Medalie Theodor Herzl din 1912, inv. 134/1.

V. Obiecte

1. Un vas de masă alcătuit dintr-un melc susținut pe un picior de bronz prevăzut cu încă trei jumătăți de scoici mai mici, a aparținut familiei Cornetti, inv. 308 din 29 dec. 1912.

2. Șase cocarde cu butonul tricolor românesc, panglicile cu culorile Basarabiei și inscripția: „Căminul studenților Basarabeni Mai 1912”, inv. 328/2 din 4 febr. 1913. Donate de Liga culturală, secțiunea Craiova.

3. Trei cocarde roșu, galben, albastru purtate tot cu acea ocaziune (centenarul pierderii Basarabiei la 16 mai 1912), inv. 328/3 din 4 febr. 1913. Donate de Liga culturală, secțiunea Craiova.

VI. Arme

1. Una spadă medievală cu două tăiușuri, cu mânerul terminat în formă de ciupercă, lama lungă de 0,83 m, având încrustat pe ambele fețe ale lamei litera P (marca fabricii?) sau monograma lui Christos?. Provine de la G. Zissy, proprietar comuna Olari, Romanăți, inv. 315/1 din 18 ian. 1913.

VII. Documente

1. Un exemplar din Actul de fundațiune a Monumentului Independenței (1877-1878) semnat de M.M. L. L. Regele și Regina, de A.A.L.L. Regale Principele și Principesa României și de întreaga familie Princiară, de D-nii Miniștri actuali și alți înalți demnitari ai statului și de către D-l Primar al orașului Craiova, etc., Act înrămat și prevăzut cu geam, inv. 384 din 8 iun. 1913, donat de Primăria orașului Craiova.

2. Treizeci și cinci cărți poștale ilustrate apărute în timpul războiului român-sârbo-greco-bulgar, Iunie 1913-Iulie 1913 înfățișând portretele generalilor Hârjeu, Averescu, Scene din diferitele momente ale campaniei, Scene alegorice, Caricaturi privitoare la situațiunea politică a Bulgariei etc., inv. 455/1 din 20 dec. 1913, donație Șt. Ciuceanu.

3. Încunoștințări și diferite ordonanțe al Prefecturei județului Dolj cu ocaziunea mobilizării armatei române din iunie 1913 și o ordonanță și instrucțiuni din partea Primăriei orașului Craiova relativ la mijloacele pentru combaterea epidemiei de holeră și la scumpirea alimentelor. Toate din timpul războiului român – bulgar din 1913. Total 10 numere, inv. 455/10 din 20 dec. 1913, donație Șt. Ciuceanu.

4. Un atestat de învățătură și purtare al școlarului D. Dumitriu Jianu – născut în orașul Craiova, No 58 cu data 1835 iunie 30, cu pecetea Eforiei școalelor naționale și semnătura profesorului respectiv G. Calinescu, inv. 463/1 din 28 ian. 1914, donație jam Melinescu-Craiova.

VIII. Litografii

Patru litografii și anume: 1. Conferința pentru pace București 18 iunie 1913; 2. Pacea – Iulie 1913 – București. Scenă alegorică; 3. „Bune ați venit”! Trăiască România învingătoare (Reîntoarcera trupelor Române în Țară); 4. Caricatură regele Carol I aplicând o corecțiune pașnică unui elev zburdalnic. Toate patru litografii sunt editate de Depozitul Universal Șaraga București, inv. 455/3 din 20 dec. 1913, donație Șt. Ciuceanu.

IX. Periodice

1. Una colecțiune din ziarele „Univesul”, „Adevărul”, „Minerva”, „Epoca”, „Viitorul”, „Dimineța”, „Seara” din timpul cât a durat campania oștirea românești în Bulgaria Iunie și Iulie 1913, inv. 455/4 din 20 dec. 1913, donație Șt. Ciuceanu.

2. O colecțiune din „Gazeta ilustrată” anul II, nr. 31, 33, 36, 37, 38, 39, 40 și 42 cu ilustrațiuni privitoare la războiul din 1913, inv. 455/5 din 20 dec. 1913, donație Șt. Ciuceanu.

3. „Flacăra”, an II, nr. 40 și 41, inv. 455/6 din 20 dec. 1913, donație Șt. Ciuceanu.
4. „Furnica”, an IX, nr. 45, 47, 48, 49, inv. 455/7 din 20 dec. 1913, donație Șt. Ciuceanu.
5. „Universul” supliment festiv cu prilejul desvelirii statuii lui Cuza Vodă, inv. 455/8 din 20 dec. 1913, donație Șt. Ciuceanu.
6. „Câmpul Libertății”, organ comemorativ al evenimentelor transilvănene de la 1848. Număr unic, București Duminică 4 Mai 1898, inv. 455/9 din 20 dec. 1913, donație Șt. Ciuceanu.

VIII. Paleontologie

Una măsea de mastodont găsită cu ocaziunea săpăturilor făcute în orașul Caracal, inv. 358/6 din 14 aor. 1913. Donație Ștefan Ciuceanu.

(Biblioteca „Alexandru și Aristia Aman”. Registru de încărcări 1912-1914.)

5. 1919, iunie 15, Iași. Scrisoare adresată de către Ion Andrieșescu lui Alexandru Crăsnaru, prefectul județului Dolj, cu privire la săpăturile pe care trebuie să le continue cu Ștefan Ciuceanu la Sălcuța-Dolj.

Domnule Prefect,

La adresa D-voastră No. 3321 din 2 Iunie 1919

Am onoarea a vă comunica că primesc cu bucurie să iau și anul acesta conducerea săpăturilor de la Sălcuța, ce am început eu cu D-l Ștefan Ciuceanu în vara anului 1916, silit fiind a le întrerupe odată cu mobilizarea generală și declararea războiului.

Îndată deci ce voi încheia cursurile și examenele – probabil între 1-20 Iulie s.n, voi veni la Craiova, pentru o prealabilă recunoaștere a locului, având informația că la Sălcuța a săpat în timpul războiului archeologul german Carl Schuchardt, director la unul din muzeele din Berlin și membru al Academiei berlineze, care „ar fi ras întreaga stațiune”, luând și toate bunurile rezultate din săpăturile întreprinse de noi. Din pricina greutăților la comunicație, n-am putut veni până în prezent la Craiova și nici pe cale de corespondență (cu D-l Ciuceanu) nu a fost posibil să verific această informație.

Împreună cu d-l Ciuceanu, Directorul Muzeului, vom stabili atunci un plan de lucru la a cărui înlăptuire voi și porni, pentru a răspunde astfel dorinței D-voastră de căpitanie arătată prin numita adresă.

De la început însă, consider de a mea datorie și în calitate de membru al Muzeului Național de Antichități din București, să felicit onorata Prefectură de Dolj și pre D-v personal pentru votarea sumei destinate Muzeului regional al Olteniei. Cunoștințele, entuziasmul și spiritul de organizare al directorului său sunt o garanție că rezultatele vor fi la înălțimea intențiilor. Iar fapta D-voastră, ca și aceia a predecesorului D-voastră D-l C. Popp, va trebui să fie imitată, și va fi cu vremea, de toate județele țării noastre întregite, pentru sporirea cunoștințelor trecutului ei și a iubirii ce i se datorește.

Primiți, vă rog, Domnule Prefect, încredințarea adâncei mele stime.

Ion Andrieșescu, 15 iunie 1919. Iași, str. I. C. Brătianu, 40.

Domniei sale Domnului Al. Crăsnaru Prefect al Județului Dolj

(Arhiva Muzeului Olteniei, dos. ani 1915-1924)

6. 1920, februarie 27. Craiova. Raport de activitate pentru anul 1919 adresat de Ștefan Ciuceanu prefectului Doljului în vederea întocmirii bugetului Muzeului Regional al Olteniei pentru anul 1920 din care rezultă, printre altele, și pierderile suferite de patrimoniul național din Craiova în timpul războiului.

Prefectura județului Doljiu Muzeul Regional de Antichități și Etnografie, Nr. 1, Craiova, 27 februarie 1920.

Domnule Prefect,

În vederea alcătuirii bugetului pe exercițiul 1920 al acestui onor Prefecturi, de care depinde și muzeul regional de antichități și etnografie a căruia conducere onorifică o are subsemnatul, îmi permit a supune binevoitoarei atențiuni atât a D-ei voastre cât și a Domnilor consilieri județeni, dezideratele de mai jos izvorâte din necesitățile cele mai urgente și neapărate ale acestei instituțiuni culturale.

Totodată, mă simt dator a vă prezenta aci o scurtă expunere a activității muzeului nostru în cursul anului financiar 1919-1920 pentru a justifica întrebuițarea resurselor materiale ce mi-ați pus la dispoziție și a învedera că sprijinul moral ce ne-ați acordat întotdeauna, n-a rămas un sacrificiu zadarnic.

Înapoiindu-mă în Craiova pe la începutul lunii Septembrie 1918, în timpul ocupațiunii dușmane, am găsit muzeul ce conduc devastat de tot materialul etnografic și de o parte din cel archeologic. Aproape 25 de scoarțe vechi naționale, peste 30 de pestelci și vâlnice cu cele mai vechi, fine și artistice alesături, o întreagă colecție de ouă încondeiate, icoane și sfeșnice adunate de prin vechi lăcașuri bisericești, un splendid potir de argint aurit aparținând bisericii din Preajba, o colecție de paftale, monede și peceti vechi, acte din vechime, cărți, hărți etc. au căzut pradă lăcomiei jefuitorilor.

Fără a ne descuraja de dureroasele pierderi ce suferisem, am început imediat să lucrăm la reconstituirea muzeului adunând materialul ce se mai găsea împrăștiat și am reușit în mare parte să umplem golul produs de împrejurări. În această lucrare de refacere onor Prefectură a acestui județ ne-a susținut cu cea mai mare sollicitudine înscriind în bugetul respectiv suma de 6000 lei pentru muzeu.

Asigurați de aceste mijloace materiale, încă în luna August 1919 și tot sub luminata și harnica direcție a D-lui Dr. I. Andrieșescu, delegatul special al muzeului național din București, am încercat să reîncepem în stil mai mare săptămânile arheologice de la locul denumit „Piscul Cornișorului” din comuna Sălcuța, plasa Vela, unde se află o importantă stațiune preistorică, săpături ce fuseseră întrerupte în toamna anului 1916 din cauza războiului.

Stațiunea aceasta datând de pe la finele vârstei de piatră (neolitice) e atât de importantă prin întinderea locului ce ocupă (4-5 pogoane) și prin bogăția și varietatea materialului archeologic, încât sunt convins, că atunci când ea va fi cercetată, dezgropată și studiată pe deplin, va constitui o adevărată glorie științifică pentru județul nostru.

Importanța ei excepțională n-a scăpat mici atențiuni administrației militare din timpul ocupațiunii dușmane care însărcinase pe doi din cei mai de seamă archeologi speciali (Doctorii K. Schuchardt și Rubenson) ca să întreprindă prin septembrie și octombrie 1918 săpături în această localitate, săpături de pe urma cărora au fost transportate la Berlin aproximativ 20 lăzi cu materiale, iar subsemnatului i s-a intentat de

către comandatura locală, proces de insultă adusă armatei și autorităților germane fiindcă protestase energic contra abuzului de putere săvârșit de savanții străini.

Din nefericire, săpăturile plănuite de noi cu atâta ardoare și grijă nu s-au putut efectua de cât într-o minimă măsură. Cu tot sprijinul oficial la D-v cât și al autorităților din Sălcuța ne-a fost imposibil să putem angaja un număr suficient de lucrări pentru săpături deși oferim până la 15 lei pentru ziua de muncă.

După 3 zile de lucru cu dese și intenționate întreruperi din partea celor 5-6 locuitori ce abia putusem găsi cu mare greutate, ne-am convins că pentru anul acesta devenea imposibilă orice operațiune pe teren și ne-am înapoiat mâhniți la Craiova.

Peste puțin ne-am înapoiat la Sălcuța spre a transporta cu noi al muzeu o mică parte din imensul material archeologic dezgropat în anul 1916, care a putut scăpa de jaf și distruge, ascuns în podul conacului D-lui C.N. Popp, fostul prefect al acestui județ, precum și spre a executa câteva lucrări fotografice asupra piscului pe care e situată stațiunea. Constrânși din motive independente de voința și puțința noastră de a renunța la săpăturile de la Sălcuța, am început și terminat cu bine un alt program de activitate și anume: studierea, clasificarea și expunerea științifică a materialului acumulat la muzeu și a celui adus în ultimul timp de la Piscul Cornișorului așa încât să poată fi imediat cunoscut și servi cu folos publicului.

Astăzi toate colecțiunile de obiecte preistorice, adunate de prin numeroasele stațiuni ale județului Dolj, stau așezate și expuse după norme științifice pe nu mai puțin de 70 cartoane speciale, prevăzute cu tabele explicative pentru fiecare localitate. Prin această lucrare, am voit ca de la început, muzeul nostru să pornească pe calea organizațiunii serioase și metodice a muzeelor similare din țările mai înaintate în cultură.

De asemenea tot în cursul acestui an s-a executat de către D-l Dr. I. Andrieșescu, peste 70 de clișee fotografice asupra materialului expus în muzeu, s-a cumpărat câteva cărți și hărți speciale, unelte necesare pentru cercetările pe teren, materialul trebuitor pentru transportarea obiectelor provenite din săpături, toate rechizitele și registrele de care avea nevoie cancelaria noastră, s-a tipărit un chestionar-tip pentru cercetări istorice etc.

În fine în August și Octombrie 1919 împreună cu D-l I. Andrieșescu am întreprins mai multe călătorii de explorare în localitățile Cetățuia, Botul mare și mic de lângă comuna Coțofenii din Dos la Terpezița, Plenița și în pădurea Bucovățului, unde am descoperit o cetate de pământ preistorică. Profit de această ocazie spre a atesta aci, că muzeul nostru ar comite un act de nepermisă neglijență dacă n-ar încerca în primăvara anului corect săpături sistematice la localitatea numită Cetățuia unde după ale noastre prealabile cercetări se află o însemnată cetate dacică (situată) pe un pisc de deal situat într-o minunată poziție naturală. De asemenea toată valea Deznățuiului e presărată cu localitățile preistorice ce așteaptă să fie desmormântate.

Din cele expuse mai sus, rezultă Domnule Prefect, că munca ce avem de îndeplinit în anul viitor e destul de impunătoare și pretinde din parte-ne înzecite eforturi și sacrificii dacă, țineți să-ne îndeplinim datoria până la capăt. În acest nobil scop îmi permit, a vă ruga călduros, să binevoiți a prevedea în bugetul acestei Prefecturi pe exercițiul 1920-21 și spre folosul muzeului ei următoarele sume:

1) Lei 6.500 pentru continuarea săpăturilor de la Sălcuța, explorări în celelalte localități ale județului, pentru procurarea de material etnografic de prin județ (costume vechi, scoarțe etc.) cheltuieli de transport și întreținere.

2) Lei 2.000 pentru mobilier (vitrine) cărți, unelte, publicații, cheltuieli de cancelarie, corespondență și altele.

Ferm convins că veți binevoi a acorda tot sprijinul posibil acestui așezământ cultural național și cu asigurarea că voi depune toată munca, priceperea și devotamentul meu în serviciul lui, vă rog primiți, Domnule Prefect, asigurarea recunoaștinței mele și a osebitei mele considerațiuni.

Director, Ștefan Ciucean

Rezoluție: La buget, însă domnul Ciuceanu va fi invitat să ne arate în ce săpături s-au contractat cei 3.900 lei ordonați pe seama dumisale în vederea dispozițiilor arătate.

Semnătură ss/ indescifrabil S-a admis.

(Arhiva Muzeului Olteniei, dos. ani 1915-1924)

LOCALITATEA HOREZU DIN JUDEȚUL VÂLCEA ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Constantin Mănescu-Hurezi

Începutul secolului al XX-lea găsea lumea împărțită în două mari blocuri militare, în funcție de interesele și de scopurile urmărite de marile puteri, grupări care își aveau originile în secolul al XIX-lea. Pe de o parte, Germania devenise prima putere germană, luând locul Austriei, pe care o învinsese în bătălia de la Sadova, din 1866. Spre a se menține ca mare putere, Austria a recurs la încheierea pactului dualist cu Ungaria, în 1867. Ambele puteri centrale au încheiat o alianță în 1879, la care va adera Italia, în 1882, alcătuind Tripla Alianță. Din motive legitime, de securitate și pentru menținerea independenței statale, recent cucerite, la această alianță va adera, în 1883, și România¹.

Pe de altă parte, izolată după înfrângerea de la Sedan, Franța s-a aliat cu Rusia, în 1893, apoi cu Marea Britanie, în 1904. La rândul său, Rusia a încheiat o alianță cu Marea Britanie, în 1907. Astfel, s-a constituit Tripla Înțelegere sau Antanta, care posedă, sub diverse forme, jumătate din suprafața globului. Între timp, Italia va trece de partea Antantei, în 1915, și această nouă asociere va fi numită de germani Quadrupla sau Împătrita².

În aceste condiții, Europa stătea pe un butoi plin cu pulbere explozivă și lipsea scânteia sau pretextul izbucnirii unui conflict. Acesta a fost oferit de atentatul de la Sarajevo (Bosnia), supranumit și „Împuşcătura care s-a auzit în toată lumea”, care a avut loc în data de 15/28 iunie 1914, pe podul latin din Sarajevo. În atentat au fost uciși arhiducele Franz Ferdinand, prințul moștenitor al Austro-Ungariei, și soția sa, Sofia, de către un tânăr naționalist sârb, Gavrilo Princip. Atentatul a fost organizat de Dimitrijevič – Apis, șeful serviciilor secrete sârbe³, și a avut ca obiectiv desprinderea provinciilor slave din sudul Austro-Ungariei, astfel încă să formeze Iugoslavia. Considerându-se victimă, la 15/28 iulie 1914, Austro-Ungaria a declarat război Serbiei, fapt care a marcat începutul Primului Război Mondial. Pe parcurs, Puterilor Antantei se vor alătura Statele Unite ale Americii și România, iar Puterilor Centrale li se vor asocia Turcia și Bulgaria, această conflagrație mondială angrenând, până la sfârșitul ei, un număr de 33 de state, cu o populație de peste un miliard de locuitori⁴. Referitor la acest moment al începutului, marele nostru istoric Nicolae Iorga se întreba: „De ce Ungaria lui Berchtold și Tisza,

¹ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, Coordonator: Acad. Gheorghe Platon, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 395.

² *Războiul României. Descriere după publicațiunile oficiale germane*, cu o prefață a traducătorului și 7 planșe, București, 1917, p. 10.

³ Imanuel Geiss, *Istoria lumii din preistorie până în anul 2000*, traducere de Aurelian Cojocea, Editura All Educational, București, 2002, p. 476.

⁴ *Istoria României în date*, coordonare: Dinu C. Giurescu, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2010, p. 325.

târând după dânsa zdrențele austriace, a atacat Serbia? Pentru a zdrobi o idee națională în mers. De ce Germania declară război Rusiei? Pentru a dovedi că „rasa germană” e superioară „rasei slave” și are deci dreptul de a supune Europa comerțului său năvălitor”⁵. La rândul său, opinia publică internațională arăta că toate statele care au intrat în Primul Război Mondial au avut fiecare interesele lor, fără să se gândească la consecințe, care s-au soldat cu 10.000.000 de morți. Generalul Lyautey, rezident general al Franței în Maroc, declara: „sunt complet nebuni! Un război între europeni înseamnă un război civil, cea mai monumentală tâmpenie pe care lumea a făcut-o vreodată”⁶.

Îndată după declararea războiului, Austro-Ungaria a trecut la presiuni diplomatice asupra guvernului român, spre a determina România să intre în război alături de Puterile Centrale. Era invocat Tratatul de Alianță din 1883, dar acesta devenea cu neputință de respectat, chiar dacă Regele Carol I dorea acest lucru, datorită faptului că românii din Transilvania erau supuși unei aspre asupra naționale din partea Dublei Monarhii. În același timp, Puterile Antantei se arătau dispuse să sprijine efortul României de a-și alipi provinciile sale istorice din cuprinsul Austro-Ungariei. Consiliul de Coroană care a avut loc la Peleş (Sinaia) în ziua de 21 iulie/3 august 1914, în frunte cu primul ministru Ion I. C. Brătianu, a adoptat formula unei neutralități tranzitorii, a expectativei armate, care corespundea cel mai deplin intereselor neamului⁷.

Chiar dacă în perioada 1914-1916 România a rămas neutră, în acest timp s-au făcut eforturi pentru pregătirea armatei în vederea participării la război, precum și pentru a conștientiza în opinia publică necesitatea implicării în acest război. Așa cum arăta generalul Ioan Anastasiu, „războiul nostru poartă numele de războiul pentru întregirea neamului, cuprins în marele război al dreptății”⁸. Un mare rol în menținerea conștiinței unității de neam, de limbă și de cultură a românilor de pretutindeni l-a avut Liga pentru Unitatea Culturală a tuturor românilor, înființată de studenții transilvăneni care studiau la București, la 4 Ianuarie 1891, cu prilejul celei de-a 32-a aniversări de la Unirea Țării Românești cu Moldova. La 1 Martie 1891, profesorii, institutorii și învățătorii din Râmnicu Vâlcea, la propunerea preotului Meletie Răuțu, înființau Secția Locală a acestei Ligi, protestând împotriva silniciilor și a atrocităților făcute împotriva popoului român din Transilvania. Secția acestei Ligi Culturale din județul Vâlcea s-a implicat în strângerea de ajutoare materiale și a colectelor de bani pentru familiile oprimate din Transilvania. Din Râmnicu Vâlcea luau calea munților prin „mijloace ascunse” o serie de cărți interzise de autoritățile imperiale austro-ungare⁹.

În aceeași notă, de întărire a sentimentului național, de susținere a ideii de unire a românilor, se înscrie și grija pe care autoritățile județului Vâlcea o acordau, în această perioadă de neutralitate, pregătirii manifestărilor dedicate sărbătoririi Unirii Principatelor Române din anul 1859. Administrația Plasei Horezu trimitea Primăriei Comunei

⁵ N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice (1914-1916)*, vol. I, Editura Ramuri, Craiova, 1915, p. 7.

⁶ Larousse. *Istoria lumii de la origini până la anul 2000*, Editura Olimp, București, 2000, p. 499.

⁷ *Istoria Românilor*, vol. VII, tom. II, p. 405.

⁸ General Ioan Anastasiu, *Războiul pentru întregirea neamului. Studiu critic*, București, 1936, p. 13.

⁹ Veronica Tamaș, *Contribuția „Ligii Culturale” din Râmnicu-Vâlcea la desăvârșirea unității naționale a poporului român*, în *Studii Vâlcene*, I, Râmnicu Vâlcei, 1971, p. 36.

Romani circulara Nr. 58 din Ianuarie 1915 cu următorul conținut: „Preoților, Superioarei Mănăstirii Horezu și autorităților civile și militare din Comuna Romani: În ziua de 24 Ianuarie 1915, urmând a se sărbători ca și în trecut Unirea Principatelor, printr-un Te Deum la toate Bisericile din Comună și aducându-vă aceasta la cunoștință, vă rog să binevoiți a chibzui îndeplinirea acestui serviciu la orele legal obicinuite, la care vor asista autoritățile civile și militare din localitate”¹⁰. Idealul României Mari era și în conștiința românilor din localitatea Horezu. Aceasta se vede din adresa Nr. 558 din 19 Aprilie 1915 prin care „Administrația Plasei Horezu” făcea cunoscută tuturor comunelor, inclusiv Comunei Romani, hotărârea Prefectului de Vâlcea Nr. 2697 din aceeași zi: „Domnule Primar, vi se trimit două exemplare din harta Etnografică a țărilor locuite de Români: Transilvania, Temișoara, Bucovina și cinci comitate din Crișana și Maramureș, întocmită de Al. F. Stoianovici”¹¹. Un exemplar din cele două hărți mergea la primărie, iar al doilea rămânea în biblioteca școlii.

Județul Vâlcea, care în timp de pace găzduia în garnizoane, la Râmnicu Vâlcea și Drăgășani, două unități militare: „Regimentul 2 Dorobanți și respectiv 42 Infanterie, acum, în perioada neutralității, este împânzit de trupe”¹². În cel mai mare secret, pentru asigurarea bazei de aprovizionare cu stocurile necesare acțiunilor ofensive viitoare, cu ajutorul Prefecturii Județului Vâlcea, se trece în județ la rechiziționarea de cai și de furaje, precum și de produse agro-alimentare, care erau centralizate în marile depozite ale armatei. Deși în anul 1914 județul Vâlcea era un județ de munte preponderent agrar, mai dezvoltate fiind pomicultura, viticultura și creșterea animalelor, el beneficia și de mari resurse naturale, cum erau pădurile și sarea de la Ocnele Mari. Așezarea sa la granița cu Austro-Ungaria și existența pe teritoriul județului Vâlcea a unei importante trecători a Carpaților, pasul Turnu Roșu, a făcut ca această parte a țării să fie antrenată, chiar în anii de neutralitate, pentru a intra în vâltoarea evenimentelor generate de declanșarea Primului Război Mondial.

Organele informative austro-ungare caută să obțină date asupra acestor pregătiri ale noastre, care se concretizau în concentrări de unități către frontieră, pregătirea tehnicii de luptă și organizarea depozitelor de subzistență. Încă din anul 1915 este recrutat de către Poliția din Sibiu Wilhelm Feist, preotul evanghelic din Râmnicu Vâlcea, pentru a da informații despre români. Într-o scrisoare din 13 septembrie 1915 scria din Râmnicu Vâlcea: „Mișcările trupelor românești pe la granițe sunt nepregătite. Ei așteaptă numai răspunsul de dincolo despre mișcările secrete și asigurări contra eventualelor atacuri. Un conflict cu arma între noi și România o găsim imposibilă”, pentru ca la 11 august 1916 să afirme că „trebuie să ne pregătim pentru o eventuală întorsătură”¹³. Săptămânal, la Școala evanghelică din Râmnicu Vâlcea, preotul Feist

¹⁰ Serviciul Județean Vâlcea al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.V.A.N), fond *Primăria Comunei Romani*, dosar nr. 1/1915, fila 7.

¹¹ S.J.V.A.N, fond *Primăria Comunei Romani*, dosar nr. 2/1914, f. 80.

¹² Sergiu Purece, *Județul Vâlcea în anii neutralității (1914-1916)*, în „Studii Vâlcene”, V, Râmnicu Vâlcea, 1982, p. 80.

¹³ Corneliu Tamaș, *Un informator german la Râmnicu Vâlcea în timpul primului război mondial*, în volumul *Ștefan Mețș la 85 de ani*, Cluj-Napoca, 1977, p. 363.

aduna toți conaționali la conferințe, solicitându-le ajutor bănesc pentru armata imperială germană și îmbărbătându-i „că victoria va fi a germanilor”¹⁴. Un alt spion a fost Carol Spek, negustor din Râmnicu Vâlcea, care la 1 decembrie 1915 cerea lui Feist să depună 4000 de mărci pentru împrumutul german de război¹⁵.

Locuitorii comunelor Romani și Horezu au manifestat atașamentul față de idealul întregii națiuni și au răspuns cu însuflețire la acțiunile de rechiziționare (colectare) a unor bunuri materiale în favoarea armatei române. Astfel, încă din anul 1915, Primarul Comunei Romani înaintează, în luna Ianuarie, „Domnului Șef de Post și Administratorului Plasei, Pleșoianu”, lista cu 45 de cai rechiziționați de la 38 de proprietari din Romani¹⁶. Tot în cursul anului 1915 Primarul întocmea un „Tablou cu proviziamentele [proviziile] ce s-ar putea rechiziționa pentru nevoile armatei, din Comuna Romani. De la 57 de familii se vor strânge 57 de vite mari și 5500 kg fân. Din celelalte speră ca: orez, griș, fidea, ceapă, zarzavat, zahăr, ceai, sare de lămâie, fasole, linte, grăsimi, orz, ovăz, mălai, făină”¹⁷. La ordinul Nr. 1046 din 27 Iulie 1915 al Prefectului Județului Vâlcea, Administratorul I. Pleșoianu a Plasei Horezu înaintează „tabloul de vite ce se regăsesc în Comuna Romani și se pot rechiziționa în caz de mobilizare”. În acest „tablou” (tabel), întocmit în 28 Iulie 1915, sunt menționate: 10 vaci, 10 boi, 10 mânzați, 12 mânzate, 20 viței, 10 capre, 15 porci și 50 de oi¹⁸. De asemenea, comisia de recrutare a stabilit lista cu 30 de tineri mobilizați pentru armată, din comuna Romani, admiși infanterie, cavalerie, trupe speciale, artilerie și grăniceri, dintre care doi scutiți (unul din cauza scurtării membrului superior, altul pentru gușe voluminoasă), 3 amânați, fiind debili și 3 amânați, fiind de talie mică¹⁹. Într-un „tablou de oameni mobilizați din Comuna Romani de la contingentul 1891 înainte până la contingentul 1912”, figurează înscriși 175 de bărbați²⁰, iar la 12 Octombrie 1915 erau concentrați încă 10 soldați, din contingentele 901-906²¹. În același timp, localitatea Horezu se confrunta cu pericolul îmbolnăvirii de tifos exantematic, boală care bântuia în armata sârbă și în ce celelalte armate beligerante și care putea fi adusă aici de prizonieri din armata sârbă, eliberați din Austro-Ungaria și veniți la noi în țară. Administratorul și secretarul Plasei Horezu trimiteau Primăriei Comunei Romani adresa nr. 70 din 28 Ianuarie 1915, prin care comunicau Ordinul Direcțiunii Sanitare Nr. 2722/915, cu măsurile preventive de izolare și dezinfectare a acestor bolnavi²².

În vara anului 1916 situația de pe front evolua în defavoarea Antantei. La 1/14 iunie, generalul M. V. Alekseev, șeful Marelui Stat Major al Armatei Ruse, trimiterea atașatului său militar la București, Tatarinov, o telegramă, care sfârșea cu o amenințare foarte transparentă: „Intrarea în acțiune a României, în momentul acesta, va avea o

¹⁴ *Ibidem*, p. 364.

¹⁵ *Ibidem*, p. 365.

¹⁶ S.J.V.A.N, fond *Primăria Comunei Romani*, dosar nr. 1/1915, f. 28.

¹⁷ *Ibidem*, f. 162 și 162 verso.

¹⁸ *Ibidem*, f. 202 verso.

¹⁹ *Ibidem*, f. 53, 54.

²⁰ *Ibidem*, f. 91, 91v, 92, 92v, 93, 93v.

²¹ *Ibidem*, f. 238.

²² *Ibidem*, f. 25.

valoare corespunzătoare în desfășurarea comună a eforturilor puterilor aliate, ceea ce nu va fi cazul când hotărârea sa va fi amânată pentru o epocă nedefinită. Situația poruncește românilor de a se alătura nouă acum, ori niciodată”²³. Demersurile insistente ale generalisimului rus au avut darul să convingă la o intervenție energică și pe generalisimul Joseph Joffre, comandantul-șef al Armatei Franceze. Din însărcinarea lui, atașatul militar francez la București, Pichon, a înmânat guvernului român la 6/19 iulie o notă care, după ce parafrazează considerațiile strategice ale generalului Aleksev, sfârșește cu fraza: „Generalul comandant al armatelor franceze mă însărcinează să exprim generalului Iliescu²⁴ că el împărtășește în întregime modul de a vedea al Înalțului Comandament rus și crede că România trebuie să decidă acum, ori niciodată”²⁵. Avea deplină dreptate I. I. C. Brătianu să declare că noi nu am intrat în război „ca niște solicitanți nepoștiți. Noi am intrat în război ca niște aliați ceruți”. La rândul său, Nicolae Iorga spunea: „Am intrat în război cu hotărârea de a da tot ce avem în acest moment pentru a căpăta dreptul nostru întreg. Pentru atât, și pentru mai mult nu!”²⁶.

La 4/17 august 1916 a fost semnat, la București, de către Ion I. C. Brătianu, primul ministru al României, Tratatul de alianță între România, de o parte, și Rusia, Franța, Marea Britanie și Italia, pe de altă parte, tratat prin care puterile Antantei recunoșteau integritatea teritorială a României, precum și dreptul său de a-și alipi teritoriile din Austro-Ungaria locuite de Români, adică Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina. La rândul ei, România se angaja să declare război și să atace Austro-Ungaria cel mai târziu până la 15/28 august 1916²⁷.

Între timp, continuau pregătirile pentru nevoile armatei române. Printr-o notă telefonică urgentă din 13 august 1916, Prefectul județului Vâlcea cerea comunelor Voineasa, Malaia, Vaideeni, Căineni, Călinești, Brezoi, Călimănești, Olănești, Cheia, Bărbătești, Dobriceni, Racovița, Romani și Costești ca „pentru mâine dimineață să trimiteți și să se găsească la punctul Săliște, comuna Malaia, toți caii din acea comună, cu tot echipamentul și cu toate necesariile lor”. Aici se forma convoiul de munte cu cele necesare armatei. Comuna Romani dădea 21 de cai, Comuna Costești 54, Comuna Bărbătești 104, Comuna Vaideeni 149, iar Comuna Olănești doar trei cai²⁸. Comunele: Vaideeni, Racovița, Romani și Costești făceau parte din Plasa Horezu²⁹. De asemenea, locuitorii din zona Horezului donau alimente pentru armată, așa cum arată listele din august 1916, pe care erau înscrise cu donații 162 de persoane³⁰.

Hotărârea de intrare a României în război, luată la 14/27 august 1916 la al doilea Consiliu de Coroană, la Palatul de la Cotroceni din București, ajungea și la Primăria Comunei Romani din județul Vâlcea, cu următorul conținut: „Prin Înalțul Decret Regal

²³ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României (1916-1919)*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 193.

²⁴ Generalul D. Iliescu, adjunct al șefului Marelui Stat-Major Român.

²⁵ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 193-194.

²⁶ Ioan Scurtu, *Alba-Iulia. 1 Decembrie 1918*, Editura Sport-Turism, București, 1988, p. 68.

²⁷ *Istoria României în date*, p. 329.

²⁸ S.J.V.A.N, fond *Prefectura Județului Vâlcea*, dosar nr. 44/1916, f. 140.

²⁹ *Ibidem*, f. 145.

³⁰ S.J.V.A.N, fond *Primăria Comunei Romani*, dosar nr. 1/1916, f. 10, 10v și 11.

Nr. 2784 din 14 august 1916 ora 12 s-a ordonat mobilizarea armatei române. Conținutul decretului e următorul:

art. I Întreaga armată se va mobiliza.

art. II Prima zi de mobilizare va începe la ora 12 în noaptea de 14-15 August 1916.

art. III ordinea de bătaie va fi cea hotărâtă prin planul de mobilizare³¹. Acest decret era trimis la noi de către Prefectul Județului, Gr. Otetelișeanu.

Această hotărâre era însoțită de o proclamație în care se evocau faptele înaintașilor și care sintetiza obiectivul urmărit prin intrarea în război: „Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: Unirea românilor de pe cele două părți ale Carpaților”³².

Vâlcenii și implicit horezenii au primit cu entuziasm vestea despre intrarea României în război. Sentimentele naționale au explodat într-o unanimă și generală bucurie. Martorii oculari consemnează că la Râmnicu Vâlcea manifestații ieșiseră în plină noapte pe străzi: „Tot orașul era în sărbătoare, numai steaguri tricolore, iar populația, cu mic cu mare, ieșea întru întâmpinarea noastră, strigând: «Trăiască armata română!», «Trăiască cavaleria!», «Trăiască România Mare!». Am mers toții la statuia Independenței, unde protopopul Bărescu a ținut o înflăcărată cuvântare, plină de curaj. Iar noi am cântat mai multe cântece patriotice”³³. Era o stare de înflăcărare generală în rândul fiilor țării, care „nici n-au apucat să sune bine goarnea mobilizării și au izvorât de pretutindeni, din orașe și sate, din văi și dealuri, din cele mai îndepărtate și uitate cătune”³⁴. Aceleași sentimente le-au trăit atunci și locuitorii Horezului, animați de aceleași nobile idealuri: independență și unitate națională, dreptate socială pentru toți românii. „Abnegației și eroismului de pe câmpul de luptă, populația civilă i-a răspuns prin fapte de adâncă semnificație patriotică, în opera de ajutorare a frontului. Prin rechiziții și transporturi, prin subscripții, donații în bani sau diferite ofrande făcute armatei, cei rămași acasă au contribuit din plin la susținerea campaniei. În tot timpul luptei eroice, soldatul român animat de dragostea pentru țărâna străbună, călcată în picioare de dușmani, a avut aproape sprijinul material al celor rămași acasă. S-a căutat să se suplinească lipsurile în dotare cu echipament a armatei prin rechiziționarea sau colectarea de la locuitorii celor mai apropiate zone de câmpul de operație, a lenjeriei, a cojoacelor, alimentelor”³⁵.

Populația din Horezu a contribuit la susținerea armatei, care dădea lupte crâncene pe teritoriul județului. Administratorul Plasei Horezu, I. Pleșoianu, trimitea către „Domnul Primar și Șeful de post Romani următoarea adresă: „Conform Ordinului telefonic al Domnului Prefect, respectiv cu Nr. 955 din 31 august 1916, vă invit să trimiteți negreșit chiar astăzi la Prefectura Județului un număr de zece care cu boi ca rechizițiune. Carele vor fi bune, având și covăltire, iar boii vor fi potcoviți, avându-se

³¹ *Ibidem*, f. 16.

³² Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 69.

³³ Corneliu Tamaș, Ioan Lăcustă, *Pasiunea lui Ion Bulacu, un țăran ca toți țărani*, în „Magazin istoric”, București, an XII, nr. 9(138), septembrie 1978, p. 15.

³⁴ Gh. Umbră, *Cum a plecat oștirea*, în „Viitorul” din 18 august 1916.

³⁵ Corneliu Tamaș, Petre Bardașu, Sergiu Purece, Horia Nestorescu – Bălcești, *Județul Vâlcea în anii primului război mondial*, Bălcești pe Topolog, 1979, vol. I, p. 18.

pentru ei furajul necesar cel puțin pentru trei zile. Carele vor avea și conducătorii lor, care de asemenea să aibă cu ei hrană pentru cel puțin 3 zile. Aceste rechizițiuni le veți trimite de urgență la Prefectura județului, iar de acolo vor fi trimise la Lotru, unde vor rămânea, așteptând până la noi ordine”³⁶. Din satele actualei localități Horezu se mai trimiteau pentru armată următoarele animale: „Din Tănășești, 6 vaci, 4 juninci, 3 oi, 6 capre, doi porci; din Râmești, 12 vaci, 1 junc, 6 juninci, 21 oi, 1 capră; din Gura Râului, 9 vaci, 4 junci, 4 juninci, 51 oi, 4 capre, 1 porc; din Romanii de Jos: 3 vaci, 8 junci, 2 juninci și 6 oi”³⁷. La 28 august 1916, membrii Comisiei Comunale din Comuna Romani, Plasa Horezu, Județul Vâlcea au făcut recensământul general al tuturor vitelor de tăiat aflate în această comună: un bou, 22 vaci, 14 juninci, 9 mânzați, 3 mânzate, 3 viței și 3 vițele³⁸, precum și al „animalelor de tracțiune și vehiculelor ce se găsesc în prezent cu boi, cai și hamuri: 1. Satul Romani: 18 boi de tracțiune, 9 cară de munte, dintre care s-au trimis zece boi; 2. Satul Tănășești, 8 boi de tracțiune, 4 cară de munte cu 20 boi rămânând; 3. Satul Râmești, 34 boi de tracțiune, 17 cară de munte. Total: 60 boi de tracțiune, 3 cară de munte; va trimite pentru armată 20 de care cu 40 boi”³⁹. Prin ordinul nr. 77 din 23 august 1916, Administratorul Plasei Horezu cerea Primarului Comunei Romani: „Rechiziționați prunele uscate, nucile și majonul aflătoare în acea comună, în conformitate cu ordinul nr. 15.521 al Domnului Ministru de Război”⁴⁰. De asemenea, era ordin „să fie rechiziționată sârma ghimpată care a mai rămas în comună, exceptându-se sârma ghimpată întrebuințată la vie”⁴¹. În perioada campaniei din 1916, erau mobilizați din comuna Romani 194 bărbați, care făcea parte din Regimentul 2 Vânători, Regimentul 2 Cetate, Regimentul 42 Infanterie, Regimentul 9 Artilerie, Batalionul I Pionieri, Regimentul 1 și 21 Artilerie⁴². Prin ordinul Nr. 1781 din 8 octombrie 1916, Prefectura Județului Vâlcea cerea comunelor din județ: „Vă invit, rechiziționați de urgență și înaintați Cercului de Recrutare Vâlcea un număr de 2.500 cioltare (pături ciobănești) necesare pentru trebuințele armatei, raportându-se de executare cât mai neîntârziat”. La acest ordin, comunele Vaideeni, Băbeni – Bistrița, Costești și Mihăești au dat câte 500 de cioltare, comuna Racovița 300, iar comenele Horez și Romani au dat câte 100 de cioltare necesare cailor trupei⁴³. Acestea erau destinate cailor Coloanei a V-a Subzistență, care făcea parte din Regimentul 42 Infanterie⁴⁴. Pentru deplasarea și întreținerea acestei coloane, la 28 septembrie/11 octombrie, Corpul I Armată rechiziționase din județul Vâlcea 320 cai și 80 de căruțe⁴⁵.

În nordul localității Horezu, în munții Lotrului, își făcea apariția Corpul Alpin bavarez (german), format din 1000 de oameni conduși de generalul de artilerie Konrad

³⁶ S.J.V.A.N, fond *Primăria Comunei Romani*, dosar nr. 1/1916, f. 23.

³⁷ *Ibidem*, f. 31, 31 verso și 32.

³⁸ *Ibidem*, f. 35, 36.

³⁹ *Ibidem*, f. 37.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 46.

⁴¹ *Ibidem*, f. 42.

⁴² *Ibidem*, f. 47, 48, 49, 50.

⁴³ Idem, fond *Prefectura Județului Vâlcea*, dosar nr. 42/1916, f. 179.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 178.

⁴⁵ Corneliu Tamaș ș.a., *Județul Vâlcea în anii primului război mondial*, p. 19.

von Krafft Dellmensingen, care a început, la 9 octombrie 1916, un marș, cu misiunea de a coborî și de a tăia în spatele armatei române linia ferată de pe Valea Oltului și șoseaua de la Brezoi, singurele linii de legătură ale armatei noastre cu țara⁴⁶. În cursul lunii Septembrie 1916, guvernul nostru a cerut guvernului francez „să detașeze pe lângă Comandamentul de căpetenie român un ofițer general calificat, care și-ar spune la fața locului punctul său de vedere și ar colabora la direcțiunea operațiunilor”, după cum arăta mareșalul Alexandru Averescu în notițele sale zilnice de război. Generalul Joffre a ales în acest scop pe generalul Berthelot, Comandantul Corpului 32 Armată, la Marna, căruia i-a atașat 12 ofițeri superiori, cei mai mulți locotenenți coloneli, care să fie detașați pe lângă marile noastre unități, „ca agenți de legătură și de informație și mai târziu ca agenți de execuțiune”. La 3/16 octombrie 1916, generalul Berthelot descindea în stația Periș, întâmpinat fiind de I. I. C. Brătianu, președintele Consiliului, cu vorbele: „Fiți binevenit, Domnule general. Salut în Dvs., dacă acceptați, pe Șeful Statului major general al Armatei române”⁴⁷.

Campania din 1916 înregistrează pentru armata română o eroică rezistență a ostașilor, dintre care mulți combatanți din zona Horezului, în confruntarea cu armatele germane, în lunile octombrie-noiembrie 1916, pentru apărarea defileului Oltului, în condițiile în care generalul german Falkenhayn își propusese să nimicească trupele române, să ocupe capitala țării și să scoată România din război⁴⁸. Dar Antanta nu și-a respectat angajamentele luate față de România și ajutoarele materiale promise nu au ajuns la timp. În aceste condiții, copleșiți de forța numerică și mai ales de tehnica inamicului, ostașii români au fost nevoiți să treacă în apărare și apoi să se retragă din fața dușmanului. După o încercare de organizare a rezistenței pe Neajlov și Argeș, numită și „Bătălia pentru București”, armata română primește, la 20 noiembrie/3 decembrie 1916, ordinul de retragere generală pe aliniamentul Râmnicu-Sărat – Viziru, între Carpați și Dunăre, amenajat din timp cu tranșee, adăposturi betonate și rețele de sârmă ghimpată. În aceeași zi, guvernul I. I. C. Brătianu părăsește Bucureștii și se stabilește la Iași, oraș care devenea capitala vremelnică a României. Peste puțină vreme, la 23 noiembrie/6 decembrie, trupele germano-austro-ungare în frunte cu mareșalul von Mackensen ocupau Bucureștii.

Iată cum caracteriza generalul Ioan Anastasiu această primă etapă a participării României la primul război mondial: „În trei luni de război, noi am dat cel mai rușinos exemplu de neputință militară: desființarea unei armate de 700.000 de oameni și pierderea a trei sferturi din țară fără a fi dat o bătălie, fără a mai socoti peste un miliard bogății de toate felurile pierdute, unele ce nu pot fi nici prețuite, rămase și trecute în mâinile dușmanilor, odată și cu familiile noastre la voia lor”⁴⁹. Așa se încheia ultimul și cel mai dramatic episod al întregii campanii a anului 1916.

⁴⁶ Corneliu Tamaș, *Un informator german la Râmnicu Vâlcea în timpul primului război mondial*, p. 363.

⁴⁷ Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război (1916-1918)*, Ediția a treia, Editura „Cultura Națională”, București, 1935, p. 315.

⁴⁸ Corneliu Tamaș, *Luptele de pe Valea Oltului din 1916 în însemnările unui contemporan*, în „Mitropolia Olteniei”, XXX (1978), nr. 10-12, p. 798.

⁴⁹ General Ioan Anastasiu, *Războiul pentru întregirea neamului*, p. 14.

PARTEA A III-A

**IZVOARE DOCUMENTARE ȘI NARATIVE DESPRE
DESFĂȘURAREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL
ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC**

COMUNICATELE MARELUI CARTIER GENERAL PRIVIND PARTICIPAREA ARMATEI ROMÂNE ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (DIN AUGUST ȘI PÂNĂ ÎN OCTOMBRIE 1916)

Ion-Leone Sima

La 4/17 august 1916 reprezentanții Antantei (Anglia, Franța, Rusia și Italia) au semnat convențiile politică și militară cu România. Pe baza convenției politice s-a recunoscut, printre altele, dreptul României de a anexa teritoriile aflate sub dominația Austro-Ungariei și de a se bucura de aceleași drepturi ca și aliații săi în preliminariile și tratativele de pace. Obligația României stipulată în Convenția militară era de a declara război Austro-Ungariei până la data de 14 august 1916.

Aprobarea oficială a celor două convenții s-a făcut în Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916. Declararea războiului contra Austro-Ungariei a fost urmată de declanșarea unei ofensive militare peste Carpați, în Transilvania. Trecerea Carpaților s-a făcut prin 18 locuri de trecere. O parte a Transilvaniei a fost eliberată. Regruparea armatelor inamice germane-austro-ungare de pe întregul front al Primului Război Mondial și contraofensiva acestora, favorizate de atacarea României și dinspre Balcani, a dus la retragerea armatei române la sud de Carpați. În această situație, armata s-a aflat între două forțe atacatoare, din față și din spate, și în dificila misiune de a apăra o linie de front de peste 1500 km față de 300 km inițiali. O parte a României a ajuns astfel sub ocupația străină.

Armata, guvernul, autoritățile și o bună parte din populația civilă au fost nevoiți să se retragă în Moldova; frontul s-a stabilizat în final în sudul Moldovei (ianuarie 1917); capitala a fost stabilită temporar la Iași.

Despre modul cum s-au desfășurat luptele sunt numeroase izvoare istorice¹. Unul dintre acestea este format din comunicatele privind situația de pe front trimise comandamentului de structură al armatei române și autorităților politico-administrative centrale și județene. Acestea relatează în sinteză și în funcție de informațiile de moment evenimentele de pe cele două fronturi, de pe Carpați și de pe linia Dunării. Sunt menționate principalele consecințe ale confruntărilor militare: înaintările, retragerile, pierderile umane. Aceste comunicate ale Marelui Cartier General au fost publicate parțial în perioada interbelică, astăzi fiind destul de rar utilizate de istorici.

Noi le edităm după modul în care au fost însemnate într-un caiet intitulat *Comunicatele Marelui Cartier General, Războiul Austro-Ungaro-Germano-Bulgaro-*

¹ Vezi Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru Întregirea României, 1916-1919*, vol. I și II, București, 1989; Nicolae Ciobanu, Eugen Bădălan, *Cronologia Primului Război Mondial 1914-1919*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 2001; *Istoria Românilor*, vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003; ș.a.

Româno-Rus, August 1916, de militarul Ciobotea Ion² din satul Smadovicioara, comuna Secu, județul Dolj (până în 1950 în județul Mehedinți, iar între 1950 și 1968 în raionul Strehaia).

*
* *

Comunicatul 1, 14-15 august 1916

Declarația de război contra Austro-Ungariei a fost trimisă în seara de 15 august, la orele 9, la Viena. În noaptea de 14-15 august, trupele noastre au atacat frontiera Austro-Ungară. Trupele aliate imperiale ruse au început a trece în Dobrogea, fiind primite cu entuziasm de populație. Unitățile de flotă rusă au sosit la Constanța, unde concură la apărarea Mării Negre. Vase de război și baterii Austro-Ungare au tras focuri asupra orașelor Vârciorova, Turnu-Severin și Giurgiu.

Comunicatul 2, 16/29 august 1916

Frontul de Nord și Nord-Vest: trupele noastre trec frontiera ajungând pe linia: Muntele Făgețel (1148 m), Valea Prisăcani, Valea Biczului, Valea Ursului; însumând 7 km. de frontieră. Artileria de la Vârciorova a tras asupra Orșovei distrugând depozitul de petrol; Corpul IV de armată a capturat prizonieri (7 ofițeri și 734 oameni de trupă).

Comunicatul 3, 17/30 august 1916

Frontul de Nord și Nord-Vest: înaintarea continuă, s-a ocupat Valea Tarlaugea și Dorstele (lângă Brașov) și Petroșani (V. Jiului).

Frontul de Sud: vase austro-ungare au bombardat Zimnicea și Turnu-Măgurele.

Comunicatul 4, 18/31 august 1916

Frontul de Nord și Nord-Vest: înaintări în toate direcțiile. S-au ocupat localitățile Tohanul Vechi- Brașovul (s-a instalat Primar și Polițai român) și Csik-Menasaj, 14 km est, precum și muntele Pedelgia (1 km N de Topleț) – de unde ținem sub focul tunului calea ferată Orșova-Caransebeș. Pierderile noastre sunt mici. S-au făcut până acum prizonieri: 15 ofițeri, 1800 trupă, 100 vagoane; în vizită s-a luat un convoi cu făină.

Frontul de Sud: vase austro-ungare au aruncat obuze asupra pichetului Cioroiu (est de Turnu-Măgurele). Trupele inamice infanterie și cavalerie au trecut frontiera la sud de Bazargic; s-au retras imediat după înaintarea trupelor noastre.

Comunicatul 5, 19 august/1 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: înaintarea noastră pe toate fronturile, s-au ocupat localitățile Vasarhely, Cisnădia (sud Sibiu). Prizonieri: 6 ofițeri, 1537 trupă. La Petroșani și Căineni s-au luat materiale de cale ferată și depozite de hrană.

Frontul de Sud: forțele ruse au sosit pe zona de adunare.

Atacuri aeriene: un aeroplan a aruncat două bombe asupra unei coloane sanitare ce ieșea din Piatra-Neamț. Guvernul german a făcut cunoscut că se află în război cu noi.

² Perioada cât a fost militar, Ciobotea Ion a înfățișat-o într-un alt caiet de însemnări, pe care îl edităm în anexă. Ambele caiete cu însemnările lui Ciobotea Ion sunt în prezent în colecția prof. univ. Dinică Ciobotea din Craiova.

Comunicatul 6, 20 august/2 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: s-au cucerit dealurile Alion (2 km nord de Orșova) și Drănic (4 km nord de Orșova). Prizonieri: 9 ofițeri și 645 trupă. S-a întrerupt calea ferată din V. Oltului la S. de Cik-Sereda. La Brașov s-au luat cantități mari de alimente.

Frontul de Sud: inamicul a atacat posturile de frontieră dintre Dunăre și Rahvan (sud Silistra), fiind respins. Vasele inamice au tras câteva lovituri asupra Giurgiului. Fără pierderi.

Comunicatul 7, 21 august/3 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: după lupte vii s-a ocupat localitatea Borsec și înălțimile de la V. de ea. Prizonieri: 4 ofițeri și 15-trupă. Trupele noastre stăpânesc tot șesul secuilor (Horonzoc).

Frontul de Sud: inamicul a atacat pe toată frontiera Dobrogei. La S. de Bazargic a fost respins, pe restul frontului luptele sunt în curs. Inamicul a bombardat Islazu și Calafat.

Atacuri aeriene: 3 hidroplane mici au aruncat bombe asupra Constanței; copii și civili răniți.

Comunicatul 8, 22 august/4 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: la Merișor s-au respins 2 atacuri ale inamicului. La Sepsî Sîn-Giorgiu s-au luat 500 vagoane cu diverse alimente și furaje și un spital complet montat. Trupele inamice din valea superioară a Mureșului au folosit gloanțe dum-dum. Prizonieri: 7 ofițeri, 620 trupă.

Frontul de Sud: forțele superioare inamice au atacat capul de pod de la Turtucaia și au dat 10 atacuri (respinse).

Comunicatul 9, 23 august/5 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: trupele au înaintat pe Valea Uzului; s-au luat 16 lăzi cu muniții cu gloanțe dum-dum.

Frontul de Sud: atacurile inamice de la Turtucaia au fost respinse. Inamicul a tras în localitățile: Bechet, Izlaz, Calafat, Gruia. Inamicii s-au adăpostit după insulă.

Atacuri aeriene: aeroplane și baloane au aruncat bombe asupra Bucureștiului. Stricăciuni: care 4, răniți 3. La Piatra-Neamț, Ploiești, Constanța și Bechet.

Comunicatul 10, 24 august/6 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: s-au ocupat localitatea Ditron și Orșova. S-au luat 7 tunuri, mitraliere, hrană.

Frontul de Sud: trupele inamice primesc mari întăriri și multă artilerie de calibru. Continuă să atace violent Turtucaia. Pierderi serioase de ambele părți.

Comunicatul 11, 25 august/7 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest. Mici încăierări, inamicul respins.

Frontul de Sud: după crâncene lupte, inamicul a ocupat TURTUCAIA.

Comunicatul 12, 26 august/8 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: după lupte vii s-au ocupat localitățile Toplița, Sîn Mihai, Delne, Giurgeu. La sud de Mehadia s-a respins un atac al inamicului.

Frontul de Sud: forțele Ruso-Române au respins pe bulgari la Bazargic (Dobrigi).

Atacuri aeriene: un aeroplan a lansat bombe asupra Constanței (răniți).

Comunicatul 13, 27 august/9 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: vii lupte în văile superioare ale Mureșului și Oltului; inamicul se retrage spre V.

Frontul de Sud: bateriile noastre au bombardat Vidinul și Rahova, care sunt în flăcări.

Aeroplanele noastre au aruncat cu succes bombe pe Turtucaia.

Comunicatul 14, 28 august/10 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: lupta continuă în Valea Mureșului și la vest de Toplița. Sereda Ciucului a fost ocupată de trupele noastre care continuă să urmărească inamicul ce se retrage spre Vest.

Frontul de Sud: inamicul bombardează Giurgiu; aviatorii noștri au aruncat bombe asupra pozițiilor întărite ale Rusciucului.

Comunicatul 15, 29 august/11 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: la Vest de Valea Mureșului și Oltului, inamicul continuă să se retragă. Prizonieri: 5 ofițeri și 106 trupă. La S-E de Sibiu s-a ocupat Șelimbăr (inamicul a folosit gloanțe dum-dum). În V. Streiului, la N. de Merișor s-au respins atacuri inamice. Trupele noastre au luat 2 tunuri și muniție. Prizonieri: 3 ofițeri și 302 trupă.

Frontul de Sud: schimbul de focuri s-a mutat de-a lungul Dunării. Pe frontul Dobrogei operațiunile sunt în curs.

Comunicatul 16, 30 august/12 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: inamicul continuă a se retrage la Vest de Văile Mureșului și Oltului.

Frontul de sud: navigația pe Dunăre a vaselor comerciale inamice e oprită. Pe frontul Dobrogea lupte în curs.

Atacuri aeriene: aeroplan inamic au bombardat Piatra-Neamț.

Comunicatul 17, 31 august/13 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: mici hărțuieli pe tot frontul (378 prizonieri)

Frontul de Sud: împușcături în lungul Dunării; un detașament inamic care înaintază în largul Dunării a fost repins (am capturat 8 tunuri germane).

Comunicatul 18, 1/14 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: la Neagra în V. Mureșului s-a luat un depozit de muniții și echipament, trupele noastre au înaintat în Oltul Mijlociu și au ocupat localitățile Baraolt și Olt Bogat. La S de Sibiu s-a luat un tren blindat.

Frontul de Sud: în Dobrogea lupte vii pe tot frontul.

Comunicatul 19, 2 septembrie/15 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: mici încăierări.

Frontul de Sud: în Dobrogea lupte foarte vii; trupele ruso-române s-au retras în Nord.

Comunicatul 20, 3/16 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: acțiuni în V. Streiului și la S de Sibiu.

Frontul de Sud: în lungul Dunării, schimb de focuri. În Dobrogea-nimic nou.

Comunicatul 21, 4/17 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: trupele noastre au ocupat Homorod-Almăș, Cohalm și Făgăraș. Prizonieri: 10 ofițeri, 900 trupă. În Valea Streiului luptele continuă.

Dealul Braug (S. de Banul Mare), care a fost luat și reluat de mai multe ori, a rămas în stăpânirea noastră. S-au luat 76 prizonieri.

Frontul de Sud: schimb de focuri între malurile Dunării. Bateriile noastre au scufundat la Gura Lomului 2 șlepuri cu muniții.

Atacurile aeriene: bombe asupra Constanței, 2 morți și 4 răniți.

Comunicatul 22, 5/18 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: mici încăierări. S-au luat la sud de Sibiu 2 mitraliere și 40 prizonieri. În Valea Streiului lupte violente.

Frontul de Sud: pe Dunăre s-au cufundat prin focuri de tun bărci inamice. În Dobrogea luptă cu artileria. La sud de Cobadin, o baterie de mortiere rusă a redus la tăcere artileria grea inamică. În noaptea de 4-5 în Dobrogea inamicul a atacat în 2 rânduri, dar a fost respins.

Atacuri aeriene: un aeroplan inamic a aruncat bombe asupra orașului Turnu-Severin.

Comunicatul 23, 6/19 septembrie 1916

Frontul de Nord și Nord-Vest. Încăierări pe tot frontul. Pe Valea Streiului, inamicul atacă violent, cu forțe superioare, în fața cărora ne retragem.

Frontul de Sud: în largul Dunării, schimb de focuri.

Comunicatul 24, 7/20 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest. Mici încăierări, trupele noastre din Valea Streiului și-au oprit retragerea la S de Petroșani, unde se întăresc.

Frontul de Sud: lupta continuă în Dobrogea pe tot frontul. Trupele ruso-române au respins toate atacurile și au contraatacat.

Atacuri aeriene: au bombardat Constanța și Piatra Neamț.

Comunicatul 25, 8/21 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: lupte în Munții Călimanului și ai Gurghiului, în care s-au luat prizonieri 1 ofițer și 136 soldați, și o mitralieră. Un detașament a intrat în Odorheiu. În V. Jiului s-a respins un atac al inamicului.

Frontul de Sud: schimb de focuri între bateriile de la Zimnicea. În Dobrogea – bătălia începută în 3 septembrie a durat până în 6 septembrie. Pe 7 septembrie, inamicul (trupele germane, bulgare și turcești) respins s-a retras. În retragere a dat foc.

Comunicatul 26-27, 9-10 septembrie/22-23 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: la N de frontul transcarpatic, trupele noastre au operat în munții Călimani și Gurghiului, s-au apropiat de tranșeele inamice de la Vatra Dornei. Aici, inamicul e bine întărit: în nord-atacat de trupe ruse, în sud-atacat de trupe românești.

Frontul de Sud: în Dobrogea, după încăierări crâncene, trupele noastre au fost superioare. Flancul drept al inamicului a fost mai distrus, 5000 de puști au fost luate de trupele române.

Comunicatul 28, 11 septembrie/24 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: în Munții Călimani, înaintarea noastră continuă, 73 prizonieri și o mitralieră. În răsărit de Sibiu, trupele noastre l-au atacat pe inamic și l-au respins (prizonieri: 4 ofițeri și 300 trupă). În V. Jiului, inamicul a fost respins. Total pe front (48 ofițeri și 6836 trupă).

Frontul de Sud: în lungul Dunării, schimb de focuri de tun. În Dobrogea, flancul nostru stâng a înaintat. S-au luat 1 ofițer și 53 trupă.

Comunicatul 29, 12/25 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: în Valea Jiului s-au respins mai multe atacuri ale inamicului.

Frontul de Sud: Un zeppelin a venit până la București, unde a fost alungat de tunurile noastre. În drum a aruncat 3 bombe fără efect.

Comunicatul 30, 13/26 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest, întâlniri de patrulare. În V. Jiului, lupte vii. Trupele noastre au prosperat.

Frontul de Sud: în Dobrogea, la aripa dreaptă, inamicul a atacat de 3 ori în mase mari, dar a fost respins. Mai mult de 2/3 din victime sunt femei și copiii mai tineri de 14 ani.

Atacuri aeriene: un zeppelin a bombardat între 12-13 septembrie Bucureștiul. Victime: 5 copii. Aeroplanelor noastre au aruncat bombe asupra Transilvaniei.

Comunicatul 31, 14/27 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: în munții Călimani și Gurghiu acțiuni parțiale. La S de Sibiu – lupte violente. În V Jiului trupele noastre au atacat și respins inamicul care se retrage în grabă spre N și N-V. S-au luat 2 mitraliere, 100 prizonieri din care 1 ofițer.

Frontul de Sud: schimb de focuri de tun pe Dunăre. În Dobrogea liniște.

Atacuri aeriene: pe 13 septembrie au bombardat Bucureștiul și satele la S de București. Un zeppelin între 13-14 a aruncat bombe provocând incendii. La Toplița artileria noastră a doborât un aeroplan.

Comunicatul 32, 15/28 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: în Munții Gurghiului lupte de detașamente. La S de Sibiu luptele continuă. În Valea Jiului au înaintat.

Frontul de Sud: în Dobrogea, foc rar de artilerie.

Atacuri aeriene: bombe asupra Bucureștiului.

Comunicatul 33, 16/29 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: trupele noastre înaintează, lupte pe tot frontul, mai vii la N-V de Rădăuți și la N de Stean; inamicul s-a retras spre V. lăsând în mâinile noastre ca prizonieri: 2 ofițeri și 200 călăreți. Luptele la sud de Sibiu, aprige.

Frontul de Sud: artileria noastră a scufundat un vas de război în canalul de la sud de insula Pusiuna? În Dobrogea, angajamente de patrulare.

Atacuri aeriene: inamicul a bombardat Cernavodă, Alexandria și satele de la sud de București. La Băilești a sosit de la Salonic un aeroplan francez.

Comunicatul 34, 17/30 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: lupte pe tot frontul. Trupele noastre de la Sibiu, care au fost atacate din toate părțile, de forțe superioare, după lupte ce au ținut 9 zile, au restabilit comunicația spre sud.

Frontul de Sud: la Corabia, o mică încercare de doborâre a inamicului a fost imediat respinsă. În Dobrogea, foc rar de artilerie.

Comunicatul 35, 18 septembrie/1 octombrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: acțiuni parțiale pe tot frontul.

Atacuri aeriene: inamicii au bombardat Bucureștiul (victime) și Cernavodă, distrugând un spital.

Comunicatul 36, 19 septembrie 1916

Frontul de Nord și Nord-Vest: luptele continuă în munții Gurghiului și Harghitei. S-au luat 4 mitraliere, 11 ofițeri și 500 oameni de trupă.

Frontul de Sud: trupele noastre au trecut Dunărea între Rusciuc și Turtucaia. În Dobrogea au atacat pe tot frontul și au respins centrul și aripa dreaptă a inamicului.

Comunicatul 37, 20 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: în munții Gurghiului și Harghitei s-au luat prizonieri 3 ofițeri și 300 soldați, precum și trăsurile și materialele de război. În retragerea lor spre Căineni, în joia de 18 septembrie. Ele contraatacă pe inamic în zona muntoasă de pe malul drept al Oltețului. Atacurile sale au fost respinse. S-a respins un atac al inamicului la Orșova.

Frontul de Sud: în Dobrogea, atacul nostru continuă violent pe tot frontul. Rezistența inamicului e foarte dârză.

Comunicatul 38, 21 septembrie 1916

Frontul de Nord și Nord-Vest: în Munții Călimanului și Gurghiului, mici acțiuni. În regiunea Odorheiului, lupte în care s-a respins inamicul, luându-i-se prizonieri 14 ofițeri și 22 soldați. Între Făgăraș și Sighișoara, trupele noastre au luptat cu forțe germano-austriece, pe care le-au bătut; au rămas în mâinile noastre 800 de prizonieri germani și 8 mitraliere. În munți, la apus de Olt, am progresat. Atacuri violente ale inamicului în Valea Jiului, în fața cărora forțele noastre s-au retras puțin, distrugând minele de cărbuni din Petroșani, care erau obiectivul inamicului. La Orșova s-au respins 3 asalturi inamice.

Frontul de Sud: în Dobrogea, cu toată rezistența dârză a inamicului și violentului foc al artileriei sale grele, atacul nostru a continuat progresând la centru; la aripa noastră stângă s-au cucerit pozițiile de la Amzacea unde au luat 7 tunuri și 1000 prizonieri și mult material de război.

Comunicatul 39, 22 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: în regiunea Praidului, după 3 zile de luptă foarte aprigă, am pus stăpânire pe întăriturile inamice, respingându-l spre vest. Pe restul frontului, angajamente parțiale.

Frontul de Sud: demonstrația făcută între Rusciuc și Turtucaia luând sfârșit, trupele noastre au fost retrase pe malul stâng al Dunării. În Dobrogea, lupte foarte violente pe întreg frontul. S-au luat prizonieri 5 ofițeri și 100 oameni de trupă.

Comunicatul 40, 23 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: lupte violente în văile superioare ale Târnavelor. Inamicul atacând cu forțe superioare în regiunea Făgăraș-Vlădeni, forțele noastre s-au retras. În defileul Căineni și Valea Jiului, mici hărțuiri.

Frontul de Sud: în Dobrogea, atacul trupelor ruso-române progresa în continuu și aripa stângă.

Comunicatul 41, 24 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: acțiuni de mică însemnătate. În defileurile Căineni și Jiu am reluat ofensiva. Acțiuni de artilerie în lungul Dunării.

Frontul de Sud: În Dobrogea, trupele noastre de la aripa dreaptă au înaintat și au ocupat tranșeele inamice. La centru, au respins și un atac de noapte al inamicului.

Comunicatul 42, 25 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: în regiunea munților Călimani și Harghita, hărțuieli de patrule. În Ghimbavul, vest de Brașov, s-au respins mai multe atacuri inamice. În defileul Oltului și al Jiului acțiuni de artilerie.

Pe Dunăre și în Dobrogea, acțiuni de artilerie.

Comunicatul 43, 26 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: între Călimani și Lepsi, lupte de patrule. În regiunea Brașov am fost nevoiți a ne retrage la ieșirile de nord ale defileului Carpați. În defileurile Căineni și Jiu, mici acțiuni de infanterie și artilerie favorabile nouă.

Frontul de Sud: violente acțiuni de artilerie la est de Zimnicea. În Dobrogea, locuri de artilerie și acțiuni de patrule.

Comunicatul 44, 27 septembrie

Mici hărțuieli pe frontul N și N-V.

Mici hărțuieli și foc de artilerie în lungul Dunării.

Comunicatul 45, 28 septembrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: inamicul atacă pe tot frontul. În Călimani, acțiuni de artilerie. Trupele noastre se retrag pe malul drept al Mureșului și pe cel stâng al Oltului. În valea Buzăului, după lupte vii, trupele noastre s-au retras.

În valea Tarlaugei s-a respins ușor un atac inamic la Osanez. Trupele noastre ocupă pozițiile la nord de Predeal. La Moeciu, nord-vest de (Giuvăla), s-a respins sângeros un atac inamic. Pe înălțimile de la est de Jiu au progresat. La vest de Jiu au oprit un atac al inamicului venind din Câmpul lui Neag. Pe frontul Orșovei, schimb de focuri de artilerie.

Frontul de Sud: Artileria noastră a bombardat Vidinul, unde a provocat incendii serioase; pe restul Dunării, schimbul de focuri de artilerie. În Dobrogea, nimic nou.

Atacuri aeriene: Aeroplana inamice au aruncat bombe în Constanța și în orașele de pe malul Dunării.

Comunicatul 46, 20 septembrie, joi

Frontul de Nord și Nord-Vest: între Călimani și Buzău până la Bran, trupele noastre au respins câteva atacuri inamice. La Coți (est de Călimani) au respins un atac inamic. Pe restul frontului până la Dunăre, foc de artilerie și infanterie.

Frontul de Sud: pe Dunăre, schimb de foc și artilerie. În Dobrogea, situație neschimbată.

Comunicatul 47, 30 septembrie, vineri

Frontul de Nord și Nord-Vest: în valea superioară a Uzului s-a respins un atac al inamicului. Cavaleria noastră a respins în pasul Meghelus, la vest de Oituz, șase atacuri ale infanteriei inamice. La vama Crasna s-a respins sângeros un atac al inamicului care a fost silit să se retragă. La Bratocea, Predeal, inamicul a fost respins și s-a retras la Trotuș. La Căineni, acțiuni de artilerie. La apus de Căineni acțiuni ale infanteriei; s-a respins un atac de noapte al inamicului. La Jiu și Orșova, acțiuni de artilerie.

Frontul de Sud: Foc de artilerie și împușcături de infanterie în tot lungul Dunării. În Dobrogea, liniște.

Comunicatul 48, 1 octombrie 1916

Frontul de Nord și Nord-Vest: Din munții Călimanului până în valea superioară a Uzului, mici acțiuni. S-au luat mai mulți prizonieri între care 2 ofițeri. Satul Poiana (Valea Oltului) a fost reluat de noi după o sângeroasă luptă de stradă. La Bratocea, acțiuni de artilerie. La Predeluș inamicul s-a retras. La Predeal s-au respins atacuri inamice. La Giuvala, trupele noastre au fost nevoite a se retrage spre Rucăr. Pe înălțimile din dreapta și stânga Oltului, viu bombardat de artilerie. La Coți, unde a cazut vitejește generalul Praporgescu, focul artileriei noastre a respins un convoi inamic. În regiunea Jiului au luat cu asalt munții Lijleu Mic și Mungeul Mic. Inamicul a avut pierderi foarte mari și s-a retras în dezordine. S-au făcut prizonieri și s-a luat o mitralieră.

Frontul de Sud: schimb de foc de tun și de infanterie în tot lungul Dunării. Au scufundat în mai multe locuri bărci și soldați bulgari care se apropiau de malul nostru pentru a prăda. În Dobrogea s-a respins ușor un atac al inamicului spre flancul nostru stâng. Totalul prizonierilor luați până acum de pe toate fronturile este de 103 ofițeri și 14.911 soldați.

Comunicatul 49, 2 octombrie 1916

Frontul de Nord și Nord-Vest: în Călimani, trupele noastre s-au retras spre granița de la sud de Tulgheș; infanteria inamică a fost pusă pe fugă de artileria noastră. În valea superioară a Bicazului, lupte de artilerie. La Palanca mici acțiuni. În Valea Uzului, lupte violente de frontieră. În valea Oituzului, la frontieră, s-au respins sângeros toate atacurile inamice. În valea Buzăului, lupte de frontieră; toate atacurile au fost respinse. S-au luat 64 prizonieri. Lupte foarte violente la Rucăr, unde trupele noastre și-au reluat pozițiile. În valea Oltului, schimb de focuri și de tun și mici acțiuni pe tot frontul. În valea Jiului s-a luat cu asalt vârful Negrunei și Zănoaga, făcând prizonieri un ofițer și 40 soldați.

Frontul de Sud: la valea Orșovei, foc de artilerie. În tot lungul Dunării, schimb de foc de artilerie și infanterie. Nimic nou în Dobrogea.

Comunicatul 50, 3 octombrie, luni

Frontul de Nord și Nord-Vest: la Tulgheș și în valea superioară a Bicazului, acțiuni violente de artilerie; atacurile inamice au fost respinse; s-au luat 40 de prizonieri. La Palanca și valea Urzului, acțiuni de artilerie. Pe frontieră s-au respins atacurile infanteriei inamice. În valea Oituzului, inamicul a atacat violent trupele noastre de pe graniță, dar a fost respins dincolo de graniță. În valea Buzăului, mici acțiuni cu care ocazie s-au luat 80 prizonieri. La Tabla-Buții ne-a silit a ne retrage puțin spre sud. La Bratocea, situație neschimbată. La Predeal s-au respins atacurile inamicului cu mari pierderi pentru el. În regiunea Rucărului, trupele noastre rezistă cu îndârjire. În regiunea Orșovei, acțiuni de artilerie.

Frontul de Sud: în tot lungul Dunării, schimb de focuri. În Dobrogea, s-a respins printr-un atac de baionetă un post inamic spre Caraboca.

Comunicatul 51, 4 octombrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: în vest de Tulgheș, inamicul a fost respins. În valea Bicazului, trupele noastre au respins atacurile. Trupele noastre își mențin pozițiile la vest de graniță; artileria noastră a distrus un batalion inamic. Printre morți s-a găsit și comandantul batalionului. S-au luat 58 prizonieri și o mitralieră. În valea Oituzului,

lupte foarte violente, pozițiile de pe frontieră au trecut de mai multe ori mână în mână. În valea Buzăului, focul artileriei noastre a obligat inamicul să-și părăsească traseele, retrăgându-se spre nord. S-au luat 140 prizonieri. La Tabla-Buții, în regiunea Rucărului, trupele noastre care fuseseră respinse pe dealul Mateieșului își mențin pozițiile cu toate atacurile inamice. La vest de Căineni, inamicul atacă în regiunea muntelui Robu. Lupta e în curs. Pe restul frontului, până la Dunăre (Orșova) situația neschimbată.

Situația neschimbată pe frontul de sud.

Comunicatul 52, 5 octombrie 1916

Frontul de Nord și Nord-Vest: acțiuni ale artilerie la apus de Tulgheș și Bicaz; atacurile inamice au fost respinse; s-au făcut 90 prizonieri. La pichetul Bolovăniș s-au luat prizonieri 2 ofițeri și 65 soldați. În valea Uzului, toate atacurile inamice respinse sângeros peste graniță. În valea Oituzului, atacurile și contraatacurile continuă tot așa de violent; am cauzat mari pierderi inamicului și i-am luat prizonieri 3 ofițeri și 100 soldați. În Vrancea, mici acțiuni; la apusul graniței inamicul a fost respins. În valea Buzău, artileria noastră a demontat un tun inamic și a silit linia înaintată a inamicului să se retragă 1 km spre N. În Tabla Buții, bombardamentul de artilerie. La Bratocea și Predeluș liniște. La Predeal, bombardamentul intens. La Mateiaș, lupte crâncene; s-au luat 4 mitraliere și prizonieri. La Olt s-a respins un atac inamic pe dealul Robu; s-au luat mai mulți prizonieri și 2 mitraliere. Frontul Jiu, liniște. Artileria inamică a bătut violent frontul Orșova.

Frontul de Sud: pe Dunăre, schimb de focuri. Artileria noastră a bătut un huroplan inamic ce se cobora între liniile noastre și cele inamice. În timpul căderii a făcut explozie și a ars.

Comunicatul 53, 6 octombrie 1916

Frontul de Nord și Nord-Vest: în Tulgheș și Bicaz, lupte de artilerie. Un detașament al nostru, venind peste munți a surprins la Argeș trupe inamice, pe care le-a atacat cu bombe, apoi distrugându-se 12 tunuri și trăsurile, moment care s-a retras luând 600 prizonieri. Alt detașament, atacând dinspre Goioasa, a respins inamicul luând 300 prizonieri și mitraliere. La Uz s-au respins atacurile inamicului. La Oituz, luptele continuând extrem de violent. În Vrancea, lupte mici la graniță; în valea Buzăului, lupte de artilerie. La Bratocea și Predeluș, situație neschimbată. La Predeal s-au respins peste graniță mici fracțiuni inamice ce înaintaseră spre Clăbucetu-Taurului. În defileul Bran am câștigat teren spre Dragoslavele. Mici coloane inamice, ce au înaintat spre pasul Scara, au fost oprite.

La Sud, nimic nou.

Comunicatul 54, 7 octombrie

Frontul de Nord și Nord-Vest: inamicul a atacat Goioasa (valea Trotuș) și a fost respins. În valea Uzului, acțiuni violente ale artileriei. Infanteria inamică a fost risipită la Oituz, trupele noastre au luat ofensivă și au respins inamicul la graniță. Lupta continuă. Situație neschimbată pe restul fronturilor până la defileul Bran, unde au respins un atac al inamicului îndreptat pe flancul nostru stâng și au luat 45 prizonieri și material de război. S-au reluat luptele. Pe dreapta Oltului s-au respins 5 atacuri inamice în regiunea muntelui Robu, unde detașamentul a avut pierderi mari (peste 300 morți în

fața tranșelor noastre) și s-au luat 2 mitraliere; la Jiu și la Orșova, bombardamente de artilerie.

Frontul de Sud: în lungul Dunării, schimb de focuri de infanterie și artilerie.

În Dobrogea, inamicul a luat ofensiva peste tot. A fost respins la aripa noastră dreaptă și la centru. La aripa stângă ne-am retras puțin la nord.

Comunicatul 55, 8 octombrie, sâmbătă

Frontul de Nord și Nord-Vest: în sectorul Broșteni/Valea Bistrețului, trupele noastre au respins inamicul la frontieră. La Tulgheș, acțiune violentă de artilerie. La Bicaz, trupele noastre au înconjurat din toate părțile un detașament inamic ce ocupase munții și l-a trecut prin baionetă. S-au luat 500 prizonieri, 2 tunuri, 5 mitraliere, muniții și material de război. În Valea Trotușului, acțiunea este în curs. S-au făcut prizonieri un ofițer și 104 soldați, și s-au luat 2 mitraliere. În valea Uzului, inamicul a fost respins cu mari pierderi; trupele noastre mențin pozițiunile. În valea Oituzului, mai ales în Oituz și Slănic, inamicul a atacat cu violență, dar a fost respins. La granița Vrancei, nimic nou. În valea Buzăului, trupele noastre au fost nevoite să se retragă spre Gura Siriului. S-au luat prizonieri și 3 mitraliere. La Tulgheș și Bratocea acțiunea este în curs. În defileul Bran, la sud de Dragoslavele s-a respins sângerosun atac al inamicului. Pe dreapta și stânga Oltului, violente lupte sunt încă în curs. La Jiu și Orșova, situația neschimbată.

Frontul de Sud: pe Dunăre, schimb de focuri; în Dobrogea, pe întreg frontul, violent atac al inamicului. Am fost siliți a ne retrage la centru și la aripa dreaptă.

Comunicatul 56, 9 octombrie, duminică

Frontul de Nord și Nord-Vest: la Tulgheș și Bicaz, situația neschimbată. În valea Trotușului au atacat și respins inamicul la Goioasa. În valea Uzului și Slănicului au atacat și respins pe inamic: toate contraatacurile inamice au fost respinse cu baioneta. La granița Vrancei, liniște. În valea Buzăului la Tabla Buții, Bratocea și Predeluș, situația neschimbată; liniște completă pe tot frontul. La Predeal, bombardamente de artilerie grea. Acțiune în contra la Dragoslavele; am respins două atacuri inamice. La Olt, Jiu și Orșova, situația neschimbată. Un vifor puternic împiedică operațiunile.

Frontul de Sud: în lungul Dunării, nimic nou. În Dobrogea, violente atacuri inamice ne-au silit a ne retrage pe tot frontul.

Comunicatul 57, 10 octombrie, luni

Frontul de Nord și Nord-Vest: la Tulgheș și Bicaz, situația neschimbată. În valea Trotușului, inamicul se retrage; a dat foc satului Brusturoasa. În valea Uzului s-au respins toate atacurile inamicului de la Poiana Ursului. În valea Oituzului și a Slănicului, inamicul a fost respins sângeros la graniță; noaptea a fost relativ liniștită; de 13 zile este prima noapte fără luptă. La Vrancea liniște. În valea Buzăului, bombardare de artilerie, nimic nou. La Predeal s-a respins un foarte violent atac inamic. În regiunea Dragoslavele s-a luat muntele Prisaca, luându-se și prizonieri și 3 mitraliere.

La stânga, numeroase atacuri și contraatacuri; ne-am păstrat pozițiile. S-a respins detașamentul inamic care înaintase de la Scara pe valea Topologului; i s-au luat 122 prizonieri și 2 mitraliere. La Jiu, nimic nou. La Orșova s-a respins un atac inamic asupra Bârzei.

Frontul de Sud: în lungul Dunării, focuri. În Dobrogea, bătaia continuă violent. Trupele s-au retras imediat la sud de calea ferată Cernavodă-Constanța.

*
* *
*

Însemnările se termină cu Comunicatul 57, fără niciun comentariu.

Aceste „comunicate” pot fi comparate cu cele care au fost trimise prin telegrame către Prefectura județului Dolj, aflate în fondurile arhivistice ale Arhivelor Naționale-Serviciul județean Dolj.

Anexă

„MEMORIUL Sergentului Ciobotea Ioan, Contingentul 1911”

Cu cât am fost de vesel, când m-a luat în armată, cu atât am fost trist, când am văzut ce va să zică armata. Măi! Când m-am îmbrăcat, adică m-a repartizat la companie și mi-a dat în primire echipamentul adică: cămăși, ismene, cravată, tunică, manta, capel, cisme, săpun căci am plecat la baie, tot era cum era, îmi mai țineam curajul, dar când am făcut baie și m-am îmbrăcat în haină militară aci îmi era drag, aci nu, căci aveam presimțirea căci o să fie cam grea de purtat. După ce am termenat cu totul am primit pat. De jur împrejur au luat și ceilalți camarazi ai mei paturi. În fața fiecărui se cunoștea mai ca mine de disperăți. Când a fost seara la culcare, credeam că o să ne culcăm ca la noi acasă cum eram învățați, când vream, cu toate astea văd că ne spune un soldat vechi, care se tot plimba prin companie și care era încins cu o baionetă, că să nu ne culcam că nu s-a sunat stingerea. Mare mirare am avut și la auzul acestor vorbe. Dar, în fine, mai admirând noi cum era aranjată compania, mai uitându-ne la soldații cei vechi cum frecau nește nasturi, de care aveam și noi, am auzit corniștii cântând, și pe domnii gradați zicând muriși, muriși de mai multe ori și în urmă se adresară către omul cel încins și ziseră planton! Ia vezi care mai mișcă, futu-i, și începură de prima dată cu sfinți și D-zei de se scutura tavanul. Omul cel încins, văd că scoate baioneta din teacă și pleacă printre paturi pe la oamenii cei vechi și începe a-i lovi pe acei ce nu se cam termenase cu culcatul. Noi cei noi credeam că numai cei vechi au dreptul la așa ceva, ne vedeam de treabă chitindu-ne și noi echipamentul cum văzusem pe cei vechi, alții să-și ascundă banii ce-i aveau de acasă căci ne speria câte un prieten din cei vechi că o să ni-i fure. Și când ajunsă rândul și la noi, vai de acela, căci era lovit cu baioneta sau cu centuronul, ca să se culce cât mai repede. În acea companie era un sergent Terheci Constantin, care făcea pe chinezul față de noi cu soldați cei vechi. Îi scotea seara după stingere ca să-i pedepsească ca să ne sperie pe noi cei noi contig. 1911. Dar, în cele din urmă, am adormit de alergătură și de gânduri care mă frământau mai rău ca alergătura, căci îmi păreau zilele mari de nu se mai putea. Când ne-am sculat a doua zi eu tot dormeam, dar mă pomenesc totdeodată strigând drepti, drepti, de mai multe ori, ba încă începu cu sfinți de credeai că vrea să nu mai termene. Ne-am îmbrăcat cât mai repede și am ieșit în spălător la spălat; săpun aveam și câte un șervet ne-a dat. După ce ne-am spălat, m-am șters, și ne-am termenat de îmbrăcat, văd că pe noi cei noi ne scoate afară

și rămân numai cei vechi înăuntru. Când ne-a scos afară, eu eram foarte curios să văd ce fac cei vechi înăuntru, șed, mănâncă or dorm căci eu tremuram de tot afară. Deodată mă gândesc că pe una din ferestre ași putea să văd ce fac ei, tocmai că găsii o fereastră deschisă pe care o ștergea un soldat și mă uit înăuntru și văd pe gradați cu mâinile în buzunări și pe soldați care încotro în genunchi și în mâini cu câte un petec de perdea, frecau țacmentul prin companie de ziceai Doamne. Când văd și pe asta m-am topit de tot de disperare căci mă gândeam că, când oi ajunge să-l frec și eu, mor de tot. Dar tot așa rugându-mă la D-zeu și dând o ascultare de nedescris am căpătat iubirea aproape a tuturor, în afară de un sergent care văzuse că sunt deștept și am de cheltuială și nu putuse scoate nimic de la mine; căuta să-mi găsească vină din nimic; noroc că sergentul meu, Daia Constantin, un om foarte cumsecade care știa să aprecieze calitățile mele, mă ocrotea din tot ce putea spunând la toți că sunt de exemplu și de curățenie îmi da să șterg două fereste ori să fac paturile. Tot mereu, așa mai bine mai rău, când într-o seară vine Domnul Plutoner Brezoi și ne citește o listă de soldați care vor urma școala de caporali. Cea mai mare bucurie ce am simțit vreo dată a fost și aceea când am auzit că eu sunt cel dintâi pe listă. Acum mă credeam cel mai fericit crezând că am scăpat de toate nevoile; așa îmi făceam eu planul. Dar când colo ce să vezi, mă pomenesc nene cu o instrucție de-mi plesnea pieptul, ziua la instrucție, seara până târziu la școală. Vai de noi ce am pățit, noroc că la școală am fost cel dintâi, mă iubea Dl. Plutoner mai mult ca pe toți și Dl. Căpitan tot așa. Nu-mi părea așa greu, dar mă omora de tot gândul de acasă, căci știam că lăsasem pe mama bolnavă greu. În scrisori tata îmi spunea că este bine, dar s-a găsit un om care mi-a spus adevărul, că mama e bolnavă greu de tot. Și tot atunci am primit o scrisoare de la tata în care îmi spunea că sunt bine, dar mama este pe pierdere și a dus-o la spital și i-a spus doctorul că se va face bine. Asta mă amarî și mai mult. Seara la școală, Dl Plutoner văzându-mă mai trist ca de obicei, mă întrebă de ce sunt așa de trist, cine mă persecută când eu sunt cel mai iubit de toți. Și am spus întristarea mea și i-am arătat și scrisoarea tatii. Dânsul a căutat mai multe vorbe ca să mă mângâie în întristarea mea nemărginită și mi-a spus că pe ziua de 17 noiembrie 1910 avem inspecția D-lui General Averescu, Comandantul Diviziei, și pe ziua de 18 într-o sâmbătă îmi va da drumul vreo trei zile ca să o văd pe mama. M-am mai liniștit puțin așteptând cu nerăbdare ziua de 18, căci eram în 16. Pe ziua de 17, după inspecție, primii o scrisoare de la tata în care îmi spunea că a fost pe la mama și este bine, pe ziua de 23 vine acasă. Eu așteptai că să-mi dea drumul, dar Dl. Plut. a pierdut din vedere și când i-am adus eu aminte mi-a spus că la ce să mă mai duc dacă mama este mai bine, căci citise scrisoarea mea. Mai mă liniștii puțin când văzui că mama e puțin mai bine și pusei de gând că o voi vedea de Nașterea D-lui. Sâmbătă pe ziua de 19 decembrie ne duserăm la baie, unde din întâmplare primii o arsură strajnică la piciorul drept. La început nici nu am vrut să o arăt de teamă ca nu-mi va da drumul acasă, dar a treia zi mă simții nevoit a o arata, căci nu mai putui să ies la câmp. Cu concediu mergea rău, căci prin sate bântuia vărsatul cu toate că și la noi era infirmeria plină! Dar tot nu eram așa de disperați că nu vom merge de sf. sărbători acasă. [...]*

* „Ilizibil”.

panie și a șezut și Dl. Plutonier cu noi; ni s-a dat varză cu carne și un litru de vin. Peste zi, cei sănătoși s-au mai dus pe la Șimian prin oraș. Eu am stătut la companie căci sufeream rău de picior. În fine, a treia zi de naștere, veni tatăl meu la mine, dar ce folos, eu eram prins de friguri; am fost în oraș, dar aproape nu știam de mine. În seara anului nou vine un sergent unde eram culcat și îmi spune ca Dl. Plut. mă cheamă în cancelarie. Când m-am dus, unchiul Ion m-a luat în oraș la Moscu unde era tras și am băut sumă de bere. Am luat o trăsură pe la 12 din noapte și am venit la Regiment. De aici înainte ne-am apucat iar de lucru. Pe ziua de 27 februarie ne-a băgat în gardă. Eu am căzut la drapel, schimbul 1. Eu ca un adevărat ostaș al țării văzându-mă păzind drapelul pentru care s-au jertfit atâți eroi îmi formam fel de fel de frânturi de poezie în amintirea că am păzit pentru prima oară onoarea țării. Am început cu subiectul următor:

Simt fiori umblând prin mine
Și pe gânduri mă pornesc
Când mă uit cu drag la tine
Steag războinic Românesc
Cum preotul îngrijește
De potirul cel sfințit
Mai mult încă te păzește
Ochiul meu cel neadormit
Căci tot ce-mi hrănesc în minte
Tot ce-n inimă hrănesc
Cu o dragoste fierbinte
Zdrețelor tale jertfesc
E vreo taină adâncă poate
Ce-o ascunzi în sânul tău
Sau cu sufletu-mi ești frate
Sau ești chiar sufletul meu
Tu ești eu și cu sub tine
Stau să lupt nedeslipit
Și sunt mii și mii ca mine
Pe pământul Românesc

Această poezie este făcută de mine stând în gardă ca santinelă la casierie. Soldat Ciobotea Ioan comp. 6 Feb. 28. 1911

Mai cu garda, mai cu instrucția ajunserăm la 1 aprilie. Ni se spuse că pe ziua de 4 avem examenul de caporal, ne preparară, ne aranjară; în fine, l-am dat și am reușit I pe compania mea și pe a 5-a, căci cu ea am dat examenul. A doua zi ne scoase la câmp, după 12, cu ranițele în spate și cu foile de cort pe mână. Ne-a dat timp de 5 minute ca să ne punem foile de cort pe raniță; am început la 2 minute, a zis gata; ne-a ales, ne-a luat numele în scris; ne-a pus pe Batalioane în linie și ne-a luat în pas alergător până ce era aproape să cădem toți; pe urmă ne-a oprit și ne-a spus că s-a terminat examenul; am defilat și am plecat, unde ne-a spus Dl. Plut. că sunt reușit. Când s-a dat voie de Sf. Paște să mergem câte 8 zile, am mers tot soldat căci nu se dedeasă ordinul de zi ca să punem galoanele.

Am petrecut sf. Sărbători foarte vesel căci îi am găsit pe toți sănătoși și i-am revăzut iarăși, căci îi părăsisem pentru prima oară timp de 6 luni. După întoarcere s-a început iarăși serviciul. Pe ziua de 20 aprilie s-a dat ordinul de zi și am pus galoanele. Când am ieșit la câmp, nu mai ieșirăm ca până acum, ci fiecare cu grupa lui, avusem și până aci chiar până a nu depune examenul, dar sub supravegherea Dlui Serg. La câmp lipsea Dl Plut. Brezoi și comanda Dl. Plut. Cojocar, care căuta or în ce caz să ne bată, zicând ca să ne facă safteaua. A găsit momentul, la o eșalonare, susținând că nu este așa cum am făcut. Am luat două palme, primele în timpul de militărie până aci. De aci înainte am căutat să mă retrag de la front, și am găsit loc. Așa că la 15 iulie 1911 am fost trimis la școala de artificer. Când a auzit Dl. Căpitan s-a supărat pe mine și a spus la D-ni Plut. Să-mi facă rost de închisoare. Au căsnit ei, dar nu s-a putut. Tocmai pe ziua de 12 iunie m-am jucat cu un camarad cap. Cebuc Ristea, și atât le-a trebuit. Mi-a dat câteva cravașe și m-a băgat la închisoare. Sâmbătă seara am stat Duminică. Luni ne-a scos la instrucție; la 12 ne-a băgat iar; după 12 iar ne-a scos căci nu ne putea ține căci nu putuse găsi motiv să ni le treacă pe situație. În fine, marți a dat ordin Dl Colonel să mă echipeze și să mă pornească la școală. Am plecat: De la Craiova am găsit un caporal de la 39 Cerna Vodă, am mers cu el până la gara de nord unde el a vizat biletul pentru 24 ore căci avea familia în București. În gară ramăsesem ca trăsnet nu știam încotro s-o iau. A venit prietenul acela, mi-a luat cușorul, căci aveam peste 30 kg. greutate la mine, și m-a ajutat o distanță bună până ce am găsit un hamal căruia îi am dat 1 leu de m-a dus până la pirotecnie. Aci am început cu școala unde am progresat de neînchipuit. Duminica I-a am fost pe la Cișmigiu și pe la Creditul Urban la nenea Sandu, m-am plimbat prin mai multe părți până seara când m-am întors la timp Duminica a II-ua am fost la Muzeul național unde am văzut o mulțime de lucruri vechi foarte frumoase de acolo; împreună cu alți prieteni am fost la muzeul geologic unde am vizitat tot felul de insecte, pești, șerpi și animale. Ne-am înapoiat veseli și ne-am pus pe serviciu, pe ziua de 28 iunie. Citisem cu mai mulți amici în unul din atelierile pirotecniei și eu eram răzmat de o mașină, când de odată a intrat un locotenenet, și a zis că m-am răzmat să dorm. A doua zi, în ziua de Sf. Petru și Pavel am fost la carceră și mi-a rămas ca amintire. A treia Duminică am fost cu Pavel al lui nenea Sandu la expoziție, unde am văzut ceva foarte frumos. A patra Duminică ne-am împreunat mai mulți, eu Costică Ionascu Gheorghe al lui Năstasie și am plecat prin oraș unde am vizitat pe Maria lui nenea Damian, pe Năstăsie al lui Oprea Cană și încă pe mai mulți, până ce vesel de atâta plimbare m-am întors la companie.

La 15 iulie m-am înapoiat la Severin. Aci la Severin am ieșit la raport și mi-a dat drumul acasă 10 zile, unde am petrecut de minune, mai ales la bălciul Argetoii.

Întors, s-a dat ordin de zi, cu mine și m-a detașat la magazia de munițiuni. Când a fost la manevră, am fost cu munițiunile Regimentului. Am petrecut perfect de bine căci m-am dus cu trenul, m-am întors cu trenul, iar în zilele când trupa pleca în lupte, eu plecam în oraș. Întors am luat magazia cu desăvârșire și am ținut-o până la 6 octombrie când m-a schimbat cu un alt camarad al meu. Pe ziua de 8 octombrie am auzit de la Halanga că se ține examenul de sergent în corp. Eu până atunci contam tot în comp. de Depozit, dar eram permutat în comp. 6 și comp. nu copiasse ordinul de zi. Beneficiind de

neglijența lor mi-am făcut un tablou din partea companiei de Deposit și m-am prezentat la examen.

Când m-a văzut căpitanul meu a început să mă întrebe că ce caut. Eu am prezentat tabloul și după ce l-a citit Dl. Maior Ming mi-a spus că să trec la loc. A căutat Dl. Cap. să-mi facă câteva observații asupra echipamentului, dar nu a avut ce face căci mă pregătisem ca de paradă. La întrebările puse de întreaga comisie am fost aplaudat de toți căpătând o medie perfect de bună. În urmă, după ce văzui că reușesc cu examenul, mă interesam ca comp. 6 să nu copieze ordinul meu de mutație până ce s-a înaintat tablourile de Brigadă. În acest timp, eu am statut fără hrană 10 zile, dar tot am câștigat în urmă căci când s-a dat ordinul de zi, s-a dat cu dată de 1 octombrie. Cea mai mare pismă, în momentul când a prins de veste că eu contez în comp., a avut-o Dl. Căpitan Enescu și un camarad al meu care a rămas caporal din cauza mea, acel camarad îmi tot spune mereu că eu l-am nenorocit. Pe ziua de 20 octombrie s-a dat ordin de zi și am pus galoanele de sergent pe ziua de 21 oct 1911.

Cu serviciul la Halânga am dus-o perfect de bine, căci oamenii văzându-mă așa cum sunt de felul meu simțeau mare plăcere să vorbească cu mine căutând să nu mă supere nimeni. Masa o luam la unul din hanuri unde erau niște oameni foarte cumsecade și aveau și o D-șoară destul de drăguță și inteligentă. Am fost de multe ori invitat la mai multe petreceri în această familie onestă și care se numea Slatinescu. De sărbătorile Crăciunului am avut o permisie de 8 zile pe care le-am petrecut destul de fericit în sânul familiei acasă. Întors mi-am văzut iarăși de serviciu până la 1 martie când am fost chemat de Reg. de mi-a dat iar magazia pentru că, camaradul care-mi luase locul făcuse niște falsificări și i-au dat vreo 10 zile de carceră. În Reg. am petrecut foarte bine, mai aproape de șoseaua noastră de la țară pe care întâlneam oameni de la noi de aflam cele ce se petrece pe acasă. De sf. Sărbători ale Învierii mi-am luat o permisie din buzunar și am fost acas 3 zile. Cât despre cum am petrecut de sărbători nu lasă nimic de dorit. Venind la Reg. mi-am văzut iarăși de serviciu cu o deosebită hărnicie, dar serviciul era foarte greu căci eram cu muniția cu două câmpuri de tragere și unul redus pentru care răspundeam pentru cea mai mică neregulă, găsită plus că mai eram și cu cacelaria armăturii unde aveam multă hârtie de lucru.

De Înălțarea și Pogorârea sf. Duh am avut câte 100 de oameni în corvoadă cu care stam de dimineața până seara, încât mă arse soarele de mi s-a despoiat fața toată. De sf. Const. și Elena iarăși mi-am luat o mică permisie de două zile. Acasă am petrecut perfect de bine. La întoarcere am pățit rău până la gară, noaptea singur, mai ales că dedese și o ploaie bună de cu seara. Întors, mi-am văzut iarăși de serviciu până la 19 iulie când mi s-a dat un concediu de 10 zile. Am plecat dimineața, mi-am dat jos la Târna și împreună cu alți doi tovarăși am găsit un om cu căruța care m-a dus până la Bălțați.³ Am tras la unchiul Nae și am stătut până a doua zi când ne-am dus cu toți la bâlci. Nu regret, am petrecut foarte bine. De aci m-am dus acas, unde mi-am văzut iarăși părinții. Când să plec era tocmai bâlciu Argetoii. Am fost la bâlci cu mama, sora, cu căruța lui nenea. Acolo cu toate rudele am petrecut prea bine până la 4 după 12 când am

³ Astăzi, satul Bălțați se numește Dumbrava (județul Mehedinți).

plecat la gară cu verișorul Costică. El a mers ca să ia pe vărul Ioniță care venea pe la țară. Trenul a stătut foarte puțin încât nu am avut timp să vorbesc cu vărul meu nevăzut de peste 14 ani.

Întors la Severin, m-a permutat la tragere din nou. Sunt mulțumit de situația mea până în prezent. 5 august 1912. Pe ziua de 9 august am fost mutat la Tabara Regională Idoștița unde am avut foarte mult de lucru. În ziua de 12 duminică am fost în sat în Idoștița la o cârciumă unde s-a făcut horă. M-am distrat de minune privind la obiceiurile lor. Pe ziua de 15 august, în ziua de sf. Mărie am plecat cu carele ca să vin iar la Halânga. Pe drum m-a prins o ploaie, și m-a udat până la piele. Când am ajuns în sat în Scântești ne-a ieșit niște oameni înainte rugându-mă să dau voie soldaților ca să meargă pe la ei să le dea mâncare. Le-am dat. Pe mine m-a poftit un om mai cumsecade, nu prea îmi venea la socoteală, dar a mânat două D-șoare ale dânsului de care nu am putut să mă scuz de loc. Ducându-mă în o cameră separată, mi-a servit dulceață și pe urmă au adus niște licoruri de trandafir. Au aranjat masa D-șoarele și cu vreo două verișoare ale lor au șezut cu mine, căci nici ele nu erau mâncate. Am petrecut mai bine de 2 ore, până ce D-șoarele prinseseră bine chef căci schimbaseră la urmă niște vin excelent. După masă am mai jucat cu ele, m-am mai distrat, apoi am plecat. Cam tot în așa fel am petrecut timpul până în toamnă când am dat în primire câmpul de tragere și am plecat în manevră pe ziua de 1 septembrie 1912. În manevră am dus-o cam greu din cauza ploilor neconținute. Am trecut prin satele Halânga, Malovăț, Ciovârnașani, Broșteni, Imoasa, Corcova, Jirov, Comanda, Ungureni, Valea Rea, Miluța, Menții din Față, Strehaia, Breznița de Motru, Pârlita, Ursoaia, Albușești. De aici am fost pe acasă o zi.

CARNETUL CU ÎNSEMNĂRI DE PE FRONT ALE OFİTERULUI MARIN GHERGHINĂ DIN REGIMENTUL 30 MUSCEL

Dinică Ciobotea

În colecția noastră se află, pe lângă o serie de mărturii istorice, un carnet cu însemnările de pe front ale ofițerului Marin Gherghină¹.

Carnetul, scris cu acuratețe și sinceritate, păstrează însemnările unui brav ofițer care nu a supraviețuit războiului. Ineditul și originalitatea informațiilor nu s-au șlefuit sub ideologia vremii din perioada de după război. Însemnările acestuia pot servi ca importantă sursă de informații despre istoricul unității militare din care a făcut parte. Ele se adaugă altor trei studii realizate de istoricii argeșeni Cornel Țucă, Dan Pintilie și Cornel Popescu².

Jurnalele de război ale combatanților au fost tipărite în număr destul de mare. De la soldați și până la generali au găsit de cuviință să-și tipărească însemnările zilnice de pe front³. Unii au slăvit colegii dispăruți vitejește, alții au încercat să-și motiveze diferitele decizii date în calitatea lor de comandanți.

Sublocotenentul Marin Gherghină a făcut însemnările amintite mai sus fără patimă, fără vreun scop decât acela ca în caz de nu se va întoarce în satul său natal, familia sa să cunoască modul cum el și-a îndeplinit datoria de oștean al țării și să fie demnă de el⁴. Am dorința – scria el pe prima filă a carnetului – că de voi muri, acest carnet să fie trimis familiei. Nu mă îndoiesc că cei ce cunosc aceste sentimente nu se vor da la o parte de la această însărcinare. 24 ianuarie 1916. Sublocotenent Gherghină. Bratocea”.

Însemnările lui Marin Gherghină au fost făcute cu conștiință ostășească, încadrându-se între „dreptele mărturisiri de ceas cu ceas, de zi cu zi, a faptelor ce port semnul smereniei către adevăr”... și „sunt pentru luptătorii cinstiți mai de preț decât înălțarea în ranguri sau decât podoabele atârinate pe pieptul lor”⁵.

¹ Ne-a fost dăruit cu mulți ani în urmă de profesorul universitar inginer Constantin Virgiliu Gherghină, care l-a moștenit de la tatăl său, fratele lui Marin Gherghină.

² Cornel Țucă, Dan Pintilie, *Gruparea de acoperire „Bran”*, în „Studii și comunicări”, Muzeul Câmpulung Muscel, 1981; Cornel Popescu, Cornel Țucă, „1913 oglindit în Jurnalul de operațiuni al Regimentului 30 Muscel”, în „Argesis. Studii și comunicări”, seria Istorie, tom XXIV, 2015, pp. 259-265; Cornel Popescu, Cornel Țucă, *Grupul operaiv de acoperire Rucăr-Bran*, București, Editura Militară, 2016, 258 p.

³ *România în primul război mondial. Contribuții bibliografice*, București, Editura Militară, 1975, 356 p.

⁴ Marin Gherghină era unul din cei 5 copii ai lui Ion Gherghină din satul Troaca (azi Rovine, în fosta comună Cernele, integrată în Municipiul Craiova), aflat la confluența Amaradiei cu Jiul, în partea de vest a orașului Craiova. Pe front a condus compania 6 din Regimentul 30 Muscel, Divizia 3-a, Armata de operațiuni. Un frate al lui, Nicolae Gherghină, a murit în cel de-Al Doilea Război Mondial cu gradul de maior.

⁵ Ion. D. Isac, *Zile de sbucium și glorie. I. Pe Valea Jiului 1916*, Tipografia „Bucovina” I.E. Torouțiu, București, f.a., p. 7

Stilul în care sunt scrise aceste însemnări este ostășesc, obiectiv, dar în același timp se surprinde o oarecare distincție în redarea realităților, fapt datorat pregătirii sale de învățător în viața socială.

Din punct de vedere literar ele nu se ridică la valoarea jurnalului lăsat de poetul erou sublocotenentul Constantin T. Stoika⁶, dar din punct de vedere al acelor vremuri de istorie sunt niște nestemate.

Traseul pe care l-a străbătut subunitatea militară din care făcea parte sublt. M. Gherghină se desfășoară pe la câteva importante localități unde s-au dat lupte grele: Bran – Tohanul Nou – Zărnești – Râșnov – Cristian – Ghimbav – Feldioara – Codlea – Perșani – Comana – Cincu Mare – Făgăraș – Satul Lung – Drăgușani – Cornățelul – Verdea – Răcoasa⁷.

În primele file este dezvăluit entuziasmul ostășesc și primirea frățească făcută de românii transilvăneni, cu flori, dulceață, lapte și pâine. În multe pagini sunt descrise marșurile repetate, numeroase ale companiei sale impuse de frontul foarte larg al armatei române. Ca o realitate crudă se înfățișează pentru cititor viața nesigură în tranșee sau pe front în general.

Sublocotenentul M. Gherghină gândește profund despre viață, despre oameni. În toiul celor mai aprige lupte, având în minte tabloul social din jurul lui, din împrejurimile Craiovei și ale Corabiei, reflectează despre clasele sociale dominante care nu se văd pe front. Redăm imaginea aceasta de acasă și de pe front, așa cum o menționează autorul însemnărilor: „Ce n-ași da să spun tuturor ce e pe un câmp de luptă. E groaznic. E nebunie. O, și flăcăii noștri, flăcăii noștri. Tot prinusul și toată recunoștința mea lor li se cuvine. O, și voi cei care nu-i cunoașteți cum se luptau pentru o bucățică de pământ, cum mor pentru pâinea copiilor? Unde sunt moșierii, bogătașii. N-am văzut unul. O, voi sărmani copii. Mărire vouă, de zece ori mărire. Uite-i cum se urcă la tranșeie. Pun mâna voinicește, aruncă la pământ pe cei care li se împotrivesc”...

În vremea retragerii, sublocotenentul Gherghină surprinde o imagine înduioșătoare. Românii din Transilvania plecau spre România ducând cu ei „semnul drag, tricolorul cusut la mână, căciulă sau stegulețe”. În aceste momente grele, când se zvonește că orașul Câmpulung a fost cucerit de dușmani, sublocotenentul se gândește să nu mai scrie în carnet. Dar tot el revine asupra deciziei sperând în victoria finală, în hotărârea camarazilor săi pe care „nici-o umbră de îndoială” nu-i apasă. „Doar sunt feciorii României”!

Însemnările sunt întrerupte la începutul lunii iunie, când se preconiza reluarea ofensivei. „Acum pe la I iunie se agită chestia ofensivei. Așteptăm cu liniște și încredere. Să vedem ce-o ieși”...

⁶ Constantin T. Stoika, *Insemnări din zilele de luptă.*, Prefața și îngrijirea ediției de locotenent colonel Gh. Preda, București, Editura Militară, 1977.

⁷ Cf. Jurnalul de operațiuni al Brigadei a 6-a Infanterie pe perioada 15 august 1916-29 noiembrie 1916, publicat de Cornel Popescu și Cornel Țucă, *op.cit.*, pp. 197-242. Imagini de pe front care concordă cu descrierile făcute de ofițerul Marin Gherghină se regăsesc la Cristina Constantin, Luminița Iordache, *Instantanee de război 1916-1918*, Buzău, Editura Alpha MDM, 2008.

Locotenentul M. Gherghină (fusesse avansat în noiembrie 1916) a murit în lupta de la Dealul Petroasa din zona Mărăști, în vara anului 1917 (15 iulie).

Un monument modest de lângă Școala gimnazială nr. 38 din Craiova (str. Brestei) consemnează între eroii dați de fosta comună Cernele în Războiul pentru întregirea neamului pe căpitanul Marin Gherghină din Regimentul 30 Muscel. O placă de marmură de pe zidul pridvorului bisericii din fostul sat Troaca (Rovine) înserează, de asemenea, numele eroului Marin Gherghină.⁸

A fost sub drapelul aceluși regiment care, „pentru vitejia și avântul extraordinar cu care au luptat ofițerii, subofițerii și soldații corpului în aprigile lupte din iunie 1917”⁹, a fost decorat la 21 august 1917 cu ordinul Mihai Viteazul clasa a III-a.

Anexe

Carnetul cu însemnări de pe front al ofițerului Marin Gherghină.

Portretul locotenentului Marin Gherghină (desen în creion de I. C. Zofiescu, pictor din Stroești-Argeș, făcut la 14 februarie 1917 în satul Verdea) de pe penultima filă a carnetului de însemnări.

Cartea postală trimisă din Bârlad de Costică Gherghină la 17 mai 1916 locotenentului M. Gherghină.

Marin Gherghină, fotografie atelierul fotografic E.R. Speek din Câmpulung din 18 august 1914, dăruită unchiului său C. Gerghina.

Marin Gherghină, fotografie din 16 martie 1915, atelierul de Fotografie artistică E.R. Speek, Câmpulung, dăruită unchiului său.

Părinții eroului, Ion și Maria Gherghină din satul Troaca (azi, Rovine), fotografie din 1904, decembrie (atelier „Fotografia Rembrandt”, Craiova).

Certificatul de deces al locotenentului Marin Gherghină (copie).

Monumentul Eroilor din comuna Cernele (amplasat inițial lângă Școala primară din Cernele de Sus, astăzi în curtea Gimnaziului nr. 38 din Craiova).

Placa comemorativă cu eroii din satul Rovine.

Anexa 1

Carnetul cu însemnări de pe front al ofițerului Marin Gherghină din Regimentul nr. 30 Muscel

Am dorința că de voi muri, acest carnet să fie trimis familiei. Nu mă îndoiesc că cei ce cunosc aceste sentimente nu se vor da la o parte de la această însărcinare. 24.X.1916 sublt. Gherghină, Bratocea.

⁸ Numele eroului a fost dat unei străzi din Municipiul Craiova, dar, printr-o eroare, prenumele a fost schimbat din Marin în Constantin. Vezi Dinică Ciobotea, *Numele străzii mele este al eroului Marin Gherghină*, în „Oltenia Eroică”, Craiova, anul IV, 2015, nr. 1(4), p. 29-30.

⁹ *Mărăști, Mărășești, Oituz-Documente militare*, București, Editura Militară, 1977, p. 372.

14 August – duminică 1916

Plecaser domnul locotenent și ca cel mai vechi în grad iau comanda companiei. Ni se spune dimineața că va fi revista la ora 5 p.m. Ne gătim. Lucrez fără odihnă. Plecam ochii în față spre frontieră. La 9.30 ora p.m. ajungem la vamă. Vor să pună mâna pe jandarmii unguri. Se rănește de moarte colonelul Poenaru. Se începe un foc puternic. Sunt primele focuri ce le auzim. Văd primul mort și aud cum se vaită un rănit. Înaintăm, noaptea, foarte repede spre Bran. Cam pe la ora 1.00 ne opresc vii focuri de infanterie și mitralieră la defileul Branului. Ne pitim în șanț și ne cântă infernala muzică până la ziuă pe deasupra capului. Avem răniți. Se retrage și adăpostește batalionul I, după niște case.

15 August – luni

E ziuă și prevăd că mi se pregătește un frumos festival. Mitraliera și infanteria ne-a văzut și bat casa noastră. Artileria începe acțiunea. Un vâjâit sinistru și apoi o groaznică detunătură. Bate șoseaua și are intenția să ne arunce adăpostul în aer căci casa era pe șosea. Se dă ordin să părăsim adăpostul și să înaintăm spre dealul de la dreapta să ocupăm flancul din stânga. Sunt cel mai vechi în grad și am comanda companiei. Dau ordin de înaintare; și cum ies plutoanele din adăpost începe să bată mitraliera. Cad gloanțele ploaie. Plutoanele dispar după adăposturi și rămân singur în gloanțe. Fug înapoia unei clăi de fân și găsesc un pluton. Un glonte îmi trece pe lângă umăr.

Soldații mă vaită și nu mă mai lasă să ies din adăpost. Nu găsesc plutonul I. Se pitise în niște cartofi cu sublocotenentul Popescu. Dau ordin să se înainteze pe plutoane spre muntele de la stânga ce aveam ordin să-l ocup. Se înaintează individual și îndată ce apare un om. Ungurii deschid foc cu infanteria și mitralierele. Ne strecurăm înapoia unei case și trecem pe rând pe lângă gard la o altă casă. Șrapnelele de artilerie se sparg deasupra noastră și ne împrășcă cu gloanțe. Ne bate și artileria noastră. Casa ce o părăseam e aruncată în aer. Am avut primul rănit prin abdomen, Munteanu.

Trecem prin apă un pârâu peste care în zadar ne căsnim să aruncăm câteva lemne. Înaintăm pe albia lui și pe lângă gard și ajungem la coada dealului. Văd cum vin răniți din batalionul al II-lea. Mă urmează la înaintare compania a II-a și a III-a. Ocup poziția pe munte în linie de plecare prin flanc și aștept ordinul de înaintare. Se dă însă ordin de retragere căci venise vestea că batalionul II a fost respins.

Un agent de la batalionul II ne cere ajutorul. El respinsese pe unguri și ocupase o muchie. Ne întorcem repede. Căpitanul Giuglan ne arată locul. Îmi conduc compania pe culmea ce mi se arată. Dăm asalt și luăm un grup de case.

Se amestecă companiile; aproape nu-mi văd soldații. Iau comanda celor din fața mea și cu mari eforturi reușesc să-i duc pe culme. E prima dată și se cam sfiesc. Văd pe sublt. Preda care trece la aripa dreaptă cu gândul să pună mâna pe un grup de case. La stânga este sublt. Simionescu.

Cu greu îi fac să înainteze. Dau foc fără să ochească și fără să vadă.

Nu ascultă ordinele. Trece căpitanul Giuglan [Traian] și ne cheamă pe toți la aripa dreaptă. Plec cu subloct. Poșoiu G. cu care stătusem câteva minute adăpostiți

după niște pruni. El pleacă înainte, iar eu iau comanda unui grup foarte expus și care nu înainta.

Mitraliera mă prinde în snop și trage de mama focului. Peste trei [pași] la stânga un glonte îmi trece prin partea dreaptă a capului soldatului Mălureanu. La dreapta înainte stau morții pe coastă și văd răniții; la dreapta lângă înapoi și înainte sare pământul în toate părțile; mai mă târăsc pe brânci în linia de luptă. Ploaia nu mai înceta. Soldații noștri trag mereu. E un iad și nu mai credeam să scap cu energie, ce nu mi-o cunoșteam. Mă retrag pe creastă la un țarc. Norocul vru să nu fiu lovit. Văd primul mort. E oribil. Îți face rău.

Mitraliera se așează lângă el în bătaie. Mă întrebă unde să tragă. Nu știu ce i-oi fi spus. Văd un grup de ofițeri la o casă. Pornesc spre ei. Îmi era o sete turbată.

Intru în casă să cer apă. La intrare doi răniți se vaită. În casă, gospodina plânge că o schijă i-a rănit de moarte copilul. Îmi cere ajutor. Îmi pare rău că nu pot nimic. Beau repede apă. Mi-e milă de sărmanii răniți.

Scot fiola mea cu iod și-i bandajez pe amândoi. Unul era din a II-a și altul din a VII-a. Ies. Companiile erau amestecate. Se retrag din luptă și se reformează batalioanele. Soldații mai mănâncă și beau apă. Eram istovit. Nu mâncasem de duminică seara și atunci numai două ouă. Nici acum nu am ce mânca. Nu credeam că voi mai scăpa. Pornim iar la atac. Ploaia de gloanțe se deslănțuie iar. Dau ordin pl. I-II-III să înainteze după comp. II. Opresc pe al IV-lea din rezervă și merg cu el.

Eram puțin pe partea opusă focurilor. Sunt istovit de nesomn și foame. Sub gloanțe soldații încep să fumeze și mănâncă. Îmi e și mie somn. Nu-mi părăsesc deloc compania. Explorez cu binoclul terenul la dreapta. Observ tranșee neocupate. Cad gloanțele ca grindina. Pe unul îl rănește prin spate. Încep să mă strige ofițerii din foc. Nu plec. Mă cheamă atunci în post cap. Pelian și Nisipeanu. Plec și după mine îmi chem plutonul. Abia răsufli. Deja unele plutoane ascunse înaintaseră mult. Căpitanul Giuglan prin gloanțe cu pelerina ciuruită dă ordinul de înaintare generală. Pornesc cu plutonul ce-mi rămăsese pe aripa dreaptă. Se deslănțuiește un elan fără seamăn. Descopăr cu binoclul pe o culme depărtată la dreapta niște inamici ce voiesc să ne ochească. Îi arăt soldaților. Într-o clipă îi răstoarnă în măștile lor.

Se dă asaltul și intrăm în satul Bran. Pornim și organizăm înălțimea din naintea și dreapta satului. Dormim noaptea pe poziție.

16 August

Noaptea am dormit pe poziția organizată. Dau patrule și santinele.

Peste noapte, o santinelă dă alarma pentru că auzise câteva împușcături.

Echipez soldații și-i scot la marginea adăpostului. Întăresc santinelele din poziții. Dau ordin să se culce în linie gata pentru luptă. Eu nu pot dormi toată noaptea. Era a doua noapte de nesomn. Seara mâncasem ceva friptură, lapte bătut, unt și băusem ceva vinișor. E zi liberă. Consolidăm pozițiile începute, ne curățim și mâncăm bine. Soldații beau bine și aduc din sat merinde și zaharicale.

Ungurii și sașii fugiseră și pustiiseră totul. Aruncaseră podurile.

Văd cum țăranii români iau mobila și rufăria «domnilor». Mă spăl la crâșmărița din Bran, care mă cinstește cu vișinată. Îmi socotisem de cu seară pierderile. Aveam 5 morți și 4 răniți.

Pe seară îmi sosește comandantul. Mâncăm și dormim liniștiți.

17 August

Ne sculăm la 4.30. Pornim spre Tohanul nou încă pe rouă. Regimentul mergea pe trei coloane. Ajungem și poposim într-o miriște la marginea de sud a satului, lung timp. Se aude lupta la Tohanul Vechi și Zărnești. Artileria trage peste noi la Tohanul Vechi. Spre seară intrăm în cantonament. Primesc ordin să organizez trenul de luptă și regimentar. N-apuc bine să organizez trenul și batalionul primește ordin să pornească spre Zărnești. Cu toate că aveam ordin să rămâi la parc sunt luat mai mult forțat să merg cu compania. Între timp reg. 22 – un batalion – care susținuse lupta la Zărnești [este] ajutat de 1 bat. din 4 Argeș și batalionul al II-lea de la noi. Ne informăm de pierderi.

Nimic precis. Ajungem în Tohanul Vechi. Se întoarce bat. II. Venise în Zărnești – ni se spune – bat. din 4 Argeș care nu se mișcase după poziție.

Trimitem patrulele și așteptăm în sat. Abia pe la 11 se ia hotărârea să rămânem în sat. Găsim o grădină și așezăm toată compania acolo. Dormim și noi cu ea. Cer o pătură de la un zis Român pe care o aștern peste paie. Nu vrea să mi-o dea decât amenințat cu arma.

18 August

Ne sculăm cu noaptea în cap. Lt. se plânge că n-a putut dormi. Pornesc în sat și găsesc la un Român să mă spăl. Îmi dă și lapte de dimineață. Iau și ceilalți lapte. Soldații găsesc poșta și o devastează. Oamenii iau tot ce găsesc adăugând ocări la adresa foștilor stăpâni. Trupa poate să ia ceaiul și apoi pornim către Tohanul Nou. Sunt chemat iarăși să organizez parcul. Trupa pleacă la 11 ore și eu rămân înapoi cu trenurile. Am timp să mă curățesc la crâșmărița drăguță și amabilă. La trei ore pornesc cu trenul. Trec prin Râșnov și ajung trupa în Cristian.

În Râșnov se spărsese o cârciumă și soldații fugeau beți în toate părțile, în special cei din 22.

Fac ca conductorii mei să nu se oprească la cârciumă. Tot izbutiseră să-și ia câteva sticle și căldări cu vin. Vărs câteva.

În Cristian iar voiesc să oprească la cârciumă. Alții fug după găini la o fabrică de spirit. Unii voiesc să-și înlocuiască covintele și iau cu forța și pui la locul lor.

Pe drum fugeau din casă în casă. Ajung regimentul și formez iarăși parcul la marginea dinspre răsărit și nord.

19 August

De dimineață mă scol să organizez parcul. Îmi iau mult de lucru conductorii. Sosește și trenul regimentar.

Pornește trupa spre Ghimbav pe la ora 5 p.m.; pornesc și eu cu trenul. Păstrez o drăguță amintire din Cristianu. Merg pe jos cu trenul până la Ghimbav. Acolo îl dau în primire sublt. Andreescu și trec iarăși la front. Ghimbavul e un sat de sași și români foarte bogat asemeni și celorlalte prin care am trecut.

A fost și o cazarmă de huzari. Găsesc cantonament în casa unui sas bogat.

Se vede că fiul sau ginerele să fi fost militar. Acasă nu sunt decât cei bătrâni și 2 bătrâne, foarte fricoși. Luăm masa împreună și dormim în casa sasului.

20 August

Cu sărgentul de siguranță pornesc spre Haliciu sau Helfin. Ne primesc cu tricolorul și flori. Poposim și cantonăm noaptea. Se opresc soldații de la orice abuzuri.

Dormim tot la un sas – predicatorul bogat. De altfel și satul e foarte bogat și are mai mult aspectul unui târgușor. Ni se prepară mâncarea la gazdă. Săsoaicele, foarte bune gospodine, sunt de admirat în toate privințele. O curățenie și o ordine perfectă. Bune menajere. La repezeală ne pregătesc o masă foarte plăcută. Sunt de admirat în această privință. Am mai făcut cunoștință cu bucătăria lor la Ghimbav.

Era vorba ca a doua zi să ieșim la lucru și le rugăm să ne gătească o masă.

Primesc pe Brezeanu. Îl însărcinasem să se îngrijească de aceasta. Dormim cu toții în aceeași casă.

21 August

Primum ordin să mergem la Buneza Ujovar – primul sat sărac ce-l văd în acest ținut.

Batalionul nostru e în avanposturi.

Compania noastră e linia cea mai înaintată.

Pe o câmpie, la colțul unei pădurici, în colibă un păstor de oi, formăm garda mare.

Ne întindem posturile între Kriezba și Rothbach. Sunt trimis în patrulă spre Feldioara, Hidveg și Rothbach. Plec la 2 p.m. și abia mă înapoiez la 5 p.m. Găsesc pe câmp șanțuri de-ale lor pentru tunuri, casmale etc.

N-avuseseră timp să le ocupe. De avem trupe pe acest câmp favorabil de apărare ne dau mult de lucru. Se vede însă că i-am surprins, căci n-au avut timpul să aducă nimic.

Numai câteva păsări și butoaie cu vin căzuse[ră] pradă lor. Feldioara era ocupată de trupele noastre. Podul peste Olt aruncat în aer. Neveste și fete cu flori staționau pe celălalt mal, iar soldații pe malul cestăalt.

Nu pot să trec spre Rothbach. De două zile plecaseră trupele ungurești. O fată drăguță îmi dă un buchet cu flori. Ajuns la marginea cealaltă a satului iau o dulceață, lapte și pâine. Fata cu florile iarăși vine. Vine o căruță cu două femei și un ungar. Îmi pare rău că nu i-am oprit. Mergeau la Apatza și poate să fi fost vreo patrulă. Plec spre Garda Mare. E duminică și mă bărbieresc, spăl și eu. E o săptămână de când am plecat. Seara dorm în cabană pe o plancardă. Îmi e foarte greu să dorm încălțat.

22 August

La 5 ore a.m. pornesc în patrulă la Kriezba cu vreo 12 soldați. Populația devastase o cârciumă. Trec la prăvălia unui jidan ca soldații să găsească tutun, dar nu găsesc. Își iau foițe, câteva sticle cu bere și una cu rom. Era cârciumar român cu fete foarte drăguțe; îmi dau să beau lapte. Era foarte curtenitor. Credea că am venit să-i fac vreun rău. În urma noastră populația civilă se bate la prăvălia jidanului să împartă marfa și băutura. Ajung la garda mare și împart soldaților foița și chibriturile. Se schimbă avanposturile și plecăm în Burezu. Luăm masa și curățim armele. Se vede un aeroplan și soldații încep să tragă în el fără nici un ordin. Abia se opresc. Pe la ora 2.30 p.m. batalionul primește ordin să meargă în Codlea, distanță peste 12 km. Merg băieții bine și ajungem pe la 6 ore p.m. Nu mi se spusese pentru ce mergem. Tocmai acolo auzim că vreo 2 companii inamice rătăcite ar fi apărut. Plecaseră însă din batalionul 4 să le respingă. Dormim în cantonament de alarmă. Luăm masa la hotel cu toți ofițerii garnizoanei. Povestim fiecare ce știm. Abia putem găsi o casă căci sașii devastaseră și fugiseră. Tot mai rămăseseră însă. Codlea e mare și frumoasă. Hotel, farmacie și-mi pare și episcopie. Nu-ți vine să crezi că e sat. Toate satele săsești sunt bogate și frumoase. Case mari și încăpătoare, bine mobilate și curate. Sunt așezate în niște pozițiuni fermecătoare. În special din incinta Râșnovului și a Zărneștilor. Vezi cu cât meșteșug știu nemții să facă agricultura.

Nu-ți mai sature privirea plimbând-o pe lucrul acesta meșteșugit și în parte dăruit de creator

23 August

Ne înapoiem de la Codlea la Bucza și mai lung îmi pare drumul acum la întors.

Se țin bine flăcării noștri. E zi de odihnă și curățenie. Se spală soldații. Azi la popotă avem și muzică, vin și ciorbă caldă. Avem un gramofon și-l învățăm de mama focului.

Cântăm și cu vioară. Petrecem în comun. Până seara ne inspectăm oamenii. La masa de seară aduc Jurnalul. Îl găsesc la camaradul Bădescu. Îl trec din mână în mână, e lucru rar că pe noi nu ne vizitează Jurnalele. E lucru mare când apuci unul. A doua zi era voba să intrăm în avanposturi. Ne culcăm la ora 10 p.m..

24 August

La 8 a.m. pornim de la Barcza la Tanțur. Găsim și alte trupe acolo; suntem trimiși în avanposturi, la o moșie pe câmp. N-apucăm să ne instalăm și primim ordin să ne retragem avanposturile (ordinul generalului). Intrăm în cantonament; nimerim rău. Nu ne desfacem bine ranița și se dă ordin de echipare. Femeile din toate părțile aduc apă catanelor. Un moș și femeii fac rugă pentru izbânda noastră. Plecăm spre Persanej. Se întrunește brigada toată. La ieșirea din Vlădeni se aud împușcături. În dosul pădurii erau vreo 30 infanteriști și 15 huzari care nu ne lăsară în pace. Patrulele din 22 și 4 îi atacă

și-i resping. Regimentul 30 se adăpostește; se prind și câțiva prizonieri care nu dau detaluri. Au fost trimiși anume să ne hărțuiască. Acum se retrag în fugă și iau totul cu ei. Șoseaua trece prin frumoase păduri și pozițiuni splendide. Pe drum se văd răniți ungurești, aruncate fulgi de găini și capuri cartușe trase. Fug nebunește. Sunt din regimentul 82 inf., ce l-au bătut la Bran. Ni se spune că e dezorganizat și se adună pe Olt unde așteaptă. Era bine dacă puneau mâna pe el atunci. Nu ne mai supăra acum. Mâncăm ce dă Dumnezeu, dormim puțin pe paie într-un șanț. Târziu intrăm în cantonament de alarmă. Îmi culc plutonul în curtea unui român; își aștern paie din șură și se culcă strânși și echipați. Eu dorm cu ei, prin paie și în fân. Cum cad, adorm și nu mă mai deștept nici să le dau masa. Pentru astă seară nici lor nu le arde să mănânce, dar nici eu nu mă scol, așa că se culcă nemâncați. Dormim de nu simțim. E bine și sănătos. Hărțuiala din cursul zilei și marșul lung ne-a obosit. Româncele se vaită că ungurii le-au răpit totul. Mulți sunt fugiți. Ne dau cu dragă inimă ce au. Ne ies cu apă înainte. Îmi fac din câte i-am văzut o rea impresie. Se pleacă celui mai tare. Chiar și ungurii spun că sunt români.

25 August

Mă scandalizează faptul cum șefii înțeleg să țină bagajele lor și ale subalternilor. Plecăm pe la ora 11 a.m. la lucrări de sapă până la 5 p.m. Ne întoarcem în Perșani și luăm masa. Mă scandalizează iarăși faptul cum comandantul batalionului înțelege să facă popotă.

De noi cei mici nici prin gând nu-i trece să se îngrijească. Cu o extremă diferență ne spune să trimitem ordonanțele să ne dea ciorbă.

Vin îmi spune că nu are. Foarte frumos. La ora 7 p.m. e plecarea spre Sarkany. Batalionul nostru rămâne în coadă. Companiei i se dă drapelul până la intrarea în sat. Aci trecem cu batalionul în frunte. La ieșirea din sat e un pod peste râu. Se vede că în retragere mai rămăseseră câțiva indivizi în urmă căci când compania a III-a vrea să treacă podul se aude un „halt” și făcură repezi. Avem un rănit și un mort. Se face o minuțioasă cercetare a podului ce trece peste râu. Compania mea și a I-a este trimisă în avanposturi / gărzi mari. Eu sunt postul mic nr. 7 pe șoseaua ce merge spre Făgăraș. Nu pot să dorm un moment. Îmi iau măsurile de siguranță și fac lucrări de sapă. Bate vântul și mi-e frig. Soldații tremură de frig. Ai o teamă neînțeleasă de necunoscutul ce ți se desfășoară înainte, căci nu cunoaștem terenul de ziua. Noaptea ne așezăm pe el. Soldații unguri ce se retrag mai aruncă o rachetă, probabil, să vadă dacă nu sunt ai noștri aproape de ei.

26 August

Sunt încă avanposturi. La ziuă văd că sunt prea aproape de garda mare. Înainte am o fermă și calea ferată. Avem frontul greșit. Primim ordin să luăm frontul spre Halmeaj. Pleacă compania I pe dreapta șoselei ce duce la Halmeaj. De dimineață se începe un strașnic duel de artilerie. A noastră aprinde niște case în Halmeaj. A lor văd cum trage

drept asupra tunurilor noastre. Pentru că duelul încetase – mortarul lor începe să bată compania I. O prinde în furcă și o risipește. Primisem ordin să fac legătura cu ea la dreapta pe șosea. Lucrez în acest scop și înaintez pe o câmpie deschisă. Artileria ungurească trage la nebunie. Când vede doi oameni la un loc trage în ei. Rămășițele lor vin peste mine și mă descoperă. Mă prinde artileria și începe să mă bată. Mă retrag. Zboară șrapnele aproape de noi. Soldații spun că două au căzut lângă mine la spate. Nu știu nimic. N-aveam timpul să simt și să văd. Ne retragem cu toată compania într-o vale pe coastă până ce încetează. Primesc ordin să plec iarăși să formez postul mic. Fac și lucrări de sapă. După creasta de unde sunt se văd bine posturile pozițiilor adverse. Șrapnelele zboară mereu. E peste măsură de duios impresia ce ți-o fac. Numai cine a fost sub focul lor poate simți ceea ce spun. E îngrozitor să le auzi cum șueră și se sparg lângă tine, te acopăr cu pământ sau cum presiunea aerului te aruncă jos.

Un soldat a închinat de spaimă. Și nu toate au același efect. E un mortar așezat pe coastă la un pom care bate tot frontul. De l-ar putea scoate din luptă cred c-ar cădea poziția numaidecât. De celelalte nu ne prea temem. Toată ziua se repetă aceeași muzică. Seara târziu suntem schimbați din avanposturi. Ploaia ne udase bine. Se făcuse și noroi. Vin batalioanele să facă lucrări de sapă. Începe iar îngrozitoarea muzică. Și-au reperat distanța de ziua și trag cu deznădejde asupra podului și șoselei, ce duce la Halmeaj. Pe ploaie părăsim câmpul să venim în sat la Șerkany. Trupa ia masa și ne culcăm. Sunt istovit de oboseală.

27 August

Nici nu mă simt până a doua zi. Mă scol pe aceeași parte și dezvelit cum m-am culcat seara. Ne odihnim toată ziua. Soldații își pregătesc purcei și găini în furcă și coase. Își fac mămăligă de făină de secară sau orz. Preotul ne împărtășește. Luăm masa cu toții. Batalionul nostru pornește noaptea la lucrări. Compania noastră pornește pe pod, pe șosea și ajungem în același loc unde am făcut avanposturi. Lucrăm toată noaptea la șanțuri. Aici ne plouă, bate vântul sau iese luna. N-am putut să dorm deloc. A doua zi mă dor ochii.

28 August

Retragem plutoanele înaintate și ne adunăm toată compania. Luăm puțin ceai și friptură. Iese soarele și încercăm să ne călcăm puțin. Suntem impaciențați că amicii unguri nu vor să ne dea bună dimineața. Era să adormim când ne deșteaptă un șrapnel, o purcea. Intrăm în șanțul săpat să ne adăpostim. Începe sinistra muzică. Ne cântă toată ziua. Ne facem un adăpost de blane și ne vâram la umbră. Mâncăm și luăm cafea în șanț. Trimitem să ne aducă vin de la popotă. Ne vine și știrea că în sat s-a descoperit un popă, unchiaș și o babă, care prin telefon transmitea unguirilor din Halmeaj știri despre mișcările trupelor noastre. Mă sui pe creste din spate și observ cu binoclul poziția lor. E formidabil întărită. Se văd două tunuri mari și altele mai mici. Văd sentinelele de comunicație și șanțurile false. E vorba ca la noapte să intrăm iar în avantposturi. Se contramandază ordinul, noaptea târziu venim în sat.

29 August

Stăm toată ziua în cantonament în Serkany. Se împart semnele de identitate și se completează rațiile de rezervă. Seara pornesc iarăși în avanposturi. Noaptea dormim în scut pe paie. Ne plouă binișor, dar noi n-o băgăm în seamă și continuăm să dormim.

30 August

E aniversarea luării Griviței. Stăm în avanposturi, în șanțuri și ne ferim de ploaie. Rădem mereu de amicii unguri din Halmeaj care, turbați de disperare, trag de moarte în toate părțile. Obuzele lor sapă ogoarele ridicând nori de praf. Rădem mereu de ei când de frică trag și după un om. E a cincea zi de când tot îi păzim în bârlog. Ne schimbăm seara foarte târziu și venim în Serkany. Luăm masa și printr-un marș de noapte venim în Vad. Motive secrete ne fac să părăsim Serkany.

31 August

Cantonăm în Vad. Ne odihnim toată ziua. Primim rația de rezervă și prima. Credeam că vom rămâne și noaptea. Nu ne îngrijeam de nimic altceva mai cu seamă că aveam o gazdă convenabilă, la un înv[ățător] pens[ionar]. Ne povestește gazda multe din ororile ungarilor și din apucăturile românilor.

Prim[im] ordinul că vom pleca nu știm unde. Nu voiau să ni se spună. În cele din urmă am aflat. Plecăm la Veneția inf. Un marș lung și greu. Nu-l voi uita niciodată mai cu seamă la începutul lui. Am fost nevoiți să alergăm mult de tot. Soldații încărcați cu ranițe și îmbrăcați cu mantaua mergeau f[oarte] greu. Îmi pare că călăuza ne rătăcise puțin după ce am plecat din Grid.

La Veneția am rămas într-o depresiune. Eram rupt de oboseală. După ce mănânc puțin – noaptea foarte târziu – îmi fac un pat cu coceni verzi, câteva paie de ovăz și o foaie de cort. Îmbrăcat cu mantaua și învelit cu pelerina de ploaie încerc să dorm în culcușul meu, mai cu seamă că cismele făcuseră să mă doară picioarele. Mă scol a doua zi tremurând și cu ochii strânși.

1 Septembrie

După sbuciumatul somn sau început de somn, tremurând încă încerc să mă desmeticesc puțin spălându-mă. Soldatul îmi aduce puțin lapte și gata masa. Vom rămâne toată ziua aici. E vorba ca artileria să înceapă duelul care nu se aude și nu se va auzi. Mă întind la soare și dorm toată ziua. E începutul anului școlar și multe îmi trec prin gând. Spre seară primim ordinul de atac. E atac general al armatei a 2-a. Batalionul infanterie va trece Oltul pe la podul de fier. Compania 4 și a 2-a în linia I, 3 rezerve, batalionul I și garda la drapel.

Ea n-a luat parte la nicio luptă. O trec numai în gardă când e vorba de luptă. Plutonul meu și 3 vor fi linia întâi. Au și pot această cinste, deși e repetată.

O primesc fără nici o obiecțiune. Seara nici unul nu prea avem poftă de mâncare. Cine știe care va mai rămâne pentru seara viitoare. Teama de necunoscut e mare. Totuși nu mi-e frică și o mărturisesc poate că și de aceea sunt trecut în linia întâia. Cei 3 ofițeri și cu doctorul facem mereu reflexiuni asupra celor ce vor fi. Eu zic doctorului că poate a doua zi îmi va face injecțiuni să nu mai simt. Comandantul Predoiu are aceeași dorință. Luăm câte o cafea și pentru că e târziu se pare că emoția te obosește. Predoiu renunță. E ordin să plecăm la ora 2 din noapte. Trimit să-mi găsească călăuze. Îmi pregătesc patrulele înaintării, fac rost de foarfeci, topoare și târnăcoape, chiar și de frânghii pentru trecut Oltul. Amintesc în treacăt de locuitorii Veneției – țigani – de lașitatea lor și de frica grozavă. Mă culc iar pe culcușul meu cu locotenentul și pl[utonierul] Rizeșcu. Încerc să dorm dar nu pot. Sunt parcă neliniștit și simt oboseala deși n-am lucrat ziua.

2 Septembrie

Pornim la ora 1.30 din noapte. Ne lăsăm ranițele. De frică călăuzele ne rătăcesc toată noaptea fără să știe unde ne duc. Se lasă spre ziuă o ceață deasă. Norocul infanteriei căci artileria începuse să bată și ne-ar fi topit.

Ne mai luăm la zor și ne îndreptăm spre Vad după ce ocolim Comana pe la dreapta. Se fac bolnavi, se fac căzuți numai să nu meargă cu noi. Noroc că am cizmele căci cine știe ce s-ar fi ales de picioarele mele prin mlaștinele în care ne-au băgat.

Cam pe la 6 dimineața ne apropiem și vrem să trecem Oltul. Ne zărește, începe să ne bată artileria. Ne ascundem în sălcii. Începem trecerea Oltului prin apă și pe frig. Nu v-ași putea spune întocmai impresiunea, fie că noi ne obișnuisem cu moartea și nu ne mai mișca așa. Ne-am prins de brațe și într-o clipă am fost pe malul celălalt. Parcă ceva ne înalță mai cu seamă că la dreapta și la stânga nu se auzea lupta. Eram pe jumătate nebuni de bucurie. Un delir. Lucrurile mici nu le simțeam. Lucruri mari aveam să hotărâm noi. Îmi adun plutonul în tufiș, iau forma de luptă și cu Dumnezeu înaintea. Se văd tranșeele inamice. Înaintez rezemat pe c. 2. și pl. 3. Trec împușcături sus de tot. Iau curaj și ordon înaintarea plutonului meu. Merg nesupărat. Rămăsesem descoperit la dreapta și mă temeam. Înaintau flăcării nebunește și chiuiam ca la nuntă. Nu-i puteam ține în loc. Nu pot să-i admir în deajuns. I-aș îmbrățișa pe toți de-aș putea. Gloanțele plouau mereu. Mă făceam una cu pământul. Chiuiam la înaintare de se speriau și ungurii. De trei ori am fost nevoiți să trecem Oltul prin apă până la subsuori.

Nimeni nu se da înapoi. Când mă vedeau băieții între ei parcă erau nebuni de bucurie. Strigam cu toții și mai cu seamă prin apă. Toți mă țineau și-mi întindeau arma să mă sui pe mal căci vad nu era și apoi iarăși cu toții nebuni alergam înaintea. Nu mai auzeam gloanțe, nu mai simțeam nimic, nimic. Eram nebuni și pace. O, ce groaznic, groaznic. N-ai timp să simți, să gândești. Mori și nu știi. Ce n-aș da să spun tuturor ce e pe un câmp de luptă. E groaznic. E nebunie. Ești nebun, fiară. O, și flăcării noștri, flăcării noștri. Tot prinosul și toată recunoștința mea lor li se cuvine. O, și voi cei ce nu-i cunoașteți. Cum se luptă ei pentru o bucățică de pământ, cum mor pentru pâinea copiilor. Unde sunt moșierii, bogătașii. N-am văzut unul. O, voi sârmani copii ai brazdei. Mărire vouă, de 10 ori mărire. Uite-i cum se urcă la tranșeie. Nu simt gloan-

tele... Pun mâna voinicește, aruncă la pământ pe cei ce li se împotrivesc. Și cu câtă mărinimie iartă pe ce-i ce cer iertare. Deși dasem ordin să n-am niciunul prin [preajmă] văd cum un ostaș al meu pășește tare.

Îl mustrez și-mi spune cu milă că ei n-au arme și sunt români. Nu simt oboseala nici eu, nici ei și compania aleargă nebunește după mine. Nu mai știm nimic. Îmi revin și vreau să-i rânduiesc. Nu sunt atât de forte să înving entuziasmul lor. Reușesc să adun pe un deal rămășițele companiei și pornesc la batalion. Eram cu camaradul Popescu. Toți își povestesc isprăvile și sunt mândri. Am băgat în sperieți pe unguri. Nu mai simt umezeala. Trei din voinicii mei au fost răniți. Se adună regimentul la Tighișu-Rom[ân].

Colonelul mișcat mulțumește flăcăilor. Pornim pe ploaie la Deișoara. Aflu că camaradul Predoiu a fost rănit de moarte. O, vai sărmanul băiat. Parcă avusese presimțire seara precedentă când luasem masa împreună. Mă mișcă mult pierderea lui. Aș vrea să-l văd și nu am posibilitatea. Seara aud că e mai mult mort. O, sărmanul băiat. De vei fi mort acum odihnească-te Domnul în împărăția lui. Parcă te văd cum înaintezi la stânga mea. Nu ți-e teamă. Mergem împreună, înainte. Uite eu avusei norocul să fiu teafăr după lupta asta. Veșnică fie-ți pomenirea și mare recunoștința noastră. Mori pentru patrie. Fii fericit. Menționez că am luat pe unguri într-un iureș nebun. În 2 ore le-am luat poziția. La 8.30 a.m. eram pe poziție. Cât stăm la Deișoara la crâșmă, intru la o româncă și mă usuc puțin. Pornim spre Kohalm. Regimentului 22 i-a pierit colonelul. El execută lucrări de sapă. Se aud încă detunături spre Homorod. A fost înfrânt vrășmașul. Cu un tun de tragere trage, mai dă semn de viață. Îl urmărește corpul III nebunește. Așa ni se pare după dealul în care suntem instalați în post de observație. Rămâne C.L. în avanposturi și noi ne întoarcem în sat. Găsesc o gazetă la o româncă și mă odihnesc binișor. Sunt a doua zi de luptă când scriu toate acestea. Îmi dau seama de toate. Cuget asupra celor de ieri.

Trebuie să ai o mare înălțime de suflet, să faci observație de cel ce te pironеști așa de mult. Mă ridic încă și mă înfior când privesc toate ce ieri se desfășurau. Mă simt mare și ușor.

Am lucrat și eu la mărirea Rom[âniei]. E singura mângâiere ce voi avea-o după stingerea cataclismului. Uitasem să adaug că la această luptă ni se dase artilerie care să ne ajute la atac. Seara făcuse recunoașterea poziției. Noaptea când plecăm o văd că vine să se așeze în baterie. Vorbesc cu sublt. Șerbănescu căruia îi spun că la Bran au tras prea scurt. Sperăm mult de la ea mai cu seamă că artileria inamică era cât se poate de bună. Spre mirarea noastră, această artilerie în care ne pusese încrederea nu scoate un cuvânt. Pe câmpul de luptă după 2 salturi când încă nu dasem începerea focului așteptăm mult. Credeam că se așteaptă acțiunea artileriei. Eu chiar mă uitam căutând și fixând punctele ce ar trebui bătute. Eram încântat la gândul că numai din câteva lovituri îi va zdrobi. Dar nu ne-a dat niciun ajutor. Aud că în celelalte puncte s-a purtat binișor. Cavaleria nici n-am văzut-o la această luptă. Auzeam că se află o brigadă înapoia noastră. Credeam că va fi o urmărire teribilă. Dar ce credeți? Nici vorbă de o urmărire a cavaleriei. Unde s-o fi dus nu știu. Știu însă că chiar a 3-4 zi am avut să vedem urmările lipsei de acțiune a cavaleriei. Infanteria numai a făcut minuni. Nici nu se credea ca această pozițiune formidabilă să cadă de 2 ori. Aud pe brigadierii exprimându-și surprin-

derea de a fi căzut așa de repede această formidabilă poziție. El credea că o să fie nevoit, să ceară chiar ajutor.

3 Septembrie

N-am primit niciun ordin și mă simt bine în culcușul meu căldușor. Mă înțeapă ușor pe la genunchi. Sunt urmările umezelii și frigului de ieri. M-a bătut cisma la picior și abia merg. Mai mă caut prin buzunare și văd că totul s-a dus. Nu mai e nimic de întrebuințat. Afară e nor și cade o burniță deasă. Ne mai uscăm rufe. Soldatul îmi face o ciorbă caldută. În sfârșit, ne odihnim toată ziua. Pe la 5 ore p.m. primim știrea că trebuie să plecăm în Komana inf. Nu știu cum voi merge atâta distanță cu piciorul meu schiop. Și la ce ne duc acolo de unde am plecat. Ca să nu stăm pe loc. Plecăm pe seară mai încet, mai repejor. Eu rămân pe urmă. Trecem Oltul pe un pod făcut între Kaiholma și Komana de pionierii noștri. Abia găesc cantonamentul companiei. Îmi venea să rămân în drum. Aflu că Predoiu e mort aici. Mergem ofițerii companiei să-l vedem. A pierdut mult sânge și este peste fire de galben. Femeile și fetele i-au adus flori și zace pe o brancardă înconjurat de ele. Vizitez răniții. E și un german tânăr și vioi. Îmi spune că de-ai lor au fost numai 20 în această regiune în toate trele regimentele 39, 2 și 43. Îmi face rău această vizită și aștept afară până ce camarazii au isprăvit.

4 Septembrie

Suntem cum am spus în Komana inf.. După cât aflu azi, duminică, vom face lucrări de sapă la marginea Oltului. Până în prânz facem curățenie, dar cum e în campanie nu apuci să faci ceva că vine alt ordin. Abia s-apucă soldații să spele și [primim] poruncă să schimbăm cantonamentul. Bun. Nu ne-așezăm bine și inspecție medicală.

Abia intru în casă și [vine] veste că la 11 a.m. vom pleca la Kohalom. Tocmai voiam să mă berbieresc. Acum fă ceva dacă poți. Mănâncă în pas alergător și fugi. Și... blestem. Ne-a adus de acolo înapoi și acum ne duce iară distanță de mai bine de 20 km. Luminează-le cugetul Doamne că rău își bat joc de picioarele noastre.

Cine poate să-și închipuiască acum starea sufletească a luptătorului purtat de la Iuda la Caiafa? În sfârșit e ordin să plecăm. Se adună regimentul la pod pe lunca Oltului și preotul împarte ofițerilor câte o cruciuliță galbenă. E zi frumoasă și mai toți locuitorii s-au întors de prin păduri. Stau la poartă îmbrăcați ca în zi de sărbătoare. Facem drumul aproape pe nesimțite deși e a doua oară, împinși mai mult de gândul că mergem înainte; pe la 5 p.m. suntem în Koholom.

Ca toate satele săsești e mare și frumos. Au și prăvălie. Îmi pare chiar că e târguleț. Dăi Cristoase Dumnezeule. Batalionul întâi e numit iar în avanposturi. Ordin și nu se discută. Și ca totdeauna compania noastră e gardă mare. E culmea. Noi totdeauna în avanposturi gardă mare. Avem sectorul dintre Garad și Fisicru (Schtveischer). Schimbăm pe vânători care n-așteaptă să ne ducem. Ordinul e foarte laconic. Gardă mare la cota 632. Abia ne instalăm pe întuneric. Nu știm nimic din câte trebuie să știm.

Trimit patrule, numesc santinelele și alte măsuri de siguranță. Stabilim g.m. la grajdul fermei unui bogătaș, un crescător de cai, sas, care avusese grijă să fugă cu totul. Noaptea ne vine ordinul și facem șanțuri. Facem și noi cum ne convine. Stau de vorbă cu lt. până la 10 ore p.m. Apoi încerc să dorm în culcușul de paie pe podeala unei odăi de la grajd. Fusesse poate camera îngrijitorului. Noaptea se face senin și e un frig de nu pot dormi soldații. Tremură toți.

5 Septembrie

Foarte de dimineață mă îngrijesc să trimit patrule în cele 2 sate dinainte. La ziua îmi iau plutonul și execut lucrările ce se ordonaseră noaptea. Ofițerii facem împreună și o recunoaștere a terenului. Găsim și casa moșierului prădată de soldații unguri. Purcei și găini găsim câte ne trebuie. Trece tot regimentul la lucrări pe culmea dealurilor ce se ridică între Garot și Fisicru.

Patrula n-a văzut că Fisieru e ocupat de unguri. A omorât pe unul din ai lor și a pus pe fugă niște husari. Tot așa o hărțuiesc patrulele noastre toată ziua. Intr-un rând și încep chiar o luptă în regulă între patrule. Aici în satul acela nu puteau fi decât patrule de-ale lor. Ei au obiceiul să lase în urmă patrule până la 15-20 km. Am băgat în sperieți toți ungurii care au dat ochii cu noi. Aici ei au avut mai multe pierderi morți și răniți. Ni se aduce vestea că și șasii sunt înarmați. Se dau ordine în consecință. Se apropia seara și așteptam să fim schimbați, cu toate că după versiuni urmăm să rămânem tot noi. Dar nu ne-a dat să rămânem nici o noapte în frumosul și bogatul sat sășesc. 5 p.m. Era să uit a nota că speriate de hărțuiala patrulelor și văzând batalioanele la lucru încep a trage cu tunurile. Vorba ceea „trag de frica morții”. Și trag întruna până târziu. Din lipsă de infanterie au început să dea artilerie, întrebuițarea patrulelor noastre. Au bună artilerie și trage bine. Și să revin. Pe când eram mai liniștiți și stam la foc vorbind mai de una, mai de alta, iacă vestea că vom pleca înapoi la Komana inf. Nici că ne venea să credem. Așteptăm a doua oară. Amărâți ne retragem avanposturile supărați încă că nu ne-au sosit patrulele la ora indicată și mergem la locul de adunare al batalionului. Ordinul era dat și pace. O, ce nu ne-a trecut prin gând la vestea că vom merge vreo 30 km înapoi. Cine cunoaște psihologia omului necăjit scos din fire își poate închipui. Nu s-a gândit un moment la picioarele noastre acel care a dat acest ordin. O, nu! Am blestemat toată strategia, tactica, mă rog tot ale lor, 30 km înapoi după ce-i făcusem în seara precedentă înainte. O, da, e o stupiditate ca să te întoarcă a 3 oară pe același drum și în același loc și încă 30 km. Sărmanele noastre picioare, nu mai simțim tălpile sau nu le putem simți de usturime.

Picioarele se mișcau automat. În sfârșit, plecăm la 6 p.m., ca să ajungem la 2 ore noaptea la Komana sup. 8 ore de mers fără repaus. Acum ca să variem drumul trecem prin Homorod, Ujra și Komana. Mi s-a părut nesfârșit acest drum mai cu seamă că era și noapte. Se neglijează să se dea repaus. Soldații nu mai pot și încep să strige din toate părțile «repaus». Nimic nu-i mai poate ține, dar tot nimeni nu-i ascultă. Mi se pare interminabil satul Ujra. Câte gânduri nu-ți trec prin cap când vezi atâtea greutăți. Cine n-ar fi vrut atunci ca mai bine să fi căzut în luptă? S-ar fi odihnit bine și încă pe veci.

Aud pe soldați blestemând și înjurând. Ei care nu se temuseră de gloanțe erau disperați de mersul acesta nesocotit. Ei care merseseră cu atâta veselie și inimă deschisă erau posomorâți, tăcuți și numai strigătul de revoltă „repaus” se auzea. Eu numai încercam să-i pui în ordine, ba chiar le iau partea o dată. Vedeam că e o absurditate și o nebunie ce se făcea. Ca să nu arăt adaug că aud pe soldați. Mai bine să fi stat în picioare să mă curețe decât așa. E autentic. Despre mine ce să spun? Adică multe pot să spun. Mă simt îndobitocit. Nu mai sunt eu cel de altă dată care merge. E un animal ce se mișcă dus fără voie de alții. Nu mai cuget, nu mai simt, nu mai voiesc. Nici nu pot să cuget și să voesc. E a doua noapte de nesomn. Merg târât de șuvoi. Îmi vine somn în picioare și merg ca un beat. Nu știu ce-or fi zicând cei ce mă văd. Îmi vine în gând să cad acolo și să stau până la ziuă. E foarte interesant a ști psihologia individului în această stare. Cred că se aseamănă mult cu animalul. O, blestemat drum și blestemate ordine. Să mergem prin aceleași locuri de unde plecasem ieri. Nu credeam să mai ajung odată. În sfârșit, la 2 ore și ceva noaptea iată-ne în Komana superioară. Cantonăm toți ofițerii companiei în aceeași casă. Îmi fac un pat de perne pe o masă și nici nu mă simt până a doua zi.

6 Septembrie

Se zice că vom face lucrări de sapă prin apropiere. De dimineață comandanții pleacă în recunoaștere. Spre fericirea noastră se contramandează ordinul și stăm toată ziua în repaus. Mă simt foarte obosit și așa dormi toată ziua. M-aș bărbieri, spăla picioarele și dormi. Care din trei. Le împac eu însă pe toate. Găsesc o șură, mă urc acolo și dorm de la 1 până la masa de seară. Stau bine învelit în paie și mă simt întărit după somnul ăsta. Mă ia cu frig, dar îl remediez repede. De spălat mă spăl seara așa că rămân numai ne bărbierit. Mă simt acum bine, parcă renăscut, pot să stau de vorbă. În sfârșit, sunt altul.

7 Septembrie

E zi hotărâtă pentru lucrări. Plecăm dimineața la 6. Și mergem așa de departe tocmai la Kuczulata. Lucrăm toată ziua și încă pe mai multe linii. Ne vizitează un aeroplan. E o zi liniștită și de muncă obișnuită. Seara stăm până la 10 ore și scriem notele acestea.

8 Septembrie

Aflu că azi e joi și că e Sf. Maria Mică. Să nu ni se pară curios aceasta, căci noi aici e rar să știm numele și numărul zilelor. E ușor de explicat aceasta. Aud clopotele la biserică și văd țărani din Komana îmbrăcați ceva mai curați. E ordin să mergem la lucrările de sapă. Pornim la 6.15 ora a.m. și mergem dincolo de Kucsulata lângă o fermă între Kucsulata și Fonuna[?] de astă dată cu tot echipamentul. Menționez încă, că deși marșul e lung și obositor și greutatea ce o duc soldații se neglijează, repausul provocându-se prin aceasta dezordine. *Ca eveniment de variație al zilei e apariția*

aeroplanului ce ne vizitase și ieri. Face mai multe virajuri deasupra noastră și lansează 2 bombe. Se îndreaptă apoi spre Halmag. Se aud bubuituri. Îmi pare că artileria noastră voiește să-i facă cunoștință.

Seara mergem și cantonăm în Fonuna[?]. Observ că fetele și nevestele de aici sunt ceva mai curățele și mai drăguțe. Și casele sunt ținute mai cu îngrijire. Cel puțin am rămas cu această impresie din cele 2-3 case ce am vizitat. Sunt români curați, cu sentimente românești. Seara luăm masa cu toți ofițerii batalionului, lucru foarte plăcut în campanie. Ai ocazia să-i revezi pe toți și apoi diferite stări și păreri. Azi am fost toată ziua dispus mai cu seamă că primim știrea îmbucurătoare după frontul de sud.

9 Septembrie

De dimineață se pare a fi o zi ploioasă și posomorâtă. Soldatul chiar îmi spune că ploua înainte de a mă scula, dar nu. E o zi plăcută de toamnă. Ține-le doamne pe toate așa, căci frigul, ploaia și zăpada ne-ar face multe zile negre. Plecăm la lucrare la dreapta șoselei ce duce din Fonuna la Heuviz. Azi aeroplanele ne dispensează de vizita lor neplăcută.

Cred că e nimerit de a aminti aici religiozitatea soldaților noștri. În timpul liber își citesc aproape toți cu evlavie cărțicelele de rugăciuni ce au. Se închină și cu toată osârdia la orice masă, la orice plecare și oricând cred că e timpul. Azi, venind din pădure, văd la o parte un soldat cu o iconiță în mână. Spune rugăciunea și o sărută mereu. E atât de cufundat și atât de sus cu gândul lui că nici nu mă observă când trec. Îl las în pace și-mi urmez drumul. Mă pătrund și mă înfrâng și pe mine aceste frumoase sentimente. De câte ori în cumpănă în fruntea lor nu am chemat ajutorul Celui de sus?! Cu Dumnezeu înainte băieți și ei mi-au răspuns în cor: „Să ne ajute Dumnezeu”. Văd și acum cum le lucește fața și privirea fiind încredințați că cu ajutorul lui mergem și ne va scăpa. Adeseori mă folosesc de acest fapt ca să înfrâng urătele lor apucături.

Aud pe unul înjurând Christos pentru că îl bătea bocancul și nu putea merge.

Îi reamintesc faptul că la nevoie se roagă și-i cere ajutorul și acum îl ocărește. Cred că l-am mântuit de această boală, căci cel puțin de atunci nu l-am mai auzit cu asemenea trivialități. Aseară am primit și eu a 2-a scrisoare. Le-am împărțit și soldaților pe cele venite. Câtă bucurie și ce dispoziție pe ei. Le-am dat și altele să scrie și m-am îngrijit ca să fie luate și duse repede. Una din scrisori era un simplu carton gros și a fost primit de poștă. Văd și acum scris cu litere tremurânde „a ta soție care te dorește. M-.....” și bine face că orice fel de corespondență se aduce. Numai cine a făcut vreo campanie știe cât prețuiește un cuvânt de la ai tăi sau de la prieteni. Și acum să vedem ce va mai fi până diseară. Lucru nou. Prind un jurnal.

10-11-12-13 Septembrie

Am luat parte la 2 lupte până acum. Am suferit focul nebun al artileriei la Serkany. Am arătat nesfârșitele marșuri. Erau simptomele unei stări mai bune sau mai grele. Una din două. Suntem trecuți în linia a doua și rezervă. Aci aud despre faima

regimentului nostru. Se spune chiar că va fi decorat împreună cu toți ofițerii cu crucea Sf. Gheorghe de către ruși. Acum facem numai lucrări de sapă. Toate aceste zile am făcut numai și numai același lucru. Se resimte grozav apropierea iernei. Dimineața brumă, albeață iarba, iar frigul îți înțeapă fața și urechile. Peste zi o căldură arzătoare. Ca amintire menționez că în dimineața zilei de 11 uitasem sub pernă portmoneul cu 600 lei. Când m-am dus tocmai seara femeia rămâne prostită când vede acest lucru fără ca ea să fi putut da peste ei. Aș mai avea de spus despre sânguința și răbdarea cu care lucrează soldatul inf., dar altădată.

14 Septembrie

Plecăm mai de dimineață ca de obicei. Iarba înțepenită de pătura albă a brumei își pleacă capul trosnind sub picioarele noastre. E vorba de o manevră în șanțurile făcute. Până la aceasta se mai vorbește puțin soldaților și li se face cunoscut situația armatei noastre pe toate fronturile.

Mi se destină sectorul de apărare și-l ocup cu plutonul meu. Soarele abia se arată sfios și fiorul toamnei înțeapă, înțeapă pielea feței.

Iau toate măsurile de care aș avea nevoie cu unitatea mea în defensivă cu frontul spre satul Fântâna și așteptăm sosirea generalului. Ne mai desmorțește puțin soarele că s-a ridicat sus. Primim știrea că generalul nu vine și că urmează să ne întoarcem în Heviz să așteptăm până la noi ordine. E Ziua Crucii și ca orice creștin ne ținem să o cinștim cu post. O cinștesc și soldații mai cu seamă că au și poate da masa. Să fim gata de plecare e ordinul și nu știu când pleacă, de aceea stăm cu soldații flămânzi și fasolea la cazan. La 2 p.m. se strânge batalionul și la ora 4.30 ne încolonăm în urma diviziei. Ni se spune că mergem la Hobor aproape 30 km. Pe drum, artileria înalță nori de praf și ne dă când pe-o parte când pe cealaltă. Trecem Oltul la Kriholma pentru a nu știu câta oară. Praful te înecă, ochii te ustură și de la un timp picioarele se mișcă mașinicește. Mai ales în timpul nopții marșul ți se pare insuportabil. Poate că unde privirea nu ți-e distrată cu nimic. Și cu cât noaptea înaintează cu atât pare mai greu. Se mai adaugă la aceasta și neglijența conducătorilor de a da repaus oamenilor. E greu și mai tăiem puțin din itinerariu. Cantonăm în Sosz Fyukos.

Găsesc o cameră unde stăpâna lipsea. Îmi pare o săsoaică tânără dar murdară, așa de murdară că mi-a fost scârbă să dorm în pat și mai cu seamă să întrebuițez plapuma – o mizerie. Dorm cum pot. Fac focul și dormitez puțin până la ziuă. Nu pot să uit deloc murdăria și harababura din casa aceea. Soldații s-au culcat fără să mănânce și pentru că erau obosiți și pentru că mâncarea nu sosise.

15 Septembrie

E exact o lună de la iureșul de la Bran. Foarte de dimineață soldații iau fasolea ce trebuie s-o mâncăm ieri. Și se făcu nespus de bună. Vom continua marșul de astă dată nu știu cât și până unde. Abia am putut să iau un ceai ca vai de lume. Mi se pare mai greu de astă dată marșul și pentru că nu cunoșteam ținutul și pentru că eram obosit de

cei aproape 30 km de ieri. E cald și sub povara raniței ai bea apă cât de multă. Ajungem deasupra satului Rohorbach. Acolo amicii noștri ne așteaptă. 4 și 28 e linia întâia. Compania noastră e cu drapelul. Așa e când regimentul e în rezervă, avem steagul și la luptă suntem întâi. După deal din pădure urmărim lupta ce se desfășoară pe cealaltă coastă. Sunt bine ascunși în șanțuri meșteșugite amicii noștri. Soldații ne sunt obosiți de marș și cu ranițele în spate. Înaintează încet. Cu puține sacrificii îi scot din poziție și-i urmăresc. Brigada noastră îi urmează. Nu știu ce s-a întâmplat, iar am așteptat mult până să intrăm în sat. Probabil că se mai încăpățănase să reziste undeva, dar n-au stat mult la tocmeală și au fugit. E satul Țincu în apropierea [...] locuit de sași și români. Cantonăm la un sas farmacist, foarte speriat de sosirea noastră și mai cu seamă de percheziția și interogatoriul de cercetare. E un bătrân f[oarte] fricos. Nu voiește să-mi arate nici toată casa, dar aflu doar ce a zis: N-am fost aspru căci nu pot fi. Probabil că ungerii ne așteptaseră de mult la Rohrbach.

Ofițerii aveau bordeie săpate în pământ, saltele și canapele. Le rupseseră pe toate la sosirea noastră. Am văzut figura hidoasă a unui mort ungar lovit de un șrapnel. Era tânăr din reg. honvezi. Probabil că era din cei noi recrutați.

16 Septembrie

Sunt la 2 octombrie când pot să-mi continui memoriul. La 16 septembrie eram la *Cincu Mare*. Noaptea am dormit la un farmacist, un sas bătrân și foarte fricos, dar foarte șiret. Nu știu cât vom sta aici, de aceea dimineața nu pot lua decât un ceai. Sasul vrea să mă cinstească cu rachi, dar un rachi foarte tare, de abia l-am putut ține în gură. Înțelegeți că n-a fost chip să înghit. Comandantul batalionului ne cheamă de dimineață să ne vorbească. E vorba să mergem până la Sasous. Compania noastră e numită în avangardă. Ca de obicei, eu voi forma corpul avangărzii. Nu știam nimic precis de aceea eram puțin neliniștit.

Îmi procur harta ținutului și-mi orânduiesc fracțiunile cu cei mai curajoși. Din toate plutoanele alegă spre mine. E o beție de bucurie și de neliniște. Îmi e foame.

Cu toate astea nu pot mânca. Îmi iau de la farmacist o cutie cu pastă și cremă pe care le plătesc mai mult decât fac. Sasul se arată foarte curtenitor și vrea să afle multe de la mine. Îl aflu și fără să-i arăt că l-am mirosit și dau răspunsuri ce nu-i plac deloc. Facem rost de o vioară și înainte de a pleca joacă soldații și-i privim cu bucurie. Ies afară și pe dealul dinspre apus văd cum se desfășoară lupta dusă de 28 și 4. Privesc cu binoclul foarte liniștit departe. Acum pricep de ce n-am plecat îndată ce ne-a dat misiunea. Văd cum șrapnelele noastre ajung chiar deasupra tranșelor lor, cum apoi o iau la fugă de nu-i țin picioarele. Imediat ne punem în mișcare. Îmi pun în mișcare formațiunile și pornesc chiar cu cercetașii deși nu-mi era locul acolo. Aveam să trecem prin niște păduri mari și foarte greu de cercetat. Îmi era teamă de vreo surprindere. După ce trec prin pădure, la marginea de răsărit a satului, brusc mi se aduce știrea că trăgătorii dușmani sunt așezați pe coasta din marginea satului.

Răspândesc întreg plutonul și trăgătorii. Mai mă întăresc și din urmă. Cu aceasta dau peste cap pe adversarii mei. Mărturisesc că la acest atac am fost singurul ofițer pe front. Singur, cu mare greutate, am putut să împing soldații înainte. Am ajuns pe poziția

adversarului numai cu câțiva soldați, abia atunci văd venind pe ceilalți ofițeri și nici atunci nu ies pe poziție. Cu riscul de a pieri de șrapnele, căci băteau tunurile, cu lopata îi împing la creastă. Mă opresc în marginea satului și apoi trec în cealaltă parte după ce câțiva locuitori mă asigură cu viață cum că nu e nimic.

Îi iau să mă călăuzească până la Șomârtin. Soldații obosiseră și nu mă mai ascultau. Abia ies pe linia indicată mai cu seamă că câțiva fricoși nu-i conduceau bine, sau luau direcții cu totul contrarii celor ce le indicam. Mai fugeau soldații de mine pentru că îi împingeam cu cât mai mare elan. Se vedeau urme de cai și căruțe și pământul frământat de adversari în fugă nebună. Îmi iau iarăși măsurile de siguranță și merg înainte. Merge greu căci soldații sunt cu ranițe. De multe ori ies chiar înaintea cercetașilor, alte ori mă pomenesc tras de gornist și ordonanța în urmă. Îmi arată pericolul la care mă expun. Nu prea reușesc să mă opresc la locul meu. În sfârșit, ajung în marginea satului Șomârtin. Fugarii mai încercaseră să se organizeze aci dar nu le dau pas. Nu apucaseră să-și termine măștile, când îi prind după urmă. Nu-mi trebuie timp mult ca să-i alung și să le iau locul. Lăsaseră corturile, mantale, paturi, chipie, măști până și hainele și fugeau. Se ridicau nori de praf. Era să punem mâna pe convoi. Ceream companiei din urmă să mă întărească. Refuză. Numai după 15` mă pomenesc că năvălesc peste mine cu baioneta pusă. Era căpitanul cu ea. Aaug că mă însoțea un gornist de toată isprava – Spânu. Primisem ordin să stau pe poziție. Mă opresc puțin, cercetez satul și trec dincolo la marginea unei păduri. Era pe înserate. Mort de oboseală nu-mi simțeam capul de dureri, dar eram foarte mulțumit că toată această ispravă nu se datora pur și simplu aproape numai mie. Alergam așa ca un nebun cum îmi vine să cred că sunt în fiecare luptă deoarece nu mă pot da înapoi de la niciun pericol. Aci mă opresc.

Batalionul III va forma avangarda. Mai avem de trecut pădurea până în Sasaus. Se înnoptează. Cred că din neglijență cercetașii celui de-al treilea sunt surprinși; chiar și tunarii.

Se produce nițică panică. Ne dau puțin de lucru până să scoatem din poziție. Începuse să plouă puțin. Tunurile își luau auzul. Dormisem puțin pe câmp. E frig și nu e chip să stăm locului. Mă culc puțin pe brazdă și amorțesc numaidecât. Spre ziuă plecăm în sat. Pe la 4.30 sau 5 dimineața ajungem în cantonament. Abia ne culcăm și la 6.30 ordin de plecare. Din acest moment începe a doua parte mai tristă a epopeii noastre. Sunt multe amănunte frumoase și interesante dar nu le pot aminti. Între altele amintesc bucuria cu care am primit să ne fie călăuză primarul și notarul românesc din Cincu Mare. Era foarte transportat. Mă roagă chiar să-i dau și lui o însemnare că în ziua de... a fost cu mine și m-a condus ca să știe urmașii ce ispravă a făcut. Dar nu l-am mai văzut de la lupta ce o încep la Bruia.

17 Septembrie

Cum spusei, plecăm foarte de dimineață. N-am timp să mănânc nimic. Iau o cană de lapte ce o beau pe drum din fugă. Toți holbau ochii spre mine. Se auzeau împușcături pe dealul din spatele satului. Eram acum foarte mahniiți că părăsim locuri câștigate cu atâta trudă. Și cu toată alergătura la înaintare ni se păruse foarte aproape. Acum drumul ni se pare nesfârșit. Nu mai pot suferi. Mi s-au umflat picioarele și nu știu cum. Aș fi

fost foarte mulțumit să cad în luptă decât să ne întoarcă înapoi. Cei mari merg acum călare. Nu le pasă nimic. Acum nu vor să audă nici de repaus. Nici eu nu vreau să mă mai interesez de niciun om. Merg așa cum dă Dumnezeu. Aproape de Cincu se dă repaus. Și pentru asta face gură colonelul. O, de-aș fi mai mare. Ca vai de mine cu trupa ajung în Cincu Mare. Trag iar la farmacist. Nici acum nu voia să-mi arate camera dar fără voia lui o aleg eu. Stăm vreo câteva ore aci. Îmi mai răcoresc picioarele, mănânc și dorm puțin. Apoi iar la drum. Multe trupe sunt grămădite aici. O mare învălmășeală. Pe drum un praf de te îneacă. Se îngroapă aproape piciorul în el. Mergem în Rohoback. Ajungem seara târziu ca de obicei. Se vede a fi sat și pare și frumos, dar cu toate astea înscriu decât 3 case pentru cantonamentul batalionului. Soldații dorm înghesuiți pe afară, iar noi vreo 7 ofițeri improvizăm paturi într-o cameră strâmtă ce o încălzim cu o mașină. Ba vine și proprietărea care se vaită de jafuri, ți-e milă și e trist, dar așa e războiul. Din femeia cu stare acum n-are ce mânca.

18 Septembrie

Dis de dimineață ne pomenim cu proprietărea care venea de la casa unde fusese peste noapte. Se îngrijea să nu i se spargă și somierele ce le făcuserăm paturi. Stau de vorbă cu ea și-i ascultăm trista-i poveste. Ni se spune că vom fi liberi până la 12, dar în urmă până seara. Începuse să plouă de-a binelea și din abundentul praf se face iar noroi de nu poți merge. Credeam că vom sta noaptea aici și chiar ne îngrijeam pentru noapte. Ziua stătusem cu toții de vorbă și am luat masa împreună. Am făcut chiar muzică. Aci domnul locotenent se face stăpân pe vioara ce o luasem din Cincu Mare. Bună vioară și mult a plâns neamțul după ea. Aici am avut și timpul să mă curățesc puțin căci zile de liniște nu prea am văzut de atunci. Seara însă de la masă stând liniștiți, nu terminasem nici ciorba și când lăutarii își încercau viorile ca să cinstim ziua de liniște primim ordin de plecare. Nu ne așteptam. De altfel nimic nu ți se pare nenatural în război. Lăsăm și mâncare și tot și ne gătim de plecare. Era întuneric beznă și noroi din belșug. Nu vedeai nici omul de alături. Trecem printr-o pădure biciuiți mereu de ploaie și vârați prin șanțuri de căruțe. Mergem fără să ne dăm seama. Picioarele se mișcau fără voia mea. Nu mai simțeam nici greutatea ce o suportam de la îmbrăcămintă și centură. Ajungem la Nagy Saroš noaptea. Cantonăm compania în curtea unui sas, iar noi ne adăpostim într-o cameră fără ferestre. Bătuse scânduri în loc de geam să scape ca să nu fie locuită. Nu găsim pe nimeni înăuntru și casa răscolită. O ordonanță ne aduce o oală de lapte prins. O dăm goală la minut. Deodată ne apare în prag o matahală de ne sperie. Era gazda. I-am plătit laptele mai mult decât făcea. Se părea bolnav rău. Avea bărbatul feciorii și ginerile în război. Muriseră din ei căci vedeam niște poze în pereți și încoronate cu flori.

19 Septembrie

O zi de iad. Și parcă a avut parte ca să-mi scriu amintirile acestei zile tot sub focul șrapnelor căci și azi 4 oct[ombrie] stau cu compania sub focul artileriei și-mi scriu impresiile.

Noaptea la unu pornim spre Baramont. Nu știam dacă e sau nu ceva inamic acolo. Vântul și pe aici îți intră la os, vai mama lui, te făcea să-ți urăști zilele. Drumul ni se părea nesfârșit mai cu seamă că urcă mereu să meargă în pădure. La ziuă ajungem pe creastă. [rânduri ilizibile – n . D.C. ...]

Noaptea fuseseră patrulele [...] fuseseră să facă mâncare... Voiau și ei să ocupe același sat, dar noi le luasem înainte. Vremea era posomorâtă și rece. Compania noastră era rezervă. De dimineață prină [...] artileria ce voi indica crochiul locului unde să așeze tunurile. Husarii își lăsaseră lucru și fugiră. Alergam în toate părțile iar patrulele veneau la raport călare. Peste puțin și aud împușcături pe dealul din stânga. Se angajase în luptă Compania I. Nouă ne trimiteau obuze din belșug. Comandatul nostru duce Compania în sat. Maiorul strigă din puteri să o întoarcă la luptă. Pentru că se făcea că nu aude îmi opresc plutonul și cu rămășițe din alte companii îl reformez, răspândesc trăgătorii și pornesc la luptă. Dau ordonanței mantaua și pelerina rămânând în veston. Nu mai simțeam frigul. Pornesc la luptă și în drum... dl maior. Îmi ordonă să întăresc Compania I la stânga și nimic altă deslușire. Pornesc acolo pe valea îngustă și adâncă a unui șuvoi. Găsesc comandantul companiei pe coasta dealului iar compania angajată în luptă pe cealaltă creastă. Mi-o arată. Când apare pe creastă nu aud decât împușcături în vale. Îndată merge pe un flanc, pe deasupra gloanțelor unei mitraliere din dreapta, alta din față, noi, deasupra cădeau ploaie șrapnelele. Din spate începe să mă împuște 22 care rănește și pe lt. Jotta. Închipuiesc-și cineva situația în care eram pus. Nici în iad nu aud să fie grozăvie mai mare. Să mai adaug că jos zăceau într-un noroi complet soldații îngroziți [...] artileria bate în adâncime în flancul stâng 5 m obuz de obuz. Situație critică. Spun Secției 2 înainte și I și II jumătate la dreapta. Imi rupeam plutonul dar asta ca să asigure soluția ce-mi veni atunci. De-acum începe partea grea. Cu toată grozăvia mă ridic în picioare și aranjez oamenii și dau ordine. Soldații din 22 se opriseră înapoia crestei și stau ascunși. Uit de ce era împrejurul meu și încep să bat cu lopata și să-i scot la luptă. Dau ordin să lase ranițele. Văd un soldat inimos ce târa pe unul din cei ascunși la luptă și-l ținea de guler. Nu era chip de stat pe loc. Alergam mereu înainte. Obuzele răscoleau pământul și ridicau nori de fum, pământ azvârleau în aer pe nefericitul ce se găsea prin apropiere. Eu cărasem nebunește toți soldații din fața mea și-i împinsesem departe în vale așa că-i scăpasem de îngrozitoarea furtună. Mărșăluiseră toată noaptea nemâncați, neodihniți și rebejiți de frig și de oboseală. Căutam un cât de mic repaus pentru soldați. Văd un șanț cu salcâmi în flancul spre mitraliera inamică și fără sa-și dea seama aleargă acolo mulți, dar mulți își găsesc mormântul. Nu m-ascultaseră și tocmai acum văd raiul. Mulți mă cheamă și-mi cer ajutorul, dar ce pot face? Văd unități de-ale noastre ce ies din pădure și cad în flancul lor drept. Încep să se retragă ei, dar noi după ei o fugă nebună. Văd că sunt singurul ofițer ce alerg cu soldații prin ploaia de foc, deși erau aici mai mulți din sectorul lui 22. Soldații încep să nu mai asculte și s-o ia de capul lor, se amestecă în comandă și pentru că nu-și văd ofițerii vor să rămână prin gropi. Fug după ei cu ce pot lua după mine, dar și aceștia rămân cu prizonieri sau să scotocească prin ranițele svârlite. Profită că nu sunt din unitatea mea și nu mă urmează. Trist lucru, foarte trist. Strig, îndemn. Nimic nu iese. Văd printre prizonieri unii foarte bătrâni iar unii foarte tineri. Erau din reg. 333 inf. Germanii se retrăgeau în dezordine, dar cu numai români decât ca vreo 10 soldați. Înaintez mereu.

Eram chiar periclitat că intrasem prea mult în ei. Mă băteau gloanțe din ambele flancuri. Unii din soldații mei nu mai aveau cartușe, la alții li se stricase arma. Nemții profitaseră de șovăiala noastră și o porniseră repede. Trăgeau în noi de zor. Cei din urmă se uitau la noi și se așteptau din moment în moment să mă ia prizonier. Chiar lansaseră acest zvon. Nu veneau nici unul însă la noi și se mulțumeau să scotocească ranițele. Văd deodată că la dreapta mea înaintează căpitanul Popovici din 22 cu soldați de adunătură.

Îl mai văzusem de dimineață în porumbi la înaintare – cu barbișon și cu baston. Aici deodată nu-l mai văd. Aud că a rămas mort. A fost singurul ofițer ce l-am văzut la înaintare în sectorul nostru. S-a dus și el. A trebuit să mă retrag, iar nemții au venit și ne-au ocupat frumușel poziția dintâi. Ai noștri s-au mulțumit să fugă și să se așeze prin porumbi când au văzut că vin înapoi. Cred că înnebuniseam. Nu mă sfiam nici de gloanțe. Alergam în dreapta și în stânga să strâng soldații. Atunci mai văd încă câțiva ofițeri. Strigam. Se făceau că nu mă aud soldații și fugeau în porumbi. Abia strâng câțiva să-i așez pe poziție. Eram scos din fire. Mă rugam ca fiecare șrapnel sau gloanțe să vină să mă curățe odată. Aș fi vrut și nu venea niciunul. Eram înțepenit de frig. Acum îmi dau seama pentru ce lt. Beștelei ia soldații strânși de mine – că-s de la 22 – și-i duce după el cu toate că-i arăt pericolul. Nu-l fac să înțeleagă. Îl las să plece. Eram amărât afară din cale. Nici nu-mi trecuse prin minte că trebuie să mănânc și n-am mâncat nimic toată ziua. Mai aveam câțiva soldați și plec cu ei la alt grup unde era locotenentul ascuns cu ei. Aveam vreo 200 și cu 2 sublocotenenți. Ne sfătuim să atacăm. Cam întors lt., dar n-aveam ce face.

Începuse să se întunece. Când să punem planul în lucrare după o mișcare ne fug toți soldații și rămânem singuri. Plecăm și noi spre sat. Ies din porumb din toate părțile. În sat văd o mulțime de fugari stând lângă ziduri. Eram înțepenit de frig și nu credeam să mai fiu om întreg. Mă încălzesc puțin la o casă și un brancardier îmi dă o bucată de pesmet. De aici, noaptea și pe noroi, ruși de oboseală și flămânzi plecăm înapoi la Săros. Un drum fără sfârșit. Adormeam din picioare pe drum și mă țineam să nu cad în noroi. Aci toate casele pline cu răniți. Tragem [la] locul vechi și ne odihnim cum putem, ne astâmpărăm foamea cu ciorbă de la cazan și niște friptură de purcel. Noaptea nu ne-am pomenit. A doua zi nu mă puteam întoarce de dureri.

20 Septembrie

Sunt bolnav, prăpădit. Nu mă vaiet și nici scuteală nu vreau. Mă gândesc că mai rău poate sunt soldații. Plecăm la drum dis-de-dimineață. Trecem prin Făgăraș, Sercany și ajungem în A. Komana unde cantonăm. Abia găsim loc. Marșul a fost afară din cale de lung și greu. Cunoaștem principiile de marș ale comandanților, așa că nu le mai amintesc.

Mi-e groază de marșuri. După acesta nu-mi mai simt picioarele. Nu știu dacă mai pot cugeta. Merg mașinalicește împins ca o vită la abator.

21 Septembrie

Trebuia să mergem la Heviz unde făcusem lucrările: de aceea la 5 dimineața, ca vai de noi pornim la drum pe la 10 a.m. Credeam că vom sta toată ziua în repaus dar se

spune că după masă vom porni la lucru la tranșee. Eu rămân cu plutonierul în cantonament. Stau toată ziua pe lângă sobă și mă încălzesc. Fac niște frecțiuni și mă mai restabilesc puțin.

22 Septembrie

Plec cu plutonul la lucru de dimineață. Era o ceață densă și așteptam zgribuliți să iasă soarele. Merg în Fântâna și văd populația foarte îngrijată. Mă întrebă ce să facă că vin ungerii și-i omoară. Nu știam de ce e vorba și-i sfătuiesc să rămână acasă. Credeam că luptele date sunt numai niște recunoașteri ofensive și că ne-am retras la lucrări, nicidecum că aceasta înseamnă retragere. După prânz ni se spune că patrulele vrăjmașe au ajuns la Olt și chiar că au trecut Oltul. Populația se refugiază. Batalionul nostru primește ordin să susțină retragerea unui batalion din 22 ce se retrăgea de la Al. Komana. Plecăm, dar pentru că nu era cum ni se spusese, așteptăm alte ordine. Înnoptase de-a binelea. Rămânem noaptea în pădure. Încep să se audă împușcături la Homorod. Se văd azvârlind rachete. Credeam că vom primi lupta în tranșeele ce le săpaserăm. Primim însă ordin să plecăm și de aici.

23 Septembrie

Cum usei, plecăm noaptea de la Heviz. Trecem printr-un hățiş de pădure până la șosea, să ne scoată ochii. Mergem spre șoseaua Maghiaros printr-un defileu și-o pădure nefârșită. N-am văzut în viața mea așa pădure mare. Un marș nebun. Credeam că voi rămâne pe drum. Râdeau sașii de bucurie și plâneau bieții români.

Erau scene ce-ți sfâșiau inima. Văd la Feldioara un om cu multe lucruri și un copilăș mic de mână, mama purta un prunc pe brațe. Fugeau să scape de urgia ungerilor. Oameni cu traista de gât și căruțe încărcate fugeau spre România. Unii își duceau cu ei semnul drag, dar și din cauza pribegiei, tricolorul cusut la mână, căciulă sau stegulețe. Luăm hrana de prânz în Feldioara. Comandanții erau în dubiu să reziste aici sau să se retragă mai departe. Seara se hotărâse să mergem la Sân Pietru. Pretutindeni aceleași lucrări de români și bucurie de sași, că în toate satele întâlnite numai sași și români erau. La Sân Pietru – sat mare aproape de Brașov – era totul pustiu. Dormim într-o șură cu fân. Mâncarea se cam isprăviscăci în retragere nu prea aveam timpul să găsim de-ale mâncării.

24 Septembrie

Pornim ceva mai târziu spre Satul Lung. Aproape de seară ajungem. Când să ne bucurăm c-am ajuns ne vine știrea că ne-au venit întăriri și să mergem înapoi să rezistăm.

Pornim pe înnoptate spre Sas-Hermany. Se încinge și o luptă de avangardă. Ocupăm Sas-Hermany, dar când să zic „Doamne ajută”, hai că compania noastră o numește în avanposturi tocmai lângă Olt. E ordin. N-ai ce face, trebuie să pleci. Ne-au mai cântat șrapnelele. Am plecat și noi, ne-am dus la marginea satului și ne-au trimis în

post la Olt. Altfel era imposibil să se execute ordinul. Am stat toată noaptea și am dormit într-un șopron. Și așa am executat ordinul, ne-am odihnit și noi puțin.

25 Septembrie

Se anunță a fi o zi frumoasă. Soarele pripește puțin și noi ne înșirăm pe lângă zid la căldură. Pe la 11.45 a.m. primim ordin să părăsim postul și să urmăm regimentul în pădurea Barabus. Atât și nimic mai mult. Mergi dacă știi. Nu promisem hrană și nici nu mâncasem nimic. Fără să se țină seama de aceasta, acum ordin de luptă. De unde eram vedeam la poalele pădurii din față noastră mergând spre Olt trupe. Fără multă zăbavă ne atașăm lor. Era un batalion din 22 cu flangardă a trupeii ce mergea spre Botfal. Tot atunci venea și un divizion din 3 obuziere. Pentru că batalionul din 22 șovăie și nu voiește să meargă înainte căci se angajase lupta la liziera Botfalului facem susținerea unei baterii din acest divizion și stăm ascunși în pădure. Batalionul 22 face o mișcare spre dreapta și se urcă pe un deal probabil cu intenția de a ataca din flanc, dar rămâne acolo. Eu urmăresc lupta cu binoclul. Văd cum germanii se retrag pe creste în deal respinși de-ai noștri. Tunurile băteau de speriat și prindeau pe-ai noștri cu o precizie uimitoare. Cum înaintau infanteriștii și îi prindeau așa că de fapt noi luptam numai cu tunurile lor nu cu infanteria lor. De la mare distanță când vedeam că ai noștri merg spre ei, se retrăgeau și numai șrapnelele și obuzele cădeau ca grindina și făceau un zgomot infernal. Încadrează și distrug 2 baterii din batalion 6 ar[tilerie] menite să susțină înaintarea infanteriei astfel că rămânem fără artilerie la mijloc. Bateria noastră trăgea în sat. Îi arăt lanțul inamic ce se retrăgea cu rugămintea de a-l bătea.

Face câteva încercări dar nu reușește. În acest timp, nemții fugeau mereu din vale și se opreau pe creastă. Victoria era de partea noastră. Credeam că căpitanul meu îi va alunga cu obuze înainte de a ajunge infanteria, dar m-am înșelat. Plec iarăși la companie în pădure. Văd că batalionul din 22 ce se urcase pe creasta din dreapta se dă jos. Probabil că artileriștii nu-l observaseră și încep să fugă. Locotenentul meu retrage compania și e gata de fugă. Îi spun cazul și-l rog să oprească. Debandada se produsese și artileriștii ne cheamă în ajutor. Se răspândește compania în trăgători gata să dea foc în ostașii noștri. Îi opresc, dacă îi mai puteam opri, și îi ajut să-și scoată niște chesoane. Nu mai văd pe locotenent. Nu știu ce și-a făcut. Strig, întreb. Nimic. Strâng compania și plec în direcția retragerii cu ea, dar mă oprește brigadierul. Mi-o mână în luptă fără nici un ordin să-i asigure scăparea sa căci întârziase să plece. O răspândesc, dar pentru că nu știam nimic precis o strâng să caut regimentul. Mă duce în Sân Petru unde găsesc pe 28. Aflu că brigada ar fi în Hermany și plec acolo unde găsesc rămășițele regimentului. Trimit patrula după lt. dar nu-l găsesc. Ce se întâmplase. Părăsise compania și se urcase pe un cheson de la artilerie. Și aflase colonelul dar eu nu-i puteam confirma aceasta fie că nici nu știam precis. D-aci pornim în Satu Lung unde cantonăm. Eram ca vai de noi, uzi, foarte flămânzi și obosiți. Eu n-aveam nici manta, nici pelerină căci brancardierii fugise[ră] cu ele. Am tremurat cât se poate de bine. Noaptea am dormit binișor. Nici aici nu ne găsește lt.. Și dacă mă întreb de ce succesul luptei de la Botfal nu a fost al nostru iată ce aș spune. Nu e forța, grozăvia mitralierei sau impetuoșitatea infanteriei germane ce ne-a dat

înapoi; căci și aci ca și la Baramont germanul a cunoscut ce va să zică baioneta soldatului român. S-a înspăimântat de ea și nu s-a putut opri să admire calitățile războinice ale infanteristului nostru. Ofițerii lor și-au exprimat aceasta. Am auzit chiar vorbindu-se că au spus ofițerii germanici. De-ar avea infanteria noastră, cavaleria rusească și artileria lor nu s-ar teme de nimic. Alta a fost. Și acest alta a fost artileria lor cu mult mai bună și superioară celei noastre și în destoinica de a trage și în lungimea tragerii și, în sfârșit, și cu calibrele de care se serveau. Cu un cuvânt, ceea ce ne-a dat înapoi a fost numai materialul tehnic. Și dacă retragerea a fost așa de grăbită este cred că autoritățile militare au găsit inutil pierderea ce aveam să suferim și pe urmă poate retragerea forțelor. În lupta nu cu armata germană ci cu tehnica germană. La Botfalu ca și la Baramont când artileria deslănțuia vârtejul de foc și spărgea tot flancul nostru. Și așteptai să auzi puțin glasul celei noastre ca iarăși să sari asupra adversarului. Așteptarea ți-era zadarnică căci în fața superiorității zdrobitoare n-aveai glas și iarăși porneai împuținat să te prăbușești de același vârtej de foc. Era îngrozitor să-l privești căci dacă erai sub acțiunea lui aproape că nu mai simțeai. La Botfalu am urmărit de departe cu binoclul lupta. Văd odată cum șirurile germane se retrag dezordonate și se ascund după o muchie.

Aștept să văd pe a noastră după locotenent dar nu. Văd o distanță de peste o sută și niciunul de-ai noștri. Ce se întâmplase. Flăcării noștri înfruntaseră primul lanț de foc și trecuseră spre ei. Nemții se retrag să scape de sub acțiunea artileriei lor și cu o repeziciune uimitoare încadrează pe-ai noștri. În sfârșit, infanteria și artileria se ajută de minune.

26 Septembrie

Cum am spus am petrecut o noapte bună. M-am speriat că așa de repede se făcu ziuă. Nu mi se părea decât ½ oră de la culcare. Gazda, o femeie cu stare înainte de război, tânără și nu urâtă are grijă ca îndată să-mi ofere o cană de lapte pentru care îi mulțumesc. Îndată ce mi-am arătat dorința de a dormi o noapte acolo, mi-a oferit o cameră cu două paturi și a părăsit casa cu toată insistența mea de a rămâne. Se vede că pățise ceva mai înainte. La dreapta satului spre Târlungeni ocupăm poziția organizată mai înainte spre a da timp de retragere convoiului și altor trupe. Spre seară începe acțiune de patrulare și apoi artileria. Bătea gura defileului cu scopul de a ne prinde, dar a fost zadarnic. Pentru că coloanele ajunseseră la o distanță destul de bună primim ordin să ne retragem prin defileu. Prin văi scăpăm de focul artileriei. Deși căutasem să țin cât mai strânsă nu mai rămăsesem decât cu un pluton, restul se împrăștiaseră. Se adună unitățile la adăpost și intră în coloană.

Noaptea o petrecem în pădure. De acum începe calvarul suferințelor. Cade ceva ploaie peste noapte și frig de te făceai ghem. Nici vorbă să faci foc, căci te vede dușmanul, dar la ziuă trântim niște focuri de se mirară și ei.

27 Septembrie

Spre norocul nostru e zi cu soare. Nu se petrec decât acțiuni de artilerie. La o strâmtoare a defileului așezasem câteva mitraliere. Când încercam amicii să treacă îi

seceram. Spre seară ne retragem mai înapoi în pădure. Vin alți lt. la companie din [...] de 2 zile. Noaptea tot în pădure ne găsim odihna. Avem noroc că e senin, dar frig.

28 Septembrie

Iarăși zi cu soare. De dimineață ni se spune să fim gata că vom pleca iarăși. De astă dată mergem tocmai la frontieră unde organizăm serviciul de pază acum la poarta țării noastre. Compania cade la extrema dreaptă. Foarte greu de umblat și un vânt de te frigea nu altceva. Te răstoarnă jos de nu te ții bine. Am isprăvit mâncarea și nu mai aveam decât pâine și ceai. Într-un rând pesmeții ne sunt singura hrană. E foarte greu a avea apă de băut și lemne de foc. Îți trebuie 2 ore să le urci la vârful. Aceeași viață o ducem și la 29 și 30 septembrie. Noaptea frig și vânt, ziua fără mâncare.

1 Octombrie

În seara zilei de 30 septembrie primim ordin să retragem avanposturile. Ne surprinde măsura deocamdată, dar repede aflăm adevărul. E vorba de o recunoaștere ofensivă cu batalionul nostru. Noaptea dormim cu tot batalionul. Dimineața la 5 ore a.m. pornim printre colți și ascunși de brazi. Acțiunea batalionului nostru e de flanc combinată cu a altora 2 batalioane de front.

După ce coborâm creasta auzim la stânga împușcături. Noi mergem nesupărați. Și tot mergem, mergem ascunși prin păduri până ce cădem la locul numit „Cășerie” în spatele inamicului la convoi. Pentru că celelalte două companii se deplasaseră prea mult la stânga, compania noastră primește ordin să răspândească un pluton deși era în rezervă.

Plutonul destinat fu al meu. Nu mersei mult răspândit când iată-mă la marginea pădurii și în fața mea căruțe, cai și oameni. Adică ieșisem la convoi. Deschisei focul și unul nu mai văzui la chesoane. Fugeau de le scăpărau călcâiele cât sunt ei de nemți. Erau tocmai bucătăriile unde pronunțasem acest atac. Acum eram stăpân pe ele. Deodată mă pomenesc cu focuri din pădurea din spatele nostru. Ce era? O companie de-a noastră, deși fusese înainte, deschisese focul în urmă.

Pentru aceasta se petrece un incident între maior și căpitanul acelei companii, un fricos și nu o capacitate. Aici maiorul îmi ordonă să rup batalionul din luptă și să atac convoiul din dreapta și în pădure. Fac aceasta dar cu greutate îl pot rupe. Pe când mergeam la atacul celui de-al II-lea convoi, fugarii din pădure găsesc că trebuie să-mi tragă câteva focuri în spate. Era să m-achite. Trec și astea și pun stăpânire pe al II-lea convoi. Soldații vor să-și practice obiceiul lor, să jefuiască, dar nu le dau timp. Trec dincolo de convoi și stau pe poziție cu gândul că mă vor întări din urmă. Aștept degeaba. Raportez isprava și niciun răspuns. În urmă primesc ordin să mă retrag. Aud înaintarea batalionului de front. Credeam că s-a făcut joncțiune și ne pregătim să luăm convoiul. Găsesc compania prin pădure. Aci ocupăm o poziție pe șosea cu însărcinarea de a ataca pe fugarii de pe șosea. Așteptăm câteva ore, în zadar. Deodată văd scurgându-se pe coasta opusă infanteria inamică, iar pe șosea, la dreapta, patrula. Îi atacăm și ne atacă. Mitralierele trimit placa lor obișnuită. Ale noastre se stricaseră.

Noi nu mai știam de unitățile noastre și de maior. Adversarul vrea să ne împresoare. Pentru că și scopul ni-l atinsesem, hotărâm retragerea. Tocmai aproape de graniță găsim pe maior cu compania a III-a. Ne întoarcem la locurile vechi, mâhnit că nu putusem culege roadele unei victorii evidente. Un batalion de mai aveam sau de reușea atacul de front întreaga unitate inamică cu convoi era a noastră. Acum n-am putut decât să atingem scopul propus fără a-i putea da o întindere mai mare. Dar orișicum le-am produs o panică de o vor ține minte mult timp.

2-19 Octombrie

Pază pe frontieră. Cum creasta are o înălțime respectabilă (1959), noaptea înghețai de frig. Cade pe iarbă și pe enuperi un fel de chiciură de-i albește. Vântul bate să te arunce jos. Trebuie să te ții bine pe picioare. Soldații îngheață noaptea în post. Mai dă și o blestemată de ploaie de le îngheață hainele și foaia de cort pe ei. Nu-i mai cunoști. Parcă n-ar mai fi oameni. Mi se par niște copii simpli, naivi și prostănaci. [Soldatul] înțelege lucrurile pe dos și trebuie să-l îmboldești să-și facă ceva trebuitor lui însuși. În zilele de repaus lucrăm la bordeie. Am făcut unul pentru plutonul meu și a ieșit apă în el. A trebuit ca pe urmă să pun lemne să ridic culcușul de la pământ. Cu lemne de cetină și paie am reușit să le fac un bun adăpost. Am făcut și pentru noi două. Unul l-a luat cu forța căpitanul Nisipeanu sub cuvânt că e în sectorul companiei lui. Să judece alții mentalitatea și educația. Am mai făcut și pe al doilea dar n-am stat în el decât câteva zile, căci la 12 octombrie mă detașează provizoriu la compania 12 cu căpitanul Păescu. Îmi pare rău și nu-mi convine deloc. M-am obișnuit cu locotenentul și camarazii. Ba chiar ne înjghebasem o popotă pe companie. Comandantul nostru nu stă bine deloc cu maiorul și de aceea ne găteam noi ce puteam. Mâncam binișor. Acum la 12 n-am nici unde să dorm, nici ce să mâncăm.

Stau atârnat. Nu mă simt legat de loc de ea. Nu-mi vine să lucrez. Nu cunosc nici oamenii, îi văd a fi însă nedisciplinați și răi.

Batalionul intră pe poziție și deci și eu cu compania. Încep și niște ploi care țin până la 18 octombrie. Se face un noroi cât cismele. Abia te miști. Te uzi până la piele. Te umpli tot de noroi. Ți-e scârbă de tine însuși. Dorm pe unde pot. Umblu ud și murdar. Încerc să fac iarăși un bordei pentru mine. Lucrez de nu știu de când și nu-l mai isprăvesc. Pe la 18 și 19 dă Dumnezeu a se mai face soare. O altă nenorocire. Artileria inamică începe să ne bată după „Roșca” și ne urcăm la creasta coastei ce ocupăm să nu ne lovească. Ne-am obișnuit cu ele și nu ne prea temem. Ne uitam cum se duc și ocupă sunet care știm unde se sparg. La 19 blindăm cu compania măștile ce le ocupăm.

20 Octombrie

Ne schimbăm după poziție. E o zi frumoasă, senină și cu soare. Am dormit noaptea foarte bine pe poziție într-un bordei. Mă scol dispus dar flămând căci nici seara n-am mâncat. Mă spăl și iau un ceai. Îmi aduc aminte un vis frumos de noapte. Eram acasă bine primit de toți, dormeam într-un pat moale și deodată mă văd cu pantalonii rupți în genunchi.

Îmi zic, azi trebuie să fie atac. Și într-adevăr cum ajung la companie aud pe toți făcând gură, soldații se echipau gata de plecare. Citim și ordinul de atac. La compania noastră e mare învâlmășeală, se amestecă toți, dau toți ordine. O trimit fără să știe să ocupe o poziție și de acolo să treacă peste creasta bătută de artilerie spre inamic. Se spune că e imposibil acest lucru. Iau compania, o strecor pe după deal prin pădure și ajung în situația inițială. Aveam ordinul să atacăm stâna Zănoaga. Sectorul meu era pe poteca ce ducea la stână. Pentru că căpitanul era fricos iau cu de la mine putere comanda companiei. Dau ordinul de luptă și merg imediat după ei împingându-i de la spate. Drumul nu e lung dar merg foarte încet și cei mai mulți rămân pe după arbori. Nu-și fac datoria. Lupta o începuse artileria de dimineață. La ora 9.00 noi trebuia s-o pornim spre inamic. Așa am făcut. La 9 ore punct am dat ordinul de luptă. Trebuia să ajungem repede, dar cum spusei soldații nu-și înțeleg misiunea. După ce trecem un suhat nu mai merg deloc. Se arată direcția și ei merg în altă parte. Unde sunt soldații de la Olt, Bran și Săsani ori Baramut?

Aceștia sunt niște lași și mișei. A rămas tot ce-a fost mai rău. A trebuit să fac gură, să strig, să țip ca să-i duc înainte. Și de unde atacul trebuia să fie prin surprindere ne-am demascat de departe. De bine, de rău îi scot la creastă.

La primele focuri de mitralieră fug și mă lasă singur. Se ascund toți în pădure cu sergenți, cu caporalii. Umblu până seara să-i scot și mi-e imposibil. S-au ascuns toți după arbori. Noaptea rămânem pe poziție. Se aduc cartușe. Soldații stau nemâncați și trag toată noaptea câte un foc ici, altul colea, însă din vale din pădure.

Ordinul era să începem atacul dimineața la 4 ore a.m. Împreună cu căpitanul numesc patrula să caute pe fugari, dar s-au ascuns așa de bine că nu-i mai găsesc. Formăm compania cu atâți cât găsim să fim gata.

Eu eram în veston și n-am avut decât pelerina. Am tremurat și-am alergat toată noaptea să mă încălzesc.

În prima zi am avut mulți răniți și morți chiar. Poziția era în așa fel aleasă de ne domina. La dreapta ocupau niște colți, iar noi la poalele colților. În față noi ocupăm marginea pădurii de unde se întindea înspre ei o câmpie de 200 m ce urca spre ei. Se începea iar pădurea a cărei margine o ocupau ei. Nu erau mulți dar aveau mitralierele bine așezate și oricum ieșeam ne băteau din flanc. Am avut mulți răniți în prima zi. Aceasta se datorește și faptului că sunt fricoși și dacă ies numai câte unul îi vânează pe rând. Voi ține minte mai cu seamă noaptea petrecută în veston fără hrană și îmbrăcăminte.

21 Octombrie

Suntem pe poziția ocupată din ajun. Încă de seara promisem ordinul de atac la 4 a.m. în legătură cu I-ul batalion după dreapta ce va începe atacul la 3 a.m. Merg în toate părțile să reformez frontul companiei și așteptăm să auzim împușcăturile batalionului din dreapta ca să pornim atacul împreună. Începe să se facă ziuă și nu s-aude nimic. Prea marea depărtare și înălțimea culmilor nu permite propagarea sunetului. Nu cunosc oamenii și nici n-am văzut așa fricoși și nedisciplinați. Îi așez eu cu mâna pe creastă câte

unul. Până a aduce pe al doilea fugе întâiul așa că sunt nevoit să înjur și batalionul. Îmi venea să-i împușc dar teama să nu mă descurc mă oprea. Izbutesc s-așez câțiva și plec, m-așez înapoia liniei. Văd că vine o secție de la C. 11 pentru întărire. O iau și pornesc cu ea la atac, ascunzând aceasta sub cuvântul că-i așez pe poziție. Nedisciplinaiții nu voiau să meargă în direcția dată și iar nevoia de a striga. Când s-ajung la creastă o mitralieră începe să-i secere din flanc. Erau puțini și nu a fost peste putință să-i mai mișc din loc. Fug înapoi, trag după ei, dar în zadar. Văd că e imposibil să merg înainte și mă hotărâsc s-atac mitraliera de flanc pe culmea de la dreapta. Plec dar să împing la atac plutonul ce-l aveam acolo pe creastă pentru siguranță. Spre marea mea mirare văd că nu e acolo și sergentul ce-l comandă intenționat luase altă direcție. Îl aștept să vină de unde se urcase dar nu mai vin decât 2 grupe. Merg cu ei înainte pe creastă și găsesc un pluton din compania 2 înaintea mea. Mă pun în curent cu amănunțimile frontului. Era o culme foarte strâmtă în mijlocul căreia se ridica un colț înalt, alb, fără brazi, numai cu iarbă și enuperi. De el și colțul pe care stau ne despărteau o șea cam de 150 m acoperită numai cu iarbă. Pe ea înfipti pari și rețea de sârmă iar din dosul colților inamicii împușcau, aruncau grenade și câte dracu. Era imposibil de atacat numai cu infanteria mai cu seamă că la stânga aveau și o mitralieră pe care o dau ca punct de ochire soldaților. Bineînțeles c-o bănuim numai după sunet. Așteptam concursul artileriei care nu veni. Plutonul din a 2-a părăsește poziția și rămân numai cu câțiva oameni. Mă socotesc fel și chip. Nu-l pot ataca. Hotărâsc să las secția cu sergentul iar eu să raportez căpitanului cazul. La întoarcere observ că patrula rânduită în punctul accesibil lor nu-și face datoria, îi atrag atenția, dar nu sunt oameni ai datoriei. Raportez. Căpitanului ce-i pasă. Bea, mănâncă și șade la 1 km înapoi. Tac și eu și plec pe linie. Mă culc și dorm puțin. Primim ordine peste ordine să înaintăm și să atacăm. N-avem cu ce. Căpitanul își dă seama și ordonă ca soldații să-și mențină poziția. Ni se spune că 22 a luat m. Roșca de dimineață, iar batalionul întâi a ocupat în ajun muntele Zănoaga. De dimineață, întâiul batalion fusese respins în dezordine, numai 22 își menține poziția.

Spre apusul soarelui primim ordin să atacăm cu orice preț. Pregătiseră mitralierele și artileria. Primim ca întăriri și un pluton de la rezervă. Se sună înaintarea și atacul. Eu tocmai mâncam o bucăciică de friptură sărată cu niște pâine și trimisesem ordonanța să-mi aducă apă. Aud focuri la stânga. Cred că e atacul nostru, dar văd că gloanțele vin la noi. Văd că soldații fug după linia de luptă. Mă întorc la dreapta și văd că fug prin tufiș. Încerc să-i opresc cu amenințări. Pe potecă căpitanul Păcescu face același lucru. Deși i-a mers numele de fricos dar încurajează soldații la luptă. E imposibil să-i mai întorc. În loc de atacul nostru se pronunțase atacul german la flancul stâng și drept, căci patrulele mele părăsiseră poziția și veniseră în vale. Artileria bătea îngrozită și ne taie retragerea. Rămăsesem aproape singur. Pelerina, pătura și carabina ordonantei erau în drum. Abia le ia un soldat și plec și eu pe urmă numai cu 3 soldați după ticăloșii de fugari. Deși drumul era scurt, la atac trebuia să împing aproape 2 ore, acum drumul l-am parcurs într-un timp foarte scurt. M-am mirat ca să scap de focul artileriei, am mers mereu pe sub coastă. Se întunecase și numai luna lumina pădurea desfrunzită, poiana îngălbenită și pe mizerabilii de fugari. Se adună batalionul după creastă pentru odihnă. Comand. După poziție se arată foarte îngrijat pentru noapte. Și arăt că nu e pericolul

unui atac, căci germanii nu ne-au urmărit deloc. Ca rezultat mă trimit de rond. Mă opun eu, dar zadarnic. N-am dormit de 3 nopți și e a patra zi de când n-am mâncat decât pâine. Nu vor să știe ei. Plec cu patrula și însoțit de brancardieri pentru strângerea răniților. Nici acum patrula nu-și face datoria căci nu merge cum am aranjat-o eu. De necaz îi împing și eu până la 100 m de linia de luptă. Era să angajez o luptă de baionetă, dar până să trec opresc patrula. Se miră și soldații de curajul meu și în cele 2 zile am fost subiect de admirație pentru îndrăzneala mea. Aud clămpănitul unei arme ce se închide la dreapta mea. Mi se raportează că s-a văzut un foc de țigară la câțiva metri înaintea. Nu mă retrag ci mă culc jos să ascult. Niciun zgomot. După ce fac atent și pe patrulă, plec spre a veni altul să mă înlocuiască. Abia la 10.30 p.m. ajung la bordei istovit de nu mă mai țineau picioarele. Mănânc o bucată de pâine și mă culc. Dorm așa de dus că nici nu simt frigul. Cu toate că culcușul îmi fusese mizerabil pe cetină numai cu o pătură așternută pe ea și într-un bordei învelit numai cu cetină mă simt bine.

22 Octombrie

Iarăși zi frumoasă și liniștită. De dimineață se începe un viu bombardament pe Roșca. Te înspăimânta numai să vezi explozia și cum sar brazdele de pământ. Privim lupta ce se dă și cum nemții reiau muntele. Suntem în repaus toată ziua.

23-24 Octombrie

Iarăși în repaus și avem noroc de vreme frumoasă. Se mai curățesc oamenii și noi. Eu fac și o baie atât cât pot. Mi-e teamă să nu iau păduchii care vrând-nevrând au început să-și facă apariția. Mă curăț cât pot mai mult. De locuit stăm tot într-un bordei făcut de alții cu căpitanul Păcescu. E făcut din blane și nu ține cald deloc. Un pat de scânduri așternut cu paie și cu lemne pe margini să nu cadă jos e singura mobilă ce o avem. Avem și o sobă de cioburi de cărămidă care trage minunat, dar nu face căldură, o ușă ce nu se lipește de peretele de carton, atâta tot se găsește la bordei. Ba se mai găsește cercevea cu trei ochiuri de geam la peretele din fund. În sfârșit, suntem foarte mulțumiți că-l avem și că nu ne dau alții afară. Lucrez și eu să-mi fac unul separat.

25-31 Octombrie

Întreg acest interval, un soare și un semn ca de primăvară. Ne miră faptul că la această dată și la această înălțime să fie așa de bine și cald. O lună plină, sclipitoare, dulce și un cer înfocat face să-ți treacă prin cap toate aventurile din lume mai cu seamă aici în o poziție așa de încântătoare și o pădure tânără. Noaptea, de plăcere faci rond pe linia de santinele. Ca variație, în acest tablou câte o dată furia tunurilor stăruie cu o încăpățănare nebună să-și arate grozăvia.

În noaptea de 30 octombrie le vine poftă amicilor nemți să bată cu tunul pe la 11.00. Eram cu plutonul pe poziție la dreapta pichetului Bratocea. Au amuțit însă repede. Se speriaseră poate, căci i-am cam pus la respect. La 25 merg cu compania la

baie la Keia. Un soare plăcut și o cărare sălbatică prin măreția ei ne conduce la sat. Fac și eu o baie caldă. După aceea, inoculare cu ser antiholeric. Nu mi-a fost nimic noaptea.

1 Noiembrie 1916

Seara spre 1 noiembrie am sfadă cu căpitanul Giuglan de la batalionul II. Îi trecusem multe, dar acum numai, căci una, două sublocotenentul Gherghină de rând, de patrulă, sublocotenentul Gherghină în cutare loc. Acum îi venise poftă să trec la flancul drept al sectorului, că trebuie ofițer acolo. În sfârșit i-am tăiat pofta de a-mi mai da ordin.

Rămâne vorba să mă dea în judecată a doua zi. Eu îi spun că nu-mi pasă. Rămân însă noaptea la extrema dreaptă a sectorului, căci oricât ar fi e ordin. Arăt soldaților unde sunt și intru într-un bordei. Ce se întâmplă însă. Noaptea se strânge batalionul spre a pleca în alt sector și soldații nu mă anunță. La inspecția ce o fac găsesc unul ce nu-și făcea datoria, care la întrebarea mea spune că e din a 8-a. Mare îmi e mirarea, când știam că îmi lăsasem compania mea acolo. Aflu în cele din urmă că plecase la stânga șoselei pe plaiul sterp. Și colind toată noaptea să găsesc compania pe o ceață de nu vedeai la 2 pași. Dau peste batalion și, culmea, mă trimite să inspectez întreg sectorul de peste 4-5 km. Mă duc și dau o raită pe la toate până se face ziuă. Dar abia se face ziuă și alte ordine. O companie va fi în rezervă și suntem noi. După multă chibzuință ocupăm alt sector și rămâne a 9-a în rezervă. Chin cu schimbatul posturilor mai cu seamă că înaintașii nu ne spusese mai nimic. Frig, vânt și ceață, elemente foarte neprielnice. Când să schimb posturile seara o nenorocire până le-a așeza. Ceartă și iar ceartă. Am căzut de m-am topit.

2 Noiembrie

Început de iarnă. Noaptea se făcuse senin și ca urmare frig. Dimineața îmi vin oamenii din posturi înghețați. Pun de-i mai frecționează afară și apoi intră înăuntru în bordei. Mă duc din nou pe linia santinelelor că doar s-o lumina să văd terenul. Am norocul că cu intermitență se ridică și se lasă ceața, așa că văd ceva. Așez posturile de ziua și locurile mai înaintate, așa ca să poată avea toate avantajele terenului. O a doua vizită mă încredințează că orientarea mea e bună. Nu supăr pe niciunul din oamenii mei. Îi las toată ziua să se încălzească și [să se] dezghețe. Spre seară, oamenii noștri se sperie nu știu de ce și încep să păcăne cu mitraliera, ba să tragă și cu tunul. Cred că vor să atace și stau cu oamenii gata. N-au avut îndrăzneala. Seara iar să schimbă santinelele. Pornesc cam târziu crezând că voi vedea prin pădure. Se lasă însă o ceață groasă și un întuneric de nu văd la un pas. Nu văd omul dinainte. Să mai adaugăm la aceasta desișul tufelor și al brazilor. Abia la 9 ore p.m. am isprăvit și m-am putut întoarce la bordei. Rezultatul acestei munci e că am putut instala posturile în tranșee, am făcut foc și n-am avut niciun înghețat. Abia ajunseseam la bordei după multă rătăcire și după o cafea minunată și haide santinela. „D-le sublocotenent a venit un ofițer care spune că e german”. Mă gândesc că vreun camarad vrea să facă o glumă și ies. Când colo nu mai găsesc ofițerul. Foc pe el ce l-a făcut. Când colo iese de după un arbore râzând

locotenentul Stoenescu. Vorbim puțin și pleacă. Sunt dispus cu toate acestea, căci aflu că nu-i adevărată versiunea de dimineață cu căderea Câmpulungului. Auzisem pe când scriam și-mi tăiasse pofta de a mai scrie. Ca să nu mai mă preocupe plec la santinele și apoi la regiment.

3 Noiembrie

De la 20 octombrie nu s-a mai întâmplat un fapt de arme. Mi-e dor parcă de acțiune și aș vrea să mai mă văd iar prin ploaia de gloanțe și șrapnele, să mai pun încă odată piciorul pe gâtul neamțului spurcat. Ca să-mi răzbun setea pornesc de dimineață pe la santinele. Noaptea se lăsase chiciură și brazii erau albi, pomii de prin curte... O nebunie să te plimbi prin desișul lor pe frigul ăsta înfiorător. Văd că toți își fac datoria. Numai la dreapta nu s-au lucrat măștile ordonate. Căprarul este un fricos și după ce au plecat a șters-o înapoi de unde l-am dus, „că l-am dus în brațele nemților”. Am ziua un altul de nădejde. „Sunt muntean cu pielea groasă și nu mi-e frică de ei”. Merg să-i arăt locul de lucru și amicii speriați încep să tragă după mine cu gewermachine.

Nu mă sinchisesc și-mi urmez lucrul. Amicii crapă de necaz căci încep să-mi cânte cu altă gewermachine. Le fac și eu pe plac și nu plec deloc. Dacă văd tac. Mă întorc la bordeiul meu. E strașnic. O groapă în pământ căptușită cu trunchiuri de arbori și învelită cu alte două rânduri de trunchiuri groase. N-au ce-i face 7 tunuri. Unde mai pun că am și un pat de lemne plin cu fân și așternut cu pătura, iar în față o sobă în pământ unde nu se stinge focul niciodată. E altarul sfânt al Românilor. Ba mai am și o masă dintr-o cutie de pesmete. Ca să nu las nimic de dorit i-am făcut și o ușă prinsă cu curea șic-un ochi de geam. Așa e palatul meu. Aș fi mulțumit de m-ar lăsa să fac iarna în el. Un loc cât se poate de confortabil aici. Ar mai avea loc unul, dar eu stau numai cu ordonanța. E o plăcere să stai la gura cuptorului să scrii și să privești pădurea afară. Dar să nu fii de santinelă că e foc. Sărmanii soldați. Mă doare inima de ei. Dar ce să-i faci? De azi încep adevărații fiori de iarnă. Fulgii cad ușor, alene, parcă ar fi un răsfățat bucureștean. Dar n-ar sta el aici, mai cu seamă când începe plăcuta orchestră a tunurilor. Nu uită să ne caute în fiecare zi. Începe regulat pe la ora 3-4 p.m.

1 Ianuarie 1917

Sunt în Irești pe Seaca și Vizâni în casa unui debitant de tutun Iorgu Moise. O zi frumoasă, zi de an nou și prima în care pot să-mi scriu impresiile de la 3 noiembrie. Multe s-au mai întâmplat de atunci. În timpul când am încetat cu scrisul eram comandant la compania 12, trec apoi ca comandant la a 4-a la care apoi sunt câteva zile și subaltern. Aud versiuni că m-ar fi propus la înaintare. Sunt înaintat și pe 15 decembrie trec comandant la compania a 9-a, câteva zile ofițer cu aprovizionarea și apoi comandant al companiei a 7-a. Ca evenimente de arme, nimic strălucitor pentru noi. La 22 noiembrie începem retragerea benevolă de la Bratocea. Cu oroare mă gândesc la marșurile acelea nesfârșite, pe noroi până la genunchi, să dormi în noroi. O, și câte nopți petrecute pe câmp și în pădure, în frig de crapă lemnele. Ca culme, de la Botești îmi

pleacă și ordonanța cu tot bagajul plus mantaua și pelerina de postav. Aceasta la 30 noiembrie, așa că în mijlocul iernii rămân dezbrăcat și umblu așa vreo două săptămâni. Afară de aceasta eram șchiop, mi se rup și bocancii de rămân cu ciorapul pe noroiul până la genunchi. Iau niște opinci. Închipuiesc-și cei care citesc cum am mers șchiop, desculț, dezbrăcat și prin noroi. După nesfârșite marșuri, seara pe poziții. Mi-aduc aminte că am stat în Calvini vreo 2 zile și a treia îi așteptam pe dealul cu același nume. Facem vânatoare de nemți toată ziua. Seara, ordin să plecăm. Și mergem tot așa fără să rezistăm. Ajungem la Chiojdeni. Mai opunem rezistență pe munții aceia. Și rezistența e îndârjită căci le cedăm teren pas cu pas și poate nu le-am da deloc, dar suntem obosiți și cu moralul scăzut. Dăm lupte de păduri și lupte de uzură și tărgăneală. În sfârșit, suntem ajunși la una din pozițiile noastre. Să așteptăm acum desfășurarea evenimentelor. Ziua a trecut liniștită. Afară de puțin bombardament de artilerie nimic însemnat. O zi frumoasă ca de primăvară. Din informațiile culese rezultă că inamicul e aproape de tot. O femeie ce vine [din] satul de peste pârâu, din Voroșcani ne spune că nemții sunt la biserică și că întrebunțează biserica ca grajd de cai. Toate astea nu ne împiedică însă să ne înseninăm și noi cel puțin acum la anul nou.

Nu facem altceva decât să luăm masa împreună, lucru care nu se întâmplă des. Ba chiar e prima dată în retragere. Petrecem binișor în jurul câte unui pahar cu vin de la notar, așa cum petrec războinicii când se adună în setea de a gusta cât mai mult și mai intens din paharul vieții care pentru noi e poate pe sfârșite. Că cine știe câți din cei prezenți vor mai fi peste o oră, o zi sau două? Se aștepta o luptă mare și trebuie s-o primim, s-o înfrângem cu orice preț cu toată energia noastră oricâți ar pieri. Azi trag câteva obuze din care unul cade chiar aproape de casa unde eram adunați. Ce n-ar fi dat ei să știe că ofițerii toți eram strânși acolo? Seara începe lupta de-a binelea, la dreapta. Se aud mitraliere, puști, grenade. E un clocot ca într-o oală ce fierbe înfundat. Credeam că vor poate să atace, dar în curând s-au liniștit lucrurile. Nu pot încheia notele acestei zile fără să amintesc de ororile ce le săvârșesc rușii. La 8 ore seara eram pe stradă și aud țipete disperate. Patrula ce o trimit îmi raportează că rușii au bătut pe un biet moș ce s-a opus să fie prădat. Nu știu cum aș putea să mă exprim față de acești aliați semibarbari.

14 Februarie (scris și în 2 ianuarie) 2017

Sunt în același sat companie de legătură între noi și ruși. Am neplăcerea să iau parte la o anchetă pentru prăzile făcute de ruși. N-aș fi vrut să mai aud lucrurile ce le-am auzit. Ți-era mai mare milă s-auzi cum părinți cu 2-3 feciori la război au fost lăsați săraci. Începe și un bombardament de artilerie de se vârau locuitorii prin toate colțurile. Stăm până la 8 ianuarie aci. Stăm bine, petrecem bine. N-aș fi vrut să mai părăsim acest front deși eram linia I. La 8 ianuarie ne înlocuiesc rușii, un regiment de cazaci. Căpitanul vine la mine. Un om foarte de treabă, mă invită la masă. Ziua plecăm căci seara trebuie să fim în Muncelul. Dormim noaptea ca vai de om, înșirați pe niște scânduri într-o cameră infectă. Dimineța de noapte la drum. Un vânt de crapă obrazul, îngheț, desculți și dezbrăcați. Mergeam spre repaus. Toate satele înțesate cu ruși. Rușii peste tot de nu [se] poate să te miști, numai la front se văd puțini. Într-o seară dormim

chiar cu ei în cantonament. În sfârșit, după 3 zile ajungem la Orbeni unde ne era destinat contonamentul. Și acolo tot ruși. Ruși și iar ruși. Plecăm noaptea pe ger de scârțâie zăpada și obosiți de drumul lung la Drăgușani. Abia ne găsim câte o casă de locuit. Era binișor. Dar după 4 zile plecăm la Orbeni. Începe instrucția. Trupa se cantonează. Uit să spun că primisem avansarea prin decembrie după 1 noiembrie. De atunci am cutreierat toate serviciile din regiment.

Panda era acum comandant al companiei a 9-a. 3 zile ofițer cu aprovizionarea, apoi comandant al companiei a 7-a; în fine, până la 14 ianuarie 1917 sunt numit adjunct al batalionului III. Nu mă măgulește deloc. Se zice că suntem oarecum la refacere, dar ne lipsește îmbrăcămintea ce-am ars-o pripindu-ne pe lângă foc, ne lipsește încălțăminte, e frig foc și soldații mai toți bolnavi. Ne veni detașamentul de recomplete care rămasese fără soldați. Țin minte că la compania a 9-a aveam în front 48 soldați, iar la a 7-a vreo 50. Nu căzuseră atât în lupte, câți rămaseseră prin ascunzători și sate ademeniți de rău-voitorii noștri. Ca să dau un exemplu amintesc că fiind trimis la serviciul aprovizionări în zilele Crăciunului am văzut în Sperieți o mulțime de asemenea dezertori. Ce-i cu tine? M-am rătăcit sau am venit în concediu. Te revoltă la culme. Numai unul ce nu simte poate să stea nepăsător la acest trist spectacol. Și ce e mai greu că se găseau între ei și ofițeri. Lt. C. Manoliu din reg. 50 inf. pe care fetele îl botezaseră Costică. Și jandarmeria noastră nu se interesa, fapt ce m-a determinat să raportez șefilor mei. Nu știi rezultatul raportului. Și cum spusei, din Drăgușani ne mută în Orbeni. Sărăcie lucie. Aci hărți peste hărți căci nu uitați că sunt ad[junct] de batalion. Suntem în țara formelor. Hărți, vorbe multe, nimic practic și imediat. Nu știu, nemții tot așa o fi făcând; o mie de hărți să capeți un lucru de nimic. Părerea mea e că rău se procedează. Nici în timp de pace nu admit atâtea hârtoage și vorbărie, dar acum când trebuie să fie numai fapte, suntem rezerva armatei aci și trebuie să ne așteptăm la orice surprize. La 4 februarie, când ne credeam mai liniștiți, noaptea ordin de plecare. Și venim în Cornățelul. Un sat mic în care eram grămădiți 2 batalioane. Un cantonament îngust și infect. Eu cu maiorul n-am găsit casă de locuit și-am fost siliți să stăm la o jandarmerie. Însă colonelul de jandarmi, care habar n-are ce e la front, ordin să ieșim afară. Și rămânem iarna în drum. Ce-i pasă domnului colonel care nici nu știe ce-i războiul, poate cunoaște prin aceea că i s-a mărit salariul.

Vagabondăm, eu într-o parte, maiorul într-o parte, câteva zile. Găsim o casă unde facem sobă. Ba găsim și ceva lapte căci nimic de-ale mâncării nu se găsea aici. Am căutat o seară întreagă să gălesc ceva. Mi-a fost imposibil și dacă nu mai găseam o cutie de fasole iahnie – rămasă prin sac – trebuia să mă mulțumesc cu pâinea neagră și cu ceai, adică apă fiartă și cu zahăr. În ea câteva fire de ceai și-ți părea tot așa de bun ca la cine știe ce mare cafe. Liniștiți nu stam nici aici, căci ne ducea dincolo până colo. Odată ne-a întors înapoi de la Coțofenești. În sfârșit, dă Dumnezeu și pe la 12 februarie plecăm pe front. Poposim o noapte la mânăstirea Mușunoele. Deși era frig zdravăn dormim două nopți afară. Plecăm la Verde. Stăm și aici două nopți din care una o stăm cu trupa sub arme afară și tremurăm până se încăleștează falcile. La ziuă poruncă să intrăm în contonament. În sfârșit, aflăm că sectorul ce-l vom ocupa e la Răcoasa. Luăm în primire la 16 februarie încântați c-am scăpat de hățială. Dar a doua zi se pune un viscol de

înzăpezesc toate căruțele cu hrană și mor caii pe drum. Pe poziție, nimic lucrat, nici tranșee, nici adăposturi pentru oameni. Înghețau ca câinii și trupă și ofițeri stând pe poziție. Eu aveam parte că trebuia să stau cu cancelaria în sat. Se lucra și ziua și noaptea pentru întărirea poziției și adăposturi. Pământul înghețat de lăsa scânteii. În ceea ce mă privește, mă înnebuniseră cu ordine și rapoarte și crochiuri. Zeci de crochiuri colorate și paracolorate după fiecare ordin în câte un fel. Maiorul stă și ziua și noaptea pe poziție. Bun băiat, muncitor și conștiincios afară din cale, dar fricos de șefi. Și așa ne-am instalat noi și ne-am întărit aci încetul cu încetul. Primăvara începea să ne zîmbească, dar cu ea și boalele ne năpădesc în regiment.

Febra recurentă ne dă jos o mare parte și se întinde fără ca doctorii să-i poată face ceva. Aici suntem față în față cu tâlharii noștri amici. Trag ei, tragem și noi. Asta ține și ziua și noaptea. Într-una din zile îl rănesc chiar pe colonel. Asta pe la sfârșitul lui februarie. Pozițiile lor cu ale noastre sunt foarte aproape. În unele locuri ajung la 400 m. Ne vedem bine, dar și când ne mișcăm și la lucru. Și cum și vede – poc! De aceea lucrăm numai noaptea și ziua ne mișcăm numai prin șanțuri. Baba iarnă iar strânge de acum cojoacele și încet-încet un suflu nou adie ceva tânăr înviorător. Narația aceasta se isprăvește la data de 17 martie. Atunci sunt schimbat de la adjunctatură. Mi se dă comanda companiei a 6-a.

17-31 Martie 1917

Cum spusei, mi se dă comanda companiei a 6-a pe care o iau în ziua de 17 martie. Mă bucură lucrul acesta întâi pentru că și eu sunt mai liber și, al II-lea, pentru că pot vedea dacă și eu pot face vreo ispravă în fruntea unei unități. Compania e chiar pe poziție. Predecesorii mei fuseseră prea indulgenți și majurul prea pehlivan. O ducea numai într-o beție fără să-și vadă de gospodăria companiei. Îi așez biciul pe spinare și merge că n-are ce face. Bolnavii, cam mulți aici, de altfel la toate companiile la fel. Uit să spun că am ca subaltern pe camaradul sublocotenent Avramescu – băiat vrednic și de ispravă. Sectorul îmi este chiar pe liziera de sud a Răcoasei. Ziua nicio mișcare. Noaptea la lucru sau în inspecția santinelor. Era o lună, un albastru și-un câmp de te întinerea cu 2-3 ani. Să mai adăugăm la acestea șoaptele Sușiței – căci aveam un post pe malul de sud al Șușiței, și îți venea să stai toată noaptea cu santinelele. E o plăcere să stai să privești prin păienjenișul de roze, să tragi în adversar sau să-ți fluiere vreun sol al morții pe la ureche. Pe deasupra, adaugă limbuția neînțeleasă și gâlcevitoare a Sușiței. E o plăcere, nu-i așa? Însă o plăcere pentru luptătorul obișnuit a cărui frunte s-a încrețit și fața s-a bronzat. Poate și ceea ce cei vechi numeau inima s-a împietrit căci pentru mulți plăcerea asta e prea sălbatică, prea aspră.

1-30 Aprilie 1917

Cu câteva zile de 1.IV eram în rezerva brigăzii. Ne străduiam pe capete să scăpăm de păduchii care probabil că răspândeau boala. Acum numai soldații mai aveau și asta din tembelism. Opăream și dezinfectam toată ziua. Și asta zile în șir. Bine că scăpăm de

ei și trebuia să fie câte unul gură cască care cu tot frecușul șefilor tot să mai păstreze sământă și să umple și pe ceilalți. Unii aveau pielea ciuruită și cu toate astea ce le pășă lor? Umblau cu cămașa înțesată, ba și pe veston și manta. Se scărpină de da sângele și mai nu seamă când se încălzea. Și mulți nemernici d-ăștia stau așa și fără constrângere nu se mai îndurau să se despartă de ei. Sunt mari, albi și cu crucea de Malta pe spate.

La fel cu avioanele nemților. Dar tot am scăpat de supărătorii musafiri. La 2 aprilie sunt Paștile. Nici o impresie, niciun simțământ nu stârnește în noi apropierea acestei sărbători. O așteptăm cu aceeași răceală și indiferență ca pe oricare altă zi. Numai pregătirile femeilor din sat mai trezeau amintiri culcate în umbra conștiinței. Atâta tot. E soare și frumos. Zâmbet de primăvară.

Chiar în ajun ocupăm poziția în locul altui batalion. Sunt multe de făcut aici, așa se face că pierdem și slaba noțiune de sărbătoare ce o avem. Am pus pe soldați să lucreze în noaptea Învierii fără să știu. Văd însă că lucrul nu sporește. Întreb supărat ce însemnează asta. Îmi răspund cu evlavie. E noaptea Paștelui. Și atunci înțeleg eu de ce mai mult ca alte dăți zăboveau ziua pe cărticica lor de rugăciuni, de ce păreau mai cufundați și de ce semnul credinței noastre era mai des. Îi las să lucreze în voia lor căci ordinul trebuia să se împlinească și plec mai departe la santinele. Cu ochiul țintă și urechea vie stau nemișcat la posturile lor și scrutează pânza țesută de firele lunii acești fii ai gliei. Dau sfaturi unuia, îndrept ceva rău la altul, iar altul îmi raportează că a auzit zgomot în cutare parte. Trage – zic, și cu el mă așez și eu la pândă. Liniște. Numai la intervale câte un glonte sfâșie mormântala tăcere.

Plec mai departe și sub vraja lunii începe să curgă firul amintirilor. Unde eram acum un an? Ce făceam? Unde erau bronzații mei tovarăși de luptă. Poate acum se văd în mijlocul copiilor lor cu nevasta în casa ascunsă sub stof. Ce gândesc ei acum? Dar orice ar gândi mă văd în mijlocul lor și nici o umbră de îndoială și n-arată că-i apasă. Doar sunt feciorii României. E 12 punct. Undeva departe sună poate Învierea și preotul se roagă și pentru noi. Mii de gânduri se îndreaptă spre noi, poate. Eu parcă văd bisericuța noastră și pe mama și toți ai noștri. Și imaginația mea țese o Înviere melancolică de luptători tăcuți ca turnați parcă care mai și mișcă cu mișcări scurte fără vorbă, severi și descoperiți. În tot acest timp luna ne revarsă belșugul ei de aur. E târziu și, pentru că sunt singur la companie, merg să mă culc în bordeiul meu din vale. A doua zi, din noapte voi avea de lucru. Iată și ziua Paștelui ne surâde veselă. Nimic nu mă mișcă. Ca și alte dăți merg să-mi fac datoria. Între altele am să dau soldaților bunătățile ce li le-a trimis Regele și Regina, ministrul de război și un comitet de doamne sub patronajul d-lui general Averescu. O știu mai dinainte, că le-am spus-o, și se bucură ca niște copii. Mă roagă chiar să le dau chiar mai de dimineață, să facă după cum e obiceiul. Se vorbește puțin. Par fericiți și parcă uită pentru moment locul unde sunt și mănâncă în tihnă cozonacul și ouăle, iar vinul le amintește frumoasa zi. Eu cu camaradul Avramescu, ce abia peste noapte a venit, luăm masa cu aceeași liniște și sobrietate ca și alte dăți. Suntem mai fericiți acum căci putem avea o ciorbă de miel cu borș, o bunătate. Ne amintim Crăciunul când nimic n-am mâncat și toată ziua a fost numai manevră și împușcături. Afară văd pe domnul căpitan Niculescu. Îndeplinesc cele de cuviință, dar uit că sunt Paștile și domnul îmi spune: „Cristos a înviat”. Mă poftesc la

masa dumnealor căci mai erau ofițeri. Se mai sporește numărul, ba vin și lăutari. Petrecem puțin împreună în fața unui pahar cu vin și iar la datorie. A doua zi luăm masa cu toți ofițerii batalionului. Liniște, pace ca și când ceva grav s-ar fi pus la cale. Nu mai e spontaneitatea de altădată, nici veselie nu-și face loc așa ușor. Nu că sunt triști, dar așa s-au săpat caracterele, așa e starea normală a lor. E soare dar parcă ceva spune că o să se ducă pentru câțiva timp de la noi. Eu mă sui pe tranșee să privesc pe Sușița căci o panoramă măreață se desfășoară ochilor. Tot privești și nu te mai sature.

Cu a treia zi începe vântul și ploaia și mai ales ploaia. Ține într-una, pământul s-a desfundat și curg șiroaie. Mi-a udat soldații la piele. Sunt plini de noroi până la urechi. Adăpost în nicio parte căci în bordeiul lor plouă ca afară, ba mai rău. Ziua se zvântează în jurul focului. De la o vreme începe să curgă și în bordeiul meu. Curg șiroaie mari și n-am ce-i face. Tot pământul e un lac. Noaptea întunecoasă de nu vezi la trei pași și noroi de abia trași picioarele. Ajungem așa la 12 aprilie. Mă prinde și un pui de boală, dar nu mă las. Cu toate astea, vreo 2-3 zile tot mă tăvăleşte la pat. Se pune un mare premiu pe capul unui prizonier – viu sau mort. Cum spusei, eram bolnav, cu toate astea primesc ordin să fac eu isprava. Eram tocmai cu ventuzele pe spate, când vine domnul comandant al batalionului să mă înștiințeze. Primesc ordinul în tăcere și în liniște. Cu aceeași seninătate mă angajez să-l execut chiar bolnav. Timpul e favorabil: întuneric beznă, ploaie și vânt, inconvenient noroi mare. Vreau să atac pe valea Sușiței spre Gogoi, locul unde credeam eu că e numai un post. Planul e îndrăzneț. Cere mult curaj și uitare de sine. Mă examinez cu obiectivitate și găsesc în mine tot ce trebuie spre a-l executa. Îmi trebuiesc numai oamenii care să corespundă cerinței mele. Vreau să merg pe valea Sușiței, să profit de întuneric, vânt, ploaie, și zgomotul apei și să tai rețelele lor, să le trec în spate și apoi venind din spate ca să nu mă împiedice nicio santinelă să atac bordeiul cu toată energia. Te înfioară, nu-i așa cititorule?. Eu l-am conceput cu toată liniștea și l-am executat cu toată răceala. Voi mărturisi părțile unde nu găseam toată tăria în mine. Oamenii cu care să execut planul e toată importanța. Aleg din toată compania. Le arăt planul, le vorbesc hotărât cu toată energia necesară ridicării și împietririi sufletelor. Le arăt ultima sancțiune – revolverul – șase pentru cei care din voi s-ar codi, ultimul pentru mine. Le vorbesc de moarte și rămân așa că li se părea ceva natural ca oricare să fie mort sau rănit. Mă ascultă tăcuți ca la rugă. Poate se înfioară de vorbele mele dar sunt sigur că i-am subjugat. Aleg 16 care își iau angajamentul solemn ca să meargă. Prima seară recunosc drumul și posibilitatea de a ataca punctul ales. Toate bune. A doua seară vreau să atac. Când ajung la rețele și vreau să le tai se produce atac în altă parte. Încep rachetele. Mi-e imposibil să mai fac o mișcare căci santinelele m-ar fi văzut. Stau culcat cam o oră lângă rețele fără să mișc, în ploaie. Aștept să isprăvească cu lumina, să se liniștească ca să încep operația. Fatalitate! Când se liniștește atacul încep lucrul acolo unde eu vreau să atac. Aștept, dar ei tot nu intră în bordeie. Plec încet înapoi, fără nicio ispravă. A treia seară. Întuneric, vânt, ploaie. Prăpădul lui Dumnezeu. Eu plec cu 15 oameni să-mi execut planul. Merg, le tai rețelele și le trec în spate așa cum îmi era planul. Bucuria mea c-am ajuns până aci. Dau de un șanț al lor și de sârma de telefon. Ordon s-o taie. Ne-am apropiat la 10-15 pași de o baracă și bordeiul lor. Nicio santinelă. Înăuntru vorbesc liniștiți. Eu iarăși vorbesc, bat și aranjez soldații. Nu

știu cum că îndată ce-i lăsam se făceau iar grămadă. De bună seamă că m-auzeau și ei vorbind și suduind cum îi auzeam și eu pe ei. Credeau poate că-s de-ai lor. Ce se întâmplase? În supozițiile ce le spuseseam eu era vorba numai de un post. Nu mă gândisem niciodată că aci ar putea fi rezerva lor. Și în adevăr. La lumina rachetelor am văzut multe bordeie, toate luminate. Cred că erau ca două companii. Ei văzuseră lucrul ăsta și le slăbise curajul. Mărturisesc că am avut și eu un moment de slăbiciune văzând descurajarea tuturor. Mi-am revenit imediat. Spiritul soldaților mei era deplorabil. Soldatul din patrulă ce vrea să-mi raporteze aproape amuțise de groază. Ordon să atace cu grenade. Grenadierii îmi spun că-i dor mâinile, li s-au muiat și nu mai pot arunca. Refuză. Dacă ei ne-ar fi simțit și atacat afară de mine, serg. Olteanu, cap. Soare și vreo doi soldați ar fi rămas toți acolo nemișcați. Mă gândesc că am venit să mă fac nu să duc prizonier. Stau și mă socotesc ce-aș putea face cu acești soldați. Mi se raportează că la stânga și în față se vede mișcare. Cred că ne-au simțit după tocmelele noastre. Pentru că era imposibil să mai fac ceva, dau semnalul de retragere. Raportez cazul. De m-ar fi crezut bine, de nu iar bine. Eu sunt împăcat că așa am făcut. Fără soldați hotărâți, orice plan și orice dibace conducere se sfarmă.

A 4-a seară stau liniștit.

A 5-a seară încă nu-mi vine să mă las. Iar pornesc cu vreo 8 oameni. Sârma n-au dres-o. Ne simt. Cu toate astea tot trecem la ei pe același drum. Încearcă să ne prindă. Îi auzim bine cum vin cu gălăgie, cum unul face liniște, se apropie, aruncă chiar cu piatra în noi. Nu știu care le-o fi fost intenția. Le-a fost frică însă și au renunțat să ne mai astupe trecerea. Vin din față mai mulți. Aud zgomot prin baltă. Nu se poate face nimic și acum suntem siliți să plecăm. Încep rachete, mitraliere și puști. Culcat la rachete și iar înainte. Așa a fost să fie. Plecam bolnav, tremurând de febră, dar grija să nu mă surprindă mă făcea să uit totul. Afară de asta, fiorii ce te străbat la orice zgomot m-au făcut să uit de boală. Mă întorceam ud leoarcă și plin de noroi. Așa m-am tămăduit și de boală. Asta se isprăvește la 13-14 aprilie. Stau apoi liniștit și îngrijesc de soldați. Era vorba ca la 15 aprilie să ne schimbe, dar vorbă a rămas. Acum s-a făcut frumos. Îmi îngrijesc și eu sectorul meu. Îl fac ca un parc, dar un parc al morții. Pe la 18/IV mă îmbolnăvesc de febră. Am călduri, amețeli și nu mă mai țin picioarele. Nu pot mânca. Fac ce se poate face, dar degeaba. Primesc iar un ordin de recunoaștere. Promit că-l voi executa. Boala nu mă lasă. Sunt măgulit de purtarea și grija părintească a căpitanului Nicolescu. Nu pot să-i mulțumesc mai mult. La 21/IV cu brancarda mă duc soldații într-o casă din sat. Am călduri mari și dureri de rinichi. Nu pot să dorm și mă tăvălesc mereu. Succes ordonanța în toate părțile. La 26 îmi încetează căldura. Pot să mănânc ceva, mă mișc chiar. Dar nu e până la capăt. Nu s-a sfârșit cred. La 3 mai un nou acces, dar numai de o zi. Sunt bine la 4 mai și un ultim acces la 5 mai. Sunt slăbit bine de tot, dar față de alții sunt tare căci pot să umblu. Mă tot pisează de la regiment să vin la companie deși nu sunt pe deplin restabilit. Mă scârbesc și plec. La 13 mai mă prezint la companie. Speram să-mi dea un concediu căci așa se obișnuiește după boală. Cel puțin așa fac cu ceilalți – dar eu fără noroc. La nimeni nu se mai aprobă concedii. Sănătate să fie că toate sunt bine. Așa e la noi. Nici acum nu s-au lecuit toate păcatele. Încolo toate se scurg în liniște. Ca pe front, mai trag ei, mai tragem și noi și cu pușca și cu tunul. La

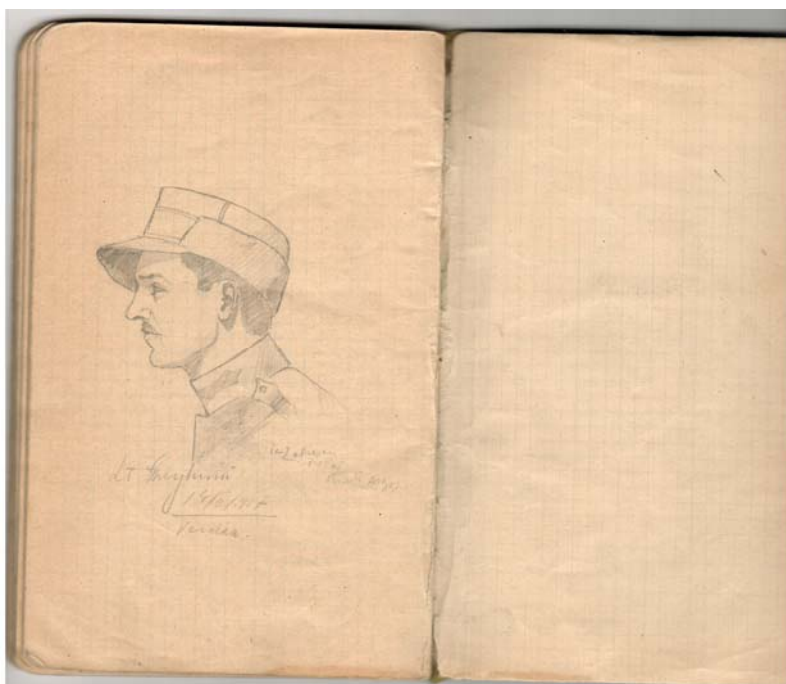
17 iunie, într-o joi, un obuz cade direct pe scaunul unde stam. Noroc. Numai vreo 15 pași am făcut de la scaun până la tunel și obuzul a fost în locul meu. N-a mai rămas nimic din masa la care stam. Spetezele scaunului au sărit la mine în tunel. Toate hainele și pelerina le-a făcut numai găuri. N-am rămas cu nimic. Vezi dar că am scăpat ca prin minune. Cu sănătate înainte.

Acum pe la 1 iunie se agită chestia ofensivei. Așteptăm cu liniște și încredere. Să vedem ce iese...

[Pe foaie de forzaț a copertei din sapte se găsește însemnarea]: Adresa familiei mele este I. Gherghină, com. Cernelele-Troaca, județul Dolj, prin Craiova. O scriu aici ca la nevoie să poată servi oricui. Gherghina, 24 I 1917, Bratocea.¹⁰

Anexa 2

Portretul locotenentului Marin Gherghină (desen în creion de I. C. Zofiescu, pictor din Stroești-Argeș, făcut la 14 februarie 1917 în satul Verdea), de pe penultima filă a caietului de însemnări.

¹⁰ În caietul cu însemnări ale lui Marin Gherghina se mai află o însemnare scrisă de altcineva privind conținutul unei „lăzi de campanie cu cheie: un piețtar, o pereche ghete galbene, 3 perechi manșete, o pereche ciorapi negri, un pachet vată, o oglindă mică de birou, o perie cap, o perie haine, o pereche pantaloni campost verde, un dragon aur, o sabie cu dragon piele, un dragon (nemțesc) german, un pachet scrisori, un dicționar r[omâno]-german, un chipiu, o cămașă noapte, 3 cămăși color, un veston verde, un regulament serv. de companie, o pereche cisme, o pereche pinteni, un ceas defect nichel, un revolver cu tocul lui, 344 lei”. [Probabil, această ladă să fi fost a autorului însemnărilor, Marin Gherghină-n. D.C.]

Anexa 3

Carte poștală trimisă din Bârlad de Costică Gherghină la 17 mai 1916 locotenentului M. Gherghină

Bârlad, 17 mai 1917

Drag și Scump Erou,

Căci tu și cu toți camarazi tăi, sunteți Eroii speranțelor și Zeii, la care noi cei neputincioși și nearmați, privim cu mândire și drag, cu sufletul plin de dor și ni se umplu ochii de lacrimi de bucurie când vă vedem atât de voinici și cu piepturile voastre de oțel, cum înfrunțați pe vrăjmașul cotropitor. Totuși, zi și noapte, muncim și noi, spre a vă ajuta cu cele ce trebuie. De aici m-a mutat în Direcțiune la Iași, unde trebuie să plec, cel mult în 3 zile, îți voi scrie de acolo. Fratele Sandu este în comuna Tornești, Iași. Vărul tău Ghiță din 66 a fost rănit în Dobrogea, i-a trecut și este într-o comună pe lângă Gara Bârnova. De unchiul tău Marin, știu că este la Pascani. Vărul Grigore Troceanu și el este în jurul Iașilor. Ah, mult doresc să te văd. În Iași ne vom întâlni. Eu sunt sănătos și întotdeauna mă rog lui Dumnezeu să fii sănătos și să te ferească și aibe în paza lui. Unchiul tău, Costică.

[P.S.] Deocamdată, adresa mea la Iași este, C. Gherghină Controlor Secția M 4 Direcția Mișcării C.f.r. Iași. Complimente de la D.C. Aricescu fostul Șef la Caracal, acum este inspector la Bârlad. I-am citit cartea ta poștală și ne-a stors lacrimi de bucurie.

Respecte și complimente la toți camarazii și amicii din Voinicul și Bravul Regiment 30 de Munteni și Podgoreni. Știu că ai nevoie de multe, scrie-mi, ca să ți le procur și trimit. Te îmbrățișez și te sărut cu tot focul și cu tot dorul. Unchiul Costică.

D-lui Locotenent M. Gherghină comandantul Companiei 6 din Regimentul 30 Muscel Divizia 3-a. Armata de Operațiuni. [Ștampila poștei] cu data de 2 iunie 1917.

Anexa 4

*Marin Gherghină, fotografie (atelierul fotografic E. R. Speek din Câmpulung)
din 18 august 1914, dăruită unchiului său C. Gherghina.*

Anexa 5

*Marin Gherghină, fotografie din 16 martie 1915,
atelierul de Fotografie artistică E. R. Speek, Câmpulung, dăruită unchiului său.*

Anexa 6

Părinții eroului, Ion și Maria Gherghină din satul Troaca (azi Rovine), fotografie din decembrie 1904 (atelier „Fotografia Rembrant”, Craiova).

Anexa 7

Primăria Com. Cernelele

Județul Dolju.

Ecstrat

După actele de stare civilă de morți pe anul 1918.

Numele de familie Gherghina, Numele de botez Marin, Gradul sau funcția Locotenent, Religia Ortodoxă, Cetățenia român.

81

Proces Verbal

Din anul una mie nouă sute optsprezece luna Decembrie ziua optsprezece orele zece ante meridian. Pe temeiul adresei N. 685/918 primită din partea Regimentului N. 30 și în conformitate cu dispozițiunea Codului Civil, Noi Dumitru I. Guran Primar și ofițer al Stărei Civile din Comuna Cernelele Plasa Balta Verde Județul Doljiu dispunem transcrierea actului următor.

Ofițerul Stărei Civile(ss) Dumitru J. Guran.

Notar(ss) L. Steriade

Regatul României

Ministerul de Război

Corpul Regimentul Muscel N. 30

Ofițerul Stărei Civile Răsboiu

Ecstrat

Din registrul actelor de morți pe anul una mie nouă sute șaptesprezece.

N. 410

Act de Moarte

Din anul una mie nouă sute șaptesprezece, luna Iulie, ziua treizeci, ceasurile zece înainte de amiazi. În ziua de cincisprezece ale prezentei luni, la ceasurile cinci înainte de amiazi a încetat din viața în lupta de la Dealul Petroasa, lovit de glonț, Dl Locotenent Gherghina Marin în vârstă de 23 ani, de profesiune învățător născut în Comuna Cernelele, Județul Doljiu, fiu(legitim) D-lui Ion și al D-nei Maria. Moartea a fost verificată de Medicu Sublocotenent Lambu Alecsandru. Această declarațiune a fost făcută în prezența martorilor Dl Sublocotenent Avramescu Constantin de ani 23, de profesiune învățător, domiciliat în Comuna Valea Popii, Județul Muscel, Dl. Plutonier major Gormescu Ion de ani 26, de profesiune militar, domiciliat cu Comuna Câmpulung județul Muscel, Dl Sergent Instructor Soare Ion de ani 26 de profesiune militar domiciliat în Comuna Rucăr județul Muscel, care dupe ce le-am citit acest act, l-au scris propriu împreună cu noi Ad. tor Căpitan Iliescu Polihornie și ofițer de stare Civilă rășboi din Regimentul Muscel N. 30.

Martori-(ss) Sublt. Avramescu Constantin

Plut. Major Gormescu Ion

(ss)Serg. instr. Soare Ion

Ofițer al stării Civile Rășboi și Ad. tor Căpitan Iliescu Polihornie.

Pentru Conformitatea ecstractului, semnătura copiatorului serg. instruct. Iorguleț Gheorghe.

Ofițer al stării Civile Rășboi Ad.tor Căpitan P. Iliescu

Primăria Comunei Cernelele Județul Doljiu. Presentul ecstract s-a transcris astăzi optsprezece decembrie anul una mie nouă sute optsprezece.

Primar (ss) Dumitru I. Guran

Notar (ss) L. Steriarde

Primăria Comunei Cernelele Dolju.

Copia aceasta fiind Conform cu originalul se atestă de noi

Președinte N. Panaitescu

1925 Martie 9

[L.S.]

Secretar,

Petre Jianu

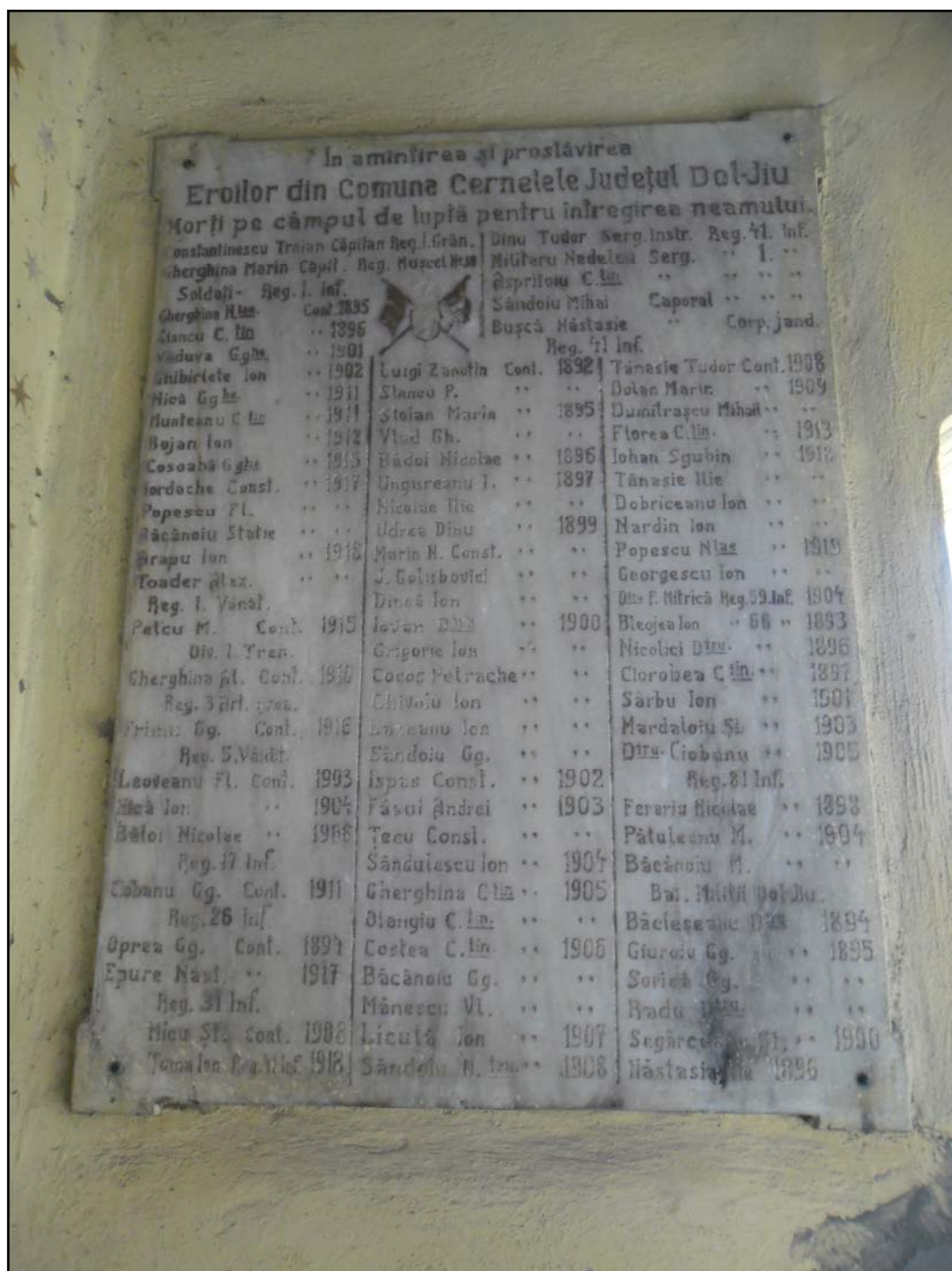
Anexa 8

Monumentul Eroilor din comuna Cernele (amplasat inițial lângă Școala primară din Cernelele de Sus, astăzi în curtea Gimnaziului nr. 38 din Craiova).

Anexa 9

Placa comemorativă cu eroii din satul Rovine (= Troaca).

**„ISTORIA” UNUI JURNAL DE RĂZBOI ȘI IMPORTANȚA LUI
PENTRU STUDIAREA OPERAȚIUNILOR DESFĂȘURATE DE GRUPUL OLT
ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL:
MEDIC SUBLOCOTENENT S. DEMETRESCU,
„ÎNSEMNĂRI ZILNICE DIN RĂZBOIUL ROMÂNNO-UNGARO-BULGAR”**

Ion Soare

În anul 1985, „tânăr arhivist” fiind, în biroul din noul și modernul sediu al Direcției Județene Vâlcea a Arhivelor Naționale, am avut surpriza să primesc vizita bătrânului profesor de matematică și fizică din vremea studiilor mele gimnaziale – distinsul domn Constantin Popescu. Era avocat de profesie, dar, din cauze pe care nu le dezvăluise nimănui, părăsise avocatura în favoarea învățământului, ca profesor suplinitor, și timp de mai mulți ani, cu o conștiințiozitate și o abnegație greu de egalat, ne inițiasse în tainele matematicilor și ale fizicii. În plus, îi fusese încredințată și coordonarea activității Căminului Cultural din comuna noastră (pe atunci – Bercioiu), inclusiv biblioteca instituției. Atunci, datorită Domniei Sale, am descoperit cu adevărat lumea fascinantă a cărților, cărora le-am rămas admirator și slujitor devotat toată viața.

După primele minute ale întâlnirii, timp în care ne-am manifestat bucuria reciprocă a revederii, fostul avocat și profesor a redevenit dintr-odată grav, a băgat mâna în vechea sa servietă de piele și a scos un fel de carnet cu coperte negre, dar mai mic decât caietele obișnuite, și a intrat direct în subiect: „Dragă, am asupra mea acest caiet cu niște însemnări din vremea Primului Război Mondial; mi le-a dăruit mai demult un prieten, care, la rândul lui, îl avea moștenire de la tatăl său. Anii au cam trecut și peste mine și mi-am zis că manuscrisul s-ar păstra cel mai bine aici, în arhivele voastre, ca să-l citească și cei care vin după noi; l-am frunzărit și eu: conține informații interesante despre începutul campaniei și, ceea ce m-a impresionat cel mai mult, despre moartea tragică al generalului David Praporgescu!”.

L-am asigurat că aici se păstrează cel mai bine și cu mult folos pentru cunoașterea istoriei acestor locuri, și l-am ajutat să facă oferta de donație necesară în astfel de situații... După plecarea venerabilului meu dascăl, am făcut și eu o primă cercetare a manuscrisului: într-adevăr, însemnările acelea zilnice, al căror autor semna Medic Slt. (rz) S. Demetrescu, aduceau informații și date deosebite privitoare la Primul Război Mondial, demne de a figura în orice tratat de istorie a României, în special pentru capitolul referitor la acel funest eveniment. În mod aproape inexplicabil, până acum el a fost puțin cercetat și folosit de către cercetători, singurii care l-au făcut cunoscut fiind subsemnatul¹ și

¹ Ion Soare, *Însemnări zilnice din războiul româno-ungaro-bulgar*, în „Forum-V”, nr. 2(15)/ trim. II 2010, p. 32.

colegul meu – Dumitru Garoafă². Istoriile viitoare, atât cele naționale, cât și locale, vor trebui să țină cont de acest document, adică să utilizeze în mod corespunzător prețioasele informații furnizate cu conștiinciozitate de un combatant activ și pertinent, de la intrarea României în război și până spre sfârșitul campaniei. Redăm în continuare – în transcrierea lui Dumitru Garoafă și a subsemnatului – însemnările memorialistului, de la începutul jurnalului și al campaniei (14 august 1916) și până la 30 septembrie 1916 – zi tristă pentru armata română, coincizând cu moartea eroică a generalului David Praporgescu, rănit mortal în muntele Coți din Căineni.

Slt. S. Demetrescu, Jurnal de Război

Med. Slt. (rz.) S. Demetrescu, *Însemnări zilnice din Războiul româno-ungarobulgar. 15 aug. 1916 – Rg. 44 Inf., Batl. III*

14 august <1916>. Perișani... Concentrat de aproape 3 săptămâni și plictisit, propusesem ca a doua zi de dimineață, la ora 5, să merg «La Cumpănă», invitat fiind de dl. Tașcă, directorul forestier de acolo și care e sergent în Cp. <a> 12-a (f. 3).

Pe la ora 10, când mă scol, un plutonier de la <Cp.> a 10-a, îmi spune, venind în goana mare, călare: «Pregățiți-vă, domnule sublocotenent, căci e ordin să plecăm imediat la Robești!». Mi-am închipuit imediat că e posibil vreun marș și că peste 1-2 zile (f. 3v.) ne întoarcem înapoi în Perișani. Comandantul batalionului nostru (mr. Slăvescu: n.n. – D.G.), însă îmi spune că faptul că spune (sic!) să se ia tot, asta înseamnă că ne mută definitiv. Nu-și închipuia nici el că va fi mult așteptata mobilizare (generală: n.n. – D. G.). La ora 5 (p.m.), plecăm în uralele soldaților și în plânsetele femeilor din Perișani, iar eu, pe un cheson al Cp. 12, condus de srg. Tașcă, am pornit-o spre Olt (f. 4). La ora 8 (p.m.) ne apropiem de Olt: *deodată, se aud urale și chiote. Un sublocotenent (cuvânt greu lizibil: n.n. – D. G.) trece călare și ne anunță că s-a decretat mobilizarea. Veselia era mare pe toți.* Ajung la Olt, unde regimentul trecea Oltul pe pod plutitor, la Cornet.

Toți ofițerii erau în f<i>erbere și fericiți, în fine, că au scăpat de atâta așteptare și concentrare fără rost. Mâncăm ce putem la gura bordeiului podarului, în timp ce regimentul (f. 4v.) trecea mereu podul. Cerul senin, fără lună, timpul liniștit. Trecerea întregului regiment a durat de la 8 (p.m.) până la 3 dimineața. Mi-era somn. Am luat, pe la ora 1, un brancard și m-am așezat în el, la un loc mai retras, voind să dorm. Nu puteam <!>. Mă gândeam la atâtea: la cei de acasă, pe care nu pot să-i văd înainte de plecare, la război, în timp ce zgomotul trecerii (f. 5) regimentului meu însoțea toate aceste gânduri.

Pe la 2 și jumătate, mr. Slăvescu mă cheamă, spunând că a găsit o casă la un han din apropiere, ca să ne odihnim puțin. Ne ducem, ne așezăm în pat, dar nu trece un sfert

² Dumitru Garoafă, *Desfășurarea luptelor din Țara Loviștei în „toamna pătimirii noastre”, în Posada – 685. Țara Loviștei. Studii de geografie, toponimie, istorie și etnografie*, Craiova, Editura Universitaria, 2015, pp. 278-322, coordonatori: Dinică Ciobotea, Eugen Petrescu și Radu Ștefan Vergatti.

de oră când cpt. Gambo (?) de la mitraliere vine în goană, spunând ca să plecăm imediat spre Robești. Plecăm. Ceață mare, puțin cam răcoare, iar eu pe capra unei căruțe de (f. 5v) subzistență. La 4 (a.m.) suntem la Robești, unde colonelul (Sava Dumitriu – n.ns. – D.G.), în cerdacul unei case înconjurat de telefonist și Statul Major, la lumina unui felinar, dă ordin maiorului (Slăvescu – n.ns. – D.G.) ca să plece imediat cu Companiile 9 și 10 la Râul Vadului, îmbarcându-se în trenul ce ne aștepta la canton. Ne urcăm cu toții. Colonelul asistă la îmbarcare, iar la suirea în tren, dând mâna cu noi, ne spune: «La revedere, domnilor și să ne vedem (f. 6) mâine (?) pe câmpul de onoare. Curaj cât de mult!»

Plecăm. Ne suisem într-un vagon, toți ofițerii la un loc cu soldații. Într-o parte eram eu, maiorul și cpt. Gamba. Discutăm cu multă îngrijorare graba cu care ne și aruncă în foc. La un moment dat, eram cu toții tăcuți, gândindu-ne la ce ne aștepta!

În timp ce ziua se arăta cețoasă și cam răcoroasă (f. 6v.), mă gândeam că poate nu voi mai vedea pe cei ce îmi sunt dragi și privind la soldații aceia tăcuți, care erau în jurul meu și care se duceau la moarte sigură, îmi ziceam: «Iată ce e războiul: carne de tun!»

Ajungem la Râul Vadului. Ne dăm jos din tren. Ne așteaptă șeful gării. Râul Vadului este un platou înconjurat de munte, la dreapta căruia curge Oltul.

Maiorul, însoțit de (f. 7) aghiotant, se duc la col. Dimitrescu Apostol, comandantul Rg. 42 <VI.>, cu care cooperam spre a primi ordine. În acest timp, ne întreținem cu șeful <gării>. Ne spune mai multe date relative la tranșeele lor, zicând că defileul e greu de luat, având o artilerie numeroasă.

Venind maiorul, ne spune să ocupăm tranșeele, eu iau pe caporalul Gheorghe și, împreună cu Nedelcu (f. 7v.), ordonanța mea, îmi caut locul de prim-ajutor. N-aveam, însă, niciun medicament, căci nu sosiseră de la Pitești.

În acest timp, trece un convoi de răniți de la Rg. 42 <Inf.>, însoțit de maior medic Șeitanu, care îmi spune că să vin la infirmeria din Căineni<i> de Vâlcea, unde se evacuează răniți<i>, spre a da îngrijiri soldaților, până la sosirea ambulanței mele. Primesc și plec (f. 8) la Căineni, unde dau toată ziua ajutor răniților. Noaptea, la ora 3, sosește un tren sanitar sub direcția lui Petruș și în care îi evacueiez.

16 august 1916. Sunt tot în Căineni, unde am dat îngrijiri răniților... Ambulanțele au sosit, dar nu (f. 8v.) sunt cai spre a fi transportate. În aceste 2 zile, am îngrijit 73 soldați (Regimentele 42, 44 și 68) și un ofițer din <Rg.> 42.

La 15 august seara, ne-a sosit un transport de prizonieri. Erau 150 de soldați, 2 ofițeri și 4 cadeți. Toți tineri și bine făcuți. Tratament admirabil ofițerilor: li se dă hrana de la popota noastră. Fusesse (sic!) capturată de Cp. a 12-a – lt. Crăpătoreanu din <Rg.> 42. Printre soldați<i> prizonieri era și un român de la pionieri, care îl adusesse (f. 9) cu vreo 2 zile de pe frontul rusesc, fără să știe că e român. Era în culmea fericirii că a venit la noi (f. 9v.)

Ofițerii care știau nemțește ne spunea<u> că sunt aduși de pe frontul rusesc cu vreo 2 zile înainte de război (f. 9v.).

18 august 1916. Trecem prin defileul Oltului <și> ajungem la frontieră. Aceasta nu mai există, fiind trecută de trupele noastre încă din noaptea de 14 august, pe la 11, de

către Cp. cpt. Măcelaru din Rg. 42. Casele grănicerilor unguri sunt devastate și ciuruite de gloanțe... Podul de pe Olt, care <era> aproape de Verestora (?), e rupt, fiind aruncat de unguri în retragerea lor (f. 10).

Trecem prin satul Lazaret, locuit de sași, care acum e părăsit din cauza invaziei noastre, apoi prin Turnu Roșu. Pe drum, întâlnesc un convoi de prizonieri, 6-7 predați de bunăvo<i>e, rătăcindu-se prin pădure, în urma retragerii lor... (f. 10v.). Femeile: „Toate ne binecuvântează (f. 10v.) și plâng de bucurie că le-am scăpat de urgia ungurească” (f. 11). Scăpăm de munte și intrăm în șes, înconjurat de dealuri.

Dăm în satul Boița, sat românesc. În drum, zăresc mormântul unui sergent ochitor din Batl. I a<l> Rg. 23, care a fost omorât de obuzele dușmanului în lupta noastră din Defileul Boiței.

Trec prin Tălmăciu, sat mare (?), de sași, acum părăsit și jefuit (f. 11) de românii de prin împrejurimi și armata noastră (f. 11v.). Regimentul, împreună cu Comandamentul și Infirmeria, se instalează în satul Veștem: „Aici mă întâlnesc cu dr. Socolescu și cu ceilalți colegi. Găsesc la Infirmerie câțiva răniți, din care unul muribund, toți din regimentul nostru în lupta de la Tălmăci, luptă crâncenă de noapte (ieri)” (f. 12).

19 august 1916. La 4 îmi vine ordin ca să plec în com. Sadu, să aduc pe slt. Păiș din Cp. 10, care era rănit din lupta de la 17 august seara, în pădurea Boiței (?) (f. 13). „Tocmai atunci ducea<u> la groapă pe un slt. Bolocan, împreună cu 2 soldați din Rg. 2 VI., morți pe câmpul de onoare” (f. 13v.)

20 august 1916. Ordin de a intra în luptă regimentul comandat de mr. Socolescu, care „... mă trimite cu slt. Păiș să-l evacuez la Boița, la automobilele sanitare, care veniseră de dimineață” (f. 15).

În Șelimberg, însă, sașii ascunși în case, au început să împuște de pe <la> ferestre soldații noștri. Unii au fost prinși, iar alții, ca o pedeapsă (f. 15v.), li s-a dat foc satului, iar azi s-a bombardat aproape tot satul”.

Tot azi-noapte, artileria anexată grănicerilor a bombardat gara, împreună cu un tren blindat și cazărmile (f. 16).

21 august 1916 (duminică). Sunt relatate faptele săvârșite de un soldat român care a fost rănit într-o ciocnire cu o patrulă inamică, la Șelimberg, acesta “împreună cu încă 4 soldați și un sergent, toți din Cp. 11, <Rg. 44 Inf.>, fiind trimiși în patrulă, au dat peste 25 soldați unguri, care au încercat ca să-i prindă. Și nu s-au dat bătuți, ci i-au înfruntat prin focuri, retrăgându-se, soldatul rănit, rămas mai în urmă, s-a retras, așa cum era, lângă un pod (f. 17) și a început să tragă cu nădejde în cei 20 de unguri, care au fost puși pe fugă, iar el, rănit cum era în abdomen, s-a târât vreo 2-3 kilometri, până când a fost găsit de niște brancardieri, care l-au pansat și trimis la ambulanțe. Pentru aceste fapte, colonelul i-a înaintat imediat în grad: pe sergent-plutonier, pe caporal-sergent, iar soldați<i> (f. 17v.)-caporali, iar pe cel rănit l-a propus pentru «Virtutea militară». Toți au fost puși pe Ordinul de Zi și citați (recte: citați), 3 zile de-a rândul, în fața trupeii, de către comandanții de companie” (f. 18).

23 august 1916. Dimineața, am ordin să mă duc cu un pluton, să îngropăm morții din pădurea de la N-E de Veștem, unde a fost o luptă crâncenă, pentru (f. 18v.) ocuparea Cislădiei și a satului Veștem, luptă în care a intrat batalionul nostru și încă un batalion

din <Rg.> 2 Vl. al maiorului Popescu, pusă <lupta: n. ns.> sub conducerea maiorului Slăvescu. A fost o luptă crâncenă, în care a murit și mr. Popescu. A ținut de la 6 seara până la 11 noaptea. Ungurii au fost respinși din tranșeele lor, fugind în dezordine prin pădure și retrăgându-se spre Șelemberg (f. 19).

24 august 1916. Se semnalase, de către patrulele noastre, că, în turla bisericii din Șelemberg și în comuna (f. 19v.) Bongart (recte: Bungard), la est, pe aceeași linie cu Șelemberg, sunt observatori inamici, care observă toate mișcărilor și lucrările trupei noastre.

Colonelul a dat ordin Divizionului de artilerie din Rg. 23, care ne urmează, să dărâme atât turla din Șelemberg, cât și satul Bongart, care era o ascunzătoare de patrule inamice. Tocmai atunci, sosește (sic!) și generalii Manolescu și Castriș, comandantul (f. 20) diviziei noastre. Tot acest Stat Major, unde eram și eu, ne găseam (sic!) la gară.

Dar n-apucă ca artileria noastră să ia poziție de tragere, când încep să cadă spre noi obuze inamice, care aveau drept țintă gara... Dar artileria noastră (f. 20v.), începând tragerea, o reduce pe cea inamică la tăcere. Bombardarea aceasta a durat de la 10 până la 1 p.m. Bieții localnici începuseră, de frica ungarilor, să se retragă, cu tot ce puteau, spre Căineni. Au fost, însă, opriiți, căci, la 1 p.m., totul era potolit, Șelimbergul ardea, artileria lor încetase focul, iar liniștea a domnit toată ziua (f. 21).

26 august 1916. Misiune de recunoaștere întreprinsă de Batl. 3 al Rg. 44 Inf. (f. 22) care, la ieșirea din sat, se împarte (f. 22v.): „Eu merg cu coloana de pe stânga. Treceam prin satul Mohu, sat eminent românesc, unde am surpriza să mă întâlnesc cu o fostă infirmieră de la Spitalul de copii. Îmi dă ouă și pui. Mergem pe sub culmea dealurilor, spre a nu putea fi văzuți de dușman. Coloana pleacă înainte, iar eu îmi instalez postul de ajutor la vreo 100 metri de linia de foc. Peste ½, încep puștile să pleznească (sic!), iar, după (f. 22v.) o jumătate de oră, mi-aduce primul rănit. Ce se întâmplase?

Coloana din stânga urcase o culme și se scoborâse în așa-zisa *Valea Rea* (sublinierea autorului), situată între două culmi, având la dreapta satul Bongart. Ungurii, cum i-a <u> văzut pe vale, au început, din casele din sat și din deal, să dea în ai noștri,... a trebuit să ne retragem. În această hărțuială, am avut 12 răniți, dintre care și slt. Gavrilescu, de la Cp. 12, toți ușor răniți (f. 23).

27 august 1916 (sâmbătă). Bătălia pentru Șelimberg: „Acest sat, în majoritatea locuitorilor de sași, se află la vreo 7 km departe de Veștem și ne-a dat mult de lucru de când ne aflăm în Veștem, fiind un punct de observație pentru unguri din turla bisericii catolice și un culcuș, al patrulelor lor, care veșnic ne hărțuiau patrulele noastre din avanposturi. Din această cauză, se (f. 24) dăduse ordin ca să-l ocupăm. Lucram 4 regimente: pe aripa stângă era Rg. 2 Vl. și Batl. III din Rg. 44, pe cea dreaptă, Rg. 1 de Grăniceri, Rg. 72 și Batl. 1 din <Rg.> 44, iar, în mijloc, Batl. 2 din Rg. 44, astfel ca să-l putem cât mai bine învălui.

Am plecat la ora 3 ½ <noaptea> pe aripa dreaptă, pe dealurile acoperite de păduri, care duc până dincolo de Sibiu (f. 24v.)...

„Când am trecut, însă, printr-un loc mai vizibil, se vede că ungurii ne-au văzut, căci au început să secere toată pădurea cu proiectile (f. 25)... Pe la 7, intrăm în

Șelimberg, fără a întâlni inamicul pe aripa noastră (f. 25v.). Rg. I de Grăniceri nu (?) a avut de luptat, căci pe aripa lor se afla inamicul care a fost luat o parte prizonier, iar restul s-a retras în dezordine, dincolo de Sibiu (f. 25v.)

După cât se aude, e vorba să stăm mult timp în acest sat, deoarece suntem cel mai înaintat sector din Transilvania. Trebu<i>e să luăm toate dealurile dimprejurul Sibiului, unde inamicul se zice că și-a concentrat toate forțele, spre a putea, în urmă, intra victorios în Sibiu” (f. 30).

3 septembrie 2016. La 5, deșteptarea. „Ofițerii batalionului îmi spun că deocamdată sunt în așteptarea ordinului de plecare spre a da ajutor Rg. 42 Inf., ce forma aripa noastră dreaptă, care fusese atacat noaptea de inamic. Batl. I al Rg. 44 plecase încă de un ceas tot acolo (f. 30v.).

Seara (2 septembrie). Sosiseră în Sibiu 3 regimente de pe frontul galițian: 2 regimente grănicerești de ulani și un regiment austriac, care au atacat prin surprindere avansposturile Rg. 42 Inf. (f. 31).

Neglijența mare a fost că santinelele și gărzile mari dormeau, așa că inamicilor le-a fost ușor de a le trece, omorându-i prin ștrangulare și focuri (?) și ajungând, astfel, până la rezerva (f. 31) avansposturilor. Santinelele de aici au voit să tragă, dar inamicul, uzând de o minciună, zice în românește: „Nu da, că e Compania I a căpitanului Măcelaru!”, așa că santinela, la un moment dat, a crezut. Un sublocotenent, însă, a simțit că trebuie să fie inamicul, căci dintr-o dată a strigat: „E inamicul, copii, baioneta la armă pentru atac!” (f. 31v.).

Atunci a început adevărata luptă. Inamicul, în tranșeele pe care le luase încă de cu (f. 31v.) noapte, a început să tragă cu puști mitraliere și granate. Soldații noștri, cu baioneta la armă și sub ploaia de gloanțe, a<u> sărit la asalt.

A fost un măcel înspăimântător. Au căzut morți, peste 300 de oameni de ambele părți, dintre care 2 sublocotenenți români și vreo 5 ofițeri germani. Numărul morților, însă, era mai mare de partea inamicului și mai toți germani și morți de baionetă, căci ungerii, când văd baioneta românească, fug rupând pământul, atât (f. 32) de mult i-a înfricoșat atacul soldaților noștri.

Germanii, însă, au rezistat și au murit foarte mulți. S-au făcut și vreo 50 de prizonieri, dintre care vreo 15 germani. Aceștia ne spuneau că au văzut de 2 ani de zile de când luptă pe diverse fronturi, diverse atacuri la baionetă, dar mai teribil ca al românilor nu l-au întâlnit.

Răniți<i> au fost peste 120. Lupta a încetat pe la amiază, gonindu-i pe inamici (f. 32v.).

4 septembrie 1916 (duminică). Liniște la noi toată ziua, însă au fost mari zgomote de automobile în Sibiu. Probabil, trupe inamice care sosesc (f. 33).

6 septembrie 1916 (marți). „...tot timpul au fost împușcături pe linia avansposturilor...”. Seara, însă, batalionul e trimis ca să ocupe dealul Grigore Berg, împreună cu două companii din Rg. 48, care intrase în acțiune la asalt (f. 33v.)

Grigore Berg e o culme de deal așezat la est de Sibiu și care predomină toate culmile de la est de Sibiu. Aci se afla inamicul și artileria lui, care ne supăra regulat, de aceea se și da și ordin ca să-l luăm (f. 34).

În acel timp, vine și maiorul Buruiană de la Regimentul 48, cari spune ca e ocupat Grigore Berg, dar... trebuie menținut (f. 34v.).

9 septembrie 1916. Mă scol la 4 dimineața în zgomotul focurilor de artilerie și mitralieră, care se aud în dreapta mea. Focul continuă cu îndârjire până la amiază, când se depărtează (f. 37) din ce în ce și încetează, rămânând numai cel de artilerie (f. 37v.).

„După amiază, întrebând de rezultatul luptei, mi se spune că acțiunea noastră n-a reușit din cauza pierderii legăturii între aripa stângă a frontului (Batalionul I din Regimentul 44) și Regimentul 48” (f. 37v.).

Au fost pierderi colosale de partea noastră, mai ales a Regimentului 48, din care nu mai rămăsese decât vreo 24 ofițeri și 500 oameni, restul dispăruți, morți și răniți. În acest loc a înnebunit și 2 ofițeri... (f. 38).

În schimb, acțiunea aripei stânga făcută de Batl. I a reușit admirabil și dacă nu s-ar fi retras un batalion din Rg. 48, cu care ținea legătura, inamicul (f. 38) ar fi fost gonit de pe pozițiile ocupate.

Acest batalion a luat o mitralieră... de plutonul slt. Eftimescu, care, pentru vitejia sa, a fost propus pentru locotenent, vreo 40 (?) de prizonieri, un tun care n-a putut fi luat de pe poziție din cauză ca batalionul a trebuit să se retragă, deși izgonise pe inamic, fiindcă se găsea izolat de restul frontului, prin pierderea legăturii cu Rg. 48 (f. 38v.).

Batalionul nostru a avut vreo 20-30 morți. În schimb, a atras admirația generalului Popovici, comandantul Corpului I, de felul cum luptă, felicitându-l pe colonel (f. 39).

12 septembrie 1916 (luni). Zi frumoasă și liniștită: zi prevestitoare de pregătiri de poziții din partea inamicului. Așa a și fost. Pe la ora 5 ½, a început o bombardare teribilă pe vârful lui Grigore Berg, ocupată de Batalionul I. Ai noștri au rezistat pe creastă cât au putut, însă din cauza prea marelui intensități și, spre a nu suferi pierderi mari, au fost nevoiți să se scoabă la poale.

Până la 1 noaptea (f. 44) n-a mai conținut focul artileriei. După ofițerii care au asistat la această bombardare, se crede că au aruncat peste 1000 de proiectile (f. 44v.).

13 septembrie 1916 (marți). Zi fatală pentru Corpul I de Armată.

Începutul ofensivei inamice (subl. autorului)

Încă de dimineață, a început bombardarea Șelimbergului. Cădeau proiectilele cu nemiluita. Noi ne căutam care cum puteam câte un loc de pază. Fiecare își aștepta sfârșitul prin o schije de obuz sau glonț de șrapnel. Eu am scăpat ca prin minune de a nu fi lovit de un proiectil de 210. Eram în curtea casei gazdei colonelului Oprescu, care ședea lângă gazda mea (f. 45)... În urma acestui proiectil, toată casa aproape s-a dărâmat.

A fost ceva teribil. Colonelul a dat atunci ordin de evacuare Șelimbergului. Mulți români au plecat și ei în jos, spre Căineni. În urma acestei groaznice bombardări, am avut o sumă de răniți și morți. A trebuit să merg cu ei să-i evacuez la Tălmaci, la spital. Când ajung aici, mare zarvă (f. 46) și furturi. Ni se spune că germanii ar fi tăiat retragerea pe la Voineasa, așa că întregul Corp de Armată e pe cale de a fi făcut prizonier!

Și, încă la începutul unui război, era ceva oribil pentru mine. Am plecat zăpăcit înapoi cu ambulanța, gândindu-mă numai la acest lucru și la neglijența cea mare a

Comandamentului (46v.) Superior, care n-a putut, cel puțin, să asigure din vreme retragerea (f. 47).

14 septembrie 1916 (miercuri). Am plecat spre Bongard... Ajung la Primărie, unde găsesc vreo 14 răniți din Regimentele 42 și 44, încă decuseară, care se ruga<u> de mine să-i iau <ca> să-i evacuez. N-aveau (f. 47v.) niciun mijloc de transport. Caut căruțe prin sat, dar o parte din locuitori, de frica bombardării din ajun – căci bombardase <i>eri și Bongardul –, plecaseră în jos. Tocmai când căutam căruțe, aud începutul atacului. Toată populația începe să fugă încotro vedea (f. 48).

Șelimberg-Veștem: „... și mă opresc la vreo 2 km, unde era<u> instalate mitralierele lui Chihaiia (f. 49). În acest timp, însă, inamicul înainta spre Șelimberg, pe care îl ia și începe (sic!) să iasă lanțurile de trăgători inamice din (f. 49) sat spre noi... Regimentul nostru se retrăsese până la 2 km, mai la sud de Șelimberg.

În acest loc, am avut mulți răniți și morți, printre care și un ofițer de la Compania a II-a-Vasile Ionescu. Seara, luptele au încetat și ne-am retras în (f. 49v.) Veștem. Trupele, de asemenea, s-au retras la marginea satului, în avanposturi.

15 septembrie 1916 (joi). Ne-am retras la sud de sat, pentru a fi siguri de a nu ne bombarda. Până la ora 12 a fost liniște. După-amiază, însă, s-a dat ordin de retragere, deoarece inamicul înainta cu forțe superioare și protejate de focul artileriei. La ora 5, când ajungem în Tălmaci, unde era tot Corpul I de Armată, ne vine trista știre că tot Corpul nostru de (f. 50) Armată e pe cale de a fi făcut prizonier cu generali cu tot, deoarece ni se tăiasă retragerea.

Era o zarvă teribilă. Inamicul se apropia cu pași repezi spre Tălmaci, care era apărat numai de regimentul nostru- și acesta înjumătățit în urma p<i>erderilor suferite în luptele anterioare. El forma ariergarda Corpului I de Armată, care trebuia să reziste până se vor putea scurge în jos coloanele corpului. Se trimisese, în același timp, pe (f. 50v.) aripile defileului Oltului Rg. 1 de Grăniceri și Batl. 5 de Vânători, pentru a putea să ne înlesnească retragerea în țară.

În Tălmaci, erau mii<?> de care și sute de răniți în ambulanțele automobile, care așteptau să se încoloneze pe șoseaua ce duce spre defileu. Era o fierbere care nici nu se poate descrie (f. 51).

„Și ce dezastru pentru armată ca un întreg corp de armată, cu comandantii lui superiori, să fie <făcut> prizonier! Ce rușine și demoralizare pentru țară și ostașii lui! (f. 51v.).

Colonelul Oprescu este numit la Comanda Regimentului: „Deprimat și abia ținându-se pe picioare, mă roagă ca să stau lângă el. Plângând, îmi spunea de soarta nenorocită pe care o vom avea și că nu mai e niciun mijloc de scăpare. Eu căutam să-l îmbărbătez, zicând că bun e Dumnezeu și ne va scăpa și de aceasta (f. 52). El, însă, nu mai avea nicio speranță. Îmi spunea ce soartă nenorocită tocmai acum la bătrânețe și mă ruga să stau lângă el. Eu căutam să-l îmbărbătez, dar degeaba.

Regimentul nostru era la vreo 2 km de Tălmaci, pe care trebuia să-l apere. Venise un curier special de la Armata II, în care ne spunea ca să rezistăm până a doua zi dimineată, căci ne vine în (f. 52v.) ajutor și totul e salvat.

Era ora 7 și era aproape imposibil de rezistat până atunci, deoarece inamicul înainta cu pași repezi spre Tălmaci din 3 părți și cu forțe superioare. Eram înaintea

Tălmaciului cu colonelul. Ne-am retras în Tălmaci, să vedem ce mai e pe la Comandament. Aci, generalii țineau consiliu. Toți se rugau de generalul <Ioan> Popovici, comandantul Corpului I <Armată> ca să plece, el nu voia, zicând că moare împreună cu armata lui<!.>. Erau, într-adevăr, scene dramatice să vezi acești oameni plângând și așteptând sfârșitul împreună cu ceilalți. Erau <sic!>ceasuri 8 1/2 <seara?>. Deodată, se aude că au intrat patrulele germane în sat! A fost o panică indescriptibilă<!.> Sfârșitul ne era aproape: îmi pierdusem orice nădejde de scăpare. Numai atunci, generalul <Ioan> Popovici (f. 53v.), împreună cu <Matei> Castriș, s-au hotărât să fugă. Plângând și bătându-se cu pumnii în cap, au stins lamba, s-a<u> suit în automobile ș<i> – au plecat. Ambulanțele erau încolonate „în jos, pe șosea, la vreo 3 km de sat” (f. 54). „Patrulele au fost fugărite și omorâte” (f. 54v.). „Ațipisem nițel, dar nici nu se luminase de ziuă, când vine locotenentul Bengliu din companie, care era bolnav și îmi spune să o luăm înaintea convoiului, unde plecase<ră> și generalii, căci inamicul a și intrat în Tălmaci; cel puțin, să “ne prindă odată cu Cartierul General” (f. 55).

16 sept<embrie> 1916 (vineri). O luăm în jos spre defileu, intrăm în el, convoiul începe să se scurgă și el în jos, dar, după câțva timp, se oprește. Inamicul, care fusese respins (f. 55) de la gura defileului, unde se află satul Boița, se retrăsese pe munți și începuse să atace convoiul cu mitralierele... Când ajungem în satul Lazaret, care se află așezat în defileu și la câțiva km de graniță, suntem opriți de un atac viguros al (f. 55v.) inamicului de pe munte (f. 56). Aci, a fost o luptă pe viață și pe moarte. Au fost chemați înainte toți oamenii care purtau arme... Au luptat pe viață și pe moarte, luând mai multe mitraliere și împrășcând pe nemți prin munți. Totul depindea de acest atac <!.> Generalul Popovici, în culmea disperării și plângând, zicea că se aruncă în Olt (f. 56). Noi, ne așteptam sfârșitul, din moment în moment<!.>. Mii de trăsuri și care încolonate pe șosea, aveau să devină peste puțină vreme în posesia dușmanului. Dinapoi, cavaleria inamică ajunsese o parte din convoi și îl capturase; dinainte, mitralierele ne barau drumul. Oricine, în această situație, își poate închipui că nu mai aveam șanse de scăpare. Eram triști și deznădăjduiți cu toții (f. 56v.)

În urma asaltului aprig pe care l-au dat toți soldați<i> aflători în defileu, am putut scăpa. În trecerea, în grabă, se vedeau, atât pe șosea, cât și pe malul Oltului, zeci de morți nemți și români, printre care și maiorul Mitrescu din Regimentul 2 Vâlcea, cai de la trăsuri omorâți și striviți, zeci de care răsturnate. Intrăm pe pământul nostru. Ne credeam scăpați, când, la Râul (f. 57) Vadului, alte mitraliere încep să tragă în convoi. Cu ajutorul artileriei de munte, care bătea de pe ce<lă>lalt mal al Oltului, și cu al Regimentului 5 Vt., care fugărea pe inamic pe creastă, scăpăm și de acolo. În fine, ajungem la capul Căinenilor de Vâlcea. Aci, venise un batalion din Regimentul 2 Grăniceri de la Brașov, în ajutorul nostru. Generalul <Ioan Popovici>, în culmea disperării și plângând, le spune să se ducă cât mai în grabă ca să-i scape trenurile care erau în urma noastră... În urma acestei retrageri dezastruoase, Regimentul nostru <44 Infanterie Argeș: n.n.> n-a rămas decât cu 1800 de oameni, din 3500 câți erau: din cele 2 companii, cu ofițeri, cu tot, au fost luate prizoniere (Comp<ania>I – a locotenent Popescu și Compania 2 a căpitanului Hagi). Au luat sute de care cu provizii și muniții, care rămăseseră în urma convoiului, materialul întreg (f. 59v.) de la 2 spitale divizio-

nare, câteva baterii, în afară de panica pe care au produs-o retragerea dezastruoasă pe care am avut-o.

Maiorul Slăvescu și cu o bună parte din ofițeri și trupă, au trecut Oltul și au luat<-o> pe la Porcești, iar de acolo pe munte, pe la Coți. Ei au dus-o mai bine, căci, pe malul stâng al Oltului nu se afla inamic, așa că au mers (f. 60) nesupărați de nimenea.

În schimb, mulți s-au înecat în Olt, în goana nebună de a trece cât mai iute. Femei, copii, fugiți de prin satele pe care noi le cucerisem (sic!) și care luaseră drumul Țării noastre de teama ungurilor, s-au înecat în Olt și au fost zdrobiți de sutele de care ce se îngrămădeau...

Trei sferturi, însă, din Convoiul Corpului <I> de Armată (f. 60v.), poate chiar mai mult – a scăpat de a fi în mâinile inamicului, astfel că această ofensivă a lor nu le-a reușit așa după cum gândeau.

17 septembrie 1916 (sâmbătă). Aflu că am fost înconjurați numai de trădători și cauza acestei (p. 61) retrageri dezastruoase sunt spionii, care au înlesnit germanilor posibilitatea de ne tăia retragerea. Printre ei se află și șeful stației Căineni, Stinghe, care l-a și arestat, primarul și notarul din Porcești și Boița, toți români și puși de noi în aceste demnități, care, însă, au fost executați.

În același timp, vina este și a Comandamentului Superior, care nu luase în seamă telegramele Prefectului de Vâlcea (f. 61v.), prin care semnală prezența de detașamente inamice pe la Voineasa. La vederea acestora, șeful Corpului I de Armată zicea că sunt simple „viziuni”. Când, însă, i s-a semnalat că batalioane întregi au trecut la Voineasa, era prea târziu de a mai lua vreo măsură, căci inamicul ne ocupase poziții de retragere (f. 62).

20 septembrie 1916. Plecăm la 8 din Perișani. La Boișoara, ni se comunică să plecăm înainte la Greblești, iar de acolo la graniță, pe Muntele Coți, pentru a sta în defensivă, deoarece inamicul încearcă să treacă granița (f. 63).

Coți – „altitudinea de 2000 metri și e unul din punctele de graniță pe unde ar putea pătrunde inamicul. Facem vreo 7 ceasuri, urcând mereu pe un drum strategic făcut de grăniceri (f. 63v.).

La pichet, găsim pe colonelul Zizi Cantacuzino, Comandantul Regimentului 1 de Grăniceri și pe care noi îi schimbăm de pe poziție, înconjurat de 2 căpitani francezi, trimiși de Statul nostru Major, pentru a vizita frontul și a-și da părerile lor asupra instalării și funcționării mitralierelor noastre. Comandantul Regimentului: tot colonelul Oprescu (f. 64).

22 septembrie 1916. Pe creste se zăreau cu binoclu trupele noastre, vigilente, în șanțuri de adăpost, observând fiecare mișcare a inamicului, care se găsește în vale, la vreo 700-800 metri de linia noastră de trăgători. A sosit și ordonanța mea, Nedelcu (f. 65v.) de la București, care mi-a produs o nespusă bucurie, aducându-mi vești bune de acasă (f. 66).

23 septembrie 1916 (vineri). ... Comandamentul întregului sector de aici l-a luat colonelul Zizi Cantacuzino, ca fiind un militar ce cunoaște la perfecție locurile de aici, pe unde inamicul ar putea să invadeze (f. 66v.).

24 septembrie 1916 (sâmbătă). ... După amiază au fost executați 3 soldați, din pricină că 2 fugiseră din linia de (f. 66v.) santinelă, iar altul se împușcase în palmă, spre

a scăpa, astfel, de război. Au fost judecați sumar și executați imediat. Fiecare a fost legat cu mâinile la spate, a<u> fost spovediți de preot, iar, de la 10 metri din spatele lor, au tras o salvă de focuri o grupă de 8 soldați sub comanda unui sergent. Au căzut cu toți<i> morți și au fost imediat îngropați în locul unde au căzut. Erau de față la această tristă solemnitate delegați din toate companiile (f. 67), pentru a le arăta că toți acei care vor lipsi de la posturile lor vor fi executați. Mai toți soldații care erau pe acolo aprobau această pedeapsă. O pedeapsă drastică, dar, în aceste momente foarte bună, mai ales că e ordinul Marelui Stat Major (f. 67v.).

26 septembrie 1916 (luni). Acum 2 zile, la dreapta sectorului nostru, pe muntele Scara (lângă Negoii) și păzit de Regimentul 71, acesta a făcut prizonier un batalion de alpini cu 12 mitraliere. Tocmai când voiau să treacă granița și să ta<i>e retragerea armatei <a II-a> de la Bran, întocmai cum au operat cu noi.

Azi, însă, nu le-a mers, căci soldații noștri i-a<u> lăsat să intre și, pe (f. 69 v.) când se odihneau, a<u> început cu împușcăturile pe ei, așa că inamicul a fost nevoit să se predea, văzându-se, astfel, înconjurat (f. 70).

27 septembrie (marți). Am avut o zi foarte agitată. Inamicul caută să pătrundă în țară. Acum 7-8 zile au forțat aripa stângă, la Voineasa, dar a eșuat încercarea lor; acum câteva zile, au voit să încerce prin centru, pe Valea (f. 70) Oltului (pe la Căineni), dar au fost, de asemenea, respinși. Azi, au încercat aripa noastră – Coții, dar n-au făcut nimic, menținându-ne pe poziție.

Au întrebuințat același procedeu ca la 12 septembrie pe Grigore Berg, lângă Șelimbreg: ziua era liniștită și prevestitoare de vreun atac din partea lor. Pe la ora 5, a început să bată cu artileria toată creasta ocupată de noi. Era un iad, zgomotul pe care îl făceau sutele de pro<i>ectile de (f. 70v.) diverse calibre mari, pe care (sic!) îl asvârleau de la 10-12 km, astfel că artileria noastră nu putea s-o reducă la tăcere, mai ales că aici pe munte nu avem decât artilerie de munte, care bate până la 6 km, tunurile cu tir lung neputându-se aduce din cauza terenului accidentat. Această teribilă bombardare, asemănătoare celei de la Grigore Berg, a durat până seara târziu, făcând sute de victime, printre care și pe aghiotantul colonelului Zizi Cantacuzino, locotenentul Ganovici (f. 71), căruia i-a amputat piciorul mai sus de genunchi. Am avut peste 150 de răniți și morți. Rănile erau hidoase și teribile, de schije, de obuz, iar morții oribil mutilați... (f. 71v.)

Partea frumoasă și de admirat a ostașilor noștri a fost că, cu toată ploaia de obuze care cădea pe creasta unde se aflau ei în trăgători, niciunul nu și-a părăsit poziția, murind mulți pe (f. 72) locul unde se găseau. Sub focul artileriei lor, inamicul a încercat să înainteze și chiar înaintase până la 100 metri de creastă; mitralierele noastre, însă, i-a<u> lăsat să se apropie și îndată a<u> început să tragă, secerându-i, ca spicele de grâu. Cădeau și se rostogoleau în vale ca niște bolovani aruncați din deal în vale, așa că au fost nevoiți să se retragă.

Din cauza numărului mare de răniți (f. 72v.), toată noaptea am lucrat și am pansat peste 100 răniți, așa că de-abia am putut să isprăvesc pe la 2 noaptea, când, mort de oboseală, m-am culcat afară în fața unui foc, deoarece bordeiul unde dormeam era plin de răniți. Tot azi, am primit de acasă și revolverul cu scrisoarea de acasă, unde îmi

aduce trista veste că Pompei e rănit la picior. M-am liniștit, însă, când îmi spunea că rana e ușoară (f. 73).

28 septembrie 1916 (miercuri)... Distanța între ei și noi este (f. 73v.) de vreo 800-1000 metri. Poziția noastră, însă, predomină pe a lor, căci creasta noastră e mult mai înaltă decât a lor: cu ceea ce ne sunt superiori, însă, îi cu artileria. Au, într-adevăr, o artilerie admirabilă și mult superioară nouă. Tunurile lor sunt de calibru mare și cu tir lung, trăgând din vale asupra noastră de la vreo 10-12 kilometri, astfel că artileria noastră e incapabilă a acționa asupra artileriei lor, din care cauză ei bat nesupărați (f. 74) de nimenea.

Infanteria noastră, însă, e mult superioară lor, nu prin mijloacele moderne de luptă, cât prin eroismul și disprețul de moarte. Dacă am fost bătuți la Sibiu, în urma retragerii noastre și am fost bătuți numai de artilerie și de numărul considerabil de mitraliere pe care îl au, iar nici defel de numărul soldaților sau de calitățile lor militare. Acum, însă, s-a văzut (f. 74v.) și la noi că mitralierele joacă un rol considerabil în război, înlocuind o singură mitralieră 60 oameni, astfel că a început să ne sosească pe front foarte multe mitraliere franțuzești, cu care punem pe inamic la respect, cum îl vedem că se mișcă. Dacă am avea și aici artilerie, tot atât de bună ca a inamicului, am fi mult superiori lui. Din nefericire, până acum artileria grea și bună (f. 75) e dusă pe frontul de Sud, de acțiunea căruia depindem și noi. Până când nu se rupe frontul bulgăresc și nu îi batem acolo, noi nu mai luăm aci ofensiva, ci ne apărăm granițele pe viață și pe moarte, stând în defensivă (f. 75v.)... Înlocuirea generalului Popovici „care a fost cauza dezastrului de la Sibiu” cu generalul Praporgescu, de care se aud numai (f. 76v.) bune. Ceilalți 4 doctori care sunt la Coți „și care sunt toți moldoveni” (f. 77).

29 septembrie 1916 (joi). Colonelul Zizi Cantacuzino – „de statură potrivită, cu ochii vioi și cu o barbă mare, neagră, purtând o căciulă de astrahan în cap și cu un baston în mână, ai crede că e un rus veritabil. De un curaj extraordinar și mereu cu înjurătura pe buze – fiind obiceiul lui să înjure la orice vorbă – este foarte iubit de soldați. Eu îl admir cu atât mai mult, cu cât, fiind de o familie mare și arhimilionar, ar fi putut foarte bine ca să se stea în timpul războiului, la București, la vreun comandament, ferit de toate mizeriile (f. 79v.) războiului. A preferat, însă, să stea în locul cel mai periclitat, comandând Regimentul de grăniceri. Lui îi datorăm faptul că nemții, după dezastrul nostru de la Sibiu, n-au înaintat în țară, căci imediat ce a trecut granița cu grănicerii lui, s-a oferit, fără vreun ordin de sus, cu tot regimentul lui, aici la Coți, la graniță, rezistând, astfel, de la început la vreo încercare de invazie a inamicului, fapt pentru care i s-au adus laude, fiind propus pentru avansare. Poate că, dacă nu ar fi făcut acest lucru, noi am fi (f. 80) acum în retragere spre Pitești, iar inamicul ne-ar fi zdrobit granița, intrând în țară (f. 80v.).

30 septembrie 1916 (vineri). Zi frumoasă, liniștită și cu toate acestea nenorocită pentru Corpul I de Armată, fiindcă comandantul acestui corp, simpaticul și bunul general <David>Praporgescu, în care toți își pusese nădejdea și speranțele, a fost din întâmplare lovit mortal de o schije de obuz, iar iubitul <lt.>-col. Zizi Cantacuzino, rănit, de asemenea, dar ușor. Venise de dimineață, însoțit de maiorul Rădulescu de (f. 80v.) la Statul Major al diviziei noastre și maiorul Dimitriu, ca să recunoască pozițiile de aci.

Dimineața, vizitase o parte bună din front, iar după amiază avea de gând să vadă și restul. Pe la ora 2 <p.m.>, am plecat cu toții, dar, după 10 min<ute>de la plecarea lor, se aude zgomotul unui pro<i>ectil căzut în locul pe unde se găseau și unde se mai afla o comp<anie>din Regimentul 2 Vâlcea. De la bordeiul unde ne aflam, am (f. 81) auzit sute de gemete și vaiete ale soldaților loviți de obuz, căci căzuse în mijlocul lor, iar soldații, alergând spre noi, ne striga<u> să venim imediat la fața locului, căci domnul general și domnul colonel sunt răniți. Într-un suflet, am alergat la locul dezastrului. Când am ajuns eu, generalul, întins jos, de-abia mai răsufla, iar pulsul era slab: o schijă de obuz îi intrase în partea dreaptă a toracelui și îi produsese o hemoragie internă. Când l-am văzut, m-a apucat un plâns și, pansându-l, nu puteam să spun decât „Sărmanul domnul General”. Lângă dânsul, colonelul Zizi Cantacuzino, rănit ușor la obraz, lângă ochiul drept, mă întrebă în franțuzește despre soarta generalului. Îi spun tot adevărul și, pe o foaie de cort, îl transportăm la postul de prim-ajutor. Pe drum (f. 82), însă, generalul își dă sufletul. Era o tristețe generală și mulți plâneau, căci îl știau om cu o inimă bună și calități militare admirabile. Colonelul se urcă și el sus... dus de 2 (?) soldați, îi vedem toți medicii plaga, o pansăm din nou și îl sfătuim să meargă jos la Spital, să stea vreo câteva zile. După multă insistență din partea noastră, se hotărăște, în fine, să se (f. 82v.) ducă jos, căci voia, încă rănit fiind, să comande trupele înainte.

La plecare, ne-a mulțumit la toți de felul cum l-am îngrijit pe el și pe general, rugând să-i dăm pe o hârtie numele noastre. În locul lui, pentru zilele cât va absentă, a fost chemat colonelul Oprescu. După ce a plecat el, o tristețe generală ne-a cuprins pe toți, parcă se făcuse un gol în jurul (f. 83) nostru, odată cu plecarea lui și, parcă, ne era frică să mai stăm în asemenea poziție periculoasă, când nu-l mai avem pe el ca comandant.

Acel pro<i>ectil mizerabil, care a fost aruncat din întâmplare de inamic, pe lângă aceste 2 victime înalte, a mai făcut 25 morți și vreo 50 răniți, dintre care și 2 ofițeri, toți de la Regimentul 2 Vâlcea și vreo 3-4 de la noi.

ÎNSEMĂRI DE PE FRONT ALE SOLDATULUI ELEFTERIE C. POPESCU DIN COMUNA ARGETOAIA, JUDEȚUL DOLJ

Ileana Cioarec

Istoria unei țări se scrie de oameni cu pregătire specială (îndeosebi istorici), care cercetează diverse izvoare și alcătuiesc sinteze pe anumite perioade sau chiar pe întregul decurs al existenței unui popor. La scrierea istoriei unui națiunii pot aduce contribuții, mai mult sau mai puțin importante, oameni simpli, cu anume vocație către acest domeniu. În rândul acestora se înscriu și numeroșii participanți la diferite momente din istorie, care au lăsat urmașilor lor mărturii scrise sau orale despre ceea ce au văzut și au trăit. Unul dintre ei a fost și soldatul Elefterie C. Popescu din satul Argetoaia, județul Dolj, participant la campaniile militare din timpul Primului Război Mondial. Carnetul său de însemnări care numără circa 30 de file se află în păstrarea Serviciului Județean Dolj al Arhivelor Naționale Dolj, colecția Manuscrise.

În urma intrării României în luptă, în Primul Război Mondial, alături de Puterile Antantei împotriva Puterilor Centrale, prin mobilizarea de la 15 august 1916, un număr mare de locuitori au fost înrolați în diferitele regimente ale armatei române. Printre ei s-a numărat și Elefterie C. Popescu. Acesta, la 19 septembrie, a fost nevoit să se despartă de membrii familiei și să se înroleze în Regimentul 26 Rovine.

Soldatul își începe expunerea insistând pe despărțirea de unii membrii ai familiei în ziua de 19 septembrie 1916: „ultima plecare și despărțire de casă, copii, soră și nepoți a fost pe ziua de 19 septembrie 1916. De soția și de mama mea m-am despărțit la 9 octombrie, la Craiova în fața Hotelului Mercur”¹. Din Craiova, în ziua de 15 octombrie, Regimentul 26 Rovine s-a îndreptat spre centrul de instrucție de la Slatina, deplasându-se cu căruțele detașamentului. Deplasarea s-a făcut în condiții grele, drumul „fiind noroiu, fiindcă plouase cu câteva zile înainte de plecare”². După o primă zi de mers au ajuns în localitatea Balș, unde au și rămas până a doua zi, fiind cantonați în casele locuitorilor. De la Balș s-au îndreptat spre Slatina, însă din cauza numărului mare de trupe staționate în acest oraș au fost nevoiți să se îndrepte spre satul Curtișoara, din comuna Teslui. Elefterie C. Popescu mărturisește că în această comună a întâlnit pe un anume Dumitru Sârbu prin intermediul căruia a reușit să transmită o telegramă familiei sale. În satul Curtișoara detașamentul a staționat timp de șapte zile. De la Curtișoara soldații s-au deplasat la Slatina, unde Elefterie C. Popescu, după cum însuși relatează, a primit vizita mamei sale³. În timpul șederii la Slatina, soldații din Regimentul 26 Rovine au aflat că trupele germane, după ce respinseseră atacurile armatei române, reușiseră să

¹ Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale, Colecția Manuscrise, dosar 202, f. 2.

² *Ibidem*, f. 14.

³ *Ibidem*, f. 2v.

cucerească Oltenia și Muntenia. După ce au staționat timp de 14 zile în Slatina, soldații s-au îndreptat către Ploiești. Pe drumul dintre Slatina și Pitești, pe care au fost nevoiți să-l parcurgă pe jos, au fost atacați de un aeroplan german. În continuare soldatul Elefterie C. Popescu relatează că trei aeroplane germane, în încercarea lor de a găsi trupele românești, au bombardat orașul Pitești. De la Pitești la Ploiești soldații s-au deplasat cu căruțele detașamentului. Odată ajunși la Ploiești, soldații din Regimentul 26 Rovine au fost împărțiți: o parte din soldați au fost înrolați în Regimentul 27 Infanterie, iar o altă parte în Regimentul I Grăniceri. Soldatul Elefterie C. Popescu a fost încadrat în cel din urmă regiment. Înrolarea în regiment s-a făcut în localitatea Strejnicu, situată la 3 kilometri de orașul Ploiești⁴. După înrolare toți soldații din Regimentul I Grăniceri au fost trimiși să asigure paza podului de căi ferate din localitatea Crivița, județul Prahova⁵.

Atacul survenit din partea trupelor germane a determinat regimentul românesc să se retragă și să se îndrepte spre Buzău și apoi spre Mizil. Au ajuns în această localitate în seara zilei de 28 noiembrie 1926⁶. A doua zi au primit misiunea să apere localitatea Inotești din județul Buzău. La scurt timp după ce s-au așezat pe poziții, trupele românești au fost atacate de artileria germană. În ciuda ploii de gloanțe care venea asupra lor, soldații români au reușit să țină piept trupelor germane până la ora cinci după amiază. Atunci trupele românești au primit ordin să se retragă spre Mizil. A doua zi atacul asupra soldaților români a continuat. Regimentului I Grăniceri i s-a alăturat și Regimentul 44 Infanterie. Confruntarea dintre armata română și cea germană a durat timp de o noapte și o zi. În ceea de a doua noapte, regimentele românești au fost nevoite să se retragă, fiindcă fuseseră înconjurate de o trupă de cavalerie germană. În tot acest timp artileria germană a bombardat orașul Mizil⁷. Soldatul Elefterie C. Popescu susține că în această localitate era să fie luat prizonier de către soldații germani. A reușit să se salveze grație condițiilor meteorologice nefavorabile nemților: „în acea zi a fost o ceață mare”.

Retragerea armatei române s-a făcut pe podul de cale ferată, soldații îndreptându-se spre localitatea Șarânga, unde au și ajuns la orele 4 după amiază. Au fost reparați în linia a treia de rezistență. Aici, la luptele duse cu trupele germane, a luat parte și Regimentul 44 Infanterie. În această localitate, deși a dat dovadă de un brav eroism, Regimentul I Grăniceri condus de căpitanul Gheorgheiu Cristea a fost nevoit să se retragă din fața inamicului german, mult mai numeros și mai bine dotat cu armament⁸. Părăsiți de Regimentul 44 Infanterie, soldații din Regimentul I Grăniceri, pentru a nu cădea prizonieri, au fost nevoiți să se retragă și să se îndrepte, prin munți, spre Râmnicu Sărat. Drumul pe care au fost nevoiți să-l parcurgă a fost greu „fiindcă era zăpadă și ziua era cald și se topea zăpada și alunecam”⁹. În drumul lor spre acest oraș s-au înălțat cu mai multe patrule rusești, care i-au ajutat să treacă prin frontul rusesc și să ajungă în

⁴ *Ibidem*, f. 3-4.

⁵ *Ibidem*, f. 4v.

⁶ *Ibidem*, f. 5.

⁷ *Ibidem*, f. 18.

⁸ *Ibidem*, f. 5v-6.

⁹ *Ibidem*, f. 18v-19.

localitatea Râmnicu Sărat. Nici în această localitate nu au staționat foarte mult. De la Râmnicu Sărat soldații, din cauza atacurilor repetate ale trupelor germane, au fost nevoiți să se retragă în localitățile Focșani, Soveja, Câmpuri (județul Putna), Panciu, Păunești, Adjud, pentru a ajunge în cele din urmă la Corbeasca¹⁰. Drumul pe care l-au parcurs a fost unul extrem de dificil, din cauza ploii care cădea neîncetat. La Corbeasca au ajuns în seara zilei de 29 decembrie 1916 și au staționat aici până la 5 februarie anul următor. În tot acest timp, soldații acestui regiment, făcând instrucție, de la Corbeasca au ajuns, continuând instrucția, și în alte localități din Moldova: Podul Turcului, Ivești, Bârlad, Zorleni, Albești, Cornu, Crețești de Jos, Huși, Răsești, Ghermănești, Stăniliești, Răculești, Fălticeni, Blăgești, Murgeni, Cavadinești (județul Covârlui), Codalbi, Corodu, Tecuci, Nicorești, Valea Piscului Corbului, Adjud, Onești, Sticlărie. Drumul dintre aceste localități soldații români au fost nevoiți să-l parcurgă noaptea pentru a nu fi atacați de avioanele germane. Au ajuns în localitatea Sticlărie în seara zilei de 30 iulie 1917. A doua zi soldații acestui regiment s-au alăturat celorlalte trupe românești, care trebuiau să facă față atacurilor venite din partea germanilor. Confruntarea dintre cele două armate română și germană a durat de la ora 9 și jumătate dimineața până la ora 5 după amiază, soldații români reușind să respingă trupele nemțești. La ora 5 după amiază trupele românești au primit ordin să nu mai înainteze. Au rămas pe poziție până la 2 august, când au primit dispoziție să se retragă spre Onești. Retragerea s-a făcut prin munți, pentru a nu fi atacați de inamic. La ieșirea din munți, așa cum relatează soldatul Elefterie C. Popescu, au fost atacați de trupele germane. În urma confruntării cu nemții, regimentul românesc a pierdut 2 soldați de la mitralieră și 2 cai¹¹.

Până să ajungă la Onești, Regimentul I Grăniceri a luat parte și la luptele duse de armata română în localitatea Chioșuri, pierzând peste 750 de soldați. Elefterie C. Popescu mărturisește că în plutonul lui rămăseseră numai 16 oameni¹². Au ajuns la Onești în ziua de 4 august. Au staționat aici timp de două zile. La 6 august s-au îndreptat spre Nicorești, unde au și ajuns în seara aceleiași zile, așezându-se pe poziție. În ziua următoare, „în luminatul zilei”, trupele germane au început să bombardeze artileria românească. În ciuda faptului că se trăgea asupra lor, soldații români au reușit să înainteze și să respingă inamicul pe o distanță de 3 kilometri. Luptele de la Nicorești au durat până la 20 august. Îmbolnăvindu-se de icter, soldatul Elefterie C. Popescu a fost nevoit să părăsească câmpul de luptă și să se trateze la spitalul din Piatra Neamț¹³. La 23 septembrie Elefterie C. Popescu s-a reîntors pe front, luând parte la luptele de la Poiana lui Boboc-Oituz. A rezistat pe front doar până la 14 octombrie 1917 când, îmbolnăvindu-se din nou, a fost nevoit să se reîntoarcă în spitalul din Piatra Neamț¹⁴. La întoarcere a aflat că regimentul său fusese scos de pe câmpul de luptă la 23 noiembrie, iar de la 1 decembrie, aflându-se la Iași, a fost cantonat în Palatul Rosnoveanu, situat în fața Mitropoliei. Elefterie C. Popescu alături de camarazii săi a staționat la Iași până în

¹⁰ *Ibidem*, f. 6-6v.

¹¹ *Ibidem*, f. 7-9.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, f. 9v-10.

¹⁴ *Ibidem*, f. 10v.

aprilie 1918, când s-a semnat și pacea. Pe toată perioada șederii la Iași, soldații au făcut gărzi și instrucție¹⁵. De la Iași s-au deplasat la Răești, unde au rămas până la 19 mai. În ziua de 19 mai s-au reîntors la Iași, fiind demobilizați.

Informațiile lăsate mărturie de soldatul Elefterie C. Popescu sunt extrem de prețioase, ele ajutându-ne să înțelegem mult mai bine jertfa depusă de înaintașii noștri pentru realizarea Marii Uniri.

¹⁵ *Ibidem*, f. 25.

**DESPRE OCUPAȚIA GERMANĂ DIN NORD-VESTUL JUDEȚULUI GORJ
ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL.
DIN ÎNSEMNĂRILE LUI VALERIU OPREANU (OCTOMBRIE-DECEMBRIE
1916), ADMINISTRATORUL PLASEI BRĂDICENI**

Gabriel Sarcină

Despre ocupația germană și austro-ungară asupra județului Gorj, din timpul primului război mondial (1916-1918), regăsim informații în diverse lucrări, studii sau articole de specialitate¹. Există însă și demersuri care tratează explicit momentul invaziei inamice², mai precis intervalul de timp cuprins între octombrie și decembrie 1916. Ori materialul nostru încearcă să vină în completarea acestei abordări, oferind totodată informații lăsate de un martor implicat direct în aceste evenimente. Este vorba despre Valeriu Opreanu³, administrator al plasei Brădiceni⁴ din județul Gorj, rămas în

¹ Vezi: N. Jac. Constantinescu, *Atrocități germane*, Tipografia Lumina, Tg. Jiu, 1919; V. Marinouiu, *Aspecte ale ocupației militare străine în Gorj în primul război mondial*, în „Litua. Studii și cercetări”, II, Tg. Jiu, 1982, p. 191-206; V. Andrițoiu, *Din activitatea Tribunalului militar german din Târgu Jiu în timpul primului război mondial*, în „Litua. Studii și cercetări”, II, 1982, pp. 207-215; V. Smeu, *Un erou gorjean – Victor Popescu*, în „Litua. Studii și cercetări”, III, 1986, p. 482-488; V. Andrițoiu, *Învățământul gorjan în timpul participării României la primul război mondial*, în „Litua. Studii și cercetări”, IV, Tg. Jiu, 1988, p. 255-278; L. Deaconu, *Aspecte ale luptei populației din Gorj împotriva ocupanților în anii 1916-1918*, în „Litua. Studii și cercetări”, VII, Tg. Jiu, 1997, p. 166-173; G. Sarcină, *Aspecte referitoare la orașul Târgu Jiu în timpul ocupației germane din primul război mondial (1916-1918). Secvențe de viață cotidiană surprinse prin cercetări din arhivele gorjene*, în „Litua. Studii și cercetări”, XVIII, Tg. Jiu, 2016, p. 288-297.

² În acest sens menționăm: N. Pătrășcoiu, *Bătălia de la Jiu, octombrie 1916*, în „Litua. Studii și cercetări”, II, Tg. Jiu, 1982, p. 217-228; M.N. Pătrășcoiu, *Incursiunea de la Arsuri a grupului „Jiu” în primul război mondial. Din memoriile generalului de divizie Nic. Pătrășcoiu*, în „Litua. Studii și cercetări”, VIII, Cluj Napoca, 2000, p. 157-166; C. Enășel, *Din amintirile unui participant (sublocotenentul C-tin Enășel) la războiul de întregire națională (1916-1918)*, în „Litua. Studii și cercetări”, XVI, Tg. Jiu, 2003, p. 365-368.

³ Valeriu Opreanu a fost administratorul plasei Brădiceni. El a rămas în funcție și după ocuparea județului Gorj de către invadatori. Din această postură a încercat să ridice moralul populației, dar să ia și măsuri drastice împotriva contrabandiștilor sau pentru a evita epidemiile. Ulterior, la 13 August 1917, a fost condamnat de Tribunalul Militar german din județul Gorj la 5 ani închisoare deoarece nu a denunțat autorităților militare pe „unul din criminalii unui soldat ungar”. Din această pedeapsă a executat 1 an și 10 luni în închisoarea Halle an der Salle din Germania.

⁴ În preajma izbucnirii primului război mondial, județul Gorj era împărțit în „... 8 plăși <care grupau> 120 de comune rurale <la care erau arondate> 398 de sate și 24 de cătune” (v. *Dicționarul Statistic al României întocmit în baza recensământului General al populațiunii din 19 decembrie 1912*, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, vol. 1, București, 1914, p. 434). Plasa Brădiceni, cu reședința în comuna cu același nume, la momentul invaziei inamice, era condusă de administratorul V. Opreanu și grupa „19 comune și 36.227 locuitori” (*Ibidem*, p. 396-401). Constatăm însă că din Hotărârea Comisiei

această funcție, conform propriei mărturisiri: „atât la prima invazie cât și la cea de a doua și aceasta pentru că am avut ordinul armatei semnat de Dl. General Lupescu”⁵.

Materialul documentar lăsat de Valeriu Opreanu este important pentru a avea o imagine mai clară asupra momentului invaziei centralilor în nord-vestul județului Gorj și până la ocuparea Capitalei. Credem noi că este oportun de reținut cum au reacționat autoritățile comunale din această regiune gorjeană în această situație. Și reiese clar acest lucru (!). Cum s-a manifestat populația? Care a fost atitudinea invadatorilor? Dar a Armatei Române? Ce reacție au avut localnicii la primele contacte cu avangarda armatei germano-austro-ungare? Au fost localnici care au colaborat cu inamicul? Sunt întrebări legitime ale căror răspunsuri le regăsim parcurgând însemnările⁶ lăsate de Valeriu Opreanu pe care, parțial, le redăm în cele ce urmează:

12 octombrie 1916. Mișcare de agitație în parte din comunele plasei mele; populația și o parte din autoritățile comunale precum și jandarmii au părăsit comuna lor fugind care încotro apucau, scornindu-se că inamicul și-ar fi făcut apariția prin împrejurimi”⁷.

13 octombrie 1916. Agitația continuă; parte din populația rămasă a plecat și dânsa”⁸.

14, 15 și 16 octombrie 1916. Armata noastră a luat contactul cu inamicul, teatrul de operațiuni fiind coprins între comunele Peștișani, Arcani, Stroești, Bâlta, Runcu, Dobrița, Lelești, Bârsești și Târgu Jiu. Bubuitul tunurilor și sgomotul împușcăturilor și al mitralierelor făceau să dârdăie geamurile din prin împrejurimi și acest sgomot amestecat cu vaele femeilor și al fricoșilor părea că vine dintr-un infern (...) mulți plecași se reîntorceau iar în carele cu boi se vedeau venind agale convoiuri încărcate cu ce bruma aveau fiecare iar în vârf cocoțată câte o mamă cu pruncul strâns la sânul ei, speriată parcă de a nu fi sfâșiat de un ce necunoscut. Lupta își continua cursul cu toată furia și din când în când vești îmbucurătoare de înfrângerea inamicului, de isgonirea lui. Timp de trei zile trecute ca o clipă, toți fiind cu gândul îndreptat la isbânda trupelor noastre, la alinarea durerilor celor suferinzi, lupta se apropiase de sfârșit, răniții umpluse casele transformate în infermerii, morții se îngropau în urma măsurilor luate, dar și dușmanul nu a avut mai puține pierderi, ai noștri se resbunase îndeajuns lăsând pe câmpul de luptă sute și sute de ai lor, iar prizonierii sosiți în număr destul de numeros păreau a fi veseli, sătui parcă de atâta resboi⁹!

17-24 octombrie 1916. Inamicul înfrânt a fost urmărit în continuu de bravii noștri ostași și populațiunea satelor intrase în viața obicinuită de toate zilele¹⁰.

centrale pentru judecarea funcționarilor care au servit sub ocupațiune reise că V. Opreanu coordona „plasa Brădiceni care se compune din 37 de comune” (Arhivele Naționale Istorice Centrale – în continuare se va cita A.N.I.C –, fond Ministerul de Interne, dos. 714/1919, f. 78).

⁵ *Ibidem*, f. 85.

⁶ Precizăm că însemnările lui V. Opreanu au fost preluate din original fără a interveni în text, ba mai mult am păstrat inclusiv grafia acelor vremuri. Totuși, unde a trebuit să intervenim, completările noastre au fost redată prin <...>.

⁷ *Ibidem*, f. 87.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, f. 88-90.

¹⁰ *Ibidem*, f. 90.

25-30 octombrie 1916. În timp ce tunurile bubuiau din nou ca să-i alunge peste hotare, începuse transportul pradei luate. Zeci de care încărcate cu munițiuni de tot felul: tunuri, chesoane, bucătării, care, cartușe, obuze și altele se expuneau în fața primăriei orașului Târgu Jiu, pentru ca lumea să vadă faptele bravilor noștri comandanți, vitezei noastre armate! Deodată se semnalizează iarăși prezența inamicului, de data aceasta însă mult mai numeros, mai furios, părând că totul voește să răstoarne în calea lui. Urmărirea încetează și s-a căutat a se ține piept cu bărbăție împiedicându-se de a pătrunde la noi. Lumea din nou a început să se frământă¹¹.

31 Octombrie 1916. Spitalele cu răniții din oraș¹² începuse a se evacua, panica creștea din ce în ce mai mult și fiecare căuta un refugiu. Populațiunea începuse a se alarma (...) sârmele telefonice au fost tăiate în interesul armatei noastre (...), <am transmis oamenilor> a sta fiecare la casa lui pentru ca avutul să nu fie distrus de rău voitori rămași în comună, vitele să fie îndepărtate pe cât este posibil, pentru a nu fi luate de inamic care după toate probabilitățile urma să-și facă apariția prin comună¹³.

2 Noiembrie 1916. Patrurile inamice și-au făcut apariția prin comunele Peștișani, Șomănești, Cornești, Ceauru până la 2 Km de Brădiceni. Populațiunea neavând cine să o îndrumeze, deja pusese în care ce bruma avea pe acasă, astfel că convoiuri lungi cât vedeai cu ochii mergeau rătăcite la voia întâmplării neștiind încotro să apuce, încurcând cu desăvârșire drumurile. Tineri și bătrâni, fete și femei cu prunci la sânurile lor, vite cu duiumu, țipete și jalete umplând văzduhul îți făcea impresia unei omeniri desperate, fugită de groaza unui foc monstruos, care căuta să o mistuie, fiecare căutând un refugiu. Patrurile inamice care erau din ce în ce mai dese, nu s-au detat la prăzi, mulțimea la salutul oamenilor și erau recunoscători față de femeile care le dădeau turtițe când li se cereau, fiind sleiți de foame și rebegiți de frig¹⁴.

3 Noiembrie 1916. Lupte violente s-au angajat, auzindu-se tunurile, mitralierele și puștile în direcția Șomănești, Cornești, Bălești¹⁵.

4 Noiembrie 1916. Pe la orele 11⁰⁰ dimineața se zărește în direcția Peștișani o trupă inamică. După scurt timp s-a auzit o mică luptă angajată din direcția Frânțești-Peștișani și apoi o retragere bruscă din partea inamicului înspre Brădiceni, unde la comanda de „Halt” a comandantului lor, trupa s-a oprit. De la orele 12-4 după amiază, această trupă compusă din una baterie de artilerie, un escadron de cavalerie și un pluton de biciclete, s-a dedat la jafuri. Două tunuri, instalate unul în dreptul cimitirului și celălalt în dreptul școalei, au tras câte o ghiulea bătând spaima în populație că Brădicenii vor fi distruși, aceasta însă s-a făcut în scopul de a da urma armatei noastre. Locuința D-lui Judecător¹⁶ și a D-lui Avocat precum și poșta unde prin spargere au

¹¹ *Ibidem*, f. 91.

¹² Este vorba despre orașul Târgu-Jiu.

¹³ *Ibidem*, f. 91-92.

¹⁴ *Ibidem*, f. 93-96.

¹⁵ *Ibidem*, f. 96.

¹⁶ Mai precis clădirea Judecătoriei Rurale Brădiceni căreia „... cu ocazia invaziei în Țară a trupelor germane, i s'a distrus încuetoarele de la camera de consiliu și de la aceea a archivei, precum și un geam al ușei de la intrarea în localul judecătoriei; obiecte cari, după prețurile din localitate, se urcă la suma de lei 45” (S.J.G.A.N., fond Judecătoria Rurală Brădiceni, dos. 1/1917-1918, f. 37 și 51).

devastat totul, luând de la poște tutunul și parte din timbre în valoare de mai multe mii de lei, iar de la comercianți, lumânări, chibrituri, sfoară și alte lucruri trebuitoare lor. Bisericele au fost pângărite, lumânările toate luate, prăpădindu-se și obiectele sfinte (...), acolo unde populația se găsea la casele lor, germanii nu au devastat, luând numai păsări și de ale mâncării, scutind pe cei săraci cu desăvârșire. Soldații unguri, deși s-au purtat mai brutal, nu s-au dat nici dâșii la acte de sălbăticie. La orele 4 după amiază, inamicul a părăsit Brădiceni, după ce au ridicat și ovăzul de la secția de Jandarmi, distrugând și armele comunei care au fost lăsate la voia întâmplării. Până la orele 8 seara liniște, iar de la această oră patrulele inamice au început din nou a-și face apariția venind din direcția Bâlta și Arcani unde notarul comunei Bâlta a fost făcut prizonier din ziua de 2 noiembrie până la 4 noiembrie seara când a fost pus în libertate¹⁷.

4-5 Noiembrie 1916, noaptea. Toată noaptea, patrulele călărețe inamice în număr de 15-20, au cutreierat satul Brădiceni¹⁸.

5 Noiembrie 1916. La orele 10⁰⁰ patrulele inamice și-au făcut din nou apariția, dar au dispărut imediat căci o patrulă a noastră a sosit în comună, spunându-le că inamicul se găsește în direcția Bâlta și în pădurea Arcani, rugând-o a anunța trupele noastre ce se găseau la Șomânești. La orele 12⁰⁰ din zi inamicul a sosit din nou, împușcând-o pe femeia Călina Ion Șt. Popescu¹⁹ – care va înceta din viață în seara zilei de 5 noiembrie 1916 – și instalând santinelele la nordul satului Brădiceni, în dreptul școlii, iar comandantul lor, un Maior, s-a stabilit în cârciuma lui I. Ciolofan²⁰.

7 Noiembrie 1916. La orele 9⁰⁰ dimineața, două patrule de Infanterie inamică venind dinspre cantonul Bâlta, și-au făcut apariția la intrarea satului Brădiceni, mahalaua Mielărița, luând mălai și păsări de la locuitori iar în urmă au dispărut în aceeași direcție²¹.

7/8 Noiembrie 1916, noaptea. Patrulele de Ulani au cutreierat prin comune. Jafurile au continuat din partea ungarilor care s-au dat la adevărate devastări²².

8 Noiembrie 1916. Patrulele ungurești și germane, în forță de 20 soldați călări, se risipiseră prin comunele Brădiceni <și> Bâlta, patrulând pentru a nu fi surprinsă Infanteria inamică ce se instalase în aceste comune. Până la orele 4 după amiază, inamicul s-a dat la oarece jafuri fiind în mare parte unguri, luând pe lângă ale hranei <și> velnițe, scoarțe, marame și chiar porci de pe la oameni. Nu mult după aceasta inamicul s-a retras în grabă în urma înștințării aduse de doi germani venind din direcția orașului Tg. Jiu pe motociclete, luând drumul spre Tismana, unul dintre aceștia a fost omorât de șeful postului Topești în dreptul primăriei Tismana deși se predase iar celalt rănit și internat în cura spitalului Tismana unde i s-a extras glonte. Motocicletele, după spusa oamenilor, s-au ridicat de Jandarmi și s-au înaintat la Baia de Aramă. Odată cu aceasta a fost

¹⁷ A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, dosar 714/1919, f. 96-100.

¹⁸ *Ibidem*, f. 100.

¹⁹ Despre uciderea „... femeii Călina/Anghelina Ion St. Popescu, de trupe austro-germane, pentru că n'a voit să spună direcția în care plecase o companie de soldați români din Reg. 41 Infanterie”, vezi pe larg în N. Jac. Constantinescu, *Atrocități germane*, p. 53.

²⁰ A.N.I.C., Fond Ministerul de Interne, dosar 714/1919, f. 100-101.

²¹ *Ibidem*, f. 105.

²² *Ibidem*, f. 105-106.

împuşcată și femeia Ana Gheorghe Mihalea, însă ușor rănită și internată de asemenea în cura spitalului Tismana²³.

8/9 Noiembrie 1916, noaptea. Inamicul nu și-a mai făcut apariția²⁴.

9 Noiembrie 1916. Toată ziua liniște²⁵.

9/10 Noiembrie 1916, noaptea. O patrulă inamică și-a făcut apariția în partea de Vest a comunei Brădiceni înspre pădurea Racova și apoi a dispărut²⁶.

10-11-12 Noiembrie 1916. Nimic nou. În această ultimă zi am plecat prin comunele: Peștișani, Topești, Tismana. La secția Tismana, ca și la secția Brădiceni, jandarmii au avut grijă de a scăpa numai avutul lor, lăsând armele comunei la voia întâmplării care la Brădiceni au fost sfărâmate de inamic. Fiind târziu nu m-am mai putut duce și în alte comune, însă am comunicat prin telefon cu autoritățile comunale: Godinești, Pocruia, Celeiu <cărora le-am recomandat> să povățuiască oamenii de a rămâne liniștiți la casele lor²⁷.

16/17 Noiembrie 1916. Două automobile cu 4 ofițeri germani au trecut prin Brădiceni și apoi s-au înapoiat la Tg. Jiu²⁸.

28 Noiembrie 1916. S-au ridicat de guvernanții comunei 99 perechi bocanci lăsați în primirea Notarului comunei Bâlta – care are domiciliul în comna Brădiceni – de către Regimentul 43 Infanterie. O dată cu aceasta, primarul a ridicat și paturile de la secția de Jandarmi, făcând și percheziție la locuința Judecătorului²⁹.

3 Decembrie 1916. Primarul a plecat la Tg. Jiu plângându-se Comandamentului german că nu poate face serviciu din cauza mea căci fac instigații printre locuitori de a nu se supune³⁰.

4 Decembrie 1916. Găsindu-mă la Tismana am fost anunțat de către ajutorul de primar printr-un trimis să mă prezint imediat la Comandamentul german³¹.

5 Decembrie 1916. După o noapte de insomnie am plecat, împreună cu Starețul Mănăstirii Tismana, <spre Târgu Jiu> pentru a mă desvinovați de faptul grav ce mi se imputa că fac instigație³².

7 Decembrie 1916. M-am dus la Prefectură însoțit de D-nul Niculescu, primarul orașului și de translator, unde am așteptat Prefectul – un militar desăvârșit, cu multă prestață, foarte demn și simpatic – pentru a fi prezentat. I-am comunicat cauza prezentații mele și i-am demonstrat că faptul ce mi se impută nu este decât o calomnie³³.

10 Decembrie 1916. În această zi, încă de la orele 3⁰⁰ din noapte am plecat la oraș cu zece persoane, fruntași ai satului, așteptând sosirea Prefectului. Acești fruntași,

²³ *Ibidem*, f. 105-107.

²⁴ *Ibidem*, f. 107.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*, f. 107-108.

²⁸ *Ibidem*, f. 108.

²⁹ *Ibidem*, f. 126-127.

³⁰ *Ibidem*, f. 129.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, f. 130.

³³ *Ibidem*, f. 131-132.

indignați de abuzurile săvârșite de primar și ajutorul de primar, au declarat cu toții nevinovăția mea. În consecință, primarul Ilie Dan, împreună cu ajutorul său, învățătorul Buligan au fost băgați la celulă 48 de ore. Prefectul m-a rugat, și-a insistat ca să primesc funcțiunea de Sub Prefect³⁴.

11 Decembrie 1916. Duminică, în fața întregii comune Brădiceni, am ținut o cuvântare oamenilor, <pe care i-am anunțat că am acceptat funcția de> sub prefect deși nu mi se servește nici o leafă. Le-am recomandat cu insistență de a înceta cu tăeatul din pădurile statului care se făcea în mod sălbatic, a repara toate podurile și podețele, a asculta de toate ordinele și poveștile ce li voi da³⁵.

14 Decembrie 1916. Mi s-a adus vestea din București, de primarul comunei Arcani, că scumpa mea soție și copilul sunt în viață³⁶.

17 Decembrie 1916. Sâmbătă am plecat la Târgu Jiu pentru a mă confirma în postul de Sub Prefect și seara când m-am înapoiat mi s-a povestit, de bătrâna menajeră, că în lipsa mea o patrulă ungurească a luat ovăzul ce aveam și 20 pachete de tutun³⁷.

18 Decembrie 1916. Am dorit a face o anchetă cu bocancii, tutunul și timbrele furate însă am renunțat pentru mai târziu deoarece se afla de Comandamentul german și îmi era teamă că toate aceste obiecte să nu fie luate de dâșii³⁸.

Sfârșitul lunii Decembrie 1916. Începuse să izbucnească epidemiile în întregul județ. Lipsa de doctori, farmacii, medicamente se resimțea din ce în ce mai mult. Mortalitatea creștea continuu mai ales în comunele rurale unde aveam a face cu niște oameni ignoranți³⁹.

³⁴ *Ibidem*, f. 133.

³⁵ *Ibidem*, f. 135-136.

³⁶ *Ibidem*, f. 137.

³⁷ *Ibidem*, f. 138.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, f. 139.

CONTRIBUȚIA MEHEDINȚENILOR LA EPOPEEA UNITĂȚII NAȚIONALE ÎN LUMINA DATELOR CUPRINSE ÎN MEMORIILE ÎNVĂȚĂTORILOR PARTICIPANȚI CA OFIȚERI (DIN REZERVĂ) AI ARMATEI LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Mite Măneanu

Se împlinesc 100 de ani de la intrarea României în Primul Război Mondial, alături de Puterile Antantei. Pentru noi acesta era Războiul Reîntregirii, așa cum apare și în numeroasele documente rămase de la cei direct implicați. Astfel, în teribilele încleștări din Carpați și Dobrogea din toamna anului 1916, precum și în marile bătălii din vara anului 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz, printre cei care și-au dovedit cu prisosință virtuțile ostășești se găsesc și numeroși ostași originari din Mehedinți. În rândul acestora sunt mulți învățători care, în calitate de comandanți de subunități, s-au aflat permanent în fruntea trupelor, neprecupețindu-și viața. Cei mai mulți au făcut parte din regimentele afectate grupurilor operative „Cerna”, „Jiu” și „Olt”¹, ce aveau ca misiune cucerirea aliniamentelor din Banat și Ardeal și apoi bararea căilor de acces a trupelor germano-austro-ungare spre inima țării. Unii au luptat în Dobrogea, alții la Dunăre sau în zona Banatului, toți cu conștiința că își fac datoria față de patrie și poporul din care proveneau. Despre comportarea unora dintre aceștia aflăm date interesante, necuprinse în alte surse, decât din memoriile înaintate de ei Revizoratului școlar al județului Mehedinți, la puțin timp după terminarea războiului, memorii ce se găsesc acum la Arhivele Naționale din Drobeta Tr Severin², descoperite și publicate de noi încă din 1978.

Unul din sectoarele cele mai grele ale frontului îl constituia, în vara și toamna anului 1916, cel al Cernei, unde acționa grupul (divizia) cu același nume, ce avea ca obiectiv ocuparea și menținerea pozițiilor întărite din această parte. La început frontul Diviziei I a fost împărțit în două sectoare de brigadă: Brigada I infanterie cu Regimentele 17 și 57 infanterie, două baterii de 75 mm, o baterie de obuziere și una de artilerie grea, de 105 mm, în sectorul Orșova – Curmătura, și Brigada 2 infanterie cu Regimentele 1 și 31 infanterie, Divizionul 1 din Regimentul 1 artilerie și o baterie de 63 mm, în sectorul înălțimilor Meterez, Vârful Pedeglava, Șerpi, Padeșiu, Vârful Cocoșului, stabilind legătura, la Balta, cu grupul Jiu³.

¹ Mite Măneanu, *File din cronica eroismului învățătorilor mehedințeni în Primul Război Mondial*, în „Școala Mehedințiului”, nr. 3, 1978, p. 49-53; *Idem*, „Fapte de eroism din Războiul Reîntregirii. Contribuția mehedințenilor”, în vol. *România în Primul Război Mondial*, Editura Empro, Focșani, 1998, p. 258-269.

² *Ibidem*, p. 49-50; 258-261.

³ *România în războiul mondial, 1916-1919*, vol. I, cap. 1-8, București, 1934, p. 106-107.

Despre luptele din această zonă va povesti mai târziu **învățătorul Dumitru Stuparu** din Halânga, care își amintea că în noaptea de 14 august 1916, în fruntea plutonului său din Regimentul 57 infanterie, a trecut granița pe la pichetul Negrușa, atacând dealul Meterezele lui Tudor. După o luptă aprigă, poziția a fost cucerită, cu care prilej el a fost rănit, iar un alt învățător (**Nicolae Erceanu**) ucis. Pentru vitejia sa, **Dumitru Stuparu** este citat prin Înaltul ordin de zi nr.7 din 28 septembrie 1916⁴. La aceleași lupte participă și sublocotenentul învățător **C.G. Erceanu** din Izvorul Aneștilor, care făcea parte din Regimentul 17 Mehedinți. Acest regiment, împreună cu Regimentul 57 infanterie, tot mehedințean, și 1 Dolj, primise ordin să întreprindă acțiuni, începând cu zorii zilei de 15 august, pentru ocuparea punctelor Meterezele lui Tudor și Piciorul Cocoșului, în perspectiva cuceririi Alionului și pozițiilor din stânga Cernei⁵. La 19 august este atacat dealul Alion, în cursul unei lupte despre care **C.G. Erceanu** scria că „... întrecu toate așteptările căci după șapte ore de luptă inamicul fu aruncat înapoi și cu aceasta se accelerează căderea întregului șir de pozițiuni” (inamice, n.n.)⁶. În continuare el se distinge și în luptele pentru ocuparea pozițiilor de pe dealul Moșu, de lângă Orșova, apărat cu înverșunare de adversar.

Contraatacurile inamice ce vizau Orșova și spatele pozițiilor de pe dealul Moșu, cucerite de români, sunt respinse, iar la 21 septembrie 1916 are loc un contraatac al batalionului din care făcea parte **C.G. Erceanu**, descris astfel de către acesta: „După un foc scurt, când soarele răsărise, la semnalul gornistului, porni înainte în strigăte de ura! Inamicul este respins, capturând 70 de prizonieri, trupă și un ofițer (...). Ce brav este soldatul român în ofensivă. Cu ce veselie nebună merge la moarte strigând ura! ori chiuind”⁷. Cu toate acestea, luptele pentru menținerea dealului Moșu continuă cu înverșunare prilejuindu-i sublocotenentului învățător noi ocazii de afirmare. Astfel, la un atac al adversarului, el intervine în flancul plutonului luptând cot la cot cu ostașii săi, mânduind ca și aceștia armamentul din dotare⁸.

În aceeași perioadă, au loc lupte grele și pentru ocuparea pozițiilor Ozoina și Drănic⁹, unde se disting sublocotenenții învățători **Ioan D. Cioclov** din Poroina Mare și **Victor Iupceanu** care, cu subunitățile lor din Regimentul 17 Mehedinți au atacat, la 19 august, punctele respective, capturând 200 de prizonieri, 2 tunuri și 2 aruncătoare de mine. Pentru purtarea lor vitejească ambii sunt decorați cu „Steaua României” cu spade fiind citați pentru fapte eroice¹⁰. Ei se vor remarca și în luptele ce au urmat, mai ales în cele de la Orșova, lupte în care compania din care făcea parte învățătorul **Ioan D. Cioclov** a apărat capul de pod stabilit acolo, respingând în lupte grele, corp la corp, Regimentul 2 de vânători bavarezi. Pentru eroismul său el este din nou propus pentru decorare, încredințându-i-se comanda Companiei a VI-a

⁴ Arhivele Naționale Drobeta Turnu-Severin, fond Revizoratul școlar al județului Mehedinți, dosar 44/1918, f. 32 (în continuare se citează Dosar cit.).

⁵ *Ibidem*, f. 5; *România în războiul mondial, 1916-1919*, vol. I, p. 332-335.

⁶ *Ibidem*, „Revizoratul școlar”, dosar 44/1918, f. 5.

⁷ *Ibidem*, f. 6.

⁸ *Ibidem*, f. 7.

⁹ *România în războiul mondial, 1916-1919*, vol. I, p. 331.

¹⁰ *Dosar cit.*, f. 90.

cu care, la 9 noiembrie, va apăra și poziția de la Botu Alionului, acoperind astfel retragerea trupelor noastre¹¹.

Lupte grele se dau, în septembrie 1916, și pentru apărarea aliniamentelor înaintate Topleț-Bârza, ocupate încă de la 26 august, și mai ales pentru apărarea sectorului Padeșului de lângă Topleț, considerat cel mai greu¹². În menținerea acestor poziții se evidențiază în mod deosebit sublocotenentul învățător mehedintean **Virgiliu Gr. Păunescu** din Regimentul 31 Calafat, care rămăsese singurul ofițer din compania sa. La 16 septembrie, își amintea acesta, sub acoperirea tirului artileriei de mare calibru și mai ales a tunurilor mari, betonate de la Mehadia, inamicul reușește să se apropie până la 30 de metri de poziția numită Botul Padeșului, tot de lângă Topleț. „*Se începe o luptă disperată – scria el la câțiva ani după aceste evenimente. Nici un soldat nu da înapoi (...). Tocmai seara la ora 4 p.m. s-a terminat lupta. Inamicul e respins cu grele pierderi, lăsând numai în dreptul companiei noastre 50 de morți*”¹³. Compania este citată prin ordin de zi.

În timpul retragerii grupului „Cerna” pe direcția Turnu-Severin, la Jidoștița, Regimentul 31 Calafat este atacat de inamic. Compania din care făcea parte **Virgiliu Păunescu** primește misiunea să protejeze convoiul. „*Pornim spre sat în goană nebună – scria el – cu plutoanele unul după altul, într-o formație subțire. Ajungem râul, îl trecem cu repeziciune cu toate că inamicul ascuns prin șanțuri, prin case, și prin grădini aruncă asupra noastră o ploaie de gloanțe (...). Îl împingem pe inamic în centrul satului (Jidoștița, n.n.), luptând neconținut pentru cucerirea fiecărui țarc de paie, șanț, casă*”¹⁴. În acest fel regimentul își poate continua nestingherit retragerea prin Halânga – Culmea Matorățului – Erhevița – Izvorul Aneștilor – Rogova – Bucura – spre Tia Mare – Olt, evitând astfel izolarea în zona de operații, căci inamicul se pregătea deja, la 5/18 noiembrie, să intercepteze linia ferată la Filiași-Prunișor¹⁵.

La luptele din acest sector al Cernei și munților Mehedinți au participat și alți învățători precum **Dumitru Dăncău** din Cremenea, **Vasile Păsărescu** din Mătăsari, **Ion Stoichițescu** din Plopi, **C.I. Stoican** din Costești, **Ioan C. Baloiescu** din Bobaița, **Ivan Firu** din Gârbovăț, **Nicolae Pagubă** din Strehaia, **Sabin Coifan** din Lupoiaia, **Mihai C. Marinchescu** din Ciovârnașani, **Dumitru I. Cercel** din Cernaia și alții¹⁶, care nu și-au precupețit viața pentru apărarea pământului țării, amenințat cu cotropirea.

Lupte grele au loc în perioada august-octombrie 1916 și în defileul Jiului. Și la acestea au luat parte învățători din Mehedinți între care unii s-au distins în mod deosebit. Printre aceștia **Iancu M. Pleșa** din Busu, care împreună cu alți 13 învățători a făcut parte dintr-un batalion de asalt al Regimentului 26 Rovine, luat împreună cu alte unități din sectorul Cernei¹⁷ și folosit ca trupă de asalt la Jiu, pentru respingerea inami-

¹¹ *Ibidem*.

¹² *România în războiul mondial*, vol. II, cap. 9-19, București, 1936, p. 826.

¹³ *Dosar cit.*, f. 118.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ C. Kirieșcu, *Istoria Războiului pentru întregirea României*, vol. I. București, 1922, p. 378; Nicolae Fuiorea, *Unele aspecte ale ocupației austro-germane în perioada anilor 1916-1918 în județul Mehedinți* în „Contribuții istorice mehedintene”, Dobeta Turnu-Severin, 1976, p. 23.

¹⁶ *Dosar cit.*, f. 10, 20-21, 39, 56, 63, 70, 94, 103, 107, 150.

¹⁷ *România în războiul mondial*, vol. II, p. 821-826.

cului întărit pe vârful Muncelului și Siglăul. Citând prin ordin de zi acest batalion, **generalul Cocărăscu** aducea mulțumiri ofițerilor învățători pentru eroismul lor. Prin Înaltul Decret Regal nr. 3137 din 7 decembrie 1916, sublocotenentul **Ioan M. Pleșa** este decorat cu „Steaua României” cu spade, cu mențiunea „*Pentru bravura cu care a condus plutonul pe câmpul de luptă*”¹⁸. În raportul de înaintarea lui la gradul de locotenent, **colonelul Trușculescu**, comandantul Regimentului 26 Rovine, arăta: „*L-am văzut și apreciat în ziua de 27 septembrie 1916 la atacul Muncelului Mic și în ziua de 1 octombrie 1916 la atacul Siglăului Mic când, în fruntea plutonului său, desculț, căci aluneca iarba, a urcat muntele Muncelul Mic neținând seama de focul inamicului*”¹⁹. În luptele din acest sector se mai remarcă și sublocotenentul învățător **Dumitru Gândacu** din Fântâna Domnească care, cu Regimentul 41 infanterie, ce făcea parte din grupul Jiu, participă la luptele de la Petroșani, Merișor, Blidaru, Măgura, Aninoasa, Vulcan și altele. În lupta de la Cetatea Bolii (Transilvania), împreună cu compania sa, atacă o baterie de artilerie inamică și după o grea luptă, reușește să o scoată din acțiune și apoi să reziste până la capăt, deși era înconjurat din trei părți de dușman. Este înaintat la gradul de locotenent²⁰.

În luptele de aici se evidențiază și învățătorul **C.I. Stoican** din Costești, care luptă la Câmpul lui Neag și mai ales la Peștișani (14 octombrie), unde printr-o acțiune îndrăznească întoarce cu subunitatea flancul stâng al inamicului, punându-l pe fugă și capturându-i materialul de război. Pentru aceasta este propus la avansare²¹. La fel ca el sunt menționați învățătorii **Ion Lăcrariu** din Burila Mică (luptă la Peștișani, Lupeni, Buliga, Dealul Scurtu și apoi pe Valea Oltului), **Ion Dobrescu** din Busu, (la Peștișani, Roșia, Bolboși, Severinești, Turnu Severin etc.²²), **Gh. Roșculescu** din Zegujani, **Victor I. Vâlceanu** din Drăgotești și alții²³.

Paralel cu luptele de la Jiu, în defileul Oltului au loc de asemenea încleștări înverșunate pentru respingerea unui adversar puternic și tenace. Documentele și memoriile timpului consemnează eroismul învățătorilor mehedințeni veniți cu regimentele dislocate de pe frontul Cernei, pentru întărirea dispozitivului de apărare de aici²⁴. Iată cazul sublocotenentului învățător **Dumitru I. Cercel** din Tâmba care, după ce cu Regimentul 57 infanterie participase la luptele din sectorul Cerna, este transferat pe pozițiile de pe muntele Vârful lui Dan, unde rezistă cu tenacitate, împreună cu plutonul său, atacurilor inamice. Descrierea făcută de el luptelor de aici este memorabilă, meritând a fi redată: „*Jeșim din tranșee, soldații nu șovăie, pornesc cu toții, vitejii mei... Gloanțele dușmane curg ca grindina, soldații cad grămadă unii peste alții. Rândurile se răresc. Avem foarte mulți răniți și morți (...)*”. Între timp însă inamicul contraatacă în sectorul companiilor

¹⁸ *Dosar cit.*, f. 124.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, f. 51.

²¹ *Ibidem*, f. 59.

²² El a făcut parte din detașamentul col. Tăutu care, în noiembrie 1916, a dus lupte grele la Bolboși, Severinești și Turnu-Severin, provocând serioase pierderi inamicului. (Nicolae Fuiorea, *art. cit.*, p. 23-24); C. Kirișescu, *op. cit.*, p. 397.

²³ *Dosar cit.*, f. 35, 125, 132.

²⁴ *România în războiul mondial*, vol. II, p. 826.

vecine, respingându-le și punând regimentul într-o situație critică. „*Trebuia în această situație - consemnează el în continuare - să mențin tranșeele mele căci în caz contrar tot regimentul ar fi fost învăluit și atacat pe flanc și la ziuă aruncat în Olt. Înțelegând această situație, cu curajul disperării, hotărâsc menținerea tranșeelor cu riscul de a fi măcelăriți până la zioă de dușmani. Țip la soldați și strig în lungul tranșeii: curaj băieți, trageți cu putere. Murim aici căci tranșeele nu trebuie date. Fuga e pentru mișei, nu pentru vitejii de la a șasea*”²⁵. În acest fel la Vârful lui Dan inamicul este oprit. Cu alt prilej el organizează un contraatac prin surprindere, tot pentru pozițiile întărite de pe acest munte, acțiune încununată cu succes²⁶. La luptele următoare, pentru munții Pietrosu, Robu și Murgașu, participă și sublocotenentul învățător Dumitru Stuparu din Halânga care, pentru comportarea sa vitejească, este propus spre avansare²⁷. Tot în acest sector acționează și sublocotenentul învățător **Nicolae Pagubă** din Strehaia care, după ce luptase în sectorul Cerna și apoi la Robu și Murgașu, este trimis cu compania ce o conducea să cucerească pozițiile inamice de pe muntele Veverița. Iată cum descrie el manevra realizată pentru a cădea în flancul și în spatele inamicului. „*Pe la ora 1 și 1/2-2 p.m. s-a început atacul sub focul celor două obuziere ce se instalaseră în urma noastră(...). Urcăm culmile prăpăstioase cu mult avânt, unde s-au distins sergentul Tomescu, inimosul instructor Pană, caporalul Bacria, soldatul Mânjină și alții. Cu cât ne apropiem mai mult cu atât ploaia de gloanțe devenea mai grozavă, mai nimicitoare și mai înfocată*”²⁸. În acest fel se reușește cucerirea pozițiilor respective. Urmează alte lupte, pentru munții învecinați și apoi retragerea la Topolog. La luptele din această zonă participă și învățătorii **Ioan Stoichițescu** din Plopi, care este și rănit la 7 oct. 1916, **Ivan Firu** din Gârbovăț, **Constantin Buteică** din Gemeni (rănit la Olatu), **Vasile Păsărescu** din Mătășari etc.²⁹.

După străpungerea fronturilor de la Jiu și Olt și evacuarea Olteniei, armata noastră a purtat un șir de lupte grele pentru stăvilirea inamicului, apărarea capitalei și închiderea căilor de acces spre Moldova. În această dificilă epopee este pilduitor drumul parcurs de locotenentul învățător mehedintean **Ioviț Gheorghe** din Regimentul 26 Rovine care, în octombrie 1916, luptase în munții Argeșului (la Fruntele și Măgureanca) și, deși a fost rănit, s-a prezentat la unitate încă nevindecat, iar apoi luptă la Albești și Cerbureni pe Argeș, apoi lângă Pitești, unde este rănit a doua oară și, în fine, la Finta și Cioceni-Parepa, unde este rănit a treia oară. După o scurtă ședere la spital se prezintă la unitate participând la luptele din vara anului 1917 pe frontul Muncelului (Putna)³⁰. Sau cazul sublocotenentului învățător **Aristide Popescu** din Regimentul 1 Vânători care în momentul când divizia sa este surprinsă la Tâncăbești, împreună cu plutonierul Almăjanu, desface pânza drapelului și îl salvează din mâinile inamicului³¹. Și exemplele ar putea

²⁵ *Dosar cit.*, f. 151.

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ *Ibidem*, f. 32.

²⁸ *Ibidem*, f. 95.

²⁹ *Ibidem*, f. 20-21, 39, 49, 63.

³⁰ *Ibidem*, f. 23.

³¹ *Ibidem*, f. 3.

continua, căci mulți dintre cei ale căror unități s-au retras peste Olt, reușind să scape de încercuire, au parcurs acest drum greu de luptă, până să ajungă în Moldova.

Trecându-se la reorganizarea armatei noastre, în iarna și primăvara anului 1917, mulți mehedințeni au fost incluși în regimentele reconstituite, având prilejul să participe la marile bătălii în vara aceluiași an³². Printre ofițerii învățători care s-au evidențiat în această etapă trebuie menționat **Mihai C. Marinchescu** din Ciovărnășani (din Regimentul 17 Infanterie) care deși fusese rănit la Racovița – Arcani, pe când conducea un atac la baionetă³³, reușește să ajungă în Moldova, unde se specializează în mitraliere, devenind comandantul Companiei 1 de mitraliere din regimentul său. În perioada 1 aprilie – 10 iunie 1917 luptă la Momâia-Velesani, iar după aceea participă la ofensiva de la Mărășești luând parte la străpungerea frontului inamic și mai ales de la Cotu-Rasca-Câmpurile unde, lovit de o schijă de obuz, nu și-a părăsit postul continuând lupta alături de ostașii săi. El a mai luptat în acea vară pe pârâul Lepșa, la dealul Rudina și la Fața Schitului, unde secțiunile de mitraliere conduse de el au respins atacurile succesive ale inamicului³⁴. Despre lupta de la Coșuna-Oituz el scria: „...am luptat zi și noapte respingând în 4 zile 23 de atacuri inamice. Aici a trebuit să trag în mai multe rânduri singur cu mașina, în lipsă de servanți, rămași morți sau răniți, pentru a păstra frumoasa reputație ce dobândisem în luptele de poziție”³⁵. Mai târziu face parte dintr-un batalion de asalt, desfășurând lupte grele la Cireșoia, unde a căzut și sublocotenentul învățător **Constantin Vamvu**, tot din Mehedinți. Drept recompensă pentru comportarea sa vitejească este ridicat la gradul de căpitan³⁶. Un alt combatant de la Mărășești, învățătorul **Constantin Pârvulescu** din Miculești, își amintea la puțin timp după terminarea războiului: „... la Mărășești am respins atacurile vrăjmașilor cu cea mai mare îndârjire, stând în tranșee zile și nopți, atât pe timp de ploaie cât și pe vreme frumoasă”³⁷.

La luptele din acea vară au participat și învățătorii **V. I. Buzariu** din Brădetu, comandant al companiei de mitraliere din Regimentul 39 infanterie, ridicat la gradul de locotenent pentru comportarea sa în luptele din sectorul Dumbrava, învățătorul **Constantin Buteică** din Gemeni, care fusese rănit la Olat, lângă Sibiu și reușise să se retragă în Moldova, unde pentru comportarea sa este ridicat în grad, la excepție, sau **Nicolae Foartă** din Braniște, la rândul său rănit în octombrie 1916, și care cu Regimentul 28 infanterie ia parte la ofensiva de la Mărășești, luptând la Varnița și Dealul Porcului. La fel ca ei, **Ioan Stoichițescu** din Plopi, rănit și el în munții Argeșului, dar care ia parte la ofensiva din vara anului 1917 (luptă la Furceni, Cosmești, Mărășești și Muncelu) fiind propus de două ori pentru decorare³⁸. Și exemplele pot continua.

³² Mai întâi au trebuit să plătească un greu tribut tifosului exantematic – cimitirul de la Costești-Neamț al celor 1300 de mehedințeni răpuși de boală, fiind o mărturie grăitoare a jertfei lor (*ibidem*, f. 81).

³³ *Ibidem*, f. 107.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*, f. 108.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, f. 110.

³⁸ *Ibidem*, f. 11, 39, 49, 85.

Din studiul documentelor epocii reiese cu pregnanță concluzia că alături de zecile de mii de ostași originari din Mehedinți, care și-au vărsat sângele pentru apărarea pământului străbun (peste 12 000 au murit), învățătorii mehedințeni prezenți pe front au fost la înălțimea aceluși moment de cumpănă. Ei au stat în mijlocul ostașilor-țărani, precum stăteau în satele unde își făceau apostolatul. Despre comportarea lor pe front ei invitau să fie întrebat (...) „... *soldatul, tovarășul nostru de tranșee*” – așa cum scria învățătorul **Dumitru I. Cercel** din Tâmba, răspunzând unor afirmații tendențioase făcute de unii necunoscători ai realităților dramatice din toamna și vara anilor 1916-1917 – *tovarăș de zile grele și soți nedespărțiți ai luptelor noastre. Ei știu cine am fost noi învățătorii lor, știu să ne califice, știu să ne noteze. Nota lor e nota cea adevărată, cea care să cuvine nouă, fiindcă ei ne-au cunoscut avântul și entuziasmul*³⁹. Mulți nu s-au mai întors, unii s-au întors cu răni sau slăbiți de boli și eforturi, însă mândri că au contribuit cu sângele lor la propășirea patriei. „*Am muncit cu cinste și din inimă pentru înfăptuirea visului în care am fost legănați din fașă* – conchidea în finalul unui memoriu înaintat în 1919 Revizoratului școlar al județului Mehedinți, învățătorul **Ion Lăcrariu** din Burila Mică – *am pierdut sânge pentru țara mea, dar azi când văd că izbânda a fost a noastră pot zice: am trăit timpuri mari și sfinte, sunt fericit că am luat parte activă în războiul mondial. Trăiască scumpa-mi țară mărită!*⁴⁰ Era credința ce anima pe aceia care se acoperiseră de glorie în lupta pentru desăvârșirea Unității Naționale Românești.

Astfel de izvoare documentare, prezentate succint în acest context, sunt doar o parte dintre numeroasele mărturii care atestă contribuția mehedințenilor la Marele Efort Național consacrat desăvârșirii Unității Naționale prin uriașele sacrificii făcute în Războiul Reîntregirii. Stau de strajă în fața uitării **Cartea de Aur a Eroilor Mehedințeni** (unicat național) căzuți în acest război, cuprinzând peste 12.500 de nume, **Mărețul Monument al Eroilor din Parcul Rozelor**, inaugurat în 1933 la centenarul orașului Tr. Severin de către Regele Carol al II-lea și extraordinarul marș și cântec ostășesc „*Trec Batalioane Române Carpații*”, care își are originea și autorii la Turnu-Severin în 1914, unde învățătorul **Gh. Roiban** din Vânăjuleț, erou al Războiului Reîntregirii, precum și al Războiului din Est din 1941-1944, a compus versurile marșului „*La Turda*”, iar profesorul de muzică **Vasile Buică**, de la Liceul Traian, muzica⁴¹. Acest marș compus pentru Corul „*Doina*” evoca epopeea istorică înfăptuită în 1599-1601 în Transilvania și Moldova de Mihai Viteazul – trecerea Carpaților de către oștile Țării Românești între care și Oastea Mehedințenilor și dobândirea Primei Noastre Uniri. Îndemnul pentru

³⁹ *Ibidem*, f. 152.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 35.

⁴¹ Am prezentat pe larg asemenea aspecte din diverse publicații apărute cu diverse ocazii. La rândul său, Virgiliu Tătaru a alcătuit și publicat în 1998 o antologie de texte, selectate din presa interbelică, volume de amintiri, culegeri ș.a numită sugestiv „*Cu moarte pre moarte călcând*” (Drobeta-Turnu Severin, 1999). La sugestia noastră, același Virgiliu Tătaru a alcătuit și publicat în anul 2000 o culegere de documente intitulată *Memoriile învățătorilor mehedințeni din Primul Război Mondial*. Din păcate, această culegere nu respectă exigențele obligatorii cerute de metodologia publicării documentelor (aparatură critică și referințele lipsesc), astfel că cercetătorul este obligat să se ducă tot la documentul de arhivă.

contemporani era clar, fiind sesizat de autoritățile germane de ocupație, care l-au anchetat și condamnat și pentru aceasta pe **Gh. Roiban**⁴².

Într-un cuvânt ***Generația Eroică a Reîntregirii Naționale*** a avut și în Mehedinți reprezentanții săi exemplari a căror amintire și prețuire se cuvine a fi cultivată fără preget în mentalul comunității noastre și la începutul mileniului trei, exemplul lor fiind un profund subiect de meditație.

⁴² „Cu moarte pre moarte călcând”, p. 47-66.

ÎNSEMĂNĂRILE PROFESORULUI ILIE CONSTANTINESCU PRIVIND PARTICIPAREA SA LA PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Paul-Emanoil Barbu

Ilie Constantinescu a văzut lumina zilei la 1 noiembrie 1874 și a trecut în eternitate la 10 februarie 1960. El face parte din galeria personalităților culturale care s-au remarcat în domeniul învățământului secundar românesc, ca și în alte sectoare din domeniul culturii, precum etnografia, folclorul, muzeologia și altele, prin activitatea lor deosebită și prodigioasă. Născut în comuna Dioști (pe atunci în județul Romanați, azi în Dolj), într-o familie de moșneni înstăriți, după absolvirea primelor trei clase primare în localitatea natală, pentru o mai bună pregătire, părinții l-au dus la Școala primară nr. 2 din Caracal, unde l-au înscris tot în clasa a treia, după care a urmat și ultima clasă. S-a aflat printre premianți, fiind recompensat în fiecare an cu cărți școlare. Cursul secundar l-a absolvit la Liceul „Carol I” din Craiova (sept. 1888 – iun. 1895), o școală de mare prestigiu, după care a urmat Secția Istorică a Facultății de Litere din cadrul Universității din București (sept. 1895-iun.1898). Concomitent, a absolvit și Secția Istorică a Școlii Superioare Normale din Capitală, fiind coleg cu Theodor Alesseanu, Gr. Murgoci, Șt. Ciuceanu și C. Moisil. S-a format ca intelectual în atmosfera spirituală a ultimului deceniu al secolului al XIX-lea, dominată de mari personalități ale culturii naționale – precum Titu Maiorescu, Al. Odobescu, Dimitrie Onciul, V. A. Urechia, Nicola Iorga – care și-au pus o puternică amprentă asupra sa. Cărturar de marcă, cu vaste cunoștințe de specialitate și generale, eminent pedagog și profesor, a slujit catedra cu abnegație, devotament și chiar devoțiune, timp de peste 40 de ani, la instituții școlare de prestigiu din Oltenia. După ce timp de opt ani (sept. 1898 – sept. 1906) a predat la Gimnaziul Real (viitorul Liceu „Frații Buzești”), Liceul „Carol I” și Școala Normală de Învățători din Craiova, s-a transferat la Gimnaziul Real „Ioniță Asan” din Caracal, pe care l-a și condus un timp. Transformat în liceu (în septembrie 1919), a rămas la catedră până în 1944 (continuând să predea și după pensionarea sa din septembrie 1938). În același timp, a avut ore și la Școala Normală de Învățători din Caracal. Activitatea sa nu s-a limitat numai la cariera didactică, ci a îmbrățișat o gamă largă de sectoare, făcându-și un bun renume și prin colecțiile sale de cărți, periodice, izvoare arheologice și numismatice, documente istorice, materiale folclorice, obiecte de artă populară, timbre poștale etc. Biblioteca sa, de peste 12.000 de volume, conținea și cărți de o valoare inestimabilă, pe care nici Biblioteca Academiei Române nu le poseda. De asemenea, a colaborat la revistele „Arhivele Olteniei” și „Făclia”, dar timpul – date fiind multiplele sale ocupații – nu i-a permis valorificarea, nici măcar parțială, a colecțiilor sale¹.

¹ Vezi pe larg despre viața și activitatea sa: Paul-Emanoil Barbu, *Ilie Constantinescu. Profesor. Cercetător. Colectionar*, Craiova, Editura Alma, 2008; Idem, *Notele memorialistice ale profesorului Ilie Constantinescu*, Craiova, Editura Alma, 2012.

În ceea ce privește situația militară, se impune a preciza că, în 1897, pe când era student, a fost chemat la recrutare. După două amânări succesive, Cercul de recrutare Romanați l-a repartizat, ca „soldat bacalaureat, cu termen redus”, la Regimentul „Mihai Viteazul” nr. 16 din Capitală, unde a făcut stagiul militar în perioada 1 ianuarie – 1 iulie 1899. Imediat a susținut un examen pentru a fi înaintat la gradul de sublocotenent în rezervă, după care i s-a eliberat certificatul cu nr. 194 din 20 iulie același ani. Cu toate acestea, el nu a obținut acest grad decât mult mai târziu, în august 1914, în momentul izbucnirii primei conflagrații mondiale (participase la campania din 1913, ca simplu soldat). A făcut mai multe concentrări în toamna lui 1914 și în 1915, în cadrul Regimentului 59 Infanterie, care avea garnizoana la Caracal. La începutul lunii iulie 1916, fiind mobilizat, s-a prezentat la Batalionul de miliție din cadrul acestui regiment, cu gradul de sublocotenent în rezervă. I-a fost încredințată comanda Companiei a IV-a. A stat puțin pe câmpul de luptă, deoarece a fost făcut prizonier de către armata germană. Fiind un observator fin și atent al derulării faptelor și evenimentelor, el a lăsat posterității pagini memorabile, pe care le voi comenta în acest material².

Relatările sale conțin informații referitoare la o largă problematică legată de compania din subordinea sa: misiunea revenită, efectivul de oameni, dotarea, poziția ocupată, planul de luptă, evenimentele de pe linia frontului etc. De asemenea, acestea se referă la perioada prizonieratului, după ce el a căzut în mâinile armatei germane, și la revenirea în țară.

Batalionul de miliție din regimentul amintit și-a stabilit sediul la Corabia, având misiunea de a apăra linia Dunării împotriva unei invazii din sudul fluviului, pe distanța cuprinsă între gura Oltului și balta Potelu. O porțiune din acest sector, pe o distanță de 14 km, cuprinsă între gura Oltului și vecinătatea satului Gârcov, i-a revenit Companiei a IV-a din acest batalion, care și-a fixat reședința la Islaz (Romanați), avându-se în vedere poziția strategică a satului, care reprezenta cel mai important centru de apărare al zonei respective și locul cel mai potrivit de unde inamicul putea ajunge, după debarcare, la cele două „poduri de fier” de peste Olt: de la Islaz-Măgurele și Izbiceni. S-au stabilit cinci posturi de pază principale (1, 2, 3, 4 și 5) care comunicau între ele și cu centrul de comandă de la Islaz. La extremități se aflau punctele Via Peiovici, la vest și Gura Oltului, la est, iar între acestea, Porcărie, Vadul Boului și Bordeicul Blindat-Chicinet.

Compania a IV-a era alcătuită din 271 de oameni (soldați și grade inferioare), din contingentele 1894-1897, mai toți țărani săraci, neștiutori de carte, cu excepția gradatilor, și cu o slabă instrucție militară, și doi ofițeri, toți din Romanați. În afara lui Ilie

² Sursa acestui material o reprezintă două variante ale unui memoriu elaborat de Ilie Constantinescu relativ la prizonieratul său: a) *Memoriu de împrejurările în care am fost făcut prizonier la Izlaz (Romanați) la 11 noiembrie 1916*, înaintat Ministerului de Război, la 17/30 sept. 1918 și b) *Memoriu: Cum am fost făcut prizonier*, trimis la 18/31 dec. 1918, prin intermediul Depozitului de recrutare Romanați, Regimentului 59 Infanterie din Caracal. Prima variantă a fost publicată de Floriana Tîlvănoiu în *Memoria Oltului și Romanașilor*, nr. 3(37), an. IV, martie 2015, p. 78-83; nr. 4(38), an. IV, aprilie 2015, p. 89-93 și nr. 5 (39), an IV, mai 1915, p. 89-94, sub titlul *Jurnal de front 1916-1918* (I, II, III). (În continuare se va cita: *Memoria*); iar cea de a doua, de mine, în *Notele memorialistice ale profesorului Ilie Constantinescu*, Craiova, Editura Alma, 2012, p. 266-269 (În continuare se va cita: *Notele memorialistice*). *Memoriul* a fost editat fără comentarii.

Constantinescu mai exista, învățătorul Florea Dumitrescu, și el sublocotent în rezervă, ajutorul său. Pe lângă aceste efective, au mai fost „vărsați la companie” 57 de oameni proveniți din județele Dolj și Mehedinți, aparținând contingentelor 1900-1909, „dispensați” din Regimentul 71 Calafat, care „nu făcuseră nicun fel de exercițiu militar”. Compania a IV-a era înzestrată cu puști de la 1879 (cu un singur cartuș, cu glonțul de plumb), nu atât de performante, precum cele de ultimă generație. Soldații „dispensați” din Regimentul 71 Calafat erau înarmați cu puști austriece, mai bune, provenite din captura de război, dar nu trăseseră nici măcar un foc cu ele. Fiind puțină muniție, fiecărei puști date oamenilor din compania comandată de Ilie Constantinescu îi reveneau câte 200 de cartușe, iar celor veniți din Regimentul 71 Calafat, câte 161 de cartușe. Pentru pozițiile intermediare, mai exista o rezervă de 100 de oameni din Islaz. De asemenea, pe același sector de 14 km, în două puncte, lângă Porcărie și între Porcărie și Vadul Boului – în dreptul celor două deschizături ale Dunării – au fost amplasate câte două tunuri Krupp, de câte 78 mm, model 1868, și ele depășite ca putere de foc de cele ale inamicului, cu 60 de oameni, sub comanda locotenentului în rezervă D. Demetriu, care au fost înarmați cu puști austriece (captură de război), cu câte 35 de cartușe. Dată fiind cantitatea insuficientă de muniție, trebuia să se recurgă la arme numai în cazuri de necesitate. Până la 15 noiembrie 1916, în fiecare post de la extremități erau câte 40 de oameni, iar în celelalte, câte 20-25 de persoane. Lângă Pescărie se afla și un post de grăniceri cu vreo șapte oameni, iar la podul de peste Olt (de la Islaz-Măgurele), au fost postați patru soldați cu un sergent „instructor de la specialități”. La postul Gura Oltului s-au detașat doi marinari pentru a da lămuriri în privința vaselor de pe Dunăre³.

Comunicarea directă între posturi era greoaie, din cauza distanței de câțiva km dintre ele, a stării proaste a drumurilor, pe care Ilie Constantinescu le considera „primitive”, unele cu teren mlăștinos și cu un traseu sinuos prin locuri pline de trestie și băltoace (mai ales cel de la gura Oltului), a necesității de a folosi bărcile spre insule. Nici comunicarea telefonică nu se putea realiza în condiții optime. Pe lângă telefonul principal de la școala din Islaz, mai dispuneau de un asemenea aparat și alte patru puncte: Vadul Boului, Pescărie, Bordeicul Blindat și Gura Oltului, dar funcționa bine numai cel dintâi, fiind în legătură directă cu Corabia și Tr. Măgurele. Cel de la Pescărie funcționa „binișor, în legătură cu cel din sat, dar foarte slab și neregulat, cu celelalte”⁴. Din cauza proastei comunicări dintre cele cinci posturi de pază principale, în cazul unui atac surpriză, fiecare dintre ele trebuia să se bazeze pe propriile forțe, întrucât intervenea distanța și greutatea de a transporta oamenii în astfel de situații. Dată fiind poziția mai înaltă de pe malul bulgăresc al Dunării, inamicul putea observa ușor deplasările între posturi. S-au săpat „tranșee primitive” pe malul Dunării, cât pentru o brigadă, între Porcărie și Chichinete. La gura Oltului nu s-au putut amenaja, fiind teren mlăștinos⁵.

În sectorul revenit Companiei a IV-a erau două obiective principale de apărare, pentru a nu fi distruse sau să cadă în mâinile dușmanului: podurile de peste Olt, men-

³ *Memoria*, nr. 3(37), 1915, p. 78-80; *Notele memorialistice...*, p. 267.

⁴ *Memoria*, nr. 3(37), 80.

⁵ *Ibidem*, pp. 80-81.

ționate deja. Micile debarcări, cu câteva bărci pentru a face jafuri, stricăciuni, precum tăierea liniilor telefonice, sau a implanta spioni, nu reprezentau un pericol real, pentru că puteau fi ușor respinse. Situația cea mai gravă era numai atunci când ar fi debarcat un batalion sau regiment, pentru a pune mâna pe podurile respective ori când trecea o armată întregă pentru a înainta spre Capitală. În ambele cazuri, rolul companiei era de a rezista cât mai mult pentru a zădărnici înaintarea inamicului, până în momentul sosirii unor ajutoare.

Frontul de nord se prăbușise. Era de așteptat ca, odată cu înaintarea armatelor inamice spre Craiova și mai departe, să se producă o trecere în masă de pe malul bulgăresc, fie pe la Corabia, fie pe la Gârcov, fie pe la Islaz, fie pe la est de Olt. Constantinescu și alți ofițeri au considerat că dacă s-ar fi produs o trecere masivă din Bulgaria la Islaz, aceasta se putea face cel mai ușor, fie pe la punctul Vadul Boului, fie pe la ostrovul Chichinete, care era legat de uscat, în acel moment, datorită scăderii apelor Dunării⁶. În cazul în care debarcarea ar fi avut loc printr-unul sau prin ambele locuri menționate, concomitent, inamicul ar fi putut să se îndrepte mai lesne spre șoseaua principală care străbătea satul Islaz, de la sud spre nord, putând ocupa și posturile telefonice. De asemenea, au apreciat că era mai greu de crezut că inamicul ar fi debarcat pe la gura Oltului, sau spre Via Peioviți, pe unde căile de comunicație erau lungi și grele, întortocheate și mlăștinoase. De aceea, rezervele erau menținute special pentru cele două puncte amintite, cele mai prielnice unei debarcări inamice, iar tunurile fuseseră așezate ca să aibă o rază de acțiune în aceeași direcție. Totodată, atenția de la centru de comandă (Școală-Pescărie) era îndreptată tot spre punctele Vadul Boului și Chichinete⁷.

În pofida faptului că erau țărani, în cea mai mare parte săraci, incult și fără o instrucție militară corespunzătoare, a știrilor îngrijorătoare sosite de pe linia frontului românesc din nord și a pozițiilor dominante ale inamicului aflat pe malul bulgăresc al Dunării, care era net superior ca număr și dotare, a neajunsurilor și a unor boli care bântuiau, soldații din compania a IV-a au reușit să-și păstreze moralul ridicat, grație comandantului lor, Ilie Constantinescu și ajutorului său, Florea Dumitrescu, care îi îmbărbătau, insuflându-le curaj. Sublocotenentul în rezervă Ilie Constantinescu le dăduse mai multe ordine de modul cum să acționeze: 1. Să stea fiecare la locul destinat, în punctele de observație și în tranșee; 2) Să tragă în bărcile dușmane numai când se depărtau de malul bulgăresc; 3) Să nu tragă în vapoare, deoarece era inutil, ci numai în oamenii din bărcile care se descărcau de pe ele⁸.

Între 6 septembrie și 10 noiembrie 1916, nu s-a produs niciun contact direct cu inamicul, decât prin observații reciproce și bombardări de pe malul bulgăresc, în mai multe locuri și în mai multe rânduri, fără ca artileria noastră să riposteze, fiind „prea slabă”. La 11 septembrie, de pildă, monitoarele austriece au bombardat Islazul. La 16 septembrie, au fost bombardate, la Gârcov, companiile a III-a și a IV-a, aflate în drum spre Corabia, fiind ucis locotenentul D. Iliescu, precum și Corabia însăși, de unde au

⁶ *Ibidem*; *Notele memorialistice*, p. 266.

⁷ *Ibidem*, p. 82.

⁸ *Ibidem*, p. 79.

răpit șlepurile aflate în port. Pe drumul dintre Corabia și Gârcov a căzut un mare număr de proiectile care i-au îngrozit pe milițieni. Între 24 octombrie și 10 noiembrie, Islazul a fost bombardat din nou, precum și punctele Bordeiu Blindat și Pescărie. La 10 noiembrie, Ilie Constantinescu a primit prin telefon, de la comandantul sectorului Corabia, ordinul nr. 576 al Armatei I, prin care se făcea cunoscut trupelor din detașamentul Dunărea că „armatele noastre au luat ofensiva cu succes în regiunea Craiova” și se ordona trupelor din detașamentul respectiv „de a împiedica orice debarcare, luptând până la uiltimul cartuș și, în extrem, a trece și la baionetă”⁹. Ziua a fost marcată de o ceață puternică peste Dunăre. Între orele 9 și 10 dimineața, tunurile noastre au răspuns tirurilor de artilerie venite de pe malul drept, deși aveau o forță de foc mult mai redusă. Pe la ora 10 și jumătate, de la Tr. Măgurele s-a telefonat că cele patru monitoare austriece staționate între ostrovul Persina și malul bulgăresc, care lansaseră dese atacuri de artilerie asupra pozițiilor românești, treceau prin dreptul portului Tr. Măgurele „în susul Dunării”, adică spre compania comandată de Ilie Constantinescu. Nu se aștepta nimeni la o asemenea acțiune, întrucât anterior i se comunicase că trupele ruse „au minat Dunărea”, că vasele inamice „fuseseră încadrate între artileria noastră grea”, ceea ce ar fi tăiat posibilitatea acestora de a se mai „mișca din dosul insulei Persina”. În acele momente, comandantul și soldații au rămas surprinși. În asemenea împrejurări, Ilie Constantinescu le-a reamintit oamenilor săi ordinele date anterior „de a nu trage în monitoare, ci numai în bărci când ar încerca să debarce”. Totodată, l-a trimis pe sublocotenentul Florea Dumitrescu, cu o parte din rezerva de la școală, la Vadul Boului, iar el cu restul rezervei s-au așezat în tranșeele de la Pescărie, așteptând să observe dacă forțele inamice treceau prin Islaz sau atacau compania. La 12 și 30 de minute, a început bombardarea Islazului, cu proiectile de diferite mărimi, lansate de pe malul bulgăresc și de pe vase, mai întâi pe direcția sud-nord și apoi din ce în ce mai des de la sud-vest spre nord-est. Trăgând din spatele unor insule și fiind ceață, vasele dușmanului nu puteau fi observate. Cele patru tunuri ale noastre n-au tras niciun măcar un proiectil, ceea ce i-a deprimat pe ostașii români. Pe la ora 15, bombardarea și-a diminuat din intensitate, pentru a se opri apoi de tot. Spre seară, Ilie Constantinescu a mers la postul telefonic de la școala satului Islaz, unde sosise și locotenentul D. Demetriu, comandantul artileriștilor, și ambii „s-au pus în contact cu sectorul Corabia și cu Tr. Măgurele”. Cei doi ofițeri i-au expus maiorului Teodor Ricman, comandantul batalionului, situația din zona lor, „cerându-i sfaturi și ajutoare”. Li s-a reamintit ordinul nr. 576 al Armatei I „de a rezista până la sfârșit”, iar despre ajutoare le-a răspuns că li s-ar putea acorda „cu greu”, fiind amenințat și punctul Corabia, ca și Islazul. Au mai solicitat sprijin militar și de la maiorul Daniilescu, aflat la Tr. Măgurele, dar acesta le-a răspuns că trebuie să ceară aprobarea comandantului brigăzii. Tot acesta le-a precizat că într-un monitor blindat, precum cele austriece, nu puteau să încapă mai multe de 50-60 de oameni, din cauza greutatei proprii și a încărcăturii de muniție, ceea ce presupunea că nu reprezentau un pericol prea mare. Pentru a putea face față oricărei situații, Ilie Constantinescu a luat mai multe măsuri, precum: ducerea muniției la posturi, transmiterea unor ordine privind

⁹ *Ibidem*, p. 81, 82, 83.

modul de patrulare și observație, comunicarea făcută întregului efectiv asupra ordinului nr. 576. După aceea, pe la ora 22 a mers la telefonul de la Pescărie, împreună cu sublocotenentul Florea Dumitrescu, întors de la postul Vadul Boului, pentru a afla ce acțiuni se mai impuneau. Pe la miezul nopții, a venit un soldat de la Valea Boului, care i-a raportat că „se aud niște zgomote” pe Dunăre. Pentru a cunoaște situația exactă, Ilie Constantinescu l-a trimis pe sublocotenentul Florea Dumitrescu la fața locului „să vadă ce e, să rămână acolo și să raporteze”¹⁰.

În dimineașa zilei următoare, 11 noiembrie 1916, pe la ora 6 și jumătate, vasele inamice au reînceput bombardarea spre satul Islaz, în special spre cele două posturi de artilerie. Rămas tot la telefonul de la Pescărie, în jurul cărui punct au explodat mai multe proiectile, Ilie Constantinescu căuta să obțină informațiile necesare, să dirijeze apărarea și să aștepte ajutoare, căci observase limpede că monitoarele nu plecaseră, dar nici nu aveau de gând să debarce aici. Menținea legătura cu toate posturile telefonice, dar telefoanele de la Vadul Boului și de la Bordeiu Blindat funcționau foarte prost, ceea ce îngreuna comunicarea și chiar o bloca. A raportat situația la Corabia și a cerut din nou ajutor. Sublocotenentul Florea Dumitrescu a trimis la el un soldat de la Vadul Boului pentru a-l solicita acolo, deoarece se simțea „o mișcare pe Dunăre”. Concomitent, îl chemau și cei de la Bordeiu Blindat, aflați sub comanda sergentului instructor Stancu Vitan, care „erau neliniștiți”. Comunicările telefonice indicau că era mai amenințat Bordeiu Blindat, ceea ce l-a determinat să meargă acolo și să-i ceară telefonic lui Florea Dumitrescu a-i trimită de la Vadul Boului 20 de oameni. Fără a se aștepta, pe la ora 8 și jumătate, un soldat i-a adus vestea că la Chichinete debarcaseră germanii, ceea ce nu era adevărat, după cum va afla după două ore. Neștiind că, de fapt, debarcarea nu avusese loc, Ilie Constantinescu cu vreo 20 de oameni de la Pescărie, din tranșee, au deschis focul asupra inamicului, pentru a-l opri sau cel puțin a-l întârzia să înainteze, până la venirea unor ajutoare. „La început oamenii ezitau să ochiască, în urmă au devenit mai îndrăzneți și trăgeau după distanța dată”. Neputând să-i vadă pe germani, trăgeau în direcția unde credeau că au debarcat, evitând cu grijă poziția ostașilor români. Artileria inamică a răspuns trăgând spre tranșeele noastre. După o oră, văzând – pe de o parte – că unul dintre oamenii săi a fost ucis și mai mulți răniți, iar pe de alta, că mai multe arme nu mai funcționau bine, din cauza nisipului din tranșee care intrase printre piesele puștilor, au trecut cu toții în tranșeele vecine, mai la apus, tot la Pescărie. În jurul orei 10, vreo 35 de oameni din tranșeele de la Boredeiu Blindat-Chichinete, împreună cu șeful lor, sergentul instructor Stancu Vitan, s-au mutat în tranșeele „de apărare” contra artileriei inamice. Tocmai în acest moment Ilie Constantinescu a aflat situația reală, când soldatul Ion Dinu Popa de la Boredeiu Blindat i-a raportat telefonic că germanii nu debarcaseră încă, dar se pregăteau să o facă, vaporul lor ajungând lângă Chichinete, iar soldații noștri erau în tranșeele de lângă acel punct. Atunci, lăsând pe sergentul Marin Dorcea (de loc din Islaz) cu vreo 25 de oameni la Pescărie, căruia i-a mai dat încă cinci soldați, pentru a rezista aici cât mai mult dacă veneau germanii dinspre Chichinete pe la sud de sat, pe marginea Dunării, Ilie Constantinescu a luat vreo

¹⁰ *Ibidem*, p. 82, 83.

30 de oameni plecați de la Bordeiu Blindat și au pornit spre poziția pe care o considerau ocupată de inamic. Ajungând la Bordei, i-a ordonat telefonic sergentului Marin Stoicănescu aflat la postul telefonic de la școala de la Islaz ca să transmită sectorului Corabia situația din zona de care răspundea, în sensul că germanii n-au debarcat încă, dar se vedea vaporul lor sosit lângă Chichinete, „că sunt gata să debarce”, iar el cu oamenii săi erau hotărâți să reziste conform planului, așteptând întăriri urgente. În același timp, l-a trimis pe caporalul Ion Neațu să-i aducă înapoi pe oamenii care pleaseră din tranșeele de la Chichinete. După aceea, prin șanțul de comunicații s-a dus în tranșeu, unde se adunaseră și oamenii conduși de sergentul instructor Stancu Vitan, recăpătându-și curajul. Atunci Ilie Constantinescu a văzut că posturile de observație de pe marginea de sud a ostrovului Chichinete se retrăseseră, mai rămânând doar zece oameni conduși de fruntașul Gheorghe Precupețu, „în așteptare”. Erau cu toții 40 de oameni, care s-au așezat în tranșeul de la vest, deși era cel mai mic, fiind siliți de împrejurări. În Chichinete nu se mai puteau trimite oameni de observație, deoarece vaporul era oprit aproape de țarm și locul avea vedere deschisă spre tranșeu. De aceea, nu puteau ieși din tranșeu, mai ales că nu puteau face nimic împotriva vasului blindat și ar fi fost ținte ușoare pentru tunurile mici și mitralierele inamicului. Totuși, din tranșeu, pe la răchitele de la marginea de sud a ostrovului puteau observa dacă forțele dușmane debarcau de pe vapor pentru a deschide focul¹¹.

Mai devreme, doi oameni apucaseră să plece spre gura Oltișorului. Pe la 12 și jumătate, acești soldați făceau „semne disperate”, arătându-le să privească spre est. Atunci au văzut un șir de soldați germani, care debarcaseră prin spatele vaporului pentru a nu fi observați, ocolind pe la gura Oltișorului pentru a-i înconjura. Această manevră a fost sesizată prea târziu. Cum ostașii fuseseră așezați în tranșeu cu fața sprte sud, adică către vasul inamic, Ilie Constantinescu le-a comandat să se întoarcă spre nord, pe unde aveau să vină germanii. Dânduși seama că vor fi înconjurați, soldații și-au pierdut stăpânirea de sine și au ieșit din tranșeu, unde au mai rămas doar Ilie Constantinescu și soldatul Ion Tudose. Deși s-a tras asupra lor cu tunurile mici și mitralierele de pe vapor, au reușit să fugă spre sat, peste vii, „risipindu-se din cauza șanțurilor perpendiculare drumului lor și a plantațiilor de viță și de salcâmi”. Văzându-și oamenii risipiți, Ilie Constantinescu a ieșit și el din tranșeu, însoțit de soldatul Ion Tudose, pentru a-i căuta și regrupa, pentru a-i lua și pe cei rămași în sat la Pescărie, cu scopul de a opune cum se „putea rezistență germanilor”, condiderînd că nu puteau cunoaște satul bine ca ei. Printre proiectile și gloanțele trase de pe vapor, au reușit să ajungă lângă sat, au văzut cele două tunuri de la Pescărie scoase afară și părăsite. N-au reușit să găsească nici pe soldații plecați de la Chichinete, nici pe altcineva. Cei doi au mers spre postul telefonic de la Pescărie. În drumul lor prin curțile oamenilor, cea mai scurtă cale spre telefon, auzeau „zgomote”, apoi au văzut soldați germani venind prin curți dinspre acel post telefonic, spărgând ușile caselor, desigur pentru a căuta soldați. Revolverul lui Constantinescu nu mai funcționa deja de la tragerea de la Pescărie și rămăsese și neînarmat. Au vrut să se strecoare spre telefon printre aceste grupuri de soldați inamici,

¹¹ *Ibidem*, nr. 4(38), 2015, p. 90-91.

dar într-o curte s-au întâlnit față în față, fiind ambii făcuți prizonieri, pe la ora 1 și jumătate după amiază. În drum spre centru satului, l-au văzut pe caporalul Răduica în șanțul șoselei „scăldat în sânge și cerând ajutor”. Pe o stradă din apropiere erau câțiva ofițeri germani. Aceștia i-au luat lui Ilie Constantinescu documentele aflate la el, care nu conțineau decât unele date mai vechi asupra companiei. A observat că germanii aveau o hartă cu toate pozițiile fiecărei companii a batalionului din care făcea parte, ceea ce demonstrează că spionaseră bine zona. L-au întrebat în limba germană unde îi sunt oamenii și le-a răspuns, în aceeași limbă, că „s-au risipit”. Cunoștea binișor germana din liceu. Îl întreba „stăruitor” dacă ceruse ajutoare, „de unde, cât și când”. A răspuns că a cerut ajutoare de la Corabia, Caracal, Tr. Măgurele, Roșiori, și i s-a spus că i se vor trimite, dar nu i s-a precizat „când și cât”. L-au mai întrebat ce forțe erau la Corabia și Tr. Măgurele. Le-a răspuns că nu știa, întrucât era izolat în sectorul său. Nu l-au „forțat” să dea amănunte. În tot acest timp, artileria inamică tot mai bombarda satul Islaz, dar mai rar. De aici l-au dus pe Ilie Constantinescu, ca și pe însoțitorul său, spre apusul satului, în direcția Vadul Boului, întâlnind pe drum o companie de soldați germani. Ilie Constantinescu a fost dus la un maior german, care a stat mai mult de vorbă cu el în limba germană, întrebându-l despre ocupația sa ca civil. Spunea că și el era profesor, dar avea „un aer vesel, de învingător”. Ajunși la Vadul Boului, au văzut două vase de război și vreo 15 bărci mari cu motor. I-au îmbarcat pe amândoi pe una dintre ele și i-au dus în Bulgaria, la Samovit, unde a găsit mai mulți soldați din compania sa făcuți prizonieri mai înainte; ei credeau că al lor comandant fusese ucis. A fost condus la un alt maior german, care l-a mai întrebat „câte ceva”. După aceea l-au mai chestionat și alți doi ofițeri, cerând detalii, ca și la Islaz, cărora le-a dat același răspunsuri¹².

În aceeași zi, de 11 noiembrie, s-a interesat și de ceilalți prizonieri, dintre care unii erau răniți. I s-a spus că vor fi duși la spital „și vor fi cât se poate de bine îngrijiți”, ceea ce s-a și întâmplat. În zilele următoare, a aflat de la soldații prizonieri derularea evenimentelor cu amănuntul. Cei care plecaseră de la Chichinete peste vii au fost urmăriți de germanii care veneau dinspre Bordeicul Blindat, iar în Islaz s-au întâlnit cu alți germani debarcați la Vadul Boului. În confruntările care avuseseră loc, 10-12 soldați români au fost uciși și tot atâția răniți, restul fiind luați prizonieri. În cursul dimineții, pe la orele 10-11, sublocotenentul Florea Dumitrescu se retrăsese și el de la Vadul Boului, la indicația locotenentului Demetriu, care i-a cerut să plece de acolo, căci germanii au debarcat pe la Chichinete. Oamenii de la cele două extremități ale companiei, Via Peiovici și Gura Oltului, s-au retras în cursul după amiezii aceleiași zile, fără să lupte, spre nordul satului, spre Moldoveni, unde s-au întâlnit cu toții, cu cei de la Vadul Boului, cu sublocotenentul Florea Dumitrescu și cu locotenentul D. Dumitriu. Toți erau prizonieri¹³.

Spre seară, pe la 4 și jumătate – 5, a auzit lovituri de tunuri dinspre Islaz, bătând spre malul bulgăresc. A aflat tocmai pe la ora 11 din noapte că erau tunurile de la Corabia venite în ajutor, dar era prea târziu pentru compania sa. În timp ce artileria noastră bombarda pozițiile dușmane, sosise și un pluton de milițieni de la Gârcov, care

¹² *Ibidem*, p. 91-92.

¹³ *Ibidem*, p. 92.

au deschis focul asupra inamicului, spre primăria din Islaz, dar s-a retras „pe înnoptate”, văzând că germanii erau mulți și aveau mitraliere. Analizând desfășurarea evenimentelor, Ilie Constantinescu a realizat că, în mod sigur, debarcarea germanilor la Chichinete s-a produs cu vreo două ore mai târziu decât cea de la Vadul Boului, din cauza focului deschis de compania sa la Pescărie și că au făcut-o numai când cei debarcați la Vadul Boului ocupaseră satul Islaz. Neavând cel puțin două mitraliere (sau chiar numai una) și un tun mai bun la Vadul Boului, n-au putut opune nicio rezistență, pentru a reuși ca să-și păstreze pozițiile până să le vină sprijin militar de la Corabia, ceea ce ar fi stânjenit debarcarea germanilor.

În aceeași zi, de 11 noiembrie, la Samovit, Ilie Constantinescu a aflat de la sublocotenentul german Valkersen că au fost mai mult de un batalion și că au trecut în cursul nopții cu bărcile de pe râul Vid. Ilie Constantinescu precizează că, în cele două puncte de debarcare, efectivele de sub comanda sa fuseseră în număr de vreo 112 oameni (40 la Chichinete și 72 la Vadul Boului), în momentul debarcării germanilor, iar ei în număr de peste 1000, cu armament „cu totul superior” (mai ales în artilerie și mitraliere) și „având moralul foarte ridicat al învingătorilor, căci trupele germane trecuseră Dunărea pe la Zimnicea în ajun și alte trupe intraseră în Caracal, tot în ajun”, pe la ora când compania sa primea telegrama oficială că „trupele noastre au luat cu succes ofensiva în regiunea Craiova”. Mai târziu, în aprilie 1917, Constantinescu a aflat că soldații companiei sale, care scăpaseră de germani, au trecut la 12 noiembrie Oltul sub conducerea sublocotenentului Florea Dumitrescu și s-au împreunat cu batalionul la Râioasa. De acolo batalionul împreună cu tunurile de la Corabia au plecat la spre Roșiorii de Vede și au fost făcuți prizonieri la satul Ciurari, în ziua de 16 noiembrie¹⁴.

În total, erau 64 de prizonieri de la Islaz, din care 60 erau din compania lui Ilie Constantinescu. Germanii au decis ca tot el să se ocupe de ei. După două zile, la 13 noiembrie, au fost transportați cu trenul, de la Samovit la Plevna, unde au stat aproape două luni (13 noiembrie 1916 – 3 ianuarie 1917). La 18 noiembrie au fost toți înregistrați, cu numele, gradul, domiciliu etc. Dintre ei, a murit sergentul Stancu Vitan. Deși era adânc mâhnit că fusese luat prizonier, neputând să-și facă datoria până la capăt față de țară, s-a mângâiat cu faptul că se putea ocupa de educația oamenilor săi, căci menirea lui aceasta era, considerând-o a fi o datorie de conștiință. „Când am fost făcut prizonier, mărturisește el, am simțit o strângere de inimă plină de tristețe și-mi vedeam rolul prea devreme terminat. Îndată însă ce m-am văzut în mijlocul oamenilor mei, parcă fără voie a venit peste mine rolul meu de civil, adică acela de educator, rol pe care în urmă am căutat să-l îndeplinesc cât mai conștient și mai sistematic, ca o mângâiere, ca o ocupație, ca o datorie socială și națională tot așa de importantă ca și aceea de a conduce soldații la război, mai ales că rezultatul războiului depinde de această pregătire anterioară. Acum simțeam că pot să contribui mult mai bine la educația lor socială și națională decât puteam contribui la cea militară, ceea ce nu era specialitatea mea, ci numai ceva accidental de necesar în această mare ocazie”. Într-adevăr, a căutat să-i țină la curent cu evenimentele de pe front și cu cele petrecute în țară, după ce se informa din

¹⁴ *Ibidem*, p. 92-93.

presa bulgară, germană și românească. Își procura cărți pe care le citea, dându-le să le citească și celor care știau carte. Căuta să-i încurajeze că va fi totul bine până la urmă, că „suferințele nu sunt degeaba” și că soldații români nu au murit „fără niciun folos”. De asemenea, i-a ajutat să înțeleagă modul de viață al germanilor, caracterizat de camaraderie, disciplină, ordine „în toate”, patriotism. A urmărit ca prizonierii să-și păstreze „demnitatea de oameni și de români” față de germani și de bulgari, făcându-i „să fie (sau cel puțin să pară) disciplinați, demni și buni camarazi, să nu cerșească de mâncare sau tutun, să nu se vorbească de rău”, să nu-și fure unul altuia lucrurile, „să nu se reclame în niun caz la germani”, și tot ce era între ei să-i relateze lui. Cu alte cuvinte, se poate spune, le-a fost „părinte și șef în tot timpul captivității”. Totodată, a căutat să le facă și educație sanitară, în așa fel încât să-și mențină igiena corporală, hainele și camerele curate, să-și spele și opărească rufăria etc.

Spre deosebire de situația din alte lagăre, aici, purtarea germanilor cu prizonierii români „a fost foarte corectă și chiar prietenoasă”. S-au bucurat de respect din partea lor. Nu a fost niciunul pedepsit. Nu au fost jigniți ca oameni, și ca români. Au reușit să-și mențină o stare de sănătate relativ bună, nesuferind de boli, frig și nici chiar de foame, deși hrana nu era tocmai suficientă, putând să-și cumpere câte ceva, mai ales pâine din orașele pe unde au stat în lagăr¹⁵.

La 29 noiembrie, 15 dintre prizonierii noștri au fost detașați pentru corvoadă la un spital din Sofia, care spital s-a mutat la București cu ei. Restul au fost repartizați pentru corvezi la Pionnier Park al Armatei 11 germane, cu care germanii au trecut la 6 ianuarie 1917 la Giurgiu. Aici au stat în clădirile fabricii de zahăr până la 29 martie 1917, când au fost eliberați. „La plecare, mărturisește Ilie Constantinescu, nu ne-au cerut nicio obligație, nici în scris, nici verbal”¹⁶.

În concluzie, se poate afirma că, în timpul războiului de întregire a neamului, profesorul Ilie Constantinescu, sublocotenent în rezervă, a fost comandantul Companiei a IV-a din cadrul Batalionului de miliție ce aparținea Regimentului 59 infanterie din Caracal. Acestei companii, stabilită la Islaz, un important punct strategic, i-a revenit misiunea de a apăra sectorul Dunării, cuprins între Gura Oltului și vecinătatea satului Gârcov, împotriva trecerii unor spioni trimiși pentru culegere de informații și a face acte de sabotaj și unei invazii inamice din sudul fluviului, mai ales că în acest sector erau două importante obiective, podurile de peste Olt de la Izbiceni și Islaz-Măgurele, care nu trebuiau să fie distruse sau ocupate de armatele dușmane. Compania era alcătuită din 271 de oameni, toți romanațeni, cărora li s-au mai adăugat alți 57 de militari, dispensați din Regimentul 71 Calafat, originari din Dolj și Mehedinți. Aproape toți erau țărani, cei mai mulți săraci și neștiutori de carte, excepție făcând gradații, dar și neintruiți din punct de vedere militar. Armamentul de care dispuneau era depășit, iar muniția insuficientă. Chiar și cele patru tunuri care au fost trimise în zonă erau neperformante. Nici aparatura telefonică nu se prezenta mai bine, ceea ce uneori făcea chiar imposibilă comunicarea între punctele în care erau instalate. În schimb, inamicul era mult mai numeros, pregătit temeinic din punct de vedere militar și mult mai bine înzestrat, dispunând de vase de

¹⁵ *Ibidem*, p. 91-93.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 5(39), 2015, p. 93-94.

luptă blindate, puști, mitraliere și tunuri performante. Cu toată vigilența companiei comandate de Ilie Constantinescu, care a păzit frontiera între 5 septembrie și 11 noiembrie 1916, dată fiind superioritatea militară, dar și o poziție strategică dominantă, conferită de malul bulgăresc al Dunării, mai înalt, armatele inamice au reușit să debarce pe malul stâng al Dunării, prin mai multe puncte. În confruntările care au avut loc, circa 10-12 ostași au fost uciși și tot atâția răniți. Ilie Constantinescu și alți oameni ai săi au fost luați prizonieri de armata germană. Cei care au scăpat au fost și făcuți prizonieri mai târziu. În prizonierat, a avut grijă de oamenii pe care îi comandase, pentru a avea o comportare demnă, ca oameni și ca români, care să impună respect din partea bulgarilor și a germanilor, a căutat să-i încurajeze, spunându-le că pierderile pe câmpul de luptă nu sunt zadarnice, le-a făcut educație igienică, i-a ținut la curent cu evenimentele din țară și de pe front, a urmărit să le mențină moralul, fiindu-le un adevărat părinte și sfătuitor. Într-adevăr, jefele date de armata română, susținută de întreaga țară, n-au fost zadarnice, pentru că, la sfârșitul războiului, s-a produs încheierea procesului de constituire a statului național unitar român, democratic, suveran și independent.

- 4 -

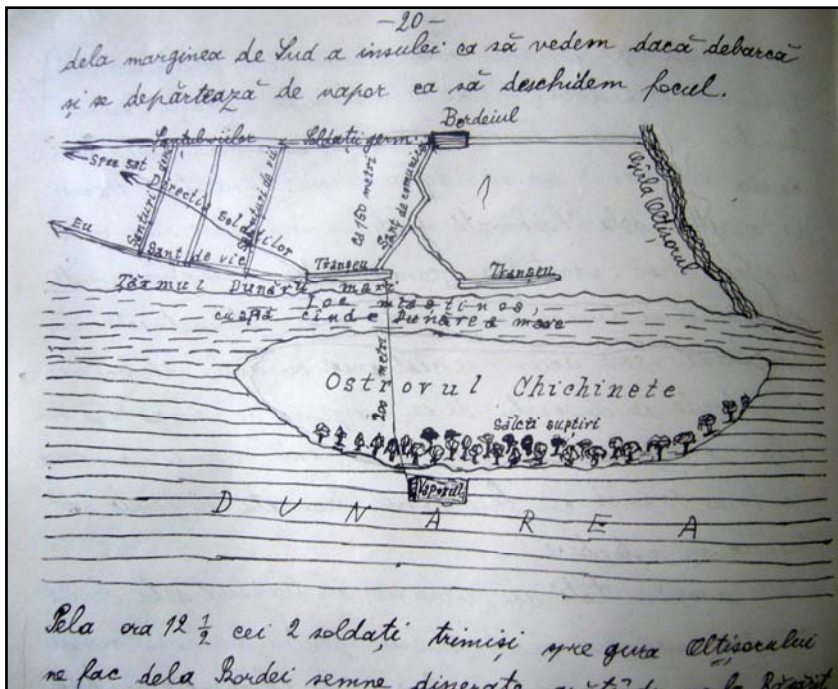
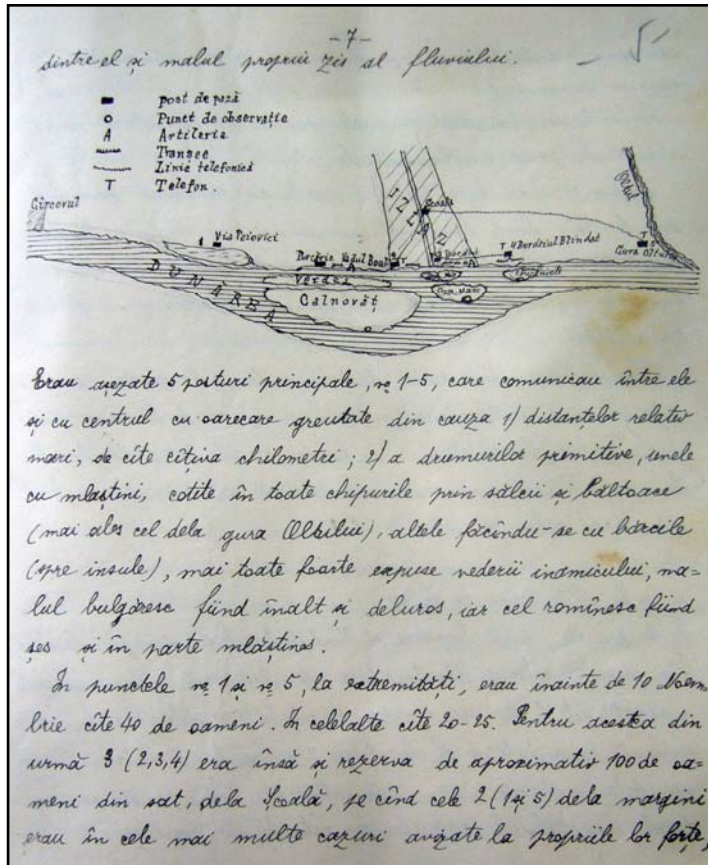
să distrugă sau să pună mîna pe cele 2 poduri de fier peste cel
dela Sulz-Măgurele și dela Sobieni.

3. Camarii.

Erau în total 271, de camarii în companie (soldați și grade inferioare) și 2 ofițeri. 244 din cei 271 erau militieni din contingentele 1894 - 1897, mulți cu instrucția cam neregulat făcută, toți din județul Romanatî. Cu ei eu am fost pe un loc, ca comandant al companiei începînd dela 21 Iulie 1916. Pe lângă aceștia mai erau lăsați la companie 57 de dispensați din contingentele mai noi (cam 1900-1909), toți din regimentul 71 Calafat, de fel din Dolj și Mehedinți. Ei nu făcuse mai înainte niciun fel de exercițiu militar (afară de vreo elțină care făcuseră fragmentar și care apoi fuseseră trecuți la dispensați). Cu aceștia am venit în contact numai dela 24 Oct., cînd i-am găsit aci lăsați de compania de rezerviști pe care am înlocuit-o.

Mai toți cei 271 erau țărani, cei mai mulți săraci și fără cultură. Carte știau aproape numai gradatii.

Ofițeri eram 2: eu, Constantinescu Ilie, sublocotenent de rezervă, în etate de 42 de ani, ca civil profesor de gimnaziu, comandant al companiei; sublocotenentul de rezervă Dumitrescu Florea, în etate de 30 de ani, învătător.

UN SECOL DE LA INTRAREA ROMÂNIEI ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL. TINERI DIN RĂDINEȘTI ÎN RĂZBOIUL CEL MARE

Marin I. Arcuș

În cursul istoriei multimilenare, locuitorii Rădineștilor, țărani moșneni, au luptat neîntrerupt pentru păstrarea și apărarea pământurilor strămoșești, pentru libertate și independența lor și a patriei.

Un moment de seamă în istoria poporului român îl constituie Primul Război Mondial sau Războiul cel Mare (1916-1918/1919) în urma căruia, prin eroismul fără seamă al românilor, s-a înlăptuit și consolidat România Mare de la 1 Decembrie 1918.

În cadrul unei mobilizări generale (11% din populația țării pentru ca în anul 1918 să ajungă la 13%)* au plecat pe front și locuitori ai Rădineștilor de Gorj, care s-au acoperit de glorie, din care, însă, foarte mulți și-au dat viața eroic pentru înlăptuirea mărețului ideal în crâncenele bătălii de pe Valea Jiului, în localitățile din nordul Târgu-Jiului, la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Pentru a simți și trăi acele evenimente istorice, menționăm în continuare *Cântecul mobilizării* – o istorie folclorică a momentelor războiului, notată într-un *Carnet cu cântece naționale ostășești* de sergentul furier Ilie I. Arcuș, Regimentul 18 Gorj (1922-1925), care se păstrează în Muzeul Satului Rădinești.

Foaie verde ș-un mușcat
Țara s-a mobilizat.
Plâng amar fetele-n sat
Că soarta le-a rânduie
Să le ia pe-ai lor iubiți.
Plâng întruna și oftează
Ochișorii lăcrămează,
Căci din război, nu se știe
De-o fi scris ca să mai vie;
Să mai vie iar voios
Să-i sărute drăgăstos.
Plâng neveste pe bărbați
Și surorile pe frați.
Tu, Lenuțo, nu mai plânge
Mai mare jalea mă stinge.
Tu să ai grijă de casă

* v. General Constantin Ispas, *Misiune îndeplinită. Adevăruri istorice care trebuie știute*, Târgu-Jiu, Editura Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Gorj, 2016, p. 85.

Vorbe-n lume să nu-ți iasă.
Munca pe câmp să o strângi
Pe mine să nu mă plângi,
Căci cu Domnu-ntr-ajutor
Mă întorc învingător,
Căci românu-i luptător
Are crucea de-ajutor.
Foaie verde trei smicele
Eu vă zic la revedere,
Vă las iubitele mele
Frumușele, tinerele.
Vă las frați, vă las surori
Vă las grădina cu flori,
Căci eu, puică, pe pământ
N-avui parte de iubit
Și-avui parte de război
Greu este, Doamne, de noi!
Foaie verde ș-un năut
Toți se uită cum se duc
Tinerii din sat la rând.
Cum se-ndreaptă spre oraș
Toți în coloană de marș.
La ora patru ș-un sfert
Au ajuns la Regiment,
Îi îmbracă-n haine noi,
Le dă gloanțe de război,
Le-atârnă crucea pe piept
Să treacă peste Sighet,
Dincolo peste hotar
La ungurii cei barbari.
Îi împarte pe unități
Le dă grenade la toți
Si-apoi cu toții așteaptă
Să sosească o comandă
Să sosească primul val
Comandat de general.
Regimentele cu toate
În haine noi îmbrăcate,
Cu armele ghintuite
Pentru unguri pregătite.
Foie verde ș-un năut
Iată ordin a sosit
Și cu toții am pornit

Spre dușmanul cel cumplit.
Șiruri lungi de vânători,
Coloane de infanteri
Cu tunuri și roșiori
Cu chipiuri numai flori.
Foaie verde-a nucului
Mult mi-e lungul drumului
Și căteaua din spinare
Te răpune frățioare.
Arde soarele cu foc
De hodină nu-i soroc.
Foaie verde mărgărint
Pe dușman l-am întâlnit
În frunte cu gradul mare
Să deschidă focuri, Doamne!
Foaie verde trei cucută
Se luară măsuri de luptă.
Averescu, generalul
Dă contactul cu germanul.
De-acuma cu toții, noi
Intrăm direct în război.
Scoaseră dușmanii capu
Cu noi se-ncepu atacu,
Focuri de mitraliere
Cum pârâie cu putere,
Cum vin pe vadul pustiu
Ne seceră ca pe grâu.
Baricade de grenade
Cum le văd, ele se sparge
Ne retează din mijloc
Doamne sfinte, ca din foc.
Cumplitul iad se întinde,
Încep focuri vijelii
Urlă tristele câmpii,
Rămân tranșee pustii.
Foaie verde de piper
Paseri cu ciocul de fier
Se-nvârtesc iute și zboară
Cu bombele ne omoară
Foaie verde de-un năut
Doamne, nu m-aș fi născut
Să mai trăiesc pe pământ,
Să mai văz ce n-am văzut,

Să văz camarazi murind
Cu sângele până-n gât,
Pe văi la vale curgând.
Valea-i în sânge, munți răsună
Lupta se-ncepe nebună.
Doamne, Doamne, sfânt ceresc
Mai aruncă-ți ochii-n jos
Pe pământul ce spurcat
Unde cadavrele zac.
Uită-te cu Maica Ta
Și mai fă-ne-oadață pacea.
Cei puțini din noi rămas
Să mai mergem iar acas'
Logodnica așteaptă-n prag
Ca să vină cine-i drag
Și să-i ducă un inel
Din obuz sau din strapnel.
Nevăzut de ani de zile
Acesta ca suvenire
Din războiul cel grozav
Din care-am ieșit ca din iad.

Acest cântec este auzit de mine,
Sergent Arcuș I. Ilie, fiind în serviciul activ la Reg. Gorj, nr. 18, Tg.-Jiu

*
* *

Comuna Rădinești, formată din satele Bibulești, Obârșia și Rădinești, în anul 1968 a fost arondată la comuna Dănciulești, vecină la sud, atunci când s-au reînființat județele conform Legii nr. 57/1968.

Din satele Rădinești și Bibulești au căzut în luptele din Primul Război Mondial un număr de 38 de ostași-eroi (un căpitan, un sergent, un caporal și 35 soldați) al căror nume este încrustat pe Monumentul Eroilor din Rădinești, situație reluată, completată și comentată în lucrarea lui Marin I. Arcuș, *Sate de moșneni la izvoarele pârâului Plosca*, Editura Centrului Județean al Creației Gorj, Tg.-Jiu, 1997, p. 79-80, 85.

<i>Nr. crt.</i>	<i>Numele și prenumele</i>	<i>Gradul</i>
1.	Donescu I. Mândiță	căpitan
2.	Bărbulescu M. Ghoerghe	sergent
3.	Zamfir I. Marin	caporal
4.	Florescu C. Ilie	soldat
5.	Ion M. Gheorgehe	„

6.	Preoteasa Ilie	”
7.	Badea A. Ilie	”
8.	Ciocănoiu Șt. Ion	”
9.	Lazăr P. Ion	”
10.	Glodeș I. Simion	”
11.	Bărbulescu D. Ilie	”
12.	Tănăsioiu N. Marin	”
13.	Zamfir M. Dumitru	”
14.	Spătaru Ilie	”
15.	Dabu I. Ilie	”
16.	Dabu I. Nicolae	”
17.	Manda M. Ion	”
18.	Dumitrașcu Stancu	”
19.	Rugeanu I. Simion	”
20.	Tița A. Marin	”
21.	Boianu Nicolae	”
22.	Zamfir M. Ștefan	”
23.	Badea N. Gheorghe	”
24.	Avrămică M. Nicolae	”
25.	Deaconeasa I. Ilie	”
26.	Popescu I. Grigore	”
27.	Bădescu N. Simion	”
28.	Ionică Dumitru	”
29.	Gherghe I. Simion	”
30.	Zamfir M. Ștefan	”
31.	Grămadă I. Nicolae	”
32.	Popescu M. Simion	”
33.	Popescu M. Dumitru	”
34.	Bușe N. Constantin	”
35.	Băloi M. Dumitru	”
36.	Ion C. Ilie	”
37.	Drăghici Simion	”
38.	Bădescu Gheorghe	”

Pe celelalte fețe ale monumentului sunt trecute numele eroilor care au luptat vitejește cu jertfe pe măsură în războaiele 1877-1878; 1912-1913; 1941-1945.

În curtea Bisericii din satul Obârșia se află o cruce-monument realizată de fostul preot Ilie N. Florescu pe care s-au înscris numele eroilor căzuți în 1913, 1916 și 1945 – un căpitan, un sublocotenent, șase sergenți și cincizeci și șase de soldați.

Ca dovezi ale vitejiei și eroismului ostașilor români în luptele contra dușmanului, în Muzeul Satului Rădinești se păstrează unele documente și medalii acordate pentru faptele de arme ostașilor din satele de la izvoarele pârâului Plosca.

Spătaru Ilie a fost menționat prin Ordin de zi nr. 49/1918, martie 1, pentru faptele de vitejie în Războiul cel Mare, 1916-1918, în luptele de la Mărăști-Muscel; Popescu Dumitru, ctg. 1919, Reg. 18 Infanterie a primit Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918; Munteanu Constantin, conting. 1896, a primit Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918 fără barete, iar soldatul Călugăru Dumitru din Reg. 57/58 Infanterie, Rădinești, a primit Brevet din Înaltul Ordin al Majestății Sale Regelui Ferdinand I „Medalia Victoria” a Marelui Războiu pentru Civilizație 1916-1921.

Alți eroi au primit medalia „Mărășești – Tg.-Ocna 1916-1918” care, de asemenea, se păstrează în Muzeul Satului Rădinești.

***Ediția a XV-a a Societății Cultural-Științifice „Rădinești-Gorj”, 30 iunie 2003;
la Monumentul Eroilor din Rădinești Marin I. Arcuș vorbește despre eroii neamului românesc
din trecutele războaie în prezența Fanfarei Liceului CFR din Craiova,
care a intonat cântece patriotice înălțătoare sub bagheta regretatului maestru Ion Găvenea Moroianu.***

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ÎN MEMORIA LOCUIITORILOR COMUNEI PERIȘANI, JUDEȚUL VÂLCEA

Radu Constantin

În anul 1914 începe Primul Război Mondial. Inițial, România decide să se mențină într-o *neutralitate armată*, cu toate că semnase un tratat de alianță secretă cu Puterile Centrale. Din punct de vedere al ariei de recrutare, plaiul Loviștei depindea de Regimentul 4 Argeș, constituit la 1 ianuarie 1877 și compus din două batalioane, Perișanii fiind incluși în Batalionul 1 Argeș¹.

Fiind o zonă de graniță, teritoriul comunei Perișani intră în atenția autorităților militare române, care pregătesc terenul pentru o eventuală confruntare. Astfel, se asigură legături telefonice cu toate comunele din zona de nord, acestea fiind conectate la liniile militare. Prin construcția de poziții fortificate, Marele Stat Major dorea să oprească o eventuală pătrundere pe linia Carpaților. În acest scop sunt realizate fortificații militare în toate zonele strategice ale comunei². Cu ajutorul populației satelor, sunt construite tranșee pe zonele înalte și dealuri, precum Cordoia, Coasta Dealului, Valea Largă, Manița, Vârful Șutu etc. Din mărturiile localnicilor, precum Ghiță Maria pensionară (99 de ani) din satul Mlăceni, în schimbul muncii depuse la săparea tranșeelor, perișănenii primeau o pâine mare pe zi.

Nordul județului devine militarizat, pătrunderea în zonă făcându-se pe baza unei aprobări speciale³. Se crează grupul de acoperire Olt-Lotru, împărțit în mai multe detașamente. În Loviștea argeșeană erau cantonate Regimentul 42 Infanterie și Regimentul 1 Grăniceri.

În noaptea de 14-15 august 1916, se declanșează războiul, prin pătrunderea prin trecători în Transilvania. La sfârșitul lui august trupele române ajung în zona Sibiului, unde sunt oprite de către forțele Puterilor Centrale. Trupele germane aveau în componență și Corpul Alpin Bavarez, care va juca un rol important în desfășurarea ulterioară a războiului.

La 17 septembrie 1916, trupele române se aflau în retragere la Titești⁴. În perioada septembrie – octombrie – noiembrie vor avea loc lupte puternice în zona Perișani, fiind o locație strategică importantă. După încercările de pătrundere peste munți în Valea Lotrului, nemții încearcă intrarea prin Loviștea argeșeană, pe direcția Căineni – Titești – Sălătruc⁵. În luna octombrie luptele se duceau în condiții de iarnă în munți. La 9 octom-

¹ Col. (r) dr. C. Carp, C. și alții (2008), *Istoricul regimentului 4 „Argeș” 1877-1946*, Editura Pământul, p. 8-9.

² S. Purece și alții (1997), *Ani de restriște*, Râmnicu-Vâlcea, p. 11.

³ *Ibidem*, p.14.

⁴ C. Kirițescu (1989), *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, p. 265.

⁵ S. Purece și alții (1997), *op. cit.*, p. 36.

brie, este ocupată localitatea Căineni și se continuă înaintarea spre Titești – Perișani⁶. La 16 octombrie, o încercare de pătrundere a inamicului, pe Valea Topologului în Sălătruc, este respinsă, acesta retrăgându-se la Poiana Lungă. După încercările de rezistență pe munții Coți și Mormântul, se constituie un nou aliniament în fața satului Spinul, unde forțele românești vor fi supuse unui intens bombardament de artilerie⁷. Aceste lupte vor fi deosebit de violente, după cum înșiși vor mărturisi adversarii: „La Perișani a trebuit să fie măcelărită o companie întreagă, din care n-au scăpat de cât doi oameni. Dar și noi avem de plâns adeseori grele jertfe, în astfel de lupte date în ținuturi acoperite cu păduri bătrâne. Mulți viteji Germani, Austriaci și Unguri dorm somnul cel veșnic în frumoșii munți de acolo”⁸.

Între timp, forțele germane ocolesc Muntele Cozia și ajung la Poiana, silind trupele române ce luptaseră în Spinu să se retragă la 24 octombrie. În aceeași perioadă, singurul punct întărit în care românii mai rezistau era Vârful Șutu din Valea Largă. În acest loc va fi ucis în urma unei împușcături în stomac, Prințul de Bavaria, comandantul Regimentului de Infanterie de Gardă din cadrul Corpului Alpin Bavarez, aflat în timpul unei misiuni de recunoaștere efectuată la 25 octombrie⁹. Memoriile comandantului Armatei a 9-a germane despre circumstanțele morții prințului bavarez confirmă mărturiile unui participant, Radu Ispas din Mlăceni, în etate, pe atunci, de 16 ani. Acesta, fiind călăuză pentru o patrulă română, a fost martor la împușcarea prințului de către un membru al patrulei, care observase ceva strălucitor în noapte, posibil lanterna comandantului german. Locul morții prințului a fost marcat printr-o placă de bronz, astăzi dispărută, rămânând în amintirea localnicilor zona care se numește în prezent *Mormântul Prințului*.

În noiembrie 1916 trupele române se retrag spre Argeș. După cum se observă, teritoriul comunei Perișani a fost teatrul de operațiuni în Primul Război Mondial, purtându-se aici lupte grele ale căror urme se văd și astăzi – în anul 2010 au fost descoperite rămășițele unui soldat rămas necunoscut, ale cărui oseminte au fost îngropate în cimitirul satului Mlăceni.

Începând cu noiembrie 1916, comuna Perișani intră sub ocupație germană, fiind subordonată Comandaturii de etapă germane, cu sediul la Curtea de Argeș. Primar în această perioadă va fi Mitu N. Buican¹⁰. Preocuparea militarilor germani era exploatarea sistematică a resurselor. Datorită lipsurilor, în zonă va izbucni o epidemie de tifos, autoritățile germane trimițând mai multe instrucțiuni către primării¹¹. Locuitorii satelor erau siliți de către autorități să predea anumite cote de produse necesare armatei și să destelenească terenuri pentru a cultiva în, cartofi etc.¹².

⁶ E. Falkenhayn (1937), *Campania armatei a 9 a împotriva românilor și rușilor 1916/17*, București, p. 129.

⁷ Dumitru Andronie (1980), *Regimentul 44 Infanterie; rezumatul activității executate în timpul campaniei de la 14 august la 30 decembrie*, „Studii vîlcene”, IV, p. 87.

⁸ C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 355.

⁹ E. Falkenhann, *op. cit.*, p. 137.

¹⁰ SJVAN, *Fond Primăria Perișani*, dosar nr. 1/1917, fila 3.

¹¹ *Ibidem.*, fila 8.

¹² Vlădescu, F. (2003), *Monografia Comunei Titești*, Editura Conphis, Râmnicu-Vâlcea, p. 320.

În martie 1918, primar devine Ion Pașavel și se construiește la Titești, prin contribuția comunelor din Loviște, un cuptor de dezinfectare destinat populației civile.

În iulie 1918 au loc alegeri, solicitându-se 200 de buletine de vot. Comuna era condusă de către o comisie interimară, având următoarea componență: primar – Ion Pașavel, membri – Ion N. Dobrin, secretar – Ilie Stoenescu¹³. Pentru a avea o evidență a tuturor cailor necesari armatei de ocupație, la 19 octombrie 1918 se cere prezența în comuna Tigveni a tuturor cailor și un tabel cu proprietarii lor, pentru a fi inspectați de către Comandatura de etapă.

În decembrie 1918, Consiliul comunal al comunei Perișani avea următoarea componență: Florea Ștefan, Ion Pașavel, Ion N. Dobrin, Ion pr. Fețeanu și Ion C. Antonescu¹⁴.

Ocupația germană a însemnat nu doar exploatarea locuitorilor, dar și mari distrugerii materiale și umane. Arhivele instituțiilor publice, dar și clădirile în sine, au avut de suferit prin bombardamente nejustificate. În această perioadă, o serie de documente ale arhivei Primăriei Perișani și ale școlii comunale din Spinu au fost pierdute sau distruse – de exemplu, școala din Perișani a fost rechiziționată timp de 2 ani de către autoritățile germane¹⁵.

În memoria locuitorilor comunei se păstrează câteva aspecte legate de evenimentele din toamna anului 1916:

- Despre lucrările de fortificații: „Înainte de război, tatăl meu a săpat tranșee pe Dealul Târgului la Fața Bradului, Coasta Dealului” (Mateescu Petre, 88 de ani).

- Despre înhumarea celor căzuți pe câmpul de luptă: „Unii dintre ei au fost înmormântați în cimitirele locale” (Mateescu Petre, 88 de ani).

- Despre lupte: „...cele din Valea Largă au fost grele, acolo s-au frământat cel mai mult (Mateescu Petre, 88 de ani).

- Despre tratamentul acordat prizonierilor: „În ‘916 tata a fost luat prizonier și dus la Zimnicea, în port, unde încărcă mărfuri, pe șlepuri, pe Dunare” (Antonescu Dumitru, 88 de ani).

- Despre părăsirea satului: „Mama cu restul oamenilor s-au refugiat în Argeș, rămânând în sat doar cine a dorit” (Radu Ispas, Mlăceni).

- Despre starea satului: „nemții nu au distrus satul în timpul luptelor, locuitorii refugiați regăsind casele intacte, inclusiv hrana animalelor”. Aici, foarte mulți din informatori fac o paralelă între comportamentul trupelor germane de ocupație, în timpul Primului Război Mondial, și cele sovietice „de eliberare”, după 23 august 1944.

În memoria colectivă se păstrează date legate de: moartea comandatului Regimentului de Gardă Bavarez, Kronprințul Henrik de Bavaria și descrierea „mormântului Prințului”; cotele obligatorii impuse de către administrația militară germană; bolile care au măcinat populația civilă, soldații români aflați pe front și în lagărele de prizonieri etc.

Materialul informativ avut la dispoziție pentru realizarea acestui studiu a fost obținut cu ani în urmă prin interviurile cu locuitorii satelor comunei Perișani în vârstă de

¹³ SJVAN, *Fond Primăria Perișani*, dosar nr. 1/1918, fila 101.

¹⁴ *Ibidem*, fila 123.

¹⁵ C. Tamaș, C. (1981), *Din istoria arhivelor vâlcene (1916-1918)*, în revista „Studii vâlcene”, V, p. 88.

peste 80 de ani. Nivelul educațional al informatorilor este în general la nivelul claselor primare. Peste 90% din subiecții bărbați au fost crescători de animale, iar în cazul femeilor, casnice. În majoritate aceștia sunt născuți și crescuți în satele comunei Perișani, ei nepărăsind zona decât pentru satisfacerea stagiului militar (în cazul bărbaților), informațiile fiindu-le transmise oral de către rude sau cunoștințe apropiate, martore la evenimente. În majoritatea cazurilor informațiile se confirmă prin datele consemnate în documentele existente și scrierile istorice dedicate participării României la război, unele dintre acestea aducând detalii interesante cu privire la desfășurarea evenimentelor; de exemplu: moartea comandantului german al Regimentului de Gardă Bavarez, detalii despre operațiunile militare desfășurate în zonă etc.

DIN CORESPONDENȚA MILITARILOR PARTICIPANȚI LA CAMPANIA ANULUI 1916

Cristian Andrei Scăiceanu

Istoriografia românească a consemnat opiniile personalităților politice și oamenilor de cultură – exprimate în declarații publice sau lucrări memorialistice – referitoare la participarea țării noastre la Primul Război Mondial. La fel au rămas pentru posteritate articolele apărute în ziarele vremii. Mai puțin cunoscute sunt părerile despre război ale oamenilor obișnuiți, ale militarilor care luptau în tranșee sau ale familiilor care-i așteptau acasă. Preocupările și gândurile lor apar rareori în documentele timpului și din acest punct de vedere cunoașterea conținutului corespondenței poștale, purtate între militarii aflați pe front cu familiile de acasă, este o sursă importantă și poate insuficient valorificată.

În perioada Primului Război Mondial comunicarea militarilor cu cei de acasă se făcea aproape exclusiv prin intermediul poștei. Dintre obiectele de corespondență cele mai întâlnite sunt cărțile poștale. Plicurile conținând scrisori sau telegramele au fost mai puțin utilizate. Trebuie apreciate mai ales cărțile poștale trimise de familii către militarii aflați pe front. Acasă, pentru familii, era mult mai simplu să păstreze cu grijă corespondențele primite de pe front. Cărțile poștale sosite pe front au trecut, odată cu destinatarii lor, prin multe clipe grele înainte să ajungă într-un loc sigur unde să fie păstrate¹.

Militarii utilizau, de regulă, cărți poștale speciale, denumite „cărți poștale militare”. Acestea erau scutite de taxele poștale și se distribuiau militarilor prin unitățile din care făceau parte. Din rațiuni militare aveau imprimare texte precum „**Nu se scrie nimic privitor la Armată**” sau „**Nu se pune nici data, nici localitatea**”². În afara acestor îndemnuri clare, cenzurarea corespondențelor trimise de militari se făcea la nivelul unității militare din care făcea parte expeditorul³.

Cu toate acestea, au fost situații când aceste reguli nu au fost respectate. Astfel, un militar din coloana de subzistență a Diviziei a XIII-a a scris familiei câteva rânduri pe o carte poștală ilustrată (fig. 1) reprezentând „vedere generală spre Pavilionul de cură” din Călimănești. Cenzura militară, materializată prin cele două ștampile aplicate, a intervenit și a șters cu tuș negru cuvântul „Călimănești”, împiedcând astfel localizarea trimi-

¹ Pentru organizarea și funcționarea serviciului poștal militar în anii Primului Război Mondial, vezi Călin Marinescu, *Istoricul poștei militare române 1859-2000*, București, 2001, f. e.

² O prezentare detaliată a tipurilor de cărți poștale militare folosite în Primul Război Mondial, la Emanoil Alexandru Săvoiu, *Romanian Postal Stationery: specialized catalog 1870-1927, the reign of King Carol I, the reign of King Ferdinand*, Botoșani, Editura Axa, 2014.

³ Detalii privind modul de cenzurare a corespondenței poștale, la Călin Marinescu, *Cenzura poștală militară în România 1914-1940*, București, 2004, f. e.

terii. Se elimina astfel posibilitatea localizării unități militare în cazul în care corespondența ar fi căzut în mâinile inamicului. Cazurile când cenzura militară a intervenit pe corespondența militarilor sunt rare. Se presupune că acele corespondențe care nu respectau regulile erau distruse de către cenzori.

Tot din Călimănești, în septembrie 1916 (data poștei), soldatul Petre Nicolae din Regimentul 47 scria socrilor, la Câmpina, „veți ști că am fost puțin cam rănit dar acum sunt bine”. Rănitul era internat în Spitalul Călimănești nr. 27 amenajat în „marele hotel Călimănești”. În acest caz, fiind vorba despre un spital militar și nu despre o unitate operativă, cenzura nu a intervenit și a lăsat ilustrată, ce reprezenta vila Geblescu din stațiune, să circule spre destinație (fig. 2).

Cele două cazuri descrise mai sus, când militarii au folosit pentru corespondență cărți poștale ilustrate, sunt întâlnite mai rar, regula fiind de a utiliza cărți poștale militare.

Rareori militarii menționează, atunci când scriu familiei, date legate de operațiunile militare în care au fost implicați. Asupra acestui aspect veghea neconținut cenzura. Și totuși, au fost și excepții. Astfel, sergentul Nicolae Șerbănescu din Brigada 32 Infanterie, menționa în septembrie 1916 (fig. 3) „noi am venit 5 zile pe jos, până aici, la Tg. Jiu, și mergem înainte”. Unitatea din care făcea parte sergentul era dirijată pentru consolidarea înaintării românești pe Valea Jiului. O altă carte poștală a aceluiași militar (fig. 4), cenzurată la Regimentul 9 Artilerie și expediată prin Oficiul Telegrafo-Poștal Militar al Diviziei a II-a, la 23 septembrie 1916, menționează localitatea în care a fost scrisă: Rasova din Dobrogea. În octombrie 1916, același sergent scria soției „noi aici stăm pe loc, suntem cu Rușii pe un loc” (fig. 5). Brigada 32 fusese rapid transferată pe frontul dobrogean pentru a opri înaintarea inamicului.

Tot de pe frontul dobrogean, un militar care nu menționează unitatea din care făcea parte, scria familiei, în septembrie 1916 (fig. 6): „Am plecat din Brăila, azi suntem la Hârșova. Unde mergem nu știu. Am plecat cu șlepurile”. Și unitatea acestui militar era trimisă pentru a opri ofensiva inamică din sudul Dobrogei.

În alte situații militarii au evocat vag operațiunile militare la care au luat parte. Sublocotenentul George Lefteriu din Regimentul 10 Artilerie Divizia I-a scria la sfârșitul lui octombrie 1918 din zona Câmpulung: „Nu pot scrie unde suntem și ce facem, dar principalul e că sunt sănătos și am scăpat teafăr din grele încercări” (fig. 7). Ofițerul evoca, fără îndoială, luptele de la Mateiaș, în care trupele române au rezistat eroic unor forțe inamice superioare numeric.

Un alt militar, din Corpul 7 Armată, scria la începutul lunii septembrie 1916, referindu-se probabil la cineva care a reușit să scape teafăr din dezastrul de la Turtucaia, că a aflat „de Virgil că a scăpat dintre bulgari” (fig. 8). Carol Schafhütl, caporal la Trenul Sanitar nr. 21 scria la 1 octombrie 1916 din gara Moinești : „Află că azi am trecut prin o mare primejdie căci ne-am aflat aproape de câmpul de luptă, acum suntem în siguranță” (fig. 9).

Rareori militarii descriu în corespondențele lor starea sufletească în care se aflau. Sergentul Nicolae Șerbănescu scria la sfârșitul lui septembrie 1916 (fig. 4) că „e foarte greu de suportat mizeriile”. Foarte interesantă e cartea poștală scrisă de un ofițer la

Coloana de Muniții a Diviziei a V-a, scrisă în limba franceză. Ofițerul era trist, deprimat și promitea să reconstruiască sau să repare biserica din Păulești, dacă se va întoarce acasă sănătos: „*Si par la grace de Dieu j'en reviens sain et sauf j'ai fait vœux de batir ou de reparer l'eglise de Paulesti*”⁴ (fig. 10).

Grijile pentru soarta celor de acasă era preocuparea majoră care transpare din corespondența militarilor aflați pe front. Majoritatea militarilor erau capi de familie și aflați departe de cei dragi de acasă continuau să se intereseze de sănătatea și bunăstarea lor, chiar dacă, în afara sfaturilor, nu puteau face mare lucru. Un ofițer din Regimentul 14 Artilerie, aflat pe frontul dobrogean, scria familiei în octombrie 1916: „Să stați la Focșani că sunteți mai liniștiți și mai siguri” (fig. 11). Expeditorul nu-și putea imagina că numai peste două luni orașul Focșani va fi ocupat de trupele germane!

Un alt militar, din Brigada 9 Infanterie, care înainte de începerea ostilităților era cantonată la Câmpina, scria familiei, în septembrie 1916: „vei ști că nu mai suntem la Câmpina și am trecut spre Văleni. În treacăt prin Livadea am vorbit cu Ghiță. Despre venirea mea pe acasă nu-ți mai pot promite acum. Caută și vinde prunele ce ai cules la Mălăești și oprește-ți bani să ai de cheltuială. Iar cu cei depuși la țața Crisia la Ploești, vorbește și cu Tata și vezi ce e de făcut. Dacă e posibil să-i ridici și să-i ții la tine. Eu am scris lui Virgil de câteva zile să-mi răspundă ce s'a mai făcut cu afacerea cu prăvălia și n'am primit nici un răspuns” (fig. 12).

Sublocotenentul Stănescu I. Ioan din Regimentul 10 Vânători, aflat la Tulcea în octombrie 1916, îi cerea lui Louis Stadt, funcționar la CFR în București, să scoată și să-i trimită certificatul de naștere al copilului pe care trebuia să-l boteze la Tulcea (fig. 13). Probleme curente de familie, care nu lasă să se întrevadă nenorocirea care se va abate peste numai două luni asupra locuitorilor din cele două orașe, București și Tulcea.

Un alt militar, din Ambulanța Diviziei a VI-a, transmitea prin cartea poștală expedită la 14 noiembrie 1916, instrucțiuni clare de rezolvare a unor afaceri: „Caută și întâlnește pe Cuza, care ține Tutova, sau scrie-i și cere-i stăruitor să îți plătească căștiul pe Aprilie 1050 lei și pe Oct. A.c. 1050 lei, în total 2100 lei am a primi; stăruie ca să-i scoți, avem nevoie de ei pentru întreținere, îi poți arăta și cartea poștală. Mai am de luat 180 lei dela Turcu care ține via în arendă, cere-i și dă-i chitanță. Asemenea dela prăvăliile din Tecuci am a lua căștiul pe Oct. Nlu și Dbre prăvălia 1 Jan 917. Dela T. Neagu 275 lei cere-i direct la el, iar dela cea de a 2-a prăvălie 250 lei poți cere direct sau prin Cuza. Chiria la casă mai am de dat 300 lei până la Aprilie căci 300 a luat mai înainte. Dacă ei bani dela Cuza, poți plăti 300 lei chiria cu luarea de chitanță...” (fig. 14).

Sublocotenentul C. Ștefănescu din Regimentul 1 Dolj Divizia a XX-a, se interesa în septembrie 1916 dacă soția a primit banii pe care el i-a trimis: „Azi primii c.p. de la tine în care îmi spui că Enică nu ți-a adus plicurile cu bani și avizele de plată. Avizele de plată erau pentru încasarea banilor ce ți-am lăsat de la caseria Rgt. Dolj P[arte]. S[edentară]. (200 lei). În alt plic erau 300 lei pentru tine” (fig. 15).

Anton Mihalache, sublocotenent din Regimentul 78 Infanterie, Divizia a IX-a scria în octombrie 1916 soției: „Mă mir că până acum nu ai primit suma de 450 lei. Banii i-am

⁴ Toate citatele din acest studiu sunt redactate în ortografia originală, așa cum apar ele pe cărțile poștale.

trimis cu mandatul no. 163 și am trimis și o telegramă de expedierea lor... Să-mi scrii câte kile de porumb au eșit și dacă ai primit banii. O să-ți mai trimit vreo 200 lei în curând. Ce neînțelegere ai avut cu Petre Sima? Dacă te-ai certat cu el și îți vine greu cu vitele, mută-te la vilă” (fig. 16). Despre recolta culeasă acasă, la Drăgășani, scria și familia sergentului „tilifonist” Șerbănescu Niculaie, din Brigada 32: „... noi am cules via de aici și a ieșit 70 vedre de vin alb, porumbul l-a dijmuit parte din el...” (fig. 17).

Deseori militarii se plâneau că nu primesc vești de acasă. Luați cu treburile de zi cu zi și fiind obligați să facă față greutăților vieții, unii poate neglijau să scrie. În alte cazuri poată că de vină era poșta, care funcționa în condiții de război. Caporalul Dediu Marin din Regimentul 1 Dolj reproșa familiei că nu primește vești de la ei: „Toți Drănicenii care sunt cu mine în Regimentul Dolj sunt toți sănătoși. V-am trimis 4 scrisori cu asta de când am plecat din Craiova și văd că n-am primit nici o una de la Dv. Care să fie cauza? Eu m-am luat de mirare că toți Drănicenii au primit câte o scrisoare de acasă numai eu nu. Vă rog dar îndată ce primiți această scrisoare să mi scrieți de urgență, că altfel mă supăr și nu mai vă trimit nici o scrisoare. Am mai trimis o scrisoare și lu Cumnatu Marin și Văru Oprică și văd că nici ei nu mi-au răspuns” (fig. 18).

Tot despre lipsa știrilor de acasă se plânge și sublocotenentul N. Bastaki din Regimentul 12 Artilerie, Divizia a XV-a: „Marițo dragă, după cum vei vedea pe dosul acestei scrisori, mi-am schimbat adresa; din această cauză probabil n’am știri de la tine cam de mult. Aici m’am întâlnit cu amicul Cita Davila, încât am cine mă lua cât vom fi aproape”. De altfel, „amicul Citta Davila”⁵ adaugă și el câteva cuvinte pe cartea poștală adresată doamnei Marie-Jeanne Bastaki, la Iași: „*Mes meilleures amitiés aussi à Mme Magda*” (fig. 19).

Unii militari cereau celor de acasă să le trimită pachete cu alimente sau articole de îmbrăcăminte. Fratele „sergentului Pavel Pintilei” din Regimentul 9 Călărași, Divizia a XIX-a Cavalerie, aflată pe frontul dobrogean, îi scria acestuia la 2 noiembrie 1916: „Dragă Frate, Îți fac cunoscut prin aciastă cp că Ț-am mai trimis 2 cp răspuns la plicul în care ne ai trimis și ne ai rugat de lucrurile care îți fac trebuință. Eu bucuros ți le-aș duce dacă aș ști că te voi găsi cu toate asta e cam greu de călătorit pe tren” (fig. 20).

Un ofițer din Regimentul 2 Divizia a II-a scria în octombrie 1916: „... am primit tot azi și pachetul trimis prin caporalul care a venit pe la voi. Vă mulțumesc la toate și toți cei din Buc. care ați contribuit la acest pachet. Este mai bogat și variat decât puteam să mă aștept. O să ne înfruptăm mai mulți din el și ne vom gândi la voi cu mulțumiri și drag” (fig. 21).

Alții, precum elevul plutonier Ionel Avram din Bateria a VI-a a Regimentului 13 Artilerie, Divizia a XVIII-a, nu se plâneau de nimic: „Până acum noi stăm bine aici. Mâncare mâncare, băutură băutură” (fig. 22). Sublocotentul N. Bastaki dorea chiar rețeta unui tort, ceea ce ne duce cu gândul că aveau la dispoziție toate ingredientele pentru prepararea prăjiturii și chiar dispoziția necesară „Trimite-mi, dacă mai ții minte, rețeta pentru faimosul teu tort de nucă” (fig. 19).

⁵ Carol (Citta) Davila (1885-1963) a fost fiul dramaturgului Alexandru Davila și nepotul celebrului medic Carol Davila. A fost ambasador al României la Varșovia și la Washington, în perioada interbelică.

Situația nu era așa peste tot. Pe frontul dobrogean erau mari lipsuri, iar sergentul N. Șerbănescu din Drăgășani scria familiei în septembrie 1916: „mie Bani nu îmi trebuie aici de oarece aici Banu nu mai are nici o valoare” (fig. 4). Nici în alte părți situația nu era mai bună. Viitorul academician Aurel A. Beleş⁶, din Regimentul 2 Căi Ferate, scria tatălui său în septembrie 1916: „Începând să circule poșta vă scriu și eu o primă scrisoare pe această cale comunicându-vă că sunt bine sănătos. Alaltăieri a fost Ionel cu dl Ionescu pe aci și mi-a adus lucrurile trimise, valtrapul și celelalte, iar în aceeași zi mi-a adus caporalul și lampa cu al doilea pachet. Vă mulțumesc pentru toate cele trimise. Deocamdată nu duc lipsă de nimic și de îndată ce voi mai simți nevoia vă voi mai ruga și pentru alte lucruri de oare ce aci prin sate nu prea se află nimic de cumpărat” (fig. 23).

Regimentul 2 Căi Ferate era în septembrie 1916 în zona Sibiului. Interesant la această carte poștală este ștampila oficiului poștal militar prin care s-a expedit cartea poștală: OFICIUL TELEGRAFO-POȘTAL MILITAR TURNU ROȘU. Literatura de specialitate semnaleză pentru campania din 1916 doar patru oficii poștale militare care poartă în denumire numele unei localități: Turnu Roșu, Petroșani, Ghimeș și Tulgheș⁷. Surprinde oarecum lipsa Brașovului. Toate erau localități cucerite de armata română în Transilvania, la debutul campaniei din 1916. Prin definiție, oficiile poștale militare trebuiau să fie mobile în campanie, să urmărească deplasările unităților militare pe care le deserveau. De asemenea, în corespondența militarilor era interzisă menționarea localității, ori tocmai acest lucru nu se făcea prin includerea numelui localității în denumirea oficiilor poștale respective.

Sentimentele patriotice răzbat mai rar din corespondența militarilor cu familiile. Sergentul Nicolae Șerbănescu încheie o carte poștală adresată familiei în septembrie 1916: „În fine, vă zic să ne vedem sănătoși când vom veni încununați de Laurii Victoriei” (fig. 24). Aceluiași sergent, un camard din Drăgășani îi scria la 22 septembrie 1916: „Coragiu cu credința în D-zeu el ne va salva a suvolbi⁸ pe inamic a veni victorioși pela căminele lăsate...” (fig. 25).

Textul corespondențelor militarilor cu cei de acasă reflectă preocupările și grijile de zi cu zi. Există o mare diferență între mesajele patriotice sau analizele mai mult sau mai puțin pertinente făcute de personalitățile momentului și corespondențele acestor oameni modești, care au luptat însă cu arma în mână pentru România în Primul Război Mondial.

⁶ Aurel A. Beleş (1891-1976), fiul inginerului constructor Aurel Beleş, a absolvit ca șef de promoție Școala Națională de Poduri și Șosele în 1914. În anii Primului Război Mondial a făcut parte din Regimentul de Căi Ferate. Inginer constructor cu remarcabile realizări, a fost ales membru al Academiei Române în 1963.

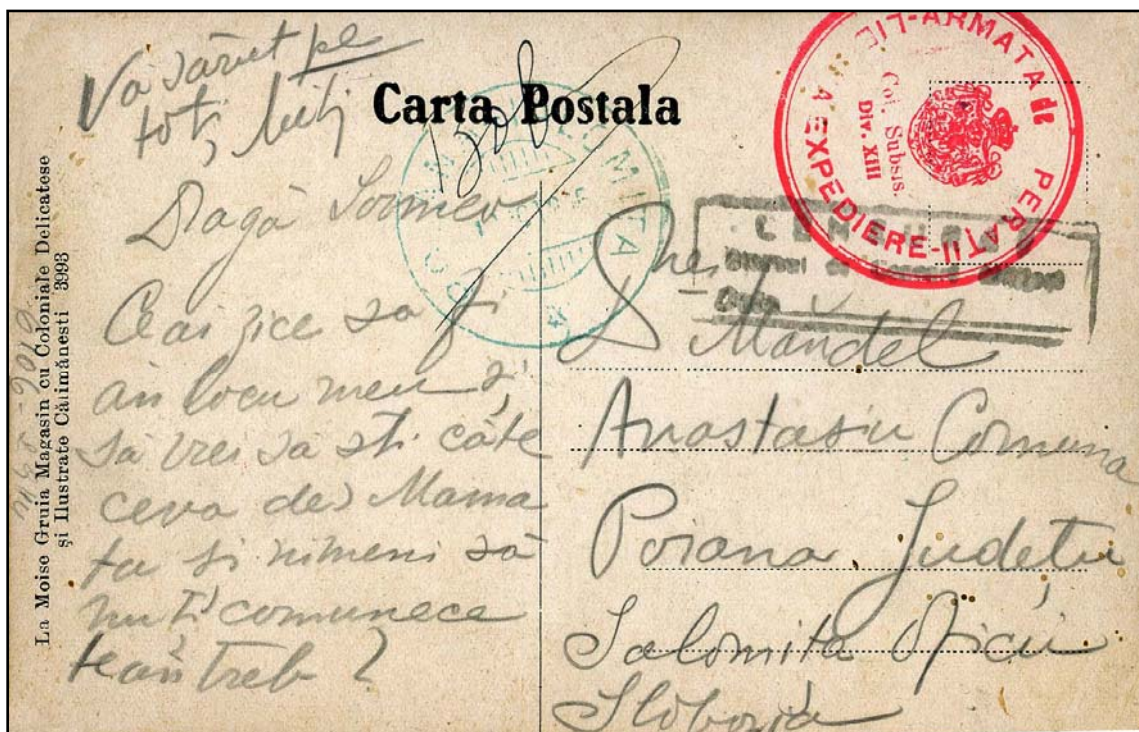
⁷ Călin Marinescu, *Istoricul poștei militare române 1859-2000*, București, 2001, f. e., p. 83, 96 și 97.

⁸ A suvoalbe (regionalism, Oltenia) – a supune, a înfrânge, a domina.

Anexe

Carte poștală ilustrată expediată din Călimănești doamnei Măndel Anastasia.

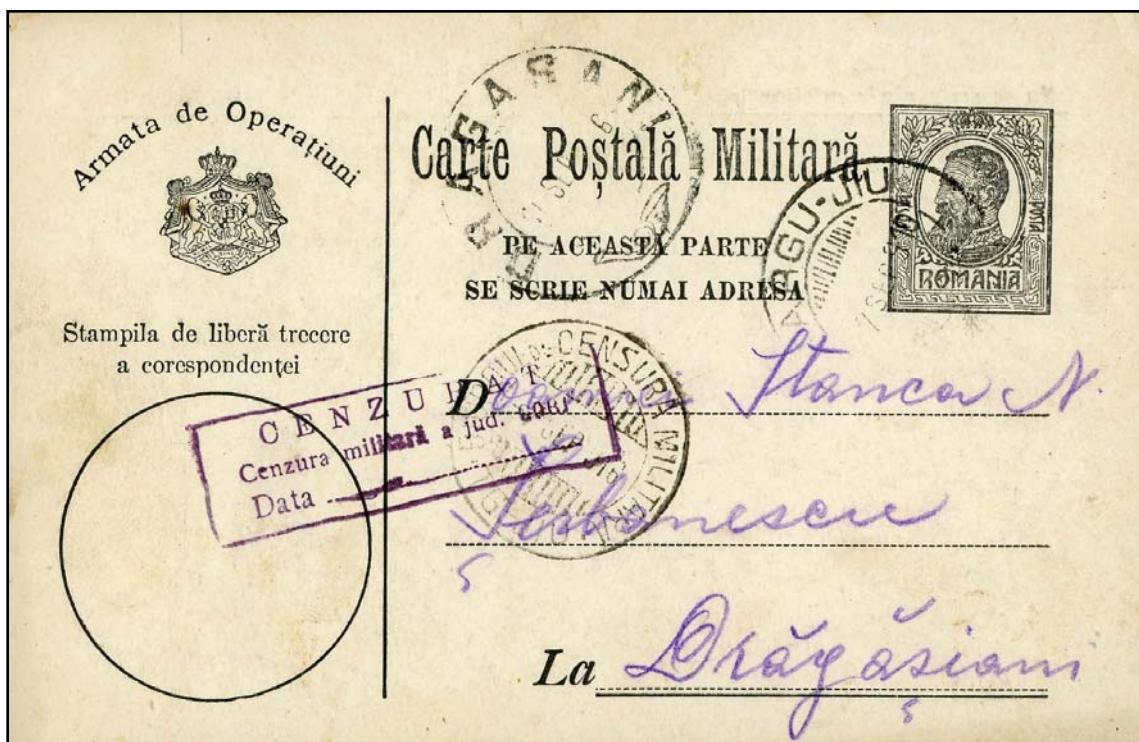
Idem verso.

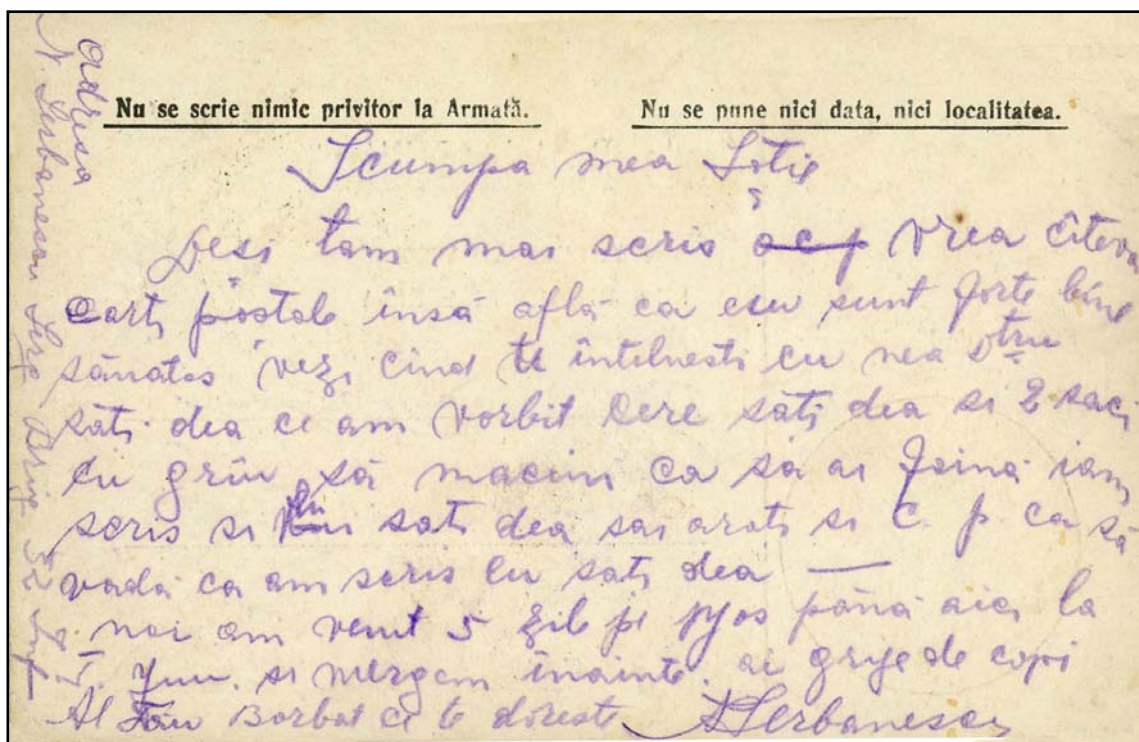
Carte poștală ilustrată expediată din Călimănești domnului Niță Ionescu.

Idem verso.

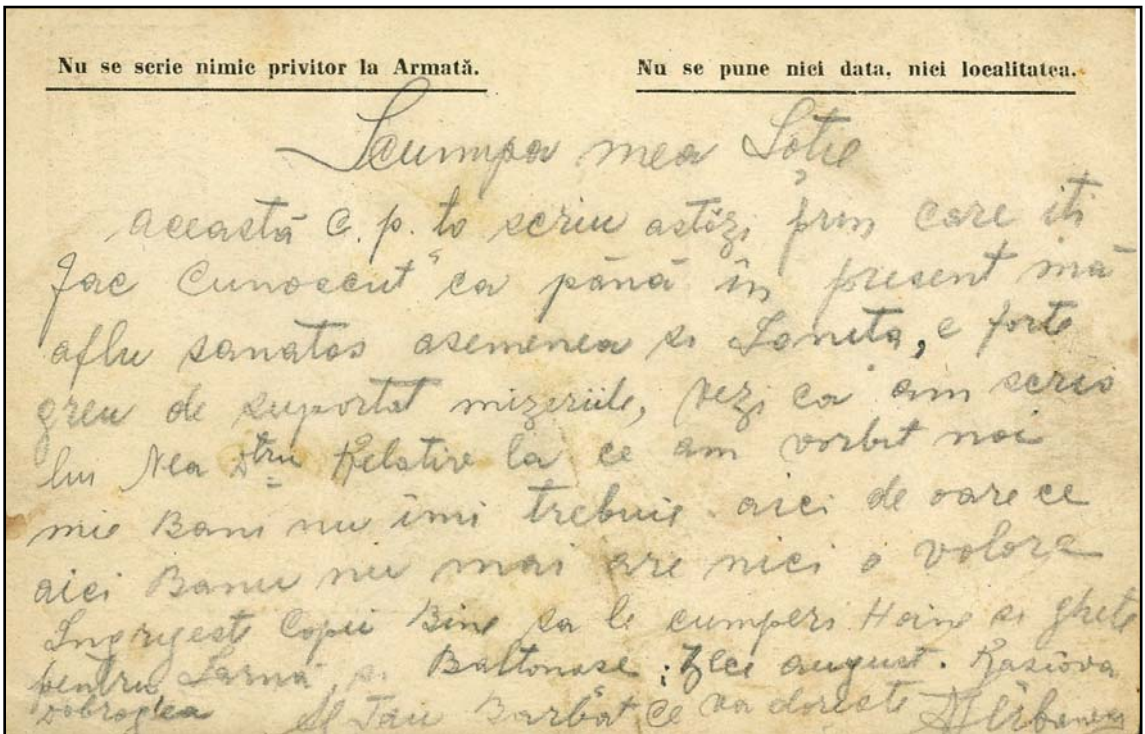
Carte poștală militară exediată din Tg. Jiu doamnei Stanca Șerbănescu.

Idem verso.

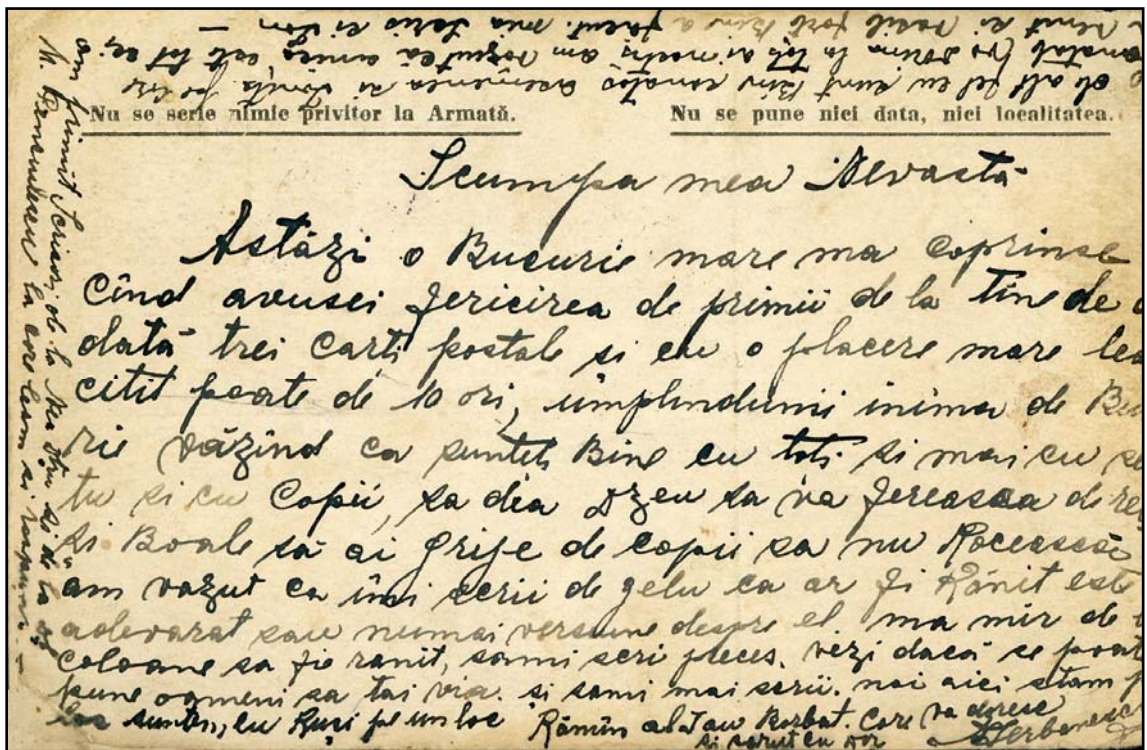
Carte poștală militară expediată prin Oficiul Telegrafo-Postal Militar Divizia II, doamnei Stanca Șerbănescu.

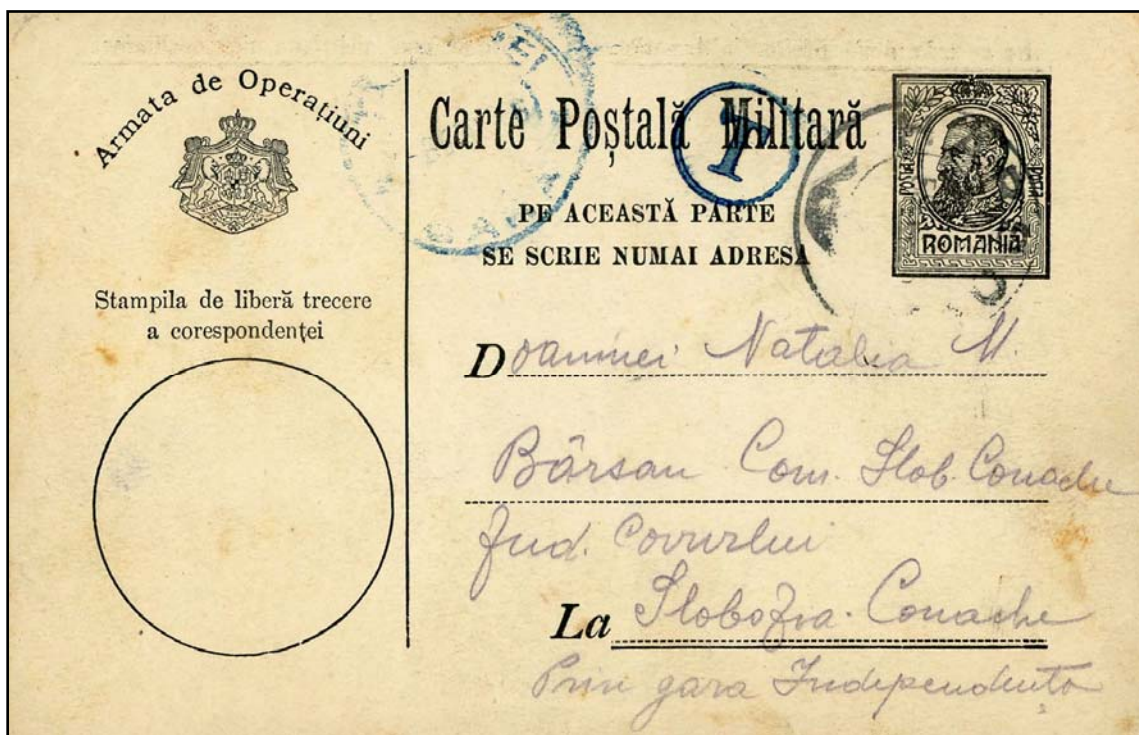
Idem verso.

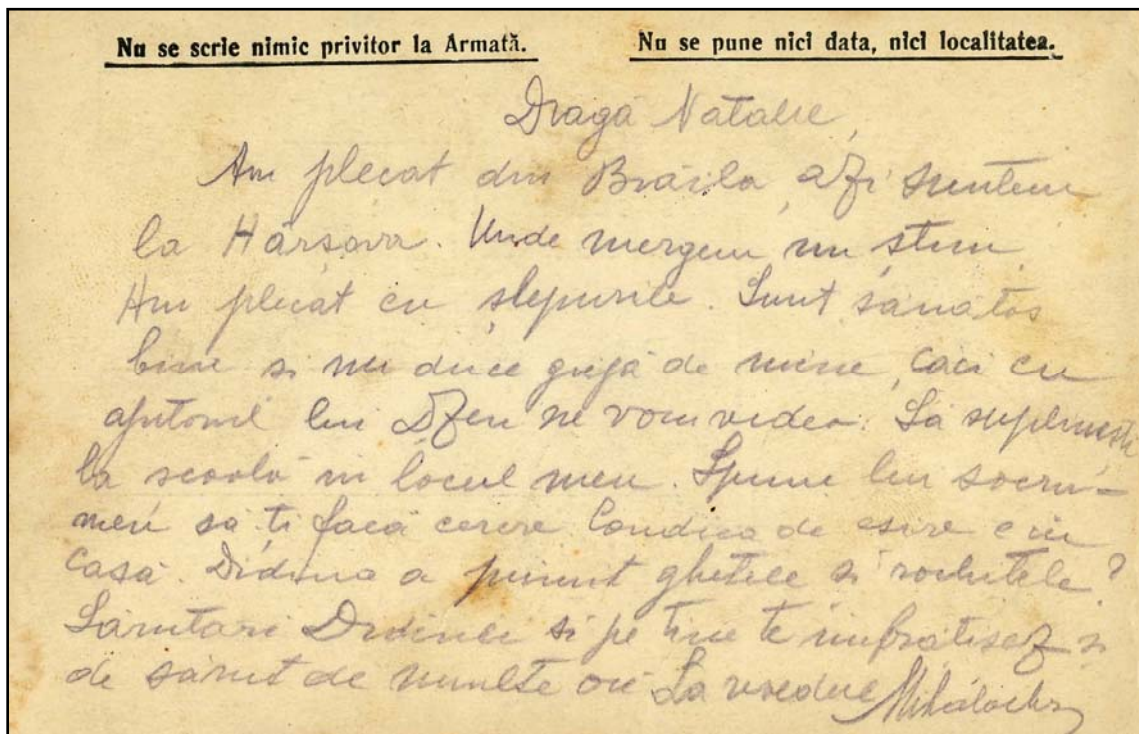
Carte poștală militară expediată prin Oficiul Telegrafo-Postal Militar Divizia II, doamnei Stanca Șerbănescu.

Idem verso.

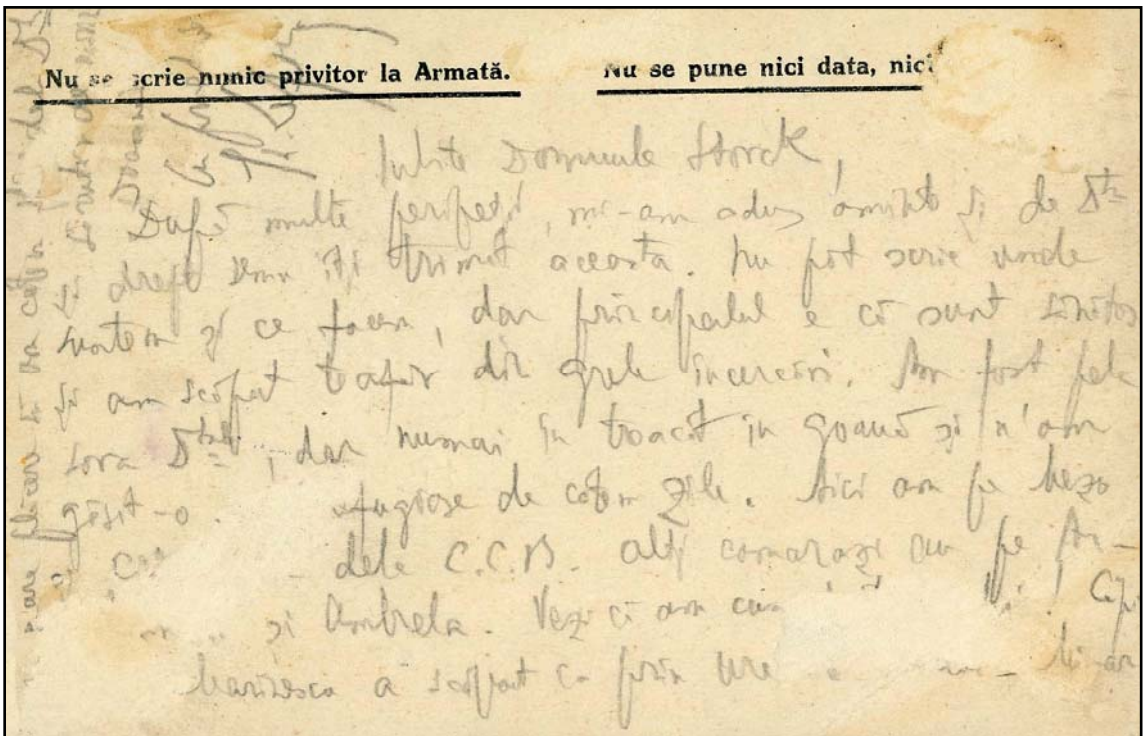
Carte poștală militară trimisă doamnei Natalia Bârsan.

Idem verso.

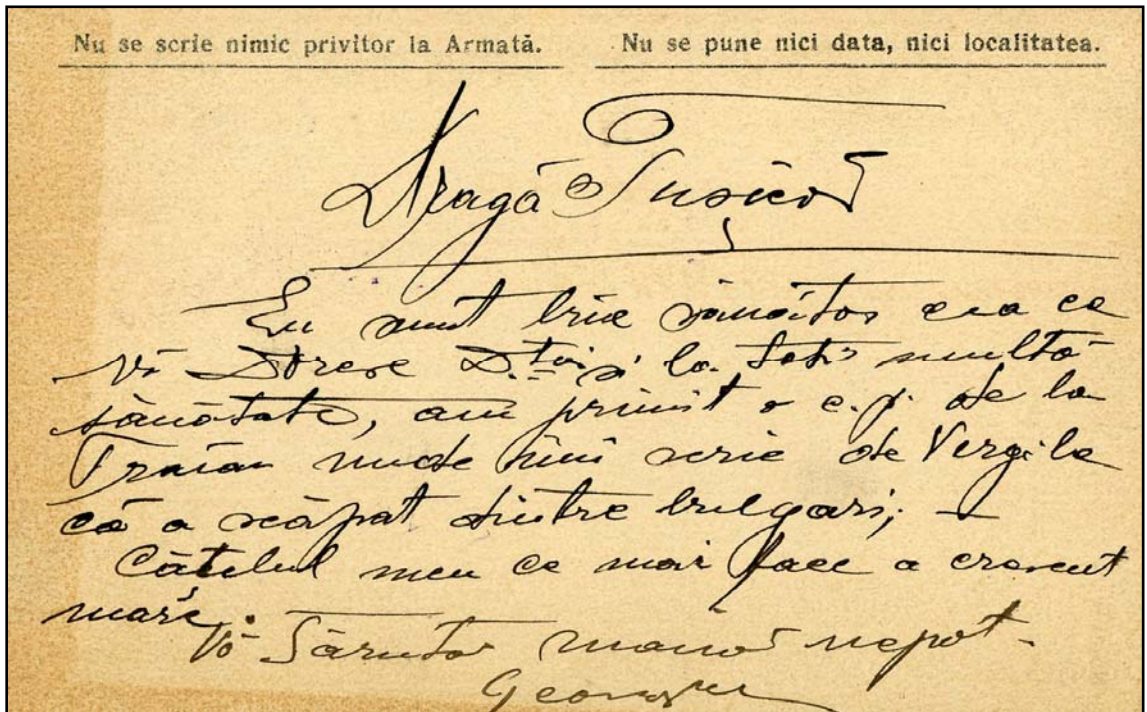
Carte poștală militară adresată domnului Emil Storck.

Idem verso.

Carte poștală militară adresată doamnei Rucsanda Longinescu.

Idem verso.

Carte poștală 5 bani tipografiate adresată domnului Iulius Schafhütl.

Tata! Gara Comănești 1 Octo 916
Sflea ca azi am trecut prin o
mare primărie căci neam aflod
aproape de câmpul de luptă, acum
suntem iar în siguranță. Ce
e nou pe acasă? Complimente
la toți.
Carl

Idem verso.

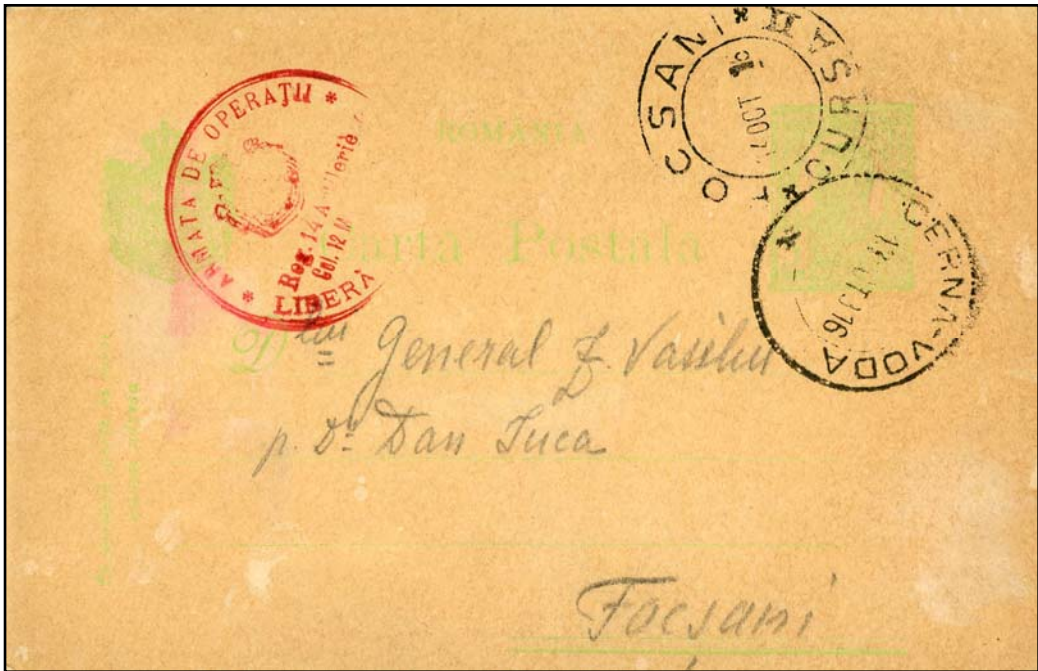

Carte poștală militară expediată la 23 oct. 1916 doamnei Maria Cerkez.

Nu se scrie nimic privitor la Armată. Nu se pune nici data, nici localitatea.

Il fait froid le canon gronde. Je
peuse a toi, a moi, et j'ai le regret
de n'avoir pas su goûter comme
il le fallait le bonheur d'un instant
Si par la grâce de Dieu j'en reviens
sain et sauf j'ai fait vœux de bâtir
ou de réparer l'église de Paulsd. C'était
aussi ton idée je crois. C'est moi-même
maintenant que je comprends pourquoi
tu tenais tant à avoir un gosse
Nulle tendresse Annie

Idem verso.

Carte poștală 5 bani tipografiate adresată domnului Dan Iuca, la generalul Z. Vasiliu.

Dragi Dodo,
 Mi întreb de cai, am 2 vinuți
 frumoși de călărie și la caruți unu-
 toare și unu mare, sunt mari cât
 ai niștri. - Nu știu bine că le pu-
 țărunt bine și că le gândești la
 minte și că le încheși ca un copil
 cuminte.

Se stă la Focșani și sunteți
 mai liniștiți și mai siguri.

Spune măti și ni mărgi cu
 vreau la țară mi ești nevoe, se
 lăse pe Manoliu se facei et oțepna
 mi a scris Mihai că se interesează
 et cum mărgi la țară, am rugat
 și pe Ilieș și mi ești de vrea pe dăvo.
 Tu Ilieș și am scris, arbi și
 am primit scrierile la și a Ilieș
 și sarut pe tati

Măti

Idem verso.

Carte poștală 5 bani tipografiate adresată doamnei Sevasta V. Ionescu.

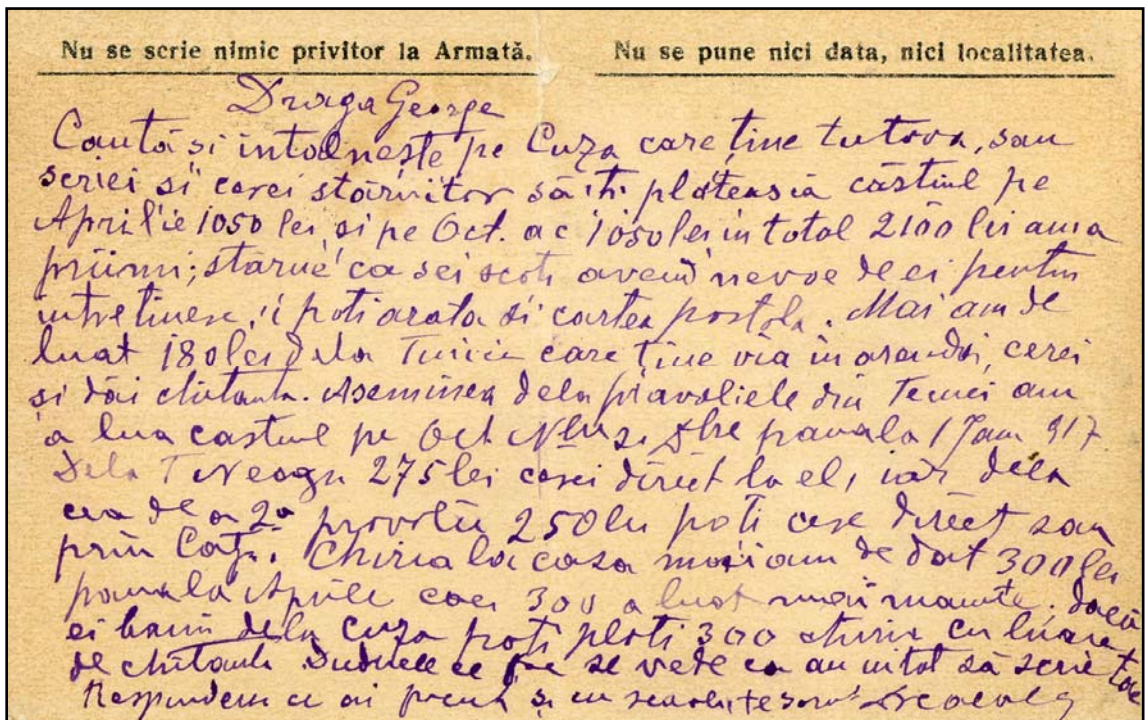
Pragă Sevastito!

Am primit poștala ta din 28 Aug. cat. însă fiind mult ocupat
 Nu am putut ați răspunde mai din timp. Tei ști că nu mai suntem
 la Cămpina și am trecut spre Văleni. În trecăt prin Livada
 am vorbit și cu fiul Ghita. Despre venirea mea pe acasă, mi-ți mai
 pot promite acum. Caută și vinde pământ ce ai cules la Mălăești și
 oprește-ți banii să ai de cheltuielă. Dar cu cei depuși la tata
 Crisia la Răcești, vorbește și cu Tata și vezi ce e de făcut. Dacă e
 posibil să-ți ridici și să-ți tu la tine. Eu am scris lui Virgil de
 câte-va zile să-ți răspunde ce s'a mai făcut cu afacerea cu prăvălia
 și n'am primit nici un răspuns. Tu poți să-ți scrii pe adresa
 mea la Văleni, dar nu încerca să mă cauți personal.
 Transmite părinților sărutări de mână; iar pe tine și trănăie
 vă sărut cu dor Valeriu

Idem verso.

Carte postală militară adresată domnului George Calalb.

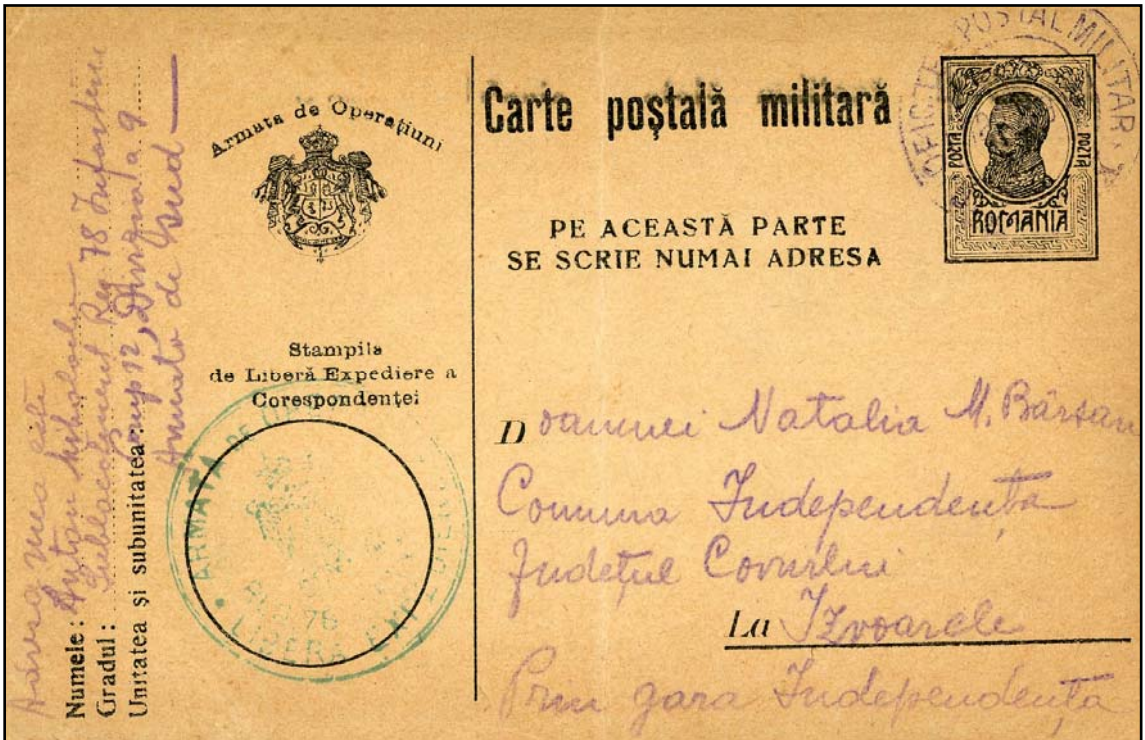
Idem verso.

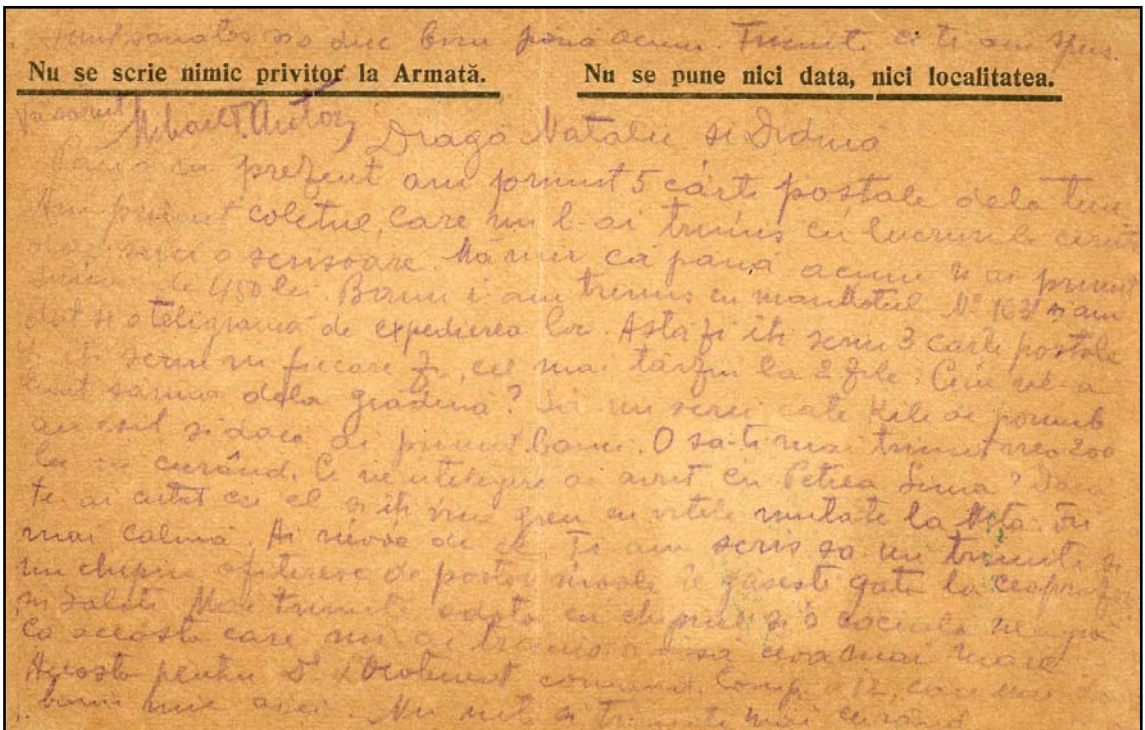
Carte poștală 5 bani tipografiate adresată doamnei doamnei Marioara sublt. C. Ștefănescu.

Draga Marioara,
 Azi primi c. p. de la tine
 în care mi spui că Enia nu
 ți-a adus pligurile cu bani
 și avizul de plată.
 Avizul de plată erau pentru
 încasarea banilor, și tu am
 lăsat de la Camera de Sol. P.
 (200 lei)
 În alt plic erau 200 lei
 pentru tine.
 Vezi că Ștefan a venit
 cam târziu, aproape o săptămână
 înainte după ce am plecat eu
 și să nu fi făcut ceva
 Eu sunt bine. Căștile
 le-a adus Ștefan? Mai erau
 și 3 perechi pantaloni croștiți
 și 3 vestoane. Sămetok la Mărcu
 tot; iar pe tine și pe
 ve dădute

Idem verso.

Carte poștală militară adresată doamnei Natalia M. Bârsan.

Idem verso.

Carte poștală 5 bani tipografiate expediată din Dragășani și adresată sergentului Șerbănescu Niculaie.

Dragășani 26 septembrie

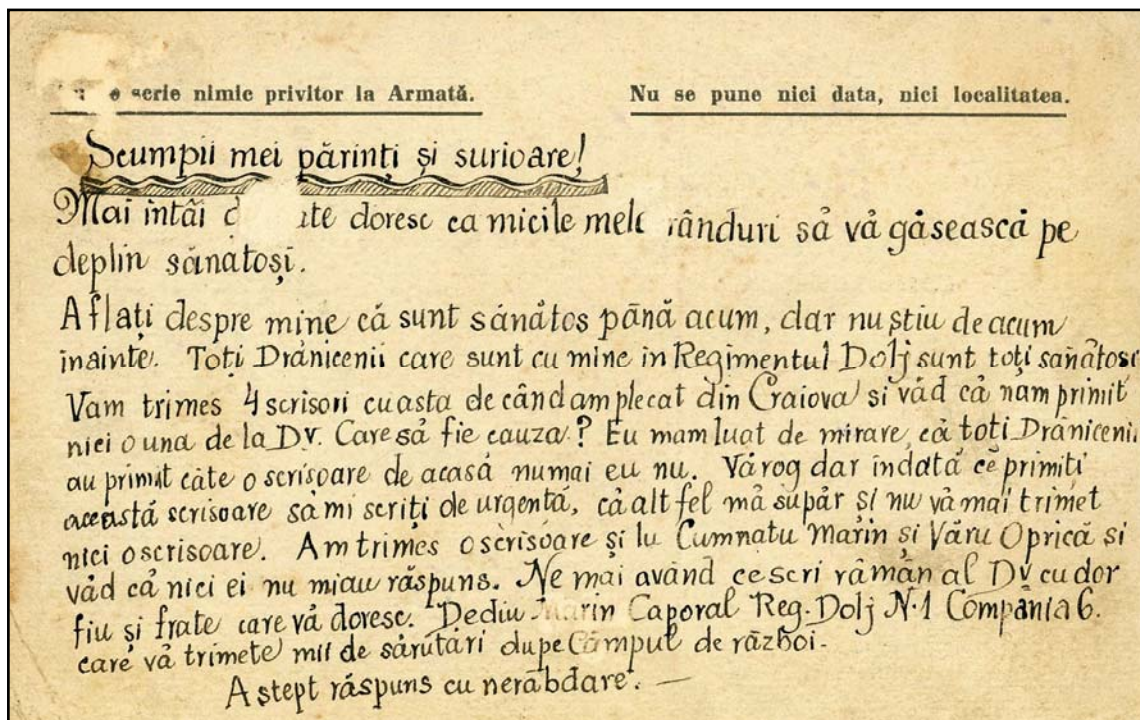
Drago mine Nicolae

Drago, despre noi să suntem răsunători
 cu tată și vezi primit mai multe a. p. și
 unepire și totu stăruie și totu scrie murea
 și nu știu ce este scris de noi primiti
 și totu de primit a. p. de la demeritate
 și nu mai putea de lucrare noi sun rales
 un de aici și a ierit 40 ruble și în v. adde
 parantul și răsunat parte din d. ve. și
 să totu stăruie este bin și copii sunt răsunat și
 și nu suntem asemenei te dăruie cu tată Șerbănescu

Idem verso.

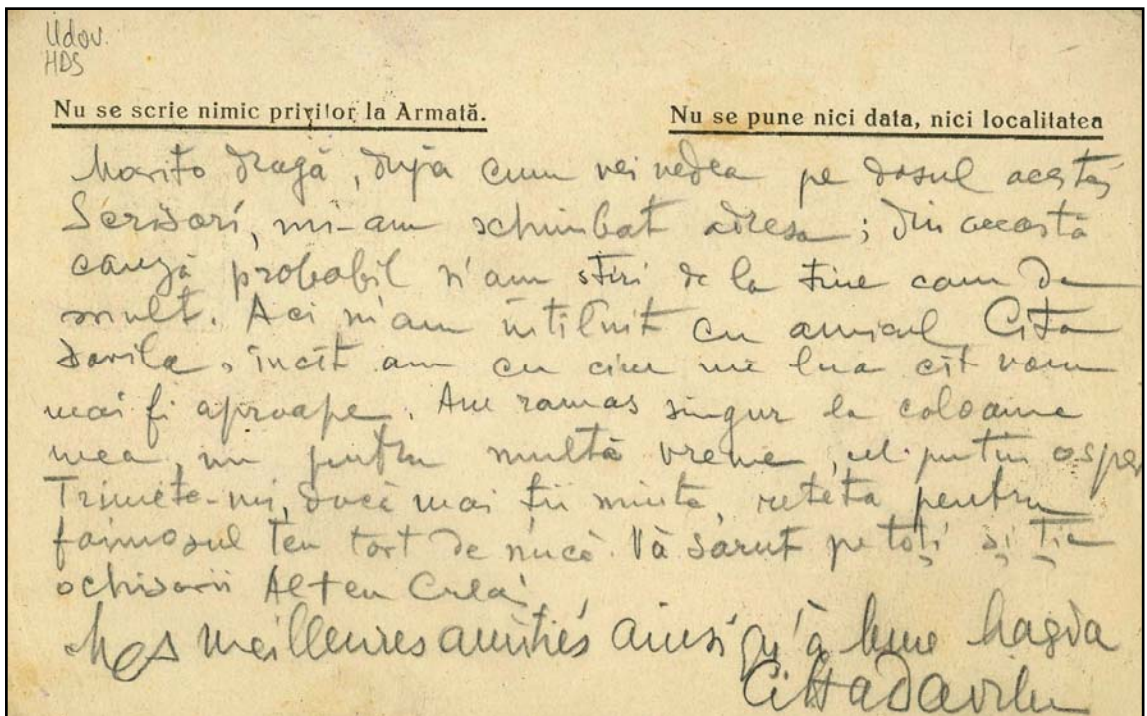
Carte poștală militară adresată domnului Gheorghe Dinu Dedu.

Idem verso.

Carte poștală militară adresată doamnei Marie Jeanne Bastaki.

Idem verso.

Carte poștală 5 bani tipografiate expediată din Săveni și adresată „sergentului Pavel Pantelei”.

Petricani. Dragă Frate,
 Vătomna 20 de
 Îți fac cunoscut prin această ep.
 că țam mai trimis 2 ep. răspuns
 la plicul în care ne ai trimis și ne
 ai rugat de lucrurile care îți fac
 trebuință. Cu bucurare ți le-am
 plăcut și ști că te vei săsi cu toată
 vite e cam greu de călătorit în
 De la Măhăci mai am primită nău
 murtu se cu el. Noi suntem
 săvârșim și ne ocupăm cu treburile
 și pe lângă căm. Când vei fi ma
 ngra de un loc rău vei sta
 mult soare și ne vei
 Te elonore a te

Idem verso.

Carte poștală militară adresată doamnei Ana Chendi.

Nu se scrie nimic privitor la Armată. Nu se pune nici data, nici localitatea

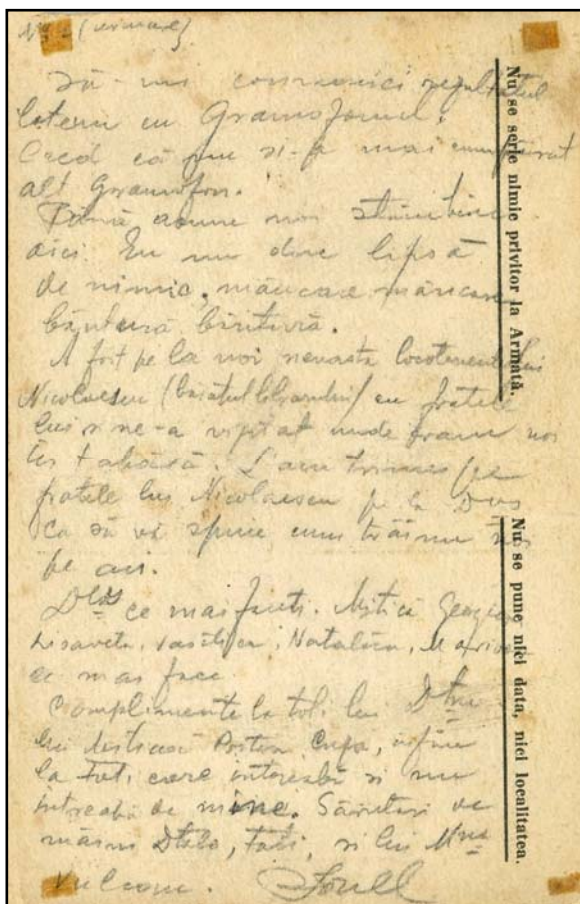
Draga Ana.

Epistola joi am primit o c.p. de la Petru în data 1 oct. de la Sibiu și am primit tot ari și pachetul trimis prin caporalul care a venit pe la voi - Va mulțumesc la toată inima și vă mulțumesc și vă rog să contribuți la acest pachet. Este mai bogat și variat de cât puteam să mă aștept. O să ne înfruptăm mai multe din el și ne vom gândi la voi cu mulțumiri și dragoste, după cât am văzut. Nenea Sorocanu este iar apropiat de voi. Adresa pe pachet este scrisă chiar de dușul Sorocanu și mi se cam va fi făcută că stă la un loc! Ei sunt mai bine, sănătoși. Pe aici s'au mai liniștit lucrurile. Am început să mă așez în zile de repaus. Comu. Vesic, Popoi și lui M. Sorocanu multe sămănări, unușor pe tine și ce copiii ei sunt și vă doresc. Sărbători.

Idem verso.

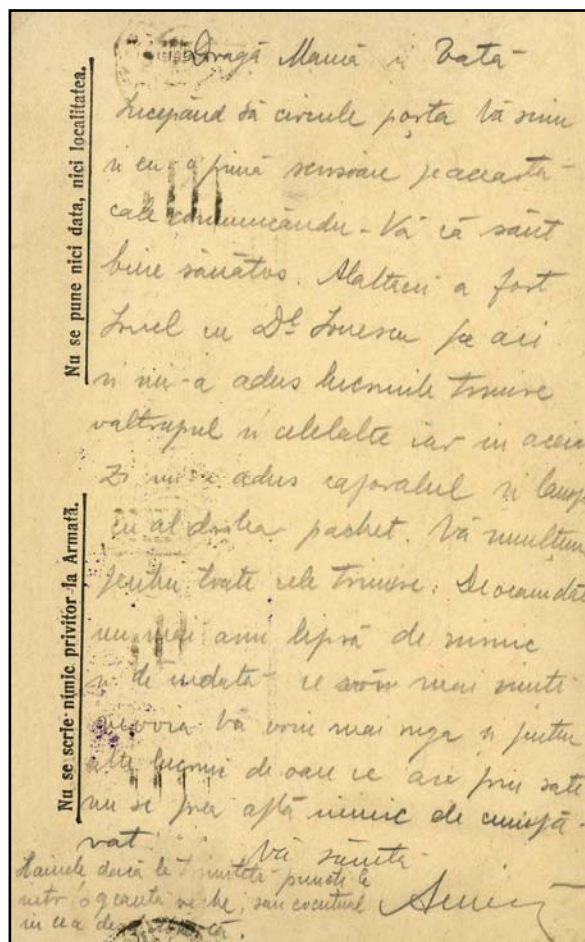
Carte poștală militară adresată domnului inginer inspector general Aurel Beleş.

Idem verso.

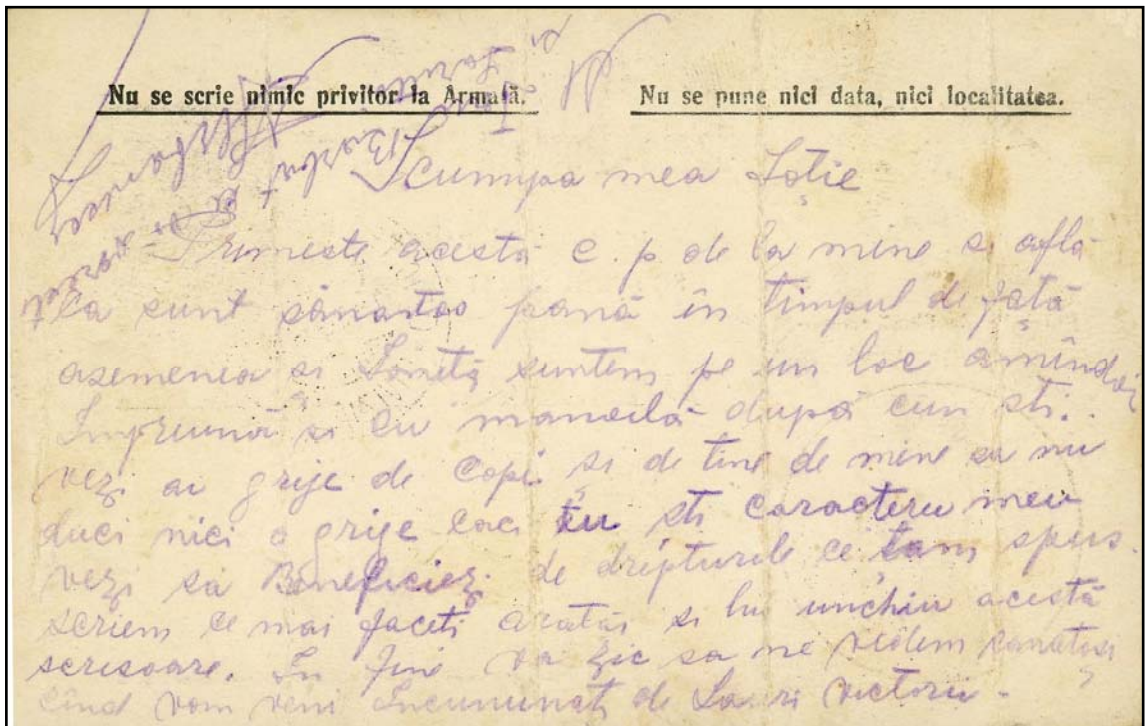
Carte poștală militară adresată doamnei Stanca N. Șerbănescu.

Idem verso.

Carte poștală 5 bani tipografiată expediată din Drăgășani și adresată domnului Șerbănescu Nicolae sergent.

Idem verso.

Carte postală militară adresată domnului Ștefan Avram.

Fata eă răspund și la aceasta a doua, dragă Camorad
 scrisoare la care zici că nu ți-am răspuns, nu numai că
 mi-a făcut plăcere, dar mi-reamintise trecutul de edi-
 nicară.. Corașii eu credință în Dumnezeu el ne va salva
 a suvolbi pe inamici a vâri victoriosi pela Căminuța lă-
 sate, aici totu suntem bine, astăzi la prânzica tuturor
 C. P. a fost în Drăgășani chiar și Madam Ștefanescu
 de unde ți-a dat telegrama și a scris și C. P. -
 Eu cu Morit ne-am angajat se transportăm peste
 pe jos la Calafet și pe Tâmbălaș la dat la telegramă
 eă e mai iute de picior, noi de Mitica nu mai
 simim nimic în estor și ce direcție va fi. În fine
 prânzica dragoste și sănătate - Cu bine
 22/9/16 Drăgășani Dim. Rădulescu

Idem verso.

Notă: Ilustrațiile reprezintă cărți poștale aflate în colecția autorului.

RĂZBOIUL PENTRU REÎNTREGIREA NEAMULUI REFLECTAT ÎN CREAȚIA POPULARĂ.

I. TEME, ACCENTE, MOTIVE POETICE ÎN OLTENIA ȘI MUNTENIA

Ioan St. Lazăr

Apreciind proiectul Centrului de Cercetări Istorice „Pr. Dumitru Bălașa” al Filialei Județene Vâlcea „Matei Basarab” a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria” de a omagia lupta eroică a ostașilor români în primul război mondial, am primit cu interes invitația de a participa la prezentul simpozion, cu atât mai mult cu cât, în calitate de reprezentant al Fundației Culturale „Sfântul Antim Ivireanul”, am considerat ca semnificativ faptul că anul 1916, anul intrării României în acel război, a fost și anul primei încercări de canonizare a Sfântului Antim Ivireanul, la 200 de ani de la martiriu, marele ierarh, tipograf și orator creștin fiind de mult, în memoria populară, un model sacru de dragoste jertfelnică pentru neamul românesc, pentru Patria și Biserica lui strămoșească, un model îmbărbătând pe cei ce intrau în focul luptelor, expuși la supremul sacrificiu.

Înainte de a intra în subiectul propus, să aruncăm, prin fereastra imaginației, o privire în vara aceluia an fatidic 1916 și să relevăm, cu anume înfiorare, faptul că, de Sântă Măria Mare, când s-a declarat intrarea noastră în război, aidoma munților care, după datină, se goleau de ciobanii și oile ce porneau în exodul transhumant, acum, satele și orașele țării se goleau de bărbații tineri ce porneau în exodul frontului pentru a păstra țara cu pământul și vetrele ei strămoșești.

Mai mult decât războiul pentru independență din anii 1877-1878 – care a fost un preludiv de răscoliri ale habitatului tradițional și de jertfe eroice pe pământ străin pentru emanciparea de sub jugul otoman –, primul război mondial a fost un cutremur al existenței, purtat pe pământul nostru, cu mari privațiuni și primejdii, pe front și acasă, pe care numai cu ajutorul Proniei și cu eroismul incredibil al soldaților români la Mărășești – în acel 6 august 1917 al „Schimbării la față” a Domnului Hristos, când s-a schimbat și cursul războiului pentru noi –, le-am putut depăși, ieșind la limanul luminos al Marii Uniri, ca schimbare esențială în paradigma destinului.

Ca orice eveniment istoric crucial, marele război – purtat de români cu un sens fundamental: reîntregirea neamului și a țării – a produs, de la început și adesea în mod tragic, transformări radicale, destructurări și restructurări nemaicunoscute în viața politică, economică, socială și culturală, transformări la nivelul statului, cum și la nivelul fiecărei localități și la nivelul fiecărui ins, de care s-a resimțit, ca un seismograf, și folclorul. În fața imperativului perioadei, au căzut în desuetudine și în latența memoriei colective basmele, cântecele bătrânești, chiar cântecele istorice mai vechi (cele despre Mihai Viteazul și boierii Buzești, despre Brâncoveanu sau Horia) și,

desigur, cântecele de lume, textele satirice ș.a., socotite indecente; au dobândit accentuată autenticitate textele lirice, conexe la condiția umană din această vreme critică, texte tradiționale, în a căror canava s-au inserat elemente noi, contemporane, dar, mai ales, texte cu totul noi, inspirate direct din tensiunea acestei perioade, texte create și colportate de combatanți din toate categoriile sociale, dar și de părinți, soții, fete de măritat, funcționari rămași la vatră. Astfel, lirismul dramatic al perioadei se răsfrânge într-o creativitate populară bogată și diversificată, respectiv, în cântece istorice noi, în scrisori din război, în jurnale orale, ca și în poezii (și chiar poeme) întocmite în contextul frontului sau al ocupației străine, ca debușare a zbuciumului sufletesc al soldatului, al mamei sau tatălui, al soției ori iubitei, dar și ca un mesaj liminal în raport de posibilul sau iminentul sfârșit personal al luptătorului, în care caz, depășind tragismul individului și al familiei sale, răzbate, ca un *catharsis*, gândul nobil al asumării jertfei pentru neam și țară.

O panoramă asupra acestei creativități populare produse la acel mare eveniment al istoriei moderne, un studiu fundamental pe această temă, în mod paradoxal, nu avem, deși mai toate culegerile de folclor interbelic și postbelic o exemplifică; explicația acestei absențe poate fi legată de dificultatea inventarierii și clasării tematice a materialului, precum și de complexitatea analizei acestuia în corelații de tipul istorie-folclor sau tradiție-inovație ș.a.

Consemnăm, totuși, ca o încercare meritorie de cuprindere a materialului și de interpretare a lui, lucrarea din 1980 a folcloristului Aurelian I. Popescu, respectiv *ideea de unitate națională în viziune populară*, în care, în mod firesc, toate episoadele Războiului pentru Reîntregirea Neamului, reflectate în creația populară a vremii și după aceea, vizează, deopotrivă cu evocarea suferințelor de acasă și din tranșee, curajul eroic și spiritul de sacrificiu pentru binele țării. Acestei lucrări i-am adăuga și demersul mai recent (din 2001) privind *Folclorul taberei militare*, în care folcloristul Al. Dobre a abordat îndeosebi cântece de cătănie, corelative cu cele de înstrăinare, pe canavaua cărora s-au realizat multe din creațiile inspirate și de primul război mondial; de altfel, ideea centrală a acestui demers este că evenimentul istoric al războiului pentru independență a provocat insertul, în structuri formale tradiționale, al unei creații folclorice noi, iar pe inovațiile tradiționalizate ale acesteia s-au inserat bună parte din textele noi legate de conflagrația mondială. Un exemplu peremptoriu este cântecul de rezonanță mioritice *Măi soldat din roșiori / Un' ți-a fost soarta să mori?* (amintind de vechiul cântec *Ciobanaș de la miori / Un' ți-a fost soarta să mori?*), care a devenit acum, în diferite variante: *Măi soldat din vânători* sau *Viteze mitralior (Unde-ți fu moartea să mori?)*, îmbogățit nu o dată, în structura dialogică tradițională, cu elemente din arsenalul militar modern de atunci:

- *Lumânări cin' ți-aprindeau?*
- *Rachete când fulgerau,*
Ele mie-mi luminau (...)
- *Și cinte te tămâia?*
- *Gazele când se puneau,*
Ele-atunci mă tămâiau,

– *De-ngropat cin' te-a-ngropat?*
– *Obuz când a explodat*
*Pe mine m-a îngropat!*¹

Revenind la lucrarea lui Aurelian I. Popescu, este remarcabilă străduința sa de a selecta, pentru fiecare moment sau episod al războiului, fragmente semnificative din textele compuse de creatori din toate zonele țării (mai puțin, Basarabia), texte reflectând nu doar contextul general, ci și, în mod concret, situații sau evenimente cu un specific local, istoric. Amintim, în acest sens, ciuda resimțită de românii integrați Imperiului Austro-Ungar și mobilizați să lupte pentru interesele acestuia, nu pentru țara lor:

Săraci feciori ardeleni,
Însurați și juninceni,
Când o bătut doba'n sat
V-ați lăsat tot și-ați plecat
Colo-n jos la Sârbia
Sau sus la Galiția
Unde oamenii răi o vrut
*Ca să ne țină sub scut.*²

Departa de țara lor, când lupta pentru ei nu are sens, evocarea grozăviilor războiului accentuează tragismul:

Pică voinicii-n bătaie,
*Curge sângele păraie*³
sau
Munților pustii de piatră,
N-ați avut izvor de apă,
Dar acuma lumea plânge,
Voi aveți izvor de sânge
Dară nu-i din voi izvor,
*Ci-i din trupuri de ficiori*⁴

Indiferența stăpânilor imperiali și a comandanților militari față de suferințele românilor aruncați în luptele cele mai grele stârnește din partea acestora reproșul înciudat și revolta surdă:

O, neamțule, nu te doare
Când stai tu pe cal călare
Și vezi sânge curgând vale,
Când stai tu ferit în drum
Și ne bagi în foc de tun?!⁵

¹ Alexandru Dobre, *Folclorul taberei militare. Armata și războiul în folclorul românesc. O nouă abordare*, București, Editura „Deliana”, 2001, p. 110 (apud N.I. Dumitrașcu).

² Aurelian I. Popescu, *Ideea de unitate națională în viziune populară*, Craiova, Editura „Scrisul Românesc”, 1980, p. 119-120 (apud Dumitu Vârtic).

³ Aurelian I. Popescu, *op. cit.*, p. 125.

⁴ *Ibidem*, p. 127 (apud Ion Iliescu și Ilie Birău).

⁵ *Ibidem*, p. 126 (apud Aurel Esca și Ion Iosif Șchiopul).

Conștientizarea inutilității purtării războiului de către soldați pentru interesele monarhilor duce la o confraternizare interioară chiar cu luptătorii ziși inamici:

*Că noi n-avem ce-mpărți
Cu dușmanii de pe-aici
Și ei n-au nimic cu noi,
Atunci pentru ce-i război?
Am putea trăi ca frații
De n-ar mai fi împărații – se spune într-o scrisoare de pe front⁶.
Alteori revolta ajunge strigăt, ca în binecunoscutul
Împărate, împărate,
Fă pace, nu te mai bate,
Că-ți mor cătanele toate!...⁷, după care tendința radicalizării devine legitimă:
Și de n-or vrea împărații,
Face-om pace noi, soldații, precum într-o altă scrisoare, prevestind finalul războiului⁸.*

Dacă astfel de stări și tendințe critice au trăit în conflagrația mondială soldații români din Transilvania supuși Imperiului Austro-Ungar – și nu scap acum prilejul de a aminti expresivitatea evocării luptelor pe fronturi străine în romanul-epopee *1 Decembrie 1918 – Ziua Zilelor* al scriitorului Constantin Zărnescu –, intrarea Regatului României în război a avut de la început un obiectiv major, înțeles cu limpezime și totală adeziune în masa poporului, după cum o dovedește și un cântec din Țara Loviștei, citat de Aurelian I. Popescu din culegerea lui Constantin Mohanu:

*Frunză verde sălcioară,
S-aude zgomot în țară
Că-i război la primăvară,
Să trecem peste Carpați,
Să scăpăm pe-ai noștri frați,
Să făurim o Românie
Cum am vrut-o toți să fie,
Să mă duc să mor în luptă,
Să-mi fac datoria sfântă.⁹*

Adoptarea colectivă a sensului purtării războiului de către români și autoimplicarea spiritului de sacrificiu pentru împlinirea dezideratului de veacuri al Unirii și pentru o viață mai bună tuturor în România întregită constituie accente de bază în creativitatea populară prilejuită în Oltenia și Muntenia de evenimentul istoric nemai-întâlnit până atunci.

⁶ *Ibidem*, p. 130 (apud Iustin Ilieșiu)

⁷ *Ibidem*, p. 133 (apud Gheorghe Cernea).

⁸ *Ibidem*, p. 135 (apud Iustin Ilieșiu).

⁹ *Ibidem*, p. 143-144; Constantin Mohanu, *Fântâna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei*, București, Editura „Minerva”, 1975, p. 357 (col. *Folclor din Oltenia și Muntenia*, texte alese din colecții inedite, vol. VII).

Întâlnim în aceste accente, mai întâi, în grupajul de texte având drept temă mobilizarea pentru război. *Cântecul mobilizării*, cunoscut în diferite forme raportate la etapele și accentele conflagrației – ca, de pildă, cel din Moldova, *Toate țăr'le ard în foc*, cules lângă Fălticeni, în 1931, de către folcloristul vâlcean Gheorghe Fira¹⁰ –, are și în Țara Loviștei și în Vâlcea mai multe variante semnificative; în ele, episodul mobilizării tulbură viața curentă din lumea pastorală și cea a satului, întrucât despărțirea guvernează și anormalitatea prelungită tragic și după jertfa în luptă. Un text din comuna lovișteană Căineni, numit chiar *Cântecul lu' nouă sute șaișpe* consemnează concret momentul (*Într-o duminică seara / s-a sunat mobilizarea*), ca și despărțirea precipitată a capului familiei (*Eu, copii, în astă seară / am plecat la război / s-apăr țara și pe voi*)¹¹. În alte texte, despărțirea de iubită, de familie și de sat se face treptat (și cu atât mai dureros pentru toți), prin gesturi și cuvinte anume, de la ceas la ceas (de la ceasul unu până la ceasul zece), de unde și denumirea lor, *Ceasurile*, ca în exemplul următor, cules din Stoiceni – Vâlcea:

(Și-acum) Bate ciasu unu,
Scoală, mândro, și-m dă drumu

(Și-acum) Bate ciasu patru
În picioare ie tot satu,
Clopotele trag și sună,
Toți flăcăii se adună

(Și-acum) Bate ciasu șase,
Frați, surori, părinți de-acasă,
Înălțați de-o rugăciune
Și-amintiți de al meu nume

(Și-acum) Bate ciasu zece
Regimentu nostru trece,
Și de-o fi și-o fi să mor
Mă-nveliți în tricolor!¹²

Mobilizarea a ajuns și la stâna din munte, fiind prevestită ca semn rău de o mioriță, ca în străvechea baladă:

Într-o joi de cătră sară
Aud oacheșă că zbiară
Și nu zbiară de-altceva,

¹⁰ Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu” – fonograma m3336a.

¹¹ Cf. Marian Pătrașcu, Nicolae Daneș, *Monografia comunei Căineni – județul Vâlcea*, Râmnicu-Vâlcea, Editura „Fortuna”, 2008, p. 311.

¹² Cf. Traian Cantemir, *Folclor literar vâlcean*. Antologie și studiu introductiv de..., Râmnicu-Vâlcea, Centrul județean de îndrumare a creației și a mișcării artistice de masă, 1979, p. 209-1010; v. și Constantin Mohanu, *op. cit.*, p. 365-366, unde varianta din Clocotici – Loviștea dovedește că tema *ciasurile* parvine din folclorul războiului pentru independență.

Zbiară de plecarea mea,
anunțată și printr-o telegramă ștampilată / *De-acas' de la mama dată.* Momentul provoacă în existența îndătinată o ruptură cu posibile urmări tragice:

*Și ne ia de lângă voi
Și ne duce la război
Să pierim ca niște flori
Să uităm c-am fost feciori.*

Provoacă și anormalitatea, ciobanul rânduindu-și post-existența prin rugămintea adresată băciței de a-l înlocui în exodul transhumant imperios după datină:

*Mândro, să-mi iei turma mea,
Să pleci în țară cu ea,
S-o cobori din munți pe văi,
Și s-o aduci înapoi.¹³*

Alteori, tonul cazon, avântat al mobilizării este ușor ironizat de contrapunerea imaginilor triste produse acasă în urma plecării combatanților:

*A sunat chemarea-n văi
Haideți la război, flăcăi,
Lăsași plugul în ogor,
Puicuța friptă de dor,
Surorile lăcrămând
Și bătrânii suspinând.¹⁴*

Odată depășit momentul mobilizării, universul viziunii populare devine bipolar, angrenând **alternativ imagini din focul luptelor cu imagini de acasă**, fie retrăite de soldatul-poet, fie doinite acasă, fie întrevăzute cu îngrijorare și de către aștrii cerului, dornici să curme ororile văzduhului. Această **bipolaritate a imaginii** constituie încă un accent însemnat în lirica războiului, precum în exemplele următoare:

*Frunză verde viorea,
Mândră, mândruleana mea,
Eu mă duc în luptă grea
Și gândesc la dumneata.*

*De-o veni, dragă, veni
Vreo ghiulea și m-o lovi
Tu să știi, drăguță, zău,
C-am murit de dorul tău.¹⁵*

*

¹³ Cf. Vartolomei Todeci, *Izvorul Zânelor*. Antologie de folclor din Vaideeni și din alte așezări păstorești. Prefață de Gheorghe Deaconu, Râmnicu-Vâlcea, Editura „Patrimoniu”, 2005, p. 231 (Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale – Vâlcea).

¹⁴ Cf. Vartolomei Todeci, *Plaiul dorului*. Antologie de folclor păstoresc din Vaideeni, (Râmnicu-Vâlcea), 1972 (Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă – Vâlcea), p. 146.

¹⁵ Cf. *Ibidem*, p. 144.

*Când să ne petrecem noi / bis
S-o-nceput mare război / bis
Țara s-o mobilizatu / bis
Ficiorii-n foc i-o băgatu / bis
Unii-n foc și alții-n pară / bis
Noi trăim o viață-amară / bis¹⁶*

*

*Cât îi pământul de mare
Numa foc, potop și jale,
S-o oprit luna din cale
Ș-o-ntrebat pe sfântul Soare:
Ce ne facem, frățioare,
Că războiul se-ntetește
Și nu se mai isprăvește?!
Arză-i focul pe acei
Ce-au aprins acest război.
Arză-i focul pe ciocoi
Că dau pacea pe război.¹⁷*

Așadar, aștrii cerului, protectorii de totdeauna ai vieții omului carpatic de la naștere la căsătorie și moarte, figurați în acest sens pe porțile caselor, ca și pe crucile din cimitire, co-participă și în acest timp critic al războiului, luând atitudine împotriva lui și îmbărbătând combatanții, iar această modalitate poetică nu ține numai de procedeul formal al *ipostazierii* dorului / năzuinței, identificat de Lucian Blaga în lirica populară, ci, mai ales, relevă acea profundă analogie autohtonă între om și natură, pe care o evocă și Eminescu invocând *râul, ramul care mi-e prieten numai mie, iară inamicului dușman este*. Astfel, putem spune că, și în dramaticul moment istoric din modernitate, au răzbătut, în textele „micro” de pretutindeni ale autorilor ca și anonimi, **constante adânci ale spiritului etnic, resuscitate întru apărarea și păstrarea pământului strămoșesc și a habitatului îndătinat al neamului**. Iar acesta constituie un accent major, esențial în lirica populară legată de primul război mondial, chiar și când, uneori, Dumnezeu Însuși e făcut răspunzător pentru ravagiile produse (*Cobori, Doamne, pe pământ / Și vezi, Doamne, ce-ai făcut: / Neveste ai văduvit / Și copii ai orfănit...*¹⁸).

În mod firesc, **bipolaritatea imaginii se corelează** cu ceea ce putem numi **bipolaritatea atitudinii**, care ajunge frecvent de la șoc la îmbărbătare, de la lamentație la inprecație ș.a.m.d. Aceasta devine o constantă – și, inerent, un accent substanțial – în marea majoritate a textelor, respectiv în acelea create pe frontul primejdiilor sau în acelea create sub ocupație germană acasă.

Neobișnuită în ultimul secol, ocuparea de către trupele germane a Olteniei (ca și a Munteniei și Dobrogei), în prima fază a războiului (datorită desincronizării aliaților militari), a fost suportată cu greu de către locuitorii rămași în sate, după cum consemna,

¹⁶ Cf. Vartolomei Todeci, *Izvorul Zânelor (...)*, 2005, p. 222.

¹⁷ Cf. Vartolomei Todeci, *Plaiul dorului (...)*, 1972, p. 153.

¹⁸ Cf. Constantin Mohanu, *Fântâna Dorului (...)*, 1975, p. 349.

într-o compoziție în versuri (intitulată chiar *Sub ocupație*) un bătrân funcționar de primărie, Radu de la Giubega:

*Când oi zice de-o secară,
Ne-a intrat dușmanu-n țară,
Frică mi-e că ne omoară.
Dar nu-mpușcă, nu omoară,
Doar ne-a făcut de ocară,
Ne-a lăsat în pielea goală,
Fără haine, fără țoală,
De nu putem ieși afară.*

*Ne-a luat găinile
Și ne-a mâncat rațele,
Ne-a-mpușcat și câinele
Nu mai vede binele,
Ne-nvățăm cu relele.
Rață, găscă, tot ce ai
Cată toate să le dai,
Ba-ți ia sacul cu mălai –
Aici nu mai e de trai*

*Ne-a lăsat țară săracă,
„Ț-ia vițelul de la vacă,
Te pungășește prin ...,
Nu-ți lasă nici sarea-n toacă*

19

În acest text, străbătut de stupefacție în fața neomeniei prădăciunilor de război ale ocupanților, cu cât se detaliază exemplele rebarbative, cu atât crește, dramatic, o stare de spirit în care **se îngemănează disperarea cu o adversitate absolută față de prădători**. Dar aceeași stare de spirit critică subzistă și alteori, când se evocă imaginea frumoasă a României dinainte de război și, prin contrast imaginea jefuirii ei:

*Românie, țară mică,
Cât fuseși tu de voinică,
Și voinică și bogată –
Tu de nemți fuseși prădată²⁰*

Terifiante, instituind anormalitatea în existență, sunt și imaginile de pe front, unde soldații trăiesc cu **spectrul morții**. Unul își pierde viața curând (și este „cântat”/bocit de ai lui):

*La război, câna am ajuns,
Veneau gloanțele pe sus,*

¹⁹ Cf. C.S. Nicolăescu-Plopșor, *Monografia județului Dolj, Izvoare folclorice*, vol II, Partea I-a, Balade, Craiova, 22 octombrie 1944 (Cartea a X-a), p. 56-57; v. și Aurelian I. Popescu, *op. cit.*, p. 161.

²⁰ *Ibidem*, p. 160 (apud C. Rădulescu-Codin).

*Gloanțele dușmanului
Pe deasupra capului.
Eu mă uit din când în când
Și pui fața la pământ,
Ele nu mă ocolesc
Drept în inimă lovesc²¹*

Alt soldat, replicând mamei care l-a vestit că i-a găsit mireasă pentru când s-o întoarce acasă, în normalitate, îi spune că, dimpotrivă, acum și-a aflat un alt univers familial, cel militar, contrastul fiind sugestiv pentru atitudinea lui disimulantă:

*Lasă, maică, cată-ți treaba,
Că mi-ai găsit-o degeaba,
Că nevasta mea-i de fier,
Șade unsă la restel.
Soacră-mea-i compania
Și cumnatul meu cel bun,
Proiectilu de la tun,
Iar toate cumnatele,
Mi-s mitralierele.*

Din acest paralelism contrastant – analog, ca procedeu, cu acela alegoric din balada *Mioriței* – recunoaștem, implicită, bipolaritatea atitudinii, care, de altfel, se manifestă imediat explicit, prin evocarea imaginii morților de după o bătălie (*într-o groapă șapte, opt, / Înveliți în foi de cort*)²².

Între cele două lumi: frontul și acasă, în care războiul scindase existența neamului, creația populară instituie **o continuă comunicare**, iar aceasta constituie un alt accent major ce trebuie reliefat. Pe canavaua cântecelor și scrisorilor în versuri din cătănie sau din războiul pentru independență, soldatul din primul război mondial compune texte ce se adresează iubitei ori soției la despărțirea de casă ori la despărțirea prin moarte:

*Foaie verde-o viorea,
Mândro, mândruleana mea,
Eu mă duc în luptă grea,
Și gândesc la dumneata*

*De-o veni, dragă, veni
Vreo ghiulea și m-o lovi
Tu să știi, drăguță, zău,
C-am murit de dorul tău*
-----²³

Alteori, el se adresează părinților, îndeosebi mamei și copiilor, cu nostalgie și dor, cu grijă pentru gospodăria nemiîngrijită și pentru familia nemihrănită, cu speranța că

²¹ V. Traian Cantemir, *Folclor literar vâlcean* (...), 1979, p. 211.

²² V. *Ibidem*, p. 215.

²³ V. Vartolomei Todeci, *Plaiul Dorului* (...) 1972, p. 144.

se va întoarce sănătos; adesea, însă, iminența morții îl face să-i îmbărbăteze că a murit eroic cu gândul la ei și la țară. La rândul lor, cei de acasă, îndeosebi mama și iubita / nevasta, tânguindu-se pentru pustiirea vieții din sat²⁴ își exprimă dorul sau jalea după cei plecați (feciori, soți sau tați), speranța în întoarcerea lor și reluarea vieții normale; nu o dată, imploră în ajutor pe Dumnezeu și pretind „împăratului” pacea când nu-L blestemă pentru război.

În dialogul „direct” dintre cei de pe front și cei de acasă, dorul este precumpănitor:

– *Ce plângeți voi așa tare*
Ori vă e grea arma-n spinare?
– *Nu mi-e grea arma-n spinare*
*Dar ne e dor de-acasă tare...*²⁵

Din același dialog „direct”, o parte din texte constelează în motivul poetic al *steagului / drapelului* ca semn de viață sau moarte a soldatului:

Foaie verde măgheran
Mai suie-te, mândro,-n deal
Și te uită spre Ardeal
Să vezi vârful steagului,
Pe câmpul Sibiului.
De-o fi steagul alburii,
Să știi, mândro, c-am să viu,
De-o fi steagul aplecat,
*Să știi, mândro, c-am picat.*²⁶

Inerent, finalul tragic se contaminează cu motivul mioritic tradițional (*De jeli cin' m-o jeli? / Păsările-or ciripi, / De-ngropat cin' m-o-ngropa? / Munții când s-or surupa*²⁷) ori prelucrat, prin adecvare la condițiile războiului (– *De-ngropat cin' te-a-ngropat? / – Tunul când a explodat / El pe mine m-a-ngropat*²⁸). Același context impune frecvența dialogului mioritic cu motivul *Mai soldat din vânători, Un' ți-a fost soarta să mori?* atât în rândul creatorilor anonimi de la munte²⁹, cât și în rândul celor originari din câmpie³⁰.

În virtutea tradiției poetice populare, comunicarea dintre cele două lumi: frontul și acasă, se realizează adesea într-un mod indirect, prin intermediul mesagerilor (în care, de fapt, se „ipostiază” creatorii textelor). Acești purtători de mesaj și mediatori între cele două lumi sunt, în mod curent, **dorul**, ființă interioară, **pasărea** (cenușie, alburie, cucul cu pană sură), ființă a naturii, **condeiul** și „**cartea**” / **scrisoarea**, instrumente ale omului. Un exemplu:

²⁴ V. un amplu tablou al satului fără bărbații tineri, ca o falie geologică, în textul *Hai., condei dragă, și scrie din vol. V. Todeci, op. cit.*, p. 148-151.

²⁵ V. Constantin Mohanu, *op. cit.*, p. 362.

²⁶ *Ibidem*, p. 360, precum și alte variante în pag. 359-360, 361.

²⁷ *Ibidem*, p. 361.

²⁸ V. Constantin Panait, Ion Pașol, *Flori pe dealurile Oltețului*, Râmnicu-Vâlcea, Editura „Conphys”, 2003, p. 39.

²⁹ V. Constantin Mohanu, *op. cit.*, p. 361, 362.

³⁰ V. C. Panait, I. Pașol, *op. cit.*, p. 39, 40, 41.

*Pasăre cu vorbe bune,
Lasă umbra din pădure
Și te-abate-n zbor, încet,
Jos, în vale, pe Siret,
Lânga steagul ridicat
Unde oștile se bat,
Să le vezi șrabnelele
Cum își frâng oțelele,
Unde valul se roșește.
Zboară, puiule, te-oprește*

*Și îmi cântă, pui pribeag,
Să te-audă cin' mi-i drag.³¹*

Grozăviile și suferințele războiului nu-i împing pe soldați la fatalism, ci îi îndârjesc în luptă până la **sacrificiul conștient pentru țară și drapel**, așa cum îi scria mândrei sale un țăran-soldat din Mehedinți, rânduind-i – ca în *Miorița* – cum să-i facă înmormântarea, dacă va fi sortit morții:

*Puiule, de-o fi să mor,
Să-mi faci cunună de flori,
Cunună de tămâioară,
Că mor, mândră, pentru țară,
Cunună de săsînel,
Că mor, mândră, tinerel,
Pentru țară și drapel.³²*

Îndârjirea și eroismul oștenilor români, după multe frustrări și jertfe de pe front și de acasă, cunosc punctul culminant în marea bătălie de la Mărășești, evocată pe multe coarde atitudinale de către Radu de la Giubega „Versurile sale – opina Aurelian I. Popescu – sunt un amestec de mândrie națională, de aprecieri la adresa vitejiei românești, dar și de bațjocură în ce-i privește pe «nemți», veniți în țară – după părerea poetului țăran – după jaf și pradă, asemenea năvălitorilor de altădată”³³. Ofensiva legendară a românilor de la Mărășești împotriva nemților conduși de Mackenzen are în versurile lor o dinamică naivă, totuși sugestivă, a imaginii:

*Vai, românii-nfuriați
Lasă tranșei, lasă măști,
Azvârl haine, – azvârl și căști
Și-n izmene și-n cămașe
Ca furtuna uriașe
În dușman se năpustesc –*

³¹ V. V. Todeci, *Plaiul Dorului* (...), 1972, p. 146.

³² V. Aurelian Popescu, *op. cit.*, p. 168 (apud V. Vârcol, *Țăranii mehedințeni ca ostași, prizonieri, sub ocupație, în războiul de întregire*..).

³³ *Ibidem*, p. 170.

*Un blestem dumnezeiesc
Par acum pe capul lor,
Unii fug și alții mor.*³⁴

Fără a mai intra în detalii, putem conchide că acest iureș victorios, de proporții homerice (Aurelian I. Popescu), a confirmat avântul eroic cu care au pornit inițial în luptă combatanții ce și-au asumat motivația ei majoră:

*Că nu-i drum pustiu p-aici
Și e codru cu voinici,
Că nu-i țară de hăram
Și e țara unui neam.*³⁵

(motivație mereu actuală!) A confirmat, de asemenea, împlinirea de către Pronia Divină a speranțelor cu care românii, acasă și pe front, s-au rugat lui Dumnezeu, în ceasurile mobilizării, ale suferințelor și luptelor:

*Doamne, 'ndură-Te de noi
Să trecem acest război
Și să venim înapoi
Să cucerim laolaltă
România de-altădată.
Să-ntărim granița veche
Ca viteji fără' de pereche,
Mândra Țară Românească
Sub soare să făurească,
Să se-ncheie-ntre popoare
Pace veșnică și tare,
Să trăiască lumea-n pace
Care cum poate și-i place,
Să mă duc și eu acasă
La copii și la nevastă...*³⁶

- re-așezându-se viața românească – și aceea din țările combatante – în matca normalității.

³⁴ V. *Ibidem*, p. 171-172 (apud C.S. Nicolăescu-Plopșor).

³⁵ V. V. Todeci, *Plaiul dorului* (...), 1972, p. 146-147; v. Aurelian I. Popescu, *op. cit.*, p. 164.

³⁶ V. C. Panait, I. Pașol, *Flori pe dealurile Oltețului* (...), 2008, p. 53.

15 OCT. 1916. TESTAMENTUL UNUI TÂNĂR SUBLOCOTENENT ARDEAL SAU SPERANȚA

Cătălina Velculescu

În ziua de 15/28 oct. 1916, un tânăr sublocotenent de 23 de ani din Regimentul 26 Rovine (aflat în apropierea orașului Târgu Jiu), își scria *Testamentul*. În acea zi au avut loc lupte crâncene duse de armata română împotriva soldaților Triplei Alianțe, anume cu Divizia a 11-a Bavareză. Deși prin prezența „detașamentului de la Cerna“ (venit la ordinul generalului Dragalina, ordin dat înainte de a fi fost rănit la Lainici), românii au reușit pe moment să respingă atacurile armatei germane, devenea tot mai clar cât de mare era pericolul ce îl pândea pe fiecare luptător.

Tânărul de 23 de ani care și-a scris *Testamentul* în acea zi dură absolvise Școala Normală din Craiova, era de 2 ani învățător în Bălțații de Jos (Mehedinți), localitate vecină cu Albulești, satul său natal. Se căsătorise în anul 1914 cu Aristița Mihuț (n. 1900). De la plecarea în război (15 august 1916), cei doi tineri soți își trimiteau cel puțin două scrisori pe săptămână. Aristița a păstrat scrisorile - c.p. – primite și noi am reușit să le publicăm.¹

În zilele de 17 și 18 oct. 1916, Ioniță I. Trașcă, tatăl sublocotenentului învățător², a venit să își vadă fiul (unicul său copil!) în cantonamentul de la Bumbesți. Prin acesta sunt trimise către Aristița atât *Testamentul*, cât și câteva file de scrisoare, file în care se putea spune mai mult decât în cărțile poștale trimise prin poștă.

Reproducem în continuare rânduri din *Testament*.

Draga mea,

E greu a suferi, dar alt chip nu-i.³ *E puțină speranță să ne mai vedem, de aceea îmi înșir aici, în scris, doleanțele mele sau mai bine zis „Testamentul meu“:*

1. *Îndură orice greutate și nu dispera, gândește-te la suferințele lui Cristos.*

2. *Oriunde vei avea a trăi, trăește cinstit, ferindu-te de destrăbălarea omenească. Puțini sunt cei cinstiți, fii, de poți, din aceștia.*

3. *Păstrează-ți, cum te învățam, corpul curat, nu uita însă și sufletul: citește, aibi ambiția de învăța și roagă-te lui D-zeu. Casa ți-o vei ține în perfectă curățenie, iar masa să ți-o pregătești întotdeauna cu îngrijire și curat.*

¹ Vezi Costel Safta, Speranța Brezuleanu Trașcă, *Ardeal sau Speranța*, Editura Școala Agatonia, Piscu, 2014. În continuare: Safta, Brezuleanu Trașcă, *Ardeal sau Speranța*.

² Renumit pentru firea sa dificilă.

³ Subliniat în text. În continuare, acolo unde nu menționăm că am intervenit noi cu o subliniere, se înțelege că sublinierile aparțin autorului *Testamentului*. Respectăm și ortografia acestuia, remarcabil de corectă.

Îmi aduci veste că avem moștenitor. Îl recunosc al meu dacă nașterea va avea loc cel mai târziu până la sfârșitul lunii Maiu 1917⁴.

În cazul că până atunci vom avea moștenitor, îți zic :

4. Să-ți fie cea mai mare bucurie și văzându-l pe el să te gândești că mă vezi pe mine, să-l aibi ca tovarăș de mângâere, de alinarea suferinței din cauza soțului pierdut.

5. Vei trăi, tu și moștenitorul, cu drepturile ce ți se vor cuveni de la mine ca ofițer, cu puținul ce ai tu (pământ și bani) și cu ceea ce legal ți se cuvine din puținul pământ al tatii. Dacă din pământul tău nu ți se va da, judecătorește tot vei obține. În totul, pământ și leafă, vei avea atâta cât să poți trăi bine la țară.

*6. Dacă în casa mea părintească a tatii nu vei putea sta (cred că vei putea trăi numai murind tata [...]), rămâne atunci ca tu să-ți faci o **colibă** a ta în plațul „**dela țigan**” sau într-un alt plaț ce poți cumpăra și acolo să trăiești după cum te sfătuesc. Sau de moare tatăl meu, poți de drept și fără a mai avea supărări – să stai în casa lui, unde împreună am locuit puținii ani din căsătoria noastră.*

*7. [...] Te-am iubit și gândul **la tine îmi va fi**⁵ până în cea din urmă clipă a vieții.*

8. Aflând despre moartea mea, interesează-te la regiment în scris și apoi, când vei fi sigură c'am murit, îmi vei face rostul creștinesc. Tu poți, dacă inima îți spune că ai ținut la mine, să porți doliu, cel mult un an, iar doliul sufletului poate fi pe toată viața – dacă sufletul tău îți va șopti așa.

*Mie îmi vei pune, la o răspântie de drum, o cruce de piatră cu inscripția: „**Odihnește Luptătorul I.I. Trașcă, mort pentru înfăptuirea idealului național ce-l propovăduia. Anul..., luna..., ziua...**”⁶.*

*9. Moștenitorul, de va fi băiat, se va numi „**Crișan**” (în amintirea evenimentelor) sau „**ARDEAL**”, iar de va fi fată se va numi „**Speranța**” (întrucât speram moștenitor, speram și împlinirea visului strămoșesc)⁷.*

10. Moștenitorul îl vei căsători la etatea 18-30 de ani (de e fată între 18-22 ani, iar de e băiat între 22-30); îl vei căsători cu un suflet blând și cult, iar nu cu un bogat și incult⁸.

11. Dă-l la școală, copilul sau fata, să învețe fata cel puțin două clase secundare⁹, iar băiatul va învăța o școală secundară, urmând a-și alege meseria ce-i va place, către care va avea înclinare.

12. Îi vei vorbi moștenitorului despre tatăl lui, cine a fost și ce dorințe avea¹⁰.

⁴ „Moștenitorul” s-a născut la 25 martie 1917.

⁵ Sublinierea noastră.

⁶ Crucea delicată de marmură (nu doar de piatră!) ridicată de Aristița în mijlocul satului Albulești, la o răspântie, poartă chiar această inscripție și așteaptă ca oamenii de azi, ce trec nepăsători pe lângă ea, să îi recepteze mesajul.

⁷ Sublinierea cu bold ne aparține nouă.

„Moștenitorul” s-a numit Speranța, coautoare a cărții citate mai sus.

⁸ Dorință îndeplinită întocmai.

⁹ Speranța a terminat o facultate!

¹⁰ În familia Speranței au fost păstrate cu mare grijă toate mărturiile materiale și spirituale rămase de la tatăl ei..

13. Las tuturor rudelor și alor mei salutul cel din urmă, iar pentru tine vărs cea din urmă lacrimă, când sunt în brațele morții.

Semnez I.I. Trașcă sublocotenent.

Făcut la Bumbești – Gorj la 15. X. 1916.

Sublocotenentul Ion I. Trașcă a murit la 28 noiembrie 1916, în fruntea unui grup de 16 soldați, la Ciorani – Prahova, încercând să întârzie înaintarea unui convoi din trupele de ocupație, pentru a oferi un răgaz soldaților români ce se retrăgeau cu disperare spre Moldova. În graba retragerii, amănuntele despre sacrificiul de la Ciorani al celor 16 plus unul – sublocotenentul – au trecut neobservate. Povestea morții lor i-au spus-o mamei mele, Speranța, notarul și țărani din Ciorani, atunci când ea, la majorat, a ajuns în locul de unde, în anul 1918 (1 iunie), venise prima veste și cea mai exactă despre felul cum a murit tatăl ei. Reproducem în continuare un fragment din cartea *Ardeal sau Speranța*, fragment unde Speranța povestește ce a aflat despre sfârșitul tatălui ei:

După 1 nov. 1916, când a început retragerea spre Olt a armatei române, șirul de scrisori între Ion și Aristița se rupe.

Ei, care nu puteau trăi fără vești unul de la altul, se văd proiectați în două lumi diferite.

Ion Trașcă nu avea cum să știe dacă soția lui, așteptând un copil, nu fusese cumva silită să plece în refugiu, pe niște drumuri care arătau înfiorător. Nu se știa ce se întâmplase cu oamenii din localitățile aflate sub ocupație. Se putea bănuși tot ce este mai rău, majoritatea fiind rude ale „inamicului”: prizonierat, execuție, deportare...

Atmosfera de disperare și încrâncenare în luptă sunt semnele aparent contradictorii sub care trăiau soldații¹¹.

Așa cum am spus, abia începând cu luna mai 1918 se restabilesc legăturile prin poștă. [...]

Apoi vin scrisorile oficiale, în care se dă și data morții, nu numai localitatea.

Cea mai umană, pornită din proprie inițiativă, nu ca un răspuns la o cerere, este scrisoarea trimisă la 1 iunie 1918, de notarul comunei Ciorani, Al. P. Niculescu, care afirmă că el însuși l-a înmormântat pe Ion I. Trașcă în cimitirul comunei și că: „Posed documente relative la persoana sa”.

Practic anihilată de toate nenorocirile care s-au abătut asupra ei, mama mea Aristița nu a mai avut cum să plece din sat. Pe atunci femeile nu călătoreau, mai ales singure, dincolo de lumea cunoscută lor. Să nu uităm că Vitoria Lipan pornește la drum, cam în aceeași perioadă, dar numai însoțită de fiul ei Gheorghiuță, un om cu adevărat voinic. Mama mea nu avea nici un ajutor. Toată puterea și-a îndreptat-o spre a mă face pe mine să supraviețuiesc. Și mi-a transmis mie îndatorirea de a mă duce cândva la Ciorani, ca să găsesc mormântul și documentele de care vorbește notarul.

Am ajuns acolo, când am terminat facultatea, după un schimb de scrisori cu notarul tânăr, Al. Dușu.

¹¹ Vezi gen. C. Găvănescul, *Războiul nostru pentru întregirea neamului (August 1916 – Aprilie 1918)*, Iași, Serviciul geografic al armatei, 1918, p. 53- 57.

Nu mi-am anunțat data venirii. De la gară, m-am dus acasă la notarul bătrân, Al. P. Niculescu, cel care trimisese scrisoarea. Acesta m-a privit lung de tot și a spus că știe cine sunt: fata tânărului subofițer pe care îl înmormântase în urmă cu vreo 23 de ani! Mi se spusese mereu că semăn cu tatăl meu, dar asta era chiar cutremurător.

Al. P. Niculescu și pușinii oameni rămași în viață din cei care fuseseră implicați în soarta tatălui meu mi-au povestit ceea ce numai ei mai puteau să știe. În ziua aceea de toamnă târzie, 28 noiembrie 1916, regimentul 26 Rovine făcuse un popas în Ciorani. Era doar o scurtă pauză în retragerea disperată, în care domina un ordin: să se facă orice sacrificiu pentru a întârzia tăvălugul armatei inamice, pentru a obține un răgaz cât de mic pentru miile de ostași români care se îndreptau spre răsărit, spre cotul Carpaților.

Deodată a venit una din știrile disperate de care nu scăpau. Trebuia ca un grup de ostași să meargă în locul denumit Grind (un loc mai înalt, deasupra râului Cricov) și să întârzie cât mai mult cu puțință traversarea Cricovului de către invadatori. (Aveam să văd că luptele de la Cricov sunt amintite și în cartea generalului Găvănescul, la p. 57!). Era clar însă că dacă rămâneai în urma armatei erai pierdut. Probabil că scena se petrecea pe lângă primărie, din moment ce oamenii își aminteau că un tânăr sublocotenent a răspuns imediat, fără să fi fost numit. Lui i s-au adăugat alți 16 tineri (vom vedea acum de ce oamenii au reținut numărul lor). Lupte se duceau și în alte puncte lângă Ciorani, dar acești 1 plus 16 au plecat la Grind. După plecarea lor, ostașii din sat au început retragerea. Cei de pe Grind au rămas singuri cu lupta lor. Au fost omorâți toți. Dar ocupanții au ajuns în sat abia când armata în retragere era deja la o bună distanță. Pe cei morți la Grind, i-au îngropat invadatorii, cu sentimente de mânie ușor de înțeles, chiar acolo unde fuseseră uciși: pe Grind. Satul intră imediat sub o administrație străină, care constată cu iritare că țăranii din localitate se duceau la mormântul comun de pe Grind (și sunt vreo 2 km. până acolo), aprindeau lumânări și jeleau. De fapt fiecare își jelea morții lui, căzuți pe nu se știe unde, așa cum se obișnuiește la noi. Dar această solidaritate li se pare stăpânilor un fel de îndemn la revoltă. Ordonă deci imediat, sub amenințarea cu arma, să se treacă la dezgroparea morților. Fac totuși un gest uman: nu îi ard sau nu îi aruncă undeva pe un gunoi, ci poruncesc să fie îngropați în cimitirul satului, mai la o parte, ca să poată fi supravegheați cei care s-ar fi dus acolo. Notarul comunei merge la locul dezgropării, ca să vadă dacă nu cumva îi poate identifica pe cei căzuți. În groapă erau 16 soldați și un sublocotenent. Le fusesse smuls înainte de a fi puși în pământ orice însemn după care ar fi putut fi identificați. Dar notarul era un om de școală veche: învinge orice reținere și îi caută pe morții scoși din pământ în buzunare, așa, de față cu toată lumea. La cei 16 soldați nu găsește nimic grăitor. Dar sublocotenentul avea verighetă pe mână. Pe verighetă era scris: Aristița. Iar într-un buzunar interior al cămășii, lângă inimă, bine învelite, avea două scrisori, cu adresa expeditorilor și numele lui, al destinatarului. Una era de la soția lui, Aristița, alta de la fratele ei, cumnatul celui mort, Alexandru Mișuț. În scrisoarea de la Aristița se vorbea, cu o pudoare pe care azi abia putem să o înțelegem, despre așteptata venire pe lume a unui moștenitor. Autoritățile străine, acum mai puțin înverșunate decât în ziua de 28 noiembrie, nu i-au confiscat notarului

scrisorile. Cei 16 soldați au fost înmormântați în cimitir. Notarul Al. P. Niculescu a vrut să facă o groapă aparte pentru sublocotenent. Dar asta nu i s-a permis. Notarul a hotărât, împreună cu ceilalți consăteni, să îi lase tatălui meu verigheta în mână, spre a fi recunoscut la o eventuală dezgropare, și l-au pus la o margine a grupului de morți.

După ce i-a scris mamei, la 1 iunie 1918, notarul Al. P. Niculescu a pus scrisorile la păstrare sigură și a așteptat să vină moștenitorul despre care se vorbea în una dintre ele. După 23 de ani, a scos cele 2 scrisori intacte și mi le-a înmănat. **Erau scrisori întoarse de dincolo de mormânt.**

Am mers atunci în cimitir cu Al. P. Niculescu și cu doi din oamenii care, prea tineri fiind, nu erau pe front în anul 1916 și participaseră la dezgropare și reîngropare. Am identificat locul mormântului colectiv și am făcut parastas, apoi am făcut să li se ridice o cruce de lemn. Cei 16 ostași necunoscuți au intrat cu această denumire în pomelnicul permanent al familiei mele. Am încercat să le căutăm numele în arhivele armatei. În răspunsul primit se vorbește de 9 ostași necunoscuți. S-ar putea să fie alții, dintr-o altă luptă desfășurată pe lângă Ciorani. Situația de atunci este bine surprinsă în scrisoarea unchiului meu, Alexandru Mihuț. Armata se retrăgea: brancardierii înșiși nu au apucat să ridice morții și răniții.

Locuitorii bătrâni din Ciorani spuneau că pe Grind nu au fost decât 16 ostași, cu sublocotenentul. Ei au murit acolo luptând singuri, așa cum era de așteptat, acoperind armata care plecase. Oamenii din Ciorani care i-au reîngropat știau însă bine toată istoria pe care v-am spus-o. Povestea lor i-a și impresionat imediat pe sătenii care le aprindeau lumânări, străbătând o distanță bună.

O vreme am păstrat legătura cu notarul nou dn Ciorani și am trimis bani pentru mormânt.

Apoi a venit războiul, stalinismul, colectivizarea și atâtea altele. Am revenit la Ciorani după aprilie 1964, când s-a simțit o undă de liberalizare. Crucea de lemn căzuse, mormântul nu se mai cunoștea. Dar istoria cu bunicul meu tot mai era cunoscută de câțiva bătrâni. Câțiva oameni din sat s-au arătat imediat solidari cu familia mea: profesorii Niculae și Constanța Sima, directorul școlii Alexandru Dumitrescu, tânărul preot Constantin Radu¹², învățătoarea Ecaterina Iordache, familia Mitel și Georgeta (Gherghina) Ion, lelea Safta Răcaru (văudvă din al doilea război mondial), lelea Margareta Manole, plus o mulțime de alți consăteni, să mă ierte că nu le mai știu numele.

Tatăl meu avea deja o cruce de marmură ridicată de mama mea Aristița, la Albulești. Am reușit să o aducem și pe Aristița la câteva parastase la Ciorani. Ea a murit la 9 martie 1972, de boala pe care o aduc amărăciunile: cancer. Dar, înainte de a muri, a apucat să participe la sfințirea unei cruci monumentale, de marmură adusă cu mari, mari greutatea tocmai de la Rușchița. Costurile și osteneala au fost imense. [...]

Troița de marmură ridicată de noi în cimitirul de la Ciorani a fost recunoscută prin 1997 de Oficiul Național pentru Cultul Eroilor (secția din Ploiești) drept monument al Eroilor care, conform legii ar trebui ocrotit, îngrijit și cinstit¹³.

¹² N.n.: apoi, când a venit în comună, și preotul Matei Radu.

¹³ După moartea Speranței Brezuleanu (23 nov. 1998), col. (r) Preda Nicolae Stoica (mort 2002), împreună cu noul director al școlii din Cioranii de Jos, profesoara Eugenia Gobjilă și cu primarul de

Din păcate, nu am primit niciun răspuns la încercările noastre de a lua legătura cu secția din Turnu-Severin a amintitului Oficiu, pentru a obține înscrierea troiței lui Trașcă de la Albulești în lista monumentelor funerare dedicate eroilor. Este vorba însă aici și de cealaltă troiță ridicată la Albulești, pentru Costin Mihuț, pe care sunt înscrise numele celor căzuți în al doilea război, ca și de minunatele troițe sculptate în lemn din curtea bisericii părăsite de la Valea Marcului, una dedicată lui Alexandru Mihuț, fratele Aristiței (mort în al doilea război mondial, apărând Iașul), iar cealaltă altor soldați din Valea Marcului, căzuți în al doilea război mondial.

De troițele acestea a avut grijă mama mea, până când a murit în anul 1972. Dar mama mea însăși a trecut prin nedreptățile pe care le cunoaștem prea bine. Aici pe pământ nu se mai poate îndrepta nimic. Dar credem în dreptatea lui Dumnezeu.

După moartea mamei mele, am luat legătura cu directorul școlii din Albulești, prof. Iordache Petre și cu soția sa, profesor Aurelia Iordache (care au colaborat cu profesorul de istorie din sat: Costel Safta), apoi și cu preotul Ion Marinescu. Fiecare la vremea sa și în modul său specific ne-au ajutat să menținem vie memoria celor căzuți la datorie. Înainte de 1990, se făceau serbări cu elevii la ziua de 1 Decembrie. După 1991, s-au reînviat pomenirile din ziua Înălțării Domnului, dar apoi s-a renunțat la acest obicei. Bine ar fi să nu fie trecute cu vederea slujbele religioase de la Înălțare, ca un minim semn de recunoștință pentru toți morții în războaie.

Pentru mine este mai aproape de mine tatăl meu, învățătorul Ion I. I. Trașcă, așa cum este și firesc. Dar ar fi bine dacă foștii mei consăteni ar recăpăta mândria de a-și cinsti strămoșii¹⁴.

Bunicului meu Ion I. Trașcă i s-au ridicat semne de recunoaștere, fără a cere cineva dintre noi vreun ajutor de la stat sau de la armată:

1. Aristița: crucea de marmură din Albulești.
2. Contribuția Speranței, elevă de liceu, la ridicarea monumentului eroilor din Turnu Severin, gest relatat în presa vremii și în cartea de aur a monumentului.
3. Familia Speranței: monumentul din marmură de Rușchița din cimitirul de la Ciorani, unde Ion I. Trașcă și cei 16 soldați rămași neidentificați, sunt înmormântați.
4. Comuna Ciorani: a. o troiță de lemn impresionantă, artistic lucrată, în curtea liceului din Ciorani; b. un stâlp monumental, cu cruce, aproape de Grind, locul unde tinerii aceia au murit cu arma în mână.

atunci, Marin Voicu, au reușit să organizeze ridicarea unei frumoase troițe de lemn chiar în curtea școlii, dedicată învățătorului Ion Trașcă și celor 16 soldați, iar în apropiere de Grind (cu o localizare aprig disputată), au ridicat un impozant monument din mozaic. Apoi s-a construit în mijlocul satului un măreț și „baroc” monument pentru soldații căzuți din Ciorani.

Înainte de construirea troiței de marmură ridicată de familia noastră, mai exista în cimitir o troiță mai mică, dar frumoasă și bine proporționată, ridicată de o văduvă al cărei soț murise tot în primul război mondial: lelea Marița „Oorița”. La ziua Eroilor, de Înălțare, preoții făceau slujbe la amândouă troițele din cimitir. În ultima vreme, acest obicei nu se mai respectă și localnicii se mulțumesc numai cu spectacolul de la noul monument „baroc” ridicat de primărie. Dar Eroilor li se cade să le cinstim în primul rând mormintele, apoi să ne gândim la spectacole.

¹⁴ Safta, Brezuleanu-Trașcă, *ARDEAL sau SPERANȚA*, p. 60-63.

Noi toți cei implicați în construirea monumentelor amintite ne întrebăm însă: cine va avea grijă în viitor de aceste semne firești de recunoștință, ridicate cu sacrificii materiale și cu o mare investiție de timp și suflet?!

Monumentele ridicate de noi cu atâta trudă rămân până la urmă în grija autorităților locale, pentru că urmașii noștri direcți se împrăștie în lume. Dar cei rămași pe loc, în satele de baștină, sunt și ei descendenți cel puțin spiritual ai acelor care au murit ca să avem un loc al nostru în rândul lumii¹⁵.

¹⁵ *Ibidem*, p. 64.

AMINTIRI DE ACUM UN VEAC

Mihai Sporiș

Ce mai este secolul? Când suta pare să fie și ea un reper tangibil, din ce în ce mai des, de către omul secolului și al acestui nou mileniu! Vorbim mai mereu prin statistici, prin concluziile care se raportează la valorile medii. Cum să faci o medie corectă pentru vârsta trăitorilor veacului XX, când acesta pare a fi fost cel mai însângerat în istoria cunoscută a omenirii. Două măceluri planetare au modificat dramatic media viețuirii oamenilor, dacă la socoteală adăugăm milioanele de oameni tineri secerăți de coasa însângerată a războiului. Primul măcel s-a pus în mișcare din orgoliul imperial habsburgic, după nefericitul atentat de la Sarajevo, 1914, dar fenomenul de structurării imperiilor în state naționale nu marca, în prilejul atentatului, decât scânteia iminentă. Cum ne raportăm noi românii la acesta trebuie clarificat mereu, pentru că jumătățile de adevăr, ori interpretările parțiale ne duc prea repede în legendă, ori în ficțiunile speculate de propagandele abile. Românii au intrat în război în 1914, iar Statul Român, abia în 1916. Se uită prea ades că sute de mii de români ardeleni din armata cezaro-crăiască au luptat sub steagul împăratului, prin Galiția, prin nordul Italiei, apoi că acest exercițiu de instruire aplicată ne va fi dat o pregătire militară înaltă, un temut braț armat al Marii Uniri (în care armata Statului Român-Regatul România nu putea să se implice fără efecte juridice, în recunoașterea actului plebiscitar de la 1918!). Să ne amintim doar de omul politic și militar de carieră: Iuliu Maniu, apoi de militarii care vor fi trecut, dezertând din armata imperială, în 1916, de partea armatei române, români fiind, și aici să-l numim doar pe viitorul general Traian Moșoiu. Veacul împlinit de la declanșarea primului război mondial a fost marcat în conștiința lumii moderne pentru a nu fi ușor uitat, și după cum obișnuit se spune, ca omenirea să nu repete o lecție a istoriei atât de dureroasă. La Paris, în spațiul deschis al Grădinilor Luxembourg o imensă expoziție de fotografii... vorbea de abominabilul măcel, acum doi ani, iar în lumea întreagă i se reaminteau ororile. La noi, ca și când românii nu ar fi fost implicați de la început, manifestările păreau mai distante și intrau în agenda publică, dintr-o complicitate a parteneriatelor (vezi Ambasada Franței la București, cu o expoziție itinerantă... prin România etc.)

De ce ne oprim mai mult asupra primului război mondial, când între timp se mai aprinsese și al doilea? Fiindcă acesta a însemnat în finalul său o ziua zilelor românilor, ziua de la 1 Decembrie 1918, prin care jertfei de sânge a tuturor românilor i s-a recunoscut, internațional, dreptul la o vatră de așezare, într-un stat unitar. Acestui fapt măreț, neamul îndatorat îi va fi ridicat monumente de aducere aminte dedicate eroilor, de pe tot cuprinsul țării, ceea ce nu se putea după al II-lea război mondial, când intrasem sub robia comunistă, a pseudo-eliberatorului sovietic. „Eliberatorii”, cu proprii lor eroi,

umpleau, ca... *învingători*, toate paginile rezervate eroismului, precum sfinții străini, prin calendarele noastre creștin-ortodoxe, într-o altă luptă câștigată de martirii creștini, revendicați etnic. Un alt fapt de conștiință publică spune că între cătanele imperiului, ocupante în 1916-1918 – adevărați gentlemenii, și eliberatorii sovieticii, ca niște hoarde anacronice, nu se poate să nu se vadă diferența, în realitatea nenorocită a momentelor. Apoi sărbătorirea, controversată încă, a evenimentului istoric de la... 23 august, 1944, ne-a arătat multă vreme ipocrizia unui sistem, străin de simțirea pământului, altfel amprentată.

Spunem aici că intrarea Statului Român în primul război mondial, alături de Antanta, își datorează poziționarea corectă și în consens cu procesul istoric în desfășurare (emanciparea statelor naționale, pe principiul autodeterminării, prin destruc-turarea imperiilor!), unei personalități istorice, multă vreme ocultată de o istorie mă-sluită: Regina Maria. În anii necesari re poziționării (1914-1916) dinspre „Puterile Centrale” (aflate alături, din 1883!), politica românească de neutralitate îmbolnăvise de inimă rea pe suveranul Regatului România, Carol I de Hohenzolern (m. 1914) și orientarea către interesele naționale avusese susținerea Reginei și a noului Rege al României, Ferdinand. Intrarea în război s-a făcut de Sfânta Maria... Mare, pe 15 august, 1916. „În noaptea 14-15 august „Grupul Oltul” trece Munții Făgăraș și eliberează, în ziua de 15 august, comuna Porcești...” Creația populară a Loviștei, înregistrând momentul: „Foaie verde viorea/ Venea Sfânta Maria/ Într-o duminică seara/ s-a sunat mobilizarea.” (vezi „Fântâna dorului”, Constantin Mohanu, p. 351). Implicarea Reginei Maria, în lobbyul tratativelor, post război, alături de o inspirată diplomație, dă acestei mari personalități, câștigată pentru cauza neamului românesc (ea venind cu sângele albastru britanic și cel al țariilor răsăritului!), aura unui destin fericit, trimis ca o mântuire așteptată. Eroismul autohton, remarcat și însemnat cu monumente publice, ne-a putut conferi o mândrie de sine, necesar consolidării unității naționale, după secole de divizare. Așa trebuie văzut și astăzi, dinspre spiritul republican, patronajul *cultului eroilor*, de sub aura Reginei Maria.

Anul 1916 a chemat neamul românesc să dea proba de jertfă. Au trecut „batalioanele române Carpații” într-un entuziasm deosebit. Dar puterea de lovire – aminteam și de instruirea foarte bună a armatelor imperiale austro-ungare! – a determinat o retragere în apărare, pas cu pas, peste munții cei înalți.

Am văzut lumina zilei și am crescut în satul Robești al localității Căineni, chiar pe hotarul unde marile imperii s-au bătut cap în cap veacuri multe, pe o trecătoare pe care, în ambele sensuri, armatele grele ale istoriei își vor fi tranșat la soroacele unor procese istorice inevitabile, supremațiile. Povestea locului natal, înainte de-a fi putut să o cunosc din cele scrise (atâtea izvoare disponibile, astăzi!) am aflat-o din povestirile buniciei mele, Mama Sandrina (Alexandrina Petcu). Poveștile se insinuau în mintea mea ca adevăruri absolute, cu atât mai mult cu cât dealurile în care aveam fânețele erau (și azi se observă urmele!) pline de tranșee și puncte de comandă și la vârsta învârtoșării fizice, le voi fi cosit în fiecare an. Avea bunica, neșterse în memorie, acele zile dramatice din toamna lui 1916, în care fusese mobilizată cu carul cu boi, rechiziționat de armată, (ea conducea carul din proprietatea familiei – unul din cele 1068 de care cu boi, câte

fuseseră rechiziționate de la populație, pentru logistica armatei române, (vezi. „Istorie și continuitate”, Editura Conphys, Râmnicu-Vâlcea, 2000, autori: Costea Marinoiu, Petre Purcărescu, Valentin Cismaru, p. 37). Experienței cărăușiei, dintotdeauna pentru traiul comun (pentru recoltele dealurilor împodobite cu grădini și odăi!), pe drumul, devenit strategic, care urca din Robești pe un plai cu o pantă prelungă, pe traseul amenajat apriori scopului militar, îi adăuga și cele povestite de bunicul din partea mamei. Soțul bunicii Alexandrina, Ioniță Petcu, poreclit Zaveruș, după o moștenire din partea străbunicului, participant la *zavera* lui Tudor Vladimirescu (fapt reținut de tradiția locală și acum, prin transmiterea poreclei!) căzuse prizonier la nemți și se va fi reîntors acasă, după vreo trei ani. Drumul, până către vârful dealului, îl cunoșteau bine plăvanii. El se desprindea din actuala șosea a Văii Oltului, undeva între Robești și Balota, dintr-un loc aflat în imediata vecinătate a unei foarte ascunse gări CFR, greu de observat din aer și ferită de raidurile avioanelor. Drumul pornea din vecinătatea „Tăieturii” din locul unde șoseaua mare se tăiasă în stânca piciorului de plai care călca Oltul, și unde mai târziu, prin 1927, va fi murit în accident de automobil primarul Bucureștiului, Mihai Cantacuzino. Multă vreme aici era o cruce ridicată pomenirii, dar aceasta a fost strămutată, fără nimic în loc, la Mănăstirea Turnu, din Eparhia Râmnicului. Trecea acest drum alpin, peste ogoarele din Mlacă, un loc argilos, cultivat cu porumb. Apoi lua pieziș, pentru îndulcirea pantei, o față de deal pe care în vreme se va fi cultivat vie (La Vie! Toponimia poate vorbi de vechile vii dacice, istoria orală le-a pierdut de mult... povestea!), după care se atingea un loc plat: Podul Viilor. Treaptă după treaptă drumul, care alterna planurile înclinate, suportabile plăvanilor, cu șesurile unor terase: Șesul Mic, Șesul Mare, Ghimpul Rosul, Fântânele, Groapa Râglei, câștiga continuu altitudinea de la care orizontul se deschidea până departe spre răsărit, spre crestele Munților Făgăraș și ale Coziei, de peste Oltul lăsat la vreo 600 de metri altitudine, mai jos (Oltul curge pe la o altitudine de 320 mdM). De aici din cumpănă de ape se zăresc Coții, cei cu povestea generalului-erou David Praporgescu, dar și semeții Suru, Budislavu, Călugăru. O panoramă foarte bună dau de aici și înălțimile învecinate, doar de peste valea satului Robești: Gorganele și Pleașa (cca. 1000 m. alt.), Zănoaga, către izvoarele văii și încă mai departe, peste Ștevioara: Dealul lui Vlad, cu plaiul scoborător spre Genunea Căinenilor, la Râul Vadului. Din Fântânele, urcând constant, drumul acesta pe care bunica transporta cele necesare spre prima linie a războiului, la întoarcere, devenea calea „ambulanței”... pentru salvarea răniților și uneori, car mortuar, pentru înhumarea creștinească în cimitirele dedicate eroilor, de data aceasta fără a se ține seama de etnie, ori de tabăra în care luptaseră. În fața morții toți deveneau egali și bunica, bună creștină, îi plângea pe toți acei tineri, cu viață multă, încă netrăită și cu părinți îngrijorați, cine știe pe unde. Îmi amintea cu durere, că va fi trăit, după Cotul Donului – al celui de-Al II-lea Război Mondial! – unde îi va fi dispărut fiul Ion, nenuntit (fratele mamei mele!) probabil aceeași stare a nefericitelor mame, căror ea le căra, de-a valma, trupurile copiilor, pentru un respect creștinesc. Fața Râgliei adăpostea bine drumul pentru că linia de bătaie era pe vârf și dosea bine calea această de legătură cu... frontul. Apoi atingea un vârf la Pocivaliște de unde cobora ușor spre Izvorul Frumos, unde mai primea o ramificație care cobora în Valea Călineștilor. După încă un

asalt drumul atingea spinarea alpină pe Murgășu, Danu, Șasa Mândrii, ocolea Robu, Pârcălabu, Sterpu (aici atingând granița, cu pichetele grănicerești!). Drumul se continua către Gârcu – de aici și numele păstrat peste vreme de Drumul Gârcului, sau deformat, Drumul Ghircului, cu scoborâre, undeva pe Valea Lotrioarei. Drumul, unul de plai obișnuit dintotdeauna, pentru accesul înspre pășunile munților stăpâniți de obștile de moșneni din satele de vale, fusese pregătit special pentru scop strategic, alături de alte lucrări genistice (tranșee, adăposturi întărite, etc.) cu mult înainte de declanșarea conflictului armat. El însemna o cale de trecere alpină înspre Ardeal, în situația blocării Văii Oltului, ori a nevoii de ocolire a vamei de la Căineni. Comerțul cu animale spre Sibiu în vremea stăpânirii turcești era restricționat, cu permisiune special doar pentru porci (neagreați de lumea islamică!), de unde și marele târg de la... Porcești (Turnu Roșu). Contrabanda cu vite se făcea prin vama-cucului și aceasta se întetise de la declanșarea conflictului, în 1914. Importanța acestui drum, devenit drum strategic, pentru operațiuni militare era evidentă. Localnicii îi cunoșteau toate tainele, adică întreaga rețea de plaiuri, poteci, care îl accesau dinspre toate văile de dincoace și de dincolo de granița politică a României, încă divizată. Spre acest drum se putea veni dinspre văile cu afluenții Oltului (Sadu, Lotrioara, Căprărețu, Valea lui Vlad, Uria, Valea Robeștiului, Valea Călineștilor) și ai Lotrului (Vasilatu, Păscoaia, Rudaru, Voineșița). Pe acest drum o tânără soție – bunica mea! – de doar 24 de ani, cu copil mic (mama avea cinci ani!), cu soțul concentrat și apoi prizonier la nemți, participa în mod pașnic la marele război. Memoria ei îmi va fi povestit multe și îmi va fi dat o curiozitate specială pentru istoria locului și a neamului cel mare românesc. O ascultam ademenit și cu alte zaharicale din sân, dar mai ales cu o dragoste de bunică, ajunsă bună, în sprijinul fiicei cu o casă plină de copii, eu fiind al optulea, un prâslea... nu prea voinic. Mă fascina cu povești din copilăria proprie. Îmi spusese despre isprava străbunicului, Ion Popescu, participant la *răzbelul* din 1877-1878, despre tocirea plutelor pe Olt să ducă lemnul la Dunăre, povești pe care și ea le aflate, copilă fiind, cu nașterea ei din 1890. Îmi va fi povestit despre „măgăhoia de fier” care speria copiii prin 1901, când s-a inaugurat calea ferată pe Valea Oltului. Dintre toate cele povestite, cele despre războiul cel mare mă cuceriseră. În joaca copilăriei, copiii satului se jucau de-a războiul. Ne-am *fortificat* Gruitul Bradului și Picuiul (versanții care mărginesc valea și țin ca în căușii palmelor casele satului!) cu... *cazemat* și încingeam conflictele noastre războinice, în care ne certam mai întâi... cine să fie românii, întotdeauna învingători. De pe aceste coline, peste sat, de anul nou se făceau strigăturile de înștiințare, privind ce va să fie în viața unora, urmare a celor ce vor fi fost și acum gura satului le da în vileag. Poveștile bunicii mi-au deschis ochii către locurile natale și le-am simțit altfel... într-o realitate a maturității. O impresionase ținuta cătanelor imperiale și comportamentul civilizată cu populația civilă. Aflase despre „Machinză, șeful nemților”, dar și despre David Praporgescu, și mai ales despre colonelul Traian Moșoiu. Pe Praporgescu l-am văzut de mic, trecând prin fața monumentelor dedicate lui, la Căineni, unul la drumul mare, celălalt, o fântână de lângă primărie, în Căinenii Mici, mărginește valea care urcă spre Coții... Munților Făgărașului, unde va fi căzut eroic generalul, în 13 octombrie 2016.

Am aflat, târziu, că războiului acesta îi datorez noile săli de clasă ale școlii mele primare din Robești. Școala veche, de tip haretian, într-o continuitate a celei vechi, înființată pe la 1841, arsese în urma incendierii ei de către artileria austro-ungară. După un deceniu de demersuri, inclusiv la Parlamentul României, satul își construiește un local nou. Proiectul noii școli este inspirat dintr-un proiect german adus de învățătorul Ion Popescu, din prizonierat. Localul încă există într-o stare de degradare evidentă. Ceea ce poate face un război este nimic, pe lângă ceea ce înseamnă lipsa de spirit civic, în perioade de treceri prin... deșert. (Despre această școală vom fi scris în *Undeva în Lovișteea eternă, povestea unui neam de moșneni*, Editura Adrianso, Râmnicu-Vâlcea, 2014).

Am adus în atenție, aici, la o sută de ani de la marele război, contribuția modestă a unui om, bunica mea, din marele anonim, participant trup și suflet pentru mântuirea neamului, ce nu va fi întârziat să se arate: ziua zilelor de la 1 Decembrie, 1918.

PARTEA A IV-A

MONUMENTE ȘI CIMITIRE DE ONOARE ALE EROILOR PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

OMAGIUL LUI BRÂNCUȘI ADUS EROILOR GORJENI CE S-AU JERTFIT PENTRU PATRIE ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL – „COLOANA INFINITĂ” – ISTORIA REALIZĂRII EI

*„Coloanele mele [...]; am făcut mai multe,
dar doar una a reușit să urce spre cer!”*
(Constantin Brâncuși)

Ovidiu Rizopol

Începutul

Inițiativa a avut-o Marea Doamnă a Gorjului, Arethia Tătărescu. Gorjancă, prin căsătorie, cu viitorul prim ministru al României, Gheorghe Tătărescu, provenind dintr-o familie din Vlăduțeni Gorjului. De la chiar prima vizită pe aceste meleaguri, a fost atrasă de frumusețea artei, a portului, folclorului și a obiceiurilor locurilor. Președinte a Ligii Naționale a Femeilor Gorjene din 1921, s-a implicat total în acțiuni care să pună în valoare unicitatea culturală și istorică a județului.

Împreună cu membrele Ligii, a inițiat strângerea de fonduri pentru construcția clădirii Muzeului Alexandru Ștefulescu în 1925, consolidarea și renovarea în 1938 a casei în care s-a născut, în satul Vădeni, eroina Gorjului, Ecaterina Teodoroiu, realizarea mausoleului-sarcofag al Ecaterinei Teodoroiu, în anul 1936, lucrare încredințată sculptoriței Milița Petrașcu. În 1932 se inaugurează Casa Memoriala Tudor Vladimirescu, o replică a casei în care a trăit eroul Gorjului. De asemenea, prin strângerea de fonduri, se reușește finalizarea construcției bisericii Sfinții Apostoli Petru și Pavel, aflată pe axul căii eroilor și sfințită o dată cu ansamblul sculptural, în prezența patriarhului Miron Cristea.

Impresionată de rezistența și jertfa eroică a gorjenilor împotriva armatei germane din Primul Război Mondial, Liga condusă de Arethia Tătărescu, comandă ridicarea unui complex monumental, pentru grădina publică din Târgu Jiu. La sugestia Miliței Petrașcu, ideea este înaintată spre înfăptuire marelui sculptor Constantin Brâncuși. Sculptorul a meditat îndelung, în tot anul 1934, asupra propunerii, și la 11 februarie 1935, adresează Miliței Petrașcu, o scrisoare prin care acceptă realizarea comenzii pentru Târgu Jiu: „Nu vă pot spune cât de fericit aș fi să pot face ceva la noi în țară. Vă mulțumesc și de asemenea doamnei Tătărescu, pentru privilegiul ce vrea să-mi dea”^{*}.

^{*} Document aflat la secția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Române, la numărul de inventar 146912/1966.

Autorul concepției tehnice

Ștefan Georgescu-Gorjan, după absolvirea liceului „Carol I” din Craiova, în 1923, urmează cursurile Școlii politehnice din București, obținând diploma de inginer în 1928, angajându-se apoi imediat la Societatea Anonimă Română a Minelor de Cărbuni Petroșani. Parcurge ierarhia funcțiilor în societate, astfel că în 1934 devine inginer șef la Atelierele Centrale Petroșani. Trimis de societate în mai multe țări europene, într-o misiune de documentare, inginerul ajuns la Paris îi face o primă vizită sculptorului Brâncuși, în decembrie 1934. Inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan îl mai întâlnește pe Brâncuși în casa părinților săi în 1914 și 1922, urmare vizitelor făcute de Brâncuși tatălui său Ion Georgescu-Gorjan, prieteni vechi și cel care l-a găzduit în doua rânduri – în 1893, înainte de a deveni bursier intern la Școala de Arte și Meserii din Bănie, iar în 1902, din nou, ca absolvent de Belle-Arte București, în timp ce-și efectua stagiul militar.

La 7 Ianuarie 1935, inginerul este invitat de Brâncuși să-l sărbătorească, în absență, pe bunul său prieten din tinerețe, Ion Georgescu-Gorjan.

Primește, în dar, un frumos exemplar din catalogul expoziției „Brâncuși” de la Galeria Brummer din New York din anul 1926, cu dedicație, datată 7 ianuarie 1935. Catalogul, unicat în țară, este important și pentru că aici este consemnată data la care, la cererea sculptorului, inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan propune concepția tehnică a realizării unei coloane monumentale din metal.

În proiectul inginerului, *Coloana* urma să fie alcătuită dintr-un stâlp central de rezistență, din oțel, legat la partea inferioară tot cu o structură de oțel, încastrată în betonul fundației. Pe stâlp aveau să fie trase, centrate și imobilizate cu pene metalice, elemente identice de fontă goale în interior, prelucrate cu precizie la mașini-unelte. Elementele urmau să fie suprapuse dar fără nici o legătură între ele în afară de apăsarea greutății proprii. Brâncuși acceptă soluția și îi propune inginerului să-l secondeze în executarea lucrării.

În iunie 1937, Brâncuși vine în țară, discută cu autoritățile și cu familia Tătărescu, cercetează carierele de piatră și studiază locurile din Târgu-Jiu. Alege amplasamentul viitorului ansamblu monumental, compus din *Coloană*, *Poarta Sărutului* și *Masa Tăcerii*.

La sfârșitul lunii iulie îl convoacă la Târgu-Jiu pe inginerul Gorjan, căruia îi arată locul ridicării viitoarei *Coloane*, un teren viran din partea de răsărit a orașului, pe care-l numește „Târgul Fânului”. Inginerul fotografiază zona și marchează locul ales.

La începutul lunii august 1937, sculptorul sosește la Petroșani și este găzduit în locuința inginerului Gorjan. Pe fotografia amplasamentului schițează o siluetă de coloană, alei și ploi, aceasta devenind apoi „perla” arhivei Gorjan.

Având privilegiul de a locui cu Brâncuși, zi de zi, o lună de zile, inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan, redă în cartea sa „Am lucrat cu Brâncuși”, Editura Universală, București, 2004, pp. 67-71, cu remarcabil talent scriitoricesc și spirit de observație, momentele de eforturi, frământări și căutări, iar la sfârșit, bucuria găsirii soluției finale.

„În privința *Coloanei*, fondurile oficiale erau limitate, întrucât se convenise ca Societatea „Petroșani” să suporte cheltuielile de construcție a *Coloanei* în Atelierele

sale Centrale din Petroșani, precum și o bună parte din cheltuielile de montaj. În acest scop Societatea „Petroșani” stabilise o sumă limită de 2.000.000 lei, care nu trebuia depășită (dar care de fapt a fost întrecută cu câteva sute de mii de lei). După ce Brâncuși a luat cunoștință de fondul disponibil pentru realizarea în ateliere a Coloanei mi s-a comunicat și mie de către conducerea societății limita sumei în cadrul căreia puteam dispune de capacitatea tehnică a Atelierelor Centrale și mi s-a dat mână liberă să acționez cum cred de cuviință.

Primele încercări de dimensionare a Coloanei s-au făcut la Petroșani după un procedeu stereotip. Stabilisem, cu concursul prețios al adjunctului meu de la Secția Siderurgică din A.C.P., inginerul Nicolae Hasnaș, care a fost principalul meu colaborator la proiectare, formulele de calcul al viitoarei Coloane. Acest calcul este relativ simplu. Coloana este supusă încovoierii și răsturnării, ca urmare a forței presiunii vântului maxim admis. După determinarea sumară a secțiunii și greutateii pieselor de fontă, precum și a celor de oțel, se stabilea costul aproximativ, înmulțind greutatea cu niște prețuri pe kilogram, care cuprindeau sintetic totalitatea cheltuielilor de material, manoperă și regie.

În momentul când ne-am apucat de lucru, Brâncuși mi-a cerut să calculez o primă coloană de vreo douăzeci de metri, cu formula de suplețe $1/2 + 12 + 1/2$ și cu un „modul” de 37,5 cm. (Formula de suplețe reprezintă: un semielement la bază + 12 elemente întregi + semielementul de la vârf).

Bănuiesc că Brâncuși și-a început încercările de la înălțimea de 20 metri, fiindcă această valoare i se părea a fi minimul compatibil cu locul și ambianța în care avea să se înalțe Coloana de la Târgu-Jiu.

Calcululele efectuate pentru această primă versiune a Coloanei au dat rezultate foarte favorabile, în sensul că, la înălțimea de 20 metri, exista o bună margine financiară, ceea ce ne-a permis să mergem mai sus. [...]

Etapele următoare au constat din încercări făcute cu modulul de 40 cm și formulele de suplețe $1/2 + 12 + 1/2$ și $1/2 + 15 + 1/2$ la care au rezultat, pentru Coloană, înălțimi de 21,20 metri și respectiv 26 metri. A mai existat cel puțin o variantă intermediară, cu modulul de 45 cm, în formula de suplețe $1/2 + 12 + 1/2$ cu o înălțime de 23,85 metri.

Îmi amintesc că nici una din aceste variante nu l-a satisfăcut complet pe Brâncuși. Mai precizez aici un fapt foarte important, și anume că niciodată, în cursul colaborării noastre de la Petroșani, Brâncuși nu a încercat alte formule de suplețe decât $1/2 + 12 + 1/2$ și $1/2 + 15 + 1/2$. Artistul nu a depășit în nici una din încercările sale succesive din august 1937 numărul de 15 elemente întregi. Acest lucru trebuie reținut, deoarece într-un capitol separat sunt silit să combat concluziile greșite trase de unii autori dintr-un trucaj fotografic apărut în 1938.

Înainte de a trece mai departe, țin să precizez că fiecare calcul sumar al meu, făcut de obicei seara târziu în locuința mea din strada Cloșca nr. 2 era dat a doua zi spre verificare și definitivarea inginerului Nicolae Hasnaș, însărcinat cu detaliile proiectării Coloanei.

Coloana nu era un simplu stâlp de transportat energie electrică, pe care vânturile puternice pot uneori să-l înconvoaie sau să-l scoată chiar și din pământ, dacă se

depășește viteza limită de calcul a vântului, de 150 km/oră (acest lucru se întâmplase adesea pe platoul Bucegilor). Un stâlp se poate repara sau înlocui. Dar noi nu ne puteam permite să construim o coloană care să nu reziste la orice solicitare a forțelor naturale, rămânând neclintită, așa cum s-a constatat în decurs de zeci de ani. Era vorba de un monument, de unde necesitatea unei mari rigori și a unei continue verificări a calculelor, deși ele erau destul de simple.

Încercările de dimensionare pe care le-am menționat au durat destul de mult. În sfârșit, într-o bună zi am făcut o încercare cu modulul de 45 cm și cu formula $1/2 + 15 + 1/2$, la care a rezultat o înălțime teoretică a Coloanei de 29, 35 cm. Schița Coloanei desenată la scară l-a satisfăcut de la prima ochire pe artist, care a exclamat : „Asta este!”. Brâncuși era pur și simplu fericit, iar eu nu mai puțin, întrucât știam că se încheiase faza obositoare a căutărilor.

Acest „Evrika!” spontan a dat dezlegare și modelorilor de la „Atelierele Centrale” să pregătească un model din lemn de tei, în dimensiunile găsite, dar cu suprafețele curbe foarte bombate, ca să aibă barda maestrului în ce să cioplească, până la ivirea acelor suprafețe de racordare line, imperceptibil curbe care fac farmecul Coloanei și constituie, împreună cu formulele (1):(2):(4) și $1/2 + 15 + 1/2$ „secretul” proporțiilor inegale ale Coloanei infinite monumentale. [...]

În aceste două formule se ascunde tot secretul Coloanei infinite. Coloana poate fi, desigur, reprodusă și în mai mare, dar numai cu respectarea canoanelor brâncușiene și - bine înțeles - a concluziilor trase din calculele de rezistență, care nu permit decât un număr limitat de elemente întregi.

Și azi îmi răsună în minte vocea lui Brâncuși spunând „Asta este”. Cu aceste patru silabe maestrul a sancționat proporțiile Coloanei infinite monumentale, i-a aplicat sigiliul „ne varietur”. „Secretul” nu l-a dus cu sine în mormânt. El nu mi l-a „destăinuit”, decât dacă se poate numi destăinuire spontana exclamație a împlinirii estetice: „Asta este!”

Modelul brut, de lemn, al elementului Coloanei a avut mult de furcă cu barda sculptorului, aceiași bardă obișnuită să taie din plin, în lemn, contururile gingașe ale coloanelor infinite de interior. Lungi și multe au fost zilele lui în care Brâncuși a smuls lemnului, cu răbdare, fibră cu fibră, talaș după talaș, prisosul, învelișul de crisalidă care ascundea suprafețele căutate, așteptate. Dacă se compară modelul brut din fotografie cu elementele turnate din fontă după modelul definitiv al maestrului, se remarcă diferența dintre suprafețele laterale, de curbură accentuată, ale modelului brut, și curbura abia perceptibilă a modelului definitiv.

Brâncuși a dat elementului de lemn tușeurile finale spre sfârșitul lunii august când, chemat urgent la București și apoi la Paris, a fost silit să plece din țară fără să fi asistat la probele de turnare și de metalizare a primelor elemente. La 2 septembrie 1937, când artistul a plecat din București spre Paris, modelul nu era încă gata în forma cerută pentru turnătorie: îi lipsea cutia de miez, pe care tâmplarii Atelierele Centrale nu au putut s-o confecționeze decât după ce suprafețele exterioare ale elementului au fost definitive.

Luându-și rămas bun de la mine la 28 sau 29 august 1937 când a plecat din Petroșani spre București, Brâncuși spera să se înapoieze la Petroșani după puțin timp.

La 4 septembrie 1937 am primit o scrisoare de la sculptor, datată „în tren 2 septembrie”, în care-mi scria între altele: „Modelul sper că s-a terminat bine și că lucrul avansează. Mie mi-e peste puțină să mă mai opresc să-l văd.” [...]

„Te rog să începi imediat construcția fundamentului ca să aibă vreme să se întărească până ce încep construcția elementelor și când oi începe construcția, dă-mi de veste, te rog, ca să viu.”

Bineînțeles că nu puteam să încep construcția fundamentului înainte de a fi fost gata structura de oțel care urma să se încastreze în betonul fundației. La începutul lui septembrie 1937 profilurile de oțel de la Reșița erau în drum spre Petroșani, și a fost nevoie de destulă vreme pentru a fi croite, ansamblate, vopsite etc. Mai trebuie să adaug că înainte de a expedia construcția metalică de la Petroșani la Târgu-Jiu, urma să se facă și un montaj de probă în atelier, cu toate elementele de fontă trase peste miez.

La începutul lunii septembrie am putut turna primele elemente: cum era și de așteptat, au fost și deșeuiri; tot atunci au sosit la Atelier și profilurile de oțel, comandate la Reșița spre sfârșitul lunii august, după ce fuseseră precizate dimensiunile Coloanei și stabilite în mare elementele componente ale miezului de oțel.”

Cronologia execuției lucrărilor la Coloana Infinită

1-15 august 1937: Brâncuși și inginerul Gorjan studiază o serie de variante, pentru a stabili dimensiunile optime ale monumentului luând în calcul resursele financiare, cerințele și posibilitățile tehnicii timpului și viziunea artistică a sculptorului.

*16-31 august 1937: Brâncuși împreună cu tâmplarii de modele de la Atelierele Centrale din Petroșani realizează un modul din lemn de tei în vederea turnării în fontă a elementelor. Sculptorul a cioplit el însuși o fațetă, timp de zile întregi, obținând suprafețele de racordare line, imperceptibil curbe, care se pot admira la elementul finit. Se definitivează concepția tehnică a *Coloanei* de către ing. Gorjan, se stabilesc calculele finale pentru seria de formule la varianta de coloană propusă de Brâncuși, se proiectează și se finalizează desenele de execuție ale miezului de oțel. O contribuție importantă la proiectarea *Coloanei* a avut-o și inginerul Nicolae Hasnaș, adjunctul inginerului șef Gorjan. Spre sfârșitul lunii august 1937, Brâncuși pleacă la București apoi la Paris, lăsând în seama inginerului Gorjan întreaga răspundere a construcției *Coloanei*, cât și ridicarea ei la Târgu-Jiu.*

*1 septembrie – 27 octombrie 1937: Se comandă profilurile de oțel de la Reșița și Malaxa, livrate în timp record, ceea ce a permis începerea imediată a construcției pilonului central de rezistență compus din trei tronsoane, asamblate ulterior între ele la Târgu-Jiu prin sudură. Se toarnă în fontă elementele și semielementele *Coloanei*, se prelucrează în atelier spre a li se crea cele două suprafețe plan-paralele de îmbinare prin simplă suprapunere, după „tragerea” pe miezul vertical de oțel. În secția de construcții metalice a Atelierele Centrale se efectuează un montaj de probă al *Coloanei*, în stare culcată, ajustându-se element cu element, pentru ca îmbinarea lor să fie perfectă.*

La Târgu-Jiu sub conducerea inginerului Gorjan se execută fundația de beton în care se încastrează baza de oțel a miezului de rezistență.

O schelă de 35 m înălțime se ridică apoi deasupra fundației spre a servi la montajul *Coloanei*.

Se sudează tronsonul inferior al miezului de rezistență pe care se trage primul element al *Coloanei*.

Elementele *Coloanei* s-au transportat de la Petroșani la Târgu-Jiu cu autocamionul numai pe măsură ce le venea rândul la montaj, spre a nu fi manipulate în mod inutil de mai multe ori.

28 octombrie – 9 noiembrie 1937: Brâncuși sosește la Târgu-Jiu și asistă la tragerea câtorva elemente de fontă pe miezul de oțel.

9-15 noiembrie 1937: Se termină montarea coloanei de către muncitorii de la Atelierele Centrale Petroșani conduși de inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan. Schela se păstrează pentru a fi folosită la metalizare, anul următor.

20 iunie – 25 iulie 1938: Specialiștii firmei elvețiene „Metalizarea”, care avea o reprezentanță la București, execută pulverizarea cu zinc și alamă a *Coloanei*.

Brâncuși parcurge pentru ultima dată într-o zi din septembrie 1938, împreună cu inginerul Gorjan, traseul de la *Masa Tăcerii* de pe malul Jiului, prin *Poarta Sărutului* până la *Coloană*.

Același traseu îl parcurg participanții la inaugurarea și sfințirea întregului ansamblu monumental în 27 octombrie 1938, dar fără prezența marelui artist și a inginerului, și pe care criticul William Tucker îl aprecia ca fiind: „*Singura sculptură a timpurilor moderne care poate fi comparată cu marile monumente ale Egiptului, Greciei sau Renașterii*”.

Geometria Coloanei Infinite

Coloana de la Târgu-Jiu are următoarele părți componente vizibile:

- un semielement de bază, terminat cu o parte prismatică pătrată, cu latura de 90 cm și cu înălțimea totală de 136 cm.

- 15 elemente întregi cu dimensiunile principale de 45:90:180 cm fiecare (latura pătratului mic de îmbinare 45 cm, lățimea centrală a elementului 90 cm, înălțimea elementului 180 cm). Un element întreg este format din două trunchiuri de piramidă unite prin baza mare pătrată.

- un semielement de vârf cu înălțimea de 90 cm acoperit de un capac de 1 cm.

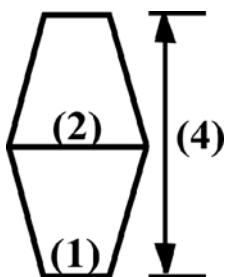
- un cadru metalic, pe care este sprijinit semielementul de bază, cu înălțimea de 8 cm.

Înălțimea vizibilă a coloanei: $8\text{ cm} + 136\text{ cm} + 15 \times 180\text{ cm} + 90\text{ cm} + 1\text{ cm} = 2935\text{ cm} = 29,35\text{ m}$.

Greutatea totală a coloanei este de 29.173 kg, din care greutatea elementelor de fontă 14.226 kg, iar construcția metalică 14.947 kg.

Fundația potrivit proiectului a fost realizată în trepte având o adâncime de 5 m și o suprafață pătrată la bază cu latura de 4,5 m. S-a turnat un volum de beton de 75 m^3 , cu o greutate de circa 165 tone.

Legile geometrice pe care le respectă *Coloana* oferă acesteia valorile perfecțiunii, toate simetriile cunoscute, simplitate și forță.

Prima lege este aceea a „Armoniei plastice” ilustrată în figura alăturată și anume (1): (2): (4). Această lege a fost comunicată inginerului Gorjan de către Brâncuși în 1937. Ea reprezintă proporția între latura mică (1), latura mare (2) și înălțimea elementului, incluzând în ea armonia plastică a unui element. În formulă latura pătratului mic de îmbinare a elementelor reprezintă „modulul”.

A doua lege reprezentată de formula denumită „A Supleței” și este pentru *Coloana* de la Târgu-Jiu: $1/2 + 15 + 1/2$. Formula de suplețe exprimă aritmetic numărul elementelor întregi și a celor două semielemente care dau *Coloanei* înălțimea potrivită, zveltețe și avânt.

Primele coloane cioplite în lemn de Brâncuși au fost realizate începând cu anul 1918 și toate au numărul întreg de elemente multiplu de 3.

A treia formulă este „Raportul de suplețe” ce reprezintă raportul dintre înălțimea *Coloanei* și modul în metri.

$$\text{Raport de suplețe} = \frac{\text{Hcoloana}}{\text{Modul}} = \frac{29,35 \text{ m}}{0,45 \text{ m}} = 65$$

Raportul de suplețe 65 al *Coloanei* exprimă avântul ei spre cer, apariția ei aeriană, aproape nelegată de pământ, el este imponderabilul care a dat tușa de desăvârșire a artei marelui sculptor.

Costul Coloanei

La intervenția primului ministru Gheorghe Tătărescu, Directorul General al Societății „Petroșani”, inginerul Ioan Bujoiu, a pus la dispoziția constructorilor *Coloanei* întreaga capacitate tehnică a Atelierelor Centrale și tot personalul necesar realizării acestei lucrări.

În plus toate cheltuielile directe și indirecte (proiectare, manoperă, materiale, transport, montare la Târgu-Jiu, regie etc.) în sumă de circa 2.500.000 lei au fost suportate de Societatea „Petroșani”, decontându-se întreaga sumă către Atelierele Centrale pe „vagoneți de mină”.

Cheltuielile finale la terminarea *Ansamblului Monumental de la Târgu-Jiu* au însumat 10.082.000 lei în următoarea structură:

- cheltuieli pentru amenajarea *Căii Eroilor* = 5.000.000 lei
- cheltuieli pentru exproprieri, biserică, poartă și metalizare coloană = 2.436.000 lei
- costul coloanei și montajului = 2.500.000 lei
- *Masa Tăcerii* = 25.000 lei
- Scaunele = 60.000 lei
- Împrejmuire = 60.000 lei.

De menționat și prestațiile gratuite la ridicarea *Coloanei* ale unor antreprenori de transporturi, ale unei antreprize în construcții, transportul auto cu camioanele Societății Petroșani.

Atelierele Centrale Petroșani

Exploatarea industrială a cărbunelui, începând cu deceniul VI al secolului XIX, așează Valea Jiului în faza dezvoltării sale moderne. Deschiderea și darea în funcțiune a tot mai numeroase exploatări miniere a impus existența atelierelor care să realizeze reparații ale utilajelor, mașinilor și instalațiilor, iar ulterior, construcții metalice, utilaje și montaje

Înființate în 1909, Atelierele Centrale cunosc o continuă dezvoltare iar sfârșitul perioadei interbelice consfințește o modernă și dotată unitate industrială având 28 de secții și peste 700 de muncitori.

Hotărârea marelui sculptor Constantin Brâncuși de a realiza cea mai cunoscută creație a sa, *Coloana Infinită*, la Petroșani, a găsit la Atelierele Centrale un corp tehnic de muncitori, maiștri și ingineri, cu o remarcabilă cultură tehnică și înaltă calificare, conduși de către inginerul Ștefan Georgescu-Gorjan, autorul proiectului tehnic.

Coloana Infinită este un model de perfecțiune artistică și de ingeniozitate tehnică, înscriind totodată Petroșaniul pe harta acelor locuri din lume unde s-au zămislit adevărate minuni artistice, intrate definitiv în patrimoniul cultural al umanității.

**MONUMENTE RIDICATE ÎN VALEA JIULUI,
ÎN PERIOADA INTERBELICĂ,
ÎN MEMORIA CELOR CARE AU LUPTAT
ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL**

Mircea Baron

În timpul primului război mondial, armata română va intra în Valea Jiului de două ori, în încercarea de a elibera acest teritoriu de sub stăpânirea austro-ungară și a-l reda patriei mamă, România. Este vorba de perioada august-octombrie 1916, odată cu intrarea României în primul război mondial de partea Antantei în noaptea de 14/15-27/28 august 1916 și de sfârșitul anului 1918 – începutul anului 1919. Conjunctura fiecărui moment va fi diferită și din această perspectivă trebuie privită campania din toamna anului 1916, când, după o primă ofensivă victorioasă împotriva armatelor Puterilor Centrale, care duce armata română în interiorul arcului carpatic, urmează retragerea și dezastrul, ca și momentul de la sfârșitul primului război mondial. Acum, odată cu semnarea, la 11 noiembrie 1918, în vagonul de campanie al mareșalului Ferdinand Foch aflat în pădurea Compiègne (Rethondes), lângă Paris, a capitulării armatei germane, încheierii victorioase a războiului în favoarea Antantei, disoluției Imperiului Austro-Ungar, situației din Rusia cauzată de revoluția bolșevică și de izbucnirea războiului civil, se creează cadrul pentru stabilirea unei noi realități geopolitice europene. În fața acestei realități armata germană începe să se retragă din spațiul românesc, lucru care permite ca la 20 noiembrie 1918 locotenentul român Jean Bărbulescu, împreună cu câțiva soldați, să sosească în Pasul Surduc – care leagă, prin defileul Jiului, Transilvania de Vechiul Regat – pentru a anunța că armata română este pe drum, dar că va veni în Valea Jiului numai după retragerea completă a trupelor germane¹. Acest lucru se produce începând cu 25 decembrie 1918 și până la începutul lunii ianuarie efective ale Regimentului 10 Vânători preiau de la gărzile muncitorești, cu câteva excepții, pașnic, menținerea ordinii în centrele muncitorești din Valea Jiului².

Tema pe care încercăm să o dezvoltăm în studiul nostru se referă la modul în care cetățenii și autoritățile Văii Jiului au înțeles, în timpul perioadei interbelice, să onoreze memoria celor știuți și neștiuți, care s-au jertfit în luptele purtate în această regiune între august-octombrie 1916.

¹ Amintirile dr. Dominic Stanca, în Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale, *Fond Astra*, nr. inv. 3880; Dominic Stanca, *Între două fronturi. 1914-1918*, Editura Patria, Cluj, 1935, p. 286-301, 311.

² A. Schreiber, *Valea Jiului*, Montanistică și Metalurgie, VI, 1927, nr. 8-9, p. 4. Vezi și Ion Aldescu, *Armata română în Valea Jiului. Repere istorice (1916-1999)*, Editura Militară, București, 2011, p. 207-212.

Desigur că există o literatură bogată despre primul război mondial și participarea României la această conflagrație. Ne mărginim să cităm patru lucrări: *România în anii primului război mondial*, vol. I-II, Editura Militară, București, 1987; *Istoria militară a poporului român*, vol. V, Editura Militară, București, 1988; Colonel Ion Aldescu, *Armata română în Valea Jiului. Repere istorice (1916-1999)*, Editura Militară, București, 2011, care este o admirabilă carte, să spunem de istorie locală, care încearcă să oglindească, prin folosirea exhaustivă a documentelor de arhivă, prezența armatei române în arealul Văii Jiului, într-o perioadă de peste 80 de ani; Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, vol. I-II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, care este reeditarea edițiilor din 1922-1923 și 1925-1927, apărute la Editura „Casa Școalelor”, prima lucrare cuprinzătoare despre participarea României la războiul în urma căruia se va crea România Mare.

Îl vom urmări pe Constantin Kirițescu³, pentru a descrie succint ceea ce s-a petrecut în Valea Jiului în toamna anului 1916.

În noaptea de 14/15-27/28 august 1916 trupele Grupului de Acoperire „Jiu” din cadrul Armatei I, alcătuit din două regimente de gorjeni și condus de colonelul rezervist Dumitru Cocorăscu, a atacat posturile de pază de pe frontiera României cu Austro-Ungaria, între drumul Novaci-Sebeș și Câmpu lui Neag, și se va reuși ca în noaptea de 16/29 august 1916 să fie ocupată zona Petroșani-Livezeni.

După acest episod se va constitui Divizia 11 Infanterie, de sub comanda generalului Ion Muică. Marele Cartier general a recomandat comandantului Armatei I să ocupe o poziție defensivă la nord de Hațeg, dar generalul Ioan Culcer a preferat să rămână pe o poziție mai înapoiată, trupele Diviziei 11 Infanterie ocupând valea Jiului Românesc/Jiul de Vest cu localitățile miniere Lupeni și Vulcan, pe care o curăță complet de inamic, iar după acest moment, trupele vor înainta spre nord-vest de Petroșani, ocupând la 7 septembrie 1916 defileul Merișor, care face trecerea dinspre Valea Jiului spre Țara Hațegului. La 8 septembrie trupele din defileul Merișor vor respinge un atac al trupelor austro-ungare, linia de rezistență românească care se situa aproape perpendicular pe vechea frontieră întinzându-se de-a curmezișul Pasului Merișor, de la nord la sud, peste înălțimile Angros, Muncel, Oboroca, încovoindu-se spre sud-vest, pe înălțimile ce domină la nord Jiul Românesc, până la vârful Făgețel. Avangarda românească va trece prin Pasul Merișor și va ocupa satele Baru Mare și Baru Mic, de pe valea Streiului, patrulile de recunoaștere coborând până la Crivadia și Pui. Aici vor veni în contact, în 10 septembrie, pentru prima dată, cu patrulile germane din Divizia 187 prusiană și Corpul alpin bavarez, formațiuni militare aduse de pe frontul de la Verdun.

Înaintarea armatei române a fost considerată periculoasă, părând a forța pătrunderea în culoarul Mureșului, și din această perspectivă comandamentul Puterilor Centrale gândește o contraofensivă care să-i scoată pe români din defileul Merișor și valea superioară a Jiului, redând Ungariei bazinul carbonifer de la Petroșani. 18 batalioane austro-ungare și germane, sprijinite de artilerie și o escadrilă de avioane, au format grupul care în 14 septembrie 1916 atacă la Merișor și în 16 septembrie 1916, după lupte

³ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 236-243; 429-435.

grele și cu pierderi însemnate de ambele părți, Pasul Merișor va ajunge în mâna inamicului. În zilele următoare luptele continuă, intenția trupelor Puterilor Centrale fiind aceea de a ocupa orașul Petroșani. Atacurile s-au dat pe șase coloane, în două direcții: una de front, de la Bănița spre Petroșani, de-a lungul șoselei și căii ferate; a doua, în flancul poziției românești, cu direcția nord-sud, cu fața spre Lupeni și spre linia Jiului Românesc. Pentru a evita încercuirea, pe la muntele Tulișa, se dă ordinul de evacuare a orașului Petroșani și retragerea pe vechile aliniamente de pe graniță, ceea ce face ca în data de 20 septembrie 1916 trupele germane să intre în Petroșani. Ofensiva va continua și inamicul va ocupa piscurile mai însemnate, precum și gura trecătorii Vâlcan (Buliga) și a defileului Jiului (Surduc), împreună cu înălțimile Straja și Obârșia Merișor. După lupte violente, mai ales în zona Obârșia Merișor, frontul se va stabili pe vechea graniță.

După nouă zile de lupte violente, bătălia de la Merișor și Petroșani se încheie. O parte a trupelor inamice pleacă, iar conducerea Armatei I Române gândea la o contra-ofensivă prin care să fie recucerit bazinul Petroșani; generalul Ion Muică va fi înlocuit la comanda Diviziei 11 Infanterie cu generalul Dumitru Cocorăscu. Vor fi aduse trupe de la Cerna, care împreună cu efectivele Diviziei 11 Infanterie, vor forma 18 batalioane, și la 25 septembrie, sub comanda directă a generalului Ioan Culcer, ostilitățile reîncep. Trupele austro-ungare sunt respinse din valea Jiului Românesc, între Oboroca și Bărbătenii de Sus, iar trupele germane, care ocupau defileul Jiului, atacate din față de trupele Diviziei 11 Infanterie, sunt obligate să se retragă la nord de Petroșani. Trupele române reocupă pozițiile de la Peștera Bolii, inamicul stabilindu-se pe o linie, sprijinită la stânga pe înălțimile Pasului Merișor, iar la dreapta pe înălțimile de la Tulișa-Oboroca. Cum germanii erau concentrați pe bătălia principală de la Sibiu, acțiunea din Valea Jiului a fost lăsată pe planul al doilea; și comandamentul românesc a decis să nu urmărească succesul obținut, mulțumindu-se cu ocuparea orașului Petroșani și oprirea luptele în 27 septembrie 1916.

Luptele reîncep la 30 septembrie pe înălțimile Făgețel-Oboroca, unde inamicul se baza pe o puternică artilerie care va scoate din uz micile tunuri ale românilor și, după lupte grele, cu mari pierderi de ambele părți, care durează până la 2 octombrie, trupele românești se retrag pe crestele de la frontieră; luptele vor continua timp de o săptămână, cu succese schimbătoare, mai ales pentru stăpânirea muntelui Șiglău și a înălțimilor vecine, Cornul Zănoagei și Muntele Negru. Frontul se stabilizează pe crestele de pe frontieră, dar orașul Petroșani este abandonat din nou, dar nu înainte de a fi produse distrugerii la instalațiile minelor. Timp de o lună, sectorul Jiului a rămas relativ liniștit, lupte sporadice, dar violente, dându-se pentru ocuparea unui vârf sau altul.

Cum bătălia pentru trecătorile Carpaților, care dura de zece zile, nu a dat rezultatele scontate de conducătorii militari ai Puterilor Centrale, comandamentul inamic se va reorienta pregătind ofensiva prin sectorul Jiului. Planul ofensivei germane prevedea un atac frontal în trecătoarea Jiului și Vâlcan (Buliga), spre a fixa acolo pe români și, în același timp, o manevră de înconjurare a arripilor. Ofensiva începe la 23 octombrie 1916 și a doua zi dimineța toate vârfurile de pe coama de frontieră erau în mâna dușmanului, împreună cu Pasul Vâlcan. La aripa estică, în Pasul Surduc și la est de acesta, înaintarea

era mai înceată. Inamicul ținea numai malul apusean al Jiului și câteva poziții pe cel răsăritean; șoseaua fiind liberă. Pe partea dreaptă însă au înaintat considerabil, capetele coloanelor au coborât de pe ultimele înălțimi de la nord-vest de Târgu Jiu, și la 26 octombrie erau în apropiere orașului. În aceste condiții, în 24 octombrie 1916, generalului Ioan Culcer i se ia comanda Armatei I, care va fi încredințată generalului Ion Dragalina, rănit fatal însă la Lainici în 25 octombrie 1916.

Sigur că toate aceste bătălii au însemnat strategie și tactică, încleștare de forțe, folosirea tehnicii militare, dar mai presus de toate, efort uman, acte de eroism, pierderi în morți, răniți și dispăruți. După ce războiul va fi fost încheiat, deopotrivă comunitățile, dar și autoritățile au considerat că sunt necesare acte prin care să se aducă prinosul de recunoștință celor care au luptat, unii făcând chiar jertfa supremă, în confruntările militare din anii 1916-1919, la sfârșitul cărora se naște România Mare. Alături de pomenirea la slujbele din biserici a celor care s-au jertfit, de organizarea unor manifestări culturale de omagiere etc., oamenii au gândit la forme care să eternizeze memoria martirilor, fie prin ridicarea unor monumente comemorative, fie prin crearea cimitirelor sau a unor osoare în care să fie înmormântați, după datina creștinească, cei care au căzut pe câmpul de luptă; iar în spiritul solidarității umane și al posibilei reconcilierii, au fost înmormântați la un loc soldații tuturor armatelor implicate în conflict, mormintele tuturor fiind îngrijite fără discriminare.

Această ultimă întreprindere era impusă, în fapt, de prevederile art. 225 din Tratatul de Pace de la Versailles din 28 iunie 1919, care stabilea că „guvernele aliate și asociate și guvernul german vor crea și vor întreține mormintele/cimitirele soldaților și marinarilor înmormântați în teritoriile lor. Ele se angajează să recunoască toate comisiile însărcinate de unul sau altul dintre guvernele aliate și asociate, să identifice, înregistreze, să întrețină sau să ridice monumente convenabile pe respectivele morminte, și a facilita acestor comisii îndeplinirea atribuțiilor lor. Ele convin, pe de altă parte, să acorde reciproc, sub rezerva prescripțiilor din legislațiile naționale și necesităților de igienă publică, toate facilitățile pentru satisfacerea cererilor privind repatrierea rămășițelor soldaților și marinarilor lor”⁴.

Prevederile Tratatelor de pace semnate la Paris în anii 1919-1920 se vor concretiza prin Decretul-Lege nr. 1693/29 aprilie 1920, care stabilea exproprierea, „pentru cauză de interes public și la dispoziția Ministerului de Război a tuturor terenurilor din ținuturile României Mari în care se vor găsi îngropați ostași români sau străini, morți din cauza războiului, precum și toate terenurile ce se vor mai găsi necesare pentru formarea de noi cimitire militare în care se pot aduce ostași îngropați în mod izolat. În aceste cimitire se vor putea înmormânta pe viitor și invalizi de război... Pe lângă tere-

⁴ *Tratat de Pace între Puterile Aliate și Asociate și Germania și Protocol. Semnate la Versailles la 28 iunie 1919*, Imprimeria Statului, București, 1920, p. 53. Vezi și: art. 171 din *Tratat de Pace între Puterile Aliate și Asociate și Austria. Protocol și declarațiuni. Semnate la Saint Germain-en-Laye la 10 septembrie 1919*, Imprimeria Statului, București, 1920, p. 31; art. 116-117 din *Tratat de Pace între Puterile Aliate și Asociate și Bulgaria și Protocol, semnate la Neuilly-Sur-Seine la 29 noiembrie 1919*, în, *Monitorul Oficial*, nr. 135/20 septembrie 1920, p. 4652; art. 155 din *Tratat de Pace între Puterile Aliate și Asociate și Ungaria. Protocol și Declarațiuni. Din 4 iunie 1920 (Trianon)*, Imprimeria Statului, București, 1920, p. 28.

nurile necesare acestor cimitire, se vor expropria și terenurile ce vor fi socotite necesare pentru îngrijire, înfrumusețare, monumente, capele, mausolee, parcuri, case pentru îngrijitori etc... Se declară, de asemenea, expropriate pentru interes public și terenurile necesare pentru terenurile de comemorare a războiului pe câmpurile de luptă...”⁵.

Trebuie spus că, dincolo de preocuparea comunităților, după primul război mondial se va crea o structură instituțională, Societatea „Mormintele Eroilor căzuți în război”, care a avut un rol semnificativ în așezarea acestor preocupări într-un cadru organizat. Rolul atribuit acestei Societăți reiese și dintr-un ordin emis de ministrul de Interne la 30 noiembrie 1923, în care se spune că, „Societatea „Mormintele Eroilor”, care are misiunea de a strânge osemintele eroilor căzuți în război și de a le reînnuma cu toată solemnitatea în cimitire de onoare... ne aduce la cunoștință că, în diverse părți ale țării, persoane fără autorizarea Societății „Mormintele Eroilor” au procedat din proprie inițiativă la exhumarea și reînnumarea de oseminte ce nu se fac igienic și nici în conformitate cu planul de centralizare stabilit de Comitetul Central. Este necesar de luat dispoziții, prin autoritățile comunale, să nu se mai facă exhumări fără autorizarea prealabilă a Societății „Mormintele Eroilor”⁶.

Societatea s-a creat în baza Decretului-Lege nr. 4106/12 septembrie 1919, care îi recunoștea acesteia calitatea de persoană morală, având ca scop îngrijirea și păstrarea mormintelor eroilor căzuți în război, ca și operele comemorative de război care s-au realizat, a descoperi noi morminte ale ostașilor căzuți în anii participării României la primul război mondial, ca și în luptele duse împotriva guvernului bolșevic maghiar a lui Béla Kun, din perioada aprilie-septembrie 1919, a aduce îmbunătățiri cimitirelor eroilor și a organiza ceremoniale religioase și militare la mormintele eroilor. Pentru a sprijini îndeplinirea acestor atribuții, Statul acorda Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război” unele facilități, cum ar fi: scutirea de orice taxe de timbru și înregistrare; scutirea de taxe poștale interne și pentru alte mesagerii, pentru transportul pe căile ferate

⁵ C. Hamangiu, *Codul General al României*, vol. IX-X, 1919-1922, Editura Librăriei „Viața Românească”, București, 1922, p. 322-323.

La 16 februarie 1922, primpretorul Plasei Petroșani comunica notarilor cercuali un Ordin al Comitetului Central al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război”, prin care aceștia sunt informați cu faptul că, în aplicarea Decretului-Lege nr. 1693/29 aprilie 1920, urmează ca terenurile necesare Comitetelor de Eroi să se exproprieze de către Ministerul de Război și să treacă în proprietatea acestuia. Suprafața care se expropria era calculată la 4 m² de pământ, urmau să fie numite comisii de expropriere coordonate de către Societatea „Mormintele Eroilor căzuți în război”, iar plata terenurilor expropriate să se facă, pentru particulari, de către Ministerul de Război, Statul, județul și comuna urmând să cedeze gratuit Ministerului de Război terenurile necesare. Pentru a putea finaliza această acțiune, Comitetul Central al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război” cerea Comitetelor regionale și județene să trimită: o hartă a fiecărui cimitir ce urma a fi expropriat; un tabel cuprinzând, suprafața de expropriat și proprietarii terenurilor, numărul mormintelor și numărul Eroilor înnumați în cimitir, cu precizarea numărului de morminte izolate care urmau a fi aduse acolo; o hartă suplimentară în caz că cimitirul era situat în afara drumului public, cuprinzând și suprafața de expropriat pentru realizarea drumului de legătură cu drumul public [Serviciul Județean Hunedoara al Arhivelor Naționale (în continuare, SJANHD), *Fond Primăria orașului Lupeni*, dos. 3/1922, f.f.].

Noi avem un singur exemplu de asemenea tabel, alcătuit pentru „Cimitirul Eroilor Necunoscuți” de la Jiu Paroșeni (SJANHD, *Fond Primăria orașului Lupeni*, dos. 1/1922, f.f.).

⁶ SJANHD, *Fond Primăria orașului Petroșani*, dos. 1/1923, f. 6.

ale Statului român a persoanelor însărcinate cu inspectarea cimitirelor și a propriilor filiale etc.⁷.

Societatea – al cărui Comitet Central era găzduit în Palatul Patriarhiei din București – a avut ca președinte de onoare pe regina Maria (29 octombrie 1875-28 iulie 1938) și ca președinte executiv pe dr. Miron Cristea, episcopul ortodox de Caransebeș (1909-1919), mitropolit primat (1919-1925) și patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1925-1939)⁸.

Pentru a-și explica și populariza acțiunile sale, Societatea „Mormintele Eroilor căzuți în război” va tipări din anul 1919 și o revistă proprie, „Cultul Eroilor Noștri”, Comitetele locale fiind invitate să se aboneze⁹; revista „România Eroică”, editată din anul 1998 de către Asociația Națională „Cultul Eroilor” se revendică ca și continuatoare, ca serie nouă, a revistei „Cultul Eroilor Noștri”.

În același timp, prin Decretul-Lege nr. 1913/4 mai 1920, pentru comemorarea eroilor căzuți în război, s-a legiferat propunerea făcută de ministrul de Război, gl. Ioan Rășcanu, cu sprijinul Mitropolitului Primat, dr. Miron Cristea, ca, „în fiecare an, în ziua înălțării Domnului nostru Isus Christos, din luna Mai, când Floarea este mai bogată”, să se facă comemorarea eroilor căzuți în război (art. 1). „Această zi se decretează ca sărbătoare națională și va fi serbată în toate comunele țării printr-un parastas, prin procesiuni și serbări cu caracter național și patriotic, după un program stabilit de Societatea „Mormintele Eroilor căzuți în război”, și la care vor lua parte toate instituțiile de Stat și particulare” (art. 2)¹⁰. Aceste Decret-Lege va fi urmat de Legea din 2 septembrie 1920, pentru cinstirea memoriei eroilor căzuți, care stabilea ca, „pentru cinstirea memoriei eroilor noștri morți în război se va construi la București un edificiu comemorativ al războiului de unitate națională, cuprinzând un cenotaf al eroilor, deasupra căruia va fi depusă „Cartea de Aur”, conținând numele tuturor eroilor morți pentru patrie. Se vor ridica, de asemenea, monumente comemorative în toate localitățile unde s-au desfășurat actele de eroism ale neamului... Se vor efectua lucrări pentru construirea, întreținerea în bună stare și înfrumusețarea mormintelor și cimitirelor eroilor noștri, atât în țară cât și în străinătate. Aceste lucrări și construcții se vor face prin îngrijirea Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război” (art. 1). Societatea se va îngriji ca în fiecare comună să se deschidă o „Cartea de Aur”, în care să fie înscrise numele tuturor combatanților și necombatanților morți în campania 1916-1919, care s-au născut sau au locuit în acea comună, a celor care au murit din cauza actelor de violență ale dușmanului, ale combatanților și necombatanților de naționalitate română, din teritoriile alipite, morți sub steag străin în interesul națiunii” (art. 2)

Prin această Lege se mărea și plaja de proveniență a fondurilor Societății și, pe lângă sursele prevăzute prin Decretul-Lege nr. 4106/12 septembrie 1919, acestea puteau

⁷ C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. IX-X, 1919-1922, p. 222.

⁸ Despre personalitatea dr. Miron Cristea, vezi, Ion Rusu Abrudeanu, *Patriarhul României. Dr. Miron Cristea. Înalt Regent*, Editura Napoca Star, Cluj Napoca, 2009; reeditarea lucrării, *Înalt Prea Sfinția Sa Patriarhul României dr. Miron Cristea, Înalt Regent. Omul și faptele. Contribuțiuni la studiul istoriei Bisericii Române Ortodoxe contemporane de Ion Rusu Abrudeanu*, volumul I, „Cartea Românească”, București, 1929.

⁹ SJANHD, *Fond Primăria orașului Lupeni*, dos. 8/1922, f.f.

¹⁰ C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. IX-X, 1919-1922, p. 346.

proveni din subvenții acordate de Stat, în cuantum stabilit anual de guvern; din cota de 10 % a timbrului de asistență; din donații și legate; 2 % din taxa de 12 % instituită în favoarea Teatrului Național etc.¹¹.

Prin „Legea asupra mormintelor de război din România” din 2 iunie 1927, Societatea „Mormintele Eroilor căzuți în război” își schimbă denumirea în Societatea „Cultul Eroilor” (art. 24), menținându-i-se calitatea de persoană juridică, acordată prin Decretul-Lege nr. 4106/12 septembrie 1919, și va activa sub această titulatură până la 1 august 1940. Pentru îndeplinirea atribuțiilor sale, Societatea „Cultul Eroilor” va obține din partea Statului subvenții și înlesniri: o subvenție anuală de 6 milioane lei, cuantum la care se fixează dreptul de participare asupra încasărilor ce i se cuvin din timbrul de asistență socială; o cotă de 2 % din totalul încasărilor asupra impozitelor pe spectacole; scutirea de orice taxe de timbru și impozit proporțional pentru petiții, acțiuni, acte de procedură juridică, convenții de orice fel, donații, legate etc.; scutirea de plata oricăror impozite sau taxe către Stat, județe, comune.

Legea accentua asupra principalelor prevederi din reglementările legislative anterioare având ca obiect cinstirea Eroilor căzuți în luptele din anii 1916-1919¹².

La 27 iulie 1940, Regele Carol II semnează Decretul-Lege nr. 2533 asupra regimului mormintelor și operelor comemorative de război¹³, prin care, potrivit art. 3, „aducerea la îndeplinire a tuturor lucrărilor și dispozițiilor prevăzute prin legea de față se încredințează Așezământului Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor”, care „este persoană juridică de drept public, fiind o instituție autonomă și are sediul în București”¹⁴. Așezământul Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor va fi desemnat să „preia de plin drept, prin efectul legii de față întregul patrimoniu – activ și pasiv – al Societății „Cultul Eroilor”, astfel cum se va afla în ființă pe data intrării în vigoare a legii de față, Societatea „Cultul Eroilor” considerându-se ca dizolvată și lichidată de drept pe această dată, fără nici o altă formalitate, toate drepturile și obligațiile Societății „Cultul Eroilor” trecând asupra Așezământului” (art. 72)¹⁵.

Așezământul Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor va fi desființat odată cu publicarea Decretului nr. 48 din 29 mai 1948 al Prezidiului Marii Adunări Naționale, „întregul patrimoniu al Așezământului trecând asupra Ministerului Apărării Naționale. De asemenea, trec asupra Ministerului Apărării Naționale toate obligațiunile referitoare la păstrarea și întreținerea operelor comemorative de război existente, în care scop se va întocmi un regulament”¹⁶. Noi avem o ultimă informație despre activitatea Așezământului în Valea Jiului din mai 1947, când se cere primăriilor din această regiune să permită ca, în data de 23 mai 1947, de Ziua Eroilor, să poată fi distribuită insigna comemorativă „Cultul Eroilor”, la prețul de 1.000 lei/buc., în vederea sporirii fondurilor Așezământului¹⁷.

¹¹ *Ibidem*, p. 419-420.

¹² C. Hamangiu, *op. cit.*, vol. XI-XII, 1922-1926, Editura Librăriei Universala Alcala & Co., București, p. 781-786.

¹³ Monitorul Oficial, I, nr. 176/1 august 1940, p. 3928-3934.

¹⁴ *Ibidem*, p. 3929.

¹⁵ *Ibidem*, p. 3933.

¹⁶ Monitorul Oficial, I, nr. 124/31 mai 1948, p. 4729-4730.

¹⁷ SJANHD, *Fond Primăria orașului Petroșani*, dos. 1/1947, f. 5.

Despre modul cum se desfășura „Ziua Eroilor” aflăm dintr-o broșura editată de către Comitetul Central al Societății „Cultul Eroilor” și intitulată: „Program și directive pentru sărbătorirea „Zilei Eroilor”. Înălțarea Domnului – 29 mai 1930”, program aprobat de către Președinția Consiliului de Miniștri. Se stabilea că „Ziua Eroilor căzuți pentru Patrie, care se serbează în ziua Înălțării Domnului, fiind declarată și zi națională... va fi sărbătorită în tot cuprinsul țării cu deosebită solemnitate. Programul ei va cuprinde trei părți: A. *Procesiunea religioasă*, care se va desfășura dimineața. B. *Serbarea culturală*, care se execută după amiaza și seara. C. *Distribuirea cocardei-insigne a Societății „Cultul Eroilor”, Comitetul Central* – acțiune începută din anul 1926 (n.n) – în tot cursul zilei¹⁸. În „Ziua Eroilor”, instituțiile publice și particulare nu lucrează; prăvăliile sunt închise, comuna va fi pavoazăată¹⁹.

Schimbări semnificative în modul de desfășurare al manifestărilor de „Ziua Eroilor” nu se vor produce în anii următori, „Programul Comemorării Eroilor în ziua Înălțării Domnului – 18 mai 1939”, fiind axat tot pe cele trei momente distincte: A. *Procesiunea religioasă*, care se va desfășura dimineața. B. *Serbarea culturală*, care se execută după amiaza și seara. C. *Distribuirea insignei „Cultul Eroilor”, a Comitetului Central*, începând din această zi și până la sfârșitul anului. Erau sărbătoriți „prin această zi toți Eroii neamului românesc din vremuri străbune și până în timpul nostru, fără deosebire de naționalitate sau confesiune”²⁰.

Sigur că aceste reguli respectau ceremonialul impus prin lege. Amintim cum s-au desfășurat festivitățile de la Petroșani, cu prilejul Zilei Eroilor din 5 iunie 1924: „Ca și până acum, serbarea a fost un prilej de înălțare sufletească. La ora 11 s-a format un frumos cortegiu, compus din armată, autorități, corporațiuni, școli, cu orchestra minieră în frunte și a parcurs strada principală, îndreptându-se apoi spre Cimitirul Eroilor. Aici preoții diferitelor confesiuni din localitate au ținut parastase pentru odihna sufletelor

¹⁸ Despre distribuirea cocardei-insigne „Cultul Eroilor”, care se va constitui într-o modalitate de sprijinire cu fonduri a activității Societății „Cultul Eroilor” aflăm din acțiunea desfășurată în mai 1929. Ca în fiecare an, președintele executiv al Societății, Patriarhul dr. Miron Cristea, va lansa un apel de sprijin, în care spunea că, „trebuie să ne gândim însă și la datoria ce avem către mormintele acelora a căror memorie o slăvim, morminte ce mai sunt încă răspândite în cuprinsul țării și pe care Comitetul Central, cu ajutorul Comitetelor din țară, le grupează în cimitire de onoare spre veșnică și glorioasă amintire. Pentru sporirea fondului de întreținere a acestor lăcașuri, unde odihnesc rămășițele morților noștri glorioși, se va face și anul acesta colecta cu insigne „Cultul Eroilor”, și pentru a cărei reușită vă rugăm să dați sprijinul D-voastră însuflețit...” (SJANHD, *Fond Primăria orașului Petroșani*, dos. 2/1923, f. 255). La 27 iulie 1929, Primăria orașului Petroșani primea de la Comitetul Central al Societății „Cultul Eroilor” o adresă prin care se transmitea că, „I.P.S. Sa Patriarhul dr. Miron Cristea, Înalt Regent, Președintele Societății, vă trimite patriarhicești binecuvântări și vii mulțumiri pentru avântul sufletesc cu care ați răspuns la chemarea Sa, strângând obolul obștesc pentru Societate în „Ziua Eroilor”. Totodată adevărem că s-a primit la această Societate suma de 6.000 lei” (*Ibidem*, f. 248). Baniile proveneau din vânzarea insignei „Cultul Eroilor”, Comandamentul Garnizoanei ocupându-se, potrivit instrucțiunilor Comitetului Central al Societății „Cultul Eroilor”, ca la 9 mai 1929, de „Ziua Eroilor”, să fie vândute 2.000 de insigne (*Ibidem*, f. 252, 258).

¹⁹ Societatea „Cultul Eroilor”. Comitetul Central București, *Program și directive pentru sărbătorirea „Zilei Eroilor”. Înălțarea Domnului – 29 mai 1930*, Atelierele „Răsăritul”, București, 1930, p. 1-8.

²⁰ Societatea „Cultul Eroilor”. Comitetul Central București, *Programul Comemorării Eroilor în ziua Înălțării Domnului – 18 mai 1939*, Editura Marvan, București, 1939, p. 1-7.

Eroilor. Remarcăm frumoasa vorbire a părintelui Sebastian Stanca²¹, asesor consistorial, care a apelat la sentimentele de bună înțelegere și dragoste, care trebuie să animeze pe toți cetățenii acestei țări, întregite cu jertfa vieților atâtor eroi. Remarcăm și corul mine-rilor greco-catolici, care au dat răspunsurile și au cântat câteva tropare...²².

Programul stabilit pentru „Ziua Eroilor” din 9 mai 1929 și transmis de Primăria orașului Petroșani tuturor factorilor implicați/obligați să participe la manifestările preconizate – instituții de Stat, Societăți și asociații economice și profesionale, școli, reprezentanții confesiunilor religioase – prevedea: *a.* pavoazarea comunei cu drapele naționale, covoare și tablouri patriotice; *b.* instituțiile publice și particulare opreau activitatea, iar prăvăliile erau închise; *c.* ferestrele edificiilor din strada principală – strada Regele Ferdinand – erau împodobite și seara erau luminate; *d.* la orele 10³⁰ în toate bisericile orașului avea loc câte un Te-Deum; *e.* la orele 11⁰⁰ se forma convoiul care se deplasa, în frunte cu orchestra Societății miniere „Petroșani”, la Cimitirul Eroilor și era compus din: plutonul de onoare; școlile primare; Gimnaziul de Fete și școala romano-catolică; Liceul de băieți; Școala minieră; clerul confesiunilor ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică, evanghelică-luterană, reformat-calvină, unitariană, israelită; Reuniunea comercianților și meseriașilor români; Corporațiunea meseriașilor; Sfatul negustoresc; Clubul sportiv; Sindicatul Social-Democrat; autoritățile civile; pompieri; trupe din garnizoană; *f.* la Cimitirul Eroilor, după intonarea „Imnului Regal”, avea loc câte o scurtă slujbă religioasă oficiată de preoții fiecărei confesiuni, se vor rosti cuvântări și se vor prezenta onoruri militare. În după amiaza zilei de 9 mai 1929, se desfășura la Casinoul Muncitoresc o serbare școlară, organizată și cu sprijinul orchestrei Societății „Petroșani”, iar seara, prin organizarea Comandamentului Pieței, avea loc tradiționala retragere cu torțe; în cursul întregii zile se organizau chete pentru strângerea de fonduri necesare activității Societății „Cultul Eroilor”²³.

Și la Lupeni serbarea Eroilor la 9 iunie 1932 va urma același program. La orele 10³⁰ cei chemați să participe la acest eveniment urmau să se adune în piața din fața Primăriei, iar la orele 11⁰⁰ se pleca în coloană spre Cimitirul Eroilor de la Paroșeni, unde se oficia serviciul divin de către preoții tuturor confesiunilor religioase existente în Lupeni și Paroșeni, se depuneau flori pe mormintele Eroilor și era ținută o cuvântare de către comandantul Garnizoanei Lupeni²⁴.

Și în Valea Jiului Comitetele locale ale Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război”/ „Cultul Eroilor”/ Așezământul Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor, se vor preocupa pentru a îndeplini îndatoririle pentru care au fost create, monumentele ridicate și cimitirele amenajate și îngrijite vorbind despre preocuparea oamenilor de aici pentru cinstirea înaintașilor. Deși nu avem date exacte pentru toate localitățile din Valea Jiului, credem că, în condițiile în care constituirea Comitetele locale ale Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război”, mai ales în localitățile unde se aflau morminte

²¹ Preot la Sebeș, județul Alba, dar născut la Petroșani în anul 1878; era fiul cel mare al primului preot ortodox de la Petroșani, Avram Stanca (1843-1916).

²² XXX, *Serbarea Zilei Eroilor în Petroșani*, „Gazeta Jiului”, III, 1924, nr. 23, p. 1.

²³ SJANHD, *Fond Primăria orașului Petroșani*, dos. 2/1923, f. 244-245.

²⁴ SJANHD, *Fond Primăria orașului Lupeni*, dos. 8/1932, f. 30

sau cimitire de Eroi, va fi o cerință impusă de Comitetul Central al Societății, înființarea acestora se va realiza, primpretorul Plasei Petroșani cerând la 8 septembrie 1920 notarilor cercuali să precizeze câți membri fondatori activi sunt în aceste Comitete locale²⁵. Cum lucrurile nu se mișcau în ritmul în care doreau autoritățile, la 14 februarie 1922, primpretorul Plasei Petroșani, în baza unui Ordin al ministrului de Interne, se adresa, din nou, primăriilor și notariatelor din Valea Jiului, cerându-le să conștientizeze importanța acțiunii de centralizare și îngrijire a mormintelor eroilor căzuți pe câmpul de luptă și să se implice în înființarea, acolo unde acest lucru nu s-a realizat, a Comitetelor locale ale Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război”²⁶.

Avem știre despre constituirea unor asemenea comitete și în Valea Jiului. Primul Comitet se va constitui în vara anului 1920 la Petroșani, așa cum preciza o adresă din 16 noiembrie 1920 a Primăriei, ca răspuns la întrebarea pusă de către garnizoana Petroșani, după sosirea aici a Regimentului 6 Vânători, dacă în garnizoană există un Comitet al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război” sau dacă în cimitirele acestei garnizoane erau înmormântați ofițeri căzuți pe câmpul de onoare²⁷. Nu știm cât timp a funcționat acest Comitet și dacă răspunsul dat în noiembrie 1920 nu a fost formal, sau odată cu constituirea după 2 iunie 1927 a Societății „Cultul Eroilor”, vechile comitete s-au desființat, pentru că, la 4 octombrie 1938 Primăria orașului Petroșani informa prefectul județului Hunedoara că, „în orașul nostru nu este constituit și nu funcționează Comitetul Societății Cultul Eroilor. Am luat măsuri pentru înființarea lui... Cimitirul Eroilor din acest oraș este definitiv, împrejmuțit cu zid, iar crucile individuale sunt construite din beton”²⁸. Urmare a fost că, la 20 iunie 1939, se constituia la Petroșani Comitetul comunal al Societății „Cultul Eroilor”, cu motivația că în localitate exista un Cimitir al Eroilor. S-au înscris ca membri activi ai Comitetului comunal 23 de persoane de naționalitate română, maghiară și germană, în frunte cu primarul orașului, care era și președinte de drept, aceștia urmând să plătească o taxă anuală de 24 lei. Au fost declarați membri de drept ai Comitetului: prefectul județului Hunedoara; protopopul ortodox al Văii Jiului; comandantul Garnizoanei dintotdeauna; șeful Serviciului Tehnic comunal; șeful Poliției și au fost aleși patru membri eligibili²⁹.

Comitetul comunal din Vulcan al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război” se va constitui la 5 noiembrie 1925. Comitetul, al cărui președinte va fi ales preotul ortodox Sebastian Rusan, viitorul mitropolit al Moldovei și Sucevei (1950-1956), iar vicepreședinte, cpt. Grigore Boșoldea, comandantul garnizoanei Vulcan și al Companiei 1 din Regimentul 18 Infanterie „Tudor Vladimirescu” Gorj, era format din notabilitățile

²⁵ *Ibidem*, dos. 3/1920, f. 10.

²⁶ *Ibidem*, dos. 3/1922, f.f.

²⁷ Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 174.

²⁸ SJANHD, *Fond Prefectura județului Hunedoara*, dos. 119/1938, f. 20.

De altfel, aceeași situație o constată în octombrie 1938 și pretorul Plasei Petroșani, care informa prefectul județului Hunedoara că, „în comunele din Plasa Petroșani nu sunt înființate Comitete locale ale Soc. Cultul Eroilor. Am luat măsuri ca comunele Lupeni, Vulcan, Iscroni și Petrila, unde sunt monumente de Eroi, să intervină pe lângă sediul Soc. Cultul Eroilor din București, pentru a primi „Statute”, ca pe baza acestora să înființeze Comitete locale ale „Soc. Cultul Eroilor” (*Ibidem*, f. 21).

²⁹ *Ibidem*, f. 38.

comunei, preoții confesiunilor ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică și reformată, învățătorii școlilor primare cu predare în limba română și maghiară din comună, soțiile directorilor din Vulcan ai Societății „Petroșani”, a comandantului garnizoanei și ale ofițerilor în rezervă participanți la război. Pe lângă aceste persoane, numite în Comitet ca membri de drept, conform Statutelor, vor mai fi alese 25 de persoane care s-au afirmat prin munca și activitatea depusă pentru cinstirea „Mormintelor eroilor căzuți în război: directori, ingineri și funcționari din Vulcan ai Societăților miniere „Petroșani” și „Valea Jiului de Sus”; medicul șef al Spitalului; farmacistul comunei; notarii comunelor Vulcan, Iscroni și Livezeni; primarul comunei Coroești și al doilea primar al comunei Vulcan din partea locuitorilor; săteni fruntași etc.³⁰.

Cunoaștem, de asemenea, despre unele dintre activitățile desfășurate de către Comitetul Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război” de la Lupeni, Comitet a cărui ședință de constituire s-a desfășurat la 1 aprilie 1922. Comitetul era format din: comandantul Garnizoanei Lupeni; șeful Secției de jandarmi; parohii bisericilor din Lupeni: ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică, reformat-calvină, unitariană, rabinul cultului mozaic, preoții greco-catolici din Paroșeni și Bărbătenii de Sus; directorii școlilor primare și ai celor secundare; primarul comunei Lupeni; cinci doamne ai căror soți au luptat sau au murit în războiul mondial, și încă cinci doamne, soții ale unor fruntași ai comunei. Președinte al Comitetului va fi ales preotul ortodox, părintele Victor Șandru, care era și preot militar, iar vicepreședinți, protopopul greco-catolic al Văii Jiului, canonicul Nicolae Zugrav, care din motive personale va declina apoi funcția, și Gheorghe Todoran, econom³¹. Știm că, în iulie 1926, exista un Comitet local și în comuna Iscroni, doar că acesta „nu dispunea de mijloace”. Nu știm dacă în comunele Petrila și Livezeni au fost înființate asemenea Comitete, aici neexistând cimitire dedicate Eroilor din primul război mondial³² și, mai mult, în cazul comunei Petrila, Mausoleul care se va ridica și sfinți la Lonea în data de 5 iunie 1924 și despre care vom vorbi a fost realizat exclusiv din inițiativa Direcțiunii Minelor Statului Lonea, iar la Uricani, soldații înhumați erau îngropați în cimitirul bisericii, neexistând un cimitir militar³³.

Prin grija acestor Comitete locale, a autorităților administrative locale și cu sprijinul regimentelor dislocate în Valea Jiului după anul 1920, care se vor ocupa de deshumarea și apoi reînhumarea osemintelor ostașilor căzuți în luptele duse în regiune între lunile august-octombrie 1916, se vor reamenaja și întreține cimitirele Eroilor de la Petroșani, Iscroni – numit atunci și Bărbătenii de Jos – Jiu Coroești/Vulcan, Jiu Paroșeni, Baru, care fuseseră deja create de către armata germană în anul 1917, vor fi ridicate monumente de cinstire a Eroilor la Lonea, Vulcan și la Lainici, în defileul Jiului, și troițele de la Lupeni și de pe muntele Tulișa.

Este locul să amintim și despre o acțiune, care nu privea direct Valea Jiului, dar se înscria în trendul patriotic și naționalist al societății românești de după primul război

³⁰ Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 197-199.

³¹ SJANHD, *Fond Primăria orașului Lupeni*, dos. 3/1922, f.f.

³² SJANHD, *Fond Pretura Plășii Petroșani*, dos. 5/1926, f. 2.

³³ SJANHD, *Fond Primăria orașului Uricani*, dos. 1/1918, f. 63; *Fond Pretura Plășii Petroșani*, dos. 5/1926, f. 3.

mondial, acea de a subscrie la realizarea, la Mărășești, între anii 1923-1938, a impresionantului Mausoleu dedicat celor care și-au jertfit viața în luptele duse aici în vara anului 1917. În 16 februarie 1922, primpretorul Plasei Petroșani cerea notarilor și primăriilor să se implice în constituirea Comitetelor de colectă „Mărășești”, formate din preoți, învățători, primar, notar și trei săteni dintre cei care au fost în război, care urmau să se ocupe de strângerea de fonduri pentru demararea și realizarea proiectului de la Mărășești. Știm că un asemenea Comitet s-a constituit la Lupeni³⁴, dar nu avem alte date despre activitatea și rezultatele obținute.

Despre modul cum erau organizate și întreținute cimitirele Eroilor din Valea Jiului, starea în care se găseau acestea, ca și despre existența Comitetelor locale ale Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război”, aflăm dintr-un raport din 5 iulie 1926, redactat de către secretarul Preturii Plasei Petroșani, pe baza rapoartelor notarilor cercuali, și care era adresat Corpului VII Armată Sibiu.

Astfel, la Lupeni, Comitetul local își propunea să mute cimitirul Eroilor aflat în hotarul comunei Jiu Paroșeni și despre care se spunea că era bine îngrijit, mai aproape de centrul comunei Lupeni și, pentru aceasta, s-a ales o comisie formată din comandantul Garnizoanei, preoții, inginerul comunal și Primăria, pentru a găsi un teritoriu potrivit; după cum știm această mutare nu se va produce și, de abia în anul 1936, se va ridica la Lupeni o troiță comemorativă. În acel cimitir ar fi dorit Comitetul să concentreze și să reînsumeze „osemintele aflătoare în număr considerabil pe vârfurile munților Oboroca, Gura Plaiului și multele morminte de pe Tulișa”. În raport se opina „că, referitor la concentrarea mormintelor răzlețite, să se accepte hotărârea Comitetului și să i se dea toate mijlocele posibile de a se aduna până la ultimul” și se mai preciza că, „Comitetul comunal din Lupeni își acoperă cheltuielile din contribuția membrilor”.

În notariatul cercual Livezeni se afla cimitirul Eroilor din comuna Iscroni/Bărbătenii de Jos, care era bine îngrijit de către Comitetul din Vulcan al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război”. Notarul mai spune că, „morminte răslețite nu sunt”, iar „Comitetul local nu dispune de mijloace”.

În notariatul cercual Vulcan, cimitir al Eroilor era în comuna Jiu Coroești și fusese înființat în anul 1917. „E în stare foarte bună și e sub îngrijirea Societății Mormintele Eroilor, filiala Vulcan.

Sunt 82 de eroi înmormântați, aduși în anul 1925 de pe „Plaiul Vulcanului”. Notarul mai spune că, „morminte răslețite și neîngrijite se află foarte multe pe muntele Oboroca și Muncel. În ce privește concentrarea lor într-un singur cimitir, suntem de părerea să se înființeze câte un cimitir comun pe muntele Oboroca și pe Muncel, și în ele să fie concentrate osemintele de pe acei munți, deoarece exhumarea și transportarea în cimitirul existent ar întâmpina multe greutăți având în vedere situația acelor munți. Comitetul local de prezent are 12.000 lei încasați din taxele de membru”.

La finalul raportului era exprimată părerea că cel mai bine ar fi ca, „luând o hotărâre comună cu comitetul din Lupeni, și prin sprijinul armatei, să fie adunați prin

³⁴ SJANHD, *Fond Primăria orașului Lupeni*, dos. 3/1922, f.f.

orice mijloace toți eroii noștri și aduși în cimitirele de pe lângă comune spre a fi bine îngrijite și la loc de onor”³⁵.

Cimitirul Eroilor de la Petroșani, cu o suprafață de 618 m², aflat în apropierea bisericii ortodoxe „Sfântul Nicolae”, a fost înființat în anul 1917 de către comandamentul militar german și austro-ungar³⁶. Cimitirul, care este înconjurat de un zid de piatră și cărămidă și are în centru un monument ridicat din piatră și beton dedicat soldatului necunoscut, adăpostește mormintele a 137 de soldați căzuți în luptele din anul 1916³⁷.

În iulie 1934 au fost găsite pe dealul din apropierea orașului osemintele unui soldat mort în timpul războiului. Soldați din garnizoana locală au deshumat cu mare pompă aceste oseminte, care au fost puse într-un sicriu și au fost reînhumate după datina creștină în Cimitirul Eroilor. Slujba religioasă a fost făcută de către protopopul ortodox al Văii Jiului, Ioan Duma, iar la cimitir a vorbit un ofițer, care a elogiat vitejia armatei românești pentru înfăptuirea României mari. Onorurile militare au fost date de către două plutoane din Regimentul 7 Jandarmi staționate la Petroșani³⁸.

Cimitirul Eroilor de la Petroșani.

³⁵ SJANHD, *Fond Pretura Plășii Petroșani*, dos. 5/1926, f. 1, 8.

³⁶ Vezi afirmația preotului dr. Eugen Suciuc despre înființarea cimitirelor Eroilor de la Iscroni/Bărbătenii de Jos, Jiu Coroești și Jiu Paroșeni.

³⁷ Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 182-186.

³⁸ *Avântul*, VII, 1934, nr. 24-25, p. 2.

Tot în cimitir au fost înmormântați în 11 mai 1941 patru aviatori germani care au murit atunci când avionul lor s-a izbit de crestele Munților Parâng. Ceremonia înhumării celor patru aviatori a fost descrisă în presa vremii: „Luna trecută, într-un accident de aviație, și-au găsit moartea pe muntele „Parângul” patru aviatori germani, care au fost înhumați provizoriu acolo până a fost posibil să fie aduși jos și înhumați după datinile creștine și cu onorurile cuvenite. Ceremonia înhumării a avut loc duminică 11 crt. [mai 1941 – n.n.] în Cimitirul Eroilor din Petroșani”. Se mai spune că, după slujba religioasă oficiată în fața celor patru sicrie la Spitalul din vecinătatea Liceului, a ținut o predică preotul romano-catolic, iar la cimitir a vorbit preotul comunității evanghelice, trei dintre cei patru ostași căzuți la datorie fiind de religie romano-catolici, iar unul era evanghelic. La cimitir vor mai vorbi un sublocotenent din aviația germană și un colonel din partea armatei române³⁹.

În anul 1936, din inițiativă unui delegat al guvernului german, Cimitirul Eroilor a fost reamenajat, fiind ridicate 128 de cruci de beton cu inscripții din litere de aluminiu, au fost reparate zidurile, monumentul dedicat soldatului necunoscut. O altă reamenajare va avea loc în toamna anului 1941, din inițiativa Primăriei orașului Petroșani și cu sprijinul comandantului militar al Regiunii miniere Petroșani, garnizoanei locale și Grupul Etnic German⁴⁰. De altfel, în toată perioada interbelică, îngrijirea mormintelor din Cimitirul Eroilor s-a făcut anual de către Garnizoana locală și de către Primărie, această din urmă contribuind și bănește la cheltuielile ivite ocazional⁴¹.

Cimitirul Eroilor de la Iscroni/Bărbătenii de Jos – astăzi localitate componentă a orașului Aninoasa – se găsește în vecinătatea cimitirului localității, fiind amenajat, probabil, ca un spațiu distinct de acesta. Astăzi, lângă zidul de vest al acestui cimitir există morminte mai noi, ca parte a cimitirului localității.

Știm din însemnările unui fost preot greco-catolic, trecut după 1948 la biserica ortodoxă, dr. Eugen Suciuc, preot în parohia Vulcan-Coroiești între anii 1937-1978 că, „în primăvara anului 1917, s-a prezentat la Vulcan și Iscroni un pluton al armatei germane, sub comanda locotenentului Wilhelm Haberhauffe, cu misiunea de a face un cimitir prin care să fie cinstită memoria ostașilor căzuți în luptele crâncene din Munții Vâlcanului.

³⁹ Avântul, XIV, 16 mai 1941, nr. 9, p. 4.

Despre prăbușirea avionului între vârfulurile Parângul Mic și Cârja, despre faptul că trei dintre aviatori au fost găsiți morți în avion, iar un al patrulea se pare că a supraviețuit impactului, fiind găsit înghețat la 50 m de avion, în condițiile vremii de ianuarie, când autorul plasează data accidentului, despre căutările care au durat peste o săptămână, despre ceremonia înhumării, ilustrată cu fotografii, aflăm din cartea lui Ulrich Ernest, *Cartea vieții mele. Am fost deportat în U.R.S.S.*, Editura MĂIASTRA, Târgu Jiu, 2013, p. 59-62.

⁴⁰ Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 182.

⁴¹ SJANHD, *Fond Prefectura județului Hunedoara*, dos. 119/1938, f. 50; SJANHD, *Fond Primăria orașului Petroșani*, dos. 2/1923, f. 207.

De altfel, în bugetele anuale ale Primăriilor erau prevăzute sume de bani pentru sprijinirea Societății „Cultul Eroilor”, situația în Plasa Petroșani pentru anul fiscal 1940/1941 fiind următoarea: Petroșani – 5.000 lei; Vulcan și Lupeni, câte 1.000 lei; Bărbătenii de Sus – 500 lei; Aninoasa – 300 lei; Petrila, Crivadia, Iscroni, Câmpu lui Neag, câte 200 lei; Merișor, Bănița, Uricani, câte 100 lei; Jiu Coroiești – 50 lei (*Ibidem*, f. 65-66).

Au făcut un cimitir în Vulcan, Iscroni, Paroșeni. În aceste cimitire au fost înhumați eroi români, maghiari, germani, exhumați”⁴².

Cimitirul Eroilor de la Iscroni.

Din raportul comandantului Garnizoanei Vulcan, cpt. Grigore Boșoldea, din Compania I a Regimentului 18 Infanterie „Tudor Vladimirescu”, adresat Comitetului Central al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război” la data de 1 septembrie 1925, aflăm că în Cimitirul Eroilor din Iscroni fuseseră înhumați 51 de soldați, din care 20 de români, o parte cunoscuți, unii chiar din Regimentul 18 Infanterie „Tudor Vladimirescu”, o parte necunoscuți din regimente din Oltenia, iar restul, toți cunoscuți, erau din regimente bavareze, în special Batalionul 10 Vânători bavarez.

Cpt. Grigore Boșoldea mai precizează că, de la 1 august 1925, a trimis soldați care au lucrat zilnic la refacerea mormintelor de la fiecare cruce, iar cu ajutorul Societății miniere „Petroșani” s-a pietruit în cimitir și s-a reparat zidul înconjurător de piatră. La 6 august 1925 au fost reînhumate în cimitir osemintele a șapte soldați români găsiți pe munți, căpitanul dezvăluind că, „pe acești munți sunt foarte multe morminte comune de care este timpul să ne ocupăm în mod serios”⁴³.

⁴² Eugen Suci, *Istoricul bisericii Coroiești*, în vol., Mircea Baron, Petru Hodor, „Vulcan. Schițe monografice”, Editura Realitatea Românească, Vulcan, 2002, p. 202.

⁴³ Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 180-181.

Cimitirul Eroilor de la Jiu Coroești/Vulcan.

Cpt. Grigore Boșoldea mai precizează că, de „Ziua Eroilor”, cu aprobarea Prefecturii județului Hunedoara și în conlucrare cu preotul locului și Primăria Vulcan, s-au deshumat de pe Muntele Straja, în Pasul Vâlcan, osemintele a 78 de soldați neidentificați – unul dintre aceștia va fi identificat mai târziu ca fiind caporalul Toma Voicu din Regimentul 59 Infanterie – dar pentru care exista certitudinea că erau români, și unul identificat, sergentul Dodițoiu Constantin, care au fost reînțumați cu mare fast în Cimitirul Eroilor de la Vulcan în 28 mai 1925⁴⁷.

Cimitirul Eroilor de la Jiu Coroești/Vulcan.

⁴⁷ Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 179.

Osoarul/Cripta de la Paroșeni a fost amenajat în toamna anului 1935 pe locul „Cimitirului Eroilor Necunoscuți” de aici. El se află în cătunul Ploștina, care aparținea de comuna Jiu Paroșeni de atunci, satul Paroșeni de azi, parte componentă a municipiului Vulcan, pe un deal, la o înălțime de cca. 25 metri deasupra șoselei și căii ferate Petroșani-Lupeni, și în fața Termocentralei Paroșeni.

Cimitirul Eroilor a fost înființat în anul 1917, odată cu cele de la Iscroni și Jiu Coroești, și știm dintr-un document întocmit la 17 octombrie 1922 de către preotul ortodox Victor Șandru din Lupeni, președintele Comitetului din Lupeni al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război”, intitulat, „Tablou model nr. 1 de cimitirele eroilor Români, aliați și dușmani morți în timpul campaniei 1916-1918, ce urmează a fi expropriate conform Decretului Lege nr. 1693 [29 aprilie 1920 – n.n.]”, că suprafața pe care se afla Cimitirul și care urma să fie expropriată era de 848,50 st.p. = 3.046,11 m². Terenul care se găsea înscris în patru poziții în cartea funduară a comunei Jiu Paroșeni, aparținea Societății miniere „Uricani-Valea Jiului”, care nu a trebuit expropriată pentru că a consimțit să doneze 446 st.p., și la șase țărani, care aveau gospodării pe acel platou. Cimitirul, care în anii 1922-1923 va fi înconjurat de un zid de piatră de râu nezidită, era constituit din 112 morminte cu soldați neidentificați, posibil români, având la căpătâi cruci de lemn, o troiță din lemn de stejar, de șase metri înălțime, ale cărei urme se văd și astăzi, iar la mijlocul cimitirului era un bloc de zidărie tencuită, care există și astăzi, pe care era montată o placă mozaicată, cu inscripția „Cimitirul Eroilor Necunoscuți”; părintele Victor Șandru opina atunci că numărul mormintelor care urmau să se centralizeze în acest cimitir prin deshumări din afară putea ajunge la 1.000⁴⁸.

Cimitirul va fi îngrijit de către Comitetul Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război” din Lupeni, care s-a ocupat, de asemenea, împreună cu Garnizoana din Lupeni, de realizarea drumului de acces din șoseaua principală, să fie plantați în cimitir puiți de brad și de alți arbori, iar Composesoratul foștilor urbarialiști din Bărbătenii de Sus a consimțit să asigure pentru împrejmuirea cimitirului 80 de stâlpi de brad de 2 m lungime⁴⁹.

În anul 1935, un delegat al guvernului german vine la Paroșeni și propune restrângerea cimitirului la o suprafață de 360 m², adunându-se aici osemintele soldaților necunoscuți care erau înhumați la Paroșeni, dar și în satele de la nord de Petroșani spre Țara Hațegului: Merișor, Crivadia, Pui și Livadia, în morminte comune, precum și pe cei 98 de soldați cunoscuți și înhumați la Livadia; 14 m² urmau să fie în rezervă pentru soldații care ar fi putut fi identificați cu ocazia concentrării. Cimitirul urma să fie înconjurat cu un zid de piatră brută, cu o porțiță de fier și având o cruce mare din beton armat, vizibilă dinspre Paroșeni și Lupeni. Parcelele puteau fi înconjurate cu piatră îngropată pe jumătate în pământ, iar mormintele urmau să aibă cruci de piatră artificială; întreținerea cimitirului urma să fie asigurată de localnici și de parohia evanghelică-luterană din Lupeni, iar costurile de refacere urmau să fie suportate de Statul german.

⁴⁸ SJANHD, *Primăria orașului Lupeni*, dos. 1/1922, f.f.

⁴⁹ *Ibidem*, dos. 3/1922, f.f.

*Osoarul/Cripta
de la Paroșeni.*

Acceptându-se reorganizarea cimitirului, în final sub forma unei cripte comune, străjuită de o impresionantă cruce din beton armat, în perioada 7 octombrie-18 noiembrie 1935 au fost deshumate 551 de cadavre din cimitirele de la Paroșeni; Uricani: curtea Bisericii greco-catolice⁵⁰, munții Tulișa, Baiul, Dealu Mare, Șiglău, Foița

⁵⁰ În, SJANHD, *Fond Primăria orașului Uricani*, dos. 1/1918, f. 63, există un document din mai 1921 în care se face un inventar al mormintelor soldaților înmormântați, nu într-un cimitir militar, ci în cimitirul Bisericii greco-catolice Uricani. Spațiul destinat celor 25 de morminte unde sunt îngropați soldați are 12 m² și sunt cruci la căpătâiul acestora; nu se cunoaște numele lor, din ce contingent erau, dar se știe că, patru soldați erau români, 20 soldați erau unguri, un soldat era austriac, iar un altul neamț; numai despre unul dintre aceștia se știe din ce regiment provenea.

Coarnele, Negrele, Gura Plaiului, poienile Țiganca și Ștefului; Pui: Cimitirul Eroilor⁵¹; Livadia: Cimitirul Eroilor; Crivadia: curtea Bisericii; Merișor, Bănița, Lupeni: cimitirul Bisericii evanghelice-luterane, munții Zănoaga și Oboroca. Cum, din cauza apropierii iernii nu s-a mai putut continua deshumarea celor îngropați în anul 1916 pe Munții Vâlcăni și Retezat, la 18 noiembrie 1935 cripta va fi închisă. În anul 1936, cei 87 de soldați neidentificați, deshumați în data de 28 martie 1936 de pe vărfurile Oboroca și Zănoaga, au fost reînțumați tot în cripta de la Paroșeni, astfel că aici se găsesc înțumați 637 de eroi români, germani, austro-ungari⁵².

În anul 1938, monumentul se afla în grija Consulatului German de la București⁵³.

Cimitirul Eroilor de la Bara nu se află strict geografic în ceea ce generic numim Valea Jiului – fiind însă, într-un fel, poarta de intrare spre această regiune, cum se vine dinspre Țara Hațegului – dar l-am inventariat pentru că cei care au fost îngropați acolo sunt militari ce au făcut parte din unitățile militare participante la luptele din arealul Văii Jiului dintre august-octombrie 1916.

Cimitirul Eroilor de la Bara.

⁵¹ Cimitirul dedicat Eroilor de la Pui există și astăzi, în anul 1938 fiind îngrijit de comună și de Reuniunea Femeilor Române (SJANHD, *Fond Prefectura județului Hunedoara*, dos. 119/1938, f. 32).

⁵² Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 190-193.

⁵³ SJANHD, *Fond Prefectura județului Hunedoara*, dos. 119/1938, f. 25.

Cimitirul a fost amenajat, la fel ca și celelalte, de către armata germană în anul 1917. Nu avem documente care să ne dea date pertinente despre acest cimitir. Putem spune că cimitirul este amenajat în zona de centru a comunei Baru, în apropierea sediului Primăriei comunei și peste drum de actuala S.C. REFRACERAM Baru, uzina de produse refractare creată în anul 1898, și se învecinează cu Cimitirul evreiesc al comercianților evrei. El cuprinde mormintele a 37 de ofițeri și soldați germani identificați, unii bătrâni amintindu-și că, sub piatra tombală aflată în fața celor 37 de morminte și care atunci când cimitirul a fost amenajat era decorată cu însemne militare germane, s-ar afla oseminte ale mai multor militari germani neidentificați.

***Situația eroilor din primul război mondial înhumați
în Cimitire de Onoare din Valea Jiului și Baru***⁵⁴

<i>Naționalitatea</i>	<i>Cimitirul</i>									
	<i>Petroșani</i>		<i>Iscroni</i>		<i>Coroești/Vulcan</i>		<i>Paroșeni</i>		<i>Baru</i>	
	<i>Identificați</i>	<i>Neidentificați</i>	<i>Identificați</i>	<i>Neidentificați</i>	<i>Identificați</i>	<i>Neidentificați</i>	<i>Identificați</i>	<i>Neidentificați</i>	<i>Identificați</i>	<i>Neidentificați</i>
Români	30	9	5	26	2	82	1	512	-	-
Unguri	36	11	-	9	3	2	-		-	-
Germani	35	-	19	-	30	-	-		37	-
Austrieci	7	-	-	-	-	-	-		-	-
Sârbi	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Călugăriță franciscană	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Necunoscuți	-	6	-	-	-	-	-	124	-	-
<i>Total</i>	<i>111</i>	<i>26</i>	<i>24</i>	<i>35</i>	<i>36</i>	<i>84</i>	<i>1</i>	<i>636</i>	<i>37</i>	<i>-</i>
<i>Total general</i>	<i>990</i>									

Impresionante sunt, prin semnificația și mesajul lor, monumentele ridicate, fie de către Societatea „Mormintele Eroilor căzuți în război”, fie de către comunitățile locale, cu sprijinul Societăților miniere sau ale unor asociații culturale, la Lonea/Petrila, Vulcan, în defileul Jiului, la Lainici, la Lupeni și pe muntele Tulișa.

Mausoleul de la Lonea se află în partea orașului Petrila unde, odată cu dezvoltarea mineritului carbonifer în estul Văii Jiului începând cu anii '70 ai secolului al XIX-lea, se formează un spațiu construit care va primi generic numele de Lonea. Iar ca să-l loca-

⁵⁴ Date oferite de către domnul col. Virgil Sanda, secretarul filialei Valea Jiului a Asociației Județene „Sarmizegetusa” a Cadrelor militare în rezervă și retragere din județul Hunedoara; pentru Cimitirele de la Iscroni/Bărbătenii de Jos și Jiu Paroșeni, vezi și, Ion Aldescu, *op. cit.*, p. 191-193.

lizăm și mai riguros, monumentul se găsește la intrarea în colonia minerească „Ion C. Brătianu”. Monumentul, pe care inițiatorii proiectului l-au denumit „Mausoleu”, a fost gândit ca o criptă, dar depășește semnificația religioasă a termenului. Ideea care a stat la baza ridicării sale a avut în vedere realizarea unui monument comemorativ de cinstire a tuturor eroilor căzuți în luptele duse în timpul primului război mondial, nu de mari dimensiuni, așa cum ar presupune folosirea termenului, și nu neapărat ca un osoar, chiar dacă acolo au fost înmormântați doi soldați necunoscuți.

Este de spus că Mausoleul a fost ridicat pe un platou aflat la peste 15 metri deasupra șoselei care vine de la Petroșani la Lonea și lângă calea ferată industrială Mina Lonea-Preparația Petrila. Monumentul era orientat cu fața spre clădirea administrativă de atunci a Direcțiunii Minelor Statului Lonea, viitoarea, de la sfârșitul anului 1925, Societatea minieră „Lonea” – care, de altfel, prin grija inimosului său director administrativ, Nicolae Gavrilesco, a suportat toate cheltuielile cu ridicarea Mausoleului și amenajarea incintei – și spre biserica catolică, și cu spatele spre cele trei biserici aflate în colonia „Ion C. Brătianu”: ortodoxă, greco-catolică, unitariană; accesul la monument se face pe o scară din dale de piatră care urcă dealul, venind din șoseaua principală și pătrunde în colonia minerească.

Monumentul este zidit din cărămidă și tencuit în alb, și poate fi asemănat fie cu un templu antic, al cărui acoperiș este susținut de șase coloane cu capiteli doric, pe fronton fiind inscripționat textul: „Omăgiu eroilor necunoscuți morți pentru patrie. 1916-1918”, fie cu nava unei biserici creștine timpurii sau poate cele șase coloane sunt minerii, care în tradiția locului duc pe umerii lor, până la groapă, sicriul cu cel decedat, sicriu care poate fi partea de sus a monumentului, care se sprijină pe coloane; ca orice Mausoleu, și monumentul de la Lonea adăpostește, într-o criptă, așezată la mijlocul incintei, osemintele a doi soldați români necunoscuți, morți aici în primele zile din septembrie 1916 și care au fost îngropați provizoriu lângă Fabrica de cărămidă. Monumentul este înconjurat, pentru a se forma o incintă, de o construcție în arc de cerc.

Mausoleul de la Lonea.

Despre ridicarea acestui monument comemorativ știm amănunte din relatările apărute în „Gazeta Jiului”, ziar de la Petroșani tipărit între anii 1922-1928 și al cărui fondator a fost Gheorghe Tătărescu, în acel moment jurist-consult la Societatea minieră „Petroșani”.

Cititorii „Gazetei Jiului” din 1 iunie 1924 au fost informați din articolul: *O vrednică pomenire*, de faptul că, la 5 iunie 1924, de Ziua Eroilor, „se va dezveli la Lonea, în Colonia erarială a Minelor Statului, prin grija Direcțiunii Minelor Societății „Lonea”, un Monument-mauzoleu al Eroilor, sub care vor zace osemintele Eroului Necunoscut. Pentru aceasta se vor exhuma osemintele a doi soldați eroi necunoscuți, soldați din Vechiul Regat, înmormântați provizoriu lângă Fabrica de cărămidă”⁵⁵. De altfel, Direcțiunea Minelor Statului Lonea a trimis tuturor oficialităților, instituțiilor administrative, militare, culturale, bisericesti etc. o invitație pentru a participa la acest moment solemn, precizând rostul festivității și modul cum se va desfășura programul manifestării⁵⁶.

Preotul greco-catolic de la Lonea, Virgil Pop, ne relatează despre modul în care au decurs festivitățile de inaugurare a Mausoleului. Vorbește despre epopeea celor doi soldați, care vor fi reînțuși în mormântul din incinta Mausoleului, unul care a fost găsit de către camarazii săi decedat, iar celălalt rănit, dar care, după trei zile a murit și el. Armata românească în retragere nu a avut timp să-i îngroape, iar localnicii nu s-au învrednicit timp de trei săptămâni să facă creștinescul gest decât după ce au fost amenințați de jandarmii unguri.

Cei doi soldați vor fi desțuși în dimineața zilei de 5 iunie 1924, dar nu s-a putut stabili identitatea lor, pentru că nu s-au găsit acte, ci numai resturi ale hainelor militare în care au fost înveliți atunci când au fost înmormântați fără sicriu. Osemintele au fost așezate, apoi, într-un sac de pânză, și pentru a se evita infectarea, oasele a fost acoperite cu acid carbonic crud; sacul a fost acoperit cu o pânză tricoloră, iar sicriul în care au fost puse osemintele a fost și el acoperit cu o pânză tricoloră. Serbarea înțușirii Eroilor a început cu un serviciu divin ținut în toate bisericile din Lonea, iar treptat, cca. 4.000-5.000 de oameni și oficialități administrative și economice s-au adunat pe peronul gării din Lonea, în curtea bisericilor, în apropierea monumentului; era prezentă orchestra minieră și o trupă de soldați din Garnizoana Petroșani. Un cortegiu impresionant, în frunte cu orchestra minieră și șase preoți de diferite confesiuni, au adus de la Fabrica de cărămidă sicriul cu osemintele celor doi soldați, și care a fost depus pe un catafalc așezat în fața Mausoleului. A vorbit despre însemnătatea momentului directorul Minelor Statului Lonea, ing. Valer Socol, care a predat apoi autorităților bisericesti osemintele spre binecuvântarea sacră. S-a desfășurat apoi serviciul divin, împreună cu parastasul pentru odihna sufletelor eroilor morți în război, după ritul fiecărei confesiuni, oficiere care s-a încheiat cu sfințirea monumentului și cu cuvântările preoților: ortodox, greco-catolic, romano-catolic, reformat. Aceștia, ca și comandantul gărzii militare, au evidențiat însemnătatea momentului, nevoia înfrățirii între oameni și au mulțumit „Direcțiunii Minelor Statului că, prin ridicarea acestui Mausoleu grandios, ne-a pregătit o așa fru-

⁵⁵ „Gazeta Jiului”, III, 1924, nr. 22, p. 1

⁵⁶ SJANHD, *Fond Primăria orașului Petroșani*, dos. 1/1923, f. 162; *Fond Primăria orașului Lupeni*, dos. 1/1924, f. 20.

moasă și vecinică pomenire a eroilor”. După săvârșirea serviciului divin și a cuvântărilor, directorul administrativ al Minelor Statului Lonea, Nicolae Gavrilesco, a predat comunei politice Petrila, spre îngrijire, „monumentul, împreună cu comoara scumpă, cu osemintele eroilor necunoscuți...”, urmând, apoi, în onoruri militare, așezarea sicriului în cripta din interiorul Mausoleului.

Cronicarul va spune la final că „Ziua Eroilor din anul 1924 va rămâne neștersă în amintirea populației muncitorești din Lonea și se poate socoti ca un eveniment capital în viața morală-culturală și națională din Valea Jiului”⁵⁷.

Monumentul Eroilor din Primul Război Mondial de la Vulcan a fost dezvelit la 31 noiembrie 1926, fiind opera sculptorului Mihai Onofrei (1896-1980). Monumentul a fost realizat chiar în timpul când se împlineau zece ani de la luptele din primul război mondial duse în această regiune, el fiind „ridicat din inițiativa unui Comitet de Români din Vulcan în anul 1926, luna noiembrie”, așa cum scrie pe o placă așezată pe latura din spate a soclului statuii.

Porta de intrare în curtea Școlii gimnaziale „Teodora Lucaciu” Vulcan.

Monumentul, care beneficiază de o elaborată scenografie a spațiului, se află în incinta/curtea actualei Școli gimnaziale „Teodora Lucaciu” din Vulcan, școală construită în anul 1923⁵⁸, și se învecinează cu fosta biserică greco-catolică, acum ortodoxă,

⁵⁷ Virgil Pop, *O importantă prăznuire la Lonea*, „Gazeta Jiului”, III, 1924, nr. 23, p. 1-2; nr. 24, p. 2-3.

⁵⁸ „Gazeta Jiului”, II, 1923, nr. 38, p. 2.

construită în anul 1906⁵⁹ și biserica romano-catolică, construită în anii 1908-1911⁶⁰. El este „conturat în fond de culmile Straja, Trecătoarea Vulcanului, în stânga de ale Parângului; iar în dreapta de vârfurile Oboroca și Dealu Babii”.

Monumentul reprezintă un soldat în poziție de înaintare, cu arma în mână – o sculptura de bronz, în tehnica ronde-bosse, înaltă de 1,90 metri – așezat pe un soclu de granit în patru fețe, cu trei plăci de bronz pe laturi și una în față. Pe frontispiciu de află inscripția „Pasul Vulcan” și o placă cu textul: „Cinste, onoare și glorie vitejilor eroi români căzuți în războiul pentru întregirea neamului. 1916-1918. Dulce et decorum est pro patria mori”, iar pe celelalte trei laturi, inscripțiile: Jiu, Oboroca, Merișor.

La festivitatea de inaugurare a Monumentului Eroilor au participat conducătorii și inginerii Societăților miniere „Petroșani”, „Lupeni”, „Valea Jiului de Sus”, autoritățile administrative, fețe bisericești, învățători și profesori, avocați și notari, un public numeros venit din orașele și comunele Văii Jiului. Vor fi prezenți autorul monumentului, sculptorul Mihai Onofrei, generalul Ion Manolescu, președintele Societății Caselor Naționale și directorul Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război”, cu alți reprezentanți ai Societății, militari activi și în rezervă de la București și Târgu Jiu etc.

Monumentul Eroilor de la Vulcan.

Festivitatea a fost deschisă de către primarul comunei Vulcan și președintele Comitetului, farmacistul Alexandru Pap, care a arătat cum s-a conturat ideea monumentului și modul cum au dus la capăt proiectul, mulțumind celor care au dat ajutoare mai mari: Societățile miniere „Petroșani” și „Lupeni”, Primăria comunei Vulcan. După acest moment, se va săvârși serviciul divin, separat de către preoții ortodocși și cei

⁵⁹ Eugen Suciu, *op. cit.*, p. 200.

⁶⁰ Ferenc Bakó, *Parohia Romano-catolică Vulcan*, în vol., Mircea Baron, Petru Hodor (coordonatori), „Vulcan. Schițe monografice”, p. 224.

greco-catolici, protopopii celor două confesiuni rostind câte o cuvântare, iar sfințirea monumentului se va face prin stropire cu apă. Vor urma discursuri ale oficialităților, cel al comandantului Garnizoanei Vulcan, cpt. Grigore Boșoldea, fiind dedicat și istoricului luptelor care s-au desfășurat în zona Munților Straja și Vâlcan în toamna anului 1916, iar în cuvântul său, canonicul Nicolae Zugrav, protopopul greco-catolic al Văii Jiului sublinia „însemnătatea istorică a locului prin trecerea marelui Voevod Mihai Viteazul la 1599 pe drumul Buliga-Vulcan spre Viena la Împăratul. A fost fericită ideea ca tocmai acest loc să fie cinstit prin ridicarea acestui monument”. Inginerul Ștefan Popovici, în numele Comitetului comunal al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război”, va preda primarului comunei Vulcan, farmacistul Alexandru Pap, monumentul care a fost dezvelit și, astfel, festivitatea se va încheia⁶¹.

Troița de la Lupeni. Aceasta este amplasată în zona vechiului centru al orașului Lupeni, într-un spațiu dedicat, în apropierea Bisericii ortodoxe, biserică sfințită de către mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, la 10 noiembrie 1929⁶²; este un spațiu pe care s-a aflat înainte de construcția acestei biserici, vechea biserică ortodoxă, construită din lemn, un document din anul 1938 spunându-ne că, „în comuna Lupeni există un mormânt colectiv de rămășițe ale Eroilor, bine întreținut, pe teritoriul Bisericii ortodoxe din Lupeni”⁶³.

Troița de la Lupeni ridicată în anul 1936.

⁶¹ XXX, *Dezvelirea monumentului Eroilor la Vulcan*, „Gazeta Jiului”, V, 1926, nr. 48-49, p. 2.

⁶² „Avântul”, II, 1929, nr. 46, p. 1.

⁶³ SJANHD, *Fond Prefectura județului Hunedoara*, dos. 119/1938, f. 31.

Știm că, în iulie 1926, Comitetul local al Societății „Mormintele Eroilor căzuți în război” își propunea să mute cimitirul Eroilor aflat în hotarul comunei Jiu Paroșeni în apropierea centrului comunei Lupeni, iar în acel cimitir urmau să se concentreze și să fie reînhumate „osemintele aflătoare în număr considerabil pe vârfurile munților Oboroca, Gura Plaiului și multele morminte de pe Tulișa”⁶⁴. Mutarea cimitirului nu se va realiza, dar cei din Lupeni se vor îngriji de mormintele rămase pe munte, în iulie 1938 spunându-se că „mai sunt morminte colective pe culmile munților Oboroca, Zănoaga, Fața Pietrei. Mormântul din Muntele Oboroca se află în stare bună și este pe cale de a se construi un cavou frumos și demn pentru cinstirea Eroilor. Acest mormânt este dat în grija Bisericii ortodoxe din Lupeni și este întreținut de un Comitet local al Cultului Eroilor”⁶⁵.

De aceea, în anul 1936 este ridicată Troița pe care o evocăm, dar despre a cărei sfințire noi nu avem date. Troița este un monument compus, format dintr-o piatră tombală, care acoperă un „cimitir comun, un cavou”⁶⁶, în care au fost reînhumate oseminte ale unor soldați îngropați pe munte, o cruce comemorativă de beton mozaicat, așezată pe un soclu tot de beton mozaicat, de formă trapezoidală și un zid de beton, de înălțimea pietrei tombale, care înconjoară mormântul și crucea. Pe brațul orizontal al crucii este aplicată o altă cruce de marmură de culoare neagră, iar în partea de jos a brațului vertical al crucii este aplicată o placă de marmură albă cu textul: „1916 – 1936. Această Sf. Cruce se ridică întru amintirea Eroilor căzuți pentru întregirea neamului”.

Mai este de spus că deasupra acestei plăci a fost aplicată, sigur, după cel de al doilea război mondial, o altă placă dedicată acelor „Eroi ai Lupeniului căzuți la datorie pentru patrie. 1941-1945”, care sunt nominalizați.

Troița de pe Muntele Tulișa. Se spune că, după primul război mondial, pentru a cinsti pe cei care s-au jertfit în luptele din zona Muntelui Tulișa, locuitorii Hațegului și-

au propus să ridice un monument în aceste locuri. Până la urmă, inițiativa a aparținut Turing Clubului României, Secția Deva, și s-a făcut pe cheltuiala Primăriei Lupeni, în atelierul de tâmplărie al Minei Lupeni, care aparținea de Societatea minieră „Petroșani”, fiind confecționată o cruce din lemn de stejar, înaltă de șase metri, cruce care va fi transportată pe munte de către soldații Companiei de jandarmi din Lupeni.

Crucea de pe Tulișa, ridicată în iulie 2006.

⁶⁴ SJANHD, *Fond Pretura Plășii Petroșani*, dos. 5/1926, f. 8.

⁶⁵ SJANHD, *Fond Prefectura județului Hunedoara*, dos. 119/1938, f. 31.

⁶⁶ *Ibidem*, dos. 2/1943, f. 6.

Troița, pe care a fost săpată inscripția: „În amintirea eroilor care s-au jertfit pentru dreptate și pământul românesc, în războiul pentru întregirea neamului. 1916-1919”, va fi sfințită în duminica de 26 august 1934, slujba religioasă fiind oficiată de către protopopul ortodox al Văii Jiului, părintele Ioan Duma, ajutat de preoții Victor Șandru din Lupeni și Sebastian Ciocan din Petrila. După sfințirea troiței au fost rostite cuvântări de către personalități prezente și s-au citit telegramele ce urmau să fie trimise Regelui Carol al II-lea, primului ministru Gheorghe Tătărescu, un prieten statornic al Văii Jiului, directorului ziarului „Universul” și președinte al „Ligii Antirevizioniste”, Stelian Popescu. „Marea manifestare națională de pe Muntele Tulișa”, cum titra ziarul „Avântul” din Petroșani, și la care au participat oameni veniți din localitățile Văii Jiului, dar și din alte părți ale județului Hunedoara, din județul Gorj și ținutul Banatului, se va încheia cu un spectacol ce a cuprins cântece și dansuri populare, și cu o masă populară, un praznic, oferit de către Turing-Club⁶⁷.

Să spunem că, odată cu trecerea timpului, monumentul ridicat în anul 1934 s-a deteriorat constant, năruindu-se. În anul 1981, un locuitor din Uricani, Valer Iacobesc, a ridicat o cruce de mai mici dimensiuni, construită din bare de metal, situată mai jos de vechiul amplasament, montând deasupra ei un steag tricolor confecționat din tablă galvanizată. În apropierea vechiului amplasament al troiței ridicate în anul 1934, se va edifica în iulie 2006, din inițiativa altui uricănenan, Nicolae Stoi, și cu contribuția Primăriei orașului Uricani, o nouă troiță, formată dintr-un soclu de beton, în două trepte, și o cruce din beton mozaicat, cu înălțimea de 3,30 m, lățimea de 2 m, și având o greutate de o tonă. Pe aversul crucii a fost montată o reprezentare a lui Iisus Hristos, răstignit pe cruce, lucrare realizată în metal la Simeria. Pe soclul pe care este așezată crucea a fost inscripționat textul „Nihil Sine Deo”, crezul aflat pe blazonul familiei regale de Hohenzollern-Sigmaringen, iar pe reversul crucii este textul, „*Recunoștință eternă eroilor noștri. Sacrificiul vostru ostași români a înfăptuit unirea națională*”.

S-ar putea naște întrebarea de ce în contextul discuției despre monumente dedicate primului război mondial și care au fost ridicate în spațiul pe care, generic, îl numim Valea Jiului, vorbim despre un monument ridicat în defileul Jiului, la Lainici și, oricum, prin inițiativa celor din județul Dolj, care a fost dedicat cinstirii generalului erou Ion Dragalina. Putem motiva cu faptul că, prin numirea ca și comandant al Armatei I, generalul Ion Dragalina urma să coordoneze bătălii care se dădeau încă în zona munților ce aparțin Văii Jiului, că încă granița cu Austro-Ungaria se afla la Păiuș, în apropierea Mănăstirii Lainici etc.

Monumentul dedicat generalului Ion Dragalina și care străjuiește și astăzi, ca un simbol al unității regăsite după 1918, drumul care leagă Transilvania de Vechiul Regat, a fost inaugurat la 26 octombrie 1927, în preajma zilei din urmă cu 11 ani – 12/25 octombrie 1916 – și a locului în care militarul erou a fost împușcat fatal de către un cuib de mitralieră german.

Se va îndeplini la 26 octombrie 1927 un gând a lui Nicolae Iorga care, la înmormântarea generalului Ion Dragalina va spune: „Cu pietate fiecare va privi ultimul lui

⁶⁷ XXX, *Marea manifestare națională de pe Muntele Tulișa. Sfințirea troiței ridicate în amintirea eroilor căzuți în război*, în, „Avântul”, VII, 1934, nr. 30-31, p. 4.

drum dintre noi... Dar mâine, când Banatul lui părintesc va fi carne din trupul României biruitoare... vom ridica pe locul unde el a fost dăruit neamului statuie de bronz întru pomenirea curatei figuri de erou”⁶⁸.

Monumentul impresionant prin simplitatea sa este compus, în principal, dintr-o cruce confecționată din ciment și care este așezată pe un soclu din marmură albă. Pe ambele laturi ale crucii se află o poză a generalului Ion Dragalina realizată în tehnica fotoceramicii, cuvintele „Cerna” și „Jiu”, locurile bătăliilor la care generalul a participat în campania militară începută la 14/15-27/28 august 1916, iar pe două laturi ale soclului din marmură, confesiunea. „Aici am fost rănit făcându-mi datoria pentru Neam și Țară”.

Incinta în care este amplasat monumentul este înconjurată cu un gard de fier, întreg ansamblul aflându-se între șoseaua care trece prin defileul Jiului și râul Jiu, într-un cadru natural de o mare frumusețe.

Monumentul a fost construit de către Filip A. Gosler din Craiova, iar pe o latură a soclului de marmură se află textul care ne lămurește legat de inițiatorii proiectului: „În anul 1927, luna octombrie, ziua 12. S-a ridicat această cruce pe locul unde generalul Ion Dragalina, comandantul Armatei I-a, a fost rănit în ziua de 12 octombrie 1916, cauzându-i moartea. Ridicată de Societatea Monumentelor Craiova, având președinte pe domnul general de divizie Constantin Dumitrescu, comandant al Corpului I Armată, cu concursul ostașilor care au luptat la Cerna și Jiu sub ordinele lui. În semn de veșnică amintire și ca un îndemn pentru viitor că orice Român trebuie să-și jertfească viața pentru Neam și Țară”.

Generalul Ion Dragalina, care provenea dintr-o familie de militari din Banat era născut la 8 decembrie 1860 la Caransebeș. A urmat Școala de cadeți din Timișoara (1880) și Academia Militară din Viena (1884). Va servi din anul 1884 în Regimentul 43 Infanterie austro-ungar, dar va demisiona din armata cezaro-crăiască în anul 1887 și va trece în Vechiul Regat. Va fi reactivat în anul 1887 în armata română ca locotenent în Regimentul 2 Infanterie; va fi promovat: căpitan (1893), maior (1899), colonel (1911), general de brigadă (1915). Va fi comandant adjunct al Regimentului 7 Vânători (1905), comandant al Școlii Militare de Infanterie din București (1908), al Comandamentului 3 Teritorial (1916), al Diviziei 1 Infanterie și al Armatei I (1916). În primul război mondial a luat parte la luptele „Grupului Cerna” (august-octombrie 1916) și în prima bătălie de pe Jiu (10/23-16/29 octombrie 1916). Generalul Ion Dragalina va fi grav rănit în 12/25 octombrie 1916 în apropierea Mănăstirii Lainici; moare în seara zilei de 24 octombrie/9 noiembrie 1916 la București. Va fi unul dintre puținii comandanți de armate căzuți la datorie în prima linie în primul război mondial. A fost un admirabil instructor și pedagog, mareșalul Constantin Prezan spunând că „el a fost acela care m-a învățat de la A la Z tactica și strategia și astfel că, tot ce am știut și aplicat... în calitate de comandant de armată și apoi ca șef al Marelui Cartier General, se datorează și învățăturilor primite de la el”⁶⁹.

⁶⁸ XXX, *Ion A. Dragalina*, în vol., C. Căzănișteanu, V. Zodian, A. Pandea, „Comandanți militari. Dicționar”, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 108.

⁶⁹ *Ibidem*.

Monumentul închinat generalului Ion Dragalina în defileul Jiului.

La dezvelirea monumentului ridicat în defileul Jiului vor participa ofițeri, ostași și oficialități de la Târgu Jiu și din comuna Bumbesti, preoți, camarazi ai generalului Ion Dragalina, un mare număr de oameni. Un sobor de fețe bisericești de la Târgu Jiu, Bumbesti, Craiova, Mănăstirea Lainici a oficiat un serviciu divin, rugându-se pentru odihna generalului Ion Dragalina, și a sfințit monumentul. Au urmat apoi cuvântări, generalul de divizie Constantin Dumitrescu, comandantul Corpului I Armată, subordonat al generalului Ion Dragalina, elogiind calitățile extraordinare de militar și de om ale acestuia și-a amintit că, coincidență sau nu, generalul a fost rănit într-o zi de miercuri, și tot miercuri era ziua când se inaugura monumentul. A mulțumit prefectului județului Dolj, care s-a implicat moral și material în realizarea acestui proiect, tuturor celor care au contribuit material, celor care au ținut să fie prezenți la acest moment și, mai apoi, predă monumentul prefectului județului Gorj. Vor mai vorbi, prefectul județului Gorj, dr. Nicolae Hașnaș și generalul Ion Manolescu, președintele Societății Caselor Naționale⁷⁰. Să mai spunem că ziarul „Gazeta Jiului” va găzdui în cuprinsul numărului în care se vorbește despre dezvelirea monumentului din defileul Jiului discursul rostit de marele avocat, om politic și desăvârșit orator, Take Ionescu (1858-1922), la înmormântarea generalului Ion Dragalina⁷¹.

⁷⁰ XXX, *O cruce-monument eroului general Ion Dragalina*, „Gazeta Jiului”, VI, 1927, nr. 44-45, p. 1-2.

⁷¹ „Gazeta Jiului”, VI, 1927, nr. 44-45, p. 2.

CIMITIRUL INTERNAȚIONAL DE ONOARE „MIRCEA CEL BĂTRÂN” DIN COMUNA MIRCEA VODĂ, JUDEȚUL CONSTANȚA

Remus Macovei

Crearea cadrului necesar pentru identificarea și centralizarea osemintelor militarilor căzuți în Primul Război Mondial pe teritoriul României

La terminarea Primului Război Mondial pe teritoriul României erau presărate peste 400.000 de morminte ale ostașilor aparținând tuturor țărilor care au desfășurat acțiuni militare în perioada 1916-1919 pe teritoriul nostru național¹. Acestea erau dispuse în 30.000 de locuri, fiind marea lor majoritate nesistemizate și fără semne de căpătâi. La inițiativa lui Iuliu Maniu, Octavian Goga, Nicolae Iorga, Mihail Sadoveanu, Virgil Madgearu s-a înființat, la 12 septembrie 1919, Societatea Mormintelor Eroilor Căzuți în Război², care avea ca scop:

- a) de a descoperi locul unde există mormintele celor căzuți pentru patrie;
- b) de a aduce acestor morminte îmbunătățirile necesare ca: ziduri împrejmuitoare, cruci, pietre funerare, monumente, mausoleuri, troițe, capele etc.;
- c) de a îngriji ca ziua comemorării eroilor să fie serbată cu mare fast religios, școlar, național și militar³.

Societatea era condusă de Comitetul central compus din: M.S. Regina Maria, președinte de onoare; cinci doamne, soții de generali morți în război, sau în viață, alese de adunarea generală; Î.P.S.S. Mitropolitul Primat; Ministrul de război; Ministrul de interne; Ministrul de domenii; Ministrul de culte; Ministrul de lucrări publice; Secretarul general al ministerului de război; Directorul geniului din ministerului de război; Un profesor universitar ales de colegii săi⁴.

Până în anul 1941 s-au înălțat 6.200 de lucrări comemorative: mausolee, statui, monumente, troițe, capele și cimitire.

În Dobrogea, în anii 1919-1920, s-a trecut la identificarea locurilor unde erau înhumate osemintelor celor 19.000 de militari morți în timpul luptelor din anul 1916. Activitatea s-a desfășurat sub conducerea Comitetelor județene ale Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război și Prefecturilor din județele Constanța, Tulcea, Durostor și Caliacra. În perioada 1920-1938 s-au centralizat aceste oseminte, s-au deshumat

¹ Col. Vasile Moldovan, Delia Ariciu, „Cinstirea celor care s-au jertfit pentru țară”, în „Observatorul militar” nr. 43/1997.

² Aceasta își va schimba denumirea în Societatea „Cultul Eroilor” în anul 1927 și în Așezământul Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor.

³ Statutul Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război, art. 3.

⁴ *Ibidem*, art.16.

osemintele unor eroi dobrogeni înhumați în diverse localități din țară și s-au reînhumat în 5 mari cimitire: Constanța (1921), Bazargic (1920), Turtucaia (1926), Tulcea (1938) și Mircea Vodă.

Înființarea Cimitirului Internațional de Onoare Mircea Vodă – Gară

În anul 1925 a fost ales terenul, în suprafață de 8.000 m.p., situat în apropierea gării din Mircea Vodă, necesar realizării unui cimitir al eroilor și s-au întocmit documentele de punere în posesie cu acest teren a Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război. Lucrările la amenajarea acestui cimitir vor începe la 10 ianuarie 1926, după oficierea de către P.S. Lt. Gherontie, Episcopul Constanței, a slujbei de sfințire a locului și punerea pietrei de temelie a monumentului. De strângerea fondurilor necesare realizării construcțiilor s-a ocupat un comitet local al cărui președinte a fost C. Ștefanovici⁵.

Exhumarea osemintelor militarilor care au fost înmormântați pe teritoriul județului Constanța s-a făcut sub conducerea autorităților locale, cu sprijinul militarilor puși la dispoziție de către comandanții militari din localitățile unde existau morminte ale militarilor morți pe timpul luptelor din Dobrogea. Cei exhumați se centralizau în capitala plasei, ocazie cu care se organizau impresionante ceremoniale. La Mangalia, conform relatărilor reporterului revistei „România Eroică”, o astfel de activitate a avut loc la 2 august 1926.

„Lucrările de exhumare au început la 10 august 1926. S-a lucrat cu echipe militare din Regimentul 2 Grăniceri și Regimentul 40 Infanterie, având și concursul populației din comunele din întreaga Plasă Mangalia, sub conducerea autorităților comunale și sub supravegherea și directivele domnului Hristu Melide, pretorul plasei Mangalia și a locotenentului Nicolae Copaciu, din Ministerul de Război, delegatul Societății Mormintele Eroilor, exhumându-se peste 1.700 eroi din toate naționalitățile. Solemnitatea ridicării acestor eroi s-a făcut la Mangalia în ziua de 22 august 1926. În zorii zilei de 22 august 1926 osemintele a peste 1.700 de eroi, așezate în lăzi și cutii goale se depun în 14 autocamioane frumos ornate cu flori și verdeață și peste 40 de coroane depuse din partea domnilor Sever Movilă, senator și din partea multor autorități și persoane de bine aflate pentru sezon în Mangalia. S-a slujit la biserica din localitate unde a avut loc adunarea generală publică în frunte cu autoritățile locale. (...) Au mai luat parte orfanii de război ai marinarilor, elevii și elevele în frunte cu profesoarele și profesorii școlilor locale, pensionarele orfelinului de război din Mangalia cu profesorii și conducătorii lor, toți proprietarii și notarii comunelor plasei Mangalia. De aici se formează un frumos și impunător cortegiu pornind la ora 10 în sunetul clopotelor, în frunte cu clerul îmbrăcat în sfintele odăjdii, sfintele prapore și crucea cea mare, străbătând străzile orașului până în piața principală, unde osemintele eroilor așteptau așezate în cele patruzeci autocamioane, învelite în flori și coroane, care impresionau puternic prin măreția jertfei ce înfățișau. Aici erau de față domnii: general Ioan Manolescu, directorul Societății Mormintele Eroilor; Ionescu Brăila, director în Ministerul de Domenii; profesor Motaș; comandorii Georgescu, Brezeanu Turturică; colonelul Sima Petre, comandantul Regi-

⁵ Conform documentarului oferit de maica Veniamina Badea.

mentului 2 Grăniceri (...). După terminarea serviciului religios, oficiat de un sobor de preoți din întreaga plasă Mangalia, au ținut cuvântări domnii: Preotul Gheorghe; Atipul Geamiei Reschid; preoți musulmani; Daciu, învățător la Caraomer și locotenentul Nicolae Copaciu, din partea armatei și Societății Mormintele Eroilor. (...) La ora 15 se formează un impunător cortegi compus din peste 20 de mașini⁶ acoperite cu coroane naționale și grămezi de flori care pornește în sunetul muzicii și salutul imensei asistențe, ducând spre Constanța osemintele prin Movilă Techirghiol. (...) La Movilă Techirghiol cortegiul este întâmpinat de o mulțime imensă de ofițeri în cap cu domnul general Jitianu, comandantul Școlii Superioare de Război, mulți sezoniști, având și două muzici militare care dau onorurile și înalță imnuri de slavă pentru cei care și-au jertfit viața pe altarul sfânt al Patriei. S-au rostit însuflețite cuvântări de către domnii: general Jitianu, primarul comunei Tuzla și locotenentul Nicolae Copaciu. La ora 17 cortegiul își face apariția la marginea Constanței, unde este întâmpinat de întregul cler al Constanței, în cap cu arhimandritul Dincă, vicarul sfintei Episcopii. Reprezentanții autorităților civile și militare, armata și un public numeros, care în sunetele muzicii Regimentului 34 Infanterie, condusă de inimosul ei șef, căpitanul Lăzărescu, parcurge străzile principale până în centrul orașului, de unde se îndreaptă la gară, iar aici se oficiază un înălțător serviciu religios și încheindu-se cu o însuflețită cuvântare a arhimandritului Dincă, după care se încheie cu cuvântarea locotenentului Nicolae Copaciu. Se procedează apoi la îmbarcarea osemintelor acestor eroi și tot în aceeași zi sunt luate cu vagoane speciale spre Mircea Vodă unde vor fi reînhumate în cimitirul militar de onoare Mircea cel Bătrân”⁷.

Ceremonia ocazionată de transportarea osemintelor eroilor din Medgidia s-a desfășurat duminică, 17 octombrie 1926. Osemintele celor 760 de eroi s-au dezgropat de către grănicerii din garnizoană, sub conducerea locotenentului Copaciu, delegatul Societății Mormintele Eroilor și au fost duse la gara locală în sicrie învelite în culorile naționale și acoperite cu flori. Prin grija primăriei s-a făcut o mare și frumoasă colivă, lucrată de către văduvele de război. Orașul a fost pavoazat. Prăvăliile și panairul (bâlcitul anual) și-au suspendat activitatea între 9 și 11 și întreaga populație ca și locuitorii sate-lor vecine, cum și toate școlile din oraș cu profesorii lor, au mers la gară purtând lumânări aprinse și flori. Corpul de grăniceri cu ofițerii garnizoanei și muzica Regimentului 34 Infanterie au dat onorurile. Erau de față autoritățile. (...) Parastasul a început la ora 10. Au ținut cuvântări patriotice: preotul econom Mărculescu, domnii Dimitriu, subprefect al județului Constanța, Vasilescu, directorul gimnaziului și locotenentul Copaciu. (...) În sunetul clopotelor, muzicii, gorniștilor și corului gimnaziului, cele trei vagoane trase de o mașină, frumos împodobite cu verdeață și tricolor, purtând osemintele eroilor, care timp de atâția ani au fost adăpostite în cimitirul orașului, au pornit spre gara Mircea Vodă, unde va fi de aici înainte locașul lor de veci”⁸.

⁶ Proprietarii au asigurat cele 40 de autocamioane gratuit.

⁷ Arhiva Oficiului Național Cultul Eroilor, revista „România Eroică”, nr. 7-9 /1926, Leontin Iliescu – *Acțiunea Societății Mormintele Eroilor în Dobrogea. Solemnitatea exhumării eroilor de la Mangalia*. 2 august 1926.

⁸ Arhiva Oficiului Național Cultul Eroilor, rev. „România Eroică”, nr. 10-12 /1926.

Reînnumarea osemintelor centralizate din întregul județ Constanța se va executa sub supravegherea locotenentului Nicolae Copaciu, reprezentantul Societății Mormintele Eroilor în Dobrogea, ajutat de o echipă de 30 soldați, conduși de 2 sergenți, puși la dispoziție de către Divizia 9 Infanterie. Reprezentantul Societății Mormintele Eroilor mai avea la dispoziție 6 căruțe cu câte 4 cai și conducătorii necesari, precum și un cal de călărie⁹.

Conform planificării inițiale, cimitirul trebuia realizat până în anul 1928. Din cauza complexității lucrărilor termenul nu a putut fi respectat, marea majoritate a acestora fiind finalizate la sfârșitul anului 1932. După 1928 întreaga activitate a fost coordonată de către reprezentanții Societății Mormintelor Eroilor Căzuți în Război, plutonierii Panait Nicolae și Mihai Vasile, ajutați de un număr mic de soldați detașați, ale căror nume s-au pierdut în timp¹⁰.

Monumentul central inaugurat în anul 1928¹¹ este alcătuit dintr-un vultur, realizat din bronz, așezat pe un postament de marmură, susținut de patru coloane de marmură neagră, având dimensiunile de 2,10 x 1,33 x 1,35 m. La rândul său, soclul monumentului, cu dimensiunile de 1,16 x 4,26 x 4,26 mp, are formă de trunchi de piramidă, fiind realizat din marmură albă. La baza monumentului a fost amenajat un osuar în care se găsesc osemintele a 4.852 de militari.

La intrarea în cimitir a fost ridicată o capela militară care a fost inaugurată în 1928. Este o construcție în stil bizantin, cu trei cupole, una mai mare și joasă în centru și două mici, laterale¹². Capela avea pe fațadă două basoreliefuri din bronz cu efigiile lui Traian și Decebal, în stânga, și Carol și Ferdinand, în dreapta¹³. Pictura interioară va fi realizată în 1932.

În perioada 1928-1932, au fost centralizate osemintele a 5160 militari: 1317 români (99 cunoscuți, 1218 necunoscuți); 1066 ruși (78 cunoscuți, 988 necunoscuți); 504 germani (76 cunoscuți, 428 necunoscuți); 2028 bulgari (134 cunoscuți, 1894 necunoscuți); 225 sârbi (1 cunoscut, 244 necunoscuți)¹⁴.

Ca urmare a hotărârii Societății „Cultul Eroilor” din 11 iunie 1938¹⁵, în localitatea Mircea Vodă se constituie la data de 22 iunie 1938 următorul comitet: Președinte – Ene Manea – preot; Vicepreședinte – Vasiel Cantacuz – primar; Secretar – Mihai Pârvan – notar; Membri – Istrati Petru – șeful de post, Oprea Dinu – agent fiscal, Ioan Filip – directorul școlii.

Acest comitet avea menirea să asigure paza și întreținerea elementelor existente și să asigure reorganizarea cimitirului în funcție de numărul militarilor deshumați de pe

⁹ Arhiva Oficiului Național Cultul Eroilor – Adresa transmisă Ministerului de Război, la 19 martie 1926, de către directorul Societății Mormintele Eroilor Căzuți în Război.

¹⁰ Arhiva Asociației Naționale „Cultul Eroilor”, filiala Constanța, Dosarul 12 bis/2000, f. 1.

¹¹ Florica Postolache, *Album – Arta Monumentală a litoralului, orașului și județului Constanța*, Constanța, 1973.

¹² Conform documentarului oferit de maica Veniamina Badea.

¹³ În anul 1948 acestea au fost demontate și ascunse în pământ de un localnic. După 1990, acesta le-a predat autorităților locale. Acum cele două basoreliefuri se află la sediul Arhiepiscopiei Tomisului, din Constanța.

¹⁴ www.once.ro

¹⁵ Arhivele Naționale Constanța, fond Prefectură Constanța, nr. 52/1938, p. 80.

raza județului și care urmau să fie reînținuți la Mircea Vodă. Comitetul urma să adune fondurile necesare realizării lucrărilor, iar Societatea „Cultul Eroilor” urma să asigure până la 600.000 de lei¹⁶. Aceste măsuri s-au luat ca urmare a hotărârii Societății „Cultul Eroilor” ca pe raza comunelor sau pe proprietățile private să nu mai rămână decât cimitirele sau grupurile de morminte a căror organizare și întreținere se obligă să o suporte autoritățile sau proprietarii respectivi. La finalizarea cimitirului, în anul 1941, la Mircea Vodă erau înhumate osemintele a 5302 militari (423 identificați și 4.879 neidentificați) – români, germani, austrieci, ruși, bulgari, sârbi, polonezi – căzuți pe timpul luptelor din primul război mondial pe teritoriul județelor Constanța, Tulcea, Caliacra și Durostor¹⁷.

Prin purtarea de grijă a P.S. Lt. Episcop Gherontie al Constanței, slujirea în capelă cât și pomenirea celor căzuți au fost rânduite la trei călugări, care se îngrijeau și de paza și întreținerea cimitirului. După canoanele vieții monahale se slujea Sfânta Liturghie în fiecare zi iar la Sfântul Jertfelnic erau pomeniți eroii cei muțați la Domnul¹⁸. Pentru aceștia a fost amenajat un schit, pe latura opusă Capelei Militare.

După declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial, pentru Cimitirul de Onoare din Mircea Vodă a început o perioadă grea, toate autoritățile lăsându-l în părăsire.

Situația Cimitirului Internațional de Onoare Mircea Vodă Gară în perioada comunistă

În anul 1948, odată cu desființarea Așezământului Național „Regina Maria” pentru Cultul Eroilor¹⁹, cimitirul trece în administrarea Ministerului Apărării Naționale, iar începând cu anul 1975 în administrarea Primăriei comunei Mircea Vodă²⁰.

În perioada 1977-1978, a fost refăcută pictura Capelei Militare, de către PC Părinte pictor Lembrau²¹.

Începând cu 1 ianuarie 1987, Primăria Mircea Vodă, în baza unui contract de închiriere, pune la dispoziția familiei Bălan, pentru o perioadă de 5 ani, contra unei chirii anuale, spațiul pe care este amplasat Cimitirul Eroilor²². Cu această ocazie, Capela Militară este transformată în depozit de cereale, schitul călugărilor în cârciumă, iar în apropierea mormintelor au fost organizate țarcuri pentru animale. În aceste condiții, majoritatea însemnelor de căpătâi sunt deteriorate sau distruse.

Revenirea la normal, după 1990

La 24 aprilie 1991, Protoeria Medgidia obține avizul favorabil al Primăriei Mircea Vodă pentru „repunerea în drepturi” a capelei ortodoxe din incinta cimitirului, dar

¹⁶ *Ibidem*, p. 82.

¹⁷ www.once.ro

¹⁸ Conform Documentarului pus la dispoziție de maica Veniamina Badea.

¹⁹ Decretul nr. 1.009/1948, Monitorul Oficial nr. 124 din 31 05 1948.

²⁰ Decretul Consiliului de Stat nr. 117/1975.

²¹ Arhiva Asociației Naționale Cultul Eroilor Filiala Constanța, dosar nr. 6/1992, p. 19.

²² Aurelia Voineagu Lăpușanu – Cimitirul Eroilor – reședința de la țară a familiei Bălan, „Cuget Liber”, joi, 20 februarie 1992.

familia Bălan nu este de acord cu evacuarea spațiului. Urmare a campaniei de presă declanșată de preotul Vârlan Vasile, sprijinit de Filiala Județeană Constanța a Asociației Naționale „Cultul Eroilor” și a sentinței publice a Judecătoria Medgidia în dosarul nr. 3404/1991, familia Bălan va fi evacuată din cimitir²³.

În perioada imediat următoare, cimitirul este salubritat, fiind îndepărtate grajdurile și țarcurile pentru animale, iar prin strădania preotului Vârlan Vasile și a enoriașilor s-au executat lucrări de întreținere și a fost amenajat sfântul altar, unde s-a turnat o masă din beton.

La 7 noiembrie 1993, capela a fost sfințită și transformată în biserică de către ÎPS Florea Lucian – Arhiepiscopul Tomisului. La această activitate au participat reprezentanții Prefecturii, M.Ap.N., Asociației Naționale „Cultul Eroilor”, Uniunii Naționale a Veteranilor de Război și elevi de la Școala Generală din Mircea Vodă²⁴.

În spațiul vechiului schit a fost cazată familia cântărețului bisericesc Lupu Gigi, cu sarcina de a păzi și și îngriji cimitirul.

Prin grija comandantului Marinei Militare, amiralul Gheorghe Anghelescu, în anul 1992 Regimentul 40 Mecanizat „Călugăreni” din Medgidia a primit în responsabilitate Cimitirul de Onoare Mircea Vodă, fiind obligat să participe la întreținerea acestuia și să organizeze ceremonialele militare și religioase cu ocazia Zilei Eroilor²⁵. Militarii acestei unități au plantat în anul 1993 câteva zeci de arbori tuia, achiziționați de Consiliul Județean și Comandamentul Marinei Militare²⁶. În același an s-a reușit de către Consiliul Județean Constanța asfaltarea drumului de acces la cimitir și amenajarea parcii.

În anul 1999, din inițiativa președintelui Asociației Naționale „Cultul Eroilor” – Filiala Județeană Constanța, contraamiralul (r) Marcel Dragu, pe părțile laterale ale monumentului au fost montate 4 plăci de marmură cu inscripții în română, bulgară, rusă și germană cu următorul conținut: *„Ca un simbol al vitejiei și onoarei militare, în acest cimitir își duc somnul de veci, împreună români, ruși, germani și bulgari, căzuți în primul război mondial”*²⁷.

În anul 2001, cu binecuvântarea și prin purtarea de grijă a Î.P.S. Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului, s-a hotărât ca în cadrul Așezământului comemorativ de la Mircea Vodă să se întemeieze o mănăstire, în biserica mănăstirii urmând să se rânduiască o permanentă pomenire și cinstire a eroilor la Sfânta Liturghie²⁸.

În anul 2005, având în vedere gradul ridicat de degradare a cimitirului, Oficiul Național Cultul Eroilor, aflat în subordinea Secretariatului General al Guvernului, demarează acțiunea de restaurare a acestuia. Demersul va fi susținut și de Primăria Mircea Vodă, Prefectura și Consiliul Județean Constanța, Arhiepiscopia Tomisului.

Reabilitarea cimitirului se va realiza în perioada 2005-2007, după Proiectul Tehnico-Economic realizat de Oficiul Național Cultul Eroilor, și a vizat repararea tutu-

²³ *Ibidem.*

²⁴ Arhiva Asociației Naționale Cultul Eroilor Filiala Constanța, dosarul nr. 6/1992, p. 19.

²⁵ Arhiva Asociației Naționale Cultul Eroilor, filiala Constanța, dosarul 12 bis/2000, f. 1.

²⁶ Arhiva Asociației Naționale Cultul Eroilor, filiala Constanța, dosarul 2 /1993 f. 47.

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ Conform documentarului oferit de maica Veniamina Badea.

ror componentelor cimitirului, începând cu capela, până la amenajarea aleilor exterioare și a parcărilor. A fost deja degajat spațiului perimetral exterior al ansamblului, s-a înlăturat asfaltul aleilor interioare și s-au făcut excavări între parcelele de onoare în scopul de a le scoate în evidență. Cea mai mare parte a crucilor a fost curățată manual, astfel încât numele soldaților a devenit vizibil²⁹. Au fost turnate din nou 6 cruci, care nu au mai putut fi restaurate³⁰.

S-au finalizat inclusiv iluminatul de către Enel Constanța și alimentarea cu apă, rigolele și canalizarea de către Raja Constanța. Fondurile necesare au fost asigurate de către Oficiul Național Cultul Eroilor, Consiliul Județean Constanța (150.000 lei) – și din sponsorizările unor oameni de afaceri. Remarcabilă este implicarea subprefectului Claudiu Iorga Palaz, care s-a ocupat personal de realizarea în termen a lucrărilor.

La 3 noiembrie 2007, a avut loc o impresionantă ceremonie prilejuită de finalizarea lucrărilor de reabilitare a Cimitirului Internațional de Onoare „Mircea cel Bătrân”. La eveniment au participat reprezentanți ai Președinției României, Parlamentului, Guvernului, diplomați acreditați în România, veterani de război, cadre în rezervă și în retragere, oficialități din administrația publică, elevi, studenți și mulți localnici. De remarcat prezența unor delegații străine, din Bulgaria și Germania³¹. Slujba religioasă ecumenică a fost săvârșită de un sobor de preoți în frunte cu IPS Teodosie, Arhiepiscopul Tomisului. Au fost intonate imnurilor de stat și arborate drapelurile de stat ale Bulgariei, Germaniei, Federației Ruse și României, țări ai căror eroi odihnesc în Cimitirul Internațional de Onoare „Mircea cel Bătrân”.

În urma restaurării, Cimitirul Internațional „Mircea cel Bătrân” din Mircea Vodă se compune din: Biserica cu Hramul Înălțarea Domnului; 6 parcele cu 440 de cruci (4 cu 95 de cruci – români, germani, ruși și nemți; 2 cu 30 de cruci – una comună pentru ruși și bulgari și una pentru germani). În dreptul fiecăreia a fost amplasat câte un tun; Monumentul central; 4 monumente mici, în dreptul parcelelor mari; Schitul pentru călugări.

În urma executării lucrărilor de reabilitare, la 28 iunie 2010, Cimitirul Internațional al Eroilor „Mircea cel Bătrân” a fost declarat printr-un ordin al Ministerului Culturii și Cultelor, Monument memorial Categoria „A”.

Astăzi în chiliile mănăstirii de la Mircea Vodă locuiesc 4 măicuțe, având ca stareță pe maica Veniamina Badea. Acestea, printre rugăciuni și candelile aprinse, lucrează cu drag la fiecare mormânt sădind o floare, udând cu o lacrimă jertfa celor care le-au apărât țara și credința³².

În anul 2011, prin grija măicuțelor din Mănăstirea cu haramul Înălțarea Domnului și cu ajutorul financiar al credincioșilor din Mircea Vodă, a fost înălțată o Troiță în cinstea eroilor din primul război mondial. Troița este amplasată pe perimetrul exterior al Cimitirului Internațional de Onoare „Mircea Vodă”, pe latura dinspre drumul național

²⁹ www.once.ro

³⁰ Teodora Dumitrașcu – Cimitirul Internațional „Mircea Vodă”, renăscut din ruine, „Ziua de Constanța”, 7 iunie 2010.

³¹ www.once.ro

³² Documentar pus la dispoziție de maica Veniamina Badea.

Constanța – București. Pe placa de marmură este inscripționat următorul îndemn: „*Iubește-l pe Dumnezeu mai presus de orice și pe aproapele tău ca pe tine însuși!*”.

După reabilitarea Cimitirului Internațional de Onoare „Mircea cel Bătrân” autoritățile locale și cele județene nu au găsit căile cele mai bune pentru promovarea acestui obiectiv, astfel că acesta se zbate într-un anonimat aproape perfect.

În perioada 2008-2016, cu toate eforturile depuse de cele 4 măicuțe pentru întreținerea exemplară a parcelelor și a căilor de acces, o parte din elementele cimitirului s-au deteriorat. Din cauza lucrărilor necorespunzătoare efectuate în 2007, au fost afectate grav următoarele elemente: acoperișul bisericii a permis infiltrarea apei de ploaie care a distrus pictura interioară; rigolele și canalizările s-au distrus aproape integral; plăcile de marmură de pe monumentul central s-au desprins sau ciobit; 6 cruci s-au deteriorat/rupt; schitul pentru măicuțe este în pericol de prăbușire, fiind necesară consolidarea clădirii.

Înlăturarea acestor stricăciuni necesită surse financiare importante, pe care primăria Mircea Vodă, Arhiepiscopia Tomisului și Consiliul Județean Constanța la ora actuală nu le au la dispoziție.

CIMITIRUL DE RĂZBOI DIN DEALUL MLĂCII, COMUNA TITEȘTI, JUDEȚUL VÂLCEA

Florea Vlădescu

Cimitirul în care au fost înhumate rămășițele pământești ale poetului-erou Constantin T. Stoika fusese organizat în Dealul Bumbuia, pe potecile care duc înspre biserica satului Boișoara, drum care se numește „Între pârao”, astăzi terenul aparținând moștenitorilor Peperigeanu. Fiind în calea vitelor, s-a hotărât ca acest cimitir să fie amenajat lângă pădure, pe culmea denumită „În Cornul Măgurei”. S-au făcut și unele lucrări de amenajare, care se cunosc și astăzi după cca. 90 de ani.

Locul ales fiind îndepărtat de sat, fără drum de acces, n-a convenit nemților. S-a dispus alegerea altui teren, stabilit în Dealul Mlăcii-Titești. Descriem acest cimitir:

Puțin mai jos de unde se ține bâlciul anual, spre apus, peste șoseaua națională, se află Cimitirul eroilor români și al ostașilor armatelor de ocupație din Primul Război Mondial, împrejmuț cu zid de piatră, cu pineni de sprijin la cele patru colțuri, construit în anul 1917, în timpul ocupației germane. Aici își găsesc odihna ostași români și germani, adunați de pe câmpul de luptă ce se întinsese pe toate plaiurile Boișoarei și Titeștiului, de către cetățenii acestor locuri, dar mai ales de popa Bâscoveanu – un călugăr de la Mănăstirea Frăsinei, participant la luptele din Lovișteea.

Printre ofițerii români ce-și dorm somnul de veci în acest cimitir, amintim pe maiorii Ghermănescu și Sângereanu, căpitanul Gambă și pe sublocotenentul Constantin T. Stoika.

Din povestirile înaintașilor, care au trăit acele groaznice timpuri, aflăm că satele fiind părăsite de localnicii plecați în refugiere, gospodăriile rămânând pustii și câinii fără stăpâni, mâncau soldații decedați, presărați pe câmpul de luptă. Locuitorii reîntorși la vetrele lor au trebuit să omoare câinii înrăiți până la sălbăticie, care atacau oamenii asemănător fiarelor sălbatice flămânde.

Ostașii și ofițerii germani, purtând numere de înmatriculare, au putut fi indentificați, fapt pentru care numele lor au putut fi scrise pe cruci, spre deosebire de ostașii români, care au fost înhumați în gropnițe comune, la colțurile cimitirului. Pe crucile ridicate s-a menționat numărul acestora.

Cimitirul refăcut după terminarea războiului are forma de pătrat, cu latura de 25 m. Poarta de intrare se află la mijlocul laturei de răsărit, de unde începe o alee cu lățimea de 2 m, până la latura de apus. Pe latura de apus, s-a construit un ieșind de circa 2 m x 2 m, în care se înalță o cruce de lemn de stejar, pe soclu de ciment, unde sunt sculptate următoarele cuvinte în limba germană *WAS SIE WÄRER UND GALTEN VERBLICH UND SCHWAND DASS SIE TREUE GEHALTEN DAS HAT BESTAND* (ce ați fost și ați reprezentat pălește și dispăre, însă ce ați păstrat cu credință durează).

Prin anii 1950, vulturul împărătesc, sculptat pe această cruce, a fost cioplit, din cauza ignoranței, unii considerând că este cimitir fascist.

Aleea este străjuită, de o parte și de alta, cu zid de piatră de 0,5 m înălțime. În mijlocul aleii, tinerii satului Titești, în anul 1935, au ridicat o cruce din ciment. Meșterul a fost italianul Hugo Verdoni. În soclul acestei cruci se află o sticlă în care se păstrează o listă cu numele contribuabililor la ridicarea ei, din care mulți au pierit în cel de-al doilea război mondial.

De o parte și de cealaltă a aleii se întind trei terase, unde se găsesc mormintele ale căror cruci au fost distruse.

În partea de N-E a cimitirului s-a ridicat, din lemn de stejar, crucea poetului-erou Constantin T. Stoika, în anul 1970, de către fratele acestuia – inginerul Titus T. Stoika, care i-a căutat mormântul timp de 50 de ani.

Crucea, a cărei fotografie reprezenta pe poetul-erou, a fost distrusă de iresponsabili, și avea următoarele înscrisuri:

- pe prima placă metalică: „Poetul erou – sublocotenent rezervă Reg. I”.

- pe a doua placă, tot metalică: „Pios omagiu fratelui iubit din partea familiei cu ajutorul tov. N. Vlădescu și locuitorilor din comuna Perișani – sat Titești – Argeș, plaiuri cântate de poet unde a luptat și murit vitejește pentru Țară” – Titus – 23 X 1970.

Pe terasa din partea de sud, se află o placă memorială ridicată pentru Dinu Șerbu, de asemenea distrusă. Cei doi maiori, Ghermănescu și Sângereanu, și căpitanul Gambă, sunt înhumați pe alea dinspre mieznoapte, sub alea sublocotenentului C.T. Stoika.

În fiecare an, elevii școlilor și cetățenii din cele trei sate, la Ziua Eroilor (Înălțarea Domnului), se adună la cimitirul eroilor și cinstesc memoria eroilor neamului.

În decurs de 78-80 de ani, zidul ce împrejmuiește cimitirul a început să se dărâme. Ceva reparații s-au făcut în anii 1966 și 1995. Crucile au fost complet distruse prin ardere, de târgași.

În primăvara anului 2004, cu ocazia vizitei făcute la acest cimitir, domnul colonel (r) Carol Deheleanu, din cadrul Consiliului Județean Vâlcea „Cultul Eroilor”, a constatat starea deplorabilă în care se găsește acest cimitir. S-a luat legătura cu primarul comunei Titești – doamna Teleabă Vasilica și cu domnul viceprimar Vlădescu Florea și s-au stabilit măsurile de reparare și amenajare a cimitirului.

În acest sens, domnul colonel Deheleanu a transmis conducerii primăriei Titești o schiță a unui mormânt al eroilor și o schiță a unei Sf. Cruci pentru cimitirul eroilor. În nota schițelor sunt indicate materialele din care trebuie executate, cât și cotele acestora.

Consiliul de Administrație al Obștei de Moșneni din Titești, prin aprobarea membrilor acționari din această obște, au executat un număr de 20 (douăzeci) de cruci din lemn de stejar, iar juristul prefecturii, care îndeplinea funcția de director al Prefecturii Vâlcea, doamna Elena Cioacă, donează tot un număr de 20 (douăzeci) de cruci. În total 40 de cruci.

Nu s-au putut executa mormintele, ele fiind numai săpate. Crucile n-au fost scrise, neavând planul acestui cimitir. Au fost dispuse, în mod proporțional, în tot perimetrul cimitirului.

S-a reușit executarea porții de intrare și închiderea acesteia, pentru a se asigura păstrarea interiorului, putându-se asigura, în mare, chemarea doctorului Petru Toma

Rațiu, făcută în data de 12 aprilie 1958, București: „Pe cel mai măreț decor ce a existat vreodată, pe fundalul luptei sfinte al unui întreg neam, contopit cu el, una cu el, și-au găsit locul și menirea să rodească, inima plină de dragoste și avânt, dârzenia, disprețul de moarte dacic, spiritul stăpân de sine, ager, sensibil la frumusețe...”.

Academicianul Șerban Cioculescu a făcut o impresionantă expunere în ziua de 14 februarie 1975, în ședință publică, unde au participat ofițeri ai Editurii Militare, scriitori, elevi ș.a., la Librăria „Mihail Sadoveanu” din București. A fost prezentat auditorilor volumul *Poetul erou – sublocotenent Constantin T. Stoika*, „ca suflet din sufletul neamului”, interviu realizat de locotenent-colonelul Gh. Preda – directorul Editurii Militare.

Inginerul Titus T. Stoika remarca cu acest prilej următoarele: „...i-a dăltuit personalitatea în rezonanță biblică, ca să trăiască ca o legendă în sufletul vremurilor, înălțându-i prin puritatea inimii și simplitatea spiritului, un monument de gândire originală, de a cânta Pacea și a se jertfi vitejește pentru Țară!...”.

Această manifestare culturală desfășurată la Librăria „Mihail Sadoveanu” din capitală, a avut loc sub genericul „Zilele cărții pentru tineret”. Expunerea academicianului Șerban Cioculescu s-a intitulat „Poetul erou sublocotenent Costantin T. Stoika”: „Îmi revine cinstea deosebită de a vă prezenta, dintre cărțile Editurii Militare, a glorioasei noastre armate, cartea remarcabilă a locotenent colonelului Gheorghe Preda despre poetul-erou sublocotenent Constantin T. Stoika, mort pentru patrie în primul război mondial. Astfel se înlanțuie o tradiție în țara care a aniversat în primăvara acestui an 500 de ani de la epocala victorie a lui Ștefan cel Mare de la Podul Înalt – Vaslui și care va sărbători 30 de ani de la victoria împotriva fascismului, 98 de ani de la proclamarea independenței, 375 de ani de la întâia unire a tuturor românilor sub Mihai Viteazul, domnul Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei.”

CIMITIRUL ȘI TROIȚA EROILOR DE RĂZBOI, NECUNOSCUȚI, DE LA BUJORENI-VÂLCEA, CĂZUȚI ÎN LUPTELE DE PE VALEA OLTULUI, DIN TOAMNA ANULUI 1916*

Eugen Petrescu

La hotarul dintre satele Lunca și Bogdănești, comuna Bujoreni, județul Vâlcea se află un loc de odihnă pentru eroii români căzuți pe aceste locuri în toamna anului 1916, în timpul Războiului Reîntregirii Neamului, dar și pentru ostașii armatelor de ocupație germano-austro-ungare. Tot aici se află o troiță care cinstește memoria celor ce s-au sacrificat pentru libertatea neamului românesc în acele cumplite vremuri.

Scurt istoric:

După trecerea valului germano-austro-ungar la sud de Carpați, măturând în forță rezistența românească *slab dotată și organizată din punct de vedere strategic* de pe Valea Oltului, la inițiativa lui Nicolae Colțoș mai mulți locuitori din satul Lunca, oameni cu credință în Dumnezeu, au strâns rămășițele celor căzuți în perimetrul comunei Bujoreni (români, germani, austrieci și unguri) și le-au înhumat într-un cimitir de dimensiuni mici, înființat la hotarul dintre satele Bogdănești și Lunca, la marginea drumului ce leagă Râmnicu-Vâlcea de Sibiu, astăzi DN7. Locul a fost marcat prin cruci din piatră, fără nume, identitatea ostașilor fiind necunoscută, și printr-o troiță în care ardea nestinsă o candelă. Procesiunea înhumării osemintelor s-a desfășurat conform regulilor creștin-ortodoxe.

Ion N. Colțoș – nepotul ctitorului, un bun gospodar și prosper om de afaceri, avea să spună peste ani că Ministerul Culturii și Cultelor din aceea vreme a autorizat înființarea cimitirului în acel loc, conform schiței și solicitării scrise înaintate de bunicul său, dar actul a fost emis mult mai târziu, în anul 1923.

Trebuie știut că de la înființarea cimitirului și până astăzi, aici, în fiecare an, de Ziua Eroilor, se fac slujbe de pomenire și parastase pentru cei căzuți pe câmpul de luptă. La manifestare participă preoții și oficialitățile comunei, elevi, profesori și locuitori ai zonei. Cu acest prilej se evocă vitejia și sacrificiul eroilor neamului printr-o seamă de festivități specifice.

Ulterior, așa cum mărturisea inginerul Octavian Calotescu, fiul preotului Ion Calotescu, slujitor în perioada 1938-1939 la două parohii, aici au fost aduse și alte oseminte: „Copil fiind, îmi amintesc foarte bine că tata cu oamenii din sat au dezgropat

* Articol rezultat din sinteza informațiilor primite de la profesorul de istorie Dumitru Stătică, fost primar al comunei Bujoreni, președinte al Subfilialei „Cultul Eroilor” Bujoreni a Filialei Județene „Matei Basarab” Vâlcea din cadrul Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”, autor al lucrării *Monografia comunei Bujoreni din județul Vâlcea (1392-2012)*, Râmnicu-Vâlcea, Editura Adrianso, 2012.

de la cimitirul din satul Bogdănești și de la cel din Gura-Văii morminte de ei știute, oseminte adunate de pe locurile unde au fost lupte în 1916. Toate osemintele, două cranii, o coloană vertebrală și mai multe oase mari de picioare au fost bătute într-un sac de iută, aduse la troița eroilor din satul Lunca și înmormântate alături de vechile morminte ale eroilor. Alături de tata am asistat la slujba înmormântării și îngroparea sacului cu oseminte. A participat multă lume, au fost făcute și parastase”.

Acest mic cimitir de onoare a avut din păcate de suferit prin anii 1960 un trist episod, când, așa cum povestește profesorul Dumitru Stătică, acesta a fost distrus intenționat: „Un proverb din bătrâni spune că «Nu e pădure fără uscături». Din păcate, viața avea să ne scoată-n drum o astfel de uscătură cu chip de om. Cu mulți ani în urmă, pe vremea regimului comunist, un șofer aflat la volanul unui camion ce venea dinspre Râmnicu-Vâlcea a lovit intenționat o troiță din lemn situată în dreptul casei lui Ion Stanciu, din satul Olteni (comuna Bujoreni). După ce a dezmembrat-o și-a continuat drumul și la numai câteva sute de metri a lovit o cruce din piatră de prin secolul al XVII-lea, înaltă de 2 metri și destul de rezistentă, situată în același sat, lângă punctul sanitar. Nemernicul nu s-a mulțumit cu atât și când a ajuns la Cimitirul Eroilor necunoscuți de la Bogdănești a intrat în plin distrugând tot: gardul împrejmuitor, troița și crucile din piatră. Așa suflet de om, cu așa ispravă e greu de imaginat pentru un om normal. Un comportament inexplicabil pentru un român, și mai ales pentru un creștin. La vremea aceea se vorbea că distrugerile au fost ordonate de conducerea de partid, conducerea ateisto-comunistă a județului care se face vinovată și de alte distrugerii.”

Trebuie amintit că după anul 1990, crucea de piatră din satul Olteni a fost restaurată de părintele Marcel Tănăsie – preot paroh al Parohiei Olteni, ea fiind refăcută din bucățile de piatră recuperate din crucea veche și amplasată pe același loc. Însă, din păcate, crucea nu a mai putut fi adusă la dimensiunile inițiale.

Dacă această cruce, probabil o cruce de hotar, a revenit în peisajul zonei, troița de la Ion Stanciu nu a mai fost refăcută. În schimb, prin strădania Ioanei Colțoș – nora ctitorului inițial, cimitirul și troița eroilor de la Bogdănești au recăpătat în bună parte înfățișarea de odinioară. În anul 2007 obiectivul comemorativ a fost resfințit de preoții Marcel Tănăsie și Laurențiu Bozdoc, în prezența familiei Colțoș și a numeroși locuitori ai satelor Lunca, Bogdănești și Gura-Văii din comuna Bujoreni.

„Foarte mult și-a dorit restaurarea Nicu, fiul primului ctitor, care se numea ca și tatăl său, Nicolae Colțoș, dar zilele s-au sfârșit înainte să-și vadă împlinită această dorință. Ea avea să fie împlinită de soția sa, Ioana și de urmașii lor.”

EPOPEEA DE PE VALEA OLTULUI – 1916

Florin Epure

Generațiile de azi și cele care vor veni trebuie să știe că Actul Marii Unirii s-a scris cu sângele jertfit pe câmpul de luptă, de soldații și ofițerii români, la capătul unei confruntări mondiale istovitoare. La acest efort a contribuit și populația județului Vâlcea, în special după intrarea în război a țării, în vara anului 1916, când guvernul a declarat război Austro-Ungariei, și trupele armatei române au trecut munții pe Valea Oltului să-i elibereze pe frații din Ardeal. O mărturie despre această jertfă este și cartea „Ani de restriște: județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial”, scrisă de istoricii Sergiu Purece, Petre Bardașu și Gheorghe Simeanu¹.

În parcursul lui șerpuitor printre munți, Oltul a spălat sângele celor care au pierit în acel an 1916 – un an al marilor speranțe dar și al amarelor înfrângeri –, dar el nu a uitat această jertfă care a răscolit o lume întregă.

Campania din Transilvania a început ca o încercare a armatei române de a cuceri această provincie și de a scoate Austro-Ungaria din război. Despre acel înălțător avânt, din vara anului 1916, avocatul și profesorul Nicu Angelescu nota în memoriile sale: „Sosise în sfârșit clipa pe care o așteptam de atâta amar de vreme. Nu mă puteam dumiri, însă, de ce nu toată lumea era mulțumită și de ce a intrat, parcă dintr-o dată, spaima în sufletul fiecăruia. Pretutindeni în jur vedeam numai fețe îngrijorate.”² În noaptea de 14 spre 15 (27/28) august, „treceau batalioane române Carpații” – cum se spune într-un cunoscut cântec de epocă –, „spulberând vechea frontieră creată artificial cu nouă secole în urmă”.³

Unul dintre punctele strategice ale pătrunderii în Transilvania a fost Valea Oltului, al cărei principal drum străbătea și teritoriul județului Vâlcea. Pe aici au trecut diviziile 23 și 13 infanterie, care au înaintat până la marginea Sibiului, dar n-au reușit să ocupe orașul. Colonelul Traian Moșoiu⁴ se afla în fruntea Regimentului 2 Infanterie Vâlcea (Grupul Olt-Lotru), care a luptat în regiunea Sibiului (septembrie 1916)⁵.

În noaptea de 14 spre 15 august, Grupul Olt-Lotru, condus de generalul Ioan Popovici, trecea crestele munților Făgăraș și elibera, în dimineața zilei de 15 august,

¹ Purece Istrate, Bardașu Petre, Simeanu Gheorghe, *Ani de restriște*, Edit. Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 1997.

² Angelescu Nicolae, *Memoriile unui om obscur*, Edit. Adriano, Râmnicu-Vâlcea, 2005, p. 212.

³ Zamfir Zorin, Banciu Jean, *Primul Război Mondial*, Edit. Didactică și Pedagogică, București, 1995, p. 169.

⁴ Traian Moșoiu a fost avansat, în ianuarie 1917, la gradul de general de brigadă și numit la comanda Diviziei 12 Infanterie. A luptat pe Văile Putnei și Șușiței, în iarna și primăvara anului 1917. Va participa activ la bătăliile de la Mărăști și Oituz, în vara anului 1917.

⁵ *General Traian Moșoiu. Memorial de război*, ed. de Al. Dragomirescu și Marius Pop, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p. 118-130.

comuna Porcești⁶. Regimentul locotenent-colonelului Gheorghe Cantacuzino, împreună cu câteva secții de mitraliere și o baterie de artilerie de munte, formau prima coloană a forțelor de acoperire ale Grupului Olt⁷. În dimineața aceea, comandantul austriac de la Sibiu, colonel Albert Barwick, trimisese un tren blindat care încerca să acopere retragerea trupelor austro-ungare, dar militarii lui Cantacuzino l-au incendiat și l-au scos din funcțiune⁸. Aflate sub presiune, trupele austro-ungare au continuat să se retragă spre nord, către Sibiu, iar defileul a fost eliberat complet.

Grupul Lotru, împărțit în trei coloane, a forțat masivul de la nord de râul de la care luase numele. La 17 august cele două grupări făceau joncțiunea la sud de Sibiu.

Așadar, în doar trei zile, Grupul Olt-Lotru reușise să intre în Ardeal, constituind un cap de pod în sudul Sibiului, ocupând linia formată din localitățile Racovița, Bradu, Veștem și Cislădie. La 21 august, Grupul Olt-Lotru primea ordinul de a ocupa localitățile Avrig și Porcești pentru asigurarea flancului drept, iar la 23 august, prin ordinul 102, dat de Armata I Română, batalionul 1/R. 21 grăniceri comandat de Locotenent-colonelul Gheorghe Cantacuzino ocupa poziția în Avrig și podul peste râul Olt.

Armata a II-a pătrunsese prin trecătorile Bran, Predeal, Predeluș și Buzău și reușise, într-un timp relativ scurt, să ocupe aproximativ o treime din teritoriul Transilvaniei. Așa cum au observat cercetătorii, „Antanta nu și-a îndeplinit însă promisiunea ca odată cu intrarea României în război, trupele aliate să pornească o ofensivă generală pe toate fronturile”⁹, ceea ce a permis inamicului să-și transfere trupe de rezervă și altele retrase de pe fronturile din vest și să treacă la contraofensivă.

După eșecul de la Turtucaia (1-6 septembrie 1916), românii au fost nevoiți să se retragă și apoi să evacueze toate teritoriile cucerite din Transilvania. Contraofensiva inamicului, începută la sfârșitul lunii septembrie, a fost extrem de dură, rapidă și nimicitoare pentru frontul românesc. Redutele Hațegului și zona Jiului cad primele, după care va urma Sibiuul. Astfel se intră în faza a doua a bătăliei de la Sibiu. Lovitura cea mare a acestei contraofensive era planificată prin eliberarea Sibiului și a trecătorii Oltului. Din acest motiv generalul german Erich von Falkenhayn adusese și armatele germane din zona Jiului pentru a crește presiunea militară a contraofensivei. Puternica ofensivă germano-austro-ungară spre trecătorile Carpaților a forțat trupele române să înceapă retragerea generală. Valea Oltului a intrat în calculele comandamentului german ca un posibil loc de străpungere a barierei muntoase carpatice. Cu excepția părții de nord, unde sunt câteva zone mai înguste, Valea Oltului se prezintă ca un defileu larg de peste 500 metri, care permite trecerea unui trafic mare, atât pe șosea cât și pe calea ferată, ușurând astfel, inamicului, transferarea de forțe armate care să fracționeze trupele

⁶ Tamaș Corneliu, Bardașu Petre, Purece Sergiu, Nestorescu-Bălcești Horia, *Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial. Studiu și documente*, Bălcești pe Topolog, 1979, p. 14.

⁷ *România în Războiul Mondial (1916-1918)*, Anexa 1, nr. 117, Olt-Lotru, „Ordin de operații”, nr. 1, 27 august 1916, 273-275.

⁸ Barrett B. Michael, *Preludiu la Blitzkrieg. Campania austro-germană în România – 1916*, Edit. Militară, București, 2018.

⁹ Zamfir, Banciu, *op. cit.*, p. 169.

române din Muntenia și Oltenia și să deschidă calea către capitala țării. Astfel, la Turnu Roșu a fost masat Corpul Alpin Bavarez (Alpenkorps – trupe de elită antrenate să lupte în zone montane înalte), Brigada 2 Munte austro-ungară, adusă din Valea Jiului, și Brigada 10 Munte austro-ungară, deplasată din Albania.

Trebuie amintită, aici, superioritatea inamicului, îndeosebi în ceea ce privește dotarea cu armament automat și artilerie. Adversarul deținea ascendentul și în plan numeric; 14 batalioane de vânători de munte (trupe de elită) au fost aruncate în luptă.

Militarii români au luptat eroic, însă, din cauza concentrării masive de trupe austro-ungare la nord de Carpați, la 6 septembrie 1916, ofensiva română a fost oprită. Corpul I de Armată Română, comandat de generalul David Praporgescu, se retragea, în urma bătăliei de la Sibiu, și încerca o rezistență eroică în defileul Oltului și în munții care îl străjuiesc.

Pentru că inamicul se infiltrasse peste munți, în încercarea de a ocupa gura defileului și în special a podului peste Olt de la Căineni, punctele strategice de operațiuni erau vulnerabile și puteau fi pierdute. Până la venirea trupelor române ce se aflau în Transilvania, locotenent-colonelul Toma Popescu, adjunctul șefului Statului Major al Corpului Olt, a hotărât să organizeze apărarea lor cu ajutorul sătenilor din Căineni, care s-au oferit voluntari. Populația civilă a dat dovadă de vitejie, de dragoste față de locurile natale. Cei 13 țărani au rezistat eroic, câteva ore, presiunii germane până la sosirea trupelor regulate române¹⁰.

Despre acest angajament eroic, al sătenilor de aici, a scris și Florian Tucă: „Când patrulele dușmane s-au ivit în bătaia armelor, o salvă scurtă le-a avertizat că au de a face cu apărători hotărâți. Prima salvă a fost urmată de altele. Trăgeau țărani cu sete, ca ostași încercați. Patrulele germane, bine înarmate, sprijinite de focul armelor automate au tot încercat să se apropie, dar de fiecare dată podul se dovedea inaccesibil. Orele se scurgeau prea repede pentru o tabără, prea încet pentru cealaltă. Trei ceasuri au stat ferm pe poziție tăietorii de pădure și ciobanii, zădărniciind toate încercările dușmanului. Crezând că la podul de peste Olt se găseau efective numeroase, alpinii au renunțat la ideea de a-l mai cuceri”¹¹.

A rămas memorabil și sacrificiul militarilor din Regimentul 2 Vâlcea care plecaseră într-o misiune de recunoaștere ofensivă în direcția satului Orlat (Sibiu). După o luptă istovitoare, la baionetă, cu inamicul, ostașii români s-au retras spre Gura Râului. În luptele de la Orlat, din 9/22 septembrie 1916, vâlcenii au luptat până la sacrificiu pe Dealul Merezi, satul Fântânele-Cacova, lângă Săliște. Au fost încercuiți de un regiment de honvezi unguri și au rămas izolați, pe timpul nopții pe un teren muntos. Aici au scris pagini de vitejie frații Godeanu. Sublocotenentul Vasile Godeanu a murit în lupta cu inamicul, subunitatea pe care o conducea fiind depășită numeric și tehnic de germani, în pofida ajutorului primit de la locuitorii din satul Fântânele. Fratele său, Gavril Godeanu a fost singurul supraviețuitor; luat prizonier și închis în lagărul de Krefeld¹². Trupurile

¹⁰ Kirițescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1918*, vol. I, București, 1922, p. 256.

¹¹ Tucă Florian, *In memoriam. Itinerar eroic*, Edit. Militară, București, 1971, p. 72-77.

¹² Purece, Barțașu, Simeanu, *op. cit.*, p. 90-93.

eroilor acestui regiment au fost înhumate pe platoul Augur, din această localitate, iar la capul lor s-a pus o cruce, cu câteva cuvinte care îți dau fiori: „Aici se odihnesc 75 de eroi din Regimentul 2 Vâlcea. Glorie eternă din partea sătenilor din Cacova”.

Luptele duse cu inamicul la Căineni, în luna septembrie, s-au caracterizat prin înfruntări acerbe, adesea dramatice. Pe tot parcursul desfășurării lor, trupele române au fost sprijinite cu multă însuflețire de săteni. Trecerea trupelor la adăpost de gloanțele inamicului, prin locuri ferite și poteci numai de ei știute, încartiruirea trupelor pe timp de noapte în casele din sate și în stânilor din golurile alpine, samarizarea unor efecte militare – sunt câteva din acțiunile prin care localnicii au ajutat cu multă dăruire la bunul mers al acțiunilor Corpului I Armată. Astfel, trupele române au fost ajutate să treacă pe un drum rămas necunoscut inamicului german, drum amenajat de localnici și care pornea din apropierea gării Râu Vadului spre Pleașă, de unde cobora apoi peste văi spre șoseaua Greblești – Boișoara – Titești – Perișani – Sălătruc – Curtea de Argeș, pe străvechea cale, mai dificilă, dar care ocolea partea de sud a trecătorii Turnu Roșu, oferind trupelor române posibilitatea de a se retrage peste munți, la Curtea de Argeș.

În zilele de 13-16 septembrie, un grup de tineri din Căineni, care nu făcuseră încă armata, au luptat împotriva Corpului Alpin German, reușind să scoată din încercuirea nemților Regimentul 5 Vânători. Pentru vitejia lor, cei 19 tineri au fost decorați de Regele Ferdinand cu Medalia «Bărbăție și Credință». Eroismul lor legendar constituie un exemplu pentru toți românii, să lupte pentru apărarea și propășirea țării.”¹³

În memoriile sale, Traian Moșoiu descrie luptele din zona localității Brezoi: „Pe când mă aflam la postul de comandă, situat la confluența pârâului Vasilatul cu râul Lotru, am primit vestea că un batalion german de pe Muntele Robu atacă sectorul nostru de pe muntele Pietrosul, apărat de compania Constantinescu Stancu, din Regimentul 49 Infanterie. Luând cunoștință de situația de pe muntele Pietrosul, înalt de peste 1.700 m, am ordonat căpitanului să nu cedeze terenul cu niciun preț, întrucât socotesc că se poate rezista cu o campanie, pe vârful muntelui, care se prezintă ca o căpățână de zahăr, chiar dacă ar fi atacat de un batalion inamic. Totuși poziția din muntele Pietrosu se pierde. Am hotărât respingerea ofensivei germane. Importante forțe au fost marșate, pentru a face față numărului impresionant de inamici. Obuzierele instalate în Valea Vasilatului și pe Valea Păscoaia au deschis focul și s-au cucerit vechile poziții. Pierderile noastre au fost neînsemnate, iar ale inamicului au fost destul de mari. Numeroși prizonieri, multe mitraliere, tunuri și material de război au căzut în mainile noastre. Pentru faptele de arme, de pe muntele Pietrosu mi s-a conferit ordinul „Mihai Viteazul“ clasa a III a. Generalul Petală, care se afla la Brezoi mi-a încredințat comanda unor unitați la Titești. Comanda a fost preluată de generalul Popovici, care a ținut față celor 10.000 de ostași germani, ce au ocupat timp de 4 zile pozițiile armatei noastre. Lupte s-au dat și în Murgășu, Sașa, Râgla și Paltinci, unde au căzut jertfă germani, austrieci și unguri, dar și români, ce ulterior au fost înmormântați în cimitirul din Călinești și Titești”.¹⁴

¹³ Pătrașcu Marian, Daneș Nicolae, *Monografia comunei Căineni*, Edit. Fortuna, Râmnicu Vâlcea, p. 83.

¹⁴ Traian Moșoiu, *Memorial de război*, în *Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial*, p. 62-63.

Din nefericire, generalul Ion Popovici va lua o decizie total greșită, de a ordona retragerea, în Defileul Oltului, în cursul nopții de 15-16 septembrie, atunci când Corpul Alpin era sleit de atacurile permanente ale Grupului Lotru oferind astfel inamicului o victorie mult căutată. Despre această zi de 16 septembrie, Generalul Falkenhayn, scria: „Mai rar în viața mea, nu tocmai săracă în puncte culminante dramatice, am așteptat cu încordare mai serioasă desfășurarea evenimentelor din ziua de 16 septembrie”.¹⁵

Este și momentul înlocuirii generalului Ioan Popovici de la comanda grupului de armată, cu generalul David Praporgescu. Acesta din urmă preia comanda într-un moment critic al trupelor române în Valea Oltului.

În zilele de 17-19 septembrie, Regimentul 44 infanterie se retrăgea până la Titești și, apoi, la Perișani, constituindu-se în două batalioane. În ziua de 20 septembrie, regimentul executa un marș de la Perișani la Greblești și ocupa o poziție defensivă pe munții Coți și Măgura.

De pe Muntele Coți, au fost respinse, în următoarea perioadă, atacurile de infanterie și bombardamentele inamicului. Au murit 75 de oameni de trupă, au fost răniți trei ofițeri și 111 oameni de trupă și au dispărut un ofițer și 98 de oameni.

În urma înfrângerii de la Sibiu, Corpul I de armată română, comandat de generalul David Praporgescu, a opus o rezistență eroică în Defileul Oltului, mai ales în zona Căinenilor. Corpul de Armată care se afla aici a suferit o grea pierdere, în ziua de 30 septembrie, generalul David Praporgescu, pe când se afla în mijlocul luptătorilor de pe înălțimea Coți. Explozia unui proiectil de artilerie l-a rănit mortal, precum și pe mai mulți ofițeri și soldați¹⁶. „Fatalitatea a vrut – scria Constantin Kiriteșcu –, ca în acest punct, ce nu se vedea de nicăieri, să cadă această lovitură izolată, desigur îndreptată aiurea și deviată de la destinația ei. [...] Moartea vrednicului ostaș, de la care se aștepta atâta, produse o nemărginită mâhnire atât în rândurile oștirii, cât și ale națiunii”¹⁷.

În acea zi fatidică, însă, de pe targa pe care fusese așezat generalul a mai reușit să se adreseze celor din jur: „Nu slăbiți credința, a noastră e izbânda!”¹⁸ Acestea sunt ultimele sale cuvinte, izvodite dintr-o pură și înaltă conștiință pătrunsă de dragostea fierbinte față de patria pe care a slujit-o până în ultima clipă a vieții sale. Mai erau și cele din urmă cuvinte rostite din gura primului general român căzut pe câmpul de luptă. Generalul Praporgescu se alătură altor pierderi românești din prima conflagrație mondială, precum Eremia Grigorescu, Ion Dragalina sau sublocotenentul Ecaterina Teodoroiu, eroina de la Jiu.

„Ofițerii sunt la înălțimea sarcinilor lor – spunea David Praporgescu – și inspiră trupelor încrederea necesară, numai atunci când ei au conștiința îndeplinirii datoriei, sentiment final al profesiei, o mare valoare marcată și, mai presus de toate, tăria de caracter, pentru a-și lua răspunderea totdeauna când împrejurările o cer”. După cum

¹⁵ Generalul Erick von Falkenhayn, *Compania Armatei a 9-a împotriva românilor și rușilor* (1916-1917), București, 1937, p. 61.

¹⁶ *1916-1918 în județul Vâlcea*, p. 12.

¹⁷ Kiriteșcu, *op. cit.*, p. 423.

¹⁸ Iosipescu Vasile, Preda Gheorghe, *Generalul David Praporgescu*, Edit. Militară, București, 1967, p. 85-86.

spunea el, ostașul trebuie crescut în ideea de a fi în orice timp și împrejurare „gata de a-și jertfi viața pentru țară”. Prelegerile pasionatului și experimentatului dascăl militar erau adesea punctate cu referiri la rolul pe care trebuie să-l joace exemplul personal al ofițerului de război. „Ascendentul exemplului personal devine mai necesar ca în timp de pace. Ofițerul nu trebuie să facă în nici un caz de existența sa, de exemplul său în disprețuirea pericolului și abnegația sa. Trebuie să aștepte în inima soldatului, sentimente nobile”¹⁹.

„Când a sosit în mijlocul nostru domnul general Praporgescu – spunea, câțiva ani mai târziu, sergentul Ivan Ispas din Cucuieții Plătărești – simțeam o adevărată îmbărbătare. Inspecta pozițiile cele mai primejdioase și se interesa de toate, cum luptăm, cum trăim, dacă suferim de frig. Vorbele sale erau pline de încredere.”²⁰

În cinstea generalului-erou – comandant al Detașamentului Lotru, apoi al Corpului I Armată –, care a respins inamicul la Olt și Coți, și a căzut la datorie, a fost înălțat un monument comemorativ cu fântână, în anul 1925, în Centrul Civic al comunei Căneni, în fața Primăriei. Monumentul a fost conceput în forma unei cruci de marmură. Inscripția, săpată pe cruce și nu pe soclu, face cunoscută data, locul și lupta în care a căzut generalul Praporgescu: „G-ral Praporgescu David, eroul de la Olt, comandant al Detașamentului Lotru și apoi al Corpului I Arm[ată], respinge inamicul la Olt și Coți, cade vitejește în acest loc în mijlocul soldaților săi la 30 sept. 1916 lovit de o schijă de obuz”. Crucea comemorativă a generalului David Praporgescu a fost inclusă în Lista Monumentelor Istorice, în anul 1991, în categoria valorică B (cod 39D0036), republicat în listele ulterioare, cu codul (VL-IV-m-B-10021)²¹.

Un alt monument dedicat Generalului David Praporgescu este „Crucea memorială” ce se află în fața podului de peste Olt, la marginea șoselei Râmnicu Vâlcea – Sibiu (DN7), în satul Cănenii Mari (comuna Căneni). Societatea „Cultul Eroilor” din Craiova a ridicat acest monument în anul 1928, o operă a arhitectului Filip Gossler. Acesta este o construcție funerară având forma unei cruci de marmură albă, pusă deasupra unui soclu. Inițial, crucea avea fețele identice din punct de vedere sculptural, numai că pe fața dinspre șosea avea la mijloc efigia în bronz a generalului, iar pe fața dinspre Malul Podului, poza acestuia în ceramică.

Pe soclu a fost săpată o inscripție ce evocă memoria generalului erou „spre pilda neamului românesc”: „În anul 1928, luna septembrie, ziua 30, în al doilea an al domniei M. S. Regelui Mihai I fiind ministru de război general de divizie Cehovschi, episcopul Râmnicului Vartolomeu Stănescu, s-a ridicat această cruce în memoria și veșnica amintire a generalului David Praporgescu. Mort în data de 30 septembrie 1916, comandant al Corpului I Armată, pe muntele Coți, în războiul întregirii neamului ridicat de Societatea Cultul Eroilor Craiova, având președinte pe generalul de divizie C. Dumitrescu conducătorul Corpului I Armată cu concursul ostașilor și populației civile

¹⁹ Ciobanu Viorel, Ucrain Constantin, *Teleorman nume intrate în istoria militară românească*, Edit. Tipoalex, 2018, 174-175.

²⁰ *Ibidem*, p. 178.

²¹ Epure Florin, *Locuri ale memoriei. Monumente ale eroilor din Vâlcea*, Edit. Bibliostar, Rm. Vâlcea, p. 32.

după teritoriul C.I.A. În semn de veșnică amintire și cu îndemn pentru viitor, ca orice român trebuie să-și jertfească viața pentru Neam, Țară și Rege. Filip Gosler Craiova“. Autoritățile comuniste au scos efigia generalului, în anii 1957-1958, iar părțile din inscripție referitoare la monarhie și biserică au fost distruse iremediabil prin martelare. Crucea memorială a Generalului David Praporgescu a fost inclusă în Lista Monumentelor Istorice, în anul 1991, în categoria valorică B (cod 39D0037), republicat în listele ulterioare cu codul (VL-IV-m-B-10021)²².

Comanda grupării care apăra trecătoarea Turnu Roșu va fi preluată de generalul Nicolae Petală, cel care fusese în fruntea Diviziei a IX-a în Dobrogea, și acum conducea și Corpul I Armată. Relativ repede, trupele inamicului au început ofensiva pentru forțarea șoselei Căineni-Titești-Sălătruc, care le-ar fi deschis calea spre Curtea-de-Argeș și partea de sud a țării (Muntenia). Inițial, încercările trupelor germano-austro-ungare au fost respinse de români, cu pierderi grele, după lupte înverșunate, în care s-au distins, printre alte unități, regimentele 44 Argeș, 2 Vâlcea și 1 grăniceri. Întărit cu detașamente din diviziile 8 și 9 bavareze și apoi cu Divizia 218 germană, inamicul va deveni superior din punct de vedere numeric și ca armament, deși fusese adusă și de către trupele române, Divizia XIV-a, retrasă din Carpații Răsăriteni. În cele din urmă, bazinul Greblești-Titești-Perișani și apoi linia Călimănești-Scăuieni Șuici au fost ocupate de dușmani, după o rezistență de circa două luni a românilor, care au înscris și aici fapte glorioase în istoria țării.

Retragerea armatei române a început din seara zilei de 21 octombrie. Românii au aruncat în aer podul de fier de la Căineni și au distrus anumite porțiuni de șosea, în acest timp gruparea Krafft, prin ajutoarele primite, se întărea considerabil, devenind superioară în oameni și mai ales în artilerie, grupării române aflate în defensivă. Aceasta face posibilă reluarea ofensivei germano-austro-ungară, efortul trupelor concentrându-se tot în stânga Oltului. Aici s-au dus lupte groaznice.

O altă viață sacrificată eroic, pe altarul unității neamului românesc, este cea a sublocotenentului și poetului vâlcean Constantin T. Stoika. La 23 octombrie 1916, în urma unui bombardament de artilerie, în satul Spinu (com. Perișani), tânărul ofițer a fost ucis. Un proiectil s-a spart într-un zgomot asurzitor chiar la picioarele lui, învăluindu-l într-un nor de fum. A căzut la pământ. Într-o stare de perfectă luciditate, a avut puterea să-și privească propriul trup lovit de schije. Simțindu-și moartea aproape, așteptând-o cu resemnarea celui care îi văzuse pe atâția alții murind cu zâmbetul iubirii de patrie pe buze, și-a adunat ultimele puteri și le-a spus ostașilor săi, care-l priveau îngroziți și cu lacrimi în ochi: „Înainte, la creastă! Apărați-o cu viața, iubiții mei camarazi!”²³

Ultimele rânduri scrise mamei lui, de sublocotenentul Constantin T. Stoika, de pe frontul de luptă, sunt sfâșietoare: „Iubită mamă, [...] Eu sunt la 500 m de inamic [...] până acum am scăpat de cinci ori de la moarte sigură. Tu nu fi îngrijorată. Ce este un ins

²² *Ibidem*, p. 33-34.

²³ Stoika T. Constantin, *Însemnări din zilele de luptă*, ediție îngrijită de Titus T. Stoika, prefață de Ovid Densușianu, București, 1921; ediție îngrijită și prefață de Gheorghe Preda, Edit. Columna, București, 1977, p. 5.

în masa națiunii întregi? [...] Voi rămâne deci până la altă ipostază a sorții aici lângă tunuri și mitraliere și poezia și arta pentru care mi-am sacrificat tinerețea întreagă mă vor învăța să mor mai frumos și mai demn. [...] Fii deci liniștită. Când nu ți-oi mai scrie să știi că nu mai sunt. Atunci numai să mă plângi. Și să plângi în mine nu numai pe copilul tău, ci și munca ce am încordat-o 23 de ani și idealul neîmplinit pe care îl port în suflet. Să-mi strângi atunci cărțile și manuscriptele și să le încredințezi pe acestea din urmă d-lui Densușianu, rugându-l a le tipări. [...] Lângă el m-am învățat a cunoaște frumosul și am iubit în el știința și pe artistul desăvârșit. [...] Inima mă doare scriindu-ți aceste rânduri din urmă [...]”²⁴

Sublocotenentul Constantin T. Stoika s-a stins din viață în ambulanța care-l transporta la spitalul de campanie. A doua zi a fost înmormântat pe o colină la marginea satului Boișoara, ca mai apoi să fie reînhumat în cimitirul de la Titești²⁵.

La 24 octombrie inamicul va ataca și ocupa pozițiile înaintate de pe înălțimile Călugărul și Cărbunarul. Pentru principala poziție românească din zona „Mormântul Omului de Piatră” – Zănoaga – se dau, în perioada 24-27 octombrie, numeroase lupte respinse cu pierderi grele de către Regimentele 44 Argeș, 2 Vâlcea și 1 grăniceri, care o apărau. Trupele Puterilor Centrale au început ofensiva pentru forțarea șoselei Căineni-Titești-Sălătruc, care le-ar fi deschis calea spre Curtea de Argeș și partea de sud a țării, în Muntenia.

Regimentul 2 Vâlcea a inițiat un contraatac, la 28 octombrie, care a fost respins de inamic. Urmarea a fost evacuarea bazinului Greblești-Titești, care va fi ocupat de trupele germane, apoi linia Călimănești-Scăuieni-Șuici cade în mâna dușmanilor, după o rezistență de circa două luni a românilor, care au înscris și aici fapte glorioase în istoria țării²⁶. Confruntări armate sângeroase se dau în zilele de 6 și 8 noiembrie, când germanii atacă poziția principală română de la Spinu-Perișani. Români au luptat cu un eroism legendar.

Pe muntele Sate își va găsi sfârșitul și Prințul Heinrich de Bavaria, care a fost rănit mortal de un lunetist, la 7 noiembrie, și va muri o zi mai târziu, la vârsta de 32 ani. Trupul său a fost transportat la München, unde a fost înmormântat alături de tatăl său, Prințul Arnulf de Bavaria.

Generalul Falkenhayn avea să scrie despre aceste încheștări din anul 1916: „Progresele noastre trebuiau făcute în lupte foarte grele. Românii rezistau cu disperare. Fiecare munte trebuia luat cu asalt și dacă reușeam să le luăm pradă în oameni și materiale, trebuia de partea noastră să o plătim cu jertfe grele”²⁷.

În ziua de 12 noiembrie 1916, orașul Râmnicu-Vâlcea a fost ocupat de trupele inamice. Acestea au instaurat un regim despotice, rechiziționând și confiscând averea locuitorilor, indiferent de confesiune. Zona a fost jefuită sistematic de bogățiile ei,

²⁴ *Ibidem*, p. 5-6.

²⁵ Ploscaru Constantin, Vlădescu Florea, Vlădescu Liviu-Ion, *Pe urmele lui Constantin T. Stoika. Titești 2006*, Edit. Proșcoala, Râmnicu Vâlcea, 2014, p. 223-224.

²⁶ *1916-1918 în județul Vâlcea*, p. 15-18.

²⁷ Kirîțescu Constantin, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1918*, vol. I, București, 1922, p. 256.

pentru a fi date spre folosință trupelor germane. Distrugerea instalațiilor industriale și secătuirea rezervelor de materii prime au dat o lovitură grea economiei vâlcene în acea perioadă și a declanșat, în mod evident, nemulțumirea românilor²⁸.

Trupele de ocupație au creat două diviziuni în județul Vâlcea: Comandatura cu reședința la Râmnicu-Vâlcea și Comandatura cu reședința la Drăgășani. Politica de germanizare și batjocorirea tradiției noastre, jafurile, spaima și aroganța pe care o aveau ocupanții au stârnit revolta și ura profundă a populației, care trecea printr-o perioadă de mare amărăciune.²⁹

La 27 martie 1918, românii din Basarabia și-au declarat dorința de unire cu țara mamă aflată în plin război. Vestea a fost primită cu mult entuziasm de vâlceni. Aceștia au trimis o telegramă prim-ministrului, în care își exprimau bucuria și adeziunea în legătură cu acest eveniment. La 28 noiembrie 1918, la Cernăuți, Congresul General al Bucovinei a votat unirea necondiționată cu România, hotărâre acceptată și de celelalte etnii.

La 11 noiembrie 1918, la Compiègne pe Oise, s-a semnat armistițiul dintre Puterile Aliate și Germania, deci încheierea păcii. Încheierea războiului a venit ca o binecuvântare pentru locuitorii județului Vâlcea, greu încercați de urgia ocupației germane.

Înfrângerea Austro-Ungariei și începutul declinului Imperiului Austro-ungar au creat condițiile potrivite pentru Unirea Transilvaniei cu România. După o serie de acțiuni pregătitoare și de întruniri ale Consiliului Național Român din Transilvania, și luarea în stăpânire a puterii în întreaga Transilvanie de către consiliile naționale comitatense, locale și muncitorești, la 1 Decembrie 1918 a avut loc la Alba Iulia, Marea Adunare Națională, la care s-a citit textul rezoluției de unire cu România „a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească”. Se împlinea astfel visul de veacuri al românilor și condiția de bază a intrării lor în război: realizarea României Mari.

Zilele de 6-9 decembrie 1918 au fost dedicate, la Râmnicu Vâlcea, unor manifestări cu o participare largă din partea populației județului, pentru a sărbători evenimentul glorios.³⁰ O adresă trimisă din partea Episcopiei Râmnicului făcea cunoscut prefectului de Vâlcea că la data de 6 decembrie, de praznicul Sfântului Nicolae, se va organiza un serviciu religios închinat unirii Bucovinei și Transilvaniei cu România. După slujba arhierescă a avut loc o recepție la Palatul Episcopal.³¹ Manifestări populare au avut loc în Râmnicu-Vâlcea și în întreg ținutul, la 9 octombrie 1919. Un Te-Deum s-a ținut la Catedrala Episcopală și apoi au urmat manifestațiile de pe străzile orașului și de la Statuia Independenței. Toate acestea arătau bucuria și satisfacția vâlcenilor pentru realizarea visului secular, la care contribuseră și ei, cu numeroase jertfe de sânge³².

²⁸ Tamaș Corneliu, *Istoria Râmnicului*, Râmnicu Vâlcea, Ed. Antim Ivireanul, 1994, p. 172.

²⁹ Deac Augustin, Toanță Ioan, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor 1916-1918*, Edit. Militară, București, 1978, p. 50.

³⁰ DJVAN, *Prefectura Județului Vâlcea*, dosar 4/1918, f. 22.

³¹ Tamaș C., Bardășu P., Purece S., Nestorescu-Bălcești H., *Județul Vâlcea în anii primului război mondial. Studiu și document*, Bălcești pe Topolog, 1979, p. 378-379.

³² *Județul Vâlcea în anii Primului Război Mondial*, p. 26.

Un studiu istoric, publicat în urmă cu aproape patru decenii, ne pune la dispoziție o listă cu numele a 10.179 de soldați, subofițeri și ofițeri vâlceni, morți în primul război mondial, însă jertfa locuitorilor acestui ținut este mult mai mare³³. Numele eroilor vâlceni, căzuți în timpul războiului de reîntregire a neamului, sunt înscrise, pentru posteritate, pe soclul Statuiei Independenței de la poalele Dealului Capela dn Râmnicu-Vâlcea.

Locotenentul Alexandru Costeanu (născut la Amărăști, în anul 1889) a murit eroic în bătălia de la Mărășești, în aceeași zi cu Ecaterina Teodoroiu, la 22 august 1917. A fost avocat la Tribunalul de Vâlcea (1913-1917), prozator și memorialist. A fost mobilizat la Regimentul 70 Infanterie și a luptat la nord de Câmpulung-Muscel, Rucăr, Dragoslavele, Muntele Mateiaș, unde a fost rănit și a rămas invalid (de mână). După refacere, locotenentul Costeanu a luat parte la atacul de la Mărășești, fiind rănit mortal. O stradă din Râmnic îi poartă numele eroului vâlcean.

Plutonierul Vasile Gh. Olănescu, fiul lui Iancu Olănescu, a murit prea tânăr, mergând voluntar la bătălia de la Mărășești, iar trupul său a fost adus la Râmnicu-Vâlcea, unde o stradă mai amintește de eroul vâlcean.

Au fost și mulți slujitori ai Domnului din Vâlcea care au pierit în marele război al reîntregirii. Preotul și învățătorul Nicolae Armășescu din Tomșani, confesor la Regimentul 2 Vânători a fost rănit pe câmpul de luptă, la începutul campaniei în Făgăraș. A murit la Spitalul Colțea din București, fiind înmormântat cu onoruri militare în cimitirul Ghencea, la 8 noiembrie 1916³⁴. Preotul Dumitru Bârlogeanu de la parohia Sinești a slujit la Trenul Sanitar nr. 9, apoi a fost mutat la Regimentul 51/52 Infanterie, dar a murit în aprilie 1917, în luptele de la Vatra Dornei³⁵ și mulți alții.

La poalele Dealului Cetățuia, din nordul Râmnicului, pe Calea lui Traian, se află un obelisc de formă tronconică ridicat de Primăria orașului, între anii 1921-1923 și cimitirul Eroilor. Obeliscul din piatră, înalt de aproximativ doi metri și jumătate, pe care tronează vulturul cu aripile deschise, poartă următorul text: „Ridicat sub domnia lui Ferdinand I, Regele tuturor românilor, și a soției sale, Regina Maria, Mama noastră sufletească, 1916. 1921-1923“. Monumentul comemorativ este clasat în Lista Monumentelor Istorice, inclus în categoria valorică B, pentru prima dată în anul 1991 (cod 39D0011) și apoi, în listele publicate în Monitorul Oficial din anii 2004, 2010 și 2015 (cod VL-III-m-B-09983). Monumentul a fost conceput ca să servească și ca fântână. Apa captată dintr-un izvor trebuia să se scurgă dintr-un vas de piatră sculptat în cele două fântâni simetrice.

Acest monument istoric amintește călătorului și vâlcenilor că strămoșii lor au murit pentru ca românii să fie uniți pe vecie. În fiecare an, în acest loc al memoriei, de Praznicul Înălțării Domnului, zi dedicată cinstirii Ziua Eroilor, aici se organizează o slujbă de pomenire și depunere de coroane de către toți vâlcenii.

³³ Tamaș Corneliu, Barțașu Petre, Purece Sergiu, Nestorescu-Bălcești Horia, *1916-1918 în județul Vâlcea*. Volumul II: *Eroii*, Bălcești pe Topolog, Tipografia Râmnicu Vâlcea, 1979.

³⁴ Nazarie Constantin, *Activitatea preoților în armată, în campania 1916-1918*, București, 1921, p. 90.

³⁵ Nicolescu Gheorghe, Dobrescu Gheorghe, Nicolescu Andrei, *Preoți în lupta pentru făurirea României Mari, 1916-1919*, Edit. Europa Nova, București, 2000, p. 462.

Cimitirul face parte, și el din patrimoniul cultural național (cod VL-IV-m-B-09983) și a fost amenajat, între anii 1933-1934, de către Societatea „Cultul Eroilor”, lângă cimitirul orașenesc „Cetățuia”. Cimitirul eroilor constituie un sector distinct în cadrul acestuia, compus din trei parcele, cu 161 morminte și un monument comemorativ din piatră, cu vultur de bronz și placă comemorativă din marmură. În această necropolă sunt înhumați morți de război, din ambele războaie mondiale, de naționalitate română, germană, austriacă, rusă, peste 80 dintre aceștia fiind militari români căzuți la datorie în Primul Război Mondial.

Evidența morților de război români identificați, din Primul Război Mondial, centralizați în Cimitirul eroilor „Cetățuia” din municipiul Râmnicu-Vâlcea, se află în evidența Oficiului Național pentru Cultul Eroilor, la secțiunea Lista morților de război³⁶.

În fața Primăriei din orașul Brezoi se află monumentul „Eroii de la Olt – 1916”, închinat celor 153 de eroi ai neamului care au căzut la datorie în luptele de pe Valea Oltului, în Primul Război Mondial. El adăpostește rămășițele pământești ale multor soldați și ofițeri români, în special din Țara Lotrului și Loviștei, care și-au adus suprema jertfă pentru reîntregirea țării (Brezoi - 34 eroi, Călinești - 33, Malaia - 35, Căineni - 32, Voineasa - 19).

Cel care a avut inițiativa ridicării unui monument comemorativ în orașul Brezoi pentru eroi a fost juristul Coman Neacșu, împreună cu alți 16 membri ai comitetului (Grigore Alexandrescu din București, Ion Neamțu - ajutor din Băbeni, Zamfir Petrescu, Vasile Predescu, Petre Droc, Nicolae Chirca, primarul localității Călinești, Alecu Popescu, Nicolae Muja, Victor Huidulescu, preotul Gheorghe Popescu din Căineni, preotul Nicolae Ionescu din Brezoi, Gheorghe Purdea, Vasile Cosma, Haralambie Băcanu, Ion Niculescu și Gheorghe Efrim).

Piatra de temelie a fost pusă în anul 1922, de față fiind primarul Ion Barțașu, prefectul Traian Mihăiescu, Otto Austerlitz, directorul Societății „Carpatina”, elevii școlii sătești și muncitorii de la „Carpatina” și locuitorii din satele vecine.

Inaugurarea monumentului s-a făcut în anul 1926, în prezența notabilităților și cetățenilor orașului, precum și a rudelor celor dispăruți în război (foto).

În anul 1933, se adaugă la monument o cruce de marmură, la cererea familiei sublocotenentului Teodor Gh. Crăsnaru, acesta fiind unicul lor fiu, căzut în luptele de pe Olt, din 1916 (la vârsta de 26 ani). Această creație artistică prezintă o notă particularitate, deoarece are înscrise principalele momente istorice ale neamului românesc până în anul 1918, inclusiv geneza statelor românești. Monumentul amintește toate regiunile geografice românești ale României Mari: Basarabia, Moldova, Dobrogea, Bucovina, Muntenia, Oltenia, Banat, Transilvania, Maramureș și Crișana. Inscripțiile de pe monument ne indică perioadele de ocupație străină a provinciilor românești Basarabia și Bucovina.

După venirea comuniștilor la putere, în anul 1948, asupra monumentului de for public s-au făcut intervenții majore. Mai multe elemente din marmură au fost vopsite în roșu. Au fost înlăturate medalioanele cu portretele regilor întregitori, Ferdinand I și

³⁶ Epure Fl., *op. cit.*, p. 19-20.

Maria, precum și blazonul monarhic din bronz. A fost acoperită cu gips placa comemorativă ce conținea antetul regal.

După 1989, au fost luate unele măsuri de refacere și readucere a monumentului la forma inițială (octombrie 1992 – mai 1993).

Monumentul „Eroii de la Olt – 1916” de la Brezoi a fost inclus în Lista Monumentelor Istorice în anul 1991, în categoria valorică B (cod 39D0022), republicat în listele ulterioare cu codul VL-IV-m-B-09992.

Monumentul eroilor și cimitirul de la Călinești (Brezoi) a fost amenajat pe malul drept al Oltului, în lungul șoselei internaționale E 81, de către Societatea „Cultul Eroilor” din România și cu cea similară din Germania. Terenul pentru cimitir a fost donat de Grigore Popescu, un veteran al Războiului pentru Independență (1877-1878). Amenajarea cimitirului a început în anul 1921, pe o suprafață de 1.200 m.p., și adăpostește militari căzuți în Primul Război Mondial, în toamna anului 1916.

În această necropolă au fost centralizate osemintele a peste 1.000 eroi (români, germani, austrieci și unguri) morți, în toamna anului 1916, în luptele purtate pe înălțimile din zona Văii Oltului (Murgașu, Râgla, Măgura, Lespedea, Danu, Veveretu, Sasu, Pocivaleștea).

Cimitirul este împrejmuit cu gard din piatră zidită, iar în perimetrul acestuia sunt amenajate 163 de morminte comune, marcate prin însemne de căpătâi de tip cruce creștină. În total, Cimitirul Eroilor a primit pentru eternitate osemintele a 508 români.

La înhumarea lor, eroii nu au putut fi identificați, de aceea au fost depuși, în majoritatea lor, în morminte comune. Astfel românii sunt înhumați în 32 morminte comune, în timp ce germanii în 116 morminte individuale și comune. Cimitirul este împrejmuit cu zid de piatră și a fost restaurat în anul 1935.

În cimitir, se găsesc 124 cruci de mormânt, așezate pe patru rânduri. Numărul eroilor de sub fiecare cruce variază între 1 și 22. Pe crucile de piatră au fost înscrise numele localităților de unde s-au deshumat sau munții unde au căzut și a fost stabilit numărul celor morți pe acest sector de front (M-ții Danu și Murgașu – 100 de români și 96 de germani; M-ții Sașa și Veveretu – 62 de români; Fețele Cheii – 21 de români; Muntele Măgura – 11 români; Muntele Lespedea – 5 români; Muntele Pocivaleștea – 2 români și un maghiar; Călinești – 7 români; Cornet – 8 români; din Sărăcinești (azi, Balota) – 4 ofițeri români; Perișani, Spinu, și Poiana – 288 români și 29 germani.

Monumentul, amplasat în centrul cimitirului, este compus dintr-un soclu de piatră și o cruce, deasupra, poartă inscripția „PRO PATRIA – 1916-1918”, și este creația inginerului C. Jessnitzer din Sibiu. Atât monumentul comemorativ cu cruce, cât și cimitirul au fost incluse în Lista Monumentelor Istorice în anul 1991, în categoria valorică B (cod 39D0030), republicat în listele ulterioare cu codul VL-III-s-B-0017.³⁷

Cimitirul Eroilor din satul Titești (comuna Titești), unde sunt înhumați soldații români și germani căzuți în ținutul Boișoarei și al Titeștiului, în luptele din Primul Război Mondial, a fost construit în anul 1917, în timpul ocupației germane și refăcut în anul 2010.

³⁷ Epure Fl., *op. cit.*, p. 28-29.

Cimitirul are formă de pătrat, cu latura de 25 m și este împrejmuit cu un zid de piatră. Poarta de intrare se află la mijlocul laturii de răsărit, de unde începe o alee cu lățimea de 2 m, până la latura de apus.

Monumentul comemorativ, amplasat pe latura de Vest a cimitirului, este compus dintr-un soclu de ciment și o cruce din lemn de stejar, și poartă inscripționate următoarele versuri în limba germană: „Was sie warer und galten verblich und schwand dass si e trene gehalten dasbestand” (Ce ați fost și ați reprezentat pălește și dispăre, însă ce ați păstrat cu credință durează)³⁸.

În anul 2003, din inițiativa autorităților locale, au fost instalate noi cruci de stejar. Pe aleea cimitirului, tinerii din Titești au mai ridicat o cruce, în anul 1945, care să amintească și de eroii din cea de-a doua conflagrație mondială. În anul 2003, din inițiativa primarului comunei, au fost instalate noi cruci de stejar.

O altă cruce din lemn de stejar a fost ridicată pe partea de N-E a cimitirului, în memoria sublocotenentului și poetului vâlcean Constantin T. Stoika.

Cimitirul Eroilor din satul Titești a fost inclus în Lista Monumentelor Istorice, în anul 1991, în categoria valorică B (cod 39D0058), republicat în listele ulterioare cu codul (VL-II-m-B-10040)³⁹.

Cei care au căzut eroic în urmă cu peste un secol, pentru apărarea ființei neamului, mai ies și astăzi din pământul străbun să ne aducă aminte că Marea Unire s-a făcut și cu sângele lor. Astfel, nouă soldați, care făceau parte din Divizia a IV-a, au fost descoperiți în pământ, în poziție de tragere, în Poiana Spinului (comuna Perișani). Ei vor fi înhumați creștinește în cadrul unui ceremonial religios, într-un cimitirul special amenajat.

Luptele de pe Valea Oltului, din 1916 – anul intrării României în Primul Război Mondial –, se înscriu în cartea eroilor neamului ca unele din cele mai mari epopei ale faptelor de vitejie românești.

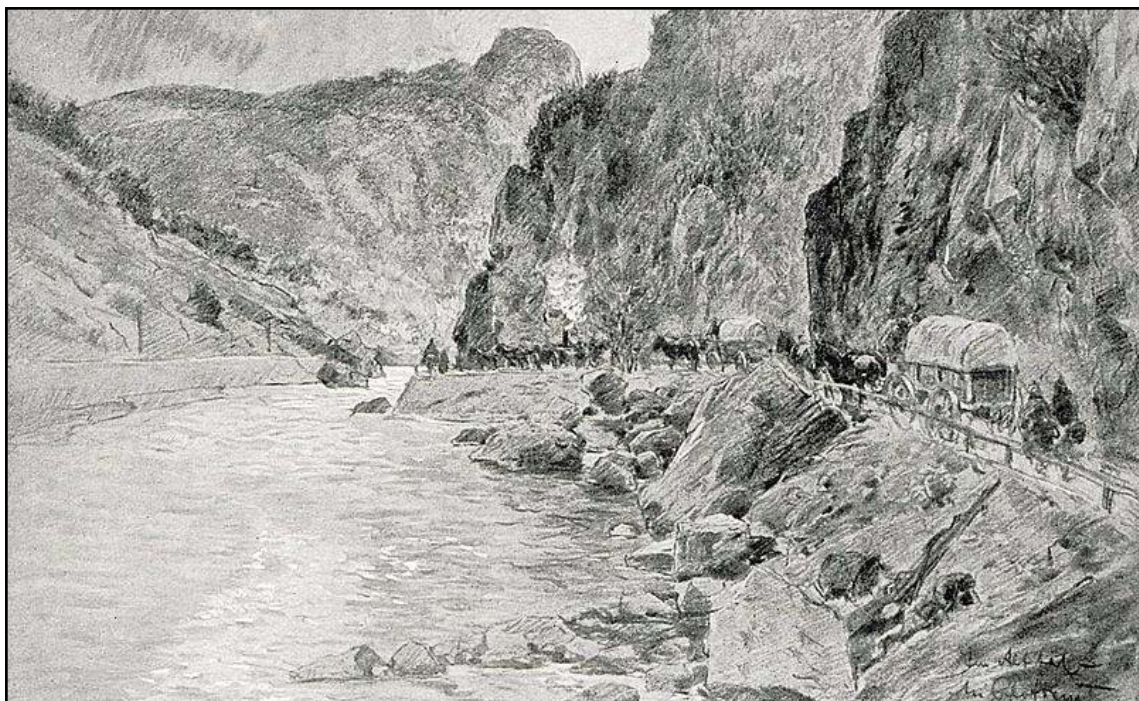
³⁸ Ploscaru, Vlădescu, *op. cit.*, p. 226.

³⁹ Epure Fl., *op. cit.*, p. 30-31.

Anexe

*Întâlnire cu o patrulă inamică pe Valea Oltului în 1916
(tablou realizat de Albert Reich, pictor german).*

Coloană germană la Călimănești, în 1916 (Albert Reich).

David Praporgescu

Cimitirul Eroilor, Dealul Mlăcii, com. Titești, jud. Vâlcea.

Cimitirul Eroilor „Cetățuia”, Râmnicu-Vâlcea.

LA O SUTĂ DE ANI DE LA LUPTELE DE LA ROBĂNEȘTI

*Motto: Istoria e cea dintâi carte a unei nații,
într-înșă se va vede trecutul, prezentul și viitorul!*
(Nicolae Bălcescu)

Petre Gigea-Gorun

La începutul lunii octombrie anul acesta, am primit un telefon de la generalul de brigadă Dumitru Băluță că dorește să mă întâlnească și să discute cu mine o anumită problemă. Am acceptat cu plăcere și la câteva zile l-am primit la mine acasă cu bucurie și interes să aflu despre ce este vorba.

Noi ne-am întâlnit de mai multe ori, în special unde au participat veterani și militari ai garnizoanei craiovene, eu îndeplinind și funcția de președinte de onoare al Filialei Județene „Frații Buzești” Dolj a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”. În intervențiile făcute, s-a văzut în cuvinte spuse patriotismul și iubirea de țară izvorâte din suflet de bun român.

I-am deschis ușa cu zâmbet sincer de gazdă primitoare:

– Bine ați venit, domnule General la mine acasă!

– Bine v-am găsit, domnule Ambasador și vă mulțumesc că m-ați primit.

Ne-am strâns mâinile prietenește. L-am întrebat:

– Ce vânt vă aduce la mine. Cu ce vă pot fi de folos?

Îmi răspunde cu zâmbet și cu fața surâzătoare, întinzându-mi un dosar:

– Aici este o carte despre un eveniment consemnat de istorie și anume de împlinirea la 10 noiembrie 2016 a 100 de ani de la „Șarja de la Robănești”.

Este un manuscris al meu despre actul eroic de acum un secol pe care l-am intitulat „Luptele de la Robănești”. Apoi a continuat:

– Eu, dealtfel, sunt născut la Robănești, cetățean al comunei și pentru mine faptele de luptă de atunci au altă semnificație, nu numai una istorică, ci și una sufletească. Mă simt onorat dacă Domnia Voastră ați accepta să-mi scrieți prefața cărții. Ce părere aveți?”

Am fost plăcut surprins.

– Ați bătut la o inimă deschisă. Eu sunt și voi fi un bun român, iubitor de Țară și de istorie, așa că vă voi scrie prefața, fiind nerăbdător să parcurg manuscrisul Dumneavoastră...

Mi l-a înmănat și am început să-l răsfoiesc. Știam unele fapte despre ceea ce istoria a reținut ca pe un episod de război consemnat sub numele „Șarja de la Robănești”, dar fără prea multe amănunte.

Am continuat:

– Abia aștept să citesc consemnările Dumneavoastră de militar, de istoric și de fiu crescut în aceste locuri.

– Vă mulțumesc și vă rămân recunoscător. Am căutat să cuprind în paginile cărții cât mai multe lucruri, reconstituind luptele de atunci și faptele cavaleriștilor, a fost răspunsul autorului..

Am căzut de acord ca într-un timp rezonabil prefața să fie gata, în așa fel ca înainte de 10 noiembrie, cartea să fie gata, văzând lumina tiparului. Și pentru că orice prefață este la începutul fiecărei cărți, socotesc necesar să o redau la începutul acestor consemnări.

Am citit manuscrisul pe nerăsuflăte. Pe măsură ce îl aprofundam, evenimentele de atunci se înfiripau în sufletul meu ca o poveste cutremurătoare dar în același timp înălțătoare. Am fost impresionat iar sufletul meu a fost cuprins de o dragoste puternică de Țară și de Neam, de respect față de vitejia companiei de cavalerie ce a înfruntat pe cei ce cotropiseră pământul românesc. Redau textul integral al acestei prefețe în continuare:

O pagină de eroism în istoria românească

Citesc cu bucurie și interes cartea *Luptele de la Robănești – 10 noiembrie 1916*, aflată în manuscris, scrisă de generalul maior Dumitru Băluță, acum în situația de istoric și scriitor și care m-a rugat să scriu o scurtă prefață. Fiind iubitor de istorie și de Țară, m-am aplecat cu atenție asupra manuscrisului aflat în față ochilor mei.

Dealtfel, Nicolae Bălcescu, istoric și revoluționar român, în lucrarea sa *România supt Mihai Voievod Viteazul*, ne destăinuie că „Istoria este cea dintâi carte a unei nații. Într-însă ea își vede trecutul, prezentul și viitorul”.

În față acestui adevăr mă aflu și într-o curioasă dilemă: pe de-o parte învățămintele redade de istoricul român și pe de altă parte faptul că în ultima vreme, în școli și licee, istoria a fost redusă la predarea elevilor la o singură oră pe săptămână. În plus, în programa analitică, evenimentele istorice sunt reduse la maximum sau chiar eliminate. Recent, un reprezentant al guvernului actual, în mod cinic a venit cu propunerea că istoria să fie înlocuită cu un obiect legat de cunoștințele generale.

Educația mea diplomatică, fiind ambasador al României, îmi impune să caracterizez cât mai aspru asemenea aberație. De aceea, cartea generalului maior Dumitru Băluță apare la timp și este binevenită pentru cunoașterea mai bună a „Șarjei de la Robănești”, unde s-a înscris o pagină de eroism românesc.

Autorul, după cum mărturisește, și-a îndreptat atenția către „identificarea cauzelor care au generat dramatismul luptelor de la Robănești”; să stabilească un punct de vedere „numit să întregască tabloul faptelor de arme săvârșite de cavaleriștii români pe câmpul de lupte din vecinătatea Craiovei”. În anumite examinări, afirmă autorul, „s-a denaturat sensul unui act de mare curaj, atribuindu-i-se în mod eronat un caracter sinucigaș”.

Marele istoric Nicolae Iorga caracterizează acest episod, poate unic, că fiind „o pagină eroică, o icoană de măreție războinică”. Istoricii militari au caracterizat cavaleria

a fi o armă de elită. În ceea ce privește cavaleria românească, această avea experiența luptelor din Războiul de Independență, cât și experiența Campaniei din 1913 din al doilea război balcanic. Referindu-se la șarja cavaleriească, Mareșalul Alexandru Averescu a definit că „Șarja este poezia cavaleriei, dar în același timp și elementul său vital”.

Dar cum s-au petrecut evenimentele?

Orașul Craiova a fost ocupat la 7/21 noiembrie 1916 de către trupele germane și austriece timp de doi ani, în care s-a instalat administrația militară germană.

În zona Robănești s-a organizat un punct de rezistență germană, ocupând poziții strategice și în comunele învecinate.

Atunci, în noiembrie 1916, Oltenia era acoperită de un cer întunecat cu ceață deasă.

Față de situația creată, Escadronul 3 de Cavalerie din Regimentul 9 Rovine a primit misiunea de a neutraliza pozițiile tunurilor germane, care atacau permanent Diviziile 1 și 17 de infanterie românească. Escadronul avea 110 membri și se afla sub comanda căpitanului Alexandru Filitti (1883-1970), care a condus Șarja de la Robănești asupra poziției germane. Cavaleriștii români au înfruntat focul încrucișat a 3 mitraliere și a unui pluton german de infanterie. Din 110 militari au supraviețuit numai 18.

Căpitanul Alexandru Filitti a îndeplinit misiunea încredințată, reușind să scoată din poziție de tragere bateria de tunuri germane timp de 3 zile. Aceasta a permis ca o bună parte a trupelor de infanterie românească să fie scoasă din încercuirea în care se afla înainte de producerea șarjei cavaleriești. În aceste lupte, sergentul voluntar Gheorghe Donici, veteran al Războiului de Independență din 1877-1878 și-a dat viața, la 68 de ani.

Generalul Dumitru Băluță se dovedește a fi un important istoric și analist al evenimentelor de la Robănești, apelând la documente și informații istorice consacrate, folosind o bibliografie bogată. La un secol de la istoria șarjei de la Robănești, autorul pune în lumina adevărului, vitejia și eroismul oștenilor români, în apărarea și păstrarea pământului strămoșesc, trezind în zilele noastre sentimentul patriotic și național atât de scump pentru supraviețuirea unei națiuni. Este un omagiu adus înaintașilor noștri.

Cartea se înscrie ca simbol la fel ca un monument ridicat cum spuneau latinii „*Ad perpetuum rei memoriam*”, adică „*spre veșnică aducere aminte a acestui fapt*”. Acest text se găsește utilizat de-a lungul timpului pe multe înscrisuri comemorative.

Autorul prezintă în cartea sa, în afara evenimentelor din 10 noiembrie 1916, trei eroi: Alexandru Filitti, Gheorghe Donici și Băbeanu Alexandru (Rene), pentru care voi face scurte referiri omagiale.

Căpitanul **Alexandru Filitti** (1883-1970) a fost Comandant al Șarjei de la Robănești. Provine dintr-o familie venită din Grecia și împământănită în județele Buzău, Prahova și Ialomița. Tatăl său, Constantin Hristodor Filitti, era militar de carieră, fost aghiotant al Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, iar mai târziu aghiotant al principelui Carol I. A urmat Școala Superioară de Cavalerie din Târgoviște, promoția 1905-1906, obținând gradul de sublocotenent. Devenind Comandant al Șarjei de la Robănești, executată cu Escadronul 3 din Regimentul 9 Robănești, Alexandru Filitti a intrat în

istorie. Este supraviețuitor, rănit fiind, este luat prizonier de armata germană, recunoscând că nemții s-au purtat frumos cu prizonierii români.

Aci, aş face o paranteză:

În anul 1986 am fost numit Ambasador al României în Franța. Atunci am constatat că în Alsacia și Lorena, aflate sub ocupație germană, sunt mai multe cimitire unde își au somnul de veci câteva mii de prizonieri români din Primul Război Mondial, uitați de autoritățile românești din anul 1945.

După o „uitare” de 42 de ani, în calitatea mea de ambasador, am luat inițiativa ca să omagiem, în fiecare an, memoria militarilor români, eroi ai războiului. Eu, membrii ambasadei și familiile acestora, cu aprobarea autorităților franceze, care au salutat această atitudine, fiind plăcut surprinse, m-am deplasat anual la cimitirele din localitățile Soultzmatt, Dieuze, Labry, Hagenau, Mulhouse și altele în ziua de 11 noiembrie, ziua eroilor francezi.

Împreună cu autoritățile franceze, în prezența populației locale, am depus coroane de flori și am păstrat momente de reculegere.

Cimitirele eroilor militari români au fost și sunt bine întreținute spre cinstea autorităților franceze. În cimitirul Soultzmatt este un monument înalt de circa 10 metri, având o placă pe care scrie: *„Soldați români, departe de patria voastră pentru care v-ați sacrificat, odihniți-vă în pace aureolați de glorie în acest pământ care nu vă este străin.*

Maria, regina României”.

În partea stângă a monumentului se menționează: *„687 prizonieri de război români care dorm în acest cimitir, sunt morți pentru că toți, din ianuarie până la sfârșitul anului 1917, au cunoscut foamea, privațiunile vremii și torturile”.*

Alexandru Filitti și-a adăugat la numele său și supranumele Robănești și venea deseori în această localitate pentru a-și aduce omagiul camarazilor săi. A primit gradul de general de divizie. A decedat la 87 de ani, fiind înhumat la Cimitirul Bellu din București.

Sergentul voluntar **Gheorghe Donici** (1848-1916) este un erou legendar al Șarjei de la Robănești, care s-a jertfit la 10 noiembrie 1916. S-a născut în comuna Valea Seacă, astăzi Ștefan cel Mare din județul Bacău, descendent dintr-o familie de boieri. Ia parte la războiul din 1877, primind ca sergent, datorită faptelor sale vitejești, Medalia „Virtutea Militară”, iar până la terminarea războiului primește Medalia „Trecerea Dunării” și din partea abaților „Crucea Sfântului Gheorghe”. Participă la luptele de la Rahova și Smârdan. După demobilizare intră în politică, fiind subprefect de Valea Siretului, apoi senator și deputat. La izbucnirea Primului Război Mondial își cumpără un cal și uniformă, solicitând să fie primit ca voluntar în armată, astfel că la 4/17 august 1916 este primit ca sergent voluntar, la vârsta de 68 de ani. Căpitanul Alexandru Filitti l-a prezentat cavaleriștilor ca „fiind un bun ostaș și călăreț” și cu mare iubire de Țară. În memoria sa, pe teritoriul localității Lăcrița Mică, în 1936 a fost ridicat un monument în piatră, pe care s-a scris: *„La 10/23 noiembrie 1916 căzut-a aci boierul moldovan GHEORGHE DONICI, năvălind vitejește asupra tunurilor dușmane”.* A fost înălțat post mortem la gradul de sublocotenent.

Băbeanu Alexandru (Rene), sublocotenent de carabină. A condus un pluton în luptele de la Robănești. În luptă este lovit în cap și în piept de o rafală de gloanțe. A

stropit astfel cu sângele său locurile natale pe care le-a apărat, jertfindu-și ce avea mai scump, viața.

În concluzia cărții, autorul declara: „*Nu punem la îndoială oportunitatea atacului, putem să constatăm însă că misiunea escadronului era incompatibilă din punct de vedere tactic cu forțele inamice cu care a trebuit să se lupte.*” De asemenea, au fost informații incomplete în legătură cu forțele inamice, unele ordine au fost „*contradictorii și incoerente*”, au lipsit hărțile pentru orientare, dezorientare etc.

Urmare a izbânzilor românilor din Primul Război Mondial, dorințele pentru unirea tuturor românilor s-au dezvoltat și au crescut masiv, așa cum rezultă din Declarația pentru Unire:

„Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și a teritoriilor ungare adunate prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dâșii, cu România”.

Noi, cei de azi, suntem urmașii celor ce au făcut Unirea cea Mare. Să fim patrioți, având conștiința națională demnă de această scumpă și sacră moștenire.

Cartea generalului Dumitru Băluță care ne îndeamnă la demnitate și dragoste de Țară, se citește cu interes și o recomand cititorilor cu prietenie și dragoste.

Apoi, am semnat prefața.

PETRE GIGEA-GORUN,
scriitor, ambasador român,
președinte de onoare al Asociației Naționale „Cultul Eroilor”,
Filiala Dolj „Frații Buzești”,
Craiova, octombrie 2016

*
* *
*

Sacrificul acestei companii de cavaleriști viteji m-a impresionat profund. Ei și-au dat ce-au avut mai scump, viața, ca pământul strămoșesc al Patriei să fie eliberat și n-au precupețit nimic pentru aceasta.

La una dintre intervențiile mele făcute la „Casa Armatei” din Craiova, în fața auditorului format în mare măsură de militari, istorici și autorități locale am spus: „*Noi, cei prezenți aici, avem două mame. Una este biologică, aceea care ne-a născut, iar alta este una spirituală, respectiv Țara, care ne-a educat și ne-a crescut să ajungem în viață ceea ce suntem astăzi. Pe aceste două mame le iubim și le purtăm în sufletele noastre de-a pururi, până la plecarea în eternitate*”. Probabil, generalului Dumitru Băluță, autorul cărții, care era în sală, i-a plăcut și de aceea s-a gândit la mine ca să scriu prefața cărții.

În ceea ce privește sentimentele mele de dragoste față de pământul străbun și de istoria Țării, am în vedere că nu te întâlnești cu un eveniment la împlinirea unui secol, decât odată în viață. Îmi amintesc că în anul 1976, când se împlineau 60 de ani de la „*Sarja de la Robănești*”, îndeplineam funcția de prim-vicepreședinte al Consiliului

Popular al județului Dolj și aveam în răspundere administrarea bugetului județului și a 105 comune și orașe ale județului. Atunci, autoritățile comunei Robănești mi-au cerut o întrevvedere în legătură cu solicitarea unor fonduri bănești pentru întreținerea monumentului de la Robănești și realizarea unei manifestări omagiale. Desigur că cererea lor a fost îndeplinită, ei bătând la o ușă deschisă. Acum însă, la o sută de ani, emoția și sentimentele sunt altele, mult mai profunde. Așa cum spuneam, cu secolul te întâlnești în viață doar odată.

*
* *
*

M-am bucurat să văd cartea tipărită și în care, în cele 120 de pagini, sunt prezentate de autor momente de eroism dovedite de ostașii noștri.

Noi, românii, n-am dus decât războaie de apărare și de eliberare a teritoriilor noastre, cucerite de alte țări. Am înfruntat vicisitudinile istoriei cu demnitate și curaj. Ne-am apărat țara cu luptă dreaptă și cu sânge care a înroșit pământul. Strămoșul nostru Decebal poate fi mândru de urmașii săi cărora le-a lăsat moștenire pământul străbun.

Nu știu de ce, dar „Luptele de la Robănești” m-au impresionat profund. M-am gândit cum și în ce condiții pot fi prezent la manifestările omagiale în ziua când se împlinește un secol de la acest eveniment istoric. În acest sens m-am adresat colegilor mei din „Intellect-Atlantys Club” – Dumitru Zamfir, Iulian Șelaru, Gheorghe Unguru, Ion Țolea, Petre Gigea-Gorun, Barbu Bohoreanu, Viorica Ioviță, Ion Fotelescu, Dumitru Stanciu, Ilinca Butucea, Gheorghe Zorilă, Matei Vodislav, Geo Dumitrescu, general de armată Gheorghe Popa, Carmen Ștefănescu, Ion Bălșeanu, Bădicuț Ilie, Theodor Petrovici, Viorel Forțan – cu rugămintea de a participa împreună la sărbătorirea unui secol de mărețele lupte și să depunem o coroană de flori pentru omagierea eroilor. Aceștia au fost de acord.

În acest scop, m-am adresat telefonic Primarului comunei Robănești cât și scris, astfel:

„Stimate Doamnă Primar Ionuț-Costin Ștefănescu,

În ziua de joi, 10 noiembrie 2016, se împlinesc 100 de ani de la participarea Companiei de Cavalerie la *Luptele de la Robănești* împotriva cotoptitorilor străini.

Vă rog să fiți de acord ca la această solemnă manifestare să participe și Intellect Club Atlantys Craiova cu 20 de membri ai săi. Cu acest prilej vom depune și o coroană de flori în amintirea eroismului fără margini al ostașilor români care au participat la luptele rămase în istoriografia română sub denumirea «Șaraja de la Robănești».

Mă adresez Domniei Voastre în calitate de președinte al acestui club de intelectuali craioveni, în activitatea mea îndeplinind mai multe funcții precum: Primar al Municipiului Craiova, Prim-vicepreședinte al Consiliului Județean Dolj, Ministru de Finanțe al României, Guvernator al României la Fondul Monetar Internațional și la Banca Mondială, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al României la Paris și Ambasador la UNESCO.

Ne considerăm simpli participanți la această manifestare patriotică și vă mulțumim pentru acceptarea rugăminții noastre.

Cu deosebită stimă,
Petre Gigea-Gorun,
președinte, ambasador, scriitor,
Craiova, 8 noiembrie 2016”

La 10 noiembrie 2016 s-a împlinit un secol de la lupta împotriva armatei germane cunoscută în istorie sub numele de „*Șarja de la Robănești*” (10 noiembrie 1916). Astfel, la monumentele ridicate în amintirea acestui eveniment, respectiv Crucea sublocotenentului (p.m.) Gheorghe Donici și Monumentul Eroilor din Robănești, au fost organizate manifestări prin care să se omagieze eroismul ostașilor noștri căzuți eroic pe câmpul de luptă.

Despre sergentul voluntar Gheorghe Donici, în vârstă de 68 de ani, veteran al Războiului de Independență din 1877-1878, Nicolae Iorga, marele nostru istoric, a scris: „*Fără să-i fi cerut nimenea, fără să se fi gândit a i-o cere, se prezintă liniștit și decis la un regiment de cavalerie, solicitând favoarea și onoarea de a fi primit în vechiul lui rang de sergent*”.

Pe monumentul său, aflat la marginea pădurii Pârșani, aci unde și-a dat viața în luptă este scris: „*Robănești 1916. La 10/23 noiembrie 1916 căzut-a boierul moldovean Gheorghe Donici, năvălind vitejește asupra tunurilor dușmane*”.

Pornind la atac, alături de căpitanul Filitti, cu sabia în mână acesta a strigat: „*Cel mai bătrân înainte*”. Post mortem a fost avansat la gradul de sublocotenent.

Colectivul nostru „Intelect Club Atlantys” a fost prezent la Robănești alături de reprezentanții administrației locale, locuitori și elevi ai școlilor comunei Robănești, veterani ai Armatei Române, ofițeri superiori, istorici, oficialități ai organelor locale județene, primarul municipiului Craiova, Lia Olguța Vasilescu, invitați ai comunelor învecinate, militari ai Brigăzii 2 Infanterie „Rovine”, ziariști, fotoreporteri, fiind peste 1000 de participanți.

În ziua respectivă, a fost un timp frumos și luminos, cu soare strălucitor, dat de Dumnezeu, față de ultimele două zile în care a plouat și a bătut vântul, fiind un semn ceresc pentru cinstirea eroilor de acum o sută de ani. La început, muzica militară a Garnizoanei Craiova a intonat Imnul Național „*Deșteaptă-te române*”, după care primarul comunei Robănești, Ionuț Costin Ștefănescu, purtând eșarfa tricoloră a adresat un salut tuturor participanților prezenți în fața Monumentului Eroilor. A prezentat apoi semnificația evenimentului, eroismul fără margini al Companiei de Cavalerie care s-a jertfit pentru apărarea pământului străbun în lupta cu armata germană. S-au înmânat apoi diplome și Titlu de Cetățean de Onoare al comunei Robănești unor veterani și cetățeni ai comunei cu merite deosebite.

Un cuvânt impresionant l-a avut generalul de brigadă Dumitru Băluță, fiu al comunei, Cetățean de Onoare al localității, care s-a referit la semnificația evenimentelor militare de acum o sută de ani. El a subliniat învățămintele istorice ce se desprind din

sacrificul eroilor viteji de la Robănești din anul 1916, pentru generațiile viitoare. În sinteză, acesta a prezentat principalele momente așa cum sunt prezentate în cartea sa *Luptele de la Robănești*, despre care am vorbit mai înainte și pe care am prefăcut-o cu simpatie și dragoste.

Prezent la aceste evenimente, Ion Prioteasa – președintele Consiliului Județean Dolj, în mesajul său bine structurat a spus printre altele: „Prin faptele lor de vitejie din noiembrie 1916, cavaleriștii Escadronului 3 din Regimentul 9 Roșiori au scris o filă de istorie cutremurătoare prin eroism și putere de sacrificiu, o jertfă în fața căreia astăzi ne plecăm frunțile cu respect. Hotărârea cu care militarii conduși de căpitanul Alexandru Filitti și-au asumat atunci destinul este reprezentativă pentru felul în care un întreg popor, greu încercat de istorie, a răspuns, cu demnitate și cutezanță, în fața celor mai dificile momente.

Acte de mare curaj ale Armatei, precum „Șarja de la Robănești”, au făcut posibilă înfăptuirea unuia dintre cele mai arzătoare deziderate ale românilor: Marea Unire de la 1918. Și tot Armata, prin noi dovezi de eroism, a apărut valorile naționale, în cel de-al Doilea Război Mondial. De aceea, în calitate de președinte al Consiliului Județean Dolj, vă rog, stimați militari și veterani de război, să primiți expresia deplinei noastre considerații, alături de sincere felicitări adresate dumneavoastră și tuturor celor implicați în organizarea acestei manifestări, în respect față de trecutul și de eroii noștri.”

A urmat apoi depunerea de coroane de flori din partea autorităților locale județene și comunale, a unor instituții județene, unităților militare și veteranilor militari, școli elementare, partide, unități comunale, a clubului nostru și altor participanți prezenți. Această solemnitate a depunerilor de coroane, pentru omagierea eroilor căzuți în luptă în noiembrie 1916, s-a desfășurat în timpul ce muzica militară intona „Imnul Eroilor”.

Mărturisesc că pe mine „Imnul Eroilor” m-a impresionat de fiecare dată când l-am ascultat atât ca elev dar și ca reprezentant al statului la manifestările oficiale. De fiecare dată, în sufletul meu am rememorat cuvintele de o sensibilitate și demnitate de excepție, fapt pentru care îmi îngădui să reproduc în continuare textul acestuia:

„Presărați pe-alor morminte, ale laurilor foi,
Spre a fi mai dulce somnul, fericiților eroi.
Ridicați pe piramida nemuririi, faima lor,
Scris în cărțile de aur, cântecul nemuritor.
Pe copii la sânul vostru, alintați-i cu-acest cânt,
Povestindu-le cu fală al eroilor avânt.
Dezveliți tot adevărul, și le spuneți tuturor,
Cum muriră frații voștri, pentru neam și țara lor.
Și pe sacrele morminte, puneți lacrimi și flori,
Spre a fi mai dulce somnul, miilor de luptători.
Ridicați pe piramida nemuririi, faima lor,
Scris în cărțile de aur, cântecul nemuritor.
Pe copii la sânul vostru, alintați-i cu-acest cânt,
Povestindu-le cu fală, al eroilor avânt.

Dezveliți tot adevărul, și le spuneți tuturor,
Cum muriră frații voștri, pentru neam și țara lor.”

A urmat apoi parada militară cu defilarea unui batalion de militari și opt călăreți de cavalerie îmbrăcați în uniforme militare de epocă din diferite etape. Cu acest prilej am înmânat primarului comunei Robănești o Diplonă de Excelență cu textul următor:

„Domniei Sale Domnului Ștefănescu Ionuț-Costin, Primar al comunei Robănești, pentru organizarea în bune condițiuni a manifestărilor culturale, cu prilejul aniversării a 100 de ani de la participarea Companiei de cavalerie la luptele de la Robănești”.

Totodată, i-am mulțumit pentru posibilitatea oferită de a putea participa la acest moment istoric.

Apoi, am oferit bibliotecii comunale un număr de 32 de volume diferite și 6 numere din revista „Cugetul” pentru a fi puse la dispoziția cititorilor din comună. Atât primarul comunei cât și bibliotecara și-au exprimat mulțumirea pentru cele oferite și satisfacția ca noi să fim prezenți la aceste manifestări de suflet.

A doua zi, am transmis o scrisoare către Primăria comunei Robănești, primarului Ionuț-Costin Ștefănescu, cu următorul cuprins:

Petre Gigea-Gorun, Ambasador
Calea București, Bl. A13, Sc. 2, Ap. 5
Tel. 0723 059 737
11 Noiembrie 2016

Către
Primăria Comunei Robănești, Județul Dolj

Domnule Primar,
Ionuț Costin Ștefănescu,

Vă mulțumesc pentru posibilitatea creată de a fi prezenți, atât eu cât și cei 20 membri ai Intellect Club Atlantys Craiova, la manifestările prilejuite de împlinirea a 100 de ani de la eroicele lupte cunoscute în istorie sub denumirea de „Șarja de la Robănești”. Am fost bucuros să constat că volumul *Luptele de la Robănești*, scris de domnul general de brigadă Dumitru Băluță și care a fost prefațată de subsemnatul, a fost bine primit de cei care au avut posibilitatea să-l citească.

Vă felicit pentru organizarea acestei manifestări patriotice care s-a desfășurat ieri, 10 noiembrie 2016, în comuna Robănești, cu un număr important de participanți de toate vârstele, care au vibrat de patriotism românesc aducând un omagiu vitejilor eroi ce au făcut parte din compania de cavalerie de la Robănești.

Totodată, am oferit 32 de volume diferite și 6 reviste „Cugetul” pentru biblioteca comunei Dumneavoastră pe care le-am înmânat doamnei bibliotecare, ca donație din partea mea, pentru a face parte din patrimoniul cultural al Bibliotecii.

Într-un volum pe care-l voi tipări în curând voi relata pe larg atât istoria luptelor de la Robănești cât și manifestările ce au avut loc la împlinirea unui secol de la acest eveniment.

Cu cele mai alese sentimente,
Petre Gigea-Gorun”

*
* *
*

Mărturisesc cu sinceritate că participarea mea la această manifestare de comemorare a o sută de ani de la eroicele lupte de la Robănești de către o companie de cavalerie m-a onorat și mi s-a îmbogățit sufletul cu o lecție de istorie plină de învățăminte. Prin dramatismul episodului de luptă din 10 noiembrie 1916, se desprinde în timpul care a trecut, o pildă de patriotism și de vitejie săvârșită pe pământul Olteniei străbune.

Eroismul și victoria armatei române în lupta pentru eliberarea țării împotriva armatei germane au creat condițiile istoriei pentru făurirea României Mari, consființită prin Declarația de Unire cu Țara aprobată de Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania și Banat, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 1 decembrie 1918.

În încheiere, reamintesc cuvintele lui Nicolae Bălcescu, care ne-a spus că „*Istoria este cea dintâi carte a unei nații. Într-însa își vede trecutul, prezentul și viitorul*”.

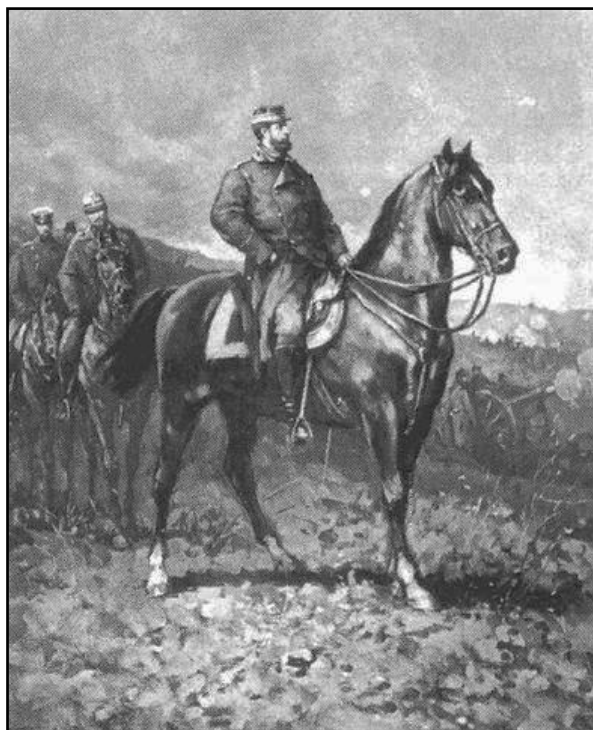
Dixit!

Monumentul eroilor căzuți în „Șarja de la Robănești”, 10 noiembrie 1916.

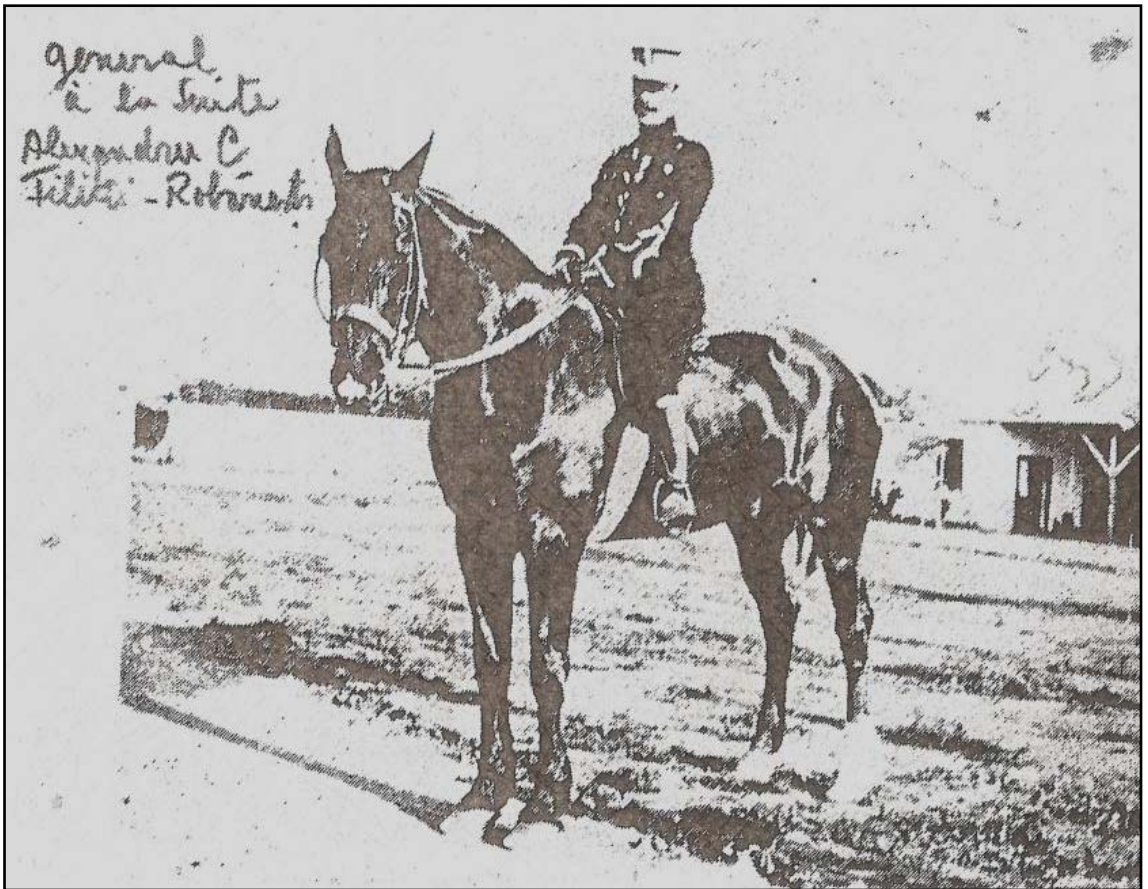
*Colonelul Constantin Filitti,
tatăl eroului.*

*Principele Carol I
și ofițerul său de ordonanță
Constantin Filitti,
tablou în ulei de Nicolae Grigorescu.*

*General à la suite
Alexandru C. Filitti – Robănești.*

ÎNALT ORDIN DE ZI NO. 34 din 5 Aprilie 1917

Sergentul voluntar de războiu Donici Gheorghe, din Regimentul 9 Roșiori, a murit moarte de erou! De și în vârstă de 67 de ani, -a cerut cu insistență la începerea ostilităților, să fie primit în rândurile luptătorilor.-

În ziua de 10 Noembrie 1916, escadronul din care făcea parte, a pornit la atacul artileriei inamice ce ocupa o poziție lângă Robănești. Sergentul Donici a șarjat cu avânt și a murit ca un adevărat viteaz, cu fața la dușman.-

Dat la Marele Cuartier General, astăzi 5 Aprilie 1917

Ferdinand

Șeful de Stat Major al Armatei
General de Corp de Armată

Constantin Prezan

Monitorul Oficial nr 10/26 aprilie 1917, Iași.

Decret Regal No 1303 din 23 martie 1938

1. Înălțăm post-mortem, la gradul de sublocotenent, pe data de 10 noiembrie 1916 și cu vechimea din aceeași dată, pe decedatul sergent voluntar de războiu Donici Gheorghe, pentru motivele arătate mai jos:

Deși în vârstă de 68 de ani, la declararea războiului s-a oferit și a stăruit a se aproba să ia parte la lupte.

Repartizat la Regimentul 9 Roșiori, a luat de bună voie parte la Șarjă din ziua de 10 noiembrie 1916, executată de escadronul 3 din același regiment, asupra unei baterii inamice instalată la liziera pădurii Pârșani-Robănești.

Uitând de disciplină și de grad, părăsește rândurile soldaților și trece în fruntea plutoanelor alături de ofițeri, cu gândul de a contribui și el la sporirea entuziasmului soldaților.

Străpuns de gloanțe de mitralieră, se rostogolește la 200 de metri de pozițiile dușmane, sfârșind falnic și încoronând, prin fapte de arme, o viață întreagă de abnegație și modest eroism.

2. Ministerul Apărării Naționale este însărcinat cu executarea Decretului de față.³⁹

Carol al II-lea

Membri ai Intelect Atlantis Club Craiova, prezenți la sfințirea Monumentului Eroilor de la Robănești, depunând o coroană de flori. De la stânga la dreapta: Dumitru Zamfir, Ilie Manolache, Iulian Șelaru, Petre Gigea-Gorun, Gheorghe Unguru, Ion Tolea, Barbu Bohoreanu, Ion Fotolescu, Dumitru Stanciu, Gheorghe Zorilă, Matei Vodislav, general de brigadă Gheorghe Popa, Carmen Ștefănescu, Barbu Bohoreanu (Robănești, 10 noiembrie 2016).

Defilarea Gărzii de Onoare, Robănești, 10 noiembrie 2016.

Parada cavaleriștilor de epocă, Robănești, 10 noiembrie 2016.

Responsabilitatea juridică pentru conținutul materialelor publicate în acest volum revine în exclusivitate autorilor acestora, iar reproducerea lor, sub orice formă, este permisă numai cu indicarea autorilor, a volumului în care au fost publicate și a titularului acestuia – Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”.

ISBN 978-606-14-1132-0